بیمن توفیق حضرت حق سبحانہ تعالیٰ این کتاب مستطاب منظور نظر اولی الالباب باعث نزول برکات وانوار یعنی تذکرہ

اخبار الاخیار فی اسرار الابرار

وکتاب دومی بر حاشیہ مسمّٰی بہ

مجموعۂ کتب المکاتیب والرسائل الیٰ ارباب الکمال والفضائل

یعنی مکتوبات شریف کہ مشتمل بر شصت و ہشت رسالہ است از سند المحدثین سید المحققین برگزیدہ جناب باری حضرت شیخ اجل ابو المجد عبد الحق محدث دہلوی البخاری قدس سرہ

بہ تصحیح تام و تنقیح مالا کلام

باہتمام احقر انام محمد عبد الاحد غفرلہ الصمد۔ بماہ ذی الحجہ ۱۳۳۲ھ ہجری المقدس

در مطبع مجتبائی واقع دہلی مطبوع شد

مختصر فہرست کتب تصوف حسب مناسبت کتاب ہذا - موجودہ مطبع مجتبائی دہلی

انسان کامل حصہ اول ودوم - ترجمہ اردو تصنیف عارف ربانی سید عبدالکریم جیلانی جسمین اصول وفروع واحدیت واحدیت وحقائق قلب وروح کرسی - کتب آسمانی فرشتگان وغیرہ کے معانی واسرار کا نہایت شرح وبسط سے بیان ہی۔

انیس الارواح ملفوظات حضرت خواجہ عثمان ہارونی رح مرتبہ حضرت خواجہ معین الدین چشتی رح مجتبائی

اسرار العارفین ترجمہ اردو دلیل العارفین - مجتبائی

انفاس العارفین یہ کتاب عارف باللہ جناب شاہ ولی اللہ محدث دہلوی رحمہ اللہ کی تصنیف ہی۔

پنج گنج ملفوظات خواجگان چشت اہل بہشت مجتبائی جس مین ملفوظات حضرت خواجہ عثمان ہارونی علیہ الرحمۃ مسمی بہ انیس الارواح وحضرت خواجہ معین الدین چشتی علیہ الرحمۃ مسمے بہ دلیل العارفین وحضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی علیہ الرحمۃ مسمے بہ فوائد السالکین وحضرت خواجہ فریدالدین گنجشکر علیہ الرحمۃ مسمی بہ راحۃ القلوب وحضرت خواجہ نظام الدین علیہ الرحمۃ مسمے بہ راحت المحبین کے ملفوظات نہایت شرح وبسط کے ساتھ بزبان اردو بامحاورہ مندرج ہین - غرضکہ یہ مجموعہ جدید قابل دید ہی۔ حصہ دوم جسمین ملفوظات حضرت بابا فرید گنجشکر رحمہ اللہ مسمی بہ اسرار الاولیا - وترجمہ ملفوظات حضرت سلطان نظام الدین علیہ الرحمۃ مسمے بہ فوائد الفواد مندرج ہین اسکی خوبیان شائقین مطالعہ سے معلوم کرین گے۔

پندنامہ خواجہ عبدالشہید نقشبندی مع ترجمہ اردو

پندنامہ شاہ ناصر خسرو فارسی - مجتبائی - صبر وشکر و قناعت و تجرید کے متعلق نہایت موثر ودردانگیز اشعار مین عجیب وغریب مضامین مثل پندنامہ فریدالدین عطار جداجدا طرز پر لکھے ہین۔

تذکرۃ الاولیا فارسی - از شیخ فریدالدین عطار - اسمین اولیائے کرام کے حالات اور اُن کے ملفوظات ہین جو صوفیون اور واعظون کے واسطے بھی مفید ہی - مجتبائی

تذکرہ غوثیہ اردو اس کا تاریخی نام شجرہ معرفت ہی اسمین حضرت غوث علی شاہ قلندر قدس سرہ کے ملفوظات اور اُن کے حالات ہین مجتبائی - اس دفعہ مصنف سلمہ نے بہت کچھ اضافہ کیا ہی جو دیکھنے کے قابل ہی۔

تصفیۃ القلوب مع ترجمہ اردو ضیاء القلوب - از حاجی امداد اللہ رح - ایک کالم مین ضیاء القلوب بزبان فارسی اور دوسرے مین اسکا بامحاورہ ترجمہ اردو درج ہی مجتبائی

التربیۃ والآداب الشرعیۃ نقل مصری - مجتبائی - بڑی نایاب کتاب ہی معلم ومتعلم دونون کے لیے مفید ہے۔

حکایات الصالحین فی احوال الصادقین اردو - یہ نہایت عمدہ کتاب ہی اسمین اولیاء اللہ کے حالات اور عجیب وغریب حکایات اور نقلین صالحین کی مرقوم ہین - مؤلف مرحوم نے زیادتی لطف کے لیے بعض جگہ مولا روم کے اشعار کثرت ذوق

فہرست نقول و حکایات اخبار الاخیار فی اسرار الابرار

تمت

فهرست اسمای رسائل و مکتوبات شریف حضرت سند المحدثین شیخ عبدالحق محدث دهلوی البخاری قدس الله سره

تمت

اجمال احوال برکت اشتمال حضرت مؤلف جامع الکمال علیہ رحمۃ اللہ المتعال

شیخ عبدالحق محدث دہلوی قدس سرہٗ

زمزمۂ اشتہارش گوش جہانیان را نواختہ و خامۂ سورخان بہ تحریر مناقب ہمایونش اجمالاً و تفصیلاً پرداختہ سطری چند بر لوحِ سنگی نقش کردہ در قبۂ مزار فایض الانوارش تعبیہ کردہ اند۔ درین جریدہ بر عبارت لوح اکتفا میرود آن این است۔

مجملے از احوال کرامت منوال این شیخِ وقت مقتدای زمان صاحب المفاخر ابوالمجد عبدالحق رحمۃ اللہ علیہ رحمۃً واسعۃً آنکہ از مبادی شعور بطاعتِ حق و طلبِ علم کمر بستہ نزدیک باوان بلوغ اکثر علومِ دین تحصیل کرد و در سنِ بست و دو سالگی از ہمہ آن فارغ شدہ و کلام مجید از بر گرفتہ بر مسندِ افادہ نشست و ہم در عنفوانِ جوانی جاذبۂ الٰہی در رسید بیکبار دل از یار و دیار برکندہ متوجہ حرمین محترمین گشت مدتے مدیدہ بآن مقامات شریفہ اقامت ورزیدہ باقطاب زمان و اولیای کبار صحبتہا داشتہ بود ایع ارجمند و رخصت ارشاد طالبان اختصاص یافت و علاوہ آن تکمیل فنِ حدیث نمودہ با برکات فراوان بوطنِ مالوف مراجعت فرمود و مدۃ پنجاہ و دو سال بجمعیتِ ظاہر و باطن تمکن یافتہ تکمیلِ فرزندان و طالبان بجا آورد و بنشرِ علوم سیما علم شریفِ حدیث پرداختہ بہ نہجے کہ در دیار عجم احدے را از علماے متقدین و متاخرین دست نداده است ممتاز و مستثنےٰ گردید و در فنون علمیہ خاصۃً فنِ حدیث کتبِ معتبرہ تصنیف کرد۔ چنانکہ علماے زمان اعتنا بآن ورزیدہ دستور العملِ خود دارند و اہلِ دانش از خواص و عوام بجان خریداری می نمایند۔ تصانیفِ این فیاض والا از صغیر و کبیر بصد مجلد و بحسبِ شمار ابیات بہ پانصد ہزار رسیدہ است۔ در محرم ۹۵۸ھ ہجری این نور اتم پرتو ظہور بعالم عنصری داد و در ۱۰۵۲ھ ہجری تمام آگہی و کشادہ پیشانی بعالمِ قدس خرامید۔

تاریخِ ولادت شیخ اولیا ۹۵۸ھ و تاریخِ رحلت فخر العالم ۱۰۵۲ھ است فقط (ہکذا فی کتاب مآثر الکرام)

الله یجتبی الیه من یشاء ویهدی الیه من ینیب

بیمن توفیق حضرت حق سبحانه تعالی هر دو نسخهٔ نایاب منظور نظر اولی الالباب از تصانیف راس المحدثین شیخ اجل ابو المجد عبد الحق محدث دهلوی البخاری قدس سره العزیز یکے در متن مسمّی به

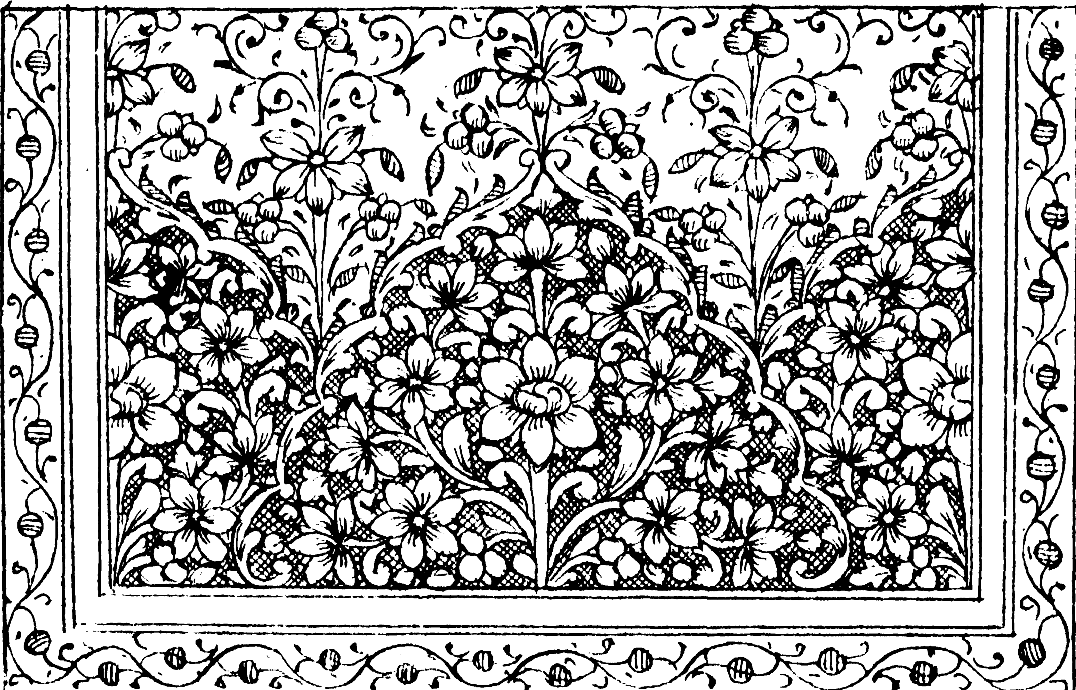
اخبار الاخیار فی اسرار الابرار

و دومی برجا اعنی مجموعهٔ مکاتیب

المکاتیب والرسائل الی ارباب الکمال والفضائل

مشتمل بر شصت و هشت رساله که هر یکے ازان کتابیست حاوی مسائل شریعت و جامع فوائد طریقت از اهتمام احقر انام محمد عبد الاحد غفر له الصمد بماه ربیع الثانی سنه ۱۳۳۲ هجری قدسی

در مطبع مجتبائی واقع دهلی مطبوع شد

بسم الله الرحمن الرحیم

شکر حضرت واهب العطیات تعالی و تقدس که عطای ورا پایان نیست و شکر آلای او در حیز امکان نه اول نعمتها نعمت وجود ست و سائر النعم بعد از وی مشهود و نعمت وجود دائم و دوام نعمت ادوام شکر لازم پس از عهدهٔ شکر آن که بر آید تا بشکر نعمتهای دیگر زبان بگشاید **قطعه**

عقل در اندیشه فرو شد مگر ٭ شکر خداوند تعالی کند
دید که هرگز نتواند که آن ٭ لائق آن درگه والا کند
تا ابد الدهر ز شرمندگی ٭ سر نتوانست که بالا کند

یکی از نعمتهای نامتناهی الهی که هر لمحه بی تقصیر و کوتاهی فائض ست نفس ست که در آمد و شد آن چندین هزار نعمت موجود ست و حصر و احصای آن از شمار عقل مفقود یک نفس که باندرون در آید بنگر که از آن چه کارها بر آید چون آب حیات خواهد که در انهار و جداول عروق در آمده اشجار اعضا و اوراق اطراف را طراوت افزاید اول در مضیق حلق آنچه از خس و خاشاک بخارات غلیظه و اجزای غریبه بود تلطیف نموده لطیف و خلاصهٔ آن اول بنسیم شش رسد و از وی بگلزار دل تا بجمیع عروق و اعماق و مسامات بدن آید و تعدیل و ترویح حرارت غریزی نماید گویا از سر نو لباس زندگی پوشانید و هر دم شربت حیاتی نوشانید و چون باز گردد بطریق رجع القهقری از همان مجاری و منازل که در آمده بود بر آمده در هر مکانی آنچه از فضلات و کثافات مانده بر آورده تفریح و تنشیط طبیعت آرد و کلفت حبس و ضیق بردارد نفسی بتجدد فرو رو از محاسب اندیشه بشنو که از صبح تا شام چه مقدار نفس وصل ست و در ضمن آن چه نعمتها حاصل پس شکر نه کدام یکی از نیهادانی کرد و حق آن بجا توانی آورد فسبحان من جلت قدرته و دقت حکمته **مثنوی**

هر نفسی نو که وصول آورد ٭ مائدهٔ تازه نزول آورد
روح از و تازه غذائی برد ٭ دل نفس با دم هوائی خورد
هر نفست زندگی آید پدید ٭ بل هم فی لبس من خلق جدید
هر نفسی تازه حیاتی دگر ٭ واسطهٔ صبر و ثباتی دگر
هر یک از آن موجهٔ جنبان ششش ٭ روح مزاج از و کرده خوش
حنجرهٔ جان مترنم از و ٭ پنجرهٔ دل متنسم از و

بسم الله الرحمن الرحیم

الهی لا احصی ثناء علیک وصلوة علی نبیک الداعی الیک انت کما اثنیت علی نفسک وهو کما صلیت علیه فی کتابک الذی لا یاتیه الباطل من خلفه ولا من بین یدیه بحقیقت حمد خدا و نعت مصطفی را جز خدا کسے نیارد گفت و گوهر این راز را جز دست قدرت حق نتواند سفت از انکه هیچ احدی او را چون خدا نشناسد چنانچه خدا را چون وی هیچکس نشناخت خدا است و بنده خدا خدا ست و بنده او و دیگران همه طفیلے اویند اللهم احمد ذاتک بثنائک و صل علی محمد افضل صلوٰتک وعلی آله وصحبه وسلم **اما بعد** فقیر حقیر عبد الحق بن سیف الدین دهلوی را جملہ از رسائل و مکاتیب بود باقتضاے وقت و مناسبت حال املا کرده بعضے بجهت احباب و اصحاب از اهل سلوک و ارادت

هر سر مو در بدن آدمی | یافت از تو تازگی و خرمی | آدمی بی هنر بی زبان | حمد خدا را چه تواند بیان

یکی دیگر در راتبه هر روزه که دلیل و نهار لطریق ادرار بتو میرسد نظر بگمار و اسباب و آلات آن را نیکو بر شمار بنگر که تا یک دانهٔ گندم که بوجود آید چه قدر اسباب ایجاد فرماید تا خلق صور و مواد زرع و حصاد و حفظ قوت و فساد آن سازد و به ترتیب و تکمیل آن پردازد و حکمتهای دیگر غریب تر و نعمتهای عجیب تر که در طحن و طبخ و اخذ و مضغ و جذب و هضم و چندین افعال متقن و احکام محکم که آن اجزاء حکیم مطلق نداند پیدا کند تا آن را صالح تغذیه گرداند فسبحان من تمت حکمته و عمت نعمته قطعه

خاصان درش که در ره عقل و خرد گم
گم در شکم دانه دل انجم و افلاک
از خرمن و دانهٔ گندم زده آدم
چون دانه چندیست فتاده به تخم
سبحان قدیری که بیک ذرهٔ شکرش
پرورده همه خلق با آن دانهٔ گندم

نعمتهای دیگر از مآکل و مشارب و ملابس و مآرب و مجالس و مساکن و موارد و مواطن و سائر نعمتهای سماوی و ارضی و علوی و سفلی و روحانی و جسمانی و ظاهری و باطنی نگاه کن و در خلق و تقدیر و تربیت و تدبیر علیم قدیر قوت فکریه را در راه کن تا بجز سکوت و حیرت چه آرد و جز عجز و بندگی چه پیش دارد غرائب خلق سموات و کواکب و حرکات و سائر احوال و صفات ثوابت و سیارات و ایجاد ارکان و عناصر با وضع غریب و ترتیب نادر و تمهید بساط ارض با این طول و عرض و ایجاد جبال و ارسای آن و انفجار عیون و انهار جاریات و اجناس جمادات و اقسام نباتات و انواع حیوانات و ابداع غرائب حکمت در خلق و ایجاد این اجسام و اعطاء اجزائل نعم در ظاهر و باطن این اقسام که ذکر مجملی از آنها بدوائر فکر در نگنجد و بصحائف قیاس در نیاید و این همه برای تست که او را یاد داری و روی ارادت بدو آری فسبحان من لا حصر لآلائه ولا احصاء لنعمائه قطعه

احصا و حصر نعمت حق قدرت تو نیست
کاندر آن خیال چه باید بگماشت
این بسط و بساط زمین که تو نهاد
چندین دگر بعالم دیگر نگاه داشت
کار تو این بود که بدانی که این همه
واین سایبان سبز فلک بهر تو فراشت
غافل مشو ز ذکر خداوند روز و شب
بهر تو آفرید و ترا بهر خود نگاشت
چندین نعم بمظهر ظهور آشکار کرد
آن دم که آتش شام خوری یا غذای چاشت

این همه نعمتها عام است که انسان با جمیع حیوانات شامل و بهر ذی حیاتی واصل است اگر مزایای کرامت ملحوظ داری آن خود بابی دیگر است مشکل که از آن سر برآری نطق و فکر و فهم و فراست و علم و درایت و شوق و محبت و ذوق و معرفت و قرب و ولایت و نبوت و رسالت و عزم و ختمیت تکریم عام و تعظیم خاص بطریق شیوع و اختصاص به آدمی فائض گردانیده پایهٔ قدر او را بجائی رسانید که ملک او را از سر تمامه زمینیان و سر او از افسر جمیع آسمانیان برگذرانید قطعه

بنمود هر چه بود بگنج ازل نهان
این آدم اختصاص بزم حضور یافت
نور صفا اگرچه ز روی صفی ظهور
پاکی که خاک را ز بر فلک رسید
آندم که نور آدم خاکی ظهور یافت
از بوی او ریاض بهشت برین شگفت
چون از درخت شعشعهٔ نار طور یافت
بلکه فلک ز پرتو آن خاک نور یافت
بیرون در فرشته بکاری موکل است
ز روی او سفیدی رخسار حور یافت
واندکه نور کیست ز رخسار او عیان

نوشته و برخی بجانب بعضی امرا و ملوک از اهل سعادت فرستاده و پارهٔ در نصیحت نفس خود که نزدیک تر و نیازمند تر از همه است ابلاغ نموده و این بنده مامور است که جز در ابواب دین و ملت که باعث ترویج و تجدید شریعت و موجب حفظ عقاید و احکام سنت باشد تکلم نکند و از دائرهٔ اعتدال و حیطهٔ احتیاط بیرون نیفتد و باشارات وجودیه و تاویلات باطنیه دست نزند وصیت مشایخ در حق این مسکین این ست ولا تکلم بالحقایق والدقایق بل بین للخلق علم المعاملات وما ینتهون به عن العیوب ولا یقدم علم الباطن علی الظاهر ولا یکتفی بالظاهر عن الباطن بحکم این وصیت طریقه این ضعیف در اکثر احوال در تالیف و تصنیف نقل و ترجمه عبارات قوم و رجوع بکلام ائمه دین که جامع طریقین و متفق علیه فریقین اند و تبریه و تنزیه ساخت این مقام از فضول کلام افتاده و بحقیقت این طریق را اسلم و احکم یافتم در اتقان معنی و اعتبار سخن و احتراز از طغیان قلم و زلت زبان یارب مگر در ضمن بیان سخنی در آورده شود شرح مقام و رفع ابهام و تسهیل سخن اصل را که آن نیز در حکم نص خواهد بود و امید که بنظر قبول و اصلاح ارباب دین در آید

آنکس که روشنائی نور شعور یافت
حرف نخست ابجد ایجاد ذات اوست
انجیل در نوشته زبر بر زبور یافت

نور محمدیست که اول ز ذات بجست
کان حرف کاتب ازل اصل سطور یافت
عقل از کمال اوست چو از آفتاب چشم

در عقل و نفس آمد و زینجا عبور یافت
فرقان و صف اوست که توریت کرده ظهور
نزدیک خیره و نتوانند دور یافت

وهمچنانکه شکر و سپاس خالق موجودات از حیطهٔ امکان احاطهٔ انسان بیرونست مدح و ثنای سید کائنات از مجال شرح و بیان افزون و هرچه جز مرتبهٔ احدیت متعین ست حقیقت محمدیه آن تعین ست و آنچه جز مرتبهٔ ذات احد بهمه صفات احمد آن امین و هرچه از انوار علوی و سفلی ظاهرست همه پرتو نور آن اجل مظاهرست پس در حقیقت تقصیر از ادراک صفات حق عین عجز از کنه ذات آن کامل مطلق بود **قطعه**

حق را بچشم اگرچه ندیدند لیکنش
از دیدن جمال محمد شناختند
کز صورتش عنا و معنیش ساختند

او را بچشم دیده و نشناختند ازان
از نه‌ای باعیب ناک از ذات واجب او جود برآرد دیگران صدای ما عرفناک

نسبت بآن مقصود و مقصد موجود آورد لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک گوید دیگران لا نستطیع صلوة علیک من ربک گویند **قطعه**

او از خدا و هرچه جز او مستشی از و
حق در ازل برابر آئینهٔ وجود
اینجا لطیفه است اگر بشنوی بگو
نقش وجود رست نشیند بابن طریق

او جان جملهٔ عالم و حق جان جان شمار
آئینهٔ حقیقتش آورد روبرو
از اول آنچه در دوم افتد بود بعکس
بشناس این دقیقه و زین هم مگفتگو

خیر الوری امام رسل مظهر اتم
حق را بغیر واسطهٔ ذات او وجو
آئینه را مقابل آئینه چون نهند
گرد دوست باز زین چو ان قید در و
در اول باعث خلقت عالم ست

و در آخر واسطهٔ هدایت بنی آدم در باطن مربی ارواح و در ظاهر متمم اشباح کاسر ارکان ادیان و دول ناسخ احکام ملل و نحل فص خاتم وجود نقش فص معرفت و شهود مقصد معتکفان مقصورهٔ افلاک مقصد سالکان مطمورهٔ خاک متمم مکارم اخلاق مکمل کاملان آفاق حاجز منزلین وجود و عدم برزخ بحرین حدوث و قدم جامع نسخه امکان و وجوب موجب رابطهٔ طالب و مطلوب عزیز مصر صمدیت مالک مملکت احدیت مظهر حقیقت فردانیت مظهر صورت رحمانیت سرمکتوم غیب لاهوت طلسم معلوم کنج جبروت مروح ارواح ملکوتیه مزین اشباح ناسوتیه بدایت خط ولایت نهایت دایرهٔ نبوت مظهر اتم رحمت اعم عقل اول ترجمان ازل نور انوار سر اسرار هادی سبل سید رسل نور اسنی سر ابهی حبیب اعلی صفی اصفی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم **قطعه**

شاه رسل شفیع امم خواجهٔ دو کون
منظور نور اوست دگر جملگی ظلام
برداشت از طبیعت امکان قدم کزان
کانجا نه جاست نی جهت و نی نشان نام

نور هدی حبیب خدا سید انام
هر رتبه که بود در امکان همه تمام
اسری بعبده ست من المسجد الحرام
سریست این که رفت درینجا بهیچ نام

مقصود ذات اوست دگرها همه طفیل
هر نعمتی که داشت خدا شد برو تمام
تا عرصهٔ وجوب که اقصای عالم ست
از آشنای عالم جان هر بس این مقام

ابیات	رسول کریم نبی نبیه	رفیع شفیع عزیز وجیه	بشیر نذیر سراج منیر

ویعین عنایت ایشان ملحوظ گردد طالبان راه حق و سالکان صراط مستقیم را مفید و نافع افتد و نقاب حجاب از چهرهٔ مقصود بردارد انه قریب مجیب و ایاه ارجو و الیه انیب -

الرسالة الاولی سلوک طریق الفلاح عند فقد التربیة بالاصطلاح

لا اله الا الله محمد رسول الله الحمد لله والصلوة والسلام علی رسول الله و علی آله و صحابه هداة طریق الحق و محیی دین الله شخصی آمد و رقعه از انجناب بجانب این ذرهٔ حقیر آورد و مرا ازان تعجب رسید از دو وجه یکی آنکه با وجود آن مشغولی و حالت سکوت و حضور که عنایت حق جل و علی نصیب ایشان گردانیده است چگونه التفات باین عالم آورده اند عجب تر آنکه این حقیر را باین سخن که جز باهل آن نتوان گفت مخاطب ساخته و اعتبار نموده این فقیر را کجا اهلیت آن و مناسبت بدان که با چون منی بی مایه این سخن درمیان توان آورد اما چون ایشان را باین وادی آورده اند بیشک در بیچاری خواهد بود یکی از اوصاف صادقان راه آنست که یفید لکل مستفید و یستفید من کل مفید فقرهٔ ثانی

رحیم فخیم عظیم خطیر	رضی وصی تقی نقی	سخی بهی علی ملی	عطوف رؤف کریم حلیم
علیم رحیم سلیم کلیم	خسف القمر بجماله	عجز البشر بکماله	نطق الحجر بجلاله
صلوا علیه وسلموا	ملاء الخلاء بخیره	خرق السماء بسیره	ما ساغ ذاک لغیره
صلوا علیه وسلموا	شرق المکان بنوره	سر الزمان بسوره	نسخ الملل بظهوره
صلوا علیه وسلموا	کشف الشبه ببیانه	رفع العلی بمکانه	اکرم برفعة شانه
صلوا علیه وسلموا	فلتهتدوا الشریعته	ثم اقتدوا الطریقته	فتحققوا الحقیقته
صلوا علیه وسلموا			

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی اٰلِ مُحَمَّدٍ وَاَصْحَابِهٖ و برین قیاس

کمالات آل کامل الاحوال و صفات اصحاب وافر النصاب بش و انواع نعم و اصناف احسان بمه اہل کرم بیرون از حصر و احصاست خارج از حیطه استیفا و استقصا همه انهار آن دریا و اقمار آن بیضا اند هر فیضی که ورود یافت و هر نوری که در دین تافت بوساطت ایشانست هر نهری را آبی دیگر و هر قمری را تابی دیگر و هر یک از کتاب فضل فصلی دیگر و بابی دیگرست یکی بصدق و سداد موصوف و دیگری بعدل و داد معروف یکی بسجیه حیا موسوم و دیگری بعلم بی انتها معلوم خلافت نامه خاتم نبوت چون بمهر خاتم ولایت رسید تمام شد و دور خلافت باختتام کشید قطعه

ای در ره ظلمات ضلالت شده حیران	اصحاب پیمبر همه مستغرق نور اند	در شعشعه ذات چه از دور چه نزدیک
چون حسن صراط ست پس ای دوست و باریک	بی نور هدایت مرو اندر شب تاریک	خوش راه غریبی ست عجب مشکل و آسان

بعد ازان چندان شعب و شجرات و فروع و ثمرات از خاتم ولایت که شجرهٔ علم و هدایت بوی منتهی میشود بر آمدند که بر مثال شجرهٔ طوبی هر طرف ظلال کمال انداختند و عالم را بنور جمال ولایت منور ساختند خصوصاً اولاد امجاد و احفاد عالی نژاد آنحضرت که بحکم وراثت حقیقی و مناسبت ذاتی از همه نصیبی وافر و فیضی کامل تر بر داشتند و بحکم عصمت ذاتی لوای ولایت معنوی بر افراشته ریاست صورت را بدیگران گذاشتند رباعی

از کشتی نوح و بحر موسی گوئی	نواب نبی بملک دین ایشانند	حکام ولایت یقین ایشانند
	مقصود و مراد حق همین ایشانند	و هرگز نور ولایت از خاندان نبوت

انقطاع نه پذیرد و فلک ولایت جز باین اقطاب قرار نگیرد قطعه

همچو در ماه نور خورشیدست	از ازل تا ابد بود ظاهر	ظاهر از اهل بیت نور نبی
		زانکه این نور نور جاویدست

و از میان ایشان هر کرا خواست قطب اقطاب عالم و غوث بنی آدم و مرجع ثقلین و مشهور مغربین ساخت تا محی دین و مجدد شرع متین گردید اگرچه جمال محمد در تمام آل محمد تابان ست لیکن در یکجا جمالی دیگرست و کمالی دیگرست جمال جمال محمدست و کمال کمال محمد اللّٰهم صل علی محمد و علی آل محمد

عالم ظهور نور کمال محمدست	آدم مثال حسن و جمال محمدست	از آفتاب روز قیامت چه غم بود
آن را که در پناه ظلال محمدست	ای غرقهٔ گناه ز طوفان غم مترس	کشتی نوح عصمت آل محمدست

اگر مصدوق این بنده ست کلمهٔ اولی مصداق حال ایشان خواهد بود بیت یقین میدان که شیران شکاری + درین ره خواستند از مور یاری + یکی از طالبان راه گفته ست اذا وجدت من هو اعلم منی فذلک یوم استفادتی و اذا وجدت من هو دونی فذلک یوم افادتی و اذا وجدت من هو مثلی فذاک یوم مذاکرتی و اذا لم اجد احداً من هؤلاء فذلک یوم مصیبتی بارے درین زمانه که مائیم سخن نیز غنیمت ست تا بعد ازان توفیق کار کرا بخشند و تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر در رقعه شریف مذکور بود که حیرتی در کارست که نه قوت آنکه بپاے مردی طلب مجازی مجاهده کند و نه چشم آنکه محو را از مبطل ممتاز ساخته دست بفتراک صاحب دولتی زند علم شریف محیط خواهد بود آنکه این درد را درین زمانه علاجی پیدا نیست کدام طالب صادق که باین مصیبت خون در جگر نباشد و باین حسرت در مانده نبود و آنچه از کلمات بعضی حرفا لائح می گردد آنست که این مرد شناسی و ولی یابی بیرون دایره وسع و طاقت طالب ست با وجود ضوابط و موازین که برای معرفت این کار نهاده اند و تعیین نموده و گواهی میدهیم

امابعد فقیر حقیر ضعیف عباد الله القوی الباری **عبدالحق** بن سیف الدین الترک الدهلوی البخاری
معروض میگرداند که بر ارباب الباب و اصحاب ابصار که زمرهٔ اهل خبرت و اعتبار اند محقق و مقرر است
که موثرترین حالات بلکه افضل عبادات مصاحبت اهل کمال و مجالست مقربان درگاه ذوالجلال
است زیرا که بمشاهدهٔ استقامت احوال ایشان سالک را همتی دست دهد که تحمل اعبای عبادت برداشت
مشاق ریاضت که لازم سلوک این طریق است آسان شود بلکه بمعاینهٔ جمال ایشان نوری در دل افتد
که ظلمت ریب و ارتیاب که علت بعد و حجاب است زائل گردد و اگر فرضاً این شخص نه استعداد استفاده
این کار و قابلیت استفاضهٔ انوار داشته باشد تا تاثیر صحبت بوجود آید و فائدهٔ محاذات روی نماید
لیکن بقیاس و استدلال بر وجود لذت و کمال که مخصوص ارباب حال باشد از ایای این طریقه که قسمی
از ولایت است محروم نماند **ابیات**

ای که از کشمکش قال و مقال	نیست حالت ارباب کمال

هیچ نایافته در خود اثری	نشنیده ز کسان جز خبری	قابل کار نه معذوری
یا خود از کوشش آن بیخبری	باش کین راه گذاری دگر است	هر کسی قابل کاری دگر است
لیکن اندر پی انکار مرو	از جهان منکر این کار مرو	بنگر این حالت درویشان را
کوشش و سوزش عشق ایشان را	که درین ره چه طلبها دارند	در طلبها چه تعبها دارند
زین طلب گر نه خدا یافته اند	این همه بهر چه بشتافته اند	در طلب این همه جانبازی چیست
مال اسباب فدا سازی چیست	کشف اگر نیست قیاس تو کجاست	عقل کو درک حواس تو کجاست
باری ار نیست ترا وجدانی	معتقد باش و بیار ایمانی	و بعد از حرمان دولت صحبت

کاملان و مشاهدهٔ جمال عارفان استماع اخبار و تتبع آثار ایشان در همت فزائی و ظلمت زدائی همان
تاثیر دارد که صحبت و مجالست بلکه این نیز نوعی از صحبت است که جمال وقت و روی از غبار کدورت
بشری و حجاب صورت عنصری مصفا است و صفائی حسن عقیدت از مشاهدهٔ عادیات و اطلاع بر زلات
منزه و معرا لهذا قرناً بعد قرن جمیع اخلاف حفظ اخبار و آثار اسلاف نموده در محافل و مجالس بیان میفرموده اند
و در دفاتر و صحائف جمع آورده زیوری دیگر بر جمال آن فزوده و در ای تسلی و تثبیت و اتعاظ و اعتبار
آن را فوائد و منافع بسیار است اول آنکه وجود اولیاء الله رحمتی است شامل و نعمتی بهمه کس واصل پس
بموجب وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ذکر مناقب و فضائل ایشان که در معنی شکر این نعمت عظمی
و عطیهٔ کبری است لازم باشد و اعتقاد و محبت این صفا کیشان واجب و متحتم **رباعی**

هر کس که کمال اولیا نشناخت	این نعمت خاص بی بها نشناخت	پس شکر نگفت و حب ایشان نگزید
میدان بیقین که او خدا نشناخت	دیگر آنکه ذکر این محبوبان اله و محبان درگاه باعث نزول رحمت و سبب	

وصول قربت است زیرا که هر محبوبی از ذکر محب خود خوش آید و محب را وصف محبوب محبوب نماید دیگر آنکه

که آن ضوابط و قواعد حق ظاهر است و تجاوز از آن تعسف باطل اما هنوز کار مشکل است و نقاب حجاب و ابهام رجال مقصود حائل گویند که طریق منحصر است در آنکه یکی را با صاحب دلی الفتی دست دهد درین صورت اگرچه مدت صحبت قصیر باشد کار تمام است و بی نعمت الفت اگر سالها صحبت اتفاق افتد فائده ندارد و نتیجه بنا در اصل همین محبت و الفت است صحبت ممتد باشد یا کوتاه لا اله الا الله محمد رسول الله اکنون معلوم شد که دریافت اولیا و شناخت مردان و استفاده و اقتباس نور ولایت بسعی پای طلب عادی و بزور بازوی قوت ممیزه نیست مگر وی سبحانه و تعالی مددی فرماید و گره ازین کار بگشاید بهمه حال براه ناامیدی نباید رفت و از دعا و سوال این مطلب و الحاح و اضطرار در آن نباید نشست کسی عز و علی اجابت کنندهٔ دعاها باش فقر است انه علی کل شیء قدیر نقل چند مناسب مقصود و جامع مطالب از حضرات مشائخ حاضر وقت است نوشته می شود مطالعهٔ آن و تکرار و تردد نظر در آن بغایت موثر و سودمند می نماید بهتر که بهم کرا آن بپردازد عبارت

این عبادتی ست که بهر حال در جمیع محال بی کلفت و محنت از دست هر کس حاصل ست و با وجود آن اینچنین جزای جزیل که قرب رب جلیل ست بران واصل دیگر آنکه چون نقل اخبار و حکایت ماضی و مستقبل و تضییع اوقات بذکر احوال اهل آخرت و اہل مألوف عادت و مانوس طبیعت گشته است پس اشتغال بذکر احوال اہل کمال که مثمر سعادت مبدا و مآل ست بهمه حال بهتر باشد تا اقتضای مقتضای جبلت و عادت متضمن طاعت و عبادت باشد دیگر آنکه لابد میان ذاکر و مذکور علاقهٔ مناسبتی و محبتی باشد که باعث بر ذکر گردد پس ذکر حکایات صالحین بجهت آنکه منبئی از مناسبت باطن ست ذاکر را در ظاهر نیز از ایشان نماید و بزیّ صلاح و حلیهٔ فلاح بیار آید دیگر آنکه هر کس که فضائل و مناقب اسلاف استماع نماید بضرورت یابد که چندین بعد از مضی قرون و ادوار و تمادی دهور و اعصار هنوز ذکر فضائل پیشینیان می گویند سبب آن جز حسن عمل و کردار نیک نیست پس داند که حیات ابدی و سعادت ازلی در حسن عمل ست شاید که تصور این معنی مخبر و باعث بر کسب خیرات و مبرات گردد دیگر آنکه تواند که ذکر خیر این طائفه علیه سبب ترویح ارواح مقدسه ایشان گردد و همچنانکه دمی ایشان را درین جهان بخیر ذکر می کند ایشان نیز بحکم تخلق باخلاق الٰهی او را دران عالم بنیکی یاد نمایند و ابواب اعانت و امداد بر روی طالب بکشایند دیگر آنکه چون وی نشر مناقب و ذکر محامد گذشتگان می کند بحکم کما تدین تدان امید وار باید بود که بعد از وی با وی نیز همین معامله کنند رَبِّ هَبْ لِیْ حُکْمًا وَّ اَلْحِقْنِیْ بِالصّٰلِحِیْنَ وَاجْعَلْ لِّیْ لِسَانَ صِدْقٍ فِی الْاٰخِرِیْنَ

قطعه

چو ثنا می کنم ارواح دیگران شاید
چو من بخیر کنم یاد رفتگان را م
کسان پس از دم من نیز روح شاد کنند
امید آنکه مرا هم بخیر یاد کنند

بعلاقهٔ این امور و ملاحظهٔ این معنی من ابجد خوان لوح نادانی را هوس آن شد که بذکر مناقب و مفاخر این طائفه علیه زبان کشایم و از ارواح مقدسه حضرات مشایخ قدس الله اسرارهم استعانت نمایم تا ایشان را وسیله سازم بجناب پیر دستگیر که قطب عالم و غوث بنی آدم ست و استعانت و استمداد من در مبدا و معاد منحصر در وست و توسل من در دنیا و آخرت مقتصر بر لطف و عنایت او اگرچه من گناهگار بدکردار را چه یارای آنکه نام خدا اندیشان بر زبان آرم و خود را در زمرهٔ مادحان و واصفان ایشان بشمارم رباعی

هیهات من از کجا و این کار کجا
درخورد من ضعیف این بار کجا
اوصاف بزرگان ز شمار افزونست
در طاقت تقریر من زار کجا

و چون ذکر از مشایخ از دیار عرب و عجم در کتب و صحائف ارباب معارف مسطور و مذکور شده است چنان مخطور خاطر ناتر شد که آنچه از اخبار و آثار ثبت آن درین اوراق اختیار افتد بعد از ذکر حضرت پیر دستگیر شیخ العالم والغوث الاعظم فرد الاحباب قطب الاقطاب غوث الثقلین شیخ محی الدین ابو محمد عبد القادر الحسنی الجیلانی رضی الله عنه مخصوص این دیار باشد یعنی دیار هندوستان که مقام خاص غربا و محبان و دوستان ست زیرا که اگرچه احوال بعضی

ایشان را بعینها ایراد نماید که آن بطریقه احتیاط اقرب و از آلودگی تصرف اینجانب از کی و اطهر خواهد بود و فرّب حال نقیه الی من هو افقه منه قال الشیخ ابو العباس الحضرمی رضی الله عنه ارتفعت التربیة بالاصطلاح ولم یبق الا الافادة بالهمة والحال فعلیکم باتباع الکتاب والسنة من غیر زیادة ولا نقصان وذلک جار فی معاملة الحق والنفس والخلق فاما معاملة الحق فبثلاث اقامة الفرائض واجتناب المحرمات والاستسلام للاحکام واما معاملة النفس فبثلاث الانصاف فی الحق وترک الانتصاف لها والحذر عن غوائلها فی الجلب والدفع والرد والقبول والاقبال والادبار واما معاملة الخلق فبثلاث توصیل حقوقهم الیهم والتعفف عما فی ایدیهم والفرار مما یغیر قلوبهم الا فی حق واجب لا محید عنه وکل مرید مال الی رکوب الحیل وآثر لمصالح العادة او اشتغل بتغییر المنکر فی العموم او توجه للجهاد دون غیره من الفضائل ومعه حالة کونه فی فسحة منه او اراد استیفاء الفضائل او تتبع عورات اخوانه متعللا بالتحذیر او عمل بالسماع علی وجه الدوام او اکثر الجمع والاجتماع للتعلم وتعلیم او مال لارباب الدنیا بعلة الدیانة او اخذ بالرخائص

از مشاہیر ایشان مسطور و مزبور شده ولیکن اخبار اکثری از مشایخ و علما و اتقیای دیگر که از زمان
ابتدای فتح اسلام که زمان ظهور این کرام درین دیار ست در ہر عصری و عهدی معروف و مشهور بوده
در کتابی معین مبین و مسطور نیست مگر در بعضے ملفوظات و رسائل بعضے از تقریبات و وسائل مذکور
شده و بابر السنهٔ خواص و عوام مشهور گشته و جماعهٔ دیگر از متاخرین قریب این زمان که هنوز احوال و اوصاف
ایشان بزبان قلم نرسیده و از السنهٔ اہل عصر سر بیرون نکشیده است پس درین صحیفه شریفه که مجموعه
ایست از عجائب اخبار و آثار و غرائب حقائق و اسرار از ابتدائے زمان خواجه بزرگ معین الحق والشرع
والدین تا منتهای الف عاشره که تاریخ کتابت این کلمات متین ست انچه از احوال اولیا و صفیا
و عرفا و مشایخ و بزرگان دین و مقتدایان ارباب یقین در کتب و رسائل و در ملفوظات مشایخ
چشتیه و غیرهم در نظر آمده و از ثقات رواة که جانب صدق ایشان راجح بلکه متعین باشد باستعمال
نوعی از تفرس و اعتبار و امتحان و احتیاط که واجب وقت کاتبان تاریخ و مستمعان اخبار ست شنیده
شده نوشته آمد و جماعهٔ دیگر از علما و صلحا که بسمت امتیاز موسوم و بصفت اشتهار معلوم بوده خصوصًا
از صلحای طبقهٔ اسکندریه که زمان صلاح و تقوی و ورع و دیانت و صیانت بود و بسیاری از اکابر
و علما از اطراف و اکناف عالم از عرب و عجم دران زمان تشریف آورده درین دیار توطن فرموده اند
و جماعهٔ دیگر نیز اگرچه بنشان ولایت و کرامت موسوم نبوده اند لیکن ذکر ایشان در محافل و مجالس
بخیریت میرانند و بعضے جهات خیرات ممتاز و متفرد میدانند شاید که بعضے تقریبات و مناسبات مذکور
شده باشد و باین ملاحظه این کتاب را **اخبار الاخیار فی اسرار الابرار** نام شده در تعریف
و توصیف حد و اندازه را نگاهداشته و طریقه مبالغه را فروگذاشته انچه مناسب حال ہر یک بود نگاشته آمد
و انچه از تصنیفات و تالیفات و مکاتیب و رسائل ایشان که در معاملات طریقت و مکاشفات
حقیقت یا در وعظ و نصیحت و ارشاد و تربیت در نظر رسید البته چیزی از وی ثبت گردید و اگرچه در بعضے
مواضع بسبب اشتمال بر فوائد و منافع بکثرت و طول انجامیده مساق کلام از اتساق و انتظام
برآمده باشد ولیکن چون مقصود ازین جمع استفادت سالکان این راه و طالبان درگاه است نه استقطاع
وقت متصنعان طریقه فضیلت و متکلفان شیوهٔ صیانت از ان باقی نمود و اگر کسی مطمح نظر سیاق
قصص و حکایات بر نگارد گو تا آن اوراق گردانیده رو بمقصود خود آرد و اگر در وقت کتابت آن نیز
قصد اختصار کند و بر انچه از ان کلمات مقصود او افتد اقتصار نماید نیز رخصت ست و همچنین باید که
در ہر جا که بر سهو و خطا وقوف یابند در طریق صلاح و تصحیح آن بشتابند اِنَّ اللّٰهَ لَا یُضِیعُ اَجْرَ
الْمُحْسِنِیْنَ و انچه مناسب حال کاتب این سطور عصمه الله وقاه عن التفرقة والفتور افتاده نست
که ذکر بزرگان که تمیز و تعیین درجات و مراتب ایشان در وسع و طاقت مسکینان ست

والدقائق دون المعاملات
والابنية عن العيوب او لقصد
للتربية من غير تقديم شيخ او
امام او عالم او اتبع كل ناعق
وقائل بحق او باطل من غير
تفصيل لاحواله او استهان
بمنتسب سدّه ان ظن عدم
صدقه بعلامة اعمال للرخص
والتاويلات او قدم الباطن
على الظاهر او اكتفى بالظاهر
عن الباطن او اتى من احدهما
بالا يوافق عليه الآخر او اكتفى
بالعلم عن العمل او بالعمل عن الحال
او بالحال عنهما او لم يكن له اصل
يرجع اليه في علمه وعمله وديانته
من الاصول المسلمة في
كتب الائمة ككتب ابن عطاء الله
في الباطن وخصوصا التنوير
ومدخل ابن الحاج في الظاهر
وفي كتاب الشيخ ابن ابي حمزة
ومن تبعهما من المحققين فهو
هالك لا نجاة له ومن اخذ
بها فهو ناج مسلم ان شاء الله تعالى
والعصمة منه والتوفيق وقد
سئل رسول الله صلى الله عليه
وآله وسلم عن قوله تعالى عليكم
انفسكم الآية فقال اذا رايت
شحا مطاعا وهوى متبعا و
اعجاب كل ذي راي برايه
فعليك بخويصة نفسك
وقال عليه الصلوة والسلام
في صحف ابراهيم عليه السلام
وعلى العاقل ان يكون عارفا
بزمانه ممسكا للسانه مقبلا
على شانه. وعلى العاقل ان يكون له

بترتیب وقت و زمان کرده آید و تقدم و تاخر زمانی را رعایت نماید بادب و احتیاط نزدیک تر خواهد بود
مگر در بعضے مواضع بسبب بعضے از تقریبات و مناسبات شاید که خلاف این تقریر نیز بوقوع آمده باشد۔

طبقه اول در ذکر خواجه بزرگ معین الحق والدین که سر حلقه مشائخ کبار و اقدم سلسله چشتیه این دیارست و اہل عصر او از خلفا و مریدان وغیرہم تعین پذیرفته۔

طبقه دوم در ذکر شیخ فرید الحق والدین گنج شکر و معاصران و مریدان ایشان مقرر شده۔

طبقه سوم از زمان شیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلی و اہل زمان ایشان ثبت یافته وہکذا علی ہذا الترتیب الی عصرنا ہذا رحمة الله علیہم اجمعین بعد ازان ذکر جماعه از مجاذیب بی ملاحظه تقدم و تاخر وہمچنین جماعه از صالحات بی ملاحظه مذکور مزبور گشت و خاتمه در ذکر بعضے از اسلاف کاتب حروف ومجملی از احوال ایشان رحمة الله علیہم تفصیل احوال والد ماجد قدس سره و تتمیم آن باجرای کلام بعض ادبا جرای خود و مناجات بدرگاه مجیب الدعوات و ختم کتاب بنعت سید کائنات صلی الله علیه وآله وسلم ثبت یافت الحق مجموعه ایست که اگر فقیری وقت خود را بدان خوش کند جای آن دارد و اگر سالکی مطلوب خویش از ان طلبد امید که روی بحرمان نیارد باشد که بقبول درگاه مقبول گردد و بحصول مقصود موصول آید

ابیات	دارم امید از خدای جهان	که دهد از قبول خویش نشان
کند این اهل لطف خویش قبول	بقبول خودش کند موصول	سوی اهل دلش روان سازد
جای او در میان جان سازد	ای خدا زار و دلفگارم من	بیکس و بی نوای زارم من
بفقیری چو من ضرری نیست	جز توام هیچ دستگیری نیست	مفلس و کمترین گدای توام
آرزومند یک عطاے توام	نظر رحمتی بمن فرما	بر دلم لطف خویشتن فرما
نیست جز لطف تو کسی ما را	انت نعم الوکیل والمولی	وصلی الله تعالی علی

خیر خلقه محمد وآله اجمعین الطیبین الطاهرین

قطب الاقطاب فرد الاحباب الغوث الاعظم شیخ شیوخ العالم غوث الثقلین امام الطائفتین شیخ الطالبین شیخ الاسلام محی الدین ابو محمد عبد القادر الحسنی الحسینی الجیلانی رضی الله تعالی عنه

از اکمل اولیا و اہل بیت و اعاظم سادات حسنیه است از احفاد عبد الله محض بن حسن مثنی بن امام المسلمین حسن بن امیر المومنین علی مرتضی است رضوان الله وسلامه علیہم اجمعین منسوب ست بجیل که آن را جیلان و گیلان نیز گویند تولد شریف آنحضرت سنه سبعین وبروایتی احدی و سبعین واربعمائة است و مدت تصدر او مر تدریس و فتوی را سی و سه سال و مدت کلام او بر مردم و ارشاد خلق چهل سال

اربع ساعات ساعة یحاسب فیها نفسه و ساعة یناجی فیها ربه و ساعة یفضی فیها الی اخوانه الذین یبصرونه بعیوبه و یدلونه علی ربه و ساعة یخلی فیها بین نفسه و بین شهواتها المباحة او کما قال رزقنا الله ذلک واعاننا علیه و وفقنا به وصحبنا بالعافیة فیه فان لا غنا لنا عن عافیته و هو حسبنا ونعم الوکیل وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه وسلم تسلیما کثیرا دائما ابدا الی یوم الدین ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم شیخ ذکره الله بالخیر معنی تربیت اصطلاحی چنین تصویر و تقریر میفرمودند که در زمان قدیم مشائخ بودند مرشد و مکمل که بنا کردے ربط و خلوات بر صفت خاص می نمودند و طالبان را در آن خلوات می نشاندند و از طعام وشراب ایشان را بر موازین مصلحت و اجتهاد معین می ساختند و با ہر یکے ذکرے خاص و شغلے مخصوص تلقین و تعلیم می کردند و جز برائے ادائے فرض نماز بجماعت یا بجهت ضرورت دیگر بیرون نمی آوردند و دران وقت نیز نظر بر قدم داشته و سر و چشم بگوشه ردا پیچیده و نظر از التفات بیمین و شمال و زبان از غیر ذکر نگاه میداشتند و در ہر روزے و شبے شغلے

و عمر آنحضرت نود سال بود وفات او در سنه احدی و ستین و خمسمائه و در سنه ثمان و ثمانین و اربعمائه که سال عمر آنحضرت هیژده بود به بغداد قدوم سعادت لزوم ارزانی داشت و قصد اشیاخ و ائمه و اعلام امت و علمای سنت و اعیان دین نموده اول قرآن عظیم را با روایت و درایت و سر و علن به نعت اتقان تجوید فرموده و از اعلام محدثین و اعظم مستندین و علمای متقنین استماع حدیث نموده و تحصیل علوم و تکمیل آن فرموده در جمیع علوم اصولاً و فروعاً و مذهباً و خلافاً از جمیع اعلام بغداد بلکه کافه علمای بلاد در گذشت حتی فاق الکل فی الکل و صار مرجع الجمیع فی الجمیع بعد از آن حق عز و علا او را بر خلق ظاهر گردانید و قبول عظیم و عظمت تمام در قلوب خواص و عام نهاد و بمرتبه قطبیت کبری و ولایت عظمی مخصوص گردانید و جمیع طوائف از فقها و علما و طلبه و فقرا از اقطار ارض و آفاق عالم توجه بجناب عرش مآب او داد و ینابیع حکمت از محیط قلب او بر سواحل لسان جاری ساخت و از ملکوت اعلی تا بهبوط اسفل صیت کمال و آوازه جلال او در افگند و علامات قدرت و امارات ولایت و شواهد تخصیص و دلائل کرامت او از آفتاب نصف النهار ظاهر و باهر گردانید و مفاتیح خزائن جود و ازمه تصرفات وجود را بقبضه اقتدار او و دست اختیار او سپرد و قلوب جمیع طوائف انام را مسخر سلطان هیبت و قهرمان عظمت او ساخت و کل اولیای وقت را در حیطه نفاس و ظل قدم و دائره امر او گذاشت تا مامور شد من عند الله بقول او قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله و جمیع اولیای وقت از حاضر و غائب و قریب و بعید و ظاهر و باطن گردن اطاعت بسر انقیاد بنهادند فهو من الرد و طماعی المزید فهو قطب الوقت و سلطان الوجود و امام الصدیقین و حجة العارفین روح المعرفة و قلب الحقیقة خلیفة الله فی ارضه و وارث کتابه و نائب رسوله الوجود البحت و النور الصرف سلطان الطریق و المتصرف فی الوجود علی التحقیق رضی الله تعالی عنه و عن جمیع الاولیاء و حلیه آنحضرت نحیف البدن ربع القامة عریض الصدر عریض اللحیة و طویلها اسمر اللون مقرون الحاجبین قرا و صوت جهور و سمت بهی و قدر علی و علم و فی له صیت و صوت و سمت و صمت و در کلام آنحضرت نوعی از سرعت و جهر بود که سامع را رعبی و هیبتی در دل می افزود و از جمله خوارق کلام او آن بود که در شنیدن آن قریب و بعید یکسان بودند و بحسب قرب و بعد مکان مجلس تفاوتی ظاهر نمی شد و در وقت تکلم او هیچکس را جز سکوت و انصات گنجایش نداشت و نزد امر کردن بچیزی جز مبادرت بامتثال صورت نمی بست و هر کرا نظر بر جمال با کمال او افتادی اگرچه در قساوت قلبی متمکن بودی خشوع و خضوع دست دادی و هرگاه بمسجد جامع برآمدی خلائق همه دست بدعا آوردندی و حاجات خود را از درگاه قاضی الحاجات خواستندی **نقل ست** که روزی آنحضرت در مسجد جامع عطسه زد و از مردم آواز یرحمک الله و یرحمک چندان برخاست که مستنجد بالله خلیفه که در مقصوره جامع نشسته بود متوهم شد و پرسید که اینچه فریاد ست گفتند که شیخ عبد القادر عطسه زده است و مردم

یکبار دو بار از کیفیت احوال و خواطر و ارادات و معاملات پرسیده برانچه مصلحت وقت و موافقت مزاج و صلاح کار باشد از تغیر حال طعام و شراب و شغل و ذکر تصرف می فرمودند همبرین صفت بعینها در رنگ معالجه طبیب حاذق مر مریض را تسلیک نموده هر یکے را بعد از مدتے معین بعضے را یکسال و بعضے را شش ماه و بعضے را یک اربعین و بعضے را زیاده و بعضے را کم از ان خلوت کامل و واصل می برآوردند اینست مراد تربیت اصطلاحی و اینچنین بود طریقه تربیت تمام طالبان را و این نوع تربیت درین زمان منعدم شده و انقطاع پذیرفته است و لم یبق الا الافادة بالهمة و الحال مراد همت و حال شیخ مرشد ست میفرمودند که افاده و ارشاد بهمت و حال چنان باشد که شیخ طالب را در ظاهر تعلیم احکام شریعت و ارشاد آداب طریقت مشغول دارد و در باطن همت و حال خود را براندازه قوت و نفوذ وے کار دارد بتسدید و تسلیک طالب برگمارد و بقول و عمل و حال ارشاد و تکمیل وے کند این طریقه نیز بعد از مدتے بر تفاوت استعداد و استمداد و توجه و اعتقاد طالب و همت

تشمیت او کرده اند **واما علم** آنحضرت نقل ست که روزی قاری آیتی از قرآن در مجلس او برخواند
و آنحضرت وجهی در تفسیر آن بیان فرمود و وجهی دیگر و دیگر تا یازده وجه تا اینجا علم حاضران مجلس همراه بود
بعد ازان در بیان وجوه دیگر شروع نمود و با تمام اربعین وجه افاده فرمود و هر وجه را سندی باتصال
رسانید و بر هر وجه دلیلی و هر دلیلی را تفصیلی داد که موجب تعجب حاضران گردید بعد ازان فرمود که گذشتیم
از قال و باز آمدیم بحال لا اله الا الله محمد رسول الله این کلمه گفتن و شورشی و اضطرابی در دلهای
حاضران افتادن و جامهای پاره کردن و در صحرا نهادن **نقل ست** که جناب آنحضرت مرجع علمای
عراق بلکه محط رحال طالبان آفاق بود و از جمیع اقطار عالم فتاوی پیش آنحضرت آمدی و بی سبق مطالعه
و تفکر جواب بر صواب ثبت فرمودی و هیچکس را از حذاق علما و فحول عظما مجال خلاف و تکلم دران حضرت
نبودی یکبار فتوی آمد از جانب بلاد عجم که صورتش این بود چه می گویند سادات علما در مردی که سوگند
خورده به سه طلاق بر آنکه حق تعالی را عبادتی کند که در وقت اشتغال او بدان عبادت هیچ یکی از افراد
انسانی در هیچ مکانی او را دران عبادت شریک نباشد کدام عبادت او نماید که از عهده حنث این
حلف بر آید بعد از آنکه علمای عراقین در جواب این سوال متحیر و عاجز از دریافت آن معترف گشته بودند
پیش آنحضرت آوردندی بی تجبر و تفکر دران فرمود که آن شخص به مکه رود و مطاف را برای او خالی
ساخته شود و برای آن شخص جای طواف خانه کعبه تا طواف کند تنها و از عهده یمین که خورده است
بر آید زیرا که طواف عبادتی ست هیچکس از آدمیان دران زمان با او همراه نیست **واما طریق آنحضرت**
در سلوک بحسب شدت و لزوم نظیر نداشت و هیچکس را از مشایخ عصر طاقت آن نبود که با وی همت
جوید در شدت ریاضت و قوت مجاهده و طریق او تفویض بود و موافقت و تبری از حول و قوت
و ذبول در تحت مجاری اقدار بموافقت قلب و روح و نفس اتحاد ظاهر و باطن و انسلاخ صفات
نفس با غیبت از رویت نفع و ضر و قرب و بعد و فراغ قلب و خلو سر فی تجاذب شکوک و تنازع
اغیار و تشویش بقایا و بابقار نفر قدوا اتحاد قول و فعل و معانقه اخلاص و تسلیم و تحکیم کتاب و سنت
در هر خطره و لحظه و وارد و حال و ثبوت مع الله فی کل الاحوال تجرید توحید و توحید تفرید با حضور در موقف
عبودیت که مستمد ست از لحظه کمال ربوبیت و حفظ احکام شریعت با مشاهده سر حقیقت **نقل ست**
که آنحضرت فرمود که مدت بیست و پنج سال بر قدم تجرید در صحرای عراق و خرابهای او می گشتم بحالتی
که نه هیچکس مرا می شناخت و نه من کسی را الا طوائف رجال الغیب و بنی الجان بر من می آمدند ایشان
را طریق حق تعلیم می کردم و تا مدت چهل سال نماز فجر را بوضوء عشا می گزاردم و تا پانزده سال بعد
از ادای نماز عشا قرآن مجید مشتغل می نمودم و بر یکپای ایستاده و دست در میخ دیوار زده تا وقت
سحر ختم می کردم و از سه روز تا چهل روز می گذشت که قوت نمی یافتم و خواب نمی کردم و تا یازده سال

و حال و تصرف و کمال شیخ
تاثیری پیدا آرد و تا تاثیر صحبت
و نفوذ همت نورانیت و صفای
احوال شیخ بطالب سرایت
کند انیست طریق افاده همت
و حال می فرمودند که این طریقه
درین زمان باقی ست و افراد
مشایخ که طالبان را باین طریق
تسلیک می فرمایند موجود اند
و ذلک ایضا نادر و میسر بودند
که مشایخ را درین طریق نیز
دو روش ست بعضی در
ابتدای کار طالب را باختیار
از مالوفات عادت و مانوسات
طبیعت و از اوضاع و اطوار
سابق که دارد بیرون آرند
بعد ازان ایشان را در کار
حق و روش طریقت استعمال
نمایند و بعضی دیگر طالبان را
هم بحال خود بگذارند و در اخراج
ایشان از مالوفات استعجال
نکنند بتانی و تدریج بامداد
و اعانت همت و حال و سرایت
صفا و نورانیت باطن و ربطی
که خدا خواسته باشد خود بخود
از ظلمات رذائل بر آمده
بانوار حمائد متصف شوند
می فرمودند که این طریق اقرب
و اسهل و ارفق ست و طریقه
شیخ ما در تربیت مریدان همین
طریق بود و الله الموفق انتهی
کلام الشیخ و در لزوم اقتدا
بشیخ مرشد یا اکتفا بعلم و تتبع
کتب مشایخ در سلوک این طریق
نیز تفصیل و اختلاف ست

در برج بغداد که او را بجهت طول مکث من در وی برج عجمی گویند مشغول بودم و با خدا عهد می بستم که نخورم تا نخورانند و مدتهای مدید برین میگذشت و عهد نمی شکستم و هرگز عهدی که با خدا بستم نشکستم فرمود وقتی در بعض سیاحات شخصی پیش من آمد و استدعای صحبت کرد با شرط صبر و عدم مخالفت و آن شخص مرا در یکجای بنشاند و برفت و وعده کرد که تا نیایم ازینجا برنخیزی سال تمام برین حال گذشت و آن شخص پیدا نشد و من بر وعده آنجا نشسته بودم بعد از انقضای مدت یکسال بیامد و مرا نشسته یافت بار دیگر همچنین وعده کرد و رفت تا سه مرتبه این چنین واقع شد نوبت آخر با خود نان و شیر آورد و گفت که من خضرم و مأمورم که با تو این طعام بخورم طعام را خوردیم پس گفت برخیز و در بغداد برو و بنشین و ترک سیاحت کن پرسیدند درین مدت سه سال قوت از کجا بود گفت از هر چه پیدا می شد و بر زمین افتاده می بود **نقل ست** از شیخ ضیاء الدین ابو نصر موسی که گفت شنیدم از والد خود شیخ محی الدین عبد القادر رضی الله عنه که در بعضی سیاحات بدشتی افتادم که در انجا آب نبود چند روز در انجا بودم و آب نیافتم تشنگی غلبه کرد حق سبحانه تعالی ابری برگماشت که بر من سایه کرد و قطرات چند از وی بچکید که بدان تسکین یافتم پس نوری ساطع شد که تمام افق را در گرفت و صورتی عجیب از ان میان ظاهر شد و ندا در داد که یا عبد القادر منم پروردگار تو حلال کردم بر تو هر چه حرام ساختم بر غیر تو بگیر انچه طلبی و بکن هر چه خواهی گفتم اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیْمِ دور شو ای ملعون این چه سخن ست ناگاه آن روشنائی به تاریکی مبدل شد و آن صورت دود گشت و گفت یا عبد القادر نجات یافتی تو از من بواسطه علم تو با حکام پروردگار و فقه تو با حوال منازلات خود و من بمثل این واقعه هفتاد تن را از اهل این طریق از راه بردم که یکی ازانها بجای خود نایستاد این چه علم و هدایت ست که حق تعالی ترا عطا فرموده گفتم لله الفضل و المنة و منه الهداية فی البداية و النهاية **و اما وعظ آنحضرت نقل ست** که فرمود در ابتدای کار در یقظه و منام مامور و منهی می شدم و غلبه می کرد بر من کلام بحدی که بی اختیار می شدم و قدرت سکوت نداشتم و حاضر می شد در مجلس من دو سه از افراد ناس که از من سخن می شنیدند عاقبت اجتماع و ازدحام مردم بجای رسید که در مجلس جای نشست نماند در مصلی شهر بیرون رفتم و سخن میگفتم آنجای گاه نیز بر مردم تنگ شد کرسی به بیرون شهر بردند خلائق بی شمار از پیاده و سوار می آمدند و ماورای مجلس را گرد گرفته می ایستادند تا آنکه عدد نزدیک بهفتاد هزار میرسید **نقل ست** که در مجلس وعظ آنحضرت چهار صد نفر دوات و قلم گرفته می نشستند و انچه از وی می شنیدند املای کردند و فرمود که در اول حال رسول خدا صلی الله علیه وسلم و حضرت مرتضی را علیه رضوان الله در خواب دیدم که امر فرمودند مرا بتکلم و انداختند در دهن من لعاب دهن و بگشاد بر من ابواب سخن **نقل ست** از مشائخ که هرگاه که شیخ محی الدین عبد القادر بکرسی بر می آید و می گوید الحمد لله خاموش می گردد

قال الشیخ الکامل العالم العارف القیم الفاروق سیدی احمد الشهیر بزروق فی کتاب قواعد الطریقة فی الجمع بین الشریعة و الحقیقة قد تشاجر فقراء الاندلس من المتاخرین فی الاکتفاء بالکتب عن المشایخ ثم کتبوا للبلاد و استفتوا فیه العلماء فکل اجاب علی حسب فتحه و جملة الاجوبة دائرة علی ثلاث اولها النظر للمشایخ فشیخ التعلیم یکفی عنه الکتب للبیب حاذق یعرف موارد العلم و شیخ التربیة یکفی عنه الصحبة لدین عاقل ناصح و شیخ الترقیة یکفی عنه اللقاء و التبرک و اخذ کل من وجه واحد ثم الثانی النظر لحال الطالب فالبلید لا بد له من شیخ یربیه و اللبیب یکفی الکتب فی ترقیه لکن لا یسلم من رعونة نفسه و ان وصل لا ابتلاء العبد برؤیة سببه الثالث النظر للمجاهدات فالتقوی لا یحتاج الی شیخ لبیانها و عمومها و الاستقامة یحتاج الی الشیخ فی تمییز الاصلح فیها و قد یکتفی دونه اللبیب بالکتب و مجاهدة الکشف و الترقیة لا بد فیها من شیخ یرجع الیه فی فتوحها کرجوعه علیه الصلوة و السلام للعرض علی ورقة للعلم بانبار النبوة و مبادی ظهورها بین فاجاه الحق و هذه الطریقة

هر ولی خدائی که بر روی زمین است حاضر آید غائباً و ازین جهت ست که این کلمه را اکثر می گویند و میان آن ساکت می گردد و اولیا و ملائکه ازدحام می کنند در مجلس او و آنها که در مجلس او حاضر شوند و نشاید بیشتر اند از آنها که بنمایند یکی از مشائخ عصر آنحضرت گوید که یکباری از برای استفاضه جنیان دعوت کردم و عزائم خواندم و هیچ یکی از جنیان اجابت نکرده حاضر نشد و آنچه معتاد بود از زمان دیر تر کشید حیران شدم که سبب این تاخیر چه باشد چون جماعه ایشان حاضر شدند پرسیدم که سبب تاخیر چه بود گفتند که شیخ محی الدین عبد القادر وعظ می فرمودند و ما همه آنجا حاضر بودیم و بعد ازین اگر دعوت ما کنی در وقتی نکنی که شیخ در وعظ باشد که لاجرم در حضور ما تاخیری راه خواهد یافت گفتم که شما نیز در مجلس وعظ او حاضر می شوید گفتند که اجتماع ما در مجلس او بیشتر است از ازدحام آدمیان و طوائف کثیر از ما بر دست او اسلام آورده اند و انابت نموده اند نقل ست که مجلس آنحضرت هرگز از جماعه یهود و نصاری و امثال ایشان که بر دست او بیعت اسلام آوردندی و از طوائف عصاة از قطاع طریق و ارباب بدعت و فساد در مذهب و اعتقاد که تائب می شدند خالی نبودی از یهود و نصاری بیشتر از پانصد و از طوائف دیگر بیش از صد هزار بر دست او تائب شدند و از سوء سیرت باز آمدند و از اقسام دیگر خلائق خود چه توان گفت نقل ست که در وقتی که آنحضرت بکرسی بر می آید بانواع علوم تکلم می کرد و حاضران همه از مشاهده هیبت و عظمت ساکت و صامت می بودند ناگاه در میان کلام می فرمودند مضی القال وعطفنا بالحال این گفتن و در مردم اضطراب و وجد و حال در آمدن یکی در گریه و فریاد می در آمد و دیگری جامه پاره می کرد و راه صحرا می گرفت و دیگری بیهوش می افتاد و جان میداد و وقتها بودی که از مجلس وعظ آنحضرت جنازها بیرون می آمد از جهت غلبه شوق و هیبت و تصرف و قهرمان عظمت و جلال او و از آنچه از خوارق و کرامات و تجلیات و عجائب و غرائب حدوث اشیای عجیبه و ظهور امور غریبه در مجلس وعظ آنحضرت نقل کرده اند خارج از حد حصر و احصاست وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ و فرموده اند که جمیع اولیا و انبیا احیاء باجساد و اموات بارواح و جن و ملائکه در مجلس او حاضر می شدند و حضرت حبیب رب العالمین صلی الله علیه وسلم و آله اجمعین نیز از برای تربیت و تائید تجلی می فرمودند و خضر علیه السلام اکثر اوقات از حاضران مجلس شریف می بود و از مشائخ عصر هر کرا ملاقات می کرد وصیت می نمود بملازمت مجلس شریف او و می فرمود من اراد الفلاح فعلیه بملازمة هذا المجلس نقل ست که آنحضرت روزی تکلم می کرد ناگاه چند خطوه بر هوا بر آمد فرمود قف یا اسرائیلی و اسمع کلام المحمدی چون باز بمکان خود رجوع نمود پرسیدند که این که بود فرمود ابو العباس خضر از مجلس ما می گذشت و تیز می گذشت پس رفتم بجانب او و گفتم که تیز مرو و سخن بشنو نقل ست که آنحضرت بر بالای کرسی می فرمود

قریبة من الاولی و اشبه معها والله اعلم۔

الرسالة الثانیة اصول الطریقة لکشف الحقیقة

لا اله الا الله محمد رسول الله

قال الشیخ شهاب الدین احمد الشهیر بزروق رضی الله تعالی عنه و رضی عنا مجیبا لمن سال عن اصول طریقة اصول طریقتنا خمسة اشیاء تقوی الله عز و جل فی السر والعلانیة و اتباع السنة فی الاقوال والافعال والاعراض عن الخلق فی الاقبال والادبار والرضا عن الله فی القلیل والکثیر والرجوع الی الله سبحانه فی السراء والضراء فتحقیق التقوی بالورع والاستقامة و تحقیق السنة بالتحفظ و حسن الخلق و تحقیق الاعراض عن الخلق بالصبر والتوکل و تحقیق الرضا بالقناعة والتفویض و تحقیق الرجوع بالحمد والشکر فی السراء واللجاء الی الله تعالی فی الضراء و اصول ذلک کله خمسة علو الهمة و حفظ الحرمة و حسن الخدمة و نفوذ العزمة و تعظیم النعمة فمن علت همته ارتفعت رتبته و من حافظ حرمة الله حفظت حرمته و من حسنت خدمته وجبت کرامته و من انفذ عزمته دامت هدایته و من عظمت النعمة فی عینه شکرها و من شکرها

ای غلام تقاعد مکن در حضور خود در وقت قعود من اینجا ولایت این جاست درجات اینجاست
ای طالب توبه بیا بسم الله ای طالب عفو بیا بسم الله ای طالب اخلاص بیا بسم الله در هفته یکبار
بیا د اگر نتوانی در ماهی بیا و اگر نتوانی در سالی و اگر نتوانی در عمر خود یکبار بیا و بگیر هزار هزار چیزی ای عالم
قطع کن راه هزار ماه را تا بشنوی از من یک کلمه را و چون بیائی تو این جا نظر مکن بر عمل خود و زهد
و ورع و احوال خود تا بگیری تو از من آنچه نصیب تست و حاضر می شوند در مجلس من بطاین ملک و خواص
اولیا و غیبیان تا بیاموزند از من تواضع در جناب مقدس او هیچ نبی و ولی نیست که حق تعالی او را
خلق فرموده و مجلس من حاضر نشده احیا باجساد و اموات بارواح و میفرمود کلام من بر مردان غیب
ست که حاضر می شوند از پس پرده کوه قاف قدمهای ایشان در هواست و دلهای ایشان در آتش
از شدت شوق و لهب اشتیاق که به پروردگار خود دارند راوی گوید که درین مجلس که این سخن می فرمود
ولد او سید عبدالرزاق در پایه اخیر در زیر قدم او نشسته بود سر بالا کرد و ساعتی حیران بود پس بیهوش
افتاد و جامه و دستار او سوختن گرفت و آنحضرت از کرسی فرود آمد و اطفاء آن نار کرد و فرمود تو نیز ای
عبدالرزاق از ایشانی و بعد از قیام مجلس کیفیت آن حال را از شیخ عبدالرزاق پرسیدند فرمود چون
نظر بالا کردم دیدم که در هوا مردان غیب ایستاده اند ساکت و مدهوش و تمام افق با ایشان پرست
و در لباس ایشان آتش در گرفته است بعضی از ایشان در صیحه و بعضی در تواجد و بعضی بجانب هوا
و بعضی بر زمین می افتند نقل است که یکی از مشائخ عصر که شیخ صدقه نام داشت بمجلس او با آنحضرت
آمده نشسته است و مشائخ دیگر نیز در انتظار برآمدن شیخ نشسته بودند چون برآمد بر کرسی رفت و تکلم نکرد و قاری
را نفرمود که آیتی بخواند و لیکن در مردم وجدی عظیم و شورشی غریب در گرفت از صدقه بخاطر شیخ صدقه بخاطر
گذرانید واعجبا شیخ سخنی نکرده و قاری چیزی نخوانده این همه وجد از کجاست و چیست این حالت آنچیست
آنحضرت بجانب او دید فرمود یا هذا مریدی از مریدان من همین لحظه از بیت المقدس بیک گام در اینجا
رسیده است و بر دست من توبه کرده حاضران مجلس همه در ضیافت اویند شیخ صدقه در دل خود
باز گفت که هر که از بیت المقدس بیک گام اینجا بیاید توبه از چه چیز کند و احتیاج او بشیخ چیست
آنحضرت بجانب او دید و گفت یا هذا توبه می کند کسیکه در هوا می پرد تا باز بآن نرود و محتاج است که بیاموزد
او راه طریق محبت خدا را بعد از آن فرمود کلامی که ترجمه او این باشد منم که تیغ من مشهور است و قوس
من موتور و تیر من رسنده و نیزه من بنشانه است و اسپ من بی زین ست من آتش سوزان الهی ام
من سلب کننده احوال من دریای بی کرانم من رهنمای وقتم من سخن کننده در غیر خودم و وقتی دیگر
در حالت بود و میفرمود منم محفوظ و منم ملحوظ ای روزه داران ای شب بیداران ای کوه نشینان نیست
باد کوههای شما ای صومعه نشینان منهدم باد صومعه شما پیش آیید امر خدای را امر یا از خداست

استوجب المزيد من المنعم
حسب وعده الصادق
واصول المعاملات خمسة
طلب العلم للقيام بالامر
وصحبة المشايخ والاخوان للتبصر
وترك الرخص والتاويلات
للحفظ وضبط الاوقات
بالاوراد للحضور واتهام
النفس في كل شيء للخروج
عن الهوى والسلامة
من الغلط فطلب العلم آفته
صحبة الاحداث سنا وعقلا
ودينا ممن لا يرجع لاصل و
لا قاعدة وآفة الصحبة
الاعراض والفضول وآفة
ترك الرخص والتاويلات
الشفقة على النفس وآفة
ضبط الاوقات اتساع
النظر بالفضائل وآفة اتهام
النفس الانس بحسن احوالها
واستقامتها وقد قال الله
سبحانه وتعالى وان تعدل
كل عدل لا يؤخذ منها وقال
الكريم ابن الكريم ابن الكريم
ابن الكريم صلوات الله وسلامه
عليه وعليهم وما ابرئ نفسي
ان النفس لامارة بالسوء
الا ما رحم ربي واصول المداواة
بعلل النفس خمسة اشياء
تخفيف المعدة عن الطعام
واللجاء الى الله مما يعرض عند
عروضه والفرار من مواقع
الفتن ومن مواقعه المخشي
وقوع الامر المتوقع فيه و
دوام الاستغفار مع الصلوة

ای راه روان ای ابدال ای اوتاد ای پهلوانان ای طفلان بیائید و گیرید فیض را از دریائے
که کران ندارد بعزت پروردگار که نیکبختان و بدبختان همه عرض کرده می شوند بر من و نظر من در لوح
محفوظ ست منم غواص دریاے علم و مشاهده الهی منم حجة خداوندم بر تمامه شما و نائب رسول اللّٰه
و وارث اویم در زمین و نیز فرموده است آدمیان را مشائخ اند و پریان را مشائخ و فرشتگان را
مشائخ و من شیخ همه ام نقل ست که آنحضرت در مرض موت می فرمود نسبتی نیست میان من
و شما و میان من و خلق تفاوت آسمان و زمین ست قیاس نکنید مرا بکسی و کسی را بمن و فرمود من
از وراے امور خلقم و من وراے عقول ایشانم یا اهل الارض شرقاً و غرباً یا اهل السما حق تعالی
فرموده است وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ من از آنهاام که مر خدا امیدانند و شما نمیدانید گفته می شود مرا
در شب و روز هفتاد بار و انا اخترتک و لتصنع علی عینی گفته می شود مرا یا عبد القادر بحقی که مرا بهست
تکلم کن تا شنیده شود از تو گفته می شود مرا یا عبد القادر بحقی که مرا بحقست بخور و بنوش و بگو ایمن
ساختم ترا از رد سوگند بخدای عز و جل نکردم و نگفتم چیزی را تا مامور نشدم بدان و فرمود وقتی که کلم
بکلم من بکلامی بر شما باد که تصدیق کنید آنرا که کلم من ناشی از یقینی ست که شک در وی مجال نیست
گویا گردانیده می شوم پس می گویم و داده می شوم پس می بخشم و امر کرده می شوم پس می کنم و عهده بر کسی
است که مرا امر کرده است و الدیة علی العاقلة تکذیب شما مراز هر قاتل ست مر دین شما را و سبب زوال
دنیا و آخرت شماست انا سیاف انا قتال و یحذرکم الله نفسه اگر نبودی لگام شریعت بر زبان من هر آئینه
خبر می کردم شما را با آنچه میخورید و می نهید در خانهای خود من میدانم آنچه در ظاهر و باطن شماست
و شما در رنگ شیشهائید در نظر من نقل ست که آنحضرت در نهایت کار بغایت جامه نفیس
پوشیدے روزے خادم پیش ابو الفضل بزاز رفت و گفت جامه می خواهم که گزی بدینار بود نه بیش
و نه کم پرسید که این جامه برای که میخری گفت برای شیخ خود محی الدین عبد القادر او را بخاطر رسید که
شیخ جامه برای خلیفه هم نگذاشت هنوز این خاطر تمام نشده بود که مسماری از غیب در پاے او خلید
که کار بموت رسید هر چند که در بیرون آوردن آن سعی کردند فائده نداشت مر او را برداشته پیش آنحضرت
آوردند فرمود یا ابا الفضل چرا بباطن خود بر ما اعتراض کردی بعزت معبود نپوشیدم آن جامه تا گفته نشد
که بحقے که مرا بر تست یا عبد القادر بپوش جامه را که یک گز او بیک دینار باشد یا ابا الفضل این جامه
کفن میت ست و کفن میت نیک باشد این بعد از هزار موت ست بعد از آن دست مبارک
خود بر موضع الم رسانید المی که بود بدر رفت گویا که اصلا نبود پس فرمود که اعتراض او بر ما متشکل شد
بصورت مسمار و رسید باو آنچه رسید رضی الله تعالی عنه و عن جمیع اولیائه و اما کرامات و خوارق
عادات آنحضرت که در سائر اوقات بظهور می آمد از حد حصر و احصا خارج ست و از مجال تقریر

علی رسول الله تعالی صلی الله
علیه و آله و سلم نخلو و اجتماع
و صحبته من یدل علی الله تعالی
او علی امر الله تعالی و هو معدوم
و قد قال الشیخ ابو الحسن
الشاذلی رضی الله تعالی عنه
اوصانی حبیبی فقال لا تنقل
قدمیک الا حیث ترجو
ثواب الله تعالی و لا تجلس
الا حیث تامن غالبا عن
معصیة الله تعالی لا تصحب
الا من تستعین به علی طاعة
الله تعالی و لا تصطف
لنفسک الا من تزداد به
یقینا و قلیل ما هم او کلاما هذا
معناه و قال ایضا رضی الله عنه
من دلک علی الدنیا فقد
غشک و من دلک علی
العمل فقد اتعبک و من دلک
علی الله فقد نصحک قد رایت
فقراء هذا الوقت اثاروا خمسة
ایثار الجهل علی العلم و الاغترار
بکل ناعق و التهور فی الامور
و التغرر بها بالطریق و استعجال
الفتح دون شرطه فابتلوا
بخمسة ایثار البدعة علی
السنة و اتباع الباطل
دون الحق و العمل بالهوی
فی کل امر و حمل الامور و طلب
الترهات دون الحقایق و
ظهور الدعاوی دون صدق
فظهر لذلک خمسة الوسوسة
فی العبادات و الاسترسال
مع العادات و السماع
و الاجتماع له فی عموم الاوقات

وتحریر بیرون و بدانکه این سخن حقیقت ست نه بمبالغه زیرا که آنحضرت از زمان طفولیت و اوان
صبا مظهر خوارق ومحل کرامت بوده در مدت نود سال که سن شریف اوست دائم الاحوال بر سبیل
اتصال بی انقطاع خوارق از وی ظاهر بود **نقل ست** که چون وی متولد شد در نهار رمضان
از پستان مادر شیر نمی خورد و در مردم شهرت گردید که در خانه بعضی از اشراف پسری متولد شده ست
که در روز رمضان شیر نمی خورد **نقل ست** که از آنحضرت پرسیدند از کجا باز شناختی تو خود را
که ولی خدائی فرمود که ده ساله بودم که از خانه بسوی مکتب می برآمدم و در راه فرشتگان می دیدم
که گرد اگرد من میرفتند وچون بمکتب میرسیدم می شنیدم که صبیان را می گفتند فراخ کنید جای
را برولی خدا روزی مردی را دیدم که هرگز او را ندیده بودم و یکی ازین فرشتگان می پرسید که این
صبی کیست که او را چنین تعظیم می کنید گفتند که ولی از اولیای خداست که او را شانی عظیم خواهد بود
درین طریق این کسی ست که او را اعطا کنند بی منع و تمکین بخشند بی حجاب و مقرب گردانند بی مکر بعد
از چهل سال شناختم که آن مرد سائل از ابدال وقت خود بود و نیز فرمود که صغیر بودم روز عرفه
بجانب سواد شهر برآمده دنبال گاوی از گاوان حراثت می دویدم گاوی بگردید و بجانب من
نگاهی کرد و گفت یا عبدالقادر ترا از برای امثال این کارها پیدا نکرده اند و باینها امر نکرده ترسان
ولرزان بجانب خانه برگشتم و بربام خانه برآمدم مردم را دیدم که وقوف بعرفات می کنند پس پیش والده
آمدم و از وی طلب اذن کردم که ببغداد روم و تحصیل علم نمایم و صالحان را زیارت کنم رضی الله عنه
وعن جمیع الصالحین و نیز فرمود که هرگاه قصد میکردم که با کودکان بازی کنم آوازی می شنیدم
که می گفتند بجانب من بیا ای مبارک پس از ترس می گریختم و در کنار مادر می افتادم والآن
کلمه را در خلوت خود می شنوم **نقل ست** از شیخ علی بن هیتی که گفت ندیدم هیچ یکی از اهل زمان
خود را اکثر الکرامات از شیخ عبدالقادر رحمه الله وقت هر که از ما خواهد که از وی کرامتی مشاهده کند می کند
وخوارق ظاهر میگردد وگاهی از وی وگاهی در وی گاهی بوی و نیز **نقل ست** از شیخ
ابومسعود احمد بن ابی بکر حریمی و شیخ ابی عمرو عثمان صریفینی که گفتند کرامات شیخ عبدالقادر مثل عقد
منضود ند بجواهر که در پی یک دیگر در رشته کشیده شده اند هر که از ما خواهد که بشمارد کرامات او را
هر روز هر آئینه بشمار و چیزهای بسیار از وی و شیخ بزرگ شهاب الدین عمر سهروردی فرمود که
کان الشیخ عبدالقادر سلطان الطریق المتصرف فی الوجود علی التحقیق وکانت له الید المبسوطة من الله
فی التصریف والفعل الخارق الدائم و امام عبدالله یافعی فرموده است کراماته بلغت حد التواتر
ومعلوم بالاتفاق بالمبالغ مثلها من احد من شیوخ الآفاق واز آنحضرت از هر جنس کرامات نقل کرده اند
از تصرف در ظواهر خلق و بواطن ایشان و اجرا حکم بر انس و جان و اطلاع ضمائر و اظهار سرائر

واستالة الوجوه بحسب
الامکان وصحبة ابناء الدنیا
حتی النساء والصبیان واعتز
فی ذلک بوقائع القوم وذکر
احکامهم ولو تحققوا العلموا
ان الاسترسال رخصة الضعفا
والمقام بها بقدر الحاجة من
غیر زیادة فلا یسترسل معها
الابعد من القدرة وان
ایسلم رخصة المغلوب او
الکامل وهو الحطاط فی
بساط الحق اذا کان بشرطه
من اهله فی محله و ادبه و ان
الوسوسة اصلها جهل بالسنة
او خیال فی العقل وان التوجه
لاقبال الخلق ادبار عن الحق
او سیما قاری مداهن او جبار
غافل او صوفی جاهل وان
صحبة الاحداث ظلمة وعار
فی الدنیا والدین وقبول رفاقهم
اعظم واعظم قال ابومدین رضی الله
عنه الحدث من لم یوافقک
علی طریقک ولو کان ابن
سبعین سنة قلت وهو
الذی لا یثبت علی حال
ویقبل کما یلقی علیه فیولع
به واکثر ما تجد هذا فی ابناء
الطوائف وطلبة المجالس
احذرهم بغایة جهدک وکل
من ادعی حالا مع الله ثم
ظهرت منه احدی خمسة
فهو کذاب او مسلوب
ارسال الجوارح فی معاصی
الله تعالی والتصنع فی طاعة الله
والطمع فی خلق الله والوقیعة

وتکلم بر خواطر و اطلاع بر بطائن ملک و ملکوت و کشف حقائق جبروت و اسرار لاهوت و اعطاء مواهب
غیبیه و امداد عطایا رلاریبیه و تصریف و تقلیب حوادث و دواهی و تصریف اکوان بمحو و اثبات آلهی
و اتصاف بصفت امات و احیا و تحقق بنعت انفاد و انشا و ابرار اکمه و ابرص و تصحیح مرضی و تشفیه
اعلا و طی زمان و مکان و انفاذ امر در زمین و آسمان و سیر بر آب و طیر در هوا و تصریف ارادت مردم
و تقلیب طبائع اشیا و احضار اشیا از غیب و اخبار از ماضی و آتی بلاشک و ریب و سائر انواع
کرامات و خوارق عادات بر سبیل اتصال و دوام بین الخاص و العام بر سبیل قصد و اراده مطلق
بلکه بر طریق اظهار دعوی بر حق و در هر یکی زین امور حکایات و روایات آمده است که قلم از تحریر
و زبان از تقریر آن قاصر ست و کتب مشائخ خصوصًا تصانیف امام عبد الله یافعی بدان مقرون
و مشحون ست و آنچه از مشائخ و اقطاب وقت او بلکه از بعضی مشائخ متقدمین که بر زبان وی
رضی الله عنه بطریق کشف و اعلام الٰهی از وجود شریفش خبر داده اند و در تعظیم و تکریم و رفع مکان
و اعتراف شان آنحضرت و انقیاد و اطاعت احکام و اوامر او خصوصًا در قول او قدمی هذا
علی رقبة کل ولی الله و صدق او درین قول و بودن او مامور من عند الله صادر شده است
بیشتر ازان ست که تصور توان نمود جمله ازان در زبدة الآثار که منتخب بهجة الاسرار ست آورده ام
رجاء للقبول و وسیلة للوصول **اما شرائف** اخلاق آنحضرت نسخه بود از انک لعلی خلق
عظیم و مجموعه از انک لعلی هدی مستقیم با آن جلالت قدر و علو منزلت و سعت علم و رفعت
محل که داشت همیشه با ضعفا مجالست کردی و با فقرا تواضع نمودی و توقیر کبیر و ترحم صغیر و ابتدا
بسلام فرمودی و بر مجالست اضیاف و طلبه صبر کردی و از مساوی و زلات ایشان درگذشتی
و هر که پیش آنحضرت سوگند خوردی هر چند دروغ گفتی قبول کردی و علم و کشف خود را بپوشیدی
و با مهمان و همنشین چندان خوش خلق و کشاده رو بودی که هیچکس ننمودی و هرگز عصاة و عتاة
و جبابره و اغنیا را قیام نکردی و هرگز بر در امیر و وزیر نرفتی و هیچ یکی از مشائخ عصر در حسن خلق
و سعت صدر و کرم نفس و عطوفت قلب و حفظ ود و صیانت عهد با وی مساهمت و مشارکت
نداشتی **نقل ست** که روزی در خلوت نشسته انتساخ می فرمود و از سقف خانه بر جامه
و دستار آنحضرت خاک می افتاد تا سه بار افشاند در کرت رابع سر برداشت نظر بر موشکی افتاد
که سقف را می کاود بمجرد نظر افتادن سر او بجانبی افتاد و جثه بجانبی انتساخ را بگذاشت
و بگریست راوی گوید که بخدمت عرض کردم که یا سیدی چه چیز ترا در گریه آورد فرمودی ترسم
که مبادا از مسلمانی دل من متاذی گردد و را نیز این حال رسد که این موش را رسید
روزی دیگر در مدرسه بود وضو می فرمود ناگاه عصفوری در هوا می رفت و بر ثوب آنحضرت

فی اهل الله تعالی و قلما یختم له
علی الاسلام و شروط الشیخ
الذی یلقی الیه المرید نفسه
خمسة علم صحیح و ذوق صریح
و همة عالیة و حالة مرضیة و
بصیرة نافذة و من فیه خمس
خصال لا یصح شیخیته الجهل
بالدین و اسقاط حرمات المسلمین
و دخول ما لا یعنی و اتباع
الهوی فی کل شیٔ و سوء الخلق
من غیر مبالات و آداب المرید
مع الاخوان و الشیخ خمسة
اتباع الامر و ان ظهر خلافه
و اجتناب النهی و ان کان
فیه حتفه و حفظ حرمته غائبا
و حاضرا و حیا و میتا و القیام
بحقوقه حسب الامکان بلا تقصیر
و عزل عقله و ریاسته الا
ما یوافق ذلک من شیخه
و یستعین علی ذلک بالانصاف
و النصیحة و هی معاملة الاخوان
ان لم یکن شیخ مرشد و ان وجد
ناقصا عن الشروط الخمس
اعتمد فیما کمل فیه و عومل
بالاخوة فی الباقی انتهت
الاصول المذکورة رحمه الله
و حسن عونه و ینبغی لک
ایها الطالب مطالعتها فی
کل یوم مرتین او مرة و الا ففی
جمعة حتی ینطبع معانیها فی
النفس و یقع تصرفک فی
مقتضاها فان فیها غنیة عن
کثیر من الکتب و الوصایا
فقد قیل انما حرموا الوصول
لتضییع الاصول من تاملها

بول کرد بجبر د نظر از هوا بر زمین افتاد بعد از اتمام وضو موضع بول را از جامه بشست و از بدن بر آورد که این را بفروشید و ثمن او بر فقرا تصدق کنید که این جزا و مکافات آنست **نقل ست** که یکباری آنحضرت بعد از شهرت از برای حج بر آمده بود و چون بحله که موضعی ست قریب بغداد رسید فرمود که درینجا خانهٔ ببینید که فقیرتر و بیکس‌تر و گمنام‌تر از وی نباشد تا آنجا فرود آیم هر چند اکابر و رؤسا در آن موضع منازل و بیوت عالیه مهیا ساختند و التماس شرف نزول نمودند قبول نیفتاد حمد بعد از تفحص خانهٔ یافتند که پیرے و عجوزهٔ و صبیه دروی بود آنحضرت بعد از طلب اذن از آن پیر شب آنجا نزول فرمود هدایا و نذور از نقود و اجناس و حیوانات بسیار آمد و فرمود من از حق خود که درین اسباب دارم بر آمدم و برای این پیر دادم حاضران نیز بموافقت آنحضرت از حق خود برآمدند و تمام آن اموال و اسباب را تسلیم آن پیر کردند حق تعالی آن پیر را ببرکت قدوم او غنائی و مکنتی ارزانی داشت که هیچکس را در آن بقعه نبود **نقل ست** که تاجری پیش آنحضرت آمد و عرضه کرد پیش من مالی ست از غیر زکوة خواهم که آن را بفقرا و مساکین صرف کنم ولیکن مستحق را از نامستحق ندانم حضرت شیخ هر کرا مستحق دانند بدهند فرمود بده هر کرا خواهی از مستحق و غیر مستحق تا ترا نیز حق تعالی بدهد آنچه مستحق آن هستی و آنچه نه مستحق آنی **نقل ست** که روزے آنحضرت فقیرے را دید که بخاطر شکسته در گوشه نشسته است پرسید که چه حال داری و چه خیال نشسته عرض کرد که بجانب شط رفته بودم و چیزی نداشتم که بملاح بدهم تا بکشتی بنشینم و از آب بگذرم و هنوز کلام آن فقیر تمام نشده بود که شخصے صرهٔ بخدمت آورد در وی سی دینار بود صره را بفقیر داد که این را ببر و بملاح ده و بعضے از مشائخ عصر او در اوصاف آنحضرت نوشته اند کان الشیخ محی الدین عبد القادر رضی الله عنه ظاهر الوضاءة دائم البشر کثیر البهاء شدید الحیاء رحب الجناب سهل اللقاء کریم الاخلاق طیب الاعراق عطوفا رؤفا شفوقا یکرم الجلیس ویبسط اذا راه مهموم و ما رایت ابین لسانا و لا اظهر لفظا منه و بعضے دیگر نوشته کان سیدی الشیخ محی الدین عبد القادر رضی الله عنه سریع الدمعة شدید الخشیة کثیر الهیبة مجاب الدعوة کریم الاخلاق طیب الاعراق ابعد الناس عن الفحش اقرب الناس الی الحق شدید الباس اذا انتهکت محارم الله تعالی لا یغضب لنفسه و لا یتغیر لغیر ربه لا یرد سائلا و لو با حد ثوبیه کان التوفیق رائده و التائید معاضده و العلم مهذبه و القرب مودبه و الخطاب مشیره و اللحظ سفیره و الانس ندیمه و البسط نسیمه و الصدق راتبه و الفتح بضاعته و الحلم صناعته و الذکر وزیره و الفکر سمیره و المکاشفة غذاؤه و المشاهدة شفاؤه و آداب الشریعة ظاهره و اوصاف الحقیقة سره رضی الله عنه و عن جمیع الصالحین و عن محبهم اجمعین **واما** فضل اصحاب و مریدان و محبان و منتسبان آنحضرت بحکم آنکه خیریت تابع بخیریت

عن ذلک ثم لا یزال بعد ذلک یتعهدها قصداً للتذکر بها وفقنا الله و ایاک لمرضاته انه ولی ذلک و القادر علیه و حسبنا الله و نعم الوکیل و قال ایضاً رضی الله عنه مبنا طریقته مبنی طریقتنا علی خمس التحقیق فی التقوی بحفظ ما لا یعنیه و لا یطلع علیه الا الله تعالی و التحقق فی اتباع السنة بحیث لا یاخذ الا بالاصح او قارب او کاد و رفع الهمة عن الخلائق بحیث لا یتوجه الیهم فی امر من الامور الا مجازاً فلا یذمهم انعاماً من حیث هو و لا یمدح محسناً من حیث هو بل من حیث امر الله فیه و التسلیم للخلق من حیث انهم فیه بانقاء شرورهم و ایثار السلامة و العافیة معهم و الاستسلام للقدر فی جمیع الاحوال بالصبر و الرضا و الشکر و لعل علی قول الشیخ ابی الحسن الشاذلی رضی الله عنه اجعل التقوی وطنک و لا یغرک مرج النفس ما لم تحض بالغیب او تصر علی الذنب و یسقط منک الخشیة بالغیب جوما الی قوله صلی الله علیه و آله و سلم اتق الله حیث کنت و اتبع السیئة الحسنة تمحها و خالق الناس بخلق حسن و ایثاراً لقوله صلی الله علیه و آله و سلم اذا رایت شحا مطاعا و هوے

متبوع ست نیز بسیارست یکی از مشائخ حضرت رسالت پناه صلی اللہ علیہ وسلم را در خواب دید
عرضہ کرد یا رسول اللہ دعا کن مرا کہ بر کتاب خدا و سنت تو بمیرم فرمود چنین خواہد بود و چرا نباشد
وحال آنکہ شیخ تو شیخ عبد القادر ست گوید کہ سہ بار ازان سرور ہمین درخواستم و او صلی اللہ علیہ وسلم
ہمین جواب فرمود این حکایت دراز ست و واقعۂ عجیبۂ عظیمہ دارد از جہت اختصار بر ہمین مقدار
اکتفا کردہ شد **نقل ست** از جماعۂ مشائخ قدس اللہ اسرارہم کہ فرمودہ اند ضامن شدہ است
شیخ عبد القادر مریدان خود را تا روز قیامت کہ نمیرد ہیچ یکی از اینہا مگر بر توبہ **نقل ست** از
مشائخ کہ از آنحضرت پرسیدند اگر شخصے خود را بتو باز بست و نام زد کرد منتسب شد بتو و لیکن
بیعت نکرد و از دست تو خرقہ نپوشید وی در اصحاب تو معدود باشد و در فضائل ایشان شریک
بود یا نہ فرمود ہر کہ انتساب کرد بمن و خود را باز بست بنام من قبول کند او را حق سبحانہ تعالی
و رحمت کند بروی و توبہ بخشد او را اگرچہ بر طریق مکروہ باشد و وی از جملۂ اصحاب و مریدان من
ست و پروردگار من عز وجل بفضل خود وعدہ کردہ است مرا کہ اصحاب مرا و اہل مذہب و تابعان
طریق مرا و ہر کہ محب من بود در بہشت در آرد و نیز فرمودہ است البیضۃ منا بالف والفرخ
لا یقوم یعنی بیضہ از ما بہزار ارزد و چوچہ را خود قیمت نتوان کرد و نیز فرمودہ است حق سبحانہ و تعالی
مرا سجلی نوشتہ داد کہ در وی نامہائے اصحاب و مریدان من کہ تا روز قیامت باشند ثبت ست و
گفت عز وجل کہ این ہمہ را بتو بخشیدم و از مالک کہ خازن آتش دوزخ ست پرسیدم کہ نزد
تو ہیچ کسے از اصحاب من ہست گفت لا بعزت پروردگار کہ دست حمایت من بر مریدان من
مثل آسمان ست بر زمین اگر مرید من جید نیست من خود جیدم بعزت پروردگار و جلال او کہ از
پیش او عز وجل نروم تا مرا با اصحاب من بہ بہشت نبرد اگر مرید من در مشرق بود و پردۂ عفت او
برافتد و من در مغرب ہر آئینہ بپوشم پردہ او را **نقل ست** از شیخ عدی بن مسافر کہ می فرمود
از اصحاب مشائخ ہر کہ از من خرقہ طلبد بدہم و ملاحظہ نکنم مگر اصحاب شیخ محی الدین عبد القادر
زیرا کہ ایشان غرق اند در دریاے رحمت الٰہی و ہرگز کسے دریا را گذاشتہ بسقایہ نیاید
نقل ست کہ آنحضرت فرمود در زمان حسین بن منصور حلاج کسے نبود کہ او را دستگیری کند
و از لغزشے کہ او را شدہ بود باز دارد و اگر من در زمان او می بودم او را دستگیری می کردم
تا کار او باینجا نمی کشید و من دستگیری می کنم ہر کرا از مریدان من مرکب بلغزد و از پاے در آید
تا روز قیامت و فرمود مرا در ہر طویلہ فحلی ست کہ مقاومت کردہ نشود و خیلے ست کہ مسابقت
کردہ نشود و مرا در ہر لشکر سلطانی ست کہ مخالفت کردہ نشود و در ہر منصب خلیفہ ایست
کہ عزل کردہ نشود و فرمود ہر گاہ از خدا چیزے خواہید بوسیلۂ من خواہید تا خواہش شما باجابت

متبعًا واعجاب کل ذی رای
برایہ فعلیک بخاصۃ نفسک
وتری طاعۃ اولی الامر وعدم
الاعتراض علیہم بالظاہر
کیف کانوا واللہ حسیبہم
وتصلی الضحی وتفطر وتقصر
فی السفر ولا تقول بصلوات
الاسبوع واللیالی والایام
الفاضلۃ وتعمل بصلوۃ التسبیح
وتوثر ما فتح اللہ بہ من تجرید
او اسباب من غیر اختیار
لاحدہما عند وجود الآخر
وتاخذ بکل مباح لا یلحقہ
نقص فی المروۃ ولا ضرر
فی الدین وتذکر بالجمع
وتجتمع للذکر لا علی وجہ انہ
افضل ولکن لما فیہ راحۃ
النفس وصورۃ الطریق
وتری الزیارۃ للاحیاء
والاموات ما لم تضیع واجبا
او سنۃ وبامتاکد او ترے
لکل مومن برکۃ الا من
خالف السنۃ ولا تقتدی
الا بمن صح علمہ و زہدہ واصل
کل خیر الرضا عن اللہ تعالی
بالقسم والالتجاء الی اللہ فی
کل شیء فہی مفتاح کل حلۃ
عند الفقیر وہروبہ من شر
الخلق اعظم من کل حصن
تمت الاصول التی علیہا
مبنی الطریقۃ ومن معانیہا
ان شاء اللہ تتوجہ بالفتح
للحقیقۃ وصلی اللہ علی سیدنا

لہ از ہمین جا ست کہ مردم شیخنا اللہ میگویند
و اہل شریعت را اختلاف ست ۱۲

رسد و فرمود هر که استعانت کند بمن در کربتی کشف کرده شود آن کربت از و هر که منادی کند بنام من در شدتی گشاده شود آن شدت از و هر که توسل کند بمن بسوی خدا در حاجتی قضا کرده شود آن حاجت مر او را و فرمود کسیکه دو رکعت نماز بگذارد بخواند در هر رکعت بعد از فاتحه سورهٔ اخلاص یازده بار بعد از ان درود بفرستد به پیغمبر صلی الله علیه وسلم بعد از سلام و بخواند آن سرور را صلی الله علیه وسلم بعد از ان یازده گام بجانب عراق برود و نام مرا گیرد و حاجت خود را از درگاه خداوندی بخواهد حق تعالی آن حاجت او قضا گرداند بمنه و کرمه **و اما** کلام آنحضرت دریائیست از علم نامتناهی الٰهی ممکن نیست احاطه عبارت و اشارت بدان بکماهی و درینجا بعضی مکتوبات منسوب بدان حضرت که عرائس حکم و مواعظ در لباس عبارات فارسی باجلی اقتباسات آیات مبین محلی و مزین شده است نقل می یابد و آنحضرت به نسبت قدیمه عجمیه احیاناً بزبان فرس نیز سخن می فرمود اگرچه تکلم او در اکثر اوقات در مجالس وعظ بلسان عربی بود و لهذا آنحضرت را ذو البیانین و اللسانین و امام الفریقین می خوانند **مکتوب** ای عزیز چون بر افق شهود از خرق غمام فیض يَهْدِي اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ درخشیدن گیرد و روائح وصول از مهب عنایت يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَآءُ در وزیدن آید و ریاحین انس در ریاض قلوب بشگفد و بلابل شوق در بساتین ارواح بنغمات يَا اَسَفٰى عَلٰى يُوْسُفَ چون هزار داستان در ترنم آید و نیران اشتیاق در کوانین سرائر شعله برزند و اطیار افکار در فضائے عظمت از غایت طیران بے پر شود و فحول عقول در وادی معرفت پی گم کند و قواعد ارکان افهام از صدمت هیبت در تزلزل آید و سفن عزائم در بحار مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ بریاح وَهِيَ تَجْرِيْ بِهِمْ فِيْ مَوْجٍ كَالْجِبَالِ در لجه حیرت فرو ماند امواج دریاء عشق يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّوْنَهٗ در تلاطم آید هر یکی بر زبان حال ندا کند رَبِّ اَنْزِلْنِيْ مُنْزَلًا مُّبٰرَكًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ سابقه عنایت اِنَّ الَّذِيْنَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِّنَّا الْحُسْنٰى در رسد و ایشان را بر ساحل جودی فِيْ مَقْعَدِ صِدْقٍ فرود آرد و در مجلس مستان بادهٔ الست رساند مائدهٔ نعیم لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ را در پیش کشد و کوس وصول از جام قرب بِاَيْدِيْ سَفَرَةٍ و سَقٰىهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُوْرًا گردان شود و ملک ابدی و دولت سرمدی وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ نَعِيْمًا وَّمُلْكًا كَبِيْرًا مشاهده گردد **مکتوب** ای عزیز قلبی سلیم باید که تا برموز فَاعْتَبِرُوْا يٰٓاُولِي الْاَبْصَارِ اطلاع یابد و عقلی کامل باید تا دقائق اسرار سَنُرِيْهِمْ اٰيٰتِنَا فِي الْاٰفَاقِ وَفِيْٓ اَنْفُسِهِمْ را ادراک کند و یقینی صادق تا شواهد معرفت وَاِنْ مِّنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ را بعین قلب مشاهده نماید و بدواعی وصول وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِيْ عَنِّيْ فَاِنِّيْ قَرِيْبٌ اُجِيْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ مستقبل شود

محمد و سائر الانبیاء و سلم این چند کلمه از رسالهٔ اصول الطریقه نقل کرده شد و در حقیقت اگر قائد توفیق رفیق حال گردد و باین راه برد و عمل باین مذکورات دست دهد بے شبهه جواهر ایمان و نور معرفت و صفای وقت و کمال حال در دل ابداع یابد قال الشیخ ابو العباس الحضرمی رضی الله عنه و علیک بدوام الذکر و کثرة الصلوٰة علی رسول الله صلی الله و آله وسلم فهی سلم و معراج الی الله تعالی اذا لم یلق الطالب شیخاً مرشداً و حضرت شیخ علی متقی رحمة الله علیه در حکم کلام شیخ احمد بن موسی المشرع الصوفی نقل کرده اند که وی رضی الله عنه فرمود من لم یکن له شیخ یربیه و یرقیه و یوصله الی الله تعالی فلیلزم الصلوٰة علی النبی صلی الله علیه و آله وسلم فهی تربیه باحسن الآداب النبویة و تهذیبه باشرف الاخلاق المحمدیة و ترقیه الی اعلی ذروة الکمال و توصله الی المحل الاسنیٰ من حضرت الکریم المتعال و تنعمه برؤیته و قربه سعیدا بالنبی صلی الله علیه و آله وسلم و کان بعض الصحابه یقرأه قل هو الله احد و بکثرة الصلوٰة علی رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم

وازروا جرمبیه اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاکُمْ عَبَثًا وَّ اَنَّکُمْ اِلَیْنَا لَا تُرْجَعُوْنَ ۝ ازخواب غفلت وَیُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ یَعْلَمُوْنَ بیدار گردد و بعروۃ الوثقی وَمَا لَکُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِیٍّ وَّلَا نَصِیْرٍ چنگ در زند و بر سفینه فَفِرُّوْٓا اِلَی اللّٰهِ سوار گردد و در دریا معرفت وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِیَعْبُدُوْنِ ۝ مردانه وار بغواصی فرود آید و اگر گوهر مطلوب بچنگ افتد فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِیْمًا واگر جان در طلب رود فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهٗ عَلَی اللّٰهِ **مکتوب** ای عزیز چون عساکر جذبات اَللّٰهُ یَجْتَبِیْٓ اِلَیْهِ مَنْ یَّشَآءُ بر ولایت قلوب در تاز د طوامح نفوس امّاره را بلجام ریاضت وَجَاهِدُوْا فِی اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ مرتاض و مذلل گرداند و جبابره فراعنه را در مجلس تقوی بسلاسل مجاهده در کشد امنیه را باغلال وَاَطِیْعُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ بیرون گرداند و اعمال ارادت و اختیارات را بتادیب وَمَنْ یَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَیْرًا یَّرَهٗ سزاد هد وابنیه رسوم و عادات و قواعد ارکان تلبیس و طامات را بکلی از میان بردارد و منادی حال بزبان صدق مقال ندا کند که اِنَّ الْمُلُوْکَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْیَةً اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْٓا اَعِزَّةَ اَهْلِهَآ اَذِلَّةً و چون مرضیه اراضی صفائے قلوب از لوث شهوات بگذرد وَمَنْ یَّبْتَغِ غَیْرَ الْاِسْلَامِ دِیْنًا فَلَنْ یُّقْبَلَ مِنْهُ مصفا گردد و حدائق ارواح از نسائم الطاف مَنْ یَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ سراسر معطر و مروح شود و صفحات اوراق سرائر از نقائش رقوم لطائف اُولٰٓئِکَ کَتَبَ فِیْ قُلُوْبِهِمُ الْاِیْمَانَ مرقوم گردد شهود وَیَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَیْرَ الْاَرْضِ صفت حال گردد و رواسی اشواق چون هَبَآءً مَّنْثُوْرًا در هوا شود و بزبان صدا باز گوید وَتَرَی الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَّهِیَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ اسرافیل عشق صور در دمد وَنُفِخَ فِی الصُّوْرِ تاثیر صاعقه فَصَعِقَ مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِی الْاَرْضِ بظهور انجامد و مبشر اقبال لَا یَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَکْبَرُ در رسد وایشان را تمکین دهد و بعلیین فِیْ مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِیْکٍ مُّقْتَدِرٍ داعی شود رضوان با شارت بُشْرٰىکُمُ الْیَوْمَ پیش آید و ابواب جنات نعیم بگشاید و بگوید سَلٰمٌ عَلَیْکُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوْهَا خٰلِدِیْنَ وایشان بگویند وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ صَدَقَنَا وَعْدَهٗ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَیْثُ نَشَآءُ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِیْنَ ۝ **مکتوب** ای عزیز کی از دعیه شهوات وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰی فَیُضِلَّکَ عَنْ سَبِیْلِ اللّٰهِ اعراض کن و از مواطن غفلت وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهٗ عَنْ ذِکْرِنَا بیرون آی و از صحبت اهل فسوق که فَوَیْلٌ لِّلْقٰسِیَةِ قُلُوْبُهُمْ مِّنْ ذِکْرِ اللّٰهِ پرهیز و از منادی اِسْتَجِیْبُوْا لِرَبِّکُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ یَّاْتِیَ یَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ ندا اَلَمْ یَاْنِ لِلَّذِیْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِکْرِ اللّٰهِ بگوش هوش استماع کن و به تنبیه اَیَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ یُّتْرَکَ سُدًی شبی از خواب غرور وَلَا یَغُرَّنَّکُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ بیدار شو

وکان یقول بقراءۃ قل هو الله احد عرفت الله الواحد الاحد وبکثرۃ الصلوۃ علی رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم صحبته صلی الله علیه وآله وسلم وکان یقول من اکثر الصلوۃ علی نبینا صلی الله علیه وآله وسلم راه منامًا و یقظةً و در اینجا رساله ایست مسمی بالفقر المحمدی که در وی امر می کند بحصر توسل و توجه در جناب رسالت صلی الله علیه وآله وسلم و قطع تعلق از ما سوائے وی و می گوید که آب از سرچشمه گرفتن اطهر و اصفی ست و بعضے مردم از وی چنان فهمیده اند که بمشایخ قدس الله اسرارهم چنانچه متعارف شده است توسل نجویند و توجه نکنند و اراده نیارند که شیخ جمله کائنات آنحضرت ست پس همه را مرید وی باید شد صلی الله علیه وآله وسلم اگرچه ظاهر بعضے عبارات این کتاب نیز در همین معنی ناظر ست ولیکن حضرت شیخ می فرمودند که نه چنین ست هر دو باید کرد هم توسل بمشایخ باید کرد و هم توجه بدان حضرت صلی الله علیه وآله وسلم باید داشت منافاتی ندارد انشاء الله تعالی چون آن رساله در نظر آید حقیقت حال منکشف گردد والله اعلم فائده دیگر ست متعلق بمطالعهٔ کتب این

وازمقامات اہل حضور که رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ خبر پرس واز برائے کعبه مقصود پلے ازسرسازد وبادیه سرانقطاع کن وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا بازاد تجرید قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ وراحله تفویض وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللّٰهِ باقافله اہل صدق که كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ مسافرشو ومساکن زخارف دنیا که إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا عبوركن وازسبل مهالک فتنه که إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ بسلامت وازمناهج مسالک ہدی که إِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا رہے پیش گیر وبلسان اضطرار که أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ باتضرع وزاری برخوان اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ وبامبشر عنایت قدیم أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ بابشارت تحیت سَلَامٌ قَوْلًا مِّنْ رَّبٍّ رَّحِيمٍ پیش برو وبرجنیبت نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ سوارشو بجناب خلد فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ داعی شو ونسیم روح وصال ازہر طرف دروزیدن آید واقداح شراب محبت بایدی سقاة غیب گردان مشاہده شود وآہنگ إِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَّكَانَ سَعْيُكُمْ مَّشْكُورًا برکنند وبه مقام انس فسانه وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيمًا آغاز کنند ودیباجه فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهٗ لِلْجَبَلِ راا طناب دہد ونواظر عیون بصائر ازسکرات حالات وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا خبرباز دہد وازمشاہده وُجُوهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ رامعاینه کنند وبعجز معترف آید وبزبان حال بازگوید لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ بیناشود واکنون بذکر مشائخ ہند شروع نمایم وبالله التوفیق فی المبدأ والمعاد

طبقهٔ اول در ذکر خواجه بزرگ معین الحق والملة والدین حسن السنجزی قدس سره

کہ حلقهٔ مشائخ کبار واقدم سلسلهٔ چشتیه این دیارست واہل عصراو ازخلفاء ومریدان وغیرہم قبول تحسین پذیرفته بیست سال درخدمت خواجه عثمان ہارونی قدس الله سره بود درسفر وحضر جامه خواب خواجه نگاه داشتی آنگاه بنعمت خلافت مشرف گردید ودرزمان پتهورا رائے ہندوستان باجمیر آمد وبعبادت مولی مشغول شد وپتهورا نیزدران زمان دراجمیربود درسرے پتهورا مسلمانی راازپیوستگان خواجه قدس سره بسببی از اسباب رنجانیده آن مسلمان التجا بخدمت او آورد خواجه بشفاعت بر پتهورا گفته فرستاد پتهورا گفته شیخ قبول نکرد وگفت این مرد دراینجا آمده است ونشسته سخنان غیب می گوید چون این سخن بخواجه رسید فرمود که پتهورا رازنده گرفتیم ودادیم ہمدران ایام لشکر سلطان معزالدین سام ازغزنین رسید وپتهورا مقابل لشکر اسلام بایستاد وبدست معزالدین سام اسیر گشت وازان تاریخ یازدرین دیار اسلام شد

قوم وتحاشی ازتوسعه نظر در مصنفات ایشان بے تمیز وتفصیل والله یقول الحق وہو یہدی السبیل قال فی قواعد الطریقة فی الجمع بین الشریعة والحقیقة حذرالناصحون من تلبیس ابلیس ابن الجوزی وفتوحات الحاتمی بل کل کتبه اوجلها وکابن سبعین وابن الفارض ومن یحذو حذوہم ومن مواضع من الاحیاء للغزالی جلها فی المهلکات منه والنفخ والتسویة له والمعنون من غیر اہله ومعراج السالکین له والمنقذ ومواضع من قوت القلوب لابی طالب المکی وکتاب السهروردی ونحوہم فلزم الحذر من موارد الغلط لا تجنب الجملة ومعادات العلم ولا سیم ذلک الا ثلاث قریحة صادقة وفطرة سلیمة والاخذ بابان وجهه وتسلیم ما عداه والاہلک الناظر فیه باعتراض علی اہله اواخذ الشئ علی غیر وجهه فافهم شیخ ذکره الله بالخیر درباب فصوص وفتوحات وامثال آن میفرمود که از واضحات آن محظوظ باشد ودرمبهمات وموہمات آنها خوض نکند وتفسیر موزند دراینجا زہرہاست شکر اندود کرده اگر کسے را احتراز ازانها ممکن باشد مطالعه آن

وبیخ کفر و فساد مستاصل گشت آورده اند که در پیشانی حضرت خواجه این نقش بعد از موت نوشته پید آمد که حبیب اللہ مات فی حب اللہ **نقل** خواجه سادس رجب سنه ثلث وثلثین و ستمائة وقیل فی ذی الحجة من السنة المذکورة والصحیح ہو الاول وہم در اجمیر که موضع اقامت او بود مدفون گشت اول قبر خواجه از خشت بود و بعد از ان صندوقی از سنگ بر بالای آن ساختند و نخستین راہم بحال خود گذاشتند و بلندی قبر شریفش ازین جہت آمده است اول کسیکه در مقبرهٔ خواجه عمارت کرد خواجه حسین ناگوری بود و بعد از ان دروازه و خانقاه بعضے از ملوک مندو ساختند و از کلمات قدسی سمات اوست که در دلیل العارفین که خواجه قطب الدین بختیار اوشی از ملفوظات خواجه قدس سره جمع کرده مذکور ست فرمود دل عاشق آتش زدهٔ محبت ست ہرچه در وفرود آید آن را بسوزد و ناچیز گرداند زیرا که ہیچ آتشے بالاتر از آتش محبت نیست فرمود از جوبہای آب روان آوازی می شنوید چگونه آوازمی برآید ہمچنین که بدریا رسید ساکت گشت فرمود که شنیدم از زبان خواجه عثمان ہارونی قدس سره که خدای تعالی را دوستانند که اگر زمانی در دنیا از وے محجوب مانند تابود گردند فرمود شنیدم از زبان خواجه عثمان ہارونی در ہرکس که این سه خصلت باشد تحقیق بدان که حق تعالی او را دوست می دارد اول سخاوت چون سخاوت دریا و شفقت چون شفقت آفتاب و تواضع چون تواضع زمین فرمود صحبت نیکان به از کار نیک و صحبت بدان بدتر از کار بد فرمود که مرید ثابت در توبه آن زمان باشد که فرشته چپ او بست سال ہیچ گناہے برو ننویسد عرضه میدارد محرر این سطور که این سخن را بعضے اکابر متقدمین نیز نقل کرده اند و حقیقت معنی این سخن چنانچه بعضے از متاخرین از علماے صوفیه فرموده اند آنست که توبه و استغفار ملازم حال مرید ست و کتابت گناہان با وجود توبه و استغفار صورت نه بندد نه آنکه اصلا گناه از وی بوجود نیاید و لہذا وصیت کرده اند بالتزام ورد استغفار نزد خواب رفتن تا کتابت گناہان روز که بجریان عادت رحمت الٰہی تا این وقت موقوف مانده است بظہور نیاید فرمود از زبان مبارک خواجه عثمان ہارونی شنیدم که مرد مستحق فقر کے شود آنگاه که ازو در عالم فانی ہیچ باقی نماند فرمود نشان محبت آنست که مطیع باشی و ترسی نباید که دوست براند فرمود عارفان را مرتبه ایست چون بدان مرتبه رسند جملگی عالم و آنچه در عالم ست میان دو انگشت خود بہ بینند فرمود عارف آنست که ہرچه خواہد پیش او آید و یا ہرکه سخن کند جواب از و بشنود فرمود که کمترین پایه و درجه عارف در محبت آنست که صفات حق در وی بود و کمال درجه عارف در محبت آنست که اگر کسی بر دے بدعوی آید آن را بقوت کرامت ملزم گرداند فرمود سالہا بدین کار مجاور بودیم عاقبت جز ہیبت نصیب ما نشد فرمود گناه شما را چندان ضرر ندارد که بیحرمتی و خوار داشتن برادر مسلمان

مبارک ست والا محل خطر ست می فرمودند اول باید که عقد قلب بمذہب اہل سنت وجماعت محکم شده باشد و تردد و تذبذب در انجا نماند بعد از ان اگر از کتب قوم محظوظ شوند و مستفید گردند بسلامت اقرب ست والا آنکه ہنوز اعتقاد خود درست ناکرده و عقد اسلام محکم ناشده ہم از اول در مبہمات و موہمات و مشکلات این قوم خوض کنند محل آفت ست واللہ اعلم نقل این چند کلمه اتفاق افتاد ہر بار که می خواست که بجانب ایشان عریضه بنویسد و چیزے ازین سخنان که بنظر در آمده نقل نماید حیا و حجاب مانع می آمد و نامحرمیت و نا اہلیت خود منظور می افتاد تا درین مرتبه که قلم تقدیر بے سابقه تامل و تدبیر جریان یافت و کلمه چند بظہور آمد معذور خواہند داشت و اگر غلطے از توجه و حضور حق که خلاصه کار ست فرصتے دست دہد و بمطالعه این کلمات نوری و حضوری پیدا شود کاتب حروف را از دعای خیر محروم نگذارند دعا ہمین ست که اللہم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه بحرمة

فرمود عبادت اہل معرفت پاس انفاس ست فرمود علامت شناخت حق تعالی گریختن ست
از خلق وخاموش شدن در معرفت فرمود عارف بمعرفت نرسد تا از معارف یا دنیارد فرمود
عارف کسی بود که ہرچه دون او بود از دل بردارد تا یگانه گردد چنانکه دوست یگانه است فرمود
علامت شقاوت آنست که معصیت کند وامید دارد که مقبول خواہم بود فرمود علامت
عارف آنست که خاموش باشد واندوگین بود فرمود ہرکه نعمت یافت از سخاوت یافت
فرمود درویش آنست که ہرآن بنده بران کس که بحاجت آید محروم باز نگرداند فرمود عارف
در راه محبت کسی ست که از کونین دل بریده گرداند و فرمود عزیزترین چیزہا در جہان آنست
که درویشان با درویشان نشینند وبدترین چیزہا آنکه درویشان از درویشان جدا گردند پس
بدانکه از علتی خالی نباشد فرمود متوکل بحقیقت کسی ست که رنج ومحنت از خلق برگیرد نه از کسی
شکایت ونه باکسی حکایت فرمود که عارف ترین خلق بحق آن بود که متحیرتر باشد فرمود علامت
عارف دوست داشتن مرگ ست وترک راحت وانس گرفتن بذکر مولی فرمود که حق تعالی
چون زنده گرداند محبان را بانوار خویش آن رویت ست فرمود اہل محبت کسانی اند که بواسطه
استاد سخن دوست می شنوند فرمود که عارف کسی ست که چون بامداد برخیزد از شب یادش
نیاید فرمود فاضلترین اوقات آنست که از خاطر وسواس رسته باشد فرمود علم بحری ست محیط
ومعرفت جوئی از محیط پس خدا کجا وبنده کجا علم خدای راست ومعرفت بنده را فرمود عارفان
آفتاب اند که بر جملگی عالم می تابند واز نور ایشان ہمه عالم روشن ست فرمود که مردم از منزلگاه
قرب نزدیک نشوند مگر بفرمان برداری در نماز زیرا که معراج مومن ہمین نماز ست ہمچنین گویند که
وجه تسمیه اجمیر آنست که آجا نام راجه بود واز راجہای ہندوی تا حد غزنین ملک بدست آورده بود
ونیز آجا آفتاب را گویند ومیر بزبان ہند کوه را گویند در تاریخ نامہای ہندوان نوشته اند اول
دیواری که برسر کوه در ہندوستان بنیاد نہاده اند ہمین دیوار ہاست که بربالای کوه اجمیر ست
واول حوضی که بروی زمین در ملک ہند کافتند پہکر ست از اجمیر چہار کروه که ہندوان او رامی پرستند و در ہرسالی
شش روز در وقت تحویل عقرب جمع می شوند وغسل میکنند وعمر واولاد خود بردین باطل ضائع می کنند وآنہائی
که از ایشان قائل بقیامت اند می گویند که قیامت از ہمین حوض شروع خواہد شد وآن آجا نام از ہمه ہندوان که این
ملک را داشتند پیشتر بود پتہورا از پسترین ایشان که مسلمانان ملک ہندوستان از دست او گرفتند وشہر ناگور پیشتر
آبادان کرده پتہورا ست وپتہورا را امیر آخور بودوی را گفت که برای طویلہای اسپان جائے قابل که در انجا شہری
آبادان کنم تفحص کن میر آخور بسیار گشت چون در زمینی که ناگور آبادان ست رسید میشے دید
که بچه زائیده است وگرگ برو حمله می کند وآن میش بچه را پس انداخته متوجه آن گرگ شده است

اینکه توفنی مسلما والحقنی بالصالحین عاقبت بخیر باد وصلی الله علی سیدنا ومولانا محمد وآله وصحابه اجمعین۔

الرسالة الثالثة تبیین الطریق لاہل الارادة بالتزام وظایف الخیر والعبادة

لا اله الا الله محمد رسول الله شیخ امام اجل عارف بالله علی المتقی رحمة الله علیه در رساله تبیین الطریق میفرماید که طریق موصل الی الله تعالی عبادت ست چنانچه ناطق ست بدان قرآن عظیم ان الله ربی وربکم فاعبدوه ہذا صراط مستقیم وعبادت بدو قسم ست فرض ست ونفل وہرکدام ازان امتثالی است واجتنابی امتثالی آنکه مطلوب ازان اتیان فعل ست واجتنابی آنکه مقصود ترک وپرہیز ست از فعل واصل نجات وقرب وابسته باتیان فرایض ست واتیان نوافل موجب تکمیل وتتمیم آن وافراد نوافل بسیار ست واز حد عد واحصا متجاوز لیکن منحصر ست درین دو نوع امتثالی واجتنابی امتثالی مثل سنن ومستحبات وآداب واتیان اولی وافضل واجتنابی مثل ترک مکروہات

چون این حالت معاینه کرد گفت این جائیگاه مردانه است و آب و گیاه آن صحرا برای اسپان مفید دید در انجا شهرے بنا کرد و نام او توانگر داشت یعنی شهر نو چون لشکر سلطان معز الدین سام در رسید و تهورا را اکشتند در زبان ترکان این لفظ بنا گور تبدیل یافت والله اعلم

خواجه قطب الدین بختیار کاکی اوشی قدس سره

خلیفهٔ بزرگ خواجه معین الدین چشتی ست از اکابر اولیا و اجلهٔ اصفیا ست قبولی عظیم داشت و لبغایت ترک تجرید و فقر و فاقه موصوف بود و نهایت استغراق داشت در یاد مولی چون کسی بزیارت او آمدی زمانی بالیستی تا بخود باز آمدی انگاه با آینده مشغول شدی اگر از حال خود یا حال آینده چیزے بگفتندی بعده گفتی مرا معذور دارید و باز بحق مشغول شدی اگر یکے از اولاد او بمردی او را از ان خبر نشدی مگر بعد از ان بزمانی **نقل ست** که خواجه را بقالے بود همسایه در اوائل ازو وام کردی و او را گفتے که وام تو چون سی صد درم شود زیاده ازان ندهی چون فتوح رسیدی هم ازان ادا کردی بعده با خود جزم کرد بعد ازین وام نکنم بعده از فضل خدائے عز و جل یک قرص زیر مصلاے او پیدا شدے که همه خانه را بسند بودے بقال دانست مگر خدمت شیخ از من ناخوش ست که وام نمی ستاند بخوابه خود را بجهت تفحص حال بر حرم شیخ فرستاد حرم شیخ حال را بوی کشف کرد بعد ازان کاک پیدا نشد از شیخ نظام الدین اولیا قدس سره نقل ست که می فرمود که شیخ معین الدین تا پانصد درم شیخ قطب الدین را اذن کرده بود که قرض کند چون کار بکمال رسید ازان نیز دست برداشت **نقل ست** که وی در اول عهد بعد غلبه خواب قدرے بخفتے و در آخر عمر آن هم به بیداری بدل شد و شیخ محمد نوربخش در سلسلة الذهب ذکر او چنین کرده است بختیار الاوشی کان من الاولیاء السالکین المرتاضین المجاهدین بالخلوة والعزلة وقلة الطعام وقلة المنام وقلة الکلام والذکر بالدوام فی الاربعینات وله فی احوال الباطن شان کبیر بین المکاشفین **نقل ست** که او هر شب سه هزار بار درود گفتے انگاه خفتے مگر همدران ایام زنے را نکاح کرده بود و سه شب این ورد ازو فوت شد مردی بود رئیس نام پیغمبر را صلی الله علیه وسلم در خواب دید که میفرماید بختیار کاکی را اسلام برسان و بگو هر شب تحفه که بر من میفرستادی سه شب ست که نرسیده است **نقل ست** که در خانه شیخ علی سگزی صحبت بود و خواجه در انجا حاضر بود و این شیخ علی درویشے بود از اقارب خواجه بزرگ معین الدین حسن سنجری همسایه خواجه قطب الدین قبر او هم در حوالی مقام خواجه است قوال این بیت شیخ احمد جام را قدس سره برخواند **بیت**

و ترک خلاف اولی و ترک ما لا باس فیه بجهت محافظت وقوع در ما فیه باس همچو ترک عزب سیری را و طیب را از جهت ترس غلبهٔ شهوت و وقوع در حرام و میفرماید که قول شیخ نجم الدین کبری قدس سره الطرق الی الله بعدد انفاس الخلائق و آنچه در حدیث قدسی واقع ست انی انا الله لا اله الا انا ارحم الراحمین خلقت بضعة عشر وثلث مائة خلق من جاء بخلق منها مع شهادة ان لا اله الا الله دخل الجنة اشارت ست بکثرت افراد نوافل اعتنائیه مثل ذکر لا اله الا الله و نماز نفل و تلاوت قرآن و استغفار و تسبیح و دعا و صلوة بر رسول خدائے تعالی صلی الله علیه وآله وسلم و صوم نفل و طواف نفل و صدقه نفل و حج نفل و عیادت مریض و تشییع جنازه و امر معروف و نهی منکر در صورتے که واجب نبود و درس علوم دینیه و انواع اعانت مسلم که ادنی آن اماطة اذی ست از طریق مسلمانان و غیر ذلک مما لا یعد ولا یحصی پس هر کرا بعد ادائے فرائض بهر یکے ازین افراد نوافل استیعاب و استغراق جمیع اوقات یا اکثر آن با رعایت جمع

کشتگان خنجر تسلیم را | هر زمان از غیب جانی دیگر است | خواجه را این بیت در گرفت

چهار شبان روز در تحیر بود و برین بیت ذوق داشت شب پنجم رحلت کرد میر حسن دهلوی در غزلی که درین زمین گفته است اشارت باین قصه کرده است

جان برین یک بیت داده است آن بزرگ | آری این گوهر کانی دیگر است

کشتگان خنجر تسلیم را | هر زمان از غیب جانی دیگر است

وکان ذلک لیلة الرابع عشر من ربیع الاول سنة ۶۳۳ ثلث وثلثین وستمائة وهم درین سال فوت سلطان شمس الدین التمش ست انار الله برهانه چهار دهم ماه شعبان سنه مذکور در دلیل العارفین می نویسد روز پنجشنبه در مسجد جامع اجمیر دولت پابوس حاصل شد درویشان و عزیزان اهل صفه و مریدانی که بودند بخدمت حاضر بودند سخن در حکایت ملک الموت بود فرمود که دنیا بی مرگ حبه نیرزد گفتند چرا گفت از انکه الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب آنگاه فرمود که دوستی آنست که او را بدل کنی نه بزبان و سخن برید گردانی از هر چه بدانی انکه در گرد عرش طواف کنی نشر موز عارفان آفتابند که بر جمالی عالم می تابند و از نور شان همه عالم روشن ست انگاه فرمود اے درویش ما را اینجا آورده اند مدفن ما اینجا خواهد بود و میان چند روز ما سفر خواهیم کرد بعد ازان شیخ علی سنجری را فرمان شد که مثال بنویس تا قطب الدین در دهلی بود که خلافت سجاده قطب الدین را دادیم و دهلی مقام اوست چون مثال تمام شد بدست دعاگو داد این فقیر روے برزمین آورد فرمود نزدیک تر بیا نزدیک شدم دستار و کلاه بر سر فقیر نهاد و عصاے خواجه عثمان هارونی بدست من داد و خرقه در بر دعاگو کرد و مصحف و مصلا و نعلین بداد و گفت امانتے ست از رسول صلی الله علیه وسلم بخواجگان ما رسیده مر ترا روان باید کرد تا فرداے قیامت مرا در میان خواجگان شرمندگی نیارد این درویش بهشے برزمین آورد دوگانه نماز بگزارد خواجه دست دعاگو گرفت و روے سوے آسمان کرد و گفت برو بخدا سپردیم و ترا بمنزل رسانیدیم آنگاه فرمود چهار چیز گوهر نفس ست اول درویشی که توانگری نماید دوم گرسنه که سیری نماید سوم اندوهگین که شادی نماید چهارم باکسی که دشمنی بود دوستی نماید و فرمود هر جا که روی نخراشی و هر جا که باشی مرده باشی پس در دهلی آمدم و سکونت کردم چنانکه جملگی عالم از صدور و روائیه بدعاگوی روی نهادند چهل روز نگذشته بود که آینده بیامد خبر کرد که اے درویش خواجه بعد از روان شدن شما بست روز در حیات بودند بعد ازان برحمت حق پیوستند۔

شیخ الاسلام بهاء الدین ابو محمد زکریا الملتانی القرشی الاسدی رحمة الله علیه

خلیفه شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی ست رحمة الله تعالی علیهما از اکابر اولیاء هند ست

اقسام اجتنابی حاصل شود مقصود وی از قرب الهی عزوجل حاصل شود ان شاء الله تعالی چه در تحصیل قرب الهی اتیان جمیع اقسام نوافل امتثالیه شرط نیست بلکه ممکن نیست و مداومت بر فرد واحد ازان کافیست اما اجتناب از جمیع محظورات و مکروهات شرط ست اجتناب ازان ممکن پس اگر گویند الطرق الی الله کثیرة یا گویند الطریق الی الله واحد هر دو قول صادق آید و نیز گفته اند که انبیاء السبیل اخیاف لیس بینهم خلاف سالکان همه اولاد یک مادر اند و پدران ایشان متعدد یعنی مشایخ اگرچه طرق ایشان در تعیین را اختیار از کار و نوافل مختلف ست ولیکن مرجع همه بیک اصل ست که شریعت ست و عبادت و تقوی و اتباع کتاب و سنت و اختیار مشایخ رضوان الله علیهم اجمعین این فرد مخصوص را که کلمه لا اله الا الله است از میان سائر افراد بسبب اختصاص اوست بحصول کثرت حضور و منافع دیگر که در غیر او پیدا نیست با آنکه نماز نفل افضل است از ذکر زیرا که وی مشتمل ست بر ذکر و ذکر جزوے از ان ست و لہا

صاحب کرامات ظاهره و مقامات باهره و برکات شامله میر حسینی سادات صاحب نزهة الارواح
و شیخ فرید الدین عراقی صاحب لمعات بملازمت او رسیده اند و تربیت یافته **نقل ست** که در
وقتے که از بغداد با کمالات و برکات بملتان شرف قدوم ارزانی داشت اکابر ملتان را برو ے
حسد پدید آمد بطریق کنایت کاسهٔ پر شیر را بخدمت او فرستادند غرض آنکه درین شهر گنجائش
دیگرے نیست شیخ این معنی را دریافته گلی بر کاسهٔ شیر نهاد و پیش آن جماعه فرستاد مقصود آنکه
جائی ما درین شهر این طور که گل بر شیر ایستاده است خواهد بود اکابر از حسن لطافت این ادا
حیران ماندند و منقاد و مطیع کرامات او گشتند و وی رحمة الله علیه از اغنیای شاکرست و قول
رب جلیل که در شان خلیل خود فرموده است وَاٰتَیْنَاهُ فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً وَاِنَّهٗ فِی الْاٰخِرَةِ
لَمِنَ الصّٰلِحِیْنَ ۝ در حق او صادق ست بعضے از مشایخ وقت را در باب فقر و غنا باوی
گفتگوی واقع بود فرمودی که دنیا بتمامها چه قدر دارد قُلْ مَتَاعُ الدُّنْیَا قَلِیْلٌ و معلوم ست که ازان
چه قدر پیش ما باشد و گاهی فرمودی که صحبت مار کسے را ضرر کند که افسون آن را نداند و فرمودے
که غنا نیل رخسارهٔ حال ماست آورده اند که میان او و شیخ فرید الدین قدس سرهما مودتے عظیم
بود و سالها باهم بودند و چنین نیز گویند که پسر خاله یکدیگر اند وقتے از خدمت او بشیخ فرید الدین
سخنے رسانیده بودند که نه موافق مجلس شیخ فرید الدین بود معذرت این سخن شیخ بهاء الدین
بشیخ فرید الدین رقعه نوشت و یک سخن این بود که میان ما و شما عشقبازی ست جواب
این معذرت شیخ فرید الدین نوشت که میان ما و شما عشق ست بازی نیست **نقل ست**
از شیخ نظام الدین اولیا قدس سره که فرمود شیخ فرید الدین را افطار کم بودی اگرچه تپ آمدی و
یا فصد کردی و شیخ بهاء الدین زکریا را صوم کمتر بودی اما طاعت و عبادت بسیار بودی و این آیت
فرو خواندی یٰۤاَیُّهَا الرُّسُلُ کُلُوْا مِنَ الطَّیِّبٰتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا و فرمود او از انها بود که این آیت
در حق او درست آید و شیخ محمد نوربخش در سلسلة الذهب در ذکر او نوشته است بهاء الدین زکریا
الملتانی قدس سره کان رئیس الاولیاء ببلاد هند و کان عالما بعلوم الظاهرة صاحب الاحوال
والمقامات من المکاشفات والمشاهدات مرشدا یتشعب منه کثیر من الاولیاء وله فی الارشاد و
هدایة الناس من الکفر الی الایمان و من المعصیة الی الطاعة و من النفسانیة الی الروحانیة شان کبیر
در مجمع الاخبار می گوید فی وصایا الشیخ بهاء الحق والدین الواجب علی العبد ان یعبد الله بالصدق
والاخلاص و ذلک بنفی الاغیار و محو الاشخاص فی العبادات والاذکار ولا سبیل الیه الا بتصحیح
الاحوال و محاسبة النفس فی الاقوال والافعال فلا یقول ولا یفعل الا عند الضرورة و یقدم
لکل قول و فعل الالتجاء الی الله والاستعانة به لیرزقه الله عز و جل خیر العمل و ایضا قال فی وصایاه

باشد که بعضے اوقات اعانت
برادر مومن که فعل متعدی ست
بهتر از نماز نفل باشد و
میفرماید که قسم اجتنابے
اتم و اهم ست من حیث
الاتیان اما اتمیت وے
ازان جهت که هر که جد و جهد
کند در قسم اجتنابی و استیعاب
وقت کند بدان و اقتصار
نماید بر ادای فرائض و قسم
امتثالی از نوافل دست نزند
و اجتهاد دران ننماید حاصل
شود مقصود وی از قرب
اگرچه بعد از مدتے دراز
باشد بر مثال بیماری که
پرهیز کند از انچه بباید هر
اگرچه تناول معاجین و
اشربه نافع نکند امید بسیاری
صحت تمام ست هر چند دیر
تر افتد و هر که اجتهاد کند
در قسم امتثالی و ارتکاب
کند مکروهات را هرگز بمنزل
مقصود نرسد بمثابه بیماریکه
معالجه بادویه بی پرهیز کند
و اگر هر دو کند لابد اتم و اکمل
و اقرب بمقصود خواهد بود
و اما اهمیت وی از جهت
که دفع ضرر اهم ست نزد
عاقل از جلب نفع پس
اجتناب مکروه اهم بود
از اتیان نفل مثلا آن را
که جامهٔ او چرکین شود
بحیثیتے که مودی بکراهت
نماز گردد صرف بعضے از
وقت برای دفع آن کراهت
اهم بود

لبعض المریدین علیکم بدوام الذکر فالذکر یصل الطالب الی المحب والمحبة نار تحرق کل ونس فاذا
تحقق المحبة کان الذکر ذکرا مع مشاہدة المذکور وہذا ہو الذکر الکثیر الموعود به الفلاح فی قوله وَاذْکُرُوا
اللّٰهَ کَثِیْرًا لَّعَلَّکُمْ تُفْلِحُوْنَ ○ وایضا فی بعض رسائله لبعض المریدین این ضعیف را احیانا سماع
افتاد که شیخ الشیوخ شهاب الدین ابو عبد الله عمر بن محمد السهروردی رضی الله عنه با شیخ خود
ضیاء الدین ابو النجیب عبد القاہر رضی الله عنه در حرم کعبه بود و شیخ ابو النجیب بر سر وقت خود بود خضر
علیه السلام در آمد شیخ بدو التفات نکرد ساعتے بایستاد و باز گشت چون شیخ بخود باز آمد آنگاه بخدمت او
شیخ شهاب الدین را گستاخی بود پرسید که شیخ چگونه بود که نبی از انبیاء علی نبینا وعلیه السلام
بر زیارت شما آمد و شما هیچ التفات بدو نکردید شیخ در روی نگریست و روی سرخ کرد و گفت و یحک
توچه دانی اگر خضر آمده باز رفت باز آید اما این وقت که مارا با حق بود اگر برفتی باز نیامدی و ندامت
آن تا قیامت بماندی ہم دران بودند که خضر علیه السلام در آمد شیخ برخاست و استقبال کرد
و تواضع نمود رزقنا الله من برکاتهم الکریم پس مرید را باید که مراقب وشحنه روزگار خود باشد
و ہر چه جز از حق ست از دل دور کند و صحبت خلق بر خود حرام گرداند و با ذکر حق موانست گیرد
و اگر او را با ذکر حق موانست نبود او از محبت خدای تعالی بوی نیاید و ایضا فی بعض رساله
لبعض المریدین سلامة الجسد فی قلة الطعام وسلامة الروح فی ترک الآثام وسلامة الدین فی
الصلوة علی محمد خیر الانام صلی الله علیه وسلم توفی رحمه الله سابع صفر سنه ۶۶۱ احدی وستین وستمائة۔

سید نور الدین مبارک غزنوی رحمة الله علیه

خلیفه شیخ شهاب الدین سهروردی ست مقتدا و شیخ الاسلام دہلی بود در زمان سلطان
شمس الدین او را امیر دہلی می گفتند در فوائد الفواد می نویسد که روزے در بزرگی شیخ نظام الدین
ابو المؤید حکایت فرمودند که وقتے اساک باران شد او را الزام گرفتند که دعا باران
بکن بر سر منبر بر آمد و دعا باران بخواند بعد ازان روی بآسمان کرد و گفت یا الله اگر تو باران
نفرستی من بیش ازین در هیچ آبادانی نباشم این بگفت و فرود آمد حق تعالی باران فرستاد
بعد ازان سید قطب الدین رحمة الله علیه با او ملاقی شد و این سخن با او بگفت که مارا اعتقاد در
حق تو راسخ ست و میدانیم که ترا با حق تعالی نیازی تمام ست اما این لفظ ہر چه گفتی که اگر تو باران
نفرستی من بیش ازین در هیچ آبادانی نباشم نظام الدین ابو المؤید گفت که من می دانستم که باران
خواهد فرستاد آنگاه گفتم سید قطب الدین گفت که از کجا میدانستی گفت وقتی مرا با سید نور الدین
مبارک غزنوی رحمة الله علیه در پیش سلطان شمس الدین برازی برداشت نشستی نزاعی رفته بود

بود از اشتغال به بعضے
نوافل دران وقت نیس
چون سالک سلوک این
طریق نماید بمقصود خود که
قرب الٰهی و وصول بوی
تعالی و تقدس ست
برسد و معنی قرب الٰهی
بعد سالک بود از غیر وی
تعالی و معنی وصل قطع
از غیر وی و غیر منحصر شد در محظور
و مباح و مراد بمحظور اینجا
جمیع منہیات بود از
محرمات و مکروہات و مراد
بمباح اشتغال بمخلوقات
بتعلق و تعلم مثل زمین
و آسمان و کوه و درخت
و اسباب معیشت و غیر ذالک
پس بعد سالک از محظورات
بی ذهول وی از مباحات
قرب ناقص ست و با ذہول
از مباحات قرب تام پس
ہر قدر که سالک از غیر حق بعید
بود از جناب وی تعالی قریب
گردد و بیان غیر بعبارتے
دیگر بکنیم و بگوئیم اصول حجب
که مانع انداز وصول بحق
چهار اند دنیا و خلق و شیطان
و طریق ازالت آنها در کتاب
منہاج العابدین وغیره
مذکور ست و چون مقرر شد
که طریق وصول الی الله بعد
از فرائض کثیر نوافل عبادات
ست باعتبار نوع یا فرد
و نوافل بعضے قلیل الوقوع
و بعضے کثیر الوقوع ست

من سخنے گفتہ بودم کہ او کوفتہ شدہ بود درین حین مراد دعاء باران فرمودند گفتم تو از من کوفتہ اگر
تو با من آشتی کنی من دعا بخوانم واگر آشتی نکنی نتوانم خواند از روضۂ او آواز برآمد کہ با تو آشتی
کردم تو برو دعا بخوان آز شیخ نصیر الدین محمود قدس سرہ منقول ست کہ فرمود بزرگی بود کہ او را
شیخ محمد اجل شیرازی گفتندی سید مبارک غزنوی نعمت از و یافتہ بود بعد ازان فرمود کہ دران وقت
بازرگانی بود از مریدان ایشان بخدمت شیخ آمد و گفت کہ در خانہ من پسری متولد شدہ بندہ زادہ
شماست نعمتے ہمراہ او کنید شیخ فرمود نیکو باشد چون من فردا نماز بامداد بگذارم پسر کہ ابیاوری
و از جانب راستان من برآئی و در نظر من داری ہمان روز سید مبارک غزنوی متولد شدہ بود و پدر
سید مبارک دران مجلس حاضر بود این حدیث می شنید با خود گفت من نیز پسر خود را بیارم
و در نظر شیخ دارم چون وقت نماز بامداد شد بازرگان را درنگ شد پدر سید مبارک غزنوی پیشتر
برخاستہ بود موذن تکبیر گفت شیخ نماز تمام کرد پدر سید مبارک غزنوی از جانب راست شیخ درآمد سید مبارک
را در نظر شیخ داشت شیخ در وی نظر کرد این ہمہ نعمتہا ازان یک نظر بود بعد ازان بازرگان
درآمد شیخ گفت نعمت نصیب سیدزادہ شد فرمود وقتی در غزنی استسقا شد خلقی بر شیخ محمد اجل
شیرازی آمدند و گفتند دعائے بکن تا باران ببارد شیخ این سخن شنید و از خانہ بیرون آمد و خلقی
دنبال شیخ را باغی پیش آمد شیخ در باغ رفت باغبان در زیر درختے خفتہ بود شیخ او را بیدار کرد
و گفت درختان خشک می شوند برخیز و درختان را آب دہ باغبان جواب داد باغ من و درختان
من آن زمان کہ حاجت آب دادن خواہد بود خواہم داد شیخ باغبان را گفت پس این خلق
را منع نکنی کہ دنبال من گرفتند ما بندگان خدا و زمین زمین خدا آن زمان کہ حضرت عزت
خواہد خواست باران خواہد فرستاد این سخن بگفت و بازگشت عقب آن چندان باران بارید
کہ نہایت نبود مقبرۂ سید مبارک جانب شرقی حوض شمسی مشہورست وفات او در سنہ ۶۳۲
اثنین وثلثین وستمائۃ۔

شیخ حمید الدین الصوفی

السعید الناگوری السوالی لقبا و سلطان التارکین ست و کنیت وا ابو احمد از اعاظم
خلفاے خواجۂ حضرت خواجہ بزرگ معین الحق والدین ست در تجرید و تفرید قدمی راسخ داشت
وی از بندگان خاص حضرت مولی عز اسمہ است ہمت عالی او از دنیا و عقبی منزہ ست و نظر التفات
او جز بدانچہ ورای شخوص ثلثہ است نمی افتد او را شانی عالی ست در تصوف و مکانی رفیع
در بیان قواعد طریقت و وی از اولاد سعید بن زید ست کہ از عشرہ مبشرہ اند رضی اللہ عنہم

قلیل الوقوع از جنس عبادات
مثل حج و زکوۃ و جہاد و غیر
آن و از جنس عادات
مثل نکاح و طلاق و بیع
و شرا و مانند آن و کثیر الوقوع
از عبادات مثل صوم و صلوۃ
و اذکار و غیر ذلک و از جنس
عادات ہمچو اکل و شرب و
نوم و لباس و غیر آن پس
نوافل این دو جنس لابد
ست مر طالب را از
تحصیل آن و استیعاب
اوقات بدان پس بر طریق
اقتصار از کتاب عین العلم
وما اشبہ ذلک من مختصرات
احیاء علوم الدین کفایت
ست و اگر قصد استقصار
دارد رجوع بکتاب احیاء العلوم
و کتب مبسوطہ فقہ نماید
و میفرماید کہ این ضابطہ کہ
ذکر کردیم کافی ست مر طالب
را در معرفت قرب و طریق
تحصیل آن اما احتیاج
مردم بمرشد و استاد
پس از برای تسہیل طریق
و سرعت وصول ست
و سلوک طریق بی استاد
و مرشد اگر توفیق الہی رفیق
گردد فی الجملہ ممکن ست
بموجب قولہ تعالی والذین
جاہدوا فینا لنہدینہم سبلنا
لیکن متعب شدید بمدت
طویل و ہذا ما وجدنا واللہ
اعلم و حضرت شیخ مصنف
قدس سرہ بر نظم رسالۂ

وی از متقدمین مشائخ هندست سن طویل یافته وی گفته است که اول مولودی که بعد از فتح
دهلی در خانهٔ مسلمانان آمد منم از زمان خواجه معین الحق والدین تا اوائل وقت شیخ نظام الدین
باقی بود و تحمیل که ملاقات میان ایشان نیز واقع شده باشد والله اعلم و شیخ نظام الدین قدس سره
کلمات او را از تصنیفات او انتخاب نموده بخط خود نوشته بود و صاحب سیر الاولیا آن را از خط
سلطان المشائخ نقل کرده است نقل ست که روزی خواجه معین الدین را وقت خوش
بود فرمود هر کس هر چه خواهد گو بخواهد که ابواب اجابت مفتوح ست یکی دنیا بخواست و دیگر عقبی
بجانب شیخ حمید الدین کرد که تو میخواهی در دنیا و عقبی معزز و مکرم باشی گفت بنده را خواستی
نباشد خواست خواست مولی ست تعالی بعد از ان رو بجانب خواجه قطب الدین آورد و همین
کلمه را فرمود وی عرضه کرد که بنده را اختیاری نیست هر چه حکم شود اختیار شمار ست خواجه بعد از ان
فرمود التارک الدنیا والفارغ عن العقبی سلطان التارکین حمید الدین الصوفی از ان روز
او را سلطان التارکین لقب آمد نقل ست که او را در سوالی که موضعی ست از مواضع ناگور
یک و طناب زمین احیائی بود که هم بدست مبارک آن زمین می کاوید و تخم میریخت و قوت
فرزندان از ان می ساخت وفات اوست و نهم ربیع الآخر سنه ۶۷۳ ثلث و سبعین و ستمائه و مرقد
او در ناگور ست قدس الله سره و او را با شیخ الاسلام بهاء الدین زکریا در باب فقر و غنا مراسلات
و مکاتبات بسیار ست و مضمون یکی از انها این ست که با طباق مشائخ و بمقتضی نصوص و
احادیث دنیا و متاع آن مانع وصول بحضرت مولی ست سبحانه و تعالی چون شنیده می شود که بعضی
از مشائخ عصر را حظی وافر از ان دارند و با وجود آن خوارق و کرامات نیز از ایشان ظاهر می شوند
این مسکین را درین باب حیرت زیاده میگردد اگر ایشان لطف فرموده ازین اشکال گره بکشایند عین
عنایت باشد و در مکتوب دیگر می نویسند مضمون آن اینست این احقر مکتوبی بخدمت شیخ بهاء الدین
عرضه داشت کرد و از اشکالی که این مسکین داشت از خدمتش التماس جواب نمود ایشان بسببی
از اسباب جواب آن ننوشتند و اگر نوشتند شافی نبود این حقیر بدرگاه مجیب الدعوات تضرع
کرد و زاری نمود که مشکل بنده خود را آسان کند و ازین مقصود نشانی پیدا آرد حضرت مجیب الدعوات
دعائے بنده را قبول کرد و چنان نمود که ارباب شریعت که طالبان ثواب آخرت اند و از برائے
تحصیل ثواب اکتساب خیرات و مبرات از صلات و قربات می کنند از کشف حقائق تقوی و دقائق
نفس و رے که ارباب طریقت در یابند محجوب باشند و همچنین ارباب طریقت از اسرار قرب و انوار
تجلی ذاتی که مخصوص طالبان مولی ست و پیش ایشان هر چه ماسوائے ذات حق ست اگرچه
کشف و مشاهده باشد حجاب ذات بود محجوب و معذور باشند پس هر که بهرچه مادون حق ست

عبارت نوشته اند فائده
تناسب هذه الرسالة وهی
ان مبنی هذه الرسالة علی
معرفة القرب وطریق تحصیله
فمن علم هذا الاحتیاج الی
اشیاء آخر کما قیل من علم
شیئا انه واجب وقته ولابد
من تحصیله استراح من
تحصیل سائر الاشیاء ومن
لم یعلم هذا اضاع فی تحصیل
جمیع الاشیاء وقیل فی هذا
المعنی ایضا من لا یدری
نفعه عن ضره فهو لا یزال
متحیرا فی امره وقیل انت
متحیر فی امرک لانک لا تدری
نفعک من ضرک وعبر عن
هذا المعنی بالفارسیة زیان
و سود خود نمیدانی از ان
جهت چنین پریشانی۔

الرسالة الرابعة
تنبیه اهل النهی بتفاوت حال الابتداء والانتهاء

لا اله الا الله محمد رسول الله
شیخ شیوخ زمان خود
شهاب الدین عمر سهروردی
قدس الله روحه در عوارف
المعارف در باب بدایات
و نهایات کلامی میفرماید
که ترجمه اش اینست مبتدی
را باید که از مجالست فقرا
که قائل نیستند بقیام لیل و
صیام نهار احتراز کند که
مصاحبت با ایشان بدتر
ست از مجالست ابناء دنیا

ے ۵ خمس وجه آن یعنی زمینی باینقدر بیاید که دران یک دو خیمه استاده تواند شد ۱۲

در مانده است بحقیقت محجوب ست هر چند که او نداند محجوب ست و مکتوبی دیگر بجانب شیخ فرید الدین
شکر گنج - در انجا نوشته است قیل لو یعلم المشتغلون بذکری ما فاتهم من قربی لیضحکوا قلیلاً
ولیبکوا کثیراً ولو یعلم المشتغلون بقربی ما فاتهم من الشئی لیبکوا دما ولو یعلم المشتغلون بالنسی ما فاتهم
منی لانقطعت اوداجهم و او را تصنیفات و مکتوبات بسیارست و اشعار نیز دارد و اشهر تصنیفات
او اصول الطریقه است و در انجا میفرماید مردان راه که روی ایشان بدرگاه است سه طائفه اند
چنانکه در کلام مجید آمده است الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ
مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ معذوران اند و مشکوران اند و فانیان اند معذوران کیانند آنها
که بعد الایمان بالله و اقرارهم بالتوحید بحضرت حاضر نیایند و اگر آیند دیر آیند و آهسته آیند و از خطا
سارعوا غافل باشند و مشکوران کیانند آنها که بایمان همعنان آیند و باقرارهم کاب و فانیان آنها
که خطاب اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ بیاد دارند و جواب این که قَالُوا بَلٰی فراموش نکرده اند و درین جهان
پیش از دعوت بحکم خطاب ازلی و جواب لم یزلی اجابت کرده در بدایت کار بطلب نهایت اسرار
بر آمده از یهها بسیار بودند پوشیده رفته اند و کسی نام ایشان ندانسته است و نشان ایشان نشناخته
و تنی چند را که بشناختند بتعریف خواجه ما محمد رسول الله بشناختند و اگر نه نام و نشان ایشان
کس ندانستی و نشناختی یکی از ایشان امیر المومنین ابو بکر صدیق رض بود که پیش از دعوت بطلب
رسالت بر آمد و همه درد خود را دوا طلب کرد و یکی از ایشان امیر المومنین علی مرتضی رض بود که پیش
از بلوغ مستعد قبول دعوت گشت و یکی از ایشان اویس قرنی بود که اگر پیغامبر صلی الله علیه وسلم
تعریف نکردی نام او از هیچ دیوانی بر نیامدی و نشان او در هیچ دفتری ثبت نکردندی رهی گفت
که در حضرت عزت داشته که در دنیا چیزی ننهاد و از دنیا چیزی بر نداشت آزاد آمد و شاد برفت
و یکی از ایشان سلمان فارسی ست رضی الله عنه که پیش از دعوت در طلب هدایت بوئید و صدق
عهد میثاق از خود بجوئید از یجا رفته ایم که فانیان کیانند آنها اند که چون معلوم شان شد که خداوند
شان تعالی موجودی ست که فنا برو روا نیست طالب فنائی شدند که آنرا وجود نیست و قدم
در راه عدم نهادند و سر از ان راه بباد دادند و تخته نومیدی اگر چه نه خواندنیست بخواندند و در راه
فنا وحید و فرید چون الف بماندند روی وجود شان بماند و نه رای فنا در عین فنا باقی شدند و هر که در فنا
باقی شود این معنی را بقای ابد خوانند ازین روی است که درویشان گویند که ملک ما را زوال
نیست یعنی ملک ما درویشی امر سلبی ست نه ایجابی ایجاب را سلب روا ست
اما سلب را سلب روا نیست و این سری ست غامض بفهم دشوار رسد تو اعتقاد نگاه
میدار که صدور الاحرار قبور الاسرار خزینه که معمور بود مخزون او مستور بماند و هر خزینه که خراب بود

و ضرر این بیشتر ست از ضرر
آن و بسا باشند که گویند
اعمال شغل مستعدان ست
و پایه ارباب احوال برتر
ست از ان و گویند
که فقیر را نماز فرض و روزه
فرض بس ست و زیادت
بر ان حاجت نیست پس
شیخ می فرماید که این
سخن در گوش هیچ کس در راه
بدرستی که ما تجربه کردیم و تمام
نمودیم امور را همه و صحبت
داشتیم فقرا و صالحین را و
دانستیم که آنها که این سخن
گویند و بزیادت عبادات
و نوافل قائل نیستند هنوز
در تحت حیطه قصور اند
با وجود آنکه صاحب اعمال
صحیحه باشند بنده را باید
که تمسک کند بهر قسم فضیله
و فضیلت تا در بدایت
ثابت قدم گردد و مبتدی
را باید که از تلاوت قرآن
و حفظ آن نصیبه داشته باشد
و بقول کسی که گوید ما مثبت
ذکر الله افضل ست از تلاوت
گوش ننهد که بقرآن و تلاوت
آن در نماز و غیر نماز بهر آید
که درین راه دارد نرسد
و بعضی از مشایخ که مریدان
را با دامت ذکر واحد امر
فرمایند برای آنست که تا
موجب جمع هم گردد و هر که
ملازمت تلاوت کند
در خلوت و تمسک نماید

مخزون او بر سراب بود و نیز می فرماید جنین یا بزاید یا سقط شود اگر سقط شود در ملک موقوف ماند اگر بزاید زنده
زاید و یا مرده اگر مرده زاید او چون کسی بود که بمرگ طبعی مرده باشد و اگر بمرگ طبعی مرده باشد کامل مرده
باشد و یا ناقص اگر ناقص مرده باشد مرجع او بدوزخ باشد علی قدر نقصانه و اگر کامل مرده باشد یا بمرگ
اجتهاد و باطن مرده باشد و یا بمرگ اجتهاد ظاهر مرده باشد و اگر بمرگ اجتهاد ظاهر مرده باشد مرجع
او با علی مقامات جنان باشد و اگر بمرگ اجتهاد باطن مرده باشد جان او تا بمصعد خود که مبدء ش
از انجا بوده باشد برسد هیچ جا نه ایستد و نیز می گوید که بعضے ارباب تحقیق چنین می گویند که حق را
سبحانه و تعالی طلب باید کرد و بعضے می گویند که طلب نشاید کرد هان تا تو هیچ کدام ازین دو قول را
باطل نه انی هر دو راحق بشناسی و هان تا در نظر تو ضد ننماید و برخلاف یکدیگر که دو حکم برخلاف یکدیگر آن زمان
آید که از یک جهت باشد آنکه گوید که طلب باید کرد یعنی اگر طلب نکنی تعطیل بود و آنکه گوید طلب
نشاید کرد یعنی اگر طلب کنی تشبیه بود و این هر دو معنی لائق و در خور حق نباید پس چه باید کرد آنکه
طلب چون مشبهان نکنی و ترک طلب چون معطلان نکنی یعنی طلب نه کنی و طلب فرو نگذاری که در جهتی نیست
تا دران حرکت کنی و در مکانے نیست تا آن مکان لازم گیری آینده نیست تا بدعا و زاری بخواهی
دور نیست تا نزدیک او شوی گم شده نیست تا تفقد ش کنی زمانی نیست تا منتظر زمان باشی مکانے
نیست تا ملازم مکان گردی این همه نفی طلب ست و حق ست پس اثبات کدام ست آنکه نفی
خود و نفی اوصاف خود کنی تا از جمله صفات بشریت گذاره کنی و از جمله صفات ملکیت کناره کنی
و از کل اشیا مجرد و منفرد آئی تا چنانکه او تعالی و تقدس لیس کمثله شئ ست طلب تو لیس کمثله
شئ شود این اثبات طلب ست هر کنخواهد تا عکس درست نماید و روی آئینه صاف نکند
او محال طلب باشد و هر که طلب حق بکند و روی دل از اوصاف بشریت صاف نکند او
محال می جوید و هر که راه وصال رود و لوح سینه از نقوش پاک نکند او بیهوده می گوید و هرزه
می پوید طلب آن نیست که اثبات او کنی طلب آنست که خود را محو کنی طلب آن نیست که بدو
تازی طلب آنست که وجود خود را در بازی طلب آن نیست که او را بجوئی طلب آنست
که ترک خود بگوئی تو آئینه صاف کن چون آئینه صاف شد عکس ضروری الوجود ست رباعی

ره رو باید که در ره راست رود　　کج آن باشد که بر پی خواست رود
وانگاه دران راه چو بزه راست رود　　کج رو که بگویمت همین راست شنو

و نیز می فرماید اول مرتبه از مراتب راه علم ست علم بباید که بی علم
عمل درست نیاید دوم مرتبه از مراتب طریقت عمل ست که بی عمل نیت را وجود نباشد سوم مرتبه
از مراتب درگاه نیت ست نیت صحیح باید که بی نیت صحیح عمل جز باطل نیاید چهارم مرتبه صدق
ست صدق بباید که بی صدق عشق روی ننماید پنجم مرتبه عشق ست عشق بباید که بے عشق

بوحدت فائده دهد اورا تلاوت و نماز بیشتر وافی تر از فائده ذکر واحد و چون از نماز و تلاوت ملالتے و سآمتے طاری گردد بنفس مدارات نماید و از تلاوت بذکر فرود آید که آسان تر ست و سبک تر ست بر نفس و بدانکه منتهی با کمال حالش بی نیاز نیست از سیاست نفس و منع وی از شهوات و گرفتن نصیبه از زیادت صیام و قیام و انواع خیرات و مبرات تحقیق غلط کردند جمع کثیر درین مقام گمان بردند که منتهی مستغنی ست از زیادات و نوافل و اگر قیام بدان نماید باکے ندارد و این سخن خطا ست نه از ان جهت که ترک زیادات و نوافل عارف را از معرفت محجوب گرداند بل بدان سبب که از مقام مزید باز دارد نعم منتهی را هست اختیار در اخذ و ترک بدست دارد گاہے رفق و مساحت بنفس نیز کند و گاہے بنظر ادب و سیاست بجانب وی نگرد الی آخرها قال الشیخ والله اعلم تنبیه ما تا که مراد حضرت شیخ رحمة الله علیه رد اہل بطالت و دعت و سدو زندیقیت ست بر قومی که قائلند باسقاط عمل و تجاوز کنند از حد

توجه درست نیاید ششم مرتبه توجه است توجه باید که بی توجه سلوک را نشاید هفتم مرتبه سلوک ست سلوک بباید که بی سلوک در پیشگاه نگشاید هشتم مرتبه در پیشگاه کشادن ست در پیشگاه گشاده باید تا مقصود روی نماید اول مرتبه سلوک چیست آنکه از کونین بسر آئی مقصود چیست آنکه تو نمانی كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ هم امروز بر خود بخوانی

رباعی

در بند گهر مباش و کان را باش	دل هست مقام گاه بگذار و بیا
کاریست و رای علم و آنرا باش	جان منزل آخرت و جان را باش

راهی در پیش تو نهاده اند هم باریک و هم دراز و ترا عمری داده اند هم تاریک هم کوتاه و درین عمر کوتاه ترا امر کرده اند برفتن این راه دراز و شب دنیا اگرچه تاریک ست کالدنیا کلها ظلمة درین تاریکی بهر تو مهتابی از مطالع عنایت طالع کرده اند که خَلَقَ الْخَلْقَ فِي ظُلْمَةٍ ثُمَّ رَشَّ عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا برخیز و بشتاب و این مهتاب را غنیمت دار و این عمر کوتاه ترا داده اند گذشته انکار و خود را یکی از مردگان بشمار و اگر نه مرده مردی میدان و پیوسته این بیت بر دل می خوان

بیت

جانی ست هر آئینه بخواهد رفتن اندر غم عشق تو رود اولی تر

اما خواجه بر بستر غفلت در خواب عطلت خوش بخفته است و نمی داند که دعوی محبت که کرده است و هر که دعوی محبت کند و چون شب در آید بی محبوب خود بخسپد تا او را در دفتر کذابان بنویسند کذب من ادعی محبتي ثم اذا جن عليه الليل نام عني **سوال** چون مردم بمیرد جان او از کالبد جدا شود با صل خویش راجع شود یا نه **جواب** راجع آن بود که در زندگی که آن را حیات طبیعی خوانند مرجع خود را بشناسد و حجابها را بداند و عوائق و علائق معلوم کند و عشق آن عالم در وی پدید آید و شوق مر آن را مدد کند حجابها بر اندازد و عوائق و علائق قطع کند و روی از موجودات بگرداند و روی بموجد آرد و حق هر مقامی چنانکه شرط آنست بگذارد و اجزای هر مقامی که بدو متصل ست هم دران مقام بگذارد و بمرگ حقیقی پیش از مرگ طبیعی بمیرد چون چنان بزید و چنین بمیرد با صل خویش باز گردد و وصل مراد مسار **سوال** دنیا چیست **جواب** کل ما دون الله فهو دنیا هرچه آن دون حق ست دنیا ست نفس تو دون ست و هرچه بنفس تو نزدیک ست دنیا ست امروز دنیا بنفس تو نزدیک ست فردا آخرت دنیا فردای اوست ازین معنی گفته اند

بیت

امروز بری وری و فردا	هر چار یکی بود تو فردا

فردا آمنا و صدقنا خطاب خواهند کرد لَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَىٰ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ یعنی چون آخر کار این بود از اول چرا اختیار نکردی بخیاری باید کنا این اختیار توان کرد که دنیا خانه نفس ست و اسباب آلت حرب او و او در خانه خویش با قوت بلشه و از ارباب و اصحاب خود مدد دارد و روح درین عالم از اصحاب و احباب خود دور افتاده است و از معدن اصلی خود مهجور گشته تا مدد یزدانی نباید هیچ کاری از وی نیاید **سوال** مدد یزدانی کی خواهد

سیاست النفس و طراقیه اعتدال و مفرور نشوند با حوال از اعمال نه فضی نگردد ابتلال و اشلال بقتدایان راحت برین طریق و ترغیب برین مقام و ذکر این نوع کلام مناسب آید لیکن از مساق این کلام چنان متبادر افهام گردد که گویا طریق منحصرست درین و الضاف آنست که شیخ طریقه خود را بیان کرده و کلام جامع آنست که در رساله سابق تحریر یافت که طرق مشایخ در سلوک و وصول و در تعیین و اختیار اذکار و نوافل مختلف ست باتفاق بران که طریق جز مجاهده در عبادت و اقامت سنت نیست ولیکن عبادت را اقسام و افراد بسیار ست و افراد نوافل و زیادات لا یعد و لا یحصی ست چنانکه گذشت در جمع مرید مبتدی بر ذکر و احد سرا او جهرا و اقتصار بر ادای فرائض و رواتب از صلوة و صیام و قصر همت بر تصفیه قلب و اهتمام بتجرید باطن و اثبات نقش توحید بتکرار کلمه ذکر امری مقررست میان مشایخ تا آنکه گفته اند اصلح بحال مبتدی ذکرست و بحال متوسط تلاوت و بمنتهی نماز و ما را یقین ست که اگر مبتدی مشغول بدوام ذکر باشد و در تحقیق حقایق تقوی و دقائق ورع بکوشد و توجه و التجا بجناب حق درست دارد با وجود اقتصار بر واجبات و سنن از صلوات و صیام البته بمنزل مقصد برسد در الحقیقت

جواب تا کی نهاده اند و برای که آماده اند از بهر کرا خواسته اند سوال او جل جلاله جواد مطلق
ست و فیض دائم الوجود جواب این تفاوتی که تو می بینی در فیض و فائض نیست بلکه در قبول
و قابل ست سوال فرمودی که جود و فیض بی تفاوت ست تفاوتی که هست در قابل ست
این تفاوت از کجا دانیم جواب هم ازین جا که تفاوت سنگ و خاک ست در اصل یکی را ماده
صاف افتاده است و دیگر را مکدر آن را که ماده صاف افتاده است بی واسطه قبول می کند
و آن ارواح انبیاست یعنی ممزوج واسطه خواهد تا قبول کند خواه واسطه انبیا خواه واسطه
اولیا و خواه واسطه حکما و علماء راسخ و خواه واسطه مجاهده و ریاضت و آن را که ماده مکدر افتاده
به هیچ واسطه قبول نکند و اگر چه بعضی بتقلید قبول کنند اما به تحقیق نرسند سوال ایشان را
که ماده مکدر افتاده باختیار و ارادت خاطر بود یا نه جواب بی اختیار وی ارادت خاطر یک برگ
از درخت فرو دنیاید و گیاه از زمین بر نیاید سوال پس چه حکمت بود در آفرینش بعضی از ماده
صاف و صرف و در آفرینش بعضی از ماده مکدر و ممزوج جواب او جل جلاله فاعل مختار ست
و فعل او بی علت کسی را نرسد که گوید چرا و چون لَا یُسْأَلُ عَمَّا یَفْعَلُ وَهُمْ یُسْأَلُوْنَ یکی را در
ازل شایان قرب و کرامت دانست و آن چنانکه دانست در وجود آورد و یکی را شایان قرب
و کرامت ندانست و چنانکه دانست در وجود آورد و لا جرم تو دست ازینجا بردار و پای همت بر

تارک فلک دار رباعی	دنیا نه خوش ست و بعقبی خوش باش	آخر که ترا الفت بدنیا خوش باش
ور همت عالیت بر آید روزی	بگذار تو هر دو را بمولی خوش باش	ظالم را شادی بحصول مراد دنیا

و مقتصد را شادی بحصول مراد عقبی ست و سابق را شادی بوصول مراد مولی ست سوال
دین و دنیاست دنیا فرمودی و ننمودی که چیست بفرمائی که دین چیست جواب دین ظالمان
گریختن و آویختن ست گریختن از معاصی و آویختن بطاعات و دین مقتصدان بریدن و آرمیدن
ست بریدن از دنیا و آرمیدن بعقبی و دین سابقان تبرا و تولی ست تبرا از ماسوی الله و تولی
بالله قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِیْ خَوْضِهِمْ یَلْعَبُوْنَ سوال بحکم این تقریر دینها بر تفاوت
آمد جواب دین یکی ست و بی تفاوت ست این تفاوت که در نظر تو می آید تفاوت مردست
نه تفاوت دین که دین بهر حال یکی ست بظاهر این هر سه را روی بجهتی می نماید اما آنکه بنظر باطن
بیند داند فَاَیْنَمَا تُوَلُّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ سوال شریعت را و طریقت را چگونه یکی دانم
جواب چنانکه تو جان و تن خود را یکی میدانی طریقت جان شریعت ست سوال چه حسن
اوست و چرا و نیست امر و نهی بر کیست جواب الا له الخلق والامر بر امر خود ست و نهی بر
خلق خود نگفتیم که نیست بلکه گفتیم همه بدوست پس همه اوست سوال دانستیم که دین چیست

سلسله شریفه نقشبندیه قدس الله اسرارهم که اقتصار ست بر ملازمت
ذکر خفیه و تصفیه قلب از نقوش
اغیار با عدم استقصا و استیفای
اقسام عبادات ظاهر از صلوات
و صیام و اعمال و اوراد طریقی
مقرر ست و نزد انصاف طریقی
در تحصیل قرب و وصول و فنا
اولی و اقرب ازان نتوان یافت
و آنکه در باب منتهی فرموده ست
که تهاون و تقصیر در اعمال و اوراد
سبب قطع مزید و فقدان تربیت
مزید و ترقی منتهی در مقامات
قرب منحصر در کثرت نوافل و اوراد
نیست چه سیر فانی بعد از تمامی
سیر الی الله و حصول مرتبه فنا
که نهایت عبارت ازان ست
سیر فی الله ست و مزید و ترقی او
در تجلیات الهی و مقامات قرب
ست و انحصار و توقف وجود
این تجلیات و حصول این مزید
و ترقی در اقامت اعمال و اوراد
ظاهر نتوان دعوی کرد توجهات
و مراقبات قلبی و ردی با دوام
حضور و حفظ آداب قرب نیز
مورث آن ست و ما می شناسیم
آن را که جوهر روح وی بنور الهی
متنور شده و لطیفه سر وی بذات
حق متصل گشته و از خود فانی
و بحق باقی شده در سیر فی الله
دایم الترقی و المزید ست اگر چند
بکثرت صلوة و صیام و تلاوت
و قیام و استیفا و استیعاب این
اقسام در نیفتاده قل کل یعمل
علی شاکلته فربکم اعلم الآیة و بالجمله

وبشناخته‌ام که دنیا کدام ست خبر کن مارا که بهشت و دوزخ چیست **جواب** بهشت و دوزخ
اعمال تست فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره ومن یعمل مثقال ذرة شرا یره از
اعمال امروز فردا صورتها بتو ساخته نمایند اگر خیر کرده فردا صورتهائی ملائم و موافق آن کردار
در پیش تو بیارند **سوال** راه چیست و منزل کدام ست **جواب** سوالی کردی که آن را
اسرار ست وجمله روندگان راه را بکار ست جواب این جز بمدد امن یجیب المضطر اذا
دعاه نتوان گفت و این در که جمله عقلاء عالم از سفتن آن عاجز ند بگفت نتوان سفت
زبان حال باید که بگوید و گوش حال باید تا شنود و اگر این نیست کم از آن نباید که گوینده از دل
گوید و شنونده از دل شنود و من و تو آن نداریم پس به از آن نبود که گفته و شنیده انگاریم
سوال اگر گوید چاره نیست از آنچه شمهٔ از آن بگوئیم و بشنویم تا دلها مضطرب نمانند و جانها تخته
نومیدی نخوانند **جواب** گوئیم بعون الله و اذنه که از کدام راه و منزل سوال می کنی از راه
و منزل ارباب شریعت ویا از راه و منزل اصحاب طریقت **سوال** از هردو **جواب** راه
و منزل ارباب شریعت از نفس و مال بر آمدن ست و بنعیم مقیم در آمدن که ان الله اشتری
من المؤمنین انفسهم واموالهم الآیه و راه منزل اصحاب طریقت از جان و دل بر آمدن
ست که وتبتل الیه تبتیلا و بذروهٔ اعلای وحدت بر آمدن وان الی ربک المنتهی
ای درویش ترا می گویم زیرا که تو مسافری و دیگران مقیم اند مسافر شریعت را نیت اقامت درست
نیاید زیرا که مسافر شریعت را روی بمال و ملک پیش نتواند بود و مسافر طریقت را روی
بمالک الملک ست **سوال** مالک الملک کجاست تا روی دل بوی آریم **جواب** کجا
ست که نیست اینما تولوا فثم وجه الله مرد باید که از نصیب دنیا و آخرت بر آید و حظوظ نفسانی بگذارد
هر جا که باشد با او باشد و هر جا که رود رو با او آرد و هر چه گوید بدو گوید و هر چه جوید بدو جوید بلکه او را جوید
هان تا نپنداری کی او جل جلاله از تو دورست بلکه تو از او دوری چون تو بیتو در تو محو شد فتح الباب
آن در کسی نگشاده است بر تو کشایند و ترا بتو مقصود بنمایند **سوال** کس دیده است تا بما
بنماید **جواب** دیده است آنکه با دیده است نی بی دیده است آنکه بی دیده است **رباعی**

تا دیده بود دیده کجا آید دوست	خواهی که شود دیده برون آی ز پوست
دانی که کسی نیست ببینی هر اوست	از دیده و دیدنی چو تو بگذشتی

سوال این معنی بسی مشکل ست بفهم نمیرسد **جواب**
تا دم برخاست این معنی فهم نشود زیرا که وحدت مطلق ست و وحدت از صورت منزه است
واز نقش مقدس و وهم نقاش ست و صورت انگیز و وحدت و کثرت ضد اند والضدان لا
یجتمعان ازین معنی بود که ابوحنیفه رحمة الله علیه فرمود که من عبد ما یدخل فی الوهم فهو کافر حقا

حصر ترقی در مقامات قرب بعد از
وصول بمرتبه نهایت در اتیان
باعمال جوارح محل کلام ست
نعم وی دایم مباشر اعمال خیر
و راعی آداب ظاهر و باطن و
صاحب نفس مطمئنه است اما
عالم عارف حجت ابوعبدالله محمد
بن علی الحکیم الترمذی در نوادر
الاصول می فرماید که نورانیت
بعضی قلوب بنور توجه و توحید
بود که بتصدیق ست بلا اله الا الله
و این باعث ست بر امتثال
اوامر و نواهی الهی اگرچه بعضی
صفات ظلمانی از محبت دنیا
و غیره باقی بود و نورانیت بعضی
قلوب بنور انابت و ارادت باشد
که سبب فنای نفس و صفای
باطن بود و اثر عمل منیب مضاعف
مضاعف بود از عمل تائب
و نورانیت بعضی بنور ذات حق
بود که موجب فنای ماسوای
مطلق و بقا با حدیت حق ست
و یک عمل ازین شخص بلا خاطری
که بر دلش وارد گردد عمل ثقلین
از اهل توبه و انابت بدان نرسد
این حاصل کلام امام حکیم ست
در عوارف نیز در باب اتخاذ خلوت
بفقرا باید که صادق باید که بداند
مقصود از خلوت تقرب الی الله
است بعمارت اوقات و کف
جوارح از مکروهات پس قومی را
از ارباب خلوت بمداومت اوراد
صالح باشد و قومی دیگر را
ملازمت ذکر واحد و قومی را
دوام مراقبه و قومی را انتقال

یعبد بالم یخل فی الوهم این مرتبه ایست که کس را برآمدن برین مجال نیست الا من شاء الله راد
چنین بار ملک و شب چنین تاریک و تو خفته آنگاه نگوئی که من مذهب ابو حنیفه دارم پس رو
اعمال ست نه پیش روی اقبال باش تا فردا پرده از روی کار برگیرند معلوم شود که خواجه مذهب
که داشته است یوم تبلی السرائر فما له من قوة و لا ناصر **سوال** او جل جلاله
پرده پوش ست فردا پرده این مشتی خاک نخواهد درید **جواب** پیغامبر فرمود صلی الله علیه و سلم من
القی جلباب الحیاء فلا غیبة له درین حدیث معنی هست اگر دریافتی فهو المراد و اگر نه بدانکه فردا
کار برخلاف روزگار خواهد بود ظاهر باطن خواهد گشت و باطن ظاهر بالا بفرود بدل خواهد شد و فرود
ببالا عوض خواهد پذیرفت پیغامبر فرمود صلی الله علیه و سلم یحشر الظالم یوم القیمة علی صورة الذر باطن بصحبت
توبه بفضوح بیارای تا بفضوح قیامت مبتلا نشوی که فضوح الدنیا اهون من فضوح الآخرة
سوال پیغامبر فرمود صلی الله علیه و سلم الموت کفارة چون گناه بموت مکفر شد فضیحت آخرت
چه معنی دارد **جواب** گناهی ست که بمرگ مکفر شود و گناهی ست که بطول مکث در گور مکفر شود
و گناهی ست که بعذاب قبر مکفر شود و گناهی ست که تا دوزخ نه بیند و آتش دوزخ آن را نسوزد
هیچ سود نداده مرد باید که ازینجا چندان نور برد که آن نور مزاحم دوزخ را فرو خورد جز یا مومن فان نورک
اطفا لهبی **سوال** دنیا و دوزخ نقد ما شده است و آتش گرسنگی و بینوائی در ما افتاده

من سوخته ام بآتش بریانی		مر سوخته را دوباره بریان نکنند

جواب سوخته آتش جانی
باید نه سوخته آتش بریانی در سوخته آتش آتش زود تر گیرد و آن سوخته آتش عشق ست
که آتش دوزخ بدید او بمیرد **سوال** آتش دوزخ با درویشان چه کار دارد که او را از برای منکران
و فرعون صفتان در وجود آورده اند که النار مثوی المتکبرین **جواب** آتش دوزخ با درویشان
هیچ آمیزشی و آویزشی ندارد چه طاقت آتش فقیر بهشت هم ندارد آتش دوزخ کجا دارد اما
فقر کو و فقیر کجا فقر سیاه است که الفقر سواد الوجه سیاه روئی باید که تا فقر در سرای سینه او فرود آید
کافر نعمتی باید یعنی پوشیده صفتی تا جمال فقر او در ار رئے نماید کاد الفقر ان یکون کفرا **سوال** هر چگونه
که هست و بهر صفت که هست درویش درویش ست **جواب** زنهار تا هر فقیر را فقیر ندانی و هر
حقیر را حقیر نشماری که صفات ذمیمه پوشیده عدم امکان ست تا آورده است که مولانا نصیر الدین
بر مولانا شمس الدین سنجری شکر عدم قوی و قدرت بدین صفت گفتی که الحمد لله علی عدم الامکان
و بپارسی فرمودی که مبادا که آدمی را ناخن انگشت دراز شود که اگر ناخن خود را دراز بیند خواهد
که شکم برادر مسلمان پاره کند با فقر بگو کر طاقت بود که الصبر مع السنین اهون من الصبر مع الفقر
قوت پیغامبری باید تا با وجود امکان فقر نماید عیب در فقر فخر افزاید **سوال** فقر بهر کمال که هست

اذکر یا ماداو قومی را اوراد
بذکر این کلام شیخ بجامعیت
رعایت تعدد طرق نزدیک تر
ست از اینجا ظاهر شود که عمده
مقصود در باب بدایت و نهایت
ترغیب به عمل و دفع رعونت و
راحت ست و الله اعلم و علمه
تعالی اتم و احکم

الرسالة الخامسة
تحصیل الکمال الابدی باختیار الفقر المحمدی

لا اله الا الله محمد رسول الله
اللهم وفقنا السلوک طریق السنة
و الاتباع و جنبنا عن الزیغ و
الزلل و الابتداع در بعضی عرائض
که بخدمت آن هدایت پناه ارسال
داشته بود ذکر رسالہ فقر محمدی تحریر
یافته بود و نوشته بودند و استفسار
فرموده که فقر محمدی چگونه رساله
است و مصنف این رساله کیست
و معنی این لفظ چه و مضمون آن
چیست رساله مذکور تصنیف
شیخ عالم عامل عارف کامل احمد
بن ابراهیم الواسطی الحزمی ست
که از کبار مشایخ دیار عرب و مقتدای
روزگار در طریق اتباع سنت
و تعویم و ترویج این طریقه بی نظیر
وقت خود بود و از فقر محمدی
ارادت درویشی محمدی مراد
داشته و مریدان و درویشان
مشایخ را بزبان تعارف آن
دیار فقراء الشان گویند و مضمون
این رساله حصر توسل و توجه و استمداد
در ارادت در حضرت نبویه صلی الله علیه

مذموم ست **جواب** فقر امر عدمی ست بوجود فخر کردن مذموم ست و بعدم فخر کردن محمود ازین
ست که خواجهٔ ما صلی الله علیه وسلم بوجود دنیا و آخرت فخر نکرد چون کار بفقر رسید گفت الفقر فخری۔

قاضی حمید الدین ناگوری نام او محمد بن عطاست رحمة الله علیه

از مشائخ متقدمین هندوستان ست جامع بود میان علم ظاهر و باطن وی از مصاحبان خواجه
قطب الدین قدس سره است اگرچه او را نسبت از سلسلهٔ سهروردیست و مرید و خلیفهٔ شهاب الدین
سهروردی گویند که شیخ در بعضی رسائل خود نوشته است خلفائی فی الهند کثیرة منهم حمید الدین الناگوری
والله اعلم اما بر مشرب او وجد و سماع غالب بود مولع بود بسماع هیچکس در زمان او این مقدار
توغل در سماع نداشت که او داشت علمای عصر بر سر او محضر ساخته بودند و بعد از وی شیخ
نظام الدین اولیا این سلسله را بر پا داشت و در زمان تغلق شاه بر سر ایشان نیز محضر شده همان
محاضر را که در زمان قاضی حمید الدین شده بود حاضر ساختند قاضی حمید الدین را تصانیف بسیار
ست بزبان عشق و ولوله سخن می کند طوالع شموس از تصانیف مشهور اوست در وی شرح اسمای
حسنی می کند و سخنان بلند و بدل نزدیک بسیاری گوید او جامع میان علوم شریعت و طریقت
و حقیقت و ظرایف بود گاهی صاحب مطائبه نیز کردی گویند روزی وی و شیخ برهان الدین قاضی
کبیر که یکی از مشاهیر عصر بود و یاران دیگر سواره میرفتند و اسپی که قاضی حمید الدین بر وی سوار بود
بسیار خرد بود و با اسپان یاران دیگر همسری نمی توانست کرد قاضی کبیر گفت که اسپ شما بسیار
صغیرست قاضی حمید الدین گفت ولی بار از کبیرست و او را با شیخ فرید الدین گنج شکر مودت بود
در فوائد الفواد می آرد که لختی حکایت شیخ فرید الدین افتاد قدس سره و ذوق گرفتن ایشان از
استماع فرمود که وقتی ایشان خواستند که سماع بشنوند قوال حاضر نبود بدر الدین اسحاق را علیه الرحمة
فرمودند که آن مکتوبی که قاضی حمید الدین ناگوری فرستاده است بیار بید شیخ بدر الدین رفت خریطه
که در وی مکتوبات و رقعات جمع کرده بودند پیش نهاد و دست انداخت اول همان مکتوب بدست
آمد آن را بخدمت شیخ آورد شیخ فرمود که ایستاده بخوان آن مکتوب خواندن گرفت مکتوب این
بود که فقیر حقیر ضعیف نحیف محمد عطا که بندهٔ درویشان ست و از سر و دیده خاک قدم ایشان
شیخ چون این قدر بشنید یکی حالی و ذوقی پیدا شد بعد از ان این رباعی هم یاد کردند که در مکتوب درج بود رباعی

آن عقل کجا که در کمال تو رسد ۔ آن روح کجا که در جلال تو رسد
آن دیده کجا که در جمال تو رسد ۔ گیرم که تو پرده برگرفتی ز جمال

قبر او در پایان خواجه قطب الدین ست بر صفهٔ بلند گویند او
خود را پایان خواجه نهاد تعظیماً له اولاد او این امر را نه پسندیدند صفهٔ بلند تر از قبر خواجه کردند

و آله وسلم و التزام طریقهٔ سلف و سیرت سلف صالح از صحابه و تابعین باحسان و احتساب و احتراز از طرق مستحدثهٔ مبتدعه است اکنون آن ساله را بطریق اختصار ترجمه کنیم تا پیدا گردد که مقصود چیست بی زیادتی چیزی بران و بالله التوفیق میگوید که بعضی از برادران درخواستند از من که بنویسم برای ایشان قاعدهٔ مختصری در طریق فقر محمدی بعد از اقرار به بیتی پایه و کمی سرمایهٔ خود بر آوردن حاجت و قبول کردن درخواست ایشان بقدر امکان اولی یافتم و بخدا یاری می جویم در ان بدان ای برادر توفیق دهاد پروردگار تعالی ما را و ترا اگر فقر و درویشی راست و درست می طلبی که بیخ آن استوار و شاخهای آن بلند ست لازم گیر بر خود فقر و درویشی محمدی را براه متابعت او در که آب از سر چشمه خوردن پاکیزه تر و صاف تر باید و دور دار خود را از انکه بگیری درویشی را از پایان و بنوشی آبهای دور از سر چشمه را که رنگ آنها دیگرگون شده از راه راست گردیده است و می گوید که تو این رمز می فهمی که چه میگویم و این رمز را ردی بردی تو نیز شرح کرده ام پس اگر میروی تو بطریقهٔ فقر محمدی امید دارم ترا که برسی براهروان پیشین که یاران پیغمبر تواند صلی الله علیه و آله وسلم و رضی الله عنهم اجمعین و

وکان وفاته سنة خمسة وستمائة ۶۰۵ از شیخ نظام الدین اولیا **نقل ست** که فرمود سکه سماع درین شهر قاضی حمید الدین ناگوری نشاند و قاضی منهاج الدین جورجانی چون او قاضی شد و صاحب سماع بود این کار استقامت گرفت اما قاضی حمید الدین را مدعیان منازعت و خصومت بسیار کردند و بران حرف ثابت بود بعد ازان فرمود که بحیریان با قاضی حمید الدین ناگوری منازعت کردندی تا وقتیکه مولانا شرف الدین بحیری رنجور شد قاضی حمید الدین از صفائی که درویشان را باشد بعیادت بر در او رفت او را خبر کردند که قاضی حمید الدین آمده است او گفت آنکه خدائی را معشوق می گوید او آمده است من روی او نه بینم درین مجلس امیر حسن شاعر حاضر بود او عرضه داشت کرد مقصود ازین معشوق محبوب ست سلطان المشائخ فرمود درین جا بحث بسیار ست و نیز از شیخ نظام الدین اولیا منقول ست که فرمود قاضی حمید الدین ناگوری بار سیده است که سماعی بود با آنکه قوالان حاضر بودند ذوقی نمی گرفت صاحب سماع گفت بیائید اگر کسے را با کسے تفاوت حالی باشد با یکدیگر صفا کنید کردند هم مؤثر نیامد باز گفت بیائید بیگانۂ در آمده باشد تفحص کردند نبود ترک سماع گرفتند و باستغفار مشغول شدند در اثناے آن درویشے رسید و بیتے بخواند همه سماع آن اثرے پیدا آمد عزیزے دران مجلس بود هم دران حال جان بحق تسلیم کرد **نقل** از طالع شموس و حقیقت آنست که اختصار و انتخاب ازان کتاب حقیقت آب که هر جا موج موج از اسرار حقیقت و فوج فوج از معانی طریقت ست متعسر ست جمیع مواضع او در متانت و حرارت و حالت متشاکل و متشابه واقع شده از اول کتاب که شرح اسم هو می کند کلمهٔ چند ایراد می یابد و چندان معانی در شرح این کلمه گفته که وقت کاتب از احاطهٔ آن قاصر ست باری هر چه آمدنیکوست قال قدس سره هُو حرف اشارت ست و اشارت بمشاهده بود چون موجودی در نظر آید یا از وی خبر آید از بعد آن چون از وی فعلی که لائق او بود دیده شود در عرف گویند او کرد و بس نکو کرد چنانکه خلیل صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیه چون روی از نیرات بگردانید و تبریه از کل ظاهر کرد که اِنِّیْ بَرِیٓءٌ مِّمَّا تُشْرِکُوْنَ روی دل بمحبوب جان آورد وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذِیْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِیْفًا از بعد تبرای انی بری و تولای وجهت و یرا گفتند الی من توجهت فقال اِلٰی رَبِّیَ الَّذِیْ هُوَ یُطْعِمُنِیْ وَیَسْقِیْنِ این اشارت اگرچه از مقام تفرقه بود حروف اضافات دلیل این سخن ست اما در طلب مشار الیه جمع شد و در صفهٔ بار خلعت شمع شد در حال در سلوک آمد اِنِّیْ ذَاهِبٌ اِلٰی رَبِّیْ نیز ذکره الله بالخیر میفرمود جملهٔ ذرات عالم کون را در سلوک توجه بدوست زیرا که جمله طالب کمال خود اند و کمال جز در عالم لایزال نبود و بدین نسبت همه را از حیز عدم در ظهور آورد و روے همه بدان نور آورد حکیمی را سوال کردند و گفتند روی ذرات عالم بچیست گفت بهستی ست

برانگیخته شوی روز رستخیز با وی و یاران وی زیر سنجق وی وقتی که برانگیخته شوند درویشان زیر سنجقهای مشایخ خود برانگیخته شوی تو زیر سنجق پیغمبر تو و شیخ تو محمد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم پس لازم گیر این طریق را و بیرون میا ازین طریق و نصیحت کن بآن برای هر که دوست میداری از برادران خود تا باین راه روند و بدان کار بندند و برسند همه ایشان بشیخ خود و پیغمبر خود صلی الله علیه وآله وسلم و فقر محمدی مجلدات شرح آن را برتابد لیکن من اصول و قواعد آن را بیان کنم که بعد از بدست آمدن اصول صعود بجانب فروع آسان گردد و بالله التوفیق **قاعدهٔ اول** درین راه اینست که تجدید کنی توبه میان تو و پروردگار تو که فرستاده است این نبی کریم را و فرستاده است بروی کتاب عزیز را و وضو تازه برآری و در جاے خالی که کسی ترا نبیند در آئی و دو رکعت نماز بخضوع و خشوع تمام بگذاری و سر برهنه بدرگاه مولی بایستی و چندان بایستی که دل تو نرم گردد و زهره تو آب شود و اشک از چشم تو روان گردد و بنالی و فریاد کنی و از تمامی گناهان توبه کنی و باز آئی و سید الاستغفار که در حدیث صحیح آمده است بخوانی و بر

از توجد الاشیاء به رباعی
گر روی دلم بسوی او خواهد شد — حالِ دل خسته ام نکو خواهد شد
قصه چه کنم رشته امید دلم — با او چو یکی شود دوتو خواهد شد

شعر
لی حبیب خیاله نصب عینی — واسمه فی ضمائری مکنون
ان تذکرته فکلی قلوب — وان تاملته فکلی عیون

ای برادر در عالم سلوک جمعیت محال ست انی ذاهب الی ربی سیهدین دلیل این حدیث ست اگر بدو جمع بود سیهدین چرا گفت ودر حال وصول تفرقه ضلال بود وانا الحق وسبحانی مسر این معنی ست لعمری در مقامی که انا باید گفت هو گفتن تفرقه بود وضلال ودر مقامی که هو باید گفت انا گفتن محال بود ونیز ذکره الله بالخیر میفرمود که اگر گوینده انا خیر دران مقام هو خیر گفتی بر سر آمدی چون بجائی هو انا گفت در سر آمد واز هر چه داشت بر آمد واگر حسین بجائی انا هو گفتی در سر آمدی واز سرمایه توحید بر آمدی چون انا گفت بر سر آمد وهزار هزار مرتبه بر تر آمد من قتلته فانا دیته لعمری در اشارت مشیر ومشار واشارت باید تا درست آید واین در حد کثرت افتد وثالث ثلثة نصاری قریب شود واز مقام توحید دور گردد والاشارة الیه شرک والعبادة عنه افک سر این سخن ست رباعی

آنرا که بسوی تو اشارت باشد — وز معنی عزت عبارت باشد
با مایه بسیار زسود توحید — بیچاره همیشه در خسارت باشد

ای برادر اشارت حس بمحسوسات بود واشارت وهم بموهومات بود واشارت عقل بمعقولات بود وهو ج عزت وکبریائی محبوب جان بدین عوالم نسبت ندارد پس اشارت بدو جز شرک دیگر چه بود واگر غائبی اشارت بکه می کنی واگر حاضری اشارت بچه می کنی خالق الخلق لا یری ویرانا بعزة الله که اشارت بدو جز از غفلت دل نبود لا اله الا الله بر هر دل که تجلی عالم عظمت بود داو را پروائی یاد داشت او نماند وچون دل از یاد داشت باز ماند هر آئینه زبان از یاد کردن باز ماند درین مقام اشارت هدر بود وهو من العبد هم عن الله اکثر هم ذکر الله مصرع
کسی سرش نمی داند زبان در کش زبان در کش

ای برادر تو خود را فراموش کن وخاموش کن خود این فراموشی یاد کردن عجب بود واذکر ربک اذا نسیت قبل از نسیت نفسک روزی شبلی خود را فراموش کرد ولب بر لب نهاد وخاموش کرد نمازش از وقت در گذشت چون بخود باز افتاد از درد آن در گداز افتاد وبگفت شعر

نسیت الیوم من عشقی صلاتی — فلا ادری غدائی من عشائی
فذکرک سیدی اکلی وشربی — ووجهک ان رایت شفاء دائی

بدانکه اسم هو یک حرف ست وحرف واو از اشباع ضمه متولد شده است پس این اسم مقدس دلیل ست بر وحدت مسمی وهیچ اسمی برین مشابهت نیست لعمری اسم اعظم پادشاه یگانه یگانه باید تا موجب معانی بیکرانه شود وچون دائره ها با حرف مستقیم اتصالی یافت مضاف بندا محبوب باشد ها وهاندا المحبوب لمحبه یا ایها الذین امنوا

طریقه اتباع محمدی استقامت واستواری طلب ای برادر پس ازان برین توبه وبرین عهد که با پروردگار خود بربستی محکم بایستی واستوار باشی وهفت عضو را که چشم وگوش وزبان وبطن وفرج ودست وپاست رعیت تو اند وتو از ینها پرسیده خواهی شد از نا سوده فرج باز داری واز مراقبه حق وعلم وی از احوال تو آگاه باشی تا روز تمام بر تو بگذرد وبر زبان تو غیبت ونمامی ودروغ وهر سخنی که بیهوده باشد نرود وبر گوش تو سخن بد وانچه ناشنیدنی ست نرسد وچشم تو بر زن بیگانه وامرد نیفتد ومیل دل تو بجانب ایشان نباشد تا عهدیکه با خدای خود بسته شکستی وبعد از توبه در زنای چشم ودل نیفتی ودر مقام تقوی متمکن شوی وباستعداد سفر آخرت وصلاح اوقات واحوال مشغول باشی بامید لقای خدا عز وجل ولقای پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم دران رود بروی سفید وبدانکه سفید روئی با خدا بامتثال اوامر واجتناب نواهی واتباع شریعت وی تعالی باشد تا بخشد بنده گر بشرع وسفید روئی با محمد صلی الله علیه وآله وسلم باتباع سنت وحرص بر سلوک وی وعمل بدان بود تا تر رود دیگر براه اتباع او ذمه خود را از جمیع حقوق ناس ظالم برات کنی تا حبه وقیراطی از مظلمه بر گردن تو نماند وباز ای حقوق

وچون دائره ها بحضرت علت که دنظر معوج می نماید متصل شد مضاف بند ا محب گشت هو وهوندا المحب للمحبوبه پس ندا حضرت اعلا را و مر عاشقان کار افتاده را باید وشتابند ها آمد وندا عاشقان دل بیاد داده مر حضرت عزت او را آنا بو که عزت وصل او دریابند هو آمد و در عالم عشق شوق چون از طرفین بود ها ئے هو درخورست وعظیم معتبرست رباعی

آنجا که ز عشق یار بوی باشد
لابد باشد که گفتگوی باشد
وانجا که ز شوق جستجوی باشد
بی شبهه ز هردو هایهوی باشد

بدان ای عزیز که اسم هو اشارت ست بموجود ازلی وهست لم یزلی موصوف باوصاف کمال ومقدس از نقائص وزوال موجودی که ازلیت او را ابتدا نباشد وهستی که دیمومت او را انتها نباشد واین اول اسم ست که از سرادقات غیب در عالم ظهور آمده است چنانکه در سوره قل هو الله احد ظاهرست وهو اسم اعظم ست وتجلی انوار او بر اسرار اخص خواص حضرت جلت ظاهر شود وچون این اسم از اسما اشارت بود از برای زیادت بیان اسم الله بران ضم کردند هو الله شد تجلی انوار الهیت بر ارواح خواص بود وچون انوار الهیت قاهر انوار عقول بشری بود برای زیادت بیان اسم احد بران ضم کردند وتجلی انوار احدیت بر قلوب ارباب تحقیق بود وچون انوار احدیت محرق انانیت بشریت بود برای زیادت بیان را اسم صمد بران ضم کردند وتجلی انوار صمدیت بر اشباح اولیا بود وچون انوار صمدیت ماحی رسوم انسانیت بود صفات لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفوا احد برای زیادت بیان بران ضم کردند وچون تجلی انوار این صفات مقدسه مر اصفاف خلق را در ربقه عبودیت آورد وهمه را طائعا او کارها بر درگاه الوهیت آورد همه را از نهایت نظر بر بدایت افتاد دائره های هو دیدند همه محیط هرچند از راه عبارت در سائر اسما حسنی بود از راه اشارت دران دائره یافتند گفتند که این اسم معظم اصل اسامی ست چنانکه فاتحه ام الکتاب ست این اسم معظم ام اسامی ست بسر سخن باز آئیم اسم هو دیباچه خطب جلال ذو الجلال ست وفاتحه اوصاف کمال ست ذاکر این اسم اگرچه صاحب نظر باشد واو را از اسرار خبر باشد بغلبه سلطان هویت حضرت او واله وحیران شود ودر فیافی عشق سرگردان شود واو را از خود شعور نماند ودر صفات او غیبت وحضور نماند اشارت او از وجود ونظر سرش دائما بدو بود لا اله الا الله محمد رسول الله یکی از کابر طریقت فرمود یکی را از واله ها بدیدم وچون بدو رسیدم او را یافتم در بحر شهود غرق وبمشهود مستغرق گفتم ما اسمک قال هو گفتم من انت قال هو گفتم من این جئت قال هو گفتم الی این ترید قال هو گفتم مگر مرادت از گفتن هو حضرت ذو الجلال متعال ست که ملکش لم یزل ولا یزال ست فشهق شهقة وخر میتا از وی نعره جدا شد وجانش با ستقبال رویت پادشاه شد عجب خواجه عالم صلی الله علیه وسلم چون سابح بحر نور شد از عالم خودی دور شد وبانوار محبوب مستور شد چون تبلاطم امواج شهود بر سر آمد سلطان غیرت

از حق خدا ونفس خود وخلق عموما وخصوصا قیام نمائی سیما آنکه با تو درین طریق رفیق ومصاحب ست وصحبت او با تو برای تعاضد وتعاون بر بر وتقوی ست پس اگر در مرتبه اخوت ومساوات ست رفق ونصیحت وامداد وایثار بدانچه قابل احتیاج تو بود در کار او کن وآنکه در مقام استرشاد وارادت ست گاهی برفق وگاهی بعنف در تعلیم وتربیت او باش وترشی امر ونهی را با شیرینی لطف ورفق بیامیز واگر از وی اساءتی وترک ادبی نسبت با تو وقوع یابد اگر بسهو وغفلت وخطا وجهل بود در گذران وعذر او را قبول کن وماده مودت او را از دل قطع مکن وبتعلیم وارشاد وی مشغول باش واگر بطریق تعمد وسفاهت وتغلیظ قول وذکر عیوب ونقائص در حضور وغیبت وهتک حرمت باشد اگر برگرد واعتذار نماید عذرش در ظاهر قبول کن وقطع سلام وکلام از وی مکن زیرا که ما ممنوعیم از تهاجر وتقاطع یکدیگر ولیکن او را قابل صحبت خاص مدان زیرا که عقوق مرید را توبه نبود چه آن لطیفه قلبیه که تربیت او قرار در عمل می آورد ونصیبه فیض الهی ازان راه بوی میرسید نماند ورابطه منفصل شد چه حصول این نصیبه در تعظیم شیخ وتمنا واحترام وعقد محبت وی برد

بد و ناظر شد و او بخود حاضر شد فرمادیر آورد اللهم اجعل فی قلبی نوراً و فی بصری نوراً و فی سمعی نوراً و فی فوقی
نوراً و فی تحتی نوراً و فی امامی نوراً و فی خلفی نوراً و اجعلنی نوراً فی نوری می گفت **مصرع**

| سرتا پایم فدای سرتا پایت |

یعنی در محمد آباد و جبرئیل آباد این معنی یافت نمی شود در مقصوره
الرحمن بکشائی و ما را آنی در خود نظر فرمائی تا پیش از انکه از پرتو انوار جلال محترق شویم به پرتو سبحات
وجه کریم تو مشرف شویم پیش از انکه بیخود با تو در حضور شویم با شراق صفحه جمال تو نور شویم این معنی
غوری دارد ادراک این راذوقی سلیم بباید تا جمال نماید ای عزیز چنانکه مسمی اسم هو از کیفیت
منزه است و از بدایت و نهایت مقدس ست اسم هو از مخارج و بدایت و نهایت مقدس ست
و منزه کس بدایت او را در نیابد و بنهایت او نرسد و این صفت حضرت جلت ست که اولیت
او از بدایت منزه و آخریت او از نهایت مقدس ست و دائره ها هو چون متصل شود از بی بدایتی
و بی نهایتی مخبرست از هویت حضرت جلت الهیة اوتا آنکه دائره ها هو را بدایت و نهایت پدید نیست اما
چون در نقش وی نگاه کنی هر جزوی از اجزای دائره ها صلاحیت بدایت دارد و همان جزو
صلاحیت نهایت دارد پس کلی آن دائره بحکم صلاحیت متضمن اولیت باشد و متضمن آخریت باشد
بدین نسبت هم اول باشد و هم آخر و بحقیقت اجتماع اولیت و آخریت در ماسوی الله تصور نتوان کرد
بدین نسبت اسم هو عین مسمی باشد و این رمز بر هر کسی پیدا نباشد **رباعی**

آن حلقه که اول ست و آخر
در حلقه ها نظر کن ای حبر
وان نقطه که باطن ست و ظاهر
خواهی که ببینی ای نکو روی

عجب حضرت جلت را اول گوئیم بما به آخر و آخر گوئیم بما به اول و آن وجوب وجود ست و اشراق
انوار شهود ست و دائره ها هو در صفت صلاحیت او ست بدانچه آخرست و آخرست بدانچه
اول ست پس او اوست و این معنی موجب تعظیم اسم هوست بتطویل انجامید از غایت بیخودی
سر رشته کار از دست مراد برد چه توان کرد بسر سخن باز آئیم ای عزیز بدانکه حرف هو مستخرج از حلق
ست و او را با حلق مساس نیست پس گوینده این حرف را باید که با عالم امکان پیوستگی
نبود و سرمایه جز شکستگی نه تا در عالم وحدت بار یابد و از سرادقات احدیت دیدار یابد آری عزیز کلام
عرب اسم کم از دو حرف نیامده است بدین نسبت فرد مطلق را در عالم ما نامی نیست چون ارباب
بصیرت معنی احدیت در حرف ها دیدند روی دل بدو آوردند و گفتند که این حرف را معنی او ست **بیت**

| حرفی که مراد ما ازو او باشد | بردار نظر ز حرف تا او باشد |

برین نسبت اسم و مسمی هر دو
یکی باشد و بی شبهتی و شکی باشد آری برادر حرف ها از میان جان متصاعد می شود و از مکامن
اسرار بجهان اظهار می آید و او را هیچ محلی حلولی و هیچ مکانی نزولی نمی باشد دلب و زبان را
که وکیل در سلطان دل اند از دور او آن گفت آگاه نمی شوند از برای آنکه تا مستکشفان اسرار احدیت

هر چند جفا و خشونت کند و اگر
براه بی صبری رود و لیکن حفظ
حرمت و منزلت شیخ از ساحت
سینه او پای بیرون نهد و اعتذار
در رجوع نماید معذور بود و چون
درشتی و سختی نمود و بتعمد براه
خلاف ادب و محبت رفت این
نشان هتک حرمت و ارتفاع
رابطه و انقطاع علاقه است
مشکل کما زبهیم آید حق اسلام
باقی ست و لیکن نسبت ارادت
نماند شاید و نیز با هر مصاحب محاقفه
و طلب صدق مکن الا از انکه
بطریق صدق ارادت رود و
محاقفت و تدقیق در طلب صدق
با مریدان رود و با هر مصاحب
و با خلق مدارا کن نه مداهنت مدارا
آنکه برای دفع شر و طلب جمعیت
وقت بود و مداهنت آنکه برای
طلب دنیا و حظ النفس باشد و
مصاحبت مکن با ضداد و هر که نه
بر طریقه سنت و صحبت با فقرا بعزت
و تعظیم و حرمت و ایثار و تواضع
کن و با اغنیا به بی نیازی و قطع
طمع و سکوت و سلامت و مطلو
ایشان باش نه طالب و کلام
با ایشان بر قدر سوال ایشان
کن و ایشان را مرید خود مدان
و تدقیق در محاقفه مکن **قاعده**
دوم در طریقه فقر محمدی احتیاط
و اهتمام در ادای صلوات خمس
ست با حفظ اوقات و رعایت
ارکان و آداب و حضور قلب
و رعایت معنی احسان چنانکه ز
هنگام شنیدن اذان تا فراغ

و مستبصران انوار صمدیت را معلوم گردد که چون اسم از تبدیل و انتقال و تحول بجال مقدس بود هر آئینه مسمے این اسم مقدس از تمکین بمکان و از تزئین بزبان مقدس بود ذلک سر عزیز ای برادر هو اسم اشارت ست هر آئینه بذات مشار الیه باشد نه بمحاسن صفات او این سر آن معنی ست که واصلان گفته اند که عشق بر ذات واقع شود نه بر صفات خصوصًا ذاتی که کمال او موقوف ما هو زائد علی الذات نباشد و این معنی دقیق نزد ارباب تحقیق دلیل ست بر تقدم ذات بر صفات نه تقدمی که موجب مغایرت بود بل تقدمی که مثبت وحدت بود تا سر التوحید اسقاط الاضافات پدید آید ای برادر اسم هو اسمست که اسم ذات ست مطلق نه معلوم و نه مشتق ای برادر اسم مشتق از اشتراک غیر خالی نبود آنچه از اشتراک غیر خالی نبود بنا وحدت بدو عالی نبود و اسم معظم هو باتفاق عشاق مشتق نیست و جز بر وحدت مطلق نیست بدین نسبت اسم معظم هو بود چون هوا و بود و ذلک رمز لطیف ای برادر فرد مطلق آن بود که او را بهیچ چیز صفت نتوان کرد زیرا که وصف چیزی بچیزی مقتضی مغایرت بود میان ذات موصوف و صفت بدلیل استغناء موصوف از صفت و افتقار صفت بموصوف حاصل آنکه اخبار از چیزی بعین ذات نتوان کرد بدین قضیه اخبار از چیزی بچیزی دیگر توان کرد بدین نسبت درین معنی تعدد و کثرت بود و تعدد موجب نفی وحدت بود چون این معنی عزیز در ذهن مقرر شود توان دانست که جمله اسماء مشتقه و اعلام قاصر اند از اخبار ذات بی کیف حضرت مقدس او و اسم معظم هو مخبر ست از حقیقت احدیت فرد مطلق و مظهر ست مر معنی صمدیت آله بر حق را لا اله الا الله ای برادر اسماء مشتقه اله بر صفات و صفات را نتوان شناخت مگر باضافت و توحید اسقاط اضافت ست

که التوحید اسقاط الاضافات مبیت	نکو گوئی نکو گفت ست در ذات		که التوحید اسقاط الاضافات

عجب هر اسم که مشتق بود از چیزی طالب را در او ان طلب نظر بر هر دو چیز افتد و حق عقل است که چون نظر بر چیزی افگند تا حقیقت او را درک نکند بچیزے دیگر نپردازد و آن را ذریعه اخلاص نسازد و اشتغال بغیر او حجاب بود از وی باز اسم هو مشتق نیست از چیزی تا طالب را در بین کند و با گمان و یقین کند بلکه فرد مطلق ست مقدس از اشتقاق و موقد آتش اشتیاق طالب را از غیر منقطع گرداند و بمطلوب رساند لا اله الا الله پروردگار عالم و آفریدگار آدمی و آدم جل جلاله و عم افضاله فرمود قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ و سه اسم در یک آیت ذکر کرد هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ مراتب روندگان راه عشق سه اند ظالم و مقتصد و سابق و مراتب نفوس سه آمده اماره و لوامه و مطمئنه اسم هو نصیب مقربان سابق ست که ارباب نفوس مطمئنه اند و در پرتو انوار احدیت او سوخته اند و دیده از دیدن غیر بر دوخته اند هر یک در مقام استغراق از کل بی شعور اند و مجذوب لطف آن نور اند

از نماز با سکینه و وقار و خضوع و خشوع و تذلل و فهم معانی قرآن و تدبر در آن و حضور و تعظیم حق عز و علا در رکوع و سجود و تشهد و تسبیحات بود هر کرا حالیست با حق ظهور آن در حال نماز بود و حال صحیح آنست که در نماز دست دهد صلوٰة صله و پیوند ست میان بنده و خداوند و هر کرا در نماز حضور نبود او را حال صحیح نبود چه هر که در اقرب مواطن محجوب بود در ابعد آن چه خواهد بود پیغمبر فرمود صلی الله علیه و آله و سلم اقرب ما یکون العبد من ربه اذا کان ساجدا و فرمود جعلت قرة عینی فی الصلوٰة میگوید حیف نباشد که در وقت سماع قصاید و تغنی و تصفیق حاضر باشی و در وقت ایستادن در حضرت حق غائب این نشان فقر فاسد ست و درویشی نادرست و عمده در قاعده فقر محمدی ربنا اقلت بحضرت نبوی صلی الله علیه و آله و سلم چنانکه دل خود را بمحبت او مشغول داری او را شیخ و امام خود گیری و عقد محبت با وی محکم کنی و بتمامه سر خود با وی جمع باشے و صلوٰة بر محمد مصطفے صلی الله علیه و آله و سلم بسیار گوئی و پیوند باطن را با وی متصل و قوی داری تا وی صلی الله علیه و آله و سلم چنان در دل تو جای کند که مشایخ در دل فقرا و مریدان ایشان می بینی که چون شیخ و پیر کسی نزد وی مذکور گردد چه اضطراب کند و در اهتزاز آید بمحبت و عظمت و

هیچکس از ایشان با غیر نسازد بلکه با عزیز دارد بلکه آدم و آدمیان را و عالم و عالمیان را معدوم شمارد و نابود پندارد زیرا که همه در عالم امکانند و اسیر حدثانند ای برادر نقش اسم هو در گفتن برد و ام کار منتهیان سابق ست که جان شان بر حضرت عزت او بهزار دل عاشق ست زیرا که اسم هو منتهای اسم الله است و ازین سر آنکس آگاه است که جانش مستغرق عشق بادشاه است ای عزیز آن که بعالم هیبت محبوب بار داد ندا و با انانیت خود نپردازد بلکه بغلبات مشاهده جلال بگداز دار خود بی شعور شده و در پرتو آن نور شود مقامات و کرامات را و سکر و صحو را و اثبات و محو را و فنا و بقا را و خوف و رجا را و بسط و قبض را و نفل و فرض را و انس و هیبت را و سرور و رهبت را بد و اضافت نتوان کرد محبوب چون بی نشانست بی نشان شود و چون بوی گل در گل پیدا و پنهان شود عزیزی که در طریقت قدمی داشت و در حقیقت دمی داشت با این ضعیف می گفت در دیری از دیر بار روم در آمدم یکی از رهابین دو رهبن که در من نظری داشت و از سر کار من خبری داشت مرا بموضعی برد یکی را دیدم چون خاشع ایستاده و مشهود را آماده هیبتی از وی بدل من در آمد گفت ای عزیز مدت دوازده سال ست که در مشاهده جلال است بر قدم انتظار ایستاده و مر اجابت دعوت را آماده هر سحر گاهی ناگاهی اسم هو الله و بسمع ما رسد چون اسم هو بگوید نوری از دهان او لامع شود بر شکل آفتابی که طالع شود ای عزیز هو گوی هر آئینه واله و حیران بود چون مستغرق مشاهده محبوب بی نشان بود هویت محبوب انانیت وی را مضمحل گردانیده باشد و اوراسبحات وجه خود بسوخته باشد اگر از مقام استغراق بمقام استهلاک افتد در محبوب گم گردد و بی نشان شود و جمله اسرار بروی عیان شود چون قطره در لجه محیط عشق هر آئینه بد و اشارت نتوان کرد و اسرار او را عبارت نتوان کرد و اگر از مقام استهلاک بمقام اصطلام افتد ملک و عالمش مسلم شود بیت

بنده جای رسد که محو شود　　بعد ازان کار جز خدائی نیست

انچه درین مقام از وی استماع رود مگان رسد انا باشد در مقام اول از خود بد و اشارت کند و گوید هو درین مقام از وی بخود اشارت کند و گوید

آن عزیزی که از مطلق گفت　　راست جنید کو انا الحق گفت

قال بعض المشائخ من عرف معنی اسم هو نسی ما سواه من الاسماء یعنی هر که بر معنی فردیت هو وقوف یابد نظرش بر عالم وحدت افتد از کثرت و اضافت بپرهیزد و در ذیل یگانگی آویزد چون از یکی بیکی ناظر شود بر در سرادق وحدت حاضر شود از خود بی شعور شود و در پرتو آن نور شود واله و حیران گردد و دهوله و حیرت حق وجود آوان بود که در بحر شهود غرق گردد و بفرد مطلق مستغرق گردد او را درین مقام با هیبت از کجا پروای یاد داشت اسامی می ماند ای برادر هر کرا و ابشناسد هر آئینه بهیچ نی شناسد و بهیچون اشارت محال بود و از بیچون عبارت ضلال بود و ذلک سر لا اله الا الله من احب شیئا اکثر ذکره ثابت ست اما در بدایت عشق چون قدم ز کوی گفت و گوی باشد با ز چون بعالم رفت و روی رسد ابعدهم عن الله اکثرهم ذکرا لله جمال نماید بیچاره عاشق

مکتوبات شیخ

منزلتی که شیخ را در دل و ست پس بگردان تو پیغمبر خود را و شیخ خود را که محمد رسول الله است صلی الله علیه و آله وسلم در دل خود همچنین تا محبت او تمام تر ادر گردد و دل تر اما لک گردد و تمثال او در چشم تو دایم بود و چون نام او مذکور گردد لذت ذکر او را در خود بیابی و عظمت او در دل خود مشاهده کنی و چون باین صورت با حضرت وی متوجه باشی و مستغرق یاد و حضور او گردی و صلوة بر وی بسیار فرستی اکنون بر مواعید او مواظبت کن و امر و نهی او را بجا آر و سنن و اخبار و سیر و معجزات و اوصاف و احوال و محاسن و مآثر او را بخوان و تکرار کن و هر گاه حدیث او را بشنوی و صفات او را تصور کنی علاوه محبت تو زیاده شود و تعظیم او در دل تو غالب آید و داعیه اتباع سیرت او و سلوک طریقت او قوی گردد و ذکر و فکر تو مراد او بود و دیدی بود و ذوق و شوق تو بر یاد وی بود جد و کوشش تو در پیروی وی باشد تا ترا از اتباع و اشیاع وی دانند و کس وی شمار ند در آخر رساله می گوید مردم فقر فقر می گویند و نمیدانند که حقیقت فقر چیست و بدایت او چه و نهایت او تا کجا ست و من از بدایت فقر و ارادت نکته می گویم که چون آنرا شناسی عزت فقر را شناسی و نهایت او را از انجا قیاس کنی بدانکه هر که در میدان فقر و ارادت در آید

از درد دل پیوسته می گوید سه	پس سوخته چند فراهم کنمی
گرعاقلمی حدیث تو کم کنمی	برگفته بگریمی و ماتم کنمی
راه سرگفت و گوی محکم کنمی	عجب در تنهائی کار لا احصی

ثنا ءعلیک انت کما اثنیت علی نفسک گفتن سر انیمعنی ست یعنی اگر در بدایت بدان معنی که کشف آن موجب کلال باشد در نهایت مکاشف شدی در روز لیش صد بار استغفار بایستی کرد وانی لاستغفر الله کل یوم مائة مرة نود و نه بار برای نود و نه نام و یکبار برای استغفار آن استغفار و ذالک سرآیی برادر آن را که در مقام تحمید فصاحت نماند او در مقام توحید دم چون زند لا احصی ثناء علیک لا اله الا الله شعر

احب مناجات الحبیب باوجه	ولکن لسان العاشقین کلیل

شیخ جلال الدین تبریزی قدس سره

از اکمل مشائخ ست مناقب او از انچه در کتب مشائخ چشت نوشته اند معلوم توان کرد و در فوائد الفواد نقل از سلطان المشائخ می کند که شیخ جلال الدین تبریزی مرید شیخ ابوسعید تبریزی بود بعد از وفات پیر در خدمت شیخ شهاب الدین سهروردی افتاد خدمت هائی کرده که هیچ بنده و مریدی را میسر نشود گویند که شیخ شهاب الدین هر سال بسفر حج رفتی پیر شده بود و ضعیف توشهٔ که برای او مید اشتند چندان بر مزاج او موافق نبوده است شیخ جلال الدین تبریزی نوعی کرده بود که دیگدانی و دیگی بر سر کرده می برد و آتشی دران کرده چنانچه سر او نسوزد تا چون شیخ طعام طلبیدی طعام گرم پیش بردی و وی با خواجه قطب الدین و شیخ بهاءالدین مودّت داشت ذکر او در کتب مشائخ چشت بسیار ست و هم در زمان خواجه بدهلی تشریف آورده بود شیخ نجم الدین صغری شیخ الاسلام دهلی که تیر او برابر قبر مولانا برهان الدین بلخی ست با او نقاری پیدا کرد و او را بامری شنیع متهم ساخت و چنان انگیخت که او را جانب بنگاله روان کردند چون در بنگاله رسید یک روز بر آبی نشسته بود بر خاست و تجدید وضو کرد و حاضران را گفت بیائید تا بر جنازه شیخ الاسلام دهلی نماز کنیم که او این ساعت نقل کرد و همچنان بعد که بر زبان او رفته بود بعد از آن که نماز کرد روی سوی حاضران کرد و گفت اگر شیخ الاسلام دهلی ما را از شهر بیرون کرد شیخ ما او را از جهان بیرون کرد و هم در فوائد الفواد نقل از سلطان المشائخ می کند که فرمود شیخ جلال الدین تبریزی قدس سره چون در دهلی آمد و بعد از چندگاه روان شد می گفت که چون من درین شهر آمدم زر صرف بودم این ساعت نقره ام تا بیشتر چه خواهد شد و هم در انجا نقل می کند که اندر انچه شیخ جلال الدین تبریزی در بداون رسید روزی در دهلیز خانه نشسته بود مردی جغرات فروشی کوزه جغرات بر سر کرده پیش آن در بگذشت و این جغرات فروش از جماعهٔ قطاع طریق بود که در مواشی بداون می باشند چون نظر او بر روی مبارک شیخ جلال الدین افتاد هم در اول لقیه در دین او

وقدرت ندارد که در وی در آید الا بعد از فراغ از امتثال اوامر و اجتناب نواهی اول حال در آمدن درین طریق آنست که حفظ خواطر باحق کند چنانچه متقی حفظ جوارح کند و هرگاه که خطره در دل گذرد که نه مرضی حق ست در حال ازان توبه کند و بعضی باشند که قلوب ایشان مستقیم گردد و خواطر صالح شود و خطور نکند ایشان را غالباً مگر خاطر حق و ایشان دوستان خدا اند که شرم دارند که در دل ایشان خطور کند انچه نه وی سبحانه بدان راضی ست از جهت یقین ایشان بنظر و علم وی تعالی و هرگاه ما باین مرتبه نرسیده باشیم و حالانکه این از بدایات فقر ست شرم داریم که دم از فقر و ارادت زنیم و دعوی آن کنیم و نکبیر گر از بدایات فقر گویم و آن آنست که بعد از امتثال امر و اجتناب نهی و حفظ خاطر طلب و ارادت حق عز و جل چنان از دل ظاهر شود و بر وی غالب آید که آتش شعله زند که تمام مطالب و مآرب دنیا سوخته شود و خاکستر گردد و دل از غیر مطلوب خالی و فارغ شود و چون ما باین منزل نرسیده باشیم چگونه دعوی فقر و ارادت کنیم و حال آنکه بوی ازان بمشام جان ما نرسیده تا احوال فقرا و سالکین و ارباب نهایت این موضع گنجایش

بگشت چون شیخ درو تیز بدید گفت در دین محمد صلی الله علیه وسلم این چنین مردان هم می باشند بر نور ایمان
آورد شیخ او را علی نام کرد چون او مسلمان شد در خانه رفت و یک لاک جیتل خدمتی آورد شیخ قبول کرد
و فرمود که این سیم را هم تو نگاه دار آنجا که خواهم گفت مصرف رسانی فی الجمله این سیم به هر کس می بخشید یکی
را صد درم می فرمود و یکی را پنجاه درم و یکی را کم و یکی را بیش و هر که را اندک فرمودی پنج جیتل فرمودی
اقل تصدق شیخ پنج جیتل بودی تا چندگاه برآمدن آن همه سیم خرج شد یک درم ماند این علی می گوید که
در دل من گذشت که بر من یک درم بیش نمانده است واقل بخشش شیخ پنج درم ست اگر کسی را چیزی
خواهد فرمود من چه خواهم کرد همدرین اندیشه بودم که سائلی بیامد و سوال کرد شیخ مرا گفت یک درم
او را بده و هم درو می نقل می کند که شیخ شهاب الدین سهروردی وقتی از سفر حج باز آمده بود اهل بغداد
بخدمت او آمدند هر یکی خدمتی آورد از نقد و جنس بسیار و درین میان زالی بیامد گرهی از چادر کهنهٔ خود
بگشاد و یک درم پیش آورد شیخ شهاب الدین آن یک درم بستد بالای آن تحف و هدایا بنهاد
آنگاه از حاضران هر که بود فرمود که شما را هر چه می باید از تحفه خدمتی برگیرند هر یکی برمی خاستند نقدی
و صرهٔ و کالائی برمی گرفتند شیخ جلال الدین تبریزی طیب الله ثراه حاضر بود او را اشارت کرد تو هم چیزی
برگیر شیخ جلال الدین برخاست آن یکدرم که آن زال آورده بود برگرفت شیخ شهاب الدین چون
این بدید گفت این همه تو بردی چنین گویند که شیخ جلال الدین تبریزی و شیخ بهاء الدین زکریا باهم
سیاحت بسیار کرده اند تا وقتی که بشهری که شیخ فرید الدین عطار در انجا بود رسیدند شیخ بهاء الدین را
روش چنان بود که چون بمنزل میرسید بعبادت مشغول می شد و شیخ جلال الدین بسیر شهر می برآمد
شیخ فرید عطار را دید که نشسته است محو انوار کمالات او شد چون بخوابگاه باز آمد با شیخ بهاء الدین
گفت که امروز شاهبازی را دیدم که از خود رفتم شیخ بهاء الدین فرمود که جمال باکمال بیر یاد کردی گفت
که با وجود او از هیچ چیز یاد نیامد از ان تاریخ باز در میان شیخ جلال الدین و شیخ بهاء الدین مفارقت
افتاد در فوائد الفواد نقل می کند که شیخ جلال الدین تبریزی مکتوبی بجانب شیخ بهاء الدین زکریا رحمة الله علیه
فرستاده است و در انجا نوشته من احب افخاذ النساء لم یفلح ابداً و نوشته است که هر که دل بر صنعت
بند د گوئی صار عبد الدنیا در جوامع الکلم که از ملفوظات سید محمد گیسو دراز ست می نویسد که شیخ فرید الدین
قدس سره در کودکی بیشتر مشغول و مستغرق بودی تا آنکه او را مردم قاضی بچه دیوانه می گفتند بارے
شیخ جلال الدین بدان منزل رسید پرسید اینجا درویشی هست گفتند که کودکے هست دیوانه شکلی
که در مسجد جامع افتاده می باشد شیخ جلال الدین بدیدن او آمد و اناری بدست او داد او صائم بود آخر
بخلق قسمت کردند یکدانه افتاده ماند وقت افطار هم بدان دانه روزه بکشاد آن روز مزید ترقی بالا تر
یافت با خود گفت که اگر آن تمام انار می خوردم چه فوائدها می بود چون بشیخ الاسلام قطب الدین پیوست

شرح آن ندارد و مقصود اختصار و اقتصار بر قدر ضرورت ست و چون دلها از شنیدن بدایات تنگی کند شنیدن نهایات کجا طاقت دارد و میگوید که واجب ست برما که بگریم ما بر احوال خود که مبتلا شده ایم امروز بطائفه که شغل ایشان اکل حرام ست و کار ایشان بطالت حلال نزد ایشان همان بود که بیابند و حرام همان که نیابند شب و روز می گردند تا لقمه چرب بخورند و صورتی خوب ببینند و نغمهٔ خوش بشنوند و احوال ظاهر کنند و معارف بگویند و دعویهای پهن و دراز بکنند تا عوام معتقد شوند و مطالب دنیا بدست آید و بوی از اسلام خالص بمشام ایشان نرسیده و ایمان حقیقی در دل ایشان نه در آمده تمام شب سماع بشنوند و رقص کنند و چون بنماز بایستند نول زنند مثل نول زاغ و فخر کنند بدر آمدن بر ملوک و امراء و گرفتن فتوحات ایشان سوال می کنم از جناب حق عز و علا که دور دارد ما را از ایشان که ایشان راه زنان حق اند و راه زنی ایشان اشد و صعب ست از راه زنانی که راه دنیا زنند و مال برند و ایشان راه دین زنند و ایمان برند جاهل چون ایشان را در لباس فقر بیند گمان برد که طریقهٔ فقر همین ست که ایشان دارند پس اتباع ایشان کند و هلاک گردد باک

این حکایت کرد شیخ فرمود بابا فرید هرچه بود همدران یک دانه بود برای تو داشته بودند در سیر الاولیا
می نویسد که در اثنای آنکه میان شیخ فرید الدین و شیخ جلال الدین مکالمه میرفت شیخ فرید الدین
بغایت جامه پاره داشت هربار باد میزد و شیخ بدامن پیراهن محل ازار پاره می پوشید شیخ جلال الدین
دریافت فرمود که درویشی در بخارا بتعلیم مشغول بود و هفت سال ازار در تن نداشت فوطه داشت
خاطر جمع دار تا چه شود سلطان المشایخ می فرمود که شیخ جلال الدین ازین درویش مراد نفس خود
داشت قبر شیخ جلال الدین تبریزی در بنگاله است یزار و یتبرک به قدس الله تعالی سره العزیز

شیخ نظام الدین ابو المؤید قدس الله سره العزیز

از مشاهیر بزرگان ست در زمان سلطان شمس الدین معاصر خواجه قطب الدین قدس سره بود
شیخ نظام الدین اولیا نیز او را دیده است میر حسن در فوائد الفواد می نویسد که بنده عرضه داشت
کرد که شما در تذکیر او وقتی بوده اید فرمود که آری ولی دران ایام کودک بودم درک معانی چندان برا نبوده است
روزی در تذکیر او در آمدم او را دیدم بر در مسجد نعلین در پای داشت آن را از پای بکشید و بدست گرفت
و در مسجد در آمد و دوگانه بگزارد من هیچکس را در نماز بر هیئت او ندیده ام دوگانه با راحت بگزارد
و بالائی منبر رفت مقری بود که او را قاسم گفتندی خوش خوان او آیتی بخواند بعد ازان شیخ
نظام الدین ابو المؤید رحمة الله علیه آغاز کرد که بخط بابای خود نوشته دیده ام هنوز سخن دیگر نگفته بود
که این سخن در حاضران در گرفت همه در گریه شدند آنگاه این دو مصرع بگفت که ع

بر عشق تو و بر تو نظر خواهم کرد | جان در غم تو زیر و زبر خواهم کرد

این بگفت و نعرها از خلق بر آمد
بعد ازان دو سه بار همین دو مصراع بگفت آنگاه گفت که ای مسلمانان دو مصراع دیگر این رباعی
یاد نمی آید چه کنم این سخن بر طریق عجز گفت چنانکه در همه جمع اثر کرد آنگاه قاسم مقری آن دو مصراع یاد داد

پر درد دلی بخاک در خواهم شد | بر عشق سری ز گور بر خواهم کرد

این رباعی تمام بگفت و فرود آمد
جد شیخ نظام الدین ابو المؤید را شمس العارفین گویند و شیخ جمال کولوی که مقبره او در کول ست
از اولاد اوست رحمة الله علیهم وفات او در سنه

شیخ برهان الدین محمود بن ابی الخیر اسعد البلخی رحمة الله علیه

از اکابر علما وقت سلطان غیاث الدین بلبن بود بوفور علم و دانش و وجد و سماع موصوف بود
جامع بود میان علوم شریعت و طریقت بعالم شعر نیز میلی داشت و بعضی شعرهاے درویشانه نیز
ازوی نقل می کنند چنانکه این بیت

گر کرامت عام شد در رفت ز برهان عذاب

گردانند خدای تعالی وی زمین
را از لوث ایشان که چرکین
کردند و سیاه گردانیدند روے
دین را و راضی باد وی سبحانه
از اهل خشیت و خوف و تعظیم و
مراقبه و معرفت سنت و متابعت
که مستور اند از نظر عوام و نشناسند
ایشان را جز خدای چنانچه که
بحقیقت ندارا جز ایشان
اهل حضرت الهیه و صاحب
نفحات قدسیه اند سلام خدا
باد بر ایشان در خواست میکنیم
از خدای کریم که توفیق دهد ما را
و شما را ای یاران ما بسلوک
طریقت که دوست دارد آن را
و راضی ست ازان و دور دارد
ازانچه مکروه است نزد وے
و ناراضی گرداند ما را و نیز میگوئیم
که نشان فقر محمدی آنست که
چون بشنود قرآن را طرب کنند
بدان و میل کنند بآن و تجلی
کند در وی متکلم سبحانه بصفات
مقدسه خود بر دلهای ایشان
و اعجبا از کسی که دعوی محبت
خدا کند و حاضر نیابد دل خود را
نزد سماع کلام محبوب و حاضر
یابد نزد سماع قصاید و تغنی
و تصفیق و غافل باشد نزد
سماع کلام حق و اما محبان حق
جل و علا سماع قرآن شفاء
صدور ایشان ست و راحت اسرار
ایشان ست حاضر می شوند
در وی بمتکلم پس مشاهده می کنند
او را در امر و نهی و وعد و وعید
وی و قصص و اخبار و مواعظ

وی مشارق حدیث را پیش مصنف سند | در بعل حکم شده که چهادید نیست

کرده بود نقل ست که وی می گفت که من خرد بودم بقیاس شش هفت ساله همراه پدر خود در راهی میرفتم آوازهٔ مولانا برهان الدین مرغینانی صاحب هدایه درافتاد پدر من از وی تحاشی کرد در کوچه دیگر رفت مرا برجای گذاشت چون کوکبهٔ مولانا برهان الدین مرغینانی نزدیک رسید من پیش شدم سلام کردم در من تیز بدید و این سخن بگفت خدا مرا چنین می گویاند که این کودک در روزگار خویش علامهٔ عهد شود من این سخن شنیدم و همچنان در رکاب او روان شدم باز مولانا برهان الدین مرغینانی فرمود که خدا مرا چنین می گویاند کودک چنان شود که بادشاهان بر در او بیایند نقل ست که او بارها گفتی خدای عزوجل مرا از هیچ کبیره نخواهد پرسید مگر از یک کبیره از وی پرسیدند آن کبیره کدام ست گفت سماع چنگ ست که چنگ را بسیار شنیده ام و این ساعت اگر باشد هم بشنوم قبر او جانب شرقی حوض شمسی ست که آن را تخته نور گویند یزار و متبرک به مردم این دیار خاک قبر او را باطفال بخورانند تا سبب مزید فتح علم گردد ازین جهت قبر او از پایان شکسته بود چند بار ویران گردید و باز از سر عمارت کرده رحمة الله علیه۔

شیخ احمد نهروانی رحمة الله علیه

مرید قاضی حمید الدین ناگوری ست مردی بزرگ بود و یافتهٔ شیخ الاسلام بهاء الدین زکریا قدس سره کم کسی را پسندیدی و در باب شیخ احمد نهروانی گفته است که اگر مشغولی احمد بسنجند مایهٔ ده صوفی باشد شیخ نظام الدین اولیا فرمود دران سماع که واقعهٔ شیخ قطب الدین بختیار اوشی قدس سره بود احمد نهروانی نیز دران مجلس بود و شیخ نصیر الدین محمود می گوید که شیخ احمد نهروانی گاه گاه بر سر کارگاه او را حالی پیدا شدی که از خود غائب شدی و دست از کار برداشتی جامه خود بافته شدی روزی قاضی ناگوری قدس سره بدیدن او آمده بود و ملاقاتی کردند بعد ازان وقت وداع قاضی حمید الدین گفت احمد تا چند درین کار خواهی بود این بگفت و بازگشت همانا شیخ احمد برخاست که میخ را محکم کند میخ شست شده بود دست بر میخ آمد و دست بشکست شیخ احمد بزبان هندی گفت این پیر بنے قاضی حمید الدین دست من بشکست بعد ازان شیخ احمد ترک کار گرفت و کلی بجدا مشغول گشت قبر او در بداؤن ست رحمة الله علیه۔

شیخ محمد ترک نارنولی رحمة الله علیه

اصل او از ترکستان ست و از آنجا بدیار هند رسید و در نارنول ساکن شد گویند وی مرید خواجه

وا بنا او وی پس نرم شود دلهای
ایشان و منجذب گردد ارواح
ایشان و نیست شود صفات
نفوس ایشان و مقهور گرداند
آن صفات را عظمت متکلم و جذب
کند دلهای ایشان را بمحبت خود
برای مشاهده رحمت و الطاف
خود و جلال و اکرام خود می گوید
گوش نهند بسخن کسی که می گوید
که چون قرآن نه مناسب طباع
بشری ست وجد در سماع وی روی
نماید و شعر مناسب طبیعت
بشری ست ازینجاست که نرم
گردد دلهای از سماع وی چه این
کلام فاسد ست و حقیقتی ندارد زیرا که
شعر محرک طباع ست باوزان
خود بسیار وقتی که صاحب
نغمهٔ خوش از نغمات موسیقی آن را
برخواند و ضم گردد با وی تصفیق
و جمع شوند در آنجا قومی که رقص
کنند در صورت اطفال و بهائم
بمقتضای طبع و جبلت بجنبند
چه جای دیگران و این حرکت
نه بمقتضای خالص ایمان و
یقین ست بلکه بشوب طبع
و جبلت ست اما ارباب ایمان
و یقین که اصحاب محمد اند صلی الله
علیه و آله وسلم وکسانی که تابع
ایشان اند باحسان می جنبانند
قرآن آنچه بنهاست در دل
ایشان پس جنبش دلهای
ایشان و خشوع و وجد و قشعر
ازلیق جلود و رقت قلوب ایشان
بحکم معرفت و یقین باشد بحکم
طبع و جبلت بفهم این سخن را

عثمان هارونی ست ودرانچه از ملفوظات مشایخ دیده ایم ذکر او نیافته ایم و عوام آن دیار او را
پیر ترک و ترک سلطان نیز گویند و مقبرهٔ او ملجاء خواص و عوام آن دیار ست چون از ترکستان بدیار
هند رسید در قصبهٔ نارنول حوضے بود که مدفن او بر لب آن حوض ست الآن حوض مسمار شده
رفته است و در آبادانی شهر در آمده وی آنجا سکونت کرد مجرد بود و متوکل و حصور و از توالد و
تناسل دور و هیچکس را بیعت دست نداد و مرید نساخت آورده اند که در اوائل اسلام کافران
در نارنول قوت داشتند و مسلمانان در شهر اندک و هندوان فرصت نگاه میداشتند روز عید
بود در نماز یکبارگی بر سر مسلمانان ریختند و شهید ساختند بسیاری از مسلمانان در آن روز بسعادت
شهادت رسیدند و شیخ محمد ترک نیز همدران روز شهید شد اکثر شهید را برلب حوض تهذیال
دفن کردند و شیخ در مسکن مالوف مدفن یافت و دران مشهد دو شهید آسوده اند یکی بر بلندی ست
او را بلند شهید می گویند و یکی در نشیب او را نشیب شهید می خوانند هر دو حافظ کلام الله
بوده اند گویند که بعضے از صلحا آواز تلاوت قرآن از قبرهاے ایشان شنیدند که بطریق دور می خواندند

نقل ست که یکبار شیخ نصیر الدین محمود چراغ دهلی را بادشاهی باکراه بجانب تته روان ساخته بود
براه نارنول متوجه تته بودند چون یک کروهے نارنول رسید از چودول فرود آمد و متوجه مقبرهٔ
شیخ محمد ترک شد درون روضه سنگی ست مقابل قبر نمانی متوجه بآن سنگ ایستاده بود بعد از آن
متوجه قبر شیخ شد چون از زیارت فارغ شد پرسیدند که چه سر بود که اول بسنگ متوجه شدید
و بعد از آن بقبر فرمودند بے خدمتگاری که خداوندگارش بنواختن او در خانهٔ او بیاید و او را
سربلند سازد من روحانیت حضرت سید کائنات را صلی الله علیه وسلم بالای این سنگ حاضر دیدم
تا آن دم که آن معنی بر من مکشوف بود متوجه آن سنگ بودم چون آن معنی از بصیرت من
غائب شد متوجه تربت شیخ شدم بعد از آن شیخ نصیر الدین محمود سر در مراقبه برد چون سر از مراقبه
برداشت فرمود هر کرا مهمی صعب پیش آید و باین روضه متوجه گردد امید ست که آن دشواری آسان
گردد یکی از بی باکان گفت که اکنون خود شما را مشکلی پیش آمده است فرمود از برای همین معنی میگویم
که دشواری مراحق تعالی به برکت ایشان آسان گرداند دو سه منزل از نارنول نگذشته بود که
بادشاه را واقعه شد و شیخ نصیر الدین محمود بدهلی باز گشت آن سنگ در مقابل قبر او هنوز ست
و مردم زیارت او می کنند رحمة الله علیه

شیخ ترک بیابانی مشهور شاه ترکمان صاحب رح

گویند وی از مریدان شیخ شهاب الدین سهروردی ست والله اعلم و از احوال او چیزی مشخص نشده است

و بخوان این آیت را الله نزل احسن الحدیث کتابا متشابها مثانی تقشعر منه جلود الذین یخشون ربهم ثم تلین جلودهم و قلوبهم الی ذکر الله و اگر نیابد دل خود را حاضر در سماع قرآن تهمت کنید او را ای یاران من بقلت نصیب او از معرفت متکلم و عارف ترین مردم بحق آنست که خاشع تر بود نزد سماع کلام وی و اگر لابد سماعی خواهید باید که بهم سانید قاری متقی طیب الصوت را و بشنوید از وی قرآن را و مشابه شوید بدان اصحاب پیغمبر خود را صلی الله علیه و آله وسلم و رضی الله عنهم اجمعین این ترجمهٔ آن رساله است بعد از اختصار و حذف بعضے تفصیلات و تطویلات او و بعد از تامل نیک ظاهر شود که قصدش نفی طریقه مشایخ در تربیت و تسلیک و ایشان و توسل و تمسک طالبان و مریدان بذیل ارادت ایشان نیست مقصودش ترغیب و تحریص بر طریقهٔ اتباع و اخذ بسنت و رعایت تقوی و تدین ست و ترجیح و تقویت طریقه سلف صالح که صحابه و تابعین اند حسانی و اجتناب از بدعت و طرق مستحدثه که مخالف اصل پیدا کرده باشند و مذمت جماعتے که دین بدنیا فروشند و در ذیل اعتقاد تابع هوای نفس باشند و نفاق در دین دارند و این سخن خود متفق علیه تمام

اما نوشتن بر اشاید قبر او نزدیک بقلعه دهلی ست جانب فیروز آباد رحمة الله علیه۔

شیخ شاهی موی تاب رحمة الله علیه

در بدایت بود قاضی حمید الدین ناگوری او را شاهی روشن ضمیر گفتی در آنچه او را خرقه داد بخدمت شیخ محمود موئینه دوز فرستاد و گفت که ما امروز این کار کرده ایم که شاهی را خرقه دادیم ترا این معنی پسندیده می افتد شیخ محمود گفت هر چیز که شما کنید پسندیده باشد آورده اند که روزی یاران او در آفتاب ایستاده اند چنانکه عرق از ایشان چکیدن گرفت دران حال خواجه شاهی فرمود که حجام را بخواهید گفتند چه خواهی کرد گفت آن قدر خونی که از یاران من بیرون رود بگویم که تا خون من بکشاید و در خیر المجالس تمام این قصه را نقل می کند می گوید وقتی یاران او را بیرون بردند و برنج پختند چون طعام کشیدند شیخ دران طعام نظر کرد و گفت درین طعام خیانت رفته است ما نخواهیم خورد یاران حیران ماندند و گفتند میان ما کس خیانت نکرده است و لنفر یار که ایشان شیر و برنج پخته بودند پیش آمدند و گفتند شیر جوش برآورده بود و کفک میریخت آن زمان که دران کفگیر بر زمین می افتاد گفتیم بر زمین ریزد آن به که ما بخوریم بضرورت خوردیم گفت پیش از آنکه طعام پیش یاران بکشند هر که بخورد او خیانت کرده باشد عذر ایشان مسموع نیفتاد ایشان شرمنده شدند و هوای تابستان بود عرق از ایشان ریزان شد فرمود بخشیدیم باید که بار دیگر این نوع نباشد بعده حجام را طلبید و گفت آن قدر که از یاران من عرق رفته است خون من بر زمین بریزد شیخ نظام الدین فرمود که بجهت همچنین کم خون خود ریختن فرمود و رعایت ادب آن چنانکه عذر ایشان مسموع نداشت نقل ست که وقتی شیخ نظام الدین ابو المؤید را رحمة الله علیه زحمتی شد شاهی موی تاب را طلبید و گفت همتی به بند تا این زحمت من بصحت مبدل شود خواجه شاهی عذر خواست که شما بزرگید این معنی را از من می طلبید من مرد بازاری باشم با من از این ادب چه گوئید شیخ نظام الدین معذور نداشت گفت البته ترا دعایی باید کرد و همتی باید بست تا من صحت یابم گفت بلاد و یار مرا بخوانید یکی را اشرف لقب بود مردی صالح و دوم خیاطی بود هر دو را طلبید خواجه شاهی با ایشان گفت که شیخ نظام الدین مرا این چنین کاری فرموده است اکنون شما با من یار باشید از سر شیخ تا سینه من و انم اعضای سفلی از سینه تا پایهای یکی داند و تا پایهای دیگر دیگری فی الجمله هر سه مشغول شدند زحمت شیخ نظام الدین ابو المؤید بصحت بدل شد۔

شیخ بدر الدین موی تاب رحمة الله علیه

برادر شیخ شاهی موی تاب ست وی بوصیت شیخ شاهی پیش خواجه قطب الدین رفت فرمود بیا شیخ بدر الدین صاحب ولایت قبر او پس پشت نمازگاه شمسی ست که در بدایون ست رحمة الله علیه۔

اهل اسلام و ارباب تقوی و اهل سلوک ست و لهذا در بعضی طرق که شبه بدعت و خلاف سنت باشد سالکان آن در تصحیح و تطبیق آن به سنت سعی نمایند و هرگز راضی نشوند و التزام ننمایند که با وجود مخالفت سنت دعوی صحت و ثبات کنند و خود چون اینچنین بود دین مسلمانی نقل از آنجا آمده است لا بد آنچه موافق آن بود حق و هر چه مخالف باطل دیگری را مجال آن نبود که از پیش خود طریقی پیدا تواند کرد و اگر گوید خطا کند و اگر در جایی توقفی و اشتباهی بود و آنچه از اهل صدق و تقوی و ارباب کمال بغلبه سکر و استیلای حال صادر شود باید تسلیم و تاویل باید کرد و توقف و اغماض نمود و اگر نه این چنین بود ابطال آن متعین باشد و در آنچه یقین نیست تذبذب و توقف چیزی نیست و صاحب ساله خود نیز در ضمن بیان قاعده حقوق و آداب صحبت بارادت و استرشاد و استفاده از صحبت مشایخ قائل شده است چنانکه گذشت و خود چه جای انکار و گنجایش نفی آن دارد و صحابه و تابعین و سلف و خلف همه را طریق استفاده همین صحبت بود مقصودش تنبیه است بر تمسک و تعلق باصل اصول و اقتباس نور از آن منبع الانوار و استغراق محبت و اهتمام بمتابعت سنت وی صلی الله علیه و آله و سلم تا بفرع از اصل باز نمانند و بوسائط از مقصود محجوب نباشند و میزان افعال و اقوال و احوال

خواجه محمود موئینه دوز رحمة الله علیه

مرید قاضی حمید الدین ناگوری ست از مصاحبان و معتقدان خواجه قطب الدین ست کم مجلس بودی که وی در انجا حاضر نبودی ذکر او در ملفوظات خواجه بسیار ست مقبرهٔ او در جوار روضهٔ خواجه است بیرون دری که بجانب حوض شمسی راه دارد هر که را مهمی باشد سنگی از روضهٔ او بردارد و در گوشه بنهد چون حاجت برآید بوزن آن سنگ شکر بخش کند رحمة الله علیه

مولانا مجد الدین حاجی رحمة الله علیه

ما از ملفوظات مشایخ انچه دیده ایم هیچ جا ذکر او و ذکر چیزی از احوال او نیافته ایم ولیکن از بعضے بزرگان شنیده ایم که وی بزرگ بود تعلق بسلسلهٔ سهروردی داشت مرید شیخ شهاب الدین سهروردی ست قدس سره دوازده حج گذارد و آخر بدهلی آمد سلطان شمس الدین التمش انار الله برهانه او را صدر ولایت خویش ساخت و او راضی نبود تا دو سال ضبط مهمات این منصب بر وجه اتم نمود و نسقی بسببت و مضبوط ساخت و التماس نمود که دیگر فقیر را معذور دارند و بخشند سلطان شمس الدین التماس او را مبذول داشت و از منصب صدارت او را خلاص کرد در ایام تشریق که ایام اکل و شرب و ایام ضیافت الله است خلق این دیار از شهر بدر روند و بمقام خواجه جمع شوند و این اجتماع را ختم مولانا مجد حاجی نام کنند والله اعلم۔

شاه خضر رحمة الله علیه

مشرب قلندریه داشت اصل او در ولایت روم ست و کرامات و خوارق عادات بسیار از وی بوجود می آمد هر چند که رسم انابت و بیعت از وی بظهور نیامده بود چون بهندوستان تشریف آورد در ان زمان شیخ الاسلام خواجه قطب الدین بختیار اوشی بر صدر حیات بود توجه انابت بخدمت او آورد خواجه کلاه و خرقه را هم بمنزل او فرستاد و رخصت کرد بعد از ان او را بجانب جونپور اتفاق سفر افتاد چون در سربرپور رسید شاه قطب مرید او شد شاه خضر بعد از عطای خلافت بشاه قطب متوجه روم شد و الآن در هندستان سلسلهٔ او بر پاست سلسلهٔ او قلندریه چشتیه است رحمة الله علیه۔

شیخ بدر الدین غزنوی رحمة الله علیه

خلیفه خواجه قطب الدین بختیار اوشی ست از اهل سماع بود مشایخ روزگار بر بزرگی او معترف بودند

سنت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم و طریقهٔ صحابه و تابعین سلف را ساز ند و تطبیق میان نمایند و آنکه اصلا طلب آن ننمایند و در تحصیل آن نکوشند و اهتمام بدان نورزند بلکه خبر از ان ندارند و گاهی بود که بالعکس آن روند و اصل را تابع و موافق فرع سازند و آن را باین تاویل نمایند و این روش یا جهل ست یا الحاد و آنکه صاحب رساله در سماع غنا سخن کرده ام از جهت رعایت سنت و اتباع سنت و این مسئله نزد مشایخ طریقت تفصیل دارد بعضے منکرند و بعضے متوقف و بعضے مباشر بعد از رعایت شرایط و آداب که بیان کرده اند این سخن درازی دارد و اگر چنانچه باید بیان کنم سخن دراز گردد و این مکتوب آن را بر نتابد انشاء الله تعالی در وقت دیگر بجای دیگر آن را بطریق اعتدال و انصاف بیان کنیم اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه آمین انک انت التواب الرحیم و حضرت شیخ علی متقی قدس سره در ذیل رساله فوائد چند مناسب مقصود نوشته اند و آن اینست قال ابن عطاء الله الاسکندری رحمة الله علیه سمعت شیخنا ابا العباس المرسی رضی الله عنه یقول طریقتنا هذه لا تنسب للمشارقة ولا للمغاربة بل واحد عن واحد الی الحسن بن علی بن ابی طالب هو اول الاقطاب فی هذه الامة وانما یلزم تعیین المشایخ الذی یستند الیهم

او تذکیر گفتی سخن گیرا داشت بیشتر سخن از محبت گفتی شیخ فرید الدین شکر گنج در مجلس تذکیر او بسیار حاضر شدی از غزنین اول بلاهور آمد بعد از ان بدہلی رسید و مرید خواجہ شد در سیر الاولیا نقل از سلطان المشایخ می کند کہ شیخ بدر الدین غزنوی را با خضر ملاقات بود وقتے پدر او را گفت کہ اگر خضر را ببینی بمن بنمائی نیکو باشد روزی در مسجدی تذکیر می گفت شخصے در جائے بلند دور تر از مردم نشستہ بود شیخ بہ پدر اشارت کرد کہ خضر آنست پدر گفت کہ بعد از تذکیر او را دریابم چون تذکیر تمام شد خضر از انجا کہ بود غائب شد سلطان المشایخ می فرماید کہ من از شیخ بدر الدین شنیدم کہ می گفت خواجہ قطب الدین قدس سرہ این دو بیت بسیار گفتی رباعی

سودای تو اندر دل دیوانہ ماست	ہر جا کہ حدیث تست افسانہ ماست
بیگانہ کہ راز تو گفت آخر بیگانہ ماست	خویشی کہ بگفت راز تو بیگانہ ماست

و ہم وی می فرماید کہ شیخ بدر الدین غزنوی در عمر بزرگ بود و مسن شدہ او را گفتند شیخ پیر شدہ ست چہ شکل می رقصد گفت شیخ نمی رقصد عشق می رقصد ہر جا کہ عشق ست او را رقص ست و ہم وی می فرماید کہ شیخ بدر الدین از پیری جنبیدن نتوانستی چون سماع شنیدی چنان رقصیدی گوئی کودک دہ سالہ می رقصد قبر او در پایان قبر خواجہ است قدس اللہ سرہما خواجہ لبست قبری ست بالاتر از قبر خواجہ قطب الدین در جانب شمال او را قبر خواجہ لبست گویند و گویند کہ دفن وی پیش از مقبرہ خواجہ است در اوائل فتح دہلی ولیکن از احوال ایشان چیزی معلوم نشدہ است واللہ اعلم۔

مولانا ناصح الدین رحمۃ اللہ علیہ

پسر قاضی حمید الدین ست و صاحب سجادہ او در سیر الاولیا نقل از سلطان المشایخ می آرد مردے بود کہ او را عزیز بشیری گفتند از بداؤن بدہلی آمدہ بود بخدمت مولانا ناصح الدین بن قاضی حمید الدین ناگوری رحمۃ اللہ علیہما خرقہ درخواہیم بر نیت بجمعیتے کرد بر سر حوض سلطان بعضے از درویشان آنجا حاضر شدند درین اثنا آن مرد کہ در طلب خرقہ آمدہ بود چون حوض سلطان را دید گفت این سہل حوضے ست حوض ساغر کہ در بداؤن ست بہتر ازین حوض ست محمد کبیر حاضر بود چون این را شنید بمولانا ناصح الدین گفت کہ او را خرقہ ندہی کہ کذاب ست۔

شیخ فخر الدین قدس سرہ

فرزند خواجہ معین الدین بزرگ بود بکسب زراعت مشغول بود و موضع ماندل کہ قریب اجمیر ست احیا ساخت و انچہ در ملفوظات مشائخ چشتیہ است کہ فرزندان خواجہ را دیہ احیا بود و حاکم مزاحمت می کرد و خواجہ بتقریب آن در دہلی تشریف آورد ہمین شیخ فخر الدین ست وی بعد از پدر بست سال

الطرق الانساب بمن کان طریقہ للبس الخرقۃ فانہا ر دایۃ والروایۃ تقتضی تعیین الرجال سندا و ہذہ ہدایۃ وقد یجذب العبد الیہ فلا یجعل علیہ منۃ الاستاذ وقد یجمع شملہ برسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فیکون اخذا عنہ وکفی بہذا منۃ ولقد قال لی الشیخ امین الدین الاسمر انا ما ربانی الا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وذکر عن الشیخ عبد الرحیم القناوی رضی اللہ عنہ انہ کان یقول انا لا امنت لاحد علی الا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم واذا اراد اللہ ان یتفضل علی عبد لیغنیہ عن الاستاذ حتی لا یکون لہم سلف نعل دقال تلک لبعض جلسائہ انی برید ان جعلک وزیرا فقال لیس لی فی ہذا سلف فقال انی اطون کا سلفا لمن بعدک قال الشیخ ابو العباس الحضرمی رضی اللہ عنہ وعلیک بدوام الذکر وکثرۃ الصلوۃ علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فہی سلم ومعراج ومسلک الی اللہ تعالی اذا لم یلق الطالب شیخا مرشدا انتہی وباللہ التوفیق و منہ الہدایۃ لسواء الطریق۔

الرسالۃ السادسۃ فرع الاسماع باختلاف اقوال المشایخ واحوالہم فی السماع

لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ اللہم بامسک ابتدئ بک اعتصم مسئلہ سماع نزد مشائخ طریقت قدس اللہ تعالی اسرارہم درانچہ

در حد حیات بود در قصبه سروار شاید ده گروه از اجمیر وفات یافت نزدیک حوض قصبه سروار مدفن اوست رحمة الله علیه۔

طبقه دوم در ذکر شیخ فرید الحق والملة والدین گنج شکر و معاصران و مریدان ایشان مقرر شده شیخ فرید الدین مسعود قدس سره العزیز

خلیفه خواجه قطب الدین ست و از خواجه بزرگ معین الحق والدین نیز نعمت یافته از اعیان اولیا و ارکان ایشان ست بغایت ریاضت و مجاهده و فقر و تجرید داشت در کشف و کرامت آیتی بود در ذوق و محبت علامتی همیشه در سر و اخفا می کوشید و خود را از چشم خلق می پوشید از شهری بشهری می گشت عاقبت در مقام اجودهن که مردم وی درشت خوی و ظاهر پرست و منکر درویشان بودند آمد و گفت این محل بودن من ست آنجا سکونت کرد هرگز آنجا کسی از حال وی خبر نرسید بیرون قصبه درختان کریر بودند یک دشت بود انبوه زیر آن درخت با حق مشغول بودی و بیشتر احوال در مسجد جمعه مشغول بودی آنجا و را فرزندان شدند فاقها کشیدند و محنتها دیدند تا نهایت آخر چون برهان قوی داشت پوشیده نماند نقل ست که وقتی جامه او بسیار پاره در پیکین بود مردی پیراهنی پیش آورد آن را پوشید و در حال از تن بر کشید و شیخ نجیب الدین متوکل را داد و فرمود من ذوقی که دران جامه داشتم درین جامه نیافتم نقل ست که بیشتر افطار او بشربت بودی قدحی از شربت بیاوردندی و قدری مویز دران کردندی از ان شربت مقدار نصف بلکه دو ثلث بر حاضران قسمت کردی و مقدار ثلث ماندی خود بکار بردی از بقیه آن هم کسی را که خواستی نصیب کردی بعده دو نان چرب کرده بیاوردندی پاره از ان نانها خوردی و باقی را بحاضران قسمت کردی بعده مائده پیش آوردندی و در آنجا از هر لون طعام بودی مردم می خوردند و خود نخوردی مگر باز بوقت افطار بودی و گلیمی که در وقت استراحت گلیمی که بران روز نشستی همان را بستری ساخت چنانکه این گلیم تا پایان نمی رسید از شیخ نظام الدین اولیا قدس سره نقل ست که می فرمود که شیخ فرید الدین بیشتر نان زنبیل خوردی البته بوقت افطار یک دو پیاله نان زنبیل پیش بودی از شیخ نصیر الدین محمود قدس سره نقل ست سالها بخدمت شیخ فرید الدین زنبیل گردانیده اند و خدمت شیخ نظام الدین را فرمودی که دران شب که دیله یا گل کریر در خانه شیخ سیری خوردیم ما را روز عید بودی و آن رایگان بوستی یاری می چیدی و آوردی همه می خوردند اما چون وقت دیله و کریر نبودی زنبیل می گردانیدند بعد فرمود که در خدمت شیخ نظام الدین هم سالها زنبیل گردانیده اند بعده فرمود اینچنین خورده اند تا بجای رسیده اند نقل ست که وقتی برای شیخ خادم یک دانگ نمک وام کرد چون بوقت افطار طعام

نقل می کنند از افعال و اقوال ایشان درین باب مختلف فیه یا قسم جماعه از ایشان مجتنب و فرو مانده و طائفه متوقف بودند و لکل وجهة هو مولیها فاستبقوا الخیرات غالب در قدما این طائفه که استادان طریقت و مقتدایان امت اند طریقه اول ست و در متأخرین که والهان راه و شوریدگان دبستان درگاه اند روش دویم از سید الطائفه جنید بغدادی قدس سره می آرند که در مبادی حال سماع کردی و با اهل سماع نشستی و در آخر ترک کرد گفتند چرا سماع نکنی و نشنوی فرمود از که بشنوم و با که بشنوم اشارت کرد بفقد اخوان و یاران که از انها می شنید و با انها می نشست زیرا که سماع ایشان از اهل بود و با اهل بود چه اختیار مشائخ سماع را در جائیکه کرده اند بشروط و آداب بود که در کتب ایشان مذکور و مسطور ست و گاه گاهی بود نه بطریقه استمرار و عادت و چون جنید رضی الله عنه ترک سماع در زمان خود بجهت فقد اخوان و شرائط کرد دیگر چه توان گفت و بعضی این حکایت جنید را باین عبارت نقل کنند که جنید می شنید پس از ان توبه کرد این او ناظر در جانب دیگر ست و هو اعلم و نیز از وی قدس سره نقل کنند که فرمود فرود می آید رحمت و برکت برین طائفه در سه موطن در خوردن طعام زیرا که ایشان نخورند مگر بعد فاقه و ضرورت دویم نزد مذاکره

پیش برد بنور باطن دریافت و فرمود درین طعام بوی تصرف می آید روا نباشد که من این طعام بخورم
نقل ست که وقتی یکی از خرمهای او بخدمت او آمد و گفت ای خواجه امروز فلان پسر بسبب گرسنگی
معرض هلاک رسیده است شیخ سر بر آورد و فرمود مسعود بنده چه کند اگر تقدیر حق در آید و از جهان سفر
کند رسنی در پای او به بندید و بیرون افگنید منقول ست که چون وی خواست که مجاهده پیش گیرد
در ینباب بخدمت خواجه قطب الدین عرض کرد خواجه فرمود که طی بکن وی طی کرد و تا سه روز چیزی نخورد
سوم روز وقت افطار شخصی چندنان پیش آورد دانست که از غیب ست بدان افطار کرد درون شیخ
آن را بر نتافت و تمام بیرون انداخت این معنی بخدمت پیر عرضه کرد فرمود که مسعود بعد سه روز از طعام
خماری افطار کردی اما عنایت باری درباب تو کارگر شد که آن طعام در معدهٔ تو جای نیافت حالا بر
سه روز دیگر طی کن و آنچه از غیب در رسد بدان افطار کن روز سه دیگر طی کرد چون وقت افطار شد
هیچ طعامی پیدا نشد تا یکپاس شب بگذشت ضعف غالب شد نفس از حرارت سوختن گرفت دست
مبارک جانب زمین فراز کرد چندان سنگریزه از زمین برداشت و در دهان انداخت آن سنگریزه در
دهان او شکر گشت چون این حال معائنه کرد با خود گفت این معنی نباید که از مکر باشد از دهن بیرون
انداخت باز همچنان مشغول حق شد تا نیم شب گذشت ضعف غالب تر شد چند سنگریزه دیگر از زمین
برداشت آن نیز شکر شد همچنین تا سه بار این کرامت معاینه کرد بتحقیق دانست که این معنی از حق ست
چون روز شد بخدمت خواجه قطب الدین رفت فرمود که نیکو کردی که بدان افطار کردی که آن از غیب
بود بر وی همچو شکر شیرین خواهی بود و از آن روز گنج شکر خواندند این چنین ست در سیر الاولیا و درباب
تسمیهٔ او بشکر گنج غیر این چیزی دیگر مشهور ست که می گویند سوداگری شکر بار کرده میرفت خواجه از وی
شکر طلبید سوداگر گفت که این نه شکر ست این نمک ست خواجه گفت نمک باشد سوداگر چون بارها
بکشاد همه نمک برآمد پیش شیخ آمد و عذر خواهی نمود عرضه داشت کرد که دعا کنید که این نمک شکر گردد
فرمود شکر گردد خانخانان محمد بیرم خان که با وجود علو منصب جاه و جلال زیاده از هرچه تصور توان نمود
بسلوک طریقهٔ درویشان و اعتقاد صحبت ایشان جود و تواضع و رعایت طریقة التعظیم لامر الله والشفقة
علی خلق الله اتصافی کامل و توفیقی شامل داشت و مسعود وقت عاش سعیداً و مات شهیداً بود مضمون
این قضیه را نظم کرده و گفته است

کان نمک جهان شکر شیخ بحر و بر	آن کز شکر نمک کند و از نمک شکر رباعی
کز گنج شکر کان نمک کرد دیدید	در کان نمک کرد نظر گشت شکر

شیرین تر ازین کرامتی کس نشنید | بعد از آن در چاه مسجد جامع جاج که در مقام اچه است چلهٔ معکوس
کشید تا چهل روز هر شب دران چاه بدستی که بران چاه بودی آویختند و چون روزی شد بیرون ش
می آوردند از شیخ نظام الدین اولیا منقول ست که دانشمندی بود ضیاء الدین نام در زیر مناره در سخ گفتی

کلام زیرا که کلم نکنند مگر در مقامات
صدیقان و احوال انبیا علیهم السلام
سوم در حال سماع زیرا که سماع
ایشان بوجد و مشاهده حق بود
و بعضی گویند این سخن از جنید
بصحت نرسیده و اگر رسیده مراد
باین سماع آن سماع ست که
مشار الیه ست بکریمهٔ الذین یستمعون
القول فیتبعون احسنه اولئک
الذین هداهم الله و اولئک هم
اولوا الالباب و کریمهٔ و اذا سمعوا
ما انزل الی الرسول تری اعینهم
تفیض من الدمع مما عرفوا من
الحق و در عوارف می گوید که
این سماع ست متفق علیه حقا
او و مخالف نیست در وی کسی
از اهل ایمان و این سماع مستجلب
رحمت ست از پروردگار کریم
و اختلاف در سماع اشعار و
قصائد ست با لحان مطربه مستطیبه
و در اینجاست کثرت اقوال و
تباین احوال بعضی آن را منکر شمرند
و بفسق ملحق دارند و بعضی بدان
مولع و آن را حق واضح شمارند
و هر دو طائفه در طرفین افراط
و تفریط اند انتهی و نیز می آرند
که از جنید پرسیدند که درباب
سماع چگوئی فرمود کل ما جمع
العبد مع الله فهو مباح این
سخن از جنید رضی الله عنه بلیسی
صوفیانه است و اطلاق ش
محل لغزش اقدام عوام جهلا
ست و بصحت رسیده است
از وی که فرمود اذا رایت المرید
یطلب السماع فاعلم ان فیه بقیة

از وی شنیدم که وقتی بخدمت شیخ فرید الدین رفتم و من غیر علم خلاف چیزی نمیدانستم در خاطر من گذشت که اگر شیخ مرا از علومی پرسد که من نمیدانم چه جواب گویم این اندیشه در دل من بود ناگاه از من پرسید که تنقیح مناط چه باشد و تنقیح مناط مسئله ایست از مسائل علم خلاف من خوش شدم و در بیان آن شروع کردم و نفی و اثباتی که در ان معنی ست بر اد گفتم وفات او پنجم ماه محرم سنه ۶۶۴ هجری اربع وستین وستمائة و عمر شریف نود و پنج سال **نقل ست** که در شب پنجم محرم زحمت بروی غالب شد نماز خفتن بجماعت بگذارد بعد ازان بیهوش گشت ساعتی شد که بهوش آمد و گفت که نماز خفتن گزارده ام گفتند آری گفت یکبار دیگر گزارم که وا نمید شود دوم کرت بگزارد باز بیهوش شد این بار بیهوشی بیشتر بود باز بهوش آمد و گفت که نماز خفتن گزارده ام گفتند و بار گزارده اید گفت یکبار دیگر گزاریم که وا نمید شود سوم کرت هم گزارد بعد ازان فرمود یا حی یا قیوم و جان بحق تسلیم کرد و بعضی از ملفوظات گنج شکر که بخط شیخ نظام الدین اولیا یافته اند مکتوب می گردد فرمود بیا پیر از هفت صد پیر طبقات سوال کردند همه یک جواب فرمودند من اعقل الناس تارک الذنب و من اکیس الناس الذی لا یغتر بشئی و من اغنی الناس القانع و من افقر الناس تارک القناعة فرمود ان الله یستحیی من العبد ان یرفع الیه یدیه و یردهما خائبین فرمود اگر هست غم نیست و اگر نیست هم نیست فرمود نا امرادی شب معراج مردانست فرمود که اگر خود را بسخن سرد مردمان باید گذاشت و فرمود شیخ الاسلام جلال الدین نور الله مرقده گفته است الکلام مسکر القلوب زن اول الکلام و آخره ان کان لله فتکلم والا فاسکت فرمود چون فقیر جامه پوشد چنان پندارد که کفن می پوشد فرمود آن نما که باشی ورنه باش نماینده چنانکه باشی فرمود جذبة من جذبات الحق خیر من عبادة الثقلین فرمود قال علیه الصلوة والسلام طوبی لمن شغله عیبه عن عیوب الناس فرمود الصوفی یصفو به کل شئی ولا یکدره شئی فرمود لو اردتم بلوغ درجة الکبار فعلیکم بعد الالتفات الی ابناء الملوک فرمود

دوشینه شبم دل حزینم بگرفت	واندیشهٔ یار نازنینم بگرفت
اشکم بدوید و آستینم بگرفت	گفتم بسر دیده روم بر در تو

نقل ست که در پیش او در باب اباحت و حرمت سماع که دران اختلاف علماست گفتند فرمود سبحان الله یکی سوخت و خاکستر شد و دیگری هنوز در اختلاف ست فرمود الآفة فی التدبیر والسلامة فی التسلیم فرمود العلماء اشرف الناس والفقراء اشرف الاشراف فرمود الفقیه بین العلماء کالبدر بین کواکب السماء فرمود ارذل الناس من یشتغل بالاکل واللباس **نقل ست** که مردی بخدمت شیخ بدر الدین قدس سره عرضه داشت کرد که بجانب سلطان غیاث الدین بلبن سفارش نامه برای من در قلم آرید شیخ نوشت رفعت قضیته الی الله ثم الیک فان اعطیته شیئا فالمعطی هو الله وانت المشکور وان لم تعطه شیئا فالمانع هو الله وانت المعذور۔

شیخ نظام الحق والدین محمد بدایونی قدس سره

من البطالة و واجب ست که مراد وی ازان قول آنچه ابد بود که هرچند در شرع حرام و مکروه متفق علیه است اگر باعث جمع همم و حضور قلب شود باکی نیست و چون وی رضی الله عنه در باب سماع این اطلاق فرموده اطلاق سماع نزد وی حرام نباشد و ما نا که بعض هیز همین ست چه عوی حرمت سماع علی الاطلاق و وجود دلیل قطعی بر حرمت آن چنانچه بر زنا و شرب خمر و دیگر معاصی ست چنانچه بعضی متفقه گویند کار است حق آنست در سماع که در شرع دلیل قطعی هم چنانکه بر اباحت او نیست بر حرمت او ولذا تمیز نیست در قوت القلوب می گوید که اگر اطلاق سماع و تحلیل آن را نبینی به تقیید بعضی الذاع و تفصیل در احوال سامعان بحکم شنویم لازم آید انکار بسیاری از صدیقان و شیخ امام ابو محمد غزالی رحمة الله علیه درین مسئله تحریر حیانی ست و در کتاب احیاء العلوم بعد از نقل اختلاف عمل مشایخ از نزد خود بدلیل معقول اثبات اباحت سماع می کند و می گوید سماع غنا در ذات خود مباح ست که حاصلش سماع صوت حسن ست و شنیدن آواز خوب مر سامعه را مباح الاصل ست چنانچه باصره را دیدن الوان و اشکال خوب و سیر و تماشای باغ و گلزار پس ازان بعارض و چیزی بیرون از ذات گاه

خلیفه شیخ فرید الحق والدین نام او محمد بن احمد بن علی البخاری ست ولقب او سلطان المشایخ ونظام الاولیاست وی از محبوبان ومقربان درگاه الٰهی ست دیار هندوستان مملوست از آثار برکات او خواجه علی بخاری وجد مادری او خواجه عرب هر دو از بخارا آمدند ومدتی در لاهور بوده بعد از ان در بداون آمده سکونت ساختند وپدر او خواجه احمد در صغر سن از سر او رفت وهم در سواد بداون مدفن یافت شیخ نظام الدین چون قدری بزرگ شد والده او را در مکتب انداخت کلام الله بخواند وکتابها خواندن گرفت وهم در ایام صغر سن که عمر شریفش قریب بدوازده سال بود کتاب لغت می خواند مردی که او را ابوبکر قوال گفتندی بخدمت استاد او از ملتان آمد وحکایت کرد که من پیش شیخ بهاء الدین زکریا سماع گفته ام واین قول میگفتم ع | لقد لسعت حیة الهوی کبدی | مصراع دوم یاد نه آمد شیخ یاد داد بعده مناقب شیخ بهاء الدین گفتن گرفت که آنجا ذکر چنین وتعبد چنین تا کنیزکانی که آس می کنند هم ذکر می گویند این ومانند این بسیار گفت این معنی هیچ در دل او نه نشست بعد از ان حکایت کرد که از انجا در اجودهن آمدم شاهی دیدم چنین وچنان بسماع این کلمات در دل او محبتی وارادتی پیدا شد که از خود رفت از آنگاه یا تخم محبت شیخ فرید الدین در زمین سینهٔ او نشست وز بر وتسقیه وتربیت می یافت در نشستن وخاستن وخوردن وخفتن ذکر شیخ فرید الدین می کرد وبعد از ان بقصد تعلم بدهلی آمد وتحصیل علم کرد ومقامات حریری را پیش شمس الملک که صدر ولایت بود تلمذ کرد ویاد گرفت وعلم حدیث خواند واو را در طالب علمان نظام الدین بحاث گفتندی بعد از ان بشوق ارادت شیخ فرید الدین باجودهن رفت ووی دران زمان بست سال بود وشش سیپارهٔ قرآن پیش شیخ فرید الدین تجوید کرد وشش باب از عوارف نیز سند کرد وتمهید ابو شکور سلمی وبعض کتابهای دیگر نیز پیش شیخ خواند **نقل ست** که وی فرمود چون سعادت پای بوس شیخ فرید الدین حاصل کردم نخستین سخنی که از شیخ شنیدم این بود که خواند **بیت**

| ای آتش فراقت دلها کباب کرده |
| سیلاب اشتیاقت جانها خراب کرده |

بعد از ان خواستم که شرح اشتیاق خدمت ایشان باز نمایم ودهشت حضور غلبه کرد همین قدر گفتم که اشتیاق پایبوس عظیم غالب بود چون اثر دهشت در من مشاهده کرد فرمود لکل داخل دهشة همدرین روز بخدمت شیخ بیعت کردم عرضه داشت کردم فرمان چیست ترک تعلم کنم وباوراد ونوافل مشغول شوم فرمود ما کسی را از تعلم منع نکنیم آن هم کن این هم کن تا غالب که آید درویش را قدری علم باید بعده بانعمت خلافت مشرف شد وبدهلی آمد وتا شیخ در صدر حیات بود سه بار بخدمت او رفت اما در وقت رحلت شیخ حاضر نبود چنانکه شیخ فرید الدین در وقت رحلت خواجه قطب الدین وخواجه در وقت سفر خواجه بزرگ معین الحق والدین قدس الله اسرارهم حاضر نبودند بعد از ان در دهلی باشارت غیبی در غیاث پور که الآن خانقاه او دران جاست سکونت کرد

حرمت وکراهت پیدا کند وگاه استحسان واستحباب وبسا که امر مباح در حد ذات عارضی از عوارض خارج از ذات واجب ومستحب وحرام ومکروه گردد میگوید اگر یکی قصد راه حج فرض یا نافله دارد ودر راه مانده شود ونتواند جنبید ناگاه شعری رغبت بخش شوق افزا بآواز خوب دلکشا بشنود وراه دو روزه بیک روز طی کند چرا حرام باشد وللوسائل حکم المقاصد با این سخن امام غزالی نیز مبنی بر آنست که سماع غنا در اصل مباح ست ودلیلی بر حرمت او نیست والا وجود تازگی وحدوث شوق چه فائده کند اگر یکی مانده وافسرده شود وپیاله شراب بخورد که بدان شوقی در رفتن راه حج یا قوتی برگزاردن نماز پیدا کند درست باشد نباشد حاشا وکلا اول اثبات اباحت باید کرد پس از ان این سخن بگفت ووی همچنین کرده ومختار نزد وی اباحت غناست وحرمت وکراهت بعارض چنانکه گفتیم وبعضی گفته اند هو شبهة تتقی یعنی سرود شنیدن شبهه حرمت دارد تقوی در آنست که نشنوند ودر حدیث آمده است کان ابلیس اول من ناح واول من تغنی ونیز در حدیث آمده است از ابن مسعود الغناء ینبت النفاق فی القلب الحدیث رواه البیهقی فی شعب الایمان عن جابر رضی الله عنه وابن مسعود وابن عباس

نقل ست که وی می فرمود در انگاه که معز الدین کیقباد در انجا شهر نو بنا کرد خلق برمن انبوه شد و آمد و شد ملوک و امرا و سائر مردم بسیار شد باخود گفتم که ازینجا هم مباید رفت درین اندیشه بودم که همان روز در نماز دیگر جوانی در آمد صاحب حسن بغایت نحیف اول سخنی که بامن گفت این بود **بیت**

آن روز که مه شدی نمی دانستی ... کانگشت نمای عالمی خواهی شد

بعد ازان این سخن گفت که اول بایست مشهور نباید شد چون این کس مشهور شد باید که چنان شود که فردای قیامت از رسول الله صلی الله علیه وسلم شرمنده نماند آنگاه گفت که چه قوت و چه حوصله باشد که از خلق گوشه گیرند و بحق مشغول باشند و حوصله آن باشد که با وجود خلق مشغول حق باشند چون این سخنها تمام کرد قدری طعام پیش آوردم نخورد من همان زمان نیت کردم که همین جا خواهم بود چون این نیت کردم قدری ازان آب بخورد و برفت بعد ازان اورا ندیدم و چون نیت اقامت او درست شد حق تعالی او را قبولی تام داد و خاص و عام رابوی رجوع شد و ابواب فتوح بروی مفتوح گشت و عالمی از موائد احسان و انعام او فوائد برگرفتند و او خود بریاضت و مجاهده می بود گویند که در آخر عمر که سن شریفش از هشتاد متجاوز شده بود بغایت مجاهده پیش گرفته بود و صوم دوام داشتی و بوقت افطار اندک چیزی چشیدی و طعامی که وقت سحر بودی اکثر چنان بودی که نخوردی خادم عرضه داشت کردی که مخدوم وقت افطار طعام کمتر می خورند اگر از طعام سحر اندک تناول نکنند حال چه شود و ضعف قوة گیرد درین محل بگریستی و گفتی که چندین مسکینان و درویشان در کنجهای مساجد و دوکانها گرسنه و فاقه زده افتاده اند این طعام در حلق من چگونه فرو رود همچنان طعام از پیش برداشتند **نقل ست** که وی گفت وقتی با شیخ خود در کشتی همراه بودم شیخ مرا پیش طلبید و فرمود بیا ترا چیزی بگویم چون بدلی بروی در مجاهده باشی بیکار بودن هیچ نیست روزه داشتن نیمی راه است و اعمال دیگر چون نماز و حج نیمی راه وقتی دیگر فرمود من از خدا خواسته ام که هرچه تو از خدای تعالی بخواهی بیابی وقت دیگر فرمود از برای تو قدری دنیا نیز خواسته ام و در وقت خلافت فرمود مجاهده باید کرد برای استعداد راه وقت دیگر در حجره سر برهنه کرده و بشره مبارک متغیر شده می گشت و این بیت می گفت **رباعی**

خواهم که همیشه در رضای تو زیم ... خاکی شوم و بزیر پای تو زیم
مقصود من خسته ز کونین توئی ... از بهر تو میرم و برای تو زیم

چون بیت تمام کرد سر بسجده نهاد چند کرت مثل این دیدم در حجره در رفتم سر در قدم شیخ نهادم فرمود بنجراه چه می خواهی من چیزی دینی خواستم شیخ مرا بخشید بعده پشیمان شدم که چرا نخواستم که در سماع بمیرم **نقل ست** که وی شب تنها در حجره بودی و در بستی و تمام شب بیدار و از و نیاز بودی چون روز شدی هر که را نظر بر جمال او افتادی تصور کردی که مستی طافح ست و از بسیاری شب چشمهای مبارک او سرخ بودی گویند که میر خسرو این بیت در صفت پیر خود گفته است **بیت**

فرموده و سوگند یاد کرده اند که مراد بلهو الحدیث در کریمه و من الناس من یشتری لهو الحدیث استماع غنا ست و مجاهد گفت که مراد بصوتک در کریمه و استفزز من استطعت منهم بصوتک غنا و مزامیر ست و فضیل ابن عیاض فرمود الغناء رقیة الزنا و در حدیث احمد و ابو داود آمده است نافع گفت ابن عمر در راهی میگذشت ناگاه آواز مزماری بگوش وی رسید پس در آورد انگشتان خود را در سوراخهای گوش خود و برگشت ازان راه بجانبی دیگر و گفت مرا آیا می شنوی یا نافع آوازی را گفتم نه پس برداشت انگشتان از گوش و گفت اینچنین دیدم از پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم که کرد نزد شنیدن آواز نی نافع گوید من دران زمان صغیر بودم یعنی ازینجهت منع نکرد مرا از شنیدن آن آواز از امام شافعی آرند که غنا لهوی ست مکروه مشابه باطل و گفته است که هر که بسیار کند ازان رد شهادت وی ست و در رد الشهادة گفته است که استماع از زن نامحرم جائز نبود هرچند در پرده باشد و مذهب امام اعظم ابو حنیفه رضی الله تعالی عنه آنست که سماع غنا از ذنوب ست و در روایت مشهوره از وی آمده که مکروه ست و امام مالک گفته که اگر جاریه بخرد و مغنیه برآید این عیب باشد که بوی مستحق رد و فسخ بیع گردد

آشبانه می نمائی بسر که بودی امشب | که هنوز چشم مستت اثری خمار دارد

نقل ست که وی فرمود مرا در واقعه کتابی دادند دران سطور بود تا توانی راحتی بدل بیرسانی کردل مومن محل ظهور بوبیت ست و می فرمود که در بازار قیامت هیچ کالای را آنچنان رواج نخواهد بود که دریافت دلها را نقل ست که وقتی در قیلوله بود درویشی آمد آن را باز گردانید ند شیخ فریدالدین را در خواب دیده که می فرماید اگر در خانه چیزی نیست حسن رعایت آینده واجب ست این از کجا آمده است که همچنین خسته دل باز گردد چون بیدار شد ازین حال تفحص نمود بران شخص که آن درویش را باز گردانیده بود گفت شد که خدمت شیخ را در غضب دیده ام و مرا عتاب می کرد بعده اگر از قیلوله بیدار شدی همین دو سخن پرسیدی یکی آنکه سایه گشته است دوم آینده آمده است نقل ست که وقتی چند کس قصد ملازمت او کردند و یک هر یک برسم تحفه چیزی خریدند دران میان متعلمی بود گفت این هدایای مختلف یکجا پیش شیخ خواهند نهاد خلق خواهد برداشت او قدری خاک راه برداشت و در کاغذی پیچید چون بخدمت او رسید هر کس چیزی پیش نهاد و آن متعلم کاغذ پاره پیچیده را نیز نهاد خادم آن هدایا را برداشتن گرفت خواست که آن کاغذ را نیز بردارد فرمود که این را همین جا بگذار که این سرمه شریف خاص برای چشم هاست آن متعلم تائب شد شیخ او را به تشریف خاص مشرف گردانید و او را مستظهر کرد که اگر او را ری و یا نانی ترا حاجت باشد ما را بگوئی نقل ست که شخصی از قصبه خود بقصد زیارت او می آمد در اثنائی راه گذر او بر قصبه بوندی افتاد در انجا شیخی بود که او را شیخ مومن می گفتند بدیدن او رفت پرسید که کجا خواهی رفت گفت بخدمت شیخ نظام الدین گفت شیخ نظام الدین را سلام برسانی و بگوئی که هر شب جمعه در کعبه ملاقات می کنم چون بخدمت شیخ رسید عرضه کرد که در قصبه بوندی درویشی ست سلام رسانیده است و این سخن گفته است شیخ منغص شد فرمود که او درویشی عزیز ست ولیکن زبان بر خود ندارد نقل ست که یکباری سلطان علاؤالدین بقصد امتحان بخدمت او فصلی چند در پرداخت و امور مملکت نوشت و یک فصل بدین مضمون بود که چون بندگی شیخ مخدوم عالمیان ست و در دین و دنیا هر کرا حاجتی ست از خدمت او بر می آید حق تعالی زمام مملکت دنیا بدست ما داده است باید که هر کاری و مصلحتی که در مملکت پیش آید بندگی شیخ را عرضه داریم تا بدانچه خیریت مملکت و صلاح ما دران باشد اعلام فرماید بنابرین مقدمه فصلی چند درین باب نوشته بخدمت فرستاده شده است آنچه دران خیریت باشد زیر هر حدیثی بنویسند تا آن را بپرداخت برسانیم و این کاغذ را بدست خضرخان که از جمله پسران محبوب بود و مرید شیخ بود داده بخدمت شیخ فرستاد چون خضرخان آن کاغذ را بدست شیخ داد مطالعه نفرمود حاضران مجلس را گفت که فاتحه بخوانیم بعده فرمود که درویشان را با کار پادشاهان چه کار من درویشم و از شهر گوشه گرفته ام و بدعا گوئی پادشاهان و مسلمانان مشغولم اگر بسبب این معنی بادشاه بعد ازین چیزی مرا بگوید من از ینجا هم بروم ان ارض الله واسعة چون این خبر بسلطان علاؤالدین رسید

و مثل این آمده از امام احمد بن حنبل و گفته اند که همین ست مذهب سائر اهل مدینه این سخن منجر گردد بروایات فقه و اقوال فقها رحمة الله علیهم و این در رد و اثبات و روشی دیگر ست اگرچه اصل درین ست و ما نا که مراد درین اخبار و آثار و امثال آن غنائی خواهد بود که فعل و استماع آن بطریق لهو و لعب و داعیه نفسانیه و شهوت حرام و بر وجه بطالت باشد تطبیقا بین الدلائل و حفظا للطرفین و محدثین را در احادیث مذکوره درین سخن هم هست و ایشان می گویند که هیچ حدیثی صحیح درین باب وارد نشده است و الله اعلم و مقصود ما درین رساله بیان اقوال و احوال مشایخ طریقت ست درینباب آنچه کرده اند و آنچه گفته و ما بشتک حکایات مشائخ پیشین و پسین را درینباب مختلف یافتیم با قطع نظر از غالب و مغلوب نقل ست که شیخ حماد دباس که از مقتدایان وقت و از مشائخ طریقت حضرت غوث الثقلین شیخ محی الدین ابومحمد عبدالقادر جیلانی بوده رضی الله عنه و آنحضرت در ابتداء کار در صحبت ایشان بوده و سلوک این طریق نموده اند وی بنماز جمعه می رفتند ناگاه در اثنای راه آواز سرودی بگوش ایشان رسید ایستادند و متوقف گشتند و متامل شدند و گفتند آیا امروز چه معصیت ست تا بوجود آمده که بعقوبت آن ما این بلا مبتلا شدیم هر چند

خوشحال شد و معتقد گشت والتماس کرد که اگر قبول فرمایند من بخدمت شیخ بیایم شیخ فرمود آمدن حاجت نیست من بدعای غیب مشغولم و دعای غیب را اثرها ست سلطان علاء الدین باز بجهت ملاقات الحاح کرد شیخ فرموده فرستاد که خانهٔ این ضعیف دو در دارد اگر پادشاه از یک در در آید من از دیگر بیرون روم **نقل ست** که وی میفرمود هرگاه که در سماع صفتی شنیده ام اکثر بر اوصاف و اخلاق حمیدهٔ شیخ کبیر حمل کرده ام تا روزی در حالت حیات شیخ در جمعی از گوینده این بیت شنیدم

مخرام بدین صفت مبادا	کز چشم بدت رسد گزندی

مرا اخلاق حمیده و اوصاف گزیده و کمال بزرگی و نهایت لطافت یاد آمد چنانکه در گرفت چون بدین حرف رسید چشم پر آب کرد و فرمود بعد مدتی برنیامد که برحمت حق پیوستند **نقل ست** که شخصی در مجلس او تقریر کرد که در فلان موضع یاران شما جمعیتی کرده اند و مزامیر در میان است فرمود من منع کرده ام که مزامیر و محرمات در میان نباشد نیکو نکرده اند درین باب بسیار غلو کرده فرمود شیخ اوحد الدین کرمانی بر شیخ شهاب الدین آمد شیخ مصلای خود پیچیده در زیر زانو نهاد و این معنی پیش مشائخ غایت تعظیم باشد چون شب در آمد شیخ اوحد الدین سماع طلبید شیخ شهاب الدین قوالان را طلبید و مقام سماع مرتب کرده و خود بگوشه رفت و بطاعت و ذکر مشغول شد **نقل ست** که وقتی شخصی رقعه نوشت که خط او بغایت مغشوش بود و بدست شیخ داد شیخ را در مطالعه او درنگی واقع شد فرمود مولانا این خط شما ست مولانا بمعذرت پیش آمد و گفت آری مخدوم خط بنده طبعی ست شیخ تبسم نمود و گفت زهی طبع **نقل ست** که وی پیش از رحلت چهل روز طعام نچشید و در آخر وقت که از عالم میرفت می گفت که وقت نماز شده ست و من نماز گزارده ام اگر می گفتند که شما نماز گزارده اید می فرمود که بار دیگر بگزاریم هر نماز را مکرر می گزارد و می فرمود میرویم میرویم و با قبال خادم می فرمود اگر چیزی در خانه از هیچ جنس نگاه دارد فردای قیامت عهده جواب حضرت عزت باشد خادم همه را بداد مگر غله که چند روزه علوفهٔ درویشان بود فرمود این مرده ریگ چه نگاه داشته این را نیز بدر کن و در خانه جاروب ده در حال انبارخانها را کشادند و جهانی جمع شدند و غارت کردند بعد از ان عرضه کردند که حال مسکینان بعد مخدوم چه خواهد شد فرمود که شما را در روضهٔ من چندان برسد که کفاف باشد گفتند میان ما قسمت حاصل که کند فرمود کسی که از سر نصیب خود برخیزد وفات او بعد طلوع آفتاب روز چهارشنبه سیزدهم ماه ربیع الآخر سنهٔ ۷۲۵ خمس و عشرین و سبعمائة رحمة الله تعالی علیه فرمود رونده رو بکمال دارد یعنی سالک تا در سلوک ست امیدوار کمال ست بعد ازان فرمود که سالک ست و واقف و راجع سالک آنست که او راه رود و واقف آنست که او را وقفه افتد درین محل سوال کردند که سالک را وقفه می باشد فرمود آری هرگاه که سالک را در طاعت فتوری افتد چنانچه از ذوق طاعت بماند او را وقفه باشد اگر زود کار را دریابد و با تابت پیوند سالک تواند بود

دل نفس خود تفحص کردند چیزی ازین باب نیافتند پس بر گشته بخانه آمدند تفحص حال نمودند که مگر از ایشان چیزی بوجود آمده باشد بعد از تحقیق حال معلوم شد که کاسه خریده بودند که مصدر بود فرمودند این بود که بشومی وی گرفتار آمدیم این حکایت بهجة الاسرار مذکور ست حکایت دیگر بشنود در جانب خلاف آن از خواجه اجل ابو یعقوب یوسف همدانی قدس سره که هم در کتاب بهجة الاسرار می آرد که وقتی ایشان در سماع بودند و فقیهی آمد تا ایشان را از سماع منع نمودند خواجه در تفت شد و در غضب آمد و گفت انکم الله بیر اند تا ان اخدای تعالی فقیهان هم در حال مرد و شیخ ابو یعقوب همدانی از کمل اولیا و صفیاست و شیخ حماد دباس نیز همچنین این اختلاف از کجاست یا رب مگر مشارب مختلفند و شیخ ابو یعقوب پیر خواجه عبد الخالق غجدوانی اند که در حلقه سلسله نقشبندیه اند قدس الله اسرارهم و با وجود آن روش خواجه بزرگ بهاء الدین نقشبند قدس الله سره ترک سماع بود که می فرمایند نه اینکار کنیم و نه انکار کنیم و حضرت خواجه عبید الله احرار نیز بر طریقه جناب بودند و بعضی مریدان ایشان بعد از ایشان نه بر طریقه اصل مانده روش سماع را راه دادند و دعوی کردند که از حضرت خواجه رخصتی درین باب داریم که

واگر عیاذاً بالله هم بران بماند هم آن باشد که راجع شود بعد ازان این را بر هفت قسمت بیان فرمود اعراض حجاب تفاصل سلب مزید سلب قدیم تسلی عداوت فرمود دو دوست باشند عاشق ومعشوق مستغرق محبت یکدیگر درین میان اگر از عاشق حرکتی یا سکنی در وجود بیاید که نه پسندیدهٔ دوست او بود آن دوست ازو اعراض کند یعنی روی بگرداند پس عاشق را واجب ست که در حال باستغفار مشغول شود وبمعذرت پیوند وهر آئینه دوست ازو راضی شود واگر آن محب هم بران خطا اصرار کند وعذر نخواهد آن اعراض بحجاب کشد معشوق حجاب درمیان آرد پس محب را واجب آید که بتوبه گراید واگر درین باب هم تاخیر کند حجاب بتفاصل کشد چه شود آن دوست ازوی جدائی گزیند واگر هنوز مستغفر نشود سلب شود مزیدی که او را در اوراد وذوق طاعت وغیر آن بوده باشد اگر عذر آن نخواهد وبران لطالت بماند سلب قدیم شود طاعتی وراحتی که پیش از مزید داشت آن هم بستانند پس اگر اینجا هم در توبه تقصیری رود بعد ازان تسلی شود یعنی دوست او بر جدائی دل بیارامد پس اگر انابت اهمال رود عداوت شود نعوذ بالله منها فرمود سماع علی الاطلاق حلال وعلی الاطلاق حرام نیست از بزرگی پرسیدند سماع چیست فرمود تا مستمع کیست سماع صوتی ست موزون چرا حرام باشد وسماع مزامیر حرام ست فرمود بعضی درویشان با پیری بیعت کرده باشند بران بسند نمی کنند تا بر پیری دیگر میروند وبیعت وخرقه او هم می ستانند نزدیک من این چیزی نیست بیعت همان ست که اول با کسی کرده باشند اگرچه آن پیر یکی از آحاد باشد واز شیخ نظام الدین سوال کردند حکم شیخ منصور حلاج چیست فرمود که مرده است او مرید خیر نساج بود ترک او گرفت بر شیخ جنید آمد ودرخواست بیعت کرد جنید فرمود تو مرید خیر نساجی ترا دست بیعت ندهم او را رد کرد جنید مقتدای وقت بود

ردّ او رد همه شد فرمود قطعه	اگرچه ایزد دهد هدایت دین	بنده را اجتهاد باید کرد
نامهٔ کان بحشر خواهی خواند	هم ازینجا سواد باید کرد	وفرمود اگر مرید شیخ را گوید که من

مرید توام وشیخ گوید که مرید من نه او مرید باشد واگر شیخ گوید تو مرید منی مرید گوید من مرید تو نیم مرید نباشد زیرا که ارادت فعل مرید ست نه فعل شیخ فرمود قفل سعادت را کلید هاست بهمه کلید ها تمسک باید اگر از یکی نگشاید شاید که بکلید دیگر گشاده شود فرمود صبح صادق صبح ست وصبح عاشقان شام واحیا ما بین العشائین مشائخ از انجاست فرموده است که جامه که از صحبت شیخ یافته باشد بغیری نتوان داد اگر بشویند منعی نیست وبهتر آنست که نشویند وفرمود از تشریفات صحبت یافته پیر اگر وصیت کنند که برابر این کس در گور نهند روا باشد ویا وصیت کنند که بفرزندانی که صالح باشند بدیشان بدهند در سیر الاولیا می نویسد که چون بعد از نقل شیخ نظام الدین را در گور فرود آوردند خرقه که از شیخ فریدالحق یافته بود بر وجود شیخ نظام الدین فراز کردند ومصلای شیخ را در زیر سر مبارک

فرموده بود تا اگر بعد ازان بمصلحت وقت وبه رعایت نفوس بعضے سالکان کار کنند مختار اند والله اعلم ودر سلسله کبرویه سماع هست و حضرت شیخ نجم الدین کبرے وشیخ مجدالدین بغدادی ودیگر عزیزان این سلسله سماع میکردند وشیخ نجم الدین کبری مرید شیخ عمار یاسر اند وشیخ عمار یاسر مرید شیخ ابوالنجیب سهروردی ست و ازین جانب شیخ شهاب الدین سهروردی که خلیفه شیخ ابوالنجیب ست سماع نمی شنود وبدان کار نمی کند در رد وقبول آن براه تفصیل میرود وازینجا معلوم می شود که اختلاف در سماع نه همین در سهروردیه وچشتیه ست حالی ست که بعضے را باشد و بعضے را نه واگرچه بعضے را آن حال باشد با وجود آن توقف نمایند وبراه اتباع ترک سماع نمایند هیبتی ست در رکنی از ارکان طریقت که بران ایستند ولازم گیرند از قطب الوقت شیخ ابوالحسن شاذلی که امام در حلقه سلسله شاذلیه اند روح الله ارواحهم واوصل الینا من برکاتهم وبرکات علومهم می آرند که کلامی فرمود که ترجمه اش این است آن ها که سماع کنند وطعام ظلمه خورند بدانکه در ایشان نزغه یهود است که در قرآن مجید می فرماید که سماعون للکذب اکالون للسحت ونیز فرموده در وقتیکه پرسیده شد از حال سماع کنندگان در زمان

او نهادند و نیز شیخ نظام الدین فرمود که فردای قیامت بعضی ازین طائفه را در میان دزدان
بایستانند و ایشان گویند که ما دزدی نکرده ایم جواب آید که جامه مردان پوشیدید و عمل نکردید آخر هم
بشفاعت پیران نجات یابند و نیز می فرمود چندین خرقه که ضعیف داده است ازین میان چهار
کس را خرقهٔ ارادت داده است دیگر همه خرقهٔ تبرک ست فرمود در کتب سلوک مذکور ست که سلوک را
صد مرتبه نهاده اند هفدهم مرتبه کشف و کرامت ست و اگر سالک همدرین بماند هشتاد و سه [۸۳] دیگر
کی رسد پس نظر مقصر بر کرامت باید که نباشد و فرمود در وقتی خواجه من مرا خلافت داد گفت
حق تعالی ترا علم داد و عقل داد و عشق داد و هر که در وی این سه صفت بود وی شایان خلافت
مشائخ باشد و از وی این کار نیکو آید رحمة الله علیه و علیهم اجمعین۔

شیخ نجیب الدین متوکل قدس سره

برادر و خلیفه شیخ فرید الدین گنج شکر ست قدس الله سرهما سخت معامله داشت بغایت متوکل بود
مدت هفتاد سال در شهر بود و هیچ چیز از جنس ادرار نداشت با وجود عیال و فرزندان عیش و خوشی
کردی تا بحدی که ندانستی که امروز کدام روز ست و این ماه کدام ماه است و این درم چه درم ست
روز عید درویشان در خانهٔ او جمع آمدند و آن روز هیچ چیز نداشت بالائی بام رفت و بحق مشغول
شد و با دل خود می گفت که این چنین روز عید بگذرد و در حلق فرزندان من طعامی نرود و مسافران
بیایند و همچنین نامراد باز گردند همدرین میان می بیند که پیرمردی بالای بام می آید و این بیت میخواند بیت

با دل گفتم دلا خضر را بینی	دل گفت اگر مرا نماید بینم

و آن مرد مائدهٔ طعام پیش آورد
و گفت کوس توکل تو بر عرش میان ملأ اعلی میزنند و تو بجهت این معنی ملتفت گشته گفت که حق
میداند که بسبب خود ملتفت نگشتم بسبب یاران اتفاقی روی نمود غالبا آن مرد خواجه خضر بود شیخ
نظام الدین اولیا می فرماید که پیش از آنکه من بخدمت شیخ فرید الدین بپیوندم روزی در مجلس شیخ نجیب الدین
برخاستم و گفتم یکبار سورهٔ فاتحه و اخلاص بخوانید به نیت آنکه من قاضی جائی شوم شیخ نجیب الدین
اغماض کرد من دانستم که بسمع مبارک او نرسیده است باز گفتم یکبار سورهٔ فاتحه و اخلاص بخوانید به نیت
آنکه من قاضی جائی شوم درین کرت تبسم کرد و فرمود که تو قاضی مشو چیز دیگر شو **نقل ست** که
شیخ نجیب الدین روزی بخدمت شیخ فرید الدین عرضه کرد که مردمان چنین می گویند که شما در مناجات
یارب می گوئید جواب می شنوید که لبیک عبدی فرمود خیر بعده فرمود الارجاف مقدمة الکون باز گفت
همچنین می گویند که خضر بر شما می آید فرمود باز پرسید که چنین می گویند که در خدمت شما ابدال می آیند
درین باب چیزی نفرمود و فرمود که تو هم از جملهٔ ابدالی روزی فقیری بر او آمد و پرسید نجیب الدین متوکل

انهم الفوا اباءهم ضالین فهم علی
آثارهم یهرعون و هم یکی از مشائخ
شاذلیه فرموده است که السماع
الخطاطا فی درجة الحق اذا کان
صادرا عن اهله بشرائطه و آدابه گفت
سماع پستی ست از مرتبه حق در
وقتیکه صادر شود از اهل آن با
جمیع شرائط و آداب که قرار داده اند
چه جای آنکه از نا اهل و بدون شرائط
و آداب باشد یعنی درجه حق
بالاتر از مرتبه سماع ست نمانم که
این چه اشارت ست مگر مراد از حق
طریقه اتباع سنت داشته و بیشک
طریقه سماع در صورت آن خلاف
سنت و طریقه اتباع ست یا مراد
بدان مقام شهود ذات و تجلی ذاتی
ست که گویند سماع اهل قلوب
و ارباب تجلی صفاتی را باشد که
تغیر و تحول و اضطراب درین مقام
پیدا شود بخلاف تجلی ذات که آنجا
همه سکون و تمکین و اضمحلال ست
و نیز گویند که سماع شنیدن پیام
محبوب ست و پیام شنیدن
در غیبت باشد نه در حضور این
چنین گفته اند بعضی مشائخ
اما نتوانند که در حضور نیز سخن از
زبان محبوب بشنوند درینجا سماع
کلام محبوب بود نه پیام او یارب
مگر آنکه حالت استغراق بود و سماع
حالت فنا و استغراق نیست چه
در استغراق بی شعوری ست
و در سماع قسم شعور بود و چون
باستغراق کشد آنجا سماع نخواهد بود
و حالت محمود در سماع آن ست
که اختیار رود نه شعور و نیز گویند

توی فرمود آری منم نجیب الدین متوکل قبر او در راه مقام خواجه قطب الدین ست مقابل بجی منڈل که از عمارات سلطان محمد عادل ست وخانهٔ ایشان وخانه شیخ نظام الدین قدس سرهما همین جا بود رحمة الله علیه۔

سید جلال الدین بخاری قدس الله سره العزیز

بزرگ که اورا سید جلال سرخ نیز گویند مرید شیخ اسلام بهاء الدین ست وی جد سید جلال که ملقب بمخدوم جهانیان ست از بخارا ببکر تشریف آورد ودران شهر بیت اقامت کرد وبسید بدرالدین بکری که از اکابر واعیان آنجا بود وصلت کرد گویند که در خواب از جانب حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم مبشر شد بتزوج صغیره سید بدرالدین وسید بدرالدین نیز باین دولت بشارت یافت جگرگوشه خود را بوی عقد تزویج بست واز انجا بجهت حسد ونزاع اخوان بجانب اُچه تشریف آورد وسید جلال الدین را اولاد صوری ومعنوی بهم رسید وابواب برکات کثیر بر روے او مفتوح شد قبر او هم در اُچه است رحمة الله تعالی علیه۔

شاه کردیز قدس سره العزیز

از سادات کردیز ست واز انجا در ملتان تشریف آورده وتوطن نموده وروضه او نیز در انجاست مشهور یزار ومتبرک به **نقل ست** که وی از قبر دست بیعت بمریدان میداد والآن در قبر او راهی که از انجا دست می بر آورد گذاشته اند وی از قدماے مشائخ ملتان ست معاصر مخدوم شیخ بهاء الدین رحمة الله علیهما۔

شیخ صدر الدین رحمة الله علیه

ابن شیخ الاسلام بهاء الدین زکریا بعد از پدر بر مسند ارشاد وتربیت نشست وبسیاری از اولیا در سلک ارادت او منسلک گشتند میر حسینی سادات درانچه مشهور ست مرید اوست ودر کنز الرموز مدح او ومدح والد بزرگوار او ومدح شیخ شهاب الدین سهروردی کرده است در مدح او می گوید **مثنوی**

آن بلند آوازهٔ عالم پناه	سرور دین افتخار صدرگاه	صدر دین و دولت آن مقبول حق
نه فلک از خوان جودش یک طبق	آب حیوان قطرهٔ بحر دلش	چون خضر علم لدنی حاصلش
معتبر چون قول او افعال او	هم بیان او گواه حال او	مقتدای دین قبول خاص عام
دولتش گفته توی خیر الانام	ملک معنی جمله در فرمان او	هم بکسب وهم بمیراث آن او

که سماع ارباب وجد را بود وجد یعنی از فقدست ومرتبه وجود بالاتر از وجد داشته اند که مقام ارباب تمکین از منتهیانست چنانچه در عوارف از شیخ حماد دباس نقل کرده ست که فرمود السماع من البقیة الوجود وچنانچه از سهل تستری می آرد که وی هرگز از سماع ذکر وقرآن متغیر نشدے روزی در آخر عمر وی قرآن نزد وی خواندند برخود لرزید ونزدیک بود که بیفتد پرسیدند که این چه بود که هرگز از تو ندیدیم فرمود ضعف حال گفتند اگر ضعف اینست قوت کدام باشد فرمود قوت آن باشد که هر وارد که در رود باید آنرا فرو برد ومتغیر نشود وچنانچه از صدیق اکبر می آرند که شخصے را دید که قرآن بشنید وزار زار گریست وزعقها زد وبیخودی نمود فرمود کذالک کنا من قبل لکن قست قلوبنا یعنی ما نیز همچنین بودیم ولیکن اکنون سخت گشت دلهای ما مراد باین سختی قوت یقین وتمکین دل ست که از حالی بحالی نرود وتغیر نپذیرد وما تا کد ترک جنید قدس سره سماع را در آخر عمر هم ازین قبیل بود واز ینجاست که شیخ شهاب الدین سهروردی رحمة الله علیه می گوید که منتهی مستغنی از سماع بود ومیر سید محمد گیسودراز علیه الرحمة در برابر آن می گوید که این منتهی ست که آفت انتها بوی رسیده ست ومی گوید در عشق دو آفت ست یکی در ابتدا ودیگری در انتها آفت

و در مدح شیخ بهاء الدین میگوید **بیت**

من که رو از نیک و بد بر تافتم | این سعادت از قبولش یافتم

کنوز الفوائد از ملفوظات شیخ صدر الدین ست که یکی از مریدان او که خواجه ضیاء الدین نام دارد جمع کرده است در انجا می نویسد من وصایا الشیخ صدر الدین الی بعض مریدیه در کلام قدسی حکایة عن الله تعالی رسول علیه السلام می فرماید لا اله الا الله حصنی فمن دخله امن من عذابی کلمه لا اله الا الله حصن من ست هر که در آید در حصن من رسته گردد از عذاب من حصن ست و حصار حصار آنست که گرد بر گرد در گیرد فاما نگاهدار دو گاه ندارد و حصن آنست که گرد گیرد و نگاهدارد و در آمدن درین حصن بر سه نوع ست ظاهر و باطن و حقیقت ظاهر آنکه خوف و رجا بجز از خدای زائل گرداند که اگر همه عالم خصم شوند یا دوست لغیر حکم او هیچ نفع و ضرر و خیر و شر نتواند رسانید قوله تعالی وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ باطن آنکه تحقیق که هرچه پیش از مرگ زندگانی درین سرای فانی رسد جاودانی نیست و رقم قلم عدم بر و رفته قوله تعالی كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ثباتی ندارد و هستی و نیستی آن التفات نماید، باطن آن در آمده باشد حقیقت آنست که آرزوی بهشت و خوف دوزخ در دل نیارد جز بحق قرار نگیرد فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ چون آنجا رسد بهشت خود در تبع او گردد و دوزخ از وی گریزان باشد و نیز می نویسد قال الشیخ الامام العارف صدر الحق والدین رضی الله عنه فی بعض وصایاه لبعض المریدین اول قدم در متابعت رسول الله صلی الله علیه وسلم ایمان آوردنست بدانچه او ایمان آورد و ثابت بودن بران و آن ممکن نگردد الا بدانکه بنده بدل اعتقاد کند بشک و بی شبهه و بزبان اقرار آرد بطوع و رغبت با محبت و معرفت که خداوند جل و علا یکی ست در ذات و یگانه است در صفات خود موصوف ست همیشه بصفات کمال قدیم ست با جملگی اسما و صفات و افعال منزه است از ادراک اوهام و افهام مقدس ست از سمات حدوث و عوارض و اجسام همه عالم آفریده اوست چونی و چگونی بر ذات و صفات او درست نیست از هیچ وجه هیچ چیز نماند و هیچ چیز بهیچ وجه بدو نماند پیغامبران صلوات الله علیهم فرستاده او یند و محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم فاضلتر جمله پیغامبران ست آنچه او فرموده ست راست و درست ست و دران هیچ تفاوت نیست خواه عقل کیفیت آن را دریابد خواه در نیابد اما آنچه در نیابد تسلیم باید کرد تا درستی اعتقاد حاصل آید بدانچه رسول الله صلی الله علیه وسلم خواست و دانست و بکیفیت مشغول نگشت و اگر بتاویل موافق آیات و اخبار محکم حمل افتد روا باشد و علامت صحت ایمان در دل آنکه اگر نیکوئی کند شاد شود و اگر بدی کند بدش آید و علامت استقامت در ایمان یقین باشد بآنکه خدا و رسول خدا دوست تر باشند نزد او از غیر ایشان نه در وی ذوق و حال نه از روی علم و ایمان و قال قدس سره فی وصایاه لبعض المریدین هیچ نفسی بی ذکر بر نیارد که بزرگان گفته اند

ابتدا آن بود که چندان درد عشق و غم طلب معشوق بر وی طاری شود که او را محیط گردد و مدتی بر این بر آید تا او را لذت کامل دست دهد و هیچ راه وصول محبوب بر وی نکشاید بداند که جز از درد و غم نقد دیگر نیست همبران ماند بعد از مرور ایام درد و غم طبیعت او شود و عادت گیرد و ذوق در دنماند لذت وصول شود و نه ذوق الم و حرقت همچنین ضائع شود و سرد گردد و بر جای خود بماند و عاقبت او بر خسران و حرمان باز آید نعوذ بالله منها و آفت انتها آنست که چون بوصال معشوق برسد مشغول بلذت وصال گردد و حرقت فراق و الم هجران از وی برود و بعد از مرور ایام وصول عادت و طبیعت او گردد و ذوق وصال هم برود و مطلوب این حالتین جز ذوق و خوشی و راحت محبوب نیست اگرچه وصال باشد ذوق کجا که بدان راحت گیرد مجرد وصال چه کار آید اما عشق برخوردار آنست که در حالت ابتدا مشغول بلذت فراق و الم و حرقت هجران باشد و در انتها هرچند که وصال یابد ذوق مزید تر شود و طلب زیاده تر گردد و درد بر درد افزاید این کلام سید ست در ملفوظات وی بعد از آن می گوید سخن من در ذوق ست قطع نظر از کمال و نقصان و سید علیه الرحمة سخن خوش طبعانه می گوید که ذوق چیزی دیگرست که دران جا سخن نمی گنجد

هر که از نفسی بنفسی شود بی ذکر حال خود ضایع کرده باشد و از وسوسه و حدیث نفس در ذکر گریزد چون بدین صفت مدام ذاکر باشد وسوسه و حدیث نفس بنور ذکر سوخته گردد و نور ذکر در دل فرود آید و حقیقت ذکر در دل متمکن گردد و ذکر با مشاهده مذکور بود و دل بنور یقین منور گردد و اینست مقصود طالبان و مقصد سالکان مصراع | این کار دولت ست کنون تا کرا رسد | و ایضاً فی وصایاه قدس سره قال الله تعالی یَا اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اذْکُرُوا اللّٰهَ ذِکْرًا کَثِیْرًا اذا اراد الله تعالی بعبد خیرا و کتبه عبداً سعیداً وفقه لدوام الذکر باللسان مع مواطاة القلب و رقاه عن ذکر اللسان الی ذکر القلب حتی لو سکت اللسان لا یسکت القلب وهو الذکر الکثیر ولا یصل العبد لذلک الا بعد التبری عن النفاق الخفی المشار بقوله علیه السلام اکثر منافقی امتی قراؤها اراد به نفاق الوقوف مع غیر الله تعالی و تعلق الباطن بسواه فاذا وفق العبد لتجرید الظاهر عما لا یحل ثم عما لا یحمد واکرم بتفرید الباطن بتخلیة عن الخواطر الردیة والاخلاق المذمومة یوشک ان یتجلی نور الذکر فی باطنه فینقطع عنه الوساوس الشیطانیة والهواجس النفسانیة و تجوهر نور الذکر فی باطنه حتی یکون ذکره یتجلی مشاهدة المذکور و هذه هی الرتبة العظمی والمنحة الکبری التی تمد الیها اعناق ارباب معالی الهمم من اولی الایدی والابصار من الامم والله الموفق والمعین

شیخ رکن الدین ابو الفتح رحمة الله علیه

ابن شیخ صدر الدین بن شیخ الاسلام بهاء الدین زکریا قدس الله اسرارهم صاحب سجادهٔ راستین شیخ بهاء الدین ست در فتاوی صوفیه که یکی از مریدان ایشان تصنیف کرده است ذکر او بسیار می کند و در مجمع الاخبار می نویسد من ملفوظاته فی بعض رسائله لبعض المریدین مقرر آن عزیز باد که مجموع آدمی عبارت ست از دو چیز صورت و صفت و حکم صفت راست نه صورت را ان الله لا ینظر الی صورکم و اعمالکم ولکن ینظر الی قلوبکم اما ظهور حکم صفت بر سبیل تحقیق جز در دار آخرت صورت نه بندد چه آنجا حقایق اشیا ظاهر گردد و این صورت متلاشی شود و هر کس را در صورتی که ملائم صفت او باشد حشر کنند چنانچه بلعم باعور را با چندان طاعت در صورت سگی بر انگیزند فمثله کمثل الکلب و همچنین صاحب ظلم و تعدی خویشتن را در صورت گرگی بیند و صاحب کبر در صورت پلنگی و صاحب بخل و حرص در صورت خوکی فَکَشَفْنَا عَنْکَ غِطَاءَکَ فَبَصَرُکَ الْیَوْمَ حَدِیْدٌ این باشد و تا آنگاه که مردم ازین اوصاف ذمیمه تزکیه نیابد متوزنا و در اعداد بهائم و سباع ست اُولٰئِکَ کَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ و تزکیه نفس حاصل نشود مگر بالتجا و استعانت در حضرت عزت وَمَا اُبَرِّئُ نَفْسِیْ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّیْ اِنَّ رَبِّیْ لَغَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ تا فضل و رحمت و دستگیری نکند تزکیه حاصل نشود وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَیْکُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَکٰی مِنْکُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا و علامت

و این مستی ست کسی آنجا چه گوید مست عشقم دگر نمیدانم چه انا الحق نه فیها فیه چه سخن اینجا در قواعد و احکام ایشان میرد که قرار داده اند و الله علم و آن سخن سید که در ترجمه عوارف می گویند خالی از غرابتی نیست در آنجا که در عوارف در باب رد و انکار سماع می آرد که بزرگی گفته است ان الغنا ینوب عن الخمر و یفعل ما یفعل المسکر گفت که شنیدن سرود درست ساختن و بجودی آوردن کار شراب می کند قائم مقام اوست این بزرگ تنقیص غنا و تحذیر ازان می کند چنانچه در سخن همین بزرگ ست که ایاک والغنا فانه یزید الشهوة و یهدم المروة پس ازان می گوید وانه لینوب عن الخمر و یفعل ما یفعل السکر و بشبیک الحجا و التشبیه الشی بحرام کنند و قائم مقام او دارند ناقص و نازل خواهد بود و سید اینجا می گوید که این سخن خود موافق مدعای صوفیان آمد یعنی مقصود از سماع ذوق و مستی ست چون آن بزرگ فرمود که کار شراب میکند ثابت شد مقصود ما این سخن نیز خالی از خروش طبعی نیست ذوق بخشیدن سماع و مستی آوردن آن که را سخن ست سخن در محل حرمت و نقصان و کمال اوست این مقام مزلت اقدام ست که گویند مطلوب مستی ذوق ست هر چه مستی آرد مبارک ست چرا این مرد پیاله شراب نخورد که در

ظهور این فضل و رحمت آنست کاو را العیوب نفس خود بینا کنند و پرتوی از انوار عظمت الهی که همه
مکونات در جنب آن متلاشی ست بر درونهٔ او بتابد تا همه دنیا و بزرگیهای آن در نظر او خاک بود
و اهل آن را در دل وی سنگی نماند چون این حالت بر درونه مستولی گشت هر آئینه از اوصاف
سبعی که ارباب دنیا بدان گرفتار اند او را نفرت آید و خواهد که بجای آن اوصاف اخلاق ملکی وی نماید
چنانچه بجای ظلم و غضب و کبر و بخل و حرص همه عفو و حلم و تواضع و سخاوت و ایثار پدید آید و همچنین
این معاملت طلاب عقبی راست کار طالبان حق بالاتر ازین ست تَخَلَّقُوا بِاَخْلَاقِ اللّٰهِ مر ایشان را
مسلم ست فهم هر کس ازین سخن ع

عهدیست ار مرا که نگیرم بجز تو دوست		نی طلبت مرا که نخواهم بجز تو هیچ

ونیز در مجمع الاخبار می گوید که شیخ رکن الدین در بعضی رسائل خود که به بعضی مریدان خود فرستاده نوشته
است وقتی امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه می فرمود که هرگز من با کسی نیکوئی و بر کسی بدی نکرده ام
حاضران آن مقام ازان کلام تعجب تمام نمودند و گفتند یا امیر المؤمنین شاید که بدی بر کسی از شما
در وجود نیامده باشد فاما در نیکی چه می فرمائید فرمود حق جل و علا می فرماید مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ وَ
مَنْ اَسَاۗءَ فَعَلَيْهَا پس هر نیکی و بدی که از من صادر و حادث شده باشد در حقیقت برای خود و بر خود
بوده نه بر دیگری والله اعلم و ازینجاست که بزرگان گفته اند صلاح این کس صلاح او و بس ست ع

چون میدانی هرانچه کاری دروی		آخر بهمه حال نکوکاری به

عاقل را همین قدر نصیحت در کار
دنیا و آخرت بسنده است والله الموفق بالخیر والرضا من وصایا الشیخ رکن الدین قدس سره
متابعت بر اعمال آنست که جوارح را از مناهی و مکاره شرعی قولاً و فعلاً بند کند و از مجلس لایعنی
پرهیزد و هر چه طالب را از حق مشغول کند بالایعنی وقت اوست و از صحبت بطالان احتراز کند
و هر که طالب حق نیست بحقیقت بطال ست و نیز در مجمع الاخبار می نویسد که روزی خدمت سلطان
شهید غیاث الدین تغلق شاه طاب مرقده از مولانا ظهیر الدین لنگ پرسید که وقتی از کرامات شیخ
رکن الحق والدین چیزی معاینه کرده مولانا گفت روز جمعه خلق را دیدم که برای قدمبوس مجمع کرده اند
در خاطر من گذشت که خدمت شیخ تسخیر دارد و من نیز دانشمندم هیچکس بمن توجه نمی کند بامداد خدمت
شیخ بروم این مسئله از خدمت ایشان پرسم که حکمت در سنت مضمضه و استنشاق چیست چون شب
بخفتم در واقعه خدمت شیخ حلوا در حلق من می کند چنانچه تا روز شیرینی آن را واجد بودم فکر کردم کرامت
همچنین ست که شیطان همچنین عوام را از راه می برد بگاه تری باید رفت و مسئله باید پرسید چون پگاه
بخدمت شیخ آمدم شیخ فرمود منتظر شما بودم بعده سخن آغاز کرد که جنابت بر دو نوع ست جنابت دل
و جنابت تن و جنابت تن از صحبت با زن حاصل شود و جنابت دل بصحبت ناهموار
جنابت تن پاک بآب شود اما جنابت دل بآب دیده محو گردد بعده فرمود که آب را سه صفت باید

ذوق و مستی کامل تر از سرود ست
و مشبه باو ست این حکایت بدان
ماند که در کشف المحجوب می گوید
یکی از ارباب کشف ابلیس را دید
علیه اللعنة که جماعه گرد وے آمده
سرودی می گویند و دفهای می زنند
و مزامیر می نوازند و وی در گریست
و رقص می کند و می سوزد و می نالد
شیخ پرسید که این چه حال ست
ابلیس در جواب او گفت که کار
وی از آن روز که درا رانده اند
و داغ لعنت بر جبین حال وی
نهاده ایست که می نالم و می سوزم
و مصیبت حال خود می دارم
این حکایت را صوفی از صوفیان
روزگار شنید و گفت این خود
عین مدعا و صورت حال ما آمد
و معلوم شد که سماع باعث ذوق
و درد و سوز و ناله و گریست دیگر
سخن چیست گفتند این همی
که این کار ابلیس ست پس ازان
در مدح ابلیس در آمد که او را چه
خیال کرده اید وی عاشق ذات
الهی ست و عین القضات چنین
و چندین مدح وی کرده است
کسی با این طائفه چه گوید نعوذ بالله
من الزیغ والزلل و از اهل توحید
و وجود انکار اشد انکار بر سماع غنا
دارد شیخ محی الدین بن عربی ست
سره می گوید که تاثیر نغمه بالذات
بر روح حیوانی ست و حرکت
بدن و رقص بے آن هرگز نبود
و روح انسانی منزه است از
تاثیر نغمه و می گوید که سماع غنا
و تاثیر دادن در دین خالص ست

تا مطهر افتد و مزیل جنابت باشد و آن سه صفت لون و طعم و ریح ست و لهذا شرع بدین نوع مضمضه
و استنشاق در وضو مقدم فرمود تا طعم بمضمضه تحقیق شود و بوی باستنشاق مولانا را عجز در آغاز سخن خوے
اثنی روان شد بعده شیخ فرمود که شیطان چنانچه بصورت نبی نتواند شد بصفت شیخ حقیقی هم
نتواند شد زیراکه او را متابعت کامل نبی حاصل می شود و بعده فرمود مولانا ظهیر الدین از علوم قالی
مالی ست اما از علوم حالی خالی ست و شیخ رکن الدین در زمان سلطان قطب الدین ابن علاؤ الدین
بدهلی تشریف آورده بود و شیخ نظام الدین قدس سره دران زمان بر مسند ارشاد و تربیت جاداشت
برای استقبال او از مقام خود تا حوض خاص علائی که در قفار شهر دهلی واقع ست رفت چون مجلس
سلطان قطب الدین را بحضور شریف خود مشرف ساخت پرسید که کدام کس از اهل شهر شما را
اول استقبال کرد فرمود کسیکه بهترین اهل شهر ست و سلطان قطب الدین را با شیخ نظام الدین
نقاری در میان بود و بعضے گویند که مقصود او از طلبیدن شیخ رکن الدین رغم و کسر شیخ نظام الدین
بود و شیخ رکن الدین باین کلمه رفع توهم او کرد و او را ازین توقع ناامید ساخت در سیر الاولیا مذکور
است که بعد از ان ملاقات میان این دو بزرگوار در مسجد جامع واقع شد اول شیخ نظام الدین
از جائی که برائی نماز معین داشت برخاست و پیش شیخ رکن الدین رفت بعد از ساعتے شیخ
رکن الدین بجای شیخ نظام الدین آمد و صحبت داشته یکروز دیگر شیخ نظام الدین در مقبرۀ خود
که دران زمان عمارت می کردند تشریف داشت ناگاه آوازۀ آمدن شیخ رکن الدین برخاست شیخ
نظام الدین طعام فرمود و مجلس ساخت غالباً در پای شیخ رکن الدین ضعفے بود و در پالکی که برو سوار
آمده بود نشسته ماند و شیخ نظام الدین و مردم دیگر در پیش پالکی او نشستند چون صحبت گرم شد
شیخ عماد الدین اسمعیل برادر شیخ رکن الدین عرض کرد که اجتماع بزرگواران غنیمت ست بهتر ازان
نیست که از انفاس شریف ایشان نفعے برده شود و بنده را حرفے بخاطر میرسد که حکمت در هجرت
رسول صلی الله علیه وسلم بمدینه چه باشد شیخ رکن الدین فرمودند که غالباً حکمت آن باشد که بعضے از
کمالات و درجات که بجناب رسالت تقدیر کرده بودند ظهور آن در عالم فعل موقوف داشتند بصحبت
اصحاب صفه شیخ نظام الدین فرمود که بخاطر فقیر چنین میرسد که حکمت آن بود که بعضے از فقرای مدینه
که وصول ایشان بسعادت صحبت آن حضرت متعذر بود باین نعمت مشرف شوند می گویند که مقصود
این دو بزرگوار ازانچه فرمودند تواضع بود بیک دیگر مقصود شیخ رکن الدین آن بود که آمدن ما درینجا
برای استکمال و استفاده است و غرض شیخ نظام الدین آنکه برای تکمیل و افاده است این چنین
است در سیر الاولیا محرر سطور گوید عفا الله عنه که شک نیست که کمال آنحضرت صلی الله علیه وسلم
که موقوف صحبت اصحاب صفه بود همان ارشاد و تکمیل ست که موجب ثواب دعوت و نیل درجات است

که الاالله الدین الخالص و حدیث
که در سماع نغمه پیدا شود لا یعول
علیه است و می گوید که نشان
ذوق قرآن و لذت شوق سماع
آن آنست که شنیدن او نغمه
و بانغمه یکسان بود و اگر ذوق
مقید نغمه بود و آن لذت حسن
صوت بود نه لذت محض قرآن
و شرح و مبالغه در باب منع سماع
غنا در کلام شیخ بسیار ست
و می گویند که شیخ شهاب الدین
سهروردی شیخ اوحد الدین کرمانی
را که سماع می شنید و بامردان
نظر می کرد و صاحب وجد و حال
بود نمی دید و او را در مجلس خود راه
نمی داد و اگر ذکر او در مجلس میرفت
می گفت نام آن مبتدع نزد من
نبرید و این حکایت را شیخ
علاء الدوله سمنانی تصحیح کرده
و گفته است که شنیدیم این
حکایت بواسطه از کسیکه حاضر
بود دران مجلس و می گویند که شیخ
اوحد الدین چون شنید که شیخ
در باب وی اینچنین می گوید گفت
هم بدین خوشم که باری نام من
بر زبان شیخ رفت زهی صدق
و دیانت آن مرد رحمة الله علیه
و در بعضے ملفوظات مشائخ چشتیه
قدس الله اسرارهم نوشته اند که شیخ
اوحد الدین در ملازمت شیخ
شهاب الدین آمد و سماع طلبید
شیخ او را بدان اجازت داد و خود
مشغول بنماز شد و خادم را فرمود
تا طعامی برای درویشان مهیا
سازد و نیز نوشته اند که قوالی

نه کمال ذاتی حاشا پس مآل هردو سخن یکی باشد والله اعلم بعده طعام درمیان آمد بعد فراغ از طعام اقبال خادم چند پارچه قماش اعلی وصد دینار زر سرخ در جامهٔ باریک که عکس دینارها بیرون می افگند پیچیده در زیر قدم شیخ نهاد شیخ رکن الدین فرمود اُستر ذهبک شیخ نظام الدین در جواب فرمود ذهابه وذهبک یعنی ذهب سبب ستر ذهب و قیاب حال درویش ست تا از نظر عوام مستور باشد شیخ رکن الدین در گرفتن آن غور کرد شیخ نظام الدین آن را بشیخ عماد سپرد و یکبار دیگر شیخ رکن الدین در مرض بجهت عیادت شیخ نظام الدین آمد فرمود که عشرهٔ ذی الحجه است هر کس بجهت دریافت سعادت حج سعی می کند من سعی کردم تا سعادت زیارت شیخ المشائخ دریابم بعد از ان شیخ نظام الدین رحلت فرمود و نماز جنازه را شیخ رکن الدین حاضر شد و گفت که ظاهرا حکمت آنکه ما را سه سال در دهلی داشتند حصول این نعمت بود و در اندک مدت رجوع بوطن اصلی فرمود در خیر المجالس نقل از شیخ نصیر الدین محمود می کند که فرمود در انجه شیخ الاسلام رکن الحق والدین از ملتان در دهلی آمد قلندران وجوالقیان رسیدند قلندران گفتند شیخ ما را شربت بده شیخ ایشان را چیزی فرمود جوالقیان برخاستند که شیخ ما را خرچ بده ایشان را نیز چیزی دهانید بعده گفت آنکه سه قوم ست او را سه چیز می باید اول مال می باید تا این طائفه هرچه بطلبند تواند داد قلندران این زمان شربت طلبیدند اگر بر درویش چیزی نباشد از کجا دهد و ایشان بدگویان بیرون روند بعقوبت قیامت گرفتار شوند دوم علمی می باید تا چون بعلما صحبت باشد با ایشان از علم ایشان بگوید سوم حال می باید تا با درویشان از حال جنبد۔

شیخ صلاح الدین درویش رحمة الله علیه

مرید و خلیفه شیخ صدر الدین ست بزرگ بود و عالی مرتبه با شیخ نصیر الدین معاصر و همسایه بود انچه از جانب سلطان محمد بن تغلق شاه بمشایخ از ایذا و تکلیف میرسید شیخ نصیر الدین آن همه را بوصیت مشائخ خود تحمل میکرد و برمیداشت بخلاف شیخ صلاح الدین که با سلطان مذکور سخت پیش می آمد وی از ملتان بدهلی آمد و همین جا متوطن گشت و وفات یافت مقبرهٔ او نزدیک مقبرهٔ شیخ نصیر الدین محمود ست و عرس او بست و دوم شهر صفر ست مناجاتی هست در مردم که آن را مناجات شیخ صلاح گویند در انجا می نویسد الهی بحرمت آن وقت و ساعت که صلاح درویش را فیل سفید خواندی الهی بحرمت آن وقت و ساعت که صلاح درویش را در زیر درخت بر در مقام امروهه الله تعالی یقرئک السلام گفتی و امثال این کلمات دیگر نیز هست نقل ست که جوانی بر اسپ سوار میرفت و آن اسپ بسیار خوش شکل و خوش رفتار بود ناگاه آن جوان بروی تازیانه زد که آن زخم بر سر این اسپ نقش گرفت شیخ بران جوان غضب کرد و وی را سیه

بخدمت شیخ بهاء الدین ذکریا قدس سره آمد و گفت بخدمت شیخ شهاب الدین بودم و قصیده نزد او خواندم و شیخ از ان ذوق گرفت و حال کرد پس شیخ بهاء الدین در حجره درآمدند و چراغ را کشتند و قوال را امر بخواندن آن قصیده کردند و حال نمودند و ذوق گرفتند بعضی مردم این حکایت را اغرب شمارند و هیچ غرابت ندارد و اگر قصیده مشتمل بر ذکر احوال محبت و مقامات محبان که باعث بر شوق و مزید طلب و مقصود دل و رفع خواطر و قوت باعثه حقانیت گردد بشنوند و ذوق گیرند چه نقصان دارد و بعد از آنکه معلوم شد که اصل حسن صوت علی الاطلاق حرام و مکروه نیست این قدر خود در زمان سلف نیز از بعضی از ایشان بوجود می آمد بالا تر ازین حکایتی ست که در تکمله نوشته اند که جماعه صوفیه در خدمت حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی عنه حاضر بودند قوال شعری انشاد کرد و آنحضرت را حال شد و بطیران درآمدند و از انجا هم بطریق طیران در خانقاه خود حاضر شدند و نیز می آرند که شیخ عز الدین عبد السلام که از اعیان و اکابر ائمه مذهب شافعی و معتقدایان ایشان و بسی بزرگ و عالی قدر ست در اول حال براه مباینت و انکار مشرب درویشان میرفت و چون حضرت شیخ ابو الحسن شاذلی قدس الله تعالی سره

بیفتاد و چون نگاه کردند زخم آن تازیانه براندام شیخ نقش لبسته بود رحمة الله علیه ـ

مولانا بدر الدین اسحق رحمة الله علیه

ابن علی بن اسحق الدہلوی خادم و خلیفه و داماد شیخ فرید الدین ست قدس سرہما از مشائخ زمان خود بود و در زہد و ورع و فقر و عشق بی نظیر در اوائل حال در دہلی تحصیل علم می کرد و طالب علمان بخوش طبعی و حدت ذہن ممتاز بود بعد از انکه در دہلی تحصیل علم تمام کرد و انچه دانشمندان شہر میخوانند بخواند متوجه بخارا شد چون با جودہن رسید آوازہ کمالات شیخ فرید الدین را شنیدہ مشتاق خدمت او شد یاری داشت او را بران آورد که ملازمت حضرت شیخ نماید چون بملازمت او مشرف شد جمیع فضائل را که کسب کردہ بود در جنب کمالات او گم کرد و عاشق جمال و کمال وی شد شیخ چون او را قابل دیدہ بخادمی و دامادی خود مخصوص گردانید و تربیت کرد و خرقه خلافت بخشید گویند که وی اکثر احوال در گریه بودی و چشم تر داشتی روزی این بیت می خواند بیت

پیش صلابت غمش روح نطق نمیزند
ای ہزار صعوہ کم پس تو نوا چه میزنی

تمام روز ذوق این بیت در عالم تحیر بود چون نماز شام در آمد شیخ او را امامت فرمود مولانا در نماز شروع کرد بجای قراءة همین بیت بر زبان او گذشت و بیہوش افتاد چون بہوش باز آمد شیخ باز او را امامت فرمود وی را رساله ایست مسمی باسرار الاولیا که در وی ملفوظات گنج شکر را جمع کردہ و در علم تصریف کتابی نظم کردہ و نہایت تبحر و فصاحت را در آنجا کار فرمودہ و ابیاتی چند که در آخر آن کتاب انشا نمودہ در سیر الاولیا مسطور ست و در آخر کتاب بقلم خود بالتماس شیخ نظام الدین این چند سطر نوشته سمع منی و قرأ ہذا النظم العزیز الامام المجاہد نظام الملة والدین محمد بن احمد ذو الخصائل الرضیة والشمائل السنیة شملت شمائله و آثارہ و عمت فضائله و انوارہ و انی وان کنت قلیل البضاعة فی ہذہ الصناعة ولکن اتفاق ہذا النظم کان لامر من ہو واجب الائتمار کسعی النملة بین یدی سلیمان و ہو دام فضله التمس منی ہذہ الاسطر مع کبر قدرہ فکتبت ذلک امتثالا للامرہ وانا اضعف الفقراء الی الله الغنی اسحاق بن علی الدہلوی بخطی رجاء ان یذکرنی بصالح دعائه حامدا و مصلیا مدفن وی در صحن مسجد جامع قدیم اجودہن ست که بیشتر احوال در انجا مشغول بودی رحمة الله علیه ـ

شیخ جمال الدین احمد ہانسوی رح

الخطیب انتساب او بامام اعظم ابو حنیفه کوفی ست از اعاظم خلفای شیخ فرید الدین گنجشکر ست قدس سرہما جامع کمالات ظاہر و باطن بود شیخ فرید الدین دوازدہ سال بصحبت او در ہانسی بود و در حق او فرمودہ است جمال جمال ماست و گاہی فرمودی جمال می خواہم که گرد سر تو گردم و ہر کرا شیخ

از زیارت حضرت سید عالم صلی الله علیه و آله وسلم باز آمد نزد شیخ عز الدین عبد السلام رفت و گفت رسول الله یقرئک السلام شیخ عز الدین را بشنیدن این کلام حالی دگر گرفت کما زخود برفت پس از ان با مشائخ صوفیه براہ اعتقاد و انقیاد میزیست بحدیکه در مجلس سماع ایشان نیز حاضر می شد این حکایت صحیحست و ثقات آن را روایت کردہ اند این ندانم که مراد مجلس سماع حضرت شیخ ست و ایشان سماع میکرد یا مجلس مشائخ دیگر مراد ست که انه اہل سماع و صاحب حال او در ان وقت بودہ اند و الله اعلم و شیخ الاسلام عبد الله انصاری قدس الله سرہ الاعلی گفته که ذو النون مصری و شبلی و خراز و نوری و دراج ہم در سماع رفته اند و غیر از ایشان نیز بودہ اند از مشائخ و مریدان رحمہم الله تعالی که در سماع رفته اند چه در سماع قرآن و چه در سماع غیر آن و حکایت ایشان در کتاب نفحات الانس منقول ست و بتعین رسیدہ است که کبرای مشائخ چشتیه و بزرگواران این سلسله قدس الله تعالی اسرارہم سماع می شنیدند ولیکن بقیود و شرائط و آداب و بیشتر اوقات در خلوات می شنیدند که از ثقل وجود اغیار و نامحرمان خالی بودے و گویند که در عہد دولت قطب الواصلین خواجه قطب الدین اوشی قدس الله تعالی سرہ العزیز و اوصل الینا فتوحه مدعیان وزد مسلے

خلافت دادی بروی فرستادی اگر او قبول کردی خلافت او درست شدی و اگر رد کردی باز شیخ او را قبول نکردی و فرمودی پاره کرده جمال را فرید نتواند دوخت روزی شخصی از ہانسی بخدمت گنجشکر آمد از وی پرسید که جمال ما چگونه است عرض کرد که مخدوم از ان روز که بخدمت پیوند کرده است مواضع و اسباب و شغل خطابت بکلی ترک داده است و گرسنگیها و بلاهای سخت می کشد شیخ فرید الدین خوشحال شد و فرمود الحمد لله خوش می باشد **نقل ست** که او از ان روز که این حدیث شنیده بود القبر روضة من ریاض الجنة او حفرة من حفر النیران بغایت ملتهف بودی و از سبب این وعید بیقرار چون بجوار رحمت حق پیوست بعد از چند گاه خواستند که بر بالای قبر او گنبد بنا کنند کاویدن گرفتند چون نزدیک لحد رسیدند دیدند غرفه بجانب قبله پیدا شده که از انجا بوی بهشت می آمد همان ساعت از انجا دور شدند و همچنان پوشیدند و آن را بربستند و عمارت کردند و شیخ جمال الدین بعضی رسائل و اشعار دارد که در میان مردم یافته می شود از انجمله رساله ایست بزبان عربی مسجع کلمات متفرقه جمع کرده که او را ملهمات گویند در وی می نویسد الفقر خلق شریف یتولد منه الصلاح والعفة والزهد والورع والتقوی والطاعة والعبادة والجوع والفاقة والمسکنة والقناعة والمروّة والفتوّة والدیانة والصیانة والامانة والسهر والتهجد والخضوع والخشوع والتذلل والتواضع والتحمل والکظم والعفو والاغماض والاشفاق والانفاق والایثار والاطعام والاکرام والاحسان والاعراض والاخلاص والانقطاع والانفصال والصدق والصبر والسکوت والحلم والرضا والحیاء والبذل والجود والسخاوة والخشیة والخوف والرجاء والریاضة والمجاهدة والمراقبة والموافقة والمرافقة والمداومة والمعاملة والتوحید والتهذیب والتجرید والتفرید والسکوت والوقار والمداراة والمواساة والعنایة والرعایة والشفقة والحفاوة و الشفاعة واللطف والکرم والتعهد والشکر والفکر والذکر والحرمة والادب والاعتصام والاحترام والطلب والرغبة والغیرة والعبرة والبصیرة والتیقظ والحکمة والحسبة والهمة والمعرفة والحقیقة والخدمة والتسلیم والتفویض والتوکل والتبتل والیقین والثقة والغناء والاستقامة وحسن الخلق وکل فقیر وجدت فیه هذه الصفات سمی فقیرا کاملا و اذا فقدت لم یسم فقیرا قبر او در قصبه ہانسی ست با سه کس از اولاد خود در یک گنبد خفته اند **نقل ست** که او را بعد از فوت او در خواب دیدند و از احوال او پرسیدند فرمود که چون مرا در گور کردند دو فرشته عذاب آمدند دو فرشته دیگر در پی ایشان آمدند و فرمان رسانیدند که ما او را بدو رکعت صلوة البروج که متصل سنت نماز شام بقراءة سوره بروج و طارق بعد از فاتحه می گزارد و بآیة الکرسی که بعد از فرضی می خواند بخشیدیم رحمة الله تعالی علیه —

شیخ برهان الدین صوفی

بربی گرفتند ریاضت می کشیدند پس از ان در موسم اعراس مشائخ و عزیزان سماع می شنیدند و مشهور ست که رحلت خواجه هم در ضعف بیماریست که در مجلس سماع حادث شده بود چنانچه امیر حسن دهلوی نیز در غزل خود اشارتی باین قصه کرده است و گفته ؎ جان برین یک بیت داده است آن بزرگ آری این گوهر زکان دیگریست * کشتگان خنجر تسلیم را * هر زمان از غیب جان دیگریست * و قاضی حمید الدین ناگوری را که از علما و عرفا وقت بود و مشرب عشق و محبت و توحید داشت در سماع غلوی تمام بود و علماء آن وقت بر سر آن محضری ساخته و بحکم سلطان شمس الدین درویشان از سماع ممنوع شده بودند اما در خلوت پنهان می کردند و حکایات درین باب در ملفوظات ایشان بسیار نوشته اند و مولانا برهان الدین بلخی فرموده است که از خدا امید میدارم که مرا در روز قیامت از هیچ گناه کبیره نپرسند زیرا که نکرده ام الا یک گناه آن شنیدن رباب ست که آن را بسیار کرده ام و اگر این زمان بیابم نیز می شنوم اشارت بوجع و بی اختیاری و گرفتاری خود می کنند و با وجود آن اعتراف بتقصیر خود دارد و حضرت شیخ العالم فرید الحق والدین گنجشکر قدس الله تعالی سره در باب سماع و اختلاف مردم فرموده اند

پسر شیخ جمال الدین هانسوی ست آورده اند که چون شیخ جمال الدین از دار دنیا رحلت کرد او در
عالم صغر بود او را بخدمت شیخ فرید الدین آوردند لطف و عنایت بسیار نمود و خلافت نامه و مصلا
و عصا با نعمتے که بشیخ جمال الدین روان کرده بود بشیخ برهان الدین عطا فرمود و بخدمت شیخ نظام الدین
اولیا وصیت فرمود وی هر سال بخدمت شیخ نظام الدین آمدی و تربیت یافتی و تا شیخ نظام الدین
در صدر حیات بود یک مرید نگرفت و شیخ جمال الدین را یک پسر دیگر بود دانشمند که دیوانه شده بود شیخ
نظام الدین اولیا می فرماید که گاه گاه بهوش آمدی و هوشیارانه سخن گفتی روزی از وی شنیدم که
می گفت العلم حجاب الله الاکبر دانستم که مجذوب حقیقی ست بیان این سخن از وی پرسیدم گفت علم
دون حق ست و هر چه دون حق ست حجاب حق ست۔

شیخ عارف

مرید شیخ فرید الدین گنج شکر ست آورده اند که ملکی از اُچه و ملتان بدست وی صد تنگه نذر شیخ فرستاد
وی پنجاه تنگه پیش خود نگاه داشت و پنجاه تنگه پیش شیخ نهاد شیخ تبسم کرد و فرمود عارف قسمت برادرانه
کردی عارف شرمنده شد بر فور آن پنجاه تنگه که پنهان داشته بود حاضر آورد و عجز بسیار کرد و مرید
گشت و محلوق شد بعد از ان در خدمت راسخ شد و استقامتے حاصل کرد و شیخ او را اجازت
بیعت کرد و در حدود سیوستان فرستاد رحمة الله علیه۔

شیخ صابر

در سیر الاولیا می نویسد که درویشی بود ثابت قدم و صاحب نعمت مرید شیخ فرید الدین ست و شیخ
فرید الدین وقتے که با و اجازت بیعت می کرد فرمود صابر زندگانی خوش خواهی گزرانید همچنان
بود تا زنده بود بعیش خوش می گذرانید و او مردی خوش باش و کشاده رو بود و غالبا این شیخ صابر
غیر شیخ علی صابر ست که از شیخ فرید الدین و خلیفه او بود و قبر او در قصبهٔ کلیر ست و سلسلهٔ شیخ عبد القدوس
و غیره بوی منتهی می شود و ذکر او در سیر الاولیا اصلا نکرده و آنچه کرده همین شیخ صابر را ذکر کرده بران
نهجی که در عنوان مذکور شد و ترک ذکر او خالی از غرابت نیست و تواند که مراد از شیخ صابر همین شیخ
علی صابر باشد والله اعلم۔

خواجه نصیر الدین رحمة الله علیه

پسر بزرگ شیخ فرید الدین بود روزگار بعبادت بسر می گزرانید به زراعت و حراثت که لقمهٔ حلال ست

سبحان الله کی سوخت و خاکستر
شد دیگری هنوز در اختلافست
و در زمان سلطان المشایخ شیخ
نظام الدین اولیا قدس سره
این کار رواج دیگر یافت و در
زمان تغلق شاه بر ایشان نیز محضر
ساختند و محاضر سابقه را که در
زمان قاضی حمید الدین ناگوری
کرده بودند نیز حاضر کردند غالبا
قرار بر تفصیل و تفریق یافت و در
مجلس ایشان مزامیر نبود و تصفیق
نبود و یاران خود را از ان منع
می کردند و میفرمودند که بایے
اگر کسے بفتد باید که از دائرهٔ شرع
بیرون نیفتد این بنا بر آنست
که در مسائل فقهیه مذکور ست که در
شنیدن غنا خلافی هست اما
شنیدن مزامیر باتفاق حرام ست
یکبار امیر حسن علیه الرحمة در خدمت
ایشان عرض کرد که صد تو خواجه
چون صوتی شنیده شود دنیا
و ما فیها از ان وقت فراموش گردد
و هر چیز بر دل سرگردد و جز یاد
حق در درون نماند و درین نماز این
حالت دست نه دهد چه باید کرد فرمودند
کوششی کنید که این حالت در نماز
هم دست دهد و چون در مجلس
سماع حاضر می شدند کار ایشان
غالب بعدی در رقص و تواجد نقل
آن از ایشان بنظر در نیامده ست
و حضرت شیخ نصیر الدین محمود
رحمة الله علیه در رعایت تورع
و احتیاط در مسلمانی نگاه داشت
حدود ظاهر بود و همیشه بدرس
علوم دینی مشغول و گاه گاهی که

قناعت کرد و عمر در طاعت بسر برد رحمة الله علیه۔

مولانا شهاب الدین رح

این شیخ فرید الدین قدس سرهما بوفور علم و فضائل آراسته بود بیشتر احوال بخدمت شیخ حاضر بودے از شیخ نظام الدین منقول ست که فرمود میان من و مولانا شهاب الدین قاعده محبت لسبی مستحکم بود وقتی نسخه عوارف پیش شیخ فرید الدین بود از روی آن افاده می فرمود اما آن نسخه بودخط باریک و سقیم شیخ را در بیان آن توقف گونه واقع می شد و من نسخه دیگر پیش شیخ نجیب الدین متوکل دیده بودم مرا ازان یاد آمد گفتم شیخ نجیب الدین نسخه صحیح دارد مگر این سخن بر خاطر گرامی شیخ گران آمد بر لفظ مبارک راند یعنی درویش را قوت تصحیح نسخه سقیم نیست من ندانستم که این حرف را نسبت بکه می فرماید چون ظاهر شد که مرا می گوید برخاستم و سر برهنه کردم و در پای شیخ افتادم گفتم نعوذ بالله که مرا مراد آن باشد من نسخه دیده بودم ازان یاد آمد حکایت کردم هر چند معذرت می کردم اثر بی صفائی همچنان در شیخ ظاهر بود من مضطر و حیران از مجلس بر آمدم مبادا هیچکس راغمی که مرا آن روز بود تا بر سیدم بر سر چاهی خواستم که خود را دران چاه اندازم باز تامل کردم و با خود گفتم گدائی مرده مرده گیر اما این بانی مبادا که باز گردد همچنین در صحوت و حیرت بودم عاقبت مولانا شهاب الدین از حال من بخدمت شیخ بطریقی بهتر باز گفت انگاه خوشنود شد و مرا پیش طلبید و مرحمت و شفقت نمود و فرمود انیکه کردم برای کمال حال تو کردم که پیر مشاطه مرید ست انگاه مرا خلعت فرمود و بکسوت خاص مشرف گردانید۔

شیخ بدر الدین سلیمان رح

اشهر اولاد شیخ فرید الحق والدین ست بعد پدر باتفاق برادران و مریدان بر سجاده خلافت نشست او را نسبت ارادت بخاندان چشت ست خواجه زور و خواجه عور که از خلفای خواجگان چشت بودند از چشت در صدر حیات گنج شکر در اجودهن تشریف آوردند شیخ تبرکا و تیمنا مولانا شهاب الدین و شیخ بدر الدین را کلاه ارادت از دست ایشان پوشانیده مرید ساخت۔

خواجه نظام الدین

او را شیخ فرید الدین از جمله پسران دوست تر داشتی و او لشکری بود در وقتی که شیخ رحلت کرد وی همراه غیاث الدین بلبن در قصبه بتیالی بوده همان شب که رحلت می فرمود حاضر شد اما بواسطه آنکه دروازه حصار بسته بودند درون نتوانست آمد و شیخ را دران حالت در نیافت صباح

سماع می شنیدند قوالان هم از جنس طالبعلمان و درویشان می بودند که در خدمت ایشان کار می کردند چنین شنیده می شود که یکبار در خانه شیخ برهان الدین غریب مجلس سماع بود و مزامیر نیز بود شیخ نصیر الدین محمود از مجلس برخواسته و اعراض نموده بمنزل خود آمد کسی گفت که از طریقه پیر برگشتی گفت حجت نمی شود و این خبر بسلطان المشایخ رسانیدند فرمودند خوب کرد و حق بجانب وست و منتسبان سلسله مخدوم شیخ نصیر الدین محمود قدس الله تعالی سره غایت اجتناب و احتراز از شنیدن مزامیر دارند و ایشان می گویند که شیخ فرموده که هر که سماع مزامیر کند از عقد بیعت و مریدی ما بر آید والله اعلم بالصواب و الیه المرجع و المآب تنبیه بوضوح پیوست که افعال و اقوال مشایخ طریقت در باب سماع مختلف و متعارض آمده و شک نیست که مقتضای اختلاف و تعارض بالطبع توقف و تردد ست و غلبه و رجحان یک جانب را سببی و باعثه باید و سبب و باعث درین باب چند بود یکی بطالت وقت و غلبه احکام طبیعت و شهوت و عدم اعتنا و مبالات باحکام شرع و فقدان نیت و عزیمت و اتباع احسن و اخذ اولی و ارجح و این خارج مبحث ست چه آنها که این حال دارند در حکم بهایم و انعام اند که احوال و افعال ایشان را

کہ جنازہ از شہر بیرون می آوردند در رسید فرزندان دیگری خواستند کہ شیخ را بیرون شہر در میان شہدا دفن کنند او مصلحت دران دید کہ ہم درانجا کہ حالا مقبرۂ شریف اوست دفن کنند ہمہ برای او اتفاق کردند وا و در حرب کفار بشہادت پیوست و نشانی از وی پیدا نشد رحمۃ اللہ علیہ۔

خواجہ یعقوب

پسر خورد شیخ فرید الدین بود بہ بذل و ایثار مشہور بود و نفسی گیرا داشت و بطریقہ اہل ملامت رفتی باحق برعکس آن بودی کہ باخلق نمودی در سیر الاولیا می نویسد کہ او را در اثنا راہ امروہہ مردان غیب بربودند رحمۃ اللہ علیہ۔

مولانا داؤد پالہی

ساکن دیہی بود از دیہای ردولی مرید شیخ فرید الدین بود شیخ نظام الدین ذکر او بسیار کردی کہ مردی بزرگ بود می فرمود وقتی مرا و مولانا داؤد را از پیش خدمت یکجا وداع شد و یکجا بیرون آمدیم او در راہ گام بلند زدی و پیش رفتی و بنماز مشغول شدی تا آنکہ من بدو می رسیدم چون مزاج او معلوم شدہ بود ما پیشتر می شدیم و او در نماز بودی ما یک کروہ یا دو کروہ می رفتیم او از عقب ما برسیدی و از ما گذشتی یک دو کروہ پیشتر میرفت باز بنماز مشغول می شد در چنان جنگل و بیابان راہ غلط نکردی نقل ست کہ وی بعد از نماز بامداد از خانہ بیرون آمدی و در بیابان رفتی و مشغول شدی آہوان می آمدند و گرد برگرد او ایستادہ و دو چشم در وی نہادہ تماشای می کردند رحمۃ اللہ علیہ۔

مولانا رضی الدین منصور

بزرگی بود شیخ نصیر الدین محمود می فرماید کہ بزرگی بود در اودہ او را زحمت شد چنانکہ ساختگی تجہیز و تکفین او کردند مولانا داؤد کہ ذکر او ہم رفت و مولانا رضی الدین منصور ہر دو بر سر او حاضر شدند گفتند کہ چون ما بر سر او آمدہ ایم ہمچنین نگذاریم صحت او نخواہیم بعدہ مولانا رضی الدین گفت یک طرف مریض شما قبول کنید و یک طرف من مولانا داؤد طرف سر آن قبول کرد و مولانا رضی الدین طرف پایان ہر دو بنشستند و چیزی خواندند بعدہ برخاستند و دست آن مریض گرفتند و گفتند برخیز در حال برخاست و صحت یافت۔ رحمۃ اللہ تعالی علیہ۔

مولانا کمال الدین زاہد

ضبطے نباشد بل ہم اہل و دیگر طائفہ اند از ارباب نفس از ذوق طاعت و عبادت و لذت ذکر و تلاوت و خلوات و مناجات محروم بعضے در اصل فطرت و بعضے بعلت اعتیاد و صحبت ارباب دعت و راعت چون از شنیدن نغمہ کہ بالطبع مشیر و محرک باطن و جامع اشتات خواطر ست لذتی و سروری و شعوری بمطلوب حاصل وقت ایشان گردد بدان ازجا روند و فریب خورند و جود این حالت را غنیمت شمرند و تسویل و تزیین نفس و شیطان این اعتبار و ریاضت ترجیح نمایند و اہل آنرا منکر شوند و از ذوق و لذت عشق محروم شمارند جزای ایشان آن بود کہ روز بروز از طریقہ دین و دیانت بیگانہ تر گردند و در تر افتند و در انچہ ہستند منہمک تر و غالب تر شوند و از نماز جز نشست و خاستی ایشان را نصیبے نماند و آن نیز بہ تا و تکلف و خوف زجر و تشنیع خلائق کنند تا رفتہ رفتہ کار بجای رسد کہ آن نیز از زحمت ترسد و اگر زد ایشان حسن صورت با حسن صوت منضم گردد خصوصا از نسا مغنیات ماہیت ذوق و شوق ایشان بوجود علت صدر بی مادی تمام شود و بالا تر از ان ذوقی نبود و اگر بعضے بغزارت کہ باعث اعتدال مزاج طبعی و تہیج قوای حیوانی گردد بکار برند خود قیامتی دیگر قائم شود باز جماعہ کہ از این ہا

موصوف بود بکمال ورع و تقوی و دیانت شیخ نظام الدین اولیا مشارق را پیش او سند کرده است
و او پیش مولانا برهان الدین بلخی و او پیش مصنف و مولانا کمال الدین زاهد ذیل مشارق که شیخ
نظام الدین اولیا ازوی سماع دارد اجازت نامه بخط خود نوشته است و نسخه آن در سیر الاولیا مسطور
است نقل ست که سلطان غیاث الدین بلبن آرزوی آن کرد که مولانا کمال الدین زاهد را
امامت خود فرماید بدین سبب مولانا را پیش خود طلبید و گفت ما را بر کمال علم و دیانت و صیانت
شما اعتقاد تمام ست اگر با ما موافقت کنید و منصب امامت قبول کنید محض کرم باشد و ما را بر قبول نماز
خود وثوقی تمام حاصل شود مولانا فرمود که در ما جز نماز چیزی دیگر نمانده است اکنون پادشاه میخواهد
که اینهم از ما بر بود مولانا چون این جواب از سر صلابت و مهابت گفت سلطان ساکت شده
مولانا را بعذرات بسیار باز گردانید رحمة الله علیه۔

شیخ نور الدین رحمة الله علیه

ملک یار پران شیخی بزرگ بود باصل از لار ست و از انجا باذن پیر خود در دهلی آمده او از مشائخ زمان
سلطان غیاث الدین بلبن ست شیخ نظام الدین اولیا بزیارت روضه او می آمد و ظاهر آنست
که زمان حیات او را نیز دریافته باشد اما ملاقات ایشان بیک دیگر معلوم نیست در سیر الاولیا از شیخ
نظام الدین اولیا نقل می کند که می فرمود پیش ازین که من در مسجد کیلوکهری بنماز جمعه میرفتم روزی
هوای تابستان بود و من صائم مرا دوران آمد در دوکانی نشستم که در خاطر من گذشت اگر مرا مرکبی
بودی من بران سوار می رفتم بعده این بیت شیخ سعدی در دل گذشت **بیت**

تا قدم از سر کنیم در طلب دوستان	راه بجائی نبرد هر که باقدام رفت

ازان خطر توبه کردم بعد از سه روز خلیفه شیخ ملک یار پران رحمة الله علیه مادیانی بر من آورد که این
را قبول کنید من او را گفتم تو مردی درویشی از چگونه قبول کنم او گفت سوم شب ست که شیخ
ملک یار پران مرا در خواب می فرماید مادیانی پیش شیخ نظام الدین بر من او را جواب گفتم شیخ تو فرمود
اگر شیخ من فرماید قبول کنم مجلس دیگر آورد دانستم که فرستاده حق ست قبول کردم بعد ازان اسپ
از خانه ما گم نشد چنین می گویند که در وقتی که شیخ ملک یار پران بدهلی آمد دران جای که مقام او ست
جا گرفت شیخ ابا بکر طوسی قلندری دران زمان بود او نزاعی کرد و گفت مرا پیر من فرستاده است
او حجت طلبید مسافت از دهلی تا آنجائی که پیر او بود بس دور بود در اندک زمانی که به مجری عادت
بود از انجا خبر آورد از ان روز او را ملک یار پرّان گویند والله اعلم روضه او بر لب دریای جون ست
مقابل خانقاه شیخ ابا بکر طوسی مقامی با هیبت و عظمت ست گویند که در انجا مقام پریان ست رحمة الله علیه

بجوش طبعی و سخن رسمی و ذوق
حکایات و اشعار و رموز و
اشارات و اسرار که طائفه وجود
و باطنیه دارند موصوفند خود عارفان
دهر و کاملان روزگار و مقتدایان
طریقه اسرار اند پایه حال ایشان
بزعم ایشان برترست ازانکه
فهم علما و زهاد و عباد بدان رسد
معاذ الله عن المکر و الاستدراج
کاشکی این ذوق و حال معرفت
هرگز نبودی و هم بنماز و روزه
خشک بدین عجائز ساختندی
باری صورت ایمانی ازین عالم
با خود بردندی این طائفه نیز
در حقیقت خارج مبحث و بیرون
دائره اعتبار اند قوی ترشبه
دفعی ترا اشتباهی درین مقامی
پیروی پیران ست یعنی هرچه
بزرگان و پیران ما کرده اند ما نیز
اتباع ایشان می کنیم و درینجا
جماعه هستند که احکام شریعت
را از السنه و احادیث و اقوال
علما نشنیده اند ایشان
جاهلانند تعلیم شان باید کرد و
حقیقت حال کشف نمود فرقه
دیگر اند که گویند ما را با شریعت
چه کارست ما ازان ایشانیم
و دست تمسک به دامن عزت
ایشان زده ایم دیگر چه باشد
اینها کافر اند تعزیر شان باید کرد
و حد اند اقامت نمود و جماعه
گویند که ظاهر سنت خود چنین مینماید
ولیکن چون بزرگان کرده اند
سببی و دلیلی بخواهد بود اگر
چه ما ندانیم این سخن تقلید نیست

شیخ ضیاءالدین رومی رحمه الله

از مشایخ کبار ست خلیفه شیخ شهاب الدین سهروردی سلطان قطب الدین بن علاءالدین مرید و خلیفه او بود گویند که در روز سوم از نقل او چون شیخ نظام الدین اولیا بزیارت او رفت سلطان قطب الدین آنجا حاضر بود شیخ نظام الدین را تعظیم نکرد و جواب سلام نداد **نقل ست** از شیخ نظام الدین که فرمود از شیخ ضیاءالدین رومی شنیده ام که مرا یاری بود او را در سماع حالی و ذوقی بود بعد نقل او در خواب دیدم که در بهشت مقام رفیع یافته است فاما مغموم نشسته تهنیت آن مقام کردم و پرسیدم چرا مغموم نشسته گفت این همه یافتم فاما الذتی و حالی که در سماع بود نمی یابم روضهٔ او در راه مقام خواجه قطب الدین مقابل بھینڈل سلطان محمد عادل ست رحمة الله علیه۔

شیخ شرف الدین کرمانی رح

ساکن قصبه سرسی بود شیخ نظام الدین اولیا می فرماید که جنید نام قوالی بود از وی شنیدم که گفت روزی در سماع بود او بیتی شنید و آهی کشید و جان بحق تسلیم کرد رحمه الله تعالی۔

سیدی موله

در زمان سلطان غیاث الدین بلبن در دهلی بود مریدان و اتباع بسیار داشت و بمردم طعام میداد و خوارق می نمود بعضی مردم را بر وی گمان کیمیا بود و بعضی را اعتقاد تصرف و کرامات و بعضی را گمان سحر و شعبده که او را قلندران شیخ ابوبکر طوسی در زمان سلطان جلال الدین خلجی کشتند و روز قتل او باد و غباری بی اندازه شد و عالم تاریک گشت گویا که قیامت قائم شد و سلطان جلال الدین را بمشاهده این حال با وی اعتقادی که نبود پیدا شد والله اعلم۔

شیخ ابوبکر طوسی حیدری

مشرب قلندریه داشت میان او و شیخ جمال الدین هانسوی بغایت مودت بود چون از هانسی بزیارت خواجه قطب الدین تشریف آوردی در خانقاه شیخ ابوبکر طوسی که بالای آب جون ست نزول فرمودی و صحبتهائی درویشانه داشتندی و سماعها کردندی شیخ نظام الدین اولیا نیز در خانقاه او حاضر شدی و مجلس داشتی **نقل ست** که وقتی شیخ جمال هانسوی می آمد مولانا حسام الدین اندرپتی که شیخ القضاة والخطبا بود و مرید شیخ جمال بود او را استقبال کرد بوقت

مکتوبات شیخ

اما در عالم اعتقاد و پیری و مریدی وجهی دارد و اعتذار را می شاید با ایشان باید گفت بزرگان که کرده اند بغلبه حال و مستی و بیخودی کرده و گاه گاه کرده اند برای مصلحت وقت و مقتضای حال بنیانی و شرائطی و آدابی که داشته اند آن را کرده اند و طریقه ساخته و دیگران را ابدان امر نکرده و تعصب نورزیده آن ذوق و حال کو و آن مصلحت و نیت کجاست و اگر آن صفات و احوال و آداب که ایشان داشته اند شما نیز دارید و از خود و از دیگران که درین مجامع و مجالس حاضر آیند این معانی بیقین یا بظن غالب معائنه می کنید مبارک باد شما را بعض بزرگانید والله بصیر بما تعملون و جماعه دیگر اند که در صدد اثبات این عمل باحادیث و اخبار و آثار شوند این روش خالی از تکلفی نیست حدیث لسمعت حیة الهوی خود پیش محدثین و محققین مشائخ نیز موضوع و بی اعتبار ست و حدیث جاریتین که در روز عید تغنی می نمودند و ابوبکر صدیق بسابقه علمی که بکراهت و حرمت آن ورود داشت یا باجتهاد و قیاس خود که بمشاهده صورت لهو و لعب اعتقاد آن نمود منع شان کرد پس آنحضرت سر از خواب بر آوردند و فرمودند که امروز روز عید ست منع مکن یعنی این قدر عیش و سرور روز عید مجوز و مباح ست مسامحه مکن دران و در تغنی و تدفیف در اعیاد و اعراس

استقبال شیخ ابوبکر طوسی، بولانا گفت که شیخ جمال الدین را گوئی کہ من حج می روم در لقیۂ اول
شیخ جمال از مولانا حسام الدین پرسید آن باز سفید با چگونه است یعنی شیخ ابوبکر طوسی مولانا
حسام الدین گفت او قصد حج دارد شیخ جمال هم ازانجا مولانا حسام الدین را باز گردانید و گفت تو
برو دمتعاقب من هم میرسم و این رباعی را الشیخ ابوبکر طوسی نوشت رباعی

مرپای ترا سرم ترا نثار اولی تر	یک سر چه بود اگر هزار اولی تر
درغار وطن ساز چو بوبکر ازانکه	بوبکر محمدی بغار اولی تر

قبر او هم در خانقاه او ست یزار و یتبرک به۔

شیخ فرید الدین

نبیرۂ سلطان التارکین شیخ حمید الدین صوفی ست مرید و خلیفه و صاحب سجاده جد بزرگوار خود
ست و در ظل عنایت و تربیت او پرورش یافته سرور الصدور که از ملفوظات شیخ حمید الدین
ست او جمع کرده در وقت سلطان محمد تغلق از ناگور بدهلی قدوم آورده بود و ساکن گشته قبر
او در فنا و شهر قدیم ست در راه مقام خواجه که بجانب شرقی بجمینڈل واقع ست و منزل او همدران
جا بود سنگ خراس در انجا افتاده است مردم گویند که شیخ این را در حالت سکر در گردن داشت
وهم بدان حالت از ناگور بدهلی آمده والله اعلم رحمة الله تعالی علیه۔

شیخ عبد العزیز

پسر شیخ حمید الدین ست وی هم در عنفوان شباب در حالت سماع جان داد لیلة الرغائب در خانه
یکے از صوفیان صحبت سماع بود قوال این بیت ابر خواند بیت

جان بده جان بده جان بده
فائده گفتن بسیار نیست

نعره بزد و گفت دادم دادم و جان بحق تسلیم کرد و ازوی سه پسر
مانده بود شیخ وحید و شیخ فرید و شیخ نجیب در باره هریکی ازین سه تن نفس شیخ حمید الدین بنوعی دیگر
رفت فرموده وحید وحید من ست مثل من آنچنان شد که وی فرموده بود مجرد و بی تعلق و بی تقید
بسلسله ارشاد و خلافت از عالم برفت و فرموده فرید صاحب سجاده من ست و نجیب صاحب
دیوان ست و همچنان واقع شد که او خبر داده بود رحمة الله تعالی علیه۔

شیخ علی کرد

در سیر الاولیا می نویسد که سلطان المشائخ فرموده وقتی در هانسی رسیدم و دران ایام شیخ فرید الدین
قدس سره راز ورزه داده وی بود در زفاف خود شیخ علی را مهمان داشت در اثنا آنکه هر دو بزرگ

در دلم شخنے هست و تجویز می رفته
است اما شما ای معاشر اهل روزگار
چه فائده کنید باری آن زمان که
بودند و چه میخواندند و چه سرود میکردند
و دو جاریه بود مدّ از اهل خانه بعضے
وقایع که میان اوس و خزرج
گذشته بود باو آوازی داده اند میخواندند
و غنیه بودند در صحیح بخاری آمده
کانتا تغنیان لیستا بمغنیتین
بنهایت آنچه بدان ثابت شود
آن بود که تغنی علی الاطلاق حرام
نبود و مسلم اما این اجتماعهای خاص
با کیفیت مخصوص چه بود و این چه
خرقه است که اگر تغنی بکار ند سخن
پیران از ایشان محض بهانه و حیله
حیلاست اگر ایشان معتقد پیران
اند چه شد که از دست پیران سخن
سماع و حضور مجالس آنرا گرفتند
و باقی همه را با دفنا دادند ه
بدنام کننده نکو نامی چند ؛ کہ گویند
ایشان مانند عاشق هند که ایشان
را با پیران نسبتے و پیران را با
ایشان عنایتی باشد پیران
اهل حق اند و از ارباب صدق
از اهل بطلان و کذب کی راضی
شوند بنای فعل ایشان جز نفسیت
و تعصب نیست حتی اگر تقییم را
بقشر عی را بپسندید رغم وی بیشتر
کنند و تند تر شوند گویا که با این
جماعه دشمنی دارند و دینی دیگر دارند
نعم اینجا جماعه اند از مریدان قدم
در راه سلوک نهاده و بعمل و تشبه
در اعمال صوفیه مداخلت نموده
و لباس درویشی و اهلیت
بحسن نیت پوشیده و در دی

هم لقمه شدند بخاطر شیخ علی گذشت چه نیکو بودی که شیخ فریدالدین را صوم دوام بودی شیخ فرید
آن را باشراق باطن دریافت بر فور دست از طعام برداشت و وطن شیخ علی گرد در خطهٔ میرٹھ
بود و مدفن او نیز همانجاست رحمة الله تعالی علیه۔

مولانا نور ترک

ذکر او را قاضی منهاج در طبقات ناصری برنگی دیگر آورده است که از انجا تنقیص حال و تشنیع
مذهب لازم آید اما در فوائد الفواد مذکور ست شیخ نظام الدین اولیا قدس سره فرموده است که
بعضی از علما در باب او چیزی گفته اند اما وی از آب آسمان پاکیزه تر بود با علمای شهر تعصبی تمام داشت
بسبب آنکه ایشان را آلوده دنیا دیدی او را سخنی گیرا بود اما دست بکسی ندادی هر چه گفتی بقوت علم گفتی
و قوت مجاهده او را اعلامی بود نداف هر روز یک درم مولانا را بدادی وجه معاش او همان بودی
سلطان رضیه بروزی فرستاده بود چوبی بدست داشت آن چوب وی را میزد و می گفت این
چیست از پیش من ببرید و چون بمکه رفت مردی از این دیار آنجا رسید و من برنج بخدمت وی
برد او بستد و دعا کرد آن مرد در دل گذرانید که این همان بزرگ ست که در دهلی آن قدر زر رد کرد
این ساعت این قدر برنج قبول می کند مولانا نور ترک گفت ای خواجه تو مکه را با دهلی قیاس مکن
و نیز آن روز جوان بودم آن قوت و حدت کجا مانده است این ساعت پیر شدم و جواب اینجا کم ست
فرمود که از شیخ فریدالدین شنیدم که من تذکیر او شنیده بودم چون در هانسی رسیدم و تذکیر آغاز کرد
من رفتم تا تذکیر او بشنوم من جامه رنگین پوشیده بودم و پاره و هیچ وقتی میان ما ملاقات نبود همین
که در مسجد آمدم و نظر او بر من افتاد آغاز کرد که ای مسلمانان صراف سخن رسید بعد از ان مداحی آغاز
کرد که هیچ بادشاهی را نکنند۔ رحمة الله تعالی علیه رحمة واسعة۔

مولانا مخلص الدین

شیخ نصیرالدین محمود می فرماید که در کرک می بود که موضعی ست از بداون مردی بزرگ بود و
حافظ قرآن و صاحب ولایت روزی با شاگردان بهم در تماشا بود در راه درختان آک بار گرفته بود
ایشان آن را شکستند و در دست کرده آمدند مولانا را نظر افتاد گفت بر دست تو خیار ست گفت
نی بار آک ست مولانا گفت نی خیار ست شاگردان گفتند مولانا ما آن را بدست خود شکسته ام
بار آک ست و این زمان هوای خیار نیست شما از کجا می فرمائید مولانا گفت بیارید خیار بر دست
مولانا دادند مولانا کارد کشید و پاره کرد همه را دادند خوردند خیار بود از خدمت شیخ نصیرالدین

در دی چشیده و معتقد مشایخ
گشته و امید از احوال ایشان
آمده اگر مطلق انکار کنند ترسند
مبادا و انکاری و تنقیصی نسبت
بآن بزرگان لازم آید و اگر انکار
نکنند ولیکن احتیاط و احتراز کلی
نمایند مبادا از آنچه آنها یافته اند
محروم گردند و هم چنانکه درین
باب پس روی ایشان کنند در
کارهای دیگر نیز موافقتی دارند و
ریاضتی می کشند و حالی می کنند
اگر وجدی نباشد باری تواجدی
هست و اگر تحقیقی نبود تشبهی
بآن هست اینها اگر تعصبی نورزند
و عادت نکنند و توغل ننمایند
و توسع از دست ندهند و احتیاطی
در کار دارند درویشانند لیکن شیخ
از اهلیت نیستند هر چند برج
نفسانیتی نباشند اما ارباب احوال
و اذواق و اصحاب معارف و توحید
از ارباب قلوب که از شائبه تکلف
و تصنع و نفسانیت بالکلیه عاری
و در دریای وجد و مشرب سکر
مستغرق و متواری اند دیگر اند
باز طائفه اند که از شائبه مزج
نفس بلکه تقلب قلب نیز بیرون
آمده و در صرف مقام صحو و تمکین
و تحقیق مقیم و مستقیم شده از همه
بالا تر اند و اولئک علی هدی من
ربهم و اولئک هم المفلحون رضی الله
عن جمیع عباده الصادقین
و رزقنا اتباعهم و سقانا من
مشاربهم المار المعین و صلی الله
علی خیر خلقه استاد الکل و
امام الهدی محمد و آله اجمعین

رحمة الله علیه پرسیدند خواجه عزیز کرکی و مولانا مخلص الدین معاصر بودند فرمود آن معلوم نیست اما خواجه عزیز کرکی نیز سخت بزرگوار مردی بود بعد ازان فرمود در بداون بزرگان بسیار بودند رحمة الله علیهم اجمعین

خواجه علی

مرید شیخ جلال الدین تبریزی بود و نعمت هم ازو یافته مشهورست بکرایات نقل ست که چون شیخ نظام الدین اولیا قدس سره تحصیل علم تمام کرد و والدۀ او بدست خود ریسید و دستاری ازان بافید و طعامی ترتیب داد و علما و مشائخ شهر را دعوت کرد شیخ نظام الدین دستار بر کف دست مبارک کرده در مجلس درآمد و پیش شیخ علی نهاد و شیخ علی یک سر دستار بدست خود گرفت و دوم سر بدست شیخ نظام الدین داد و آن دستار کرامت بر سر بست و سر در قدم خواجه علی نهاد و خواجه علی او را دعا کرد که حق تعالی ترا از علمای دین گرداند و بمنتهای همت برساند و قصۀ هدایت حال او در ذکر شیخ جلال الدین تبریزی معلوم شد شیخ جلال الدین او را در وقت رخصت فرمود که خلق بداون را در پناه تو می گذارم در خیر المجالس از شیخ نصیر الدین محمود نقل می کند که فرمود در بداون دو علی مولی بوده اند علی مولی خرد و علی مولی بزرگ و این که مرید شیخ جلال الدین تبریزی ست وا و را در وقت البناس دستار شیخ نظام الدین قدس سره طلبیدند علی مولی بزرگ ست فرمود صاحب نفس بود و قبولی عظیم داشت فرمود که علی مولی هیچ ندانستی همین پنج وقت نماز گزاردی و بس اما صادق بود جمله مشائخ و علما و خلق دیگر بدو تبرک می کردند پای او می بوسیدند قبولی در وی پیدا شده بود هر که او را دیدی تحقیق دانستی که مرد خداست رحمة الله علیه رحمة واسعة

خواجه حسن افغان

از مریدان شیخ بهاؤ الدین زکریاست شیخ نظام الدین فرموده است که او صاحب ولایت بود در غایت بزرگی و تمتی وی در کوئی می گشت در مسجدی رسید موذن تکبیر گفت امام پیش رفت خلقی بجماعت پیوست خواجه حسن نیز درآمد و اقتدا کرد چون نماز تمام شد و خلق باز گشت وی نزدیک امام رفت و گفت ای خواجه تو در نماز شروع کردی و من تو پیوستم تو از اینجا بدهلی رفتی و برده ها خریدی و باز گشتی و این برده به تبیان بردی و از انجا بملتان آمدی من دنبال تو سر گشته شده می گشتم آخر این چه نمازست رحمة الله تعالی علیه

شیخ تقی الدین محمد

الرسالة السابعة و درود الامداد بالاستقامة علی الاوراد

لا اله الا الله محمد رسول الله
از حکم بن عطاست رحمة الله علیه اذا رایت عبدا اقامه الله بوجود الاوراد و اداه علیها مع طول الامداد فلا تستحقرن ما منحه مولاه ان لم تر علیه سیماء العارفین و بهجة المحبین فلولا وارد ما کان ورد بندگان خاص الهی جل جلاله دو قسم اند مقربانند و ابرار مقربان آنانند که از حظوظ و ارادت خود منسلخ شده اند و بر اختیار و ارادت مولی تعالی ایستاده و ابرار آنانکه بقایای حظوظ و ارادت در ایشان باقی مانده و بالکلیه فانی نشده اند و مولی کریم تعالی و تقدس ایشانرا در مقام طاعت و عبادت اقامت نموده برفع درجات در دنیا و آخرت تخصیص فرموده است و لا بد امداد نورانیت و یقین ایمانی شامل حال ایشانست که اقتضای قیام درین مقام کرده پس چون ببینی تو ای مخاطب بنده را که اورا الله سبحانه دراوراد و اعمال بر داشته و توفیق ادامت و استقامت بر آنها بخشیده است دیگر او را بچشم کم مبین اگر چند سیمای عارفان و بهجت محبان خاص در ناصیه حال او نه بینی و بیقین دان که آرزومی انجذابی در باطن او پیدا شده که موجب نهوض و مقتضی اقامت و ادامت ورد شده اگر آن وارد نمی بود و آن نور توفیق

شیخ نظام الدین اولیا می فرماید مردی صاحب حال و دائم الاستغراق بود بمراقبه و از خبر چیزی
نبود و نمیدانست که این روز کدام روزست و این ماه کدام ماه است وقتی مردی بروی کاغذ
آورد و گفت شیخ نام خود درین نویس قلم برداشت و متحیر ماند خادم دانست که شیخ نام خود فراموش
کرده است گفت نام شیخ محمد ست بعده شیخ نام خود بران نوشت بازروزی در مسجد جمعه رفته بود
در مسجد رسید بایستاد و متحیر ماند خادم دریافت که شیخ پای راست خود فراموش کرده است خادم
دست خود بر پای راست شیخ نهاد و گفت پای راست شیخ اینست بعده پای راست در مسجد نهاد

شیخ برهان الدین نسفی

در فوائد الفواد می گوید که وی دانشمندی کامل حال بود اگر شاگردی بخدمت او بیامدی تا چیزی
بخواندی گفتی کاول بر من سه شرط بکن تا چیزی ترا بیاموزم ازان سه شرط اول اینست که طعام
یک وقت خوری تا دعائے علم خالی ماند شرط دوم آنست که ناغه نکنی اگر یک روز ناغه کنی دوم روز
ترا سبق نگویم شرط سوم آنست چون مرا در راهی پیش آئی جلد همین سلام کنی و بگذری دست و پا
افتادن و تعظیم زیادت در میان راه نکنی ـ

مولانا علاؤ الدین اصولی بداونی

بغایت بزرگ بود و کامل بود و از استادان شیخ نظام الدین بود در خیر المجالس می نویسد که
شیخ نظام الدین قدوری پیش مولانا علاؤ الدین تمام کرد مولانا فرمود شیخ نظام الدین بعد ازین
دستار به بند خدمت شیخ سه چهار گزی می بست دستار میسر نبود و قصه تمام در ذکر خواجه علی مذکور
شد در فوائد الفواد می گوید مولانا علاؤ الدین کودک بود در کوچه از کوچهائی بداون می گذشت شیخ
جلال الدین تبریزی را قدس سره نظر بروی افتاد او را بخواند جامهٔ خود که پوشیده بود او را پوشانید
آن همه اوصاف و اخلاق او از برکت آن بود آورده اند که او را کنیزکی بود و نبرده مگر آن کنیزک
می گریست مولانا پرسید که چرا می گریی گفت پسری دارم از وجدا افتاده ام مولانا او را از خانه
بیرون برد و بر سر راه مواشی که آنجا بود بگذاشت در فوائد الفواد می گوید که خواجه ذکره الله بالخیر چون
برین حرف رسید چشم پر آب کرد و فرمود که علمای ظاهر این معنی را منکر باشند اما توان دانست
که او چه کرد قبر او در بداون است بزار و متبرک به در خیر المجالس می گوید که شیخ نصیر الدین محمود
می فرمود که علاؤ الدین اصولی هرگز از کسی چیزی قبول نکردی مگر آنکه وقت حاجت کسی چیزی
آوردی قدر حاجت او وی بستدی وقتی خدمت مولانا را فاقه بود مولانا نشسته کنجاره می خورد

نمی تافت اقامت حدود و ستقامت
بران صورت نمی یافت و لولا ان
هدانا الله لما اهتدینا و لا صمنا
و لا صلینا الکه بر کرا انتساب بجناب
حق و لو بوجه عام نموده لابد کو
از وجوه تعلق و اختصاص مخصوص
گشته است چه اگر نه علت محبت
و تعظیم آنجناب در دلش پیدا شده
هرگز تعلق و انتساب آن جناب ا
ایثار و اختیار نکردی پس حسب
و اندازه و قصد و نیت وی تعظیم
آن جناب رعایت تعظیم وی لازم
آید اهل لا اله الا الله همه منتسبان
جناب حق اند سبحانه هستند مت
ایمانیه ایشان اگر چه فاسق و
بدکار باشند جائز نباشد لا تلعنوه
فانه یحب الله و رسوله حجت آنست
الا آنکه حدیکه در شرع تعیین یافته
نیابةً عن الله و رسوله اقامت
باید نمود بعلت آنکه و حرمت
حرمت انتساب کرده و برای هلاک
و اذلال خود اعانت نموده است
و اقامت حد خاصة بران خصوص
باید که بی مداخلت هوای نفس
و تجاوز از حد محدود باشد زنهار زنهار
از لعن و طعن و شتم محفوظ دارند
تا موجب عود ضرری نگردد و دیگر جا
ست تقرر بعضے مردم بسبب
تعرض ارباب خصوص با اقامت
حدود شرعیه آن بعلت اقامت
حق ست بلکه بعلت تجاوز از حق
نسال الله السلامة سیدی الشیخ
ابوالحسن شاذلی رضی الله تعالی عنه
میفرماید اکرم المومنین وان کانوا
عصاة مذنبین و اتم علیهم الحدود

و درین اثنا مزین درآمد مولانا علاؤالدین اصولی علیه الرحمة والغفران نخواست که مزین فقر او اطلاع یابد کنجاره میان دستار پنهان کرد مزین محاسن راست کرد مولانا دستار فرود آورد تا محلوق شود و کنجاره بر زمین افتاد روزی آن مزین راز باکی از بزرگان عصر در میان نهاد و آن بزرگ چند من مانده و چند سبوی روغن و هر اجتیل بخدمت مولانا فرستاد مولانا آن را قبول نکرد و باز گردانید بعد ازان آن مزین را بخود طلبید و ملامت کرد و گفت تو بار دیگر بر من نیائی بعده آن مزین مردم را اشاعت آورد و شرط کرد که بعد ازین سر درویشان فاش نکند تا بار دیگر او را نجود در راه داد رحمة الله علیه۔

شمس الملک

از صدور و افاضل روزگار بود و در زمان خود بفضل و علم ممتاز شیخ نظام الدین در آوان تعلیم پیش او تلمذ کرده بود و مقامات حریری را یاد گرفته و اکثر علمای شهر شاگرد او بوده اند شیخ نظام الدین می فرماید چون من سبق ناغه می کردم و روز دیگر پیش او میرفتم می فرمود ؎

آخر کم ازانکه گاه گاهے	آئی و بما کنی نگاهے

تاج زمرد که از شعراء وقت بود برای او گفته است ؎

صدرا کنون بکام دل هندوستان شوی	مستوفی ممالک هندوستان شوی

قاضی جمال بداؤنی ملتانی

بزرگے بود شیخ نظام الدین فرمود که وقتی این بزرگ در خواب دید حضرت رسالت را صلی الله علیه وسلم و رسول او بداؤن گوئی که در موضعی نشسته است وضوء می سازد چون بیدار شد بر فور بران موضع رفت زمین تر شده دید گفت گور من همین جا بکاوید بعد از وفاتش همدران مقام دفن کردند رحمة الله علیه۔

شیخ صوفی بدهنی

سلطان المشائخ می فرماید پیری بود در کیتهل و را شیخ صوفی بدهنی می گفتند او تارکی عظیم بود تا بجائی که ستر عورت هم نداشت آنگاه فرمود که اگر یکی سد جوع را که بدان قوام باشد و خرقه جامه را که بدان عورت بپوشند تارک شود هم معاقب شود و ازانها بود که ازینها هم دور بود این چنین ست در فوائد الفواد و در خیر المجالس نقل از شیخ نصیر الدین محمود می کند که فرمود صوفی بدهنی ذوق طاعت بسیار داشت و مسجد بودی پیش محراب شب و روز همین نماز گزاردی دیگر هیچ نکردی خلق بسیار بر وی آمد و شد کردی روزی دانشمندان آمده بودند ازیشان پرسید که در بهشت نماز

واهجرهم رحمة لهم لا تعززا بهم اکنون سیمای عارفان و محبت محبان که فرموده است کدام است سیمای عارفان سه چیز است اول قصر همت بر مولی تا هم در طلب او و هم در طلب او در هیچ حال توجه ایشان بجانب خلق نباشد و نظر بر غیر نیفکند دوم [illegible] دوام اضطرار در پیش مولی قلیل و کثیر عارف همیشه [illegible] بود از جهت علم او بعدم قدرت خود و غیر خود بر چیزی [illegible] تعالی ثالث فقد صفت [illegible] اسباب و عارف [illegible] ابد و راحت و هر است چون خود را بتمام تسلیم وی نمود دل نیاز گردانید ایشان را [illegible] از غیر خود و متولی شد تمام امور ایشان را ازینجا دانسته شود که [illegible] ولایت چیست ان ولی الله الذی نزل الکتاب وهو یتولی الصالحین و محبت محبان نیز سه نشان دارد نخستین دوام ذکر بنعت ایثار و حین دوم وجود شوق بعشق تباده و آمین سوم تشمیر همت ببذل الکل در مرضیات محبوب و طلب قربت با وی اینها احوال باطن ست و آثار انوار آن در ظاهر نیز باهر بود از حسن اخلاق و اعمال چنانکه گفته است ؎

دلائل الحب لا یخفی علی احد
کحامل المسک لا یخفی اذا عبقا

و هر طائفه از ابرار مقربین مخصوص اند بامداد و اسعاد الهی و لیکن ورود امداد بحسب الاستعداد آنچه بنده

خواهد بود ایشان گفتند که آن دار چیزاست آنجا خوردن و تمتع گرفتن بیش نباشد سر عبادت که هست در دنیاست صوفی بدهنی چون شنید که در بهشت نماز نخواهد بود گفت مرا آن بهشت بکار نمی آید که دران نماز نباشد و لفظی گفت بزبان هندی که آن لائق توان گفت بعده در مناقب سخنی چند نزد قوم که مردی بود بر صوفی بدهنی بیامدی صوفی روزی بالای بلندی میرفت با مرغیب ملاقات کرد از و پرسید که صوفی بدهنی چگونه کسی ست مرغیب گفت که مردی بزرگ ست اما افسوس همین قدر گفت باز در حال مستغفر شد و گفت استغفر الله آن مرد بر صوفی بدهنی آمد آغاز کرد آن روز آن مرغیب گفت اما افسوس چه بود گفت اگر در حال مستغفر نشدی او را چنان از بالای بلندی فرود انداختمی که گردن او بشکستی **حکایت** دیگر فرمود که در آن وقت که او مشغول شدی حالی پیدا شدی که سر جدا و دست جدا و پای جدا انگشتی یکی پرسید که صوفی بدهنی کدام وقت بود فرمود در عهد دولت شیخ الاسلام فرید الدین بود قدس سره گویند هرگز کسی ندیده است که زاغی بر گرد گنبد او بنشیند یا بروی بگذرد والله اعلم و در مردم مشهور ست که خواجه قطب الدین و شیخ صوفی بدهنی بدست مغلان چنگیز خانی اسیر افتاده بودند روزی تمام بندیان گرسنه و تشنه بودند بطریق خرق عادت خواجه کاک از بغل بیرون می آورد و شیخ صوفی کوزهٔ آب بتمام بندیان میدادند و از آن باز خواجه کاکی لقب افتاد و شیخ صوفی را بدهنی که بزبان هندوی کوزه مراد وست دور نزد خواجه معلوم شد که وی را نسبت بکاک چرا می کنند رحمة الله تعالی علیه

شیخ شهاب الدین

خطیب هانسوی شیخ نظام الدین اولیا می فرماید که وی عزیزی کسی بود هر شب سورهٔ بقره خواندی انگاه در خواب شدی تا حکایت کرد که شبی این سورهٔ می خواندم از گوشهٔ خانه آواز آمد **بیت**

داری سرما و گرنه دور از برما	ما دوست کشیم و تو نداری سرما

اهل خانه همه خفته بودند حیران بماند که این که می گوید و در خانه کسی نبود که این معنی ازو صادر شود تا بار دیگر نیز شنید فرمود که وی مناجات کردی خداوندا من بسیار عهد ترا بوفا رسانیده ام امید میدارم که تو هم عهد مرا بوفا رسانی که وقت نقل من هیچکس با من نباشد نه ملک الموت و نه فرشتهٔ دیگر همین من باشم و تو آخر چنان رفت که می خواست رحمة الله علیه۔

شیخ احمد بداونی

شیخ نظام الدین می فرماید که وی از دوستان من بود و عظیم صالح بود معتقد درویشان و ابدال

اسلام نتیجهٔ اعمال علمیه و تقوی ... فانیه و تجلیات ربانیه بلکه ... فوائد ... و ... تهذیب و استعداد قابلیت است ... درین مقام که غرض بدان متعلق ست بیان توان کرد ... آنکه خالی شدن دل از اشتغال ما سوای حق و حصول این اشتغال بعبادات و طاعات بود چه اگر نفس را بکار حق مشغول نداری مشغول گرداند ترا بکار خود پس هر گاه این استعداد بیشتر امداد و باین حال اکثر وافر تا عمارت دل بمعرفت حق و محبت وی و حصول این بدوام ذکر و فکر و صبر و حبس دل بران بود تا ملکه شود و اقامت بران و حصول این بضبط حال غیر منفک و دوام حضور در جناب قرب باشد شیخ ابو محمد عبد السلام بن مشیش بشیخ ابو الحسن شاذلی وصیت فرمود لازم گیر بر جهود باین یک درد که اسقاط هوا و اثبات محبت مولی ست تعالی محبت هرگز نگذارد که محب بالغیر محبوب مشغول شود و مقصود آنست که عادکار و حلاوت حال و این باشد تا اعمال ... از حقیقت که نا شیمی ست از قلب وی صدور یابد و هرگز منقطع نشود والله اعلم و هم صاحب حکم میفرماید الوارد ... فی الدار الآخرة والورد ینطوی ... انطوا ... هذه الدار و اولی ما یعتنی به ما لا یختلف وجوده میفرماید محل ... ورود ... وجنا ... اب عمل

صفت اگرچه امّی بود همه روز در تحقیق مسائل شرعیه مشغول می بود فرمود که چون وی از دنیا رحلت کرد من شبی بعد از موت او را در خواب دیدم همچنان بر حکم معهود از من مسائل و احکام می پرسیدن او را گفتم این که تو می پرسی در حالت حیات کار آید آخر نه تو مرده چون این سخن بگفتم مرا گفت تو اولیاء خدا را مرده می گوئی رحمة الله علیه۔

شیخ قاضی منهاج جرجانی

صاحب طبقات ناصری بزرگ بود و از افاضل روزگار از اهل وجد و سماع بود چون قاضی شد این کار استقامت گرفت شیخ نظام الدین می فرماید که من هر دو شنبه در تذکیر او برفتمی تا روزی در تذکیر او بودم این رباعی بگفت

رباعی

لب بر لب لعل دلبران خوش کردن
واهنگ سر زلف مشوش کردن
امروز خوش ست لیک فردا خوش نیست
خود را چو خسی طعمهٔ آتش کردن

من چون این بیت شنیدم بیخود گونه گشتم ساعتی بایست تا بخود باز آمدم رحمه الله تعالی۔

مولانا احمد حافظ

مردی دانشمند بود و مرد خدائی بود شیخ نظام الدین اولیا قدس سره می فرمایند که وقتی مرا عزیمت زیارت شیخ فرید الحق والدین قدس سره بود در حد و دسی ادرا با من ملاقات واقع شد مرا گفت چون بر روضهٔ متبرکهٔ شیخ برسی سلام من برسانی و بگوئی که من دنیا نمی طلبم طالبان آن بسیارند و عقبی نیز همان حکم دارد همین می خواهم که توفنی مسلماً والحقنی بالصالحین رحمة الله علیه۔

طبقهٔ سوم

از زمانهٔ شیخ نصیر الدین محمود چراغ دهلی و اهل زمان ایشان و هکذا علی هذا الترتیب الی عصرنا هذا رحمة الله علیهم اجمعین۔

شیخ نصیر الدین محمود

اشهر و اعظم خلفائی شیخ نظام الدین اولیاست و صاحب سرّ و وارث احوال او و ولایت دهلی بعد از شیخ نظام الدین بوی انتقال یافت و بغایت اتباع شیخ داشت و طریقهٔ او فقر و صبر و رضا و تسلیم بود نقل ست که روزی با میر خسرو که محرم خلوت خاص شیخ نظام الدین بود التماس کرد که از وی بخدمت شیخ عرض کند که من بنده در اووده می باشم و از سبب مزاحمت خلق

دار آخرت ست و دنیا جای عمل و اجتهاد ست ترا اینجا برای آن فرستاده اند که عمل کنی و حق خدمت بجا آری و در مجاهده و ریاضت کوشی وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون و جای پاداش عمل و مقام مشاهده آنجاست اینجا اگر چیزی روی نماید نمونهٔ از آن خواهد بود و باید که اعتنا و اهتمام ما اول بوجود چیزی بود که وجود آن علقی ندارد و آن ورد و عمل ست که با نطوای این دار منطوی و بفنای این خانه منقطع ست فردا قیامت حسرتی بالاتر ازین نباشد که چرا عمل در دنیا نکردند و اگر کردند چرا زیاده از آن نکردند در خبرست لا یاتی علی العبد ساعة لا یذکر الله فیها الا کانت علیه حسرة یوم القیمة امام حسن البصری رضی الله تعالی عنه گوید اقوامی را دریافتیم که بر اوقات و ساعات خود ترسنده تر و نگاهبان تر بودند از شما بر دراهم و دنانیر خود یعنی چنانچه شما دراهم و دینار خود را خرج نمی کنید جز در آنچه نفع شما عائد گردد ایشان نیز ساعات و اوقات را صرف نمی کنند الا در عملی که نفع کند ایشان را و بهترین جزای که صادق در دنیا طالب آن بود توفیق مزید عمل ست و زیادت تعطش بیان مشائخ فرموده اند قدس الله تعالی اسرارهم کن طالبا للاستقامة و لا تکن طالب الکرامة فان مولاک

مشغول نمی توانم بود اگر فرمان شود در صحرائی خدای تعالی را بفراغ خاطر عبادت کنم امیر خسرو را معهود بود
که بعد از نماز خفتن بخدمت شیخ رفتی و بنشستی هر ماجرا که گذشته بودی نقل کردی درین وقت عرضه داشت
شیخ نصیر الدین محمود گذرانید شیخ فرمود او را بگو که ترا در میان خلق می باید بود و جفا و جفای خلق می باید کشید
و مکافات ببذل و عطا می باید کرد آورده اند که وقتی شیخ او را در خلوت طلبید و گفت در دل چه داری
و مقصود تو ازین کار چیست و بدین توجه کار کردی گفت که مقصود من دعای مزید حیات خواجه و درست
کردن نعلین درویشان ست و بدین من غلامان داشت که سودای بنده می کردند بعده شیخ فرمود که بشنو
در آنچه من بخدمت خواجه خود فرید الحق والدین پیوستم روزی در اجودهن دانشمندی که یار و هم سبق من
بود پیش آمد چون مرا با جامهای رنگین و پاره دید پرسید که نظام الدین ترا چه روز پیش آمد تا این
غایت اگر درین شهر تعلیم می کردی اسباب معیشت بفراغت بهم میرسید من این سخن از ان یار شنیدم
هیچ نگفتم بخدمت خواجه رفتم پرسید نظام الدین اگر کسی از یاران تو پیش آید و گوید که این چه روزست
که ترا پیش آمده و ترک تعلیم که موجب فراغت و رفاهیت ست گرفتی جوابش چه گوئی عرضه داشت کردم
که هرچه فرمان شود گویم فرمود که بگو بیت

نه همرهی تو مرا راه خویش گیر و برو ۔ ترا سعادت بادا مرا نگونساری

بعده فرمود تا خوانی بطعام پر کرده بیارند فرمود نظام الدین این خوان را بر سر کن و در ان مقام که آن یار
فرود آمده است ببر همچنین کردم دیگر آن یار انصاف من داد و گفت مبارک باد ترا این صحبت و این
حالت شیخ نصیر الدین محمود می گوید که این و امثال این تلقین کرد بعد از ان ریاضت و مجاهده فرمود
گاهی ده روز می گذشت و من چیزی نمی خوردم و بیشتر احوال از بس که شهوت مزاحمت میداد ترشی
می خوردم آورده اند که سلطان محمد تغلق شیخ نصیر الدین محمود را با این کمال رتبت که داشت ایذاها کردی
و در سفر همراه خود گردانیدی گویند که وقتی او را جامه دار خود گردانیده بود و او این همه را بموجب وصیت پیر
خود تحمل کردی و دم نزدی رحمة الله تعالی علیه وفات او هژدهم ماه رمضان سنه سبع و خمسین و سبعمائة
وقتی سلطان محمد تغلق برای شیخ نصیر الدین محمود طعام فرستاد در آوندهای زر و نقره و باعث فرستادن
این چیز ایذا بود یعنی اگر با آورد و طعام من نخورد بهمین را ماده ایذا سازم و اگر بخورد گویم در کاسهٔ زرین
خوردی نامشروع کردی شیخ هیچ نگفت یخنی از کاسهٔ زرین که دران بود بر آورد و بر دست نهاد
پس بر زبان نهاد و خورد و بد اندیش خائب و خاسر ماند در خیر المجالس می نویسد که عزیزی در خدمت او
عرضه داشت کرد که در ملفوظات خواجه عثمان هارونی نوشته است که ایشان فرموده اند هر که یک ماده
گاو ذبح کند یک خون کرده باشد و هر که چهار ماده گاو ذبح کند دو خون کرده باشد و هر که ده گوسپند
ذبح کند یک خون کرده باشد اول خواجه فرمود که هارونی نیست هرونی ست هرون دیهی ست
خواجه دران ده بودی بعده فرمود این ملفوظات ایشان نیست این نسخها بر من هم رسیده است

لطائفک بالاستقامة ونفسک
تهتز لطلب الکرامة ولان تکون عن
ربک خیر لک من ان تکون لحظ نفسک
از ابو سلیمان دارانی رضی الله عنه
می آرند که فرمود اگر مرا مخیر گردانند
که در فردوس برین درآیا دو رکعت
نماز کن من گذاردن دو رکعت اختیار
کنم بر درآمدن فردوس برای که در
فردوس بحظ خودم و در رکعتین
بحق پروردگار و ازینجا معلوم کرد
که طالب باید که در گذاردن نماز
چیزی وفق بخدمت و قصد امتثال
وطاعت در نظر داشته باشد و نظر
بر عوض و ثواب ندارد تا آمیختن حظ
نفس نگردد در اخبار آمده است
که قومی را بجنت بخوانند و نروند
و نخواهند مگر خدمت ابلیس در
گردنهای ایشان زنجیرها زیر
بیندازند و بجنت شان بکشند و هم
شیخ ابن عطاء الله صاحب الحکم
در لطائف المنن فی مناقب شیخ
ابی العباس و شیخ ابو الحسن کلامی
می فرماید که ترجمه اش این ست
حق سبحانه تعالی انوار ملکوت را
در اصناف طاعات ابداع نموده است
و هر که را صنفی از طاعات فوت گشت
بر اندازه آن نوعی از انوار از دست
برفت پس هرچه آید از عمل دران
اهمال مکنید و از اوراد بی اوراد دست
از ان مستغنی نگردید و راضی نشوید
برای خود بآنچه راضی شده اند
مدعیان این راه که حقائق و معارف
بر زبان ایشان جاری بود و دلهای
ایشان از انوار طاعات و عبادات
عاری و با آنکه اجرای طاعت

ودران بسیار الفاظ ست که مناسب اقوال ایشان نیست بعده فرمود که شیخ نظام الدین می فرمود
که من هیچ کتابی ننبشته ایم زیرا که شیخ الاسلام فرید الدین و شیخ الاسلام قطب الدین و از خواجگان
چشت هیچ شخصے تصنیف نکرده است **نقل ست** که روزے بعضے از مریدان شیخ نظام الدین
اولیا مجلسی انشستند و از دف زنان سرودی می شنیدند شیخ نصیر الدین محمود در مجلس بود برخاست
تا برآید یاران تکلیف نشستن کردند گفت خلاف سنت ست گفتند از سماع منکر شدی و از مشرب
پیر برگشتی گفت حجت نمی شود دلیل از کتاب و حدیث می باید بعضے از غرض گویان این سخن بخدمت
شیخ رسانیدند که شیخ محمود چنین می گوید شیخ را صدق معامله او معلوم بود فرمود راست می گوید حق
آنست که او می گوید در سیر الاولیا می نویسد که در مجلس شیخ نظام الدین مزامیر نبودی و تصفیق نکردندی
و اگر کسی از یاران چیزی بخدمت او میرسانید که مزامیری شنود منع می کرد و می گفت خوب نمی کند و در
خیر المجالس می گوید عزیزی بخدمت شیخ نصیر الدین محمود در آمد آغاز کرد که کجا روا باشد که مزامیر در جمع
باشد و دف و نای و رباب و صوفیان رقص کنند خواجه فرمود که مزامیر باجماع مباح نیست اگر کسی از
از طریقت بیفتد باری در شریعت باشد اگر از شریعت هم بیفتد کجا رود و اول در سماع اختلاف ست
نزدیک علما با چندین شرائط مباح اهل آن را اما مزامیر باجماع حرام است در جوامع الکلم می نویسد که
روزی بندگی شیخ نصیر الدین محمود در خانقاه برین بیت ذوقے بکمال گرفت **بیت**

جفا بر عاشقان گفتی نخواهم کرد هم کردی ‌ ‌ قلم بر بیدلان گفتی نخواهم راند هم راندی

مولانا مغیث شاعر رساله پرداخت و ذکر این مجلس تمام دران رساله کرد و برین معنی که این بیت هیچ
حقیقت نمی توان برد اگرچه روجفاست بخداوند عزوجل نسبت کردن کفر لازم آید این و مثل این
چند کلمه جمع کرد و بر مولانا معین الدین عمرانی برد او بست و برگرفت پیش شیخ فرستاد شیخ آن را دید مولانا
معین الدین را نخود طلبید و این رساله بدست او داد و هیچ نگفت و دستار و دراع پوشانید و باز گردانید
روزی دیگر سماع بود بندگی خواجه برین بیت بسیاری رقصید و اضطراب می کرد **رباعی**

ما طبل بخانه دوش بیباک زدیم ‌ ‌ عالی علمش بر سر افلاک زدیم
از بهر یکے مغبچه می خواره ‌ ‌ صد بار کلاه توبه بر خاک زدیم

بعد اضطراب بسیار بر بالای بام رفت بنشست و فرمود مغیث را
طلبید مولانا مغیث از دست رفت و پیش ایستاده کردند و گفت هان مولانا بنویس که این جا چه
جهل بود این سخن بگفت و مولانا را باز گردانید باز مولانا در خانقاه نیامد و زود فوت شد و نیز **نقل**
است که شیخ نصیر الدین محمود می فرمود من چه لائقم که شیخی کنم امروز خود این کار بازی بچگان شد
بعد ازان این بیت شیخ سنائی خواند **بیت**

مسلمانان مسلمانان مسلمانی مسلمانی ‌ ‌ ازین آئین بیدینان پشیمانی پشیمانی
می فرمود غم ایمان باید خورد و در پی کرامت

بردست بنده سبب فتحیات غیب
است و هر که قیام نمود بطاعت
و معاملت بشرط ادب کشاده شدی
بروی ابواب غیوب انتهی گفت
بنده مسکین نور الله قلبه بنور الیقین
ما ناکه مراد شیخ رضی الله عنه از غیوب
آنها خواهد بود که بدان در غیب
ایمان آورده است اینچنین
فتح و کشف مبارک ست موجب
سعادت و مطلوب صادقان راه
است و الا کشف کائنات که نه
موجب این معنی گردد مقصود نبود
و تواند که در آخر وبال حال سالک
گردد نسأل الله العافیة شیخ ذکره الله
بالخیر فرموده باید که هر فضیلتے که از
عمل به نظر آید و بصحت پیوندد
کم از آن نباشد که یکبار در عملش
در آرید تا باری از عاملان آن
باشید این قدر بس ست والله اعلم
بالصواب و الیه المرجع و المصیر و المآب

الرسالة الثامنة عاية الانصاف والاعتدال فی اعتقاد الصوفية من ارباب الاحوال

لا اله الا الله محمد رسول الله

الحمد لله رب العالمین و محب
المتقین و دلیل العارفین و الصلوة
والسلام علی سیدنا و مولانا محمد
هادی السبل و سید الرسل و امام
الکل و علی آله و صحابه نجوم الهدی
لمن اهتدی و ادلة الحق لمن
اقتدی و علی التابعین لهم بالاحسان
المتقین آثارهم بنعت التحقیق
والعرفان اما بعد مکتوب مرغوب
فصیحت اسلوب رسید

نباید بود و نیز می فرمود که حیرانم از خلق بی مشاهده چگونه میزیند نقل ست از امیر سید محمد گیسو دراز که فرمود
یکبار در زمان حیات خواجه ما در دهلی امساک باران شد خواجه برای استسقا بیرون آمد تضرع و زاری و نماز
و دعای که از سلف مرویست همه کردند هیچ راه و روی پیدا نبود تا آنکه باز گشتند آن روز پای بوس
بندگی خواجه کردم فرمودند تو آنجا نبودی عرضه داشتم صدقه خواجه بودم گفتند دیدی که امروز ما را چنین
و چنان می گویند و خلق بر ما می پناهند و دنبال ما می گیرند هر چه کردم هیچ ما را چیزی نخرید آخر الامر چه کنیم
خجل شدیم و باز گشتیم نیز فرمود که بندگی خواجه می فرمودند که من کودک بودم در مسجد پیش معلم قرآن
می خواندم در مسجد درخت آزاد بود زاغی آمد بران نشست هر چه آن زاغ باواز خود می گفت من فهم
می کردم در خیر المجالس مسطورست که عزیزی سوال کرد حالی که درویشان را می باشد از کجاست و چگونه
است فرمود حال نتیجه صحت اعمال ست و عمل بر دو نوع ست عمل جوارح و آن معلوم ست و عمل
قلب و آن عمل را مراقبه خوانند والمراقبة ان تلازم قلبك العلم بان الله ناظر الیك بعده فرمود اول انوار
از عالم علوی نازل می شود بر ارواح بعده اثر آن ظاهر می شود بر قلوب بعده بر جوارح و جوارح متابع
قلب ست چون قلب متحرک شود جوارح نیز در حرکت می آید باز همان عزیز سوال کرد که در عوارف صاحب
حال را متوسط گفته است و آن روایت از عوارف نقل کرد که المبتدی صاحب وقت و المتوسط صاحب
حال و المنتهی صاحب انفاس عزیزان دیگر را ازین سخن مشکل شد استفسار کردند خدمت خواجه سلمه الله
اول توجه بدان سائل کرده فرمود که شما باری بگوئید که درین محل چه شنیده اید شما عوارف خوانده اید او
سخنی نگفت خدمت خواجه ذکره الله بالخیر افادت فرمود المبتدی صاحب وقت صاحب وقت چه
باشد یعنی صوفی که وقت خویش را غنیمت دارد که جز این وقت دیگر را هم یابیم یا نیابیم پس آنکس که بداند
وقت من همین ست وقت خود را غنیمت دارد بتلاوة یا بالصلوة یا بذکر یا بفکر و چون سالک بحفظ اوقات
مستقیم شد و اوقات معمور داشت و استقامت یافت امید باشد که صاحب حال شود و مواهب نتیجه
مکاسب ست و آن حال اثر انوار ست که از عالم علوی بر ارواح نازل می شود بعده اثر آن بر قلوب
میرسد و بجوارح سرایت می کند و حال بطریق دوام نباشد و اگر حال را دوام باشد آن خود مقام گردد بعده
فرمود منتهی صاحب انفاس ست فرمود ارباب طریقت معنی دیگر گفته اند یعنی هر چه او بگوید بر نفس
او رود حق تعالی همان کند بعده فرمود که این تعلق باصطلاح دارد در اصطلاح مشائخ صاحب وقت کسی را گویند
که وقتی از اوقات او را حال پیدا شود اما غالب نباشد المبتدی صاحب وقت این باشد و المتوسط صاحب
حال که صاحب حال کسی را گویند که حال او را غالب باشد یعنی در اکثر اوقات او را حال باشد و المنتهی
صاحب انفاس صاحب انفاس کسی را گویند که حال مقارن انفاس او باشد هیچ نفسی نزند که حال مقارن
نفس او نباشد چنانسبتی که حال او را مقام شود بعده نفسی سر بر آورد و این حدیث فرمود قوله علیه السلام

و مطالعه آن مشرف شد از نصایح
آن و فوائد کتاب مرآت الصفا که
مصحوب مکتوب ارسال داشته
بودند بهره مند و مستفید گشت
و بر نعمت پروردگار کریم جل جلاله
وظیفه شکر گذاری بجا آورد که باری
درین روزگار جماعه هستند که
بقول و فعل تحریض و ترغیب بر
متابعت سنت سید الانبیا
صلوات الله و سلامه علیه و علیهم
می نمایند و از مبتدعات و محدثات
اجتناب نموده دیگران را نیز منع
و نهی میفرمایند الحمد لله علی
جمیع نعمه و نساله المزید من فضله
و کرمه و لیکن چون در ضمن مکتوب
در باب مشائخ صوفیه قدس الله تعالی
اسرارهم در رد و انکار غلو و افراط
مشاهده افتاد تنبیه بر رعایت
طریق وسط و اعتدال که حقیقت
معنی کمال ست از لوازم وقت
و حال محبت و نصیحت نموده معذور
خواهند داشت آن اوضح و اصح
و اجلی بدیهیات ست که طریق قویم
و منهج مستقیم اعتقاداً و عملاً طریقه
سلف صالح ست که موافق
کتاب الله و سنت رسول الله ست
و هر چه نه موافق کتاب و سنت
باشد باطل و از حلیه قبول عاطل
است و از بعضی مشائخ از ارباب
احوال نیز هر که بجهت طفح و سکر
و غلبه حال نه برین منوال مقال
آورده محل اقتدا و مستحق اتباع
نیست فالحق احق ان یتبع و
ماذا بعد الحق الا الضلال و لیکن
آنچه طریقه فقرا و ارباب این

ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات الا فتعرضوا لها فرمود که این وجدانیهاست چون بیدار باشند صبح آن
بو نیهای خوش بیابند فرمود اگر درویش شب گرسنه خفته باشد و آخر شب بیدار شود و مشغول گردد و تعلق
باطن او بهیچ چیز نباشد نزول انوار بر ارواح مشاهده کند خواه همین زمان کسی برود و ترک علائق کند
و مجاهده اختیار کند این احوال پیدا شود درین شبهی نیست و این بیت بخواند بیت

نظر در دیدها ناقص فتاد ست | وگرنه یار من از کس نهان نیست

بعده فرمود که اصل درین کار
محافظت نفس ست در حالت مراقبه می باید که صوفی نفس نگاه دارد تا باطن او جمع گردد و چون نفس گذشت
باطن پریشان گردد فرمود صوفی آنست که نفس او شمرده باشد انتهی صاحب نفس یک معنی همین ست
و جوگیان سرآمده که ایشان را سده همی گویند ایشان انفاس شمرده میزنند بعده نفسی سرد از سینه مبارک
برآورد و فرمود مثل ما و شما که مانند آن درویش گرسنه که پیش دوکان طباخ بگذرد و نعمتی پخته می بیند و بوی
خوش می آید بایستد و بگوید که تو داری باری بخور اکنون من باری فرصت مشغولی و خلوت ندارم همه روز با خلق
می باید بود بلکه قیلوله نیز میسر نمی شود بارها می خواهم که قیلوله کنم بیداری کنند که آینده آمده است برخیزید اکنون
شما که فرصت دارید چرا مشغول نمی شوید فرمود اگر شب چیزی توانم کرد خواند نی یا گذارد نی اما روز اصلا مقدور
نیست فاما نومید نیم این سخن شکسته وار فرمود و بگریست و این بیت خواند ه

این دل تو تهی که در چه انداخته ام | نومید نیم که بر برآید روزی

فرمود نظر بر دل داشته و دل طرف حق متوجه شمرده و بدو مشغول گردانید
و غیر حق از دل نفی کرده باید نشست تا چها پیدا شود فرمود آستین که درویشان کوتاه کنند آنست که صوفی چون
در سلوک در آمد این تقاضا کرد که دست خود را قلم کند تا پیش مخلوقی دست فراز نکند نا گرفتنی نگیرد اما دست را
قلم کند از چندین عبادات محروم ماند چنانچه وضو و غسل و مصافحه با برادر مسلمان پس چه کند آنچه نزدیک دست ست
یعنی آستین را کوتاه کند تا او را اندکر شود ببریدن دست و همچنین کوتاه کردن دامن جامه و موی سر تراشیدن
آنست که چون در طریقت آمد بایستی سر خود را قلم کند زیرا که اول قدم درین راه سربازی ست اما اگر سر قلم
کند از جمله چیزها ماند پس چکند از سر موی برخیزد آنکه موی سر تراشید گویی سر خود را برید چنانکه از سر بریده هیچ کاری
نیاید باید که از سر تراشیده نیز همچنان باشد که هیچ نامشروعی از و در وجود نیاید پرسیدند که مراد از جاهدوا فینا
چیست فرمود می گویم در بیان این تقریری بر گرفتند که فهم مستمعان بدان نرسید فرمود فرو ترا ئیم تقریری
آسان بر گرفت و فرمود جاهدوا فینا ای لاجلنا وجاهدوا فی الله ای لاجل الله در کلمه فی شدت اتصال ست
که در کلمه لام نیست فی برای ظرف ست و در ظرف مظروف هست استشهاد این آیت خواند انما الصدقات
للفقراء والمساکین والعاملین علیها والمؤلفة قلوبهم وفی الرقاب فقرا و مساکین برای سد جوع می ستانند
و در رقاب تملک نیست و در قبت را حکم مولی نیست آن کسی که برده آزاد می کند گویی احیا موتی می کند پس
درین شدت بیشتر باشد پس این را بکلمه فی گفت و در دیگران بکلمه لام زیرا که در رقاب شدتی ست که در آن نیست

نسبت علیا در باب شطحیات
و طامات صوفیه یافته می شود
آنست که در رد و انکار آن
و تشنیع و تقبیح اهل آن جانب
توقف و سکوت و اغماض و صفح
و اعراض نگاه میدارند و ایشان
را در صدور آن مغلوب و معذور
می شمارند قال بعض العلماء فی
بیان قوله صلی الله علیه وآله وسلم
الدین النصیحة الحدیث النصیحة
لعامة المسلمین بالذب عن
اعراضهم والنصرة لهم فی جمیع
احوالهم جلبا و دفعا والنصیحة
لخاصتهم بالطاعة الامر الا فی محرم
مجمع علیه والتصدیق للعلماء الا فیما
لا یهدی العلم الیه وللفقراء التسلیم
فیما لا انکار یجب علیه و بالجمله
توقف در محل اشتباه واجب ست
همچنانکه جزم در مقام وضوح
لازم و کتاب نصوص الحکم ابعضی
مردم هم ازین قبیل میدانند در
رد و انکار و اقرار آن توقف
می نمایند و در طعن و تشنیع مصنف
آن کتاب مبالغه نمی نمایند
همچنانکه در اتباع و اعتقاد مهمات
و مشتبهات آن بی توقف در آیند
و بالجمله علما و مشائخ در حق شیخ
مختلف اند سیدی احمد زروق
در کتاب قواعد الطریقة فی الجمع
بین الشریعة والحقیقة میفرماید
سئل شیخنا ابو عبد الله القوری
رحمة الله علیه وانا اسمع فقیل له
ما تقول فی ابن العربی فقال
اعرف بکل فن من اهل کل
فن قیل له ما سالناک عن هذا

این بیان علم نحو ومعانی وبیان بود اما بیان مشائخ آنست که آنکه مجاهده خواهد کرد ازین سه خالی نیست یا از ترس دوزخ ویا امید بهشت مجاهده خواهد کرد ویا برای خاص ذات پاک حق جل ذکره آن مجاهده لله باشد واین فی الله باشد این باید که سخت تر باشد تا حق مجاهده بجای آورده شود وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهِ فرمود قدر مطلوب نمیدانند از ان مجاهده اختیار نمی کنند فرمود قبول اعمال موقوف ست بر جذبه یعنی هر عملی که می کنند تا جذبه در نیامده است قبول نیست چون جذبه نامزد حال او باشد هر عملی که کند قبول باشد وآن جذبه را وقت معین نیست در صبی باشد یا در جوانی یا در شیخوخت اما جذبه را مراتب ست جذبهٔ عوام توفیق یافتن ست در اعمال وجذبه خواص توجه قلب ست بسوی حق مع انقطاع عما سواه پرسیدند که اول شب فاضلترست یا آخر فرمود که در حدیث آمده است سأل رسول الله صلی الله علیه وسلم عن جبرئیل بافضل الاوقات فقال لا ادری ولکن اذا مضی نصف اللیل ترتعد الملائکة وتهتز العرش ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات الا فتعرضوا لها فرمود رأیت ربی لیلة المعراج فی احسن صورة رسول علیه السلام صورت خود را مراد داشته است ای وکنت فی احسن صورة کما یقول رایت اسدا راکبا ای وکنت راکبا یعنی آن زمان صورت من نیکوترین صورتها بود زیرا که معراج بود وملاقات انبیا بود وبشارت ونزول نور وقرب رسیده بود هر آئینه حسنی وجمالی در صورت پاک رسول علیه السلام پیدا آمده بود وجواب دوم مراد از ربی سید لیست ای رایت سیدی جبرئیل فی احسن صورة روا باشد که رب گویند وسید خوانند استشهاد قول ابی هریره آورد وقتی می گفت رایت ربی فی سکک المدینة یمشی وعلیه حلة حمراء وفی رجلیه نعلان قالوا له اکفرت بعد الایمان فتبسم وقال رایت ربی ای سیدی الحسن رضی الله عنه چون سخن در صورت افتاد پرسیدند ان الله خلق آدم علی صورته چه باشد فرمود ها عائدست بآدم زیرا که صورت آدم چنانچه آفریده شده بود در قد وبالا هم بران صورت بود خلاف صورت آدمیان زیرا که آدمی اول کودک بود بعده جوان بعده پیر اما آدم بر یک صورت بود وتبدل در وی نبود واز جملهٔ فضلای عصر که در حلقهٔ ارادت شیخ نصیر الدین محمود آمده بودند مولانا مطهر کره است در فضیلت وبلاغت وفصاحت از متفردان روزگار بود وبانواع مراحم واشفاق شیخ مخصوص قصیده دارد در مدح وی که بعضی ابیات او این ست

دوش آن زمان که از افق مغرب شتاب	خورشید خواند سورهٔ والنجم اذا هوی	شمع فلک زبانه فرو برد اندر آب
دور زمین نشانه بر آورد بر سما	گفتی مگر که یوسف خورشید شد بجاه	گر تیرگی چو دیدهٔ یعقوب شد هوا
بادی بر آمد از لب دریا که دامنش	گرد سیاه سرمه همی ریخت بر فضا	چون ساعتی بر آمد واز شب بجور برگذشته
بنشست با دو ابر در آمد بار نجلا	یکیک ستاره بر سر گردون فروغ داد	چون دهشت طلعت تابان لقا
فراش صنع از ید قدرت بر آورد	قندیلهای نور برین نیلگون قبا	می جست نرم نرم نسیم از کنار باغ
گوئی پیام دوست همی داد در خفا	گر کیمیای دولت جاوید آرزوست	یا گلشن بهشت ازین شاخ بی نما

قال اختلف فیه من الکفر الی القطعیة قیل لرفاترجح قال التسلیم قلت لان فی التکفیر خطر او تعظیمه ربما عاد علی صاحبه بالضرر من جهة اتباع السامع لبهاته وموهاته والله اعلم انتهی ونیز در کتاب مذکور می نویسد مبنی العلم علی البحث والتحقیق ومبنی الحال علی التسلیم والتصدیق فاذا تکلم العارف من حیث العلم نظر فی قوله باصله من الکتاب والسنة وآثار السلف لان العلم معتبر باصله واذا تکلم من حیث الحال سلم له ذوقه اذ لا یوصل الیه الا بمثله فهو معتبر بوجدانه فی العلم به مستند لامانة صاحبه ثم لا یقتدی به لعدم عموم حکمه الا فی حق مثله ونیز می گوید یعتبر الفرع باصله وقاعدته فان وافق قبل والا رد علی مدعیه ان تاهل او اول علیه ان قبل او سلم له ان جلت مرتبته علما ودیانة ثم هو غیر قادح فی الاصل لان فساد الفاسد الیه یعود ولا یقدح فی صلاح الصالح شیئا فغلاة المتصوفة کاهل الاهواء من الاصولیین وکالمطعون علیهم من المتفقهین یرد قولهم ویجتنب فعلهم ولا یترک المذهب الحق الثابت بنسبته لهم وظهورهم فیه والله اعلم ونیز میفرماید قال شیخنا ابو العباس الحضرمی بعد کلام ذکره الجاحد لمن یوحی الیه الشی من هذا الکلام وما یفهمه منه عنه ان سلم له حاذر من باب التضعیف التقصیر وسلامته وهو مؤمن ایمان الجاهل الخفی من

جسمت خسی نگر نفسی خواجه نوبهار — جانت مسے شمر نظر شیخ کیمیا
باری به اراین سرخاکی بزیر پا — والا نصیر ملت و دین و دول که هست
بر دست او اگر نتوانی نهاد دست — نعم النصیر از پس یزدان به ...

و در مرثیه شیخ نصیر الدین محمود گفته است

کدام دل که نه خون گشت از جگر خواری — کجا بجام طرب مجلسی بنا کردند
وفا ز عالم فانی مجو که مشهوراند — فلک بخیره کشی اختران بغداری
دفینه ایست زمین از زبان فرخاری — تو ای عزیز که در ملک و مال مغروری
چه دانی آنکه دراوراق کارخانهٔ غیب — قضا چه نقش برآرد ز کلک جباری
فلک بدشمنی آید به پیش یاری — چو وقت آن برسد هیچکس نگیرد دست
بقا بقای خدا ایست ملک ملک خدای — که نیست قائم و دائم کسی بجز باری
که برگذشت بماجرا و زبسیاری — جهان بماتم خواجه نصیر دین محمود
بقیه سلف و یادگار اهل کرم — که کرد ختم خلافت بملک دینداری
بحق نعمت قرآن و دولت قاری — برحمت تو که عام ست در جهانبانی
که روح اعظم آن شیخ پیشوای کرم — که مقتدای جهان بوده هست اخباری
مجاور رسل و انبیا ز مختاری — بساط صحن ده از حلهای فردوسی

زد ور محنت این نه سپهر نگاهی
که از سپهر ببارید سنگ قهاری
خزینه ایست سپهر ز نفوس انسانی
مباش امین اگر عاقلی و هشیاری
زمانه صلح کند با دل تو یا خصمی
نه ملک بی ملکی سنی سپاه سالاری
ز دست چرخ ندانم کجا کنم فریاد
هزار گونه فغان کرد نوحه و زاری
مهیمنا ملکا منعما خداوندا
بعزت تو که خاص ست در جهانداری
ندیم قربت خود کن غریق رحمت خویش
غلاف قبر کن از پردهای غفاری

وحمید شاعر قلندر جامع کتاب خیر المجالس نیز از خدمتگاران وحاضران مجالس اوست در اصل مرید شیخ نظام الحق والدین ست گاهی همراه پدر در خدمت میرسید وبحضور مجلس تشریفش مشرف می شد و در صحبت بعضی از خلفائی شیخ آنچه مقتضای قابلیت واستعداد او باشد استفاده کرد اگرچه شعراو نه ازان قبیل ست که او را توان باوی یاد کرد ولیکن باین نام مشهور شده و بیشتر شهرت او بنام حمید قلندر ست اول در خدمت مولانا برهان الدین غریب بود وجمله از ملفوظات او جمع آورده بعد ازان در ملازمت شیخ نصیر الدین محمود افتاد و از ملفوظات وی نیز جمع نمود آنرا خیر المجالس نام نهاد ابتدای تالیف در سنه خمس وخمسین وسبعمائة بود و اتمام آن در ست وخمسین احوال وحکایات را ساده نوشته و به تفصیل نوشته است رحمة الله علیه۔

شیخ سراج الدین عثمان

المشهور باخی سراج از مشاهیر خلفای شیخ نظام الدین اولیاست قدس سره انچه از سلاسل مریدان شیخ درین دیار مشهور ست سلسلهٔ او و سلسلهٔ شیخ نصیر الدین محمود ست و وی از عنفوان شباب که هنوز موی ریش آغاز نشده بود در حلقهٔ ارادت شیخ درآمده بود و در سلک خدمتگاران پرورش یافته بعد از چند سال برای دیدن والده بمقام لکهنوتی که الآن بگور مشهور ست میرفت و باز بخدمت

یفهم شیئاً من ذلک فهو لقوة ایمان معه واتساع دائرة علمه ومشهده واسع سواء کان معه نوراً وظلمة تحجب ما فی القوالب من الودائع الموضوعة علی ای صفة کانت وهذا شیء معروف مفهوم انتهی وقال والتوقف فی محل الاشتباه مطلوب کذمه فیما تبین وجهه من خیر وغیره مبنی الطریق علی ترجیح الظن الحسن عند موجبه وان ظهر معارض وقال قوم ما ادی الیه الاجتهاد جزم بهم امر الباطن الی الله وممن تم اختلف فی جماعة من الصوفیة کابن الفارض وابن جلاء والعفیف التلمسانی وابن دواسکین وابن اسحق النجبتی والتستری وابن سبعین والحاتمی مراد بحاتمی شیخ ابن عربیست ومختاره شیخ جلال الدین سیوطی که از علماء متاخرین حدیث ست در شان شیخ آنست که اعتقاد ولایته وتحریم النظر فی کتبه وتحریم نظر در کتب ایشان خود مذهب ایشان ست می گویند نحن قوم یحرم النظر فی کتبنا الا لمن الخ وهمچنین می گویند که شیخ مجد الدین فیروزآبادی صاحب القاموس وکتاب الصراط المستقیم در مدح وتعظیم وی مبالغه کرده ودر انتصار و ذب از وی کتابی تصنیف کرده ومناقب ومقامات او را بیان نموده است ولیکن شیخ ذکره الله بالخیر می فرمود که درین کتاب ومانند این کتاب زهرهاست شکر اندود

میر سید و در وقت عطاء خلافت او را شیخ فرمود که اول درجه درین کار علم ست او را چندان نصیبی از علم نیست مولانا فخر الدین زرادی عرض کرد که او را در شش ماه عالم می کنم بعد ازان در خدمت مولانا فخر الدین زرادی تعلّم کرد و مولانا برای او تصریفی تصنیف کرد و او را عثمانی نام نهاد بعد ازان پیش مولانا رکن الدین کافیه و مفصل و قدوری و مجمع البحرین تحقیق کرد و بعد از نقل شیخ نظام الدین قدس سره سه سال دیگر تعلّم کرد و بعضے کتب از کتابخانهٔ شیخ که وقف بود و جامها و خلافت نامه که از خدمت شیخ یافته بود با خود برُد و آن دیار را بجمال ولایت خود بیاراست و در باب او نفس شیخ چنین رفته بود که او آئینهٔ هندوستان است نقل ست که او بعضے جامها را که از خدمت پیر یافته بود دفن کرد و بران گوری ساخت و در وقت رحلت وصیت کرد که مرا در پایان گور جامها دفن کنند بعد از نقل او همچنین کردند خلفای او در دیار گور مشهور اند و الی یومنا موجود مقام او نیز دران دیارست رحمة الله علیه در ملفوظات شیخ حسام الدین مانکپوری می نویسد که درویشی سهروردی مهمان شیخ سراج الدین عثمان اودهی شد چون شب شد بعد از نماز خفتن شیخ سراج الدین جامه از تن برکند و بر بستر افتاد آن درویش تمام شب بنماز مشغول بود چون بامداد شیخ برخاست و بوضوی شب نماز کرد درویش گفت عجب کاری که تمام شب در خواب بودی و نماز بامدادی وضو کردی شیخ او را تواضع بسیار نمود و فرمود شما بزرگید تمام شب کار کردید و ما کالای داریم و دزد در پی آن کالاهست نگاهبانی میکردیم ؎

اگر عاشق بمسجد در نیامد　　دل عاشق همیشه در نمازست

شیخ قطب الدین منور

پسر شیخ برهان الدین بن شیخ جمال الدین هانسوی ست وی از اعاظم خلفای شیخ نظام الدین اولیاست جامع کمالات و مظهر کرامات بود از شیوهٔ تکلف عاری بود سر غوغای خلق نداشت در مدت عمر خود از حجره باختیار خود بدر نیامد و بدر خانهٔ امرا نرفت و بتوکل و قناعت گذرانید منقول ست که وقتے سلطان محمد تغلق قاضی کمال الدین صدر جهان را پیش او فرستاد و فرمان چند موضع نوشته با و همراه کرد تا او را بدنیا بفریبد بعد ازان سلسلهٔ ایذا بجنباند چونکه عادت او بود لطائفه در ریشان چون صدر جهان بخدمت شیخ قطب الدین منور آمد آنچه بادشاه با و گفته بود درسانید و فرمان مواضع در پیش او نهاد شیخ قطب الدین منور فرمود در آنچه سلطان نصیر الدین بن شمش الدین طرف اوچه و ملتان میرفت غیاث الدین را که دران زمان ملک الامرا نصیر الدین بود بخدمت شیخ فرید الدین فرستاد و فرمان موضع بخدمت او آورد فرمود که پیران ما اینچنین قبول نکردند طالبان این کار بسیار ند بدیشان بدهی اکنون ما مریدان ایشانیم ما را آن باید کرد که ایشان کرده اند آورده اند که بار دیگر او را با سلطان محمد تغلق ملاقات واقع شد و آنچنان بود که وقتے محمد تغلق طرف خطهٔ هانسی رفته بود و در هانسی که چهار کروه هانسی ست نزول کرده

کرده از و اصحابات اینها محفوظ باید شد و در مبهمات آن خوض نکرد و مطلقاً از فوائد آن محروم نشد و در ملا با اغیار نقل نکرد انتهی و رسائل که مردم در رد و اثبات این کتاب نوشته اند منظور نظر شریف شده باشند که چه حال دارند و غالب کدام جانب ست و انصاف آنکه در بعضے مواضع این کتاب آنچه بفهم ظاهر می آید آن خود محل تردد و انکارست و کسی را که غم ایمان و رعایت اسلام ست تقلید دران جا افتادن و اعتقاد کردن از درجهٔ احتیاط دورست و خدا داند که ایشان چه قصد کرده اند پس فی الحال انکار راجع بچیزی است که از ظاهر عبارت مفهوم میگردد و در فهم ما می در آید نه باحتمال آنکه چیزی اراده کرده باشند که نه منکر باشد والله و در حقیقت انکار فقها بروی بطریقے دیگرست و انکار فقرا برنگے دیگر و لکل وجهة هو مولیها فاستبقوا الخیرات و این طریق فصوص یک طریقی خاص ست مدار کار تصوف و مذهب حضرات صوفیه قدس الله تعالی اسرارهم نه همین ست طریقهٔ متفق علیها درین قوم آنست که در کتاب قوة القلوب و رسالهٔ قشیریه و منازل السائرین و تعرف و عوارف و امثال آن بیان کرده اند و بر اعتقاد این قوم و محبت این طائفه علیه

سله ا سے باوجود ۱۲ ۱۲

نظام ندبارے عرف مخلص الملک را کہ سخت درشت مردی بود بدیدن حصار ہانسی فرستاد تا کیفیت
خرابی و درستی حصار بیارد نظام الدین ندبارے در زیر حصار می گشت تا نزدیک خانۂ ایشان رسید پرسید
کہ این خانہ از آن کیست گفتند کہ از آن شیخ قطب الدین منور خلیفہ شیخ نظام الدین گفت عجب ست
کہ بادشاہ اینجا بیاید و این شیخ بدیدن نیاید چون بخدمت سلطان باز رفت گفت اینجا شیخی ست از
خلفای شیخ نظام الدین کہ بدیدن بادشاہ نیامدہ است سلطان محمد را نخوت سلطنت در کار بود شیخ
حسن سر برہنہ را کہ مردی عالی جاہ بود بطلب شیخ قطب الدین منور فرستاد حسن سر برہنہ آمد و در دہلیز شیخ
قطب الدین منور نشست شیخ زادہ نور الدین بیرون آمد و گفت کہ بندگی شیخ شما را می طلبد حسن سر برہنہ
بخدمت شیخ در آمد و مصافحہ کرد و نشست و گفت شما را سلطان طلبیدہ است شیخ قطب الدین منور
فرمود کہ درین طلب اختیار بدست من ہست یا نہ او گفت خیر اختیار فرمانست کہ شما را ببرم فرمود الحمد للہ
باختیار خود نمی روم بعدہ روی سوی اہل خانہ کرد و گفت شما را بخدای سپردم این سخن بگفت و
مصلا بر کتف مبارک خود کرد و عصا بر دست گرفت و پیادہ روان شد حسن سر برہنہ چون در سیمای
وی علامات واصلان حق مشاہدہ کرد گفت چرا پیادہ میروی اسپان در جنیبت میروند سوار شو
فرمود حاجت نیست من قوت آن دارم کہ پیادہ توانم رفت چون نزدیک حظیرۂ آبا و اجداد خود رسید او را
گفت چہ می گوئی زیارت بکنم گفت نیکو باشد در پایان قبر جد و پدر رفت بعد از زیارت عرضہ داشت کرد
کہ من از کنج شما باختیار خود بیرون نیامدہ ام مرا باختیار من می برند و چند نفر آدمی کہ بندگان خدا اند
بیخرچ گذاشتہ ام چون از روضہ بیرون آمد شخصی مبلغی سیم پیش او آورد فرمود این را بخانہ من برسان
کہ خرچی نماند چون بمعسکر سلطان رسید حسن سر برہنہ انچہ معاینہ نمودہ بود بعرض رسانید سلطان از ہمہ
اغماض نمود پیش خود طلبید شیخ در اثنای آنکہ پیش بادشاہ میرفت سلطان فیروز شاہ را کہ دران ایام
نائب باربک بود گفت کہ ما درویشانیم و آداب در آمد مجلس بادشاہان و سخن گفتن با ایشان نمیدانیم چنانکہ اشارت
شود ہمچنان کردہ آید گفت کہ در باب شما بخدمت سلطان چیزہا گفتہ اند چون این معنی ہمچنین ست خدمت
شیخ از تواضع و مسامحت و اخلاق ہیچ فروگذاشت نکند چون سلطان دانست کہ این ساعت
شیخ می آید نشستہ بود و بایستاد و کمان بدست گرفت و بگرما انداختن مشغول شد چون شیخ را دید طاقت
نیاورد و بتعظیم تمام پیش آمد و مصافحہ کرد شیخ قطب الدین چنان دست سلطان محمد را محکم گرفت کہ در لقیۂ اولی
آنچنان بادشاہ جبار کہ چندین مشایخ و علما را تحت تیغ ظلم آوردہ بود معتقد شد و گفت کہ ما در دیار شما
رسیدیم تربیت نفرمودید و بملاقات خویش مشرف نگردانیدید شیخ گفت کہ اول ہانسی بنگرید بعدہ درویش
بچہ ہانسی این درویش خود را درین محل نمیداند کہ بملاقات بادشاہان بکند در گوشہ بدعا گوئی بادشاہان
و کافۂ اہل اسلام مشغول می باشد معذور می باید داشت سلطان محمد تغلق را از حسن تقریر شیخ دل نرم شد

وایمان بطریقۂ قویمۂ ایشان
ترغیب و تحریص نمودہ اند و آنرا
داخل مراتب ولایت و موصل
درجات سعادت گردانیدہ

قال جنید الایمان بطریقتنا
ہذہ من الولایۃ اکنون اگر بعضے
طرق و اوضاع کہ نہ مخالف
کتاب و سنت باشد بلکہ استنباط
و اخذ آنہا از کلیات قواعد
دین و اصول شریعت ممکن
بود و بحضرات مشایخ منسوب
باشد جزم بطلان آنہا و استقرار
و استمرار بر رد و انکار ایشان
از طریقۂ انصاف و از عالم
آشنائی دور باشد و توجیہات
کہ در باب الباس خرقہ و بنای
خانقاہ و غیر آن از مستحسنات
مشایخ ذکر کردہ اند معلوم علم
شریف شدہ باشد شک
نیست کہ فعل عوام در ہمہ جا
ناقص و منکر ست خصوصا در
امثال این مواضع کہ در اصل
سند آنہا ضعیف ست ولیکن
انچہ خواص و محققان کردہ باشند
مقام آن ارفع و اعلاست
و مع ذلک در ہر جانب کہ طریقہ
ورع و احتیاط مرعی افتد احتیال
آن از واجبات وقت ست
و در خلاف آن توقف و اجتناب
لازم و در حقیقت اینہا از ارکان
طریقت و شرایط سلوک این
راہ نیستند چنانکہ طریقۂ ناقضیہ
اباحیۂ زمانست کہ ادعا و ایہام
تصوف کنند و در اعتقاد و عمل
اصلا براہ تقوی و احتیاط نروند

فیروز را گفت آنچنان که مقصود شیخ ست همچنان کنید شیخ منور فرمود مقصود من فقر ست و کنج جد و پدر بعده فیروز ضیاء برنی را که دران زمان در خدمت سلطان محمد بود پیش او فرستاد و یک لک تنکه انعام فرمود شیخ قطب الدین گفت نعوذ بالله که این درویش لک تنکه قبول کند پیش سلطان رفتند و گفتند شیخ قبول نمی کند فرمان شد پنجاه هزار تنکه بدهند این نیز قبول نکرد تا آخر به دو هزار قرار یافت شیخ این را هم قبول نمی کرد و گفت سبحان الله درویش را دو سیر کهچری و دانگی سیر روغن کفاف باشد او را هزارها چه کار آید ایشان گفتند که ما کم ازین پیش تخت سلطان ذکر نتوانیم کرد بضرورت آن مبلغ را قبول فرمود و در مقامات پیران خود خرج کرد بفقرا داد و بعد از چند روز بجانب هانسی روان شد قبر او نیز در گنبد جد پدر ست رحمة الله علیه

شیخ نور الدین

پسر شیخ قطب الدین منور ست **نقل ست** که چون شیخ قطب الدین منور را سلطان محمد تغلق پیش خود طلبید دران حال که شیخ پیش سلطان میرفت شیخ نور الدین خرد بود در عقب شیخ میرفت هیبت و رعب هجوم ملوک و امرا در ذات او اثر کرد و از حال بشد هم درین معرض شیخ قطب الدین منور برین حال مطلع شد و گفت بابا نور الدین العظمة والکبریاء لله شیخ نور الدین می گوید که بمجرد آنکه این سخن بسمع من رسید تقویتے در باطن من ظاهر گشت چنانکه آن هیبت و رعب از دل من بکلی بدر رفت رحمة الله علیه قبر او نیز در گنبد آبا و اجداد ست ـ

شیخ حسام الدین ملتانی

او نیز از خلفای شیخ نظام الدین ست طریقهٔ سلف بود بزهد و ورع و فقر از میان یاران اعلی ممتاز بود و عیالمند بود شیخ نظام الدین در باب او فرموده است که شهر دهلی در حمایت اوست گویند که وی روزی در راهی می گذشت مصلا از کتف مبارک او بیفتاد و او را ازین حال خبر نبود چون قدری راه برفت شخصے از عقب آواز داد و چند بار شیخ شیخ گفت چون او خود را شیخ نمیدانست این را بخود راه نداد تا آنکه آن شخص از عقب او دوید و بوی رسید و گفت که شما را چند کرت آواز دادیم که شیخ مصلای خود بستان شما نشنید گفت ای عزیز من شیخ نیم مردی ملائی فقیرم گویند که وی در شریعت هدایه و بزدوی و در طریقت قوت القلوب و احیاء العلوم بر ذکر داشت **نقل ست** که اندرانچه او از زیارت خانهٔ کعبه برگشت و درین دیار رسید بخدمت شیخ خود آمد شیخ فرمود اگر کسی خواهد که بشرف زیارت خانهٔ کعبه مشرف شود باید که بجهة زیارت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم علیحده نیت کند و برود تا مستوجب زیارت خاص آن سرور گردد و بطفیل زیارت کرده باشد مولانا حسام الدین چون این حرف را شنید همان ساعت

و تمسک بکتاب و سنت نکنند و در دیانات و احکام اسلام ملاحظه ننمایند و شاید که بصوفیه فصوصیته که در مکتوب شریف واقع شده بود امثال این جماعه را اراده نموده باشند والا اصل عنوان صوفیه مرتبهٔ عظیم و مقامی رفیع و مسلک طریق مستقیم ست ذکر آن در مقام تشنیع و تقبیح بغایت گران می آید و در حقیقت این جماعه را داخل صوفیه نباید داشت و فرد این مفهوم شریف نباید پنداشت محققان قوم ایشان را حشویه و باطنیه می نامند باقی هرچه در مکتوب شریف افاده و افاضه فرموده اند عین نصیحت و محض شفقت ست دعا کنند که حق سبحانه و تعالی بهمت پیران راه و عارفان آگاه استقامتی در کار ضعیفان کند و خلاص از قید نفس که کثیف ترین حجابها او باشد موانع سلوک این راه است کرامت فرماید و بر متابعت کتاب الله عز و جل و اتباع سنت سید المرسلین صلی الله علیه و آله وسلم و بهمت دوستان و خاصان درگاه خود رضوان الله علیهم اجمعین استقامت بخشد انه ولی الهدایة والتوفیق و به نستعین

الرسالة التاسعة ایراد العبارات الفصیحة فی شرح قوله علیه السلام الدین النصیحة

لا اله الا الله محمد رسول الله

عزیمت زیارت مدینه مصمم ساخت و روز دیگر متوجه شد رحمة الله علیه در خیر المجالس می گوید که شیخ نصیر الدین
محمود فرمود که وقتی مولانا حسام الدین ملتانی و مولانا جمال الدین نصرتخانی و مولانا شرف الدین علیهم الرحمة
بخدمت شیخ طاب ثراه آمده بودند خدمت شیخ روی مبارک طرف مولانا حسام الدین کرد و فرمود که اگر کسی
روز صائم باشد و شب قائم کار بیوه زنی کرده باشد این مقدار هر بیوه زنی که هست می تواند کرد اما
مشغولی که بندگان خدای تعالی می کنند و بدان مشغولی بخدای تعالی رسیده اند جز این مشغولی ست
مولانا حسام الدین و یاران منتظر ماندند مگر خدمت خواجه این زمان بیان خواهند کرد دران مجلس
هیچ بیان نفرمود اما این مقدار گفت که با شما خواهم گفت تا مدت شش ماه پیش گذشت بعد ازان
همین عزیزان بخدمت رسیده بودند دران محل محمد کاتب که او از میان حجاب سلطان علاؤ الدین دخل
بندگان شیخ شده بود درآمد و زمین بوس کرد و بنشست خدمت خواجه ازو پرسید کجا بودی جواب داد
که در سرای بودم امروز سلطان علاؤ الدین پنجاه هزار تنکه بندگان خدای را انعام داد خدمت خواجه
روی مبارک طرف مولانا حسام الدین کرد و فرمود که انعام سلطان بهتر یا وفای وعده که با شما کرده شده ست
یاران همه روی بزمین آوردند گفتند وفای وعده بعده خدمت خواجه قدس سره فرمود مبنای مشغولی
سالکان بر شش چیز ست اول خلوت باید که از خلوت بیرون نباید بواسطه ازاله شاست و قبض و داعیه
هوا دوم وضو باید که علی الدوام با وضو باشد مگر آنکه خواب غالب شود بر فور بخسپد و برخیزد و در حال وضو
سازد سوم صوم دوام چهارم دوام سکوت از غیر حق پنجم دوام ذکر با ربط دل خود بشیخ وهو عبارة
عن تعلق قلب المرید بالشیخ ششم نفی خواطر غیر حق **نقل ست** که چون او را بشرف خلافت مشرف میکردند
وصیت طلبید شیخ نظام الحق والدین قدس سره دست مبارک خود را از آستین بیرون آورد و بانگشت
شهادت جانب مولانا اشارت کرد که ترک دنیا ترک دنیا ترک دنیا و فرمود که در کثرت مریدان بکوشی عرض
کرد که اگر فرمان شود بر سر آب روان در بیابان سکونت گیرم در شهر آب چاه ست وضو ساختن بدان لا اسا
نمی شود فرمود که هم در شهر باش کن کاحد من الناس چون باز شهر بیرون آئی و بر سر آبی سکونت گیری
غریب و شهری نشان بر تو برسند که فلان درویش در فلان رباط نشست کرده است و مزاحم وقت تو
شوند و در آب چاه ها اختلاف علماست و دران شرعاً وسعتی و رخصتی هست دیگر عرض کرد که بر بنده وقتی
فتوح میرسد چیزی نصیب فرزندان می کنم و چیزی از برای آیندگان میدارم و وقتی چند روز می گذرد که
چیزی نمیرسد و فرزندان مزاحمت می نمایند و آینده محروم میرود درین محل قرض کنم یا نه فرمود در تدبیر بسیم
خواهی افتاد پس درویشی کی خواهی کرد درویش آن باشد که اگر چیزی موجود دارد خرج کند والا صبر
کند و بر نامرادی بسازد و خود را در تدبیر نبندد از بعده فرمود درویش را هر روزی غنا باید و هر روزی دو نوع
ست صوری و معنوی اما صوری آن درویشانند که بر درها می گردند و چیزی میخواهند و معنوی آن

قال رسول الله صلی الله علیه وآله
وسلم الدین النصیحة قالوا لمن
یا رسول الله قال لله ولرسوله
ولکتابه ولعامة المسلمین وخاصتهم
حدیث صحیح رواه البخاری
و روی مسلم بمعناه بدانکه این
حدیث از جوامع الکلم ست
و تمامه علوم دینی در حیطه اجمال
وی مندرج ست اگر کل علماء
عالم با فرض طول اعمار تا حد امکان
جمع آیند و بیان این علوم بکنند
جزوی ازان بسر نیاید آنچه گفته باشند
بر اندازه علم و وسعت حوصله ادراک
خود گفته باشند. ولو ان ما فی الارض
من شجرة اقلام والبحر یمده الآیة
و جوامع الکلم آن حدیث را گویند
که از غایت ایجاز و اختصار لفظ
قلیل جامع و حاوی معانی کثیر آید
و این قسم سخن از خواص کلام حضرت
رسالت ختمیه محمدیه علی مصدرها
الصلوة والتحیة و دلائل و شواهد
کمال اوست چنانچه فرموداوتیت
جوامع الکلم واختصرلی الکلام
و همچنانکه در وجه بیلش اجناس
دقائق حسن و جمال بیرون
از حد ادراک عقول و اوهام ابداع
نمودند در کلام جلیلش انواع اسرار
و حقائق خارج از حیطه تصور
افهام تضمین فرموده اند نیست
[illegible] است [illegible] دل
راستی کردن مرواست [illegible]
و آواز [illegible] است الدین
النصیحة نصیحت در لغت خالص
شدن و بی خلل و غش شدن
و بر قدم صدق ایستادن ست

درویشانند که در کنج خانهٔ خود مشغول باشند و در خاطر گذرانند که از زید و عمرو مرا چیزی خواهد رسید هر دری که صوری
با زهر دری معنوی ست زیرا که هر دری صوری چنانکه هست می نماید اما هر دری معنوی ظاهر خود را بطریق
مشغولان حق می نماید و باطن در بدری می گردد وقتی از شیخ پرسید مخدوم خلق کرامت می طلبند فرمود الکرامة
هی الاستقامة علی باب الغیب تو در کار خویش مشغول باش کرامت چند طلبی آورده اند که دران سال که
سلطان محمد مردم شهر دهلی را در دیوگیر روان می ساخت بتقریب شهری که در انجا آبادان میکرد مولانا
حسام الدین در گجرات رفت و همانجا برحمت حق پیوست و در شهر پٹن که شهر قدیم گجرات ست مدفون شد
مقام او دران دیار مشهور و معروف ست رحمة الله تعالی علیه۔

مولانا فخر الدین زرادی

وی از خلفائی شیخ نظام الدین اولیاست بزرگ بود جامع علم و تقوی و ذوق و عشق در امر دین
صلابتی تمام داشت و عظمتی وافر و در اوائل حال پیش مولانا فخر الدین هانسوی در شهر دهلی تعلم می کرد
و بجوشش طبیعی و دقت سخن و فصاحت عبارت از ممتازان اهل شهر بود عاقبت مرید شیخ المشائخ شیخ
نظام الدین شد و ملحوق گشت و از میان متعلمان برآمد و در سلک درویشان منسلک گشت و هم در غیاثپور
ساکن شد و بعد از رحلت پیر برلب آب جمن در محلی که الآن فیروزآباد دهلی هست مشغول شد و چند گاه بر سر
حوض علائی جا کرده و مدتی در بند بسنا که درمیان کوه ست و دران زمان بیابان و مقام شیران بود
مشغول شد و بعد از ان بزیارت خواجه بزرگ معین الحق والدین قدس سره باجمیر رفت بعده بزیارت
شیخ فرید الدین باجودهن رفت بیشتر احوال در سفر بودی و در صحراها و بیابانها خدا را عبادت کردی
و صوم دائم داشتی **نقل ست** که مولانا فخر الدین زرادی از شیخ نظام الدین سوال کرد که مشغولی
بکلام الله فاضلتر باید کرد فرمود ذاکر را وصول زودتر بود اما خوف زوال هم بود اما تالی را وصول دیرتر
بود ولیکن خوف زوال نباشد **نقل ست** که شیخ نصیر الدین می گفت که آنچه ما را در یک ماه و دو ماه
فتح شدی مولانا فخر الدین زرادی را در یک ساعت بدست آمدی در زمانی که مردم شهر را بدیوگیر بردند
او نیز رفت و از انجا بزیارت خانه کعبه رفت و از انجا ببغداد رفت و علم حدیث بحث کرد بعد از ان بشوق
دهلی که وطن قدیم او بوده بازگشت و در کشتی نشست و آن کشتی غرق شد و مولانا بدرجه شهادت رسید
رحمة الله علیه **نقل ست** که دران ایام که محمد تغلق خلق شهر دهلی را بجانب دیوگیری فرستادی خواست
که ملک ترکستان و خراسان را ضبط کند و آل چنگیز را نان دبار براندازد تمامی صدور و اکابر شهر را
فرمود تا حاضر آیند و بارگاهی بزرگ نصب کنند و در زیر آن منبر نهند تا بر ان منبر خود برآید و خلق را در
جهاد کفار تحریض کند هم در آن روز مولانا فخر الدین زرادی را و شیخ شمس الدین یحیی را و شیخ

سفر باید دین همین نصیحت ست
صحابه گفتند یا رسول الله این
نصیحت که اشارت بدان کردی
و دین را منحصر دران ساختی
کرامت و نسبت بکیست فرمود
لله و لرسوله و لکتابه مر خدا راست
و رسول و را و کتاب او را و لائمة
المسلمین و خاصتهم و عامة مسلمانان
خواص ایشان را یعنی حقی که
باید ادا نمودن و ادبی که باید رعایت
آن کردن حق اینهاست چون
این حق ادا نمودی دین را رشد
بر حسب تفاوت درجات آن
اکنون ببین که کدام علم از علوم
دین را احاطه شمول این معانی
بدرمیر و در جه علمها متعلق ست [illegible]
الوهیت و خالقیت یا بمقام
نبوت و شریعت و لعبارتی گوئیم
از ین بگوئیم علم متعلق ست بخلق
با بخالق هر چه گویند از ین بیرون
نرود و با اشارتی اجمالی لعنوانات
این مقاصد المندرج و مشابه
بیان بکنیم بیان آن تفصیل خود
چه صد کرام جال ست و چون سخن
در سیاق زبان علم و قال الفقه بر [illegible]
صرف وقت بر توجه و اصغای آن
لازم ست اما نصیحت لله معرفت
ذات و صفات وی و اتباع
و امتثال اوامر و نواهی و نصرت
دین و تسلیم احکام وی بود
اوامر و نواهی احکام شریعت است
که بندگان را بدان تکلیف کرده
محافظ دائره کن و مکن گردانید
از ان جمله نیخ چیز را مدار دین و
عمده آن ساخته و بناء مسلمانی

نصیر الدین محمود را نیز طلب فرمود خواجه قطب الدین دبیر که یکی از مریدان شیخ نظام الدین اولیا و شاگرد
مولانا فخر الدین بود مولانا را پیش از همه عزیزان بدرگاه سلطانی برد و مولانا بارها می گفت که من سر خود
پیش در سرای این مرد غلطیده می بینم من با و مسامحت نخواهم کرد چون مولانا را با سلطان ملاقات
شد خواجه قطب الدین دبیر کفشهائی مولانا بر داشت و در بغل کرد و بایستاد سلطان محمد این معنی را
معاینه کرد و هیچ گفت و با مولانا فخر الدین زرادی بمکالمه مشغول شد و گفت ما می خواهیم آل چنگیز خان
ملعون را بر اندازیم شما با ما درین کار موافقت خواهید کرد مولانا گفت انشاء الله تعالی سلطان گفت این
کلمهٔ شک ست مولانا گفت در مستقبل همچنین آید سلطان محمد ازین سخن بر خود پیچید و گفت شما ما را نصیحت
بکنید تا بران کار کنیم فرمود که غضب فرو خورید سلطان گفت کدام غضب فرمود سبعی سلطان ازین متغیر
در غضب شد فرمود طعام حاضر آرند چون طعام حاضر آمد مولانا با کراه اندک طعام می خورد چون
طعام برداشتند بجهت بزرگانی که حاضر آمده بودند جامهٔ صوف و یکان بدرهٔ سیم حاضر آوردند شیخ
نصیر الدین محمود و مولانا شمس الدین یحیی و دیگر بزرگان چنانکه آمده است بدست گرفتند و خدمت
کرده باز گشتند اما جامه و سیم مولانا فخر الدین را پیش از انکه بوی رسد بخواجه قطب الدین دبیر خود
بستد چون میدانست که وی نخواهد بدست گرفت و این سبب فوت حرمت مولانا خواهد شد چون
این بزرگان باز گشتند سلطان محمد خواجه قطب الدین دبیر را گفت که ای مزوّر بدبخت این چه حرکتها
بود که کردی و فخر زرادی را از زیر تیغ من خلاص دهانیدی او گفت استاد من ست و خلیفهٔ مخدوم
من مرا شاید که ادب او نگاه دارم سلطان گفت که این اعتقادهای کفر آمیز را بگذار و الا ترا خواهم کشت
گفت زهی دولت اگر مرا بجهت مخدوم من بکشند رحمة الله تعالی علیهم و علی جمیع عباده الصالحین۔

مولانا فخر الدین مروزی

حافظ کلام ربانی بود بکمال تقوی و ورع آراسته پیوسته کتابت کلام مجید کردی و از خلق مجرد
زیستی و از مصاحبان و مریدان شیخ نظام الدین اولیا بود گویند او را با مردان غیب ملاقات بود
نقل ست که وقتی بخدمت شیخ عرضه کرد که مرا تشنگی غالب شده بود در پیش من کسی نبود که آب طلبم
کوزهٔ پر آب از غیب پیدا شد آن کوزه بشکستم و آب ریخته شد و گفتم که من آب کرامت نخواهم خورد
شیخ فرمود که بایستی خورد ازینها بسیار می باشد وقتی من نیز خواستم که شانه کنم پیش من کسی نبود که شانه
بیارد درین میان دیوار بشگافت از دیوار شانه بیرون آمد بستدم و شانه کردم از شیخ نصیر الدین منقول
ست که فرمود در ایچه مولانا فخر الدین مروزی کتابت کردی از خلق پرسیدی که این کتابت چه ارزد
گفتندی شش کانی جزو وی او گفتی من چهار جیتل بستانم و زیاده نستانم اگر کسے برائے تبرک

بران نهاده است که بناء خانه
دین بی آن بر پا نبود مسلمان
کامل آن بود که آنها را با شرایط
و آداب ظاهر و باطن بنعت
دوام و استقامت بجای آرد
و بر پا دارد و نصرت دین حق بجهاد
در راه حق و بقصد اعلای کلمة
الله با اعدای دین کارزار نمودن
و بر قدم امر معروف و نهی منکرات
ایستادن و بی مداخلت هوا
و مزج نفسانیت ازین عهده
بیرون آمدن ست و هم از وجوه
نصرت دین حق قیام ست
بتحصیل اسبابی که موجب بقا
و تقویت دین و ملت ست و آن علم
است و عمل و علم کتاب الله
و سنت رسول او ست صلی الله
علیه و آله و سلم و علومی که مبادی
و وسائل و ممد و معاون آن
بود چنانچه علم صرف و نحو و سائر
علوم دینیه و قواعد ادبیه ؏
علم دین فقه ست و تفسیر و حدیث
هر که خواند غیر این گردد خبیث
و عمل کار کردن بدان بود که علم
بی عمل سودمند نیاید هر چند
شرف ذات و نفاست جوهر
علم باقیست و عمل اصول صنائع
و حرفت مثل زراعت و حیاکت
و عمارت و تجارت و امثال آن
نیز ازین قبیل ست چه بقای
دین و ملت بلکه بنای جهان عالم
و آدم بمقتضای حکمت بی آن
نتوان بود و انچه واقع شده است
در حدیث که اختلاف امتی رحمة
اکثر علما آن را بر اختلاف طرق

زیاده از چهار جیتل کردی نستدی چون پیر معمر شد واز کتابت ماند قاضی حمید الدین ملک التجار بسلطان علاؤالدین عرضه داشت کرد این چنین بزرگی هست تا این زمان روزگار از کتابت می گذرانید این زمان از کتابت ماند درا از بیت المال چیزی تعیین شود سلطان هر روز یک تنگه فرمود گفت نخواهم شد همان شش کانی بدهید بعده بجهد بسیار دو شش کانی قبول کرد رحمة الله علیه شیخ نظام الدین قدس سره بخط مبارک خود رقعه بجانب او نوشته است در بیان محبت رب العالمین نسخهٔ آن اینست که اتفاق اصحاب طریقت و ارباب حقیقت که اهم مطلوب و اعظم مقصود از خلقت بشر محبت رب العالمین ست و آن بر دو نوع ست محبت ذات و محبت صفات محبت ذات از مواهب ست و محبت صفات از مکاسب هرچه از مواهب ست کسب و عمل بنده را بدان تعلقی نیست و هرچه از مکاسب ست هست طریق کتساب محبت دوام ذکرست مع تخلیة القلب عما سواه این را فراغ شرط ست فراغ را چهار چیز مانع ست و هرچه مانع شرط ست مانع مشروط ست خلق و دنیا و نفس و شیطان طریق دفع خلق عزلت و انزوا ست و طریق دفع دنیا قناعت ست و طریق دفع نفس و شیطان التجا کردن بحق ساعةً فساعةً و السلام و مشهور آنست که طریق دفع شیطان ذکرست طریق دفع نفس التجا بحق۔

مولانا علاؤالدین نیلی

از علمای اوده بود در وشی پاکیزه داشت وصفای تمام پیش مولانا فرید الدین شافعی که شیخ الاسلام اوده بود کشاف می خواند مولانا شمس الدین یحیی و علمای اوده سامع بودند زی علما داشت اما باوصاف تصوف موصوف بودی اگرچه از شیخ نظام الدین مجاز مطلق بود اما یک مرید هم نگرفت و بارها (لباس ۱۲) فرمودی که اگر شیخ نظام الدین در صدر حیات بودی من خلافت نامه بخدمت شیخ نظام الدین سانیدمی که از دست من این امر دینی نمی آید او را بخدمت پیر خود غایت محبت بود گویند که در آخر عمر خود فوائد الفواد که ملفوظات شیخ ست بخط خود نوشت و بیشتر حال بر خود میداشت و مطالعه می کرد و او را خود همان ساخته بود از وی پرسیدند که چندان کتب معتبر از هر علم که پیش شماست هیچ دران رغبتی نمی نمائید مگر درین کتاب گفت جهانی از کتب سلوک و جز آن پرست اما ملفوظات روح افزای مخدوم من که نجات من بدانست کجا یابم بیت

مرا نسیم تو باید صبا کجاست که نیست	کجاست نافهٔ لعل تو مشک خطا کجاست که نیست

قبر او نزدیک چبوترهٔ یاران ست رحمة الله علیه۔

شیخ برهان الدین غریب

صاحب شوق و ذوق بود و در سماع غلوی تمام داشت فضلای زمانه مثل امیر خسرو و امیر حسن

و مذاهب و اجتهادات که سبب سماحت دین و توسعه امر بر بندگانست حمل کرده اند و بعضی باختلاف حروف و صنائع و حرف هم در تحصیل و تکمیل آن نیز فرود آورده و اگر عام تر ازان مراد دارند تا شامل هر دو قسم افتد بهتر و مفید تر آید و تسلیم احکام الهی تعالی باحکام ارادیه قهریه وی که بمقتضای جریان قضا و قدر ست راضی شدن ست و خود را تسلیم آن کردن از قال له ربه اسلم قال اسلمت لرب العالمین احکام و اوامر الهی تعالی و تقدس دو قسم اند یکی احکام امریه شرعیه تکلیفیه و وظیفه درینجا طاعت و امتثال ست دوم احکام ارادیه قهریه و بندگی درینجا رضا و تسلیم بود و سلامتی را این دو جزو ست دلیس و بحقیقت مراد حق و حکمت وی عز شانه در ایراد و انزال نوازل حوادث تعرف ست بسوی بنده یعنی بشناسانیدن خود را بنده عاجز گردانیدن او ست بخود تا بداند که درینجا قدرتی دیگر هست بالا تر و غالب تر که قدرتهای دیگر در جنب آن ناقص و در دفع آن عاجز اند و تعرف حق گاهی بطریق لطف و گاهی در صورت قهر بود و چون این نیز متضمن نعمت تقریب و تعریف ست نظر بحقیقت از قبیل لطف بود اول را لطف ظاهر خوانند و ثانی را لطف خفی ظاهر باطن

دخوش طبعان دیگر اسیر محبت او بودند و شیخ نصیر الدین در وقتی که در شهر می بود بخانهٔ ادمی بود و اورا بخدمت
پیر اعتقادی عظیم بود در مدت عمر خود پشت بجانب غیاث پور نکرد و از خلفائی شیخ نظام الدین اولیاست
و قصهٔ خلافت او بران وجهی که در سیر الاولیا نوشته آنچنان ست که خواجه مبشر که از خدمتگاران قدیم
شیخ نظام الدین بود و سید حسین و سید خاموش گفتند که مولانا برهان الدین از مریدان سابق ست
و در اعتقاد میان یاران ممتاز چرا تنا یدکه ذکرا و بجهت خلافت بخدمت شیخ نظام الدین نکنند ایشان
همه اتفاق کرده او را بخدمت بردند و عرضه کردند که مولانا برهان الدین غریب بندهٔ قدیم حضرت مخدوم
است پای بوس می کند و امید وار مرحمت می باشد مولانا درین محل زمین بوس کرد بعده اقبال خادم
کلاه و پیراهن که در صحبت شیخ نظام الدین یافته بود پیش برد و دست مبارک شیخ نظام الدین بران
کلاه و پیراهن نهاد و در نظر شیخ نظام الدین مولانا برهان الدین را پوشانید و گفت شما هم خلیفه اید
دران زمان شیخ نظام الدین ساکت بود و سکوت دلیل رضاست **نقل ست** که وقتی که شیخ نظام الدین
از مولانا برهان الدین غریب کوفته گشته بود بسبب آنکه وی پیر زمن شده بود و در اصل خلقت هم ضعیف
بود بسبب آن گلیمی دوتا می کرد و بر بالائی آن در خانهٔ خود می نشست علی زنبیلی و ملک نصرت که از
اقارب سلطان علاؤ الدین بودند و مرید شیخ علاؤ الدین گشته و مخلوق شده این معنی را بخدمت شیخ
بنوعی دیگر رسانیدند که مولانا برهان الدین بر سجادهٔ شیخی می نشیند و رعایت این کار بر طریقهٔ مشائخ میکند
شیخ نظام الدین ازین معنی برنجید چون مولانا برهان الدین بخدمت آمد سخن نفرمود چون از خدمت
برخاست و بجماعت خانه آمد اقبال خادم فرمان شیخ رسانید که شما همین ساعت بروید و این جا منشینید
وی سراسیمه و پریشان بخانه رفت و تعزیت بنشست مردم شهر بدیدن او می آمد بعد از چند گاهی
امیر خسرو دستار در گردن کرد و نظر شیخ بایستاد فرمود ترک چیست عرضه کرد که عفو جرم مولانا برهان الدین
از حضرت التماس دارم تبسم کرد و فرمود او کجاست بطلبید بعده مولانا و امیر خسرو دستار در گردن
خود هر دو بخدمت آمدند و سر بر زمین نهادند جرم مولانا را عفو کرد و مولانا بتجدید بیعت مشرف شد
مولانا برهان الدین غریب بعد از نقل شیخ چند سال در حیات بود و دست بیعت بخلق خدا میداد
چون در دیوگیر رفت برحمت حق پیوست قبر او در همانجاست و این برهان پور که شهری مشهور
است بنام شیخ آبادان ست ملوک آنجا معتقد اویند رحمة الله علیه۔

مولانا علی شاه جانداد

از مریدان شیخ نظام الدین اولیاست او را کتابیست مسمی بخلاصة اللطائف در انجا می گوید
رایت شیخی و مخدومی شیخ نظام الدین قدس سره العزیز فی المراقبة فاذا اردت ادخل فی بعض الاوقات

در هر دو صورت هم لطف ست
و هم قهر آنجا لطف ظاهر ست
و قهر خفی و اینجا قهر ظاهر و لطف
خفی ست ۵ عاشقم بر لطف
و بر قهرش بجد ÷ ای عجب من
عاشق این هر دو ضد ÷ این معنی
را بیان کشاده تر ازین در رساله
مسمی بتسلیم المصاب کرده شده است
از انجا باید جست ما ما نصیحت
رسول الله اول محبت و تعظیم
و ادب جناب عالی وست و
تبریه و تنزیه ساحت او و جلال
او و تمامه انبیا صلوة الله و سلامه
علیه و علیهم اجمعین از هر عیب
و منقصت که نه لائق بمقام
نبوت و رسالت بود و ضابطه
در باب نگاهداشت ادب
آنجناب آنست که هر چه در ای
مرتبه الوهیت و صفات قدس
حق ست عز و علا از هر کمال
و منقبت که باشد او را ثابت ست
ست ۵ مخوان او را خدا از بهر
امر شرع و حفظ دین ÷ دگر هر
وصف کش میخواهی اندر مدحش
املا کن ÷ جمیع مراتب و کمالات
صوری و معنوی در عبده و رسوله
مندرج ست و عبودیت خاصه
مخصوص ذات شریف او ست
که بندهٔ حقیقی جز او کس نتواند بود
خدا خداست و بندهٔ او دیگر
همه بندگان طفیلی اویند و لازم
است اتباع سنت سنیهٔ او
در عبادات و عادات و اعتقاد
باید کرد که هر چه خلاف سنت
و طریقهٔ اوست باطل ست

فی مجلسہ مرۃ رایتہ جالسا ساکنا حسن الاجتماع ولا یتحرک من ظاہرہ شئی وہو فاتح عینیہ فما عرفنی فقال لی من انت فاذا رایت ارو تان ارجع القہقری وہو یدیر عینیہ کانہ سکران ثم قال ینبغی للفقیر ان یتصور فی قلبہ خاشعا انا جالس بین یدی اللہ ثم قال لی قم واجلس مع الاصحاب انا مشغول رحمۃ اللہ علیہ۔

شیخ علاؤ الدین

ابن شیخ بدرالدین سلیمان صاحب سجادۂ رستین شیخ فرید الدین گنجشکر بود شانزدہ سالہ بود کہ بر سجادہ نشست و پنجاہ و چہار سال حق آن سجادہ بروجہ استقامت ادا کرد و ہم در حالت حیات صیت عظمت و کرامت او در عالم منتشر گشت ہیچ وجہ جز مسجد جامع پاے او جای دیگر نرفت از ملوک وامرا بغایت مستغنی بودی و تا بود صائم الدہر بود و یکپاس شب را افطار کردی و طعام بغایت اندک خوردی و در جود و سخاوت در زمان خود بی نظیر بود و در طہارت و لطافت بعید امیر خسرو علیہ الرحمۃ در مدح او قصیدہ گفتہ است در انجا می گوید ؎

کہ شد برتبہ قائم مقام شیخ فرید
مگر کہ دید ثریا بلندی قدرش
ز بدر زادن خورشید تابدار کہ دید
ز بہر سجدۂ تو چرخ مہرہ زا خم کرد
چو پیر در شب قدر و چو طفل در شب عید

ز تاب نور تجلی چو کرد روشن ق
کہ تا قیامت خواہد بر آسمان خندید
چو ساکنان سپہر ز حادثات ایمن گشت
ز نشتری رگ جانش برای تشنہ کشید
حیات بخش جہانی دم مسیحی تست

علای دنیا و دین شیخ و شیخزادہ عصر
ہزار رشتہ خورشید از جبین بچکید
خہی بروشنی از بدر زادہ خورشیدی
کسیکہ در رہ ذیل عصمت تو خزید
زہی نخفتم شب در سواد رحمت تو
چہ حد گفتن خسرو کہ عمر تو نزید

مقبرۂ او در جوار روضۂ شیخ فرید الحق ست در روضۂ سلطان محمد تغلق کہ مرید معتقد او بود گنبدے عالی عمارت کرد رحمۃ اللہ علیہ۔

خواجہ محمد

ابن مولانا بدرالدین اسحاق از اولاد دختری شیخ فرید الدین ست جامع علوم و حاوی فنون بود در علم حکمت نیز دستی داشت و در علم موسیقی آیتی بود و بکمال ذوق و شوق و طاعت و عبادت موصوف بود وی امام شیخ نظام الدین قدس سرہ بود گویند کہ وی از ملفوظات شیخ کتابی جمع کردہ است و او را انوار المجالس نام نہادہ وقتی در خانقاہ شیخ ابوبکر طوسی کہ بر لب دریاست مجلسی بود و شیخ نظام الدین حاضر بود و ہر چند قوالان چیزی می گفتند در حاضران ذوق در نمی گرفت شیخ فرمود تا سماع بگذارند و بحکایات و ماثر بزرگان مشغول شوند در اثنای این حال ذوقی پیدا آمد شیخ علی زنبیلی روی بجانب شیخ نظام الدین پانی پتی کہ خلیفہ شیخ بدرالدین غزنوی بود کرد و گفت ما از شما سماعی مطلوب داریم و شیخ نظام الدین اولیا

و ہر چہ پیدا کردہ اند و ہر کہ پیدا کردہ است از آنچہ بدان تغیر سنت و مخالفت آن لازم آید قولاً و عملاً و اعتقاداً ضلالت ست و مردود ست قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم من احدث فی امرنا ہذا مالیس منہ فہو رد و فرمود کل محدث بدعۃ و کل بدعۃ ضلالۃ و گفتہ اند ہر گز نور دلے کہ گرفتار بدعت ست نور ولایت در نیابد دوم محبت ہر کہ و ہر چہ منتسب ست بجناب او صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم از علما و صلحا و بلاد و دیار و جوار خصوصاً اکرام قرابت اہل بیت آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم نمودن و تعظیم ایشان داشتن و ایذای ایشان نکردن و از سیئات و زلات ایشان تجاوز کردن و اغماض نمودن و بطہارت جوہر ذات ایشان قائل شدن و از غیبت و تنقیص و اہانت ایشان دل و زبان نگاہداشتن و مملو و مغلوب محبت ایشان بودن قولہ سبحانہ قل لا اسئلکم علیہ اجراً الا المودۃ فی القربی اگر چند در جریان احکام دنیویہ و اقامت حقوق شرعیہ با سائر خلق شریک اند و احیط او امر و نواہی بیرون نہ بحقیقت فضل بر عمل و تقوی ست ان اکرمکم عند اللہ اتقٰکم نصیب کلیہ اما باید کہ در وقت اجرای احکام و حدود شرع بر ایشان خود را نائب محض و امین مطلق داند

بجانب خواجه محمد امام اشارت کرد هر دو برگ برخاستند و بجای قوالان نشستند و غزلی آغاز کردند چون
این بیت رسیدند بیت
هر شب گروی که بینی امشب | از من همه در گذار تا روز
شیخ نظام قدس سره را در گرفت و در جمله اثر کرد و ذوقی پیدا آمد رحمة الله علیه۔

خواجه عزیز الدین صوفی

والده بزرگوار او نیز دختر شیخ فرید الحق والدین ست گویند او نیز از ملفوظات شیخ نظام الدین اولیا کتابی جمع کرده است مسمی به تحفة الابرار و کرامة الاخیار و وی شاگرد قاضی محی الدین کاشانی ست و در صنعت کتابت بی نظیر بود نقل ست که وی می گفت وقتی بر شیخ نظام الدین در آمدم دیدم که بر کپ نشسته است مستقبل قبله و روی و چشم مبارک جانب آسمان داشته و مستغرق جمال حق گشته سن ترسیدم که در محلی نازک در آمدم نه مرا راه برگشتن و نه جای ایستادن یک ساعت نیکو ایستاده بودم و هیچکس از خادمان حاضر نه بعده شیخ نظام الدین بلرزید چنانچه گنجشک بلرزد و بعالم خود باز آمد و بر چشمهای مبارک خود دست بمالید و پرسید تو کیستی گفتم عزیز ست بعده شفقت فرمود و مرحمت بسیار کرد رحمة الله علیه۔

خواجه تقی الدین نوح

پسر خواهرزاده حقیقی شیخ نظام الدین اولیا ست حافظ قرآن بود نقل ست که روزی او را در حالت مرض پیش خود طلبید و خلافت داد و وصیت کرد باید که هرچه بر تو رسد نگاه نداری اگر بر تو چیزی نباشد هیچ دل خود گران نداری که خدا ترا خواهد داد و هیچ کی را بد نخواهی و جفا را بعطا بدل کنی و خود را انسانی که درویش او را خوار نباشد اگر تو این چنین کنی بادشاهان بر در تو آیند وی در حالت حیات شیخ نظام الدین در عنفوان شباب برحمت حق پیوست۔

سید محمد بن سید محمود کرمانی

او از کرمان بتجارت در لاهور آمدی چون بازگشتی در اجودهن شدی سعادت ملاقات شیخ فرید الدین حاصل کردی و بملتان رفتی و در ملتان عم او بود نام او سید احمد کرمانی و درین آمد و شد او را خدمت شیخ فرید الدین محبتی پیدا شد اسباب و اموال کرمان را بکلی ترک داد و در ملتان پیش عم خود آمد و از انجا بقصد ارادت شیخ عزیمت اجودهن نمود عم او را گفت که شیخ الاسلام بهاء الدین زکریا هم عزیز ست سید محمد کرمانی گفت محبت از نهانی شود بکجا اجودهن آمد و مرید شد و ریاضتها کشید

در رعایت و حرمت انتساب از دست ندهند چنانکه بنده بحکم مولی فرزندش را تا دیب کند و خود را در میان نبیند و هرچه وی فرمود عمل کند و زبان و دل از شتم و اهانت نگاه دارد و همین ست حکم اهل اسلام از اهل خصوص در اقامت حدود بلکه تمام مسلمانان در حفظ و حرمت ایمانیا ایشان و افراط و تفریط محل خوف و ضرر ست باید دانست که سابقهٔ عنایت حق در باب اهل بیت نبوت و قدر و عزت آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم در درگاه ربوبیت بیشتر از آنست که از سیئات ایشان تجاوز نکند و شفاعت وی صلی الله علیه وآله وسلم در حق ایشان قبول نیفتد و بر ایشان باو که از سائر امت بترویج دین و تحقیق تقوی بیشتر و بیشتر باشند که حمایت و رعایت شریعت و حق بر وی حمیت دنیا و دین بر ذمه ایشان بیشتر ست کذا قال العلماء سوم از ابواب نصیحت لرسول الله رحم و شفقت بر امت وی ست برعایت حقوق و اعانت و امداد و اقامت فروض کفایات مثل سلام و عیادت و نماز جنازه و امثال آن و قیام بر مهمات که انتظام مهام دین بدانست و تقدی امامت و قضا و فتوی بنیت اقامت سنت و عدالت و اعانت نیز دین باست و لما نصیحت لکتابه فقد نگاه داشت

وبعد از شیخ فرید الدین بصحبت شیخ نظام الدین آمد و داخل یاران اعلی شد و در شب جمعه سنه احدی عشر و سبعمائة رحلت نمود و در یاران چبوتره مدفون شد رحمة الله علیه۔

سید محمد رح

این سید مبارک بن سید محمد الکرمانی جامع کتاب سیر الاولیاست و آن کتابی ست جامع احوال مشائخ چشتیه او در زمان صغر بشرف بیعت شیخ نظام الدین مشرف شده و بعضے مجلسها را دیده و بعد ازو در خدمت خلفاء او بوده و از شیخ نصیر الدین محمود تربیت یافته و بار ها در خواب بجمال شیخ مشرف شده و تجدید بیعت کرده پدر و اعمام و اجداد او از نزدیکان شیخ بوده اند و اکثر از آنچه دران کتاب نقل کرده بواسطه آبائی کرام خود کرده رحمة الله علیه۔

مولانا شمس الدین یحیی قدس سرہ

از اعاظم خلفای شیخ نظام الدین اولیاست و میان یاران اعلائے شیخ معظم و مکرم و صاحب صدر بود و از مشاهیر علمای شهر بود بیشتر مردم شهر در تلمذ بوی انتساب می کردند و بآن نسبت مفتخر و مبتهج می شدند گویند که او را شرح مشارق ست در وی نقل کرده که اتْنَاوْبْ نَبِیٌّ قَطٌّ وی از اوده بدهلی از برای تحصیل علم رو آورده بود و دران اثنا آوازهٔ کرامات شیخ نظام الدین اولیا شنیده روزی وی با مولانا صدر الدین ناوی بخدمت شیخ آمد و شیخ پرسید در شهر می باشید و چیزی تعلم می کنید گفتند آری بخدمت مولانا ظهیر الدین بهکری اصول بزدوی می خوانیم شیخ ایشان را از بعضے مواضع که باشکال مشهور بود پرسید گفتند که سبق ما همین جا رسیده است این حرف بر ما نیز مشکل مانده است شیخ آنرا حل کرد ایشان را اعتقاد در حق او راسخ شد بعد از مدتی مولانا شمس الدین یحیی مرید شد و بمرتبهٔ کمال رسید و وی از تکلفات و مراعات رسم و عادت مبرا بود و از تعلق تزویج معرا بعد از خلافت کمتر کسی را مرید گرفت و ازین کار احتراز کردی و گفتی اگر خط شیخ نظام الدین درین کاغذ نبودی من هرگز این را بر خود نگاه نه داشتمی گویند که شیخ نصیر الدین محمود در مدح او گفته ست شعر

سالت العلم من احیاک حقا	فقال العلم شمس الدین یحیی

نقل ست که اندر آنچه سلطان محمد تغلق تیغ قهر و سیاست بر خلائق خصوصا بطائفه مشائخ آخته بود مولانا شمس الدین یحیی را طلبید و گفت مثل تو دانشمندی اینجا چه کند تو در کشمیر برو و در بتخانه های آن یار نشین و خلق خدا را باسلام دعوت کن مولانا از پیش سلطان از برای تهیه اسباب سفر بر آمد و گفت که من شیخ را بخواب دیده ام که مرا می طلبد مردم چه می گویند من بخدمت خواجه خود میروم ایشان مرا بجای می فرستند فردای آن روز بر سینه او دنبلی بر آمد و بیمار افتاد این خبر بسلطان رسید حکم کرد که او را

تعظیم آن و عمل بدان و تدبر آیات و معرفت معانی و تحصیل علومی باشد که متعلق ست بدان و ملازمت تلاوت با رعایت طهارت و تحسین صوت و حضور قلب و نیز از حقوق کتاب الله ست گفته اند هر که لااقل در شش ماه ختم قرآن نکند فردای قیامت قرآن خصم وی شود و بعض جهلوا گفته اند حاجت زیادت را خود چه گوید و در سلف جماعه بودند که هر روز ختم قرآن میکردند و زیادت از ان نیز و از رعایت حقوق کتاب الله ست ترک تکلم دران و تفسیر آن از پیش نفس خود بے سند و نقل آن از سلف و موافقت شرع چنانچه بعضے از جاهلان بوالفضول این روزگار کنند و آن را تفسیر قرآن نام نهند و ندانند که من فسر القرآن برایه فقد کفر نعوذ بالله من ذلک واما نصیحت مرعامه مسلمانان را رعایت حقوق ایشان کردن و حرمت ایشان در مال و عرض و نفس نگاه داشتن و بچشم حقارت در مسلمانان ننگریستن و دست و زبان از ایذا ایشان باز داشتن و حقوق لازمهٔ ایشان بر وجه کمال ادا نمودن و نصرت و اعانت ایشان بر وجه مشروع کردن ست در حدیث آمده است یاری می برادر خود را ظالم بود یا مظلوم گفتند یا رسول الله مظلوم را یاری توان داد یاری دادن ظالم

بدرگاه ما بیارند مبادا که بها دهی کرده باشند درهمین اثنا از این عالم رحلت کرد قبر او در یاران چبوتره است رح

قاضی محی الدین کاشانی قدس سره

از مریدان شیخ نظام الدین اولیاست قدس سره بوفور علم و زهد و تقوی موصوف و مشهور بود و از دودمان علم و کرامت بود و استاد شهر بود و هم در ابتدای ارادت و تعلقات دنیاوی دست برداشت و امثال ادرار که مایه دانشمندی ست بخدمت شیخ آورد و پاره کرد و فقر و مجاهده پیش گرفت او را با شیخ کلام بسیار بودی و شیخ او را در معرض خلافت داشت و کاغذی بدست خود نوشت که نسخه آن اینست می باید که تارک دنیا باشی بسوی دنیا و ارباب دنیا مائل نشوی و ده قبول نکنی و صله بادشاهان نگیری و اگر مسافران بر تو برسند و بر تو چیزی نباشد این حال را نعمتی شمری از نعمتهای آلهی فان فعلت ما امرتک وظنی بک ان تفعل کذلک فانت خلیفتی وان لم تفعل فالله خلیفتی نقل ست که قاضی محی الدین کاشانی از شیخ نظام الدین سوال کرد که مراقبهٔ مرید مر حضرت عزت را و مر حضرت پیغامبر را و مر شیخ راهبر کی علیحده می باید یا جمع نیز می شاید فرمود که جمع نیز ممکن ست و علیحده هم مفید چون خواهد که جمع کند چنین باید کرد که بیاند بین یدی الله حاضر ست و پیغامبر صلی الله علیه وآله وسلم بر یمین و شیخ بر یسار ست نقل ست که چون شدت فقر و فاقه بر وی غلبه کرد و او را اتباع بسیار بود که بناز و نعمت خو کرده بودند تاب نیاوردند این معنی را یکی از آشنایان او بدرگاه سلطان علاء الدین رسانید سلطان قضای او ده که موروث او بود بدو مفوض داشت چون این خبر بقاضی محی الدین رسید بخدمت پیر آمد و عرض کرد که این معنی بغیر خواست چنین واقع شده است تا حکم مخدوم چه باشد شیخ فرمود البته مثل این معنی بخاطر تو گذشته است آنگاه این معنی برای تو پیش آورده اند قاضی را بدین سبب سیوتی منغص و روزگاری مشوش پیش آمد و چنین گویند که شیخ آن خلافت نامه را از وی باز طلبید و در گوشه نهاد تا یک سال مزاج شیخ بر قاضی محی الدین متغیر بود بعد از یک سال بر قانون قدیم باز گشت و قاضی محی الدین بتجدید ارادت مشرف گشت و هم در حیات شیخ رحلت کرد رحمة الله علیه

مولانا وجیه الدین یوسف قدس سره

از خلفای شیخ نظام الدین اولیاست مرحمت و شفقت شیخ در حق وی بسیار بود و او در ارادت و خلافت سابق بود و در وقت بخشش عطیهٔ خلافت که بیاران اجلی عنایت فرمود او را بتجدید خلافت بخشید وی صاحب خوارق و کرامات بود گویند که چون وی از منزل خود بخدمت پیر می آمد بخاطر او خطور می کرد که روا نباشد که بخدمت پیر بیا بروم حق تعالی او را قوت طیران داد وی گاهی

چگونه بود فرمود آنکه دست او بگیری تا نگذاریش که ظلم کند و جهاد و جنایی ربا طها و امر معروف و نهی منکر و امثال آن نیز در باب نصیحت عامه بود و از نصیحت عامه است تکلم با ایشان بر قدر عقول ایشان که در مع رعایت حال در این باب نمودن و با عامه سخن از دقائق و حقائق گفتن و کشف اسرار نمودن گمراه ساختن است ایشان را و اظهار اختلافات علما و اقاویل ایشان با غیر علما نیز همین حکم دارد و من الله العصمة والعون و اما نصیحت خواص مسلمانان بدانکه خواص را بر سه قسم داشته اند اول امرا و سلاطین اولی الامر اطاعت ایشان کردن و بمکارم ایشان بودن اگر مخالفت حکم خدا و رسول خدا حکم نکنند از واجبات طریقه دین اسلام ست قال الله تعالی اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم و در حدیث آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم بسوید بن عسقله که یکی از صحابه است فرمود یا سوید بن عسقله شاید که دیگر تو مرا نیابی وصیت می کنم مر ترا بتقوی و سمع و طاعت امرا اگرچه بنده حبشی بود و این مبالغه است در اطاعت اولی الامر والا عبد از اهل امارت و امامت نبود و تواند که نائب خلیفه اصل بود و برین تقدیر اطاعت او نیز واجب گردد بالجمله اطاعت و انقیاد امرا فرض بود مادام که مخالفت دین امر نکنند مگر در صورت اکراه باید دانست که

براه سرآمدی وی بحکم پیر در چندیری می بود و بیشتر خلق چندیری مرید او بیند و روضهٔ او هم در چندیری ست رح

مولانا وجیه الدین پائلی رحمة الله علیه

دانشمند متبحر بود و استاد وقت و در زهد و ورع ممتاز و در آخر مرید شیخ نظام الدین اولیا شد و کمال اعتقاد بخدمت او داشت **نقل ست** که وی می گفت وقتی در بانی پت میرفتم در اثنای راه صوفی را دیدم پیدا شد در دل من نوعی انکار آمد آن صوفی گفت یا مولانا چیزی مشکل داری و مراد علم مشکلات مانده بود هر یکی را با وی گفتم او جوابهای موجه می گفت چنانکه خاطر من می آسود تا آن حد که مسئلهٔ قضا و قدر را هم بیان شافی فرمود بعد از اتمام بحث پرسید تو مرید کیستی گفتم مرید سلطان المشائخ نظام الحق والدین او گفت شیخ نظام الدین قطب ماست **نقل ست** که وقتی او را شیخ فرمود که مولانا میان ما و تو و میان خدا همین زبان مانده است قبر مولانا وجیه الدین بر سر حوض شمسی ست در حظیرهٔ قاضی کمال الدین صدر جهان و قتلغ خان که نسبت شاگردی بمولانا داشتند رحمة الله تعالی علیه۔

امیر خسرو دهلوی رحمة الله علیه

وی سلطان الشعرا و برهان الفضلاست در وادی سخن یگانهٔ عالم و نقاوهٔ نوع بنی آدم ست وی در سخن عالمی ست از عوالم خداوندی که پایان ندارد آنچه او را از مضامین و معانی در اطوار سخن و انواع آن دست داد هیچ کس را از شعرای متقدمین و متاخرین نداده و در طرز سخن بر فرمود شیخ خود رفته است که فرموده سخن بر طرز اصفهانیان بگو و با وجود وفور فضائل موصوف بود بصفات تصوف و احوال مشائخ اگر تعلق بپادشاهان داشت و با ملوک و امرا بعنوان خوش طبعی و ظرافت مخالط بود اما توجه دل او بآن جانب بود و این معنی را از برکات آثارش توان دانست چه در دلهای اهل معصیت برکت کمتر توان یافت و آثار ایشان را قبول دلها و جذب خواطر نبود **نقل ست** که وی هر شب در وقت تهجد هفت سیپاره قرآن می خواندی روزی شیخ او را پرسید ترک حال مشغولیهات چیست عرض کرد که مخدوم چندگاه باشد که بوقت آخر شب گریه مستولی می شود فرمود الحمد لله که اندکی ظاهر شدن گرفت در سیر الاولیا می گوید که چون امیر خسرو متولد شد در جوار خانهٔ امیر لاچین مجذوبی بود او را در جامه پیچیده پیش آن مجذوب بردند گفت آوردی آن کس را که دو قدم از خاقانی پیش خواهد رفت می توان گفت که قصد آن مجذوب از دو قدم مثنوی و غزل باشد چه وی در طرز قصیده چنانچه بعضے از مخادیم فرموده اند بخاقانی رسیده است اگر رسیده پیش نرفته وی از یاران و مریدان قدیم شیخ نظام الدین اولیاست قدس سره و غایت اعتقاد و محبت بشیخ داشت و شیخ را نیز بوی نهایت

مرد در خانهٔ خود امیر ست و پدر برا اولاد و معلم بر شاگردان امیر و همچنین هر حاکم و زمین بر تابعان و فرودستان که در حوزهٔ حکم او بند امیر ست بر ایشان طاعت او لازم و بر وی رعایت بشفقت و عدالت واجب در حدیث آمده است کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیته حتی هر آدمی که جوارح و اعضا خود امیر ست دست و زبان وی رعیت وی اند فردای قیامت او را از ایشان خواهند پرسید و ایشان بدرگاه عزت از وی داد خواهی نمود و انصاف خود گرفت دوم علما تعظیم علما و تصدیق ایشان واجب ست در آنچه موافق دین نقل کنند و تمسک بکتاب و سنت نمایند و در آنچه مخالف دین گویند و بهوای نفس و حب دنیا حیله آموزند و فتنه انگیزی نمایند در حدیث آمده است العلماء ورثة الانبیاء ما لم یمیلوا الی الدنیا و یدخلوا السلاطین فاذا مالوا الی الدنیا و دخلوا السلاطین فاخشوهم فانهم لصوص الدین فرمود علما وارثان پیغمبرانند که علم دین با ایشان بوراثت از پیغمبران رسیده است و علما را جز این میراثی نبود مادامیکه میل بدنیا نکنند و در میان سلاطین نه در آیند و چون چنین کنند بترسید از شر ایشان که ایشان دزدان دین اند نسأل الله فتنه و مراد بمیل دنیا و داخل سلاطین آنست که دین بدنیا بفروشند

شفقت وعنایت بود هیچکس را بخدمت شیخ آن قرب ومحرمیتی که امیر خسرو داشته نبود هر شب بعد از نماز خفتن درخلوت خاص شیخ رفتی واز هر باب سخن کردی واز یاران هر کرا درخواست بودی عرضه کردی ویکی از رقعات که شیخ بخط خود بجانب او نوشته است اینست بعد از محافظت جوارح از امور نامرضیهٔ شرع اجتناب نماید ودر مراعات اوقات هم کوشد وعمر عزیز که سبب تحصیل کلی مرادات ست غنیمت شمرد وروزگار را ببطالت مصروف نگرداند واگر در ضمیر انشراح یابد بر پی انشراح رود که آن در طریقت اصلی معتبر ست ودر کلی کارها استخاره را تقدیم نماید وهم صاحب سیر الاولیا گوید امیر خسرو مرحمتهای که از شیخ درباب وصادر شده بود آن را کتابت کرده است ونسخه آن اینست یکبار سلطان المشائخ قدس سره این بنده را فرمود که من از همه تنگ آیم واز تو تنگ نیایم دم بار گفت که از همه تنگ آیم تا حدی که از خود تنگ آیم واز تو تنگ نیایم وقتی مرے بخدمت ایشان درخواست وجرأت نمود که از ان نظرهایی که در حق خسرو ست یکی در کار من کن در حضور او جواب نگفت اما بنده را گفت آن وقت در خاطر می گذشت که می خواستم آن مرد را بگویم که قابلیت بسیار وقتی بر زبان مبارک خواجه رفت دعای من بگو که بقای تو موقوف ست بر بقای من باید که ترا پهلوی من دفن کنند این سخن بکرات بخدمت ایشان یاد داده شده است وایشان فرموده اند که همچنین خواهد شد انشاء الله تعالی وبخدمت خواجه با بنده عهد خدا کرده است که هر گاه که در بهشت بخرامد بنده را برابر خود در بهشت برد انشاء الله تعالی وقتی خواجه در خواب دیدگوی در بیابان بنده نزدیک دروازهٔ پیش خانهٔ شیخ نجیب الدین متوکل آبی روان شده است بغایت روشن وصافی ودعاگوی در دو کانچه بلند تر نشسته است وقتی بغایت خوش وامیدواری پیدا شده در جنان وقتی بر خاطر من گذشتی وبرای تو از خدا النعمتی که ما را مطلوب باشد خواسته ام میدانم که دعا مستجاب شده است ودر تو آن حال پیدا خواهد شد انشاء الله تعالی وبنده وقتی از زبان مبارک خواجه شنید که فرمودند امشب در سر دعاگوی فرود خواندند خسرو را محمد کاسه لیس خوانند از غیب بنده را این خطاب آمده است ومخبر صادق اخبار کرده بدین اسم بنده امیدوار نعمتها است انشاء الله المعطی بنده را خواجه ترک الله خطاب کرده است وچندین فرمان موشح ومزین بخط مبارک ایشان بدین خط در حق بنده مبذول بوده وبنده آن را تعویذ ساخته تا بوقت دفن برابر بنده باشد فردای قیامت رحمان بحق من بیچاره بدان کاغذها بخشاید انشاء الله تعالی الکریم خواجه بنده را طلب فرمود چون بنده پیش رفت فرمودند خوابی دیده ام بشنو بعد از ان بر زبان ایشان گذشت که شب آدینه در خواب می بینم شیخ صدر الدین پسر شیخ الاسلام بهاء الدین زکریا علیهم الرحمة پیش آمد من بتواضع بلیغ پیش آمدم واو خود چندان تواضع نمود که نتوان گفت درین اثنائی می بینم تو که خسروی از دور پیدا شدی ونزدیک ما آمدی وبیان معرفت آغاز کردی همدرین میان صلاح

مداهنت نمایند وفتوهای ناحق دهند واگر ترویج دین نمایند وباعث امداد واعانت مسلمانان وتقویت دین حق شوند آن نعم دکار بس شگرف وشانی بزرگ ست بالله التوفیق سوم از اهل خصوص مشائخ طریقت اند که بعد از عمل بعلم وتحقیق صدق واتباع سنت وتوجه تام بحق وانقطاع از غیر وی سبحانه برسوخ در شریعت بانوار معرفت واسرار حقیقت رسیده بنعمت مزید کمال ومزیت حال ممتاز شده اند افاضل امت وکاملان دین وملت محققین این طائفه ومتمکنان ایشانند که جامع اند میان ظاهر وباطن وشریعت وحقیقت تسلیم ایشان در انچه خبر دهند از احوال باطن واسرار حقیقت لازم ست وضابطه درین باب آنست که هر چه بی شبه مخالف مقتضای علم وحکم شریعت بود انکار آن واجب ست وهر چه دران شبه بود توقف دران لازم اگر قائل وفاعل آن مروی ست که امام ست در علم وعمل ومستقیم در تقوی وورع تاویل وتوجیه قول وفعل وی باید نمود واگر مصلحت شرعی در رد آن بود تا باعث ضلال وضلال ناقصان نگردد آن دیگر ست وباید دانست که ولی از هفوات وزلات ووقوع در معصیت معصوم نبود ولیکن از اصرار بر معصیت ودوام بران محفوظ باشد اینست معنی آنکه گویند انبیاء معصوم اند واولیاء

مؤذن بانگ نماز گفت بیدار شدم چون این خواب تقریر فرمودند گفتند بنگر که این چه مرتبه باشد بعد
آن من بیچاره از سر زاری و نیازمندی عرضه داشت کردم که من کیستم که مرا چه حد آن مرتبه باشد
نه آخر داده شما ست خواجه را ازین سخن گریه گرفت بآواز بلند گریست بنده نیز از گریه سخت ایشان
در گریه شد بعد ازان خواجه فرمود کلاه خاصه آوردند و بدست مبارک خود بنده را لباس کرد و فرمود
می باید که کلمات مشائخ را بسیار در نظر داری این دو بیت از انشاء شیخ نظام الدین اولیاست
قدس سره که در حق امیر خسرو علیه الرحمة گفته اند

رباعی

خسرو که بنظم و نثر مثلش کم خاست	ملکیت ملک سخن آن خسرو راست
این خسرو ماست ناصر خسرو نیست	زیرا که خدای ناصر خسرو ماست

در وقتی که شیخ بریاض رضوان می خرامید امیر خسرو حاضر نبود همراه تغلق شاه بدیار لکهنوتی رفته بود
چون ازان سفر باز آمد گریه ها کرد و تعزیتها داشت و دیوانگیها نمود و گفت من از برای خود میگریم
که مرا بعد از شیخ چندان بقائی نخواهد بود شش ماه بر ملیت نقل شیخ هژدهم ربیع الآخر سنه خمس
و عشرین و سبعمائة و وفات امیر خسرو هژدهم شوال سنه مذکور رحمة الله علیه —

امیر حسن بن علاء سنجری دهلوی

او را در میان فضلای عصر عزتی و مکانی دیگر بود و در میان مریدان شیخ نظام الدین بقربت و عنایت
شیخ امتیازی داشت و در حسن معاملت و صفائی سریرت و سائر صفات حمیده یگانه عصر بود و
باوصاف تصوف موصوف او را نسبت بمیر خسرو تقدم گونه هست اگرچه هر دو مصاحب و معاصر
یک دیگر بودند او را قصائدیست در مدح سلطان غیاث الدین بلبن و در کلام امیر خسرو در مدح این سلطان
کمتر چیزی توان یافت و اکثر اشعار امیر خسرو در زمان سلطان غیاث الدین بلبن در مدح خان شهید
ست که پسر او ست و حاکم ملتان بود و امیر خسرو در ملازمت او می بود و این خان شهید التماس قدوم
شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی از شیراز نموده شیخ التماس او را مبذول نداشته فرمود که پیر شدیم و
میل سیر هندوستان نماند و آنکه در باب ملاقات امیر خسرو با شیخ سعدی سخنان گویند اصلی ندارد میر حسن
را کتابیست مسمی بفواد الفواد در اینجا ملفوظات شیخ را جمع کرده در غایت متانت الفاظ و لطافت
معانی آن کتاب در میان خلفا و مریدان شیخ نظام الدین دستور ست گویند که میر خسرو گفتی کاشکی
تمام تصنیفات من بنام حسن بودی و این کتاب از من بودی و این سخن ناشی از غایت محبتی ست
که میر خسرو را نسبت به پیر خود بود در فوائد الفواد می نویسد که روزی بپای بوس خواجه رفتم بسعادت
بر بام دهلیز نشسته بود نزدیک نردبان بنشستم هر بار یک طبق در را باد میزد بسته می شد بنده آن در را
محکم بیک دست بگرفته تا بایستد ساعتی شد در بنده نظر کرد و دید که در گرفته مانده ام فرمود که چرا نمی گذاری

محفوظ عصمت پیش از وقوع
در معصیت بود و حفظ بعد از وی)
و آنچه ازین طائفه بجهت غلبه
سکر و سطوت حال از آنچه بفتوای
ظاهر شریعت راست نیاید از
قول و فعل نقل کنند بعد از صحت
نقل طریق احوط در وی توجیه
تطبیق است یا سکوت و تسلیم
با عدم اتباع و اقتدا و اقتدا و
اتباع در واضحات و ورد در موہمات
و مبہمات و صاحب حال صحیح
بر تقدیر عدم ضبط و اختیار خود
ست و منکر آن بحکم علم و شریعت
معتد در ترد و سکوت و اغماض و
توقف بر تقدیر احتمال و اشتباه
باحتیاط و انصاف قریب تر سخن
درین باب بسیار ست جمله ازان
در رساله مرج البحرین ذکر کرده شده
است نسأل الله السلامة والعافیة
فی الدنیا والآخرة وصلی الله علی
السید الهادی الی الصراط المستقیم
محمد و آله وصحبه اجمعین

الرسالة العاشرة اقامة الاسم فی اعمال المواسم

لا اله الا الله محمد رسول الله
طریقه محدثین اخذ بعمل منصوص
ست که بنقل صحیح ثابت شده
با جواز عمل بحدیث ضعیف در
فضائل اعمال لاسیما نزد تعدد
طرق و تعاضد آن و طریقه فقها
اعتبار معنی و علت حکم و قاعده
بابست مگر آنکه نص صریح مقابل
آن افتد چنانچه در تحقیق قیاس
ثابت شده است و اکثر صلوات

بند سر بر زمین نهاد و گفت من این در گرفته‌ام تبسم فرمود و گفت این در گرفته و محکم گرفته و هم
در فوائد الفواد می نویسد پنجشنبه سیزدهم ماه مبارک رجب سنه احدی عشر و سبعمائه سعادت پای بوس
حاصل شد شب این روز بنده خوابی دیده بود آن را بخدمت ایشان عرضه داشت کرد خواب
آن بود گوئی وقت نماز فرض بامداد شده است و من بجهت نماز وضو می سازم وقت تنگ در رسیده
است گوئی بتعجیل تمام وضو ساختم و سنت گذاردم و همچنین میدانم که درین نزدیکی جماعت می شود
به تعجیل تمام روان شدم تا جماعت دریابم درین چه بشتاب میرفتم چنین دانستم که آفتاب طلوع می کند
تر سیدم که نباید که وقت نماز بگذرد گوئی دست برآوردم و جانب آفتاب اشارت کردم و این سخن
بگفتم که بوقت پاک شیخ بر نیائی این بگفتم و هم در خواب وقت من خوش شد درین میان بیدار شدم
خواجه ذکره الله بالخیر چون این سخن بشنید چشم پر آب کرد و مناسب آن حکایات فرمود لختی سخن در سماع
افتاد بنده عرضه داشت کرد که این شکسته را در کار خود خیریت ست ازان جهت که طاعتی و عبادتی
که بباید ندارم و اوراد و مشغولی درویشان نیست اما چون سماع شنیده می شود وقتی و راحتی تمام حاصل
می آید و هم بوقت پاک مخدوم که این ساعت از هوای نفس و دنیا هیچ در خاطر نمی گذرد فرمود که آن
ساعت دل از علائق خالی می شود بنده گفت آری بعد ازان فرمود که سماع بر دو نوع ست هاجم و غیر
هاجم هاجم آن را گویند که اول سماع هجوم می آرد مثلاً صوتی و یا بیتی شنیده می شود و این کس را جنبش
می آرد این حال را هاجم گویند و این را شرح نتوان داد اما غیر هاجم آنست که آن را برجائی تحمیل
کند بر حضرت حق یا بر پیر خود یا برجائی که در دل او گذرد یکشنبه بستم ماه ربیع الآخر سنه ست عشر و سبعمائه
سعادت پای بوس حاصل شد سخن در طائفه سست اعتقاد افتاد در باب کسانیکه بزیارت کعبه روند
و چون باز آیند بکار دنیا مشغول شوند بنده عرضه داشت کرد که بنده را عجب از طائفه آمد
که بخدمت مخدوم پیوند کرده باشند و باز طرفی بروند آن زمان که این سخن عرضه داشت افتاد ملیح که یار
بنده است حاضر بود عرضه داشت کرد که این شکسته ازین ملیح که یار من ست وقتی سخن شنیده است
و آن در دل من کار کرده است و این سخن اینست که او گفته است بهیچ کسی رود که او را پیر نباشد
خواجه ذکره الله بالخیر چون این سخن بشنید چشم پر آب کرد و این مصراع بر زبان مبارک راند مصراع

این ره بسوی کعبه رود و آن بسوی دوست

لختی سخن در تلاوت قرآن افتاد و درین میان
عرضه داشت کرد که هر بار که بنده قرآن می خواند بتیسیر و اضح آن انچه معلوم باشد بر دل بگذراند اگر
در اثنای تلاوت دل بنده بسودائی یا باندیشه مشغول شود باز با خود گویم که این چه اندیشه و چه سودا
است دل خود را بواضح مشغول کنم همان زمان بر سر آیتی برسم که آن آیت مانع آن شود و آن اندیشه
باشد و یا آیتی دیگر در نظر آید که در حل آن مشکل باشد که در دل گذشته باشد خواجه فرمود که این معنی

ایام اسابیع و اشهر و مواسم لیل و نهار نزد محدثین بثبوت نرسیده بلکه احادیث و آثار وارده دران موسوم بوضع و بطلان شده و صلوة رغائب که در شب جمعه اول از رجب بکیفیت مخصوص بگذرانند و در میان مشائخ مشهور ست نزد ایشان ازین قبیل ست و در منع و تشنیع آن تشدید و انکار غریب نمایند و حدیثی که درین باب نقل کنند مطعون ست و نمازهای که در شب نصف شعبان که آن را شب برات خوانند و در روز عاشورا و امثال آن بگذارند نیز همین حکم دارد و در شب برات جز قیام لیل و تطویل سجده و با دعای که در وی ماثور ست و زیارت قبور و دعا و استغفار مر اهل قبور را و در روز عاشورا جز صوم و توسیع طعام ثابت نشده و احادیث توسیع طعام نیز ضعیف اند و بعضی طرق جبر آن نقصان کرده و اما در صوم روز عاشورا تاکید تمام ورود یافته در جامع الاصول از احادیث صحاح آورده که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم صوم عاشورا و سنت فجر و صوم سه روز از هر ماه در سفر و حضر ترک نکردی و این سه چیز از آنچه گذشتن بود نزد وی صلی الله علیه و آله و سلم و علمای دیگر که آن را خصال عشره گویند از غسل و اکتحال و امثال آن در روز عاشورا صحیح نشده و اما صوم و صوم سته شوال بصحت پیوسته و احادیث وارده در باب

نیکوست این رانیکو نگاهداری در سیر الاولیا می نویسد که روزی میر حسن بخدمت شیخ عرضه داشت کرد که نعمت رویت که مومنان را وعده است بعد از حصول آن از نعمتهای دیگر چه بیند بر لفظ مبارک راند که سخت کوتاه نظری باشد که بعد از ان بچیز دیگر نظر کند و مولد و منشا امیر حسن مقام دهلی ست و در مدت حیات خود مجردانه زیست و در آخر عمر در دیوگیر رفت و همان جا دفن یافت روضهٔ او همدران جاست رحمة الله علیه وفات او در سنه ـ

خواجه شمس الدین

خواهرزاده امیر خسرو از افاضل روزگار بود و غایت محبت شیخ نظام الدین اولیا داشت گویند که وقت تحریمه بستن نماز تا جمال شیخ ندیدی تحریمه نبستی از صف جماعت سر بیرون آوردی و روی مبارک شیخ دیدی آنگاه تحریمه بستی شیخ در مرض موت بعیادت او می رفت در اثنا راه بود که خبر فوت او آوردند فرمود الحمد لله که دوست بدوست رسید و پایان قبر امیر خسرو قبری ست که مردم آن را قبر خواهرزاده میری گویند یحتمل که قبر خواجه شمس الدین باشد والله اعلم رحمة الله علیه ـ

خواجه ضیاء الدین برنی

صاحب تاریخ فیروزشاهی مرید شیخ نظام الدین اولیاست و بعنایت و قرب او مخصوص بود مجموعهٔ لطائف و ظرائف بود و از هر گونه کلمات و حکایات یاد داشت و از صحبت علما و مشائخ و شعرا حظی تمام داشت و با امیر خسرو و میر حسن مودتی وافر و از صحبت آن دو عزیز مستفیض و مستفید بود و هم از ابتدا در حلقهٔ ارادت شیخ درآمد و در غیاث پور ساکن شده در آخر بواسطهٔ لطائف طبع و فن ندیمی که داشت بخدمت سلطان محمد تغلق متمکن و مستقل گشت و بعد از و در زمان دولت فیروزشاه بما یحتاج کفایت کرد و گوشه گرفت و در وقت رحلت از دنیا مجرد و منزه رفت گویند که بر جنازهٔ او جز بوریایی که انداخته بودند نبود و در جوار روضهٔ شیخ نظام الدین در پایان والدهٔ بزرگوار خود دفن یافت رحمة الله علیه در سیر الاولیا می گوید که مولانا ضیاء الدین برنی در حسرت نامه خود آورده که من وقتی بخدمت شیخ نظام الدین حاضر بودم از اشراق تا چاشت بمحاورهٔ جان بخش شیخ مشغول در ان وقت بیشتر از بندگان خدا بخدمت و ارادات آوردند درین اثنا این حال بخاطر گذشت که مشائخ سلف در گرفتن مرید احتیاط کرده اند و شیخ نظام الدین اولیا بکرم عام خود عام و خاص را دستگیری میکند و دست بیعت میدهد خواستم که درین باب سوال کنم شیخ نظام الدین از آنجا که مکاشف عالم ست بر خطرهٔ من واقف شد و فرمود هر چیزی سالا من سوال می کنی و این نمی پرسی که من بی تفتیش

از صحاح وحسان وضعاف و موضوعات و کتابی که سفر السعادت ست باتبت من السنة فی ایام السنة جمع کرده ایم و طریقه اکثر مشائخ دیار عرب خصوصاً اهل حرمین موافق طریقه محدثین ست و گفته اند که در احادیث صحیح کفایت ست مر طالب را و مستغنی است از ماسوا والله اعلم و صلوٰة امثال این اعمال و عبادات نزد بعضی مشائخ متاخرین معمول آمده در اوراد ایشان نوشته شده و امام محمد غزالی در احیاء العلوم و شیخ ابو طالب مکی در قوت القلوب نیز از آنها آورده اند با اشارت اجمالی در وصل گذشته توجیه آن کرده ایم آنجا که گفته ایم طریقه محدثین این ست و این اعمال نزد ایشان ثابت نشده یعنی اختلاف در ان مبنی بر اختلاف طریقه است اگر چیزی نزد یکی ثابت نشود لازم نیاید که نزد دیگری هم ثابت نبود و تحقیق مقام و تفصیل کلام آنست که این اعمال و امثال آن طائفه از مشائخ که بدان قائل و عامل اند از مشائخ خود دیده و شنیده و مشائخ از دیگران شنیده و لکن دیگران روایت آن بحسن ظن و ترک اهتمام و اسارت ظن از راویان قبول کرده باشند بحرص و ولع به تعبد و تمسک و اعتقاد و حسن عبادت و استحسان طاعت علی الاطلاق و العموم و قطع نظر از خصوصیت وقت و حال و لیکن طریقه محدثین

آیندگان را چرا دست بیعت میدهم فرمود که حق تعالی در هر عصری بحکمت بالغهٔ خود خاصیتی نهاده است
تا مردم آن عصر را رسم و عادتی پیدا می آید که با طبیعت و مزاج اهل عصر دیگر نمی ماند اصل در ارادت
مرید انقطاع از غیر حق ست و شغل مع الله تعالی و سلف تا انقطاع کلی نمیدیدند دست بیعت نمیدادند
فاما از عصر شیخ ابو سعید ابو الخیر که آیتی بود از آیات حق تا عصر شیخ سیف الدین باخرزی و از عصر
شیخ شهاب الدین سهروردی تا عهد دولت شیخ فرید الدین بر درهای این بادشاهان دین هجوم خلق می شد
و از هر طائفه از ملوک و امرا و معارف و مشاهیر و طوائف دیگر می آمدند و خود را از خوف تبعات آخرت
در پناه این عاشقان خدا می انداختند و این مشائخ دست بیعت بخاص و عام میدادند و هیچ کس
نتوانند که معاملات دوستان خدا را مقیس علیه سازد که ایشان همچنین مریدان گرفتند من هم بگیرم
آمدم در جواب سوال تو که در گرفتن مریدان احتیاط و دلا سائی کنم یکی آنست که بتواتر می شنوم که بسیار
آن از در آمد ارادت من دست از معاصی میدارند و نماز بجماعت می گزارند و باوراد و نوافل مشغول
می شوند اگر من هم در اول شرائط حقیقت ارادت با ایشان بگویم ازین مقدار خیر که از ایشان در وجود
می آید محروم شوند و دیگری آنکه در حاضر بگذرانم و یا التماس و یا وسیلتی انگیزم و یا شفیعی درمیان آرم
شیخ کامل مکمل در دادن دست بیعت مرا اجازت داده و می بینم که مسلمانی بعجز و اضطرار و مسکنت بر در
من می آید و میگوید که از جمله گناهان توبه کرده ام من به نیت آنکه شاید سخن او راست باشد دست بیعت
میدهم خاصة که از صادقان می شنوم که ارادت من اهل بیعت را از معاصی باز میدارد و سبب دیگر
که اقوی الاسباب ست آنست که روزی شیخ فرید الحق والدین دوات و قلم از پیش خود مرا داد و فرمود
که تعویذ بنویس و بحاجتمندان بده چون در من اثر ملالتی مشاهده کرد فرمود که تو همین زمان از
نبشتن دعا ملول شدی در آنکه حاجتمندان بسیار بر در تو خواهند آمد حال تو چه خواهد شد من در پای
شیخ افتادم و گریه کردم که مخدوم مرا بزرگ گردانید و خلافت خود فرمود و من مروی متعلم از اختلاط خلق
متنفر بودم این کار بزرگ ست اندازهٔ من بیچاره نیست همین ارادت مخدوم و نظر شفقت در کار من
کافی ست چون عرضه داشت من شنید فرمود که این کار از تو نیکو خواهد آمد من درین باب الحاح کردم
و خواجه را از عذر خواستن من حالی پیدا شد و راست بنشست و مرا نزدیک تر طلبید و پیش خود نشستن فرمود
گفت نظام بدانکه فردا مسعود بنده را در درگاه بی نیازی آبروی خواهد بود یا نه اگر خواهد بود من با تو عهد
می کنم که پای در بهشت ننهم تا ایشان را که دست داده باخود در بهشت نبرم برین حرف سلطان المشائخ
تبسم کرد و فرمود که مرا خلافت همچنین داده اند و این کار گهی نیکو می آید و گاهی نیکو نمی آید نمیدانم آنانکه
همه عمر در طلب این کار ماندند بحیله و چاره و دروغ و تعمیه دست درین کار زنان که نیز نمیدانم ایشان چگونه
خواهد آمد و من برای العین مشاهده کرده ام که شیخ من از واصلان درگاه بی نیاز است و از مشربی

تحقیق و تفتیش احوال و تزکیه
و تعدیل رجال ست و استعمال
تفرس و حریم در تصحیح اسناد ظاهراً
و باطناً و بالجمله تصحیح و تحقیق احادیث
و آثار در عهدهٔ ایشان ست و
اعتماد و رجوع درین باب بایشان
همچنانکه در تحقیق احوال نفس
و مکائد آن و تصحیح احوال باطن
و دقائق آن بصوفیه است
و در بیان حل و حرمت و صحت
و فساد اعمال بفقها همه محتاج
یکدیگراند و ممد و معاون یکدیگر
و در آنکه جامع این هر سه طریق
بود ملحوظ و جوه و حیثیات خواهد بود
امام مسلم در مقدمهٔ صحیح خود میفرماید
رحمة الله علیه که وجود احادیث
موضوعه و شیوع آن اکثر از قبل
اهل ورع و صلاح آمده یعنی مرکه
بایشان حدیثی نقل کرد که معارض
و مصادم حکم و قاعدهٔ شرع نبود
و در ظاهر بحلیهٔ صدق و صلاح
آراسته بود ایشان بتحسین ظن
و احتمال صدق آن را قبول
کردند و بعمل در آوردند و روایت
نمودند یعنی چه گمان توان کرد
که مسلمانی بر پیغمبر خدا صلی الله
علیه و آله وسلم افترا کند و وضع
حدیث از پیش خود نماید و بر
آنحضرت صلعم دروغی بر بندد با آنچنان
وعید که درین باب وارد شده
که من کذب علی متعمداً فلیتبوأ مقعده
من النار و ندانند که اغراض نفسانی
و بواعث و دواعی شهوات
در آدمیان چه قدر ست با آنکه
درین میان کسی هست که وضع

که بایزید و جنید و دیگر مستان عشق الٰهی جامها نوشیده اند و هم نوشیده بود در باب کسانی که من ایشان را دست بیعت میدهم آنچنان سخنی گفته باشد و متعهد شده من نتوانم که از بیعت مانع شوم رحمة الله علیه

خواجه ضیاء نخشبی

در بداؤن بود در زاویهٔ خمول بکار خود مشغول تصنیفات بسیار دارد مثل سلک السلوک و عشره مبشره و کلیات و جزئیات و طوطی نامه و نظائر آن و همه تصنیفات وی در آن مرتبه که هستند متشابه و متشاکل واقع شده اند و سلک سلوک و بغایت کتاب شیرین و رنگین ست بزبانی لطیف موثر مشتمل بر حکایات مشائخ و کلمات ایشان و اکثر تصنیفات وی مملو ست بقطعهاے که همه بیک طریقه و یک نهج واقع اند چنانکه قطعه

عاقلان زمانه می گویند	عاقلی با زمانه ساختن ست
نخشبی خیز با زمانه بساز	ورنه خود را نشانه ساختن ست

عاقلان زمانه می گویند	عاقلی با زمانه ساختن ست
نخشبی خیز با زمانه بساز	ورنه خود را نشانه ساختن ست

آنچه ظاهر ست از حال وی آنست که او از صحبت خلق برکرانه بود و با اعتقاد و انکار کسی کار نداشت گویند در زمان شیخ نظام الدین اولیا سه ضیا بودند یکی ضیاء سنامی که منکر شیخ بود و دیگر ضیاء برنی که معتقد و مرید او بود دیگر ضیاء نخشبی که نه منکر بود و نه معتقد چنین شنیده شده است که وی مرید شیخ فرید ست که نبیره و خلیفه سلطان التارکین شیخ حمید الدین ناگوری ست والله اعلم و وفات او در سنه احدی و خمسین و سبعمائه در سلک سلوک می فرماید روزی خواجه کنیزکی خرید چون شب شد گفت ای کنیزک جامه خواب من راست کن تا بخسپم گفت یا مولائی الک مولی قال نعم قالت أیرقد مولاک ام لا قال لا قالت الا تستحیی ان ترقد ومولاک یقظان قیل لبزرجمهر ای الدواب اجمع قال الانسان وضع بین یدیه مضمار الموت والفقر والنار والله تعالی الجنة والانبیاء سائقه والکتب قائده وهو جموح نشنو نشنو وقتی موسی را صلوات الله علیه وسلامه فرمان شد صلحای که در میان قوم تو اند ایشان را از دیگران جدا کن موسی ندا کرد بیشتری از خلق بیرون آمد فرمان شد از میان ایشان آنهای که صالح تر اند اختیار کن موسی علیه السلام هفتاد کس را جدا کرد فرمان شد هنوز موسی از ان هفتاد کس هفت کس اختیار کرد فرمان شد هنوز از ان هفت کس سه کس اختیار کرد فاوحی الله تعالی الیه یا موسی هذه الثلثة ابغض خلقی الی رهیم لما سمعوا انداء الصالحین عدوا انفسهم من الصالحین عزیز من این راهی ست که اگر یکی طاعت نکند بهتر از انکه دعوی طاعت کند در کشور شریعت

مدعا علیه را حبس کنند در عالم	طریقت مدعی را در زندان فرستند قطعه
نخشبی تا نظر بخود نکنی	مثل این کار مرده نکنند
هر کرا سوی خود نگه باشد	هیچکس سوی او نگه نکنند

عزیز من پیش ازین مردان بوده اند که از شنیدن گناه دیگران ایشان را تپ آمدی و ترا از سبب گناه خود هم باطن گرم نمی شود رسمی ست قدیم که وقت رسیدن گل مردمان بلهو و نشاط مشغول گردند

احادیث بحث ترغیب و ترهیب تجویزی نماید بسیار و این مذهب را هم نسبت بعضی متصوفه کنند و گویند که این کذب له ست نه علیه یعنی این وضع حدیث برای ترغیب و ترهیب کردن و دروغ بستن برای نفع دین و شریعت ست نه برای ضرر آن و وعید که واقع شده است دران ست که دروغ برای ضرر دین بر بندد چنانکه لیل کلمه علی ست و غالب وضع و افترا در احادیث از اهل تعبد و تنسک از عباد و اهل شرع و اهوا از ارباب مذاهب آمده ترویجا للاعمالهم و مذاهبهم و ما مید انیم که روایت این اعمال در کتب احادیث صحاح نیامده و به تصحیح ایشان نپیوسته بلکه بر اهل آن طعن کرده در تصنیف آنها وی گوییم که مشائخ را نیز نقلها و سندها ست و مسئله ظنی ست نه قطعی لکن الکلام فی الراجح والمرجوح والحق احق ان یتبع والله اعلم وصل معلوم شد که بنا و اخذ این اعمال و اعتماد بران روایات تسامح و تساهل و تحسین ظن و حرص تعبد ست او رود من آتاه من الله فضیلة فعمل بها اصابها وان لم یصح او کما قال محدثین گویند که این در حدیث ضعیف ست اما در حدیث موضوع عمل بدان جائز نباشد و روایت آن حرام ست اگرچه موافق قواعد بود دیگر مقرون به بیان وضع و شک نیست که حکم بوضع ظنی ست و توقع قطع درین باب از قبیل ربط قلادست و اعتماد و تعدیل بر حکم

ازین هم هر سال که وقت رسیدن گل قریب شدی معروف کرخی که بهار عالم طریقت بود بخور رسیدی
و گفتی گل رسید باز مردان بلهو مشغول خواهند شد شبی درویشی صاحب وقت در مسجدی نماز میگذارد
باران باریدن گرفت دل وی جانب حجره خانه مائل شد از گوشه مسجدی آوازی شنید ای درویش برین
نمازی که میگذاری ترا بر امانت نیست هر چه در تو لطیف ست هر ساعت در خانه می فرستی و آنچه کثیف
ست پیش ما می گذاری حکام احکام طریقت که جهان محکوم حکم ایشان ست چنین گویند کسی اگر محکوم
گریه باشد به که محکوم نفس خود باشد و لهذا یکی از سجاده نشینان هر جمعه که از خانقاه بیرون آمدی هر کرا
دیدی پرسیدی در مسجد کدام راه باید رفت روزی یکی با او گفت سالهاست که تو در مسجد میروی
راه نمیدانی گفت میدانم اما راهی که ما در و قدم نهاده ایم محکوم بودن بهتر از ان که حاکم بودن زیرا
خود را طفیل دیگران دانستن کاری ست بشنو بشنو وهب منبه میگوید کعب احبار در مسجد پس
صفها بایستادی او را پرسیدند درین زیر چه سری ست گفت من در توریت خوانده ام که در امت
محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مردان باشند که چون یکی از ایشان سر بسجده نهد سر از سجده نبرد تا که حضرت
عزت هر که در پس او باشد او را آمرزیده گرداند من نیز پس همه می ایستم باشد که بطفیل سجده سر او

کار من بسره گردد قطعه | نخشبی در میان مبین خود را | قطره را چه سیل می خوانی
همه کس در طفیل تو گردد | گر تو خود را طفیل کس دانی

شیخ المشایخ عبد الله خفیف قدس الله سره بیمار شد طبیبی بر سر وقت او رسید گفت ایها الشیخ ما العلة قال الوجود اذا زال
زالت العلة همه را وسیع که جهان وسیع در چشم همت او تنگ تر از چشم مور نمودی گفت اگر گناه
را بوی بودی هیچکس پهلوی من نتوانستی نشست خواجه ابو الحسن خرقانی گفتی قرب القرب
فیما نحن فیه بعد البعد عزیز من هر که با آب قریب تر او غریق تر هر که با آتش نزدیک تر حریق تر چنین گویند که وقتی
جوانی بر در زبیده آمد و گفت من بر زبیده عاشق شده ام این خبر بزبیده رسانیدند زبیده او را
درون خواند و با او گفتن گرفت زنهار بار دیگر از مثل این سخن مگذر گفت نتوانم گذاشت گفت
دو هزار درم بستان گفت نتوانم همچنین تا ده هزار چون جوان نام ده هزار درم شنید راضی شد
زبیده چون این حال بدید فرمود تا او را گردن بزنند هذا جزاء من ادعی محبتنا و لم یکتف بنا عما لنا
بشنو بشنو بوسگی بود او همه وقت چپ و راست نگریستی وقتی در اثنای طواف کعبه بود یکی او را
آواز داد خواست تا جانب او بنگرد از هوا آوازی شنید من التفت منا الی غیرنا فلیس منا عزیز
من اگر هزار سال درین راه قدم زنی اگر در خاطر تو بگذرد که این را قبول بایستی هنوز تو مرد جاه طلب
باشی مرد را طلب یکی او دو بار از راه بول بیرون آمده باشد او را با جاه چه کار بیچاره را اول
همین دو بار مسنون در وجود آورده اند ضعیف من ضعیف و تراب من تراب مفلسی من مفلس

اثر این شان و بهتر این فن بسبب
و ممارست کلام نبوت ملکه شناخت
آن و حکم ذوق و وجدان را با عجز
از تبیین و تنقیح علت و در بعضی
مواضع دخلی تمام ست و بعضی
قراین و امارت وضع که ذکر کرده اند
مثل روایت شامی غالی در فضائل
اهل بیت نبوت سلام الله
علیهم اجمعین مبتدع داعی در
ترویج مذهب ظنیات اند که قطع
با مدان راه نیست و کذب در
وضع و صدق در روایت نیز محتمل
ست و بعضی از نقاد چنانچه
ابن جوزی و امثال او در حکم
بوضع افراط و تعصب نیز راه داده
پس از طرفین مجال تنگ آمد
و وسعتی نیز پیدا کرده و اینها در مختلف
فیه رد و اما در آنچه علما از فن و ائمه
این شان تصریح کرده اند امر وضع
بود وجهت مخالفت سنت و روایت
خلاف آن یا مبنی است بر جهل
بحقیقت حال مع عدم اطلاع
و وقوف برین اقوال چه علم و
اطلاع در امثال این امور لازم
طور کشف و ولایت نیست با وجود
روایات و اسانید مبنی بر ظاهر چنانکه
گذشت بعذری صریح تر ازین
در قبول آن نخواهد بود و منکر معذور
تر از انست حقیقت حال صادقان
طریق و توجیه و محمل اقوال ایشان
اینست و یا مبنی است بر تعصب
در عقیدت مشایخ خود و عدم اعتقاد
و انقیاد با قوال علماء محدثین
ائمه حدیث و فی الحقیقة متعصبه
بهر دو جانب گرفتار افراط و تفریط اند

عاجز من عاجز متحیر من متحیر گاه گریبان گرفته در معرکه شجاعان آورده ام و جانب می کشد و حکم جانبی آری
برادر اگر می خواهی باین راه منزل رسانی زنهار خود را در میان نه بینی طائفه که از طاعت توانگر بوده اند
خود را همه وقت مفلس تصور کرده اند طبقه که ایشان همه وقت مفلس بوده اند خود را چگونه توانگر کنند
ایها الطالب اگر طالب مردان راهی ایشان را در جامه مطلب که صاحب صفه خلت را چون
در پله منجنیق نهادند برهنه کردند این چیست ابراهیم همه ایمان بود الایمان عریان بشنو بشنو چون ابراهیم
بآتش رسید آتش را چنان تسکین یافت که ابراهیم را بر آتش دل بسوخت هم از ینجاست که صاحب
لولاک لما خلقت الافلاک می فرماید بر راه هیچکس چندان خار قهر ننهادند که در راه ما آن نه بلا بود که
ابراهیم را در آتش انداختند و آن نه محنت بود که زکریا را پاره پاره کردند بلا و محنت اینست که بر سر ما ریختند
ما را بر اهل آسمان و زمین مقدم گردانیدند و معصیت ذریات آدم را بر دامن شفاعت ما بستند راه
بیراهان ما را می باید رفت عذر مجرمان ما را می باید خواست کار گمراهان ما را می باید کرد گاه ما را بر مسند
قاب قوسین او ادنی می نشانند و گاه ما را بر آستانه پر جفای ابوجهل می فرستند و گاه ما را شاهد و مبشر
لقب می کنند و گاه ساحر و مجنون می خوانند گاه جبرئیل را بر کابداری ما می فرستند و گاه بی عهدنامه در
مکه نمی گذارند گاه خزائن ملکوت بر حجره ما می آرند و گاه برای قدری جو به در ابوشحمه می فرستند و گاه در خیبر
بدست چاکری از چاکران ما می گشایند و گاه دندان ما بسنگ ناگردیدگان می شکنند تا جهانیان بدانند
که راه ما راهی ست پر بلا اگر سر آن داری پای از سر کن و اگر نه زحمت خود از ین راه یکسو نه این راه بپای
معتاد قطع نتوان کرد بشر حافی که سلطان سر و پا برهنه بود می گوید مرا هیچکس تازیانه سخت تر از دختر
حسن بصری نزد روزی بدر حسن رفتم و در بزدم دختر کی آواز داد بر در کیست گفتم بشر حافی گفت
ای خواجه هم از ین راه در بازار رو و نعلین بخر و در پای کن تا بار دیگر خود را بشر حافی نخوانی اگر گویند
فردا بعد از سعادت وجوه یومئذ ناظرة الی ربها ناظره عاشقان از مشاهده باز گردند و یا ایشان را باز گردانند
اگر باز گردند ملامت با غیر و اگر باز گردانند تجلی بود در حجاب الست که ایشان را نه باز گردانند نه ایشان باز گردند ما در جلال
می نگرند و می آویزند و در جلال می بینند و می پرهیزند بشنو بشنو بهشت بهشت با آدم دادند در روز
از و بگریخت اما ذره از عشق بد و نمودند ابدالآباد در آویخت آری زلت آدم از مشغولی عشق بود و

گناه ابلیس از فراغ خاطر قطعه	نخستین از فراغ بیرون ست	غم دل جز چراغ دل نه بود
دل فارغ نشان بیکاری ست	عاشقان را فراغ دل نبود	رابعه بصریه را پرسیدند

تو ابلیس را دشمن داری گفت نی گفتند چرا گفت من بدوست چنان مشغولم که از دشمن یاد نمی آید بزرگی
را پرسیدند معنی دنیا بچه ماند گفت دنیا کمتر از انست که او را مانندی باشد شخصی بر درویشی رفت و گفت
چند روز با تو باشم گفت چون من نخواهم بود با که خواهی بود گفت با خداوند گفت همچنین پندار

نصیحت اینست که از متقشفه فقها
و جهله صوفیه کرانه گیری و راه وسط
روی سلامت درین طریق ست
باقی محل خوف و خطر ست
دیگر تو دانی والله اعلم

الرسالة الحادیة عشر تهذیب الالحان لمناصحة الخلان

لا اله الا الله محمد رسول الله
روزی این حقیر با جمعی از صحبت
کار ارباب فراست و کیاست نزد
نشسته بود و سخن در ذکر رئیس
ابوعلی بن سینا و شیخ ابوسعید
ابوالخیر قدس الله سره افتاد و بهم
نوشتن شیخ ابوسعید بجانب ابوعلی و طلب
کردن شناخت را از وی و چون
عبارت مکتوب عربی بود و آنکه بنده
صحاب بود اشارت کردند تا ترجمه
کنم آن مکتوب را پس بعضی اهل صلاح
و زهد که آن را بعبارت فارسی
نوشتم و بیشتر از مقصود حرفی
چند زیادت بر مضمون مکتوب
نیز آوردم مناسب مقام و
بالله التوفیق شیخ ابوسعید بن
ابوالخیر که او را سلطان اولیا
و برهان اصفیا گفتندی نامه
بخواجه رئیس ابوعلی بن سینا
نوشته و از وی درخواسته که کدام
طریق ست که سالک آن بوی
معرفت برد و در دل عارف نور
حقیقت پدید آرد و اشتغال
او را تجلیه و تصقیل دهد و از زنگ
کدورت ماسوی پاک گرداند
و ما نا که صورت این حال را ابتدا
کار و آغاز طلب شیخ بود و باشد

که من نه ام همین ساعت با خدا باش وقتی شخصی دنیا داری از خانه درویشی آب خواسته آبی ناخوش وگرم بدو دادند گفت این آب بغایت گرم و ناخوش ست درویش گفت ای خواجه ما اهل زندانیم واهل زندان هرگز آب خوش نخورند آری یحیی معاذ را بعد از فوت در خواب دیدند گفتند در عالم بالا با تو چه کردند گفت چون رفتم پرسیدند که از دنیا چه آوردی گفتم از زندان می رسم از زندان چه توان آورد اگر مرا چیزی بودی هفتاد سال در زندان نمی ماندیم وقتی طائفه مریدان پیری را پرسیدند بکدام طریق در آئیم که بخدمت خداوند برسیم گفت بکدام طریق در آمدید که شما را راه ندادند گفته اند مروت اسمی دارد که از همه توان نه بخدبه بزرگی گوید لما مات یفضیل ذهب الحزن من الارض یکی از پیران طریقت گوید ده سال آب گرم گریستم و ده سال خون اکنون ده سال ست که می خندم شبلی را بعد از فوت در خواب دیدند پرسیدند که از سوال منکر و نکیر چه گونه خلاصی یافتی گفت اگر شما در انجا می بودید می دیدید که ایشان از پیش من چه طور بر آمدند از من پرسیدند که بگو خدای تو کیست گفتم خدائی من کسی ست که شما را با همه ملائکه پیش پدر من سجده فرموده من آن ساعت در صلب پدر خویش با همه برادران شما رامی دیدم گفتند ما را از پیش او بدر باید رفت که ما سوال از وی کنیم وا وجواب جمله ذریات آدم میدهد حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم چون فرمود لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب جبرئیل خاطر شکسته شد فرمود خاطر جمع دار ولا نبی مرسل هم خود را خواست بشنو بشنو چون کمانکش قاب قوسین او ادنی از ان عالم بازگشت جبرئیل پرسید یا محمد ازان عالم که می آئی چه دیدی فرمود ای برادر چه جای این سوال ست که محمد هم از محمد می پرسد که چه دیدی علم من علم فهم من فهم خواجه علی سیاح فرمود مرا جز این تمنای نیست که کسی سخن حق گوید و من بشنویم یا من بگویم کسی بشنود وقتی خواجه حسن بصری را پرسید شما ما را چه می خوانید گفت دشمن خدا گفت خود را چه می خوانید گفت دوست خدا چه بود گفت زینهار هم بنام مجرد غره نشوی که دی در خانه من پسری زاد ورا خالد نام نهادم وخالد جاویدان باشد وا و اول روز بمرد توانگران را از توانگری چهار چیز رسد رنج تن و مشغولی دل ونقصان دین و حساب قیامت و درویشان را از درویشی چهار چیز رسد آسایش تن و فراغت دل و سلامت دین و رستگاری قیامت ای درویش یک روز نباید تا شب با نفس خود جنگ کنی به بین تا چها ظاهر خواهد شد مردان آنند که با نفس خود جنگی کنند که از صلحی نبود عزیز من کسیکه با نفس خود دائم احتساب کند از دهمه دعوی برود و همه معنی ماند بشنو بشنو وقتی بقالی با نیاز که میزان آسمان پاسنگ تر از وی او شایستی یکی را دید بر شیر سوار شده و از مار تازیانه ساخته گفت این همه سهل ست کار آنست که یکی در میان دو ولایت ترا نه بشنید و برای حق کار کند ابراهیم ادهم رحمة الله علیه بارها گفتی ما در طلب فقر بیرون آمدیم خود توانگری پیش ما آمد وقتی یکی می گفت چنین دانم که همه دنیا خراب ست اگر آبادان بودی

بلکه مقصود استحسان و اختیار یا لی دی بود والله اعلم با نهمه شک نیست که نا تمی از قصد طلب و کمال تعطش بقرب حق و حرص تفحص و تتبع طرق وصول بجناب اوست عز و جل و تعالی چه باتفاق ارباب طریقت مراتب قرب الهی و درجات معرفت وی سبحانه غیر متناهی ست ولیکن مرد عاقل باید که بیند اشید که چون آنکس که سلطان صفیا باشد طریق هدایت از وی پرسد و از حکمت مستغنی نباشد پس حکمت مرتبه علیا و درجه قصوی بود و در حقیقت همچنین ست زیرا که حکمت که عبارت ست از تحصیل کمال نفس در علم و عمل و تشبه بجناب قدس واجب الوجود انسان را ورای آن کمالی متصور نیست و آن در حقیقت شرح و بیان شریعت ست الیخه شرع بر طریق جمله و علم کلی بوده باشد حکمت تفصیل و بیان آن بکند و منقول بمعقول روشن گرداند و نظر بمآل حکمت معنی باطن شریعت است و شریعت صورت ظاهر حکمت مثلا انچه در شرع خبر بوجود آن داده اند از لوح و قلم و بهشت و دوزخ و صراط و میزان و امثال آن و اثبات صورت و اضافت شکل بدان کرده حکمت بیان معانی و اثبات حقایق آن بکند و آن معانی که از انها بدینها تعبیر کنند بیان نماید زیرا که بعض عقل جز ادراک

آخر یکی مرا ازانچه می کنم مانع شدی و گفتی که این چه می کنی آبادانی دنیا از مردان دین باشد چون مردان دین کم شدند گوئی دنیا خراب گشت خواجه جنید را در خواب دیدند گفتند کار خود را کجا رسانیدی گفت کار عقبی از آن دشوار ترست که ما در دنیا گمان می بردیم نشنو لشنو یکی از صلحا خواست تا در بازار رود چیزی بخرد دیناری در خانه وزن کرد چون آن را در بازار برکشید کمتر ازان آمد که در خانه وزن کرده بود گریه دران صالح افتاد گفتند چرا می گریی گفت امروز حکایت خانه در بازار راست نمی آید فردا حکایت دنیا در آخرت چه گونه راست خواهد آمد رحمة الله علیه—

خواجه ضیاء الدین سنامی

در دیانت و تقوی مقتدای وقت بود و بر پایهٔ شریعت بغایت قدم راسخ داشت معاصر شیخ نظام الدین اولیا بود و دائم بشیخ از جهت سماع احتساب کردی شیخ با وی جز بمعذرت و انقیاد پیش نیامدی و در تعظیم مولانا دقیقه نامرعی نگذاشتی او را کتابیست مسمی بنصاب الاحتساب حاوی بر دقائق و آداب احتساب انواع بدع و احکام سنت نقل ست که شیخ نظام الدین اولیا در مرض موت مولانا ضیاء الدین بعیادت رفت مولانا دستارچه خود را بپای انداز شیخ انداخت شیخ دستارچه برچید و بر چشم نهاد و چون پیش مولانا بنشست مولانا باوی چشم و چار نکرد و چون برخاست و بیرون آمد آواز فوت مولانا برخاست شیخ میگریست و تاسف میکرد که یک ذات بود حامی شریعت حیف که آن نیز نماند رحمة الله علیهما

مولانا جلال الدین اودهی

بزهد و ورع و ترک و تجرید و عزلت موصوف بود و به نزدیک همه معظم و مکرم بود وقتی جماعهٔ از یاران شیخ نظام الدین اولیا قدس سره بسبب آنکه بمطالعه و بحث عمرها عادت کرده بودند خواستند که تعلم کنند مولانا جلال الدین ایشان را داشتند که بخدمت شیخ عرضه کند و درین باب رخصت خواهد چون عرضه کرد شیخ دانست که این سوال همه است که حاضراند فرمود من چه کنم مرا از ایشان مطلوب دیگر است و ایشان هیچ پیاز پوست در پوست اند رحمة الله علیه

خواجه مؤید الدین کرئی

در اوائل بکار دنیا مشغول بود و ملک و ملکزاده را یار کرده بود درانچه سلطان علاؤ الدین در عهد امیری اقطاع کرده بود صحبت این بزرگ پیش او کارهای شگرف کردی و در آخر بسعادت ارادت شیخ نظام الدین اولیا قدس سره مشرف شد و باختیار از سر دنیا برخاست چون سلطان علاؤ الدین

مجرد معانی متصور نباشد بی وحی آسمانی و اخبار الهی اطلاع برصور ممکن نه و چون حکمت تفصیل و تحقیق شریعت بود قول خداوند تعالی راست آید که و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا و ما یذکر الا اولوا الالباب اما آنچه از فلسفیات در کتب و رسائل و اوراق و مسائل جدال و نزاع اند مذکور و مسطور ست و تشکیک و شبهات و اهیه قصد اثبات و تائید آن نموده و هزاد انی که آمده بعلت تشدق لسانی و قوت بیانی که داشت چیزی بران افزوده تا رفته رفته حاصل آن جز قیل و قال و آل آن جز نکال و وبال نیامده حاشا و کلا که عنوان حکمت آنرا شامل بود و اطلاق اسم حکیم بر اهل آن جائز باشد امام فخر رازی که راس و رئیس متکلمین و مقدم و پیشوای مناظرین ست در شکایت این حال می گوید ع ولم نستفد من بحثنا طول عمرنا ✦ سوی ان جمعنا فیه قیل و قالوا ✦ و هر کس که دست تمسک بآنها زد و بنا کرد سرانجام کار او [illegible] نشایاب در دین و انکار نبوت و ولایت که مستلزم و مستتبع سو خاتمت و خسران آخرت است نبود مگر آنکس که حفظ و عصمت الهی نگاهبان حال و پاسبان وقت او بود و ذالک نادر جدا و نعم ما قال [illegible] حکمت یونانیان بیغام [illegible] حکمت ایمانیان [illegible]

بر سریر سلطنت استقرار یافت خواجه موید الدین را یاد کرد چون شنید که تارک دنیا شده و سر بر آستانهٔ شیخ نظام الدین نهاده است بر شیخ گفته فرستاد که مخدوم خواجه مؤید الدین را رخصت فرمایند تا کار از پیش ما بر گیرد شیخ جواب گفت که او را کار دیگر پیش آمده است در استعداد آن کار است این سخن بر حاجب سلطان علاؤ الدین گران آمد و گفت مخدوم شما همه را می خواهید که همچو خود کنید فرمود همچو خود چه باشد بهتر از خودی خواهیم چون بادشاه این سخن شنید دست از وی برداشت قبر او در پایان روضهٔ شیخ نظام الدین اولیاست رحمة الله علیه۔

شیخ نظام الدین شیرازی رحمة الله علیه

ظاهر و باطن او با وصاف سنیه و صفات علیه آراسته بود و در راه و روش تصوف نیکو دانستی و غایت شیفتگی بسماع داشت و در تقریر سخن و توجیه آن ممتاز بود و بزیارت حرمین شریفین مستسعد شده و میان یاران علمای شیخ نظام الدین اولیا بغایت متمکن و مستجاب و منظور خاص شیخ ملحوظ و محفوظ قبر او در رون شهر دهلی سلطان علاؤ الدین است سکونت او هم آنجا بود و هم در جبار خانهٔ خود مدفون گشت رح

خواجه شمس الدین دهاری

در مبدأ حال بعمل دیوان مشغول بود و بعد از ان توبه کرد و مرید شیخ نظام الدین اولیا شد و از ملفوظات شیخ کتابی نوشت روزی التماس کرد که اگر فرمان باشد بجهت آینده و رونده کلبه عمارت کرده آید فرمود این کار مردمان کار نیست که از ان بیرون آمده قبر او در ظفر آباد است رحمة الله تعالی علیه۔

خواجه احمد بدایونی

مجرد بود و طریقهٔ ابدال داشت و در سماع بیقرار بود صاحب سیر الاولیای گوید که روزی ازین بزرگ سوال کردم که خوش می باشید فرمود خوشی در آنست که پنج وقت نماز بجماعت دریابم رحمة الله تعالی علیه

مولانا حمید

شاعر قلندر جامع کتاب خیر المجالس مرید شیخ نظام الحق والدین ست گاهی همراه پدر در خدمت شیخ میرسید و بحضور مجلس شریفش مشرف می شد و در صحبت بعضے خلفای شیخ انچه مقتضے قابلیت و استعداد او باشد استفاده کرد اگرچه شعر او نه ازان قبیل ست که او را توان بوی یاد کرد و لیکن باین نام مشهور شده و بیشتر شهرت او باسم حمید قلندر ست اول در خدمت مولانا برهان الدین غریب بود

اکنون ترجمه مکتوبی که شیخ ابو سعید ابو الخیر بخواجه ابو علی سینا نوشته و انما تیمن نوشته یاست ایها العالم حق تعالی ترا نیکو بیابد و سزا باز صلاح ظاهر و باطن توفیق باد و هر چه مطلوب تست از سعادت آخرت روزی کناد بدانکه راه راست جز یکی نیست و من این راه را بیقین دانسته ام و خس و خاشاک شک و شبه از طریق یافت آن رفته و لیکن وادیهای ظنون هم از طریق واحد منشعب گردد و سالک راه اگرچه بدان در شک نیفتد و لیکن بی تحیر و تذبذب نبود و من از هر کس طلب طریقی که بدان سلوک کرده می نیایم تا بدانم که کدام راه رفته که بمقصود رسیده ماست و جمال مقصود حقیقی دیده با مید آنکه شاید حق سبحانه تعالی بوساطت تحقیق و تصدیق تصدیق او حقیقت حال را وانماید ابواب مقصود بر روی دل بگشاید و تو ای عالم که بوقوف بر علم رسوم توفیق یافته و بمذاکره این طریق موسوم گشته چه یافته بگو و تا کجا رسیده بیان کن و بدانکه تذبذب و تردد لازم بدایت حال تحیر و تعرف ست اول قلق و اضطراب در کار طالب کنند بعد از ان بمقام جمعیت و موطن اطمینان رسانند هر که طریقه زهد و انزوا که خلاصه معنی رهبانیت ست سلوک نمود بی شک بمنزل مقصود رسید و حصول این

وجملہ از ملفوظات شاہ جمع آوردہ بعد از آن در ملازمت شیخ نصیر الدین محمود افتاد و از ملفوظات او نیز
جمع نمود و آن را خیر المجالس نام کرد ابتدائی تالیف آن در سنہ خمس وخمسین وسبعمایہ بود و اتمام
آن در سنہ وخمسین در آنجا میگوید کہ روزی خواجہ فرمودند ما ترا قلندر گوئیم یا صوفی قلندر چہ گونہ
گوئیم تو مرد متعلمی بندہ عرضہ داشت کرد وقتی بخدمت شیخ نظام الدین اولیا قدس سرہ مائدہ فراز
کردہ بودند و خدمت شیخ افطار کردہ در حین طعام خوردن یک قرص بشکست نیمی پیش خود نہاد و نیمی
پیش بندہ نہاد بندہ آن را بست و در آستین کرد چون از پیش خدمت شیخ بیرون آمدم قلندران
در آمدند و گفتند شیخزادہ ما را چیزی بدہ من گفتم بر من چیست قلندران کشف کردند و گفتند نیمی قرص
کہ از شیخ یافتہ ما را بدہ بندہ کودک بود حیران ماند کہ ایشان چہ دانند آنجا کسی از ایشان حاضر نبود ضرورت
شد آن نیمی قرص را از آستین کشیدم و بدیشان دادم قلندران ہم آنجا در دہلیز خانہ کہ نزدیک مسجد
کیلوکہری بود بنشستند و آن نیم قرص پارہ پارہ کردند و ہمہ بخوردند درین میان والد بندہ از پیش خدمت
شیخ بیرون آمد گفت قرص چہ کردی گفتم قلندران را دادم والد بر من نظر تیز کرد و تاسف خورد گفت
چرا دادی نعمتی بود ہمچنان شوریدہ پای پس بخدمت شیخ باز رفت خدمت شیخ حال دریافت ہم از انجا
آغاز کرد فرمود مولانا تاج الدین خاطر جمعدار این پسر قلندر خواہد شد آنگاہ خاطر والد بیارامید اکنون
چون خدمت شیخ قلندر گفتہ است مخدوم نیز قلندر گوید چون خدمت خواجہ ذکرہ اللہ بالخیر آن حکایت
تشنید فرمودند کہ تو مرید خدمت شیخی من میدانستم با کنار گیریم بندہ نزدیک رفت و خواجہ مرحمت کنار
گرفت برکتہا بسیار بود والحمد للہ رب العالمین مجلس نہم سعادت قدمبوس میسر شد خدمت خواجہ
ذکرہ اللہ بالخیر دران وقت حالی داشت فرمود چہ می نویسی بعدہ فرمود درین معنی چیزی بگو گہی صوفی
وگہی قلندر چیست بندہ یک مصراع گفت اینست مصراع | گاہ صوفی وگہ قلندر چیست |
فرمود دوم بگو گفتم مصراع | چون قلندر شدی قلندر باش | باز زمانی تفکر کرد فرمود چہ می نویسی
باز فرمود مرا چہ وقت ست کہ تذکیر بگویم و ترا چہ وقت ست کہ قلندر شوی و بہ دین خدای عز وجل مشغول
شوی بر و گوشہ گیر صورت آن مرد کہ تو برگزیدہ اوا ز انہا بود کہ او را ریش نیز گران آمد تراشید و در کوہی
رفت و مستقبل قبلہ چشم سوی آسمان کشادہ متحیر نشست | در عشق چہ جای خاندانیست |
| مجنون شود و کوہ گیر و بحر و شش | بندہ را این سخن در گرفت اما عرضہ داشت کردم کہ آن نیستم و لیکن
این قدر کمالیت دارم کہ خود را میان خلق میدارم و لباسی می پوشم و در تعلم کوشش می نمایم خواجہ
تفکر می فرمودند بسر بر آوردند و آہی بر کشیدند و آب از چشم روان شد فرمودند کہ اگر فرمان شیخ نبودی
کہ در شہر می باید بود و جفا و خطای خلق می باید کشید کجا من و کجا شہر بودی من در بیابانی و کوہی و دشتی
برگزیدمی بار دیگر این بیت بر زبان مبارک راند بیت | در عشق چہ جای خاندانیست |

نسبت اگر ورزش کنند وسعی
نمایند نسبی آسانست اگر بیچاران
در حساب عقل در مانند نهایت
دشوار و امید ولی التوفیق با فاضہ
التحقیق تحقیق خواجہ ابو علی سینا
در جواب نامہ شیخ ابو سعید ابو الخیر
نامہ می نویسد کہ خلاصہ مضمون
و محاصل معنی آن بطریق ترجمہ
اینست کتاب شیخ آنرا اصول
کمال الطاف آلہی وسبوغ نعم
نامتناہی او تعالی بروی وصول
ہدایت و حسن تیسیر و توفیق استمساک
بعروۃ الوثقی و اعتصام بحبل متین
خبر میدہد و از وی باعث اقبال
و داعیہ تقرب درگاہ عزت تولیہ
و توجہ بوجہ باقی او عز اسمہ اسلوب
در سلوک طریق معرفت وسیادت
عنایت در توفیق ہدایت و بر
افشاندن [illegible]
دنیا [illegible] و اتمام
[illegible]
مفہوم میگردد [illegible]
مکتوبیست [illegible]
[illegible]
[illegible]
کو کبی [illegible] طلوع
نماید [illegible]
در اخلاص [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
کشادم [illegible]

مجنون شو و کوه گیر و نخجیر وش

بنده را این سخن درگرفت بیرون آمدم ندانستم چه کنم لختی در دل
گردم که در مقام خواجه خضر بروم مشغول شوم موضع با نزهت و مقامی خوش ست کناره آب و
درویشان دران مقام خواجه خضر را در می یابند باز در خاطر آمد که نماز جمعه دشوار باشد در کیلوکهری بروم وطن
مالوف و کنار آب ست پدر این ضعیف مولانا تاج الدین همانجاست و زیارت خدمت شیخ قدس سره
نزدیک ست باز با خود گفتم که این همه منو دار ست کجا روم هم در شهر خواهم بود فواید شیخ الاسلام
شیخ نصیر الدین محمود آغاز کرده ام اگرچه تمامی حاوی نتوانم شد اما آنچه در فهم می گنجد باری
در قلم آرم تا بکار هی باشد و در خاطر می گذشت که بعد ازین خدمت خواجه سلمه الله فایده نخواهد فرمود
بعد از چهار روز احرام خدمت گرفتم فواید بسیار فرمود بلکه گذشته نیز اعادت کرد الحمد لله رب العالمین
مجلس سیزدهم سعادت قدمبوس شد بنده عرضه داشت کرد که درین شهر خاطر بنده بهیچ چیز نیست
مگر بر روضه متبرکه خدمت شیخ بعده سعادت مجالست خدمت خواجه فرمود تا مراد نروند بمنزل نرسند
اگر کسی خواهد نشسته باشد و بمنزل برسد نتواند مجاهده شرط ست والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا
بعده فرمود حاصل از مجاهده چیست حاصل مجاهده صرف القلب من الالتفات الی غیر الله و الاستغراق
فی طاعة الله یعنی حاصل مجاهده گردانیدن دلست از غیر خدا بسوی استغراق در طاعت خدا بعده
فرمود این سر لا اله الا الله است صرف القلب من غیر الله این نفی ست والاستغراق فی طاعة الله
اثبات ست بنده عرضه داشت کرد که خواجه این بنده اندکی مشغولی دارد اما دوام صوم اصلا ممکن نیست
هوای شهر دهلی در تابستان معلوم ست آتش می بارد زبان تشنگی اثر می کند فرمود درویش اگر صوم
نمی توانی داشت تقلیل طعام کن بعده فرمود کجا مشغول می شوی در خانه یا جای دیگر بنده عرضه
داشت کرد که در خانه با آنکه مزاحمت ست و غلبه بسیار بنده را مانع نیست و اگر دل گرفته می شود
در باغی و صحرای زیر درختی میروم چنانکه من روی کسی نه بینم و کسی روی من نه بیند فرمود دوات
و قلم و کاغذ برابر می بری و در شعر و غزل گفتن مشغول می شوی این مشغولی نمی گویم مشغولی می باید
که با حق باشد بنده عرضداشت کرد آری این هم هست خواجه از کشف می فرماید اگر نظمی یاد آید
بنویسم باز خود را فراهم آرم فرمود اگر فراهم می توانی آورد نیکوست زیرا که هیچ حجابی و مانعی بتر از شعر
گفتن نیست مجلس سی و هشتم سعادت قدمبوس نصیب شد ماه رمضان بود خادمان خواستند که
دست بشویانند قلندری حاضر بود از جمع برخاست و رفتن گرفت خدمت خواجه ذکره الله بالخیر سخن
بلند کرد و گفت درویش درویش چرا بیرون می روی قلندر نه نشست همچنان تیز بیرون رفت خواجه خادمان را فرمود تا خادمان
برسند او نزدیک در بیرونی رسیده بود خادمان دست گرفتند و معذرت کردند باز آوردند دران محل
گذشته بود بنشست بالای دست بنده آمد بنشست خدمت خواجه ذکره الله بالخیر حکایت فرمود

و زیادت ها ست و نهایت قرب ای
او دست بر آورد محق سبحانه تعالی
قدم صدق او را بر جاده طریقت
ثابت دارد و از التفات بما سوی
که موجب زلت قدم بود عصمت
بخشد خدائی که راه نماینده بیچارها
و آسان کننده کارهاست بدانکه
امور بعلم اوست و تقدیر کائنات
بحکم او یک ذره در آسمان و زمین
از حیطه علم او خارج نیست و
بسط حرکت و قبض سکون
از قبضه قدرت وی بیرون نه
وجود خیر برضا و امر اوست و
وقوع شر بقضا و قدر او تمامت
حوادث نازل از جناب اوست
و کل امور راجع بدو امر او یکی ست
و شئونات او کثیر و ما امرنا الا
واحدة کلمح بالبصر و هر امر متشعب
و متفرع ازو و هر حادث مستند
و منتهی باو و اینچنین ست تقاضا
امر ملکوت و موجب سر جبروت
و این امر سیست بس عظیم و سری
بس شگرف دانست آنکه دانست
و ندانست آنکه نتوانست سعید
سعید ازلی ست و شقی شقی
لم یزلی هیچکس را طاقت نه
که پرسد چرا کرد و مجال نه که گوید
چه می کند لا یسئل عما یفعل و هم
یسئلون خوشوقت سعادتمندی
که سابقه ازلیش بزمره سعدا
کشیده و جاذبه عنایت لم یزلیش
از رتبه اشقیا بر آورده و خنک
نیکبختی که توفیق سودای آخرت
یافت و بر این مال فانی متاع
باقی بدست آورد و عجبا از عاقلی

که روزی قلندری در خانقاه شیخ فرید الدین قدس سره درآمد خدمت شیخ درون حجره مشغول بود و چون خدمت
شیخ درون حجره رفتی و در رسیدادند کسی را محل و مدخل نبودی قلندر درآمد بر گلیم سجادهٔ شیخ بنشست شیخ
بدر الدین اسحاق خادم بود او ادب نگاهداشت و چیزی نگفت قدری طعام بیاورد پیش قلندر نهاد قلندر
گفت شیخ را ببینم بعده طعام بخورم گفت شیخ درون مشغول ست آنجا کسی را محل نیست تو این طعام بخور بعده
پیش شیخ خواهیم برد قلندر دست در طعام زد بعده آن گیاه که قلندران بخورند از انبان بکشید و در کچکولی
خمیر کردن گرفت چنانکه سر شک آن بر سجادهٔ شیخ میرسید بدر الدین اسحاق پیشتر شده گفت بس باشد قلندر
نشنوید و کچکول برداشت تا بدر الدین اسحاق را بزند خدمت شیخ از درون بدوید بیامد و دست قلندر
گرفت و گفت قلندر بمن بخش قلندر گفت درویشان دست برندارند و چون بردارند فرو دنه آرند شیخ فرمود برین
دیوار بزن قلندر کچکول بر دیوار زد و دیوار بیفتاد بعده فرمود میان هر عامی خاصی هست و این حکایت فرمود
که در ایچه شیخ الاسلام شیخ بهاؤالدین زکریا رحمه الله از بغداد از خدمت شیخ الشیوخ بازگشته بود در منزلی
فرود آمد در آن منزل سرای نبود در مسجد فرود آمد قلندران نیز در آمدند چون شب شد شیخ مشغول شد قلندری دید
که از سر تا پا علو نور گرفته بود شیخ نزدیک آن قلندر رفت و گفت ای مرد خدای تو میان ایشان چه کنی قلندر گفت
زکریا تا بدانی که میان هر عامی خاصی هست که آن عام را بدان خاص بخشند بعده فرمودند آنکه این سکهٔ قلندری
پیدا کرد او مفتی بود شیخ جمال ساوجی او را کتاب خانه روان گفتندی هر گرا فتوی مشکل شدی بر و آمدی و جواب
دادی و هرگز بکتاب رجوع نکردی بود در آن وقت بزرگی بود نام او نگفتند در جمع او آهن پوشان در آمدند و آهن
پوشان را لباس و خرقه نباشد همان آهن پوشند و پارهٔ گلیم در ته بندند تا فوته باشد و ایشان را هیچ چیز دنیاوی
نباشد چون ایشان از جمع آن بزرگ بازگشتند آن بزرگ فرمود که چه سکه آزادانند ایشان و شیخ جمال الدین
ساوجی در آن جمع حاضر بود گفت مرد آنگاه باشیم که سکه بادین پیدا کنیم تا آن چه وقت بود که این سخن
بر زبان آن بزرگ رفت چون برخاست او را حالی پیدا شد تجریدی کرد تا چنان شد که ریش هم او را گران
شد بتراشید و پلاسی در پوشید و در گوری در آمد و مستقبل قبله متحیر و دل و چشم سوی هوا داشته بنشست آن
بزرگ را گفتند که مولانا جمال الدین ساوجی را این چنین حالی پیدا شد که ریش بتراشید و در گوری نشسته است
آن بزرگ با جمع خود بیامد او را در گور دهن فراز کرده روی سوی آسمان داشته و مبهوت مانده دید فرمود تا از زیر
بگداختند و در حلق او ریختند سبحان الله گوئی آبی سرد بوده دانشمندان بحث بر و آمدند و در آن وقت شیخ
جمال الدین ساوجی چیزی بخود آمده بود دانشمندان گفتند که خلاف شرع کرده و ریش تراشیده گفت ریش
می طلبید سر درون خرقه کرد و باز بر آورد خدمت خواجه اشارت بجانب سینه کردند فرمود این قدر ریش سفید
دیدند بعده همه خلق بازگشتند قلندر بماند و خدمت خواجه ذکره الله بالخیر والحمد لله رب العالمین۔

شیخ حسام الدین رح

که دل از بین سرا چه امید و بیم بر ندارد
و یافت و نایافت و رد و قبول و
رنج و راحت و غم و شادی او را برابر
نه انکار و استیفار شهوات دنیا جز
حرص و شهوت نیفزاید و استمتاع
لذات او سیری نه بخشد نیل مطلوب
او خیال و وصل محبوب او محال
کمالش با زوال ملازم و زوالش
در همه احوال لازم المش در غایت
رداءت و لذتش در نهایت لباعث
صحت او تمام بیماری و محبت او
عین گرفتاری انچه او را در دنیا مستلا
شمرند حاجت مندی ست بسد
جوع و پوشیدن عورت آن قطره
چند کاو توجدا گردد در وقت مجامعت
که تو آن را لذت انگاری و راس
جمیع لذات شماری این همه او
روح توجدا گردد و مایهٔ حیات تراباد
هوا دهد و الله مشغول بدنیا نیست
مگر مغلوب مغبون و متفرق دوسے
نه مگر مخبط مجنون گرفتار حرکات
شتی و اسیر حاجات گوناگون شتت
الحال متوزع البال دست خوش
بیم و امید پائمال رنج و راحت
کجاست عاقلی که از اختلاط خلق
تجرد گزیند و از صحبت اغیار بخلوت
تفرد نشیند و از پریشانی روی
باصلاح آرد و از تذبذب و تردد همت
بر تذبذب و تود دکمارد و عمر رفته لغزاد
کند و عشق کهنه را نو گرداند و از لاحظه
حدوث بملاحظه ازل ازال برد و دولت
حارست غنا بملاحظه ابد الاباد کشد
تا بجای رود که آنجا همه لذت دولت
و کمال در کمال ست آنجا سلسالی
ست که هر چند سیراب تر شوی

پسر خورد حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین ست چنین گویند که او غائب شد و بصحبت ابدال پیوست قدس سره

شیخ حسام الدین سوخته رح

پسر شیخ فخر الدین بن شیخ الاسلام معین الدین سنجری ست سوخته آتش محبت و دوخته ناوک مودت بود با شیخ نظام الدین اولیا صحبت داشت مدفن او در قصبهٔ سانبهر طرف غروب بر سر راه اجمیر افتاده است و اورا پدر او بنام برادر مفقود حسام الدین بن خواجه معین الدین نام نهاده و حضرت خواجه بزرگ را دو زوجه بود یکی منکوحه دختر سید وجیه الدین مشهدی عم سید حسین خنگ سوار که بر بالای قلعهٔ اجمیر آسوده است نام او بی بی عصمت و دیگر بملک یمین ست و نام او امة الله و آنچنان بود که حضرت خواجه بکبر سن رسیده بود و هنوز متاهل نشده شبی حضرت مصطفی را صلی الله علیه وسلم در خواب دید که میفرماید که معین الدین تو معین دین منی سنتی از سنتهای من ترک کرده اتفاقاً همان شب حاکم قلعهٔ بتیلی ملک خطاب نام بر سر کافران آن حدود تاخته بود و دختری از دختران راجهای آن دیار بدست او افتاده ملک خطاب مرید حضرت خواجه بود آن دختر را بخدمت وی گزرانید و خواجه اورا قبول کرد کذا فی تاریخ بلاد جانی و ایضاً سید وجیه الدین مشهدی دختری داشت بکمال عفت آراسته و بپیرایهٔ عصمت پیراسته و آن دختر بحد بلوغ رسیده بود و موقوف بوجود کفو بود ناگاه شبی امام جعفر صادق را رضی الله عنه بخواب دید که میفرماید که فرزندم وجیه الدین اشارت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم برین ست که این دختر را بخواجه معین الدین حسن سنجری بسپاری و در حبالهٔ او درآری سید وجیه الدین مذکور از پیوستگان حضرت خواجه بود این واقعه ابد و باز نمود خواجه فرمود بابا وجیه الدین عمر من در آخر رسیده است لیکن چون فرمان پیغمبر ست از قبول آن چاره نیست و از هر یکی ازین دو خاتون اولاد شد بی بی جمال حافظ از آن دختر راجاست نه دختر راجا چنانکه در عوام مشهور ست و قبر بی بی جمال در پایان حضرت خواجه است و خفت شریعت او شیخ رضی ست و حظیرهٔ او در یکی از قصبات ناگور است بالای حوض که آن را مندلامی گویند و از بی بی جمال دو پسر شده بود که هر دو در هنگام طفولیت از جهان رفتند و حضرت خواجه را سه پسر اند شیخ ابو سعید و شیخ فخر الدین و شیخ حسام الدین شیخ ابو سعید از دختر سید وجیه الدین ست و در شیخ فخر الدین و شیخ حسام الدین اختلاف ست سید محمد گیسو دراز و جماعت درویشان بر آنند که از بی بی عصمت اند و سید شمس الدین طاهر و طائفه از درویشان میگویند که از بی بی امة الله اند والله اعلم۔

خواجه معین الدین خرد رح

پسر بزرگ شیخ حسام الدین سوخته است و اورا خرد نسبت بخواجه بزرگ می گویند و این منقبت

گوارا تر یابی و رز قیست که چندانکه سیر تر خوری لذیذ تر شمری سیرابی او نه سیرابی ست که طبیعت آنرا آبی گرداند و سیری او نه سیریست که ذائقه را بی لذت کند حق سبحانه و تعالی غشاوهٔ غفلت از بصائر و پردهٔ قساوت از قلوب و موجبات حیرت از عقول و دواعی حسرت از نفوس بر اندازد و بتوفیق تهذیب اخلاق و تکمیل اوصاف هدایت کرامت فرماید و سلوک این طریق آسان گرداند و از شر این مکارهٔ غدار فریب و غرهٔ بخیل بر غل و غش که بظاهر لطف و مهربانی نماید و در باطن عداوت جانی دارد و بصورت مواصلت کند و بمعنی مفاصلت در نگاه دارد و در سلوک این طریق ترا مقتدا و پیشوای باساز دو بدان مقام که تو رسیده بمتابعت تو مارا نیز رساند او ست ولی این کار و بدست او ست زمام اختیار ما اما آنچه شیخ از این جانب التماس تذکره کرده واستدعا تبصره نموده و دوای این درد را از کلام من جسته این بدان ماند که بینا از نابینا راه نمونی جوید و شنوا از نا شنوا خبری پرسد مثل مرا چه یارای آنکه بموعظت چو تو ی زبان گشاید و بجوابی که صلاح وی در ان بود و صوابی که رشد او در ان ست خطاب نماید و بطریقی که نجات وی در ان ست اعلام کند بقاء یکه مقصود او ست راهبری کند با این همه اعتراف بتقصیر اقرار بنادانی از سخن حق گفتن گریز نباشد

او را بس ست درویش کامل بود وی پیش از انکه مرید شود بکسب و ریاضت کار بجائی رسانیده بود که بیواسطه از حضرت خواجه استفاضه میکرد عاقبت بحکم خواجه مرید شیخ نصیر الدین محمود شد و خرقهٔ خلافت ازوی ستد و پسر خرد شیخ حسام الدین سوخته شیخ قیام بابریال در غایت حسن صورت و شجاعت و هیبت و عظمت بود و از هر یکی از خواجه معین خرد و شیخ قیام الدین اولاد بسیار ست چشت خان که در هند بود از اولاد خواجه معین الدین خرد ست نام او شیخ قطب الدین ست و سلطان محمود خلجی او را چشت خان خطاب کرد و خداوند دوازده هزار سوار گردانید سلطان محمود چون در اجمیر اسلام کرد میخواست که چشت خان را بدهد وی چون در هند واز خرد کلان شده بود اجمیر اختیار نکرد آز اولاد شیخ قیام الدین بابریال شیخ بایزید ست که او را شیخ بایزید بزرگ می گویند دانشمند بود در روضهٔ خواجه درس می گفت شیخ احمد مجد و بزرگان دیگر شاگرد اویند و اختلاف مردم که در فرزندان حضرت خواجه مشهور ست در همین شیخ بایزید ست و منشأ اختلاف آنست که چون سلطنت دار الملک دهلی فتور پذیرفت و کافران بر دیار اجمیر غالب آمدند فرزندان خواجه معین الدین خرد بجانب هند و رفتند و در انجا سکونت کردند و بنا بر شیخ قیام الدین بابریال بجانب گجرات رفتند و تعلم علم کردند و شیخ بایزید بزرگ بجانب بغداد رفت و تحصیل علوم کرد چون سلطان محمود خلجی بعد از سالها در اجمیر اسلام کرد و بر کفار این دیار استیلا یافت شیخ بایزید از مسافرت هند قدوم آورد و شیخ محمود دهلوی شیخ الاسلام هند بود و صدارت علما و صلحا بوی تعلق داشت وی دختر را بشیخ بایزید داد سلطان محمود معتقد شیخ بایزید شد چشت خان را بسبب عصبیتی که داشت اعتقاد بادشاه نسبت بوی خوش نیامد سلطان محمود در مقام نصب علما و مدرسین در مقام اجمیر بود چشت خان باعث شد بر آن که شیخ بایزید را نیز باجمیر فرستد تا در روضهٔ متبرکه درس بگوید بعد از مدتی از اقامت نمودن اجمیر جماعه انکار فرزندی او کردند و بادشاه رسانیدند بادشاه از علمای و مشایخ آن زمان استفسار کرد مخدوم خواجه حسین ناگوری و مولانا رستم اجمیری که یکی از علمای وقدمای اجمیر بود و علمای دیگر گواهی دادند که شیخ بایزید از فرزندان شیخ قیام الدین بابریال بن شیخ حسام الدین بن شیخ فخر الدین بن خواجه معین الدین ست و فی الحقیقت اگر خواجه حسین اعتراف به نسبت او کرده باشد بس ست زیرا که وی ولی بود و مقتدا و عارف بسلسله ایشان و از انکه ایشان بفرزندان شیخ بایزید نسبت خویشی کرده و دختر داده ظاهر می شود که پیش ایشان نسبت فرزندی وی محقق ست والله اعلم الغرض وجود اولاد و احفاد حضرت خواجه متیقن ست و انچه بعضی عوام گویند که خواجه حصور بود و فرزند نداشت غلط فاحش ست ذکر اولاد خواجه در ملفوظات مشایخ چشت واقع ست شیخ فرید نبیرهٔ شیخ حمید الدین صوفی قدس سره در سرور الصدور از وی نقل می کند که چون خواجه ما را قدس سره فرزندان تولد شده روزی از من پرسید که حمید چون ست پیش ازین که قوی و جوان بودیم هر چه از درگاه عزت می طلبیدیم

و از بیان واقع چاره نباید که اول و آخر فکر و ظاهر و باطن اعتبار توحدا باشد جل جلاله و چشم دل بکحل مشاهده او بکحول و قدم سعی در مقام قرب او موقوف دایم بپای عقل در ملکوت اعلی مسافر و آیات کبری الٰهی را که دران عالم مودع ست ناظر و بعد از نزول از ان عالم اعلی از احکام و آثار او حاضر از ان روی که در همه تجلیات اوست و ظهور هر چیز بدوست اول و آخر ظاهر و باطن ســه ففی کل شئی له آیة تدل علی انه واحد و چون این حالت شریفه ملکه او شد و این شیمه کریمه عادت او گشت نگین دل بصور عالم بصور عالم ملکوت انتقاش پذیرد و مرات قلب تقدس لاهوت منجلی گردد و با حضور قدس و صحبت انس الفت گیرد و ذوق و لذت آن عالم بمذاق حال او برسد و انچه نسبت باوی اولی و اقرب ست همه از ذات خود دریابد و معنی سکینه و وقار بر وی فایض گردد و تیسیر طمانینت و قرار در وی پیدا آید و بدین عالم ادنی و اهل آن جز برحمت ننگرد و شکر گذاری نعمت پروردگار را برایشان ببخشاید و برکات نعمت و معرفت ایشان را راه بنماید و بوصول مقامی که خود رسیده است ایشان را نیز طالب گرداند و بذکر مواعید و مواثیق رحمت قوت باعثه ایشانرا در شوق و اهتزاز آرد و او را در همه حال بهجت در بهجت و لذت در لذت بود و از بهجت خود نیز بهیج و از لذت خویش تهنید ایشان بعد

زود می یافتیم اکنون که پیر و ضعیف شدیم چون حاجت بدعا می شود کار بدرنگ می کشد بنده عرض کرد که
خواجه را روشن ست که چون مریم رضی الله عنها حضرت عیسی علیه السلام متولد نشده بود میوهٔ زمستانی
در تابستان و میوهٔ تابستانی در زمستان بی محنت در محراب حاضر می یافت چون عیسی پیغمبر علیه السلام
متولد شد مریم منتظر شد که رزق همچنان خواهد رسید فرمان آمد وهزی الیک بجذع النخلة تساقط
علیک رطبا جنیا بر و شاخهای درخت خرما را بسوی خود بجنبان تا بر تو خرمای تر بریزد در آن
حال و درین حال این مقدار تفاوت ست خواجه این جواب را از بنده قبول کرد و به پسندید۔

خواجه احمد رحمة الله علیه

پسر شیخ ابو یزید بن شیخ نجم الدین بن شیخ قیام الدین ست در فوائد الفواد نقل از شیخ نظام الدین
اولیا قدس سره می کند که فرمود که خواجه احمد نبیرهٔ شیخ الاسلام معین الدین عظیم صالح بود وی میگفت
که مرا یاری بود که پیوسته دو رکعت نفل بعد از نماز مغرب برای حفظ ایمان می گزارد در رکعت اول
بعد از فاتحه سورهٔ اخلاص هفت بار و سورهٔ فلق یکبار و در رکعت دوم بعد از فاتحه اخلاص هفت بار
و سورهٔ الناس یکبار چون از نماز فارغ می شد سه بار در سجده می گفت یا حی یا قیوم ثبتنی علی الایمان
وقتی در حدود اجمیر وقت شام در رسید دزدان از جای نمودار شدند ما همه فرض و سنت را گزارده
جانب شهر روان شدیم و او نماز را تمام کرد و از عقب آمد وقت رحلت بر سر وقت او رسیدیم آن چنان
میرفت که باید و شاید خواجه احمد گفت که اگر مرا پیش کرسی قضا برند گواهی بدهم که آن مرد با ایمان رفته است۔

خواجه وحید رحمة الله علیه

برادر خواجه احمد ست هم در فوائد الفواد نقل از شیخ نظام الدین اولیا قدس سره می کند که وقتی من و نصیر الدین
طالب علم پیش شیخ فرید الحق والدین نشسته بودیم جوگی آمد و زمین بوس کرد و بنشست نصیر الدین از جوگی
پرسید که بابو سر موی آدمی بچه دارو دراز گردد مرا این پرسیدن او در حضرت شیخ ناخوش آمد ناگاه خواجه وحید
نبیرهٔ خواجه معین الدین آمد و التماس ارادت کرد شیخ فرمود من این را از خانوادهٔ شما دریوزه دارم مرا چه مجال
باشد که دست شما بنیت ارادت بگیرم خواجه وحید الحاح بسیار کرد و مرید شد و محلوق شد ابن نصیر الدین
طالب علم که از جوگی داروی درازی موی می پرسید غیر محلوق شد و برکت صحبت درویشان در وی
تاثیر کرد۔ رحمة الله علیهم اجمعین۔

شیخ بدر الدین سمرقندی رحمة الله علیه

بی ایشان و در همه جایی همه جا
خلق از وی متعجب و وی از ایشان
متعجب تر ایشان در وی حیران
و او در ایشان حیران تر باید دانست
که فضل حرکات صلوة ست و نعمت
مراقبه و بهترین سکنات صیام
با حفظ مراتب و نافع ترین نیکیها
صدقه و احسان بخلق و کامل ترین
سیرها صبر و تحمل بر شدائد و مادام
که التفات نفس بقیل و قال و مناقشه
و جدال و تاثر و انفعال باحوال
مختلفه و حالات متباینه باقیست
خلوص او از کثافت طبیعت و کدورت
جبلت محال بود و بهترین اعمال
عملی ست که از مقام نیت صادر گردد
و بهترین نیات نیتی ست که از جناب
حلم و معرفت منبعث گردد و حکمت
اصل فضائل ست و معرفت الهی
اولی اوائل و صعود کلمات طیبه بسوی
خداست و سبب رفعت آن عمل
صالح این هارا می گویم و طلب آمرزش
از خدای کنم و هدایت از وی
می جویم و طلب کفایت از وی میکنیم
و قربت از وی میخواهیم انه سمیع
مجیب اینست مضمون مکتوب
ابو علی سینا بجانب شیخ ابو سعید
ابو الخیر و آن حکایت دیگر رسیده باشد
که می گویند که شیخ با بو علی سینا نوشت
که دلنی علی دلیل العینی و دلالت کن
مرا بدلیلی که راه نماید و پرده غفلت
از روی کار بگشاید او نوشت که
الخروج عن الایمان المجازی الدخول
فی الکفر الحقیقی وان لا تلتفت الا
بما وراء التعرض الثلثة نمی گوید
دلیل بیرون آمدنست از ایمان مجازی

از ملفوظات شیخ شرف الدین یحیی معلوم می شود که او مرید شیخ نجم الدین کبری ست و در سیر الاولیا نوشته است
که او خلیفه شیخ سیف الدین باخرزی ست و شیخ نجم الدین را دریافته بود و هم در سیر الاولیا می نویسد که او
سخت بزرگ بود در صحبت شیخ نظام الدین اولیا قدس سره سماع بشنیدی و بغایت خوبصورت و نیکو
سیرت بود و چون شیخ بدر الدین سمرقندی برحمت حق پیوست او را در سنگوله دفن کردند و روز سوم
شیخ نظام الدین اولیا حاضر شد مجلس خاسته بود و سماع در داده پسر رسید در حظیره دیگر نشست چون
ایشان در سماع خاستند شیخ نظام الدین نیز برخاست بعضے گفتند که میان شما و میان ایشان بعد
مسافت ست شما بشنید فرمود موافقت شرط ست۔

شیخ رکن الدین فردوسی رحمة الله علیه

مرید خواجه بدر الدین سمرقندیست در دهلی بود و چون سلطان معز الدین کیقباد در کیلوکهری شهر نو بنا
کرد وی از شهر آمده هم در کناره آب جون مقامی ساخته بودند غالباً میان وی و شیخ نظام الدین
اولیا چندان محبت و اخلاص نبود در سیر الاولیا می نویسد که پسران شیخ رکن الدین که جوانان نوخاسته بودند
و مریدان او بارها در کشتی سوار می شدند و سماع گویان و رقص کنان از زیر خانه شیخ نظام الدین گذشتند
روزی همبرین حال می گذشتند چون نظر شیخ برین جماعت افتاد سر برآورد و گفت سالهاست که یکی
خون می خورد و جان خود فدای این راه می کند و دیگران نوخاسته اند می گویند تو کیستی که ما نه ایم و دست
از آستین برآورد و جانب ایشان اشارت کرد که بلا برو همین که پسران شیخ رکن الدین بآن غوغا از زیر خانه
نود رسیدند او کشتی فرو آمدند خواستند که غسلی بکنند همین که در آب در آمدند در حال غرق شدند۔

شیخ نجیب الدین فردوسی رحمة الله علیه

مرید شیخ رکن الدین فردوسی ست قبر او جانب شرقی حوض شمسی بر صفهٔ عالی نزدیک بقبر مولانا
برهان الدین بلخی ست رحمة الله علیهم۔

شیخ شرف الدین احمد رحمة الله علیه

ابن یحیی المنیری وی از مشاهیر مشائخ هندوستان ست چه احتیاج که بذکر مناقب او کند و را
تصانیف عالی ست از جمله تصانیف او مکتوبات مشهور تر و لطیف ترین تصانیف اوست بسیاری
از آداب طریقت و اسرار حقیقت در آنجا اندراج یافته و ملفوظات او را نیز یکی از معتقدان وی جمع کرده
اما لطافت مکتوبات او بیشتر ست گویند که بر آداب المریدین شیخ شرحی دارد و وی مرید خواجه نجیب الدین فردوسی

و در آمدن در کفر حقیقی و عدم التفات
همت گر بدانچه وراء موالید ثلثه
بود بلکه اشتغال باطن بماوراء
عوالم ثلثه که ناسوت و ملکوت و جبروت
ست الا بمرتبه ذات بحت که لاهوت
صرف و وحدت مطلقه است والله اعلم
گویند که شیخ در برابر آن نوشت و صلنی
هذه الکلمات الی ما یوصل الیه عبادة
اربعة الآف سنة فرمود مرا این
کلمات و اشارات بجایی برد و بمقامی
رسانید که عبادت چهار هزار سال
آنجا نرساند والله اعلم این حکایت
خالی از غرابتی نیست و لهذا عین القضاة
همدانی قدس الله تعالی سره می آرد
وی گوید ابو علی طبیب منحرف از جاده
را کجا رسد که ابو سعید ابو الخیر با وی
آنچنان نویسد و او در برابر آن
این چنین گوید و بعد از آن ابو سعید
گوید که مرا این کلمات بجائی رسانید
که عبادت چهار هزار سال بدانجا
نرساند و لیکن دانیم که ابو سعید ذوق
این کلمات بچشید و گر نه همچو ابو علی
سنگسار آمدی و حکایتی دیگر نیز
هست که در ملفوظات مشائخ چشتیه
نوشته اند که ابو علی شخصے را جاسوسے
بمجلس شیخ گذاشته بود تا ببیند
که خدمت شیخ او را غیبت بچه
عنوان یاد می کند و در حق وی
چه می گوید روزی آن شخص از
شیخ پرسید که ابو علی چه حال دارد
و کار او تا کجا رسیده است شیخ
فرمود مردی طبیب و فاضل و دانشمند
ست و لیکن مکارم اخلاق ندارد
و چون این حکایت [illegible] سعید
شکایت آن با شیخ ابو سعید نوشت

گویند که شیخ شرف الدین بشوق بندگی شیخ نظام الدین اولیا بدهلی آمد قضا را پیش از انکه او بدهلی برسد شیخ نظام الدین بریاض رضوان خرامیده بود شیخ نجیب الدین فردوسی درانجا بود چون بملازمت او رسید فرمود درویش سالهاست که منتظر تو نشسته ام امانتی دارم که بتو سپردنی ست مرید شد و نعمتی که برای او نهاده بودند بگرفت و بوطن اصلی خود رجوع کرد گویند که وی را چند سال دربیابانی که در راه آگره واقع ست توقفی واقع شد هم دربیابان می بود و عبادت می کرد بعد از سالها بوطن رسید قبر او در شهر بهار ست و منیر قریه ایست از بهار رحمة الله علیه رساله فارسی ست که کسی دربیان چهارده خانواده نوشته درانجا می نویسد که ابتدای فردوسی از سهروردست شیخ نجم الدین کبری فردوسی و شیخ علاؤالدین طوسی هردو قریب یکدیگر بوده اند در مجاهده و ریاضت بسر حد کمال رسیده بعد یک هفته افطار می کردند و هم بگیاه جنگلی نان جوین بود هردو بزرگوار بخدمت شیخ ضیاء الدین ابوالنجیب سهروردی آمدند و گفتند عمر بسر آمد و کار برنیامد ریاضت و مجاهده بسیار کشیدیم اما هیچ روی مقصود ندیدیم شیخ ابوالنجیب فرمود برادران این تیر دین داغ مبتلا ایم سبیل آنست که مرید شویم هر سه بزرگ بخدمت شیخ وجیه الدین ابوحفص بن عمر بن عمویه آمدند شیخ وجیه الدین بعد از مدتی شیخ ضیاء الدین و شیخ علاؤالدین خلافت داد و وداع کرد و شیخ نجم الدین کبری را بشیخ ابوالنجیب سپرد کرد و گفت این را بر خود گیر بعد از هفتم ماه شیخ ابوالنجیب شیخ نجم الدین خلافت داد و گفت شما مشایخ فردوسید از آن روز باز فردوسیان پیدا آمدند رحمة الله علیهم اجمعین و شیخ شرف الدین را ورای مجموعه مکتوبات که مشهورست مکتوبات دیگرست که بجانب شیخ مظفر بلخی که مرید و خلیفه و صاحب سر است نوشته است آورده اند که در مدت بست و پنج سال که شیخ مظفر از واقعات و معاملات و حالات خود که در سلوک روی می نمود بخدمت شیخ عرائض می فرستاد شیخ آن را جواب می نوشت و در ذیل بعضی مکتوبات مسطور بود که مکتوبات من همه حل مشکلات و معاملات آن برادرست باید که کسی را ننماید که موجب افشای سر ربوبیت گردد بنابران هر بار که مریدان التماس می کردند که مکتوبات عطا شود تا انتساخ کنیم و مستفید گردیم بسبب محافظت وصیت شیخ و اخفای اسرار الٰهی بکس نمی نمود مهر کرده ارسال میداشت ناقل این حکایت گوید که آن موازنه دو صد مکتوب زیاده بود که هنگام رحلت شیخ مظفر مرحوم وصیت کرد که درون کفن من بنهید بسبب وفای وصیت همه جمله در کفن نهاده شد تا اسرار این بزرگوار پوشیده ماند یک ملتفه مختصر بمیان خریطه مانده بود بخط شیخ الاسلام این چند مکتوب از ان نقل کرده شد تا خوانندگان و شنوندگان سبب نفع دین گردد انتهی و ما از هر چه نکته که مناسب حال طالبان و سالکان باشد انتخاب نمودیم مگر دو سه مکتوب که شاید بتمام نقل کرده شده باشد **مکتوب** الحمد لله بیت

هر بلا کین قوم را حق داده است	زیر آن گنج کرم بنهاده است

برادر اعز امام مظفر سلام و دعای کاتب حروف مطالعه کند باید که در کار خود مردانه باشد از شدائد امور و از کثرت ابتلا و از امتحانات گوناگون

که من چندین کتب و رسائل در مکارم اخلاق نوشته ام شیخ چون بشنید فرمود که مکارم اخلاق ندارد شیخ درجواب آن نوشت که من گفته ام که مکارم اخلاق ندارم و نگفته ام که مکارم اخلاق عیب اند مستفیدان سبب این حکایات تواند نفعی نمودند این حکایت دیگر که شیخ ازوی بصورت استرشاد و استمداد نوشته است در بدایت حال و آوان طلب بوده است نه در مقام نهایت و علو مراتب والسلام وعلمه احکم یجتبی من یشاء ویهدی الیه من ینیب وهو علی کل شیء قدیر

الرسالة الثانیة عشر فی خفیات التجلی لانتظار التجلی

لا اله الا الله محمد رسول الله انوار توفیق ابد و اسرار تحقیق ازل شامل احوال سعادت مآل و حاصل اوقات بابرکات باد آمین هرچند خواست که بعد از عرض دعا حرفی از حکایت این راه بگوید و سخنی از سلوک این طریق بنویسد از صدمه هیبت این مقام و تصور صعوبت این مرام حالتی درگرفت که قلم از دست رفت و دهشت ادراکات مانع آمد که چه نویسد از برای گفتن و نوشتن بزرگان چیزی نگذاشته اند کسی باید که آن را کار بندد و عمل در کارد غربت بادای نفس که سخنان رسیدگان را بمقام ایشان نارسیده بگوید و حقیقت حال از حرف حکایات ظاهر نگردد اگر مردی کار است که ایشان کرده اند لیکن بعد از ان گفتاری که ایشان گفته اند بگو

کہ در راہ سالک ست نباید کہ در کار تقصیر و فتور راہ یابد ای برادر در عظمۃ الانبیاء آوردہ است کہ کار خداوند
جل و علا بر یک نمط نیست نتوان دانست کہ اقبال و فتوح حق سبحانہ و تعالی بندہ را از کدام راہ پدید آید
از راہ نعمت یا از راہ محنت از راہ عطا یا از راہ بلا موسی پیغامبر را صلوات اللہ و سلامہ علیہ بعد از زادن
در تنور آتش افگندند پس در تابوت افگندند پس در دریا انداختند پس در دست دشمن افگندند پس
در دست او موت قبطی دادند پس از خون کشتن در غربت افگندند پس دہ سال در شبانی افگندند شب
تاریک شد و ابر تیرہ برآمد و برق جستن گرفت و گرگان رسیدند و گوسپندان رمیدند و راہ را گم کرد
و زن را درد زادن گرفت سرما سخت فرو گرفت و آتش نہ ہر چند چقماق زد ہیچ آتش برنیامد چون ہمہ
وجوہ درماندہ و عاجز گشت ناگاہ فتح غیب پدید آمد تا گفت انی آنست نارا چون بطلب
آتش آنجا رسید گلی دیگر شگفت کہ انی انا ربک فاخلع نعلیک انک بالواد المقدس طوی
وانا اخترتک فاستمع لما یوحی اسرار الربوبیۃ غیر معلومۃ لو جرت الاحوال کلہا علی العبد علی سنن واحد
لاحاط علم العبد علی الربوبیۃ واللہ تعالی بصفاتہ غیر محاط ص

ہر چہ در خلق سوزی و سازیست
اندران مر خدای را رازیست

مکتوب ای برادر آدمی زادہ ہر چہ الیست در فلوات سرگردان
ماندہ ... ہد در زمان لطیف بجایی رسد محال ست محال

رباعی

دردا کہ غم کوہ بیکاہ افتادست
معشوق دلم ہر چہ ماہ افتادست
این واقعہ طرفہ براہ افتادست
درویش بعشق بادشاہ افتادست

ای برادر عاشق باید کہ نوعی از معشوق را بشاید اگر شایستہ لطف بود مراد او از معشوق برآید و اگر سزای قہر
بود مراد معشوق ازو برآید آنچہ مراد معشوق از عاشق بود تمامتر بود و المحب الصادق من یجعل مرادہ فداء مراد
محبوبہ لایصلح لہذا الشان الا من کان فارغا من جمیع الاعمال لاشغل لہ فی الدنیا و الآخرۃ فاما من لہ شغل
دنیاہ او علی قلبہ حدیث عقباہ فلیس لہ نصیب من خدمۃ مولاہ و یقال اصحاب الدنیا مشغولون بدنیاہم
و ارباب العقبی مشغولون بعقباہم و اہل النار مشغولون بما ینالون من بلواہم فمن الذی لہ فی الدنیا و الآخرۃ
عن مولاہ خبر **مکتوب** امام مظفر باید کہ این قسم از علم معاملات نیست از علم مکاشفات ست و علم مکاشفات
در قلم آوردن رخصت نیست اما آن مقدار کہ نویسند این ست کہ موجودات محسوس را عالم ملک گویند و
موجودات معقول را عالم ملکوت گویند و موجودات بالقوہ را عالم جبروت گویند و ہر چہ ماورای این ست
آن را عالم لاہوت گویند و بدین عبارت ہم می گویند ملک عالم شہادت ست و ملکوت عالم غیب ست
و جبروت عالم غیب غیب ست و خداوند جل و علا غیب غیب غیب ست بعدہ تقریر ہمچنین می کنند
کہ لطائف عالم ملک ہیچ نسبت ندارد با لطافت عالم ملکوت کہ عالم ملکوت بغایت لطیف ست
و لطافت عالم ملکوت ہیچ نسبت ندارد با لطافت عالم جبروت کہ عالم جبروت بغایت لطیف لطیف ست
و لطافت عالم جبروت ہیچ نسبت ندارد با لطافت ذات پاک خداوند جل و علا کہ ذات پاک خداوند لطیف

واگر دران مرتبہ نیز چیزی نگوئی
و خاموش نشینی بہتر و گوارتر این
گفتن را خاصیتی ست کہ مادۂ
نورانیت را از سینہ بیرون آرد
و باطن را از ذوق و حضور خالی
گرداند حقیقت را ہم اگر در تنگنای
سینہ محتبس دارند تا مجال صبر
و کتمان بروی تنگ آید در فسحت
فضای باطن جولان کند و
در اعماق و اجزای وجود سریان
نماید و از بس شدت ضبط و کتمان
خواہد کہ درونہ را بشگافد و بیرون
افتد تا اشعہ انوار آن بی اختیار
از وجنات احوال تابان آنرا نوری
دیگر و حضوری دیگر باشد کمشکوۃ
فیہا مصباح المصباح فی زجاجۃ
درین صورت خاموشی زبان حال
گردد و معنی بی عبارت در سخن آید
مبارک باد این حال و گوارا باد
این ذوق آن را کہ حاصل ست
جماعت دیگر را دیدیم کہ در ذوق سخن
و لذت ہمزبانی چنان از دست
رفتہ اند کہ صبر از سخن نزد ایشان
محال گشتہ و لفظ عین معنی و قال
نفس حال آمدہ ص کار آمد
حصہ مردان مرد + حصہ ناگفت
آمد این ست درد + اینجا نیز اگر
نیک دریابند دلیلی واضح ست بر
قوت تاثیر معنی و سطوت سلطان
حال کہ با وجود غشاوہ لفظ و حجاب
صورت این تاثیر دارد و آنجا کہ
محض معنی و صرف حقیقت بود
چہ حال باشد باری اگر کسی بگوید
ہمان قدر گوید کہ یافتہ باشد و از آنجا
دم زند کہ قدم نہادہ بود تا از دائرہ

لطیف لطیف ست و هیچ ذره از ذرات ملک و ملکوت نیست که جبروت با آن نیست و بدان محیط نیست
و هیچ ذره از ذرات ملک و ملکوت و جبروت نیست که خداوند جل و علا با آن نیست و بدان محیط نیست و او ازان
آگاه نیست و هو اللطیف الخبیر اوست که لطیف مطلق ست چون لطیف مطلق بود محیط مطلق بود و هر چند
لطافت بیشتر احاطت بیشتر ازینجا فهم می کنند و هو معکم اینما کنتم و نحن اقرب الیه من حبل
الوریدل **مثنوی**

انچه تو گم کرده گر کرده	هست اندر تو تو خود را برده

ازینجاست که می گویند ملک با تست و ملکوت با تست و جبروت با تست و خداوند جل و علا با تست و ازینجا
ست که می گویند حقیقت انسانیت ست که مظهر و آئینه سر حقیقت الوهیت ست **ع**

تا نیاید جان آدم آشکار	ره ندانستند سوی کردگار
ره پدید آمد چو آدم شد پدید	ز کلید هر دو عالم شد پدید

زیاده ازین نوشتن نتوان ما را در وقت خویش بدعا ایمان یاد
آرد و السلام ای برادر کل باختن کل یافتن ست هر که کل باخت کل یافت لن یصل الی الکل الا من انقطع
عن الکل و نتیجه و ثمره کمال عشق آنست که او را منع و عطا و رد و قبول و رحمت و لعنت یکسان گردد و هذا
کمال فی العشق لیس و راءه کمال تا فرق می کند ناقص ست کمال آنجاست که فرق نماند برین معنی ست که کسی
در باب آن مردود مهجور میگوید **بیت**

هجران تو خوشتر از وصال دگران	منکر شدنت به از رضای دگران

گویند او را بدین لعنت چندان فخر ست که دیگران را برحمت نیست او را گفت که گلیم سیاه لعنت چرا از دوش
برنداری گفت **ع**

می نفروشم گلیم می نفروشم	گر بفروشم برهنه ماند دوشم

اما این معنی نه در کارخانه عقل ست عقل ازین معنی مفلس ها درزا دست العشق جنون الهی کار دیوانگان
دیگر ست و کار عاقلان دیگر ای برادر اگر آن معانی و احوال که بران برادر می گذرد در آغاز کار لازم وقت او
شود خام ماند و پخته نگردد و نمودن و ربودن دو حال مختلف باید تا رونده روز بروز پخته گردد چنانچه میوه را
تا دو حال نبود پخته نگردد گاه آفتاب و گاه سایه قبض و بسط و جمع و تفرقه غیبت و حضور دوگانه حکمت ست
دیگر صفات بشریت منافی حقایق ست پس تا صفات بشریت باقی بود و ارد را البقا نبود زیرا که القامع المنافی
محال بود ازینجا این مسئله تمام حاصل خواهد شد آن برادر دل قوی دارد و همت بلند و امید صادق که ظهور آن
دولت از محل باشد که عقول ملکی و بشری در ادراک آن عاجز آید مردی بمزدوری شعیب پیغامبر علیه السلام راضی
شد و از برای تزوج صالحه ده سال شبانی کرد و در طلب آتش قدم زد نور قدیم در نظر آمد و بشر عنایت خلعت
نبوت و تشریف رسالت در رسید این را عقل از کجا ادراک کند کار بفضل ست نه باستحقاق های چه عجب
سحره فرعون بامداد در کفر و ساحری غرق برخاستند و در قهر و تکذیب موسی کمر بسته سلسله عتی نگذشته بود
که تاج معرفت بر سر ایشان نهاد و بر تخت توحید نشاند و عارفان حضرت خود گردانید تا بهمت از دنیا و آخرت
بیکبارگی در گذشتند او و الله خیر و ابقی در داد ندای برادر انچه از خم خانه رحمت ترا می خورانند قدح قدح خوش

صدق و نفس اندر بیرون نفیند
و سخن و بال حال وی نگردد اکنون
بگویم نعوذ بالله من الخلل و الزلل
رسیدگان مقام معرفت می گویند
که بعد از تنقیه و تطهیر باطن از میل
و التفات بمحسوسات و استغراق
و اشتغال بذکر و عبادت مولی جل و
علا نفس را الفتی و نسبتی و حالتی
پیدا آید و نور معرفتی در دل منشی
گردد که بدان مشاهده حق دست
دهد و بر مراد الهی و حکمت نامتناهی
وی عز اسمه در کائنات اطلاع
افتد و از دل بر بصر شعاعی
انعکاس پذیرد که بچشم ظاهر مغیبات
و روحانیات را مشاهده کند ظاهر
و باطن از مضیق عالم زور و ظلمت
منسلخ و منقطع گردد و در نور حق
مستغرق و مستهلک شود تفصیل
این احوال را ایشان دانند که
رسیده اند و لیکن برای تصدیق
ایمان باین حالت علی الاجمال
این قدر معلوم و متیقن گشته است
که اعتزال و انقطاع از خلق و توجه
و اقبال بجناب اقدس او و نورانیت
قلب و زکای نفس و طهارت
و نزاهت از انچه قلوب و نفوس
عامه خلائق بدان مطمئن و ممتلی
ست تاثیری بس شاید که اگر
این ورزش دوام پذیرد و استمرار
گیرد و رعایت احتیاط کار دست
دهد وصول بآن مقام که نشان
میدهند و اشارت میکنند ممکن
باشد پس طالب این نسبت
و مشتاق این کمال را شرط ست
که براه طلب و اجتهاد پا نشیند

می خور و بد مستی مکن بشنو چه میگوید بیت — هر کرا آن آفتاب اینجا بتافت

آنچه آنجا وعده بود اینجا بیافت — خوش بدامبارکباد آتشه تر باده — هست دریاے محبت بی کنار

لاجرم یک تشنگی شد صد هزار — اینجاکار بر قدر همت ست هر چند همت بلند تر تشنه تر ست

هر که صاحب همت آمد مرد شد — همچو خورشید از بلندی فرد شد — بار وقت باید کشید چاره نیست

دو قهر پرورده باید شد واگرنه خام ماند آخر کار سالک همین ست نه تنها تراست بیت

تا نگردی لا ازین درد ای پسر — کی توان خواندن ترا مرد ای پسر — ای برادر راه توحید که دین مردانست

دریای محیط ست اینجا علم و عقل غرق اند نشستن از کجا و گفتن از کجا هر که درین دریا افتاد در عالم حیرت افتاد

این ست که گفت ع — قطره کو غرق در دریا بود — هر دو کونش جز خدا سودا بود

ای برادر آنچه در سکر و غلبه از کسی چیزی افتاده است او دران معذورست اما پسندیده روش درین طائفه اینست الاستقامة علی الشریعة مع کتمان السر ای برادر اگر درین تماشاها و نمایشها کسی را توقف افتاد افرایت من اتخذ الٰهه هواه او را پیش آید و در دایره لا در بند و در بان الا مقید گردد و در بان الا داتی کیست آن را ابلیس خوانند از و بشنو چه میگوید ع — معشوقه مرا گفت نشین بر در من — مگذار درون هر که ندارد سر من

ای برادر بعد مطالعه عقوبات در تماشای عالم ملکوت بسیار کسان را راه زده است وایشان را گمان آنکه بمقصود راه یافتیم سبحان الله یکی در کار آن سر مهجوران نظر کن و بشنو در زاد الارواح آورده است قال وهب بن منبه رضی الله عنه قرأت فی بعض الکتب ان ابلیس لقی موسی علیه السلام عند الطور فقال موسی لابلیس بئس ما فعلت اذ لم تسجد لادم فقال ابلیس ما اردت ان ارجع عن دعوای فاکون مثلک انی ادعیت فلم ارانی اسجد لسواه واخترت العقوبة علی کذبی وانت ادعیت محبة الله فقال لک انظر الی الجبل فان استقر مکانه فسوف ترانی فنظرت ولو عصمت علیک لرایته اہل محبت و ذوق را اینجا کارها و سرها ست برین نظرست که عین القضاة می گوید توحید دانی که ابلیس کیست جبرئیل صفتی باید که در دیده در کار او نظری کند ازین معنی گفته اند ع

سر تافته آن که روا از سجده غیر او — اگر مرد رہ او ئی کم زانت نباید بد — اصحاب محبت دانند که در عالم محبت

چهاست چون یوسف علیه السلام از پیش یعقوب علیه السلام برفت یعقوب را دیده نیز رفت تا چنانچه او را ندید برادران را نیز نبیند چون بوی پیراهن یوسف باز آمد و دیده نیز باز آمد ازین معنی گفت ع

هر که او را یوسف گم کرده نیست — گرچه ایمان آورد آورده نیست — ای برادر فی المثل اگر هر دو عالم را بر در تو آرند و گویند ترست هر تصرفی که خواهی بکن هوشیار باشید تا از آنچه فوق الدنیا والآخرة ست محجوب نگردد و قطع طریق نشود همان گوید که آن عارف گفته است ع — دنیاست بلاخانه عقبی هوس آباد

ما حاصل این هر دو بیک جو نستانم — سلطان العارفین خواجه بایزید فرموده است لو اعطاک وجاهتة عیسی ونجوی موسی وخلة ابراهیم فاطلب ما وراء ذلک فان فی خزائنه عظمته ما وراء ذلک کثیر الکثیر ای برادر هر زمان

وتقصیر کلی از خود راضی نباشد واگر در تمام سال ماهی در ماهی هفته و در هفته روزی و در روزی ساعتی این معنی را ورد و وظیفه خود سازد و دران یک ساعت از خلق انزوا و خلوت گزیده بذکر و مناجات حق مشغول گردد و در مقام تضرع و ابتهال و صدق و التجا بایستد تا برکات وانوار این وقت بر سایر اوقات بیفتد و رفته رفته دوام اتصال وقت دست دهد عجب که نشانی ازین کار در نیابد و عجب تر آنکه بعد از استماع این خبر و امکان وجود آن اثر باعثه از باطن همت مرد عاقل بر دریافت این حال و امتحان صدق این مقال ناشی نگردد لا اله الا الله یک ساعت از شب و روز اگر مصروف این خیال گردد چه نقصان آرد باری اگر هیچ ننماید ساعتی بطور خود بودن نیز عالمی دارد و بر قیاس آنچه گفته است ع زیاده هیچ اگر نیست این نه بس که ترا دمی ز وسوسه عقل بیخبر دارد اگر بکی را ماده ایمان صورت کمال یافته و نور یقین بر دل تافته است فطوبی له و بشری لہ کرا آنجه دلی بہ جمعیت خاطر و کلفت اغیار باعث بر اختیار این کار و سلوک این طریق خواهد گشت زیرا که انبعاث شوق طالب و تحمل تعب بر قدر ادراک حسن مطلوب ست و ادراک حسن مطلوب بر اندازه اشراق نور یقین و اگر طالبی دیگر هنوز بدرجه یقین نرسیده و بسبب طریان غواشی طبیعت

از عالم محبوب این خطاب بسمع جان هریک از عاشقان میرسد ایها المسافر الی الشرق ایها المبادر الی الغرب ایها الناظر الی العلی ایها المسارع الی الثری این تطلب ها انا ذا المکتوب آن برادر رسید شور وغوغا بسیار بود ای برادر چون امام شبلی را پرسیدند ما صفة العارف گفت صمّ بکمّ عمی پس ما را این شور وغوغا چه سود کند لب باید بست ودر اندوه این حدیث باید سوخت وماتم ومصیبت خود باید داشت غوغا وشور هرچه باشد جز فرو بردن وآروغ نه آوردن راه نیست روش خداوندان این قصه همین ست تا در دنیا بوده اند در اندوه وماتم این حدیث بوده اند وچون از دنیا بیرون رفته اند با این اندوه وبا این حدیث بیرون رفته اند وامروز که در گور خفته اند وفردا که از گور برخیزند با این حدیث برخیزند ای برادر با لوث حدث دعوی قدس وطهارت که حضرت اوراشاید در عالم ما ممتنع الوجود پس یقین باید دانست که پاکی از لوث حدث یا در قدم ست یا در عدم ست از ینجا همان می آید که آن عارف گفته است ارید عدما لا وجود له ای منزلی که در ان قدم نهاده ومردان دران منزل در فریاد اند آخر نشنیده

شعر

یا دلیلا لمن تحیر فیک	قد تحیرت فیک خذ بیدی

ای برادر نوشتن وگفتن همه بیرون پرده است درون پرده این ست

رباعی

چون سر ازل طعمهٔ ابدال شود	آن جملهٔ قیل وقال پامال شود
هم مفتی شرع را جگر خون گردد	هم خواجهٔ عقل را زبان لال شود

شیخ حسین علیه الرحمة

ابن معز بلخی انچه مشهور ستعا ورا مرید وخلیفه شیخ مظفر که عم حقیقی اوست میدانند اما از ادای کلام او چنان ظاهر می شود که او پیوند ارادت بشیخ شرف الدین قدس سره دارد وتربیت وارشاد وخلافت از شیخ مظفر یافته ودر اوائل حال در حضرت دهلی بتعلیم وتعلم اشتغال داشت وبعد از جاذبه عنایت الهی که باعث بر سلوک طریقه فقر است سفر حجاز کرده وبزیارت سید کونین صلی الله علیه وسلم مشرف شده وبعد از دریافت این سعادت که متضمن حصول جمیع مقاصد ست بوطن اصلی رجوع فرمود اورا نیز مکتوبات ست بر طرز مکتوبات شیخ بزرگ متضمن اسرار توحید وباعث بر اختیار تجرید بزبانی لطیف وبیانی عجیب جمله از وی نقل کرده می شود ودر ان اثنای از احوال وی چیزی نیز معلوم گردد مکتوب این بیچاره عنفوان شباب واوان تعلم مدتی در هاویهٔ عصیان وخذلان وفیافی هوا وخسران چون قوم بنی اسرائیل حیران وسرگردان بوده ناگاه بندگی شیخ مظفر مرحوم را سفر حجاز پیش آمده بنده را همراه برابر بردند ومدت پنج سال تربیت وارشاد لیلا ونهارا معارف وحقایق را بر دیدهٔ خفاش صفت این گدا جلوه فرموده هرچند این بیچاره قابلیت نداشت اما چنانچه قرب زمان انبیا را اثر تمام ست قرب مکان ایشان را نیز اثر کمال ست تا تاثیر آن بقابلیت پیوست وچیزی دیده دانست که عبارت از ان خبر بدین حدیث نتوان کرد

وعروض عوارض نفس در مرتبه ظن وتخمین مانده است آن نیز در اختیار مجاهده وطلب کافی ست شیخ ذکره الله بالخیر میفرمود در اول حال اختیار عمل است ودر تحصیل یقین نباید داشت وبهمان قدر تصدیق که حاصل ست اگرچه اعتقادا وتقلیدا باشد شروع در عمل باید کرد تا هم از صفا ومعاملت ونورانیت عمل رفته رفته حجاب ریب از جمال شاهد غیب برافتد ونور یقین جلوه گر آید ومهنی شدن نقصان وتسویف وتاخیر سعی در ازاله وعلاج آن مقصد را دور تر اندازد وعلت بعد وحجاب را مستقر ومتمکن سازد وختم وطبع ورین کشد نعوذ بالله منها یقین ست که صاحب فطرت سلیم هرگز از جادهٔ سلامت وطریق استقامت بدر نیفتد که هرگز ذکر وصل گوش عطا من فدای آن طالب مشغوف که بمجرد شنیدن خبر پیش از بروز نور وظهور اثر دست در کار زند ودر تحصیل مطلوب اگرچند متعذر الوصول بود بیتاب وبی اختیار گردد یکی از محققان گفته است که فطرت سلیمه مجبول ست بر اختیار دین اسلام والله الموفق ومنه الالهام اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه وصلی الله علی الهادی المهدی الی طریق الحق المبین شیخ الکل امام الائمة واستاد الوجود وسید المرسلین محمد وعلی آله واصحابه واحزابه

لو تعلمون ما اعلم لضحکتم قلیلاً ولبکیتم کثیراً بعده چون بشوق قضا از ازل در ہندوستان افتاد آن معنی بر دل نور آورد و آن مطلوب بقصور باز آمد اکنون که مدت بست سال در حسرت نایافت بر آمد و طاقت بسر آمد شبهای فراق بروز آورد گفتم یا رب با بکدام وسیلت و بچه ذریعت بدان دولت رسم درین دیار اگر جهان بکام شود و فلک غلام شود با با دوری در سرای مهجوری مقام کردن و از آشنائی به بیگانگی آرام گرفتن نه شرط محبت و وفای مودت باشد

در آرزوی کسی کہ بی او خوش نیست	بیچاره دلم شکسته تا کی باشد	در زخم فراق خسته تا کی باشد
هر که در سر هوس چنین تو غزالی دارد	بر خیز و مگو نشسته تا کی باشد	عاقبت سر به بیابان بنهد چون سعدی

مکتوب در فضل زمین عرب مقرباً در مکتوبات جدید خدمت شیخ که برای مغربی نوشته اند حکایتهای این زمین نبشته و نبشته که کرا درین زمین کاری دست داد چه گنم تا ما در بود پای بند بودم چون ما در فوت شد قوت پای رفت بضرورت افتاده ماندم و شیخ فضل الله سالها چه ل کان طی می کرد گشایش نمی بود فرمان شد در عرب برو رفت بعده کار را گشاده که در تحریر سیاید بندگی شیخ مظفر در حیات حضرت بیرون آمده و رفته زمان شد مولانا صاحب مشرب شده است و بر اصول قانون کار مطلع شده است از ماجد اشدن او را مضرت نیست چون مراجعت فرمودند در اثناء راه بود که حضرت شیخ وفات یافت چون حضرت سالت را در خواب دیده بودند که این بار باز گرد کرت دیگر یا فرزندان بیای بعده ما را روان کردند و در مکه فرمودند در فضل این زمین رساله می نوشتم اما که فهم خواهد کرد اگر حضرت شیخ می فرمودی نوشتم بعضی یاران را صدقه شیخ ایشه اصل و قانون کار ست معلوم شده است اصل کار مخالفت هوای دنیا و عقبی ست الا الشغل بالله وما یساعده وما یعاضده من التقرب الیه عز و جل **ابیات**

کافر نفست چو زبون تو شد	اگر همه کفری همه ایمان شدی	دی کہ با تو برآرم سعادت ابدیست
شبی کہ بی تو گذارم مرا به روز بدست	اوصاف ذمیمه چون بدل شد	هر عقده که در تو بود حل شد

جمله علوم این طائفه درین سه بیت ست اگر علو همت داعی بر سفر شود مبارک ولا بُدَّ مع المحبة و نیست کاتب همین ست ما شغلک عن الحق فهو طاغوتک همین نوشته دوستان را می دهم و بخدای می سپارم

اِنَّ خَیْرَ الزَّادِ التَّقْوٰی وَکَفٰی بِاللّٰہِ حَسِیْبًا	اگر خیل و سپاه حسبی الله
در پشت پناه ربی الله	

والسلام می گوید از بندگی مخدوم شنیدم که در مکه می فرمود که در هند مرد خدا نیست گفتم می گویند که هیچ مقامی نیست که آن جا مردی نیست که به برکت او قائم ست فرمود آن صلحا اند مرد خدا دیگر ست اگر من کسی بلاد هند می دیدم پیش در او مجاور می شدم **مکتوب** در اصول ثلثه طالبان حق را دوام گرسنگی لابدی ست خواه بصوم خواه حالت انقطاع رجوع رکن کار ست هر چه بناتوان کرد برجوع بنا شود چیزهای دیگر شرط کار پیش نیست جوع رکن همه کارهاست آن اهتمام حال نباید گذاشت بنیاد ذوق جوع ست آن کس که قوت جوع بی صوم را ملازمت می تواند نمود

واتباعه اجمعین هداة طریق الحق و هم علوم الدین له

الرسالة الثالثة عشر تحصیل المطلوب بانتظار المحبوب و رعایة الاعتدال فی العلم والحال

لا اله الا الله محمد رسول الله طلب باید و انتظار بی طلب و انتظار به هوس و آرزو مطلوب نتوان رسید و حقیقت طلب آن بود که طلب و تعطش مطلوب وحدت د چه طلب بر جان طالب چنان غالب آید و استیلا یابد که هیچ مقصودی و هیچ آرزوی از ان مانع نیاید و غلبه شوق و تعطش آن سر حد رسد که اگر عقلای عالم حکم کنند که وصول بدین مطلوب محال ست و حصول این مقصود متعذر این سخن در گوش طالب اصلا راه نیابد و قطعا دلنشین وی نگردد و بگفت و گوی ایشان قدم از راه جست و جوی برندارد اگر این حالت روی نماید طلب ست باقی هوا و هوس ست پیش بنا شده از هوا و هوس کاری نکشاید و انتظار محبوب چنان باید که یک لحظه از خیال آن جمال و حصول آن دولت وصال غافل نبود و فارغ نه نشیند و هر دمی که زند و هر قدمی که نهد حصول مطلوب و حضور محبوب پیش چشم دارد و امید وار بود که نشاید همین ساعت بدست آید امید و انتظار اگر چند در معنی نزدیک هم اند اما نگه دقیق تر بایه حال انتظار از مقام امید بیشتر رود

این کار اقویا است و آنکه ضعیف و مبتدیست نیت صوم می کند در ضمن صوم جوع می کشد اصل جوع ست بعده اصل اصل ربط دل ست بعده ترک مالایعنی ست این سه چیز تحفه است که انبیا و اولیا را ستوده اند باسلامتی این سه چیز هر ذوقی که رو نماید بگواهی این سه چیز آن ذوق ذوق ست نفس در مقام خدیعت و شیطان در مقام خود آنجا که این سه حصار ست نفس و شیطان و خلق را در آمد نیست و اگر هست نفاذ نیست هر خطره که با این سه چیز ست رحمانی ست

مکتوب در نصیحت فرزند قاضی امجد بانددر خواست کرده بود که چیزی بفرمایند و فوائدی بنویسند که در غیب بمطالعه آن انسی و انشراحی باشد برای نشستن و گفتن بزرگان شیخ ما نگذاشتند اما کاتب وصیت همین قدر می کند که همیشه خصم نفس خود باشی و همواره همت بر مخالفت هوا رفتن مصروف داری و کار را غنیمت شماری و آن آنست که دائم در سویدای دل خود رقیب باشی هر زمان که در یاد او گذرد اسلام دانی هر زمانی که از و غفلت یابی کفر شماری اعتبارا لا اعتقادا اینقدر از برای دفع خصم در تحریر آمد و جوارح از معاصی صغائر و کبائر پاک داری و بتجدید توبه و تجدید ایمان لیلاً و نهاراً دل خود را تفقد نمائی و وظائف که از پیش این فقیر گرفته در ان ملازمت نمائی و اصل کارها توبه است و مقامات توبه را نهایت نیست والتوبة للمقامات کالارض للبناء فمن لا ارض له لا بناء له ما را و ترا همین مهم ست که چشم و گوش و دست و زبان از معصیت و خلاف پاک داریم و شب و روز درین تجسس باشیم که امروز زبان پاک ماند یا نه همچنین از جوارح چه پاک ماند و چه پلید شد هر چه پلید شده باشد از ان بتوبه و تجدید ایمان بخدای باز گرد چون تو درین غم مشغول و درین اندوه و اندیشه باشی عبادت تمام جهان بنام تو نویسند و درین زمانه لقمه پاک داشتن و اعضا و جوارح از معاصی پاک داشتن هر کرا دست دهد او جنید وقت ماست اگر انصاف دهی مغز سخن این ست و خلاصه کار این ست باقی دیگر با نقش بر آب روان ست اگر این معنی و این دولت دست دهد یا گاهی دست دهد آن زمان شکر واجب شود و یا گاهی دست ندهد آن زمان توبه واجب شود هر که امروز در صراط شریعت با معرفت فردا از صراط حقیقتی نیز بسلامت رود هر کرا در شرع لغزشی افتاد بے شبه آنجا لغزشی خواهد بود

شعر

دوزخ و جنت ازینجا می برند
راحت و محنت ازینجا می برند

تا تواند قدم در دائره شرع ثابت و قائم دارد تا برخورداری صورت و معنی ببیند روزگار عمر در فسق و فجور گذشت در مدت عمر دو رکعت نماز پسندیده حضرت عزت میسر نشد و یک روز روزه که آن را صوم توان گفت دست نداد بامداد مسلمان خاستن و تمام روز در معصیت گزرانیدن و هنگام خواب اسلام آوردن

رباعی

می خندد روزگار و می گرید عمر
فسق ست و فجور کار هر روزه ما
بر طاعت و بر نماز و بر روزه ما
پر شد ز حرام کاسه و کوزه ما

امروز با غم طاعت و عبادت ملاقات نیست ساعت فساعت همین افتاده است که بتجدید ایمان کلمه شهادت باید که فوت نشود و اگر

امید در سویدای دل مکنون و مضمر بود و اثر انتظار بیرون افتد و از فحوای امید آرام و تسکین بفهم در آید و از انتظار قلق و اضطراب و بیقراری مفهوم گردد که الانتظار اشد من الموت این موت عین حیات و گوارا تر از حیات ست صد هزار حیات فدای این موت باد و شک نیست که وجود این حال عزیز و نادر افتد پس چه باید کرد بیکار نشستن نیز گنجایش ندارد و بازی اگر این قدر نبود بحکم مالا یدرک کله لا یترک کله قدمی باختیار در راه باید نهاد و گامی زد

شعر

لنگ و لوک و خفته شکل و بی ادب ٭ سوی او می غیژ و او را می طلب ٭ و بیقین باید دانست که هر عمل را اجری دهد و هر گروه را جزائی هست اگرچه بمقدار ذره بیش نبود فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره ومن یعمل مثقال ذرة شرا یره

شعر

اندرین ره گر آنچنان نکنی ٭ دست و پای برزنی یان نکنی ٭

شعر

کافرم من گر زیان کرد ست کس ٭ در ره ایمان و طاعت یک نفس ٭

ع کس با تو زیان نکرد من هم نکنم ٭ یکی از مقامات یقین اعتقاد پاداش عمل ست تا بدانی که هر چه کاری بدروی و عمل خود را خوار و بی اعتبار نباید داشت اگرچه ازین جهت که نسبت ببنده دارد خوار و حقیر و بی اعتبار بود اما از حیثیت آنکه امتثال امر پروردگارست نشانه واد

این ایمان لسانی و توحید زبانی توفیق نشود و دم آخر با کلمه بر آید گوی از میدان برده شود ع

در مجلس وصالت تنها کشند مردان | چون دور خسرو آید می در سبو نماند

عمر بآخر رسید هفتاد و یک شد امید ماه و سال نمانده است یاری از یاران ست بزکوة مشغولی خود و زکوة فراغ خود این مفلس بینوا بت پرست کمینه گرفتار نفس اماره را بمحبت شیخ هر روز و هر وقت که یاد آید بدعا ایمان و سلامتی توحید و خیریت و عافیت مدد فرماید و در مکتوبی دیگر یکی از طالبان می نویسد که نوشته بود که یک اسم تعین کنند درویشان اسمائی دیگر نهند که شعبده و تلبیس و تلمیع فرمایند خانهٔ شیخ شرف الحق والدین ملمع گری نشده است و نشود درین خانه طلب حق که طریقت ست می خواهند و تبری تماسوی الله می طلبند و این بیت می خوانند ع

بولایت محبت صفریست عاشقان را | بجهان چه دید آن کس که ندید این جهان را

هر که قدم از غیر حق برنداشت محنت بی حاصل ست اوراد و وظیفه می باید بود اوراد همین اوراد و نماز و تلاوت و عبادات ظاهر نافع ست کار مردان دیگر ست کار مخنثان دیگر آستانیان از آن بت پرستان نه اشتغالک عن الحق فهو طاغوتک والسلام فقیر طالب روز افتاده را چه پروای تا طر مردمان ست بر ضا و سخط کسی ملتفت نگردد و دنبال خیریت کار خود استوار باشد بهر چه راه یابد اگرچه بت خانه باشد فرض حال باید نداشت حالت جوانی آ از ضعیف شدن باک نیست در راهی بدو سه طی خوف مرض و هلاک نیست بکند تغیر خواهد بود بنیاد کار همین تبدیل عادت ست و تغیر اوصاف ذمیمه است و این بمنزله وضو ست اگر این نشد نماز و روزه هیچ نیست اصل طهارت ست درین کار اگر این دست نداد هیچ دست نداد و آنکه نوشته بود که سری مرا می دهد اگر فرمان شود پیراهن پوشد پیراهن و کفنی و خرقه اختیار این هم نوع عادت پرستی ست فقیر که طالب راه اعلی باشد او را لباس اختیار چه معنی دارد ان الله لا ینظر الی صورکم هرچه یابد بپوشد دیگر طالب را هر جا که معنی روی بنماید و فهم شود اعتراض و انکار کند حال او ست اکثر ارشاد مخدومان اینست که لباس گرسنگی دریافته نیمی شکم پر کند و نیمی خالی بدارد و علی الدوام نیمی خالی ماند این معنی چون آب شود و دست ندهد الا بتوفیق الله تعالی و مداومت برین مورث حرارت آتشی ست که بتجربه معلوم گردد اما آنکه گاهی گرسنه ماند و گاهی شکم پر خورد و اکثر اوقات گرسنه می باشد و بعضی وقت سیر خورده می شود درین صورت اگر سالها بگذرد ذره سود ندارد اما خلو معده چنانکه نوشته ام یا بیداری شب آن مقدار که بتجدید وضو و فراغ بیدار بودن دست دهد نیک نافع ست و سبب صفائی دل ست و قلت آب و اگر قلت کلام و ربط و ذکر اجتماع یابد این اسباب را تمثیل بمبتدیان کرده اند و تجربه شده آه زدن و گریستن چیزی نیست اصل نگاهداشت ربط دل ست این اعلی ست اول قوت بدن و عنفوان شباب باید که یک وقت تناول کند و مقدار معین از آن بخورد بعده فراغ باید که دل بهیچ علاقتی ملتفت نگردد و شبها اوقات خالیه توجه الی الله و حضور دل با حضور حضرت جلت کبریاؤه ست و معرفت هستی او و مشاهده حرکات

فرموده است و وی وعده کرده و وعده او صادق ست و سنت او بران جاری است عظیم دار حمید ست و تحقیق جزای عمل عین عمل ست که در وطن آخرت بآن صورت نموده اینجا عرض ست و آنجا جوهر و باختلاف موطن مختلف شده سبحان الله غراس الجنة و لا حول و لا قوة الا بالله من خزائن الجنة که در حدیث دانا ترین نوع بنی آدم و حقیقت بین تمام عالم صلی الله علیه و سلم واقع شده است کشف سر این معنی ست و بمذهب ارباب معقولات که حصول اشیا در ذهن بحقایقها ست بشیخ رئیس نیز معقولیت این معنی پرتو افگند این سخن در وقت دیگر بجای دیگر بهتر ازین گفته شود ان شاء الله تعالی اکنون طریق وصول بحق و انواع مجاهدات و ریاضات که درویشان دارند و کارها که ایشان کنند و بدان وش منزل مقصود برسند که طاقت کردن آن کارها و برداشتن آن بارها ست و نه اینجا طریقی ست اسهل و اقرب و آن اینست که بعد از اعتقاد بوجود باری سبحانه تعالی بآن اسما و صفات که درین مسلمانی بیان کرده اند دایم بجناب او ملتجی و توفیق و هدایت را از وی خواهان و فضل و کرم او را منتظر و قرب و قبول او را متضرع و نیازمند جویان باشد همچنانکه بندگان و خادمان درگاه ملوک با مخدومان و ولی نعمتان خود

وسکنات واقوال وافعال بعزت ودبدبهٔ قدرت ونقد اوست وهو معکم اینما کنتم نقد در نقد ست اگر همین میسر شود واکثر اوقات او درین اندیشه ومشغولی استیعاب یابد بدو سے التے تصور کنند ؎

هر که از اهل هنر در اهل عیب	آفتابے دار داند جیب غیب
عاقبت روزی بود کان آفتاب	در برش گیرد بر اندازد نقاب
اگر ازین مشغولی خالی ماند ناگاه زای ویلا ے دردنا یافت و مصیبت	
هجران بالا تر از همه وظائف واوراد است ؎	
از بخت بدم اگر فروشد خورشید	از نور رخت مها چراغی گیرم

چون کار و بار مردان وشیر مردان از ماینا یدنا چار علیکم بدین العجائز را محکم باید گرفت ونا امید نباید بود ودر همه حرکات وسکنات واقوال وافعال کوشش بدان باید داشت که در هیچ چیزی راستی با حق فروگذاشت نشود ودر کل احوال چنانچه دارند با حق راست می باش سخنے جامع ست مر دین ودنیای او را ان شاء الله تعالی **مکتوب** ان الله یحب معالی الهمم ویکره سفسافها ای یدیها علو همت آنست که روز بروز هر چه همت کند در آمد است بالا تر از آن برود وهای همت او جز بر فضای ربوبیت پرواز نکند شیخ عبد الله تستری می گوید یا عبد الله الشی مثل مخالفة النفس والهوا این قوم با خود جنگی دارند که تا لب گور روی صلح نه بینند تا اگر وقتی قدمی بموافقت وی سپرده شود خواهند بحکم حال نه بحکم اعتقاد زنار در بر کنند وظاهر را موافق باطن گردانند تا از نفاق بیرون آیند کلام مجید دیده ست که خطبه زنارهاے ما بر عالمیان می خواند افرایت من اتخذ الٰهه هواه دل از خلق برداشتن و بر حق ابستن کار اولیا وانبیا ست تمام عالم برچند بیگه زمین ولقمه معلوم دل بسته خوش می باشد اگر چه از ان دیده زمین گذاشت تمام حال نمی شود اما خاطر را بدان قرار وتسکین می دهند واز آمدن فقیر چندان می ترسند که از حق نمی ترسند وکسی بالکلیه از جمله خلق دل بر داشته اعتماد بر حق یک ماهی وششماهی هم نکرد که آن کافر دل را معلوم که هر که دل بر حق بند د حق او را ضائع نکند مرد باید وشیر مرد باید که دل بکلی از مخلوقات پاک کند و اعتماد بر کرم حق وتفضل حق کند تا او را ظاهر شود که کسی که تبرا از خلق وتولا بحق کرد چگونه او را فضل حق می پرورش مکیند

مکتوب در بیان معیت حق با خلق

مقرر برادران ودوستان باد درین فائده سری اسرار الوهیت بیان می کنم هر که متابع قدم شیخ الاسلام شیخ مظفر قدم زند محقق او بود نه مبطل در حجرهٔ دل خویش این راز را مستور دارد ودل خود را بموت زندقه آلوده نگرداند العیاذ بالله قوله تعالی وهو معکم اینما کنتم ظاهر معنی چنین ست که خداے تعالی با شماست هر جا که باشد وبودن چیزی را با چیزی معیت خوانند واین بودن یا مجاز ست یا حقیقت علمای ظاهر راند هب این ست که این بودن بمجاز ست نه بحقیقت وگویند خداوند با همه ذرات عالم ست نه بذات بلکه بعلم وبر همه ذرات قادر ست ومذهب عامهٔ متکلمین همچنین ست اما صوفیان بمعنی ظاهر قناعت نکنند

کنند وبا ادب وخاضع وخاشع وانعام واکرام ایشان امیدوار واز قهر وسخط ایشان ترسان واز سطوت وهیبت ایشان هراسان باشند همانا بظاهر در تعظیم نگاهداشت ادب حضرت ربوبیت جل شانه والمثل الاعلی تمثل حال خدام ملوک بتوان یافت ؎ گر وزیر از خدا بترسیدے + همچنان کز ملک بود + خلاصه کار حضور ست وادب بعبارت دیگر اعتقاد ست وخدمت وعلت وحال ومعرفت وطاعت اگر این هر دو جمع شود واعتدال یابد سعادت بالا تر وکمالی افزون ازان نبود ودر اکثر باشد که حال وعلم باعتدال حقیقی افتد صاحب این مقام سید طائفه جنید بغدادی وامثال ایشانند بر یکی حال غالب آید محبت وشوق ومستی آرد وبر دیگرے علم غالب بود در ادب و خدمت وبندگی افگند طائفه اول مستانند وفرقه ثانی هشیاران وجمع کردن میان مستی وهشیاری کارے آسان نبود ؎ بر کفے جام شریعت بر کفے سندان عشق + هر هوسناکی نداند جام وسندان باختن وغیر دهقان از ارباب دین وتوطنان مقام تمکین تقدیم عمل در رعایت ظاهر اهم واقدم بود شیخ فرموده که الله بالخیر حال باطن را بر عمل ظاهر مقدم ندارد تا از دائرهٔ ادب و اعتدال بیرون نیفتد ونیز ظاهر بسند کے نکند وهمان نایستد تا از وصول بمرتبه علو وکمال محروم

حقیقت چیزی را طلب کنند و مذهب ایشان اینست که معیت حق با جمیع ذرات حقیقت ست ای او بذات
با جمیع اشیاست حقیقة لا مجازا لیکن معیت او نه چون معیت جسم ست با جسم که او جسم نیست و نه چون معیت
جواهر با جسام که او جوهر نیست و نه چون معیت عرض ست با جوهر و اجسام که او عرض نیست پس معیتی که
معلوم و مفهوم متکلمان ست همین سه معیت ست لیکن صوفیان آن معیت را که معیت رابع گویند چه این
معیت که مفهوم متکلمان ست گویند مثال روح با جسد مثال بودن حق تعالی با کل کائنات ست زیرا که
نه درون قالب ست نه بیرون قالب نه متصل بقالب و نه منفصل بلکه روح از عالم دیگرست و قالب از
عالم دیگر و بر روح از لوازم اجسام از دخول و خروج و اتصال و انفصال وجه آن هیچ نسبت ندارد و با این
ذره از ذرات قالب نیست که روح بحقیقت بذات او نیست معیت حق سبحانه تعالی با ذرات عالم بهمین
مثال ست من عرف نفسه فقد عرف ربه اشارت برین سر است سوال اینجا وارد می کنند بر ایشان که ازینجا
لازم می آید که حق سبحانه تعالی بذات خود در همه مواضع قذر باشد و این ممتنع و منکرست جواب می گویند
که باتفاق جمله اهل اسلام ست که انواع نجاست و قاذورات را حق تعالی می آفریند و نگاه می دارد که
بے حفظ او بقا محال ست و اندرین هیچ عیبی و نقصانی لازم نمی آید ازین معیت نیز هیچ عیبی لازم نیاید
با آنکه معلوم ست که فعل بے فاعل و صفت بے موصوف هرگز نبود و دیگری گویند روح متصرف ست
در همه اجزای قالب موجود ست با همه ذرهای قالب و زندگی همه بدوست و با این همه از چیزهای
که در باطن قالب ست از خون و جز آن هیچ خللی و نقصانی در طهارت و پاکی روح نه و تکلم معیت ذات
احد حقیقی با همه ذرات نامتناهی فهم نتوانست کرد بی تقدیر تجزی و تقسیم و حلول در امکنه لاجرم تاویل
کردند والله الهادی الی الصواب مثنوی

گفت تو کی دیدی آن خسار را — چشم مجنون باید آن دیدار را
کی بود لیلا بجا تو نے بدید — اگر بچشم من نه بینی سوے او
تا نیابد عشق مجنونے بدید — تو نیابی سازی ز خاک کوے او

چون مریدان را همتها برای طلب کارهاے عالی قاصر گشت
این فقیر برای تحریص شان بقلم آورد تا چون از نعمت تصفیه قلب محروم افتند باری از سر مراقبه بالمره
محروم نمانند و خود را با او و او را با خود دانند و دور نشمرند که بیشتر حرمان که بخلق دامن گیر شده ازین شده که خود را
از شرف معیت حق دور دانستند و بی ادب وار قدم بر خلاف رضا نهادند والسلام۔

مکتوب در بیان اسماء حقیقی

حق عز اسمه اصطلاح موحدان معلوم خدمت برادر کرده آنچه در شرح آداب المریدین خدمت شیخ از
منازل السائرین آورده اند که اسم حقیقی عین مسمی ست آن بر اصطلاح اهل وحدت ست و تا اصطلاح
ایشان معلوم نشود اسماء حقیقی نیکو فهم نشود و اسم حقیقی از انجا روشن شود انشاء الله تعالی آنکه بسیط

تمام در ظاهر عمل و خدمت باید و در
باطن محبت و تعطش تا کار کشاید
و سلامت ماند و نیز فرمود فقیه صوفی
باش نه صوفی فقیه یعنی اول عمل
شریعت و فقاهت را بدست آرد
داد آن بده پس از آن بذروهٔ
حقیقت بر آید این روش بسلامت
نزدیکتر و اساس آن محکم ترست
و اگر هم از اول صوفی شود و تابع
حال باشی از راه سلامت دور
افتی و بنیاد کار سست گردد و از
علم بشوق ترقی و تعطش کمال در
طریقه تصوف و اهل حال تواند آمد
لیکن بعد از غلبهٔ ذوق و حال
رجوع بعلم بتفقه و در شرافت و ازین
سخن که گفته شد چنان بفهم در آید
که حقیقت چیزی دیگرست مباین
و مخالف شریعت حقیقت روح
شریعت و شریعت صورت او
شریعت اعتقاد کردن بود بد آنچه
خبر داده اند و کار کردن بد آنچه
فرموده و حقیقت مشاهده کردن
و بچشم عیان آن را دریافتن بود
حقیقت حقیقت شریعت و کنه
اوست تا آنچه بدان ایمان آورده اند
اگر آن را عیانا دریابند بحقیقت
آن رسیده باشند حضرت
غوث الثقلین شیخ محی الدین
عبدالقادر جیلانی قدس الله روحه
و اوصل الینا فیوضه و فتوحه
نقل کرده اند که فرمود کل حقیقة
ردتها الشریعة فهی زندقة هر حقیقتے
که شریعت آن را رد کند زندقه است
یعنی اگر کسی را کشف شود آنچه
نه موافق دین و شریعت ست

مجازیست و آب هم ذات دارد و هم وجه دارد و هم نفس دارد و نظر بهستی آب دیگرست و نظر بر عموم
و شمول آب مر جملهٔ نباتات را دیگرست و نظر بر این هر دو مرتبه دیگرست پس آنکه هستی آبست ذات آبست و عموم و شمول آب
جملهٔ نباتات را وجه آبست و مجموع هر دو مرتبه نفس آبست آب الا بهر نباتی ملاقاتی خاص و طریق خاص و روی خاص
ست آن نسبت و روی آب را وجه آب می گویند الکنون بدانکه صفات آب در مرتبهٔ ذات اند و آن صلاحیت و قابلیت
اشجار مختلف و گلهای مختلف و میوه های مختلف مراتب اشجار و قابلیت الوان همه صفت آبست و اسامی آب که در مرتبه
وجه آیند و آن همه اشکال و هیئات مراتب درخت ست که امتیاز برگ و گل و شاخ و میوه و خار بدان حاصل می شود
چون صفات آب که قابلیت ست در عالم اجمال بعالم التفصیل رسید و شمول و احاطت از آن قابلیت بعالم صورت
که وجه آبست پیدا گردید کثرت پیدا آمد با امتیاز در احتیاج افتاد و بدان وجه امتیاز حاصل آید آن اسماست و شک نیست
که اسما در وجه ست و آن اسما را اسمای حقیقی ست که امتیاز از مرتبه بمرتبه بدان حاصل ست آن علامت اسمای حقیقی
آبست و آن عین مسماست که از وی منفک نیست و افعال آب در مرتبهٔ نفس آبست که مجموع هر دو مرتبه
است ذات آب را صورت جامعه گویند و عالم اجمال گویند و وجه آب را صورت متفرقه گویند و عالم تفصیل
گویند که آب چندین هزار شکل و صورت تجلی کرده است و ظهور یافته و آن همه صورت کمال آب ست
پس تو بهر نباتی که روی آری بوجه آب رو آورده باشی اینجا سر فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ جلوه گری کند
چون این امثال بستی الکنون بدانکه وجود خدای تعالی فوق و تحت و یمین و یسار و پیش و پس ندارد
نوریست نامحدود و نامتناهی و بحریست بی پایان و بیکران اول و آخر و حد و نهایت و ترکیب ندارد
قابل تغیر و تبدیل و قابل تجزی و تقسیم و قابل فنا و عدم نیست احد حقیقی ست در ذات او بهیچ وجه کثرت
نیست چون این مقدمه معلوم کردی بدانکه این نور که حقیقی ست و نامحدود و نامتناهی است و منزه
از همه سمات نقص ذات و وجه و نفس دارد و نظر بهستی این نور دیگرست و نظر برین نور که عام ست و
شامل ست تمام موجودات را دیگرست و نظر بمجموع هر دو مرتبه دیگرست چون این سه لفظ بستی الکنون
بدانکه ذات این نور هستی این نورست و عموم و شمول این نور تمام موجودات را وجه این نورست و مجموع
هر دو مرتبه نفس این نورست و صفات این نور که قابلیت صور دارد و قابلیت کثرت دارد در مرتبهٔ ذات
اند و اسامی این نور در مرتبهٔ وجه و افعال این نور در مرتبهٔ نفس اند ای برادر این نور عام ست تمام موجودات
را وجود موجودات و بقای موجودات ازین نورست هیچ ذره از ذرات موجودات نیست که نور خداوند
با آن نیست و بر آن محیط نیست و از آن آگاه نیست این عموم و شمول و این احاطت را وجه این نور
می گویند پس هر که بوجه خدای رسیده وجه خدای را دید خدای را می پرست اما در اصطلاح اهل وحدت او
مشرک ست وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ زیرا که همه روز مردم بجنگ ست و در اعتراض
و انکارست و هر که از وجه خدای در گذشت و بخدای رسید ذات خدای را دید هم خدای را پرستد اما موحد ست

اگر آن را اعتقاد کند کافر بود و
زندیق گردد ابو سلمان دارانی
رضی الله عنه فرماید بسا باشد که
نکته از واجید این راه روی
نماید و خود را بجهت حسن و
جمالی که دارد برین جلوه دهد
قبولش نکنم و گویم تا دو شاهد
عدل بصدق و راستی تو گواهی
ندهند هرگز قبولت نکنم و آن دو گواه
کدام ست کتاب الله و سنت
رسول الله و بر جملهٔ دین یکی ست
دوئی نشود و بیان این سخن دور و
درازست این قدر اشارت بدان
بس بود سخن صواب این ست
هر که غیر این بیندیشد خطا کند
والله تعالی اعلم بالصواب

الرسالة الرابعة عشر تذکیر اولی الاحلام بان لذات الدنیا کلها آلام و فی التعب والغنا بالجمع بین الفقر والغنا

لا اله الا الله محمد رسول الله

عاقبت بخیر باد آغاز سخن بدعا
وطی برآتم تکلف تا دعا از آن
آمد که هر چند گرد اقسام سخن گردید
و مسالک و اطوار ارباب سخن
در نوردید دعای بالاتر و بکار
آینده تر از دعا نیافت خصوصا
این دعا که خلاصه دعوات و نقاوه
تمام رغبات ست عاقبت بخیر
باد آمین آمین اگر مدح و ثنا هست
احثوا التراب فی وجوه المداحین
خاک بر سر روزگار مداحان میکند
و اگر بیان شوق و اشتیاق کنند
در رونقی بالاتر از آن نباشد

واز اعتراض وانکار آزاد است وباخلق عالم بصلح ست ای برادر بدین بحر محیط و بدین نور نامحدود ونامتناهی
می باید رسید واین نور را می باید دید واین نور را در عالم نگاه باید کرد تا از شرک خلاص یابد و حلول واتحاد
باطل شود واعتراض وانکار برخیزد وباخلق عالم صلح پدید آید این جمله تقریر را نیکو تامل کند تا از فواید این
بهره مند گردد واسرار حقیقی را فهم کند۔

شیخ شرف الدین رحمة الله علیه

پانی پتی او را ابو علی قلندر نیز گویند از مشاهیر مجاذیب اولیاست گویند که در اوائل حال تحصیل علم کرد
وطریق مجاهده وریاضت سلوک نموده در آخر مجذوب شد وکتابها را در آب انداخت نسبت ارادت او
بیکی ازین مشائخ مشهور نیست بعضی گویند که بخواجه قطب الدین بختیار کاکی ارادت داشت وبعضی
گویند بشیخ نظام الدین اولیا وهیچ یکی ازین دو نقل بصحت نرسیده است او را مکتوب ست بزبان عشق
ومحبت مشتمل بر معارف وحقائق توحید وترک دنیا وطلب آخرت ومحبت مولی جل آن بنام اختیار الدین
می گویند ورساله دیگر در عوام الناس شهرت دارد که او را حکم نامه شیخ شرف الدین می گویند ظاهر آنست که
آن از مخترعات عوام ست والله اعلم **نقل ست** که وقتی موی شوارب او بغایت دراز شده بود
هیچ کس را مجال آن نبود که بوی امر بقص آنها کند مولانا ضیاء الدین سنامی رحمة الله علیه که جوشن
شریعت در بر داشت مقراض برگرفت ومحاسن شریفش در دست گرفته قص شوارب کرد گویند که بعد ازان
شیخ همیشه محاسن خود را بوسیدی وگفتی که این در راه شریعت محمدی گرفته شده است روضهٔ او را
پانی پت ست جای پر ذوق وپر حالت بزار ومتبرک قدس سره در انجا قبری دیگر ست که قبر مبارک خان
گویند که وی محبوب ومرید شیخ بوده رحمة الله علیه **مکتوب** ای برادر چون عنایت در کار تو کنند و جذبهٔ در تو
نهند وترا از توئی تو برهانند آنگاه عشق در تو آید وجلوهٔ حسن بر تو نماید چون حسن را دانسته باشی معشوق
را بشناسی وعاشق معشوق شوی وزمانی که معشوق از عاشق رساند بران کار کنی سنت معشوق وفریضه
عاشق برپای داری آنگاه شناخته باشی معشوق را با عاشق ای برادر معشوق را هم بصورت تو آفریده اند
ومیان شما فرستاده اند تا دعوت کند براه راست ای برادر باری عز وجل بهشت ودوزخ آفرید وحکم بر آن
کرد که هر دو را پر خواهم کرد معشوق را با عاشقان او در بهشت خواهم آورد وشیطان را با پی روان او در دوزخ
خواهم انداخت ای برادر در بهشت و دوزخ کس نیست بجز عاشق از حسن عاشق هر دو پیدا شدند بجز دو
مقام غیر نخواهد بود وبهشت مقام وصال ست با دوستان ودوزخ جای فراق ست بر دشمنان فراق برای
کافران ومنافقان خواهد بود ووصال برای عاشقان ومحبان محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ای برادر چشم دل
بکشا ونیکو ببین وبدان که عاشق از عشق خود برای تو چها آفرید وچه تماشا پدید آکرد حسن چو دید بر سر دختی نهاد

کرد الله که سکر حال وموطن
طبیعت ایشان ازو واو مشتق
جنون وسرمایه وقت وحقیقت در
نسیان ما سوی نیست هم از شوق
صحبت یکدیگر زنند ومولی انسیت
ومخالطت اغیار در سر از محبت
دوستان باقی ست ولیکن فرصت
ملاقات وفراغ وقت تا بصحبت
یکدیگر دل آساید ونفسی بکام خاطر
بر آید در تنگنای بنا دست نمیدهد
فردا اگر نصیب ست ونزول در
یک منزل اتفاق افتاد در فراغستان
اذهب عنا الحزن باغستان
اخوانا علی سرر متقابلین صحبتے
می توان داشت انشاء الله تعالی
وهو علی کل شی قدیر تخم محبت امروز
در زمین دل بنشانند فردا ببینند
که چه گلها ازان بشگفد وچه برها دهد
تخم دولت در زمین می کاشتم
میوه وبیگار می پنداشتم
آن نه بیگار کشتی بود چیست
هر یکی دانه که کشتم صد بر ست
در زمین دنیا بوستان بهشت اگر جوید با دوستان نیست
که از قصور آن لها باغ گردد تا ببینند
وچه دانی چه نماید بهشتی بالاتر ازین
نهاده اند زبان در گشاده شدن
آن بهشت دو زیدن نسیم انس
ازان جانب پایان شب ست
که آن را وقت سحر گویند واگر نسیم
در آید آن خود بخلوت نزدیک تر
واز مزاحمت شرکا دور تر باشد گلهای
آن نکهت دمیده های آن بهشت انوار
توجه ومناجات وشهود وجه باقی
ونفحات انس وآثار ذوق حضور
ودیدار دلی وآرام وقت واطمینان قلب

و میوه های گوناگون آفرید در هر میوه مزه دیگر نهاد آن درخت را نه خبر خود نه خبر از گل و نه خبر از میوه ای برادر شکر
برای تو آفرید و آن را خبر از شکر نه آهو را مشک در ناف نهاد و آن برای نست آهو را خبر از مشک نه
عنبر را از گاو پیدا کرد برای تو گاو را خبر از عنبر نه زباد از گربه پیدا کرد برای تو و گربه را خبر از زباد نی کافور
را از درخت پیدا کرد برای تو درخت را خبر از کافور نه صندل از برای تو آفرید و صندل را خبر از خود نه ای
برادر عاشق شو هر دو عالم را حسن معشوق دان و خود را حسن معشوق خوان عاشق از عشق خود ملک و جهان
تو ساخت تا جمال حسن در آئینه تو به بیند و ترا محرم اسرار بداند الانسان سری در شان تو آمد عاشق شو
حسن را دائم ببین و بشناس دنیا را و عقبی را بدان که عقبی ملک محمد صلی الله علیه وسلم و دنیا ملک شیطان
هر دو را دریاب که برای چه آفریده اند و چه خواهند کرد ای برادر نفس را نیکو بدان چون نفس را بدانی شناخت
دنیا در تو پیدا آمد و اگر روح را بشناسی عقبی را شناخته باشی ای برادر در دنیا حسنی که در کفر نهاده اند عاشقان
دانند که کفر را چه آراسته است پیش عاشقان خود هر که عاشق دنیاست معشوق او حسن کفرست ای برادر
تو چه دانی که غمزه حسن که در کفر نهاده اند چه ناوک مژه بر جهانیان زده است و عاشق خود ساخته ای برادر
در طلب خود شو و خود را بشناس چون نفس خود را بشناسی عشق را دانسته باشی چون عشق بر حسن خود
معاینه کنی کل اللسان در خود یابی عاشق باشی و معشوق را در خود بینی و حسن او در آئینه دل خود معاینه کنی

آن شاهدی که همه طالب اویند | هم اوست که از چادر و ساخته سرپوش
در عین وصالیم نگارست در آغوش | در بادیهٔ هجر چرا بسته بمانیم

ای برادر یک غلوله قند بیار از آن صد غلوله کن و از هر غلوله صورتی
بساز و هر صورتی را نامی نه بعضی را اسپ بگو و بعضی را پیل بخوان نام قند از میان دور شود و همان صورت
ماند که کرده است چون کل صورت را بشکنند و باز غلوله قند سازند همان نام قند پیدا شود و در مکتوب
دیگر می گوید ای برادر نمیدانم که برای چه آورده اند و چه خواهند کرد خیال دائم با اندیشه می باشد گاهی اندیشه
می باشد که آئینه دل ما را می آراید و عاشق را معشوق می نماید فرمان عاشق که معشوق رسانیده در مطالعه
فرض عاشق و سنت معشوق بجای آرد از عشق عاشق و از حسن معشوق بهره رسید او را باطن را او از
تماشائی حسن عاشق ظاهر را فراموش می کند در تماشائی باطن می باشد تا چه حکم رفته است آن نفاذ سیر
ای برادر ناگاه خیال با نفس یار می شود حال با خیال یکی شده در هوای روزی دنیا می آرد آرایش دنیا
خیال نفس را می نماید و در اشتیاق آن سرگردان می کند و بر در معشوق می گرداند پیش هر دو خوار می کند
و از آن خواری از شوق و آسایش آرایش خبر نمی باشد و باز با آن نمی آید همی اندیشد که با کس وفا کرد و
با کس نخواهد کرد و نه فکر مرگ است که آمدنی ست ناگاه نخواهد گذاشت حسن آرایش دنیا عاشقان دنیا را
در عشق خود چنان بیخبر می گرداند که نه خبر از دنیا که آن را معشوق گرفته است که می گذرد و چه واقعات می خواهد
و نه خبر از عقبی که ما را مهم در پیش ست ای برادر بیندیش ترا هم مهم در پیش و تو خیال و اندیشه مونس خود

و نورانیت ذکرست مشائخ گفته اند قدس الله اسرارهم که درین عالم آنچه لذتهای بهشت نمونه گذاشته اند ذوق تملق و مناجات وقت سحرست و طعامهای شهی و لباسهای بهی و گلزارهای طری و منزلهای گزین و صلتهای حبیب و آوازهای خوش را نیز اگرچه از نمونهای بهشت دانسته اند ولیکن بهشت همه آرام و راحت بود اینجا نمود در سراسر محنت و المست لذات دنیا همه آلام ست بیش ازان نبود که المی بالاتر و سخت تر از الم دیگر آفریده اند چون این الم کمتر دفع الم قوی تر کند در مزاج نفس و مذاق طبیعت چنان درآید که گویا لذتی یافت مثلا گرسنگی المی ست و خوردن طعام با آن مشقتها و حرکتها که در تهیهٔ اسباب و آلات آن کنند المی دیگر یک الم چه باشد صد الم بالای یکدیگر نهاده و بصرف همت بدفع الم جوع و نشاندن آتش گرسنگی ارتکاب آنها آسان نموده چون الم گرسنگی دفع گردد و تف و تاب آن آتش فرو نشیند و طبیعت آرام یابد آن را لذت نام نهند و در نظر حقیقت جز دفع المی بالمی دیگر نباشد دلیلش آنکه اگر سیری را با تشنه تکلیف خوردن و آشامیدن بمرتبه لایطاق کنند ۵ ابی بالاتر ازان نبود حالتهای دیگر را که آن را بالعرف عام لذت نام نهاده اند همبرین گونه قیاس باید کرد خوشا عاقلی و حبذا مردی مردی که اشیا را بحقیقت فهمیده

سالکه خیال را هوش دار که بانفس یار ست ای برادر هیچ معلوم نشد که خیال و اندیشه چه حال پیش آرد و چون آن ترا معاینه شود آنگاه بدانی که این نصیب بود که رسید ای برادر هیچ نمی دانم که چه می گویم وازمن چه می آید و چه می گویاند زبان در قبضۂ قدرت خداست اگر عنایت در کار تو می شود از تو آن چیزی می گویاند که پسندیده هر دو جهانش سازند ای برادر این قدر معلوم شد که بخواست خود پیدا کرد و بخواست خود میدارد یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید آنچه خواست کرد و آنچه خواهد می کند کسے را در خواست او کارے نیست ۔

شیخ عثمان سیاح رحمۃ اللہ علیہ

مرید شیخ رکن الدین ابوالفتح ست وطن اصلی او دہلی ست سیاحت بسیار کردہ باز بوطن اصلی خود رجوع کرد صاحب ذوق و سماع بود بارہا در مجلس شیخ نصیر الدین محمود حاضر شدی و سماع کردی و رقصیدے روضہ او در فناء دہلی قدیم ست قریب ہفت پل کہ بناے سلطان محمد عادل ست

شیخ ابوبکر موی تاب رحمۃ اللہ علیہ

در بدایون بود ضیائی نخشبی در سلک سلوک می نویسد اندر انچه شیخ ابوبکر موی تاب که موی در موی خود کاری داشت ازین عالم دران عالم خواستند خرامید بندہ نخشبی بعیادت او رفت او را دید برزبان این نظم که صد ہزار سر درو منتظم ست برزبان میراند بیت

قالب چو غبار ست میان من و تو
امید که اینک زمیان برخیزد

شیخ شہاب الدین رحمۃ اللہ علیہ

حق گوئی پسر شیخ فخر الدین زاہدی ست او را حق گو ازان لقب ست که سلطان محمد بن تغلق حکم کرد که مرا محمد عادل گویند او ازین معنی بحضور او ابا کرد گفت ما ظالمان را عادل نتوانیم گفت سلطان محمد او را از قلعه دہلی در زیر انداخت قبر او ہم در زیر قلعه است رحمۃ اللہ علیہ ۔

سید محمد رحمۃ اللہ علیہ

ابن یوسف الحسنی الدہلوی خلیفہ راستین شیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلی ست جامع ست میان سیادت و علم و ولایت شانے رفیع و رتبتے منیع و کلام عالی دارد و او را میان مشائخ چشت مشربی خاص و در بیان اسرار حقیقت طریقی مخصوص ست در اوائل حال ہم بدہلی تشریف داشت و بعد از

حقارت متاع دنیا و فنای آن را بذوق دریافته پای از حیز طمع و شهوات جسمانی برآورد و نظر دانش را اعتبار برد ر دریافت لذت روحانی برگماشت و حصول این نسبت بدو وجه باشد از فقر بصبر و بربستن پای حرص شکستن دندان طمع و قطع نظر از التفات بزخارف دنیا تا پایه کمال رسیده مظهر اسم الصبور شوند و از اغنیا الشکور برکشادن دست بر دو توی داشتن بازوی همت و ثبات قدم در طلب مرضیات حق تا طلسم گنج اسم الشکور گردند بیشک این فقیر بی التفاتی و تا نیازمندی در بحطام دنیا نفس را غنی باشد و آن غنی بهمت دانی و کدیور ازی و بی تعلقی و بجز درد دل درویش سیتی فقیر بود که کمال جامعیت این ست باقی همه هباء هبا ر ست از ینجا گفته اند که صبر و شکر در ضمن یک دیگر اند رهین یک دیگر اند و بحکایتے کما برخرامیدیم نه فقر را غنا یک دیگر و علما را اختلاف ست در آنکه مرتبه فقیر صابر بالاتر ست یا در غنی شاکر آنها که فقر را افضل نهند گویند که سلامت و عصمت در ینجاست کران من العصمة ان لا تقدر بود که گفته است که بهاد آدمی را دراز ناخن دست دراز گردد تا خواهد که شکم برادر مسلمان را بدرد و هرگز از شکم گرسنه دعوی سیری و سرکشی نیاید و فرعونیت و نمرودیت در سر کس نهفته نکند دیگران گویند کار غنی کارها آید بستگیها کشاید

برحلت شیخ بدیار دکن رفت و قبولی عظیم یافت اہل این دیار ہمہ منقاد و مطیع او گشتند و ہمدران دیار از دنیا
انتقال نمود و او را سید گیسو دراز گویند و وجہ شہرت او باین لقب برانچہ شنیدہ شدہ است آنست کہ روزے او
باچندی دیگر از مریدان پالکی شیخ نصیر الدین محمود برداشتہ بودند در وقت برداشتن گیسوی سید بسبب
درازی کہ داشت در پایہ پالکی بند شد و او بسبب رعایت ادب و استغراق عشق و محبت بہ برآوردن گیسو
مقید نشد و ہم بران وضعی کہ واقع شد مسافت بعید قطع کرد بعد ازان کہ شیخ را برین معنی اطلاع افتاد خوش حال
شد و بر صدق عقیدت و حسن صنعت او آفرینہا کرد و ہم در حال این بیت فرمود **بیت**

ہر کو مرید سید گیسو دراز شد | واللہ خلاف نیست کہ او عشقباز شد

خدمت سید را ملفوظات ست
مسمی بجوامع الکلم کہ بعضے از مریدان او کہ نیز محمد نام دارد جمع کردہ در انجا می نویسد سخن در شفقت بندگی
شیخ الاسلام نصیر الدین در باب خویش می فرمود گفت اول حال خواستم زود زود بملاقات روم اما روش
ندانستم بی روش پیش پیر روند از پدر خویش شنیدہ بودم و پدر من از یاران خدمت شیخ نظام الدین قدس سرہ
بود یاران خدمت شیخ پیش پدر من می آمدند از ایشان دیدہ شنیدہ ام یکبار پیش شیخ الاسلام شیخ
نصیر الدین رفتم فرمود شما ہر بار بیگاہ می آئید و من دران وقت ملول می باشم البتہ می خواہم حکایتی با شما
گویم و من دران ایام پانزدہ سالہ بودہ ام متحیر ماندم گفتم سبحان اللہ خواجہ مطلوب دارد کہ با ما حکایتی کند
زہی دولت یکبار بعد از اشراق بہ پابوس رفتم فرمود وضوی کہ برائی بامداد می کنی تا برآمدن آفتاب
باقی می ماند گفتم آری بصدقہ خواجہ می باشد فرمود نیکو باشد اگر ہم بدان وضو یک دوگانہ اشراق بگذاری
گفتم بصدقہ خواجہ بگذارم بعدہ فرمود دوگانہ شکر النہار و استخارہ ہم بگذار چند گاہی بران ملازمت
کردم یکروز فرمود دوگانہای اشراق می گذاری گفتم می گذارم فرمود اگر چہار رکعت چاشت ہم
بران ضم کنی چاشت ہم بجا آوردہ شود نمی گویم کہ وقت دیگر بگذار ہمان ساعت چہار رکعت از
چاشت بگذار چاشت ہم ترا شود و ہمیشہ برجب صائم بودم پرسید برجب صائم می باشی عرضہ داشتم
آری فرمود شعبان ہم گفتم نہ روزہ فرمود اگر بست دیگر روزہ دیگر ہم بداری آخر ترا سہ ماہ مرتب شود گفتم
بصدقہ خواجہ بدارم پیش والد گفتم دران ایام پدر والد بود شیخ نداشت تفت شد مرا چیزی گفت گفتم
ہر چہ خوش آید بگو فرمودہ شیخ است من از ان گشتنی نہ ام بعد رمضان ششہ عید مید اشتم ہمدران
ایام بپابوس رفتم فرمود خواجگان ما روزہ داودی نداشتہ اند صوم دوام داشتہ اند بعد ازین تو
صوم دوام بدار و ہم در انجا می نویسد کہ فرمود خواجہ محمود بقا از یاران مولانا برہان الدین غریب
بود ما و او نشستہ رسالہ قشیری مقابلہ می کردیم و من دران ایام سخت کودک بودم خواجہ راجا برلق
رسید آمد و بنشست سخن اینجا رسیدہ بود کہ قول حاتم اصم ست تا سہ مرگ نچشی بجای نرسی مرگ
سفید و مرگ سرخ و مرگ سیاہ مرگ سفید گرسنگی مرگ سرخ تحمل مرگ سیاہ فقر خواجہ جا از من لطریق

کہ فقیر را بدان راہ نبود و نیچ دان
فرد دوسی از ان آگاہ نشود کہ
فضل اللہ یؤتیہ من یشاء و حکایت
سیستانیان ست و من گویم کہ ہیچ
یکے از این دو قضیہ کلیہ نیست
تا گشادہ کار ہر کس بصلاح
و مقتضائے شاکلہ بے چہ باشد
قل کل یعمل علی شاکلتہ فربکم اعلم
بمن ہو اہدی سبیلا آن را کہ سوز سینش
فقر در سازد و غناش از دائرہ بیرون
اندازد و فقرش مباد و آن را کہ غنا
براہ اعتدال برد و با عروس توفیق
ہم آغوشی دہد غناش گوارا باد
شیخ ذکرہ اللہ بالخیر از شیخ خود
نقل می کرد کہ تا اعتقاد قلبی با
ضمیمہ اقرار لسانی بافضلیت فقر
از ما نگرفت زبان قبول نگشاد
و دست انابت و ارادت از ما نگرفت
ما نیز با این عقیدہ ایم لیکن
تواضع و انکسار دران ست
کہ غنی باید کہ فقیر را از خود بہتر
داند و فقیر نیز بخطیہ فضل غنا
بلند تر از پایہ حال خود خواند
تا در جانبین عجب و تکبر راہ
نیابد و اگر براہ انصاف
بروند حق ہمین ست عاقبت
حال ہر کس مبہم و حقیقت
سری کہ با پروردگار خود دارد
مستور دیگر سخن **بیت**
ہمہ بضاعت خود عرضہ
میدہند آنجا + قبول حضرت
او تا کدام خواہد بود + در میان
امید و بیم راہے نہادہ اند
جز حیرت کارے نیست و جز تسلیم
چارہ نہ اعلموا ان اللہ شدید العقاب

امتحان پرسید که بچه سبب مرگ سفید و سرخ و سیاه شد گفتم جوع نسبت بصفا دارد پس مرگ سفید باشد و تحمل خون خوردن ست زیرا که غضب عبارت از غلیان دم ست از بهر انتقام و حلم فرو خوردن غضب پس مرگ سرخ باشد اما فقر پیغامبری فرماید علیه السلام الفقر سواد الوجه فی الدارین والبته فقیر میان خلق شرمنده و خجل و منکسر می باشد بضرورت مرگ سیاه باشد فرمود روزی شیخ منور فضل الله نبیسه شیخ الاسلام فرید الدین از من پرسید که شما را درون گنبد شیخ اکثر مردمان هفت پرکاله شده افتاده دیده اند سر این چیست بگوئید گفتم سبحان الله از ما که دیده که گفت دروغ می گوئید گفتم اگر پرسید برین نمط که در کتب سلوک نبشته اند که صوفی را این حالت می باشد علی الاطلاق بگویم اما علی التعیین معلوم من نیست گفت علی الاطلاق بگوئید گفتم این از اثر تجلی جلال ست بر متجلی دران حالت کوههای می افتد که این کوههای عالم بحساب آن سنگ ریزه باشد و با آتش حمله می کند آن آتش نیست و سوزنده نیست ولیکن صد هزار همچو این آتش بیک شراره او نرسد می آید و این مرد را پرکاله پرکاله می کند هفت پرکاله چه باشد شاید که صد هزار پرکاله شود درمیان این کوهها و آتشها صورتی ست که مشاهده آن جز آن مرد نتواند کرد هم درین حالت صورتی جمیل انیس بهی لطیف پیدا می آید این جمله اجزا را بجانب خویش می خواهد هر یکی ازان سوی او می آید بعد ازان او بید قدرت خویش ازان قوی تر و تمامتر و لطیف تر و صاف تر می گرداند فرمود سفر اگر تشتت باطن نیارد مبارک باشد والا سرمایه صوفیان جز فراغ دل و جمع همم نیست اگر یک ساعت لطیف دل با خدای خویش حاضر شود آن بهشت ست بلکه هزار بهشت فدای آن ساعت باید کرد و منوز رایگان بدست آمده باشد

بفراغ دل زمانے نظری بخوبروئی	به ازانکه چتر شاهی همه عمر های و هوئی

فرمود چون در مسائل کلامیه سخن در فضل صحابه افتد من هیچ مباحثه شروع نکنم تا باید لتهام ابا بر مخلصان صحاب وقتی اگر بحثے کرده ام بعد از تاکید و سوگند عقیده من این است که فضل صحابه ابوبکر ثم عمر ثم عثمان ثم علی اما بحث لفظی هر انچه آمد گفته می شود و با خلق بیگانه این قدر هم نکرده ام و فرمود علما اختلاف کرده اند که مسلمان را موت بهتر یا حیات بعضے حیات گفتند و بعضے ممات اما رائے من انیست که در ایام حیات رسول الله صلی الله علیه وسلم حیات بهتر و بعد از وی ممات فرمود شخصے علی را از اصحاب علی پرسید صف لنا اصحابک فقال عمن تسالون فقالوا عمار فقال مومن ملئ ایمانا حتی مشاشته قالوا وسلمان قال عنده علم الاولین والآخرین قالوا وحذیفة قال صاحب سر رسول الله صلی الله علیه وسلم عنده علم المنافقین قالوا وانت یا علی قال وایای تریدون قالوا نعم قال اذا سالت اعطیت واذا سکت ابتدیت هر چه خواهم بیابم و اگر من خاموش شوم او با من سخن گوید تا خواهد که چیز پیش خواهم در قوة القلوب می نویسد وهذا مقام المحبوب المراد فرمود که مشائخ ما صوفیان عاشق بوده اند اما شیخ شهاب الدین و اتباع ایشان مردمان بزرگ و اصل و عارف بوده اند اما عشق جهانی دیگر ست سخن در مخالفت فقیهان با صوفیان بود فرمودند خلاص

وان الله غفور الرحیم ختم سخن برحمت آمد آخر کار برحمت باد والسلام

الرسالة الخامسة عشر رفع صدت النحیب بما لمام ضعف المشیب

لا اله الا الله محمد رسول الله الله الذی خلقکم من ضعف ثم جعل من بعد ضعف قوة ثم جعل من بعد قوة ضعفا وشیبة یخلق ما یشاء وهو العلیم القدیر آدمی را اول بعد از طی اد وار و اطوار خلق نطفگی و جنینی از ابتدا بروز و ظهور صورت عنصری وی در عالم کون و فساد سه درجه است خوردی و جوانی و پیری درجه اول در کمال ضعف و نقصان که تحصیل لذات و کسب کمالات جسمی و روحی دران از قبیل محالات عادیست خوبی که درین مرتبه نهاده اند همین ست که باری از کشاکش عقل آزاد و از کن و مکن شریعت فارغست و بجهت قرب عهد وجودی از مبدأ و مناسبت بعالم عدم فراغی و جمعیتی در صورت طبیعت و غفلت دارد که عقلا آن را نزد وقوع در ورطه حیرت و حیطه محنت ستایند و خیال گذشته لا یاد آرند و آرزو کنند ای کاش همدران مرتبه آن حالے که داشتیم می بودیم چنانکه گفته

پیشتر از مرتبه عاقلی ✤ غافلی بود خوش آن غافلی ✤ راحت و ست شسته ا و فراغ طلبی نموده والا طلب غافلی نه از عاقلی ست درجه دوم جوانی ست خلاصه عمر و نتاده

لم یقصد من این در اصل الکتاب موعود

صوفیان ازین طائفه جز بدین طریق نیست که خود را یکی از ایشان گردانند و میان ایشان همچو ایشان باشند
پرسیدند که چه معنی ست که گفته اند العلم حجاب الله الاکبر فرمود کل ما سوی الله تعالی حجاب اما حجابهای دیگر
همه قبیح و کثیف اند و علم حجابی لطیف ست برخاستن از آن نیک دشوار باشد و مراد ازین علم نحو و صرف
و حدیث و فقه و تفسیر نیست مراد علم بالله است و آن علم ذات باری و صفات باری که نه بدلیل و برهان بلکه بمشاهده
و عیان فرمود نوشته اند که این دو چیز خاصه بدعت امت رسول الله صلی الله علیه وسلم یکی صورت قلندر دوم آنکه
لا اله الا الله محمد رسول الله گویند و آنان را که او را از جان عزیز تر بودند ایشان را بکشند و بر کالها زنند و نان
و فرزندان ایشان را اسیر سازند و رسوا کنند و نهب سازند و ایمانی باقی باشد زهی ایمان زهی دین فرمود
معنی لا هو الا هو چیست یعنی ماهیت او تعالی زائد بر ذات نیست ماهیت او عین ذات اوست و سخن
صاحب لطائف قشیری که گونه وجوده همین معنی دارد فرمود صوفیان چنین گویند که اگر کسی را بجرام احتلام
افتد توبه او مستقیم نباشد فرمود شرط طالب آنست که بغیر اختیار او طلب در دل او حادث شود اگر جمله
اهل عقل و تجربه بگویند که وصول بدین مطلوب محال ست هرگز او بدان التفاتی نکند و آنکه او بحکم طبیعت بشری
متردد و متامل خود را می یابد ولیکن بلای که در دل او خدا نهاده است بگفت و شنید مردمان کی دفع شود
فرمود هر چیزی آفتی دارد و عشق را دو آفت ست یکی آفت ابتدا و دوم آفت انتها آفت ابتدا آنست
که چندان غم عشق و غم طلب معشوق بروی طاری شود که او را محیط گردد و مدتی برین برآید تا او را در آن لذت
کامل دست دهد و هیچ راه وصول بمحبوب بروی نگشاید بداند که جز از درد و غم نقدی دیگر نیست همبران مانند
بعد مرور ایام درد و غم طبیعت او شود و عادت گیرد و ذوق در و نماند نه لذت وصول شود و نه فراق الم حرقتی هم
همچنین ضائع شود و سرد گردد و بر جای خود بماند هیچ از وی باوی نماند عاقبت او بر خسران و حرمان باز آید نعوذ
بالله منها و آفت انتها آنست که چون بوصال معشوق رسد مشغول بلذات وصال گردد و حرقت فراق
و الم هجران از وی برود بعد مرور ایام وصال عادت و طبیعت او گردد و ذوق وصال هم برود و مطلوب از
حالتین جز ذوق و خوشی و راحت بمحبوب نیست و حالی نی ذوق و فراق بی لذت الم هرچه کار آید مرد سرد شود
هیچ از وی باوی نماند عشق برود محروم از ذوق جمال محبوب گردد نعوذ بالله منها اگرچه وصال باشد ذوق کجا
بدان راحت گیرد وصال چکار آید اما عشق برخوردار آنست که در حالت ابتدا اشتغال بلذت فراق ذوق
الم و حرقت هجران باشد و در انتها هر چند که وصال او زیاده گردد ذوق او مزید تر شود و طلب زیاده گردد در دیگر
در دافزاید ذوق رو نماید این عاشق را گویند که عاقبت او بخیر شود از عشق برخوردار و حظ کامل گرفت اگرچه
عارفان این را نقصان گویند اما ذوق اینجاست بی آنکه نظر بر کمال و یا بر نقصان کنی فرمودند عوارف
می گوید که کامل را ذوق سماع نباشد اما این کاملی ست که آفت انتهای عشق بدو رسید و او را از و ببرد
عادت بر وصول گرفت بعد اعتیاد ذوق رفت و سرد شد انتهائی ممدوح که آفت بدو نرسیده باشد آنست

اوقات آدمی و ادا وست که قوای
جسمانیش در اعتدال و نائره
ادراک در اشتعال ست و استعداد
تحصیل کمال در استناد و قابلیت
تکمیل نفس قریب بفعل و آفتاب
عمر بسمت الرأس آمده و بتنصف
النهار کامرانی باستوا رسیده آ
اینجا اگر توفیق رفیق سعادت
گردد کاری می توان کرد و باری
می توان برد اگر توفیق کار یافت
و عروس مراد در کنار گرفت حصل
المقصود و الا امیدی و املی که درین
نشا نهاده و اند تسلی ده خاطر ذوق
بخش تخیله نقد وقت ست ه
و امید وصال تو زنده میدارد
و گرنه صد رهم از هجر تست بیم هلاک
اما درین درجه نیز غفلتی طاری شود
در صورت تغافل و بهانه در معنی تجاهل
تا فریب روزگار و مکر لیل و نهار
چنان پرده غفلت بر دیده و گوش
عبرت و هوش نهد که مجال دید
و شنید تنگ آید و فرصت تدبر
و تامل نایافت شود و از خواب
مستی و غرور سر بر نداشته باشد
که ناگاه سواد شب شباب
به بیاض صبح شیب تبدیل یابد و بود
چنان نماید که تمام عمر جز یک نفس نبود
ه بسا لها شب وصلی گر
اتفاق افتد * شفق فرو نشده
صبح دم کند آغاز * اکنون پیری
رسید و رسید و ارسید تمیر آیه
صد ضعف و ناتوانی رسید این
ضعف بصورت اگرچه ضعف
درجه اول ماند ولیکن فرقی ست که
در میان ست کجا ضعف وزن

که درین بیت اشارت می کند ؎ عجب اینست که من واصل و سرگردانم | عجبی نیست که سرگشته بود طالب دوست

فرمودند حالت ممدوح در سماع اینست که از خود نشود با خود باشد هرچه کند و گوید داند لیکن حالتی او را فرود گرفته باشد که از ان حرکات و سکنات که دران وقت از وی صادر می شود امتناع نتوان آورد چنانچه مرد غضوب در حالت غضب و سماع وقتی بیهوشی هم آرد لیکن آن حالت ممدوح نباشد مقصود در سماع جمع همم و توجه دل بر یک چیز ست و خالی کردن از هرچه نه آن یک چیز ست پس آن حالت بیخودی میان این و مفوت این باشد هر آئینه ممدوح نبود فرمود که مولانا جمال الدین مغربی در فصوص مهارتی داشت و مردی مسافر حکیم و جهان دیده و پیر کهنه بود اکثر مشائخ را دریافته و چندان سرکسبی فرو نیاوردی و عار سفے محکم بود و اکثر مذهب فصوص داشته و اعتقاد برسے کردی و او را شرحی در غایت لطافت نوشته بود و یک سال من بوی موافق بودم و آنچه از احادیث و کلام الله مؤید افتد گفتم و جمله سخن فصوص با او اثبات کردم بعد از ان روزے اشارتے خفی بخلاف دریک مساله کردم چنانکه کسی بیدار شود مولانا همچنین بیدار شد آغاز کرد که اخوند سید من ترا معتقدم چرا این سخنان می گوئی شروع در اثبات سخن خویش کردم معقول و منقول چنانکه اصلا جای سخن نباشد مواز شش ماه برین بر آمد هر روز که می آیم بحثی در مسائل فصوص می کنم و من خلاف وسخن می گویم و آن را اثبات می کنم او می گوید میر سید صل علی محمد و این عادت عرب ست اگر کسے بے توجیه گوید بگویند که صل علی محمد یعنے توجیه گفتن بگذار و درود بر پیغمبر بگو یک روزی بحث بسیار شد گفت میر سید قدری بمان بر وضع مراقبه بر هر دو پا نشسته اندیشه کرد آن پیر هشتاد ساله من جوان نسبت و چند ساله آغاز کرد میر سید در دیشے از در ویشان ست ما مسلمان کرده تو ایم و دست بگوش بر دو سر در پیش فرو آورد فرمود هر کس که در آنحضرت سلوک کرد بچیزی مخصوص شد ما بسخن مخصوصیم خدائے ما را دولت بیان اسرار خویش داد هرچند که می خواهم که نظر من از سخن خویش ساقط شود نشد البته مرا نظر بر سخن خود باشد و از سبب این معنی نیک اندوهگین باشم چرا باشد که نظر ازین ساقط نشود فرمود در تفسیر ام المعانی می نویسد که رسول الله صلی الله علیه وسلم در حجة الوداع حضرت علی رضی الله عنه را بمصلحت فرستاده بود چون حضرت علی رضی الله عنه از ان مصلحت باز آمد رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود که ای علی شنیدی که خدای تعالی با من دوش چه کرامت کرد گفت نشنیدم یا رسول الله گفت دوش حلقه گرفتم در ابوطالب و مادر و پدر خویش را مغفرت خواستم فرمان شد ختم مقتضے ست بر من آنکه بیگانگی من به نبوت تو ایمان نیاورد و بتان را باطل نگویند و را بهشت ندهم برو بر فلان شعب مادر و پدر خویش و ابوطالب را ندا کن ایشان زنده شوند پیش تو بیایند تو دعوت کنی ایمان بتو آرند همچنان کردم بر بلندی بر رفتم فریاد کردم یا اماه یا اباه یا عماه هر سه تن از خاک سر بر آوردند و بمن ایمان آوردند و از عذاب خلاص شدند فرمود که این سخن غریب ست هم در ام المعانی دیده ام در کتابی دیگر ندیده ام و یکی از تصنیفات مشهور میر سید محمد گیسو دراز کتاب ... مار آست

در اختلاط داشت و قوت روز افزون بود و روی بنشاط تازه داینجا قوت روی در عدم دارد و چو ضعف در قوت دلپشت امید شکسته و پای طلب بسته است ؎ آن را که به بند عشق اسیری کردند + در عهد شباب دستگیری کردند + صد علت بی علاج و بی تابی و ضعف + در هم بسرشته نام پیری کردند + نعوذ بالله من سوء الکبر و ارذل العمر غرض از تمهید این مقدمات انشاء حسرت نامه حال خود بود که روزی عجبی پیش آمده و حیرانی غریب روی داده تمهید اندچه کند و کجا رود طفلی رفت و جوانی گذشت و مرادی که داشت دست نداد و گرهے که در دل بود نگشاد و اویلا و احسرتا این چه بود و چه نمود عمر بود یا سراب خیالی بود یا خواب ؎ جوانی شد و زندگانی نماند + جهان گو ممان چون جوانی نماند + جوانی بود خوبی آدمی + چو خوبی رود کے بود خورمی + مرا خود حاصل عمر و در چه بود خورندی یا پیری جوانی بمثابه زمان حال نمود که در نظر تحقیق بودی ندارد و جز دو طرفش را که ماضی و مستقبل ست وجودی نه و تمامه عمر بریاضت و مجاهده و غم و محنت و ناکامی گذشت ؎ من ندانم که زندگانی چیست + کامرانی چه و جوانی چیست + روزگار خوشی کرا گویند + دل خوش در جهان کجا جویند + وصل یا کام دل چه می باشد + کامیاب از جهان که می باشد + آنکه

که حقائق و معارف بزبان برمز و ایما و الفاظ و اشارت بیان کرده شمری ازان نوشته می شود سمر
چهل و نهم یک روز چنین اتفاق افتاد که آبی طول و عرض آن ماشاء الله تا چه قدر باشد اما عمقش از کمر
زیادت نیست جمعی میروندیکی دران میان من هم هستم یک دختری سالی پانزدهی او نیز درمیان آب
میرود تحفه اینست ما همه برهنه ایم آن دخترک را جمالی ست که اگر از پرتو او خلقت حور باشد حور را آخر
دعوی خدائی کردی رنگ رخساره و قد و بالای او از امرد شاب و از حسن صورت رمزی می فرماید میان
من و او مقدار یک فرسنگی باشد مرا بخود دعوت کرد چنانچه شهی را بر عروسی باحترام برند در آن آب قبلیس
یک فرسنگے مرا با وی انصال دادند شخصے از غیب الغیب شاهد شد جامه بر ما انداخت چنانچه کس مر کسی
را بپوشد دران حالت خود را هم بدان جمال هم بدان حسن هم بدان لطف عین آن دختر دیدم او عاشق
من شد و من عاشق او هم دران میان از من و از ان دختر صهتر عیسے سر بر کرد فریاد بر آورد انا ابن الله
میان هر دو دعوی افتاد من می گویم عیسے پسر من ست او می گوید پسر من عیسے فریاد می کند و می جهد و از ما
هر دو خبری می نماید نه از آن توام و نه از آن او من از آن خودم و خود بخودم و آن دخترک بعد ازان که می گوید
عیسے او آن من ست خود را عین او می یابم و آن آب سر بسر که با تو گفتم همه منم والله اعلم۔

سید محمد بن جعفر رحمة الله علیه

المکی الحسینی از اعاظم خلفائی شیخ نصیر الدین محمود ست در توحید و تفرید مقام عالی دارد و از افراد اولیا ست
در آنچه او از احوال ظاهر و باطن خود نوشته است عقل حیران ست اگر اینها بے شائبه تاویل و صرف ظاهر
مراد ست پس از کاملان وقت خود ست قدس الله سره او را تصنیفے ست مسمی به بحر المعانی در وی بسیاری
از حقائق توحید و علوم قوم و اسرار معرفت بیان کرده سخن را مستانه می گوید و کتاب دیگر یکی دقائق المعانی
و دیگر حقایق المعانی نیز وعده می کند خدا داند آنها نیز تصنیف یافته اند یا نی و او را تصنیفات دیگر نیز
هست رساله دارد در بیان روح و رساله الیست مسمی به پنج نکات و بحر الانساب که در انجا بیان نسب
اهل بیت رسالت کرده است و نسبت آبا و اجداد خود را ثبت نموده وی کثیر الدعوی ست و از انچه از
احوال خود بیان کرده است محقق می شود که دعوی او حق ست عمر دراز یافته بود از زمان سلطان
محمد تغلق تا زمان سلطان بهلول در حیات بود سن شریفش از صد متجاوز بود آبا و کرام او از شرفاء مکه
اند بعد ازان بدهلی آمده و در سرهند اقامت کرده الحال مقام او در بهان شهر ست و در بحر المعانی می گوید
مدت شصت سال در علم ظاهر بودم و در کسب کمالات می کوشیدم و از محبوب ازل و مقصود ابد غافل
بودم مدت سی سال ست که می بینم انچه دیده می نماید و می شنوم انچه گوش می شنود ای محبوب حکم خواطر
اهل ظواهر و عقول عقیم ایشان حائل ست و اگر نه رخت علم یزل بصحرا ے امیدزنم و آنگه ای محبوب شمه بگویم

او دید چهرهٔ مقصود + کیست در عالم که خواهد بود + آنکه مقصود یافت در عالم + که بود در بلیهٔ الم + خوشا ایام نادانی اگرچند توفیق کار نداشت امید ها ے دراز و آرزوها ے باطل و خیال های محال و وعده های دروغ بنقد دماغ وقت را تر و تازه و سرگرم میداشت اکنون بچه چیز دل بنهد و بچه حیله تسلی خاطر به بر آید که رفت و بمقامی که ایستاد روی مقصود ندید و وصل محبوب در نیافت اگر محبوب در منزل پیش ست پای رفتن کجاست و همت سفر کو تا آن منزل برسد همدرین منزل در اثنا راه از پا می افتاده و دل بر هلاک و حرمان نهاده می نالد اینجا که مطلوب خود برسد و حال درمانده خود را دریابد و باز برسد یا همین جا منزل گیرد که او ست یا او را بردارد و بمقامی برد که خود ست انه علی کل شئی قدیر
هی الشمس مسکنها فی السماء + فعز الفؤاد عزاء جمیلا + فلن تستطیع الیها الصعود + و لن یستطیع الیک النزولا +
او آفتاب و منزل او بر سما تو در پیش صبری کن ای دل ار نتوانی وصول یافت + نے تو بسوے دوست توانی عروج کرد + نے دوست جانب تو تواند نزول یافت +
اینجا باز امید با نا امیدی آمیخته گردد و خاطر تمنا و مراد آویخته شود مهنوز کشاکش طلب درمیان ست و وسواس محبت در غلیان

آن را استمع نیست انچه من از وعدهٔ وعنده ام الکتاب بی حرف وصوت را در حرف وصوت گویم خلق ندانند و
انچه خلق می گویند سی وسه سال ست که از ان توبه کرده ام واز آنکه می گفتم هیچ غرض حاصل نشد وهم در آن
کتاب ابدال و اوتاد واقطاب وافراد وسائر رجال الله وبیان اعداد واسامی ومراتب واوراد واعمار و
احوال واقسام ایشان را بنهجی تفصیل داده وتشخیص نموده است که فوق آن متصور نیست وگفته که همه
را ملاقات کرده ام واز هر یکی نعمتها یافته ام ومقامات همه را مشاهده کرده ام وگفته سی صد وپنجاه وهفت
ابدال دیگر اند وایشان را فقیر در کوه بر سر چشمهٔ نیل ملاقات کرده است وایشان در کوه ساکن اند خوردن
ایشان ثمر درختان ست وملخ بیابان ونیز می گوید ای محبوب طائفهٔ افراد را عدد نیست بسیار اند واز چشم
خلق ظاهر مستور مگر آنکه قطب بدار وبعضی اقطاب ایشان را دانند وبینند هر گاه که افراد کامل که مظاهر
وجه تفرد علی کرم الله وجهه اند در سلوک ترقی کنند بر قلب حضرت رسالت مرتبه یابند وعلی کرم الله وجهه مرتبهٔ از روح
حضرت رسالت یابد بعده چون از مشارب قلبی حضرت رسالت در سلوک ترقی کنند بقطب حقیقی رسند
واز مقام قطب حقیقی بمقام معشوقی یعنی وحدت وای محبوب در مقام قطبیت از کل اولیا دو کس در مقام
معشوقی رسیدند وامثال ایشان دیگری نرسیده آن دو کس ای محبوب کیانند یکی شیخ محی الدین عبد القادر
جیلانی ودوم شیخ نظام الدین بدایونی هر دو را مشارب از روح احمدی بود ای محبوب نیک تامل کنی هر چه
در قلم این فقیر رود بی مشاهده نیست ای محبوب روزی این فقیر در کشتی دریای نیل مصر با حضرت خضر مصاحب
بودم وسخنی در بیان مشاهده ان لا یزالی می رفت خضر نیز فرمود که شیخ عبد القادر گیلانی وشیخ نظام الدین
بدایونی در مقام معشوقی بودند ونیز می گوید که ای محبوب نوزده سال در صحو بودم وبست ویک سال در
سکر بودم بحدیکه هیچ خبر نداشتم اما در جوار شیخ یعقوب می بودم که قطب اقلیم بودند ایشان ازین بست و
یک سال من مرا روایت کردند آنگاه معلوم شد که بست ویک سال مست بودم وبعد ازین مدت
هم از مقام مستی از دولت پیر در فردانیت مدت چند سالست که نزول کرده‌ام

ز فردیت بسی انوار دارم　　اگر موسی نیم موسی چه هستم
فریدم فرد بنشستم که در خود　　درون سینه موسیقار دارم

ای محبوب ابن عربی صاحب فصوص می نویسد که منصور حلاج را تجلی ذات بود ومقام افراد داشت
اما این فقیر می گوید که اگر منصور حلاج را تجلی ذات بودی هرگز انا الحق نگفتی ودیگری سبحانی نسرائیدی
زیرا که در تجلی ذات محویت ست محو چه داند که من کیستم وچیستم که گوید سبحانی وانا الحق من عرف الله کل
لسانه در تجلی ذات ست وطاکل لسانه در تجلی صفات ودر تجلی صفات وافعال وآثار کلام روا بود ای
محبوب چون درویش در تجلی صفات استغراق یابد پس خود را بجمال صفتی از صفات او بیند یعنی ذات
جائز الوجود در صفات واجب الوجود مستغرق نور جمال صفات می گردد وآن صفت واجب الوجود
در حدیث در می آید ووجود جائز الوجود پاک می رباید این صفت واجب الوجود برین بوده در کلام می آید

تا نقطهٔ اخیر از حیات بلکه تا تمامی
دوره قیامت کوتاهی کردم تا
ابد الآباد الی ما لا نهایة له در طلب
وامید مطلوب در امتداد دست
وشوق جمال وآرزوی وصال
در اشتداد در دما ازلی ست وابدی
پیر شد مسکین حساب
در فراق وی دست . . . تا قیامت
چشم دارد کان جوان خواهد رسید
خدا داند که کی خواهد رسید وچگونه
خواهد رسید کاشکی برسد هر گاه
که برسد وهر چگونه که برسد والله اعلم

الرسالة السادسة عشر تقسیم الانام علی اربعة اقسام

لا اله الا الله محمد رسول الله
تمامه آدمیان ازین چهار قسم بیرون
نیفتند ملوک دنیا وآخرت وفقراء
دنیا وآخرت وملوک دنیا وفقراء
آخرت وفقراء دنیا وملوک آخرت
ملوک دنیا وآخرت آنانند که همچنانکه
در دنیا خوشی وکامرانی کردند وداد
سلطنت وفرمان روائی دادند
برای حیات آخرت نیز ذخیره
اعمال صالحات نهاده وگنج
سعادت با خود همراه بردند وبپاداش
عمل بنعمت بهشت ودولت دیدار
فائز گشتند وفقراء دنیا وملوک آخرت
آنانکه اگرچه بتمتعات این جهانی
وقضاء شهوات فانی محظوظ نیامدند
بقسط اوفی از سعادات وبرکات
ملک جاوید مخصوص ومشرف
شدند اقسام دیگر نیز بقیاس
مذکور معلوم توان کرد ما ندانیم که
داخل کدام یکی ازین اقسام خواهیم بود

وی گوید که سبحانی و انا الحق ان الله لینطق علی لسان عمر چه کنم ابن عربی لعمرو زنده نیست با او گفتمی اینچه گفتمی و او شنیدی اینچه یقین ست کلمات من اندازه بحر المعانی نیست که بردارد هنوز کلمات کجاست انشاء الله بران محبوب بروزگاری بنویسم ای محبوب چون از دولت فرد حقیقت شیخ نصیر الدین محمود در سلک سلوک ترقی شد و از تجلی صفات بتجلی ذات که مقام فردانیت ست بشرط مستوری تنزول کردم فرد حقیقت را در واقعه دیدم که ذکر خفی می گفتند در آمدم و روی نیاز بخاک مالیدم بر زبان مبارک راند ای شهباز میدان عالم لاهوت وای پاک آمده از عالم جبروت وای باخته عالم ملکوت و ناسوت بعد از ان میلی در دیده من کشید و فرمود این میل از نور جمال ذات ست و این واقعه در احدی عشر و ثمانمائة بود چون شب شد در طیر شدم از شهر خلان در مصر رفتم بپایبوس شیخ اوحد سمنانی مشرف شدم در آن وقت قطب عالم ایشان بودند ایشان نیز بهمان کلمات که فرد حقیقت نواخته بود بنواختند بنده را ایشان در حجره خویش کنجی فرمودند و در آن دو نفر بود یکی صوفی و دیگر متعلم نماز شام در طیر شده بودم نماز خفتن بجماعت با قطب عالم شیخ اوحد سمنانی گزاردم بعده تا وقت ثلثان شب سه ختم کلام و سیزده سپاره زیادت بران خواندم نظر کردم که قالب من نور شد و محیط عرش عظیم گشت و عرش عظیم در دیده من بمقدار خردل شده است بعده نظر خود کردم که همه مویهاے وجود من صورت شده هر یکی صورت را نظر می کردم همچو صورت خویش می دیدم بعده صورتها محو شدن گرفت بعده نظر کردم که جمیع عالمها و افلاک و الفس بلا کیفیت شدن گرفت و جمیع تجلیات صفات و افعال و اسما و آثار محو شدن گرفت ای محبوب محو در محو همین ست همچنین در طرفة العین هفتاد هزار عالم تجلیات را سیر کردم بعد از ان کلام بے واسطه شنیدم که فرمان شد یا عبدی جلالی حجاب جمالی و جمالی انوار جلالی و انت ما بین الجلال و الجمال بعد از کلام بتجلی ذات مشرف شدم که کیفیت آن بمشاهده تعلق دارد از آن تاریخ باز در مقام لاهوت که مقام فردانیت ست نزول کردم بعد از تجلی ذات هفدهم روز در عالم صحو آمدم هم در حجره شیخ اوحد سمنانی سرائیدم

ابیات

هست من گم گشت اندر هست او
بود ما در بود او نابود شد
چون مجرد گشتم از هستی تمام
نی وجودم ماند آنجا و نه نام
غیر او دیده که کس دیگر نبود
از شراب شوق گشتم مست او
هرچه جز غیرش بدان مردود شد
چون شده فانی همه از وجود

پس اے محبوب بعد از تجلی ذات در حجره شیخ اوحد سمنانی بیهوش افتاده بودم و درین هفده روز خدمت شیخ در حجره می آمد و بوسه بر پیشانی من میزد اگر شیخ مطلع احوال نمی بودی خود مصاحبان حجره مرا دفن می کردند که مرده است بعد از ان بعالم صحو آمدم این از سبب مبدا تجلی بود بعد ازین مدت باز بهر طرف که نظر می کنم نور می بینم که با این فقیر متصل ست و این صورت افاقیه مقام فردانیت ست که بهمه کائنات بر سبیل فتوت قابض ست و این همه از انفاس متبرکه فرد حقیقت قدس سره بود که روزی خدمت سلطان المحققین امیر کبیر جعفر نصیر مکی پیر فقیر در خدمت مخدوم

این دو قسم که مذکور شد درجات و مراتب بسیار دارد باری در هر مرتبه از مراتب که داخل باشیم غنیمت ست انه علی کل شیء قدیر این سخن بتقریب بر زبان آمد سیاق کلام در شکر گذاری انعام و احسان ایشان بود که بنسبت فقرا و غربا ظهور می یابد جزاکم الله خیراً چون تمام نعمتهاے ظاهر و باطن راجع بجناب عزت ست تعالی شانه انتهاء سلسله جز بعجز و سکوت نخواهد بود و حقیقت شکر از بنده صورت پذیر نخواهد گشت حضرت مسبب الاسباب جل شانه بحکمت بالغه خود جماعه از ناتوانان و نارسایان را دست از کار و بار بربسته و پای تردد و طلب شکسته بر در فضل و کرم خود نشانده و دیده امیدشان بر جمال شاهد مقصود کشاده است و طائفه دیگر را نیل سعادت قبول و بتشریف کرامت توفیق مخصوص ساخته بتعهد احوال و تفقد احوال ایشان برگماشته تا باعث جمعیت خاطر و فراغ بال ایشان گشته در ثواب عمل و دلالت خیر شریک غالب آمدند ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم باین ترتیب سلسله نظام عالم ریاست و طوائف عالم محتاج فضل و کرم الهی بوده مدد و معاون یکدیگر آمدند ازینجاست که گفته اند فقر و احتیاج فقیر آئینه جود و غناء اغنیاست ع جود محتاج گدایان شعاعت ع همچو خوبان

من نشسته بود که فرمودند که آمیر جعفر محمد شهباز میدان لاهوت ست سی صد و هشتاد و چند اولیا و اقطاب و افراد با نعمت در وی تاثیرست و بدین نعمتها مشرف خواهد شد و آین فقیر دران روز پیش حضرت مخدوم مولانا شمس الدین یحیی خلیفه شیخ نظام الحق والدین قدس سره تلخیص می خواندم الحمد لله رب العالمین

ای محبوب چون درین مقام وصول یافتم این ابیات ابنطق آوردم

بنده بارے نیم بس چلیستم
بی جهت گشتم گشتم بی جهت
نیستم در تو و گم شد دوی

بنده شد محو آزادے نماند
ها رقم اما ندارم معرفت

گفتم الکنون من ندانم کیستم
ذره در دل غم و شادی نماند
می ندانم تو منی یا من توی

ای محبوب گم شده را این گفتار از کجاست هرگه گفت در تجلی صفات گفت در تجلی صفات کلام ست چون می خواهم که بران محبوب چیزی بنویسم از تجلی ذات قدم صحو یافته ام این از آن ست و اگرنه آن محبوب از کجا و این کلمات از کجا باید که آن محبوب در دعا بخواهد که چند وقت در عالم صحو این فقیر را دارند تا کتاب خانه بیحرف و بی صوت را برای آن محبوب در حرف و صوت در آرم ای محبوب نیک تامل کنی چه گویم و از خانه بشریت وداع کنی اے محبوب ابیات

مردانه درآے کاندرین راه
افتاده مباش در ره تنگ
میدان بیقین که در دو عالم

نے بوے همی خرند و نے رنگ
زنار مغانه بر میان بند
در راه تو جز تو نیست خرسنگ

گلے ز سر وجود بر خیز
وانگه بکلیسیان کن آهنگ
تم هذا المکتوب الشریف السلخ

من شوال سته اربع و عشرین و ثمانمایه و نیز در بحر المعانی می گوید انچه از زبانم در قلم می آید پس بانم اقتباس از دلم می گوید و دلم اقتباس از روحم می کند و روحم اقتباس از روح علی می کند و روح علی اقتباس از روح نبی و روح نبی از کلام بیحرف و صوت حضرت الوهیت می کند ای محبوب هرچند که بیش می نویسم اشکال بیش در بیش می آید تحقیق بدانی که این کلمات بحر المعانی سالها خضر علیه السلام ازین فقیر در ملاقات در سفر در حضر سوال کردی با او نمی گفتم و تا اکنون می پرسد والله که نمی گویم سبب آنکه در مبدء حال چند سال این فقیر را تمنائی ملاقات او بود چون ملاقات شدی ازین کلمات از خضر علیه السلام چیزی پرسیدی مرا شفا حاصل نمی شد امروز او را تمنا بسیارست و من محترزم از سبب آنکه او در حفظ جان خودست یعنی نیم جان را حفظ می کند و مرا اگر در هر دم هزار جان دهند تبرک آن منتظرم تو ای محبوب نیز در جان نثاری و جان سپاری باش تا هزار همچو خضر سرگردان تو باشند خیر الکلام ما قل و دل انه امنکبیر است کلمات با جمال در قلم می آرم اگر بتفصیل مشغول شوم مثل توریت شتران بار شوند اما این کلمات شرح خرقان ست لهذان خیر الکلام آمد و هم در بحر المعانی می گوید بست سال در آستانه شاهدان حضرت لایزالی با این پیر فقیر تو پیشانی سود سته ماه و دوازده روز در خدمت فرد حقیقت شیخ نصیر الدین محمود پیر خود بود بعد از ارادت در سه کار بودم پنج وقت آب وضوی ایشان بر دست فقیر بود که وضوی کنانیدم دوم

کائینه جوید صفات بد اینجا گاهے اغنیا را بر فقر فضل بنهند و گاهے فقرا را بر اغنیا منت اثبات کنند این همه اعتبارات ست منت مر خدای راست اغنیا و فقرا همه ریزه چین خوان احسان او و رهین نعمت و امتنان وینداگاهی شانه و اعظم سلطانه عاقبت بخیر باد

الرسالة السابعة عشر تنبیه الغافلین لفنار الدنیا و ارکبها و اغتر ار الجاهلین بخارفها و شبابها

لا اله الا الله محمد رسول الله سبحان الملک الحی الذی لا یموت ولا یفوت غبار محنت و کدورتے که از سبحان این واقعه عظیمه و داهیه شدیده بر صفحات خواطر خلایق نشسته و حیرتے و دهشتے که از یکایک واقع شدن اینجا تر روی داده از حیطه تقریر و تحریر بیرون ست چه توان کرد سنت الهی برین جاری ست تا بود چنین بود چه شاد و چه گدا همه را همین راه است شعر هر که آمد بجهان اهل فنا خواهد بود ٭ وانکه پاینده و باقی ست خدا خواهد بود ٭ حق جل و علی بدولت و شوکت این بادشاه گردون شکوه قوی دولت جوان بخت ابد الله جلاله و خلد فی مراضیه ملکه و اقباله تمامه برایا را از خاص و عام خصوصا زمره اهل اسلام را در کنف امن و امان و سایه عدل و احسان از جمیع آفات و مکروهات محفوظ و مصون دارد اللهم اصلح الراعی والرعیة

شغل روغن چراغ ایشان بر دست من بود سوم شغل کلوخ استنجاء ایشان بر دستم بود که هر روز کلوخها را
بر خسارهٔ خویش مالش می کردم این خدمت در عصر محمد تغلق کردم که دران عصر والدمن مقطع کنهایت با
یک هزار و سی صد سوار بود بعده بر حکم اجازت پیر خود سی صد و هشتاد و دو ولی را دریافته ام و خدمت
کرده ام و هر یکے نعمتے در حق فقیر ارزانی داشته اند و اهل سلوک ظاهر جوی و اهل ظواهر دانسته اند که این
کار آسان ست و هم در بحر المعانی آن سی صد و هشتاد و دو بزرگ را از مشاهیر و غیرهم نام بنام با اماکن
ملاقات از اقطار عالم و غرائب احوال که در سفر و حضر در خدمت ایشان دیده یافته و مدت مکث خود بهر یک
بیان می کند و می گوید که صفوان بن قصی برادر عبد مناف را که در پیش حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم
بشرف ایمان مشرف شده است دیدم در غاری مشغول بود دران روز که خدمت ایشان را قدم بوس
کردم نهصد و نود و دو ساله بودند فرمودند که حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم در حق من دعا کرده اند بدرازی
عمر و این قصه صفوان که درین کتاب مذکور ست و در بحر الانساب که تصنیف اوست نیز ذکر کرده است
خالی از غرابتے نیست با صول کتب احادیث و سیر موافقت والله اعلم و می گوید ای محبوب این فقیر در سیر
عالم چندان مذاهب دیده است که اگر عدد آن در قلم آرم و با هر مذهبے که مباحثهٔ علمی و عبارتی کرده ام نیز
در قلم آرم بحر المعانی را از جهت گرانی شتران بار بار بردارند و در موضع دیگر می گوید کلماتی که از بحر المعانی بر تن
فقیر وارد ست اگر تمامی در قلم آرم عالم سلامت بکلی بر خیزد و از غیرت جدم علیه الصلوة والسلام هراسے
دارم در میان دو غیرت افتاده ام انا غیور والله اغیر منی ای محبوب چون موسی علیه السلام در علم نبوت
و در علم ولایت کامل بود نه علم از هیچ خضر تحمل نکرد و احتمال آن نتوانست و خضر سرگردان این کلمات مست
پس ای محبوب چون موسی علیه السلام حامل سه حرکت اسرار الٰهی نشد و تو ای محبوب گدای کوی محمدی
که دریوزه همه کلمات بحر المعانی را حامل گشت اگر موسی علیه السلام درین عصر بودی گفته شدی با او آنچه
گفته شدی پس شکر نعمت بے نهایت بگذار و همت عالی را بدان دار تا دقائق المعانی نیز برای تو در قلم
آرم شب و روز بدعا مشغول باشی تا حسیاتم یاری دهد

از دعای زاهدان چون بر نیاید کار من
شاهدان را های بوسم تو که دل کاری کنند

و در آخر کتاب بحر المعانی می نویسد که روز پنجشنبه بست و هفتم ماه محرم
مکتوب سی و ششم می نوشتم و قلم در اسرار عشق میراندم و قلم درین محل که زر عبارت دو حبّا رسید و فهم در حالی
دیگر در آمد آنگاه سر بر زانو نهادم حضرت رسالت را علیه السلام دیدم که در مسجد قبا با کل صحابهٔ کرام و اولیاء
عظام از امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه تا قطب عالم شیخ نصیر الدین محمود حاضرند حضرت رسالت علیه السلام
بلفظ فارسی فرمودند که ای فرزند مست حضرت لم یزل و لایزال بحر المعانی را بیار فی الحال من سی و پنج
مکتوب و سی و ششم که درین محل رسیده بود بردم بر دست مبارک حضرت رسالت علیه السلام
دادم حضرت رسالت بسرعت نبوت تمام بخواندند فقال علیه السلام الحمد لله الذی الهمک و لدی علم الاسرار

والراعی والرعیة والف قلوبهم
فی الخیرات این دعا از عظما
مشایخ قدس الله اسرارهم مرویست
با دوامت بران ثمر سعادت دنیا
و آخرت و باعث امن و امان
ظاهر و باطن ست دیگر این دعا
اللهم اصلح امة محمد اللهم ارحم امة
محمد اللهم اغفر لامة محمد گفته اند
که هر که بران دوام نماید در مرتبه
با یا ابدال نشیند والله الموفق
اکنون از فنای دنیا و بی ثباتی
آن چگوید و چه نویسد قال بعض
الحکماء الدنیا اشبه شیٔ بظل
الغمام و نوم الاحلام میگوید دنیا
مانند سایه ابرست که روان می گذرد
یا مثل خواب شیطانی ست که
مرد بالغ می بیند در تشبیه اول
فنا و بی ثباتی دنیا را دانمود و در
ثانی حقارت و قلت متاع آنرا
بیان کرد ع گفت یا خوابیست
یا بادیست یا افسانهٔ مثل مرگ
حادثه در میان که بشک و شبه
رسید نیست و آدمی زاد ازان
غافل نشسته و دیده عبرت و حیرت
فرو گرفته و بر بستر غفلت افتاده
پروا ندارد که چه کاری سخت
و مهمی صعب در پیش دارد و میگویند
که یقین مشکوک کدام ست یعنی
چیزی که آدمی بیقین داند با وجود
یقین دران شک دارد گویا
نمیداند آن چه چیزست گفته اند
که آن مرگ ست بیقین میداند
که رسیدنی ستا چنان زندگانی
می کنند و بر نهجی میروند که گویا نمیدانند
تبارک الله این چه قدرت ست

ثم قال ارشدک الله فی زیادة علمک بلفظ فارسی فرمودند که ای یاران این مصنف بحر المعانی مردیست
که جمیع کلام مجید را معانی حقیقت بیان کند و اگر علم روی زمین همه شسته شود و یک ورق نمانده باشد
و این شخص قلم بر دست گیرد همه علم را از بر بنویسد بنده فرمان شد که ای فرزند مست حضرت لم یزل و لا یزال
پیش ازین اسرار در صحرا منه که امور شریعت در جهان قصور پذیرد و اهل شریعت را در خاطر اندوه گیرد من قبول
کردم بحر المعانی را هم ازین مکتوب سی و ششم با تمام رسانیدم بنده ای محبوب بحر المعانی را حضرت رسالت
علیه السلام بر دست حضرت علی کرم الله وجهه دادند ایشان بعد از مطالعه بر دست خواجه حسن بصری دادند
و ایشان بر دست خواجه عبد الواحد بن زید همچنین جمیع مشائخ سلسله تا قطب العالم شیخ نصیر الدین
محمود رسید ای محبوب این فقیر را منتظر دانی برای اجازت حضرت رسالت علیه السلام در نوشتن و آغاز
کردن دقائق المعانی و آنکه فرموده اند ارشدک الله تعالی فی زیادة علمک امید تمام دارم که اجازتم خواهد شد
والسلام و هم در بحر المعانی می گوید ابراهیم صاحب ذوق بود و موسی صاحب لذت و حبیب الله صاحب
حلاوت و هم در بحر المعانی می نویسد که حضرت شیخ عبد القادر گیلانی فرموده است رأیت ربی فی المنام
علی صورة امی این امی کدام ست اللهم صل علی محمد النبی الامی اولیائی تحت قبائی لا یعرفهم غیری ای محبوب
یای غیری یا نسبت است نه یای متکلم یعنی لا یعرفهم غیری و غیر احبابی یعنی خود صفت جلت قدرته محبان
خود را شناسد و محبان وی محبان را نیز شناسند اما ایشان را غیر محبان نشناسند و نیز می گویند
معراج الروح السماع و معراج القلب الصلوة قال علیه السلام انی لاجد نفس الرحمن من جانب الیمن
ای صوت الیمن یعنی پردهٔ یمن آن محبوب شنیده باشد که چه آوازیست که در هند او را راگ بسنت گویند
که هم از پردهٔ یمن بزم کرده کشیده اند ای محبوب خواجه علیه السلام سماع خود را از سبب ظاهر بنیان بکنایه
گفت ای محبوب اهل ظواهر و علما زادان چه دانند که چه می نویسم دریغا کسی نیست که با او بگویم محرر سطور عفی عنه
عرضه می دارد که کلمات اهل سکر و حال که در حالت ذوق و غلبه حال وقوع یابد خارج از قواعد عقل و موازین
قیاس والا شک نیست که یا نسبت مشدد باشد و تخفیف آن بی ضرورت واقع نه و مقرر علما و مشائخ
و عرفاست که مراد از یمن بلده مشهوره است بعد از ثبوت صحت حدیث و لیکن چیزی از سر ذوق و وجدان
بر لوائح اسرار بعضی از مجاذیب اهل محبت میتابد بطونی و لا یدری قدس الله اسرار العارفین بهم اجمعین
والله اعلم و از بعضی اشعار او که در بحر المعانی نوشته ست این غزل است غزل

با صورت تست جان معنی — یکسر شاخ گلی نه بسته صورت — ای صورت تو جهان معنی
از صورت تست خاطر ما — منزل گه کاروان معنی — مثل بو به بوستان معنی
از صورت تو بیان معنی — در صورت وصف تو محمد — هر عضو کند بصد زبان پیش
تا شیر نهاده خوان معنی

سید جلال الدین رحمة الله علیه

و این چه پرده که بر روی آدمی اد
فروهشته اند و این چه غفلت
و فریب ست که وی می خورد
همان مثل شیر و مرد گریزنده از
پیش اوست **حکایت**
می آرند که شیری در بیابانی
بدنبال مردی افتاده بود وی از
پیش شیر گریخته میرفت چون مجال
گریز تنگ آمد بحکم اضطرار خود را
در خرابه چاهی زد و هم در اثنای
راه بشاخها و بیخهای گیاه که در آن
چاه بود دست زد و معلق ماند
در پایان چاه نگاه می کند
اژدهائی می بیند دهان باز کرده
نشسته که اگر بیفتد هم در نفس
فرو برد شیر که در دنبال بود آمده بر سر
چاه ایستاده که اگر برآید هم در ساعت
کارش تمام کند ساعتی للطیفه
متعلق بآن حشیش می زده و
نفسی راست کرده بود که موشی
چند رسیدند و رشتهای گیاه
را که مثال رشتهٔ عمر آدمی ست
و بدان متعلق ست بریدن گرفتند
بیچاره حیران ماند که چه کند اگر
پایان افتد اژدها نشسته و اگر
بالا رود شیر ایستاده تن به بلا
در داده و منتظر هلاک نشسته ناگاه
نظرش بر لانه مگسی افتاد که در کنج
دیوار چاه شهدی تی کرده مرد
آن همه را فراموش کرد و هم از شیر
و هم از اژدها و موش چشم بربست
و انگشتی بآن شهد زد و بدهان برد لذت
مگسان عسل نیش زنبوران شهد
لیسیدن گرفت و دست انگشت
شهد نه لیسیده بود که رشتهٔ عمر

بخاری لقب او مخدوم جهانیان ست جامع ست میان علم و ولایت و سیادت او مرید شیخ الاسلام شیخ رکن الدین ابو الفتح قریشی ست قدس سره و خلیفهٔ شیخ نصیر الدین محمود با امام عبد الله یافعی رحمة الله علیه در مکهٔ معظمه صحبت داشته در خزانهٔ جلالی که از ملفوظات اوست از وی بسیار نقل می کند سیاحت بسیار کرده و از بسیاری از اولیا نعمت و برکت یافته و مشهور ست که وی هر کرا معانقه کردی نعمتی که آنکس داشت بستدی یعنی چندان توجه و خدمت کردی که آنکس بی اختیار می شد در آن هر نعمتی که داشت و در تاریخ محمدی می نویسد که وی اول خرقه از عم خود شیخ صدر الدین بخاری پوشیده کلاه ارادت و خرقهٔ تبرک از شیخ الاسلام سند المحدثین شیخ عفیف الدین عبد الله المطری در حرم شریف نبوی علیه السلام والتحیه پوشید و مدت دو سال در صحبت او ملازم بود و کتاب عوارف و دیگر کتب سلوک پیش او تلمذ نمود و اخذ طریقت کرد و تلقین ذکر یافت و شیخ عفیف الدین فرمود که مقراض راندن شما موقوف است در گازرون چون بگازرون رسید شیخ امام الدین برادر شیخ الاسلام امین الحق والدین گفت که شیخ امین الدین در وقت رحلت مرا وصیت کرده است که سید جلال بخاری قصد زیارت من کرده از اوچه و ملتان می آید شیطان در اثنای راه او را دروغ باز نموده که شیخ امین الدین از سرای مستعار بدار القرار خرامید سید جلال بخاری طرف مکه مبارک رفته است وقت مراجعت در گازرون خواهد رسید او را سلام من برسانی و سجاده و مقراض من بدو دهی و مجاز و خلیفهٔ من گردانی شیخ امام الدین همچنین کرد سید السادات از آن پیر با جاه بانواع استفاده کرد و باز گشت و از شیخ الاسلام رکن الحق والدین خرقهٔ تبرک پوشیده و در عهد سلطان محمد تغلق بمنصب شیخ الاسلامی و سند خانقاه محمدی در سیوسیان با مضافات مخصوص گشت و بعد از چندگاه و ترک همه کرده سفر کعبهٔ مبارک اختیار کرد و او خلیفهٔ چهارده خانواده بود و در عهد سلطان فیروز کرات از مهر و سنا اچه در حضرت دهلی آمد و سلطان فیروز مراسم اعتقاد و اخلاص آنچه باید بجای آورد انتهی مخدوم جهانیان را قدس سره با حضرت علیه قادریه کمال محبت ست

و در خزانهٔ جلالی می گوید که شیخ محی الدین عبد القادر جیلانی می فرماید طوبی لمن رآنی و لمن رأی من رآنی و لمن رأی من رأی من رآنی و وی قطب ست و صادق ست درین قول مرا امیدواری بسیار است که بموجب این کلام حق تعالی مرا رحمت کند بعد از آن سلسله را که بیک واسطه بشیخ شهاب الدین سهروردی می رسد غیر از سلسله شیخ بهاؤ الدین زکریا ذکر می کند و می گوید که من فلان را دیده ام و وی شیخ شهاب الدین سهروردی را و شیخ شهاب الدین شیخ محی الدین عبد القادر جیلانی را **نقل ست** که وی روزی نشسته بود آتش از جائی بر خاست مشتی خاک بر گرفت و نام شیخ محی الدین عبد القادر را باواز بلند بر خواند و خاک را بجانب آتش انداخت فی الحال آتش پست شد و تکملهٔ فارسی که در دیار ما مشهور ست یکی از مریدان مخدوم تکملهٔ کتاب روض الریاحین امام عبد الله یافعی را ترجمه کرده است

گسسته شد و در چاه محنت و اندوه بکام اژدهای مرگ فرو رفت اکنون اشهد لیسان [illegible] چاهیم [illegible] است [illegible] دنیاست بکام اژدهای مرگ فرو رفته ایم کاشکی مدت حیات معین بودی و استعداد این مسافت معلوم گشتی که چند ست تا موافق آن راه در راهی بسیجد قرار دادندی و قطع این مسافت بآن تو بسیج کردندی بیک قسم فراغتی و قراری یافتندی و نفسی چند براحت زدندی هیچ معلوم نیست که مدت عمر چند ست و [illegible] این مسافت چه قدر هر گام و در هر نفس خطر ست و احتمال آنکه همین نفس آخر باشد روز و هفته و ماه را نبود که داند و اگر فرضا معلوم بودی و دراز بودی هم چه بودی چون رفتنی [illegible] چه معلوم و چه نامعلوم و چه دراز و چه کوتاه

چون خاستنی برای رفتن ست + کوتاه و دراز چه فرق ست + اگر صد سال الهی در یکی روز + بباید رفتن ازین کاخ دل افروز + درین صندل سرای آبنوسی + گهی ماتم بود گاهی عروسی + چو بهر شادی و غم جای رو بند + بجای سر بجای پای کوبند + دنیا اگر دایم بودی و اسباب دنیا دایم و عیش و فراغ خاطر و آسایش وقت متصل آنگاه اگر یکی بمحبت مولی و شوق آن عالم از آن صبر کردی و بر خاطر

تاریخ ولادت مخدوم جهانیان شب برات سنه سبع وسبعمائه و وفات او در عید قربان سنه خمس وثمانین وسبعمائه
ومدت عمر هشتاد وهشت چنین شنیده است که امیر سید علی همدانی قدس سره بدیدن مخدوم جهانیان رفت
وبر در حجرهٔ مخدوم نشست خادم خبر کرد که سید علی همدانی نشسته است مخدوم فرمود که همه دان غیر علام
الغیوب کسی نیست این آگفتند وایشان را درون نطلبیدند گوفتی ازین معنی بخاطر شریف رسید میر سید
برگشت وباین تقریب رساله در بیان معنی همه دان نوشت اما در رساله همدانیه دیده شده است که بجماعهٔ
که منکر این نام اند غایت لود تشنیع کرده است که نه لائق عظمت وجلال مخدوم جهانیان ست والله اعلم

شیخ علاء الحق والدین بن اسعد لاهوری بنگالی رحمة الله علیه

خلیفه شیخ سراج الدین عثمان الملقب باخی سراج الدین ست در ابتدای حال از اغنیا واکابر وقت
بود وبغایت مبجل ومعظم ودر آخر در سلک مریدان شیخ انتظام یافته فقر وانزوا اختیار فرمود گویند که چون شیخ
اخی سراج بالنعمت خلافت از پیش شیخ نظام الدین رخصت یافت وخواست که بجانب وطن اصلی متوجه شود
بخدمت وی التماس کرد که در انجا شیخ علاء والدین مردی دانشمند وعالیجاه است مرا باوی چگونه بسر آید
فرمود غم مخور که وی خادم تو خواهد بود وآنچنان شد که شیخ فرموده بود نقل ست که شیخ سراج الدین در ابتدای
احوال سواری می بود وطعامهای پخته همراه او می گردانیدند وخادمان شیخ دیگ آتش گرم بر سر شیخ علاء الدین
می نهادند چنانکه موی سر او رفته بود وگذر شیخ از پیش خانه خویشان او بودی که وزرا پادشاه بودند و
در وی ازین حال تغیری وتاثیری پیدا نمی شد نقل ست که روزی قلندران در خانقاه شیخ
علاء الحق فرود آمده بودند گربه همراه داشتند جائی برفت قلندران گفتند شیخ گربه بیار شیخ گفت گربه
کجا یابید قلندری گفت بر شاخ آهو می نمائی فرمود هم از شاخ بیابی دیگری خصیه نمود فرمود از خصیه بیابی
چون بیرون آمدند قلندری که ذکر شاخ کرده بود گاو وی بیامد واو را بشاخ زد وکسیکه خصیه نموده بود چنان
آماس کرد که هم بدان مرض هلاک شد وشیخ علاء الحق خرج بیشمار داشت بحدی که پادشاه وقت غیرت برد
وگفت خزانه من بدست پدر شیخ ست او می دهد حکم کرد که شیخ از شهر من برآید وبه سنارگانو برود تا دو سال
در سنارگانو می بود وخادم را فرمود که هر روز خرج از آنچه داشت دو چندان کند وشیخ را خرج فراوان بود
اما هیچ وجه استقامتی نداشت دو باغ از بزرگان ایشان که حاصل آن هشت هزار تنکه نقره بود وکسی گرفت
هیچ وقتی بر زبان نیاورد وبخلق بخششهای بی اندازه می کرد وی گفت که عشر عشیر آنچه مخدوم من داشت
از خرج ندارم قبر او در پنڈوه است وفات او در سنه ثمانمائه۔

مولانا خواجگی رحمة الله علیه

مرید وخلیفه شیخ نصیر الدین محمود وشاگرد مولانا معین الدین عمرانی واستاد قاضی شهاب الدین ست

آن التفات نمودی کاری بود
اکنون که فانی ست وسراسر وحشت
وکدورت ومحنت ومشقت وصد
بلا بر بالای هم افتاده ترک آن
چه مقدار کارست که بدان بنازند
وبر فوت آن حسرت خورند اگر
یکی بقدری از آن دست بدارد
وگامی چند فراتر نهد تمام خود ممکن
نیست صرفه ... وز کار خود کرده باشد
ومنتی بر جان وقت خود نهاده
اما خاصیت این خراب چنین
افتاده هر چیزه که از آن بخورند
وهر قطره که از آن بنوشند حرص
زیادتی کنند وتشنه تر سازد تا حتی
آرد و بخود دیوانه گرداند آنگاه نصیحت
را نگوش او راه باشد واندیشه
عاقبت او در سر او جای نه ستی
وغرور دنیا وملکرانی بجائی کشد که
دعوی خدائی وپیغمبری کنند دیگر
چه توان گفت فرعون را از سر حد
زمین مصر که ملک وی بود ده وزه
را بیش نبود دعوی خدائی کرد ...
راچه گوید آن از خدا بیخبر نه دید است
که خدا آفریدگار آسمان وزمین باشد
تو خود که ... کسی در عالم پیدا
نکرده دیگر این دعوی علیت فرموده
هم نبود تا اینها از سر دیوانگی گفته
باشد اگر دیوانه بودی موسی پیغمبر
را علیه السلام بدعوت وی چرا
می فرستاد دعوت انبیا صلوات الله
وسلامه علیهم عقلا باید نه مجانین
را این نبود مگر غرور ومستی دنیا
وملک و سلطنت که او را این
هذیانات می داشت در سرشت
بعضی غرور وحماقت همی کرده اند

نقل ست که در ایامے که در دہلی بتحصیل علم مشغول بود بعد از حضور درس و استفاده بملازمت شیخ نصیر الدین میرفت مولانا معین الدین را انکاری که موالی را بر مشائخ می باشد نسبت بشیخ بود و ہرگز بدیدن او نرفته و مولانا خواجگی را نسبت بهر دو عزیز اعتقاد و اخلاص تمام بود و از نقار ایشان ایذا می کشید اتفاقاً مولانا معین الدین را تشویش سرفه بنوعی زبون ساخته که اطبا از معالجه آن عاجز شدند و از حیات مایوس گشتند روزی مولانا خواجگی بعرض رسانید که چه شود اگر مخدوم جهت ملاقات شیخ قدم رنجه فرمایند و استمداد همت نمایند که از برکت صحبت و نظر ایشان شفا حاصل شود مخدوم را اگرچه در اول خوش نیامد آخر الامر بنا بر اضطرار بتکلیف راضی شد و بدیدن ایشان رفت از در دروازه درآمد متوجه خانقاه شد مخدوم از خانقاه برآمده اندرون خانه درآمدند و بخانه رسیده برگشتند ظاهرا خورد نیها پخته بود و برنج ساده و جغرات می بایست فرمود و آن را فرموده در خانقاه آمدند و با مخدوم ملاقات نمودند و ساعتی با یکدیگر صحبت داشتند خادم سفره آورد و الوان طعام در مجلس حاضر کرده فاما برنج ساده و جغرات که بظاهر مخالف صاحب سرفه و بلغم باشد پیش مولانا نهادند مولانا را انکار زیاده شد شیخ فرمود که میل کنید بسم الله الرحمن الرحیم از ہیبت شیخ امتناع نتوانستند نمود و چند لقمه از ان تناول کرد بعد از رفع سفره سرفه بزوری آمد فرمودند تا طشت حاضر ساختند و آنچه مادهٔ سرفه و بلغم بود همان لحظه تمام رد کرد همان برنج و جغرات شفا بخشید عقده که انکار مولوی منحل شده ارادت و اعتقادی عظیم نسبت بخدمت شیخ پیدا آمد و با یکدیگر خوش بودند و مولانا خواجگی پیش از آمدن امیر تیمور گورگان بنا بر رویاء صالحه که میر سید محمد گیسو دراز دیده بودند و از آمدن مغل اخبار نموده از دہلی برآمده بکالپی رسیده متوطن شد و در ہمانجا بسر برد مقبره ایشان بیرون شهر کالپی ست یزار و یتبرک به واین۔

مولانا معین الدین عمرانی رحمة الله علیه

دانشمندی عظیم و استاد شهر بود حواشی کنز و حسامی و مفتاح تصنیف اوست چنین گویند که سلطان محمد بن تغلق که قاضی عضد را بدیار ہندوستان طلبیده و توشیح متن مواقف بنام خود التماس نموده بود هم مولانای مذکور را فرستاده بود و آثار فضل و دانش از وی آنجا بظهور آمده و سبب نا آمدن قاضی عضد بدین دیار آن شد که چون بادشاه عصر وی شنید که قاضی قصد این حدود می کند از جمیع املاک و اسباب سلطنت برآمده بخدمت وی آمد و التماس نمود که شما بر تخت سلطنت بنشینید و من خدمت شما بکنم غیر از منکوحه خود هرچه دارم همه از آن شماست قاضی عضد چون این همه مروت و همت از وی دید فسخ عزیمت دیار ہندوستان نموده نیت استقامت آن دیار محکم ساخت رحمة الله علیهم اجمعین

مولانا احمد رحمة الله علیه

که فهم و تمیز را از ایشان برمیگیرند و با وجود عقل عزیزی کار دیوانها می کنند و سخن دیوانها می گویند دیوانه نیستند اما دیوانه صفت اند یکی دیگر بر می خیزد و دعوی پیغمبری می کند و هیچ نمیداند که معنی پیغمبری چیست پیغمبری میانجی شدن ست میان خدا و خلق از خدا فیض می گیرد و بخلق میرساند و پیغمبر از اول عمر تا آخر از گناهان معصوم بود و بعالم قدس و ملکوت متصل و فرشته بر وی بیاید و پیام حق بگذارد و معجزات بنماید و در زمین و آسمان تصرف کند و قرص ماه را باشارهٔ دو انگشت دو پاره سازد و چشمها از انگشتان وی روان گرداند و درختان او را سجده برند و سنگ و گیاه بر وی سلام کنند و با وی کتابی باشد که اگر جن و انس همه جمع شوند مانند سورهٔ از ان نتوانند آورد و اگر تمامه علما و عقلاے عالم او را تفسیر کنند بپایان نتوانند آورد و پیغمبر شریعتے بنهد و عالم را بنور علم و ایمان منور گرداند کافران را از کفر و جاهلان را از جهل بیرون آرد و دوران را نزدیک گرداند و گمراهان را براه راست برد و در تمامه خوبیهای ظاهر و باطن و صورت و سیرت از همه کس افزون تر و بالاتر باشد و هیچکس در هیچ خوبی مانند وی نبود و پیغامبر را امت بود بصلاح و فلاح آراسته و بتکلیه محبت و اعتقاد پیراسته نزدیکان وی در علم و عمل و زهد

نیز از مریدان شیخ نصیرالدین محمود ست و در فضائل و علوم ظاهری بسیاری ماهر بود اگرچه میان ایشان و مولانا خواجگی مواخات بود اما در برآمدن از شهر دهلی موافقت نکرد تا آنکه افواج قاهره گورگانی در رسید و ولایت دهلی را نهب و تاراج کرد و متعلقان مولانا احمد اسیر شدند و بعد از تسکین فتنه خلاص یافته بمجالست امیر تیمور رسید و میان ایشان و شیخ الاسلام که نبیره مولانا برهان الدین مرغینانی صاحب هدایه بود وجهت تقدم و تاخر مجلس گفت و گوی شد امیر تیمور گفت که ایشان نبیره صاحب هدایه اند مخدوم گفت که صاحب هدایه که پدر کلان ایشان بود در چند محل از هدایه خطا کرده است ایشان اگر یک جا خطا کرده باشند چه باک شیخ الاسلام در جواب گفت آن محلهای خطا کدامها است به ثبوت باید رسانید مولانا اشارت بفرزندان و شاگردان خود کرد که ایشان تقریر می کنند امیر تیمور ملاحظه ناموس کرده صحبت مجلس را گردانید آخر مولانا از انجا باهل و عیال برآمده بکالپی متوطن شد و طریقه مواخات که با مولانا خواجگی بود مسلوک میداشته اند. ان اولاد ایشان و قاضی شهاب الدین که شاگرد و فرزند معنوی مولانا خواجگی بود نقار واقع شد قاضی شکوه ایشان را بخدمت مولانا خواجگی نوشته استعانت نمود مولانا این دو بیت شیخ سعدی را در جواب او نوشت ابیات

ای در بقای عمر تو نفع جهانیان | باقی مباد آنکه نخواهد بقای تو
ای بیش از آنکه در قلم آید ثنای تو | واجب بر اهل مشرق و مغرب دعای تو

و قبر و گنبد مولانا احمد اندرون قلعه کالپی ست پیدا و متبرک به و اورا قصیده است در نعت که در وی داد فصاحت و بلاغت داده است چند بیت از وی نوشته میشود

واذکرتنی عهود ابالحمی سلفت
من بین مضطجع منهم و مستند
لیت الهوی لم تکن بینی و بینکم
دلت سراعا علی رغم ولم تعد
الهم منصدع والکرب مندفع
والشمل منتظم لم یرم بالبدد
من کل هو جارم قال عذافرة
الی اللوی وکان الحمی لم یفد
بقیت فردا و راح الناس کلهم
ولا وصول الی ذاک الحمی بیدی
ولیس فی الدین والدنیا و آخرتی
سهل الفنا رحیب الباع والصفد

اطاره لی حنین الطائر الفرد
حمامة صدحت من لاعج الکبد
تاززارطرفی غمض بعد بعد کم
ولیت حیل ووادی غیر منعقد
عشنا بها وعیون البین راقدة
والسعد مرتفع کالانجم السعد
حتی استهل غراب البین فارتحلوا
نبذ القتات علی الاعیاد والنجد
صار والاحادیث تروی بعد ملاو
کالسیف یبقی بلا انیسات الفرد
خل الاحادیث عن لیلی و جارتها
سوی جناب رسول الله معتمد
رب الندی و الجدی الصالحات معا

وهاج لوعة قلبی الثایه الکمد
باتت تورقنی والقوم قد هجعوا
ولاخیال سمر در دار فی خلدی
کانت مواسم ایام و غرتها
والقلب فی جذل والدهر فی رغد
والشعب ملتئم والعهد منتظم
عند الصباح وشفا العین بالقتد
کانه لم یکن بین اسحے انس
مسامع الدهر بالالفاظ کالشهد
لاعیش بعد اخماء اللوی رغدا
وارحل الی السید المختار من او د
بر رؤف رحیم سید سند
طفلا و کهلا و فی شب و فی مرد

وتقوی و نورانیت از همه بیشتر و بیشتر و بمتابعت وی جامع کمالات و مظهر خوارق و کرامات گشته پیغمبری نه مجرد دعوی و غلبه و سلطنت و شوکت ست اینها همه روشن ست اما بات چه توان گفت نعوذ بالله من الغباوة والغوایة در آدمی سه چیز ست نفس و قلب و روح جبلت نفس هم ازین عالم کون و فساد ست و همین لذات جسمانی و مستلذات حسی کمال او ست و نفس زمینی ست و ظلمانی ست و از اجزای بدن ست غایت آنکه نسبت با جزای دیگر این قدر لطافت و نورانیت پیدا کرده که چیزی از محسوسات تواند دریافت و ماده سمع و بصر و شم و ذوق و لمس گشت و نفس از لذات عقلی و روحانی خبر ندارد و همین نفس ست که آدمی را گرفتار این عالم ساخته است و روح لطیف ست و نورانی محض و از عالم بالاست و توجه او همیشه بعالم قدس و لذت وی بعلم و معرفت ست و محبت مولی تعالی شانه و شناخت ذات و صفات وی تعالی و تقدس نصیب او ست و لیکن بعلت تعلقی که او را ببدن داده اند و از اختلاطی و ازدواجی که او را بالنفس واقع شده گرفتار عشق و محبت نفس گشته و سررشته گم کرده است و تعلق روح را با نفس بعینه مثل تعلق مرد با زن گفته اند که از ازدواج آنها

بالعلم مکتنف بالحلم متصف | باللطف ملتحف بالبر متسد | بالخلق مشتمل بالرفق مکتحل
بالحق متصل بالصدق منفرد | بالشرع معتصم للدین منتقم | فی الله مجتهد بالله مقتصد
بالفقر مفتخر بالزهد مشتهر | بالشکر متزر بالحمد منجرد | خطاب مفصلة وضاع مکرمة
دفاع مظلمة عن کل مضطهد | العدل سیرته والفضل طینته | والبذل شیمته فی الوجد والوجد

همچنین ذکر محامد و عد معجزات و کمالات آنحضرت صلی الله علیه وسلم می کند و در آخر می گوید

یا افضل الناس من ماض ومونتق | واکرم الخلق من حر ومن عبد | افدیک بالروح والقلب المشوق معا
والنفس والمال والاهلین والولد | قد عاقنی البعد عن مرای یا سکنی | وطال شوقی الی لقیاک یا سندی
ویا حیوتی ویا روحی ویا جسدی | ویا فوادی ویا ظهری ویا عضدی | ما لی الیک بقطع البید من قبل
ولیس لی باصطبار عنک من مدد | وهل تحب بنا خوص مرحمة | نحو الحجاز ونحو البان والنجد
وهل اسامر فیها اهلها سحرا | وهل اجر بها الاذیال من برد | ارجو الوفادة فی ارض حللت به
ویا لهف نفسی اذا ما کنت لم افد | عطفا علی ورنقا لی ومکرمة | فلیس غیرک یا مولای ملتحد
تشفع الی الله لی فی ان یشیطنی | عن الهوی وذوی الدنیا وعن سدد | یا رب صل وسلم دائما ابدا
علی النبی نبی الحق والرشد | محمد احمد الهادی لامته | الی الصراط صراط غیر ملتحد
وصحبه وذویه الطاهرین ومن | احبهم شغفا فی الغیب والعدد | ما لاح برق وما سح الغمام علی
ربی الفلا فکساها حلة القند | واعتق الروض بالازهار موتقة | ممطورة سنحی باکر فرد
وما تغرد غرد علی فنن | غض الارومة مخضل وملتبد

شیخ صدر الدین حکیم رحمة الله علیه

از اجلهٔ خلفای شیخ نصیر الدین محمود ست و منظور نظر شیخ نظام الدین نیز شده گویند که پدرشی سوداگر بود و تعلق ارادت بشیخ نظام الدین داشت و بغایت کبر سن رسیده و هیچ خلفی نصیب او نشده اکثر احوال از فقدان این نعمت متالم می بود در روزی وقت حالت شیخ حاضر بود شیخ پشت خود را به پشت او مالید و او را بخلفی بشارت داد و از انجا که اعتقاد او بخدمت پیر درست بود بقصد استیلای پیش زن رفت حق سبحانه و تعالی او را بفرزندی امیدوار ساخت چون متولد شد او را بخدمت شیخ برد شیخ او را در کنار خود گرفت تا پسر در کنار او بود نظر او بر جمال شیخ بود بوجهی که اثر شعور از ان نظر ظاهر می شد حاضران مجلس این معنی را معاینه می نمودند شیخ از جبهٔ خود و جامه پاره جدا کرد و برای او بدست خود خرقه بدوخت و او را بشیخ نصیر الدین محمود سپرد و بجلالت شان او خبر داد و او را تصانیف ست لبس فصیح و متین مشتمل بر معارف و حقائق و مواعظ و حکم و او را در صنعت طب مهارتی تمام بود

مکتوبات شیخ

لطیفهٔ قلبیه پیدا شده و قلب منقلب بود میان روح و نفس اگر بر یکی احکام روحانی غالب آید و نفس و قلب تابع او شوند و این بسی نادر افتد ازینجا همه خیر و صلاح آید و اگر نفس غالب آید و روح و قلب تابع افتد همه شر و فساد خیزد این سخن مشهور ست در محل خود مشرح تر ازین بیان یافته ست مقصود اینجا بیان تذبذب و کشاکش افتادن آدمی ست که او یک طرف کشش بجانبی میخواند و از طرف دیگر بجانب دیگر می برد و بصعوبت و شدت گرفتار باز این سخن و شنیدن این علم ست که بر سر آدمی افتاده است اگر احوال آخرت و تفصیل آن عالم به تفصیل می اندیشد و تصور کند از خور و خواب هم باشد و در حدیث آمده ست لو تعلمون ما اعلم لضحکتم قلیلا ولبکیتم کثیرا فرمود اگر بدانید آنچه من دانم از احوال مبدا و معاد و آخرت که چها رفته است و چها پیش آمدنی ست کم بخندید و بسیار بگریید ولیکن چون حکمت ابتلای و قضای الهی اقتضای آن کرده که این عالم را از نظر ها پوشیده و در پردهٔ غیب نهفته است و آنچه می بینند و می یابند عین عالم ظاهر ست ازینجا فریب خوردند و سر رشته گم کرده که یعلمون ظاهرا من الحیوة الدنیا هم عن الآخرة هم غافلون مخبران صادق که حضرات انبیا اند صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین خبر آن عالم

نقل ست که یکبار او را مریدان ربوده بودند تا برای یکی از ایشان که بیمار بود علاج بکند چون علاج او موافق افتاد و بیمار ایشان صحت یافت او را خطی نوشته دادند تا بسگی که در فلان کوچهٔ شهر افتاده می باشد بنماید و خط را آورد و بسگی که نشان داده بودند بنمود چون سگ آن خط را بدید روان شد و بر سر زمینی رفت و بایستاد و زمین را بکاقت و بگنجی که در زیر آن زمین بود نشان داد از انجا که علو همت درویشان ست او را بدان گنج التفات نیفتاد قبر او در قلعهٔ دهلی علائی ست او را صحایف ست مشتمل بر حقائق و معارف **صحیفه** در مدافعت عقبات برادر دینی اعزه الله فی الدین اعوان امور بخیر باد همانا مطلوب او خواهد بود تا چون کیفیت عقبات معلوم شد دافع آن نوشته اید و مقرر واند اگرچه داعی را آن منزله نیست و آن مرتبهٔ شیخ کامل ست که بداند لیکن بر حسب التماس اخوی بدانچه مقدر بود نوشته آمد عزیز من اول عقبهٔ معاصی را بداند که حق تعالی ناظر ست و بر ضمایر مطلع ان السمع والبصر والفواد کل اولئك کان عنه مسئولا و در خبر ان لم تکن تراه فانه یراك نظر کند و بر عمر اعتماد نکند و مرگ را در قفا داند و امیدها را کوتاه گرداند چون برین مواظبت نماید هر آئینه شرم و خوف غالب آید دشمن مغلوب گردد دوم شهوت شکم و فرج باید این علت را بمعجون الشیطان لیجری من ابن آدم مجری الدم فضیقوا مجاریه بالجوع والعطش علاج کند و دل خود بمفرح تجوع تراانی خوش دارد و از مائدهٔ الجوع طعام الصدیقین غذا گیرد و از کوثر الصوم لی و انا اجزی به آب خورد تا ازین زحمت شفا یابد سوم اندوه تلف نفس خود را و اتباع را الخبر من یخرج من بیته مهاجرا الی الله و رسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع اجره الی الله دفع گرداند و مقرر داند که عمر و رزق مقسوم و معین ست بترک و طلب و کسب و منع زیاده و نقصان متصور نبود و امر رزق بهیچ شرطی مشروط نه پس چه بهتر که عمر در طلب حق مصروف شود و در سلوک آخرت منقطع گردد اهل و تبع نیز بندگان اویند رزق تو و ایشان را همه متکفل ست چنانچه می فرماید و ما من دابة فی الارض الا علی الله رزقها و علی کلمهٔ تضمین و تکفیل ست و نیز جای دیگر بفضل وعده فرموده نحن نرزقکم و ایاهم و نیز جای دیگر بسوگند مؤکد کرد فورب السماء والارض انه لحق مثل ما انکم تنطقون ؁ جوانمردا اگر باین همه استواری نداری کافری نه مومن و استوار داشتن آن باشد که کار حق بحق گذاری و بلطف حق مستوثق باشی خود را هیچ انگاری و مخلوقات را معدوم شماری و نیز اے دوست دو غم در یک دل نه گنجد و دو تیغ در یک نیام محال ست ؁

حسن گر عشق می ورزی چنین با جان چه می لرزی	بیک دل در نمی گنجد غم جانان و غم جانان

دریغا آن بزرگ بین چه می گوید لو کان البر بالدر والناس کلهم عیالی ما ابالی چهارم کفایت بر فرایض و سنن و ترک نوافل را جواب گوید لا یزال العبد یتقرب الی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته کنت له سمعا و بصرا و یدا و لسانا فبی یسمع و بی یبصر و بی یبطش و بی ینطق اما الفقه را اگر گوئی که پنج نماز بر من فرض ست

میرسانند و انوار علم و هدایت می نمایند اما مردم چنان در ظلمات نفس و طبیعت افتاده اند که قطعاً گوش نمی نهند و قدم نمی زنند حقیقت حال بعد از مردن منکشف گردد که ؁ بیت ؁ باش تا پرده بر اندازد جهان از روی کار + انچه امشب کرده فردات گردد آشکار ؁ الناس نیام فاذا ماتوا انتبهوا ؁ یعنی مردم در خواب غفلت اند چون بمیرند بیدار شوند و آگاه گردند ؁ خلق تا در جهان اسباب اند همه در کشتی اند و در خواب اند ؁ لا اله الا الله محمد رسول الله اکنون اگر گویند پس چه کار باید کرد و کجا باید رفت سخن بنقیض آمد ترک دنیا می فرمایند و تجرید از خلق و خلاف طبیعت و مخالفت نفس می خوانند و وجود این حال محال و از دست آمدن این کار مشکل آدمی زاد تا در قید حیات ست و در دنیاست از اسباب دنیا و معیشت با بنی نوع و آسایش طبع و قید نفس چاره ندارد و مدار حیات دنیا و انتظام کار عالم برین ست جوابش بدانکه تا سخن را نیک نفهمند و نکنه آن در نزد دل نشین نگردد و حیرت و سراسیمگی بنا رد مقصود ازانکه گویند ترک دنیا باید داد و از خلق بر کرانه باید بود و براه مخالفت نفس و طبیعت رفت آنست که خلاف حق نکنند و از جادهٔ بیرون نروند و راه درویشی در دست و شریعت قرار نهاده اند از دست ننهند

وحضور در وی فرض عین که لا صلوٰة الا بحضور القلب وحضور باید که در تمام نماز بود نه در بعضی از نماز
چنانچه در صحیفهٔ نماز خواهم نبشت ان شاء الله تعالی ونفقه فرض کفایت اینست وچون بسبب فرض کفایت
خلل در فرض عین بود ترک کفایت واجب بود آنکه گویند عبادت متعدیه بهتر از عبادت لازم ست جواب
گویند که پیغامبر صلی الله علیه وسلم فرموده است سیاتی زمان علی امتی لا یسلم الذی دین دینه الا من فر من شاهق
الی شاهق ومن قریة الی قریة ومن حجر الی حجر الا فمن ادرک ذلک الزمان فعلیه بامره الخاصة از قرآن بشنو یا ایها
الذین آمنوا علیکم انفسکم پنجم آنکه گویند بی مال وجاه خوار وحقیر خواهی گشت اینجا تیغ ان العزة لله ولرسوله
وللمؤمنین بر تارک خصم زند وخدنگ ومن یتوکل علی الله فهو حسبه بر سینهٔ او اندازد وبخنجر الیس الله بکاف عبده
شر او را کفایت کند وگوید ع آنرا که تو هستی چه کم آید هستی

با دوست کنج فقر بهشت ست بوستان
بی دوست خاک بر سر جاه و توانگری

ششم اعزا واهل واتباع را اگر برای نفقه وغیر آن مزاحمت نمایند بتوقیع
قل لازواجک ان کنتن تردن الحیوة الدنیا وزینتها فتعالین امتعکن واسرحکن سراحا جمیلا وان کنتن تردن
الله ورسوله والدار الآخرة فان الله اعد للمحسنات منکن اجرا عظیما دفع گرداند وچون کار بمهر رسد اگر ممکن
باشد بدهد ویا بدهاند والا بضرورت حبس مفلسی اختیار باید کرد وآن خود وی را خلوت خوش بود اما امید
آنست که اگر سالک درین کار صادق بود واهل وشیخ جادی را موافقت نمایند وبعاقبت همراه وگیرند
وبرکت صحبت او نیز در ایشان اثر کند هفتم فرمان مادر وپدر را گوید وان جاهداک علی ان تشرک بی ما لیس لک
به علم فلا تطعهما شرک خفی حاصل خواهد شد زیرا چه هر چه نظر در غیر ست شرک ست اما با ابوین سخن نرمی است
تمام گوید ودر کار خدا ایست بایستد وخویشاوندان را اگر نصیحت کنند گوید ع نه همرهی تو مرا راه خویش گیر وبرو
ترا سعادت باد مرا نگونساری ع عزیز من هر که ترا از کار خدای باز دارد دشمن تست وقول دشمن در گوش
نباید کرد هشتم شنیعتهای که مجاهدات وریاضات لابد ست را اینجا احتیاج بشیخ ست وجز این چندین عقبات
وموانع دیگر ست که آن را جز شیخ نشناسد وجز بتلقین او درنتوان یافت نهم اعتقاد خلق وتواضع ایشان
را بلا حول لیس فی الوجود الا الله دفع گرداند وخود را مرده انگارد وخلق را سنگ وکلوخ شمارد وحقیقت
بداند که لا یملکون لانفسهم ضرا ولا نفعا ولا یملکون موتا ولا حیوة ولا نشورا وکسی که چنین بود دیگری چه نفع و
مضرت تواند رسانید دهم آنکه مقرر ست که کسی را عاقبت وخاتمت معلوم نیست برد وقبول طاعت اطلاعی
نه ونیز توفیق از حق تعالی ست باید این معنی را بر دل خود مکرر ومقرر گرداند تا ازین آفات بکرم الله تعالی خلاص
یابد جوانمردا این راه دور ودراز ست بتقریر وتحریر در نمی آید ترا گفتم که شیخ می باید آنگاه چنانچه داند راه نماید
والله ولی التوفیق والحمد لله رب العالمین والصلوٰة علی رسوله محمد وآله اجمعین والسلام۔

شیخ سراج الدین بن عالم بن قوام الدین ملتانی

با این نوع اگر بظاهر با خلق باشند در
باطن با حق اند واگر بصورت در دنیا
باشند بمعنی تارک دنیا اند چه درین
صورت اگر موافق نفس عمل نمایند
در حقیقت مخالف آن کرده باشند
محققان گفته اند که مقصود اصلی
موافقت حق ست مخالفت نفس
یعنی سالکان که برخلاف نفس
روند وبر ضد وی کار کنند برای آن
کنند که نفس موافق حق گردد وبراه
راست رود واگر او خود براه راست
رود مخالفت او معنی ندارد فقرا اند
واغنیا امرا اند ورعایا مالکانند
ومملوک خادمانند ومخدوم وعلی هذا
القیاس فقرا را صبر باید واغنیا را
شکر امرا را عدل رعایا را انقیاد مالکان
را رحم ومملوکان را خدمت خادمان
را ادب مخدومان را عنایت هر کدام
از هر طائفه که براه وروش خود روند
وطریقهٔ بندگی وانصاف از دست
ندهند واصل ومقرب ومقبول درگاه
باشند ازینجا گفته اند که سلوک هر کس
حرفت اوست یعنی هر کسی بر هر حرفتی
وکاری که باشد اگر بر منهاج قاعده
وادب بود سالک ست دعوت شریعت
غرا همین نهج ست سرور کائنات
وسید رسل صلوات الله وسلامه علیه
هیچکس را از هر حرفتی که داشت
بیرون نیاورد مزارعان را در کار
زراعت گذاشت وتاجران را در تجارت
ومتاهلان را با اهل وعیال ومجردان
را در ترک وتجرید واغنیا را با مال
ومنال وفقرا را با فقر وفاقه ولیکن
هر طائفه را قاعده ودستور العمل
مقرر داشت تا بر آن عمل نمایند

از اصحاب و خلفائے شیخ زین الدین الخوافی ست عالم بود بعلوم صوری و معنوی باصل از ملتان ست
و در هراة نشو و نما یافته چون شیخ زین الدین الخوافی از دار فنا رحلت کرد شیخ سراج الدین ملتانی را
باجازت شیخ بجای او نصب کردند و در هراة باحیای اوراد و اذکار شیخ خود مشغول گشت **نقل ست**
که شیخ زین الدین ست فرمود چندین هزار آدمی مرید من شدند هیچ کس رضای مرا چنان نگاه داشت
که سراج ملتانی و سالها مرا مجاورت و خدمت کرد **نقل ست** که یکے از اکابر گفت که از کسانے که
مرا معلوم شده است که از اولیاء الله اند یکی سراج الدین ملتانی ست آنچنین ست در ذکر مشائخ هراة
و قبر او در نهرواله است که از دیار گجرات ست۔

سید تاج الدین شیر سوار

قبر او در نارنول ست و وی مرید شیخ قطب الدین منور هانسوی ست در کوهستان نارنول ست ریاضات
شاقه کشید کار خود بمجاهده بجائے رسانید که دام و دد مسخر او شدند و وحوش و طیور با او انس گرفتند چنین
می گویند که چون وی میخواست که بزیارت پیر خود بجانب هانسی برود شیری را از بیشه می گرفت و بر وی
سوار می شد و ماری بر دست می کرد و متوجه مقام پیری شد چون نزدیک مقام پیر پیر سید شیر و مار را رها میکرد
و پیاده در شهری در آمد **نقل ست** که روزے شیخ قطب الدین منور بر سر دیوارے نشسته بود سید
تاج الدین را حالتے دست داده بود همچنان در عالم بیخودی بر پشت شیر سوار پیش شیخ در آمد چون
نظر شیخ قطب الدین بر وی افتاد فرمود سید این حیوان جانی دارد مردان خدا اگر بدیواری حکم کنند
که چه دست بر قرار در آ گویند که آن دیوار که شیخ بر وی نشسته بود جنبیدن گرفت فرمود ای دیوار من
سخنے بسبیل فرض می گفتم تو بجائے خود باش قبر او بیرون نارنول نزدیک شهر ست و نولد و نیز در همین
شهر ست رحمة الله علیه و سید تاج الدین را پسری بود که او را شیخن ابدال گفتندی تارک دنیا بود و از
دنیا بر قدر ضرورت اقتصار کرده دائم الاوقات بخدا مشغول بودے بر در خانه ایشان سنگی افتاده بود
که هنوز آن سنگ بیرون دهلیز خانه ایشان موجود ست بالای آن سنگ کاسه چوبین نهاده بودی
هر روز بقدر یا محتاج در آن کاسه مردم آینده و رونده چیزی می انداختند که قوت یومی او وی بود
زیاده از آن نمی آمد و اگر غله گران بودی فتوح بیشتر آمدی و اگر ارزان می بود کمتر رحمة الله علیه۔

قاضی شمس الدین شیبانی رحمة الله علیه

دانشمند متبحر بود از دهلی در زمان تغلق شاه بنارنول رفت در بدایت حال که هنوز سنت نکاح از دست
او نیامده بود بقصد زیارت خانه کعبه بر آمد چون بگجرات سید در مسجدی در آمد دید که واعظے سعتزلی مذهب

و از جاده بیرون نروند بیرون که
آورد از کفر و معاصی بیرون آورد
و دیگر همه را درون دایره گذاشت
سر سعادتها انعقاد شریعت و
اعتقاد مسلمانی ست و یقین
داشتن بر آنکه هر عمل را اجری ست
و هر کرده را جزائی و عاقبت
عمل نیک نیک و عمل بد بد
فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره و من
یعمل مثقال ذرة شرا یره غایت آنکه فرقه
جزای خیر را هم در دنیا طلبند و
از آخرت غافل باشند و جماعه
دیگر را مطمح نظر جزاء آخرت ست
و کار دنیا سهل انگارند و هر کس
هر کاری مشروع که برای خدا کند
او را هم دنیا شود و هم آخرت
فعند الله ثواب الدنیا و
والآخرة عاقبت بخیر باد

الرسالة الثامنة عشر سلوک اقرب السبل بالتوجه الی سید الرسل صلی الله علیه وآله وسلم

لا اله الا الله محمد رسول الله
اللهم کما انعمت فزد و کما زدت
فادم و کما ادمت فبارک چون امر
عالی بران رفته بود که این حقیر
گاه گاهی بارسال عریضه خود را
بیاد حاضران مجلس سامی میداده باشد
از واجبات وقت نمود امتثال امر
کردن و در پی اشاره عالی رفتن
که علیکم بالسمع والطاعة و چون
درین مقام آمد بالیستاد تقاصد
و معانی متزاحم و متهاجم
آمدند بعضے مشوب بتکلفات که
از تکلف آن موافق وقت فقرا

برمنبر برآمد و تقریر مذہب اعتزال کہ در مادہ خلق افعال عباد نست کرد و گفت این دست من ست اگر بکشایم من بکشایم واگر بر بندم من بندم ہیچکس را از حاضران قوت مجادلہ او نبود قاضی شمس الدین گفت اگر قدرت بدست تست چرا دست بر پشت برہنہ بندی حاکم گجرات را این دخل وی خوش آمد جاریہ از دار الحرب آوردہ بود تد پیش کش او کرد و ازوی اولاد شد حق تعالی در اولاد او برکت داد و علم بخشید رحمۃ اللہ علیہم اجمعین یکی از اولاد او مردی بود نام وی تاج الافاضل و ازوی پنج پسر شد ہمہ دانشمند و متقی یکی از پسران او قاضی مجد بود و پدر شیخ احمد مجد کہ ذکر او در محل خود مذکور خواہد شد و او را ہفت پسر بود ہمہ عالم و عامل۔

سید یوسف بن سید جمال الحسینی رحمۃ اللہ علیہ

آبای کرام او از مشہد بملتان آمدہ متوطن شدند و او در زمان سلطان فیروز انار اللہ برہانہ از ملتان در لباس سپاہیان بولایت دہلی قدوم آورد چون بزرگی و دانشمندی او را مشاہدہ نمود در مدرسہ کہ سلطان مذکور بر بالای حوض خاص علائی بنا فرمودہ و مقبرۂ خود نیز در انجا ساختہ است مدرس ساخت سالہا دران مقام بر مسند درس و افادت نشست **نقل ست** کہ وی ہر شب جمعہ حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم را در خواب می دید و بر لب الالباب فی علم الاعراب کہ متنی ست متین منسوب بقاضی ناصر الدین بیضاوی و در دیار ما شہرت دارد شرحی دارد طویل و بسیط کہ مشہور بیوسفی ست قابل تنقیح و ایجاز و اختصار و بر منار نیز شرحی دارد مسمی بتوجیہ الافکار و شاگرد مولانا جلال الدین رومی ست کہ از تلامذۂ مولانا قطب الدین رازی شارح شمسیہ و مطالع ست قبر سید یوسف ہم بر سر حوض خاص ست وفات او در حدود سنہ تسعین و سبعمائۃ رحمۃ اللہ تعالی علیہ۔

قاضی عبد المقتدر رحمۃ اللہ علیہ

ابن قاضی رکن الدین الشریحی الکندی خلیفہ شیخ نصیر الدین محمود ست دانشمند فیاض بود و درویش کامل اوستاد قاضی شہاب الدین ست و بغایت فصیح و بلیغ بود و قصائد و غزل دارد بزبان عربی قصیدہ او کہ در معارضۂ لامیۃ العجم گفتہ است دلالت دارد بر کمال فصاحت او دائم درس می گفت و بافادۂ علم مشغول بود و طریقۂ شیخ نصیر الدین محمود و اکثر خلفای ایشان این بود و صیت و لطالبان اشتغال علم و حفظ شریعت بود و گفتی فکر در یک مسئلہ شرعی فضل دارد بر ہزار رکعتے کہ منسوب بعجب و ریا کنند گویند کہ وی در آوان طالب علمی پیش شیخ نصیر الدین محمود می رفت و بحث می کرد و شیخ او را بجتہاے او را نیکو دوست داشتی و او را تحریص کردی بر تحصیل علم تا انجام کار مرید شیخ شد

مکتوبات شیخ

نیفتد و بعضے دیگر در غایت بی تکلفی کہ اظہار آن مناسب حال سالکین بحکم تردد و حیرت کہ لازم حال ایشان ست و تعارض ست از ہر دو جانب قطع نظر نمودہ بنجلا مدعیات و نقاوہ مطالب کہ دعا خیر آن ذات ستودہ صفات ست پرداخت دیگر از دست فقرا چہ آید و چون تصور مقصود بکنہ کرد و بحقیقت حال نیک در رفت از جنس دعا آنچہ اقرب طرق در حصول مدعا یافت ہمین استدعاء تزیید عطش و طلب و استمداد توفیق و سداد از واہب خیر و رشاد بود کہ مفتاح جمیع ابواب خیرات و مقدمۂ حصول تمامہ مرادات ست و حقیقت طلب گفتہ اند آنست کہ شوق مطلوب و جذب طلب در باطن طالب چنان استیلا یابد کہ اگر تمامہ عقلای عالم یک جا باشند و باجماع حکم بر استحالہ و تعذر حصول آن مطلوب کنند اصلا معقول وقت طالب نیفتد و بگفتگوی ایشان قدم صدق از طریق جستجوی برندارد این طلب با وصول مقصود توامان ست و با حصول مقصود دست و گریبان ؎ این طلب کاری مبارک جنبشی ست * این طلب در راہ حق مانع کشی ست * این نشان دولت و آیات تست * این طلب مفتاح مطلوبات تست * این طلب ہمچون خروسی چون صباح *

ونعمت باطن را بافضیلت ظاهر مقرون گردانید یکی از معتقدان ایشان کتابی نوشته است مسمی بمناقب الصدیقین مشتمل بر احوال جمیع مشائخ چشت در انجا از احوال او وکرامات او بسیار نوشته در مناقب الصدیقین می نویسد که روزی قاضی شهاب الدین زری یافته بود با او خود در خانه تنها می گفت این زر را در جائی گور بکنیم این بگفت در مجلس شیخ عبد المقتدر رفت شیخ بمجرد آنکه نظر بر قاضی افگند گفت که شما در خیال گور کردن زر یید باعلم کجا پردازید وهی می گفت پیش من طالب علمی می آید که پوست او علم ومغز او علم واستخوان او علم است واز این طالب علم قاضی شهاب الدین را علیه الرحمة می خواست وکان وفاته فی السادس والعشرین من شهر المحرم المکرم سنة احدی وتسعین وسبعمائة وکان ابن ثمان وثمانین سنة مرقد او ومرقد والد او در مقام خواجه قطب الدین بختیار اوشی ست جانب جنوب حوض شمسی که آن را خانقاه شیخ عبد الصمد گویند وشیخ عبد الصمد از اکابر عهد سلطان سکندر بود از جونپور بدهلی آمد ومقبرهٔ اجداد را عمارت کرد که الآن موجودست رحمة الله علیه

قصیدهٔ لامیه

یا سائق الظعن فی الاسحار والاصل
صید الاسود وحسن الدل والنجل
ضحت اذا بعدت عنها کواعبها
بیتاً من القلب معموراً بلا حول
الشمس فی اسف والبدر فی کلف
فرقا حلیا بعظم الساق والکفل
طرقتها فجأة واللیل فی جدل
لبراثن کالعسالة الذبل
قالت فما تبتغی لا منع قلت لها
ذیل التبتل والتقوی علی زحل
یا طالب الجاه فی الدنیا تکون غداً
هل ینفعنک فیها کثرة الامل
مکارة اکلت کالهر ما ولدت
محمد خیر خلق الله قاطبة
له العطایا بلا من ولا بدل
له الجمال اذا ما الشمس قد نظرت

سلم علی دار سلمی فابک ثم سل
وعن ملوک کرام قد مضوا اقدا
اطلالها مثل اجفان بلا مقل
من نور وجنتها من حسن غرتها
والمسک فی شغف والریم فی الخجل
کیف السبیل الیها بعد ان حفظت
والذئب فی کسل والقوم فی شغل
فقلت انی ملیک صیده اسد
کلا فانی عفیف القول والعمل
اسد اذا سخطوا اقنوا عدوهم
علی شفا حفرة النیران والشعل
واقنع من العیش بالادنی فکن ملکا
حبالة فتلت من جامد الحیل
هو الذی جل عن مثل وعن مثل
له المکارم ابهی من نجوم دجی
الیه قالت یا لیت ذلک لی
له الشمائل احلی من جنا العسل

عن الظباء التی من دابها ابدا
حتی یجیبک عنهم شاهد الطلل
فدی فوادی اعرابیة سکنت
من طیب طرتها من طرفها الثمل
کانها ظبیة لکن بینهما
بالبیض والسمر فی اعلی ذری الجبل
قالت لک الویل ها خفت من اسد
وصید غیری من ظبی ومن وعل
وانتی رجل من معشر سحبوا
قوم اذا فرحوا اعطوا بلا ملل
یا طالب الغر فی العقبی بلا عمل
ان القناعة کنز عنک لم یزل
در آخر رجوع بنعت سرور انبیا می گوید
له المزایا بلا نقص ولا شبه
له العزائم امضی من قنا البطل
له الفضائل اجدی من عصا کرت

میزند نعره که می آید صباح
ولیکن انبعاث این حالت بحکم
عادت بس عزیز ونادر فقد لاجرم
بحکم ما لا یدرک کله لا یترک کله
باختیار قدم در راه اجتهاد باید نهاد
وکاری باید کرد که اصل وعمده
درین راه کارست بیکار نشستن
وچشم تمنا در راه مطلوب داشتن
محض خیال ومجرد هوس ست
وآهن سرد کوفتن ست واگر
این کار در سایهٔ مردی صحبت
صاحب دردی کنند آن را
خاصیتی دیگر وتاثیری دیگر بود
که کار رسد ساله که از پیش خود
برگیرند آن اثر نیارد ویکساعت
صحبت که بنعت الفت ومحبت
جانبین اتفاق افتد سرمایهٔ
عمر بلکه توشهٔ راه ابد گردد از تاثیر
صحبت خود چه گوید که آن امری
متفق علیه است وتجربه وامتحان
عقلا پیوسته وبتاثیر صحبت نور
ایمان وصورت یقین در دل
هم از راه درون در آید
ولوحی منقشی ومنقش گردد که
محو وزوال آن متعذر ومحال بود
وحکم علوم بدیهیه دلگیر دو آنچه
بواسطهٔ عمل وقوت اجتهاد بوجود
آید آن چیزیست که از بیرون
بدرون آید وتواند که نزد فتور
رو بقصور نهد واز آن راه که در
آمده بود هم بدان راه بدر رود
واگر کار بصحبت یکی شود وظاهر و
باطن موافق افتد آن خود درون و
بیرون را در گیرد ومجال وامکان اضمحلال
بروی تنگ آید عرض وطریان فتور

شیخ زین الدین رحمۃ اللہ علیہ

خواہرزادہ و خلیفہ و خادم شیخ نصیر الدین چراغ دہلی ست ذکر او در مجالس و ملفوظات شیخ ثبت یافتہ آ
مولانا داؤد مصنف چنداین مرید اوست و مدح او در اول چنداین کردہ است قبر او در گنبد یست کہ پایان
گنبد شیخ نصیر الدین در صحن حظیرہ واقع ست رحمۃ اللہ علیہ۔

شیخ نور الحق والدین رحمۃ اللہ علیہ

المشہور بشیخ نور قطب عالم فرزند و مرید و خلیفہ علاء الحق ست از مشاہیر اولیای ہندوستان ست صاحب
عشق و محبت و ذوق و شوق و تصرف و کرامت نقل ست کہ جمیع خدمتہای فقرای خانقاہ پدر
خود از جامہ شوئی و آب گرم کردن او می کرد اول خدمت آنجا بوجہ الہ بود اتفاقاً در وقتی را درد شکم بود و پیہ
بآب خانہ درآمد و شیخ نور بوقت معہود برای برداشتن آن رفتہ بود تمام نجاستہا بر جامہ او انداختہ افتاد
شیخ علاء الحق آنجای گذشت او را باین حالت دید خوش حال شد و خدمت دیگر فرمود کہ حق این خدمت
بجا آوردی حالا خدمت دیگر بکن در رفیق العارفین کہ از ملفوظات شیخ حسام الدین مانکپوری ست نوشتہ
کہ شیخ نور الحق والدین قدس سرہ تا ہشت سال در خانقاہ پیر خود ہیزم کشی می کرد وقتی عظیم برادر
بزرگ او کہ وزارت داشت او را باین حالت دید گفت تا چند تو ہمہ ہیزمہای ما را غارت گر بیدر او
شیخ علاء الحق فرمودند کہ در جائی کہ عورت آب می کشد زمین آنجا ست پای می کشد و سبوی می شکند
بر گردن نہادہ بیرون کردہ بود تا چہار سال این کار کرد و در سرما آب گرم می کرد و ہمیشہ یاران ستارند
سبوی پر بر سر کردہ می آورد و بیشتر خلق بنگالہ می خندیدند و ہم وی می گوید کہ شیخ نور الحق والدین فرمودہ
کہ مشائخ پیشینہ نود و نہ منزل قرار دادہ اند تا سلوک تمام گردد و بعدد اسمای الٰہی و پیران ما پانزدہ منزل
تعین کردہ اند این فقیر سہ منزل اختیار کرد منزل اول حاسبوا قبل ان تحاسبوا منزل دوم من استوی
یوماہ فہو مغبون منزل سوم عبادۃ الفقیر تفی الخواطر بدین علم ہا کار سالک تمام گردد انشاء اللہ تعالی
و ہم وی می گوید کہ روزی شیخ مشغول بودہ و شورشی اثر کرد و از صومعہ بیرون آمد در مقامی رسید
در زیر درختی نشست آواز آمد

مصرع

حیلت رہا کن عاشقا دیوانہ شو دیوانہ شو

و ہم وی می گوید کہ روزی شیخ از خانہ بیرون آمد بر پالکی سوار شد ہر بار این مقدار بر زبان ایشان
می رفت ؎ ہمہ شب بزاریم شد ؛ و آب از چشم روان می رفت آخر در خانہ عجوزہ خرد کہ بیوہ بود
رفت ایشان چیزی از راہ دین پرسیدند از انجا ہم گریہ کنان بیرون آمد فرمود بار الٰہا اگر نبخشد بطفیل
عجوزہ بخشید و ہم وے می گوید کہ روزے سوارے فرمودہ بود خلق بسیار ہمراہ و در گریہ بیہوش بود

مکتوبات شیخ

و نقصان بروی محال گردد چنانکہ
گوید ؎ از درونم نمی روی
بیرون ؛ ور گرفتی درون بیرون
را ؛ اکنون سخن در مرد شناسی
و ولی یابی افتاد کہ آن را بچہ وجہ
توان شناخت و بکدام ضابطہ تمیز
نمود فو اللہ ذلک امر عظیم و انہ لیسیر
علی من یسر اللہ فرقہ فقہا و زمرہ
متکلمین رحمہم اللہ کہ براہ سلامت
رفتہ اند گویند الولی ہو العارف
باللہ علی قدر الطاقۃ البشریۃ مواظبا
علی الطاعات غیر منہمک فی الشہوات
اینجا اگر قید معرفت نبودی بود
شناخت ولی در غایت آسانی
بودی ولیکن قدر معرفت و اندازہ
این نسبت معنوی از راہ صورت
چہ گونہ توان شناخت و معنی را
از دعوی جدا کرد اینجا طالب
خون در جگر ست می گویند کہ ہمین
مواظبت بر طاعات و اجتناب
از شہوات بصفت حضور و استقامت
علامت معرفت و معیار شناخت ست
بدین مسلمانی کہ اگر بدیدہ انصاف
نگرند و براہ تعسف نروند سخن ایست
اکنون طریق استفادہ این نسبت
و اقتباس این نور چیست مجرد
شناخت اگر کفایت کردی محمد را
بہا و استیقنتہا انفسہم نفرمودی
طریق استفادہ منحصر ست در آنکہ
ترا با یکی از دوستان خود آشنائی
دہد و الفت بخشد و دل ترا با قلب
وی کہ مستقر نور الٰہی ست مقابل
و محاذی سازد تا فروغی از آن نور در اینجا
افتد و ہر چند کہ این تقابل و محاذات دوام
و استمرار پذیرد بموافقت و اتباع کشید این معنی

واشک از چشم بی اندازه میرفت بنده بیشتر شد فرمود خدای تعالی چندین خلق را سخر ما گردانیده
است بعضی سجده میکنند وبعضے پائی می لیسند و بوسه میزنند و مصافحه می کنند و نباید که فردای
قیامت سرما پا یمال ایشان گردانند و هم میگوید که شیخ میفرمود نهایت ریاضت آنست که هر
وقت که دل را بجوید ملازم حق سبحانه یابد چه در خواب چه در بیداری چنانچه طفل چون بر محبت
چیزی خواب کند بعد از انتباه همان چیز را طلبد و هم وی میگوید که در وقتی که مرا وداع کرد فرمود
در سخا همچو آفتاب باش و در تواضع همچو آب و در تحمل چون زمین و جفای خلق بکش و هم وی
میگوید که شیخ من هرگز گلیم نمی پوشید مگر در زمستان و بر سجاده نمی نشست و میگفت حق سجاده
نشستن آنست که هر که بران نشیند چپ و راست نه بیند و هم میگوید که روزی شخصے پیش آمد هر چه
خواست از جنس دشنام گفت و شیخ همه را می شنید و هیچ تغیر بحال او راه نمی یافت و آخر سخن آن
شخص این بود که بیا دز د خدا شیخ دست او بگرفت و گفت ما با خدا ئیم و خدا با ماست و در جماعت
خانه نشستند او گفت این زمین حرام است بخادم فرمود طعام بیار او گفت این گوشت
خوک ما نمی خوریم فرمود تنگه بیار گرفت و باز گشت بعد از رفتن او فرمود یاران دیدند که
درویش چه شوریدگی کرد و هم او می گوید که کسی از خانه کعبه پیش شیخ آمد گفت که مخدوم مرا با
شما در باب السلام ملاقات شد فرمود یاران هرگز از خانه بیرون نه آمدم مردم مشابه یکدیگر بسیار
میباشند او گفت خیر مخدوم من شما را دیده ام او را چیزی دادند و وداع کردند و ازین حکایت
منع کردند و هم میگوید پیش شیخ عرضه داشت کرد که چه سرست که مشائخ بعد از سلام نماز فریضه مصافحه
میکنند فرمود سنت برین است که چون مسافری از سفر باز می آید با دوستان مصافحه میکنند و چون
درویش در نماز می ایستد مستغرق میگردد از خود بیرون می آید سفر باطن حاصل میشود و چون
سلام میدهد بخود باز می آید ضرورت مصافحه میکند و شیخ نور قطب عالم را مکتوبات ست بغایت شیرین
و لطیف بزبان اهل درد و محبت و این چند کلمه از مکتوبات ایشانست **مکتوب** نور بجانب نجم بیچاره
حزین نور مسکین عمر بباد داده و بوی مقصود نیافته و در تیه حیرت و میدان حسرت چون گوی
سرگردان شده و **م** همه شب بزاریم شد که صبا نداد بوئی * ندمید صبح بختم چه گنه نهم صبا را *
عمر از شصت گذشته دیگر از شصت جسته و از شر نفس اماره یکساعت نرسته جز باد بر دست
و آتش در جگر و آب در دیده و خاک بر سر نه پیوسته جز ندامت و خجالت دست آویزی نه و جز
درد و آه پائی گریزی نه **مصراع** در در و با غم های بر او در **ابیت** دل مردان چنین پر درد باید
ز محنت فرق شان بر گرد باید * هر چند دست و پا زدیم بمقصود نرسیدیم **م** گفتم مگر که کار بسامان شود نشد
یار از جفای خویش پشیمان شود نشد * گفتم مگر زمانه عنایت کند نکرد * بخت ستیزه کار بفرمان شود نشد

مکتوبات شیخ
در مزید بو طلوع علی نور بهیدی الله لنوره
من یشاء بی محاذات مذکور
انعکاس اشعه انوار صورت بسته
بند و این مسئله خود از فروع
حکمت نظری ست که ایشان
در انجا شناسا تر و ماهر ترند شناسائی
اولیای خدا را بحد الگذارند که
وی عوام و دوستان خود را بهتر
می شناسد خواهش اینست که ما را
بایکی از ایشان دلالت کند و راه
نماید پیر ما و پیر عالمیان حضرت
غوث الثقلین شیخ محی الدین
ابو محمد عبد القادر جیلانی رضی الله
عنه میفرماید که نیم شب بر خیز وضو
تازه بساز و دو رکعت نماز بگذار
و بسجده رو و الحاح کن و فریاد
بدرگاه مولی تعالی بر آر و این
دعا بر خوان و باید که عاقبت عاصی
تر در تمامه دقات تو همین باشد
یارب یارب دلنی علی عبد من
عبادک المقربین یدلنی علیک و یعلمنی
طریق الوصول الیک اگر این دعا
ابهج صفت که فرموده اند دوام و استمرار
یابد شاید که گوهر مقصود بدست آید
و نقاب حجاب از چهره مراد بگشاید
و بدرستی و راستی که اجابت این
دعا بتجربه انضمام پذیرفته و بتحقیق
پیوسته است الحمد لله و همچنین
هر دعا که در امور اخروی بصدق
توجه و نعت اضطرار برود می کند
بی شائبه توقف باجابت و قبول
مقرون ست اگر توقف گونه در اجابت
بعضے از فضول و نیو یه وقوع یابد
دور نیست شاید که صلاح طالب
در ین باشد که مسامحه ...

دنیاجائی غرور ونفسک حسور وحق غیور ومقصود در دل کے تواند سرور راوحی اللہ تعالی الی
داؤد یا داؤد بشر المذنبین بانی غفور وانذر الصدیقین بانی غیور ہ راہ ناامین است ومنزل
دور ہ مرکبت لنگ ویار سخت غیور ٭ غیرت حق آن اقتضا کرد کہ غیر در میان نگذاشت ہر کہ
بغیر او پرداخت اورا گداخت ہ ہاہر کہ انس گیری ازو سوختہ شوی ٭ بنگر کہ انس چیست
مصحف زآتش ست ٭ ای جان برادر سالہا نفسک امارہ را بانواع ریاضت مرتاض کردیم
امایکساعت از شر او نرستیم ویک لمحہ از خود دنیا سودیم ہ کردیم بسی سپیدہ سیمی ٭ از ما نشد این
سیہ گلیمی پوشیدیم بسی بچارہ سازی ٭ پیراہن ما نشد نمازی ٭ ونیز در مکتوبات او مسطور ست
قرار درویش در بیقراری وعبادت درویش از غیر حق بیزاری مشغولی بغیر حق گرفتاری د
طاعت بی استغراق باطن بیکاری وظاہر آستین بدکاری خون جگر خوردن بزرگواری وچشم
از غیر دوختن برخورداری عوام در طہارت ظاہر کوشند وخواص در طہارت باطن از حق تعالی
ندا آید وعتاب شود عبدی طہرت منظر الخلائق سنین ہل طہرت منظری ساعۃ فیم افنیت عمرک
طہارت ظاہری بخروج حدث بشکند وطہارت باطن بیاد محدث بشکند مشائخ گفتہ اند ہر گرا اندیشۂ
دنیا در دل آید غسل جنابت طریقتش پیش آید دل بچیزی مدہ ومہر کس بر دل منہ کہ رقم بیوفائی
بر ناصیہ ہر مخلوق کشیدہ اند روضۂ او در شہر ہندوہ است ووفات او در ۸۱۳ھ ہشتصد وسیزدہ بود

سید صدر الدین راجو قتال بخاری رح

ارادت وخلافت از پدر خود سید احمد کبیر داشت واز برادر خود مخدوم جہانیان سید جلال بخاری
نیز دارد بعد ازوی بر سجادہ خلافتش ست وگویند کہ مخدوم جہانیان بارہا بر زبان مبارک میراند
کہ حق سبحانہ وتعالی مارا بخلق مشغول داشت وشیخ راجو را بخود ووی پیوستہ در عالم استغراق
بودی وبا خلق انبساط واختلاط نکردی کذا فی التاریخ المحمدی وبیشتر پیوند مردم بسلسلۂ
ارادت مخدوم بواسطۂ اوست وبعضی بوساطت ولد او شیخ ناصر الدین محمود نیز میرسند
بزرگ بود وصاحب تصرف قبر او در اوچہ است ووفات او در سنہ

خواجہ اختیار الدین عمر

ایرجی آبا واجداد او از کبرائی خطۂ ایرج بودند ومنصب عہدہ داری متعین ومنصوب آخر الامر اورا جذبہ
دست داد بکلی ترک حطام دنیاوی نمودہ انچہ از ادرارات وانعامات متعین داشت ہمہ را بطوع
ورغبت گذاشتہ در طلب علم وطریقۂ زہد قدم صدق نہاد ودر خدمت قاضی محمد ساوی

اجابت ہا دعا توامان ست و
عطایا سوال مقرون ما صاحب
ہمتی کو کہ بصفت صدق ابتہال
بزبان وقت وحال انقطاع از
ماسوای حق درخواست کند و
باسواطات قلب وصمیم باطن
این مطلب عالی را استدعا نماید
اینجا پای ہمت می لرزد الا من
اجتباہ اللہ الیہ وخصہ بمزید فضلہ
من لدیہ والتوفیق من اللہ العزیز
الحکیم حق سبحانہ تعالی نعمت
دنیاوی را وسیلۂ تحصیل سعادت
آخرت گرداناد وتوفیق احراز
سعادت دارین دایم وباقی
داراد انہ علی کل شیٔ قدیر ازین
بالاتر وراست تر راہی دیگر ست
کہ بعضی متاخرین مشایخ شاذلیہ
قدس اللہ اسرارہم طالبان را
بدان دلالت کردہ اند متاخرین
مشائخ چہ باشند کہ بحقیقت اولین
وآخرین را ہمین راہ است
راہی دیگر نیست واگر ہست
موصل مقصود نہ وآن صدق
توجہ ودوام التجا ست بحضرت
سید کائنات ومنبع تمام کمالات
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم واقتباس
انوار ہدایت واستفادہ اسرار
حقیقت ازان جناب بی توسط
وسایل وتعدد وسایط وگویند
کہ امام وقبلۂ ایشان در سلوک
این طریق امام المسلمین حسن ابن
علی ست سلام اللہ علیہما کہ اول
اقطاب وسید سادات اہل بیت
ایشان گویند کہ آب از سر چشمہ گرفتن
روشن وپاکیزہ تر ست کہ از پایان

که از اساتذه عهد و صلحای روزگار و مرید و خلیفهٔ شیخ نصیر الدین محمود بود تحصیل علم کرد و بنعمت خلافت و اجازت مشرف گشت و وفات او چهاردهم ماه محرم سنه تسع و ثمانمائه روضهٔ او در مقام ایرج است

شیخ یوسف بده رح

ایرجی آبائی کرام وی از خوارزم بوسائط بعضی حوادث روزگار در ممالک هندوستان آمده در خطهٔ ایرج متوطن گشتند و این شیخ شاگرد و مرید و خلیفه خواجه اختیار الدین ست و از خدمت سید جلال بخاری و شیخ راجو قتال نیز بنعمت خلافت و اجازت مشرف گشته تالیفات دارد مثل ترجمه منهاج العابدین امام غزالی و اشعار نیز دارد صاحب تاریخ محمدی مرید و معتقد اوست چنین می نویسد که روزی در خانقاه خود سماع میکرد و در ان حالت جان بحق تسلیم کرد سنه ۸۴۳ اربع و ثلثین و ثمانمائه هم در صحن خانقاه مدفون گشت سلطان علاؤ الدین مندوی گنبدی عالی بر سر قبر وی عمارت کرد رحمة الله علیه

شیخ قوام الدین رحمة الله علیه

مرید و خلیفه مخدوم جهانیان ست در تربیت و ارشاد مریدان مقام عالی داشت مقبره او در لکهنو است یزار و یتبرک به وفات او در سنه

شیخ سارنگ

در اوائل حال از امرای نامدار سلطان فیروز شاه بود و بلدهٔ سارنگپور که از بلاد مشهور هندوستان است آباد ان کردهٔ اوست در آخر که جذبات عنایت خداوند تعالی او را در یافت قدم در سلوک طریق که مخصوص اهل وصول ست نهاد در اول در خدمت شیخ قوام الدین افتاده مرید شد و طریقه شغل باطن و ذکر خفی از وی تلقین نمود بعد ازان عزیمت سفر حجاز کرده بزیارت حرمین مشرف شد و مدتی دیگر در حلقهٔ صحبت شیخ یوسف ایرجی که از شیوخ وقت بود در آمد و از وی استفادهٔ علوم طریقت نموده در آخر شیخ راجو قتال خرقه و اما نتهای دیگر را که از پیران طریقت بدیشان رسیده بود بجمله را بی سابقه طلب بخانهٔ شیخ سارنگ فرستاد شیخ سارنگ آنرا باز گردانیده فرستاد تا او را در بیجا چه نیت دست داده باشد بندگی شیخ بار دیگر پیش او باز فرستاد شیخ حسام الدین بزرگی بود که بسلسلهٔ سهروردیه تعلق داشت مؤکد ایجال شد و شیخ سارنگ را بر قبول آن ترغیب نمود بعد ازان شیخ آنرا قبول کرد و بآن سعادتهای غیبی مشرف شد وفات او در سنه

و با چندین اختلافات و کثرت مذاهب که در علماء امت ست یک کس را درین مسئله خلافی نیست که آن حضرت صلی الله علیه و آله و سلم بحقیقت حیات بی شائبه مجاز و توهم تاویل دائم و باقی ست و بر اعمال امت حاضر و ناظر و مر طالبان حقیقت را و متوجهان آنحضرت را مفیض و مربی ست و افضل اعمال و اقرب وسایل در سلوک این طریق خاص بعد از توبه و تطهیر کثرت اتحاف تحف صلواة است با ضمیمه تکرار و استمرار کلمه توحید که اصل مقصود و حقیقت مطلوب ست ازین مقوله اگر در مجلس سامی ایشان توان دم زد که عنایت ازلی باین سعادت کبری ایشان را از سایر اقران ممتاز و مخصوص داشته است والحمد لله رابینم که در عین ذوق سخن و سرگرمی صحبت چون سیاق کلام در نمیقام افتد بخار حیرت مذموم و غبار ظلمت ناعلوم از باطن حال ایشان فراغ وقت چنان متصل عدگرد که حضور وقت و صفا رحال گوینده و شنونده را تیز مهر و سبحان الله با وجود تواتر و توالی چندین شواهد دلایل و ظهور انوار و بروز اسرار که درین مت هزار سال و کسری جهت تحقیق حال در فعت این شان بمشاهده و اخبار معلوم میگشت اگر کسی هنوز از سبعیق تقلید بر نیامده و در ربقه جحود و انکار گرفتار مانده باشد این بیان همه

شیخ مینا رحمۃ اللہ علیہ

وی صاحب ولایت دیار لکھنو ست نام او شیخ محمد ست از صغر سن در سایہ تربیت و عنایت
شیخ قوام الدین پرورش یافتہ بعد ازان مرید شیخ سارنگ گشتہ و کار کردہ **نقل ست** کہ شیخ
قوام الدین را پسری بود شیخ محمد نام او را شیخ مینا می گفتندی و مینا در عرف اہل آن دیار لفظی ست
کہ در مقام تعظیم و محبت استعمالش کنند چنانچہ میان در دیار ما و این شیخ محمد مینا بن شیخ قوام الدین
بسبب غلبہ مقتضیات شہوات کہ لازمہ اوان جوانی ست در پیش یکی از ملوک آن زمان اختیار
خدمت کرد چون ملوک آن زمان اکثر مریدان پدر او بودہ اند تبعی و تمنائی کہ از صحبت ایشان داشت
او را میسر شد ولیکن بر مرآت رضائی شیخ کدورتی نسبت بحال او نشست ہر چند در استرضا سعی
بندگی شیخ کوشید شیخ از وی راضی نشد آخر خواست کہ ہم بوطن رجوع نماید و در پائی شیخ بیفتد
تا بو کہ از سر گناہ او در گذرد و ہم بدین عزیمت رو بجانب وطن نہاد غوغائی قدوم او کہ درمیان
مردم افتاد بسمع مبارک شیخ رسید فرمود نخواہم کہ آن نابرخوردار پیش من بیاید ہم دران روز او را
مرضی عارض شد و از عالم برفت شیخ قطب نام درویشی بود کہ بخدمت شیخ خاص قوام الدین مخصوص بود
او را فرمود ترا می خواہم پسری شود کہ او را محمد مینا نام باشد و بجای فرزندان حکم نعم البدل داشتہ
باشد چون شیخ مینا بوجود آمد ملحوظ عنایت و شفقت شیخ گردید و بجای فرزند تربیت یافت **نقل ست**
کہ چون روز اول او را بمکتب فرستادند روز اول در ذکر الف و بی معانی و حقایق گفت کہ حاضران
حیران ماندند و شیخ مینا حصور بود مجرد از دنیا و در حین سلوک بسی ریاضات شاقہ کشیدہ بود گویند کہ
او اکثر بزیارت شیخ سارنگ رفتی و مقبرہ شیخ از انجا کہ او بود مسافت نہ لست کردہ بود و بہ نعلین
چوبین بودی و بارہا پای برہنہ رفتی و راہ صحرا ناہموار و خارستان بودی و شبہا بر دیوار نشستی
و بیداری کردی تا اگر خواب غلبہ کند بر زمین بیفتد و اگر بر زمین نشستی خارہا گرد اگرد خود افشاندی
تا اگر خواب آید و بیفتد خارہا بخلد و بیدار گردد و بارہا در ہوای زمستان پیراہن باب تر کردی
و در صحن حظیرہ شیخ قوام الدین نشستی و بیدار بودی مقبرہ وی در لکھنو ست بزار و بتبرک بہ وفات در سنہ

شیخ احمد کہتو

اعظم مشائخ ولایت گجرات ست در سرکہج کہ از مضافات احمد آباد ست آسودہ است روضۂ منورہ
او مقامیست بغایت لطیف منزہ و مصفی و مرحج کہ نظائر او بر روی زمین کم باشند و کہتو نام دیہی ست
قریب اجمیر آبائی شیخ از دہلی اند و وی نیز در اوان طفولیت در دہلی بود چنین گویند کہ دستی در دہی

مکتوبات شیخ
کہ بریکی تا ہزار سال سخنی عرض کردہ
باشند حرفی گفتہ و وی ہنوز
آنرا نفہمیدہ و یاد نگرفتہ باشد ہیچ
مرتبۂ زہادت و وجاہت ازین
بالاتر باشد لا واللہ فنعوذ باللہ من
الغباوۃ و الغوایۃ بحضور عرض
کردہ شدہ بود کہ شرعاً و عقلاً و
عرفاً اختیار این کار و سلوک
این طریق فرض عین و عین مصلحت
ست و توقف و تردد دران
دور از کار ثبتنا اللہ و ایاکم علی
ہذہ الطریقۃ المستقیمۃ و الملۃ
القویمۃ انشاء اللہ رب العالمین
سخن و رجائی دیگر بود و من بجای
دیگر افتادم معذور خواہند داشت
کہ عنان اختیار بدست نیست
ذوق تصور مجلس عالی برین داشت
اگر جای دیگر مکاتیب نصیحت
مشاہدہ است انشاء اللہ تعالی
اینجا تمام مشاہدہ و عین حضور
باشد انوار سعادت و کرامت
و توفیق و استقامت و نباہت
و جلالت متواتر و متوالی باد
بالنبی و آلہ الامجاد و الاطہار
الرسالۃ التاسعۃ عشر صدق
التعطش و الدوام فی
طلب المقصد و المرام
لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ
ذوق کل ذی علم علیم از مجمل آن
مجموعہ لطیفہ شریفہ کہ نخبۂ و نقاوۂ
رسائل حکمیہ و کلمات حقیقۃ است
بعد از تحیر طبیعت از لمون انواع
معانی و ضیق وقت قوت ذو قیانہ
تناول اقسام معانیش کہ لازم تعدد

طوفان بادی شده و ویرا هم در طفولیت که در میان اطفال بازی میکرد بجای دیگر انداخت و از وطن مالوف آواره ساخت بعد از مدتی بدست بابا اسحق مغربی که درویشی کامل بود و در کهتو که از قریات اجمیرست جای داشت افتاد هم آزاد ان طفولیت در سایهٔ تربیت و عنایت بابا اسحق نشو و نما یافته بمرتبهٔ کمال رسیده و بنعمت اجازت و خلافت وی مشرف شد و سلسلهٔ ایشان بالشیخ ابومدین مغربی میرسد و بجهة طول اعمار مشائخ وسائط وصول بحضرت سید کائنات صلی الله علیه وسلم قلیل اند این بابا اسحق به پنج واسطه بآنحضرت صلی الله علیه وسلم میرسد هرکدام از مشائخ ایشان صد و پنجاه سال بلکه بیشتر عمر دریافتند و وی در ابتدای حال در دهلی بعد از تحصیل علم در مسجد خانجهان ریاضت شاقه می کشید و افطار بر کاله کنجاره میکرد و بعد از فوت بابا اسحق چله برآورد در مدت چهل روز یک جرعه آب می خورد و سیر ملک بالا بر قدم ترک و تجرید نیز کرده و بزیارت حرمین شریفین مشرف شده و از حضرت عالم پناه صلی الله علیه وسلم بشارت یافته و بصحبت مشائخ رسیده آخر بولایت گجرات افتاد و ظفر خان که از جانب سلطان فیروز حاکم شهر نهرواله بود و آخر بسلطان مظفر ملقب شده بادشاه گجرات شد بمشاهدهٔ آثار برکات و بعلاقهٔ آشنائی که در دهلی بخدمت شیخ داشت تکلیف اقامت آن دیار نمود و بر تو طن آن مزاحم شد پس در قصبهٔ سرکهیج اختیار اقامت نمود و ابواب فتوح و برکات ظاهر و باطن بروی مفتوح گشت و خلق آن دیار بانوار عقیدت و محبت وی مملو شدند و ویرا در حالت حیات کندوری فقرا بغایت وسیع بود و بعد از وفات در روضهٔ وی آنچنان لنگری شد که امرا و بادشاهان سیر شوند چه جای فقرا و مساکین یکی از مریدان وی که محمود بن سعید ایرجی نام دارد ملفوظات و احوال و حکایات که از وی شنیده جمع کرده و آن را تحفة المجالس نام کرده است در آنجا می نویسد که چون سعادت پابوس حاصل شد فرمودند که سوداگری منعم یک کوزه نبات مصری هوازنه سی سیر در یک مشکنافه بزرگ در مسجد خانجهان پیش این درویش داشت پرسیده شد از کجا می آئی و ما را چه شناسی و چه دانی گفت من مرید بندگی شیخ نور هستم از خطهٔ پنده آمده ام و پیش ازین نیز در دهلی آمده بودم چون خرید و فروخت کردم باز در پنده رفتم بپابوس بندگی شیخ نور مشرف شدم فرمود کدام مشائخ را در دهلی دریافتی هرکی را عرض کردم فرمودند شیخ احمد کهتو را دریافتی من ساکت ماندم فرمودند چون ایشان را در نیافتی ضائع در دهلی رفته بودی چون این سخن شنیدم بیقرار شدم مستعد شده روان شدم در دهلی آمدم و امر و زبر حکم اشارت پیر خود قصد پابوس شما کردم بعده فرمودند که ایشان ما را ندیده اند و ما ایشان را ندیده ایم فاما مرتبه این درویش که عند الله است از کشف و کرامت خود دانسته بعده در آن جا می نویسد که سلطان فیروز را نیز بخدمت شیخ اعتقادی و رجوعی بوده در وقت آمدن امیر تیمور بدهلی ایشان در دهلی بودند و پانزده روز پیشتر از وقوع این واقعه آگاه شده بودند بعضی معتقدان و مریدان را خبر کرده

مکتوبات شیخ

اوان و کثر اکوان ست انچه اقتباس و استفاده آن در حوزهٔ اتساع دائرهٔ وقت گنجید تحقیق اینمعنی بود که بعین الیقین معلوم شد که قوت امداد و اعانت حضرت واهب البرکات در حق بعضی از بندگان سعادتمند بجائی میرسد که با وجود اقتدار و تمکین بر استیفاء اقسام لذات حسیهٔ جسمانیه بمرتبه که از حد حصر و احصا بیرون است روی همت و وجه طلب از ان صرف نموده لذت ادراک روحانیات و شوق وصول بمجردات را غالب و راجح می آرد و ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و ازین گذشتیم که آن باقتضای طبع سلیم و بمبر فطرت پاک حکم میل طبیعی دارد اینجا دقیقه دیگرست که در غالب از نتائج مطالعه علوم عقلیه و تعمق در حقائق فلسفیه که بعرف اهل زمان آن را حکمت خوانند مغرور و مستبد ادمی آید که نظر و التفات باطن از ظواهر عقاید تقلیدیه و مذاهب سمعیه اسقاط نموده بعالم دیگر می آرد و اگر بالفرض یکی را رابطهٔ عصمت فطری کارگر افتد و از دائرهٔ اعتدال بیرون نیفتاد ازین خود نمی گذرد و این لونی مراتب تاثیر سمویهٔ کلمات ست که بهانه قصد تطبیق و تلفیق شریعت اتباع حکمت ساخته رگ اعتقاد بجانب تاویلات زده و باداء حق صورت نپرداخته نظر بر صرف معانی مقصور گردانند الا من عصمه الله و ذلک نادر نیز داین ایمان کوی احتیاج نیست بر دیگران

بودند ایشان بوصیت شیخ بجانب جونپور رفته و شیخ فرمودند ما را موافقت خلق باید کرد و در آخر در جنگ
مغل اسیر آمدند چون از ایشان خوارق مشاهده کردند خبر بمیر تیمور رسانیدند میر تیمور تعظیم بسیار کرد
وداع فرمود فرمودند که چهل فقیران با ما دران بند بودند هر روز چهل کاک گرم برما از غیب
میفرستادند که خورش فقیران می شد و نیز میفرمودند که این درویش بزیارت خانه کعبه روان شده
بود در جهاز نشسته وضو میکرد پای لغزید و در دریا افتاد فی الحال آشنا کردن گرفت یا حافظ یا
حفیظ یا رقیب یا وکیل یا الله می خواند مواد نه یک تیر انداز در آب آشنا میکرد سنگی زیر پای این
درویش آمد ایستاده شد آب تا کمر شد و این درویش همان اسماء اعظم میخواند بعد ازان ناخدا و
ملاحان ما را مثل ماهی برآوردند و چون این درویش بکعبه رسید و حج گزارد بزیارت مدینه رفت
امام خانجهان و شیخ تاج الدین سرکهی و یک نفر دیگر در صحبت این درویش بودند چون در مسجد
حضرت فرود آمدیم یاران گفتند که طعام موجود باید کرد این درویش گفت ما مهمان حضرت مصطفی
ایم صلی الله علیه وسلم ایشان رفتند و طعام خوردند و آمدند نماز عشا یکجا گذاردیم بعد نماز ایشان
در خواب شدند و این درویش دست شسته تسبیح میکرد ناگاه شخصی باواز بلند میگوید مهمان
حضرت مصطفی کیست این درویش دانست کسی دیگر خواهد بود چون دوم کرت سوم کرت گفت
دانستم که مهمان حضرت مصطفی منم برخاستم پیش آن شخص رفتم دیدم که طبق بر دست گرفته ایستاده
است گفت حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم فرستاده اند درویش دامن فراز کرد طبق خرما
در دامن انداخت و طبق برگرفت لذت و شیرینی آن خرما در بیان نیاید بعده این درویش
در خواب شد چون بامداد شد خوابی که این درویش دیده بود که مهمان خواب آن شب یار هم دیده
بودند خواب این بود چنانستی که حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم در مقامی مروح منور نشسته اند
و اصحاب در حضرت ایستاده و یک عورت آراسته زرینه مرصع و مکلل پوشیده پیش حضرت مصطفی
صلی الله علیه وسلم ایستاده است بزبان مبارک فرمودند این عورت را قبول کن این درویش
عرضداشت کرد با او قبول نکرده است حضرت صلی الله علیه وسلم بدست مبارک بجانب امیر المومنین
علی رضی الله عنه اشارت کردند فرمودند اینک بابو است چون این درویش دران جانب نظر
کرد فرود شاه مردان علی گویا که بابو ایستاده اند انگشت در دهن کرده میگویند بابا احمد آنچه فرمان
حضرت مصطفی است صلی الله علیه وسلم قبول کن این درویش آن عورت را قبول کرد و در خاطر
این درویش گذشت صورت عورت که بود آن صورت دنیا است فتح باب دنیا که این درویش
راشد است از صدقه حضرت مصطفی است صلی الله علیه وسلم چون قافله روان شدن گرفت این درویش و سه نفر
نزدیک قبه متبرکه برای زیارت و وداع آمدند منبر و روضه متبرکه حضرت و گز جامه سیاه بر دست کرد

بدریوزه روند فرو اینند که صد
ارسطو و بو علی بدریوزه برین
در بیایند و بار نیابند اکنون
بمشاهده حال سعادت مآل
ایشان برهان ساطع بر ثبوت
و غلبه تاثیر فکار کری هدایت
الهی و توفیق نامتناهی سوی عز و
علا روی نماید که باوجود حصول
چندین بکمالات جسمی عقلی و وصول
بذروه اعلای فطنت و فضیلت
میل و محبت بزمره فقرا و غربا و
خاموشان و بی زبانان که از
معرفت سخن دانی و عالش اندوزی
و حکمت خوشه چینی حرفی نیاموخته
افتاده در وادی طلب و تعطش
قدم صدق نهاده اند مردم عالم
باید که بدانند که البته کمالی دیگر
ورای آنچه متعارف عقلاست
درین پرده است که هر کس را
بسوی آن راه نمی نمایند و نشان
نمیدهند یقین است که این طلب
عاقبت کار اثری خواهد آورد
و دعا همین است اللهم ارنا الحق حقا
وارزقنا اتباعه و ارنا الباطل
باطلا وارزقنا اجتنابه آنچه
نصیبه این فقیر ازان مجموعه
افتاده فقره چندیست در
مناجات که خطبه رساله ارقه آلیه
سهروردیه شهابیه تصوف لدنیه مذکور شده
است بسیار مناسب وقت حال آمده
بعضی رسائل افضلیه قائلیه که در متانت
الفاظ و متانت معانی طرزی جدید
و نمطی بدیع دارد نیز خطبه بره شد الحق
این طریقه نیز قسمی از مدارج کمال
معرفت حال است که مرهم راتا بدر آستانه

ایستاده واین درویش راگفت که دستار بر سر بندد این درویش گفت خدمت بابوجیو دستار بر سر نبسته اند همین کلاه بر سر داشتند مجاور گفت حضرت مصطفی را صلی الله علیه وسلم در خواب بدیدم که فرمود این شخص را ده گز دستار سیاه بده واز زبان ما بگو که این دستار بر سر ببندد وخلق را دعوت کن این درویش آن دستار را بر سر و دیده نهادم بر سر بستم دولت پابوس حاصل شد بزبان مبارک فرمودند که این درویش در دهلی مسجد خانجهان مشغول بود وریاضت ومجاهده بسیار میکرد ودر سمع مبارک خدمت سید جلال الدین بخاری رسانیدند که جوانی صالح در مسجد خانجهان مشغول است غایت مجاهده وریاضت می کشد ایشان قصد ملاقات این درویش کردند چون نزدیک مسجد رسیدند معتقدی از آن این درویش آمده خبر کرد که مخدوم جهانیان برای ملاقات شما می آید این درویش فی الحال برخاست روان شد چون بر در مسجد رسید نظر بر پالکی ایشان افتاد وخادمان را نظر برین درویش افتاد خادمان خبر کردند فی الحال ایشان فرود آمدند آن زمان این درویش رسید کناره گرفتند وسینه بر سینه این ضعیف تا دیری مالیدند ولب مبارک بر گوش این ضعیف نهادند وسه کرت فرمودند ای جوان بوی دوست می آید ای جوان بوی دوست می آید ای جوان بوی دوست می آید بخدا تعالی ودیعت دادند وگفتند ما را در وقت خوش یاد آری فراموش نکنی وبعده ایشان در پالکی نشستند روان شدند واین درویش در مسجد در مقام خویش آمد ومشغول شد دولت پابوس حاصل شد بزبان مبارک فرمودند که این درویش دوازده سال پای برهنه بی رفیق وبی ابریق سفر کرده است در هر شهری ودر هر قصبه که میر سید نسب را هم در مسجد می ماند واین درویش را از آفت احتلام خدا تعالی بفضل وکرم خود نگاهداشته است واین درویش با وضوی نماز عشا نماز فجر میگذارد وبیشتر در سفر روزه میداشت در ریاضت میکرد ومحنتهای سفر چندان کشیده که در بیان نیاید فرمودند اگرچه در سفر مشقت وتعب بسیار است فاما فرحت حضور باطن وطرب دل بیشتر است واین درویش که پای برهنه وپیاده سفر کرد بر حکم حدیث نبوی صلی الله علیه وسلم کرد که فرموده است وامشوا حفاة عراة تسرون الله جهرة ای عیانا فرمودند که روزی درویشی پیش آمد بابوجیو چار جیتل برای او دهانیدند عرضه داشت کردم بابوجیو این درویش بسیار بنگ می خورد وهمین زمان ازین مال بنگ خواهد خرید وخواهد خورد خدمت بابوجیو فرمودند ما را از فعل ما خواهند پرسید واو را از فعل او خواهند پرسید که آن وقت سن من دوازده سال خواهد بود ازان روز که این سخن از خدمت بابوجیو شنیده شده است متابعت ایشان میکنم فرمودند روزی خدمت بابوجیو مرا فرمودند بابا احمد سخاوت بسیار می کنند تا گاهی دست فراز نکنند من گفتم برکت بابو همیشه دست من بالا باشد وهرگز فراز نشود بعده بندگی بابوجیو فرمودند از خدای تعالی می خواهیم که همیشه دست بابا احمد بالا باشد وخلائق پیش او دست فراز کنند بعده این بیت خواندند **بیت**

روحانیات برسانند واز فیض ذوات مجردات منور گردند واهل انس را بفضل اینها بتجلی سازد اما نظری دیگر دری شیخ ذکره الله بالخیر میفرمود که از سخنان مردم محجوب نباید شد واز هر وادی که سخن رانند بشنود در باید که چه میگویند اگر چند سخن باطل باشد تمام باید شنید بعد ازان اگر قدرت بر ابطال آن باشد بهتر والا تغافل زود گذشت عقد قلب باید که بطرق سهو محکم شده باشد واز تذبذب تردد محفوظ ومصون گشته وبحصول این حالت توسیع نظر در مطالعه سخنان بیگانگان حراست خوف وخطر بسیار دارد وشرط دیگر آنکه در مشکلات مبهمات وموهمات قوم در نیفتد چون سخن بدینجا رسد طریق بگردانند ونظر بر درک واضحات متفقات برگمارند حفظ و سلامت درین صورت است باقی محل خطا و خطر است ذلک اصل عظیم انتهی کسی بیافت خود سخنی گفته است میگفته باشد دیگری چرا در پی آن رود وهیولای حقیقت قابل صورة هر سخن افتاده است وهر سخن اعتباری وجهی دارد اما این معامله باطن است خارج از عالم گفت وشنید کن کما تعلم وقل کما تری کمال جامعیت وحفظ مراتب درین صورت است والسهو الهادی غرض عابود ولیکن سخن بجای رسید که خود بی اختیار بجای دیگر افتاد ودراز کشید وگرنه کجا و این سخن کدام منم وخواهند داشت فهذا اوان الرجوع والانابة الی الله وهو ولا حول ولا قوة الا بالله وصلی الله علی سید المرسلین وآله وحزب بختیار اولیاء الله ویلقه طریق الحق وهو یهدی السبیل الا ان اولیاء الله

تشریحات

و این حدیث می خواندند یا ابن	بر همت بلند کند فضل خود نثار	همت بلند دار که دادار کردگار

آدم انفق انفق و این آیت خواندند وما تقدموا لانفسکم من خیر تجدوه
عند الله هو خیرا واعظم اجرا فرمودند در مجلس درویشان آمدن آسانست و سلامت بیرون
رفتن دشوار این ضعیف عرضداشت کرد بندگی سید السادات سید بهاؤ الدین جد مادری این ضعیف
میفرمودند تا آنکه بتوانید گرد طائفهٔ درویشان نگردید و اگر بخواهید گرد ایشان گردید چشم و گوش را و زبان
را نگاه دارید و دل را حاضر دارید و دولت پابوس حاصل شد بزبان مبارک فرمودند در سمرقند این
درویش در مسجدی در آمد و دران مسجد دانشمندی سبق می گفت و متعلمان گرد او نشسته می خواندند
این درویش با جامهٔ محقر و کلاه بر سر دا افتاده دور نشسته بود و متعلمی نسخهٔ حسامی میخواند و اعراب سقیم میخواند
این درویش از دور نشسته گفت اعراب غلط میخوانی آن دانشمند شنید فی الحال برخاست و با این
درویش ملاقات کرد و محلی که سبق میگفت دران محل این درویش را نزدیک نشاند سوالها ی علم اصول
کرد و این درویش هر سوال را جواب گفت آن دانشمند را حال معلوم شد گفت با این چنین علم
جامهٔ محقر و کلاه بر سر چرا می پوشی این درویش گفت یکی علم دوم اگر جامهٔ لطیف بپوشم نفس خود خوبی
کند این درویش مخصوص خود را درین لباس پوشیده میدارد و هم صاحب تحفة المجالس می نویسد
که روزی بمولنا محمد قاسم فرمودند که در موضع فلان روان شو مولنا ندکور ختم تراویح می شنید و ختم
تا سورهٔ سبح اسم ربک ما نده بود مولنا ندکور در دل خود اندیشه میکرد که شب را ختم مرتب بشنوم فردا
روان شوم سبب بے ادبی عرضداشت کردن نمی توانست چون زمانی مکث کرد تاکید کرده فرمودند
مولنا سلام کرد و روان شد شب در قصبه دولقه فرود آمد و وقت نماز عشا در مسجد جامع رفت اقتدا بامام
کرد امام بعد از ادای فریضه سنت تراویح شروع کرد و سبح اسم ربک آغاز کرد مولنا ندکور که تا سبح اسم
شنیده بود از امام مرتب شنید چون ازان موضع بخدمت باز آمد و بشرف پابوس مشرف شد
عرضداشت کرد بندگی مخدوم جیو عفو فرمایند بنده که مکث میکرد سبب این معنی بود که یک شب بماند ختم مرتب شنود بلد اول
روان شو فرمودند مولنا درویشان از مهمات کار دنیا کار دین ازان تو نقصان نخواهند کرد و درویشان را پیش
ازین آگاهانیده بودند که امام مسجد قصبهٔ دولقه ختم تا سبح اسم ربک انداخته است بعد تراگفته شد که و دران
شو و درویشان هر کاری که بفرمایند فی الحال بکنند و درنگ نه کنند و زمان مشیخت شیخ احمد کهتو همان
زمان سلطنت سلطان احمد گجراتی بود که بنای احمد آباد از دوست و مجمل احوال سلطنت گجراتیان آنست
که سلطان محمد بن سلطان فیروز بادشاه دهلی شنید که در دیار گجرات فساد کفار بسیار شده است و در
جانب دریا یکی خطه است که او را دیو پتن میخوانند و آنجا بتخانه مشهور است که او را سومنات گویند و عامل ماضی نظام
مفرح نام داشت نیز بهنجار میر و سر از ربقهٔ اطاعت بیرون کشیده است و در خطه کنبهایت تجمل بادشاهی پیدا کرده و بر مسلمانان ظلم میکند

مکتوبات شیخ
محمد رسول الله عاقبت بخیر باد و السلام
الرسالة العشرون تثبیت القدم
علی الاصطبار ترک صحبة الاضداد
والاغیار لا اله الا الله محمد
رسول الله ایام ربیع ست طبایع روی
بانتعاش نهاده و مواد طبیعی بجوش
در آمده و مردم را هوای باغ و سیر
صحرا در سر افتاده و بواعث و محرکات
صحبت و معشرت بهم رسیده گوا باباد
و گفتا با داین عیش و این صحبت
مر عیش مندان را و صحبت طلبان را
هنیئا لارباب النعیم نعیمهم و للعاشق
المسکین ما یتجرع ٭ قومی دیگر را بینم
دنیا دیده غربت افتاده و روی بدیوار
غم آورده و تنهائی صحبت داشته
و با وحشت انس گرفته و اگر بعضے
آشنا دلش با لوف خوانند و تسکین
او خاطر کنند چه تفاوت نظر ها
بر معنی نه بصورت حقیقت
آن باش که لذت و سعادت
جانست که فرقه اول دارند
و حال این طائفه دیگر جز نکبت
و حسرت نه اما چکند با دل دیوانه
بس نتوان آمد اگر یکی لذت
خواری خون آشنامی یافته با غم
و لذ که حال چیست ٭ تو داغ
جگر را چه شناسی که نبود دستت
جز از می گلرنگ بدامان تو داغ
اگر چه این نفس بد کیش
بخاصیت خود از حرمان
مراتع شهوات و فقدان
مواقع لذات اسلحه
حسرتی داشته
باشد اینجا

وبا اہل سوداگران را بزور می ستاند سلطان محمد بن فیروز یکی از امراء خود کہ ظفرخان نام داشت
بولایت گجرات تعین کرد تا دفع فساد مفسدان بکند ظفرخان تا مدتی فتحہای این دیار میکرد و
بطاعت سلطان می نمود بعد از آن زمانی پسر او خود را احمد شاہ لقب کرد و در سنہ ست وثمانمائۃ
بادشاہ ولایت گجرات شد وچند روز بادشاہی کرد ہوای فتح دہلی در سر وی افتادہ بود ہمان
بود کہ متوجہ این حدود شد وفات یافت وبعد از وی ہم درین سنہ پدر او ظفرخان نیز رسید بر سریر سلطنت
نشست خود را مظفرشاہ لقب کرد و سہ سال وہشت ماہ بادشاہی کرد و بعد از وی نبیرہ او سلطان
احمد ابن سلطان محمد بادشاہ اعظم شد و شہر احمد آباد بنا کرد و سی و دو سال و شش ماہ بادشاہی کرد و بعد
از وی دیگران تا الآن کہ نام ونشانی از ایشان نماندہ ست فانا للہ وانا الیہ راجعون تاریخ بنا احمد آباد
ہشتصد و دہ است و تاریخ بنای مسجد جامع وی دوازدہ کہ عدد لفظ خیر و بخیر بدان دال است

قطب عالم

نبیرہ مخدوم جہانیان سید جلال بخاری است از وطن اصلی خود بگجرات رفتہ وتوطن کردہ نام او سید
برہان الدین است ومشہور در زبان خلائق آن دیار بقطب عالم ست روضہ او در تبوہ است کہ دہی
از احمد آباد وفات او ہشتم ذی الحجہ سنہ سبع وخمسین وثمان مائۃ کہ عدد عبارت مطلع یوم الترویہ است
و بر در روضہ وی سنگی افتادہ است کہ جامع صفت سنگ وچوب و آہن ست واین ہر سہ صفت
در وی معاً موجود است واصلا تشخیص یکی ازین سہ چیز در وی نتوانکرد کہ کدام ست اگر گویند کہ
سنگ ست باز چون نیک ملاحظہ کنند گویند کہ نہ بلکہ آہن ست باز چون نیک نظر کنند بخاطر رسد
کہ نہ بلکہ چوب ست ہر کدام ازین سہ صفت در وی ہم مجزوم ست وہم مشکوک عجایب حیرتست
بمشاہدہ تعلق دارد چنین گویند کہ قطب عالم روزی در آبدہ بود چیزی بپای او خورد گفت
این سنگ ست یا آہن یا چوب حق تعالی این ہر سہ صفت را در وی احداث فرمود واللہ اعلم

شاہ عالم

پسر قطب عالم ست نام او شاہ منجھن ست ولقب وشاہ عالم وی نیز در احمد آباد آسودہ است
روضہ او زیارت گاہ وتفرج گاہ اہل آن دیار ست مقامی عالی وجای لطیف ونظیف وفسیح است
و شب جمعہ نیک وبد مردم شہر بزیارت بروند و شب نیز در انجا بگذرانند گویند کہ در باب سلوک
این طریق طوری عجیب وطریق غریب بود حال طافح وسکری غالب داشت در بعضی اوقات
لباس حریری پوشید و بر مشرب ملامتیہ میرفت لیکن برہان ولایت او ساطع وعلامت
خصوص او لائح بود و تربیت وارشاد از شیخ احمد کہتو نیز یافتہ بود خوارق عادات از وی

مکتوبات شیخ

اینجا صبر می توان کرد اما این
درد بی درمان را چہ علاج کہ
با وجود امکان وصول بمقام
اصلی ولذت تحقیق از حصول
آن محروم است و مدت
وصول آن نا معلوم تا حوصلہ
معرفت وسعت نہ پذیرد و
وجہ شہود جمال مطلق نگردد
خلاص از تشویش وقت
و فرقت حال ممکن نیست
خدا داند کہ این حالت کی
خواہد روی نمود لا الہ الا ہو
ہر چند خواہد کہ زیادہ از قدر
حاجت دم نزند زبان قلم
از فضول کلام نگاہدارد
صورت نہ بندد کاشکی کاغذ
پارہ کمتر ازین بدست می افتاد
کہ جز حرف دعا گنجایش
نمیداشت ایشان ہمین حرف
را منظور دارند باقی ہمہ ہبا و ہدر
راست یکحرف دیگر ماند ناگفتہ
کہ بالا تر ازین سخن می بایست
گفت قلم سہو کرد و دل پریشان
بود بہم نرسید و آن اینست
کہ از شدت طریق وصعوبت
اینکار آنقدر غم نیست کہ از
فقدان رفیق و نایافت یار است
ہیچکس را نہ بینم و نیابم
کہ بدانجانب خواند و حرف
آشنا گوید ہمتی بخشند دلدار
وہدا ینجا نفس گوید کہ تو راہ
گم کردہ دور کار خود غلط خوردہ
راہ ہمان ست کہ عامہ خلائق
بدان سو میروند کار ہمان
کہ ایشان میکنند اینجا حیرتی

بسیار بوجود می آمد وفات او در سنه ثمانین وثمان مائة ست که عدد لفظ فخر ست قدس الله سره
و جماعه از خلفائی قطب عالم و شاه عالم نیز در احمد آباد آسوده اند و در پٹن که بلدهٔ قدیمه ولایت
گجرات است مشائخ بسیار آسوده اند اعظم و اشهر ایشان که صاحب ولایت آن دیار است شیخ
حسام الدین ملتانی ست از خلفائی شیخ نظام الدین اولیا که صفحهٔ بیان بذکر مناقب وی مشرف شد
و در حقیقت دران سرزمین بوی عشق و محبت می آید و از ویرانهای وی نور برکت و ولایت
می تابد و هنوز این شهر از وجود اهل دلی خالی نیست و نبوده است ﴿ع﴾

بهر زمین که نسیمی ز زلف او زده است ❊ هنوز از سر آن بوی عشق می آید

و یکی از صلحائی وقت و مقبولان درگاه که دران دیار برکت آثار بوده اند۔

داور الملک

هست که نام او عبد اللطیف ست هم در لباس سپاهگری و صورت عام بمعنی خاص و علامات
خصوص اتصاف داشت مناقب و مآثر او بسیار ست و آثار عظمت و قبول او بیشمار قبر او در بعضی
از قربات گجرات قریب جوناگڈه است و خلائق آن دیار و مردم ولایت دکن از مسافتهای
بعید بزیارت وی هر سال می آیند خصوصاً کوران و بیماران چنانکه در ولایت ما غلغله و غوغای
پیر بهلیم است جز آنکه احوال و اوصاف حمیدهٔ داور الملک معلوم و مشهور ست و از پیر بهلیم بطریق
اجمال معلوم شده که وی مردی بود در اول فتح اسلام غزا کرده و فتوح بسیار نموده بدرجهٔ شهادت
رسیده و در تاریخ فیروزشاهی می نویسد که نام وی سپه سالار مسعود غازی ست و وی از غزاة سلطان
محمود غزنوی ست و چون سلطان محمد تغلق به دیار بهرایچ رفت زیارت وی کرد و بجا و ران قبر وی
صدقات داد و آنکه گویند که وی مرید خواجه معین الحق والدین ست ثبوتی ندارد و در ملفوظات
ایشان ذکری نیافته و این بدعت علمها که شائع شده است درین نزدیکی بهلی حدث پذیرفته والله اعلم و از جملهٔ مشائخ
ولایت گجرات

قاضی محمود

است صاحب سکر و ذوق و عشق و محبت و مشرب حالت و حلاوت جگری او گیت بزبان هندی
دارد و در سور قوالان آن دیار است بغایت مطبوع و موثر و بی تکلف و آثار عشق و وجد از سخنان
وی لائح است نقل ست که در وقتی که او را دفن میکردند پدر بزرگوار او گوشهٔ کفن از روی او
برداشته نگاهی بجانب او می کرد او نیز چشم بکشاد و تبسم کرد پدر گفت با با محمود این چه ادا های
طفلانه است همچنان باز چشم بربست وی در ابتدائی حال در احمد آباد و در عهد سلطان مظفر

و توقف بلکه تذبذب و تردد در راه
یابد و قدم همت از رفتاری که
دارد باز ماند و بر دش اهل عالم
گران گردد و نزدیک است
که رفتار خود را بگذارد و بهمان راه
رود که دیگران میروند باز ندای
از غیب در رسد یا هم از جان
سالک پیدا شود والله اعلم که
این حکایت نفس مشنو و بفریب
دیو از راه مرو و باز نگر که منزل
نزدیک ست گامی چند که عبارت
از انفاس معدوده عمر ست
بیش نیست از صعوبت این
راه مترس که بسیاران بدین
راه رفته اند و بمنزل مقصود رسیده ﴿ع﴾
کس با تو زیان نکرد من
هم نکنم ❊ بازهمتی دست دهد
و قدمی پیشتر نهد در هر قدم
این کشاکش در پیش ست
تا غالب کدام آید غالب
همان ست که بهست والله غالب
علی امره ولکن اکثر الناس
لا یعلمون همتی در کار دارند
و با خدا باشند و نظر از ما سوای
حق بردارند که اصل مقامات
اینست عاقبت بخیر باد

الرسالة الحادية والعشرون
تجدید الذکر فی بیان
حقیقة الشکر

لا اله الا الله محمد رسول الله
باید دانست که شکر نعمت به از
نعمت ست بدو وجه یکی آنکه
سبب بقای نعمت و مزید
نعمت ست لئن شکرتم لازیدنکم

بن سلطان محمود در غایت غنا و ثروت و جمعیت ظاهر و باطن که معهود حال اکابر و مشائخ باشد بوده و در حدود سنه ۹۲۰ عشرین و تسعمایة در قصبه لسرپور که از ولایت گجرات ست و وطن اصلی آبا او بود رفت و ساکن گشت قبر او هم دران قصبه است رحمة الله علیه از متاخرین مشائخ آن دیار

شیخ وجیه الدین

بوده دانشمندی علی الاطلاق و جامع کمالات و برکات سن و عمر و مرتاض مشغول بتدریس علوم و تصنیف کتب و تربیت و ارشاد طالبان بر اکثر کتب شروح و حواشی و تالیفات هم دارد و در لباس هم بر وضع عوام آن دیار اکتفا کرده انتساب و اعتقاد وی در تصوف بشیخ محمد غوث بود اگرچه مریجائی دیگر بود وفات او در سنه ۹۹۷ سبع و تسعین و تسعمایة و در صحن خانقاه خود آسوده است محرر سطور وقتی که بقصد زیارت سید کائنات صلی الله علیه وسلم بدان دیار رسید ملاقات وی مستسعد شد و ببعضی اذکار و اشغال سلسلهٔ عالیه قادریه مشرف گردید اکنون جانشین او خلف صدق او است شیخ عبد الله موصوف است بعلم و حلم و ریاضت و غربت و همت و عفت و سائر اخلاق درویشان

شیخ علاؤالدین

قریشی بگوالیری مشهور است زیرا که توطن او در اول در گوالیار بود مرید و خلیفه سید محمد گیسودراز است و جامع ست میان علوم ظاهر و باطن چون سید احوال وی را بنور فراست دید انست مثال ترک دنیا و انزوا از خلق باو عطا فرمود و تا آخر عمر منزوی بود بحدیکه خادم را میفرمود تا کناسه وخاکروبه که از خانه بیرون میکرد پیش در می انداخت تا مردم مظنه آبادانی نکنند و آمده مشوش اوقات نشوند مقابر ایشان میانه شهر محمد آباد عرف کالپی واقع است یزار و میتبرک به

شیخ ابوالفتح علائی قریشی

او نیز مرید و خلیفه سید محمد گیسودراز است جامع بود میان علم ظاهر و باطن و بزیارت حرمین شریفین رسیده و کتاب عوارف المعارف را پیش حضرت سید گذرانیده و مثال خلافت و اقتدار یافته او را مصنفات ست مثل تکمیل در نحو و مشاهده در تصوف وغیره قبر او نیز بکالپی است ؛

شیخ سراج سوخته

حافظ قرآن بوده در اوائل حال الصحبت مخدوم جهانیان سید جلال الدین بخاری پیوسته

نعمت را بجو بدام شکر قید نتوان کرد دوم آنکه شکر که حقیقت آن عرفان منعم و دانستن نعمت از وست نتیج صفت علم و ثمر نسبت معرفت ست تا این جود و عطا که از مقوله اخلاق و اعمال ست با ضمیمه این علم و معرفت شامل کمال علمی و عملی گشته جوهر ذات را بحلیه کمال جامعیت محلی گرداند و الا صورت عمل بی معنی علم و معرفت قالب بی روح را ماند و سلسله شکر اگر چند بی نهایت رود آخر منتهی بهمین معرفت گردد که بداند همه از وست لا اله الا الله و لا خالق سوی الله و لا فاعل فی الحقیقة غیر الله در خبر آمده است که داؤد پیغمبر علی نبینا و علیه الصلوة والسلام بدرگاه عزت فریاد بر آورد که یارب شکر نعمتهای تو چگونه گویم و منتهای این سلسله چگونه و چه باشد فرمان آمد یا داؤد اذا عرفت ان ما بک من نعمة فمنی فقد شکرتنی فرمود حقیقت شکر و انتهای این سلسله همین قدر بود که خود را درمیان نه بینی و همه از من دانی بنا راین کار بر نفی هستی و ترک وجود نهاده اند نفی هستی و ترک وجود چه باشد کدام هستی و وجود تا نفی آن نماید و ترک آن ... مراد از نفی هستی همه که وجود یافت نیستی و ادراک عدم ... بو د چون ذات و صفات ... مثال

وسالها امامت ایشان کرده از کثرت عنایت و شفقتی که حضرت مخدوم را با و بوده بعضی امامان دیگر
که تکمیل علوم ظاهری کرده بودند رشک بردند حضرت مخدوم را بران اشراف شد فرمود که سراج
تا کعبه معظمه را نمی بیند تکبیر تحریمه نمی گوید میگویند که از وی کرامات و خوارق عادات بسیار سر بر زد
و در اخفای آن بسیار میکوشید نقل ست که چون شاه مدار در عهد او از جانب بحر بنگاله
تشریف آورده بود طریقه او جذب خلائق بوده عوام بسیار بر ایشان گرد آمدند و شهرتی
عظیم شد و بعضی اوضاع ایشان بر خلاف ظاهر شریعت بود دران اوان قادر شاه ولد
سلطان محمد که از نبایر سلطان فیروز شاه بوده و بعد از فوت پدر حاکم بود از شنیدن شهرت
شاه مدار جهت ملاقات ایشان سوار شد و در انجا که شاه منزل کرده بود رسید خادمان شاه
گفتند که حالا وقت نیست و حکم نیست که خبر توانیم کرد ظاهرا با درویشی خلوت داشته اند بحاکم
چنان نمودند که جوگی آمده است شاه با و صحبت دارند قادر شاه بخادمان شاه گفته که ایشان
را بگویند که در شهر ما نباشد و خود برگشته بمنزل آمد چون خبر بشاه رسید برآمده از آب گذشتند
و بر وی دعای بد کردند و خادمی را فرمودند که سه روز منتظر باش و خبر او را بیار چون ایشان از
آب گذشتند آبله بر اعضاء قادر شاه پیدا شده و از حرارت آبله بی طاقت شده پیش شیخ
سراج سوخته آمد شیخ پیراهن خود را با و داد بمجرد پوشیدن بحالت اصلی باز آمد داثری از حرارت
نمانده و چون خادم شاه دید که او پناه بشیخ سراج آورده مایوس شده و از آب گذشته خبر بایشان رسانیده شاه مدار
از انجا متوجه جونپور شد و از انجا بازگشته بر مکن پور که موضعی است در نواحی قنوج آمده و همانجا بود

شاه بدیع الدین مدار

غرایب احوال و عجایب اطوار از وی نقل می کنند گویند که وی در مقام صمدیت که از مقامات
سالکان ست بود تا دوازده سال طعام نخورده و لباسی که یکبار پوشیده بار دیگر احتیاج
تجدید غسل او نشده اکثر احوال برقع بر رو کشیده بودی گویند هر که نظر بر جمال او افتادی
بی اختیار سجود کردی سلسله او بسبب کبر سن یا جهتی دیگر به پنج و شش واسطه بحضرت
رسالت صلی الله علیه وسلم می پیوندد و بعضی مداریان بیواسطه او را بحضرت منتسب دارند
و بعضی چیزهای دیگر گویند که اصلی ندارد و از دائره شریعت و طریقت خارج ست والله اعلم
قاضی شهاب الدین دولت آبادی در عهد او بود مکتوبی در مردم هست که گویند شاه
مدار آنرا بجانب قاضی شهاب الدین نوشته بود و انچه در ذکر شیخ سراج سوخته مسطور
شد از بعضی افاضل کالپی شنیده شد و گفت که این قصه در دیار ما مشهور است
و مقطوع به والله تعالی اعلم رحمة الله علیه و علی جمیع رجال الله

مکتوبات شیخ

وتمام اوصاف و احوال از حق
باشد دیگر آدمی را در ینجا حلی نماند
آدمی باری کیست که او را نام
وجود نهند ایمعنی از کتب اینطائفه
بتفصیل تحقیق معلوم توان
کرد اگر از زبان مردی که آشنای
این راه باشد بشنوند آنرا
تاثیری دیگر و نورانیتی دیگر
باشد و کارگر و دلنشین تر گردد
باز اگر سعادتمندی را بحکم فطرت
در جوهر ذات وی این معنی
ابداع نموده باشند تا بی سابقه
تکلف در باطن خود بذوق دریابد
این پایه از همه بالاتر بحصول
مقصود نزدیکتر باشد اصل
همین ست آنرا که استعداد قبول
حق در اصل فطرت نهاده اند
هرچه گویند بر عکس افتد و ضد
مقصود اثر آرد نعوذ بالله من
ذلک صاحب فطرت را سخن
شنیدن و با نیکان صحبت
داشتن این فائده دهد که آنچه
در استعداد وی نهاده و در
فطرت وی ابداع نموده اند
از قوت بفعل آرد و حجب
موانع که سد راه مقصود اند
از پیش بردارد مشکل آنکه با وجود
قابلیت و استعداد مدار کار
بر طلب و تعطش نهاده اند که آرزوی
مقصود بی کسب و طلب مجرد
هوس و خیال بود اما وجود
حقیقت طلب که شغف
و استغراق مطلوب ست
بخششی که چندان بوی مشغول
شود که ما سوای آن مهجور

شیخ سمنائی

درویشی بود صاحب برکت وکشف وکرامت سهروردی بود وباشیخ نور معاصر آورده اند که
که روزی در سرای او فرو خوانده اند که درین مقام قطب نزول خواهد کرد تهیه اسباب مجلس کرد
وبر شیخ نور التماس کرد که در سر من چنین گفته اند ودرین زمانه جز شما قطب نیست در منزل
من بیایند شیخ نور دعوت او را اجابت کرد ودر منزل او برفت بعد از خرج شدن طعام
قوالان حاضر آمدند همه اکابر وصدور جمع بودند چون قوالان قول برگرفتند صدر جهان
برخاست وگفت نامشروع است وروان شد بعد ازان مفتی روان شد همچنین همه منکران
سماع رفتند یکی مولنا تاج الدین اسیجابی داماد شیخ علاؤ الحق که مردی دانشمند بود نشسته
ماند وقوالان را منع کرد فایده نداشت قوالان این بیت برخواندند **بیت**

آن سوار کج کله کز ناز سلطان منست ❊ بس خرابیها کز و بر جان ویران منست

شیخ نور الدین را حظی پدید آمد وذوقی روی نمود ودر سماع شد مولنا تاج الدین بحث آغاز
کرد وشیخ جواب داد چون غوغا از جانب مولنا بسیار شد شیخ تفت شد گفت مولنا
تاج الدین چندین شوخی مکن مولنا چون درخانه آمد تمام اندام او را آبله گرفته بود نعوذ بالله من غضب الله

مولنا تقی الدین اودهی

بغایت متقی بود کار او آن بود که کتاب اوراد ی داشت آنرا میگرفت ودر آخر شب از خانه بیرون
می آمد تمام روز در جای مشغول می بود چون پاره از شب می گذشت بخانه می آمد آورده اند که
ابدالان بر مولانا آمدند وگفتند که تو میان ما باشی مولانا گفت من با زن وفرزند دارم با شما
بیجان ومانان مرا صحبت بر نخواهد آمد آورده اند که مولنا تقی الدین کنیزکی خریده بود روزی
آن کنیزک فرزندان خود را یاد کرد مولنا نیم شب ورا باخود برد وامان داد روز دیگر چون زن مولنا
شنید عتاب آغاز کرد وقضا را بعد چند گاه آن زن باشوهر وفرزندان بیامد ودر پای مولنا افتاد
که ما همه بنده شمائیم فرمود که ما همه شما را آزاد کردیم رحمة الله علیه

شیخ رفیع الدین

پسر بزرگ شیخ نور قطب عالم است بسیار بزرگ ومتواضع ومنکسر وصاحب جلالت بود وشیخ حسام الدین
مانکپوری میگوید که ادمی گفت والد من از سگ بازار هم کمترم وقتی کاتب حروف این حکایت

مکتوبات شیخ

مقبول گردد عزیز وتا در افتد طلبه معدوم ونایاب بود پس چه پایه کرد به ضعف بودن وآسوده نشستن نیز گنجایش ندارد
ه بودن تو مشکل وجدائی مشکل ❊ لاجرم بحکم ما لا یدرک کله لا یترک کاه روی بقبله مقصود باید آورد وکوشش
گرد دست وپائی زد تا بود که دمی مصادف دقت بر آید وقدمی بر جاده صدق افتد
قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات الا فتعرضوا لها
حاصل مضمون این حدیث بشارت مشحون باز گرد وکه در حدیث دیگر آمده است که حضرت واهب البرکات تعالی وتقدس در
هر روز وهر شب ساعتی آفریده است که بحکم جود وکرم حقیقی خود در وی آن خاصیت نهاده است که هر چه
دران ساعت بخواهند بیابند صدق رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وهو الصادق المصدوق
جنبش وطلب از همین جانب است آنجا همه مهیاست وبالفعل انچه در ذایقه وقت می آید
وتجربه باریافتگان حضرت موافق آن رفته است که اگر کسی در دل شب در گوشه خالی بحضور
دل وحلاوت وقت ویقین باطن سر نیاز بر درگاه عزت بنهد ودست سوال بزبان حال یا قال بر دارد عجب که
در بارگاه قبول بار نیابد وچنگ

رابخدمت والد خود نقل کرد گفتند که در تمام عمر خود این کلمه را حسب حال خود یافته ام رحمة الله علیه علی

شیخ انور رحمة الله علیه

پسر خورد شیخ نور ست بزرگ بود و بخی گوسفندان را فربه کردی و برائی فقرا ذبح کردی و خورانیدی و خود نخوردی شیخ حسام الدین در مکتوبات خود می نویسد که روزی مخدوم زاده شیخ انور را پرسیدم که عشق چه باشد فرمود مردمان که چشم فراز کرده می نگرند آن می بینند که دوست می آید یا خیال دوست یا پیام دوست و گرنه چشم برائی چه می کشایند

میر سید اشرف سمنانی

او را سید اشرف جهانگیر گویند از کاملان ست صاحب کرامات و تصرفات در سیاحت با امیر سید علی همدانی قدس سره رفیق بود عاقبت بجانب هندوستان افتاد و در حلقهٔ ارادت شیخ علاؤ الحق در آمد او را پیش از ارادت مقامات عالیه از کشف و کرامات حاصل بود در حقائق و توحید سخنان عالی دارد او را مکتوبات ست مشتمل بر تحقیقات غریبه با قاضی شهاب الدین دولت آبادی معاصر بود غالباً قاضی از وی تحقیق بحث ایمان فرعون که در فصوص اشارتی بدان واقع شده است کرده بود او در ینباب بوی مکتوبی نوشت قبر او در یکی از قریات جونپور است که او را کچھوچھہ گویند بسی مقام لفیض ست و در میانه حوض واقع شده نام سید دران دیار در دفع جن بغایت موثر است و او را ملفوظات است که یکی از مریدان او جمع کرده

مکتوب بست و دوم برادر اعز ارشد جامع العلوم قاضی شهاب الدین نور الله تعالی قلبه بانوار الیقین دعاء درویشانه و ثناء برکیشانه از درویش اشرف قبول فرمایند نامه که مندرج بعضی از سخنان بود رسید و استفساری که از بحث فصوص الحکم به نسبت فرعون تقاضا کرده اند بوصول انجامید بباید دانست که در فصوص که از نسبت او سخن افتاده ده جا آورده اند که بدلائل عشره اشتهار دارد مشکلترین مقامات و مغلق ترین مقدمات وی آنست که بسیار شارحان در ینجا پیچیده اند و سخن باصل بحث نرسانیده اند حضرت شیخ رضی الله عنه میگوید که فرعون را میگویند که ایمان باس دارد و یاندارد چه ایمان باس باطلاع احوال دوزخیه و استطلاع نکال اخرویه می باشد و برا نبود چه وے از سبب غرق و تخریب مستغرق ایمان آورد کما جاء فی القیصری لما کان ایمان فرعون فی البحر حیث رائی طریقا واضحا واسعا عبر علیها بنو اسرائیل قبل الغرغرة و قبل ظهور احکام الآخرة مما یشاهده الناس عند الغرغرة جعل ایمانه صحیحا معتدابه فان ایمانه بالغیب لانه کان قبل الغرغرة لا بمعاینة عذاب الآخرة کما هو شان ایمان البأس فمن یؤمن عند القتل من الکفار فهو صحیح من غیر خلاف و فی الفصوص فقالت لفرعون فی حق موسی انه قرة عین لی و لک فبه قرة عینها بالکمال الذی حصل لها کما قلنا

ورد امن مقصود نه زند خلاصه دعا اسلک سلک ست باقی همه هیچ ادست و بالله التوفیق اصل مدعا عرض دعا بود سخن بجهت وقت بجائی دیگر افتاد معذور خواهند داشت مقصودی دیگر دارد و آن عرض انهمعنی ست که چون حق تعالی از آنحضرت بزمره وقت فقرا ثابت شده است شکر گذاری آن بعد از ملازمت دعای خیر چنان خیال کرده شده است که در ضمن بعضے عرائض که بخدمت ارسال میدارد گاهی سخنے که متضمن معنے خیر اندیشی و خیر طلبی بود مینوشته باشد ذوق همزبانی و لذت صحبت روحانی بحاضران مجلس گرامی بگیرد و نیز بحکم عادت و ارادت چنان نشسته که گاه گاهی این خس ریزه را که از قلم نامند بر دست این حقیر جریان میدهند و از انچه لایق روزگار اصحاب و موافق حال این حقیر بود حرفی سر میزند اگر در اثنای آن حرف آشنا مرزدهی سعادت و قبول اما بشرط ستر و کتمان تا سخن در پرده بماند قدم از جادهٔ طلب بیرون ننهند اول بجهة آنکه این حقیر را چه مرتبه آنکه در ملازمان نصیحت بکشاید حقیقت گوئی بنیاد نهد دیگر بسبب آنکه طبیعت قلم طغیانی نهاده اند تا از کجا سر بر زند و نغمه زند انسان چه فهمد و در چه وادی افتد درین روزگار که عالم خود نیز فقرا می

وکان قرة لفرعون بالایمان الذی اعطاه الله عند الغرق فقبضه طاهرا مطهرا لیس فیه من الخبث لانه قبضه
عند ایمانه قبل ان یکتسب شیئا من الآثام والاسلام یجب ما قبله وجعله آیة علی عنایة سبحانه لمن شاء حتی لاییاس
احد من رحمة الله فانه لاییاس من روح الله الا القوم الکافرون فلو کان فرعون ممن ییاس ما بادر
الی الایمان فکان موسی علیه السلام ما قالت امرأة فرعون فیه انه قرة عین لی ولک لا تقتلوه عسی ان ینفعنا
قوله الآن وقد عصیت قبل وکنت من المفسدین ای امنت الآن وقد کنت من العاصین المفسدین
من قبل نوع من العتاب عنه توجه الی الحق والایمان به ولاینافی صحة ایمانه وما جاء من قوله یقدم قومه
یوم القیمة فاوردهم النار وبئس الورد المورود الضمیر للقوم اللعینة ودخول النار لاینافی الایمان
ولیس لکفر فرعون بعد ایمانه نص صحیح وما جاء فیه کان حکایة عما قبل ایمانه وفائدة ایمانه علی تقدیر
التعذیب عدم الخلود فی النار والتعذیب بالظلم فی حقوق العباد وما لایرتفع بالاسلام فلا ینکر
علی الشیخ فیما قاله مع انه مامور بهذا القول اذ جمیع ما فی الکتاب مسطور بامر الرسول صلی الله علیه
وسلم فهو معذور کما ان المنکر المغرور معذور وقوله جعله آیة علی عنایة اشارة الی قوله فالیوم ننجیک مع
بدنک من العذاب بوجود الایمان الصادر منک بعد العصیان والله تعالی اعلم بالسرائر من کل من
وکافر هر چند آن برادر قدوهٔ علمای روزگار و زبدهٔ فضلاء هر دیار است اما بعنایت الٰهی و حمایت
نامتناهی واز التفات این طائفه علیه و توجهات این زمرهٔ سنیه قربی از مشرب صوفیه وطرفی
از منصب باطنیه دارد و این را از اعلی ترین دولت واحری ترین رفعت تصور کند که بی عنایت
ازلیه ورعایت لم یزلیه کسی بدین شرف مشرف نمی گردد ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و رتبهٔ این
مشرب و وجه این منصب شمه از امام احمد غزالی رحمة الله علیه شنیده شود که میفرماید من لم یکن له
نصیب من هذا العلم اخاف علیه من سوء الخاتمة وادنی نصیب منه التصدیق والتسلیم لاهل التحقیق
و برآمدن از ورطهٔ دریائی شرک خفی جز بدستگیری این عقیده امکان ندارد و برخی از اذکار معمول مشائخ
چشت گفته آمدیم معمول دارند انچه از آثار وی نمودار شود بنویسد تا بمطالع او برنمود ار رحمن و اطوار
شیطان اقبال و اهمال گفته آید انشاء الله چون در ایام معدود بهم التقا یافته شود معارف مطلوبه
وعوارف موهوبه درمیان نهاده آید جناب نتیجة المشائخ شیخ رضی که مصحوب نامه تشریف برده اند
غالبا برخی از یحتاج خود بسلطان ابراهیم ضاعف اقتداره عرضه خواهند کرد توقع از مکارم
اخلاق برادرانه آنکه مهما امکن بمقتضای ادخال السرور فی قلب المؤمن کالحج وسائر العبادات
کالتطوع بمتمنای من اغبرت قدماه فی سبیل الله حرم الله جسده من النار سعی و رعایة دریغ نخواهند فرمود

گر برآید کاری از دست کسی			به که در کار کسی زند دست وپائی
کار باید کرد کان از روی دل			کار او نبود بود کار خدائی

این وقت سخن احکام اسلام
و شریعت گفتن حکم حقایق و اسرار
توحید گرفته است بلکه مشکلتر
از آن ست فرقه ملاحدهٔ زمان
ما اهل شریعت اند نعوذ بالله
من الجهل والطغیان و نسال
الله العافیة دیگر چه گوید

الرسالة الثانیة والعشرون

اتحاف الاحبة ببیان حدیث المحبة

لا اله الا الله محمد رسول الله
اللهم انی اسالک حبک وحب
من یحبک وحب عمل یقربنی
الیک دستاد و ستادان و
محبوب محبوبان که مصدر جوامع
کلم و منبع تمامهٔ اسرار و حکم ست
صلی الله علیه و آله وسلم باین
کلمه جامعه اشارتی بمقصود حقیقی
و طریق وصول بدان کرده
است فقره اول خود عین مقصود
است و ما ناکه مراد محبت ذاتی
است که مطلق ست از قیود
صفات و افعال و انجذاب
خاص ست باحدیت ذات
و الا محبت منبع طبیعی ست حاجت
بطلب و سوال چیست و فقره
ثانی اشارت ست باقرب
طرق تحصیل آن مطلوب چه
محبت مردان خدا است که
بکلیت از خود تهی شده و از
قید هستی برآمده و بحق باقی گشته
اند ظاهر و باطن ایشان بنور
الٰهی پر شده و مشکوة مصباح
ذات گشته یا عین محبت اوست

از انجاکه درویشان اطراف روزگار و دل ریشان اکناف دیار فهمیده اند که نسبت بفقیر جناب ایشان را سر می صحبتی است ضرورت میگردد که گاه گاه تصدیع اوقات شریفه داده می آید معذور خواهند داشت

شیخ فتح الله اودهی

خلیفه شیخ صدر الدین حکیم است در اوایل حال از علمای دهلی بود سالها در مسجد جامع دهلی پایین منار شمسی بر مسند درس و افادت جا داشت و در آخر مرید شیخ صدر الدین حکیم شد و بسلوک این طریق مشغول گشت گویند که وی ریاضات بسیار کشیده بود ولیکن نفحه از ان عالم بمشام حال او نرسیده شکایت این حال پیش شیخ برد فرمود که ترک تدریس کن و کتابها را از ملک خود بدر کن او همچنان کرد مگر کتابی چند که بسمت نفاست و لطافت موسوم بود وا زیر خود نگاه داشت هنوز فتح باب معرفت در توقف بود تا بقیه کتب را نیز از خود جدا کرد و او را دیدند که بر لب آبی نشسته اجزا را میشست و آب از چشم او میرفت تا لوح ضمیرش از نقش ما سوی پاک شد و در بدل آن علم باطن ثبت یافت و شیخ قاسم اودهی دهلوی از مریدان اوست رساله دارد مسمی بآداب السالکین رحمة الله علیهما در وی می نویسد درویشان مصلا و تسبیح و شانه و عصا و مقراض و سوزن و ابریق و کاسه و نمکدان و طشت و آفتابه و کفش و نعلین که بمریدان و یاران میدهند هر یکی دلالت بر معنی دارد مصلا دلالت بر استقامت طاعت و عبادات میکند تسبیح دلالت میکند بر جمعیت یعنی خواطر پریشان و متفرق که مزاحم وقت او بود بجمعیت برونمود و یک خطره گشت چنانچه دانهای متفرق جمع شده است شانه نشان خیر است یعنی شر از وی دفع شود عصا دلالت میکند بر آنکه تکیه و اعتماد و ثقه همراه یکی باید که واحد حقیقی ست مقراض دلالت میکند بر قطع علایق و بر قصر آمال سوزن دلالت میکند بر پیوند صورت و معنی اما سوزن را بی رشته ندهند بیت سوزن بی رشته از پی پیوند ❊ آن بد و این بدوست حاجتمند ❊ ابریق و کاسه دلالت میکند بر رعایت فقرا و مهمانان بنانی و آبی نمکدان و طشت و آفتابه دلالت میکند بر کندوری یعنی کندوری پیران حواله او شد و کفش و نعلین دلالت میکند بر ثبات قدم و اگر شانه بکسی دهند باید که برهنه ندهند بلکه در جامه یا کاغذی پوشیده بدهند که آلت مفارقت است و چون کارد بکسی دهند باید که در نیام کرده بدهند و خربزه و یا گوشتی همراه او کنند و سبو و ابریق و مثل آن آب پر کرده بدهند و چون شانه در شانه دان کنند جانب دندانهای باریک درون شانه دان کنند که در کار جدائی موی ابلغ است یعنی چون سبب تفرق و جدائی است دور تر باشد بهتر است

مسعود بک

مکتوبات شیخ

با مستلزم آن پیران راه میگویند سعی کن که این چنین مردی را که صفتش نه اینست در دل تو جای باشد یا خود را در باطن او جای کن اگر او را در دل تو جای باشد نورانیت وی درون ترا نورانی گرداند و نور حق که اوست یا با اوست ظلمت زدای آئینه دل تو گردد و اگر ترا در باطن وی جای بود باطن وی محل نزول رحمت ست هر روز و هر لمحه نظرات رحمت از حضرت عزت در انجا می افتد چون ترا در انجا یافتد لابد پرتو نظر بر تو نیز افتد بر اندازه نسبت محبت و یگانگی که با وی داری و اگر محبت این مرد را نیز بر محبت ذاتی حمل کنند دور نباشد چه باشد البته چنین باید اگرچه عنوان وساطت و وسیلگی در بادی النظر در توهم خلاف آن افگند و لاحظ صفت اطلاق و قید فرقی در میان نهد ولیکن در حقیقت عینیت و اتحاد است همین محبت ست که بآنجا بر میگردد تا اینجا محبت ذاتی آموخته نگردد یعنی نسبت باصل حصول نه پیوندد و گفته اند سخت کوته نظری کرده خدمت مردی رود و مطمح نظر وی آن باشد که تحصیل کمال برای نفس خود کند سخت تاریک ست این

از اقربائی سلطان فیروز است نام اصل او شیر خان است تقی در لباس اغنیا و اہل دولت بود ناگاہ جذبہ
از جذبات حق گریبان گیر حال او شد و بخدمت درویشان در حلقہ صحبت ایشان در آمده مرید شیخ
رکن الدین ابن شیخ شہاب الدین امام شد بغایت حالت سکر داشت وی از مستان بادهٔ وحدت و خم
شکنان خمخانهٔ حقیقت است سخن مستانہ میگوید در سلسلہ چشتیہ بہ مجلس اینچنین اسرار حقیقت را فاش نگفتہ
و مستی نکرده کہ او کرده بگویند اشکال وجدی گرم بود کہ اگر بر دست کسی می افتاد می سوخت در علم تصوف
و توحید تصنیفات بسیار دارد و تصنیفی دارد مسمی بہ تمہیدات بر طبق تمہیدات عین القضات ہمدانی بسیاری
از حقائق و دقائق در انجا مندرج و دیوان اشعار دارد و قصائد و غزل و باقی اقسام سخن ہمہ انجا
است اکثر قصائد و اشعار امیر خسرو در جواب گفتہ اگرچہ در بعضی مواضع طریقہ شاعری نامرعی ماندہ
اما بعضے سخنان متین شاعرانہ نیز آمده و تصنیفی دیگر دارد مسمی بمرآة العارفین میگوید بیت ما نسخہ محمد مرسل
فتاده ایم ؛ زیرا کہ ہر ولی ست بدین نسخہ نبی ؛ قبر او در مقبرهٔ پیر اوست قریب مقام خواجہ قطب الدین
در لاڈو سرای بسیار مجردانہ و غریبانہ خفتہ است قدس اللہ سره در دیباچہ کتاب مرآة العارفین میگوید
لسان وقت ناطق ست و عین غیب شاہد ما غائبان حاضریم و حاضران غائب از انروی کہ ما ئیم
پیدا نہ ایم و از انروی کہ ما نہ ایئم ہویدا ایئم اگر کشف رموز غیب جوئی ما را ما مگوئی این حروف ست
کہ ظروف اسرار است و نقاطی ست کہ نگارش اسرار است بیاضی ست کہ در چشم دل سودا ایزد
و سوادیست کہ در دماغ سودا انگیز و نوریست دیده افروز و ناریست پرده
سوز ما شجر اخضر طوریم کہ نار نمائے آن نوریم نور رش بر ما تافتہ و ظلمت از ما
شتافتہ و ما را بے ما یافتہ و ما از ما می گوید و شما را بی شما جوید حجاب اینست باز کن و خود را محرم راز کن
اینجا صور نیست و در آئینہ کشف متجلی و عروسیست بحلیۂ سر متحلی آئین جلوهٔ مرآة العارفین ست بشناس
اگر ت چشم یقین ست اینست مطلع کتاب مرآة العارفین و ہمین فقرات در دلالت بر فضل و کمال او کافی
ست و ترتیب کتاب بر چہارده کشف کرده و در کشف رابع عشر بیان روح کرده است والحق آن
مقدار معارف درین باب کہ درین کتاب ذکر کرده است در کتاب دیگر کمتر است الکشف الرابع عشر
فی بیان حقیقۃ الروح بدانکہ خداوند تعالی سر روح را از ہمہ ممکنات پوشیده است و با دراک عقلی و
احساس بصری او را کس ندانستہ و ندیده قل الروح من امر ربی برا ثبات وجودش اقرار است و ما
اوتیتم من العلم از طلب شہودش انکار روح اگرچہ باثار پیدا است اما عقل از ادراک ماہیتش شیدا است
سخن در مائیت و ماہیت او وحرا است کہ او درا حد و مقدار کلام ست محققان گویند کہ شناخت روح
برجح است تا روح نقاب از جمال عزت بر انگیزد در شمع عقل نور معرفتش در نگیرد روح حقیقت انسانست
کما قال الشاعر ؎ و کنت بالروح لا بالجسم انسانا ؛ و صورت رحمانست ان اللہ خلق آدم علی

سخن بفہم عاشقان صفات
نه در آید یافت اینمعنے جز
در مرتبہ عشق مفرط کہ مستلزم
فنائے کلی ست ممکن نباشد
کمال حقیقی ہمین ست
و کمالات دیگر کہ ناظر
در جانب وجود و ہستی ست
در جنب آن محو ست
و اگر باشد تابع آن خواہد بود
و اگر نباشد نیز غم نیست مطلع
گوہر جود ہستہ او بدریا حاجت ست
بیان حب من یحبک اینست و
حب عمل یقربنی الیک اینمقام
سلوک و توسل ست و عمل شامل
عمل ظاہر و باطن ست
عمل باطن ہمان محبت
ست و مراد ازان محبت ذاتی ست
پس مآل این کلمہ نیز بمضمون کلمہ
اولی راجع آید غایتش تنزل کرد
و خود را شایستہ محبت وی ندید
یعنی اگر ترا نتوانیم یافت دوست
داشت باری بحب محبت تو گرفتار
باشیم و فرق در عبارت و ادای
معنی بیش نیست الا محبت محبوب
و حب محبت وی نظر بمآل معنی یکی آید
و اگر بحقیقت روند و بذوق
در افتند آنچہ پیدا ست و بدان
نشان توان داد ہمین محبت
و محبوب در پرده غیب ست و
محب خود در ہیچ جا نیست چنانچہ سر نہند
اینجا ذوق یافت ست نہ یافت
پس اگر چیزی خواہد بود ہم متعلق
بمحبت خواہد بود این سخن عالی
و قیمتی دارد رجوع بوجدان باید کرد
کہ ادراک عقل بفہم آن بہ تمام

صورتۀ آو نوریست از جمال ربوبیت تافته بر آئینه که قابل قبول آن آمده آنجمال بخود یافته هم ازان سخن
در وممنوعست که آواز عالم صانع ست نه از جنس مصنوعست افشار سر الربوبیة کفر آی عزیز در
آئینه وجهی که از مشاهد می تابد آئینه را حقیقت است و مشاهد را صورت همچنان روح وجهی است
از جمال رحمانیت در آئینه انسانیت هر که از وجه آن جمال نگرد راهی بقدم برد و هر که از وجه آئینه نظر
کند دامنش را لوث حدوث تر کند اینجا حدوث عبارت از ظهور اوست در حدوث چنانچه صورت شاهد
در آئینه ای عزیز در هیچ چیز چندان اختلاف نیست که در روح ست هر که گوید اوعرض است در چشم
سرش مرض ست و هر که را ظن است که او جسم است او محروم ازان قسم است و هر کرا الیقین ست که او
جوهر است او را گوش دل چون حلقه بر درست اما هر که بروی و بمت این اسامی نمی نهد عجز معرفتش
خبر از معرفتش همی دهد العجز عن درک الادراک ادراک انگشت بهر چه نهی او آن نیست کما قال
بعض الصوفیة الروح لطیفة تسری من الله الی اماکن متفرقة لایعبر عنه باکثر من موجود او باده است نه جام
او قمر است نه غمام محققان گویند روح را دو اعتبار است سراجی و زجاجی هر که از و بعلی عبارت کرده
است واز کشف اشارتی آورده از روح زجاجیست نه از روح سری محققان گویند در پیش یک
سحر الله نور السموات و الارض هزار در هزار زجاج است که در همه تافته عکس یک سراج است
تعدد در روح باعتبار زجاج بود نه باعتبار سراج حدوث و نیز بدین وجه است **مصراع**
هست این هزار آئینه و آفتاب یک این صورت تافته اوست در زجاج که بر قدر صفائی محل ظاهر
میگردد نباتی و حیوانی و انسانی چنانکه آفتاب از مشرق در تابد زمین از و سه تاثیر یابد یکی سایه که بعد
حائل بود دیگر اثر که بی حائل نازل بود و دیگر عکس که محل صفا آنرا قابل بود اگرچه این آثار بیکدیگر متفاوت
باشند اما در وحدت آفتاب تفاوتی نیارند پس روح نباتی همچون ظل بود که حائل دارد و روح حیوانی
چون حرور بود که بی حائل سر بر آرد و روح انسانی چون عکس که از روی صفائی محل از عین آفتاب
پرده بر میدارد و آن سریست بزرگ ای عزیز عکس در نظر تحقیق عین شخص ست که آنرا از خود نوری
نیست و جز بدان وجه ظهوری نه حرکت و سکونت عکس بشخص ست چنانکه عکس را تعین وجود است همچنان
عین را بالعکس مشهورست اگر عکس عین شخص نبودی انا الحق و سبحانی بچه وجه رو نمودی اگر بر خاطرت آید
که روح انسانی نیز متفاوت است گوئیم این تفاوت نیز در قابل است نه در فیض آفتاب بر قدر قابلیت
محل جای خورد نماید و جای بزرگ آید چون محل بکلیت صفا یابد او بوجه خود در تابد و این تافته را در مرتبه
اول امر گویند که کل افراد نوع انسان را متساوی است و چون محل صفا پذیرد و منظور حکم ناظر گیرد آنرا
نفخ گویند و نفخت من روحی ازین بی ظهرت پس ارواح ملائکه ازین نظر وجوه امر الله باشند و روح انسانی بظهور رید
تصرف صورت تجلی ذات پس نسبت ارواح ملکی با ارواح انسانی چنان باشند که نسبت کواکب با قمر در هیئت

کمال نمیرسد انیست بیان حجت
علی بقرینتی الیک اینجا فائده دیگر
بخاطر رسیده که در سلسله علیه نقشبندیه
بناء کار بر سه طریق قرار داده اند
اول طریق توجه و مراقبه معنی بیچون
و بیچگون را که از اسم مبارک الله
مفهوم میگردد بی توسط عبارت
عربی و فارسی و غیر ها ملاحظه نمایند
و بجمیع مدارک و قوی بدان متوجه
شوند تا آنکه تکلف از میان بر
خیزد و دوام آگاهی دست دهد
به فنای فنا کشد دوم طریق رابطه
و آن توجه بصورت پیریست که
فانی فی الله و باقی بالله شده
چنانکه غیبت و بیخودی روی
نماید و صورت آن برزخ دانا که
جهت اسفل اوست از نظر ساقط
گردد و در بحر شهود ذات و حضور
حق که جانب علو اوست بیفگند
سیوم طریقه ذکر لا اله الا الله بطریق
خفیه که جامع معنی نفی و اثبات ست
طریق اول اعلی طرق ست و حصول
آن بیش از تصرف جذبه در وجود
سالک تعذری دارد و دوم که
طریق رابطه ست اقرب طرق و
منشاء ظهور عجائب و غرائب ست
و بحقیقت رابطه همان رابط محبت
ست و حفظ صورت از لوازم آن
ولیکن در ضمن وی اسرار سے
شگرف ست و طریق سیوم احکم
و اساس کار وی محکم است و
درین حدیث اشارتی برین سه
طریق میتوان یافت اسالک
جیگک اشارت بطریق اول
که طریق توجه و مراقبه است

قمر را در ظهور تفاوتست و بهر هیئتی نام دارد و آورا در سیر ترقی است اما کواکب بر یک نوراند و ایشان را بر یک وجه ظهور در هیئت اینان تفاوتی نیست هم ازان از دیدن آفتاب دور ند و ملائکه را نیز ترقی نیست و ما منا الا له مقام معلوم هم ازان از رویت محجوب آمدند که دیدن آفتاب کواکب را آفت ست اما قمر بخود نوری ندارد و از خود ظهوری نه در آئینه او انچه می تابد آفتاب است که از جهش بتابست او در وجه قبول خود جز آفتاب نمی بیند ازان در چهار بالش خلافت در شهر قلب می نشیند اینجا انسان را باید شناخت که او کیست مگر ممکن را هم ازان ممکن گویند که او عدم ست که قابلیت قبول وجود واجب دارد پس آنچه درو باشد همون باشد فهم من فهم اگرچه هر کسی بر قدر کشف روح اشارتی کرده است و آنرا بعبارتی آورده اما آنکه جامع اقوال ست که مبنی از کشف کمال است اینست والصحیح عندی ان الروح تسمیٰ لطیف خفی بالذات والظاهر بالآثار و یظهر تصرفه بالصفات السبعة یتعلق بالجسم یزول بمفارقته وهی صورة بیانیة لتصرفه تعالے فی العالم لا یلطفه حس ولا یدرکه عقل آری عزیز هیچ حدی تمام تر روح را ازین نیست یعنی چنانچه خداوند تعالی پنهان ست بالذات و پیدا است بالآثار روح نیز بالذات مستور است باثر حیات مشهود و چسد بتعلق او تصرف صفات سبعه را قابل میگردد و بمفارقتش آن تصرف ازو زائل میگردد پس آل و ازروی تصرف در جسد صورت بیانیه بود مر تصرفش را در عالم وله المثل الاعلی پس قالب نموذجی بود از عالم و اعضا درو همچو اشیاء و قوا درو همچو روحانیات در جسمانیات و روح وجهی ازان جمال و پرتوی ازان جلال بل عکسی از تجلی ذات چنانچه خداوند تعالی نه درون عالم است و نه برون عالم نه متصل بدو و نه منفصل ازو همچنان روح هر که در خود فرو شود از دوئی یک سو شود بل خود نماند بخود او شود ای عزیز اگر او تعالی وجه ربوبیت که روحش خوانی در مرآت قالب بشریت ننمودی معرفت مستحیل الوجود بودی اول در آئینهٔ انسانیت وجه صفاتش در تافته پس او را بدو دریافته علم او از وجه علم و ارادت او از وجه ارادت و قدرت او از وجه قدرت و حیات او از وجه حیات و سمع او از وجه سمع و بصر او از وجه بصر و کلام او از وجه کلام اینجا عرفت ربی بربی همان ذوق دارد که من عرف نفسه فقد عرف ربه که حقیقت انسان صورت رحمان ست پس معرفتش معرفت حق را تبیانست بل در نظر تحقیق این عین آنست اما روح را تجلیات ست در هر تجلی او را وجهی است و او بهر وجه متجلی بعالمی که مبدأ و معادش خوانند و صوفیه را دران بسی لطائف و نکاتست بدانکه مبدأ عبارت است از سر روح که وجه رب سبوحست در کمنه جمال با نه لیست و این را علم قوت گویند چنانکه قوت تنویر در آفتاب و معادش اشارت بتافت آن وجه در مرایای قوالب و ظهور آنرا مراتب ست اول بر صفت قلب بود و این همچنان ست که در آئینه قمریت هلال از وجه آفتاب چون محل بکلیت صفا پذیرد عکس صفت شخص گیرد و ملال در آئینه قمریت بدر شود و شمس بر قدر قمر نماید و این کمال کمال است و آوردن روح از مبدأ او در معادش از جهت

وحب من یحبک بطریق رابطه و حب عمل یقربنی الیک بطریق ذکر و محبت در همه جا معتبر آمد پس اصل همه محبت باشد اللهم انی اسالک حبک و حب من یحبک و حب عمل یقربنی الیک تتمه حدیث اینست واجعل حبک احب الی من نفسی واهلی ومالی ومن الماء البارد الی العطشان اللهم ارزقنا علم شریف محبت خواهد بود با آنکه جریان سنت الٰهی برینست که وصول بمنزل مقصود بی دلالت مرشد کامل از محالات عادیست و وجود مرشد کامل لا سیما در آخر زمان اعز من الکبریت الاحمر داشته اند والحق چنین ست که گفته اند الا آنکه پروردگار تعالی بر همه چیز قادر ست آخر زمان و اول آن دراینجا برابر ست و فیض حق را انقطاع نیست و نور پیغمبر را صلی الله علیه و آله وسلم انطفا نه نا امید نه باید بود که حقیقت محمدی را دورات ست مثل دورات فلکی و نهایت هر دوره ما اکثر بر سر صد سال که ان الله یبعث لهذه الامة علی راس کل مائة سنة من یجدد امر دینها هر کرا کاری از دست بر آید که سبب تقویة و تجدید و ترویج این امر گردد از هر وادی که باشند داخل این بشارت ست و علماء و مشائخ و امراء و حکام و غیرهم همه مصدوق این عنوان اند و اعظم امور درین باب ارشاد و هدایت ست و تجدید و ترویج احکام سنت بالاتر ازین کاری که مثمر سعادت ابدی و دولت سرمدی گردد نیست

ظهور آن جمال ست پس مبدأ روح ازلیت باشد و جمال ابدیت و معادش ظهور او در مرایای قوالب بشریت
کفر و ایمان و سعادت و خذلان هم بدین وجه است و مراد طلب کمال سری است در ادوار نبوت و اطوار
ولایت چنانکه سریان نور شمس در قمر از هلالیت تا بدریت و این همه ادوار و اطوار معادش ست چون
انطوای آن نور بسر ذات آید چنانچه قمر را به شمس محاق روی نماید تا همگی شمس شود و قمر پدید نه و شمس اجبر شمس
نظیر نه کل شیء هالک الا وجهه پس معاد عبارت از رویت و آن ظهور وجه ازلیت ست در صورت
ابدیت حدوث عبارت از درجات آن ظهور است ازینجا روشن گردد که بر هر ذره از کل مطالع همان
نور است این درویش درین معنی گوید **بیت** گر از خودی خویش برون آئی تو ÷ در پردهٔ توحید
درون آئی تو ÷ و راز روش چون و چرا بر گذری ÷ از خود شده بی چرا و چون آئی تو ÷

سید ید الله رحمة الله علیه

نبیرهٔ میر سید محمد گیسو دراز و خلیفهٔ اوست مشرب عشق و محبت بروی غالب بود **نقل ست** که وی خورد
بود روزی سید طاقیهٔ خود را از برای مسح برآورده نهاده بود که سید ید الله آمد و چنانچه عادت اطفال باشد
طاقیه را برداشت بر سر خود نهاد سید فرمود ترا این خلعت مبارک باشد الحمد لله امانت باهل خود رسید بعد
ازان هر کرا مریدی قبول کردی انابت بسید ید الله فرمودی و تربیت و تلقین ذکر خود نمودی گویند
که سید ید الله را با زنی ابتلائی محبتی واقع شده بود مدتی محبت او در لباس کتم و عفاف مستور بود
آخر آن زن را در حبالهٔ عقد خود درآورد و وقت سحر بر حسب تعارفی که درین دیار است عروس را جلوه
سید اوند بمجرد آنکه نظر سید ید الله بر جمال او افتاد یکی ذوقی و حالتی او را دست داد آهی بر کشید و جان بحق
تسلیم کرد عروس در محفه نشست و او را در کنار گرفت تا وقت وصول بمنزل او نیز تمام شده بود هر دو
را پهلوی یکدیگر در قبر کردند رحمة الله علیهما۔

شیخ پیاره

مرید سید ید الله است و تربیت از میر سید محمد گیسو دراز یافته گویند که وی در اول که بخدمت میر سید
که درویش جامی عاشق بوده او از اظهار آن حجاب کرد و تکلف نمود و عرضه داشت کرد که بنده برای
عشق آموختن بخدمت ایشان رسیده است سخن عشق چه دانم که چه باشد فرمود مقصود امتحان حال و
دانستن کیفیت مشرب تست اگر درین باب واقعه افتاده است بگو و حجاب مکن عرضه نمود که من وقتی
بر بنده زنی نگران بودم و هیچ حیله وصال او دست نداد و می زنار بستم و به بتخانه که او به پرستش می آمد
رفتم تا او را ببینم سید او را در کنار گرفت و گفت عالی همتی چون تو دیگر کجا یابم که او طریق محبت خدا

قل هذه سبیلی ادعوا الی الله علی
بصیرة انا و من اتبعنی و سبحان الله
وما انا من المشرکین عجب تر آنکه
بعد از وجود ظهور این چنین ذاتی کم
کسی باشد که قدر این نعمت شناسد
و شکر آن بجا آرد یضل به کثیرا و یهدی
به کثیرا ٥ جمله عالم زین سبب
گمراه شد ÷ کم کسی ز ابدال حق
آگاه شد ÷ و فروتر پایه درینباب
تسلیم و اذعان و قبول ست و اگر
این نیز نباشد خوف خسارت
دنیا و آخرت و وخامت عاقبت
و سوء خاتمت ست عجب از غافل
طالب با خود چه گویم که بعد از شنیدن
خبر ظهور اثر داعیه در یافت این
سعادت و باعث عشق و محبت
از باطنش سر بر نزند و قدم صدق
در راه طلب ننهد ٥ دلی که عاشق
و صابر بود مگر سنگ ست ÷ ز عشق
تا بصبوری هزار فرسنگ ست ÷
درین زمان که آن حادی عشر ست
نوری جدید از مشرق ولایت
و هدایت میتابد بیشک درینجا
سری از اسرار الهی مضمر ست
که توقف و انکار را درینجا
مجال تنگ ست و دلائل عنایت
و ظهور نورانیت لائح و واضح ست
و جمعی از طالبان که در ظل تربیت
و حوزهٔ تصرف و عنایت این مظهر
حق مشغول اند کشف حقیقت
حال و استغراق ما لله استهتار
ایشان در ذکر الهی و ظهور انوار و
اسرار نسفت از حیطهٔ تعبیر و تقریر
له ٥ سستهنار رستن آب
در زمین ۱۲ مصراع

بیاموزم این کار عالی همانست عزیز تر از ایمان دیگر چه چیز خواهد بود تو آنرا صرف راه محبت کردی اکنون ترا عشق حقیقی در آموزم آورا در حجرهٔ شیخ فریدالدین شکرگنج که داخل روضه قطب الدین بختیار است قدس الله سرهما اربعینات متوالیه فرمود و قابل انعکاس انوار معرفت گردانید بعد ازان باشارت پیر مرید سید بدالله شد و کار کرد و بکمال رسید

شاه جلال

گجراتی مرید شیخ پیاره است از کاملان وقت بود صاحب تصرف و کرامت و ظاهر و باطن مرتبه عظیم و شانی رفیع داشت گویند که وی باصل از ولایت گجرات است و در گور و بنگاله بتخت نشستی و حکم کردی چنانچه پادشاهان نشینند و حکم کنند پادشاه گور او را شهید کرد از جهت توهم و دغدغه که بقول غرض گویان بخاطر او راه یافت **نقل ست** که چون قاتلان در خانقاه او در آمدند و بنیاد خونریزی کردند بر هر مریدی که شمشیر میزدند شیخ فرمودی یا قهار یا قهار چون تیغ بروی زدند فرمود یا رحمن یا رحمن و بهمین کلمه جان بحق تسلیم کرد گویند که سر او بر زمین افتاده بود و الله الله می گفت رح

شیخ محمد ملاوه

او را مصباح العاشقین گویند وی در اوائل مرید شیخ احمد راوتی بود و در ریاضت و مجاهدات و خدمت وی کشیده و در اواخر بصحبت شاه جلال گجراتی رسید و نسبت عشق و محبت درست کرد شیخی کامل و صحیح الحال بود و مولع بود بوجد و سماع **نقل ست** که یکباری بحضور او قوالی چیزی میگفت که مشتمل حالت بعد و فراق بود شیخ را حالی بجدی کشید که نزدیک بانزهاق روح رسید شخصی که بر احوال او اطلاع داشت قوال را فرمود تا چیزی دیگر بگوید که مخبر از حالت قرب و وصال بود بمجرد شنیدن آن یکی تازگی و فرحت در شیخ پیدا شد که گویا از سر نو جانی در قالبا وی ریختند ؎ الوصل یحیی و الفراق یمیت ✣ فما زلت فی العشق حیا و میتا ؎ گه بلطفم می نوازد گه نیازم میکشد زنده میسازد مرا آن شوخ و باز میکشد **نقل ست** که یکباری در خانهٔ وی آتش افتاد هر چه از جنس غله در خانه بود همه سوخت اتفاقاً قدرے شالی در میان غلهها بود که بجهت تخم زراعت نگاه داشته بودند آنهم در امیان سوخت چون وقت تخم افشاندن رسید کیفیت حال را با وی عرض نمودند که شالی که بجهت تخم نگاه داشته بودند تمام بسوخت چه میفرمائید فرمود ما سوختها را جز تخم سوخته دیگر چه خواهد بود وضوی تجدید کرد و دوگانه بگذارد و بمناجات رفت و گفت خداوندا هر بار بحکمت خویش کار میکردی این بار بدعا بنده خود بمحض قدرت خود کار بکن خداوندا شالی داشتم آتش بر گماشتی که آنرا بسوخت دیگر شالی ندارم چکنم گویند که دران سال در زراعت ایشان در هر

بیرون ست امروز مثل این حلقه و اجتماع اهل ذکر در زیر طاس فلک نباشد و اگر باشد کمتر باشد آنها که داخل اینکار و محرم خلوت سرّ اند بقدر استعداد و معرفت خود چیزے دریافته باشند اما بیرونیان در حیرت و تعجب اند که این چیست و از کجاست تعجب و تحیر چیست چرا درون نمی آیند و نمی نگرند عبارات و اشارات قوم از مقصود نشانها میدادند و از مردان راه و مقربان درگاه خبرها می شنیدند همه را برای العین می دیدند در باده ازان می دیدند که می شنیدند تا آخر اینکار خدا سازد کمال روز افزون چیست والله اعلم و علمه اتم و احکم دعا باید کرد که حق سبحانه و تعالی نقاب حجاب از چهرهٔ مقصود بردارد و موانع دریافت سعادت که عمده آن راجع بمحبت دنیا و قید نفس ست سدّ راه وصول نگرداند این نظر بعموم خلق و سائر ناس ست و صاحب فطرت سلیمه خود مجبول ست بر قبول طریق حق و سلوک شیخ انصاف و لعمری ان ذلک امر عظیم و انه لیسیر علی من یسّره الله و الله علی کل شیء قدیر خلاصه مدعا دعاست و نقاوه مدعا اینست که عاقبت بخیر باد ✣

الرسالة الثالثة والعشرون

ترک الاختلاط و المجانبة

عن صحبة الاخلاط

لا اله الا الله محمد رسول الله

الم یان للذین آمنوا ان تخشع

شالی دو برنج بست شالی را جنس پیش سلطان سکندر که والی عهد بود آورد ندا و سجدهٔ شکر کرد که در عهد دولت من اینچنین مردان اند که هرچه از خدا می خواهند می کنند **نقل است** که وی روزی در سماع بود و تواجد می نمود رائی از رایان آن دیار دران جا که مجلس سماع بود گذر کرد و بقصد تماشا در دریچه سر درآورد چون نظرش بر جمال شیخ افتاد بیهوش شد و هندوانی که باوی بودند گفت بگیرید و اگرنه رفتم او را از ان مجلس کشیده بدر بردند بعد از زمانی که بحال خود آمد کیفیت حال را ازوی سوال کردند گفت که این مسلمان خدا را در کنار گرفته میگردد اگرنه مرا بیرون کشیدندی بجانب او رفته بودم و در پائی او افتاده و در دین او درآمده

بیت عاشق گرد و هر که بکویت گذرد ❊ آری ز در و بام تو میبارد عشق ❊ وفات او در سنه تسعمائة و قبر او در ملاوه است که قصبه ایست از قنوج و شیخ را مریدان و خلفا بسیار بودند و جد پدری محرر سطور

شیخ سعد الله

مرید او بود در زمانی که شیخ در عهد سلطان سکندر درین دیار تشریف آورده بودند مدتها در خدمت او بود معنی درد و محبت و استقامت از صحبت شریف اکتساب نموده و عم کلان فقیر

شیخ رزق الله

المتخلص بمشتاقی نیز از مریدان اوست و شیخ را بوی عنایتی خاص بود و شیخ رزق الله مردی کامل و فاضل و عارف واز نوادر روزگار و از مردم سلف یادگار بود و جامع فضائل صوری و معنوی و در مشرب عشق و محبت و سلامت عقل و وسعت حوصله و صبر بر مصائب و دوام حضور و استقامت احوال یگانهٔ عصر بود و عمر شریفش به نود و دو رسیده و معنی ذوق و محبت و درد و نهانی تازه بود **مصراع** من اگر پیر شدم عشق جوانست هنوز ❊ در شان ایشان درست بود کسیکه بصحبت ایشان میرسید چندان از سخنان معارف آمیز و نکات محبت انگیز که اهل مواجید و اذواق را باشد می شنید که محظوظ می شد و در سلامت طبع و طیبت قلب و نقل حکایات مشائخ و تواریخ ملوک هند همچو ایشان کم کسی دیده خواهد شد و سخن را نیک باطمینان و لطافت و شیرینی می گفتند و در وقت گفتن سخن محبت و یا شنیدن آن ازان بکا و ذوق و حالت لازم حال ایشان بود و سفر کرده و صحبتها اندوخته و تجربه دیده و در صحبت غربا و فقرا و مشائخ بسیار رسیده و شعر بزبان هندی و فارسی دارند و رسالها ئی که بزبان هندی گفته چنانچه پیمان و جوت نرنجن بسیار مقبول و مشهور اند و نام ایشان در هندی راجن ست و فارسی مشتاقی و ولادت او هشتصد و نود و هفت و وفات او بتاریخ بستم شهر ربیع الاول سنه ۹۸۹ نهصد و هشتاد و نه بنده در تاریخ وفات او گفته است **قطعه** مخدومی عارف زمان مشتاقی ❊ وی گفت بوقت نقل مشتاق حقم ❊ حقّے چو بتاریخ وفاتش نگریست ❊ نوک قلمش همان سخن کرد رقم ❊ رحمه الله علی جمیع اسلافنا

قلوبهم لذکر الله و ما نزل من الحق الآن وقت آنست که عنان عزیمت بصوب سفر بیجانه که آنرا بعرف وطن مالوف خوانند بگردانند و خاطر از اوهام و خیالات فارغ سازند و توهم مضار اشرار نعوذ بالله منها و توقع منافع اخیار را بتقدیر و ارادت پروردگار عز اسمه بگذارند که هرچه وی سبحانه و عظم شانه خواسته است خواهد شد واعلم ان الامة لو اجتمعت علی ان ینفعوک الحدیث چندگاه در گوشه غربت بودن و از صحبت فقرا محظوظ شدن و برکات صحبت ایشان اندوختن نیز عالمی دارد قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون آخر ازین اختلاط و صحبت اغیار جز تیرگی آئینه استعداد و دور افتادن از جناب قبول حاصل چیست و غیر محنت و شدت و بی عزتی و خواری منفعت چه اگر حالت اضطرار و مخمصه پیش آید و خدا تعالی ازان نگاه دارد بر آن تقدیر هرچه کنند مباح خواهد بود آخر تقسیم عالم که حکیم مطلق قرار داده بر نهجی افتاده است بعضی امرا و بعضی فقرا و بعضی جهال و بعضی علما و بعضی چنین و بعضی چنان و علی هذا القیاس و تمیز میان این اقسام بحسن و قبح و نقص و کمال نیز بر عاقل خبیر مخفی نخواهد بود اکنون بنگر که تو از کدام قسمی و بهر قسم که هستی بتقدیر حکیم قدیر راضی و تسلیم باش اگر در قسم علمای میدار ز خود

شیخ ابوالفتح جونپوری

مرید و شاگرد جد خود ست قاضی عبدالمقتدر آ و نیز بر طریقهٔ جد خود فاضل و دانشمند بود و بر حکم وصیت او بدوام درس و افادهٔ علوم مشغول فصیح بود و بزبان عربی قصائد و بزبان فارسی نیز شعری دارد و آورا با قاضی شهاب الدین در اصول کلامیه و فروع فقهیه بحثها بود خصوصًا در رُبا که از گربه مشکلین میچکید شیخ آنرا نجس میگفت و قاضی طهارت او میرفت و از انچه وی در بعضے رسائل که درین مبحث تالیف کرده و نوشته است و آولاد او بعضی سخنان ازوی درین بحث نقل میکنند معلوم می شود که بر شیخ طریقه موالی از طعن و تشنیع خصم غالب بود و محتمل که آنها هم در ایام بحث بسبب بعضے از عوارض عارض شده باشد یا در انجا نیتی نیز دست داده باشد والله اعلم و آز وی مشهور است که درخانهٔ وی زر باریده بود و آین حکایت از عوام مردم مسموع است و در هیچ ملفوظی که خلفا ی او تصنیف کرده اند موجود نیست او لاد ایشان نیز باین واقعه قائل نیستند سوای آنکه شیخ عبدالوهاب که درین زمان انجب ولاد ایشان است میگوید که شیخ ابوالفتح کتابی از ملفوظات جد خود جمع کرده است و در انجا نوشته که شنیدم از قاضی نسه که خلیفه قاضی عبدالمقتدر بود و بخدمت شیخ نصیر الدین محمود نیز رسیده که میگفت روزی پیش قاضی رفتم و آنروز در خانه او سه فاقه رفته بود و غالبًا از قاضی اظهار این معنی نیز واقع شده من بیرون آمدم با غایت سوز آتش دل پیش درخانه ایشان ایستاده بودم که ده یا پانزده بست و پنج کانی بر من بباریدگر فتم و پیش قاضی بردم و تمامی واقعه عرضه داشتم وی در غضب آمد هر چند الحاح کردم که چیزی ازان قبول کند غضب او بیشتر شد پس این فی الحقیقه کرامت شیخ عبدالمقتدر باشد گویند که آن پلهار را از قاضی نسه معتقدان ایشان بما لهای فراوان خریدند شیخ ابوالفتح اول در دهلی بود در واقعه صاحب قران امیر تیمور با بعضے دیگر از اکابر شهر بجونپور رفت و قاضی شهاب الدین همدران واقعه از دهلی بد انجا رفته است تاریخ ولادت شیخ ابوالفتح چهاردهم ماه محرم سنه ۷۷۲ اثنین وسبعین وسبعمائة وفات او یوم الجمعة الثالث عشر من ربیع الاول سنه ۸۵۸ ثمان وخمسین وثمان مائة رحمة الله علیه ❖

شیخ تقی

در کره مانک پور بود حایک بود حق سبحانه وتعالی او را تقوی و برکت و کرامت عطا نمود و نام او در لسعهٔ هوام بغایت مؤثر است خصوصًا در دفع زهر مار چنانچه در مارگیران مشهور است

سید شمس الدین طاهر

مرید شیخ نور قطب عالم سیدی بزرگ بود در ولایت زنتهور توطن داشت کبیر السن بود عمر او یکصد و پنجاه سال

مکتوبات شیخ

شکر کن و خوش باش کاری کنید که از روی نجدا و دوستان وی شرمنده نشوید و حاصل درینباب آنست که معقولیت این حکایت یعنی ترک صحبت اغیار گرفتن و بگوشه غربت انزوا نشستن و طریقهٔ صبر و قناعت گزیدن و بکار آخرت مشغول گشتن قسم ست حسن آن بفهم ظاهر بر هر که ادنی مرتبه عقل و ایمان دارد ظاهر ست انچه معتبر ست درینباب آنست که این حرف دل نشین گردد و حال شود و بمرتبه یقین برسد و لما یدخل الایمان فی قلوبکم اشارت بدانست و این حصول بصارف و ملازم توفیق الهی ست اینجا اگر عاقلے متعش کنند د یقین خود فتورے یابد بچه جای آنکه ترغیب نمایند و نصیحت در حقیقت دارینچنین کسی کار گر افتد و فائده دهد انما تنذر من اتبع الذکر وخشی الرحمن بالغیب و آن شخص دیگر نهایت تاثیر نصیحت و اندرز وروی جز حصول حیرت و توقف و حصول قدرے از سکون از حرکات عادی که در مطالب خود دارد نتواند بود وی نیز اگر این مقدمات را تکرار کند و دایم در نظر دارد بجریان عادت الٰهی که در تقریر مکررات دارد کارے میتواند کرد موقوف بر وقت است که میگویند درین صورت است الٰهی این وقت همه طالبان را در رسد و زود تر رسد برادر من خود را مطلق از حلیهٔ اسلام عارے نمی توانی

رسیده بود بجناب خواجه معین الدین چشتی اعتقاد و محبت داشت بدین درازی عمر هیچ گاه در کوچهای اجمیر آب بینی و آب دهن نینداخت چه جای بول و غائط در شهر بی طهارت نه در آمدی و در دروازه شهر سکونت کردی واگر در شهر آمدی طهارت کامل کردی چون وضو گران شدی رو دبدر رفتی تا مباد انقض وضو شود رحمه

شیخ عبدالله شطاری

از اولاد شیخ بزرگوار شهاب الدین سهروردی است سطوت شوکت ظاهر و باطن داشت مرشد وقت خود بود و در تلقین اذکار و اشغال که مخصوص و متعارف سلسله شطاریه است متعین و متفرد بود گویند که وی نقاره نیز دونداد میداد که طالبی هست که بیاید تا او را بخدا راه نمایم و چون در مجلس نشست سر سوی نگاه میکرد و گفت که اینجا تخته سیاه که عبارت از طالب علمان پر شبه بی اعتقاد باشد نباشد تا سخن خدا گفته شود او را رساله ایست مشهور در بیان طریق شطاریه و اذکار و اشغال و مراقبات و در اول رساله نسب خود تا بحضرت شیخ شهاب الدین سهروردی نیز ذکر میکند و سلسله ارادت وی به پنج واسطه بشیخ نجم الدین کبری قدس سره میرسد گویند که چون طالبی پیش او می آمد برای امتحان عقل و هوش او نان با نان خورش برای وی میفرستاد و کسی را برو وی بر میگماشت تا به بیند که وی نان با نان خورش برابر می خورد یا یکی باقی ماند اگر برابر میخورد این را دلیل بر فراست و هوشیاری میساخت و چیزی از طریق ذکر و شغل باطن میفرمود و اگر میدید که یکی از دیگری باقی ماند دلیل بر عدم ضبط احوال و بیخبری او میکرد و چیزی از جنس دعوات و اوراد و آنچه بظاهر تعلق داشته باشد می آموخت وفات او در سنه و قبر او درون قلعه مندو است رحمة الله علیه

شیخ حسام الدین

مانکپوری مرید و خلیفه شیخ نور قطب عالم از اعیان مشائخ وقت خود بود عالم بود بعلم شریعت و طریقت او را ملفوظات است مسمی برفیق العارفین بعضی از مریدان او جمع کرده است در آنجا می نویسد فرمان شد مریدان نسبت به پیران مشابه پیوند اند از جامه ولیکن مرید صادق حقیقی که در گفته پیر رود مثل پیوند سفید است بر جامه سفید که بشستن جامه شسته شود و هم سفید گردد همچنان که هر فیضی که به پیر رسد برو هم رسد و هم برخورداری گیرد و کسیکه بگفته پیر نرود او مرید رسمی است و همچو پیوند سیاه است بر جامه سفید اگر فیض پیر باو هم برسد اما او را چندان نفع نباشد برخورداری کم بود در حق مریدان رسمی همین است اگر نیک اند از ایشان دانند و اگر بد اند بدیشان بخشند این دولت اندک نیست بهمه حال پیر را می باید فرمان شد در مجلسی مردمان نشسته بودند ناگاه غوکی بر جست نزدیک مجلس اقبادمردی دانا بود بگریخت تمام مجلس در خنده شده و گفتند از غوک چه ترسیدی گفت از غوک نمی ترسم اما این می ترسم نباید که عقب او ماری باشد پس اگر درویشی ناقص سلک مستقیم و صحیح دارد

مکتوبات شیخ

ساخت و از دائره احکام آن بیرون نمی توانی شد و بر وش ابنای روزگار موافقت نمی توانی کرد دیگر این تذبذب چیست و پریشانی چه عصبیت اسلام چه شد و حمیت دین کجا رفت چه باشد خیال کردی که اکثر آدمیان و بزرگ خود ان را از عمر همین دنیاداران بوده اند و بس حاشا و کلا ذوقی و فراغتی که فقرا دارند دنیاداران در حسرت آنند حرم گوشه فقر آن قدر صفا دارد که پادشاه جهان رشک برد و از فراغ و آسایش دنیا را سیکریم و ذوق و نعیم آخرت را خود چه گویند اما این همه قوت و تازگی و سیرابی ایمان هم در سلوک این طریقه و التزام صحبت صلحاست و ایمان در صحبت اغیار هر روز سست تر و افسرده تر و بدر و زبر میگردد آنرا علاج چه خواهی کرد پیغمبر فرمود صلی الله علیه و آله و سلم جددوا ایمانکم بقول لا اله الا الله ازین حدیث معلوم شود که ایمان نوی و کهنگی دارد صدق رسول الله وهو الصادق المصدوق و هذا مشهود و بعیان و این حالت در هر ساعت و اوقات یومی است چه جای این عظائم مخاطر و مهالک که مردم روزگار در آن اند در یاب در یاب تا آئینه تمام زنگ نگرفته است در یاب کلا بل ران علی قلوبهم ما کانوا یکسبون زیاده چه گوید عافیت بخیر باشد و فرزند عزیز نور دیده نور الحق نور الله قلبه بنور العرفان و الایقان از و الد ضعیف خود دعا خواند

از و تبرسند که بجنبانیدن و رنجانیدن او همه پیران سلسله برنجند فرمان شد هر نظر کرده بودن بهتر
بر سر خود ماندن چنانکه شتری در بیابان میچرید موش گفت ای شتر از آن کسی شده باش شتر گفت از من
تو شده رم تا از می برگ درختی می خورد و مهار بر شاخی آویخته شد شتر درماند موش را یاد کرد موش پیدا شد و موشان
دیگر را جمع آورد مهار شتر بریده شتر خلاص یافت ؎ یقین میدان که شیران شکاری ؛ درین ره خواستند
از مور یاری ؛ فرمان شد سالک ز ذکر عاشق گردد و از فکر عارف فرمان شد فیض الهی ناگاه رسد و لیکن
بر دل آگاه رسد پس سالک منتظر می باید تا از پردهٔ غیب چه کشاید فرمان شد فراق کجاست یا اوست یا نور است یا پرتو نور
اوست فرمان شد درویشی بر در درویشی رسید درون خانه برد ناگاه آن درویش گفت الله صاحب خانه آستینی
بر روی زن خود کشید و پرده کرد زن او از سر این کار پرسید گفت دران زمان که او آمده بود بیگانه بود
هیچ خبر از خود نداشت چون الله گفت بیگانه شد با خود باز آمد فرمان شد که بعد از خلافت تا هفت سال فقر
دیدم و فاقه کشیدم چون گرسنگی میگرفت آب میخوردم و مشغول می شدم روزی یکی از فرزندان گرسنه
شد بر من آمد و گریه کرد اینقدر از زبان من بر آمد مصراع ای عجبا چون توئی هیچ
منی را نه بس ؛ پس شخصی یک طبق طعام فرستاد که او هرگز برای ما چیزی نفرستاده بود دیگری تواضع
چهل من ماش فرستاد چندان پشیمانی حاصل شد که از برای چه این مقدار از زبان من برون آمد بر خود
زجرها کرده شد فرمان شد که من بیشتر کتابها یاد داشتم چون بپابوس شیخ رسیدم همه آن فراموش شد اما
علم دارم از ان خوبتر فهم می شود اگر کسی خواهد تمام هدایه بمعنی سلوک گفته آید فرمود خدمت والد در ابتدا از من
میرنجیدند که ترک علم کرده است این سخن بقطب عالم رسید فرمود درویش میخواهد که در تبع خویش دارد و دانشمند
میخواهد که در تبع خویش بدارد پس مرا آنست که هر دو کار بکند از ان روز باز چیزی گفته می آید اما هیچ یاد نیست
وقت گفتن فهم می شود و گفته می آید و بعد از ان الماء بحاله والرجل بحاله در بودگی و جذبه بود که نام الله گفتن
ممکن نبود چون الله اکبر می گفتم بیتاب می گشتم بحدیکه بعضی مردمان افسوس میخوردند که پسری دانشمند دیوانه شد
بعد از آن بقصد ملازمت قطب عالم بر آمدم در هر منزل در خواب می گفتند که من برابر شما ام غم نخورید چون در کشتی
سوار شدیم مردی کشتی رانده پوش نیز با سوار چون کشتی از آب بر آمد آن درویش در آب افتاده کسی از حال
او خبردار نشد چون در پنڈوه رسیدم پای بوس حضرت حاصل کردم دیدم که میان صورت ایشان و صورت
آن درویش هیچ فرق نیست ؎ راه روانی که ملایک پی اند ؛ در ره کشف او کشفی کم نیند ؛ فرمان شد
که من در ابتدای حال هر روز پانزده سیپارهٔ قرآن میخواندم بعد از اوراد بامداد شروع میکردم تا نماز چاشت
تمام میشد تفسیر مدارک حاضر میبود اگر جایی در معنی توقف میشد در تفسیر میدیدم ذوقی بسیار حاصل میشد
روزی هاتف آواز داد که خوب میخوانی چنانچه باید بخوانی فرمان شد که اگر کسی بمقام قطبیت برسد هم می باید
که تلاوت قرآن ترک نکند لااقل یک سیپاره هر روز بخواند فرمان شد درویش را چهار چیز می باید قوت دست

در این نصیحت شریک باشد والله الموفق الرسالة الرابعة والعشرون
تسبیب لخیر لدفع الضیر دوام
الالتجاء بالخوف والرجاء
لا اله الا الله محمد رسول الله
واما ما ینفع الناس فیمکث فی الارض
آیهٔ کریمه اشارت میکند بآنکه وجود
نفع رساننده بخلق و بکار آینده
ایشان را پاینده و دیرپا بود وقوم
دلها بندگان خود را که مظاهر لطف
اویند پاسبان وقت او سازد کننده خدا
است و لیکن هر چیز را سبب
او تعالی مسبب الاسباب است
نیکی و احسان بخلق را سبب پایندگی
و دیرپای ساخت بیشک آنرا که
براه راست برد کردار نیک کشاید
عاقبت کار او در هر دو جهان
به نیکی بود خاصه آنکه بعضی
نیک و کرداری پسندیده زیادتی
بر دیگران کند و در رفتار او همراهی
گرم تر رود بعنایتی خاص از
بخشیگاه مخصوص گردد زود
بمنزل مقصود رسد تجربه ارباب
تمام است هرگز برعکس نیفتد و
دلالت عقل نیز همین است
نیکی و بدی ضد اند که هر که نیکی
کند هرگز روی بدی نبیند ؎
کافر من گر زیان کرد است کس ؛
در ره ایمان و طاعت یک نفس ؛
عنایتی دیگر اگر کسی کار نیک
کند اگر نیز بناگاه در کار بد
افتد در نور اثبات نیکی ظلمت
بدی محو گردد اما صد مست
سیلاب بدی بنای خانه

المستغاث

ودو شکسته و تن درست و یقین درست پای شکسته و دل شکسته فرمان شد الطمع مرض والسوال سکرات والمنع موت فرمان شد که دنیا همچون سایه است و آخرت همچو آفتاب هر چند کسی جانب سایه رود گرفتن نیاید و چون سوی آفتاب رود سایه خود برابر او روان شود فرمان شد که چنان شیرین نشوید که مگسان طمع کنند فرمان شد آمیخته همه کس باش آویخته کس مباش فرمان شد مرید بعد از ارادت با حریفان کهنه نشست و برخاست نکند که او را راه ببرند و خلل در کار افتد و در دهلیز نه نشیند که مردم شیطان صفت بیایند و از راه ببرند

مولنا جلال الدین مانکپوری رحمة الله علیه

جد شیخ حسام الدین مانکپوری مرد بزرگ عالم و عابد و صابر و متقی بود آورده اند که وی بعد از نماز خفتن تا زمانی که مردم بیدار می بودند بخواب مرفت بعد از آنکه مردم بخواب میرفتند بر میخاست تا بامداد نماز کردی و هر روز چهل و یکبار سورهٔ یس بخواندے از نماز چاشت تعلیم علم دین میکرد و خوردن او از وجه کتابت بود مصحف مینوشت و بدهلی میفرستاد و پانصد تنگه هدیه شدے هرگز بی وضو قلم نگرفتی و اگر در ولایت وقتی برعیت نهب شدی در آن ایام گوشت نخوردے نباید که گوشت از آن مواشی باشد و وی ارادت بشیخ محمد خلیفه شیخ نظام الدین اولیا قدس الله سره داشت و این شیخ محمد در لباس ملوک و صورت اغنیا مستور بود و در صحبت بادشاه می بود آورده اند که وقتی شیخ محمد در مانکپور رسیده بود قاضی شهر با پسرش برای دیدن او رفتند در خاطر کردند اگر ما را نبات آرد پس دانیم که او صاحب کشف ست شیخ گفت مولنا جلال الدین مدعیان برای امتحان می آیند پارهٔ نبات حاضر آرند چون پابوس حاصل کردند آنچه نیت کرده بودند پیش خود حاضر دیدند شرمنده شدند قاضی التماس کرد که در خانهٔ بنده مهمان شوید فرمود چهل سال ست که طعام از خانهٔ قاضیان نمی خورم چون دید که قاضی شکسته خاطر میشود فرمود پسر شما در دیوان قضا نانی دارد گفت ندارد گفت طعام آن پسر از ملک خود بکند خواهم خورد

مولنا خواجه

والد شیخ حسام الدین مانکپوری دانشمند و متقی بود فقر بسیار میکشید وقتی سه فاقه شده بود شخصی پیش او برای استفتا آمد و پاره زر نیز آورد آن زر را بصاحبش بازگردانیده داد مردم خانه عتاب کردند وقت نماز شام شد ملک عین الدین در مانکپور فرود آمده بود دعائی می خواندند او را لفظے مشکل شد پرسید درینجا عالمی هست گفتند مخدوم مولنا خواجه دانشمند است طلبید و آن لفظ را حل کرد ملک عین الدین همان مقدار زر که آن مستفتے آورده بازیادت جامه و طعام پیش آورد بعد از ان باهل خانه گفت چون همت کردیم و مال مشکوک بازگردانیدیم خدای تعالی ما را از وجه حلال عطا کرد

نیکی را هر نیند از دین محض کرم اوست بحکم عقل آنرا در نتوان یافت سبقت رحمتی علی غضبی طغرا این نشان پناه بخدا اگر آن نیکی که اصل و ستون همه نیکی هاست و آنرا ایمان نام ست از پای در افتد این هنگام از نیکی های دیگر جز نامی نبود و شخص کردار بی آن تن بیجان و صورت بیمعنی باشد کردار بی ایمان اثری نیارز و اگر آرد چندان بکار نیاید و اگر نیز آید اطر اعتبار نیابد صحبت نیکی باید بر گماشت که چون بی آن اصل اثری آرد با آن چگونه خواهد بود و با ایمان گناه هر چند بزرگ بود امید عفوی هست در اعتقاد نامه مسلمانی چنین نوشته اند که ایمان بے عمل وجود پذیر بود ولیکن بصفت نقصان و نقصان شئی را از حقیقتش بیرون نبرد الا آنکه از درجه کمالش برآرد اصل ایمان تصدیق دل و راست گو دانستن پیغمبرست صلی الله علیه و آله وسلم دیگر همه آثار و ثمرات اوست خود اگر این نسبت بحقیقت حاصل ست مشکل که خیال معصیت گرد سراپردهٔ دل گردد و اگر گردد زود برگردد و در سر دلی که حقیقت ایمان در آید هرگز بیرون نیاید و هر

شیخ کالو

مرید و خلیفه شیخ حسام الدین مانکپوریست نام او شیخ کمال است و مشهور است بشیخ کالو بسی بزرگ و متلبس بود قبر او در کره است رحمة الله علیه

مولنا شیخن

حافظ کنج نشین در مانک پور بود بسیاری خلق بوی رجوع داشت اگر کسی طعام پیش او آوردی لقمه خوردی و هم بوی دادی اگر مزارعی پیش او آمدی پرسیدی ستوران تو نغز ند و کشت تو نیک ست شیخ حسام الدین مانکپوری می گوید که او دی پرسیدم که این چه می پرسید گفت این را از سلوک چه خبر و از علم چه فهم از پرسیدن این چیزها دل او خوش میشود و در خانه خویش فخر میکند که مخدوم چنین گفت و چنین پرسید رحمة الله علیه

شیخ علی پیرو

در ولایت گجرات بود وی از علمای صوفیه موحد است عالم بود بعلوم ظاهر و باطن صاحب التصنیفات الرائقة والتالیفات اللائقة تفسیر رحمانی که بصفت ایجاز و تدقیق موصوف ست و تفسیر ابقرآن امتزاج داده ست از وست و زوارف شرح عوارف نیز از تصنیفات وست و شرح دارد بر فصوص که دران در تطبیق ظاهر و باطن کوشیده رساله دارد مسمی جادلة التوحید بغایت موجز و منقح و ورائی آنها تصنیفات دیگر نیز دارد رحمة الله تعالی علیه وفات او در سنه و درین رساله در تحریر دلائل عقلیه و براهین قطعیه و ازالهٔ شکوک و اماطهٔ شبهات سعی بغایت تدقیق نموده و در اول رساله بعضی آیات و احادیث که اشارتی بآن مطلب عالی دارند ایراد فرموده و میگوید هذه ادلة التوحید تزیح عن افئدة المنکرین ظلمات التردید اذ الم یغشهم رین ریب التقلید وهی من القرآن المجید فاینما تولوا فثم وجه الله ان الله واسع علیم سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق اولم یکف بربک انه علی کل شئ شهید الا انهم فی مریة من لقاء ربهم الا انه بکل شئ محیط هو الاول والآخر والظاهر والباطن وهو بکل شئ علیم ونحن اقرب الیه منکم ولکن لا تبصرون ونحن اقرب الیه من حبل الورید وهو معکم اینما کنتم وما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی وکل شئ هالک الا وجهه کل من علیها فان ویبقی وجه ربک ذو الجلال والاکرام الله نور السموات والارض الآیة ومن الاخبار النبویة اصدق کلمة قالها العرب قول لبید الا کل شئ ما خلا الله باطل ولا یزال العبد یتقرب الی بالنوافل حتی احببته واذا احببته کنت سمعه الذی یسمع به وبصره الذی یبصر به والذی نفس محمد بیده لو دلیتم بحبل لهبط علی الله الی غیر ذلک من الآیات والاخبار والجمهور اوّلوها

فرارا من الشبهات وستعرفها

برگشت هم از بیرون در برگشت بنار الفانی لایردانی او صافه که صوفیه گویند قدس الله اسرارهم همین ست زنگ ایمان اصلی ست نه عارضی صد کوه گناه در جنب ایمان بمحمد صلی الله علیه وآله وسلم پرکاهی نیرزد مشکل تا اینجاست که این نسبت درست نشده است و بعد از درستی نسبت هیچ مشکل نیست غم ایمان باید خورد و دیگر غم نیست سفیان ثوری را رحمة الله علیه شب همه شب در گریه و زاری گذشت و آه و واویلا رفت گفتند خوش باش که بار گناه بر گردنت نیست گفت گناه اگر کوهی ست پرکاهی نیرزد گریه از آن است که ایمان سلامت بریم یا نه بیت ایمان چو سلامت بلب گور بریم :: احسنت زهی چستی و چالاکی ما :: این وزیدن باد رحمت و هبوب صبای رجا بود که غنچه سربسته دل را بشگفاند و گل امید را تازه دارد و رجا یکی از دو بازوی شاهباز ایمان ست و بازوی دیگر خوف ست که صرصر نکبات آن نهال عیش را خشک و پژمرده گرداند یمی و بیست و بعز و ذل و دیگر صفات متضاده بار شیعانتشار و مصدر این دو صفت اند که بنده را از حالی بحالی میگردانند و از جای بجای می برند حاصل آن یعنی شاعر در صورت مجاز فرد آورده است و گفته بیت که لطفم می نوازد گه بنازم میکشد :: زنده میسازد مرا آن شوخ و بازم میکشد ::

شیخ محمد عیسی

از کبار مشائخ جونپورست و از صادقان راه خدا است صاحب مقامات علیه و احوال سنیه و مومن متفق علی
ولایته عظمته و کرامته مرید شیخ فتح الله اوده ی ست والد او شیخ احمد عیسی از اکابر دهلی ست در فترتی که از
آمدن امیر تیمور بصوب دهلی افتاد اکثری از اکابر بجانب جونپور رفتند و او نیز دران میان بود و شیخ محمد عیسی
دران زمان هفت هشت ساله بود و هم در صغر سن بمقتضی سعادت ازلی و استعداد جبلی مرید شیخ فتح الله شد
و با وجود آن باشارت پیر مدتی پیش ملک العلما قاضی شهاب الدین تلمذ کرد و شرح اصول بزدوی که قاضی
تا بحث امر دارد تبقریب او نوشته است و بعد از فراغ از تحصیل علم ظاهر در خدمت شیخ بتصفیه باطن مشغول
شد و شغل باطن بروی بغایت استیلا یافت بحدیکه میگویند که بر در حجره او درختی بود و سالها گذشته که
شیخ را ازان خبر نبود تا روزی برگهای آن درخت بر جای نشست او افتاده بود پرسید که این برگها از
کجا است آنزمان معلوم کرد که درینجا درختی بوده است از بسکه سر در مراقبه داشته بود استخوان مهره گردن
او برآمده بود و زنخدان بسینه رسیده روضه او در جونپورست وفات او در سنه

قاضی شهاب الدین دولت آبادی

شهرت او صاف او مغنی است از شرح آن اگرچه در زمان او دانشمندان بوده اند که او ستادان و شریکان
او بوده اما شهرت و قبولی که حق تعالی او را اعطا کرد هیچ کس را از اهل زمان او نکرد از تصنیفات او یکی
حواشی کافیه است که در لطافت و متانت بی عدیل واقع شده و هم در حالت حیات او مشهور عالم گشته
و ارشاد در نحو که در وی تمثیل در ضمن تعبیر التزام نموده و ترتیب جدید اختیار فرموده است نیز متنی است
لطیف و متین و بینظیر و قرین و بدیع البیان نیز متنی ست در علم بلاغت درینجا تقید بسجع نموده است
و بحر مواج تفسیر قرآن مجید کرده بعبارت فارسی در وی بیان ترکیب و معنی فصل و وصل داده است
و درینجا نیز از برای سجع تکلفی کرده است قابل اختصار و تنقیح و تهذیب ست و بر اصول بزدوی
تا بحث امر نیز شرحی نوشته و کتب و رسائل دیگر نیز دارد فارسی و عربی و رساله دارد در تقسیم علوم و در صنایع نثر
رساله فارسی دارد و سلیقه شعر نیز دارد و این قطعه او که بیکی از ملوک در باب طلب جاریه نوشته است
مشهور است قطعه این نفس خاکسار که آتش سزای وست ✤ بر باد گشت لائق بی آب کردن ست ✤
یک کس چنان فرست که پا بر سرش نهد ✤ ریزد همه منی و تکبر که در سری است ✤ وفات او در سنه ثمان و اربعین
و ثمان مایه قبر او در شهر جونپورست قاضی شهاب الدین رساله دارد مسمی بمناقب السادات و درانجا داد
عقیدت و محبت باهل بیت نبوت سلام الله علیهم اجمعین داده و سرمایه سعادت و موجب نجات وی

راه ایمان میان خوف و رجا و در
بعضی رجا را مقدم دارند و ترجیح
نمایند که مشعر بانس و محبت بود
و تمسک بذیل رحمت دارد و دیگران
بعکس آن روند که سالک بسهم
تازیانه بیم تیزتر رود و کاهلی کمتر کند
و گویند که مدت حیات خوف
غالب باید و چون دم آخر رسد
رجا روی نماید علامت سعادت
اینست بالجمله هر دو باید تا کار
کشاید ع آنها که خواص درگه
تکریم اند ✤ در دهشت زدگان عالم
تسلیم اند ✤ نومید مشو که رحمت
حق عام ست ✤ مغرور مشو که
خاصگان در بیم اند ✤ پروردگار
تعالی عاقبت بخیر گرداناد و در دنیا
و آخرت از نصیبه عافیت محروم
نگذاراد که اصل همه نعمتها عافیت
ست و عافیت بزبان عرف
نام صحت و تندرستی بود و حقیقت
آن سلامت و رهائی از تمام
آفتها و گزندها باشد چه درین
جهان و چه دران عالم پیغمبر فرمود
صلی الله علیه و آله وسلم احب ما
یسأل الله العافیة دوست
ترین و بهترین چیزها که از درگاه
حق طلبند عافیت ست و گفت
مر عباس بن عبد المطلب را ای
عم من بخواه از خدا عافیت که
بهترین چیزها ست که آنرا بخواهند
و این عبارت در زبان مشائخ
در ورد با استعارت ست اگر دو علم
بران میسر آید بسی خوب ست
اللهم انا نسألك العفو و العافیة
و المعافاة الدائمة فی الدنیا

درآخرت آن خواهد بود انشاء الله تعالی باعث تصنیف آن رساله چنان گویند که در زمان او سیدی بود که او را سید اجل می گفتند از اکابر وقت بود ولیکن جمال انتسابش از حلیهٔ علم و فضل عاطل بود غالباً قاضی را با وی در بعضی محافل ملوک در تقدیم و تاخیر مجلس نزاعی شده بود و او قائل شد بافضلیت عالم و تقدیم او بر علوی و عامی بعد از آن بتسویهٔ عالم غیر علوی با علوی غیر عالم آمد و درین باب رساله نوشت و گفت که عالمیت ما متحقق و متیقن است و علویت شما مشکوک پس ما را تقدیم و ترجیح بر شما ثابت باشد و سادات قاضی شهاب الدین را بمعنی از وی ناخوش آمد مزاج حالش از وی منحرف گشت قاضی ازین معنی برگشت و در مناقب سادات و افضلیت ایشان رساله نوشت و آنچه گذشته بود اعتذار نمود و بعضی گویند که حضرت سرور کائنات را علیه افضل الصلوات اکمل التحیات بخواب دید که او را ازین معنی تنبیه میفرماید و بر استرضای سید اجل مذکور تحریص مینماید قاضی پیش سید رفت و توبه کرد و رساله نوشت والله اعلم

قاضی نصیر الدین گنبذی

دانشمند بود درویش هیچ چیز از دنیا نداشت و بارباب دنیا التفات نکرد گویند که طالب علمان ایشان زنجیر در خانقاه گرفته می ایستادند تا بسبب ضعف فاقه بر زمین نیفتند نقل است که در وقتی که قاضی شهاب الدین حواشی کافیه را نوشت بخدمت او فرستاد و التماس نمود که اگر ایشان این حواشی را درس گویند قبول دیگر یابد او بجهت غلبهٔ اشتغال باطن و یا برای سد باب بحث و نزاع نظر اجمالی بران انداخت و گفت خوب نوشته اند احتیاج درس گفتن نیست قبر او نیز در جونپور است ـ

شاه میانجیو

بیک واسطه مرید سید محمد گیسو دراز است درویش کامل بود در زمان وی در ولایت مند وازوی بزرگتر نبود شیخ آن ولایت او بود صد و بست سال عمر داشت و پیر او صد و پنجاه ساله بود گویند که وی از ابتدای شهر رجب تا روز عاشورا معتکف می بود و در حجره را بسنگ می بر آورد و مدت صورت شش ماه بی طعام و شراب معتاد بسر می برد و روزی که میخواست که از حجره بیرون برآید فریاد میکرد مردم را تا کسی حاضر نباشد که تاب نظر جلال او نخواهد داشت و اگر اتفاقاً کسی حاضر می بود و نظر بران کس می افتاد یک دو روز بیخود افتاده می بود قاضی شهر منکر او بود و بارها بوی احتساب میکرد روزی بوقت بر آمدن او از حجره قاضی نیز در انجا حاضر بود و نظر او بر وی افتاد قاضی بیخود افتاد و بیهوش شد گویند که روزی آن قاضی بقصد احتساب بخانهٔ شیخ آمد و بر چودول سوار بود چون بر در شیخ آمد شیخ را خبر شد از غرفهٔ بام بجانب قاضی بدید پایهای کهاران بزمین در رفت و دبه از دست قاضی افتاد قاضی در شریعت تعدی را منع داشت دره برگرفت

والآخرة راندن سخن بتقصی دیگر بود و در بجای دیگر کشید از طغیان قلم خود در تجم کبر براه راست نتوانند رفت و بجوش نتوانند دم زد که رفتا باید نرفت مقصود عرض معابود و شکرانه وجود شریف و صحت و سلامت ذات با برکات از عارضهٔ ضعف که بر عنصر لطیف طاری شده بود الحمد لله که بطلاع فقراء و دعاء درویشان و توجه جهان کدورت غبار وحشت از چهرهٔ مقصود زدوده بصفا مبدل شد وجود شریف ایشان غنیمت ست و بقاء ذات با برکات محض حکمت و عین مصلحت شعکست محض ست اگر لطف جهان آفرین بنها کند بندهٔ مصلحت عام را ہمہ نیکیها و جملهٔ کمالات منحصر درین دو کلمه است التعظیم لامر الله والشفقة علی خلق الله اللهم زد و لا تنقص والعاقبة بالخیر

الرسالة الخامسة والعشرون

کشف استار الظلم عن لسان الحال والقال والقلم

لا اله الا الله محمد رسول الله

آدمی را سه زبان ست زبان حال و زبان قال و زبان قلم نطق زبان حال بواسطه شوب بسم و تکلف بیرون ست و دلالت او بر مکنون ضمیر در حکم عیان الا آنکه چون فهم آن و بعض احوال باریک و پوشیده آید اعتبار آن در حکم عموم ساقط آید و زبان قال که در عرف عام جز آن نیز از بان

وقصد بالای بام کرد شیخ از بام برآمد و دست قاضی بگرفت و بالا برد قاضی را نظر بر شیشه شراب فتاد و گفت این چیست پیاله پر کرد شربت نبات خالص بود بقاضی داد با وجود آن قاضی آنرا نه خورد و بیرون آمد رحمة الله تعالی علیهما

شیخ کبیر

از اولاد شیخ فرید بن عبد العزیز بن شیخ حمید الدین صوفی ناگوری ست بزرگ بود و صاحب مقام جامع علم ظاهر و باطن کتاب بهن که شرح ضوء مصباح ست از تصنیفات اوست بجهت تفرقه که در ناگور از دست کفار آن دیار واقع شده بود بجانب گجرات رفته بهمانجا ساکن شده رح

خواجه حسین ناگوری

وی نیز از اولاد شیخ حمید الدین ست بسیار بزرگ بود صاحب المقامات العلیة والکرامات الجلیة جامع بود میان شریعت وطریقت وحقیقت خلائق این دیار متفق اند بر ولایت وعظمت او وذوقی بکمال داشت وعشقی تمام وعلمی وافر موصوف بود بغایت زهد وتقوی او از اولاد شیخ وحید ست ومرید شیخ کبیر بود در ولایت گجرات مدتی در خدمت پیر خود بوده است وتحصیل علوم کسبی ووهبی نموده بوطن اصلی رجوع فرمود وسالها مجاورت قبر حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین کرد وبعبادت مولی مشغول شد در زمانی که اجمیر خراب بود وحوالی او بیشهٔ شیران گشته دران زمان بر بالای قبر شریف عمارت نه بود واول کسیکه دران روضه بنیاد عمارت نهاد او بود وهم باشارت روحانیت خواجه بناگور رفت وبتعلیم علوم دین وتلقین طریق ارباب یقین مشغول شد او تفسیر دارد مسمی بنور النبی بهر جزوی از قرآن مجلدی جدا نوشته است وحل تراکیب بیان معانی قرآن از انچه در تفسیرها می باشد وتفصیل وتسهیل هرچه تمامتر بیان فرموده بر قسم ثالث مفتاح نیز شرحی نوشته است ورسائل ومکتوبات دیگر نیز دارد گویند که سوانح شیخ احمد غزالی را نیز شرحی کرده است او بغایت مومن بود بمحبت حضرت سید کائنات علیه افضل الصلوات واکمل التحیات وتبرکا اورا بود از خانه وجاه وباغ همه را در تسمیه نسبت بدان حضرت کرده وقف نموده بود **نقل ست** که او روزی عرس جد بزرگوار خود کرده وطعامها بمردم بخش نموده وحصه خود را از طعام برای وقت افطار نگاه داشته واکثر از انچه دران دیار در اعراس بپزند برنج وجغرات ونبات واشال آن باشد آن طعامها در یک ظرف مخلوط بیکدیگر نگاه داشته بود ناگاه چهار تن از مردان غیب که کس ایشان را نشناسد مبتلا بعلت جذام در رسیدند بجایی که از انگشتهای دست ایشان ریم وخون میچکید طعام را از وی طلبیدند همان طعام که برای خود نگاه داشته بود حاضر آورد آن هر چهار تن آن طعام را خوردند وانچه در ظرف باقی ماند او را فرمودند که بخورد او بغلبه

بمانند ترجمان ضمیر خاطر وعنوان صحیفهٔ دل ست هرچه گوید ونچه نماید از وی گوید واز وی نماید بیشک مصراع هرچه در دل ست آن بزبان میرود الا فرق آنست که انچه برکوت دل از عالم نفس الامر که حق وثابت ست ودر حقیقت سایه دپرتوی از صفت حقانیت واجب قدیم ست آمده اگر آنرا در عالم حرف وعبارت آرد صادق بود واگر بتسویل نفس ووسواس خناس ووهم که شیطان عالم انفس ست چیزی از اکاذیب بدان ممزوج ومنسوب گرداند کاذب باشد اگرچه صورتی از ان در عالم که ذهن ست افتاده ودرون دل نشسته است وانچه درون دل ست بزبان آمده است چه تعبیر بی تصور صورت پذیر نبود اما آنرا از خلوت درون دل نیست حکایتی است از الحیف[1] بیرونی افتاده وزبان زد آلت لسان گشته علم باری سبحانه همه حق ست ولوح علم او از تغییر وتحریف محفوظ نورانیات وروحانیات نشاء ملکوت بجهت تقدس وتجرد از غشاوه جسمانیات بمحاذات مقابلت معنوی منور است بنور علم حق وجن وانس وآدمی ست که بعلت اجتماع روح ونفس وامتزاج نور وظلمت گرفتار کشف وحجاب وتجلی واستتار ست اگرچه اصل

[1] وراجیف اراذل ۱۲

حال وصدق طلب وکمال تعطش آن همه در کشید و هم از ان روز با درانجمن دیگر
روی نمود **نقل ست** که وی را عرابه بود که همران عرابه چنانچه عرف دیار
ناگورست سوار می گشت وعرابه را خود میراند و گاوان که عرابه را می کشیدند
هم خود نگاه میداشت وخدمت می کرد و بغایت جامه کهن ودرشت می پوشیدند
فقیر جامهای آن بزرگوار را زیارت کرده است شیخ جمال نقاد مردی بود دانشمند او
که بمشرب فقر بسی مناسبت داشت بدهلی آمده بود اکثری از آثار آن بزرگوار در دست او بود انجا
دیده شده بود سه جامه و دستار و پیراهن و ازار هم از یک جنس هر چه بود از انچه نوزاعی بیک فلس
هم نیرزد **نقل ست** که روزی او را حالت سماع در گرفته بود و هم بدان حالت راه صحرا گرفت و کسی
بود که بر دست او بشرف اسلام مشرف شده بود و طهارت ظاهر و باطن حاصل کرده او و قوال نیز
در دنبال خواجه روان شدند بیرون ناگور حوضی ست بغایت عمیق خواجه از سر حالت دران حوض
روان شدند همچنانکه کسی بر زمین رود میرفت و آن شخص نیز متابعت او کرد و در حوض روان شد قوال
قدم بیشتر نتوانست نهاد باز ایستاده **نقل ست** که او را سلطان غیاث الدین خلجی که بادشاه دیار مندو
بود بسیاری طلبید و او اجابت میکرد یکبار موی مبارک حضرت سرور انبیا صلی الله علیه وسلم
پیش سلطان غیاث الدین آوردند مردم گفتند که اگر این خبر به شیخ حسین برسد بی اختیار قصد
اینجا دو می کند و توقف نمی نماید سلطان غیاث الدین این خبر را بشیخ رسانید او همان ساعت بی توقف
سماع کنان و در رود گویان احرام دیار مندو بست چون قریب آن دیار رسید بادشاه باستقبال
او برآمد مردی دید کهنه پوش غبار آلود بر عرابه نشسته خیال کرد که مگر شیخ دیگری خواهد بود گفتند شیخ
همین ست قصد دریافت او کرد و شیخ را از شوق زیارت موی شریف فرصت آنکه بوی بلکه بخود پردازد
نبود گویند که بمجرد آنکه نظر شیخ بران موی افتاد آن مو بپرید و در دست او رسید سلطان غیاث الدین
او را بر گور پدر خود برد و برای پدر دعای خیر درخواست نمود او دعا کرد و از انچه از احوال آن قبر بروی
کشف شد نیز بیان فرمود سلطان تحفهای عالی پیش آورد و او قبول نکرد گویند که پسر شیخ را نهانی میلی
بدان پیدا شد شیخ آنرا دریافت و گفت این مارهاست مار را هرگز کسی بر خود نگاه داشته است چون
میل زر در طبیعت پسر بسیار یافت فرمود پاره ازین اگر بگیری و در روضه خواجه بزرگ در روضه جد
خود عمارتی بکن که در ثیاب نفس شیخ کبیر پیر من رفته که شراز هی بدست خواهد آمد آنرا صرف
روضات مشائخ خود بکنی گویند که در تمام عمر او زر بدست نیامد غیر همین زرها که در مندو بدست آمد
عمارتی که بر سر قبر خواجه است او کرده و دروازه روضه خواجه را دیگری از ملوک مندو ساخته است
و عمارت که دروازه روضه شیخ حمید الدین که در ناگور است هم او کرده [illegible] سلطان محمد تغلق [illegible]

نظرت روحانیتش برصدق
رسالت ست اما نفس شیطان
نفس و شیطان خللی در انتظام
کار خانه فطرتش افگنده و من
یکن الشیطان له قرینا فساء
قرینا فالبواه بهوا دانا و نعمت له
یحب نه انساره ما [illegible] است
الا زبان قلم نعوذ بالله ازین بلا
وطغیان این زبان و سب
اختلاطی و بهتان آن اگرچه
جنبش وی در دست اختیار
کاتب ست اما چنانستی که گویا
عنان اختیار از دست وی
ربایند در دروغهای راست مانند
دراستیهای دروغ پیوند مجلس
این زبان بسیار ست و کار دو بار
این نیز راجع و آیل بدل ست
بظاهر اگرچه جز کلش قسری
جمادی ست اما نزد محقق بصیرت
قومی ترا زحرکت شوقی ارادی است
همان نور دل جنبش ارادت قلبی
که از راه مجاری عصاب و عضلات
بر گوشت پاره زبان می افتد
ازین نی پاره بظهور میکند قلم
احد اللسانین که گفته اند نمیست
و آفت زبان قلم بسیار ست
ونعوذ بالله من الآفات این
مقدمات ازچه تقریب بر زبان
آمد و توطیه چه بود و مقصود چه
داشت این نیز از آثار طغیان
قلم و جوش جنون بود ظاهرا مقصود
آن بود که بگوید و عذر گوید نه
و تقصیر ارسال عرائض نماید
که صعب ترین حالتی که بر کاتب
حرف رود در وقت نطق

شیخ احمد مجد شیبانی رح

بزرگ بود جامع علوم شریعت و طریقت و ورع و تقوی و ذوق و حالت و در امر معروف و نهی منکر جاہد از
بود و اہل دنیا را پیش او قدر نبود مجلس او مشابہ مجلس سفیان ثوری بود رضی اللہ عنہ وی شاگرد و مرید
خواجہ حسین ناگوریست قدس اللہ سرہ گویند کہ در ہیژدہ سالگی انواع علوم را درس می گفت مولد او
نارنول ست و منشاء او اجمیر و مرقد او ناگور جد او قاضی مجد الدین بن قاضی تاج الافاضل بن شمس
الدین شیبانی است از اولاد امام محمد شیبانی صاحب امام اعظم ابی حنیفہ رحمۃ اللہ علیہما قاضی
مجد الدین را ہفت پسر بود ہمہ دانشمند و متقی و متدین و بزرگترین ایشان شیخ احمد بود و در علم و عمل بر ہمہ
فائق در آوان طالب علمی با دانشمندان بحث کردی و بزبان عربی و فارسی تقریر کردی و در مجالس
ملوک و امرا در آمدی و بحث کردی ہم در عنفوان شباب مرید خواجہ حسین ناگوری شد و از بحث و جدل و
در آمدن بدر خانہ ملوک توبہ کرد و علم طریقت پیش پیر خود خواندہ و در سن ہیژدہ سالگی از نارنول
با جمیر در آمد و ہفتاد سال در ان بقعہ شریف بزہد و ورع و ریاضت انواع خیرات بسر برد پیش او غنی و فقیر و خویش و بیگانہ در امر معروف و نہی منکر مساوی بود و ہیچگاہ مداہنت
را بخود راہ نہ داد نقل ست کہ وی میگفت کہ وقتی ہمراہ اقربا خود برای مدد معاش بمندو
رفتم و من دران ایام خورد سال بودم شیخ محمود دہلوی شیخ الاسلام بود و صدارت علما با وی تعلق داشت در نماز
پیش از امام تحریمہ بست چون از نماز فارغ شد ہیچکس از دانشمندان کہ در صف اول پہلوی او بودند بوی نگفت
چون دیدم کہ ہمہ مداہنت میکنند من پیشتر آمدم و بشیخ الاسلام گفتم کہ این نماز تو درست نیست تو تحریمہ پیش از امام
بستی و نیز میگوید کہ رسم سلاطین مندو چنان بود کہ مردم با یشان پشت خم کردہ و سبابہ بر زمین نہادہ سلام
میکردند او و قاضی ادریس دہلوی کہ دانشمند بود بآن وضع سلام نکردند کہ بدعت است و سلام علیکم گفتند و برابر
بادشاہ نشستند بادشاہ انصاف ایشان داد و قاضی ادریس را قاضی اجمیر ساخت و چہار دیہ بوی داد و لوہ
فتوی کہ بہ بزرگان شیخ احمد پیش از ان مفوض بود بوی مسلم داشت و وی بغایت محبت خاندان نبوت
علیہ التحیۃ موصوف بود بر طریقہ پیر خود گویند کہ در عشرۂ عاشورا و دوازدہ از اول ربیع الاول جامۂ نو و جامہ
شستہ نپوشیدی و در لیالی این ایام جز بر خاک نخفتی و در بر مقابر سادات معتکف شدی و ہر روز بقدر
امکان بروح حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم و بازواج خاندان مطہر توسیع طعام میکرد و چون روز
عاشورا شدی کوزہ ہای نو از شربت پر کردی و بر سر خود نہادی و بدر خانہ سادات رفتی و یتیمان و فقیران
ایشان را بخورانیدی و دران ایام چندان گریستی کہ گویا آن واقعہ در حضور او شدہ است و چون امراء از اہل
و فریاد بسیار دختران کہ در ایام عاشورا متعارف این دیار ست بگوش او رسیدی حالت کردی و خون

زبان قلم ست لاسیما نزد املاو
انشای مکاتیب خصوصاً وقتی
کہ مکتوب الیہ در غایت عزت و
رفعت و مکاتب و نہایت
نا کسی و خواری افتد اینجا قلم
دن سراسیمہ و حیران بود و قلم
از وی سراسیمہ تر و حیران
مراسم و تعلیم و بیان
شوق و محبت بر حاق وسط
اعتدال ایستادن و از دایرہ
احتیاط و تفسیر لام بیرون
نیفتادن رعایت دستوری
است اگر بجادہ مبالغہ در مدح
و ثنا نزود نام از ملیہ عرف و
عادت عاطل بود و اگر برود
عزیمت دین و صولت یقین
باطل شود ای کاش این رسم
و عادت در عالم نبودی بحمد اللہ
در حق حضرت کہ ناشیم نظر محبت
و قبول این جناب عالی مطلقا
بر پیمانہ حال و صدق
نمی افتد و بحسن ذاتی و کرم
فطری کہ لازم اصالت جوہر
و صفات نفس ست از تکلف
ثنا و سپاس منزہ و مستغنی است
خصوصاً ازین طائفہ درویشان
کہ جز دعا کہ بلسان حال یا
زبان قال کنند چیزی معمول
مطلوب نیست و رابطہ خدمت
و ثنا گستری اصلا منظور نبود
چون منظور دعاست بحکم دعا
الغایب اسرع الاجابۃ غائبان
از حاضران مقبول تر و بنظر
عنایت و قبول ملحوظ تر خواہند
بود اکنون بحکم انجز اکرام

از چشم باریدی اعراس صحابه و سائر مشائخ رضوان الله علیهم اجمعین آنچه بایشان رسیده بود بهما امکن ترک
نمادی و سرود را بسیار دوست داشتی و طالب آن نبودی و رقص و تواجد نکردی و مجلس نیز نکردی و در عموم
احوال جامه خسیس و کم قیمت پوشیده که بغایت سفید نباشد پوشیدی و اغلب اوقات کلاه فقط بر سر او بودی و جز
در وقت نماز دستار بر سر کمتر نهادی از جهت غلبه حرارت امامی گویند که یک دستار بزرگ اعلی و یک پیراهن نفیس
مهیا داشتی و برای نماز جمعه و اعیاد پوشیدی و اگر یکی از ابنائی دنیا آمدی نیز بپوشیدی و چون وارد مجلس
بنشستی و ما قال الله و قال الرسول بهیبت و عظمت تمام بگفتی چنانکه زهره ملوک آب شدی و بمریدان خود
فرمودی که اهل دین را باهل دنیا خوار نباید نمود که اینها مردم ظاهر بینند و فقیران را و بعضی مجانین که دران
دیار بودند بسیار عزت داشتی و در راهی که سوار میرفت چون مجاذیب را بدیدی از اسپ فرود آمدی و دست
بسته ایستادی و هر چه ایشان فرمودندی آن کردی و اگر کسی پیش او ذکر غایبی کردی یا سخن لا یعنی کردی
گفتی با او خاموش باش و اگر کسی نام او بتعظیم گرفتی چنانچه رسم مریدان باشد چشم پر آب کردی و گفتی احمد
موذی زیانکار و همچنین نقل است که خواجه حسین را قدس سره نیز خوش نیامدی که کسی تعظیم او کردی
و گفتی که ملا حسین پیر انک رالک کمینه کسی گویند که کمترین کسان باشد رحمة الله علیهم و اگر کسی پیش او آمده گفتی که
من حضرت رسالت را صلی الله علیه وسلم در خواب دیده ام باادب بنشستی و تمام قصه رؤیا را بشنودی
و دست و پای او را ببوسیدی و دامان و آستین او را بر روی خود فرمالیدی و بر جای که آن شخص
میگفت که در فلان جا دیده ام آنجا رفتی و بوسه دادی و گرد آن جای را بروی و موی خود مالیدی
و اگر سنگ بودی آن سنگ را بشستی و آن آب را بخوردی و بر تن و بر جامه چون گلاب پاشیدی و اگر
شخصی را با سیدی دعوی و خصومت شرعی بودی بمنت و شفاعت چنان کردی که سخن سید بالا آمدی
و گفتی که با سادات سخن شریعت نباید کرد با ایشان سخن بمروت باید کرد نقل است که چون در اجمیر خلل
شد و قلعه را رانا سانگا که گبری عظیم بود از دست مسلمانان بگرفت و اکثر مسلمانان را شهید ساخت شیخ
احمد مجد پیش ازین حادثه بهفت روز بحکم اشارت خواجه بزرگ خواجه معین الحق والدین از شهر برآمد
و به مسلمانان خبر کرد که چندی درین شهر نظر جلال ست فرمان بندگی خواجه برین ست که مسلمانان از شهر
برآیند روز دوشنبه سنه اثنی و عشرین و تسعمائه باجماعه از مسلمانان از اجمیر برآمد شنبه دیگر کافران بر سر اجمیر آمدند
و آن دیار را زیر و زبر ساختند شیخ احمد هژده ساله بود که باجمیر در آمده بود و قریب به نود سالگی از انجا
برآمد و سه چار سال در ناگور بود روزی آکه دین مجذوب آمد و گفت احمد ترا آسمان می طلبند پیش
پیر خود برو او خود نیز در همان شب مثل این چیزی دیده بود همان ساعت متوجه ناگور شد و در چند روز
از دار فنا بدار بقا رحلت فرمود گویند که در حالت سکرات بعد از آن که اندک افاقت دست میداد
دست بر آوردی و تکبیر تحریمه گفتی و بیخود شدی در عین حالت الله اکبر گویان جان بحق تسلیم کرد

دعا وجود تقریباً آن بما طلبی
مضمون این ورکه مختصر در ذکر
دعا و بیان آداب آن مناسب
آمد بدانکه دعای جامع تر شامل
ترین ازین دعا که منطوق قرآن
عظیم بدان ترغیب نموده است
نبود و اگر بود در معنی آیل و راجع
بهمین خواهد بود ربنا آتنا فی الدنیا
حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا
عذاب النار هر چه تصور کنند از
خوبی و کمال از غایات جمیع مقام
کمالات روحانی تا نهایت
حضیض منزل لذات و شهوات
جسمانی در حیطه بیان اجمالی این
کریمه داخل ست طالب اگر در
وقت حضور و تملق مناجات
هر کدام از افراد حسنه را جدا جدا
که نظر طلب و امید بران افتد تصور
کند و سوال و تضرع نماید داند که
چه ذوق و لذت در کار وی کنند
دیگر حاجت نیست و باید دانست
که مراد بحسنه دنیا آن بود که وسیله
آخرت گردد و موجب آمادگی کار
عقبی و سلامت دین بود و آنکه
نه اینچنین باشد داخل حسنه نیست
و خلاصه و مختصر تر ازین دعا است دعای
تمام عافیت و طلب حسن عاقبت
ست اگر قضا در دنیا و مدت
حیات سختی پیش آید یا مکروهی
روی نماید چون سرانجام نیک
و عاقبت بخیر بود همه آسان
بود مقصود هر مقصود و خلاصه
اسالک منک ست ادتو ترا
میخواهم که غایت هر دعا و مقصود
حقیقی توئی اما این مقام

دبیست و پنجم ماه صفر سنه سبع و عشرین و تسعمائة ۹۲۷ در روضهٔ مخدوم بزرگ سلطان التارکین در پایان
پیر خویش جای یافت رحمة الله علیه و تاریخ رحلت او را ملا محمد نارنولی که مردم صالح و مقبول و معتقد
مشائخ و مورخ دیار خود بود و در زمان صبا بشرف بیعت شیخ احمد مشرف شده چنین یافته است **قطعه**

نظر بسته بود احمد مجد شیبان ✿ ز دون خدا همچو زاهد ز شاهد ✿ که تاریخ آن پیر خود نارنولی ✿ برآورد از

جملهٔ شیخ زاهد ✿ **نقل ست** که در نارنول مردی نامور بود از ملوک مرید او شد و او را با برادران که ضعیف (ای احمد ۱۲)
بودند خصومت بود روزی این مرد کوزه آب پر کرده و بر سر خود نهاده از بیرون شهر به خانقاه شیخ آورد
در مردم شهر غوغا افتاد که فلانی برای خانقاه شیخ احمد آب میکشد چون نظر شیخ بروی افتاد گفت
یا بو احمد باین کار از تو راضی نمی شود برو برادران خود را خوشنود سازد و از ان خصومتی که با ایشان
داری باز آئی تا من هم از تو خوشنود باشم **نقل ست** که وی بعد از ان که از آمد و رفت مجلس
ملوک توبه کرد و مرید شد روش او این بود که نیم شب بر روضه خواجه بزرگ معین الدین می درآمد و
نماز تهجد میکرد و از ان وقت تا نماز چاشت تکلم نمی کرد و بعد از فراغ وظائف و نماز چاشت درس
علوم دینیه میگفت و بعد از ادنی قیلوله بر میخاست تا وقت عصر با وراد مشغول می بود بعد از نماز تفسیر مدارک
میان اهل مجلس بیان فرمودی و در بیان وعد و وعید چندان گریه و حالات کردی که صوفیان در حالت سماع
کنند و چشمان او همیشه از غایت بکا و بیداری سرخ و مرمد بودی و این وظیفه تفسیر مدارک طریقه سلوک مشائخ
ایشان ست که خواجه حسین ناگوری و شیخ حمید الدین صوفی نیز همچنین میکردند هفتاد سال در اجمیر بر همین منوال
گذرانیدند و **نقل ست** که چون نیم شب از خانه بر روضه خواجه می آمد دروازه روضه خود کشاده میشد چون
این سر در میان مردم شهر فاش شد شخصی دزد دیده از برای امتحان نیم شب بدنبال او گرفت چون شیخ در
دروازه درآمد آن شخص نیز خواست که درآید دو تخته در او را تنگ گرفتند از عقب فریاد کرد که میان جیو
توبه کردم مولانا محمد نارنولی از استاد خود مولانا عبد المقتدر که مردی عالم و عامل و متشرع و متبع و ثقه و فقیه
و مرید شیخ احمد بود نقل میکرد که من در نارنول با چند مریدان دیگر این فتح باب را از شیخ معائنه کرده ام که
روضه شیخ محمد ترک واقع شده است رحمة الله تعالی علی جمیع عباده الصالحین

شیخ حمزه دهرسوی

از اولاد شیخ الاسلام بهاء الدین زکریا است سلسلهٔ او بمیر سید محمد گیسو دراز میرسد پیری عظیم با برکت و نعمت
و کرامت و معمور الاوقات و دائم العبادات بود کبیر السن بود از زمان سلطان بهلول تا زمان اسلام
شاه باقی بود در ابتداء حال بخدمت یکی از ملوک مشغول بود گویند که شبی پاسبانی سرای او میکرد ناگاه
بخاطر آویخت که خدمت کسی باید کرد که او حافظ من باشد نه من حافظ او باین خیال برآمد و بزیارت

تحریر پست و چنان بلند که پای
همت از تصور ایستادن در مقام
میلرزد مگر صاحب همت عالی که
بحکم فطرت سلیم باعث محبت وی
از آلودگی غرض پاک و از وسوسه
هوا و هوس خالیست اللهم
ارزقنا و بالجمله دائره عمل تنگ
ست تلافی و تدارک آن بدعا
و استغفار و طلب خیر و سلامت
لازم وقت باید داشت انه غفور
رحیم خدای مهربان بخشاینده تمام
حسنات دنیا و آخرت و لطایف
عافیت و حسن عاقبت مقرون
بطلب رضا و محبت خود نثار وقت
گرامی کناد چون از مراسم طریقه
مراسلت مکاتیب آن بود که بعد
از عرض دعا تعرض بعرض حال
نمایند درین باب چیزی که قابل
گفتن و نوشتن بوده باشد
نیافت الا بیان حسرت و ندامت
عمر و حکایت دوری و مهجوری
از منزل مقصود پیش ازین
بعمری بر اغنقت همت و مساعدت
توفیق بال و پری افشانده و
سفری کرده و حظی از عمر زندگانی
گرفته و تمتعی از اوقات حضور
یافته بود چون جوانی بود و توفیق
رفیق شده و زاد و راحله شوق
بهم رسیده بود بشوق رفت
و بذوق ماند و بسلامت آمد و
بحضور نشست اکنون می بینم
باز آن سودا غلبه می آرد و
باعث محبت آن مقامات
جوش میزند که یا آله العالمین
اگر یکبار دیگر مددی کنی و بمقام

خواجه بزرگ معین الحق والدین باجمیر رفت و در انجا دیوانه بود باین نام از وی نعمتی یافت و با شیخ احمد
مجد نیز صحبت داشت بعد از ان بدیار خود آمد و در دهرسو که قصبه ایست سه کروهی از نارنول کوطن گرفت
و مریدان او در بهرمی بودند و نیت او در اقامت دهرسو آن بود که در انجا بعضی سادات بودند که از وضع
اشراف خارج شده بودند همه را تربیت کرد و تعلیم فرمود و دو معلم یکی فارسی خوان و دیگر عربی دان بگماشت
وطالبعلمان و فقرا را مواسات میکرد و ابواب فتوح بروی بسیار مفتوح بود و اصلا انقطاع نداشت
همه را صرف فقرا کردی و چیزی نگاه نداشتی و اولاد و ازدواج خود را نیز انچه قسمت می آمد میداد و زیاده
از ان روا نداشتی و وی از ان باز که در کنج عزلت نشست بدرخانه ابناء دنیا نه رفت و خادم نفرستاد
نقل است که وی روز جمعه برای نماز از دهرسو بنارنول آمدی و در راه هیزم جمع کردی و پشتواره
بستی و در جای که فقیری نشسته بودی بوی دادی **نقل است** که وی میگفت دنیا مثل آتش است
همان قدر بس است که از وی چیزی پخته بخورند و در وقت سردی گرم شوند چون زیاده شود بسوزد و هلاک
کند مریدی از مریدان وی میگفت که یکبار مرا شیخ بجانب ریگستان رخصت فرموده بود در بیابانی افتاده
بودم تشنگی بر من غلبه کرد وجود آب دران وادی از محالات عادی بود بخاطر من گذشت که سبحان الله
مشائخ ما تقدم چون مریدان را بجائی میفرستادند مریدان بجای آب شیر می یافتند و من درین بادیه
بی آب هلاک میشوم ناگاه چوپانی را از دور دیدم که گوسفندان می چراند و در بغل وی مشکی است نزدیک
رفتم و گفتم که اندکی آب در حلق من بریز که از غایت تشنگی می میرم وی گفت که اینجا آب کجاست درین
مشک شیر است اگر بخوری اندکی از ان بخوردم بعد از ساعتی باز تشنگی غالب شد ناگاه در میان تلهای
ریگ دیدم در جای نشیب که آب شیرین و خنک پر شده مانده است آب را سیر خوردم و حیات از سر
یافتم وفات شیخ حمزه در سنه نهصد و پنجاه و هفت است بست و پنج ماه ربیع الآخر در نماز شام بود دو رکعت
تمام کرده بود و در رکعت سوم جان بحق تسلیم کرد رحمة الله تعالی علیه

شیخ احمد عبد الحق قدس سره

مرید شیخ جلال پانی پتی است درویش صاحب تصرف و مظهر خوارق عادات و کرامات و صاحب شوق
و ذوق و سکر و حالت و فقر و تجرید بود جذبی قوی داشت و نظری موثر و تصرفی غالب تولد و مقام ردولی
بود و مرقد او نیز در انجاست **نقل است** که وی هفت ساله بود چون مادر او از برای نماز تهجد برخاستی وی هم
نیز برخاستی بطریقی که مادر را خبر نبودی و بزاویه خانه به نماز مشغول شدی چون مادر را خبر شدی بسبب مهربانی که داشت
منع کردی بر محبت حق غالب بود و بلغو گفت که این مادر راه زن است که مرا از عبادت حق باز میدارد و سر در
عالم نهاد و در طلب حق بر آمد گویند که اندر انچه وی بسفر بیرون آمد دوازده ساله بود و وی را

قربت برسانی چه شود هیچ وقت
بی این اندیشه و خالی ازین
خیال نیست تا در پرده غیب
چیست و ارادت ازلی بر چه
رفته است الا آنکه دران بار اول
از قید تدبیر و مصلحت بیهوشی و
عاقبت کار اندیشی مطلق بر آمده
بود و چیزی از انچه نافع عزیمت
و موجب توقف گردد گرد سر پره
خیال نمی گشت الان محبتی و
خواهشی دارد و صلاح وقت خود
دران می اندیشد و مصلحت حال
دران می بیند که اگر بقیه عمر صرف
خدمت آن آستانه گردد و از
پریشانیهای این دیار و بیگانگیهای
اهل این روزگار بر آمده در مقام
جمعیت و آشنائی جا یابد زهی
سعادت اگر آن شوق و آن
همت در کار شد جای هیچ تدبیر
و مشاورت نخواهد بود و مانع همت
و بالجمله اگر اختیار این سفر به
مصلحت و تدبیر است وداع
مجلس عالی بیشک مقدم خواهد
آمد بر سفر و الا شمارا بخدا سپریم
زیاده اطالت از مقام ادب
دور است والسلام و العاقبت
بالخیر آمین الرسالة السادسة
والعشرون **سلوک طرق
الفلاح بالاجتناب عن
الانحراف والاعوجاج**
لا اله الا الله محمد رسول الله
علم شریف محیط خواهد بود بانکه
شکر سبب مزید نعمت و بقاء
دولت است و استیفاء شکر

[illegible] بیان [illegible] فلاح بالکسر [illegible]

برادری بود شیخ تقی الدین نام در دهلی سکونت داشت دانشمند بود در خدمت او آمد و قصد تعلم کرد شیخ
تقی الدین وی را چیزی از علم ظاهری می آموخت و وی نمی خواند وی گفت که مرا علم معرفت حق بیاموزید
مرا با این علمی که شما می آموزید کار نیست برادر او را پیش دانشمندان دهلی برد و گفت این بچه مرا انگیزنید
و میگوید مرا علم آموزید و من آنچه می آموزم در وی در نمیگیرد شما او را پند دهند تا مگر پند شما در وی
کار کند ایشان نیز کتاب صرف پیش آوردند وی گفت مرا با این کار نیست مرا علم خدا بیاموزید که من
جز او را دوست ندارم همه در حال او حیران بودند بعد از ان صحبت برادر را گذاشت و بکار خود مشغول شد
نقل است که برادر او شیخ تقی الدین خواست که او را تزویج کند چون ازین قصه آگاه شد پیش
آنجماعه رفت و گفت که من عنینم مرا دختر ندهند نقل است که اندر آنچه وی مرید شیخ جلال الدین پانی
پتی شد مریدی آمد مریدان شیخ مهمانی کرد و شیخ احمد را نیز طلبید دران مجلس بعضی از محظورات شرع نیز حاضر
بود وی چون این حال را معاینه کرد فی الحال تبری کرد و همدران ساعت طاقیه که از شیخ
جلال یافته بود باز گردانیده و او سر بباد یه نهاد و راه گم کرد و در انجا درختی بود بالای آن درخت
برآمد دو کس را دید که بجانب وی می آیند از درخت فرود آمد و بجانب آن دو کس رفت و پرسید که راه
کدام است ایشان گفتند که راه بر در شیخ جلال الدین گم کردی گفت همچنین است گفتند هم چنین است
دانست که ایشان رسولان حق اند باز گردید و از اعتراض که کرده بود توبه کرد و از سر انابت آورد
نقل است که وقتی در مسافرت در مسجدی در آمد شب جمعه بود و مسلمانان آن محله هفت اذان
میگفتند وی پرسید مقصود از تکرار اذان چیست گفتند که ما شنیده ایم که اگر شب جمعه هفت اذان بگویند
حق تعالی در تمام هفته بلا را از ان شهر بر دارد تو نیز بگو گفت مرا درین فعل نیت دست نمی دهد زیرا که
بنده خدا را از جهت نیکی پرستد و از بلای او بگریزد آن بنده بنده خود باشد نه بندهٔ خدا نقل است
که اندر آنچه وی در طلب حق می گشت به ملازمت شیخ نور قطب العالم رفت با خود چیزی نداشت برگ
گیاهی برداشت و پیش شیخ نور نهاد و گفت با باصفا ست شیخ نور فرمود بابا عزت است ساعتی با وی
ملاقات داشت و بی آنکه بیکدیگر تکلم واقع شود در گذشت شیخ عبد القدوس در انوار العیون می نویسد
که درویش چون صفا یابد تجلی ظهور حق در وی بود پس غیر نماند و وی از شیخ نور به تعبیر ازین مرتبه
بود و شیخ در جوابش عزت فرمود که در تنزل فروتر از آنست پس وی خبر مطلوب ز شیخ نیافت
و باز گشت انتهی کلامه از آنجا در شهر بهار آمد در انجا دو دیوانه بود یکی را شیخ علاء الدین می گفتند و وی
سر برهنه ماندی و دیگری را نیم لنگوتی که لته در پیش داشت هر جانب پس برهنه بودی از ایشان
بشارتی از مقصود یافت و از افسردگی که از بی نشانی مقصود راه یافته بود بر آمد و تازه شد و در
طلب بیفزود و از انجا در شهر اوده رسید و با شیخ فتح الله اودهی ملاقات کرد و طریق شیخ فتح الله

بحساب عقل چنانچه مشهور ست
صورت نه بندد و سلسلهٔ وی
انتها نه پذیرد و ان تعدوا نعمة الله
لا تحصوها اول نعمتها نعمت وجود
ست و سایر نعم بعد از وی شهود
و نعمت وجود دایم و دوام نعمت
را دوام شکر لازم پس از عهدهٔ
شکر وی کی بر آید تا بشکر نعمتهای
دیگر زبان کشاید و لیکن شارع
تعالی و تقدس برحمت عامهٔ
خود در شکرانهٔ نعمتها که بر بندگان خود
افاضه کرده است خدمتی چند
بر ایشان واجب گردانیده و امر
فرموده و نهی کرده است و
بهمین قدر از بندگان راضی
شده و کفایت نموده بر قیاس
آنچه گفته اند بیت سر که بخشند
شکر خواهد سجده ٭ پای بخشند شکر
خواهد قعده ٭ این نماز و روزه
و زکوة و حج شکر وجود مال و نهال
و قوت و قدرت ست که بندگان
را داده و منتی بر جان ایشان
نهاده ست خصوصا نماز که
متضمن شکر نعمتهای ظاهر و
باطن ست تمامه اعضا و حواس
و قوای ظاهر و باطن و ذرایر وجود
آدمی در وی بعبادت و خدمت
مشغول اند و هر که وظایف این
عبادات مذکوره را بر وجهی که
فرموده اند بجای آرد بیشک
از جملهٔ شاکران باشد و لیکن ادای
اینها چنانچه باید و قبول جناب
ربوبیت را شاید کم کسی کند ازینجا
فرمود و قلیل من عبادی الشکور
زیاده برین تکلیف نمی کنند و

طریق زاهدان بود و مشرب وی عشق و محبت صحبت بر نیامد با خود گفت احمد از زندگانی خبر مقصود نیافتی
باری در صحبت مردها باش تا گر بوی از آن عالم بیابی چند سال در مقابر و بیابان آن شهر یا هادی
یا هادی گویان میگفت باز گفت احمد اکنون بمیر و هم در زندگی در قبر در آئی قبر بدست خود کاوید و در آمد
و مدت شش ماه دران قبر مشغول بود **نقل ست** که در خانه او پسری شده بود عزیز نام و در وقتیکه
متولد شد ذکر لفظ حق بر زبان راند بطوریکه همه حاضران آن ذکر را از وی شنیدند خوارق عادت
بسیار از وی ظاهر میشد روزی از وی خارقی ظاهر شده بود و در مردم غوغا افتاده فرمود که چه غوغاست
در حضرت ما غوغا نمی شاید این بگفت و بیرون آمد و در گورستان رفت و مکانی را اختیار کرد و گفت اینجا
قبر عزیز باشد عزیز را بعد از آن مرضی حادث شده و در دو سه روز ازین عالم بگذشت **نقل ست**
که وی میگفت منصور بچه بود طاقت نیاورد و اسرار بیرون زد بعضے مردانند که دریاها فرو می برند
و آروغ نمی آرند و میفرمود نظامی شاعر ناقص بود که گفت **بیت** صحبت نیکان زجهان دور گشت
خوان عسل خانهٔ زنبور گشت ؛ زیرا که صحبت مصطفے صلی الله علیه وسلم چنانچه صحابه را بود همچنان اکنون ارباب
حال را همچنان ذو الجلال را اکنون هست **نقل ست** که وی در مسجد جامع اول وقت میرفت
و جاروب بدست خود میداد مدت چهل و پنجاه سال در مسجد جامع رفت فاما نمیدانست که مسجد جامع
کدام طرفست چون روان میشد مریدان ذکر لفظ حق بلند می گفتند تا آن آواز در گوش او می افتاد
بر سمت آن میرفت و اکثر احوال مست بودی و چشم بسته بودی و ذکر او و مریدان او اکثر احوال
حق بود و در سلسلهٔ ایشان معهود است که در وقت ملاقات یکدیگر بجای سلام علیک همین حق حق
حق گویند و تشمیت عاطس نیز بهمین کلمه میکنند و در مفتتح مکاتیب نیز همین سه کلمه نبویسند بلکه در آغاز
و انجام هر کار دینی و دنیاوی چنانچه بعد صلوة و تکبیر و فاتحه و مانند آن و خرید و فروخت و سائر امور
همین کلمه را سه بار گویند و بلند بگویند این علامت مریدان اوست و شاید که کسی را درینجا خلجانی
از طریق ترک سنت سلام و تشمیت بگذرد میگفت و الآن این رسم چون خلاف سنت بود بر افتاد است
اما افتتاح مکاتیب بدان باقی ست و لا باس فیه و وفاتش پانزدهم جمادی الثانی سنه
هشتصد و سی و هفت ۸۳۷ در زمان سلطان ابراهیم شرقی والله اعلم **نقل ست** که وی میگفت ذات
پاک حق بی نام و بی نشان ست اما اگر اسمی از اسمار آن ذات پاک را اطلاق کنیم بهتر و بزرگتر از اسم
حق نباشد که معنی اسم حق سزاوار همه کمالات و ثابت بذات ست پس اطلاق اسم حق بر ذات
پاک را اطلاق بر وجه کمالی باشد و شیخ عبد القدوس در رساله انوار العیون در تحلیل بن فعل بعضی بعملان
موافق اصطلاح ایشان گفته است و چنین گویند که اکثر مریدان او بهمین کلمه جان داده اند و در خانقاه او
از غیب همین آواز می شنیدند **نقل ست** که وی روزی با یاران خود گفت که در گاه زدن چراغ

حصول اهل نجات و قبول
درگاه و وصول رحمت حضرت
اله بعد از ادای مقدار فرض
بر چیزی دیگر موقوف نمیدارند
و اگر با ستقصار و استیعاب
وقت بتکثر نوافل و زیادتیهای
این عبادات توفیق یابند
موجب زیادت درجات قرب
و منزلت و مراتب رضا و محبت
الهی و مزید نعم غیر متناهی وی
که لا تعد و لا تحصی ست گردد
و مراتب و اقسام نوافل
عبادات بی نهایت ست و
تفاوت درجات سالکان و
مراتب و مقامات مقربان
بتفاوت درجات عبادت
ست و راه راست که بمنزل
مقصود که قرب و وصول به
درگاه مولی تعالی ست برساند
عبادتست در قرآن مجید میفرماید
ان الله ربی و ربکم فاعبدوه هذا
صراط مستقیم یعنی عبادت کنید
پروردگار تعالی را که راه راست
اینست دیگر راه نیست و اگر
هست ناراست ست و
در راه ناراست آفت بسیار
و میا قسد و رسیدن بمنزل مقصود
در خوف و خطر بود یا زود هلاک
شود یا چندان دور تر افتد که
رجوع براه راست متعذر گردد
و اگر قدمی چند بر معارله فاراست
بر گشت و براه راست
رجوع آورد بوی بمنزل
مقصود کند بسلامت مانند و اگر
خود را بهمان راه نار است

خواجه اسحاق نگاه درونی می سوزد تا روز قیامت خواهد سوخت ما نیز دیگی از طعام بپزیم که تا انقراض عالم بخورند و هیچ از ان دیگ کم نشود و دیگی آورده بر دیگدان نهاد آتش کرد و طعامی دران دیگ پخت و آن دیگ را در میان راه گذر داشت خلق آینده و رونده طعام ازان دیگ میخوردند و آن دیگ همچنان پُر بود بعد سه روز گفت ای عبد الحق الشهرة آفة رزاق مطلق حق است او دادند و بندگان او داند گو ازین میان بیرون آئی دیگ را از دیگدان فرو آورد و تکبیری از برای مزید فقر طالبان حق گفت و دیگ را بر زمین زد رحمة الله علیه وعلی خاصة عباده اجمعین -

شیخ صلاح درویش

در قصبه ردولی بالائی حوض خفته است شیخ احمد عبد الحق میگوید که چون بعد از مسافرت بردولی قدوم آوردم هر چند که وطن اصلی فقیر بود و لیکن اجازت سکونت از شیخ صلاح خواستم که وی صاحب ولایت آنجا بود در روضه وی رفتم و فاتحه خواندم و درود بر حضرت سید کائنات صلی الله علیه وسلم فرستادم و نشستم و عرض کردم که اگر مرا یک مصلا و یک سبوچه باشد درین مقام سکونت توانم کرد از قبر شیخ صلاح آواز برآمد عبد الحق بر حوض در آئی و مصلا و سبوچه برگیر در حوض در آمدم و دست انداختم اول دست من بر سبوچه فتاد و برگرفتم بار دوم دست انداختم ریسمان یک چارپائی کهنه بدست آمد بر خود گرفتم

شیخ جمال گوجری

وی مرید شیخی بود در ادرده با شیخ احمد عبد الحق مصاحبت داشت شیخ احمد گفته است که از بکر تا پندیوه مسافرت کردم با هیچ مسلمانی ملاقات نشده الا در ادرده یک بچه را دیدم و اشارت بشیخ جمال گوجر کرد نقل است که دران ایام که شیخ در ادرده بود سگ ماده همراه داشت وی بچه زائید شیخ میزبانی ولادت او کرد و همه اعیان و اکابر و امراء شهر را مهمان ساخت روز دیگر شیخ جمال گوجر شکایت کرد که شما تمام شهر را طلبید و یاران طلبید یدگفت جمال الدین میزبانی سگ بود سگان را طلبیدیم که الدنیا جیفة وطالبها کلاب
تو از جمله آدمیانی ترا چون طلبم ::

شیخ بختیار رح

مرید شیخ احمد عبد الحق است و مخصوص بوی محرم اسرار و واقف احوال او در سفر و حضر با وی یکجا بود و از مریدان او کم کسی بود که در عنایت و قرب شیخ مشارک و مساهم او بود وی غلام سوداگری بود که سوداگری جواهر میکرد وقتی مولای او در قصبه ردولی جهة سودا آمده بود بختیار را نظر بر شیخ احمد افتاد و معتقد شد هر صبح و مسا در خدمت شیخ آمدی و بایستادی تا شش ماه بهمین منوال گذرانید و شیخ بوی التفات نکرد

سر داد و برفت سرگشته شد غافل و قت بهلاک انجامید سه کسانی که زین راه برگشته اند :: برفتند بسیار سرگشته اند :: و راه راست یکی ست و وی نزدیکترین راهها ست و بر هر دو جانب وی شعبها و راهها خم و پیچها بسیار پیدا آمده که هر یک بقدر خم و پیچی که دارد از منزل مقصود دور افتاده و کسیکه دایم براه راست مستقیم رود و هرگز میل بیمین و شمال نکند و در خم و پیچ نیفتد کیست و آنکه ناگاه در خم و پیچ افتد و قدمی چند بزند و زود براه راست آید از اهل سابقه سعادت ست و عاقبتش بخیر هر چند درین میان خللی و فتوری در کار خانه استقامت راه یافت معاذ الله ازانکه هرگز روی براه راست نیارد و هم در وادی خذلان گمراه شود و هلاک گردد یا رجوعش براه راست دور تر افتد والله اعلم دیگر براه راست باز نیاید سبیل سالک راه سلامت و قاصد طریق احتیاط آنکه در هر دم و هر قدم هشیار رود و نگران راه باشد و نظر بر قدم دارد تا کجا افتد و بکدام جانب رود ازینجا ست که سالکان این راه هر نفس به توبه استغفار و اعتذار مشغول باشند معنی توبه رجوع ست از معصیت بطاعت و از اعراض باقبال و از غفلت

ونه پرسید تو کیستی واز کجائی وبچه کار می آئی بعد شاه نظر عنایت بحال او برگماشت او را از آن نظر مستی دست داد که بیخود شد ودران بیخودی گستاخی در آمد که احمد این چنین نعمت داری و بندگان خدا را محروم میگذاری شیخ او را تنبیه میکرد وی مست همین سخن بود قدری آب نوشانید واز مستی بهوشیاری آورد وفرمود بختیار بر مولی خود برو ورضائی او بطلب ودر کار او باش بختیار سر بر زمین آورد وبجونپور که مقام سکونت مولی او بود برفت مولی چون حال او چنان دید او را آزاد کرد وبختیار را آتش عشق ومحبت چنان غالب شده که یکدم قرار نداشت گویند که شیخ شرف الدین پانی پتی در عالم اسرار با شیخ احمد سفارش شیخ بختیار کرد گفت احمد ترا هیچ کس در عالم چنانکه تویی نمی شناسد مگر بیچاره بختیار از خان ومان دل برگرفت واز جونپور بردولی آمد ودر خدمت شیخ مشغول شد وهر چه از لوازم صدق معامله وخلوص محبت بود بجا آورد **نقل ست** که روزی شیخ احمد گفت بختیار میخواهم در صحن خانقاه من چاهی کنی وی در حال کلند آورد وبکاویدن چاه مشغول شد وآب برآورد شیخ بران آب تکبیر فرود آورد وقسمت کرد باز اشارت شد که بختیار این چاه را امروز از خاک بیرون باید انباشت واز خاک این چاه صفه باید ساخت شیخ بختیار هم در حال خاک آورد وچاه را انباشت واز خاک این چاه چبوتره ساخت هیچ نپرسید کاویدن چاه برای چه بود وانباشتن برای چه **نقل ست** که روزی شیخ در حجره خود نشسته بود وشیخ بختیار در خدمت ایستاده پرسید بختیار چیزی می بینی چه بیند که تمام حجره از زر خالص ست فرمود بختیار را اگر کار آید اختیار کن عرض کرد که بختیار را ازین هیچ در کار نیست فرمود باز ببین چه بیند که حجره هم از خاک ست **نقل ست** که روزی شیخ احمد پسر خود را شیخ عارف بطلبیدن بختیار بفرستاد شیخ عارف بر در او رفت وآواز داد وی میخواست که با زن خود مجامعت کند در اثنای آن بود که دخول کند فی الحال زن را بجائی خود بگذاشت وجامه برگرفت وبخدمت پیر بشتافت گویند که شیخ بختیار را شهوت جماع باکمال بود ودر قضای آن بی طاقت شاید که این طلب از جهت امتحان او بود تا در این وقت مطاوعت کند یا نه **نقل ست** که وی روزی پیش شیخ آمد وگفت که قصد تجارت دارم چه فرمان می شود فرمود برو اما ماورای دریا مرو که تا دریا ولایت این فقیر ست گویند که وی پیش شیخ نخوانده بود اما به برکت صحبت شیخ بعلم معرفت عالم بود هر چه گفتی از کتاب الله وسنت رسول بیرون نگفتی رحمة الله تعالی علیه

شیخ عارف

پسر شیخ احمد عبد الحق ست وصاحب سجاده او موازنه چهل سال عمر یافت با هر طائفه سری داشت وهمه کس ازو راضی بودند **نقل ست** که بر پسری که شیخ احمد را بیشتر نسبت بوده در می ستکوه فیشیخ حکایت کرد که از شما یک پسر نصیب مانند بر پسری که می آید حق گویان می آید بسبب رحمت حق می پیوندد

هشیاری واستغفار یعنی طلب ستر وپوشیدن بود یعنی ما نور لطف ورحمت ظلمتی را که از ارتکاب معصیت طاری شده ونقطه سیاهی که از ان بر دل نشسته بپوشد واثر آن را زائل گرداند واعتذار عذر خواهی آنکه براه کج رفت وتا براه راست باز آمدن وقفه در سلوک طریق استقامت افتاد سالک این راه باید که همیشه ازین خیال واز این دغدغه فارغ نباشد واز رفتار خود باخبر بود واز قرب وبعد منزل مقصود آگاه باشد بغفلت خو نگیرد ودلیر نگردد از دائره زجر وسیاست بیرون نرود وایمن ننشیند وناگاه بجا نرود وبجائی نیفتد که بیرون آمدن ازان ورسیدن براه راست دشوار گردد در حدیث آمده است که اگر یکی باشد که در گناهی افتد واز ان استغفار کند وناگاه باز دران گناه افتد باز استغفار کند فرضا در هر روزی هفتاد بار بیش درین کن ومکن ومنع وزجر نفس رود بهتر بود از آنکس که گناهی کند وبر آن مصر بود وقطعا باستغفار روی نیارد تا رفته رفته معصیت خو گیرد وسیاهی دل تختی پذیرد ودوری ومهجوری تسلی یابد ومحبت مبدل بعداوت گردد دیگر علاج پذیر نیست ختم وطبع درین که در باب فا سقان

و شیخ گفت که یک فرزند برمن هست تو خواهم داد اما هنوز پخته نشده است و در سفر روم او را پخته گردانم بعد
ازان تو تسلیم کنم بشرط آنکه او را هیچ نگوئی و در رضای او باشی بعد از چندگاه پسری متولد شد شیخ عارف نام
او بنهاد و شیخ عارف را پسری است شیخ محمد نام و شیخ عبدالقدوس مرید این شیخ محمد است رحمة الله علیهم اجمعین

شاه داؤد

در سرهرپور بود بچند واسطه بشاه خضر که خلیفه خواجه قطب الحق والدین است میرسد درویشی کامل بود گویند که چون
شیخ عبدالله شطاری درین دیار تشریف آورد مردم متوجه ملازمت او شدند شیخ داؤد نیز بقصد دریافت شیخ
بدر خانه او رفت و شیخ عبدالله را رسم بود که دربان بر در میگذاشت دربان شیخ او را منع کرد او بزور قوتی که
داشت دربان را بیفگند و بر سینهٔ او پا نهاد و بجبر پیش شیخ در آمد و بر کرسی که نشسته بود بنشست شیخ او را احترام
نمود و اکرام کرد در اثنای مجلس خادمی از خادمان شیخ عبدالله گفت که هیچ بی ادب بخدا نرسیده است وی گفت
هیچ با ادب بخدا نرسیده است گفتند این چه سخن است گفت اگر من ادب میکردم و دربان را نمیزدم
کی بملازمت شیخ مشرف میشدم و بخدا میرسیدم شیخ خوشحال شد و از وی این سخن را پسندید و عنایت بسیار کرد

شاه نور

مرید شاه داؤد است بزرگ بود و صاحب کشف و تصرف ظاهر و باطن وی در اول قصاب بود ناگهان شاه
داؤد بر سر دکان او رسید و قوت استعداد وی را معاینه کرد و گفت بابا تا کی چوب را بر چوب بزنی کار دیگر
کن وی باشارت شیخ ازان کار برآمد و طریق ریاضت پیش گرفت و بکمال حال رسید و او را خلیفه بود در انباله
شیخ پیرک نام داشت و اگر چه وی مرید شیخ یوسف قتال بود اما تربیت و ارشاد از شاه نور یافته و دو پیاز طرز
او می گرفت کبیر السن و لیسی صاحب حال بود و تصرفی داشت گویند که وی بعد از نقل شیخ یوسف قتال بلی
آمده در روضهٔ او مشغول شد وقتی در واقعه دید که شیخ او میفرماید و من ترا بابراهیم خلیل سپردم و اشارت بروی
میکند که وی از بیت بطلب آن مرد بیرون آمد و این شیخ پیرک دران زمان سوداگری اسپ میکرد و
هراسے فروختن اسپ بموضع خرید که دیهی است از بهار متوجه شد چون آنجا رسید شیخی را دید
که در لباس مشائخ نشسته است بخود گفت که شیخان هندوستان عجب زی ... میباشند وی باشراق باطن
دریافت و گفت بابا این طرف بیا مرا می شناسی آن مرد که پیر تو ترا بواقعه نموده بود منم و آن ابراهیم خلیل
که بحکم لایزال من امتی اربعون رجلا علی قلب ابراهیم فرموده بود منم وی نیز بشناخت و اختیار ملازمت او
کرد شیخ او را تلقین ذکر کرد و وصیت کرد که مداومت کنی برین ذکر و شرم نکنی از هیچ کس و رخصت کرد بعد
ازان وی بجانب قندهار رفت و برانچه شیخ فرموده عمل میکرد شبی مجمعی بود وی بآواز ذکر کردن شرم کرد اما

و آلوده دلان از کافران دود
بلغه است نام این ترجمه
است لعوذ بالله
من ذلک و بحقیقت با نفس
و شیطان بجنگ و جدل بس
نمیتوان آمد و خلاص از شر
ایشان نتوان یافت سبیل
در دفع شر ایشان بصدق توجه
و دوام التجا بجناب بوبیت
و تضرع و زاری بدرگاه فضل و
رحمت اوست شیطان خود
بذکر حق مندفع گردد و استیلا
و سلطان او از ذاکران مرتفع
بود اما این نفس بلائیست که
هم از ذکر حظ و نصیب خود گیرد
و کار خود کند و وی مخذول و
شکسته نگردد مگر بالتجا بحق و
استعانت و استمداد از جناب
عزت کبریای او تعالی و
تقدس شانه والله الموفق
الرسالة السابعة والعشرون
کشف الاستار عن تحقیق
معنی الکسب و الاختیار

لا اله الا الله محمد رسول الله
لا حول و لا قوة الا بالله العلی
العظیم سالکان طریق تحقیق
و واقفان حقیقت بکاری
و هر عملی که کنند از حول و قوة
خود تبری باشند و از رویت
عمل و اختیار خود خالی و فانی
و تدبیری و اختیاری که مولی
خالی برای ایشان کرده و
وضع نموده است از وظایف
عبادات و اقسام طاعات

باز این خطره را دفع کرده بمقتضای وصیت شیخ عمل کرد چون باز بملازمت شیخ آمد فرمود بابا چرا از ذکر خدا
شرم کردی عرضه کرد که بنده هرگز آنچه فرموده بودند ترک نکرده است فرمود یاد داری فلان شب که
این معنے بخاطر تو خطور کرده بود من همراه تو بوده ام نقل است که شیخ پیرک سماع بسیار کردی
اما رقص و تواجد کمتر بودی گاهی بودی که یک دو روز بیهوش افتاده بودی گویند که در آنجا
مردی عالم بود و منکر سماع و حالات مشائخ روزی بقصد احتساب بر شیخ پیرک رفت از دور نظر
شیخ بر و افتاد و گفت درگرفت درگرفت بمجرد این گفتن آتش در شهر درگرفت دوران مرد حالت درگرفت
چنانکه در رقص آمد و بیهوش افتاد تا آنکه چند نماز از وی فوت شد بعد از آن معتقد وی شد و مشغول
شد بذکر و ریاضت و وجدی مراقب بود که استخوان گردن او برآمده بود شیخ حسین سهرندی که ناقل
این حکایاتست می گفت که از خویشان ما مردی بود که وی را خاطر فاسد در گرفته بود همیشه در نشست
و خاست استغفار می گفت و هیچ نوع آن خاطر از باطن وی زائل نمیشد و اگر کسی استفسار میکرد
طاقت اظهار آن نداشت و وی مرید شیخ عبد القادر نوربخش بود که از ولایت شیراز آمده بود وی
نیز پرسید اما باوی نیز اظهار نتوانست کرد پیش شیخ پیرک آمده بمجرد دیدن گفت بابا این خاطر را از
خود دور کن این حرف از شیخ گفتن و از وی آن خاطر دور شدن و این شیخ پیرک از زمان سلطان بهلول
تا اوائل زمان دولت اکبرشاه باقی بود رحمة الله علیه

شیخ سعد الدین خیرابادی رح

مرید شیخ میناست بزرگ بود حافظ حدود شریعت و آداب طریقت همتی عالی داشت و موصوف بود
بترک و تجرید او نیز بر طریقه پیر خود حصور بوده و مولع بود بوجد و سماع عالم بود بعلوم شریعت و طریقت
در علم نحو و فقه و اصول تصنیفات دارد مثل شرح مصباح و کافیه و حسامی و بزدوی و امثال آن
و بر رساله مکیه شیخ نوشته است مسمی بجمع السلوک بر طرز خزانه جلالی که از ملفوظات مخدوم جهانیان است
بسی از ملفوظات و حالات شیخ مینا را در وی درج کرده و در وقتی که از وی نقل میکند میگوید قال
شیخی شیخ مینا ادام الله فینا و هرجا که می گوید قال شیخ شیخی مراد از وی شیخ قوام الدین لکهنوی است
وی در علم ظاهر شاگرد مولانا اعظم است که از فقها و علمای عصر بود و برادر شیخ مینا نیز پیش مولانا کتاب
عوارف المعارف می خواند و تنها بخدمت پیر عرض میکرد که معلوم بندگی مخدوم است که طبع بنده
تصحیح الفاظ این کتاب کافی است و درک معانی خود خاصه احوال شریف ایشان است اکنون
ملازمت درس سوالی از برای چیست فرمود که بابا نه دیانت است که با وجود علم ترک تعلم کنند
و بعلم خود اکتفا نمایند و اورا مریدان بسیار اند چنانچه شیخ صفی بزرگ بود و صاحب ذوق و حالت برعلم

و توزیع اوقات بجا آرند و ناظر
بر نسبت عمل و ترتیب جزا و استحقاق
ثواب نگمارند و در نظر ایشان
جز فضل حق و توفیق و قدرت
وی سبحانه نماند جمع بین الشریعة
والحقیقة که گویند این باشد
و آنکه دور کن و کن عمل و زجر و
منع نفس بر عمل و قوت خود استیلاء
بود و تبه بیرد و اختیار خود گرفتار
و بسبب عمل ناظر و خواهد که بسعی
قدرت و زور بازوی عمل براه رود
و بمنزل مقصود رسد و حق را بجزای عمل
خود بحکم وعده او مطالبه کند این نیز اگرچه
در نشانه ظاهر بیان معامله شریعت صورتی
وارد ای کاش کسی کاری کند
و بهر حال باعث عمل پیدا کند
تا آنجا برسد پس از آن بگذرد
اما در حلیه ادب طریقت و مشاهده
سر توحید و حقیقت عاطل و
ناقص بود و از وصول بمقام
فقر و فنا محروم باشد بزرگی گفته
است کن فی الابتداء کانک
قدری و فی الانتهاء کانک
جبری میگوید که در ابتداء حال
بقوت باعث عمل و جد و سعی
چنان باش که گویا قدری
مذهبی و در انتها به مشاهده
حقیقت آنچنان شو که
گویا مشرب جبریه داری قدریه
آن طائفه اند که عمل را از خود
دانند و بنده را خالق افعال
خود گویند و جبریه آنانکه خود را
مجبور محض شمارند و اصلا اسناد
فعل و اختیار بخود نکنند همچو حرکات
آدمیان یا مثل حرکات

پیر خصور و مجرد زیست و شیخ مبارک سندیله که باحکام شریعت و آداب طریقت موصوف بود
او مرید شیخ خیرآبادی بود و از شیخ سالار نیز تربیت یافته بود وفات او در سنه سید صفی مردی
بود از انباله باوصاف درویشان موصوف و باحوال ایشان متحقق و در لباس اخفا مستور
مرید شیخ مبارک سندیله بود و از مریدان شیخ سعد خیرآبادی شیخ الله دیا خیرآبادی ست که بغایت
مسن و معمر بود در هنگامی که بامر والی عهد درین دیار تشریف آورده بوده بغایت تعظیم و
تکریم مخصوص گشته و آثار عظمت و کرامت از وی بظهور رسیده و هم درین سال که نهصد
و نود و سه است از عالم رفت رحمة الله علیه

شاه سید و رح

در اوائل حال در خدمت ملوک بود و دولت بسیار داشت بعد از ان جذبهٔ عنایت در کار او کردند
هرچه داشت از متاع دنیاوی همه را باختیار در باخت و در خدمت شیخ حسام الدین مانکپوری
افتاد و کار کرد و خرقه پوشید و درویش شد گویند که وی در عهد سابق بر زنی عاشق بود و بعد از ان
که جامه فقر پوشید هم بدان جامه پیش آن زن رفت وی گفت سید و آلیه شدی یعنی گدا و فقیر که فقیرا
را در عرف آن دیار آلیه گویند از ان باز او را سید و آلیه لقب شد آن زن نیز بعلاقهٔ محبت در خدمت
او درآمد و فقیر شد و او را اشعار است از انجمله این بیت بیت ؎ دل گویدم سید و بگو احوال
خود یکیک برو چه آندم که خود می آید او سید و کجا گفتار کو؛ نقل ست که وقتی شیخ حسام الدین،
راجی حامد شه و شاه سید و هر سه جامه نداشتند یک قبائی پنبه دار حاضر بود و شیخ حسام الدین آنرا
سه قسم ساخت ابره را بیکی داد و آستر بدیگری و پنبه را خود پوشید و رسنی افتاده بود آنرا بمیان خود
بر بست و سر برهنه و میان برهنه بود هر سه بزرگوار متوجه مسجد جامع گشتند در راه شخصی حلوا در برگهای
درخت پیچیده پیش آورد حلوا را قسمت کرد و برگها را هم پیچیده بجای کلاه نهاد رحمة الله علیهم
اجمعین قبر شاه سید و در فتح پور هنسوه است که نزدیک کڑه مانکپور است

راجی حامد شه رح

مرید شیخ حسام الدین مانکپوری ست بزرگ بود و صاحب نسبت درست و حال صحیح و صفائی
باطن **نقل ست** که در زمان سلطان شمس الدین التمش دو برادر از سادات کرد بدهلی
قدوم آورده بودند یکی سید شمس الدین و او در زمین میوات سکونت کرد و بقیه از اولاد او
در انجا مانده اند و دیگر سید شهاب الدین که از اجداد او ست بزرگان ایشان معزز

سنگ و کلوخ گویند نزد اهل
حق این هر دو مذهب باطل
بود چنانچه گفته اند لا جبر و لا قدر
ولکن امر بین امرین وی میگوید
بندی را برای تقویة باعث
عل شوب مذهب قدر نافع
بود و مذهب صواب و راه
راست ان باشد که عمل کند
و آنرا نسبتی بخود نیز اثبات کند
و با وجود آن بداند که آن اثر
و عمل که بوجود آمده همه بخلق
و توفیق پروردگار ست بنده
عامل و کاسب بود نه خالق و
قادر و عمل سبب جنت است
که آنرا حق جل و علا ساخته
است نه علت آنکه بذات
خود دران موثر باشد و این را
سبب عادی گویند و هرچیز که
چنان بود که چون پیدا شود
اثر هم بر وی مترتب گردد
و اگر نباشد آن اثر نباشد آنرا
سبب عادی خوانند و اسباب
عالم همه عادی بود یعنی عادت
الٰهی و سنت وی بران جاری
شده که چنین ساخته است
و اگر خواهد نسازد مثلاً آتش
سبب گرمی و سوختن ست
یعنی پروردگار تعالی آتش را
چنین آفرید و چنین ساخته ست
ولیکن سوزنده در حقیقت او ست
تعالی و اگر صد آتش کنی تا وی
نخواهد نسوزد نه آنکه خواهی
نخواهی آتش علت سوختن
ست و طبیعت وی چنین
این اعتقاد فلسفیان و

و مکرم بوده اند در زبان مردم آن دیار براجی شان اسم راجی غالب مده و او نیز در اوائل حال در لباس
سپاهیان بود آخر بصحبت شیخ حسام الدین رسید و ریاضات شاقه کشید صفای باطن و حضور وقت
نصیب او گردید و از علم ظاهر بقدر احتیاج کفایت کرده بود و لیکن دانشمندان اسیر حلقهٔ ارادت او بودند
گویند که وی اگر خواستی که از معارف و کشف ضمائر چیزی ظاهر کند حکایتی از سرگذشت احوال خود
بیان کردی و در ضمن آن مقصود طالب بحصول انجامیدی قبر او در مانکپور است و وفات او در سنه قدس الله سره

راجی سید نور

وی فرزند راجی حامد شاه است او نیز مثل پدر بزرگ و صاحب کرامت بود در لباس سپاهگری را غشاوهٔ
حال و مشغولی باطن ساخته قبر او نیز در مانکپور است وفات او در سنه

شیخ حسن طاهر

مرید راجی حامد شاه است و از راجی سید نور نیز نعمت خلافت یافته والد او شیخ طاهر از ملتان
بطلب علم باین دیار افتاد و مدتی در بارهٔ بهار سکونت کرد و پیش شیخ بده حقانی تحصیل علم نمود
و هم در بهار شیخ حسن از خلوتخانهٔ عدم بمهمان سرای وجود رسید و از عنفوان شباب هم در اثنای
تحصیل علم در زیّ طلب دامنگیر حال او شد و بصحبت درویشان افتاد نقل ست که وی در آن
ایام کتاب فصوص الحکم پیش یکی از مشائخ آغاز کرد و والد او از طریق فصوص منکر و بیگانه بود
روزی از وی از تحقیق مسئله توحید وجود استفسار نمود وی این مسئله را بروجهی که خاطر نشان
علمای ظاهر تواند شد تقریر فرمود و موجب انحلال عقدهٔ اشکال مولوی گشت و از منع که او را
در خواندن این کتاب میکرد باز آمد هم در آن ایام آوازهٔ مشیخت و بزرگی راجی حامد شاه در میان
خاص و عام افتاد شیخ حسن بدیدن سید بطریقی که متضمن نوعی از امتحان حال باشد رفت
و هم در لقیهٔ اولی بقوت جاذبه از لی در سلسلهٔ ارادت او در آمد ؏ زهره آنم که باین جاذبه
شوق رخسار تر ابینم و بیتاب نگردم ؛ اول کسیکه از علما در حلقهٔ ارادت سید در آمد او بود و از مشائخ
جونپورست در زمان سلطان سکندر انار الله برهانه از جونپور باستدعای او باین دیار قدوم آورد نقل ست
که یکی از برادران سلطان سکندر که هوای سلطنت در سر داشت مرید او بود روزی هم درین خیال بخدمت
او آمد و التماس نمود که حضرت شیخ فاتحه بخوانید که تا مرا سلطنت دهلی نصیب گردد شیخ او را ازین سودا باز داشت
و گفت حق سبحانه و تعالی بحکمت خویش ترقی یکی خواسته است تو در انجا معارضه مکن تو مطیع او باش چون این خبر
بسمع سلطان سکندر رسید معتقد کرامت و دیانت او شد و قدوم او را باین جانب التماس نمود و بسابقهٔ اشتیاق بزیارت مشائخ دهلی
داشت بطلبیدن سلطان سکندر بر موجب این حال شد اول در آگره آمد مدتی در انجا بود و بعد از آن بدهلی رسید و در کوشک لعل که برج
حصار سلطان محمد تغلق ست با اهل و عیال سکونت کرد و هم در انجا وفات یافت و قبر او و اکثر

و دهریان ست و مذهب
حق و اعتقاد مسلمانی آنست
که سوزنده حق ست و لیکن
وی که میسوزد باتش میسوزد
و آتش را در سوختن دخلی داده
است و اگر خواهد بی آتش نیز
سوزد و اگر نخواهد با آتش هم نه
سوزد و فرق میان سبب و علت
همچنین ست پس پیدایش
آفریدگار تعالی و تقدس بر دو
نوع ست یکی باسباب آنرا
عادت نوانند و دیگری اسباب
که آنرا خارق عادت گویند عادت
برین ست که تا نخورند سیر نشوند
و اگر نا خورده سیر شوند خارق
عادت ست و عادت آنست
که تا راه نروند و گام نزنند
بمنزل نرسند و اگر بی راه
رفتن و گام زدن برسند
خارق عادت است غالب
افعال از قبیل اول ست
و ثانی نیز وقوع دارد معجزات
انبیا و کرامات اولیا دلیل آیت
و اعمال و افعال بندگان همه
بخلق و قدرت الهی تعالی ست
و اگر مدرک عقل و دریافت همچنین
یابند چه هر چه صفت و اثر وی
از ذات خود قائم بود ذات
وی نیز خود بخود بود و چون
ذات از دیگری بود صفات
نیز از آن دیگری بود ذات
از دیگری بود صفات و آثار
از خود دعوی میکنند
ثبت العرش ثم النقش پس
چون وجود ذات آدمیان از حق

از اولاد او در انجاست وفات او بست وچهارم ربیع الاول سنه ۹۰۹ تسع وتسعمائه او را رسائل
است در طریق سلوک وعلم توحید از جمله آن مفتاح الفیض ست در وی می نویسد سوال
سلوک چیست وسالک کیست وتزکیه نفس وتصفیه قلب وتخلیه سر وتجلیه روح چیست ومنزل چیست
ومقصد کدامست وجذبه چیست ووصول کدام است وشریعت وطریقت وحقیقت چیست وچه
مقام ست **جواب** سلوک در لغت رفتن ست ورفتن حسی انتقال ست از مکانی بمکانی ودرین
محل از سلوک رفتن معنوی وانتقال معنوی مراد ست وآین سلوک وانتقال را در مرتبه نفس
تزکیه مینامند وتزکیه نفس آنست که نفس را از اوصاف ذمیمه حیوانی باوصاف حمیده ملکی واز امارگی
بلوامگی ومطمئنگی موصوف سازد وسلوک دل را تصفیه مینامند وآن آنست که آئینه دل را از زنگار
هموم وغموم دنیا ومیل مجد وبنای او وحرص وحب دنیا واندیشه مالایعنی مصفا گردانند وتخلیه سر
آنست که سر را از اندیشه ماسوی الله واز غوغای غیر حق اگرچه بهشت بود خالی دارد وپاسبانی سر
کند یعنی اندیشه غیر حق را به سر خود راه ندهد واگر چیزی یکایک بگذرد بنفی خواطر نفی کند وتجلیه روح آنست
که بنور مشاهده حق وبذوق وشوق ومحبت واسرار وانوار مشاهده روح را متجلی ومتحلی گردانند پس
حقیقت سلوک عبارت شد از تبدیل اخلاق حیوانی وخروج از اوصاف بشری وتخلق باخلاق
الله حضرت قطب عالم در رساله لمعات خویش بیان شریعت وطریقت وحقیقت فرموده الشریعة
الاتباع والطریقة الانقطاع والحقیقة الاطلاع الشریعة الانقیاد والطریقة الاعتقاد والحقیقة الاتحاد
شریعت کمر بندگی در میان بستن است وطریقت از خود رستن وحقیقت بدوست پیوستن شریعت
فرمان برداری طریقت از غیر بیزاری حقیقت با دوست برخورداری شریعت غناست طریقت فناست
حقیقت بقاست وسالک در ابتدا ابن الحال حسن است ودر توسط عقل معاد است ودر انتها نور الله
است ودر سیر الی الله منازل نیست وراه نیست زیراکه راه ومنزل در میان دو چیز بود چون
دوئی نیست نه راهست ونه منزل حضرت حسین منصور حلاج را پرسیدند کیف الطریق فقال
الطریق بین اثنین اما در سیر فی الله منازل بیشمار ست زیراکه آنرا نه غایت ونه انحصار ست مقصد
رسیدن بوحدت حقیقی وبیرون آمدن از شرک وپندار خودی ودوئی وجذبه عبارت ست از
رحمت خاص که آتیناه رحمة من عندنا عبارت از آنست ودعای مصطفی صلی الله علیه وسلم اللهم
انی اسئلک رحمة من عندک تهدی بها قلبی الی آخره مبنی بر آنست وفیض حق نیز تسمیه آنست
جذبة من جذبات الحق توازی عمل الثقلین مصرع یک ذره عنایت تو ای بنده نواز *
ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات الا فتعرضوا لها ؎ تو مستحق نظر شو کمال وقابل فیض که منقطع
نشود فیض هرگز از فیاض * والیه اشار صلی الله علیه وآله وسلم انی لاجد نفس الرحمن من جانب الیمن ؎

مکتوبات شیخ

بود صفات وافعال ایشان
نیز بحقیقت از وی بود الا آنکه
ذوات ایشان را در ایجاد دخلی
باشد بران وجه که در بیان
معنی سبب عادی تقریر کردیم
پس عمل سبب جزاست تا
عمل نکنند جزا نیابند وبعمل
به بهشت در روند یعنی عادت
الله عز وجل بران جاریست
که تا عمل از بنده بوجود نیاید
جزاش ندهد وبهشت در
نیارد واگر خواهد بی آن نیز
درآرد واگر خواهد باوجود عمل نیز
ندرآرد اما سنت وعادت
وی بران جاری شده که هرگز
این چنین نمی کند بعمل به
بهشت نمی برد وباعمل
بدوزخ نمی فرستد بار اینجا
تفاوتی وفرقی دیگر پیدا شده
که وی سبحانه کریم ست اول
را آگاهی میکند نه ثانی را مقتضای
کرم وی اینست نه آنکه خلاف
را نتواند کرد میتواند کرد اما از
کرم خود در وعید خلاف کند
نه در وعده الا کفر را که هرگز نه
بخشد وکافر را به بهشت نبرد
اینحکم اوست وعقل را درینجا
مدخل نه ومسئله قضا وقدر و
اختیار بنده از غوامض
اسرار ست اینجا ایمان باید
آورد ودوم تردد در حقیقت
بحث وگفتگو درینجا لاطائل
بود ومیچ علمی ومیچ حقیقتی
موقوف بر کشف این اسرار
نبود عمل باید کرد وکوشش

امر باید که بوی داند برد * ورنه عالم پر از نسیم صباست **بیت** درین دیار از ان سرخوشم که
گه گاهی * نسیم بوی تو ام زین دیار می آید * این اشارت ست تجلی دائم و فیض حق و جذبهٔ
حق و وصول به حق عبارت از انقطاع و تبری از پندار خودی و دوئی ست و ارتفاع جهل و علم بوجود مطلق

مولانا اله داد

از اعاظم علمائی جونپورست شارح کافیه و هدایه و بزدوی و مدارک در تحریر و تنقیح بطالب علمی قدرت
تمام دارد بیک واسطه شاگرد قاضی شهاب الدین ست و مرید راجی حامد شاه نقل ست که شیخ
حسن طاهر و مولانا اله داد در سلوک طریق تحصیل علم رفیق یکدیگری بوده اند و درمیان ایشان
مودتی عظیم بود چون شیخ حسن طاهر در سلسلهٔ ارادت راجی حامد شاه در آمد مولانا اله داد گفت که
میان حسن شاعزت طالب علمان برباد داد دید فرمود شما نیز یک مرتبه بخدمت ایشان برسید و
امتحان کنید تا ما را معذور دارید روز دیگر هر دو یار قصد ملازمت کردند مولانا اله داد مسئله چند از هدایه
و بزدوی که بسمت اشکال موسوم بود تصور کرده با خود راست کرد چون بخدمت سید رسیدند
او بهمان عادت خود از سرگذشت احوال خود حکایت آغاز کرد که متضمن رفع اشکالات مولانا
اله داد گردید مولانا نیز مرید شد و بسلوک طریق مجاهده و ریاضت مشغول گشت رحمة الله تعالی علیه *

شیخ معروف

جونپوری مرید مولانا اله داد شارح ست بزرگ بود صاحب المجاهدات والریاضات والذوق والحالات
و از مریدان او شیخ احمد زین ر جونپور بود عالم و متوکل و متورع و متبرک رحمة الله علیهما

شیخ بهاء الدین

جونپوری از مشاهیر مشائخ آن دیارست مرید شیخ محمد عیسی ست در ترک و تجرید و صدق و ورع
قدمی داشت گویند که یکی مردی صاحب نعمت شیخ حسین نام از ولایت گجرات بشوق دریافت
صحبت شیخ محمد عیسی بجونپور آمده بود و شیخ بهاء الدین دران ایام طالب علمی صالح و قابل بود
بصحبت او افتاد و این شیخ حسین علم کیمیا میدانست چون شیخ بهاء الدین را دید که جوانی
فقیر و مستحق ست روزی مسی دل او بروی بسوخت و گفت ترا همراه ما بصحرا می باید آمد بصحرا
رفت و کیمیاسے بعمل آورد و بوی بداد که صرف مایحتاج خود بکن تا اگر باز احتیاجت
شود با ما بگوئی که برای تو دیگر بکنیم شیخ بهاء الدین عرضه داشت نموده که بنده

نموده والتجا بجناب حق آورد
تا نور یقین و طمانینت و سکینه
در باطن پیدا آرد که از وساوس
و خلجانات صاف سازد تا
آنچه فرموده اند عمل کردن
با مر و نهی ست نه در یافت
این سر و حقیقت آن و بحث
در آن در حدیث آمده است
که پروردگار تعالی بندگان
را روز قیامت از امر و نهی
خواهد پرسید نه از ذات و
صفات خود ایمان بحق آن
اسماء و صفات که در شرع آمده باید
آورد و آنچه از ان صفات
بادراک عقل در آید فبها و آنچه
متشابه بود و فهم بدان نرسد
ایمان آورد و از کیفیت آن
باز ایستاد بعد از حصول اینقدر
از ایمان عمل باید کرد بدانچه
فرموده است تا هم بنور ایمان
و صفای عمل یقینی و اطمینانی
در حل افتد و خلجانی نماند این
شبهه و خلجان تا آنجاست که
اطمینان قلب و نورانیت
وی بنور ایمان دست ندهد
چون ایمان آوردی و یقین
دانستی که درینجا شرعی هست
و امر و نهی واقع شده و دلو
چیزی نهاده اند که معنی امر و
نهی بمان نمی فهمی و در وجود
صفتی و حالیکه فعل و ترک
بدان بوجود آید و آنرا اختیار
گویند می یابی و وجود این حالت
و صفت در آدمی ظاهر ست
چنانچه سمع و بصر و باقی صفات

از شما امید کیمیائی دیگر است این کیمیا بکار من نیاید شیخ را بروی دل خوش شد و در تربیت باطن او بیفزود تا وقتیکه مدت ملاقات شیخ حسین با شیخ محمد عیسی بآخر رسید و بانعمت خلافت و خرقهٔ تبرک از شیخ یافت بجانب دونقه مرخص شد شیخ بهاء الدین دست بدامان شیخ آورد و التماس ارادت و اجازت نمود آو گفت که پیر تو درین شهرست و از ما ترا همین مقدار صحبت نصیب بود بعد آزمدتی شیخ بهاء الدین رادل بملازمت شیخ محمد عیسی کشیده بعلاقهٔ سابقهٔ ازلی درسلک معتقدان او درآمد و مرید شد و نعمتها یافت و هنوز به نعمت خلافت مشرف نشده بود که وقت رحلت شیخ دررسید فرمود بهاء الدین خرقهٔ خلافت تو پیش سیدی است که از مانکپور تشریف خواهد آورد در زمانی که موعود بود در آمد سید حامد جونپور رسید و شیخ بهاء الدین نیز استقبال او برآمد در لقیهٔ اولی خرقه پوشانیده و خلیفه ساخت وفات شیخ بهاء الدین در سنه

شیخ بهاء الدین رح

بن ابراهیم عطاء الله الانصاری القادری الشطاری الحسینی صاحب حالات و جامع برکات و کرامات بود وطن اصلی او قصبهٔ جنید ست که از سرکار هند است باستدعای یکی از ملوک مندو دران دیار رفته آو قادری بود و مشرب شطار داشت آورا رساله ایست که درانجا انواع اذکار و اشغال و طرق و آداب آن بیان کرده است نسبت خود به سلسلهٔ علیهٔ قادریه چنین سانیده لقن شیخ السموات و الارضین شیخ محی الدین عبد القادر الجیلی ابنه الشیخ عبد الرزاق ولقن الشیخ عبد الرزاق شیوخا بعد شیوخ الی شیخی و مرشدی سید احمد الجیلی القادری الشافعی و شیخی لقننی جمیع الاذکار و البسنی الخرقة القادریة فی الحرم الشریف تجاه الکعبة و اجازنی اجازة مطلقة بان اجیز من یستجیزنی و القن و البس من یستلقن منی نقل ست که او را در حال استشمام روائح طیبه چنان ذوق و حالت دست دادی که نزدیک بانزهاق روح بودی گویند که شخصی در حالت نقاهت غالیه پیش او آورد همدران ذوق وصال یافت و کان ذلک فی احدی و عشرین و تسعمائة ۹۲۱ در رسالهٔ شطاریه میگوید که الطرق الی الله بعدد انفاس الخلق گفته اند فاما سه طریق ازان طرق مشهور و معروف است اول طریق اخیار و آن صوم و صلوة و تلاوت قرآن و حج و جهاد ست روندگان درسیدگان اینطریق در زمان طویل اندک بمقصود رسند دوم اصحاب مجاهدات و ریاضات در تبدیل اخلاق ذمیمه و تزکیهٔ نفس و تصفیهٔ دل و تجلیهٔ روح و هو طریق الابرار فالواصلون بهذا الطریق اکثر من ذلک الطریق سوم طریق شطاریه فالواصلون منهم فی البدایات اکثر من غیرهم فی النهایات و آین ازان دو طریق اقرب الطرق الی الله است اصول طریق

مکتوبات شیخ

چون این همه یقینیات بی شبه معلوم ست در شک و شبهه افتادن چیست و طلب تحقیق مضی اختیار و جبر و حیله سازی و بهانه جوئی برای چه و اگر هنوز عقد ایمان درست نشده و استحکام نه پذیرفته و نور یقین در دل نه درآمده فکری به ازین باید کرد و غم ایمان باید خورد و بعد از حصول ایمان اشکالی نیست و ایمان موهبتی ست از حق کسبی و سببی که از جانب بنده دریجا دخل داشته باشد فکر و نظر در دلایل ست اما دلایل و آیات اسلامیه نه شکوک و شبهات کلامیه که آن بغایت راه پرخوف و خطر ست و آمدن نور یقین در دل بسبب آنها بسی دور ست خصوصا با معارض شبهات مخالفان و مذاهب اهل اهوا و نافع ترین چیزها درین باب صحبت صالحان و خداوندان ایمان کامل و نفوس مطمئنه و قلوب منوره است و این نیز بسی نادر و کیاب افتد و اقرب طرق التجا بجناب رحمت الهی و تضرع و زاری بدرگاه عزت او و صدق توجه و طلب و دوام ترقب و انتظار مطلوب دست تمسک بدامان متابعت پیغامبر صلی الله علیه وسلم درزدن و خدمت و ملازمت علوم سنیه آن

شطار ده چیز اند اول توبه و هو الخروج عن کل مطلوب سواه دوم زهد عن الدنیا و محبتها و متاعها و شهواتها قلیلها و کثیرها سوم توکل و هو الخروج عن الاسباب چهارم قناعت و هی الخروج عن الشهوات النفسانیة پنجم عزلت و هی الخروج عن مخالطة الخلق بالانزوار و الانقطاع کما هو بالموت ششم توجه بسوی حق و هو الخروج عن کل داعیة تدعو الی غیر الحق کما هو بالموت فلا یبقی مطلوب لا محبوب و لا مقصود الا الله هفتم صبر و هو الخروج عن حظوظ النفس بالمجاهدة هشتم رضا و هو الخروج عن رضاء النفس بالدخول فی رضاء الله تعالی بالتسلیم للاحکام الازلیة و التفویض الی تدبیر الله بلا اعراض کما هو بالموت نهم ذکر است و هو الخروج عن ذکر ما سوی الله تعالی دهم مراقبه و هی الخروج عن وجودها و قوتها کما هو بالموت و اسماء ذکر بر سه انواع اند اسم جلال و اسم جمال و اسم مشترک چون صفت رعونت و درشتی را در خود نگرد اول باسم جلال مشغول شود تا نفس مطیع و منقاد گردد چنانکه یا قهار یا جبار یا متکبر و بعده باسم جمال چنانکه یا ملک یا قدوس یا علیم بعده باسم مشترک چون یا مومن یا مهیمن و چون صفت انکسار و تواضع و خاکراهی در خود نگرد اول باسم جمال مشغول شود بعده باسم مشترک بعده باسم جلال و همبرین گونه بذکر می مشغول گردد تا دل مصفا شود و ذکر در دل قرار گیرد و مقام ذکر نوع دونه نام در تلوین است پس صدم مقام تمکین و تمکین ذاکر در ذکر اسم الله هست که اسم ذات است نوع دونه نام اسماء صفات اند تا در ذکر اسماء صفات ست در عالم تلوین است چون بذکر اسم ذات رسد از تابش لفظ الله الله الله وجود فانی سوخته شود و مضمحل گردد اینجا فنا حاصل آید و این عبارت از محو شدن وجود فانی است و چون از خود فانی شود بقا یابد پس مرید صادق را بی ذکر هر گز دل کشاده نگردد و چون دل منور شود پس حقیقت اشیا بر وی کشف گردد و با عالم ارواح ملاقات شود ذکر حقیقی که شهود حق است درین منزل فتح شود و هم دران رساله بعد از بیان کیفیت سلوک و آداب و شرائط ذکر و طرق و اقسام و اسامی آن می نویسد ذکر کشف ارواح یا احمد یا محمد در دو طریق ست یک طریق آنست یا احمد را در راستا بگوید و یا محمد را در چپا بگوید و در دل ضرب کند یا رسول الله طریق دوم آنست که یا احمد راستا بگوید و چپا یا محمد و در دل وهم کند یا مصطفی دیگر ذکر یا احمد یا محمد یا علی یا حسن یا حسین یا فاطمه شش طرفی ذکر کنند کشف جمیع ارواح شود دیگر اسماء ملائکه مقرب همین تاثیر دارند یا جبرئیل یا میکائیل یا اسرافیل یا عزرائیل چهار ضربی دیگر ذکر اسم شیخ یعنی بگوید یا شیخ یا شیخ هزار بار بگوید که حرف ندا را از دل بکشد طرف راستا برد و لفظ شیخ را در دل ضرب کند دیگر ذکر درازی عمر بعد از اداے فجر هو الحی القیوم تا طلوع گوید هزار بار و

و عمده آن علم شریف حدیث ست نمودن و به سخنان ارباب تصوف که صاحب صراط مستقیم باشند آشنا شدن و بواعث و دواعی طریقه اتباع را تقویت نمودن و از موانع و اضداد آن اجتناب کردن ست والله الموفق و منه الامداد و هو الهادی لطریق السداد و الرشاد و صلی الله علی محمد و آله و صحبه اجمعین الرسالة

الثامنة والعشرون

ترک الاختیار و التدبیر بالاکتفاء بتدبیر العلیم الخبیر لا اله الا الله محمد رسول الله آدمیان در طلب و سوال مطالب و حاجات از درگاه فائض البرکات دو قسم اند عادت عامه آنست که بحکم عجلت بشری هر چه بر زبان وقت ایشان آید از مرادات و شهوات بفکر و اندیشه طلب نمایند و نظر همت بر رضا و خشنودی مولی تعالی نگمارند و مقید و مشروط بدان ندارند اما مذهب ارباب خصوص از اهل معرفت آنست که از تعیین بدعا و طلب مراد معین زبان ادب بسته و پای طلب شکسته دارند و خواهش ایشان جز رضای حق و خیر مطلق نباشد و هرگز بطلب مدعا مخصوص در درگاه کبریا الحاح و تحکم ننمایند و جز بطلب

بعد ادای ظهر و هو العلی العظیم هزار کرت و بعد از عصر هو الرحمن الرحیم
هزار بار و بعد از مغرب هو الغنی الحمید هزار بار و بعد از عشا هو اللطیف الخبیر هزار بار و در بیان
مراقبه میگوید بدانکه کلمات مراقبه آنست که هر کلمتی و آیتی که در کلام مجید و فرقان حمید دلالت
بر معنی توحید کند آن کلمه و آیت در باطن و هم کند چند کلمات نبشته شده بران قیاس کنند
کلمات مراقبه اول و هو معکم اینما کنتم دوم اینما تولوا فثم وجه الله سوم الم یعلم بان الله یری
چهارم و نحن اقرب الیه من حبل الورید پنجم ان الله بکل شیء محیط ششم و فی انفسکم افلا
تبصرون هفتم ان ربی معی سیهدین هشتم الله حاضری الله ناظری الله شاهدی الله معی نهم مراقبه
اسم ذات محض دهم مراقبه یا حی یا قیوم یازدهم مراقبه انیس دوازدهم مراقبه جمیع اسماء الحسنی سیزدهم
مراقبه تلاوت کلام مجید چهاردهم مراقبه تصور فنای خویش برموزی از رموزات مراقبات نموده
آمد تا اصطلاح این قوم بدانند یک مراقبه پسند آید و آن اثبات هستی حق بهمه حال و فنا خویش
و جمیع کائنات فحسب پس هر کجا که باشد اسم الله را در باطن بگوید و صفائی دل دست دهد
وجه تسمیه مراقبه آنست المراقبة مشتق من الرقیب هو الحافظ یعنی ما دام المرید مشتغلا بالمراقبة محفوظ
من شواغل اللذات الجسمانیة والخواطر الخناسیة والهواجمات النفسانیة ویکون متوجها
الی الحضرة الصمدیة فارغا عن غیره انه قیل الفکر افضل من الذکر لانه شغل الباطن لا یطلع
علیه غیره یعنی مراقبه آنرا گویند که نگاهبانی دل کند و دل را متوجه بحق دارد و هر چه غیر حق است
او را در باطن جای ندهد پس اینچنین صوفی را صاحب دل گویند

شیخ بدهن شطاری

از اولاد شیخ عبد الله شطاری است در زمان سلطان سکندر کوس شیخیت و ارشاد و تربیت میزد
و بر طریقه شطار تلقین طالبان میکرد عم کلان محرر سطور شیخ رزق الله بخدمت او رسیده
است و تلقین ذکر یافته رحمة الله علیه

مخدوم مولانا عماد الدین غوری

از مشائخ دیار تلنبه است آبا و اجداد او از دیار عرب بملک عجم رسید و از غور همراه سلطان
شهاب الدین غوری بهندوستان آمد نقل است که وی در عنفوان شباب در کسب علم
نه کوشیده بود و بسیار زور بازو داشت در هنگامها با پهلوانان کشتی گرفتی روزی پهلوانی مشهور
را که از وی قوی تر بود بر زمین آورده بود مست و مغرور بجانب خانه می آمد یکی از علمای عجم

خیر محض زبان نکشایند و عبارت
دعای ایشان بلسان حال و
قال اینست که پروردگارا
آنچه رضای تست و در آنچه
خیر ماست پیدا آر و مارا با آن گذار
خداوندا مرا آن ده که آن به
و اگر انصاف ورزند و بدیده
تحقیق نگرند راه راست همین
ست که بنده را مرادی نباشد
و خواستی نبود و زبان ادب
از سوال و طلب بربندد
و بر بساط عبودیت انبساط
ننماید که بندگی با خواست
جمع نشود خواست خواست
مولی ست تعالی بنده را با
خواست چه کار و اگر چنانکه
بحکم جبلت بشری و عجلت
طبعی صبر نتواند کرد یا بقصد
امتثال امر ربوبیت که
ادعونی زبان بدعا بکشاید
باید که او را دعای مخصوص
نباشد بلکه مطلق خیر و آنچه
بهبود او در آنست طلب
دارد و اگر نیز اتفاق افتد
و حاجتی مخصوص پیش آید
آنرا بشرط رضای مولی و
خشنودی وی تعالی مقرون
دارد و آنچه خیر و صلاح و رضای
حق در آنست بخواهد یعنی
آنچه نزد وی سبحانه در نفس الامر
خیر است نه آنچه وی بشهوت
نفس و شر طبیعت خیر
انگاشته و نظر همت و طلب
بران مقصور داشته است
پس بنده باید که از تدبیر و

اورا درین حالت دید و تاسف خورد و او را بدین حال طعنه زد حمیتی و غیرتی بحال او در او یافت
دازان وضع که داشت پشیمان شد و خواست که تحصیل علم کند اما چون در خسروی این کار نه کرده بود
سعی در ینباب بیفائده نمود و ملازمت روضهٔ شیخ محمد ترک که در نارنول ست اختیار کرد و شب و روز
افتاده بودی با دوام طهارت و ذکر و نوافل و تلاوت جز برای طهارت بدر نیامدی از روحانیت
شیخ برای حصول علم استمداد کردی دوازده سال همبرین منوال گذرانید تا شبی برای طهارت بر می آمد
شخصی پیدا شد و او را از عقب در گرفت و گفت بخواه هر چه میخواهی وی طالب طریقهٔ اجداد خود بود
علم و تقوی درخواست گفت برو کتابخانهٔ بزرگان خود را پیش گیر و بر دم درس بگو حق سبحانه و تعالی
ابواب علوم دینیه را بر وی فتح کرد از شیخ احمد محمد شیبانی رحمة الله علیه منقولست که می فرمود من این
مولانا عماد را در ایام صبا دریافته ام مردی بزرگ بود بکمال اتباع داشت هیچ سنتی از سنن سید المرسلین
صلی الله علیه وسلم ترک نمی کرد فقیر و فقرا را بسیار دوست میداشت این مولانا عماد از اولاد آن مولانا
عماد ست که در زمان محمد تغلق بودی می گویند که محمد تغلق در ایام غرور سلطنت خود گفته بود که فیض خدا
منقطع نیست چرا باید که فیض نبوت منقطع شود و اگر کسی حالا دعوی پیغامبری بکند و معجزه نماید تصدیق
می کنید یا نه مولانا عماد بی غور گفت که کهنه محمد چه می گوئی محمد تغلق حکم کرد که او را ذبح کنند و زبانش
بر آرند رحمة الله تعالی علیه۔

شیخ علم الدین حاجی رحمة الله علیه

مردی بزرگوار بود تارک دنیا و مجرد از علایق رزق خود از کسب کردی چون یکه مبارک رفتی یک تبر و داس
در بغل همراه خود گرفتی در راه هیزم و کاه فروختی و خوردی و گدائی نکردی و از نذر و فتوح نستدی و خود را
به بزرگی ننمودی خفی کاحد من الناس زندگانی کردی گویند که وی سید بود اما پیش مردم ظاهر نساختی عالم
خان میواتی مرید او بود خواست که برای وی خانه و خانقاه بنا کند قبول نکرد و گفت شیخ محمد ترک صاحب ولایت
است عمارتی که برای من خواستی کرد در روضهٔ شیخ بکن اول مقبرهٔ شیخ محمد ترک چهار دیواری بیست بعد عالم خان
گنبدی بالای مزار شیخ بکرد که الآن آن گنبد موجودست ملا محمد نارنولی از شیخ حمزه دهر سوری نقل میکرد که
وی می گفت که جد من شیخ صدر الدین کهرولی و شیخ علم الدین حاجی هر سه بزیارت خانه کعبه رفته بودند چون
بدریا رسیدند کشتی بانان تحقیق کردند که اگر کسی خویش و قرابت گذاشته آمده باشد بگو برود و صلهٔ رحم بجا آرد
شیخ علم الدین داس و تبر در بغل که بکمر بسته بود دهبانید و گفت که خویش و قرابت من همینها اند
کشتی بانان تبسم کردند و او را بر کشتی نشاندند و آن هر دو کس بوطن باز گشتند مقبرهٔ او بیرون شهر نارنول
است نزدیک براهی که بجانب دهر سور و رود رحمة الله تعالی علیه۔

تصرف خود مطلق بر آید علاج
کار خود را بدست اختیار و تدبیر
مولی بگذارد و قال بعض العارفین
لاتدبروا وان کان لابد من
التدبیر فدبروا بان لاتدبروا
۵ کار خود را بخدا باز گذار
گفت که بینیم این به ازکار وصل
دینجا سه مقام ست اول علی
آنکه این ترک خواست و اسقاط
تدبیر که شعار راه بندگی ست نظر
بوجود عسرت و نحو عظمت و
هیبت بارگاه کبریائی الهی تعالی
شانه باشد و این مقام عارفان
که بجهت غلبه قهر آن هیبت و سلطان
عزت هم نمی توانند زد و سر بالا کرد
بر مثال مقربان بارگاه سلاطین
در بارگاه سطوت و سلطنت که
گوش هوش بر فرمان ایشان
نهاده زبان وقت از گفتگو و
سوال و طلب بسته دارند و قصد
و همت جز بر امتثال امر و اطاعت
حکم نگمارند دوم مقام مومنان
از ارباب یقین ست که نظر بر
حسن ظن بمولی کریم تعالی و
تقدس و صفت ربوبیت وی
عز و علا داشته و لطف اکرم
او را وکیل حال خود ساخته
تمامی کارهای خود را بتدبیر و
اختیار وی سبحانه گذاشته
فارغ البال و مرفه الحال
بر بستر فراغ و استراحت افتاده
اند مثل آن خدا یکه بی سابقه
طلب و سوال چندین ابواب
نعمت بر روی مراد کشاده و
خزاین رحمت بخار وقت

مخدوم شیخ محمد الحسینی الجیلانی رحمۃ اللہ علیہ

الاچی از اولاد حضرت غوث الثقلین شیخ محی الدین عبد القادر الحسینی الجیلانی ست نسبت او شش و سطہ بآن حضرت میرسد بدین طریق سید محمد بن سید شاہ امیر بن سید علی بن سید مسعود بن سید احمد بن سید صفی الدین بن سید السادات و منبع البرکات شیخ سیف الدین عبد الوہاب بن شیخ الاموات والاحیین محی الدین ابی محمد عبد القادر الجیلی رضوان اللہ علیہم اجمعین صاحب عظمت و کرامت و ہیبت و جلالت بود و سطوتی ظاہر و عظمتے باہر داشت جامع علوم معقول و منقول و شمول نعم ظاہر و باطن حاوی فضایل حسبی و نسبی از ولایت روم بخراسان تشریف آوردہ و از آنجا بملتان شرف قدوم ارزانی داشتہ بہ بلدہ اُچہ توطن فرمود یکبار سیر اکثر معمورہ عالم بر قدم تجرید و نعت بے تعلقے نمودہ بار دوم با خیل و حشم بسیار و توابع و لواحق بیشمار درین دیار شرف اقامت و توطن ارزانی فرمود پادشاہ وقت در حلقہ ارادت او در آمدہ غایتے کہ بندگی و اخلاص نسبت بآن زمان او مرعی داشت و دیار ملتان در آن او ان قحط رجال فاضل و علما و اکابر بود حضرتش بمقتضے عزت ذاتی و علو فطری از ہمہ قصب السبق در ربودہ بر مسند امتیاز و انفراد جا داشت و در العالم شعر نیز میلی بود و اکثر مناقب حضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہ نظم فرمودہ است و دیوان غزل نیز ترتیب دادہ قادری تخلص میکند و ترجیعات دارد بزبان ذوق این چند بیت از انجاست

رندیم و قلندریم و چالاک	ستنیم و معربدیم و بیباک	جا میم و صراحیم و بادہ
دُر و صدفیم و بحر و خاشاک	والی و لایت شش و پنج	حامی بلا و فہم و ادراک
مجموعہ راز عالم دل	منصوبہ کشای سر لولاک	بگذشتہ ز خویش بے کدورت
بگذشتہ ز عشق جوہر خاک	آئینہ صاف با غل و غش	صافی دل و پاک ای شکاک
گر صاف شوی و پاک دائم	میگوی چو قادری تو ناپاک	ما بلبل بوستان قدسیم
شہباز سفید دست اسیم		

بیت اخیر تلمیح ست بوراثت نسبت شہبازیت از حضرت غوثیہ رضی اللہ عنہ زیرا کہ باز اشہب یکی از القاب آنحضرت ست کہ بعضے از متقدمین اولیا پیش از ظہور عنصر شریف او بدان خبر دادہ و گفتہ کہ آنحضرت او در ملکوت اعلی باز اشہب خوانند و در قصیدہ قطبیہ فرمودہ است

شعر انا بلبل الافراح املاء دوحہا طربا و فی العلیا باز اشہب بد مقبرہ مخدوم شیخ محمد در اُچہ است رحمۃ اللہ علیہ و او را سہ پسر بود شیخ عبد القادر کہ او را مخدوم ثانی گویند و سید عبد اللہ کہ در فضیلت و لطافت طبع و سلامت قریحہ در زمان خود نظیر نداشت گویند حضرت مولانا عبد الرحمن جامی باستماع خبر فضائل او بجانب وی اشعار میفرستادند و سید مبارک سید عالی مقام بود و از ایشان خلفی ماندہ کہ نام ایشان میر میران گویند بغایت محسن و متبرک در لاہور سکونت دارند۔

مکتوبات شیخ

ما کردہ ست آخر عادت کرم داشتنان و صفت عوم جہان بازنخواہد داشت و آن دادہ را باز نخواہد ستانید و اگر چہ نظر بر قدرت وی و بی نیازی درگاہ الوہیت و لاابالی بارگاہ عزت کہ تؤتی الملک من تشاء و تنزع الملک ممن تشاء صفت او ست خوفی و ہراسی نیز راہ باید ولیکن این حسن ظن لازم حال ایشان شدہ بحکم انا عند ظن عبدی بی ازیم تغیر و زوال محفوظ و مامون سیماید سوم مرتبہ در ترک تمیز رفع ترد د پریشانی والتزام صبر و سکون شاہرہ عجز و ناتوانی است چون دریافتہ و دیدہ کہ ہر چہ مشیت ذی شانہ از امور و حوادث دہر با حکام قضا و قدر جاری گرید نیست و از قبول کردن آن و تن در دادن بدان چارہ دیگر نیز نہ از صبر و سکون چارہ نیست و از کوشش ثبات و استقامت آراد ہ نگشتند کہ فائدہ ندارد و حصول این مرتبہ بحر بہ و عقل معاشی کافیست و کمال معرفت و مزید ایقان ایمانی مشروط نیست بر ہر تقدیر ترک تصرف و تدبیر لازم حال عبودیت آمد و شرط راہ بندگی افتادہ بندگی خود بعجز افگندگی ست نا امید خود چلے ابندگی و وصل اینجا نکتہ ایست تنبیہ بر آن ضروری و علم بدان واجب تا فوت نکنند و گمان نبرند کہ چون حرکت و تدبیر و اختیار شرط راہ آمد پس باید کہ التزام طاقت

مخدوم شیخ عبدالقادر رحمة الله علیه

بن شیخ محمد الحسنی الجیلانی الملقب بشیخ عبدالقادر الثانی صاحب کرامات ظاهره و احوال باهره و
مقامات علیه و مناقب جلیه موصوف بود و بکمالات ظاهره و باطن برهانی ساطع داشت و نوری لامع
و حالی با کمال و کمالی فوق الوهم و الخیال بسیاری از عصاة و کفار بمشاهده جمال و معاینه کمالش بسعادت
توبه نصوح می رسیدند و بشرف ایمان مشرف می شدند وی در ولایت وارث حقیقی حضرت غوث الثقلین
و در کمالات تابع آنحضرت لهذا او را شیخ عبدالقادر ثانی و مخدوم ثانی گویند هر چند که آنحضرت ثانی ندارد
و کدام درجه عالی تر ازان باشد که کسی ملقب باین لقب باشد **نقلست** که وی در عنفوان شباب
بغایت تنعم و ترفه نمودی و باسباب عیش و طرب بسیار التفات فرمودی تا بحدی که چند شتر بار آلات
تغنی و مزامیر همراه ایشان می بردند و در آخر حال که بر سجاده مشیخت و مقام تربیت نشست اجتناب
کلی از استماع تغنی و قعود بروی نمود و مریدان و طالبان را نیز ازان زجر و منع می فرمودند و اگر احیاناً ازین
باب چیزی استماع نمودی چندان بکا و انزعاج او را دست می داد که قریب بانزهاق روح می رسید ابتداء
حالت جذبه او آن بود که روزی در بیابان الچه شکاری کرد ناگاه دراجی بصوت عجیب و آوازی غریب
می نالید و فریاد می کرد درویشی در آن بیابان می گشت گفت سبحان الله روزی باشد که این جوان نیز
از تعلق همت مولی جل و علا همچو این دراج بنالد و فریاد کند آورا از شنیدن این سخن حالتی دست داد
و دل از تعلق ماسوی سرگشت و همچنین روز بروز اسباب جذب و آثار شوق و انوار محبت در وی فائض و
نازل می گشت تا بکلی خاطر ازینجانب فارغ ساخته بمولی تعالی پیوست **نقلست** که روزی در
ملازمت والد ماجد او قدس سره قطعه چند از مخمل آورده بودند فرمود این پیش عبدالقادر ببرید تا ابره
پوستین ما دوزد وی فرمود تا ازین مخمل برای سگان شکاری جلها بسازند این خبر بسمع مخدوم رسانیدند که
آن مخمل برای ابره پوستین سید عبدالقادر عنایت فرموده بودند وی آنرا جلهای سگان صرف نمود
مخدوم ازین سخن در غضب آمد و او را بحضور خود طلبید و عتاب آغاز کرد هم دران شب غوث الثقلین رضی الله
عنه بخواب دید که می فرماید عبدالقادر فرزند من است تربیت او من میکنم ترا فرزندان دیگر هستند تو ایشان
را تربیت کن ترا با عبدالقادر کاری نیست از این واقعه حالت جذبه و نسبت توبه او موکد و مقرر شد و دست
از جمیع مواد لذت و عیش باز داشت و همت بر انقطاع کلی برگماشت مزامیر و آلات تغنی بشکست و جانوران
شکاری دور کرد و متوجه حق شد و بسلوک طریق حق اشتغال فرمود و چون بندگی مخدوم رخت اقامت ازین
سرای فانی بعالم باقی بردند منصب سجادگی و مقام خلافت از میان برادران بحضرت او متعین بود و لیکن
بسبب آنکه ترک ملازمت بادشاه نموده بود و برادران هنوز در سلک ملازمان وی انتظام داشتند ازین

عبادات و سعی و طلب و جد و جهد
در سلوک طریق طاعات و مبرات
نیز منافی طریق بندگی و عبودیت
باشد چه این نیز داخل تدبیر
و اختیار است که از ترک و ...
آن ناچار است پس باید که از
جمیع کارهای دین و دنیا
فارغ نشینند و براه سعی و طلب
و جد و جهد اصلا قدم نزنند جواب
آنست که آنچه ما را ازان منع
کرده اند تدبیر و اختیاری است
که از پیش خود برای نفس
خود برانگیزیم و الا این تدبیرات
و اختیارات که شارع تعالی
و تقدس بلطف و رافت خود
برای بندگان خود پرداخته
و مصالح دین و دنیا ایشان را
بدان منوط ساخته است تمسک
بدان و کوشش کردن در آن
منافی طریقه عبودیت و بندگی
نیست بندگی خود همین است
که هر چه فرماید آن کنی و تدبیری
که ساخته است و روی براه کرده
است درپی آن روی و از
پیش خود تدبیری و حیله بر
انگیزی و براهی دیگر نروی
و راهی دیگر نبینی بنده را
خواستی نباید این معنی دارد
و الا خواستی که موافق خواست
شارع است آن نه خواست
بنده است خواسته که بنده
این را بخواهد اینجا البته بنده را
آن باید خواست که او خواسته
اگر خواست آن نکند بنده نباشد
و مامور و محکوم نبود و هر که اهل

رهگذر غبار بر چهره اخلاص بادشاه نسبت بخدمتش نشسته بود ایشان جمیع فرامین را رسانیده جواب
دو لطایف اپیش او فرستادند و فرمودند که ما را باینها حاجتی نمانده است بهر که میخواهند بسپارند سالها هم برین
حال می گذرانیدند و هرچه از دست غیار ازشداید روزگاری رسید صبر می فرمودند **نقل ست** که
یکبارگی بادشاه عهد ایشان را پیش خود طلبید و نوشته فرستاد که اگر ایشان مجلس ما را بحضور فائض النور
مشرف سازند عین سعادت و محض کرم خواهد بود و با وجود ایشان کرا حد باشد که دعوی مشیخت و بزرگی کند
هرچه از تقصیرات و تاخیرات در خدمت رفته باشد عفو فرموده متوجه این حدود شوند آن حضرت در جواب
نوشت **بیت** | هیچ باب ازین باب وی گفتن نیست | هر آنچه بر سر ما می رود دستار کباد | کسیکه خلعت
سلطان عشق پوشیده ست | بحلهای بهشتی کجا شود دلشاد | و این واقعه مشابه آن حالت ست که
نقل می کنند که سلطان سنجر ماضی بجانب حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه نوشته بود که اگر عنان توجه باین
صوب منعطف گردد ولایت سیستان که ملک نیم روز ست بتعین لنگر خانقاه حضرت ایشان کرده آید آنحضرت
در جواب نوشت **بیت** | چون چتر سنجری رخ بختم سیاه باد | جز فقر اگر بود هوس ملک سنجرم | زانگه که یافتم خبر از
ملک نیم شب | صد ملک نیم روز بیک جو نمی خرم | و بعضی این حکایت انسبت بشیخ نجم الدین کبری قدس سره
نقل می کنند والله اعلم **نقل ست** که ایشان را در ابتداء حال با درا دو اعمال و عبادات ظاهره اشتغال
بسیار بود تا بحدیکه تمام روز فرصت تکلم نداشتند و در آخر چندان استغراق محبت و مشغولی باطن غلبه کرد که بعد از ادای
فرائض و سنن رواتب جز مراقبه کار دیگر نبود و بعد از ادای فجر تا اشراق در بحر مراقبه مستغرق می بودند بعد از ادای اشراق
تا چاشت و هم چنین ما بین جمیع اوقات صلوات و اندک قیلوله که می کردند بر همان بوریای که در مسجد افتاده بود
واقع می شد و فقیها بودی که بنفس نفیس خود اذان و اقامت می فرمودند و امامت می کردند وقتی دیگر برای نماز
بامداد برخاسته بودند مردم خانه فریاد کردند و آوازها دادند تا سعادتی که در آن وقت روی نموده است دریابند تا
رسیدن مردم آن دولت تمام شده بود چون بعضی از ایشان بملازمت رسیدند فرمودند که همین ساعت
حضرت عالم پناه صلی الله علیه وسلم بنده خود را بمشاهده جمال باکمال خود مشرف ساخته بودند و خواستم که شما را
نیز از آن فیضی برسد شما تقصیر کردید **نقل ست** که روزی قوالی بخدمتش آمد فرمود برو توبه کن رباب بشکن
و سر تراش و درویش باش قوال بی توفیق راهمت برین کار صورت نه بست یکی از امرا الکنا ه در مجلس حاضر
بود این سخن بدوی گیرا آمد برفت و سر تراشید و از جمیع معاصی توبه کرد بنشست هم در این اثنا گریه
و زاری بنیاد کرد و گفت مرا برادری بود در گجرات حالا می بینم که جنازه او بر آمده ست بدفن کردن میبرند
حق سبحانه و تعالی به برکت نفس مبارکش چنین کشف جلی بهمرحال با و عطا فرمود **نقل ست** که یکباری
در ملتان علت طاعون حادث گشت و کار بر خلق آمد یار تنگ شد و وبای عام در میان آمد مردم از سبزه
که در موضع وضوء ایشان رسته بود می بردند و بر موضع علت میمالیدند و شفای یافتند **نقل ست** که سفر

کننده چنان باشند که اگر مولی بخواهد
بخواهد بخواهد و اگر گوید بخواه بخواهد
و اگر امر کند که بکن بکنند و اگر نهی
کند که مکن نکنند بحقیقت بندگی
و رضای حقیقی رسیده باشند اینجا
خواست نا خواست ست و نا
خواست عین خواست سخنی
مشهور ست که چون سلطان العارفین
بایزید بسطامی را قدس سره فرمان
شد که چه خواهی گفت میخواهم
که هیچ نخواهم اینجا می گویند که
چون بایزید خواست که هیچ
نخواهد این خواست نا خواست
نیز خواستنی ست حقیقت نا خواستن
آنست که هیچ نخواهد نه خواست
و نه نا خواست شیخ ابن عطاء الله
اسکندری در کتاب التنویر فی
اسقاط التدبیر گوید که این
اعتراض بر سلطان العارفین
سخن کسی ست که معرفت ندارد
زیرا که خواست بایزید بسطامی
این ناخواست را از آن
رو است که مولی تعالی از وی
میخواهد که نخواهد پس این خواست
وی نا خواست خواست وی
نباشد این خواست در حقیقت
خواست مولی ست تعالی
چون وی تعالی از وی خواست
که نا خواسته را نخواهد و را البته
این نا خواست باید خواست
خواست نا خواست چه باشد
اگر خواست خواست کند نیز
باید خواست پس گویا مولی
تعالی از بندگان خود میخواهد
که اشیا را از پیش خود خواستی

که در دست من خاصیتی نهادند که بهر علتی و مرضی که برسد حقتعالی آنجا شفا دهد و این خاصیت نیز به
نسبت مرا ساخت حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه است چنانچه بعضی از اولیای عصر آن حضرت فرموده‌اند
الشیخ عبد القادر یبرئ الاکمه والابرص ویحیی الموتی باذن الله و آثار عجایب کشوف و غرائب خوارق او آنست
که می گویند یکباری در اوچه و ملتان در دو استخوان پهلو چندان پیدا شد که حدوث آن در دو هلاک تو امان
بودند و اصلا تخلف بدان فی وقوع نداشت مردی بود غیاث الدین نام از جماعه لنگاه که بخدمتش ارادت داشت
و بغایت تقوی و صلاح آراسته بود هر شب جمعه بشرف رویت حضرت سید کائنات صلی الله علیه و سلم مشرف
می شد شبی آن سرور مقدار یکدست نی پاره بوی عطا فرمود و گفت این را البته بفرزندم عبد القادر بده و بشارت
بده مرا در اکه هر جا که این نی پاره را برساند و ده بار قل هو الله احد بخواند حق تعالی آنجا فی الحال اثر شفا
پیدا آرد و این جانب خدمت ایشان در معامله دیدند که آنحضرت صلی الله علیه و سلم می فرمایند پیش غیاث الدین
امانتی سپرده آیم آن را بستان و بکار برند گویند که چندان آثار و اسرار ازین نی بظهور آمد که از حیز تقریر و تحریر خارج است
و حکایت این نی در دیار ملتان مشهور است والده شریفه حضرت مخدوم ثانی سیده بود بنت شیخ ابو الفتح که از اولاد
سید صفی الدین گازرونی خواهرزاده شیخ ابو اسحاق گازرونی بود و بنای بلده اوچه و عمارت از سید صفی الدین
شده است و قصه آبادانی او را چنان نقل می کنند که شیخ ابو اسحاق گازرونی بعد از عطای نعمت خلافت
بسید صفی الدین حکم کرد که بر اشتری سوار شو و در هر جانب که آن اشتر برود تو نیز برو و آنجا که بنشیند مقام ساز
متوطن شو چون باین سرزمین که اوچه در آنجاست سید شتر نشست برخاست همانجا بحکم اشارت شیخ توطن
کرد و شهر اوچه آبادان ساخت گویند که زمین اوچه صحرا و کیفیتی حالتی دارد که در زمینهای دیگر نیست البته کسی را
بوادی فراق و دیوانگی می برد الآن بآن آبادانی که در زمان سابق داشت نمانده است مقابر بزرگان است
و اندک آبادانی است شک نیست که برین تقدیر معنی وجد و کیفیت آن بیابان بیشتر از بیشتر خواهد بود و این
شیخ ابو الفتح جد مادری بندگی مخدوم است متبرک و عالی مقام بود و در تسخیر جمیع حضار ایشان تصرفی تمام داشت سن شریف
حضرت مخدوم ثانی هفتاد و هشت سال و وفات در شب دهم ربیع الاول سنه ۹۴۰ اربعین و تسعمائه و مقبره شریف او
در مقام اوچه مشهور است زیارتگاه متبرک و مخدوم شیخ عبد القادر را دو پسر بود بزرگتر

شیخ عبد الرزاق رحمة الله علیه

صاحب فضائل و مناقب و مفاخر همتی عالی داشت و شانی عظیم داشت در وقت رحلت حضرت مخدوم حاضر نبود
بسبب بعضی از بواعث بجانب ناگور تشریف برده بود روزی در ناگور نشسته بود فرمود که امروز بندگی مخدوم مرا
آواز داده اند و پیش خود طلبیده تا واقع چه باشد چون اندکی تاخیری در توجه بدان حدود راه یافت در وقت
رحلت نتوانست رسید بعد از چندی رو بقدوم آوردند و بحکم وصیت الواجد بلباس خرقه و اجازت خلافت و نعمت

نباشد و تدبیری بود خواست
ایشان همان باشد که من
خواسته ام و تدبیر همان کردن
کرده ام و من خود استحکام و
ساخته ام برای ایشان از
تدبیرات و ترتیبات آنچه می باید
ساخت و وضع کرده ام شرایع
و احکام و تعیین نموده ام و
ظایف طاعات عبادات
که اگر بدان عمل کنند و استقامت
ورزند بسعادت دنیا و آخرت
برسند پس ایشان را باید که از
تدبیرات و اختیارات نفس
خود فارغ نشینند و بتدبیر
من که پروردگار ایشانم و
داناتر و مهربان ترم بر ایشان
از ایشان اکتفا کنند و از پیش
خود تدبیری برنه انگیزند و بعضی
گویند که این سخن از سلطان
بایزید بر در ابتداء حال است
که هنوز از تنگنای خواست
و حیطه اراده تمام بر نیامده
است و خواستی داشت و آنکه خود
وی ایست که او را خواستی
نباشد و مطلق از خواست بر
خیزد و این خواست بنا خواست
مبدل گردد و آن سوی این مقام
دارد تا حاصل گردد و این توجیه
ست که بهای خصوص قول
سلطان بایزید گنجایش دارد
ولیکن با قطع نظر از آن قاعده
عام و ضابطه کلیه درین باب
همان است که ممنوع خواستی
و تدبیری است که بنده از پیش
خود برای نفس خود بکند

مشیخت مشرف شدند و وفات او در پنجم جمادی الآخر سنه ۹۴۲ اثنین و اربعین و تسع مائة و دیگر

سید زین العابدین رحمة الله علیه

هم در حین حیات مخدوم از عالم رفتند و والدهٔ ایشان از صالحات و قانتات بود و از ایشان خلفی ماند سید محمد که منظور نظر عنایت و مشمول شفقت و رحمت بندگی مخدوم بود و شاه اله بخش و برادران ایشان که در لاهور ساکنند فرزندان ایشان اند و شاه اله بخش به اخلاق حمیده و صفات برگزیده موصوف بود در سنه ۹۹۴ اربع و تسعین و تسع مائة در ولایت بنگاله بریاض رضوان خرامید رحمة الله علیه و علی اسلافه اجمعین۔

مخدوم شیخ حامد رحمة الله علیه

ابن شیخ عبد الرزاق بن شیخ عبد القادر الحسنی الجیلانی صاحب سجادهٔ برحق و خلیفه مطلق حضرت غوث الثقلین بود بزرگ و عالیشان و رفیع المکان مظهر کبریا و جلال و صاحب تصرف و کرامت و اہبت عظمت و جلالت ہمتے بس عالی داشت و مقامی بس بلند از متاع دنیاوی از ہر قسم که تصور کنند قسطی وافر او را حاصل بود لیکن ہرگز مالک نصاب نامی که شرعاً واجب زکوٰة باشد نشده وی مرید جد خود است شیخ عبد القادر ثانی قبولی عظیم داشت و در زمان خود کوس بزرگی و مشیخت و خلافت این سلسلهٔ علیه میزد و ہر که با وی دم مخالفت زدی کاری از پیش نبرد و بجز از پشیمانی حاصل وقت خویش ندید و شیخ حامد در حالت حیات خود امر خلافت و سجاده نشینی با ولد شریف خود سپرد اعنی بسیدی و سندی و شیخی مشکاة مصباح الاحدیة مرآة جمال الحقیقة المحمدیة النور الازہر الاظہر والسر الاقدس الاطہر صاحب المجد و المفاخر کامل الباطن و الظاہر المتحلی بحلیة المصطفی و المتخلق باخلاق المرتضی الشیخ الوصی الرضی البہی جمال الدین ابو الحسن شیخ موسی سلمه الله تعالی و ابقی و جمیع لوازم و توابع این امر شریف از اشغال باطن و اذکار ظاہری تفویض فرمود از جہت محبت و رضای که حضرت مخدوم را بوی بود و قابلیت و استحقاق که در جوہر شریفش معاینه فرموده و از جہت صریح اذن یا دلالت آن که از حضرت علیه قادریه درین باب یافت و بعد از تفویض و تلقین در اندک مدت رحلت فرمود و کان وفاته تاسع عشرین فی ربیع سنة ثمان و سبعین و تسعمائة و وی سلمه الله در خلق و خُلق وارث حضرت نبوی است صلی الله علیه وسلم و در زمان خود صاحب سجادهٔ این سلسلهٔ علیه قادریه است و را بدرگاه حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه و را نسبت باطنی نسبتی دیگر ہست که اہل خصوص را نباشد بارہا بشرف رویت آنحضرت و حضرت عالم پناه صلی الله علیه وسلم مشرف شده و بحضرت مخدوم شیخ عبد القادر ثانی بطریق کشف قبور ملاقات نموده بشرف بیعت وی مشرف گشته است و وی در شجاعت و سخاوت و علم و حلم وارث حضرت مرتضویه رضیه است و در حسن صورت و سیرت نقاوه ائمه اثنی عشر صدّقی دارد که حدیث کانت فی عینی موسی ملاحة من رآه احبه مصداق

اما تدبیرات شرع و اختیارات وی خواست آن منافی عبودیت نبود و اگر خواستنی بود ازین وجه که خدای تعالی این خواست از وی می خواهد و در حقیقت خواست وی نبود و منافی شرط عبودیت نیفتد قطب الوقت شیخ ابو الحسن شاذلی قدس سره میفرماید و کل مختارات الشرع و ترتیباته لیس لک منه شیء اذ هو تدبیر الله لک فاسمع و اطع یعنی ترتیباتی که شرع نهاده و اختیاراتی که وی تعالی کرده است ترا دران جای دخل نیست آن تدبیریست که پروردگار تعالی و تقدس برای تو کرده آنرا بشنو و اطاعت کن و فرمانبردار باش و آن اصلی عظیم است و اساسی محکم که بنای کافهٔ شرائع و احکام و حفظ مرتبه عبودیت و ربوبیت برانست و این اصل فقه ربانی و علم لدنی است و هر که نه این چنین فهمد نه باین روش رود از فرقه حشویه و معطله بود و خروج ازین اصل موجب بیرون افتادن از جادهٔ متابعت و وقوع در مهاوی ضلالت و غوایت گردد برین اصل تامه تدبیرات و ترتیبات و اوضاع و احکام دین و دنیا ثابت مانده و اسباب و آلات که صانع حکیم تبارک و تعالی بندگان را برای انتظام مصالح دوجهانی و وصول بکمالات [illegible]ی و روحانی و ترقی درجات

است و سیرتی که آیت انک لعلی خلق عظیم را مصدوق نور الله تعالی مرقده ما دام ایقال اللهم صل علی محمد وآله اجمعین.

شیخ داؤد رحمة الله علیه

مرید و خلیفه مخدوم شیخ حامد الحسنی الجیلانی ست صاحب حال صحیح و کشف صریح در عین سلوک ریاضات شاقه و مجاهدات فوق الطاقه کشیده واز هواتف غیبیه اشارات لاریبیه شنیده وابتداء حالت جذبه و درآمدن او در طریق سلوک چنان بود که او در اثنای تحصیل علوم قائد توفیق الهی بجانب دیگر برد و بطریق ریاضت و مجاهده دلالت کرد و چندان کار بر نفس تنگ گرفت و برخلاف مراد او رفت که از حد تقریر و تحریر خارج باشد گاهی از اول شب تا آخر بقیام گذرانیدی بی آنکه برکوع رود و گاهی تمام شب در رکوع بودی گاهی در سجود گاهی در قعده همبرین نهج آنچه از عبادات اشق واخص بودی اختیار و التزام نمودی چند سال در بیابان بدین طریق گذرانید تا خاطر خطیرش از جمیع وساوس و تعلقات آسوده شد و تفرقه و تشویش از باطن فیض مواطنش رخت بربست آنگاه از برای اقامت سنت انابت و بیعت که طریقه سلوک مشائخ طریقت ست متوجه جناب قدس شد از آنجا که کمال حال و صدق طلب و قوت استعداد او بود و تعلق بسلسله علیه قادریه و تشبث بذیل عظمت این خاندان عالیشان داشت به بشارت یافت بار دیگر متوجه شد بخصوص کدام یکی از خلفای این خانواده بزرگ دست دهد بمقتضی اشارت غیبی بخدمت سید حامد که خلیفه راستین حضرت غوث الثقلین بود توجه آورد و دست بیعت بدو داد و بنعمت خلافت مشرف گردید **نقل ست** که وی در مجلس چنان مضطرب و منتظر نشسته بودی گویا که چیزی گم کرده است یا بر آمدن محبوبی روی بانتظار آورده آنگاه او را ذوقی و حالتی درگرفتی و در بیان حقائق و معارف درآمدی و سخنان بلند و نکتهای ارجمند گفتن آغاز کردی فرمودی که از جانب عراق بادی بر دل من می وزد که نفحه از نفحات الهی با وی همراه است واکثر احوال بجانب عراق نگران بودی و این معنی مبنی از نسبت معنویه است که او را بآنحضرت بود رضی الله عنه شیخ قطب عالم می گفت که چون بملازمت او رسیدم بجهت غایت طریقه وعظ نصیحت از خدمتش مشاهده افتاد بخاطر خطور کرد که مگر شیخ طریقه مهدویه دارد بمجرد این خطور بی سابقه تقریبی سر برآورد و فرمود مهدویه فرقه ضاله مبطله است و شغل پاس انفاس بطریق متعارف میان ایشان بسند صحیح از حضرت عالم پناه صلی الله علیه وسلم ثابت نشده اقل مرتبه ذکر سماع نفس است و اکنون جانشین شیخ داؤد شیخ ابو المعالی است که بغایت مناصب عالی و قدر متعالی دارد و ریاضت و مجاهده می کشد و قبولی تام یافته و حسن مقال ضمیمه صحت حال ساخته مناقب حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه در لباس عبارت فارسی در آورده بغایت لطیف و فصیح و شیرین اشتیاق ملازمت او بسیار ست انشاء الله تعالی میسر گردد وفات شیخ داؤد سنه ۹۸۲

کمال علمی و عملی خلق فرموده از تعطیل و ابطال محفوظ و مصئون گردد پس بنده باید که خواست اراده دست وهی و طلب وجد [illegible] است و خالف طاعات و رعایت حدود شرعیات بجای آرد تا سالک راه راست گردد و ره راست و تا بدر [illegible] رسی و **وصل** چون پایه عمل و خواست و تدبیر ثابت و برجا ماند کسی هرچه کند چه مساکین و فقرا و چه ملوک و امرا و آن کرده موافق تدبیر و تقدیر و اختیار الهی و امر و نهی شریعت آید بمقام قرب و رضا و خشنودی پروردگار و کمال نفس رسد و ترک مال و منال و جاه و جلال و بیرون آمدن از دائره اسباب و غناء فقر و تجرید حاجت نیفتد و اگر فقیرست او را از صابران نویسند و اگر غنی ست از شاکران شمارند فقیر صابر و غنی شاکر هردو از یاران نیکان حضرت و مقبولان درگاه قرب و عزت اند نزد بعضی فقیر صابر که بر قدم تجرید و نیستی ثابت در راه بندگی و طاعت مستقیم ست مقرب تر و نزد جماعه غنی شاکر که وظائف شکرگذاری نعمت های باری بجا آرد و بر فرموده شریعت رود و آنچه او را داده اند از نعمت در مرضیات حق صرف

اثنین وثمانین وتسعمائة که عبارت عشاق منان متضمن حصول این نسبت قبر او هم در شیرگده ولایت پنجاب است
که محل سکونت او بود مزار و مطاف عامه خلق آن دیار گشته رحمة الله علیه۔

میر سید اسمٰعیل رحمة الله علیه

ابن سید اهال سلسلهٔ ایشان منتهی می شود بحضرت شیخ عبدالرزاق بن غوث الثقلین شیخ محی الدین عبد القادر
الحسنی الجیلانی رضی الله عنه درین دیار سلسلهٔ سجادگی آنحضرت رضی الله عنه ایشان برپا داشتند شیخ
محمد حسن و شیخ امان و دیگر درویشان غایت بندگی و نیاز نسبت بلازمان میر سید اسمٰعیل رعایت میکردند وفات
او سنه ست وتسع مائة و قبر او در رهتور است که بعضی تقریبات آنجا تشریف برده بودند رحمة الله تعالی علیه۔

شاه قمیص رحمة الله علیه

ابن سید ابی الحیوة ایشان نیز سلسلهٔ نسبت خود را بحضرت سید عبدالرزاق میرسانند از ولایت بنگاله در
لباس فقر و تجرید درین دیار قدوم آورده در قصبه سالوره خضرآباد رخت اقامت نهادند مدتی هم بوضع فقر و تجرید
می گذرانید سید نصر الله مردی بود عالم و عامل و صاحب حال و متبع و مستقیم جگر گوشهٔ خود را در عقد نکاح او در
آورد و بعد از وقوع این تعلق او را توطن و سکونت همانجا اختیار رو داد قبولی تمام و شهرتی تام نصیب
او شد و خلق کثیر از نواحی آن دیار در حلقهٔ ارادت و عقیدت او در آمدند و جمعی از درویشان اهل نیز بخدمتش
انتساب نمودند و از انجمله شیخ عبدالرزاق المشهور بشیخ بهلول مرید و خلیفهٔ او است جامع است میان علم شریعت
و طریقت از اول فطرت بر نشأه عبادت و تقوی و صلاح برآمده و بر عصمت ذاتی نشو و نما یافته و بعد تحصیل علوم
دینی تهذیب اخلاق و تبدیل صفات موفق شده و الحق درین زمان در زمرهٔ درویشان و سالکان این چنین
مردم در سلوک این طریق رسوخ قدم و اتباع سنت حضرت سید المرسلین صلی الله علیه وسلم نادر و عزیز الوجود
وفات شاه قمیص در ولایت بنگاله واقع شد بتقریب آنکه سلطان عهد ایشان را بدانجا فرستاده بود و از انجا
ثالث ذی قعده سنة اثنین وتسعین وتسعمائة هم بسالوره آورده مدفون ساخته اند رحمة الله علیه در دیار ما
مشهور است از سلاسل که انتساب باین خاندان عظیم الشان دارند آنهاست که بیان کرده شد بترتیبی که ذکر یافت
و از اعیان این نسب عالی سید شاه محمد فیروزآبادی بود و او را درین دیار قصهٔ غریب و حکایتی عجیب است
که مشهور است و مجمل کیفیت احوال او آنست که او مردی بود در زمان سلطان ابراهیم بن سکندر لودهی از
انجانب دیار دکن بدهلی آمده دعوی نسب حضرت غوث الثقلین نمود بلا خطا این نسبت عالی باضمیمهٔ غرائب
اوضاع و اطوار او عظمت صورت و استغنا و همت و قوت و اشتغال طریقهٔ دعوت او را باظهار رعایت عظمت
طهارت و نظافت و اظهار دعوی بلند و نسبت علوی بجناب آنحضرت رضی الله عنه خلق این دیار در بج

کند فاضل تر و جمعی گویند فقیر
شاکر که بر نعمت فقر شکر گوید
و جسم و روح خود را در راه فقر
و محبت بذل نماید فاضلتر
از هر دو قاعده راه بر فرسوده
حق رفتن و اتباع شریعت
کردن و اوامر و نهی دین و
ملت بجا آوردن است چه غنی
و چه فقیر اگر فقیر بر جادهٔ استقامت
نرود بر سجادهٔ طاعت مستقیم
و متمکن نه نشیند کافر نعمت
باشد و داغ سواد الوجه
فی الدارین سیاهی حال وی
گردد و اگر غنی قدر نعمت نشناسد
و طغیان و تکبر و عتو و اسراف
ورزد و در فسق و فجور و شهوات
منهمک آید مردود خطر و درگاه
قبول گردد نعوذ بالله من ذلک
و اگر توفیق رفیق حال وی
شود و در سلوک طریق طلب
رضای مولی سبحانه و شکر
گذاری نعمت پای همت
استوار دارد و بسعادت نشأتین
فایز آید و از ملوک دنیا و آخرت
گردد ازین لفظ سخن آن بزرگ
یاد آمد که گفته است تمامه
آدمیان بر چهار قسم بیرون نه اند
ملوک دنیا و آخرت و فقرای
دنیا و آخرت ملوک دنیا و
فقرای آخرت و فقرای دنیا و
ملوک آخرت ملوک دنیا و
آخرت آنند که بهجهان که
درین جهان داد عیش و
کامرانی و فرمان دهی و حکمرانی
دادند و در آنجهان نیز ذخیره

واعتقاد بی اختیار شدند سلطان ابراهیم را دران زمان دغدغه از جانب ظهیر الدین بابر شاه بسیار بود مهمی
صعب ازین ممر او را پیش آمده در توجه والتجا والتماس دعا از خدمت درویشان مضطر بود و نیز از برای انجاح مرام
سلطان مذکور دعوتها کرد و مشغولیها نمود چون مقتضای قضای حاکم علی الاطلاق برخلاف آن رفته بود فائده بران
مرتب نشد و بعد از ظهور سلطنت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه هم درینجا در عمارتهای قلعه فیروزآباد ساکن بود در عهد
سلطنت نصیر الدین همایون بادشاه نیز قدری و عزتی داشت و نهایت علو درجت و شوکت مشیخت داد در زمان
اسلام شاه بن شیر شاه بود او را چنان در حلقهٔ اعتقاد خود در آورد که از حد تقریر و بیان بیرون باشد و بعضی امرای
وقت به تبعیت بادشاه خود طریقهٔ بندگی و اعتقاد می ورزیدند و بعضی درویشان و طالبان نیز از وجه ارادت و
خلافت می آوردند و بالجمله کار و بار مشیخت و بزرگی او در غایت رواج و رونق بود و درین اثنا دو سید بزرگ عالیشان
از جانب ولایت درین دیار تشریف آوردند یکی میر سید شمس الدین محمد فاضل و دانشور و ولایت شعار و منقبت
دثار و در صنعت طب بی نظیر وقت بطریق بی تعلقی و تجرید سیر معمورهٔ عالم می کرد چند کتاب و دو سه خدمتگار همراه داشت
و زیاده ازین تکلیف وقت شریف خود نمی داد بسبب همت عالی داشت مدتی در کابل اقامت داشت و نصیر الدین
همایون بادشاه را بوی عقیده تمام بود و دیگر سید ابو طالب و او از بعضی سادات عراق جوان و نیکو حلیه و صفای
سیرت موصوف بتقریب بعضی حوادث از وطن مألوف بر آمده در بعضی اسفار بخدمت میر سید شمس الدین مصاحب شده
بود و عقد مواخات دینی درست کرده در سیر هندوستان موافق و مرافق یکدیگر گشته بودند شاه محمد باستماع قدوم
سادات عظام خواست که ایشان را بجانب خود کشد و او را چند بنت بود که درین دیار وصلهٔ نکاح آنها صورت نمی
بست چون این سادات را دید که مسافرند و از شهر بیگانه آمده در مردم چنان انداخت که ایشان اکفای ما اند و سابق
پیش از آمدن ایشان می گفت که ما را خویشانند از شرفای عرب اگر ایشان درینجا بیایند شاید که نسبت قرابت
و مصاهرت بنات صورت بندد و ایشان را مهمان خود ساخت و نهایت تواضع و تملق نمود و در مقدمات تجاذب
و تواد تقصیر نکرد و التماس نمود که شما را غیر از منزل ما هیچ جای دیگر مناسب نیست شما اینجا باشید که در خدمت
و رعایت شما از هیچ وجه تقصیر اصلی نخواهم شد ایشان چون مسافر بودند و غریب و ایشان در پیش سلطان وقت و
غایت درجهٔ اعتبار بضرورت به همخانگی او تن در دادند و رخت اقامت بمنزل او افگندند بعد از زمانی
بسید ابو طالب از برای نسبت تزویج پیام فرستاد این معنی موافق مزاج وقت وی نیفتاد و گفت که ما
مسافرانیم بر قدم تجرید و تفرید ایستاده ما را ازین معنی معاف دارید در همین اثنا شبی این هر دو شاهزاده را
در خانهٔ او کشتند و فتنه و غوغا در میان خلائق بی اندازه افتاد و مصیبت و ز کربلا از سر تازه شد ایشان را
بآن جامهای خون آلوده و علمهای سیاه بر آوردند هیچکس از مرد و زن نبود که جامه چاک نکرد و بر سر خاک نیفگند
و خون از دیده نریخت و آه از سینه نه انگیخت همان وقت جمهور این قضیهٔ پر شقت باین ابیات مترنم است

بارنای فلک بهر خدا این چه ماجراست	باز این چه ظلم فتنه حسین انچه کربلاست	باز این چه کوفه این چه

مکتوبات شیخ

از باقیات صالحات و گنجهای
اسباب خیرات و سعادات
باخود برند و بجزاء اعمال و
فضل الهی نعیم بهشت و ملک
جاودانی تا ابد الآباد محظوظ و
مسرور گشتند و فقراء دنیا و
ملوک آخرت آنانند که اگرچه
بمتعات این جهانی و قضای
شهوات فانی متمتع و محظوظ
نیامدند بجزای صبر عبادتی
که در دنیا کردند بمراتب علیا
از سعادات و برکات ملک جاوید
مخصوص و ممتاز شدند و قسم
دیگر نیز بقیاس مذکور تصور توان
نمود و ما ندانیم که داخل کدام
ازین اقسام خواهیم بود این
دو قسم که مذکور شد درجات
مراتب بسیار دارد و در هر مرتبه از
مراتب که داخل باشیم غنیمت است
تا عاقبت کار چیست ع
حکم مستوری و مستی همه بر عاقبت است
کس ندانست که آخر بچه حالت
برود **وصل** سخن دراز آمد
و دائره وسیع افتاد اما باید
دریافت که کمال این جمعیت
حاصل آن آمد که دعا و سؤال
و خواست و تدبیر از بنده بوجهی
حق و ثابت و محمود است و
نفی و ابطال و مذمت آن
بوجهی دیگر است نفی آن از جهت است
که عنوان ظاهر آن خلاف
ادب عبودیت و منافی شهود
سطوت عزت ربوبیت و ثبوت
باین جهت که بنده مأمور
بدعا کردن و لطف و توفیق

فراقست این چه وقت | عاشور نیست ورنه قضیه همینهاست | این زهر بار با حسن و مجتبی که داد

این تیغ باز بر سر شیر خدا کراست
باز اینچه غصه در جگر انس و جان نشست
باز این بجان دل پیمبر ستم که خواست
ای وای بر محبت دنیا و کار او

باز اینچه درد این چه الم اینچه محنت است
باز اینچه فتنه در سر کون و مکان نخاست
آن ریش کهنه را دگر از سر که تازه کرد
زنهار دل مبند برین کار و بار او

باز اینچه هجر اینچه فراق اینچه ابتلاست
باز این با اهلبیت نبوت که ظلم کرد
و این داغ خشک را دگر از بر که پوست کاست

و اینها را در حرم روضه قدرگاه حضرت عالم پناه صلی الله علیه و آله و سلم دفن کردند و الآن قبر این بزرگ زیارتگاه خلق ست کان ذلک فی سنة خمس و خمسین و تسعمائة ۹۹۵ بعد از وقوع این واقعه اکثر مردم بلکه همه نسبت این قتل بشاه محمد کردند و جمیع خلائق از وی برگشتند و معتقدان منکر شدند و دوستان دشمن و نزدیکان دور و محبان نفور تاج خان کرانی و شیخ فرید که هزاریان صوبه دهلی بودند بتفحص احوال حاضر آمدند و منکر افتاد و گفت این از من نشده است و برضای من بلکه بوقوف من صدور نیافته دزدان در خانه درآمدند و این کار کردند و خبر با سلام شاه رسید او اشارت بعلما کرد که مسئله شرعی درین باب چه باشد بران عمل نمایند جمیع علمای لاهور و دهلی و دیار جونپور و بهار بحکم سلطان وقت اجماع نمودند و محضر ساختند او خود منکر مطلق افتاده بود چون در مجلس حاضر می آوردند می گفت که بکنید آنچه می کنید من مظلومم و بیگناه و از تصور این معصیت معرا مبرا مظلومی و بیعزتی و بیحرمتی اهل بیت امری قدیم ست بطریق وراثت باو رسیده است هرچه بر سر ما می آید بران صابریم علمای وقت در فتوای قتل او مختلف افتادند و هرچند تردد کردند به ثبوت شرعی که شبهه را دران مدخل نباشد نرسید تا مدت مدید برسر این قضیه غوغا بود او را مقید و مسجون نگاه میداشتند و از اهانت و خواری هرچه نصیب او بود چیزی فرو نگذاشتند **نقل ست** که شیخ امان پانی پتی را درین محضر هرچند تکلیف کردند و طلبیدند حاضر نشد و میفرمود که قدم امان در دوزخ چرا نرود که در معرکه که اهل بیت پیغمبر را آورده خوار و گرفتار در پیش ایستاده کنند و من در مجلس معزز و مکرم نشسته باشیم می فرمودند کشته شدن حضرت آن شاهزاده با حیف است و خوار کردن ایشان نیز حیفی دیگر از آن نیز خون در جگریم و ازین نیز در خوف و خطر هم می فرمودند جنیان اینچنین کارها بسیار می کنند معاذ الله که از ایشان اینچنین معصیتی سر بر زند و بالجمله بعد از چندگاه هم در زندان جان داد و بعضی مردم بعد از مردن پای او در رسته در بازار کشاله کرده در یک گوشه انداختند آخر در زیر قلعه دهلی نزدیک ترپولیا بر دروازه دفن یافت **نقل ست** که جماعه مهمانان پیش او بودند و طعام تناول می کردند یکی از ایشان میل جغرات اظهار کرد وی ظرف جغرات بسته بیرون آورد و پیش مهمان نهاد در همین اثنا زنی گریه کنان آمد که یکی غلام بچه سیاهی سر و تن برهنه دیگ جغرات مرا کشید در حرم سرای حضرت آورد و در دست چیزی بان زن داد و مانند یا باز گردانید می گفتند که اینها بسبب تسخیر جن بود که او داشت و او را مریدان و خلفای بسیار بودند و بعد ازین واقعه کمتر کسی بر محبت و اعتقاد او راسخ مانده باشد شیخ محمد عاشق که در سنبهل بود مرید و خلیفه او بود و این شیخ محمد بغایت مرد نیک و درویشی صاحب ذوق و حالت و همت و مجاهده بود و شیخ حسن سرمست که در بهرکانو بود نیز مرید او بود رحمة الله تعالی علیهم اجمعین عباده الصالحین

از حق در خواستن و تدبیرات و ترتیبات علیم خبیر که برای اصلاح حال و وصول او بدرجه کمال وضع کرده و بدان تکلیف نموده ست اقامت نمودن و مطلق آنرا نفی کردن جبر و تعطیل کشد و اثبات آن علی الاطلاق بقدر و اعتزال آرد و هر دو باطل ست طریق جامع توسط آنست که از حیثیتی اثبات نمایند و از حیثیتی دیگر نفی کنند و سلوک این طریق حفظ این قاعده تمام اوضاع و احکام و اسباب و تدبیرات عالم هم مثبت بود و هم منفی و هم محمود و هم مذموم و هر دو حیثیت نظر کرد و بر یکی بجهه اقتصار نمود خطا کرد و از مرتبه جامعیت و جاده انصاف بیرون افتاد و ازینجاست که اختلافات مذاهب و اقوال و تفرق و تحزب اهل عالم از ارباب هدایت و ضلال از دقت تأمل و تحقق و بصیرت مبنی بر تعدد حیثیات و جهات ست تعدد حیثیات و جهات شرعی و منظور باید داشت قاعده کار ثابت ماند و بحقیقت ماهیت عالم و هستی وی هم ثابت ست و هم منفی از جرم صفات و اصول وی نیز همین طریق و منوال بود عالم از حیثیت ذات و ماهیت خود معدوم و منفی ست و باعتبار ظهور صفات حق

مولانا سماء الدین رحمة الله علیه

جامع بود میان علوم رسمی و حقیقی و تقوی و ورع از دنیا زیادت بر قدر مایحتاج اختیار نکرده وی مرید شیخ کبیر است نبیره مخدوم جهانیان سید جلال الدین البخاری رحمة الله علیه و گویند پیش مولانا سناء الدین که از شاگردان میر سید شریف جرجانی بود تلمذ کرده و از ملتان بسبب بعضی وقائع که دران دیار واقع شده برآمد مدتها در رنتهنبور و بیانه و غیر آن گذرانیده بعد از ان بدهلی آمد و توطن کرد سن کبیر داشت و در آخر عمر حاسه بصرش رفته بود حق سبحانه و تعالی بواسطه علاج بصارت او بوی رد کرده نقل است که وی گاهی بر در خانه خود می ایستاد و می گفت علیه شفقت و مهربانی بر خلق خدا بران مید که جمیع خلائق از چشم سماء الدین آه باشد وی بر لمعات شیخ فخر الدین عراقی حواشی نوشته که بحل معانی آن وافی و کافی است رساله دیگر دارد مسمی بمفتاح الاسرار اکثر آن بعینه منقول از رسائل شیخ عزیز نسفی است وفات وی هفدهم جمادی الاول سنه احدی و تسعمائة و مقبره او و اولاد او بالای حوض شمسی است و آنجا صفوف صفوف از اولاد او خفته رحمة الله علیه نقل است از مفتاح الاسرار که از مکتوبات شیخ عزیز نسفی آورده است بدانکه در معنی انتهای انسان اهل شریعت و اهل حکمت و اهل وحدت اختلاف دارند اهل شریعت می گویند که حق ارواح را پیش از جسدها بچندین هزار سال بیافرید و هر یکی را مقامی معین گردانید بازگشت او بدان مقام خواهد بود و ما منا الا له مقام معلوم یعنی روح هر که در مقام ایمان مفارقت کند بازگشت او با آسمان اول خواهد بود و روح هر که در مقام عبادت مفارقت کند بازگشت او با آسمان دوم خواهد بود و روح هر که در مقام زهادت مفارقت کند بازگشت او با آسمان سوم خواهد بود و روح هر که در مقام معرفت مفارقت کند بازگشت او با آسمان چهارم خواهد بود و روح هر که در مقام ولایت مفارقت کند بازگشت او با آسمان پنجم خواهد و روح هر که در مقام نبوت مفارقت کند بازگشت او با آسمان ششم بود و روح هر که در مقام رسالت مفارقت کند بازگشت او با آسمان هفتم خواهد بود و روح هر که در مقام اولو العزمی مفارقت کند بازگشت او بکرسی خواهد بود و روح پیغمبر که در مقام خاتمیت مفارقت کرده است بازگشت او بعرش است هر یکی از ان مقام که نزول میکند باز بهمان مقام عروج می کند و دائره خود تمام می کند حال این نه مرتبه چنین خواهد بود واما آنکه بمقام ایمان نرسد بازگشت او با آسمان نخواهد بود بدانکه گفته اند که این مراتب خلقی اند نه کسبی و در خلق خدای تعالی تبدیل نیست دین حق و دین قیم این است اگر این مراتب کسبی بودندی ممکن بودی که هر کسی به کسب از مقام اول خود در گذشتی و بمقام بالاتر رفتی و لیکن بکسب مومن خیر شی بمقام نبوت نرسد نی نیست و مقصود و سلوک نزدیک این طائفه آنست که پیش از مرگ معاینه کند مقام بازگشت خود را مشاهده افتد از مرتبه علم الیقین بمرتبه عین الیقین رسد و عروج انبیا دو نوع است یکی آنکه شاید بروح باشد بی جسم و دوم شاید که بروح و جسم باشد و عروج اولیا یک نوع است بروح بی جسم و بدانکه اهل حکمت

در وی دقیوسیت ذات قدیمه تعالی مرا ورا موجود ثابت و هست نماست و مدار کار بر حیثیت بود دست هیچ شرائع احکام دین و ملت و نظام قوانین ملک و دولت و غیره الکل من الا احکام و الآثار برین حیثیت است و حصول کمالات وجودی و معرفت اسماء الهی و کونی برین وجه مترتب باوه گو تروا زانوار واسرار حقائق اشیاء و مراتب احکام و بود محروم و بی نصیب ترا ز سوفسطائی ... نیست که حقیقت عالم او وهم و خیال گویند و در هر چیز و هر حکم شک آرند حاشا و کلا بنای تمام کارها و حصول جمیع کمالات بر اعتقاد و یقین است یقین می باید و بی یقین نباشد هیچ کار گشاید و نتیجه نمیدهد و خرابا هر چه کنند بیاد و بربادرود و حکم هبا منثورا گیرد یقین سبب اتصال باطن است بوجود حق ثابت در نفس الامر موجب ثبات و استقامت بر حال اعتقاد و سلوک طریق رشاد و سداد این همه بی ثباتی و سرگردانی مردم در بلا و دین از شک و بی یقینی است و صاحب شک پریشان و بی ثبات تر از صاحب انکار است اگرچه صاحب انکار از طریق صواب دور تر و در ... درک

می گویند که ارواح پیش از اجساد موجود نبود پس ایشان را مقام معلوم نباشد اکنون مقام خود را پیدا می کنند اهل حکمت می گویند که محال ست که ارواح آدمیان پیش از اجساد آدمیان بالفعل موجود باشد از جهت آنکه اگر بالفعل موجود باشد میان ایشان امتیاز باشد یا نباشد اگر نباشد پس ارواح یک روح باشد و این محالست و اگر امتیاز باشد پس مابه الممایزة غیر مابه المشارکة بود پس روح مرکب باشد و اتفاق ست که روح انسانی مرکب نیست پس هر یکی از روح با جسد برابر بالفعل موجود شود اما بعد مفارقت از جسد روح باقی ست پس اگر کمال حاصل کرده باشد باز گشت او بعقول و نفوس عالم علوی ست که عقول و نفوس عالم علوی جمله علم و طهارت اند دایم در اکتساب علوم و اقتباس انوار باشند و علم و طهارت حاصل کنند و هر که مناسبت با عقول و نفوس حاصل کرد چون نفس وی مفارقت کند از قالب عقول و نفوس عالم علوی او را بخود کشند و معنی شفاعت آنست با هر کدام که مناسبت حاصل کرده باشد باز گشت او با او باشد اگر مناسبت با نفس فلک قمر حاصل کرده و قبول فیض از وی می تواند کرد چون درین حال مفارقت کند باز گشت نفس او با نفس فلک قمر باشد و اگر درین حال مفارقت نکرد و علم و طهارت وی بجای رسید که مناسبت نفس با نفس فلک الافلاک حاصل کرده و قبول فیض از وی می تواند کرد چون درین حال مفارقت کند باز گشت نفس او بنفس فلک الافلاک باشد چون اول در آخر را دانستی باقی را هم چنین میدان و گفته اند که هر آدمی مستعد را ممکن ست که بریاضات و مجاهدات و باکتساب علوم و اقتباس انوار نفس خود را بجای رساند که مناسبت شود با نفس فلک الافلاک و چون مفارقت کند باز گشت او بنفس فلک الافلاک باشد و اگر این نفس انسانی مستعد بریاضات و مجاهدات و باکتساب علوم و اقتباس انوار نشود و علم و طهارت حاصل نکند در زیر فلک قمر که دوزخ ست باند و بعالم علوی که جنت ست نرسد و گفته اند که هر که نفس خود را بجای رسانید که مناسبت با نفس فلک الافلاک حاصل گرد و علم و طهارت او بنهایت مقامات انسانی رسانید و هر که عالم صغیر را تمام کرده در عالم کبیر خلیفه خدا گشت و خلیفه کبریت احمر و معجون اکبر و اکسیر اعظم و جام جهان نما و آئینه گیتی نماست من الملک الحی الذی لا یموت الی الملک الحی الذی لا یموت و درین مقام گاه بواسطه عقل اول با حق تعالی سخن گوید و بشنود و گاه بی واسطه عقل اول با حق می گوید و از حق می شنود چون درین مقام مفارقت کند ابدالآباد در جوار حضرت رب العالمین خورم و شادان باشد و از مقربان حضرت وی باشد و این بهشت خاص جای کاملانست و بدانکه اهل وحدت میگویند که عروج آدمی را حدی نیست اگر آدمی مستعد هزار سال مستعد باشد و درین هزار سال بریاضات و مجاهدات مشغول شود هر روز چیزی داند که در روز گذشته ندانسته باشد از جهت آنکه علم و حکمت خدای تعالی نهایتی ندارد و نزدیک اهل وحدت هیچ مقامی شریفتر از مقام آدمی نیست تا باز گشت آدمی هم با آدمی باشد در حشرگاه وجود خود -

شیخ عبد الله بیابانی رحمة الله علیه

پسر مولانا سماء الدین از زهاد وقت بود بغایت تجرید داشت در ابتدا حال تزوج کرده بود چون آن را مانع

اسفل حجاب فرو رفته ترست و لیکن صاحب شک و تردد پریشان تر و سرگردان تر باشد آری در کارخانه ذات الهی و صفات و شیونات نامتناهی وی حیرتیست که شک با اشتباه نشود و معنی شک و حیرت زیرا که حیرت از معرفت خیزد و در دریا کشتی بود و شک از جهل و نکرت آید و حیرت در حضور بود و شک در غیبت ست چنانچه یکی در نظاره محبوب حیران ست و جمال و کمال او را بچشم بدیده محبت می نگرد و لیکن بکنه کمال وی نمی رسد و ادراک آن نمی تواند کرد و این حال از مشاهده محبوب او ادراک کمال و بی نهایتی حسن و جمال پیدا آید

ع یزیدک وجهه حسنا اذا ما زدته نظرا

هر چند نظر میکند حسن جلوه دیگر می کند و دقیقه دیگر در نظر می آرد و کرشمه دیگر میکند و غمزه دیگر میزند و ذوقی دیگر می بخشد بخلاف شاک که وی در وجود محبوب و صفات کمال و انوار جمال وی شک و تردد دارد و هر ساعت دور تر می افتد و محجوب تر می گردد نعم حیرت مرکب از علم و جهل ست با علم موجود است و جهل از کنه و هر دو ثابت ست و شک ... تذبذب ست در علم و جهل مطلق علم دارد و نه جهل میان این و آن پریشان

حضور وقت و فراغ عبادت بید باختیار از وی مفارقت کرد گویند که وی در سخن ترک اضافت بخود کرده بود و هر چه
گفتی بصیغه غائب گفتی خواهد آمد خواهد رفت نگفتی خواهم آمد خواهم رفت و اوائل حال بدهلی بود مدتی در خانقاه
شیخ نظام الدین اولیا قدس سره مشغول بود گویند که وی برای هر وقت نماز غسل کردی و جامه شستی غالباً
بادشاه عهد قومی را اسیر کرده بود و دران میان جماعه از سادات نیز اسیر شده بودند وی رفت و ببادشاه گفت
که سادات را بگذار بادشاه گفته او قبول نکرد وی گفت حرام باد سکونت در شهری که تو بادشاه آن شهر باشی
بعد ازان بمندو رفت و بادشاه آنجا آنرا دید و چیزی بادشاه پیش کش کرد قبول نکرد و گفت مرا باینها کار نیست
بحاکم فلان دیه فرمان ده که در فلان بیابان مرا جا بدهد و تشویش و ظلم نکند هم در بعضے قریات مندو مقام کرد
الآن قبر او هم دران جاست رحمة الله تعالی علیه۔

سید کبیر الدین حسن رحمه الله

سیاحت بسیار کرده بود و بعد ازان در اُچه سکونت کرد گویند که وی صد و هشتاد سال عمر داشت والله اعلم
گویند که از وی خوارق عادت بوجود می آمد و اعظم و اشهر خوارق او اخراج کفار بود از کفر بسوی اسلام و هیچ کافر را
بعد از عرض کردن او اسلام را بروی طاقت نماندی و در قبول اسلام بے اختیار شدی جماعه جماعه کفار پیش
او می آمدند و مسلمان میشدند و گویند که این نسبت در بعضے اولاد او نیز موجود بود و گویند بعضے از اولاد او بسبب
اغوای نفس و دنیا ببدعتها مبتلا شدند و اختراعهای عجیب پیدا کردند و بچیزهای غریب منسوب گشتند والله اعلم
و این سبب طعن و بدنامی سلسله او باشد وفات او هشت صد و نود و شش و قبر او در اُچه است

شیخ حسام الدین متقی ملتانی رحمه الله

عالم بود و زاهد و متقی از پایه فاتقوا الله ما استطعتم بمرتبه فاتقوا الله حق تقاته رسیده وی در لقمه بغایت احتیاط
نمودی و در زمین خراجی زراعتی می کرد و خراج میداد و آخر که بسبب بعضی حوادث تفریط و تخلیط در اراضی
خراجیه آن دیار راه یافت تا بحالت مخمصه رسیدی نخوردی آخر کار همبرین حالت از عالم رفت و بالجمله وی در
زهد و تقوی و ورع و مسلمانی آیتی بود از آیات الٰهی و بے شک و شبه از اولیاء خدا بود الا ان اولیاء الله لا خوف
علیهم ولا هم یحزنون الذین آمنوا وکانوا یتقون شیخ علی متقی در اوائل بصحبت او رسیده و تعلم نموده و نسبت
ورع و تقوی تحصیل فرموده رضی الله عنه و عن جمیع الصالحین نقل است از شیخ علی متقی که کسی فرمودند روزی
بندگی شیخ حسام الدین گفتند که امروز کدورتی بر دل طاری ست سبب آن چه باشد و عادت ایشان آن بود
که هر گاه کدورتی و ظلمتی در باطن احساس میفرمودند در شان لقمه تحقیق و تفحص بسیار کردندی که مبادا شبهه بآن راه یافته
باشد برای تحقیق این معنی درون خانه رفتند و از شخصی که کار و بار لقمه حواله او بود پرسیدند که امروز طعام از کجا بود

د آواره میگردد و در صحبت
اشتباه در معنی شک و
حیرت گفته آنکه گفت حیرت
دو قسم است حیرت محمود و
حیرت مذموم حیرت مذموم راجع و آئل
بمعنی شک و اشتباه این سخن
درست ست ولیکن حقیقت
حال همان است که من گفتم
ـــه ای خوش آن دم که تو
در جلوهٔ ناز آئی و من چشم
بر روی خوشت و فغه حیران
باشم؛ و وصل یکے از ان
مواضع که یقین در آنجا در
و ثابت باید اعتقاد جزاء عمل
و پاداش کردار راست کردار
زشت بود یا نیک هر کس هر
چه کند جزاء آن در دنیا و آخرت
بیابد غایت آنکه در دنیا لازم
نیست محل جزاء و ظهور حقائق
اعمال و انکشاف بواطن و
اسرار آخرت ست که بمقتضیا
دران موطن ظاهر شدنی ست
در دنیا باشد و هم نباشد و آنچ
د امهال راه در پیچ راه است
کر فرو بستند رهم من حیث
لایعلمون و دنیا دار ابتلا و
محل فتنه و بلاست و صحابت
مصائب و مکروهات آن
بخصوص بظالمان بدکردان
نمود گاهی نیکان و راست
رفتاران را نیز ببلائی گما
را دران حکمتهاست درست
ولطفهای نهانی و بهترین
جزائیکه در دنیا صادقان
راه و مقبولان درگاه را

وچه طور پخته بودند بعد از تحقیق و تفتیش حال معلوم شد که گفتند در گرفتن آتش خس از خانه همسایه بی اذن وی گرفته بودند رفتند نزد همسایه رفتند داز وی عفو کنانیدند و چیزی هم بوی دادند که سبب مزید رضای او باشد و نیز **نقل ست** که می فرمودند که روزی شخصی از مجلس برخاست و نادانسته کفشهای بندگی شیخ حسام الدین پوشیده رفت چون خبر شد آن شخص کفشهای را حاضر در پیش ایشان تا بهای کفشها را بآن شخص دهند نگرفتند و گفتند که ما تمام اشیای خود را از ملک خود بر آورده ایم تا اگر بالفرض شخصی در وی تصرف نماید در حرام نیفتد رحمة الله علیه گویند که وی در سایه دیوار مقبرۂ شیخ بهاء الدین زکریا نایستادی که آن را از وجه بیت المال ساخته اند و حق مسلمانان بر وی صرف شده انتفاع و استمتاع بآن درست نباشد و او را پسری بود شیخ بایزید نام او نیز بصفت ورع و تقوی موصوف بود در باحوال مشائخ متحقق **نقل ست** که طریقه شیخ حسام الدین آن بود که اگر کسی را سیدیدند که در مسجدی تغنی میکند او را از آن منع می کردند و حق امر معروف و نهی منکر بجای می آوردند بخلاف شیخ بایزید که خود را در گوشه پنهان میساخت و می گریست شخصی بردی روپیه فتوح آورد دانست که این روپیه ست گفت کاین چیست و این اچه کاری کنند بعد از آن دانست که این احمله نقود ست که مردم از کجا بسے آید رحمة الله تعالے علیهم۔

شاه عبد الله قریشی رحمة الله علیه

از اولاد شیخ الاسلام بهاء الدین زکریاست قدس الله سرهما و بعد از آنکه بعضے از آبا کرام او از ملتان بدهلی تشریف آورده اند در اسلطان بهلول لودهی بدامادی اختیار کرد و دختر خود را بوی داد وی سالک مجذوب بود سطوتی ظاهر و عظمتی باهر داشت در اوان سلوک ریاضات شاقه و مجاهدات فوق الطاقه کشیده و از وی نقل میکنند که می فرمود در ابتداء سلوک اگر نماز می گزاردیم کمتر از هزار رکعت نبود و اگر تلاوت می کردیم از سه ختم کم نمی کردیم و فائده که بر ذکر یکساعت مترتب می شد زیاده از آن همه بود و شیخ حاجی عبد الوهاب در تفسیر خود می نویسد یا هذا انی کنت لیلة فی خدمة مرشدی رئیس العقلاء المجانین عبد الله بن یوسف القرشی و کان یعلمنی ما علمه الله فلما انتهی الی کیفیة المشاهدة فقال ان هذا العلم لایدخل فی التقریر ولکن اذا حصل استرشد به شدة قال ذلک لان القلوب فی کونها وعاء الاحوال متفاوتة لایوجد قلبان متفقان فی جبلت ثمرات الاحوال احلا فکل قلب الکنه غیر لذة قلب غیره **نقل ست** که روزی بر بالای بام بلند که آلان در پهلوی روضۂ او ایستاده هست نشسته بود ناگاه او را حالتی در گرفت و هم بدان حالت از بالای بام بزمین افتاد از آن هیچ آزاری بوی نرسید **نقل ست** که وی در حالت جذبه بزغاله را بر زمین زده بود و آن بزغاله مرده افتاده بود و مردم را ازین حالت گفتگوی بود چرا بناحق حیوانی کشته شود وی بر سر بزغاله آمد و ایستاد و به پشت پای بزد و گفت برخیز و مردم را بدنام مکن بتقدیر الهی آن بزغاله زنده شد و برخاست روزی هم بدحالت خود بود و خدمتگاران را

بر هندو... توفیق عمل و تعطش طلب و ظهور نور ... و یقین ست که بدان جد و قوت بر مجاهده زیادت همت و بر سعی و طلب قوت و آتش شوق و محبت تیز تر گردد و بتجربه و نظر در احوال و اعمال سالکان این طریق و کار گذاران این معامله درین باب شاهد این حال ست که کثرت عمل و قوت مجاهده باز دیاد توفیق تا چه مرتبه رسانیده اند مثلا یکی باشد که دو رکعت نماز گزاردن یا جزوی از کتاب الله خواندن بر طبیعت وقت وی دشوار باشد و تمرن[1] و اعتیاد به هزار رکعت و ختم قرآن بلکه بیش از آن آسان گردد این همه جزای عمل و نتیجه صدق نیت و این مزید توفیق و کثرت عمل که جزای عمل ست در دنیا در حقیقت استعداد و تهیه و تکمیل جزای آخرت ست لان الاجر علی قدر العمل اعتقاد و یقین بجزای عمل از ایمان باید و اعتقاد مشرب دیگر دین بقول خدا و رسول خدا است و دانستن وعد و وعید که مخبر صادق بدان خبر داده است و اگر فرضا مبادا ایمان سست افتاده و نور یقین ضعیف ست

[1] تمرن خوی گرفتن بر چیزے منتهی الارب ۱۲

فرمود که هر متاعی که در خانه است بیرون آرند و آتش در خانه زنند پسر او شاه احمد دران زمان خرد بود و در خدمت
پدر ایستاده گفت بیرون آوردن اسباب یکان یکان از درون خانه تکلیفی دارد و همه آنجا آتش در زنند
که همه یکبارگی پاک بسوزد شاه را ازین دل خوش شد روضهٔ شاه عبد الله قریب دهلی کهنه است مشهور بزار و
متبرک به وفات او بست و دوم صفر سنه

شیخ حاجی عبد الوهاب بخاری رحمه الله

از اولاد سید جلال بخاری بزرگ ست که جد سید جلال الدین مخدوم جهانیان ست سید جلال را دو پسر
بود سید احمد بزرگ و دیگر سید محمود مخدوم جهانیان پسر سید محمود ست و شیخ حاجی عبد الوهاب بخاری از
اولاد سید احمد ست بزرگ بود موصوف بعلم و عمل و حال و محبت در اوائل حال که هنوز در ملتان توطن
داشت روزی در ملازمت پیر و استاد و صهر خود سید صدر الدین بخاری نشسته بود ازوی شنید که گفت
دو نعمت در عالم بالفعل موجود ست که فوق جمیع نعمتهاست و لیکن مردم قدر آن دو نعمت را نمی شناسند و بدان
پی نمی برند و از تحصیل آن غافلند یکی آنکه وجود مبارک محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم بصفت حیات در مدینه موجود ست
و مردم این سعادت را در نمی یابند و دیگر قرآن مجید که کلام پروردگار است وی سبحانه و تعالی بی واسطه بدان متکلم
و خلق ازان غافلند و حتی بمجرد شنیدن این کلام از پیش پیر برخاست و رخصت زیارت مدینه درخواست و براه
خشکی بزیارت پیغمبر صلی الله علیه وسلم بشتافت و این سعادت را دریافت باز بوطن اصلی عود نمودند و
ازان بتقریب بعضی سوانح روزگار آنجا انتقال نموده درعهد دولت سلطان سکندر لودهی بدهلی آمد سلطان را نسبت
بوی اعتقاد پیدا شد و آنچه از شرائط تبجیل و تعظیم بود رعایت نمود و او را با شاه عبد الله نسبت محبت و نیاز
و طلب و استرشاد چندان بود که آنچه می گویند که فنا فی الشیخ میباشد این چنین خواهد بود و نسبت صحبت او با وی
بطریق تشبیه مناسب حکایت مولانای روم ست با شمس تبریز قدس الله سره هم و بار دیگر هم از دهلی قصد زیارت
حرمین کرد و بدین سعادت عظمی رسید و به بشارتها از جناب حضرت خاتم الرسل صلی الله علیه وسلم اشارت
یافته باز بدین حدود عود فرمود وفات شیخ در سنه ۹۳۲ اثنین و ثلثین و تسعمائة که عدد عبارت شیخ حاجی موافق
آنست و مقبرهٔ ایشان در جوار مقبرهٔ شاه عبد الله است شیخ حاجی عبد الوهاب را تفسیریست که اکثر قرآن بلکه تمام
آنرا ارجاع بنعت پیغمبر و ذکر او کرده صلی الله علیه وسلم و بسیاری از دقائق عشق و اسرار محبت درانجا درج کرده اما
غالبا وقوع آن در غلبهٔ حال و استغراق وقت بوده است و بدان جهت در بعضی مواضع جانب ظاهر لفظ و عبارت
نامرعی مانده است سخنی چند ازوی انتخاب می شود تا کیفیت بیان آن کتاب غرائب مآب منکشف گردد
سورهٔ مریم قوله تعالی کهیعص اعلم یا حبیب حبیب الرحمن صلی الله علیه وسلم ان الحروف المقطعة من اسرار الله
العظیم التی قد سلمت الی النبی العظیم و عنده مفاتح الغیب لا یعلمها الا هو و قال علی بن طالب کرم الله وجهه

مکتوبات شیخ

تو عمل کند بدانچه ایمان آورده است
تا همین کثرت عمل قوتی خواهد
بخشید ایمان او را چه انوار
عمل و ایمان متلازم و متعاکس اند
یعنی هر یکی لازم دیگریست
که پرتو نورانیت هر یکی بر
دیگری می افتد عمل با ایمان
قوت پذیرد و ایمان بعمل هر دو
معاون و ممد یکدیگر باشند عمل
را موقوف بر قوت ایمان و یقین
نباید داشت بهر قدر از ایمان
که حاصل ست اگرچه تقلیدی
باشد در عمل باید کوشید که این
عمل حالتی و نورانیتی در
دل پیدا خواهد شد که ایمان
بدان قوتی خواهد پذیرفت و
این قوت ایمان باز قوت در
عمل آرد و این عمل باز ایمان
را قوت بخشد همچنین تا سیر
ایمان و عمل ممد و مقوی یکدیگر
باشند و ملازم و معاون یکدیگر
پس آنکه گوید چون یقین حاصل
شد و ایمان درست گردید
و سلسلهٔ محبت بدست آمد
دیگر احتیاج بعمل نماند و تکلیف
برخواست و اگر او را عمل باشد
عمل او همین تفکر و معرفت
خواهد بود که فعل باطن ست
نه عمل جوارح خطا می کند و
برا مر کاذمیرود و خلاف
تجربه و حکم واقع و مخالف
نص قرآن میگوید که میفرماید
تطمئن قلوبهم و قلوبهم بذکر
ذکر الله قرار داده اهل طریقت
است که هر چند محبت بیشتر

ہذا اسم اللہ الاعظم جل جلالہ واعلم یا ہذا یحتمل ان یکون الکاف اشارۃ الی کن والہاء والیاء اشارۃ الی لفظ ہیا
للنداء والعین اشارۃ الی عین العبد وہو محمد سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم والصاد اشارہ الی صورۃ رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم والمعنے بہذا التاویل کن ہیا عبد اللہ صورۃ تتجلی بجمال اللہ فینتفع الناس بک ویکون ہذا الخطاب
لسید المرسلین لیصیر صورۃ فی رحم امہ بعد ما کان وجاء ولونا عند اللہ بنعتہ کانت عند اللہ جل جلالہ وصلی اللہ علیہ وسلم
اذ نادی ربہ نداء خفیا یمکن ہذا النداء زکریا الخفیۃ استشفاعہ بسید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم وہو الذی توجہ الیہ جمیع
الانبیاء علیہم السلام فی امور ہم وہو الحکیم وہو الامام المشہور فیما بینہم صلی اللہ علیہ وسلم وانی خفت الموالی من ورائی
ویمکن یا ہذا ان یکون عرف زکریا الموالی بان تغیروا فی الانتظار لسیدنا وذلک لان الانبیاء کلہم کانوا منتظرین لبعثہ ویصلون
امہم بانتظارہ کی ینتفعوا بہ صلی اللہ علیہ وسلم یا یحیی خذ الکتاب بقوۃ وآتیناہ الحکم صبیا وحنانا من لدنا وزکوۃ قال اللہ
تعالی یا یحیی خذ الکتاب بقوۃ ای خذ الکتاب المشتمل علی صفات سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم یا یحیی خذ الکتاب
وآتیناہ الحکم ای فہم الکتاب بان یعرف سید المرسلین والقوۃ ہو التوجہ بسید المرسلین علیہ السلام وکان تقیا وکان
یتقی اللہ عن الخلاف لمحمد صلی اللہ علیہ وسلم وسلام علیہ یوم ولد ویوم یموت ویوم یبعث حیا اعلم یا ہذا یحتمل ان یکون
الضمیر فی علیہ لسیدنا ای وسلام علی محمد یوم ولد ویوم یموت ویوم یبعث حیا وہذا الذ من الحلو واللبن المخلوط بالارز و
السکر المصری واذکر فی الکتاب مریم اذ انتبذت من اہلہا مکانا شرقیا ای واذکر یا زوج مریم فی الجنۃ یا محمد خوب
صورۃ یا احمد خوبروی فی کتابک مریم زوجتک ویمکن ان یکون انتباذ مریم من اہلہا واتخاذہا مکانا شرقیا لکونہا عارفۃ
بانہا تکون زوجۃ سید المرسلین فی الجنۃ فتوجہت الی زوجہ لان یحصل الواردات فی حب اللہ تعالی وحب سید المرسلین
صلی اللہ علیہ وسلم فاتخذت من دونہم حجابا فارسلنا الیہا روحنا فتمثل لہا بشرا سویا اعلم یا ہذا ان یحتمل ان یکون
المراد بالروح روح سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم فیمکن ان اللہ شکلہ بصورۃ بشر سوی اعنی صورۃ رسول اللہ
التی ظہرت فی الدنیا کی تراہا مریم فاذا رأت فی الجنۃ تتعرف ان ہذہ الصورۃ تمثلت لی فی الدنیا صلی اللہ علیہ وسلم
ونادیناہ من جانب الطور الایمن وقربناہ نجیا اعلم یا ہذا ان النداء لموسی کلہ کان بنعت رسول اللہ
سید المرسلین والنجوی ایضا کان بکشف فضائل سید الانبیاء والمرسلین صلی اللہ علیہ وسلم لا یسمعون فیہا لغوا
الا سلاما یمکن ان یکون السلام منہم علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وسنہ علیہم ولہم رزقہم فیہا بکرۃ وعشیا یمکن ان
یکون الرزق ہو الصحبۃ مع سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم وہی افضل الرزق تلک الجنۃ التی نورث من عبادنا
من کان تقیا یحتمل ان یکون من کان تقیا ہو رسول اللہ فورث تلک الجنۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم فیعطی
من یشاء ویمنع عمن یشاء وہو السلطان فی الدنیا والآخرۃ فلہ الدنیا ولہ الجنۃ ولہ الشفاعۃ صلی اللہ علیہ وسلم
وان منکم الا واردہا کان علی ربک حتما مقضیا ای وما منکم یا عبادا اللہ الا وارد جہنم ای داخلہا وعلیہ اکثر
المفسرین وقیل ان ورودہم قیامہم حولہا وقیل حضورہم فی ناحیۃ النار وہذا اوجہ لان قولہ وان منکم الا
واردہا یشمل سید المرسلین ایضا بالعموم وہو الذی لو دخل النار لصارت بستانا وکانت نعمۃ لاہل النار لان

اتباع بیشتر وہر چند ایمان
کامل تر عمل قوی تر وافزون تر بود
تر زد سید الطائفہ جنید بغدادی
قدس سرہ یکی معرفتی گفت کہ
از ان بوی استقاط عمل آمد فرمود
نزد من این سخن از زنا کردن
وزنا کردن بدتر ست ہرگز نشاید
کہ عارف ترک عمل کند حاشا ہا
تر از احوال انبیا صلوات اللہ
وسلامہ علیہم در ایمان و محبت
الہی کہ خواہد بود وباوجود آن
تعب شدت کہ ایشان در طاعت
وعبادت می کشیدند ہیچکس را
گرد حریم آن حال مجال عبور
نبود صاحب قرب قاب قوسین
او ادنی علیہ افضل الصلوات
واکملہا چندان در نماز شب
بایستاد کہ پایہای نازنین وی
بیاماسید وچون او را صلی اللہ
علیہ وسلم اینحال باشد دیگران
چہ گویند قام رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم فی الصلوۃ اللیل حتی
تورمت قدماہ الحدیث وآنکہ
گویند کہ فعل انبیا برای تشریع ست
تا دیگران را بنمایند وبیاموزند
زیرا چون تشریع برای آنست
کہ دیگران ببینند واتباع کنند
پس اگر این دیگران اتباع نکنند
ودر عمل نیارند فائدہ تشریع
باطل گردد پس لازم آمد عمل
بمتابعت رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم کردن ونیز کمال را
مراتب ودرجات بسیار وبی
نہایت ست وکدام مرتبہ را
اعتبار می کنند گویندہ این سخن

ابراہیم الذی کان نورہ فیہ صار نارہ بتانا وروحا وریحانا فکیف اذا دخل ہو بنفسہ فی النار اللّٰہم
باللّٰہ باللّٰہ لو وقع نظرہ علی النار لصارت جنات تجری من تحتہا الانہار ونعم اہل النار بانعیم اہل الجنۃ
ولکن النار واہلہا محجوبون عن اللّٰہ وحبیبہ قال اللّٰہ تعالی فضرب بینہم بسور لہ باب الآیۃ واعلم یاہذا
ان قولہ وان منکم الا واردہا بشارۃ بہذا العموم للمشتاقین الی سید المرسلین لان تحصل لہم الاجتماع
فی الحبیب فی ذلک المشہد المبارک فینظرون الیہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم ثم بعد ذلک لو عذبوا ابدا ما یشعروا
انفسہم کان النظر المبارک قوۃ وزادا لایام العذاب نعوذ باللّٰہ منہ واللّٰہ الکریم بفضلہ لایفرق
بین المحبین ان شاء اللّٰہ تعالی والباقیات الصالحات خیر عند ربک ثوابا وخیر مردا یحتمل ان یکون المراد
بالباقیات الصالحات النظرات الی سید المرسلین صلی اللّٰہ علیہ وسلم فالبصر لقوم والبصیرۃ لقوم

سورہ طہ قولہ تعالی الا تذکرۃ لمن یخشی اعلم یاہذا ان فی الکلام عین الالقاب من المحبوب
ولکن فی التعب لذات المحبوب وذلک ان اللّٰہ تعالی بفضلہ قال طہ ما انزلنا علیک القرآن
لتشقی ای تتعب وتقع فی التعب ثم قال الا تذکرۃ لمن یخشی وقد اعطاہ خشیۃ لم یعط احدا
من العالمین ومثل ذلک فی الشاہد ان رجلا طلب محبوبا فلما جاء المحبوب اخذہ الطالب وعانقہ
معانقۃ شدیدۃ بالقوۃ حتی بلغ منہ الجہد وہو یقول ما طلبتک لتتعب یا محبوبی ویلقیہ یعانقہ
بقوۃ شدیدۃ والمحبوب ضعیف البنیۃ یتاذی بظاہرہ ویفرح بباطنہ فلذلک الخشیۃ کان انبیا
حلوا عند سید المرسلین فکانہ لم یتعب فلما اتیہا نودی یا موسی انی انا ربک فاخلع نعلیک اعلم یاہذا
ان الکلیم لما جاء نودی بکلام السلاطین وامر باداب المتوجہین الی الملوک فقیل انی انا ربک
فاخلع نعلیک فقولہ انی انا ربک اظہار السلطنۃ وقولہ فاخلع نعلیک امر برعایۃ الادب عند التوجہ
الی السلطان والحبیب لشہید الناظر الی وجہ السلطان بعین الراس نودی بقولہ تعالی السلام علیک
ایہا النبی ورحمۃ اللّٰہ وبرکاتہ فکان الخطاب بین الکلیم والکریم باظہار السلطنۃ وکان بین الحبیب
والمحبوب باظہار المؤانسۃ والملاطفۃ فشتان بین الخطابین یاہذا فافہم ان الکلیم کان غائبا والسلام
علی الحاضرین والحبیب کان حاضرا والسلام للحاضرین والکلام باظہار السلطان للطالبین والسلام
علی المطلوبین فالکلیم کان طالبا ونعم الطالب المولی والحبیب کان مطلوبا قد طلب بالبراق
واوقظ من النوم بلا وعد سابق

سورہ انبیا قولہ تعالی لو اردنا ان نتخذ لہوا لاتخذناہ من لدنا
ان کنا فاعلین اعلم یاہذا ان فیہا اسرار اللّٰہ لا یعلمہا الا ہو والرسول ویحتمل ان یکون المراد
من المتخذ من لدن رب العالمین ہو الحبیب صلی اللّٰہ علیہ وسلم ای لو اردنا ان نتخذ ولدا کما زعمت
النصاری لاتخذناہ من لدنا بان نتخذ محمدا ولدا حین کان لدینا نور اقبل جمیع الکائنات وہو بشر
لیس کمثلہ احد من البشر لا ان نتخذ عیسی الذی ہو من اتباع محمد ولدا ولکن اللّٰہ سبحانہ وتعالی منزہ

کہ بگوید کہ چون ایمان درست
گردد بکمال رسید احتیاج
بعمل ندارد ایمان خود عمل
کمال می پذیرد این سخن نامضبوط
ونامربوط است لا واللّٰہ این
سخن ملاحدہ است آنرا گوش
نباید کرد نعوذ باللّٰہ من الکفر
والالحاد نعم در اصل وجود
ایمان ومفہوم آن عمل معتبر
وماخوذ نیست ایمان بے عمل باشد
ولی ناقص وبعمل کامل وتمام
گردد وآنکہ آمدہ است کہ الایمان
لایزید ولاینقص اشارت
ہمین ست کہ عمل داخل در
حقیقت ایمان نیست وحقیقت
او یکی ست کہ آنرا تصدیق قلبی
گویند واقرار کردن بزبان از
برای اجرای احکام ست در
دنیا وعمل کردن بجوارح از برای
تکمیل وتتمیم اوست تا درون
وبیرون را در گیرد پس ایمان
زیادت ونقصان نبود ولیکن
بکمال ونقصان موصوف بود
وزیادہ در عدد وذات شی بود
وکمال در صفات باشد چنانچہ
یک کس کاملتر از دیگر کس باشد حدکس
وہر دو کس در ہمین تصدیق ویقین
یکی کاملتر از یقین دیگری باشد
در صفات ونتائج وثمرات بر اغناء
تفاوت قلوب در قوت وضعف
مثلا ولی باشد مثل آفتاب
روشن وتابان وولی دیگر مثل
ماہ ستارہ وشمع وامثال آن
تفاوت تصدیقات بر ہمین
قیاس خواہد بود واین سخن روشن

عمايقول الظالمون فمحمد عبده ورسوله وعيسى عبده ورسوله سورة حج قوله تعالى الم تر ان الله
يسجد له من في السموات ومن في الارض والشمس والقمر الآية اعلم يا هذا ان الآية بحر الله وفيه اظهار عظمة المحبوب
الى المحب جل جلاله وصلى الله عليه وسلم ومن رسم المحبوبين انهم يظهرون انقياد الغير الى المحبوب
المكرم بكمال الكرم كي يغبط وينقاد اكثر مما ينقاد وهذا من مصالح المحبة لا يعرف قدرها الا ارباب
المحبة بارك الله فيما عامل الحبيب ففي كل كلام له نعمة صلى الله عليه وسلم ويحتمل ان يكون في الكلام
اشارة الى حال سيد المرسلين في بدء الاسلام حيث كان لا يمر على شجر ولا مدر ولا جبل الا يسجد له
فقال الله الم تر يا محمد خوب روی ان الله يسجد له اي يخضع وينقاد الله بان يأتمر امر الله
فيسجد للحبيب صلى الله عليه وسلم وهذا الوجه الذ من الحلو عند ارباب الحب صلى الله عليه وسلم
قوله تعالى اذ بوانا لابراهيم مكان البيت ان لا تشرك بي شيئا وطهر بيتي للطائفين والقائمين
والركع السجود اعلم يا هذا ان المقصود من البيت وهو طينة سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم فبها
شرفت الكعبة وسميت ببيت الله تعالى والله اعلم والتطهر ايضا كان لتربة السيد عليه السلام
وفيها اسرار الله لا يعلمه الا الله والرسول جل جلاله وصلى الله عليه وسلم قوله تعالى الله يصطفي
من الملائكة رسلا ومن الناس اعلم يا هذا ان الآية فيه سر الله تعالى حيث قال الله يصطفي
من الملائكة رسلا ومن الناس ولم يقل ومن الناس رسلا وتخالج في ضميرنا انه يحتمل ان الله
اراد بالكلام والله اعلم ورسوله ومن الناس رسولا واحدا هو سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم
ورسلا آخرين هم امثاله سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم فالمقصود من رسل الناس
هو واحد معين وغيره اتباعه ومن نوره فكانه واحد في الحقيقة والملائكة ليس قسيم هذا الامر
بان يكون واحد وهو سيد المرسلين وامام المتقين محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم قوله تعالى
يا ايها الذين آمنوا اركعوا واسجدوا واعبدوا ربكم وافعلوا الخير اعلم يا هذا ان الخير كل الخير هي
متابعة سيد المرسلين قولا وفعلا وحالا فالمتابعة القولي والفعلي يمكن ان توجد بغير صحبة رجل
من رجال الله الذي جعلهم من جنوده فيسوق اليهم من كان له نصيب من علم الوراثة
في الازل فيمكن ان يجذب الله عبدا الجذبة خفية فيدخل في الطلب ويأخذ العمل باقوال
سيد المرسلين ويطالع كتب الاوراد وحكايات الصالحين ولكن المتابعة الحالية لا يحصل
الا بصحبة شيخ كامل وقد وجد له صحبة حصل له منها حال من احوال رسول الله صلى الله
عليه وسلم على قدر طاقته فان الاحوال هدايا الارواح بحكم الالتيام وذلك انما يحصل
بالصحبة والالفة ثم اعلم ان الالفة هي المقصودة في وجدان علم الوراثة ولو ان واحدا
من الطالبين يصحب شيخا كاملا سنين ولم يحصل الالفة من الجانبين لا تسري احوال الشيخ اليه

مکتوبات شیخ

احتیاج بشرح و بیان ندارد و بالجمله تفاوت در ایمان نا بقول وضعف وکمال و نقصان ثابت ست وقوت وکمال آن بعمل ست وضعف و نقصان بترک عمل ست کار کن کار بگذر از گفتار کاندرین راه کار دارد کار الدنیا مزرعة الآخرة هرچه کاری بدروی

بیت از مذاهب مذهب دهقان خوش ست ای مولوی مذهب دهقان چه باشد هرچه کاری بدروی

فصل در اعتقاد نامه مسلمانان نوشته اند که بنده بارتکاب معصیت کافر نگردد و عاصی را کافر نخوانند اگر اعتقاد مسلمانی برجاست و مادام که این اعتقاد برجاست و معصیت را معصیت میداند و حرام را حرام می شمارد در میان راه خوف و رجا میرود کافر نیست و اگر حرام را حلال داند و یا معصیت را سبک پندارد کافر گردد و مومن عاصی دائم در دوزخ نماند اگر قادر مختار خواهد چندگاه او را در شکنجه عذاب گداخته و از آلائش و کدورت معصیت پاک گردانیده باز به بهشت در آرد و اگر خواهد بی سابقه علاج بعفو و مغفرت خود یا بشفاعت [illegible] در خواست حبیب خود صلی الله علیه وسلم از علت معصیت شفا بخشد

والوان واحدا من عباد الله صحب واحدا من رجال الله ساعة واحدة ووقع الالفة والمحبة
فی الله فی قلب کل منهما فصار کل واحد منهما مفتون صاحبه استحق المریدان یسری علم الوراثة
من باطن الشیخ الی باطنه ویکون ہذا الصحبة الیسرة له زاد العمر فکلما یزداد حبه فی الشیخ یزداد
حبه فی الله ورسوله والحب واحدة والحکمة فی سرایة الاحوال من البواطن الی البواطن
ان الله سبحانه وتعالی خلق سید المرسلین محمد رسول الله بنفس متالفة رحیمة وکریمة متخلقة
باخلاق الله سبحانه ومن اخلاق الله سبحانه الشوق فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم
حاکیا عن الله سبحانه وتعالی الا طال شوق الابرار الی لقائی وانی لاشد شوقا الی لقائهم
فتخلق رسول الله بهذا الخلق علی الکمال فکان مشتاقا الی المشتاقین وکان شوقه اشد
من المشتاقین الیه لکون شوقه علی قدر مرتبته وشوقهم علی قدرهم وکان للنفوس امتزاج
الحکم للنفسیة فاجتمع الشوقان شوق الحبیب وشوق المشتاق من الامة فی وداد واحد وللقلب
وجه الی النفس فقام نفس المشتاق من الامة مقام نفس سید المرسلین لاجتماعهما فافاض
القلب نعمة الحال الی نفس المشتاق من الامة لما ہو مجتمع بالنفس الاحمدیة الرحیمة فوجد
صاحب النفس المجتمعة نفس سید المرسلین فی وادی الشوق قسطا من احوال قلب رسول الله
صلی الله علیه وسلم فتمکن الاحوال فی قلب المشتاق من الامة ثم حصل منه لغیره بهذا
الطریق المذکور ثم لغیر ثم ثم ثم فثم الی یوم القیمة فهذا السبیل یجری بکرم الله تعالی ماخذ المشتاقین
من المشتاقین بالصحبة والالفة فالحرقة للصحبة والصحبة للالفة والالفة للنعمة والنعمة للذة
واللذة للوصلة والی ابد الآباد لاینتهی زیادات الوصلة وانواعها وثمراتها ولایکاد یدخل
تحت التقریر والتحریر وکان شروع ہذا التفسیر فی شهر ربیع الثانی سنه خمس وعشر وتسعمائة
واتمامه فی یوم الاثنین السابع عشر من شهر شوال ۹۱۵ سنه خمس عشر وتسعمائة وکان بین الشروع
والاتمام ستة اشهر وعدد من الایام

شاه جلال شیرازی

مرید شیخ محمد نوربخش ست که بر گلشن راز شرح دارد درین دیار در زمان سلطان سکندر
از مکه معظمه تشریف آورد و سکونت کرد عارف بود و صاحب حالت و اهل مشرب
مثنوی مولانا روم و معانی آن نسبتے خاص داشت و در خدمت درویشان آنرا سند
کرده حلیه نیک نورانی داشت از روز اول که آمد آتش دیگدانش سرد نشد اکثر احوال

هم از اول گشت بهر ستند
و بزندان دوزخ سیاست
نفرماید وی تعالی بر همه چیز
قادر ست و علی الاطلاق
حاکم یغفر لمن یشاء و یعذب
من یشاء [illegible] اوست و
یفعل الله ما یشاء [illegible]
شان او معنی خدائی و خداوندی
اینست هرچه خواهد بکند و
هر کرا خواهد بخشد و هر کرا خواهد
بگیرد هیچکس را بر وی حکم نیست
و در حضرت کبریای او بے اذن
وی مجال نطق و سوال نه
و امر و نهی که فرموده حق ست
و وعده و وعیدی که کرده صدق
در وعده وی قطعا خلاف
نبود و در وعید نیز همچنین ست
و با وجود آن اگر بمقتضای
عفو و کرم در گذرد و نگیرد
می سزد و امید شفاعت سید
کائنات صلی الله علیه وسلم
گناهگاران را نیز برای عفو گناه
و نیکوکاران برای رفع درجات
واثق ست و در حق بیچارگان
و در ماندگان که غیر فضل و
کرم او پشت و پناهی ندارند
پیغمبر فرماید شفاعتی لاهل الکبائر
من امتی و فرموده اگر من اهل بیت
و قرابت خود را شفاعت نکنم
دیگر کرا کنم و نیز آمده است
که پروردگار تعالی حرام گردانید
آتش دوزخ را بر فاطمه و
ذریت وی عجب آنکه جای
دیگر پیغمبر فرماید ای بنی هاشم
نگاه دارید و برهانید نفسهای

نان و فرنی برای مهمانان در خانهٔ او طیار بودی هر وقت هر کس که مهمان آمدی این طعام
حاضر آوردی غیر طعامها دیگر که در وقت معین پختندی نقل است که وی میگفت که
وقتی در حرم شریف از درویشی سخنی شنیدم که نه موافق ظاهر شریعت بود خواستم که او را
بگیرم و تعزیر کنم بر بالای کوه برآمد و من دنبال او کردم برگشت و بجانب من دید و این
بیت برخواند بیت | من پی دست و گریبان میروم || دست ناپیدا گریبان میکشد
این بیت در من اثر کرد و بیهوش افتادم و از خود خبر نداشتم و او را با سادات بخارا نسبت
قرابتی واقع شده بود جگر گوشهٔ خود را بشیخ مدثر بن شیخ حاجی عبد الوهاب داده بود وفات
او در سنه ۹۴۴ اربع و اربعین و تسع مائة و قبر او هم در جوار مقبرهٔ شیخ حاجی عبد الوهاب است رحمه الله تعالی

شاه احمد شرعی

ترک دانشمند متبحر و درویشی کامل بود جامع اقسام علوم عقلیه و نقلیه و رسمیه و حقیقیه
در دیار چندیری توطن داشت و کبیر السن بود وقتی در جواب ابیات صاحب کشاف که در
طعن اهل سنت و جماعت دارد گفته است شعر

وجماعة سموا هواهم سنة
وجماعة حمر لعمری مؤلفة || قد شبهوه بخلقه فتخوفوا || شنع الوری فتستروا بالبلكفة
شعر عجبا لقوم ظالمین تلقبوا || بالعدل ما فیهم لعمری معرفة || قد جاءهم من حیث لا یدرونه
تعطیل ذات الله مع نفی الصفة

وفات وی سنه ۹۲۸ ثمان و عشرین و تسعمائة بعد از تحقیق و
تفتیش احوال معلوم شد که جماعه ما را که به نسبت ترکیت منسوب اند با ایشان پیوند قرابت
در اصل هست شیخ عبد الغنی سینتی که از قدمای موالی این دیار است و متشرع و متعبد اگر
شاه احمد است بعضی تصنیفات و مسودات شاه پیش او باشد در اکثر احوال نقل فضائل
و مناقب ایشان میکند میگوید که در وقتی که ملازمت ایشان تلمذ میکردم عمر ایشان نود و شش
سال بود و ایشان در تیر اندازی نظیر نداشتند روزی تیری انداختند تیری بنشانه رسیده
بود گفتند اگر بگویند هر تیر که بیندازم در سوفار تیر دیگر بند کنم دو سه تیر همین روش انداختند
[illegible] مهمانان گفتند که تیرها ضایع میرود و اسراف میشود اگر نه تیر بیک تیر بند کنم و نیز نقل میکنند
[illegible] ایشان در علم [illegible] دعوت از آیات عظمی الهی بوده اند هر روز جمعه بادشاه را بقوت
تصرف این علم بسوی خود می کشیدند و حاجات مسلمانان رواج آوردند تسخیر داشتند داعیه اول
[illegible] میرود با بادشاه را جنبش می آورد و دیگر در عزیمت دیگر در سواری همچنین هر یک
[illegible] معتا [illegible] تا بعد از تمامی مدت معین [illegible] ایشان میرسید

خود را از آتش دوزخ من
مالک نسیم شما را از عذاب خدا
چیزی را و این و امثال این
بجهت بی نیازی و لا ابالی
درگاه کبریاست که کسی را
در اینجا مجال سوال و امکان
اعتراض نبود و آنچه بالا رفت
بمقتضای کرم و وعده لطف
و عنایت است و گفته اند که
خواص بر مقتضای وعدهٔ کرم
و بشارت لطف در مقام امن
اند ولی عزت لاابالی و غنای
ذاتی حق حال ایشان شده
از اینجاست که تمامه مقربان
و مخلصان حضرت عزت میان
وادی خوف و رجا و یاس
و هیبت حائر و در مانده و سر
نمی توانند برداشت و هیچ
چیز دل نمی توانند نهاد و سیات
کان کذا و صار کذا فرا میز [illegible]
و عدم را بوجود و دست [illegible]
و آوردی بعدم که هرگز دی
و جهنم بیفند می بهند و با جمله
هر چه هست ایمان است غم
ایمان باید خورد باقی غم نیست
ایمان دانی چیست لا اله الا الله
محمد رسول بصدق دل اعتقاد
کردن بی شک و شبهه بران
گرویدن بلکه همین محمد رسول الله
است اگرچه جزو اول طیبه
نزدیک تر است ولیکن [illegible]
شامل تر و جامع تر است
[illegible] اعتقاد [illegible]
علیه و سلم

روزی ایشان بجهت وضو رفته بودند یکی از غلامان که در خدمت ایشان می بود تسبیح را از صندوق برآورد و بهمان نوع که از ایشان مشاهده کرده بود گفت که این دانه که میگردانند بادشاه قصد ملازمت شاه میکند و این دانه دیگر که بگردانند سوار میگردد و این دیگر فلان همچنین تعداد دانها میکرد ناگاه بادشاه در غیر وقت معتاد بدرخانه ایشان در رسید و ایشان در طهارت خانه بودند حیران شدند که سبب چه باشد که بادشاه امروز در غیر روز معهود آمده بعد از ان معلوم شد که آن غلام دانهای تسبیح را کیفما اتفق گردانیده بود این آمدن بادشاه اثر آن بود

شیخ سلیمان رح

ابن عفان المندوی الدهلوی در ارشاد و تربیت طالبان و تلقین اذکار و اشغال درویشان یگانهٔ عصر بود مسافرت بسیار کرده و نعمتها یافته گویند که وی را نقل ارواح که مرتبه ایست از مراتب تصرفات نفس ناطقهٔ انسانی حاصل بود بجهت آن از اکثر احوال قرون ماضیه خبر دادی گویند که وی در تجوید قرآن یگانهٔ عصر بود و در معاملهٔ قرآن را پیش آن سرور صلی الله علیه وسلم تجوید نموده و شیخ عبد القدوس پیش او تجوید کرده و مدتے مدید در خانقاه او بود وفات او شب چهاردهم ماه محرم در سنه ۹۴۴ اربع و اربعین و تسعمائة و مقبرهٔ او عقب مقبرهٔ خواجه قطب الدین ست رحمة الله علیه

شیخ عبد القدوس

مرید شیخ محمد بن شیخ عارف بن شیخ احمد عبد الحق ست صاحب علم و عمل و ذوق و حالت و حلاوت وجد و سماع وی اگرچه بظاهر دست بیعت از شیخ محمد گرفته است دلی معتقد و عاشق شیخ احمد عبد الحق ست و بروحانیت او مشغوف او را کتابی است مسمی بانوار العیون مرتب بهفت فن در فن اول مناقب شیخ احمد نوشته و اظهار اعتقاد و بندگی باوی بسیار نموده چنانکه در ذکر آن بزرگوار بر صفحهٔ بیان ثبت یافت وفاتش در سنه ۹۴۵ خمس و اربعین و تسعمائة و شیخ عبد القدوس را مریدان و خلفا بسیارند و از جملهٔ مریدان او شیخ بهور و بود در اوائل حال بحرفت رنگریزی مشغول بود در او اخر وقت هدایت او در رسید و او را جذبهٔ الهی در گرفت و مسلمان شد و مرید شیخ عبد القدوس گشت و احوال درویشان بمقتضی فطرت ذاتی در وی پیدا شد وفات او در سنه ۹۸۲ اثنی ثمانین و تسعمائة رحمة الله علیه و شیخ عمر دنی مرید شیخ عبد القدوس ست و خلیفه عبد الرزاق و توبه و عقیدت او بشاه عبد الرزاق بود

یقین معلوم شده که وے آورده اقدم و ابن ازهمه در ینجا اعتقاد بالوهیت حق تعالی خواهد بود اگرچه اعتقاد بالوهیت و صفات او کرنکی از ان ارسال و بعث ذات شریف اوست از برای هدایت خلق نیز مستلزم اعتقاد رسالت ست اما اول ظاهر تر و صریح تر ازین ست و منطوق کلام اگر یکی صد سال لا اله الا الله گوید تا یکبار نگوید محمد رسول الله بحکم شرع مسلمان نگردد یعنی میگوید من خود اله و پروردگار همه شما ام در اعتقاد دگر و یدن من چه سخن ست و چه مجال توقف آنرا کمین برگزینم و بما فرا زم بوے ایمان آرید دیگر بیک امتحان بندگی و صدق عبودیت درین ست بر قیاس امر ملائکه بسجود آدم یعنی مرا که می پرستید و تسبیح و تقدیس میکنید خود پروردگار شما ام و سزاوار آنم امتحان بندگی شما درآن ست که هیکلے از خاک بسازم و فیض روح خود را دران بدمم و اورا بر شما گزینم و امر کنم تا همه سر بر خاک مذلت بنهید و او را سجده کنید تا پیدا شود که بنده کیست و بندگی چیست سبحانه سخن دگفته اند که در آخر زمان که وجود مرشد کامل نادر گشت

نقل است که روزی شاه عبد الرزاق بقصد ملازمت شیخ عبد القدوس رفته بود
شیخ در حالت بود بعد از انکه آن حالت فرونشست شیخ عبد القدوس یک یک از مریدان
وخلفای خود را بشیخ عبد الرزاق می نمود آخر دست شیخ عمر را گرفت وفرمود این مرید شماست
در پای شما می افتد شیخ عمر برخاست وهر دو دست برپای شیخ نهاد وسر در پای شاه
تا هر دو جانب مرعی گردد وآن جمله خلفای وی شیخ عبد الغفور اعظم پوری بود بزرگ بود
وصاحب واقعات وکرامات گویند که وی حضرت سید کائنات را صلی الله علیه وسلم در
خواب دید وآن حضرت این صیغه صلوة را بوی تلقین نمود اللهم صل علی محمد وآله بعدد اسمائک
الحسنی رحمة الله علیه شیخ عبد القدوس را اولاد بسیار شد وپسران او همه عالم ومتعبد
ومتلبس بلباس مشائخ واز میان ایشان شیخ رکن الدین مردی متبرک بود وبمشرب
فقر ومحبت موصوف برقدم والد خود قدم می نهاد یکی از ابناء او شیخ عبد النبی بود که تحصیل
بعضی علوم رسمیه نموده بود در جوانی متوجه زیارت حرمین شد وپیش بعضی از فقهای مکه معظمه
برخی از احادیث نبوی برخواند بعد ازان بوطن اصلی عود کرد وبه تزهد وتعشق منسوب با پدر
واعمام بحث مسئله توحید وسماع در افتاد پدر را ودر باب اباحت سماع رساله نوشت
واو نیز در باب آن رساله در انکار سماع ساخته لاجرم باعث ایذا وکلفت بسیار شد و
این باعث شهرت او گشت پادشاه وقت دران زمان صدری میخواست که بصفت علم
ودیانت موصوف باشد بتوسط بعضی اسباب ووسائل در ۹۷۱ه احدی وسبعین وتسعمائه
بر مسند صدارت نشست ونقش نگین حضرت شیخ در زمان جلوس این بود لا اله الا انت
سبحانک انی کنت من الظالمین زیاده از آنچه استحقاق داشت منصب عزت وصدارت
یافت ودرین امر کوس استقلال واستبداد زد واز مال وجاه اعتبار زیاده از انچه گفته
شود نصیب او شد پادشاه وقت را بوی اعتقاد عظیم پیدا شد ومردم بسبب آن در نظر
اعتبارش بحقارت در آمدند باشراف وافاضل کمتر از مراتب ایشان سلوک بنمود وهر که
بمزاج او راست نشد وبه معیار قبول او تمام نیامد محروم ماند بعد از مرور سنین وشهور مزاج سلطنت
بسبب بعضی حوادث با وی منحرف شد واز منصب صدارت معزول گشت وکان ذلک
فی سنه ۹۸۶ ست وثمانین وتسعمائه وآورد مولانا عبد الله سلطانپوری را که دانشمند بود
ومقدم ورئیس واز زمان افغانان تا این زمان معتبر ومعزز وملقب بمخدوم الملک وبحزم
ومتانت رای وتجارب امور وجمع اموال موصوف بود بمکه فرستادند وهر دو را که مدتها باهم
منازع ومخالف بودند بصورت رفیق یکدیگر ساخته بجانب آن بقعه شریف روان کردند

اشتغال بصلوة برسید کائنات
علیه افضل الصلوات و
اکمل التحیات با مشغولی ذکر
موصل ومقرب است
بی احتیاج توسل بمرشد
بلکه بعضی گفته اند که سالک
را از حیثیت توسل وتقرب
اشتغال بصلوة اولی و
اقرب بود اگرچه ذکر الهی اعلی
واعظم است وگفته اند که برای
روشنی راه هدایت وفتح باب
رحمت بالاتر از اشتغال
بصلوة بر نبی صلی الله علیه
وسلم چیزی نیست وبعد از
فرائض عبادات هیچ عبادتی
بالاتر از ان نیست وبرای
هر مشکل ودشواری وتمامه
حاجات دینی ودنیاوی
مثل وی نیست ونبود
وصل بسط وتطویل
درین سخن بسیار افتاد و
بحقیقت بار تهمت این
جرم به سرقت طغیان
این جنس پاره است که آنرا
قلم نامند واز دست تصرف
واختیار کاتب بیرون ست
وهرگز براه سکون وسلامت
نفس همواره امید نتوان رفت
وبسبب جوش وخروش هم
نتواند زد همیشه از وی
در شکایتم وبارها عهد کردم
که او را رفیق حال خود نگیرم
در از دل با وی در میان نهم
وهمزبانی نکنم اما چه کنم که از
صحبت وی صبر نتوانم کرد

وباوجود آن هرگز میان ایشان در اثنا طریق و نه دران مقامات شریفه اتفاق والتیام در رفع
کدورت صورت نه بست آخر بے صبری نموده از مکه معظمه بدیار هند رجوع نمودند فائده نکرد
مخدوم الملک هم در دیار گجرات فوت کرد وکان ذلک فی سنة ۹۹۱ احدی وتسعین وتسعمائة
وشیخ عبد النبی باز بحضرت بادشاه آمد مدتی مدید در بندیخانه محبوس بود در برابر آن همه عزت و
جاه واعتبار که داشت ذلت وحقارت وبی اعتباری دید واهانت وخواری کشید و هم در
حبس فوت کرد سنة ۹۹۲ اثنین وتسعین وتسعمائة شیخ عبد القدوس در رساله قدسیه
در معنی گرسنگی میگوید بدان الهمک الله تعالی که گرسنگی بر دو نوع ست سفلی وعلوی سفلی جمیع
حیوانات راست که چون روح حیوانی بالطبائع این جهانی امتزاج یافت وبه پیکر وجود در مرتبه
مرکبات که عبارت از کلمات الله اند شتافت سبب قیام وجود در مقام نمود وحرارت در باطن او
بظهور پیوست ومحتاج غذا گشت وتو آنرا آتش گرسنگی خوانی وغذائے او آب وطعام خاشاک
دانی این از عالم سفلی عروج نیاید که از تجلیات ذمائم ست ومقام صور مختلف بهائم وعلوی
انام جمله خاص وعام راست که چون بحر محض بود از محض غیب از مقام فاحببت از عالم
جنبش بے جنبش در جنبید هویة حق ظهور یافت ودر میدان حضرت احدیت تجلی بشتافت که
عبارت از الله احد است وبتجلی بسیار وانوار واسرار بیشمار همه صفات کمالات از جمال و
جلال از کریمی ورحیمی وستاری وجباری وقهاری ورزاقی وخلاقی ورحمانیت وربوبیت هزار
در هزار ازینجا موج بر موج زد بر حسب استعداد مظاهر که لون الماء لون انائه نور الله وروح
اضافی ونبی الله ورسول الله وولی الله این همه اسماء او ست بمظاهر مختلف خویش قد جاءکم
من الله نور واین اول است از مقام احدیت واین مقام روح انسانی وعالم جبروت ست
واین مقام قرب وعالم معیت ست واین مقام اگرچه تجلی است اما از سطوات مقام جوار
فائده تمام نمی یافت باز در مقام تجلی شتافت عالم عقول پدید آمد وآن عالم ملکوت ست ومقام
روح انسانی ست ودرین مقام اگرچه فائده ظهور که نفس معرفت ست بظهور پیوست اما مقام تقدس
ومیدان تسبیح وتهلیل ست واین نشان قید بود وما منا الا له مقام معلوم پس عشق را مظهر نگشت
وفائده کمال معرفت که مقام عروج بمنتهای بر وجهت بظهور نه پیوست باز در مقام تجلی بشتافت
عالم اجسام پدید آمد اینجا ظهور بتمام انجامید وعالم عشق موج بر موج زد چنانکه ملکوت وجبروت
در حیرت افتادند واینجا نقطه اول وآخر در مظهر انسانیت ظهور یافت وبعروج وان الی ربک
المنتهی که بحر محض ووجود صرف بوده است بشتافت بدان سبب که جوش سوزش عشق مقام
فاحببت که در کنتم ذات سر بحر صفات ودر مرتبه محض وجود با خود داشت بردن انداخت

ودر گوشه سلامت نشست
که شگرف مونس ونادر ندیم
شیرین سخن ست الحمد لله
که عصمت ذاتی وحفظ خداوندی
لازم حال اوست وباوجود که
چندین منطیق ومکثار ست
ودیر سخن ودراز نفس ست
هرگز حشو بیهوده بر زبان وی
نرود واز شارع عالم امر ونهی
بیرون نیفتد وپای سلامت
وی درین راه نه لغزد واز شر بعت
عزا با ملامت نکشد وبیم
سیاست ندارد وهرچه
گوید شرح وبیان کتاب مبین
کند وداد الدین النصیحة بود
والله اعلم نسال الله سلوک
طریق السداد والرشاد فی المبدء
والمعاد انه ولی التوفیق والهدی
الی سواء الطریق وصلی الله
وسلم علی السید الانام الداعی
الی طریق الحق والیقین محمد
وآله واصحابه واتباعه اجمعین
هداة طریق الحق ومحیی علوم الدین

الرسالة التاسعة والعشرون تحقیق الیاس عن قبول ایمان الباس

لا اله الا الله محمد رسول الله
اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا
اتباعه بدانکه علماء ملت
وائمه دین وشریعت بر آنند
که ایمان الباس غیر مقبول
باس در لغت بمعنی شدت

معلومات را بالعلم سپرد و علم را با معلومات در سه ذات که بحر صفات ست بر دو ذات را المجاز
صفات داشت و صفات را کسوت ذات ساخت وحدت در کثرت گردانیده کثرت را
کسوت وحدت پوشانید وحدت در کثرة و کثرت در وحدت و غلط در صحت و صحت در غلط
و غائب در حاضر و حاضر در غائب افتاد حسن و قبح هر دو قدم در صحرای وجود بر آراست
الرحمن علی العرش استوی علم بر افراشت فریق فی الجنة و فریق فی السعیر پیش همه داشت
تا بدان سبب نار الله الموقدة التی تطلع علی الافئدة جوش بر آورد شور و فغان در کون و
مکان انداخت دمار از دماغ عاشقان بر خاست تا هر یکی بر قدر استعداد مظهر از نوعیت
الم ذلک الکتاب لا ریب فیه بر جان و جهان تاخت و چنگ بدامن محبوب و مطلوب خود زد
این ست معنی آن گرسنگی که در معدهٔ بشر در نهاد بنیاد افتاده است و آن تیز تر و گرم تر
از آتش دوزخ ست که گرسنگی کثیف را بلطیف رساند و مقید را بمطلق نشاند انسانیت
را برحمانیت براند که از گرسنگی مردم بخدای تعالی تواند رسید و این خاصیت در حیوان
دیگر نهاده اند اگرچه گرسنگی دارد که از مجرد سفلیات اند ملائکه و ارواح اگرچه از علویات اند
اما آتش گرسنگی ندارند لاجرم از مقام خود تجاوز نتوانند کرد این کار آتش ست و باز بار
درد محبت و عشق ست اکنون بدانکه گرسنگی را سه مقام ست مقام اول را آتش
گرسنگی خوانند که غذای آن آب و طعام ست مقام دوم را آتش درد محبت و عشق
خوانند که غذای آن خون جگر و خاشاک غیرت و مقام سوم را آتش محبوب و معشوق
خوانند که غذای او حسن و جمال و اوصاف کمال ست ان الله جمیل یحب الجمال ؎

عاشق حسن خود ستان بی نظیر	حسن خود را خود تماشای کند

شیخ امجد دهلوی رح

در زمان سلطان بهلول بود اکثر ملازم آستانهٔ خواجه قطب الحق والدین بسیار نمودی و بر روحانیت
ایشان متوجه بودی وقتی بداعیهٔ طلب از وطن برآمد بآبی رسید هائل قدم در ان ورطه نهاد و جان
بهلاکت در داد سری از آب سر بر آورد و او را ازان مهلکه نجات داد بخانه باز آمد و در کنج نشست
و قدم بیرون ننهاد و انتساب فتح و استفاده خود بی واسطه بخواجه کرد و مرید گرفت مقبرهٔ او
بالای حوض شمسی ست رحمة الله علیه

شیخ ادهن دهلوی رح

جد مادری کاتب حروف نام اصل ایشان زین العابدین ست عرف شیخ دانشمند کامل بود

و عذاب آید و مراد اینجا سکرات
موت و معائنه احوال آخرت
است که در وقت حضور
موت روی نماید در بعضی
اخبار آمده است که هر یک
از مومن و کافر در وقت موت
جای خود را می بیند مومن
در بهشت و کافر در دوزخ
پس چون کافر درین حالت
ایمان آرد این ایمان معتبر
نباشد چه ایمان باید که بغیب
بود و باختیار بنده و قصد
امتثال امر الٰهی و طاعت
و فرمانبرداری وی تعالی
باشد و ایمان درین حالت
ایمان بغیب نبود و اضطراری
باشد چنانکه روز قیامت
تمام کافران فریاد بر آرند که
ربنا ابصرنا و سمعنا فارجعنا
نعمل صالحا انا موقنون خداوندا
دیدهٔ ما بینا شد و گوش ما
شنوا گشت و یقین دانستیم
که آنچه پیغمبران تو خبر داده
بودند و کتاب تو بیان ناطق
بود حق ست ما را بدنیا باز
بفرست تا ایمان آریم
و عمل صالح کنیم و مستحق
ثواب شویم این ایمان
و اقرار و اعتراف بجهت آن
وقت فائده ندارد و در
حدیث آمده که ان الله
یقبل توبة العبد ما لم یغرغر
غرغره کنایت ست از حالت
موت و شدت سکرات و
رسیدن جان بحلقوم

متورع و متعبد و در غایت خشوع و انکسار و تادب و وقار و آلد می فرمودند که ما هیچ کس را
ندیدیم که در بیرون و درون یکسان باشد الا ایشان همان آداب و اوضاع که در میان مردم
می بودند درون خانه نیز بودند و زبان ایشان دائم بذکر الله می گشت و حلیه در غایت جمال
و نورانیت داشتند چنانکه انوار علم و تقوی از جبین ایشان لائح بود اکثر احوال صائم
بودی و در لقمه احتیاط تمام داشتی سلطان ابراهیم بن سکندر لودهی ایشان را بمجابت
خویش خواند قبول نکردند وی مرید مولانا سماع الدین و شاگرد میان عبد الله طلبنی ست
رحمة الله علیهم وفات او در سنه ۹۳۴ اربع و ثلثین و تسعمائة مقبره او جانب غربی حوض شمسی ست

شیخ یوسف قتال رح

مجاهدات و ریاضات بسیار کشیده و کار کرده بود و مرید قاضی جلال الدین لاهوری ست
که پیر او بود چنین گویند که او در هفت پل که از عمارات سلطان محمد تغلق ست و مقبره او
در آنجاست ریاضات می کشید و مشغول می بود همدران اثنا مردی که او نیز جلال الدین نام
داشت و دیعت نعمتی پیش او بود سر وقت او رسید او طالب بود بر در ارادت منتظر نشسته
هر چه آن درویش فرمود قبول نمود و بموجب اشارات او مشغول بکار شد و بمقصود خود
رسید رحمة الله علیه وفات او در سنه ۹۳۳ ثلث و ثلثین و تسعمائة

مولانا شعیب رح

عالم عامل و در صورت و سیرت ملک مثال بود و در وعظ و تذکیر بے نظیر زمان خود در
زمانی که او وعظ گفتی و قرآن خواندی هیچکس را مجال عبور از آن راه نبودی اگرچه خود بارگران
بر سر داشتی ایستاده شدی و استماع نمودی و اوراد در وعظ بحسب اختلاف مقامات
وعد و وعید حالات عارض شدی جمیع اکابر و علمای شهر در پای وعظ او حاضر شدندی
و اکثر از موالی و اهالی شهر در ابتدا شاگرد او بودند و آلد ماجد او مولانا منهاج در آوان صغر
از بلده لاهور بقصد تحصیل علم در دهلی آمد و در تحصیل علم ریاضات شاقه کشید بعد از آن
در عهد دولت سلطان بهلول لودهی مفتی شهر شد و بهمین جا سکونت فرمود نقل ست
که مولانا منهاج در بعضی اوقات آرد و روغن از دوکانها گدائی کردی و از آن چراغ
ساختی و تمام شب با مطالعه پرداختی و چون روز شدی از همان چراغ نان پختی و بهمان
قدر اکتفا کردی مدتها برین حال گذرانید تا علمی بدست آورد و قبیله ما را نسبت

و در قرآن مجید میفرماید فلم یک
ینفعهم ایمانهم لما رأوا بأسنا
یعنی ایمان در هنگام دیدن
باس و عذاب الٰهی نفع نکند
و جای دیگر میفرماید که و لیست
التوبة للذین یعملون السیئات
حتی اذا حضر احدهم الموت
قال انی تبت الآن و شاید
که استدلال باین آیت
صحیح تر و صریح تر باشد چه
احتمال دارد که مراد برویت
باس در آیت سابقه شاهد
علامات قیامت و طلوع الشمس
از مغرب باشد چنانچه بعضی
مفسرین این کریمه را بدان تفسیر
کرده اند و این آیت اخیر که
ما برخواندیم بصریح ندا میکند
بعدم قبول توبه و ایمان در
وقت حضور موت کما لایخفی
و چنانکه از دلیل و نصوص
که ذکر کردیم ظاهر شد که توبه
از معاصی نیز در حالت باس
مقبول نباشد و در اینجا بعضی
علما را اختلافی هست و لیکن
ایمان یاس و توبه از کفر
باتفاق و اجماع مقبول نیست
الدین الآن آمد که باجماع
امت ایمان فرعون که در
وقت ادراک غرق آورد
مقبول نباشد چه زمان ادراک
غرق و دریافت این حالت
زمان یاس و باس است و حیات و
وقت اضطرار ست نه اختیار
و همین سبب اختیار معتقد
علمای متقدمین مشایخ

قرابت بخدمت مولانا قریب ست نقل ست که آن درویش که شیخ یوسف قتال
را ازوی نعمتی حاصل شد اول پیش مولانا شعیب آمده بود و گفته مولانا ترا کاری بیاموزیم
ولیکن بشرط ترک کاری که داری یعنی درس و تذکیر مولانا ترک تعلیم و تدریس و تذکیر یکبارگی
مصلحت وقت خود ندید گفت من مردی ام محنت بسیار کشیده و علمی بدست آورده امید
نجات آخرت درین طریق داشته ترک آن باختیار از دست من نمی آید اگر کاری بفرمائید
بدان مشغول باشم تا خود آن مشغولی غالب آید و آن اشتغال که دارم فراموش گردد
و اختیار دارم درویش پیش مولانا شیخ مولانا یوسف قتال رفت و او چنانکه معلوم شد
با متثال امر آن درویش برخاست و هرچه فرمود بر همان رفت وفات مولانا شعیب در سنه ۶۹۶
ست وثلثین وتسعمائة و قبر او بر بالای حوض شمسی ست متصل خانقاه ملک زین الدین
که از صلحاء و اخیار زمان سلطان سکندر بود رحمة الله علیه بجانب شمال

ملک زین الدین وزیر الدین

ایشان دو برادر بودند از نجبای روزگار و صلحای امت از مردم سلطانی آبای ایشان
در سلک خدمت موروثی بعضے سلاطین دهلی انتظام داشتند محاسن اخلاق و محامد
اوصاف ایشان بدفاتر در نگنجد زین الدین از وکلاے خان جهان که از بنی اعمام سلطان
سکندر ست انار الله برهانه بود چون سلطان را با خانجهان مذکور مزاج محبت و عنایت
انحراف پذیرفت و از جهت حفظ بعضے قواعد سلطنت و ملاحظه نسبت اخوت اظهار
رنجش و کدورت باوی مصلحت نمی دید هرچه از منصب و ولایت دوازده هزار سوار بود
بظاهر هم برو مسلم میداشت ولیکن در باطن زین الدین را حکم فرموده و کلمه نیز بخط خاص
خود او را نوشت که هرچه از اموال و املاک خانجهان باشد تصرف نماید و هر نوع که داند
خرج کند بنوعی که خانجهان را برین معنی اطلاع نباشد و نه بیند و نوشته بود که از زین الدین
حساب گرفته نشده هیچ کس را باوی کاری نیست از انجا که توفیق بر خیرات مبرات رفیق حوال آن سعادتمند بود همه را
بمصارف خیر و محال ثواب رسانید و بعلاقه صلاح و تقوی و خدمتگاری اکثر مشائخ و علمای
وقت را با ایشان محبتی و رجوعی بود زین الدین بخدمت ملازمت برادر که در درگاه سلطانی
داشت اکتفا نموده روزگار بتجرد و فراغت که موجب جمعیت عبادت ست میگذرانید
و اغلب اوقات در حضرت دهلی بسیر مقامات و اماکن آن محظوظ می بود و قریبائی که در حوالی
دهلی حواله گاه دارد بملکیت گرفته علما و صلحا و صوفیان همه در صحبت او خوش میگذرانیدند

و مقتدایان امت و از عکس
او ایشان خلافی در ان ظاهر
نیست و لهذا وی در زبان
شرع و عرف اسلام همه جا
مذموم و مقبوح و ضرب المثل
کفر و استکبار و عناد آمده و
چندین آیات قرآنی ظاهر
بلکه نص در تکفیر و تقبیح بود
حال و وخامت مبدا و
مآل او ست چنانکه فرمود
فاخذه الله نکال الآخرة
والاولی و میفرماید فعصے
فرعون الرسول فاخذناه اخذا
وبیلا و جای دیگر میفرماید
واستکبر هو وجنوده فی
الارض بغیر الحق وظنوا انهم
الینا لا یرجعون استکبار کرد
فرعون ولشکر او در زمین
بناحق و گمان برد او و لشکر
او که مآل و بازگشت ایشان
بما که قهار ذوالبطش الشدید یم
نخواهد بود چنانچه حال کافران
و منکران ست فاخذناه و
جنوده فنبذناهم فی الیم پس
بقهر و عذاب گرفتیم ما او را
ولشکر او را و انداختیم و غرق
کردیم شان در دریا فانظر
کیف کان عاقبة الظالمین
پس ببین که عاقبت کار
ظالمان و متکبران کافران
که با خدا و پیغمبر خدا تکبر کردند
و بجزای آن در دنیا بکفر
گرفتار آمدند و رسوا شدند
چگونه است وجعلناهم ائمة
یدعون الی النار گردانیدیم

وزمان دولت سکندر زمان صلاح وتقوی ودیانت وامانت وعلم ووقار بود اورا باعلما
وصلحا واکابر واشراف میلی عظیم شد ولهذا از اکناف عالم از عرب وعجم بعضی بسابقه استدعا
وطلب وبعضی بی آن در عهد دولت او تشریف آورده وتوطن این دیار اختیار کردند چنانچه
اکثر بزرگان که درین طبقه مذکور می شوند ازان قبیل اند وبالجمله تحقیقة محامد زمان سلطنت آن
سلطان سعادت نشان از حد تقریر وتحریر خارج ست وازوی بیند در باب فراست بلکه کرامت
حکایات نقل می کنند ۵ گر این جمله را سعدی املا کند * نگر دفتری دیگر انشا کند
تاریخ جلوس او بر سریر سلطنت وامالت اربع وتسعین وثمان مائة ۸۹۴ وارتحال او بعالم آخرت
ثلث وعشرون ۹۲۳ وتسعمائة ومدت سلطنت سی ۳۰ سال نقل ست که این شیخ زین الدین
هرگز تلاوت کلام ربانی در غیر حالت قیام نمیکرد وحلی می ساختند تا بسینه آدمی بلند ود
دروی قرآن می نهاد وتلاوت میکرد وگاهی که غلبهٔ نوم بودی بکندی گردن می انداخت وبسقف
خانه محکم می ساخت تا اگر خواب بر کند بگردن مضبوط گردد وتمام متعلقان او از خدمتگاران
وغیرهم همه نصف آخر شب برای تهجد برمی خاستند وتا وقت چاشت در منزل او جز
باشارت دست، وزبان کار نمی شد از جهت مشغولی اوراد ونوافل گویند که ویرا نسبت جمعی
بروح مطهر رسول الله صلی الله علیه وسلم مقدار چندین بمرتبه قبولی می پختند که بر هر برنجی
سه کرت قل هو الله احد خوانده می دمیدند ودر ایام مولد آنحضرت صلی الله علیه وسلم
هر روز یکهزار تنکه زیادت میکرد تا در روز دوازدهم دوازده هزار تنکه خرج می شد و
قیاس باید کرد که مجموع خرج این دوازده ایام چه مقدار مبلغ می شود بآن ارزانی اسباب
مصالح که دران زمان بود نقل ست که هر دو برادر ختمهای قرآن میکنانیدند وهر روز چهارشنبه
التزام غسلی که آنرا در استجابت دعا اثری عظیم شهرت دارد کرده تا حق سبحانه وتعالی شهادت
نصیب شان گرداند وعاقبت همچنان شد که ایشان میخواستند وشیخ زین الدین را در
سنه ۹۲۶ ست وعشرین وتسعمائة یکی از غلامان نافرجام در شیر که بدان عادت تسحر داشت
زهر داد وشیخ وزیر الدین همراه ابراهیم در سنه ۹۳۲ اثنین وثلثین وتسعمائة شهید شد وقبر او
جانب غربی حوض شمسی ست خانقاهی دارد وصفه ومزار وی جای متعین وسبب بدل
وازمیان عمارتی که بالای حوض ست ممتاز ومشهور دهم از موضع روضه وحالت قبر او آثار
رحمت قبول لایح ووافیح ست رحمة الله تعالی علیه

شیخ جمالی

مرید مولانا سماء الدین یگانه روزگار وجمیع اطوار بود نام اصل او جلال خان ست در اوائل

ایشان را یعنی فرعون را
وجنود او را امامان پیشوایان
گمراهان وکافران دوزخیان
که دیگران را بکفر ومعاصی
وآتش دوزخ دعوت کنند
ویوم القیامة لا ینصرون
ودر روز قیامت یاری و
نصرت داده نشود ایشان را
ودفع کرده نشود عذاب از
ایشان بلکه مخذول ودر دود
وابدی العذاب باشند
واتبعناهم فی هذه الدنیا لعنة
در دنیا بروی وجنود وی
لعنت کردیم ویوم القیمة
هم من المقبوحین ودر روز
آخرت او وجنود او از نده و
ومقبوحان ومردودان باشند
حاصلش این ست که وی
ووصفش اینکه شنیدی
دیگر با یمان رفتن کجاست
وحسن عاقبت از کدام
اگر وی مسلمان وطاهر
مطهر از دنیا رفته باشد هرگز
او را اینچنین یاد نکردندی
اگر او صاف دیگر از فعل و
اسراف ظلم واستکبار رایمه
احوال گذشته که در حالت
حیات داشت حمل کنند
صورتی دارد اما اینجا میفرماید
ویوم القیمة هم من المقبوحین
وهیچ ذی انصاف در عربیت
نه پسندد که این ضمائر [illegible]
را درین آیت مخصوص بجنود
دانند باوجود آنکه بردوند کو
باشند سر [illegible] قصد او [illegible]

جلالی تخلص میکرد آخر باشارت پیر جمالی تخلص کرد او را آیدہ او نیم گذاشته بود بنابر استعداد
قابلیتی که داشت تربیت یافت و کسب کرد و شاعر شد اقسام شعر از مثنوی و قصیده و غزل
گفته حالت شعر او برا این سخن ظاهر ست قصیدهٔ او بهتر از غزل و مثنوی ست مسافرت
بسیار کرده و بزیارت حرمین شریفین مشرف شده مولانا عبدالرحمن جامی را قدس سره
و مولانا جلال الدین محمد دوانی را علیه الرحمة دریافته مهابت صورت و معنی در ذات او تعبیه
یافته بود در محافل و ارتکاب عزایم امور بغایت دلیر بود کمتر کسی را از اکابر در مجلس فرصت
سخن دادی ابتدای او از زمان سلطان سکندر بن بهلول است در پیش بابر بادشاه
نیز معتبر بود و بنام او قصیده گفته که در وی این بیت ست ع شاه دشمن کش
ظهیر الدین محمد بابر آنکه * کشور بنگاله را از الغار کابل بشکند * و بنام همایون بادشاه نیز
قصائد گفته با پیر خود اعتقاد عظیم داشت این بیت او در نعت پیغمبر صلی الله علیه وسلم
شهرت دارد و بعضی از صلحا در خواب بقبول این بیت در پیش آن سرور بشارت یافته

ع موسی ز هوش رفت بیک پرتو صفات * تو عین ذات می نگری در تبسمی

او در مقام خواجه قطب الدین است قدس سره بغایت نزه و لطیف بحضور خود ساخته
و خانه که الآن قبر او در وست در حالت حیات مسکن او بوده وفات او دهم ذی القعده ۹۴۲ سنه
اثنی و اربعین و تسعمائة در سالی که همایون بادشاه بگجرات رفته بود او نیز همراه بود همان جا
فوت شد شیخ جمالی را دو پسر بود یکی شیخ عبدالحی که حیاتی تخلص دارد مجموعهٔ مکارم اخلاق
و مجمع محامد اوصاف در زمان خود مجمع الفضلا و مرجع الظرفا بود پیش پدر محبوب تر و بدل
نزدیکتر بود نشاء غریبی داشت و ظهوری عجیب بی گوشه فیض حالتی نبود شعر را در بدیهه
میگفت و بسیار میگفت الحق اگر باین قوت که در گفتن شعر او را بود اگر فکر و وقت ضمیمه آن
می شد آثار غریبه از وی بظهور می آمد همیشه در مقام بدست آوردن دلها و نگاه داشت
خاطر یاران بود و با هر طائفه سری داشت از آنجهت او را قبول دیگر بود با وجود عزت و
بزرگی که داشت بی تعلقی و بی تکلفی او زیاده بر همه بود در اندک وجه معیشتی که او را بود
چنان خوش می گذرانید که کلفت و محنت را گرد سراپردهٔ حالش مجال عبور نبود هر که در زر
حواله گاهی بود دائم در سیری و هر دم در شوقی بود با این هم از معنی فقر و غنا و دردمندی که
سرمایهٔ سعادت ابدی ست قسطی کامل نصیب او شده در زمان افغانان هر که از جنس
طالب علم یا شاعر یا قلندر از ولایت باینجانب می افتاد در منزل او می بود و هر یک
مهربانیها و نقد متاعها میکرد مبلغی کثیر از ترکهٔ پدر باو رسیده بود آنهمه کو در مدتی از عمر خود صرف

هرگز معقول نیفتد که وے
نزد خدا مسلمان پاک و
مومن صادق باشد و هیچ
جا مدح او نگوید و بیان حسن
خاتمت و خیریت عاقبت
او نکند و خبر ندهد که ما ابتدا
بود که در مدت عمر کفر و طغیان
ورزیده در آخر بفضل و رحمت
و دستگیری حال وے کرد
و بسلامت رفت بلکه همه جا
مذمت و ملامت او کند
و تشنیع و تقبیح وے نماید
و دیگر هیچ جا بصفت
ایمان و عنوان اسلام
مذکور نشده الا درین آیة
که میفرماید حتی اذا ادرکه
الغرق قال آمنت انه
لا اله الا الذی آمنت به
بنو اسرائیل و انا من المسلمین
سیاق و سباق این آیة
روشن ست که چگونه است
ظاهر ادای سخن در آنست
که آن ظالم تمام عمر خود تکبر
و اسراف و غلو و علو و کفر
و طغیان ورزید و موسی و
هارون علیهما السلام در حق
وی و قوم وی دعا بهلاک
و عذاب الهی کردند تا دم آخر
که از حیات مایوس شده و
مشاهده عذاب الهی کرد
بزبان او اسلام داد و فرمان
شد که اکنون اظهار ایمان
و اسلام چه فائده کند که عملی
اختیار از دست رفت و چاره
نماند آن همه کفر و فسا و

اوقات یاران کرد و هم در جوانی رخت ازین سرای فانی بربست ولادت او در سنه ۹۲۳ ثلث وعشرین وتسعمائة وفات او در سنه ۹۵۹ تسع وخمسین وتسعمائة است قبر او که بر صفه که بیرون روضهٔ پدر ست سید شاه میرک سید عالی نسب از اولاد میر سید شریف جرجانی و در جزئیات فنون ونوادر امور بی‌نظیر ست در تاریخ وفات او گفته است قطعهٔ تاریخ نادر العصر شیخ عبد الحی

که بوصفش مرا زبان نه بود ❊ وقت نزعش بسر رسیدم من ❊ گفتم ای چون تو در زمان نبود

سال تاریخ خویش خود فرما ❊ که جز او ورد این زبان نبود ❊ گفت تاریخ من بود نامم

بنده وقتی که در میان نبود ❊ از عبارت شیخ عبد الحی لفظ عبد سقاط نموده است دیگر شیخ گدائی پسر کلان شیخ جمالی ست وی در بزرگی وجاه پهلو به پدر میزد و در اول و آخر همت کسب معالی و مفاخر داشت تمامت اطوار بزرگی وعزت ملاحظهٔ اوضاع شاه و دولت می بود در ابتدای در سلک مقربان خواص ملازمان نصیر الدین محمد همایون بادشاه انار الله برهانه منتظم بود و بعد از انکه شیر شاه غلبه کرد وبر سریر سلطنت پای نهاد بجهت اختصاصی که بسلسلهٔ همایونیه داشت سلوک طریقهٔ سفر برراسے اقامت اختیار نموده بدیار گجرات بدر رفت و از آنجا عزیمت زیارت حرمین شریفین کرد و باین سعادت عظمی با اهل وعیال مشرف شده در عهد دولت شاهنشاه وقت جلال الدین محمد اکبر بادشاه بدیار مالوف عود نمود و بواسطهٔ ارتباط واتحاد که بجناب خانخانان محمد بیرم خان داشت بنهایت درجات اعتبار رسید و بعد ازان بسبب وقوع بعضے امور که از لطائف خفایای جذبات الهی بود و باعث بر ترک دنیا توجه خانخانان بحرمین شریفین شد و هم در راه حج در سنه ۹۶۸ ثمان وستین وتسعمائة بشهادت رسید او بتقریب بعضی حساد واعادی ازینجا بر آمده بجانب کوه جیسلمیر افتاد مدتها دران دیار گذرانید و باز آمد و بوجهی انعام معاش عنایت فرمود از جناب سلطنت سکونت شهر نمود چندگاه در گوشه فراغت و آسایش با وجود کبر سن در بساتین بهشت آئین با ماهرویان نازنین گزرانید و چون نوبت مرگ سید همه را گذشته بعالم دیگر رسید وکان ذلک فی سنه ۹۷۶ ست وسبعین وتسعمائة

سید حسین پای مناری

درویشی بود سفر کرده وصحبت اندوخته بغایت جسیم بود در زمان سلطان سکندر از جانب مشهد مقدس طوس بدهلی آمد صحبت او با سلطان خوش بر نیامد در قلعه دهلی کهنه در مسجد پای منار اقامت کرده گوشه گیر شد بعضے از نساء امرای سکندریه معتقد او شدند وجه معیشتی ضروری او را بهم رسید و هم زمین درون قلعه را زراعت میکرد و حاصل آنرا صرف فقرا

مکتوبات شیخ

کجا رفت وتکبر طغیان توجیه شد امروز ترا در دنیا فضیحت ورسوا کنیم ومرده ترا از تک دریا برآریم و تماشاگاه و جای عبرت عالمیان سازیم تا بدانند و عبرت گیرند که عاقبت کفر وطغیان وتکبر با خدا و رسول نمی فضیحت ورسوائی است در دنیا و آخرت چنانکه فرمود فاخذه الله نکال الآخرة والاولی ان فی ذلک لعبرة لمن یخشی و آنکه امرأة فرعون گفت قرة عین لی ولک لاتقتلوه الآیة مجرد ظن و حسبان بود و حکمت پروردگار تعالی در وی آن بود که موسی علیه السلام باین گمان وحسبان از دست آن ظالم خلاص گردد و به هلاکت نرود چنانکه اطفال دیگر شد این حیله وفریب بود از آسیه رضی الله عنها در استخلاص موسے علیه السلام از دست آن ظالم باطلاع دادن حق تعالی آسیه را بر عاقبت حال وی علیه السلام بفراست یا الهام عاقبت حال وغایت کار التقاط وی خود آنست که فرمود فالتقطه آل فرعون لیکون لهم عدوا وحزنا ظاهر آنست که مراد حقیقت عداوت بود که در نفس الامر وعاقبت حال باشد و هیچ پیغمبری با مسلمانان دشمن نبود واگر گویند مقصود عداوت است

می ساخت میان او و شیخ جمالی بسبب امور ناشایسته نزاکتی درمیان بود شیخ اکثر اوقات
با او در مقام ظرافت بوده او را نسبت بعضی امور ناشایسته نسبتی میکرد وی ازین معنی در قهر شد
و آلت خود را ببریده پیش شیخ فرستاد بعضی گویند که این حکایت غلط ست او را علت استسقا
شده بود بمشاورت اطبا فصد کرد و در مردم اینچنین شهرت کرد و گویند شیخ جمالی این بیت
برای ایذای او بطریق مزاح و ظرافت گفت **بیت** آلت پیش را چو ببریدی ؛ مهلت
پس چگونه خواهد رفت ؛ والله اعلم وفات او در سنه ۹۴۲ اثنین و اربعین و تسعمائه و مقبرهٔ او
دریای منار شمسی است رحمة الله تعالی علیه

شیخ یوسف چریاکوٹی

درویشی بود بر مشرب شطار حلقهٔ ذکر بسی غریب بر پا داشت در اثنای آن ابیات
عاشقانه میخواند و شوق میکرد شان عالی داشت بدو واسطه بشیخ عبدالله شطار میرسد
خدمت والد به صحبت او رسیده و تلقین ذکر نموده و الآن اولاد او در بعضی از قصبات میان دو آب
موجود اند رحمة الله علیه

شیخ خانو گوالیری

از مشاهیر وقت خود بود مرید خواجه حسین ناگوری است و خرقه از شیخ اسمعیل فرزند
شیخ حسین سرمست که در چندیری بود نیز داشت و وی بروحانیت خواجه بزرگ معین الحق
والدین بغایت متوجه و فانی بود از جهت کبر سن و ضعف بنیه به تعظیم مردم قیام نمی‌کردی
خدمت والد بصحبت شریفش رسیده بودند از ترک تعظیم و قیام که از وی در مردم شهرت یافته بود
پرسیده فرمود که من پیر شده ام و ضعیف گشته از برای تعظیم هر داخل خارج قیام نتوانم کرد
مخصوص ساختن بعضی دون بعضی لائق بحال فقرا نباشد مرا معذور دارید و شیخ نظام
نارنولی از مریدان اوست او نیز این طریقه ترک قیام بقصد اتباع شیخ مسلوک دارد و قبول تام و
شهرت عام یافته و شیخ اسمعیل برادر شیخ نظام نیز مرید و خلیفهٔ او بود مردی تمام بود مریدان دارد
خواجگی پیری است در بیانه در گوشهٔ مسجدی افتاده درویش پخته کارکرده مرید شیخ اسمعیل است
شیخ منور که در آگره بود نیز مرید خواجه خانو ست خالی از جذبه و نوع حالتی نبود وفات شیخ خانو در سنه ۹۴

شیخ علاؤ الدین رحمة الله علیه

ابن شیخ نور الدین اجودهنی از اولاد شیخ فرید شکر گنج ست قدس سره فرید دهر و وحید عصر بود

کو در حالت حیات داشت
گوئیم پس قرة عین بودن
نیز درین حالت تواند بود
آنچه مفهوم قرآن مینمائیست
والله اعلم باقی وقوع مدت
وی در احادیث و اقوال
صحابه و تابعین و علما و مشائخ
متقدمین و متاخرین بحال
خود ست اگر مفهوم قرآن
و اشارت احادیث و مقتضای
آثار سلف ایمان و اسلام
و حسن خاتمت وی بودی
اینهمه مشهور و ضرب المثل
کفر و طغیان نشدی روایت
کرده چون ابو جهل لعین در غزوهٔ
بدر کشته شد آنحضرت فرمود
صلی الله علیه وسلم ماتا
فرعون هذه الامة اگر فرعون
مومن طاهر و مطهر از عالم
رفتی تشبیه ابو جهل لعین
که بالقطع از اهل جهنم و
ارباب شقاوت و سوء
خاتمت ست باوی درست
نبودی اگر گویند تشبیه
باعتبار عتو و استکبار وی
است که در حالت حیات
داشت گوئیم هیچ جاهل از علمای
شریعت و عرف دین نیامده
است که یکی را بعد از صحت
توبه و حسن اسلام باعتبار
حالت سابق که در کفر و
عصیان داشت مثل سازند
و مشبه به گردانند لان الایمان
یجب ما قبله چندین از
رؤسای قریش که مدت عمر

خویش

صاحب اخلاق حمیده و صفات ملکیه و تی از بدو فطرت مهذب و مؤدب آمده بود اخلاق
درویشان و کمالات ایشان بحسب جبلت در ذات او مرکوز بود جامع صفت حلم و کرم و
سخاوت و عفو و صفح چیزی از انچه از اسباب حظ نفس و آسایش تن باشد بخود راه ندادی
و آورادر زمان خود فرید ثانی گفتندی قدس سره و او را با روحانیت خواجه قطب الدین
قدس سره رابطه خاص بود و اعتقاد کامل گویند که روزی درویشی پیش او آمد که تریاق
با خود داشت او گفت که پیش ما نیز تریاقی هست باری امتحان بکنیم کنجشکی آوردند و قطره
زهر در کام او چکانیدند پاره کاک لنگر خواجه را آب ساخت و بان کنجشک داد در حال
زنده شد ولادت او در سنه ۸۷۲ اثنین و سبعین و ثمان ماته و فات او در سنه ۹۴۸ ثمان و اربعین
و تسعمائة مقبره در سراے ست قرب دہلی کہنه که الآن احفاد امجاد او در آنجا سکونت دارند

سید سلطان بہرایچی

خدمت والد میفرمودند که وی درویشی اہل دل و خاکسار و صاحب ہمت بود مرید
شیخ علاؤ الدین اجودھنی اما تلقین و ارشاد از مشرب شطاریه داشت از لباس اکتفا
بستر عورت داشت و در اکثر اوقات سر برہنه می بود گاہی با جماعه فقرا می بود و گاہی
تنہا و بعالم رسم مقید نبود ذکر جہر بسیار میکرد و ضرب و ذکر که بر قلب صنوبری میزد
بعینه مثل آواز سندان داشت و گفتی می جہید خدمت والد میفرمودند در ابتدای
طلب روزی بخدمت وی نشسته بودم و وی بکتابت مشغول بود و من سر فرو افگنده
مشغول بذکر بعد از ساعتی خشمناک سر برآورد و بجانب من دید در ہمین حالت تبسم کرد
و برخاست و مرا در کنار گرفت و لطف فرمود و مرا مجال استکشاف حقیقت اینحال
نشد چون از خدمت او برخاستم شنیدم که وی خود در مجلس دیگر نقل این معنی
میکرد که امروز جوانی پیش من آمده بود که دل او ذکر میکرد و مرا بروی غیرت آمد خواستم
طپانچه بر روے دل وی بزنم ناگاه پیری حاضر شد و گفت جاے رحم است
نقل ست که وی را با ہندو زنی محبت واقع شده بود و ببرکت توجه او بشرف اسلام
مشرف شد قبیله او داد خواه شدند و پیش محمد زمان که از اقارب ظہیر الدین محمد بابر پادشاه
بود رفتند وی بشیخ گفته فرستاد که زن را از خانه بیرون کنید و اگر نه بر سر شما می آیم شیخ
تیغ در دست گرفت و برآمد و گفت وی مسلمان شده است و او را بکافر سپردن جائز نیست
اگر دغدغه جنگ ست زود بیائید تا خدا چه کند از گفتن شیخ رعبی در دل وی کار شد

در کفر و عداوت آنحضرت
صلی الله علیه و سلم بسر
بردند و در آخر ایمان آوردند
و با ایمان رفتند ہرگز
در شرع باعتبار حال
سابق مذمت و تشنیع
ایشان مذکور نشد مخصوص
در قرآن مجید باین کثرت
و اشتہار و تغلیظ و تشنیع
که در باده فرعون واقع شده
است و ہیچ یکی از مشائخ
طریقت نسبت ایمان و
اسلام بفرعون نکرده مگر
شیخ محی الدین ابن عربی
در کتاب فصوص و این
قول یا مبنی ست بقبول
ایمان باس و معلوم شد
که این خلاف اجماع ہست
یا بنفی باس از فرعون بیقین
ست که حالت ادراک
غرق حالت باس و حلول
موت ست بخلاف مبادی
غرق که آنرا ادراک غرق
نتوان گفت الا بمجاز و
فی القاموس ادرکه لحقه
و لحوق غرق در حالت غرق
و اتصال آن بوے بود
و بعضے از مفسران گفته اند
که این کلمه در دل خود گفت
بعد از غرق شدن و شیخ
نیز در فتوحات که نہایت
تشنیع داشته تکفیر او کرده
و گفته که دوزخ را درکات
بعضها اشد من بعض و در کرد
بود درکات وی ہست که.

وازانچه میگفت پشیمان شد و از جمله مریدان و خلفای شیخ علاؤالدین شیخ ابن انبروهه بود مردی عزیز و مسن و متبرک و مجذوب شکل بود رحمة الله تعالی علیه

سید علاؤالدین

سید عالی نسب و متبرک بود صاحب ذوق و حالت و حلاوت و در فن موسیقی هندوی وقوف تمام داشت شعر هم میفرمود این غزل از وارداتِ وقت اوست غزل ندانم آن گل خندان چه رنگ و بو دارد

که مرغ هر چمنی گفتگوی او دارد　بجستجوی نیابد کسی مراد دلی　کسی مراد بیابد که جستجو دارد
نشاط باده پرستان منتها برسید　هنوز ساقی ما باده در سبو دارد　حدیث عشق تو تنها نه من همیگویم
که هر که هست ازین گم نه گفتگو دارد　متاع دل بکف دلبری بده تو علا　که این متاع گرانمایه را نکو دارد

سید علی رحمة الله علیه

قوام وی از ارباب کمال و سکر و وجد و حال بود دائم با خود حالتی و سرگرمی داشتی سخن را مجذوبانه گفتی و بلباس خاص مقید نبودی گاهی خرقهٔ مشائخ پوشیدی وگاه لباس سپاهیانه در بر کردی آودر اصل از سادات سوانه است در اوان طلب بجانب جونپور افتاد و خدمت درویشان کرد و مرید شیخ بهاء الدین جونپوری شد و قبول خاص و حالتی مخصوص نصیب او شد و ابواب بروی مفتوح گشت چهار منکوحه داشت و وظیفه داران بسیار بودند هر چه از فتوح رسیدی نصفی بر وظیفه داران قسمت یافتی و نصفی دیگر بر منکوحات و وصول فتوحات بروی متصل و متوالی بوی و هرگز منقطع نگشتی گویند که وی تا چهل سال بهیچ خادمی امر نکرد و خدمت نفرمود شبی خفته بود تشنه شد کسیکه هر شب آب خوردن در جای خواب می نهاد امشب فراموش کرد و آب ننهاد او دست هر جانب بظرف آب بدست نیامد باز خفت باز تشنگی غلبه کرد باز آب جست نیافت چون تشنگی بنهایت رسید و کار بهلاکت کشید نخواست که از کسی طلبد و نقض عهدی که با خدای بسته بود کند بمرگ تن درداد و گفت بیا ای مرگ وقت تست بار دیگر بحکم اضطراب دست برای تفحص آب فراز کرد کوزه پر آب یافت آب بخورد و خدارا شکر گفت خدمت والد میفرمودند که من بملازمت او رسیده ام و از وی سخنان شنیده اثر ذوق و عرفان طیبب قلب و سرگرمی محبت از کلمات او لائح بود میفرمود که من تا بوده ام بخانهٔ دنیاداری نرفته ام و هر کسی را از ایشان بخانهٔ خود طلبیده ام و خادم بخانهٔ کس نفرستاده ام میفرمود که بعضی مردم که بخانهٔ کس نمیروند

براى اہل عتو و استکبار بر رب العزت که اشد و اغلظ انواع کفر ست آفریده اند مثل نمرود و فرعون و اشباع ایشان اما درین کتاب یعنی فصوص بر خلاف آن گفته ست میگویند که مقصود ایشان اینجا بیان محتمل آیت قرآنی است حتی اذا ادرکه الغرق قال آمنت الآیة نه تحقیق مذهب و مذهب و معتقد ایشان همان ست که در فتوحات بیان کرده اند والله اعلم و بر تقدیری که مذهب و اعتقاد ایشان ایمان فرعون بود دیگری را چگونه عقد قلب بدان صورت بندد با وجود مخالفت تمامه علما و مشایخ اینجا محل حیرت است غایت کار تغافل و اغماض است و تکلف در توجیه و تطبیق قول ایشان بکن نه آنکه قول ایشان را مصادم و معارض اقوال تمامه اهل دین و ملت دارند و همین را مذهب گیرند و اعتقاد کنند و از همه جانب چشم پوشند آخر عصمت در غیر انبیا نیست اگر در یکجا خطائی رود چه نقصان دارد چندین ائمه مذاهب که مقتدیان دین و متبوعان اهل عالم اند چندین جا خطا در اجتهاد کرده اند اگر در یک مسئله از ایشان نیز خطا رود چه شود هیچ منافی

بیان

ورقعه مینویسند وخادم میفرستند این چیزی نیست ممنوع توجه بدیشان ست بهر وجه که باشد میفرمود که پیغمبر را صلی الله علیه وسلم در خواب دیده ام که میگوید علی دُمل بر در خود بیرون و از احوال خلق خبر دار می شوی گفتم یا رسول الله اگر کوهل هست از آن تست و اگر در از آن تو علی بیچاره ربیملی چیست فرمود برای خلق خدا دعای کن که دعای تو در حق ایشان مستجاب ست میفرمود که من خادم فقیرانم برو خدمتگاری ایشان میکنم غیر آنکه درمیان عصر و مغرب مرا معذور دارند و مزاحم احوال من نشوند بگذارند مرا که دران یک ساعت بحال خود باشم میفرمود که مرا عجب آید ازان طائفه که بر قوالان حکم کنند که فلان صوت یا فلان غزل بگو این را خوش دارم و این را خوش ندارم ذوق من مقید نیست مرا هرچه بگویند خوش آید و هم بران ذوق کنم قبر او جونپور است وفات او در سنه ٩٠٥ خمس وتسعمایة

شیخ ادهن جونپوری

پسر شیخ بهاء الدین ست از مشائخ وقت خود بود و بزرگ بود عظمتی ظاهر داشت بسیار مسن و معمر و متبرک بود مدت عمر ش از صد متجاوز گشته و شوق و محبت و ذوق او همچنان تازه چنان ضعیف بود که تا دو کس او را نگرفتندی استادن نتوانستی بخلاف حالت سماع چنان عشق و جوانی کردی که ده کس نتوانستندی ش گرفت نقل ست که در وقتی شیخ بهاء الدین در خدمت شیخ محمد عیسی بود هر نماز بامداد شیخ را در تکبیر اولی دریافتی و اگر چنان بودی که از اولاد او کسی مرده نیز از ادراک این سعادت محروم نگشتی مگر روزی پسر او فوت شده بود کسی دیگر نبود که تجهیز و تکفین او پرداز د ضرورت شد او را مقید شدن بدان از ین سبب در آخر تشهد بجماعت رسید شیخ بعد ازان که از نماز فارغ شد روی بجانب او کرد و گفت بعد ازین پسر دانشاء الله تعالی بعد ازان شیخ ادهن متولد شد حقتعالی به برکت دعای پیر در عمر او و اولاد او برکت داد و وفات او در سنه ٩٧٦ ست وسبعین وتسع مایة قبر او نیز در جونپور است

میان قاضی خان ظفرآبادی

قدس سره مرید و خلیفهٔ شیخ حسن طاهر ست از جملهٔ صادقان این طریق ست صاحب مقامات و کرامت و حرمت و زهد و تجریدی بحسب زمان اگرچه متاخر است ولیکن بحسب صفای معامله از اعداد متقدمان ست نقل ست که وی می گفت سی سال جانها کندیم و ریاضتها کشیدیم تا قدری علم بمکائد نفس حاصل کردیم و دانستیم که نفس بچه طریق راه میزند و چه کمینگاهها دارد نقل ست که نصیر الدین محمد همایون پادشاه هرچند از وی التماس قبول نذری کرد قبول نکرد

مکتوبات شیخ

کمال نیست واگر تقلید و اتباع است اتباع اهل تقوی و حل عقد ملت در امثال این امور بهتر ست و باحتیاط نزدیکتر اگر گویند که ایشان از ارباب کشف و یقین اند و هرچه گفته اند از روی کشف گفته اند و چندان حقائق و دقائق و معارف و مواجید از ایشان بظهور آمده که با وجود آن تطرق خطا امکان ندارد و هرچه شیخ درین کتاب گفته هست بی تفاوت و زیادة و نقصان از حضرت رسالت ست صلی الله علیه وسلم این حکایت دیگر ست اینجا رم نتوان زد والله اعلم بکنه معنی هذا الکلام حقائق و احوال و مواجید ایشان بکمال خود ست و سخن اینجا در دلیل شرعی میرود و این قدر معلوم ست که انسان از سهو و نسیان خالی نبود و عصمت خاصه انبیاست آخر شیخ در فتوحات میگوید هیچ آیتی بخلود عذاب وارد و نیافته و وصول نار مستلزم عذاب نیست و حال آنکه در مواضع متعدده از قرآن واقع شده است در سورهٔ مائده آمده و فی العذاب هم خالدون و در سورهٔ فرقان فرموده یخلد فیه مهانا های کنایت در فیه راجع بعذاب ست و در سورهٔ الم تنزیل السجده و ذوقوا عذاب الخلد و در سوره زخرف

یکباری کاغذ سفید با مهرها و نشان‌ها که در فرمان میباشد بخدمت شیخ فرستاد تا هر موضعی و
هر مقداری که خواهند در انجا بنویسند فرمود ما را احتیاج نیست و بی احتیاج حق مسلمانان
گرفتن روا نباشد و ما در خدمت پیر خود عهد کرده ایم که ــه از خدا خواهیم و از غیر نخواهیم بخدا
که نیم بندهٔ غیر و نه خدای دگر است؛ گفتند که بفرزندان خود عنایت کنید شاید که ایشان را
احتیاج باشد فرمود ما را بر ایشان حکم نیست ایشان دانند ستانند یا نستانند چون فرمان را
پیش شیخ عبدالله که اکبر اولاد او بود بردند وی نیز قبول نکرد و گفت پسر باید که بر متابعت پدر رود چون
پدر ما قبول نکرد ناچار ما را نیز آن باید کرد که ایشان کردند خدمت والد میفرمودند که وقتی با چند از جانب
جونپور قاصد دهلی بودیم چون گذر نزدیک بظفرآباد افتاد قصد ملازمت شیخ از واجبات وقت
نمود بخانقاه شیخ در آمدیم و منتظر بر آمدن ایشان نشستیم چون وقت نماز شد شیخ و صوفیان دیگر از خلوتها
بر آمدند و بعد از نماز شیخ بما متوجه شد و پرسیدند که از کجا می آیند و کجا میروند و چه کس اند و چه نام
دارند هر یکی جوابی عرضه کرده شد ما حضری درویشان که داشتند حاضر آوردند و وداع کردند والد
میفرمودند که از همان ساعت که از خدمتش بیرون آمدیم گریه بر ما استیلا کرد که بکیفیت آن
نتوان رسید تمام آن روز در گریه گذشت قبر او هم در ظفرآباد ست وفات او پانزدهم صفر سنه ۹۷۰
سبعین و تسعمائة

شیخ محمد مودود لاری رح

از مهرهٔ علم توحید و رندان مشرب تجرید و تفرید بود حریفی شگرف بود مشربی عالی داشت و همتی
بلند در سنه ۹.. درین دیار قدم آورد و میان وی و شیخ امان صحبت در پیوست و شیخ امان
استفادهٔ علم توحید و تحقیق کتاب فصوص الحکم وغیره پیش او کرد گویند که چون شب شدی وی
از نشاء ذوق و حالت سرگرم گشتی فرمودی هان دیوانه حالا وقت سخن ست کتاب از میان
بردار و سخن بشنو از حقائق و اسرار انچه بزبان حال آمدی کشف نمودی گویند که او را
بعضی از غرائب علوم مثل کیمیا و مانند آن حاصل بود بارها با شیخ امان گفتی درخت
پر بار را بجنبان تا میوه ها چینی وی گفتی ما را از شما سخن توحید بجای صد کیمیا ست همین بس ست
در حق شیخ امان فرمودی جوهری قابل یافتم ولیکن حیف که یک چشم دارد و در مخاطبات نیز او را
بلفظ کورک بخواندی مدتها در آگره اقامت داشت بعد از ان بعلاقهٔ محبت شیخ امان و رابطهٔ خدمت
او در پانی پت سکونت فرمود و شیخ امان برای وی مدد معاش بقدر کفایت نیز حاصل نموده و همانجا
وفات یافت قبر او و قبر شیخ امان یکجاست قدس الله سرهما

ان المجرمین فی عذاب جهنم
خالدون و اگر انچه ایشان گفته
اند همه از روی کشف و یقین
است پس در فتوحات حکم
بکفر فرعون اشد کفر چه معنی دارد
والله اعلم و بالجمله نصیحت
آنست که در معتقدات و احکام
کفر و ایمان از سواد اعظم بیرون
نباید رفت و تابع ائمه مجتهدین
باید بود و در آداب و اخلاق
تابع مشائخ و حسن ظن و اعتقاد
برین طائفه داشته توجیه
و تطبیق اقوال ایشان بکلام
علما و مجتهدین باید نمود والله
الموفق و ملهم الصواب و شیخ
ابن حجر مکی هیثمی در کتاب زواجر
ذکر کرده است که علماء امت
و مجتهدین دین ازین آیت
فلم یک ینفعهم ایمانهم لما راوا
باسنا اجماع کرده اند بر کفر
فرعون و بر تقدیر تنزل شک
نیست در انعقاد اجماع
بر آنکه ایمان بالله با عدم ایمان
برسول وی صحیح و معتبر
نباشد پس بر تقدیر تسلیم
صحت ایمان فرعون بالله
تعالی ایمان وی بموسی علیه السلام
وجود نیافته و درین آیات
بدان تعرض نکرده پس این ایمان
وی نفع نکند اگر کافری هزار
بار بگوید اشهد ان لا اله الا الله
الذی آمنت به المسلمون مومن
نگردد تا نگوید و ان محمد رسول الله
و اگر گوید که سحره فرعون نیز متعرض
بایمان موسی علیه السلام نکردند

شیخ محمد حسن رحمۃ اللہ علیہ

پسر بزرگ شیخ حسن طاہر ست از عارفان روزگار بود حال صحیح و مشرب عالی داشت گویند که
وی چون از خلوت برآمدی از ہندو مسلمان ہر کرا نظر بروی افتادی تکبیر برآوردی و تعجب کردی
جامع بود میان علم و حال و بظاہر صوریہ نیز تعلقی داشت اصل نسبت او از جانب پدر بسلسلہ
چشتیہ است ولیکن ارتباط او بسلسلۂ شریفہ قادریہ بر ہمہ غالب است سالہا در حرم مدینہ
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مجاوری کردہ و از مشایخ قادریہ کہ در مین بودند بیعت و اجازت
یافت بار دوم کہ شیخ حاجی عبد الوہاب بزیارت حرمین رفت او را بوطن اصلی آورد و اولادت او
در جونپور بود و اقامت او در آگرہ و قبر او در دہلی در زیر بجی منڈل برابر قبر والد بزرگوار خود قدس سرہما
گویند کہ وی بعد از نماز دیگر درآمدن شب را چنان منتظر بودی کہ کسی منتظر آمدن محبوبی باشد
ہمینکہ شام درآمدی در خلوت رفتی و در حجرہ بستی و شمع افروختی با حق مشغول شدی گاہی
از انچہ وقت اقتضا کردی از علم این طائفہ املا نمودی و چون تمام گشتی بسوختی یا مقراض کردی
و بعضے از مکتوبات او را جمع کردہ اند یکجا نوشتہ و بعضے رسائل نیز دارد و از انکہ گاہی شعری
نیز گفتی بعضے از مریدان وی او را شاہ خیالی نیز گویند او را مریدان بسیار اند و عم او سط محرر سطور
شیخ فضل اللہ کہ بشیخ منجھو عرف دارد مرید اوست و آخر مریدان شیخ است و شیخ منجھو مردے
بود صاحب برکت و نعمت و باشغال و اوراد مشغول و در محبت پیر مغلوب صاحب ذوق و حالت
و مقبول مشائخ و مجاذیب و برکتی ظاہر داشت و نعمتی شامل در وقت فوت بسیار مردانہ رفت رحمۃ اللہ
علیہ وفات شیخ محمد حسن بست و ہفتم رجب سنہ ۹۴۴ اربع و اربعین و تسعمایۃ و این چند کلمہ از مکتوبات
اوست بدانکہ عالمی ست کہ مدرک آن جز حواس نیست قل ہو الذی انشاکم وجعل لکم السمع
والابصار والافئدۃ و عالمی دیگر ست کہ مدرک آن جز عقل نیست العقل نور یقذفہ اللہ تعالی
فی قلب المومن فیفرق بین الحق والباطل والصواب والخطاء و عالمی دیگر ست کہ مدرک آن
جز علم نیست فاسئلوا اہل الذکر ان کنتم لا تعلمون و عالمی دیگر ست کہ مدرک آن جز عشق نیست
وہو القاہر فوق عبادہ ویرسل علیکم حفظۃ ای عزیز ورای طور حس و طور عقل و طور علم طوری دیگر است
کہ عشق نامند دران طور چیزہا معلوم شود کہ در اطوار دیگر نشود عرف من ذاق الا طال شوق الابرار
الی لقائی وانا الیہم لاشد شوقا جوانمردا معنی مشتاق صورت ست و صورت مشتاق معنی و مولی
مشتاق بندہ و بندہ مشتاق مولے اند ؎ بانگ می آید کہ ای طالب بیا
جود محتاج گدایان چون گدا | بود می جوید گدایان ضعاف | ہمچو خوبان کائینہ جوید صاف

وبا وجود آن ایمان ایشان مقبول افتاد جوابش آنست کہ ممنوع ست کہ سحرہ بدان تعرض نکردند ہر گاہ کہ گفتند رب العالمین رب موسے وہارون در ضمن اضافت رب موسی وہارون ایمان بموسی نیز وجود یافت بخلاف قول فرعون کہ گفت الذی امنت بنو اسرائیل با آنکہ ایمان سحرہ ایمان بخدا و معجزہ موسی بود ایمان بمعجزہ رسول عین ایمان برسول ست پس ایشان صریحا ایمان بموسی آوردند بخلاف فرعون کہ در کلام وے اصلا ایمان بموسی مذکور نشدہ نہ بصریح و نہ باشارہ بلکہ ذکر بنی اسرائیل نہ موسی با وجود آن کہ رسول او دست اشارہ میکند بانکہ ہنوز بموسے کافرست و در مقام عناد و استکبار ست و اگر گویند کہ از بعضے صوفیہ نقل کردہ اند کہ ایمان نزد معاینۂ عذاب نافع ست پس ادعا اجماع بر کفر فرعون جائز نباشد چہ مبناء تکفیر وی برین مسئلہ است پس چون در آنجا خلاف است اینجا نیز باشد جوابش آنکہ بر تقدیر صحت نقل این سخن از صوفیہ اہل اجتہاد کہ بر قول ایشان تعویل و اعتماد باشد مخالفت ایشان منع انعقاد اجماع کند بر ما و ا رد نشود و در قول ما بانعقاد و اجماع امت

ذات عاشق صفت وصفت عاشق ذات آمد حرکت عاشق سکون وسکون عاشق حرکت شد آثار از افعال وافعال از آثار منفک نشود انکسار از کسر وکسر از انکسار منفصل نگردد افعال و آثار افعال مظاهر ومجالی ذات وصفات اند وجز ذات مولی وتبارک وتجدد وصفات کمال وی تعالی وتفرد از ممتنعات ومحالات اند جز ذات او هیچ چیز وجود ندارد وجز صفات مشهود نی وحدت مقتضای ذات آمد کثرت مقتضای صفات ع

این جمله صفت که کردی اثبات | میدان همه بی تصرف ذات
او را همه صفات میخوان | لیکن صفتش همه یکی دان

اعلم ان الله تعالی وتفرد ذاتا واحد او صفة واحدة لکنها تنوعت بتنوع النسب والاضافات وتکثرت بتکثر الشیون والاعتبارات باطن بود بی نمود آمد وآن ذات خدا است وصفات وی ظاهر نمود بی بود آن افعال خدا است و آثار افعال او ع

بودی که نمود نیست او را | ذات ست وصفت بدان ودریاب
وانرا که نمود هست بی بود | فعل و اثری ببین وبشتاب

اگرچه من حیث الافهام والعقول صفات غیر می نماید اما من حیث التحقیق والحصول عین ذات اند ع

بو هست نمود هست دگر چیز نیست
حق ست همه بود وجهان جمله نمود | شوق ست بوحدت کثرت همه ذوق | کثرت نمود آمد ووحدت همه بود

هر مظهری که هست مغایر ست هر آن چیزرا که دروی ظاهر است وظاهر بصورت وشیخ خود دران مظهر بارز نه بذات وحقیقه خود بیت

نه بینی صورتت در آب ومرآت | که آن دیگر بود تو دیگر ستی

مگر مظاهر الهی که در آنجا ظاهر ومظهر بایکدیگر متحد اند وفرق میان ایشان باطلاق وتجرد وتعین وتقید است مثلا حقیقة انسانی باعتبار اطلاق وتجرد ظاهر ست وباعتبار تعین وتقید مظهر وشک نیست که آن حقیقة بعین افراد خود است که مظهر او یند ع

آن نیر پاک ظاهر وتشخص تو مظهر ست | باشد میان ظاهر ومظهر دوئی محال
فرقی بجز تقید واطلاق یافتن | نتوان میان ظاهر ومظهر بهیچ حال

قال بعض العارفین هو الظاهر بالتقید والتعین الذی تقتضیه الاسماء والصفات والباطن بالاطلاق والتجرد الذی اقتضته الهویة والذات والآخر بالانکشاف والانجلاء هو اثر التعیین والتقید والاول بالاستتار والخفاء الذی هو اثر الاطلاق والتجرد وهذه الاولیة والآخریة من حیث المرتبة لامن حیث الزمان اذ المکون عین الاکوان سبحان من خلق الاشیاء وهو عینها انسان نام تمثیل خدای است تعالی وتفرد بصور جمله موجودات واسم بشکل او ست باشکال کل کائنات عالم انسان کبیر آمد وانسان عالم صغیر وحدت انسان دلیل ست بر وحدت ذات بلکه هر ذره از کائنات که در نظر خواهی آورد وحدت حقیقی وکثرت نسبی در و مشاهده خواهی کرد نور محض وظلمت صرف هرگز مرئی نشود آنچه مرئی میگردد نوری ست با ظلمت مخلوط که آنرا ضیائی گفتند هر ظهوری نسبتی ست باهستی مربوط که آنرا جهان میخوانند هر ظهوری که حق را نسبت باعیان واقع ست بواسطه تنزل آنحضرت ست از کمال نوریت

بر کفر فرعون اطلاق نکنند برای که میگوئیم که حکم بالکفر فرعون نه تنها از جهة عدم اعتبار ایمان یاس است بلکه از جهة عدم اعتبار ایمان ست بالله تعالی بجهة عدم ایمان برسول وی موسی علیه السلام و اگر گویند که ابن عربی بصحت ایمان اضطراری قائل شده و با یمان فرعون رفته است جوابش آنکه این سخن از ابن عربی مسلم ومقرر نیست وعصمت از خطا بخصوص انبیاء ست وآیت قرآن وحدیث صحیح صریح اندر بطلان ایمان یاس وبعد از وجود آیت وحدیث التفات بنا دلیل کسی نتوان کرد وتفسیر الیه از صحابه وتابعین ومجتهدین که بعد ایشان اند باموافقت حدیث واجماع کفایت میکند در مقصود وچون ثابت وواضح گشت که ایمان یاس صحیح نیست ثابت شد که ایمان فرعون نیز ثابت نیست با وجود آنکه اگر تسلیم کنم که ایمان یاس صحیح ست عدم صحت ایمان فرعون باقی ست از جهة عدم ایمان و بموسی وهارون این ترجمه کلام شیخ ابن حجر ست در کتاب زواجر والله اعلم بالبواطن والسرائر والصلواة والسلام علی سید الرسل الصادق المصدق محمد وآله واصحابه و اتباعه اجمعین

وبساطت واخلاق بمرتبهٔ افعال واسما وصفات چون ممکنات فی حد ذاتها معدوم اند علم وشعور
وادراک شان نیز معدوم باشد بیت چه نسبت خاک را با عالم پاک ٭ کادراک ست عجز از درک ادراک
دریغا ودردا نمیدانم که چه فهم خواهی کرد وکجا سر برخواهی آورد وشناسای حق غیر حق نیست
لایعرف الله غیر الله نهایت روش سالکان راه حق تعالیٰ وتفرد آنست که بمقامی برسند که
جملهٔ اشیا را محو وفانی در پرتو نور تجلی حق تبارک وتمجید یابند وبفقر حقیقی که مرتبهٔ فنا فی الله است
مستحق گردند وبحکم ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها هستی بهست راجع شود ونیستی
به نیست عاید گردد ؎ ظهر النور ذو المنن باشد ٭ بطل الزور جان وتن باشد

شاه عبدالرزاق جهنجانه

مرید وخلیفهٔ شیخ محمد حسن ست وی از مشائخ قادریه است بسیار صاحب کمال بود وحال
طرفه واشت واز وی خوارق وکرامات بسیار نقل میکنند در اوائل تحصیل علم کرد بعد ازان مشرب
عشق ومحبت بروی غالب آمد ریاضات شاقه کشید واز مجاهده بمرتبهٔ مشاهده رسید گویند اورا
باحضرت علیه قادریه نسبتی بکمال بود وبیواسطه ازان حضرت ماذون ومشارٌ الیه گو چه کمال باشد
ورای آنکه کسی بیواسطه از آنحضرت مستفیض باشد واو در صبر بر شدائد وتحمل بلا قدمی راسخ داشت
نقل ست که یکبار سیدی بدست یکی از اعوان گرفتار بود شیخ اورا در بند دید ضامن او شد واورا
گفت تو از شهر بدر رو که من بجای تو در بند خواهم بود ازین معنی بر سر او محنتها آمد وهمه را تحمل کرد و
خود را ظاهر نکرد غالبا میان او وشیخ امان پانی پتی در تقریر مسئلهٔ توحید واطلاق وجود وعینیه وغیریت
او بعالم گفت وگوئی در میان بود او وبعضی دیگر از مشائخ عصر اطلاق حق را برنگی دیگر تقریر می نمودند
وشیخ امان را درین باب رساله ایست مسمی باثبات الاحدیة که مخالفان اورا ورائیه خوانند از وی
چیزی درین باب نقل خواهیم کرد انشاء الله تعالیٰ وشاه عبدالرزاق را مریدان وخلفا بسیارند سید علی
که در لودیانه است از مریدان اوست وبکبر سن رسیده است مشغول ذکر وصاحب ذوق ست وفات
شاه عبدالرزاق سنه ۹۴۹ تسع واربعین وتسعمائة وشاه عبدالرزاق مکتوبی درباب عینیهٔ حق جل وعلا
نسبت بافراد عالم ونفی وراء یت آنحضرت عز اسمه که در میان ایشان وشیخ امان در انجا سخن بود وبه شیخ حسین
پانی پتی که مرد وی بود صاحب ذوق وشوق وحالتی از مخصوصان فانی فی الشیخ بود ویکی از مخصوصان
خود نوشته است درینجا نقل کرده شد اگرچه از افشای این اسرار واجرای این کلمات زبان وخط کاتب
حروف متحاشی وغیر متجاسرست لیکن چون ایشان گفته اند ونوشته ما را از نقل آن چاره نیست ودر باب
برابر اداین مکتوب آن نیز بود کاین مجموعه باضمیر مکتوب شیخ امان که بعد از وی در مقابله وی نوشته شد

مکتوبات شیخ

الرسالة الثلثون وجود الفناء فی احدیة الذات بالغیبة عن جمیع الجهات

لا اله الا الله محمد رسول الله
روزگاری دراز شد که جلوهٔ
محبوب ازل با بندگان
بلطفها نهانی بمعاملهٔ ناز وعتاب
وشکست وبرهم ریخت بنای
کارخانهٔ وجود میرود وسطوت
وعزت محبوبی انتضای ابتلا
وامتحان میکند خاصه درین
سال ناز وکرشمه محبت برنگ
دیگرست وظهور قدرت وسطوت
غلبهٔ دیگر دارد ودست تقدیر
پنجهٔ امکان بشریت انسان
برهم پیچیده وبر زمین بیچارگی
وخواری افگنده است
کباز هیبت ولرزه آن تاب
نشستن ومجال ایستادن
ومجال سکون وآرام آمدن
تنگ وتیره گشته وفراهم
آمدن حال جمعیت بال از
محالات عادی شده باخدایا
آخر اینها عاد وثمود نیند کر
بصرصر قهر وصیحهٔ غضب
شان هلاک کنی واستیصال
نمائی امت مرحومهٔ محمدیه اند
بفضل ورحمت خو کرده و
بایشان وعدهٔ بکرم وفضل
وآسانی رفته است اینهمه
سختی وتنگ گرفتن چیست
نی نی غلط اینهمه کرشمهای
محبوبی ست ومعاملهٔ محبت

مشابهتی بکتاب نفحات الانس که جامع مکتوب شیخ عبدالرزاق کاشی و شیخ علاء الدین سمنانی است
واقع شود بسم الله الرحمن الرحیم بحضرت خداوند ذوالجلال والعین شیخ المشائخ شیخ حسین دام حسنه
وعرفانه الفقیر عبدالرزاق احمد عرض رسانیده آنکه اعلم یا اخی متعک الله بالمعرفة والمحبة ان المعرفة
علی نوعین استدلالی و وجدانی واما الاستدلالی فان من طالع حسن الله واتقانه فی خلق السموات والارض
وما بینهما لاح له فی کل صنع آیة یستدل بها علی صانع حکیم مرید الی غیر ذلک یکون ذلک الصنع اثرا منه فیعرف الله
بدلالتها وهذه المعرفة وان کانت ضروریة لایسع المومن جهلها ولا ینعقد عقد الایمان الا بها لکنها معرفة عامة
ولیست من المعرفة الحقیقیة فی شیء بیت چو آیاتست روشن گشت از ذات ؛ نگردد ذات او روشن
ز آیات ؛ والمستدلون یعرفونه وراء العالم وهم المومنون بالغیب المستدلون بالدلیل ؎
زهی نادان که او خورشید تابان ؛ بنور شمع جوید در بیابان ؛ واما المعرفة الحقیقیة الوجدانیة فهی ان ینخلع
ذات العارف عن ملابس الوجود بملازمة الریاضات والمجاهدات وادامة الذکر بمواطاة القلب واللسان
والاعتصام بعروة همة الشیخ فسلک به مسالک الفنا فیخلع الله علیه لباس نعوته وسماته فانه الذی
یعرف الحق بالحق کما قال رسول الله علیه الصلوة والسلام عرفت ربی بربی ؎ رویت حق بحق
شهود بود ؛ خاصه حضرت وجود بود ؛ حاصل این معرفت آنست که جمیع موجودات ممکن بنور حق یعنی تجلی او
پیدا و روشن گشته اند و بواسطه تجلی او بصورت اشیا نسبت وجود باشیا کرده اند و بحقیقت غیر حق هیچ
موجودی نیست و جمیع اشیا باو موجود شده اند نه آنکه حق سبحانه وتعالی ورای عالم است وعالم ورای حق است
تعالی الله عن ذلک علوا کبیرا اعوذ بالله من الذلل والخلل ومن تفسیر القرآن برایه بل یکون هذا من فضله
وعطائه قال الله تعالی یا ایها الذین آمنوا آمنوا بالله یعنی ای آنکسانی که ایمان آورده اند ایشان یعنی
المومنین الذین یومنون بالغیب وهم المستدلون خاطبهم الله بخطابه وامرهم بقوله آمنوا بالله ای
بالشهادة کما اشار الی هذا الایمان بقوله الا انهم فی مریة من لقاء ربهم الا انه بکل شیء محیط محققی باید که مشاهد
حق فرماید در هر متعین بی تعین زیراکه الله تعالی مشهود است در هر مقیدی باسمی وصفتی اما فی الواقع نه مقید
بدینها بلکه مطلق است از همه ؎ همه عالم جمال حضرت اوست ؛ او جمیل و جمال دارد دوست ؛
فاعلم یا اخی اطال الله بقاءک بالمعرفة والمحبة ان الحق سبحانه وتعالی واجب الوجود فاذا وجب وجوده
وجب عدم ما سواه فان الذی یظن انه سواه لیس بسواه لانه تنزه ان یکون غیره سواه بل غیره هو فلا غیر
والی هذا اشار النبی صلی الله علیه وسلم بقوله لاتسبوا الدهر فان الله هو الدهر اشار الی ان وجود الدهر
وجود الله تبارک وتعالی لا انه تعالی ورای العالم تعالی الله عن ذلک شاید که بخاطر شریف اضح نماید
روشن تر ازین عرض دارم یا ایها الذین آمنوا آمنوا بالله یعنی ای آنکسانیکه ایمان آورده اند ایشان
بذات خود یعنی هستی را بخود نسبت کرده اند و دانسته اند که ما موجودیم در راحقیقة مطلق خطاب استطاب

ومقدمات تربیت بصورت اگرچه
سخنی دو در معنی همه آساتی
مقصود تعرف وتربیت ست
یعنی تا بدانند وشناسا شوند
که قدرتی دیگر وعالمی دیگر است
که در آنجا جز عجز وحیرانی
وشکستگی وناتوانی صورت نبندد
واز حول وقوت خود برایند
واز هستی وصفات آن عاری
شوند شرح این سخن بسطی
طلبد گشاده تر ازین بگوییم
بدانکه پروردگار تعالی وتقدس
دو صفت دارد جمال وجلال
ولطف وقهر هر یکی نیز ازین
آشکارا بود ونهانی گاهی
لطف آشکارا کند ونعمت و
راحت بخشد ودر ضمن آن
قهر پنهان سازد حال عامه
خلائق این بود لاسیما اهل کفر
وعصیان وگاهی قهر آشکارا
نماید وبلا ومحنت فرستد
ولطفهای نهانی مددی پیدا
بود غالب حال اهل خصوص
وطالبان قرب ودوستی
وشناسائی اینست معامله
این کارخانه بجنین رفته است
دم زدن که چرا چنین رفته
وچون شده گنج ندارد ومطلوب
جناب اقدس از بندگان
بحکم فاحببت ان اعرف
شناسائی اوست باسماء
صفاتی که او راست وشناسائی
وی سبحانه حاصل نگردد
مگر به شناسا گردانیدن او
بندگان را بخود وشناسا

از ملک وهاب بدیشان میرسد که یا ایها الذین آمنوا یعنی المومنین المستیقنین بانفسهم آمنوا بالله بان وجودک
وجود الله بالضرورة وجودک وجود الله وهذا معنی قوله علیه السلام من عرف نفسه فقد عرف ربه زیرا که
اول اوست و آخر اوست ظاهر اوست و باطن اوست فاذا ثبت انه الاول والآخر والظاهر والباطن
ثبت انک لست انت بل انت هو فاذا عرفت نفسک هکذا فقد عرفت الله والا فلا لانه تعالی
جزئی حقیقی و ارک وراء الموجودات کلها تعالی الله عن ذلک علوا کبیرا شاید که واضح نگردد روشن تر
ازین عرض دارم قال الله تعالی یا ایها الذین آمنوا آمنوا بالله یعنی المومنین الذین آمنوا بالاشیاء
وتیقنوا بان الاشیاء موجودات علی حدة مستقلة وراء الحقیقة المطلقة خطاب کریم از رحمت رحیم
بدایشان رسید آمنوا بالله لا بالاشیاء لان اعیان المعلومات معدومات ابدا موجودات بوجوده سرمدا
وهذا معنی قوله علیه السلام اللهم ارنا الاشیاء کما هی ؎ در نظر عین غیر آب نماند ٭ محو شد قطره و
حباب نماند ٭ و اعیان ازین رو که ممکن اند معدوم اند و اعیان ممکنات را آثار است در وجودی که ظاهر
و در اعیان وجود عین حق است و اضافت وجود باعیان نسبتی است اعتباریه و افعال و تاثیرات
تابع وجود اند و اعیان معدوم و معدوم نه موثر تواند بود نه فاعل بلکه موجود حق است تعالی و تفرد
عاید است باعتبار تعین و تقید بصورت عبد و این شانی است از شیون ذاتیه او و معبود است باعتبار
اطلاق و عین عبد باقی است او تعالی شانه معبود است وراء حقیقت عبد زیرا که حقیقت عبد
ذات اوست تعالی شانه و آن ذات از حسب تعداد و تکثر که بواسطه تلبس او به تعینات می نماید
خلق و عالم است پس عالم پیش از ظهور عین حق بود و حق بعد از ظهور عین عالم ؎

بر شکل بتان ره زن عشاق حق است ٭ لا بلکه عیان در همه آفاق حق است ٭ چیزی که بنزد ذی تقیید جهان ٭
والله که همان بوجه اطلاق حق است ٭ فاذن لا موجود الا الله ولا معبود غیر الله وقد ذکر ان حجابه وحدانیته

وفردانیته لا غیر ولهذا جاز للواصل ان یقول انا الحق وان یقول سبحانی ما اعظم شانی وما وصل واصل
الا بصفاته صفات الله وذاته ذات الله لانه لا ذات الا ذاته ولا وجود الا وجوده کما ثبت من قبل
بقوله علیه السلام لا تسبوا الدهر فان الله هو الدهر شاید که واضح نگردد روشن تر ازین عرض دارم روی
عن النبی علیه السلام انه قال حاکیا عن الله تعالی یا عبدی مرضت فلم تعدنی وسالتک فلم تعطنی
اشارا الی ان وجود المریض وجوده و وجود السائل وجوده و اذا ثبت ان وجود السائل وجوده یثبت
ان وجوده وجود جمیع الاشیاء من المکونات من الجوهر والاعراض وجوده حق ظهر بذرة من الذرات
ظهر بجمیع الموجودات الظاهرة والباطنة دانم که واضح نگردد روشن تر ازین عرض دارم و وجدانی
را در کتاب آرم قال الله تعالی فی محکم کتابه الحمد لله قال المفسرون الالف واللام فیه للاستغراق
معناه جمیع الحامد لله یعنی هر چه در صحائف کائنات از جنس ثنیه و محامد است آن ثنیه و محامد ذات واحد است

گویا نیست او بجود و بسیط و بث[۵۱]
آیات و شواهد بود در انفس
و آفاق و مقصود اینجا ذکر معرفت
انفس است و حصول آن بنظر
و تامل بود در آنچه بفرستد
وی تعالی بر آدمی زاد از نوازل
قدریه و ایراد کند از احکام ارادیه
و آن دو قسم بود آنچه موافق
شهوت و هوای بندگان افتد
آنرا بحکم عرف و نظر ظاهر عطا
خوانند و آنچه مخالف هوای
نفس ایشان بود منع گویند
و در عطا صفات لطفیه از
جود و کرم و فضل و احسان
و منت و عطف مشهود گرداند
و در منع صفات قهریه از جبر
و عزت و کبریا و جلال و استغنا
و عظمت و سطوت بنماید
اصل مطلوب که معرفت است
در هر دو صورت حاصل است
بلکه در صورت قهر اتم و اکمل
که بقهرمان عزت و عظمت
بنده از هستی و صفات خود
محو و منسلخ گردد و در لطف
بجود مشغول و مترسل و آنرا
که شهود منعم و محبت وی
ذاتی است ظهر دو حال بیک
منوال بود ؎ عاشقم
بر لطف و بر قهرش بجد ٭
ای عجب من عاشق این
هر دو ضد ٭ اما با سامانی فقر
و نگاهداشت وی و فنای
بشریت و ضبط نفس قوی ترمی بود

۵۱ بث بالفتح برانگیختن و پراگنده کردن ۱۲ منتهی الارب

تعالی شانہ پس باشارت قولہ تعالی الحمد للہ معلوم میشود کہ ہیچ ذاتی ورا از ذات باری تعالی موجود
نیست وامکان ندارد کہ بی ذات حق سبحانہ وتعالی ذاتی دیگر موجود باشد الغرض اگر ذاتی دیگر ورای
ذات حق موجود باشد از صفت خالی نباشد زیرا کہ ہر ذاتی کہ ورای ذات مطلق موجود باشد
از قبل واز بعد واز فنا وبقا وحرکت وسکون خالی نباشد پس ذات اینہا صفات او باشد وقد ثبت
ان الصفات کلہا للہ فثبت ان لا ذات الا اللہ واضح تر ع ضد ارم قال اللہ تعالی یا ایہا الذین آمنوا
آمنوا باللہ یعنی آن کسانیکہ ایمان آوردہ اند بخدای تعالی بانہ خالق موجود ورا رک موصوف بصفات
الکمال منزہ عن النقص والزوال خطاب کریم از ملک رحیم بدیشان رسید آمنوا باللہ بان ذلک الخالق
الموجود لیس ورا رک موصوف بصفات الکمال منزہ از نقص وزوال بل ذلک الموجود الموصوف انت
فآمن باللہ بانک انت الموصوف بصفات الکمال من غیر انت چون ایمان بخدای تعالی بیاری مومن
باشی واللہ المومن مومن دیوانہ بیگانہ خوش میفرمایند ؎

بیرون ز احاطہ جہاتست دلم — فارغ ز تقابل صفاتست دلم
بیرون ز حدود کائناتست دلم — مرآۃ تجلیات ذاتست دلم

او دی در رسالہ دیگر نوشتہ است کہ اقرب طرق ذکر است واز آن قریب تر مشغول بودن باصورت
پیر ومرشد است کسی را کہ حق سبحانہ تعالی توفیق رفیق گرداند کہ مشغولی واسطہ پیر حاصل شود ہیچ
کاری بہتر ازین کار ندارد در گوشہ افتادہ ہم درین ملاحظہ مشغول ماند اگرچہ ریاضتی دیگر نداشتہ باشد
ہمین او را بخدا رساند ومبتدی را از مشغول بودن بصورت پیر گزیر نیست زیرا کہ عالم الہی عالم معنی است
ودیدن او ممکن نیست مگر در صورت صاحب کمال کہ انسان کامل ذات او ذات حق است ومظہر
کمالات حق است ؎

مظہر تام غیر انسان نیست — کہ ہمہ کون را مختصر کرد
انبیا واولیا را حق بدان — سر مخفی کردہ ام با تو بیان

این فقیر را حضرت پیر ملاحظہ صورت
خود با ذکر چہار پایہ فرمودند بجدی مشغول گشتم کہ بالکلیہ از ذکر رفتم یعنی ہمین ملاحظہ صورت ماند
غیر از نماز فرض وسنت موکدہ لابد از دستم نمی آید وہر کس کہ بواسطہ پیر مشغول ماند اگرچہ ز دستش
عبادتی وریاضتی نیاید ہم مقصود وی برآید زیرا کہ ہر صاحب دولتی وسعادتمندی کہ با ایشان متوجہ
شود ودر متابعت ایشان موافق رود ونور روی رخشان ایشان در مرآت دل وی بتابد وبواسطہ صفای
وجہ ایشان خود را عین ایشان یابد لاجرم فیض وعطای کہ با ایشان میرسد باو نیز رسد وذوقی وحالی
کہ از ایشان ظاہر میشود از ہم ظاہر شود چنانچہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم در باب
ابابکر صدیق رضی اللہ عنہ فرمودہ ما صب اللہ فی صدری شیئا الا وقد صببتہ فی صدر ابن ابی قحافۃ نسط
حضرت پیر بر فقیر چنان غالب آمدہ بود کہ چون خلق ماہ میدیدند بندہ نیز می نگریست اصلا
ماہتاب در نظر نمی آمد وبجدی مشاہدہ صورت غالب بود کہ غیر از وجہ مبارک ایشان ہیچ چیز ندیدیم

از دیچہ این سخن نظر بے
بار جمعیت فقیر می افتد واگر
تمام را بینجانب روی این
سخن کہ در وی افتادیم
از ربط بر افتد سخن اینجاست
کہ لطف باری عز شانہ
گاہی آشکارا بود وگاہی
نہانی ولطف نہانی چنانکہ
دانی در طور محبت خالص تر
وبخلوت حقیقی با محبوب یکی
بود کہ وجود بیگانہ را بوی
راہ نبود وجز حقیقت لطف
با احتمال ندارد ولطف ظاہر
بر بیگانہ نیز افتد در حقیقت
اثر باب لطف نبود شاید مکر
واستدراج بود وچون ہرچہ
از محبوب رسد نعمت است
در ہر صورت یعنی در قہر
ولطف شکر نعمت واجب
بود وچون این مرتبہ ملامت
ودست ہمت بشریت
از ان کوتاہ باری کم از ان نبود
کہ صبر کنند وخاموش
نشینند ودم از سخط نزنند
وبدانکہ وی جل جلالہ دایم
اللطف ست بر تمامہ
مخلوقات نہ کہ گاہی لطف
او منقطع بود وقہر محض موجود
آید پناہ بخدا اگر قہر محض
متوجہ گردد یک جانب زمین
بجنبد ویک ستارہ
بر آسمان نورخشد ویک قطرہ
در دریا نجوشد ویک
برگ بر سوختان بلرزد ویک
سنگریزہ بر کوہسار بماند

نمی نمود و اگر بر درخت و بر دیوار و بهر جانب که نظری کردم جمال حضرت ایشان مشاهده میشد ؎ در هر چه نظر کردم غیر از تو نمی بینم * غیر از تو کسی باشد حقا که محال ست این ؎ در هرچه نظر کنم بتحقیق * جز نور رخ تو نیست منظور *

شیخ امان پانی پتی رحمة الله علیه

نام او عبد الملک ست و لقب او امان الله و غالب در زبان مردم جز اول لقب ست وی از علمای صوفیه موحده ست از تابعان ابن عربی قدس الله سره در علم این طائفه مرتبه بلند و پایه ارجمند داشت و در تقریر مسئله توحید بیان شافی و تقریر وافی و سخن توحید را فاش گفتی و فرمودی اگر پایه انصاف درمیان باشد این علم را بر سر منبر توان گفت بطریقے که صلا در اینجا مجال انکار نباشد و گفتی مرا در ابتداء حال و دلیل بر مسئله توحید بود الآن بعنایت الهی شانزده دلیل دست داده است او را در علم تصوف و توحید کتب و رسائل بسیار ست و آثار تحقیق از تقریر او لائح و رساله دارد مسمی باثبات الاحدیة که بیان اطلاق حق و احاطه او بحقائق کونیه با حفظ ورائیة او در عین عینیة او با علم مطابق از اذواق کمل و کلمات محققین اهل توحید کرده بر لوائح مولانا عبد الرحمن جامی قدس سره شرحی نوشته است در غایت بسط و تطویل در اول آن مقدمه بسی جامع و مفیدی در تهذیب اخلاق و تجریب عادات مرتبه کمال داشت فرمودی سرمایه درویشی پیش ما دو چیز ست تهذیب اخلاق و محبت خاندان پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمودی که علامت کمال محبت آنست که از محبوب به متعلقان او تجاوز کند پس علامت کمال محبت حق آن باشد که بمحبت او متابعت پیغمبر کند و علامت محبت پیغمبر آنکه بمحبت اهل بیت او سرایت کند نقل ست که اگر در وقت درس او طفلان سادات بازی کنان در آن کوچه میرسیدند او کتاب در دست گرفتی و بایستادی و مادام که ایشان ایستاده بودندی او را مجال نشستن نبودی او در تصوف مشرب ملامتیه داشت و در مجلس او ذکر دنیا و مالایعنی و غیبت مردم نگذاشتی اوقات او بذکر حق و نشر علوم معمور بود و بکتب قوم بسیار مشغوف بود و بمطالعه و تدریس آن مشغول فرمودی اللهم ارزقنا افعالهم و اقوالهم فرمودی که قال این علم عین حال ست فرمودی بهر کسی را و چیزی کشایش داده اند کشایش ما در کتب ایشان ست اگر طالبی پیش او بارادت آمدی فرمودی که چیز بخوان که طریق ما اینست و از جهت عوام الناس بر وی هجوم کمتر بودی و خانقاه در رباط نداشتی طالبان را از عشق صورت منع کردی فرمودی ابتلا این مرتبه بلا انکار بار میآرد از وجوه آسایش از خور و خواب هیچ چیز را بخود راه ندادی پهلو بر زمین ننهادی و از طعام اندکی چشیدی و در جمیع احوال با فقراء طریقه تسلیم سلوک فرمودی

مکتوبات شیخ

جلوه لطف اوست که هستی عالم بدان برپاست اگرچه کرشمه قهر در جانب نیستی و برکندن بنیاد این خانه ست و نظر بحقیقت گاهی قهر نیز بسبب بقا و انتظام کارخانه حکمت افتد و ماده فساد را از محل صلاح جدا گرداند و درخت وجود را از شاخهای بی بر اصلاح بخشد تا افراد لطفی که بمصالح دارد بظهور رسد باین معنی تمامی کارخانه ربوبیت و عبودیت بر امتزاج لطف و قهر ست و هر دو دائم و لازم و تمامه بندگان بلکه سائر موجودات را عام و شامل از اینجا گفت آن مرد عارف که دوزخیان در دوزخ بلطوف باشند اگرچه مرحوم شان نتوان گفت یعنی اگر عذابی عظیم تر از آنچه کرده تعذیب کردی توانستی لطف اوست که بکمتر از آن کرد و این گفتار فرقی میان لطف و رحمت پیدا آمد صاحب فن لغت داند که معنی لفظ لطف از ماده وی و از مقابلت معنی ضد وی متعین گردد ماده لطف بنی از رفق و نرمی بود و ضد وی از قهر و درشتی و سختی و ضد رحمت غضب آمد و متعلق رحمت محل محبت و رضا آمد و چون رضا آمد آزار برخاست اینجا عذاب کجا بود ؎ و عین الرضا عن کل عیب کلیلة

گویند یکباری دیوانه پیش او آمد و گفت که امان همین ساعت بزرگی از آسمان فرود آمد و
در ساعت مغلان همه را زده بردند تو برخیز و با من بیا و گادان مرا از دست ایشان خلاص کن
حاضران مجلس بهزل و استهزا پیش آمدند ایشان را منع کرد با درویش بخدمت پیش آمد طعامی
حاضر آورد و آبی پیش کرد درویش طعام بخورد و آب نوشید و بخواب رفت و آن حالت از وی فرو نشست
و بدر رفت آنگاه با یاران خود گفت مجاذیب را نمودارها می باشد انکار چرا می کنید عالم نمودی
بیش نیست چه عجب اگر بوی چنین نموده باشد گویند که از وی گاه گاهی فرض نماز فوت شدی
با آنکه در ذکر و حضور دائم بودی و برآنچه از علم و حال و صدق و کمال او منقول است این را جز بر حسن
تاویلات حمل نتوان کرد شبها بیدار بودی و هر بار برخاستی و وضو کردی و تواجد نمودی و نعره زدی
والله اعلم بحقیقة الحال **نقل است** که او را بارها دیده اند که نماز شروع میکرد و از ایاک نعبد
و ایاک نستعین نتوانستی گذشت همین کلمه را تکرار کردی و در آخر بیخود افتادی و بارها دیده اند که
در نماز شروع کردی و رنگ روی او گردیدی و طاقت قیام بارکان نماز نداشتی والله اعلم بحقیقة
احوال او مرید شیخ محمد حسن است و شاگرد شیخ محمد مودود لاری با کثر سلاسل ارتباط داشت و در
مشرب قلندریه بد و واسطه بشاه نعمت الله ولی میرسد و از میان سلاسل اعتقاد و تعلق او بسلسله
علیه قادریه غالب تر و محکم تر است **نقل است** که وی بتقریب بعضی دوستان بدهلی تشریف می آورد
بار آخر که رحلت خواهد فرمود در وقت رخصت بجانب یاران دید و گفت این بار یکی از دو سفر پیش است
انشاء الله تعالی شیخ زکریا اجودهنی که اخص اصحاب و زبده احباب بود التماس نمود که یاران نیز
در رکاب خواهند بود فرمود اگر سفر ظاهر است با یاران است و اگر سفر دیگر است یاران را بخدا سپردیم
بعد از آن چون بخانه رسید بهمه کس و بهمه چیز در مقام وداع شد کتاب را بکشادی و نظر کردی و وداع
فرمودی و گفتی که از تو بسیار محظوظ شدیم و فائدها گرفتیم و همچنین حجره و در و دیوار او وداع کرد هم درین
اثنا او را تپی عارض شد فرمود که آب بسیار گرم کنند و کوزهای نو بیارند که امروز وسواس تمام عمر
زائل میگردد یازدهم ماه ربیع الآخر عرس غوث الثقلین رضی الله عنه کرد و فرمود از صاحبان تقدم
نباید کرد و طعامی که پخته بودند بخش کردند و از دهم [12] ماه مذکور حالات سکرات موت بر وی غلبه
کرد در آن حالت میفرمود که مشایخ طریقت ایستاده اند و فتوای توحید می طلبند و کلمات توحید
بر زبان او میرفت و کان وفاته فی ثانی عشر ربیع الآخر سنه ۹۵۷ سبع و خمسین و تسعمائة و شیخ امان را معتقدان
و شاگردان بسیارند شیخ تاج الدین بن زکریا اجودهنی که در حسن اخلاق و معرفت کتب تصوف و توحید
بر طریقه شیخ میرفت و شیخ رکن الدین که در ذوق و سخنان توحید و وحدانیات ممتاز بود در اول در
سلک استفاده وی انتظام داشت و در آخر بصحبت شیخ سلیم سیکری افتاد و شیخ حسین چشتی که

قول وی سبحانه قل فلم یعذبکم
بذنوبکم دلیل آنست و لطف از
ضد ازدم نبود گاهی با وجودی رضائی
نرمی نیز کنند و هنوز ماده
غضب باقی ست و رحمت
در دنیا عام بود و در آخرت
مخصوص با اهل آن خانه
که بهشت نام اوست لقوله
رحمة الله هم فیها خالدون
و از اینجا گریخت آن مرد که
دوزخی را مرحوم گوید الله
لطیف بعباده عباد در اینجا شامل
مومن و کافر است نه برای که فرمود
و یرزق من یشاء و رحمت
جز نسبت بمومنان یاد نکرد
و آنکه گفت و رحمتی وسعت
کل شیء مراد رحمت وجودی
و افاضه توابع و لوازم آنست
بدلیل عذابی اصیب به من
اشاء آخر این سخن راجع بنزاع
لفظی نقش گردد و مقصود
آنست که پروردگار عالم
ما با بندگان خود لطفی هست
ظاهر یا خفی و سر رشته
مصلحت در دست قدرت
و حکمت اوست تعالی شانه
و عظم برهانه سخن درین لطف
خفی بود که درین روزگار خوان
نعمت آن پنهان کشیده و
کمتر کسی را از آن محروم گذاشته
اند تا هر کسی بقدر استعداد
حال و حوصله فهم عن الله نصیبه
از نعمت معرفت بردارد و دو عموم
این بلا و شیوع این ابتلا
ورای آن حکمتی دیگر نیز روی میدهد

بحسن خط و جودت طبع و شعر و ذوق و حالت امتیاز داشت و این بیت او خالی از تازگی نیست ؎

چنین که بر پرِ طاوس قلبِ ما میل ست ۞ مگر در و اثر پای ناقهٔ لیلی ست ۞ مولانا حسین نقشی که در صنعت خط و کتابت و مهرکنی بی بدل بودی متبرک و سخی و بیدار دل و خوش وقت و خوش خلق و دولابت شعا در طیبت قلب و رعایت جانب احباب بی نظیر بودی مریدِ شیخ بهلول ست ولیکن بخدمتش نیز محبتی و اعتقادی و ملازمتی داشت و از انجمله

شیخ سیف الدین رحمة الله علیه

والد فقیر ست غایت محبت و اعتقاد و بندگی بخدمت وی داشت کم وقتی باشد که ذکر شریفش گذشته باشد و ایشان را بکائی و حالتی دگری دست نداده باشد بیشتر سلوک یاران شیخ بخدمتش در رنگ تلامذه ست نسبت با ساتذه و بخلاف والد فقیر که بنهایت ارادت و نسبت شیخ موصوف بودند میفرمودند که فقیر را هفت سالگی درد طلب و شوق بندگی درویشان بود و بخدمت بسیاری از ایشان رسیده شد این معنی در خدمت او یافته شد در هیچ کس دیده نشد و ربط و تعلقی که دل را بحضرت او واقع شد بهیچ جا واقع نشد و تسکینی و یقینی که بطفیل صحبت او حاصل آمد از هیچکس نیامد و لهذا والدم را بعنایت خاص مخصوص ساخت و خرقهٔ خلافت پوشانید و مثال خلافت تا چند روز بخط خاص خود مسوده کرد و بسیاری از علوم قوم در آنجا درج گردانید و شغل باطن که آنرا سجود قلب گویند در آموخت و بعضی از کتب قوم که ضروری این راه بود تعلیم فرمود و الدم را در اوائل حال بیکی از علمای حال ظاهر که انتساب بسلسلهٔ سهروردیه داشت رسم بیعت واقع شده بود و چون در خدمت شیخ امان افتاد عرضه کرد که بنده را پیش از رسیدن بخدمت شما بیعت بجای واقع شده و حالا جاذبهٔ محبت و ارادت شما بر همه غالب ست طریق چیست فرمود نعم نسبت المرء مع من احب درین راه اعتبار محبت راست میفرمودند اول که در بندگی وی رسیدیم پرسید چیزی از احوال خود با تصورات و خیالات خود بگوئید عرض کردیم که ما را احوال نمی باشد و تصورات و خیالات ما چه خواهد بود فرمود برای آن میگوئیم که مناسبت شما را دریابیم تا بکدام مشرب واقع شده است عرض کردم که بنده را اکثر اوقات چنان متخیل شود که گویا تمام عالم از عرش تا فرش محاطهٔ من ست و من بر همه محیطم فرمود در شما تخم توحید نهاده اند بعد ازان تربیت فرمود و تلقین کرد شبی پیش خود در خلوت خاص طلبیده فرمود راهی است که بدو قدم بخدا رسند و راهی است که بیک قدم برسند و آن اینست که یا وجود ست یا عدم و العدم لیس بشیء وجود همان حق است بدین طریق بیک قدم بخدا رسند و مشغولی دیگر فرمود که آنرا سجود القلب گویند و فرمود گذشتن از آب و رفتن بر هوا و افتادن در آتش اینها همه دست دهد ولی این معنی دست ندهد قدس الله سره و در خاتمه

مکتوبات شیخ

که آن نیز جانب ضعف می پرورد یعنی اگر این همه بلا به جامه مخصوص افتادی بسی حت بودی و در نیز یاران بیست شدندی قسمت کرده شایع ساخت تا بار یکتر شود و هر کدام اندکی ازان برسد این نیز لطف خفی بود و هو ظاهر و اگر نیز بر بعضی گران افتاد و بهلاک انجامید دران نیز مثل این حکمت و مزید اجر گذشتگان و زیادت عمر باقی ماندگان تواند بود ؎

صد هزاران طفل سر ببریده شد
تا کلیم الله صاحب دیده شد

و چون ازین نعمت بیکران این گدای ریزه چین خوان کرم هم نیز نواله نصیب شده بود بحکم اما بنعمة ربک فحدث ازان نیز سخن راندم بدانکه صولت صرصر قهر و ابتلا چنان پای صبر و سکون را از جا بدر آورده و بر بستر هلاک افگنده بود که اگر وثیقه اجل معلوم بشما نیست مهلت نمی ایستاد برخواستن انسان بحیات و حرکت ارادی از مقوله محالات عادی می نمود و اگر قوت الطاف الهی دستگیری نمی کرد و قوت نمی بخشید از هم پاشیده و از دست رفته بود و اگر ورود انوار متوالی نمی شد و کشف ظلمات طبیعت نمی نمود نجات از وقوع در مهاوی بعد و غفلت امکان نداشت بحمد الله که در ابتلای حال

تفصیل بعضی از احوال وکلمات والدم مذکور گردد انشاء اللہ تعالیٰ اکنون نقل از رسالہ اثبات الاحدیہ شیخ امان بکنیم بدانکہ اول رسالہ میگوید پوشیدہ نماند کہ چون عرفاء محققین وناظران تیزبین قائلان وحدة وجود وفائزان بسعادت معرفت وشہود فرمودہ اند کہ ما را بوجدان صحیح وکشف صریح معلوم ومکشوف گشت کہ حضرت واجب تعالیٰ عین حقیقۃ وجود ست وہمہ موجودات ظاہر ومشہود بعضے از طائفہ متصوفہ این را بنوعی فہمیدہ اند بوجہی در خاطر گزرانیدہ وآنہا دو قسم اند پس بنابرین سخن ہر یکی با نتائج وثمرات آن در ینجا مذکور میگردد تا حق از باطل پیدا آید وکامل از ناقص ہویدا آید بدانکہ قدوة العلماء جناب مولانا جلال الدین رومی علیہ الرحمہ در شرح رباعیات خود چنین میگوید کہ بعضے از قاصران چون از محققان شنیدند کہ حق تعالیٰ عین ذات وجود است حمل این معنی بدان کردہ اند کہ حقیقۃ حق تعالیٰ جامعیہ مشترک میان جمیع موجودات ست وچون از بعضے اصحاب علوم عقلیہ شنیدہ اند کہ کلی موجود نیست الا در ضمن افراد حمل این معنی بدان کردہ اند کہ حق تعالیٰ موجود نیست الا در ضمن افراد ممکنات ووجود او منحصر در وجود افراد است وصفات او منحصر در صفات افراد چنانچہ علم او منحصر در علوم افراد ممکنہ باشد وہمچنین قدرة وسائر صفات او وکلام او ہمین کلام بشری باشد واین معنی ضلالت است قطیع وجہالت شنیع بعد ازان میگوید کہ این فقیر را با یکی ازین طائفہ اتفاق صحبتے واقع شد ودران اثنا قائل شد با نحصار وجود حق تعالیٰ در ضمن وجود ممکنات وانحصار علم وکلام او در علم وکلام بشری با او گفتم این سخن مستلزم آنست کہ بعضے ممکنات معلوم حق تعالیٰ باشند وبعض مجہول او با آنکہ ہمہ در نسبت با حق شریک اند مثلاً عدد ریگ بیابان وقطرات باران اصلا معلوم بشر نیست چہ ہیچ فرد از افراد بشری مطلع بران نیست ونہ مجموع افراد بشری نیز پس بدین فرض کہ علم اللہ تعالیٰ منحصر در علم افراد بشری باشد تعالیٰ عن ذالک لازم آید کہ اینہا وامثال اینہا معلوم او نباشد ودیگر چیزہا کہ معلوم بشر ست معلوم او باشد ودیگر پوشیدہ نیست کہ این معنی مؤدی آنست کہ موجودات ممکنہ خود بخود بی ایجاد غیری موجود باشند زیرا کہ موجد این موجودات غیر از حقیقۃ وجود نیست وآنرا خود امر مشترک خیال نمودہ اند واز انچہ کہ لازم می آید غافل بودہ وبعضے میگویند کہ حضرت حق سبحانہ تعالیٰ منفرد بود وہیچ چیز دیگر با وی نبود اما چون تجلی فرمود وخود را بصور اغیار نمود ہر آئینہ آن وجود مستقل کہ پیش از ظہور وبروز بار واح واشباح بران بودہ نماند بلکہ در انہا ساری گشتہ وبصور این موجودات مختفی چنانکہ آنحضرت را وجودی دیگر مستقل وراء این موجودات وخارج ازین مخلوقات اکنون باقی وثابت نیست الا انست کہ بوجود ہمین موجودات معلوم ومشہود میگردد علاخیر این طائفہ اگرچہ در تقدیم وجود حق سبحانہ وتعالیٰ بر سائر موجودات واثبات آن بروجہ استقلال قبل از ظہور والبروز از طائفہ اولی پیشی گرفتہ است اما در نفی وجود بروجہ استقلال وراء این موجودات بعد الظہور والبروز بہما

بامداد نورانیت جمال محمدی صلی اللہ علیہ وسلم غذاے روحانی از سوابغ الوان نعمت ابیت عند ربی در مشام جان رسانیدند کہ قوای جسمانی را تازہ ساخت وماده قوت وقوت ایام فقر وفاقہ شد ودر آخر بسطوت سلطان قدرت چنان شد کہ تمام از خود غائب ساختند وچیزی از آثار ہستی فرو نگذاشتند ونقوش کائنات انفسی وآفاقی از لوح ادراک بتمام بزدودند وبجائی مشرف ساختند کہ بزبان نطق وتعبیر بیان آنحال محال باشد وبجای بردند کہ ہرگز آنجا را باین کیفیت ندیدہ وبدان نرسیدہ بود چہ گوید کہ آنجا چہ بود ہیچ نبود بجز احدیت حق وہستی مطلق اگر گوئی ہستی مطلق مدرک نشود ودریافتہ نگردد وہرچہ مدرک گردد ودریافتہ شود حادث بود وصورتی بود حاصل در ذہن ومحاط آن از جملہ عالم بود گوییم کہ این سخن حق صرف ست ہیچ شک وریب چہ مدرک جز صفت نباشد وذات مدرک نگردد معنی ذات ہمان کہ مدرک نگردد وصفت بر ذات پردہ بود وہرگز این پردہا بنہایت نرسد اگر یک پردہ مرفوع شود برافتد پردہ دیگر نشیند اینجا پردہ نشستن وپردہ برداشتن یکی ست ولیکن من نگفتم کہ بدین حال ادراک بود

واثبات وجودش بوجود بعین موجودات مساوی آنست ودرین معنی هر دو از یک قبیله اند بلا تجاوز ولا تفاوت وشک نیست که درینجا نیز اموری چند وارد میگردند وبعد از ابطال این کلام صریح ببطلان بدلائل متعدده عقلیه ونقلیه در شرح وبسط کلام دران میگوییم آنچه گفته اند که حضرت سبحانه تعالی متعین نیست واگر نه شخصیه لازم آید واقع نیست زیرا که هر موجود که باشد بهر وجه که موجود باشد حقیقیا کان او اعتباریا عینیا کان او علمیا لفظیا کان او خطیا بی تعین نباشد زیرا که موجود را از تمیز وامتیاز چاره نیست و تمیز وامتیاز بی تعین ممکن نے پس ناچار هیچ موجودی بے تعین نباشد خواه بتبع تعینات مطلقا باشد بآن معنی که تعین او مانع شرکت میان همه تعینات عالم نباشد چنانکه تعین حقیقة مطلقه که اصل همه حقائق عالم ست وصادق بر همه افراد عالم چه پوشیده نیست که اگرچه آن حقیقة مطلقه فی حد نفسها متعین است واز ما عدای خود ممتاز اما تعین او مانع شرکت میان همه افراد عالم نیست وخواه اخص تعینات مطلقا بآن معنی که تعین او مانع شرکت بود چنانکه تعین زید وعمرو زیرا که تعین ایشان جز بر هر یکی از ایشان صادق نیست وخواه اعم من وجه واخص من وجه بآن معنی که بنسبت ما قبل اخص بود وبنسبت ما بعد اعم چنانکه حقائق کلیه متوسطه میان این هر دو خواه زائد بر حقیقة بود وخواه عین حقیقة وسر درین آنست که هر موجودی که در وی ترکیب بود تعین وما به الامتیاز وی زائد بر حقیقة مشترکه وی بود مثلاً اگر موجود قائم بذات خود باشد جوهر گویند واگر نه عرض وشک نیست که تعین وما به الامتیاز شان زائد بر حقیقة مشترکه ایشانست وهر موجودی که در وی ترکیب نبود بلکه واحد بوحدة حقیقی بود تعین وی عین حقیقة وی بود وگر نه واحد نبود ولکنه واحد پس ناچار غیر ذات موجود بنفس خود متعین بنفس خود قائم بنفس خود درانجا نبود بآن معنی که آنچه دیگران را از وجود حاصل می شود از تمیز وامتیاز وی را بذات خودش است پس آن ذات بذات خود موجود باشد وبذات خود متعین یعنی وجود عین آن ذات باشد وتعین عین آن ذات وشک نیست که چنین موجود غیر از وجود مطلق وذات حق تعالی نیست فیکون وجوده عین ذاته وتعینه عین ذاته فیکون متعینا بمعنی انه یفید لنفسه ما یفید تعین المتعین فی الخارج بالنسبة الی غیره من التعینات الاخر ومحققان علیهم الرحمة وعنهم الرضوان میگویند که پوشیده نیست که چون سلسلهٔ موجودات متعینه البته بیک غیر متعین متناهی میگردد وبجهة آنکه هر تعینی مسبوق بلا تعین ست وهر متعینی حکم میکند بسبق غیر متعین بر وی زیرا که تعین را از مبدای که از و ناشی بود ومحلی که بهوی عارض شود چاره نیست پس ناچار است که یک غیر متعین باشد وآن غیر متعین می باید که پیش از عروض تعینات وتقییدات خود بخود بذات خود موجود باشد تا آن همه تعینات مر او را عارض ثابت توانند بود زیرا که مقرر است که ثبوت شی مر شی را فرع وجود مثبت له است وشک نیست

ودر یافت بلکه گفتم احدیت حق بود وبس وهیچ نسبت درمیان نه بود او همست ومانند این الفاظ مطابقتی بآن معنی وارند واشارتی بدان توانند شد نه اشارتی که تعدد ومغیرو مشار الیه درانجا بود واگر شهود یافت ووجود اثبات کنند اما نه بمعنی نسبت بین الاثنین گنجایش دارد آخر ذات حق علم دارد وعلم غیر ذات نه وتعددی درمیان نه اگر علم وحضور خود بخودش باشد چرا نباشد مضمون این بیت مگر اشارتی باین معنی تواند بود

ـــــه درماه نو دادن خودم بیخود کن بخوانکه بخود زخود بخیدا هم ده با جمله وجلالی بود له نیک ذوق ووجدان از بیان چونی وچگونگی آن عاجز وانچه در وجدان بر آمده بیچون وچگونه عرف من ذاق ومن لم یذق لم یعرف زیاده برین چه تعبیر کنم اینهمه گفت وگوه درانجا نگنجست اکنون آنرا بیادمی آرم وازان حکایت میکنم مثل خواب خوشی دیده بالذت شکری چشیده بیاد آمده وازان تعبیر کند آن حالت را تصور میکنم وگرد آن خیال می چینم ومیگویم هرچند گویم وشرح دهم مبهم تر وپوشیده تر گردد سخن دیگر گویم که مبهم تر بیان آن بروش زبان عالم شهود تر است تو سوال کن من جواب آن بگویم

که ماهیات قطع نظر از تعینات وتمیزات موجود نیست تا چیزی مر اینها را عارض وثابت تواند بود
بلکه ماهیات خود عبارات از همین اعراض وتعینات اند چنانکه این معنی در حدود شان مبرهن میگردد
ونمی بینی که هر چند حقائق موجودات را تحدید میکنند غیر از اعراض چیزی ظاهر نمیشود مثلاً وقتی که
گویند که انسان حیوان ست ناطق وحیوان جسمی است نامی متحرک بالارادة وجسم جوهریست
قابل مر ابعاد ثلثه را وجوهر موجودیست لا فی موضوع وموجود اتیست که مراد از تحقیق وحصول
باشد درین حدود هر چه مذکور شد همه از قبیل اعراض اند بخلاف آن ذات مبهم که درین مفهومات
ملحوظ ست چه معنی ناطق ذات له النطق ست ومعنی نامی ذات له النمو وهکذا فی البواقی زیرا که
آن ذات مبهم قائم وعارض بغیر خودش نیست وگرنه این اعراض مر اورا عارض وثابت نتوانستی
بود وحال آنست که همه بوی قائم اند وهمه بوی عارض پس ناچار همان ذات مبهم غیر متعین
باشد ومطلق باشد وعین وجود صرف وذات بحت است که قائم است بذات خودش وقیوم
مر این اعراض را واو را باعتبار هر تعینی نامی است وآثاری واحکامی وپیش صوفیه موحده قدس
اسرارهم آن ذات مبهم موجود خارجی ست ومطلق باطلاق حقیقی که هیچ گونه تعین وتعدد وتکثیر را
مجال گنجائی نیست واگرنه مسبوق بلا تعین بود یعنی آن موجود مطلق نه کلی است ونه جزئی ونه عام
ونه خاص ونه واحد ونه کثیر ونه مطلق ونه مقید بلکه مطلق ست از همه قیود تا حدی که از قید
اطلاق نیز فان قید بالاطلاق یشترط ان یتعقل بمعنی انه وصف سلبی ای لا یتقید بشئی لا بمعنی
انه اطلاق ضده التقیید بل هو اطلاق عن الوحدة والکثرة المعلومتین وعن الحصر ایضا فی الاطلاق
والتقیید وفی الجمع بین ذلک او التنزه عنه فیکون نسبته الیه وسلبه عنه علی السواء لیس احد الامرین
اولی من الآخر فیصح فی حقه کل ذلک حال تنزهه عن الجمیع واین را حواله بکشف صریح وذوق
صحیح می کنند زیرا که عقل قائل بجمع اضداد نیست ودرین موجود حقیقی همه اضداد مجتمع اند عین
یکدیگر اند ومعنی این سخن نه آنست که وی فی حد نفسه محکوم بهیچ حکمی نیست بلکه بآن که هیچ یک
ازین نسبت در حقیقت وی ماخوذ نی واگرچه در یک خارج بغیر یک ازین نسب نخواهد بود
چنانکه اهل ظاهر در ماهیات گفته اند که ماهیات فی حد نفسها نه کلیست ونه جزئیست بآن معنی
که هیچ یک ازین نسبت در حقیقت وی داخل نیست بل هر یکی ازین نسبت زاید بروی ست
چنانکه اگر کلیة باوی اعتبار کرده شود کلی بود واگر جزئیة اعتبار کرده شود جزئی واگر هیچ یک اعتبار
کرده نشود نه محکوم بکلیة بود ونه محکوم بجزئیة نه بآن معنی که ماهیة در خارج منفک از کلیة وجزئیة
موجودیست واگرنه واسطه لازم آید بلکه آنست که در حقیقت ونفس الامر یک موجودیست جامع
جمیع اضداد بآن معنی که نه اولست ونه آخر نه ظاهرست ونه باطن هم اول است هم آخر هم ظاهرست هم باطن

سوال درویشان شهود ذات وتجلی ذاتی ومحبت ذاتی ومثال این کلمات میگویند معنی آن چه باشد ومقصود از ان چه بود واشارت به چیست ونیز خود نفی شهود ودریافت وسائر نسب واعتبارات کردی **جواب** آنچه ما گفتیم نیز سخن درویشان وقرارداد ایشان ست توجیه وتوفیق میان این دو سخن به طلب تا بگوییم زبیان وی آنچه توانم گفت بشنو مقرر عرفای محققین است که دریافت ذات بیچون وبیچگونه حق وادراک کنه ذات مطلق وی عز شانه حاصل نبود بلکه ممکن نه وصحت این حکم از عنوان محکوم علیه ظاهر است چه هر چه اندیشه کنند وادراک نمایند صورت ومثال بود وصورت ومثال بیچون وبیچگونه نبود ومشایخ گفته اند قدس الله تعالی اسرارهم هر چه خلق بافهام واوهام ادراک نمایند وعلوم وعقول بدان احاطه کنند وهر حقیقتی که مکشوف شود وهر جمالی که مشهود گردد وهر کمالیکه مدرک بود وهر نوریکه تجلی کند وهر چه تعبیر کند وخبر دهد واشارت نماید وهر چه علم ومعرفت بدان منتهی گردد وعقل حصر نماید ووهم برسد هر چه بر خلق ظاهر مکشوف شود وتواند وامکان دارد که ظاهر شود همه خواهد وجود ظهور حق و

اول است ازان روکه آخر ست و آخر ست ازان روکه اول است و ظاهر است ازان روکه باطن ست و باطن است ازان روکه ظاهر ست بلکه اول ست ازان روکه نه اول ست و نه اول ست ازان روکه اول ست الی مثل ذلک من الاضداد الاخر **سوال** مقرر ست که هرچه در خارج موجود باشد البته متعین باشد و هرچه متعین باشد مطلق نباشد پس ذات موجود در خارج مطلق چگونه تواند بود **جواب** پوشیده نیست که مراد از اطلاق درینجا آن نیست که متبادر بفهم عقلا ست بلکه آنست که وی را تعینی منافی سائر تعینات نباشد بلکه تعین وی جامع وی بود با همه تعینات لاجرم هر اورا در مراتب تنزلات وی این معنی مستلزم آن نیست که آن مطلق فی حد نفسه متعین نباشد بتعینی که مخرج از کلیت و اطلاق بود بلکه وی فی حد ذاته و حقیقته در خارج متعین ست و بنسبت سائر تعینات مطلق فیکون متعینا مطلقا ولا منافاة بین تعینه و اطلاقه هی یعنی که کلی طبیعی نزد بعضی عقلا و حکما در خارج موجود ست و معهذا وی کلی است و تعین او در خارج منافی کلیت وی نیست و کلیت وی منافی تعین وی نی و اگرچه نزد بعضی وجود در خارج و کلیت منافی یکدیگر ست و لهذا کلی طبیعی را موجود نمی گویند اما جانب وجود وے بر جانب عدم وے راجح و غالب تر است چنانکه در کتب عقلیه مذکور ست دلائل هر یکی در انجا مسطور یعنی تعین آن موجود مطلق مماثل تعینات متعینه نیست زیرا که هر تعینی از تعینات معینه مقابل تعینی دیگر است و مجامع با وی نیست بخلاف تعین آن موجود مطلق که تغایر و تقابل در انجا منتفی ست بل عین هر تعین علوی و سفلی است و صوری و معنوی و ازینجا متحقق گشت که وجود در خارج منافی اطلاق نیست بلکه همان موجود متعین در خارج مطلق باطلاق حقیقی ست که بچندین کمالات تجلی فرموده و خود را در صور متعینه و موجودات متکثره بصورت اغیار نموده با بقاء خودش علی ما کان علیه فی الازل قبل الظهور و البروز من الوحدة و الاحدیة الذاتیة فی الحقیقة و نفس الامر پس تعدد صوری باشد و احدیة معنوی بآن معنی که اگرچه آن ذات متعین و موجود در خارج از حیثیة آن که آن عین ذات ست مشهود به بصر نیست همچون سائر موجودات جسمانیه اما به بصیرت معلوم و معقول میگردد که نسبة این موجودات بآن حضرت ذات از حیثیة تمایز صوری و تغایر عینی چنان ست که اگر دو صورة از میان این صور کونیه را اعتبار کنند هر آئینه آنحضرت سه کننده آن دو باشد و اگر آن سه را اعتبار کنند هر آئینه آنحضرت چهار کننده آن سه باشد کما ورد فی القرآن المجید ما یکون من نجوی ثلثة الا هو رابعهم ولا خمسة الا هو سادسهم ولا ادنی من ذلک ولا اکثر الا هو معهم ولا شک انه لو لم یکن غیر العالم لما صح هذا الکلام صحیح فهو غیر له ولا شک ان الغیریة بحسب الحقیقة لا یمکن فلا بد و ان یکون بحسب التعین و التقید فلا جرم ان یکون له سبحانه تعین فی لا افراد العالم

انوار ذات و صفات حق اند بحقیقت حق عین ذات او تعالی و تقدس و ذات حق ورای آن همه است و منزه از ادراک عقول او تعالی از احاطه اوهام کل ما خطر ببالک او یختص فی ذی خیالک فالله وراء ذلک ؂ هرچه اندیشی پذیرای فنا ست ٭ آنچه در اندیشه ناید آن خداست ٭ و ازین سخن لازم نیاید نفی آنچه اثبات کنند از شهود ذات و تجلی ذات و محبت ذات حاشا هم درینجا اثبات ست و هم نفی نفی آنچه نیست و اثبات آنچه هست و بحقیقت سخن راست آن بود که هست را هست نماید و نیست را نیست یعنی حق را حق داند باطل را باطل گرداند معرفت شناختن ست هر چیز را چنانکه هست شناخت کنه ذات حق و بیچگونگی وی بدانست آنکه بشناسد که وی را نتوان شناخت ؂ العجز عن درک الادراک ادراک و البحث عن سر ذات الله اشراک اینجا شناسائی اگر هست با سما و صفات و افعال ست و آن نیز بکنه چه کنه هیچ چیز معلوم نیست اسماء و صفات حق چه باشد و لیکن شهود را گاهی اضافه بذات کنند و تجلی را نیز بوے نسبت دهند و شهود ذات آن بود که وجه همت و قبله محبت و مرمی بصیرت و نظر باطن متعلق

من الروحانیات والجسمانیات تعینات اُخر وازحیثیة سریان معنوی واحدیة عینی چنانست
که عین این موجودات روحانی وجسمانی واین موجودات عین آنحضرت احدیة آلهیة اند وهویة
عینیه لاغیر چه اگر حضرت حق سبحانه وتعالی ازحیثیة احدیة ذاتیة وهویة عینیة منظور بود
همه در روے استهلاک اند وعین او یند واگر ازحیثیة سریان وظهور منظور بود خود بصورت
همه او ظاهر متمثل ست پس غیر چه باشد وازکجا باشد بیش ازان نیست که غیریة به تعین و
تقیید میگردد پس رأیة بحسب صورت باشد وعینیة بحسب حقیقة کما ورد فی القرآن المجید والله
من ورائهم محیط وکشف صریح وذوق صحیح اثبات این دو حیثیة می کند واثبات احکام وآثار
شان واداء حق هر دو ایشان واجب ولازم میگرداند واصلا معرفة کاملان محقق وعارفان مدقق آن نیست
که کثرت را بالکلیه نفی کنند بلکه آنست که کثرة حقیقی وتغایر نفس الامری منفی بود وغیریة اعتباری
وتغایر صوری مثبت تا هر دو از وحدة وکثرة برجای خود باشد واحکام وآثار هر یکی جاری بود پس
ایشان نه اثبات عالم میکنند همچون اثبات اهل ظاهر ونفی آن میکنند همچون نفی اهل باطن
بلکه هم اثبات آن می کنند وهم نفی آن ونه عالم غیر از حق سبحانه میگویند ونه حق را سبحانه ورای
عالم همچون حکما ومتکلمین ونه عالم را عین آنحضرت می گویند وآنحضرت را عین عالم همچون اهل توحید
بلکه عالم را هم عین وغیر آنحضرت می گویند وآنحضرت را هم عین وغیر عالم پس ایشان نظر بمشاهده
وحدة حقیقی واحدیة معنوی اهل جمع باشند ونظر بملاحظه غیریة اعتباری وتعدد صوری اهل فرق
نه جمع شان حجاب فرق ایشان ست ونه فرق ایشان حجاب جمع شان پس حضرت حق سبحانه
وتعالی من وجه ورای عالم باشد ومن وجه ورای عالم نباشد وعالم نیز من وجه ورای آنحضرت
باشد ومن وجه ورای آنحضرت نباشد پس هر چه در شان خود میخواهی بگو اگر میخواهی بگو که من
عین توام وتو عین منی اذ لا فارق فی الحقیقة وان کان فبالاعتبار فهذا هو الجمع بین العینیة
الحقیقیة والغیریة الصوریة واگر میخواهی بگو من عین توام وتو عین منی اذ لا نصیب لی
من الوجود بلکه همه توئی اذ لا وجود الا للمطلق پس عین تو کجا توانم بود وتو همه توئی لاقتضاء
الاطلاق بلکه همه منم زیرا که اطلاق آنجا پیدا نیست ودر مظهر جز تقیید هویدا نی پس
عین من کجا توانی بود ومن هم تو نه ام یعنی اگر چه آنجا هستم اما عین تو نیستم اذ لا نصیب لی
من الاطلاق والاختصاص بما لیس من شانک وتو هم من نه یعنی اگرچه آنجا هستی اما
عین من نیستی لانک لست بمقید ومن هم منم لثبوت التقیید وتو هم توئی لتحقیق الاطلاق و
من هم توام باعتبار اتحاد المظهر مع الظاهر من حیث البطون وتو هم منی باعتبار اتحاد الظاهر مع
المظهر من حیث الظهور وله سبحانه کمال وراء هذا الکمال وهو کمال الذات فکما انه لیس من شان البشر ادراکها

قلب آرامگاه سر ذات حق
گردد وکثرت وتعدد صفات از
نظر توجه وتعلق وی بر افتد
واین مستلزم ادراک واحاطه
وی بالفعل ذات نیز لاجرم
ذکر باطن وی الله بود معرا
از وضع عربی وفارسی جز آن
واگر بمطالعه المعنی نظر
بر مفهوم مقید بصفت وجود ست
چنانچه اصل ماده اشتقاق
او ست یا بجامعیت صفات
کمال چنانکه لازم مفهوم
او ست افتد بالاجمال ازکلمه
هو ست کمشاهده بدان
جز ذات بحسب وهویت صرف
نگرید وبا هیچ صفتی وخصوصی
دیگر ملابس ندارد واگر نظر
صاحب این مقام بناگاه
در مرات صفتی از صفات افتد
مطمح نظر شهود وی جز ذات
نبود ومرآت از نظر ساقط
معنی قادر چیست ذاتیکه
صفت قدرت دارد وعالم
ذاتی که مراد را علم بود یکی باشد
که تعلق علم و نظر یا غلبش
بهمین صفات وتعدد آن بود
واز شهود وحدت ذات
نه اهل الابتداء اجمالاً واگر نه
سابقه علم بدان می بود که اینها
صفات یک ذات اند در بادی نظرش
چنان در آمدی که گویا ذوات نیز
متعدد باشند ودیگری باشد که مطمح
نظر متعلق توجه او جز آن ذات
واحد نبود وتعدد صفات ومراتب
شان از نظر بصیرتش ساقط

اکثر انه متحقق له سبحانه ازلاً وابداً ولا توقف ثمه بوجه ما ومنها من حیث انه کمال اسمی مظهر وصفی وان کان لا یتحقق الا بالغیر والغیریة والموجودات العلمیة والعینیة الا انه ایضاً فی غایة التنزیه من التقیید بحیثیة دون حیثیة والتقیید لیس من الانحصار فی جهة دون جهة صوریة کانت او معنویة بل له الاستیعاب بکل الجهات لا احاطة لکل الحیثیات یعنی اگرچه درین کمال تعدد وتکثر واقع ست اما جمال ذات در وی نیز لامع ست وشک نیست که چنین اطلاق از نتیجه آنست و بواسطهٔ ظهور ذات دران پس ناچار حصر وانحصار را مجال نباشد چه اگر باشد منافی کمال باشد رباعی

من با تو چنانم ای نگار ختنی | کاندر غلطم که من توم یا تو منی
نی من منم و نی تو تویی نی تو منی | هم من منم و هم تو تویی هم تو منی

وهنوز سلسلهٔ کلام او درین رساله درازست و در سخن بازد لیکن این قدر که نقل کرده شد کافی ست و مشعر مقصود وافی والله اعلم۔

سلطان جلال الدین قریشی رحمة الله علیه

ما از احوال عجائب و غرائب شنیده ایم که در تحریر و تقریر نگنجد درویشی بود صاحب حالت و مجذوب شکل اکثر احوال سر و پا برهنه بودی و در بیابانها گشتی و از پوشش بر مقدار ستر عورت اکتفا کردی و علوم عقلی و نقلی و رسمی و حقیقی همه بر ذکر داشت و گاهی که در تقریر آن افتادی بیانی وافی کردی حیران بود و هیچ کس و هیچ چیز تعلق نداشت با وجود غلبهٔ حال مقید بود باحکام شریعت هیچ کسی از اهل دنیا را در نظر همت او اعتباری نبود و در هر شهری و قریه که رفتی اهل آن معتقد وی می شدند و هجوم می کردند و مریدی نگرفت می گفت که یک مرید دارم هشام نام مجذوب ست در صحرا می گردد گویند که وی را در عالم نسبت فیض بود بزبان عربی و فارسی و هندی سخن کردی و اکثر اوقات در سخن درآمدی و سخن بسیار گفتی چون گرم سخن گشتی برخاستی و رو بصحرا نهادی ملا نور محمد نارنولی می گفت که یکباری در مسجدی جماعهٔ از محتسبان نشسته بودند وقت نماز بامداد بود وی درآمد و صف را شکست و پیشتر رفت و تحریمه نماز بربست مردم را این ادای او گران آمد چون وقت نماز تنگ شده بود قرارهٔ طویل خواند و سر برهنه نماز کرد این اماده الزام ساخته با وی بجدال در پیوستند چندان از روایات فقهی برخواند که مردم را جز حیرت نیفزود و در آخر سخن در حدیث من ذکرنی فی نفسه ذکرته فی نفسی ومن ذکرنی فی ملاء ذکرته فی ملاء خیر منه افتاد و بی اندازه سخن کرد و چون گرم سخن گشت برخاست و راه صحرا گرفت گویند که یکی از معتقدان او از سخنان او کتابی جمع کرده پیش وی آورد کتاب از دست او گرفت و در چاه انداخت و وی بغایت قلق محبت داشت بارها این بیت خواندی بیت

حاصل عشقت سه سخن بیش نیست | سوختم و سوختم و سوختم
وگاهی گفتی مصرع
خام بدم پخته شدم سوختم

مشرب قلندریه داشت از عبادات بر فرائض و سنن رواتب اقتصار نمودی فصوص الحکم و سائر کتب تصوف یاد داشت گویند که وی مدت پنج سال بواسطهٔ کتاب علم حقیقت

ودر تمامه عدد اسماء حسنی مشهود بصیرت ملحوظ نظر وی احد شهود ذات این بود اگرچه درین صورت نیز صفت پردهٔ ذات او ست و این پرده در میان ست ولیکن ذات را در پرده می بیند یعنی توجه و تعلق وی بآن ذات ست که در پرده است و فرق ست میان آنکه پرده بیند یا در پرده بیند و کشف الغطا را از دست یقینا نگرام اشارت باین معنی ست یعنی پرده حاجب و مانع از شهود ذات نیست مطلقا از نظر بصیرت ساقط مثلا یکی را محبوب در پرده است تعلق قلب و قبلهٔ توجه او همان محبوب ست که در پرده است نه پرده که او در رو واین هر دو حالت در آئینه محسوس که صورت دران نگرند موجود بود شهود ذات در آئینه بصفت همبرین قیاس کن و تجلی ذاتی نیز همین بود الا آنکه شهود را نسبت بعبده و کنند و در وی ظهور عظمت و کبریا و محبت بود و تجلی منسوب بحق افتد و در پنجا نورانیت و انکشاف و جمال محبوب پیدا بود چنانچه در مثال محسوس شاهد آئینه بینند را گویند و متجلی آن را که در آئینه می نماید اینجا هر و سخن موافق آمد ادراک و احاطه و دریافت منتفی شد و توجه و تعلق و حضور ثابت نگفتم که متوجه ذات ادراک و احاطه کنه ذات کند و ذات را بی پرده بیند این گفتم که قبلهٔ توجه و تعلق و مرمی همت و ملحوظ بصیرت وی ذات مجرد ست که در لباس صفات مشهود ست

خوانده بود و درین پنج سال روی آدمی ندیده و جز برگ درختان نخورده و او استاد او از رجال الغیب بود قصهٔ جذب آن بود که وی بر شخصی عاشق بود و بهم در شورش عشق او را جذبه دست داد در آخر بجانب اجمیر افتاد در صحرای اجمیر مردی روحانی صفتی را دید که غایت حسن و جمال داشت در دنبال او گرفت شخصی از وی پرسید که مگر آن شخص خواجه خضر بود گفت نی علامت دیدن خضر آنست که پیش از ظهور او باران تنک بارد و اینجا آنچنان نبود بلکه از مردان غیب بود هفت صد و بست و پنج علم یاد داشت می گفت حضرت مرشدی حسنی داشت که مگر یوسف را باشد و الحانی داشت که شاید داود را بود و می گفت که چون مرید شدم فرمودند که برو نوکر شو بیرون رفتم شخصی پیش آمد گو گفت که نوکر می شوی نوکر شدم و اموال بسیار جمع کردم فرمودند که آن همه بتاراج ده تا سه مرتبه بفرمودهٔ ایشان همچنین کردم بعد از ان در جنگلی که کسی نشان آن نداند حجره بود و درون حجره چشمهٔ شیخ درون حجره بودی و من بیرون آن تا پنج سال همرین نهج بودم و جز در وقت نماز ملاقات نشدی می گفت که کور باد این چشم اگر درین پنج سال روی آدمی دیده باشد سی صد و چند علم مرا در آموخت و باقی را گفت برو که حوصله نداری روزی آن مرد روحانی از پیش او رفت او در دنبال او دوید هر چند سعی کرد در نیافت بارها گریها کردی و نعرها زدی و این ابیات در یاد مرشد خود برخواندی

دریغا مونس تنهائی ما | دریغا سرمهٔ بینائی ما
دریغا دولتی رفت از سر ما | همائی هر پرید از کشور ما

این بیت نیز می خواند

من مست می عشقم هشیار نخواهم شد | از رندی و قلاشی بیزار نخواهم شد

نقل است که روزی پیش او ذکر کیمیا کردند تف کرد و گفت تف بر عمل کیمیا همان تف وی بر طبق سیمین افتاد و در حال زر شد خوارق دیگر نیز از وی مسموع شده است چندگاه در دهلی تشریف داشت و در بیانه و آگره و نواحی آن نیز می بود عمر او بست و پنج سال بود وفات او ثمان و اربعین و تسعمائة و قبر او در بعضی از قریات مندوست رحمة الله علیه. سنه ۹۴۸

میر سید ابراهیم رحمة الله علیه

بن معین عبد القادر الحسنی القادری الایرجی بزرگ بود متبرک و دانشمند کامل در سائر علوم عقلی و نقلی و رسمی و حقیقی عبور نموده کتب بسیار از هر علم مطالعه کرده و تصحیح فرموده و مشکلات آن را چنان حل کرده که هر کرا ادنی مناسبتی باشد نظر بر کتاب او کافی است و احتیاج او استاد نیست و الحق در دهلی در زمان او هیچکس مثل او در دانش نبود چندان کتب که اکثر بخط او و از کتابخانه او بر آمده که از حد حصر و ضبط خارج است و انصاف آنست که هر که معاصر او بود از وی استفاده نمود و قائل نشد باعلمیت او بی انصافی است و هم بعلت جهل و بی انصافی و ناحق شناسی اهل روزگار همیشه در زاویهٔ خود بمطالعه و تصحیح کتب مشغول بودی و درس کم گفتی و مردم را

مکتوبات شیخ

این سخن با سخن نخستین نقیض نیفتد و اگر گوئی پس چون ادراک ذات حق تعالی توجه شهود جز ببصیر نه وعدهٔ دیدار کلهم بسر که در آخرت است چیست و چگونه است جوابش آنکه قیاس کار دنیا بر احوال آخرت راست نیاید اینجا حوصله بصیرت تنگ و پرده های ظلمانی و نورانی برهم نشسته و مدرک در مضیق جهات محبوس و محصور گشته تا آنجا که فسحت و نورانیت و انکشاف دیگر است تفاوت بسیار است آن را برین قیاس نتوان کرد خود کدام چیز دنیا با آخرت می ماند آن وسعت و بسطت که بهشت راست و آن قوت و احاطه که اهل بهشت راست کجا در حوصله ادراک و قیاس این عالم می گنجد و اذا رایت ثم رایت نعیما و ملکا کبیرا و هم از تنگنای دنیاست که جزای بندگان در آن عالم نهاده اند که این عالم گنجایش آن ندارد دیگر آنچه در سنت واقع شده همین قدر است که خدا را عز و جل در آخرت ببینند آنجا این تدقیق تجرد ذات و اطلاق هستی مذکور نیست بنای آن بر عرف است و در عرف هر گز ذات را با صفاتش هم بینند بیتاب گویند او را دیدیم و بودن صفات یا احتجاب ذات در سطوت انوار عظمت و جلال انجا محو ذات نیست تا اگر جسمی بر آمینی سیاه یا سفید دراز یا کوتاه نشسته یا ایستاده مثلا با چندین صفات متعدد و متکثر که او در تنگوی کا در اهیدیم

از افاده محروم داشتی و کتاب خود را کس کمتر دادی مگر آنکه کسی را مخلص یافتی خدا داند که دیرا در پیچاچه منظور بود و شیخ عبدالعزیز حسن و صوفیان دیگر پیش او از علوم توم تلمذ کردندی و از مشائخ و علما مردم بزرگ بخدمت او شتافتندی و آوی چنانچه از فنون علوم احراز نموده بود از برکات صحبت درویشان و ربط بسلاسل مشائخ خانوادهای ایشان و اوراد و اشغال و اذکار و دعوات و طریق تربیت و ارشاد نیز جمع کرده بود و نسبت او بسلسلهٔ علیهٔ قادریه بر همه غالب ست مرید شیخ بهاء الدین قادری شطاری است و رساله که شیخ بهاء الدین در طریقه شطاریه تصنیف کرده گویند که برای او کرده است و گویند که وی بیواسطه از شیخ نظام الدین در معامله خرقه یافته است و در مجلس سماع حاضر نشدی چنین شنیده شده است که شیخ رکن الدین بن شیخ عبدالقدوس می گفت روزی بخدمت وی عرض کردم که امروز عرس حضرت خواجه قطب الدین ست قدس سره اگر تشریف برند و در مجلس حاضر شوند حا کمند فرمود شما بروید و بزیارت قبر ایشان مشرف شوید و بروحانیت ایشان متوجه باشید تا چه می فرمایند پس من بزیارت رفتم و در مقابلهٔ قبر شریف خواجه متوجه روحانیت وی قدس سره نشستم و مجلس سماع گرم بود و قوالان و صوفیان بجوش و خروش در این اثنا حضرت خواجه می فرمایند که این بدبختان دماغ ما را بردند و وقت ما را مشوش ساختند پس من بخدمت میر سید ابراهیم آمدم خنده کردند و فرمودند که اکنون ما را معذور می دارید یا نه عرض کردم این چنین ست که می فرمایند حق بجانب شماست والله اعلم قدوم او در دهلی در اواخر عهد سلطان سکندر بود در حدود سنه ۹۲۰ عشرین و تسعمائة و وفاتش در عهد دولت اسلام شاه در سنه ۹۵۳ ثلث و خمسین و تسعمائة و قبر او در مقبرهٔ سلطان المشائخ در خانقاهی که پایان روضهٔ امیر خسرو ست علیه الرحمة والغفران۔

سید رفیع الدین صفوی رحمة الله علیه

جامع بود میان فضائل حسبیه و نسبیه آبای کرام ایشان همه علما و صلحا و اتقیا بوده اند میر معین الدین صاحب تفسیر معینی از اجداد اوست که سالها مجاور مدینه رسول صلی الله علیه وسلم بوده است و هنوز از اولاد وی در مکه معظمه ساکن اند و این تفسیر معینی تفسیریست موجز و منقح و مفید و رسائل دیگر در مقاصد جزئیه مشتمل به تحقیقات غریبه نیز دارد و شیخ صفی الدین عبدالرحمن که نسبت بوی سلسلهٔ ایشان را سادات صفویه گویند نیز از اجداد عظام اوست از مشائخ حدیث قدوة المحققین مولانا جلال الدین محمد دوانی ست البشارة سادات سلامیه نیز گویند غالبا یکی از اجداد ایشان از روضهٔ مقدسه حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم آواز جواب سلام شنیده بود و میر سید رفیع الدین نیز دانشمند بود و محدث و بغایت جود و سخاوت و خلق و لطف داشت در معقولات شاگرد مولانا جلال الدین دوانی ست گویند که مولانا در شیراز از رعایت سابقه حقوق و بزرگی آبا و اجداد او هم بخانهٔ ایشان آمده درس می گفت و در حدیث شاگرد شیخ شمس الدین محمد

مکتوبات شیخ

و دریافتم و آنچه فلسفی گوید مرئی اعراض ست و علم بجسم باستدلال عقل ست یا وهم ست نظر بعرف و آنکه عرفا ملاء صوفیه می گویند که ذات بحت مدرک نگردد و در حیطه خیال ندر آید حقیقتی ست که بیان کردند برای اظهار عجز از معرفت ذات حق و علو و تنزه و تقدس او از احاطه ادراک خلق بدین بوجه دیدار آخرت آن و جهی که مذکور شد منافات ندارد تا اینجا این آمد که ذات حق جل و علا در آخرت به بصیرت توان دید خواه بجهت خاصیت آن نشاره یا بنابر عرف و آنکه دیدن به بصر خبر داده اند بجهت آنست که آنجا بصر را صفت بصیرت بخشند و ظاهر را رنگ باطن برآرند و شرائط و خواص که در رویت بصری واقع ست سقوط پذیرد و مکان و جهت و مقابله و قرب و بعد حکم عدم گیرد و بعضے از عرفا گفته اند که ما یقین میدانیم که دیدن و دریافتن حق به بصیرت ست و چون شارع خبر داده که بصر را در آنجا مدخلی خواهد بود آمنا و صدقنا اگر می گفت که چشم شما را یا قفای شما را و گوش و دوش شما را دخل خواهد بود نیز قبول می کردیم و ایمان می آوردیم یعنی صفت بصیرت را در هر عضو که پیدا کند تواند چه نسبت بصر و بصیرت همه عادی ست و جعلی و الصار تخلق تعاد معلاء حق ست تعالی شانه بهر چه نماید

ابن عبد الرحمان السخاوی الحافظ المصری ست کہ از محققین ارباب حدیث و قدوۂ متاخرین ایشان است گویند کہ شیخ سخاوی پیش از آنکہ میر رفیع الدین بصحبت او برسد سند اجازت پنجاہ و چند کتب اِنوشتہ بروی فرستاد بعد ازان بصحبت او رسید و مشافہۃ حدیث ہا ازوی شنید و مدت مدید تلمذ نمودہ و اصل سید از شیراز ست و تولد او ہم در انجاست بعد ازان بعضے از آبا کرام او بجانب حرمین شریفین رفتہ متوطن شدند و او در زمان سلطان سکندر از گجرات بدیار دہلی تشریف آورد سلطان سکندر را در حق او اعتقاد عظیم پیدا شد اگرچہ وی در امور دنیویہ بوسائل و وسائط رسمیہ تعلق می نمود اما ہمہ را ایثار می کرد بمصرف میرسانید و باذن سلطان سکندر ہم در آگرہ اقامت فرمود و الآن ہیچکس از اخلاف آن چنان نیست کہ بہ نسبت فرزندی او دی مناسبت داشتہ باشد سلسلۂ ایشان بالکلیہ منقطع شد و کس نماند انا للہ و انا الیہ راجعون وفات او در سنہ ۹۵۴ اربع و خمسین و تسعمائۃ و قبر او ہم در انجاست کہ خانۂ او بود رحمۃ اللہ علیہ۔

شیخ بہاؤ الدین مفتی آگرہ رحمۃ اللہ علیہ

بغایت مردی بزرگ بود عالم و عامل و معمر و متبرک و متدین بود و در سخاوت و اعانت و امداد مسلمانان یگانۂ عصر از اولاد شیخ الاسلام بہاؤ الدین زکریاست توفی فی سنۃ ۷۶۶ ست و ستین و سبعمائۃ شیخ جنید ولد او نیز از نیکان بود رحمۃ اللہ علیہ۔

شیخ حاجی حمید رحمۃ اللہ علیہ

مرید شاہ قاذن ست و وی مرید شیخ عبد اللہ شطاری مسافرت بسیار کردہ و کوزۂ او بمقدار یک سبو بود و عصای در دست و مصلای بر کتف کردہ می گشت بسیار ضعیف البنیہ بود و شیخ محمد الملقب بغوث باہشت برادر مرید او بود گویند کہ روز اول کہ بقصد ارادت رفت حاجی حمید برخاست و او را در کنار گرفت و گفت بیا شیخ محمد غوث پرسیدند کہ او را بی سابقہ کار غوث خواندن بچہ سبب ست گفت باکی نیست پدر پسر خود را نام شاہ عالم می نہد و شیخ ابو الفتح پسر شاہ قاذن بود در وقتی کہ ہجوم خلائق بر حاجی حمید بسیار شد بر شیخ ابو الفتح رفت و خلافت گرفت تا سبب کوفت خاطر پیرزادہ نگردد اما در اصل خلیفہ شاہ قاذن ست و ازین جہت ست کہ شیخ محمد در شجرۂ خود نام شیخ ابو الفتح را نمی نویسد و این معنی سبب کوفت خاطر شریف شیخ ابو الفتح شدہ بود اما شیخ محمد غوث سالہا در قلعہ کلینجر ریاضت نمودہ و دعوت اسمار الٰہی کردہ و در آخر کار حظے وافی و قسطے کامل از عزت و شہرت و مال و جاہ و عظمت نصیب و گشت و نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ انار اللہ برہانہ معتقد او شد وفات او در سنہ ۹۶۷ سبع و ستین و تسعمائۃ و مقبر او در گوالیار ست و قصۂ انکار علمای گجرات بروی بتقریب بعضے رسائل وی کہ مردم آن را معراج نامہ گویند مشہور ست

توان دید والسلام و صل یا من
ای قلم ساعتی بایست و چندین
تیز مرو و نفس راست کن و عنان
گردآور و روش خود در لگدزار و
بی تحاشی جولان مکن کہ مجال سخن
تنگ ست این ہمہ حقیقت کہ می
چیست بر سر قصہ خود رو و بگو
کہ حال چیست حال نیکوست
والحمد للہ علی کل حال آخر تو خود
قیاس کن کہ چگونہ بود حال دردمند
حیران اسباب سفر آمادہ ساختہ
و توشۂ راہ برداشتہ کہ بیکباک
آواز طبل رحیل بشنود و در رواز
سفر افتد و بی قوت پای در راہ
نہد الحمد للہ کہ زاد امید و کمر بستہ
بر راحلہ توکل نشستہ رو براہ وطن
اصلی و شوق دیدار دوستان حقیقی
دارد و بالجملہ قصہ اینست کہ یکبار
بہیبت و صلابت تمام آواز
کوس رحیل شنیدہ و بعد از شنیدن
دیدہ بہ آواز این کوس آوازہای
بلند تر از ان مثل آواز طبل غازی
مانند چیزی نیز شنیدہ تہیۂ سفر
گشتہ بود و پای نشستہ ہست
تا چہ فرمان رسد الآن یکپارہ
زمان می گذرد کہ آن آوازہا را
فرو نشستہ می بینم و ندای صدای
ازان نمی شنوم تا واقع چیست
آیا غفلتے بحال طبال کرد روایت
طریان آن بروی راہ یافت
یا بکندن اطناب و برداشتن خیام
و سواری سفریان و برخواستن
راہیان منتظر ماندہ یا توقفے
از حضرت سلطان در حکم سفر
و مہلتے و رزی چند واقع شد

بود اسد اعلم و شیخ بهلول برادر شیخ محمد بود و نیز بواسطه اعتقاد بادشاه مذکور در اعلی مراتب جاه و عظمت رسید و در آخر بدست میرزا هندال شهید شد قبر او بر دروازه قلعه بیانه است ۔

میر سید عبد الوهاب رحمة الله علیه

ابن سید عبد الحمید سالوری بزرگ بود متبرک سن نقل ست که وی در اوان صغر همراه پدر در حوض در آمده بود تا غسل کنند مردی از درون آب پیدا شد و او را در آب کشید و ناپیدا ساخت بعد از مدت مدید هم از آب سر بیرون آورد با نسبت فیض و فتح باب علم و نیز نقل کنند که والد او روزی هدایه فقه درس می گفت و او با اطفال هم در انجا بازی می کرد در اثنای درس سخنے مشکل شد و اند رحیزی باید رگفت که آن اشکال صورت انحلال پذیرفت بعد از بلوغ بدرجه رجال بمطالعه و تدریس علم اشتغال داشت روزی در کتاب خانه که هر جانب کتابها نهاده و اجزا افتاده بود نشسته مطالعه می فرمودند شخصے بر سیمای غیبیان بخلوت او در رسید اشارت بجانب کتابها کرد باد ای که اینها چیست و اشتغال بدان چه حالتی در باطن او پیدا شد که باختیار از همه بر آمد و بطاعت و عبادت مشغول شد و از بحث و مطالعه دست باز داشت مات رحمة الله سنه ۹۶۵ خمس و ستین و تسعمائة و قبر او هم در سالوره است ۔

میر سید عبد الاول رحمة الله علیه

ابن علاء الحسنی مرید بعضے از اولاد میر سید محمد گیسو دراز ست که در دکن اند دانشمند بود جامع جمیع علوم عقلی و نقلی و رسمی و حقیقے و در اکثر علوم تصنیفات دارد بر صحیح البخاری شرحی نوشته مسمی بفیض الباری و رساله فرائض سراجی را نظم کرده و بر ان شرحی تعلیق نموده و رساله دیگر دارد فارسی در تحقیق نفس و معرفت آن و انچه متعلق ست بدان بغایت محققانه نوشته است و مختصری در سیر نیز نوشته منتخب از کتاب سفر السعادة بر اکثر کتب حواشی و شروح تعلیقات دارد بغایت مسن و معمر بود در آخر عمر نسبت انکسار و غربت و مشرب بر حال او غالب آمده او را از علوم رسمیه فی الجمله ذهولی دست داده بود از هر قسم علم کتب بسیار داشت آبا سید از زیدپور بوده اند که قصبه ایست از مضافات جونپور بعد از ان بولایت دکن رفته و تولد او همدرانجا شد و همانجا تحصیل علوم نمود و مکرم و مبجل شد و در آخر حال بگجرات آمد و از انجا بحرمین شریفین رفت باز باحمد آباد عود نمود و در آخر باستدعای خانخانان محمد بیرم خان شهید که در شفقت بر خلق خدا و محبت درویشان و تربیت علما و فضلا با آن علو شان و رفعت مکان که وی داشت بی نظیر عالم بود متوجه ولایت دهلی شد پیش از انکه ملاقات واقع شود مدت دو سال کمابیش

کیفیت حال تردد و حیرانی ست تا چه حکم شود اگر حکم سفر در رسید بسم الله اخترت الرفیق الاعلی و اگر چند روز مهلت ست الحمد لله علی نعمة الله و بر تقدیر مهلت و توقف سفر حیرانست که یارب این چند روز عمر هفت بدست آمده را چه کنند و این غنیمت بیخ جهاد رسیده را کجا نهند و ای اگر این همه تنبیهات و تحذیرات را دیده و شنیده بلا بر سر غفلت افتد و هم آغوش نفس و طبیعت گردد و براه خلاف رود اما بحکم لو ردوا لعادوا لما نهوا عنه باز می بینیم نفس و طبیعت را که بر کار خود میروند در چیزه خود می نشینند و این حال گذشته را کان لم یکن و نسیا منسیا می انگارند مگر سرشت آدمی زاد چنین افتاده و طبیعت وی چنین سرشته اند بزبان دیگر گویم تقدیر الٰهی چنین رفته و قضای وی چنین نشسته تبدل و تغیر تقدیر ممکن نبود و حکم قضا بدیگر گون نگردد جف القلم بما هو کائن الحمد لله علی کل حال و اعوذ بالله من حال اهل النار عاقبت بخیر است انشاء الله تعالی و آخر دعوهم ان الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سید المصطفے الامین المبین و آله و اصحابه و اتباعه اجمعین

الرسالة الحادیة والثلثون سلوک طریق التعلیم بیان حقیقة الرضا و التسلیم

در شهر دهلی در صدد حیات بود آخر در سنه ۹۶۲ تمان و ستین و تسعمائه برحمت حق پیوست قبر او در درون قلعه دهلی ست نزدیک بکشک نرور در میان گور غریبان افتاده ست رحمة الله علیه **نقل** از رساله معرفت نفس

فصل - آنکه نفس لفظی مشترک ست گاه نفس گویند و ذات و حقیقه شی خوانند چنانچه در آیه تعلم ما فی نفسی و لا اعلم ما فی نفسک و گاه نفس گویند و روح علوی خوانند و آن - انفس ناطقه گویند و گاه بخار لطیف خوانند که از جوف دل بتصعید حرارت غریزی متصاعد شود و از راه مجاری عروق بجمیع اجزا و اعضای بدن جاری ست و از فرق تا قدم در تمام بدن ساری چنانکه دو شخص متماثل باشند در قد و قامت و در لاغری و فربهی یکی ظاهر که بدن ست و یکی باطن که نفس ست و مثال بدن پیراهنی ست بر تن و مثال نفس بخاری عمودی که در جمیع اجزا پیراهن رسد و بشکل پیراهن برآمده گوئیا یک آدمی بخاری در تن هر آدمی قائم است و باید دانست که این آدمی بخاری حیوانی ست که حس و حرکت و حیات بدن بدوست و در حقیقت متحرک و حساس اوست و جوع و شبع و حرص و هوا و جمیع صفات نفسانی بدو قائم ست و در عرف تصوف مراد از لفظ نفس همان ست **فصل** آنچه در آیه کریمه فرموده ثم انشاناه خلقا آخر ای ثم انشانا بارسال الروح الانسانی بعد ما کان نباتا خالیا عن الروحین و آنچه در حدیث صحیح وارد شده ثم یرسل الله ملکا باربع کلمات همین معنی دارد و باید دانست که اول تسخیر حیوانی و ابتدا تعلق انسانی معا یک بارگی می باشد و وجود انسانی بی حیوانی ممکن نیست و کذا العکس در انسان زیرا که بلاشک بعد مضی سه اربعین نفخ روح انسانی می شود و همان ساعت جنین در شکم متحرک می گردد پس بینهما تلازم باشد **فصل** روح انسانی در غایت صفا و نهایت لطافت با این بدن کثیف ظلمانی هیچ مناسبتی نداشت و روح حیوانی فی الجمله صفا و لطافت داشت آن روح انسانی بواسطه مناسبتی که با روح حیوانی داشت بحکم آنکه بعض الشر اهون من بعض با وی تعلق گرفت و در مرتبه اول بغایت محزون بود از جهت فراق مقام اما بتدریج با روح حیوانی الفت گیرد و آن مقام خود را فراموش کند بعضے ارواح تابع نفس شوند و بدرکات ردیه منحط گردند و بعضے نفس را مرکب خود سازند و آلت ترقی خویش و وسیله کسب کمال خود کنند چه ارواح بر مذهب تحقیق مجرد اند آلات و اعضا ندارند و قبل از ترکیب بدن امکان ترقی نداشتند **فصل** چون روح علوی مدتی در جوار موثر تام و مبدع برکمال جلت قدرته بود و تاثیر مذکوره وانوثت مناسب او بود و روح سفلی چون در مقام بعد و تاثر واقع ست متاثر شدن وانوثت مذکوره لائق او آمده پس از ازدواج روحین مولودی حاصل شده که نام وی قلب ست و وی ذو الوجهین و منقلب ست و جهی بید ر دارد و جهی بمادر و باید دانست که مدرک محسوسات نفس ست و مدرک معقولات روح و مدرک اشیای مرکب از معقول و محسوس قلب ست پس باید که را مدرک اشیاے که نه محسوس باشد و نه معقول و آن ذات و صفات خداوند ست تعالی شانه چیزی دیگر باشد پس برحمت شامله لطیفه دیگر اعلی

مکتوبات شیخ

لا اله الا الله محمد رسول الله نعمتهای الٰهی که بر بندگان خود افاضه نموده است غیر متناهی ست حصر و احصای اجناس و انواع آن از احاطه عقل و حیطه وهم و خیال بیرون ست چه جای افراد و اشخاص آن و اگر فرضا جزوی از نعمتهای حسی را چنانچه اکل و شرب مثلا تصور کنند و در اسباب و آلات و اطوار و احوال آن تامل و تدقیق نظر نمایند مشکل که سر از آن برآرند و استیفا و استقصای آن توانند نمود و محبوب و مرغوب ترین نعمتها بعد از ایمان و یاد داشت پروردگار تعالی عافیت ست و عافیت اگر بمعنی امن و سلامت از جمیع آفات و مکروهات ظاهر و باطن اراده نمایند خود شامل تمامه نعمتهای دنیا و آخرت افتد و لیکن معنی ظاهر و متعارف وی که تندرستی و صحت بدن ست نیز نعمتے هنیئے و دولتے گوارا ست و منشا و مدار استقامت احوال و باعث و موجب صدور افعال و اعمال اوست چنانکه گفته اند دین درست و تن درست و گفته است ؎ یا الٰهی تو تندرستی ده که زهر چیز تندرستی به و هرچه هست از عیش و کامرانی دنیا و افعال و اعمال دین مبنی بر وجود عافیت و تندرستی ست نعم اینجا لطائفه هستند که بلا و نعمت و مرض و صحت و رنج و راحت و نیست و هست در ایشان

وصفی فرستاد بقلب تعلق داده آن را سر خوانند و لطیفه دیگر اصفی از همه فرستاد و بسر متعلق ساخت و آن را خفی نامند و کشف ذات متعالی بچشم خفی شود چنانچه در حدیث قدسی وارد شده و فی الخفی انا و این لطائف احتمال دارد که همراه روح علوی در هر فرد انسانی مودع باشند و بحسب حجب ظلمانی نفس و صفات وی مستور مانند و بعد تزکیه نفس و تصفیه قلب و تجلیه روح بظهور آیند و احتمال دارد که بعد تجلیه روح محدد آنها تعیّن شوند و هو علی کل شیء قدیر و چون لطائف مرتبه معلوم شد روح حضرت صلی الله علیه وسلم ابو الارواح و معدن همه انوار است و منشا همه موجودات پس همه لطائف مذکوره را کالبد فرض باید کرد و روح حضرت صلی الله علیه وسلم جان همه و تعلق روح حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم با سائر ارواح و لطائف و تصرف وی در آن همچو تعلق و تصرف روح علوی بود در نفس و بدن و جمیع لطائف بلکه همه موجودات تحت تصرف آن روح مقدس باشد و آنچه ارباب کشف و شهود بیان کرده اند که ورای روح انسانی روح قدسی ست اشارت بروح پرفتوح حضرت تواند بود صلی الله علیه وسلم

فصل روح حیوانی و انسانی و قلب در هر بدن جزئی حقیقی ست متغایر آنکه در بدن دیگر ست اما سرّ و خفی ظاهر آنست که هر یکی از ایشان روحی و ملکی ست بصفت وحدت و جزئیت بجمیع ابدان و نفوس و ارواح انسانی متعلق گشته و در همه آن متصرف و بیان تعلق روح واحد در ابدان متکثره آسان ست مثلا نفس انسانی در بدن و جمیع اعضا و اجزای وی متصرف ست فرض کنیم نفسی باشد قوی چنانچه در بدن تصرف می کند در تمام خانه و در و دیوار آن نیز می کند با آن معنی که دیوار شرقی را غربی سازد و غربی را شرقی و مانند آن و کذلک نفسی دیگر قوی تر باشد که در تمام شهر متصرف باشد پس تمام شهر بمنزله اعضای او بود و همچنین نفسی باشد که در تمام اقلیم و نفسی باشد که در تمام زمین و نفسی باشد که در تمام عنصر و نفسی باشد که در تمام افلاک و عناصر تصرف کند مثلا روح جبرئیل علیه السلام بدن وی مجموع افلاک و عناصر باشند و محیط همه سموات سبعه بود و لهذا مقام او سدرة المنتهی ست که فوق سموات سبعه است و ازینجاست که چون یوسف علیه السلام در چاه انداختند جبرئیل علیه السلام را امر شد که ادرک عبدی یوسف هنوز بقعر چاه نرسیده بود که جبرئیل او را بکف برگرفت و بآسانی فرود آورد پس جبرئیل را نگویند که مسافت هفت هزار ساله بیک لحظه قطع کرده و بچاه رسید بلکه هر هفت آسمان و عناصر اعضای او بیند و تصرف او درین عالم مثل تصرف شخص بود در اعضای او گویا دری از عقد گردن جبرئیل علیه السلام فرو ریخت و هنوز تا بسینه نرسیده بود که بدست گرفت و همچنین عزرائیل علیه السلام را روحی ست که جمیع ارواح اعضای او بیند پس تصرف وی در قبض ارواح مانند تصرف شخص بود در اعضای او و تصور این معنی اساس اثبات معجزات انبیا علیهم السلام و کرامات اولیاست چه نفس ولی و نبی می باید که در خارج بدن تصرف می کند همچنان کند در بدن و چون روح مقدس حضرت صلی الله علیه وسلم جان همه عالم ست باید که در همه اجزای عالم متصرف باشد و ازینجاست که باشارت قمر را دو شق کرد گویا قلامه ناخن از ناخن جدا فرمود

فصل چون نهایت سلسله ارواح و لطائف بر روح حضرت

یکسان شده و معنی عافیت نزد ایشان سکون قلب مع الله ست در هر چه دل با خدا آرام گیرد و برقرار بود عافیت ست چه بلا و چه نعمت اگر دیگران اقرار و آرام منحصر در نعمت و راحت ست ایشان را در رنج و بلا همین حال ست

ع راحت وصلت برای جمع پریشان

دو کرامه بابلا و محنت هجران تو خو کرده ایم * و غالبا معنی یکسان بودن بقای نسبت و شهود منت ست یعنی آن نسبتی که بالخدا دارند و یقینی که بفعل و اراده اوست باقی ست در راحت و نعمت مشاهده لطف و انعام او می نمایند و در بلا و محنت نظر بر قهر و جلال او دارند اما آنکه تشویش و رقت و تغیری در حال پیدا نشود و خلل در کارخانه وجود نیفتد و هر دو حال تمام مساوی بود معقول حال ما نمی افتد انیقدر هست

ع هر جا که باشم خدا دانمت * بهر گوشه کافتم ثنا خوانمت *

گر سبق توام ز ذوق و صالت دارم * ور مهجورم یاد جمالت دارم * در ناخوشی و خوشی بهر حال که هست * فارغ ز تو نیستم خیالت دارم * ملاد بر تفاوت احوال سختی و نرمی محنت یا بلا ست تا بلا چه * ریود و ثقال بر کسی چه مقدار باشد و الله اعلم بحقیقة الحال

وصل صبر بر بلا و رضا بقضا دو مقام اند که مسلمانان را لا سیما اهل خصوص قرب را ایستادن درین دو مقام واجب ست

صلی الله علیه وسلم منتهی شده و آن روح مقدس جان همه ارواح باشد بالاترک مرتبه بیش نمانده و آن آنست که ذات متعالی حق سبحانه ولله المثل الاعلی بمنزله جان روح حضرت باشد

حق جان جهان ست و جهان جمله بدن — افلاک و لطائف چه تو لے این تن
افلاک و عناصر و موالید اعضا — توحید همین ست دگر حیله و فن

فصل باید دانست که نسبت تصرف و هستی حضرت سبحانه بجمیع ذات عالم علی السویه ست و هر ذره آئینه و مظهر جمال باکمال آنحضرت ست و مع هذا در وقت ندا و خطاب توجه بدل صنوبری کردن بنابر آنست که دل معدن روح حیوانی ست و باقی لطائف بروح حیوانی متعلق اند پس توجه بقلب توجه بجمیع لطائف باشد و بالجمله توجه بقلب موجب فتح بابست و مقدمه کشف لطائف ثم فثم علی الترتیب تا نهایت الامر مکاشفه انوار قدسیه ذات و صفات حضرت حق سبحانه هم ازین طریق باشد و لهذا گفته اند در قلب صنوبری روزنیست که باآن روزن کشف علوم غیب و مشاهده مراتب جبروت و لاهوت گردد

لشکر حسنت نگنجد در زمین و آسمان — من درین فکرم که اندر سینه چون جا کرده

فصل درین مقام لطیفه بخاطر رسیده که ملوک را سه مقام می باشد.

اول عمارتی وسیع و عالی که همه لشکر در وی حاضر شوند و وزرا و کارکنان و عمال در هر گوشه و زاویه بنشینند و حل و عقد و رتق و فتق و عزل و نصب و عطا و منع و عرض عساکر و محاسبه اعمال نمایند.

دوم مقامی متوسط که پادشاه با جماعت مختصان آنجا مجلس میدارد و عوام الناس و سائر مردم لشکر را آنجا دخل نیست و اصحاب مجلس در انجا بحقوق خدمت حضور قیام می نمایند و بانواع عطیات و تشاریف محظوظ می شوند و بحلاوت لذت قرب متلذذ می گردند.

سوم عمارتی مختصر که حرم حریم غیرت و سرادق خلوت و عصمت ست که پادشاه در انجا خلوت فرماید و هیچ از خاص و عام و بیگانه و آشنا را مجال و مساغ نمی باشد پس بر حکم الظاهر عنوان الباطن پادشاه پادشاهان را جلت عظمته نیز سه مقام ست.

اول عرش عظیم که محل فیض خواص و عوام ست و دیوان رزق مومن و کافر و وحوش و طیور و ماده وجود و بقاء جمیع حیوانات و نباتات و معادن و سائر لطائف و بسائط و مرکبات ست و چون عرش بالای همه عالم ست و مطالب عموم خلائق از عرش فائز می شود لاجرم بی اختیار بواطن همه آدمیان بجهت فوق متوجه باشد و وقت دعا و سوال سر بآسمان کشند.

مقام دوم کعبه مشرفه است که جز دوستان خاص و مومنان مخلص را آنجا دخل نیست و ایشان را در انجا انواع عطاها نصیب شود و بشرف مغفرت گناهان ما تقدم و فضیلت قرب ذو الجلال والاکرام مشرف و سرفراز گردند و کفار را آنجا نصیبی نیست.

و فرق در صبر و رضا آنست که در صبر تلخی و کراهتی هست که طالب بتکلف خود را بر تحمل شدائد و مکاره و بر داشت ثقل بلا قرار میدهد و بزور بران میدارد و چون بصبر خو کرد و عادت شد ترقی کند و پای در مقام رضا نهد

ع صبر تلخ است و لیکن بر شیرین دارد

این معنی دارد اگرچه جزای صبر که فوز بغنیمت وجود فرح ست در دنیا و آخرت نیز شیرین ست و در رضا سکون و آرام است که تکلف ابدان راه نبود و بعضی گویند بلکه حلاوت یابد و بلا را لذید شمارد و مقام رضا پیش مقام عالی ست و بالاتر ازان مقامی در مقامات سلوک نیست چنانکه در احوال بالاتر از حال محبت حالی نه و رضا هم از محبت خیزد و هرچند محبت غالب تر رضا و تمام تر اینجا گفت آنکه گفت الرضا وجدان الحلاوة فی البلاء و اینجا نکته الیست که بعضی محققین گفته اند که رضا از مقامات قلب است یعنی اگر قلب برقرار بود ازان تقلبی که صفت اوست محفوظ گردد رضا حاصل ست اگرچه نفس و طبیعت بخاصیت خود مضطرب گونه داشته باشند و المی یابند مادام که در سکون و آرام دل تشویش و اضطراب راه نیابد و ازان حیثیت که فعل محبوب است مرضی و محبوب و لذید باشد مثلاً محبوب اگر شمشیر زند بلا ادراک

مقام سوم قلب بنده مومن ست قال الله لا یسعنی ارضی و لا سمائی و لکن یسعنی قلب عبدی المومن و در آیهٔ کریمه بسم الله الرحمن الرحیم اشارتے برین سه مقام ست و تاویل آن برین نهج ست بسم الله المتجلی علی عرش قلب المومن بالعزة و الوحدة الرحمن المتجلی علی عرش العظیم بالرحمة العاملة الشاملة الرحیم المتجلی علی عرش الکعبة المشرفة بالرحمة الخاصة المختصة بالمومنین آنچه ذکر رکنی مشهور ست که متوجه قبله نشسته سه بار اسمی گویند و اشارت بفوق و قدام و قلب می کنند مراد همین عروش ثلثه است الله سبحانه اعلم

شیخ علی بن حسام الدین رحمة الله علیه

ابن عبد الملک ابن قاضی خان المتقی القادری الشاذلی المدینی الچشتی رحمة الله علیه کامله و اسعه تامه آبا کرام او از جونپور آمده و تولد شریف وی در برهانپور و هم در اوان صغر در هفت و هشت سالگی پدر وی را در خدمت شاه باجن چشتی که در برهانپور بود برده و مرید ساخته بود و در قریب آن ایام بسفر آخرت خرامیده وی بعد از فوت پدر بمقتضای طبیعت بشری چندگاهی بلذات حسیه مشغول بوده در ایام شباب در ملازمت بعضے از ملوک هند و آمده قدری از اموال و اشیای دنیا بدست آورد هم در ان اثنای جاذبهٔ عنایت و هدایت در رسیده و حقارت متاع دنیا و فنای اهل آن در نظر آمده در خدمت شیخ عبد الحکیم بن شاه باجن رسیده خرقهٔ خلافت مشائخ چشتیه پوشیده و چون در اصل فطرات وی نشاء عزیمت تقوی و ورع غالب بود بجانب دیار ملتان سفر کرد صحبت شیخ حسام الدین متقی رحمة الله علیه برسید و سلوک طریقه و ورع و تقوی را بامداد و تعاون برکات صحبت ایشان پیش گرفت و در مدت دو سال تفسیر بیضاوی و کتاب عین العلم را در ملازمت ایشان مطالعه کرده همراه زاد تقوی و راحلهٔ توفیق عزیمت حرمین شریفین زادهما الله تعظیما و تشریفا یافت و در انجا با شیخ ابو الحسن بکری رحمة الله علیه که بالاجماع از اولیا زمان خود بود صحبت داشت و تلمذ نمود و دیگر علما و مشائخ عصر را که در ان دیار تشریف بودند دریافت و استفاده نمود و در انجا بزرگی بود که او را شیخ محمد بن محمد ابن محمد السخاوی می گفتند از وی خرقهای خلافت سلسلهٔ علیه قادریه و شاذلیه که بقطب الوقت شیخ نور الدین ابو الحسن علی ابن الشاذلی منتهی می شود و مدینیه که بحضرت شیخ ابو مدین شعیب المغربی قدس الله اسرارهم می رسد پوشید و در مکهٔ معظمه رخت اقامت و استقامت نهاده عالم را بانوار طاعت و مجاهدات و بآثار افاضت علوم دینی و افاضت معارف یقینی مستنیر و مستفید ساخت و بجمع و تصانیف کتب و رسائل در علم حدیث و تصوف اشتغال فرمود بعد از مشاهدهٔ آثار خیر ایشان از تو الیف و غیر آن عقل حیران میشود و بجزم حکم می کند که اینهایی توفیق کامل و برکت شامل که ناشی از کمال مرتبه استقامت و رسوخ درجه ولایت باشد وجود نگیرد جامع صغیر و کتاب جمع الجوامع شیخ جلال الدین سیوطی را که احادیث بترتیب

مکتوبات شیخ

الم نزد طبیعت بخاصیت مکروه و ناملایم خواهد بود اما چون از دست محبوب ست و باعث التفات و عنایت اوست لذیذ و محبوب نماید کل شی من الملیح ملیح در طور محبت مجازی در جور و جفای محبوب شواهد بر وجود این معنی توان یافت و استعمال دارو تلخ بامید شفا نیز مثال آنست زیرا که حکم طبیعت اضطراری ست و بنا را این مقامات بر اختیار ست یا رب مگر شعور نماند و تمیز برخیزد و این حالت سکر و استغراق ست که مستان مجذوبان را بود و صبر و رضا و امثال آن مقام هوشیاران و بیداران ست که ایشان را اهل صحو و تمکین خوانند و مجاذیب مجانین را ازین کمالات نصیبے نبود و لهذا عقلا را بر مجانین فضیلت نهند قال غوث الثقلین الشیخ محی الدین عبد القادر الجیلانی قدس الله روحه و اوصل الینا برکاته و فتوحه سد عباد عقلاؤ مجانین العقلا افضل [illegible] اگر چنانچه افتد که سطوت سلطان محبت بر تمامه قوی و جوارح غلبه آرد و زمام ملک و مشاعر سرایت کند و همه بر امتثال حکم سلطان محبت متفق و متحد شوند به روح و قلب و چه نفس و طبیعت چنانکه در حدیث سید عارفان کاملترین کاملان علیه من الصلوات افضلها و من التسلیمات اکملها اشارتی بدان واقع ست که اللهم اجعل

یاد هم [illegible]

حروف تهجی جمع کرده و از دهای احاطه جمیع احادیث نبوی از اقوال و افعال کرده صلی الله علیه وسلم
بتبویب فرموده و برابواب فقهیه ترتیب داده و الحق نظر دران کتاب بهاظاهر می شود که چه کارها کرده و چه
تصرفات نموده و بار دیگر منتخبی ازان گرفته و اکثر مکررات را انداخته آن نیز کتابی مهذب و منقح آمده گویند
که شیخ ابوالحسن بکری می فرمود که للسیوطی منة علی العالمین وللمتقی منة علیه و دیگر رسائل و کتب تصنیف
کرده که سالکان طریقت و طالبان آخرت را سرمایهٔ وقت و مددگار حال باشد مجموع تصانیف
و توالیف وی از صغیر و کبیر عربی و فارسی از صد متجاوز ست و اول تصانیف او رساله تبیین الطرق
ست که به تصنیف آن از غیب ملهم شده دیگر مجموعه حکم کبیر کتابی ست نافع شامل خلاصه هرچه در تمام
کتب تصوف ست بیاران خود می فرمود که علامت فهم کردن شما این کتاب آنست که هر چه از
وقائع این راه مشکل شود از انجا حل کنید و هر مسئله از مسائل این علم که پرسند از وی جواب دهید
و اشتغال وی به تتبع سنن و احادیث نبوی صلی الله علیه وسلم تا آخر وقت حیات بود که دران وقت
بمقتضای عادت بشری جنبیدن ممکن نباشد شب و روز بتالیف کتب احادیث و تصحیح و مقابله
آن مشغول بودی گویند که در فهم دقائق و استنباط معانی و نکات بمرتبه رسیده بود که علمای کبار
که دران دیار شریف بودند غیر از تحیر و تحسین نمی نمودند و شیخ ابن حجر که در زمان خود اعظم فقها و اعلم علمای
مکه معظمه بود و در ابتدای حال استاد شیخ بود اگر در معانی بعضی احادیث متوقف و متردد شدی شیخ
گفته می فرستاد که این حدیث را به تبویب جمع الجوامع در کدام باب نهاده اند تا بقرینه و قیاس آن
بمعنی آن پی می برد و بارها خود را نسبت بخدمت شیخ تلمیذ حقیقی می خواند و در آخر مرید شد و خرقه
خلافت پوشید و علی هذا القیاس جمیع مشائخ و اکابر آن وقت بکمال فضل و ولایت وی معترف و
در رعایت تعظیم و تکریم وی متفق بودند و الآن نیز خواص و عوام آن دیار چنانچه مشائخ سلف
را یاد کنند او را نیز یاد می کنند و باقطع نظر از تصنیف کتب و نشر علوم که علماء ظاهر را نیز بعد از
حصول توفیق و برکت میسر باشد آنچه از ریاضات و مجاهدات و کرامات و محاسن اخلاق و محامد
اوصاف و رزانت افعال و متانت احوال و رعایت آداب ظاهر و باطن و تقوی و ورع از وی نقل
می کنند اول دلیل ست بر کمالات باطنی و احوال حقیقی وی و وصی در روز رحلت مجملی از احوال
صحبت خود با مشائخ نوشته است نسخهٔ آن که از خط شریف ایشان نقل کرده شد این ست بسم الله
الرحمن الرحیم والصلوة والسلام علی سیدنا محمد وآله وصحبه اجمعین هذا ما اوصی به الفقیر الی الله علی بن
حسام الدین الشهیر بالمتقی فی یوم خروجه من الدنیا و دخوله فی الآخرة ان هذا الفقیر لما کان صغیرا جعلنی
والدی رضی الله عنه مرید الشیخ الاجل باجن قدس سره وکان طریقه رحمة الله طریق السماع والصفا والتواجد
والهیجان فلما وصلت الی سن التمیز بین الحق والباطل اخترته و صحبت بشیخا عما باتا نوا ان المرید

حیث احب الی من نفسی و اهلی
و مالی و من الماء البارد علی العطشان
فرمود خداوند اگر دران محبت ترا
نزد من محبوب تر از نفس من
و اهل من و مال من و محبوب تر
و شیرین تر از آب سرد تر تشنه
از اینجا معلوم گردد که غلبه محبت
تا آنجا رسد که در طبیعت نیز
سرایت کند و از دوستی و لذت
آب سرد و شیرین که جبلت
آدمی زاد نیز به تشنگی بر آنست هر
قطعا اختیار رزاد در آنجا جلی
نیست غالب تر آید و در اینجا
نکته دیگرست باریک تر و بلند تر از
اول که این غلبه محبت و سرایت
در تمامه قوی و لطائف گاهی
بهت مزج و خلط این لطائف
و عدم تمیز احکام و آثار آنها
اتفاق افتد و این نیز در مجاذیب
و اهل سکر بود که در کشور وجود
ایشان بی ضبطی و بی ربطی
هست و احکام و آثار قلب
و نفس بطور قلب طبیعت بی تفصیل
و تمیز درهم و برهم گشته گاهی این
بران غالب آید و گاهی آن
بر این گاهی نفس بطور قلب
و گاهی قلب برنگ نفس آید
و از امتزاج و اختلاط آنها
احوال غریب و رنگهای
بدیع نامضبوط بی تخصص پیدا
آید که بتحقیق حکم سرایت کرانکشتی
انکجاست و مفسد از کجاست
بخلاف ارباب صحو و تمکین که
کارخانه وجود ایشان منتسق
و منتظم بود و هر چیز ایشان که

الصبی اذا جعل مرید الشیخ فهو بالخیار بعد البلوغ ان شاء رجعه شیخا وان شاء اتخذ لنفسه شیخا آخر موافقه
لوالدی فیما اختار لی فلما مات والدی وشیخی رضی الله عنهما لبست خرقة مشائخ چشت من الشیخ عبدالحکیم
بن الشیخ باجن قدس سره ثم اردت صحبة شیخ یرشدنی ویدلنی علی ما اهمنی من طریق الحق فقصدت بلاد
ملتان وصحبت الشیخ العارف بالله حسام الدین المتقی علیه الرحمة والغفران مدة ثم سافرت الی الحرمین الشریفین
وصحبت الشیخ العارف بالله ابا الحسن البکری قدس سره واخذت الخرقة القادریة والشاذلیة والمدینیة
ولبست هذا الخرق الثلاث من الشیخ محمد بن محمد بن محمد السخاوی قدس سره ونیز شنیده شده است که هم
در وقت رحلت در رقعه کاغذ چیزے نوشته بیکی از مخلصان خود سپرده بود چون بعد از رحلت
وی کشادند مضمون خط این بود اعلموا اخوانی رحمکم الله انه کان عندنا امانة من هذا الشان فاد یناها
بامر الله الی اهلها فهم من فهم والسلام و اعظم آثار خیر و اقوی براهین کمالات وی رحمة الله خلیفه راستین
و یار حقیقی اوست که مرکز دائرهٔ استقامت و قطب فلک ولایت ست که امروز باتفاق مشائخ
و فقرای آن دیار از زمین تا شام در مقام ولایت کبری متمکن ست و فقرا و مشائخ تمام آن دیار بدو تبرک
می جویند و اشارت می کنند و هو الشیخ الکامل العارف بالله عبدالوهاب بن ولی الله المحب الحنفی المتقی
القادری سلمه الله و ابقاه و وصل الینا من فتوحاته و نفعنا ببرکاته و برکات علومه و بعد از ذکر شیخ صفحه
بیان بذکر شمه از مناقب و مفاخر ایشان موشح و مزین می گردد انشاء الله تعالی و آنچه از احوال
شیخ در ینجا مذکور ساخته می شود از ایشان سماع دارد الا ما شاء الله می فرمودند که در ان هنگام که
ایشان بملتان در صحبت شیخ حسام الدین رحمة الله علیه می بودند در خلوت نشسته می بودند شیخ
حسام الدین کتابها را بر سر خود نهاده بدر حجره می آمدند و استیذان می نمودند و می گفتند حسام الدین
آمده است چه می فرمایند یک دو بار همین نوع می گفتند اگر در حجره می کشادند می نشستند و باهم مذاکره
تفسیر بیضاوی می نمودند آن مقدار که وقت خدمت شیخ الشارع داشت می نشستند و اگر در نمی کشادند
باز می گشتند بعد از آن چندگاه هم دران دیار که محل سکونت ابرار است سیر کردندی و در هر جا و هر مقام
که خوش آمدی و فراغ عبادت دست دادی روزی چند اقامت می نمودندی فرمودند که وضع ایشان
در ایام سفر آن بود که دو خریطه راست کرده بودند در یکی اسباب طعام و حوائج آن از برنج و ماش مجرد
و مخلوط و آرد و روغن و تیل و نمک و حوائج دیگر و ظروف طبخ و هیزم که خود از جنگل می آوردند هر کدام
ازین اشیا اندک بر می داشتند و اگر مقدار قوت دو سه روزه بودی آن را وقت سه چهار روز
می ساختند و در مسجد فرو نمی آمدند خانه بکرایه می گرفتند و می نشستند چقمق می زدند و آتش می گرفتند
و ابریق آب که مقدار یک مشک آب که بعد از فراغ از طبخ و وضوء و شراب اگر احتیاج غسل افتد نیز
توان کرد نیز بر میداشتند اول آب صاف می کردند و ظروفها را پاک کرده بدست خود طبخ می کردند

بجای خود باشد سوم مقام تجرد
و انفراد بوحدانیت ذات حق
متصل و روح در مقام شوق
و وداد بمحبت مولی سبحانه متعلق
و قلب در معرفت اسماء و صفات
وی تعالی و تقدس از آنچه تعلق
بعلویات از ثابت و نفس
و طبیعت در ادای حقوق و وفای
حظوظ احکام و آثار سفلیات
مشغول نه آنها مانع ازین و
نه اینها شاغل از ان نه مزج
و خلط را در صفای وقت ایشان
راهی و نه هیچ حال و غلبه را
سلطانی و احکام و آثار و احوال
و افعال همه این لطائف جدا
جدا بر وجه استقامت و اعتدال
موافق حق و مطابق حکمت
بوجود آیند و همه در کارهای
خود مستقل و مستبد و معتدل
باشند و هیچ یکی از دائره حقانیت
و استقامت و اعتدال برون
نیفتد این کمالی خاص جامعی
مخصوص ست که بر وجه اتم و اکمل
جز در جوهر ذات بابرکات سید
السادات صلی الله علیه وسلم که
اتم مظاهر و انور مشارق و اظهر
و اکمل خلائق ست موجود نباشد
و در غیر ذات شریفش وی در بعضی
از کمل اولیا از ارباب تمکین
بتفاوت استعداد و متابعت
و استمداد از مقام محمدی پرتو
این نور واسع و محیط نیز افتاده
والله اعلم وهو بکل شیء علیم سخن
بجای دیگر افتاد مقصود بیان
حال ضعف و ملالی و وحشت

وهرگز کسی را خدمت نمی فرمودند وباخدا عهد بسته بودند که استعانت بغیر نکنند وکاری که از دست خود برآید بکسی دیگر نفرمایند واگر بالفرض احتیاج کلی هم افتادی اول چیزی بدست آن کس میدادند بعد ازان خدمت می فرمودند ودر خریطه دیگر مصحف وچند کتاب که ضروری راه بودی برمی داشتند باین نزاهت وصفا وتجرید وتفرید سیری کردند واگر یکی التماس صحبت وخدمت می کرد قبول نمی کردند بعد ازان بدیار گجرات قدوم آوردند وسلطنت این دیار دران زمان بدست تصرف سلطان بهادر بود اورا باستماع اوصاف وکمالات ایشان جاذبه ملازمت وملاقات قوی شده است که بخدمت بیاید قبول نکردند وحالت ایشان دران وقت چنان افتاده بود که هر گوشه که میرفتند خلائق دنبال می گرفتند وچون پروانه بر شمع می افتادند وایشان در حجره را بر روی مردم بسته مشغول می بودند وهیچکس را بخود راه نمیدادند فی الجمله چون شوق وطلب سلطان بهادر از حد تجاوز کرد قاضی عبد الله سندی که از اهل علم وتقوی وصلاح بود وبجهت وقوع بعضی حوادث روزگار از سند به نیت اقامت مدینه مطهره با جماعت کثیر از اهل وعیال وفرزندان برآمده چندگاه اقامت گجرات نموده بود باشیخ رابطه محبت ومودت واعتقاد قوی داشت عرضه نمود که التماس سلطان بهادر را یکبار اجابت فرمایند واگر خواهند باوی کلام نکنند ما اصحاب درمیان خواهیم بود واورا بسخنان مشغول خواهیم داشت دراضی خواهیم ساخت فرمود اورا چگونه بنیم که بعضی منکرات در وضع او از لباس وغیره ظاهرست چگونه روا باشد که اورا ببینیم وامر معروف ونهی منکر نکنیم گفتند ملازمان هرچه دانند بگویند وبکنند واورا آرزوی آنست که یکبار بخدمت برسد چون سلطان بهادر بملازمت آمد نصیحتی که بایست کرد اوراکردند روز دیگر یک کرور تنگه گجرات فتوح فرستاد آن مبلغ را بتمام بقاضی عبد الله مذکور دادند که چون باعث ملاقات وواسطه حصول این مبلغ شما بودید این مبلغ هم بشما تعلق داشته باشد منقولست که طریقه شیخ در ترتیب وارشاد طالبان ومریدان آن بود که طالب را بظاهر از آنچه بودی برآوردی وهمبران حالت که بودی گذاشتندی وایشان خود در باطن بکار تربیت او مشغول می بودند وهمت وتوجه بر تربیت وتسلیک او برمی گماشتند واورا ازین معنی خبری نه تا بعد از مدتی بعلم بدیهی حسی معلوم او می شد که بجایی رسیده است که در انجا نبودی می فرمودند وهمچنین فقیر چون در خدمت ایشان درآمد تا دو سال اصلا معلوم نکرد که ایشان باین کس متوجه اند وهیچ چیز از ذکر وورد ومجاهده وامثال آن نفرمودند غیر آنچه لازم وقت این کس بود اغلب اوقات کاری که می فرمودند کتابت ومقابله تصانیف ومؤلفات خود بود وکمال این کس آن بود که ایشان کار خود می کنانند وایشان خود در کار این کس بودند تا بعد از دو سال دریافتیم که ما آنجا که بودیم نیستیم وبجای دیگر رسیدیم که هرگز آنجا را ندیده بودیم می فرمودند که مشائخ را در تربیت وتسلیک طالبان دو طریق ست

وحیرانی خود بود که باوجود ضعف پیری که درد بی دوا ومرض بی علاج ست بیماریهای غریب وضعفهای شگرف استیلا یافته وملازم وقت وحال این شکسته بال گشته نزدیک ست که از سطوت آن قوت وحرکت بدن وسکون قلب وفراغ وقت وسلامت حال روی بعدم آرد بنیه این حقیر در اصل منیعت افتاده وتمام عمر بمشقت وریاضت گذشته والآن بپیری رسیده ریافته وبیماری علاوه آن شده دیگر چه حال باشد الحمد لله علی کل حال بجز صبر چاره نیست واز رضا وتسلیم گریز نه آواز کوس رحیل بگوش میرسد وجای تغافل نمانده اگر بحکم جبلت غفلتی طاری گردد آن دیگرست وبحقیقت مثال اهل عالم در غفلت وهوشیاری بدینسان ست که مثلا جمعی در لشکرگاهی افتاده ازبارگاه سلطان آواز کوس رحیل می شنوند واستعداد سفر می کنند ودل از اقامتگاه برمیدارند ناگاه زمانی آواز کوس فرونشست غافل شدند وبخواب غفلت رفتند وگمان بردند که مگر حکم سلطان باقامت شد باز آواز کوس آمد باز سر برداشتند ومتنبه گشتند باز فرونشست باز غافل شدند همچنین عمر درین غفلت وهوشیاری بسر دوی گذرد روزی باشد که حکم رحیل واجب ومتحتم گردد وبربستن بار سفر ضرورت افتد

بعضے اخراج طالب کنند باختیار از اوضاع سابق که درست بعد ازان کار فرمایند و این طریق اشق و صعب ست خصوصاً در ابتداء حال و بعضے دیگر مرید را همراه حال و در همانجا که هست بگذارند و خود در کار او شوند و تبدیل صفات او کنند تا رفته رفته نوری و صفای در کار او پیدا شود که بدان بمقصود رسد و این روش اسهل و ارفق ست می فرمودند که غالب اوقات ایشان مصروف بنشر و افادهٔ علم و امداد و اسعاد اهل علم بود در دادن کتاب و اسباب کتابت و اعانت درین باب بجد بودند بدست خود سیاهی راست می کردند و بطالب علمان میدادند و کتابها که از دیار عرب مفید و کمیاب بهم میرسید شیخ متعدده از وی استکتاب فرموده بهرکس میدادند و ببلاد دیگر آن کتاب در انجا وجود نداشت می فرستادند می فرمودند که در مجلس درس وغیره اگر حاضران بحث میکردند ایشان خاموش می بودند و هیچ نمی گفتند مگر آنکه کلمهٔ ضرورت می افتاد و اگر یکی سخنے نقل می کرد که هیچکدام جانب از نفی و اثبات آن دلیل نبودی می شنیدند و هیچ نمی گفتند و در باب کتب حقائق و اسرار و توحید و امثال آن کلمات از شطح و طامات قوم نیز طریقه ایشان همین بودی فرمودند که حظ ایشان از طعام جز اقامت رسم عبودیت و حفظ مرتبهٔ بشریت نمانده بود متقالی چند از طعام شوربا می ساختند و دران نیز بخش دیگران می کردند چشیدنی بیش نبودی می فرمودند که ایشان را خادمی بود بکمال نام در غایت کج خلقی و بی اندامی که هر چه می خواست می گفت و می کرد و ایشان او را بسیار دوست می داشتند و بد خلقیهای او را تحمل می کردند روزی شوربای پخته آورد بغایت شور چون بچشیدند نگفتند که چرا چنین کردند و چون این چنین ساختند همین مقدار گفتند که با کمال بشنید و قاشق شوربای با و دادند و گفتند اندکے بچشید و ببینید که چون آمده است بسیار شور خورد نیست چون قباحت آن بظاهر بود آن را نتوانست انکار کرد و درشتی نمود گفت آری اندکے شوری دارد اما خوب ست باک نیست بخورید گفتند خوب پس آب بیارید آب آوردند و در شوربا انداختند و آنچه نصیب بود ازان بخوردند درین میان فقیر پرسید که درین ضعف پیری حال نفل ایشان در نماز چه بود و از نمازهاے نفل چه مقدار می کردند فرمودند نماز نفل در جوانی بسیار می گزاردند اما در اواخر اکثر عبادت ایشان ذکر خفی و تفکر و تصنیف علوم دین بود اما با وجود آن در تمام شب بجهت عارضهٔ ضعف پیری و ادرار بول ده دوازده بار برای بول می خاستند و هر بار وضو می کردند و آنچه خدا خواسته بود از نماز دو رکعت یا چهار رکعت یا بیشتر می گزاردند و می فرمودند که در ابتدای حال که قوت کتابت می داشتند قوت خود از وجه کتابت می کردند و نیز از بیوه زنان که میر سید قرض می کردند و صرف ضروریات خود می نمودند و اگر از جاے فتوح میرسید آن قرضه را ادا می کردند زیرا که در ادای قرض توسعه هست و گاه گاهی از ان فتوح که بغالب ظن از وجه حلال می بود نیز صرف می کردند و در آخر حال اعراس پیران را هم بر نقد قرار داده بودند

استعداد آن ساخته یا ناخواسته ناسا
باید رفت و خواهی نخواهی
دل ازین سراچه فانی بر داشت
تا آنجا که سیر و تدحیه روی نماید
آنجا همه بقا در بقا و عیش در
عیش و ذوق در ذوق و سرور
در سرور ست انشاء الله تعالی
لا اله الا الله محمد رسول الله عاقبت بخیر باد

الرسالة الثانية والثلثون مشاهدة الابرار بين التجلي والاستتار

لا اله الا الله محمد رسول الله
نافع ترین کارها درین زمانه
مطالعه کتب قوم ست که در باب
نصائح و تهذیب نفس نوشته اند
طالبان خیر و قابلان کار را
که در نفوس ایشان استعداد قبول
نصیحت نهاده اند بسی موثر
و مفید افتد و آنچه در قوت و
استعداد ایشان کامن ست
بفعل رود و باعث عمل قوی گردد
و عقد ایمانی را که بمباشرت اسباب
و ملابست اغیار کهنه و فسرده
شده باشد تازگی و نوی بخشد
که ایمان را کهنگی و نوی تازگی
و فسردگی می باشد و دایم یک
حال و یک منوال مع دان مجال
ست جددوا ایمانکم بقول لا اله
الا الله نشان آنست صحابه
رضوان الله علیهم با همدیگر گفتند
که بیائید ساعتی بنشینیم و بذکر لا اله
الا الله ایمان نو گردانیم اگرچه ایمان
در دلیکه در آمده دائم و ثابت
در جای خود ست و چون

مبلغی که بر طعام خرج می یافت تخمین کرده بر فقرا بخش می کردند و بهر کسی بطریق خفیه آنچه مناسب حال وی بود می دادند و می گفتند که ترتیب مجلس طعام و ازدحام عوام خالی از تکلفات و تشویشی نیست می فرمودند که یکی از وزرای آنجا ایشان را تکلیف ضیافت کرد یکبار به خانه بنده تشریف آرند تا در وی برکتی باشد فرمودند مرا معذور دارید هم از اینجا دعای بکنیم خدای تعالی شما را برکتی دهد چون آن شخص بسیار ابرام کرد فرمودند پس می آییم اما بسه شرط۔

یکی آنکه هرجا که خواهیم بنشینیم ما را تکلیف نکنند که بالاتر بیایید و بر صدر نشینید گفت همچنین باشد هرجا که حضرت را خوش آید بنشینند۔

دوم آنکه تکلیف نکنند که این بخورید یا آن بخورید هرچه ما را خوش آید بخوریم۔

سوم آنکه هرگاه که خوش آید برخیزیم و برویم تکلیف نکنند که یک ساعت دیگر بنشینید آن شخص همه این شرایط ایشان قبول کرد و وعده کردند که فردا بیاییم انشاء الله تعالی چون فردا شد نان پاره در خریطه که دائم در گردن خود آویخته می داشتند انداختند و تنها بمنزل وی آمدند و هم نزدیک در نشستند آن مرد فرشها بتکلف انداخته و جای ملوکانه ساخته بود گفت اینجا بنشینید بالاتر بنشینید گفتند آخر شرط است که هرجا که خوش آید بنشینیم آن شخص ملزم شد چیزی نتوانست گفت گفتند زود باشید که وقت تنگ است طعام ها کشیدند ایشان نان پاره که داشتند از خریطه خود بر آوردند و بخوردند آن شخص التماس کرد که ازین طعامها چیزی بچشید گفتند شرط آنچنان بود که هرچه خوش آید بخوریم دیگر برخاستند و وداع کردند که شرط بود هرگاه که خواهیم برآییم والسلام می فرمودند که یکباری در مکه معظمه در عهد حیات شیخ دو مرد مغربی آمدند پسر و پدر بغایت مرتاض و مشغول و متعبد پسر بعد از ده روز یا پانزده روز افطار کردی و پدر بعد از سه روز و پنج روز شیخ چون تعریف ایشان شنیدند قصد ملاقات ایشان کردند دران ایام ضعف بسیار بود و بپای خود نمی توانستند راه رفت گفتند اگر یاری ما را بر کتف خود تواند سوار کرده برد برویم یک مردی که قوتی داشت بر وی سوار شدند و بملازمت آن دو عزیز آمدند و فقیر را و نسخه احکم کبیر را همراه گرفتند چون ملاقات کردند آن دو مرد چون دانستند که ایشان مردم بزرگوار و مشهوراند و آمدن ایشان موجب شهرت و باعث تفرقه وقت خواهد شد بسیار دماغ خشکی و بی التفاتی نمودند بفقیر گفتند که ببینید که چه نوع ما را از سر خود وا می کنند و خود را از زحمت صحبت خلاص می گردانند بعد ازان فرمودند کتابی جمع کرده ایم از اقوال مشائخ پاره ازان بخوانیم بفقیر اشارت کردند که بخوانید چون سخنی چندان خوانده شد این زمان گرمی دیگر در وقت پیدا شده آن عزیزان نیز بی اختیار شدند و در حرکت در آمدند و انبساط نمودند و قتها گرفتند بعد ازان آن دو عزیز دائم در ملازمت شیخ می آمدند و استفاده می نمودند تا آخر هر دو مرید شیخ شدند رحمة الله علیهم و علی جمیع عباد الله الصالحین و می فرمودند که شیخ در باب توکل

در دل جای گرفت هرگز بدو نرود و لیکن بذکر حق و تذکر توحید نورانیت آن فسحت گیرد و از درون به بیرون افتد و پرده از جمال الیقین برافکند و آتش شوق ایتزگرده چنانکه آتش در زیر خاکستر پوشیده بود چون بکاوند تاب و گرمی آن پیدا آید زیاده بران چنانکه آئینه زنگ خورده بود چون صیقل کنند روشن گردد این قوم را اختلاف ست که عارف را شهود حق دائم باشد یا نباشد جمعی گویند باشد و بسیاری برآنند که نباشد اشاره باین معنی کرده است حافظ دوام وصل میسر نمی شود + شاهان کم التفات بحال گدا کنند + مشاهدة الابرار بین التجلی و الاستتار گویند آنست و حق آنست که عقد ایمان و ربط قلب و اتصال سر بعد از انکه بمرتبه یقین رسیده و بحقیقت تحقق و حصول یافته دایم برقرار خود است و لیکن لمعهٔ نور و شعلهٔ ادراک و انکشاف تجلی گاه گاهی ست لی مع الله وقت بر قول کسی که آن را برگاه گاه حمل کند و گوید الوقت سیف قاطع و برق لامع شاهد این حال است تا احوال عموم عارفان اینچنین خواهد بود و قیاس حال حضرت وی صلی الله علیه وسلم بران درست نیاید رحمت باد بران که گفت مراد بوقت اینجا دائمی ست ای لی مع الله وقت دائم مستمر یعنی قیاس

رو وصول رزق بوساطت اسباب می گفتند که بارها در براری و مغازه مشاهده افتاده است که آب قعر
چاه بود و آهوان تشنه بر گرد چاه بر آمده و بجانب آب نگاه کرده ایستادند آب از تنگ چاه جوشیده
بالا دویده و آن حیوانات آب خورده و سیراب شده برگشتند و شاید که ما نیز ازین آب ها خورده باشیم می فرمودند
که شیخ میفرمودند آنچه بوجه حلال کسب کنند هرگز ضائع نشود و اگر آن را گم کنند البته باز بیابند و موافق
این سخن حکایتی از سرگذشت خود بطریق تمثیل فرمودند که وقتی در کشتی در دریای شور نشسته بودیم
طوفانی شد و کشتی بشکست ما چند نفر بر تخته پاره بماندیم و بعد از چند روز بر ساحل افتادیم کتابی چند
که همراه ما بود تر شده بودند و چون سفر پیاده ضرورت افتاده طاقت برداشتن آن کتابها نبود آنها را
در ریگ بیابان از برای سرے عرب دفن کردیم و علامتی بر آنجا گذاشته متوجه مکهٔ معظمه شدیم در اثنای راه
تشنگی غلبه کرد و در عرب چنانکه معلوم است آب پیدا نبود یاران گفتند که درین وقت دعائی بکنید تا حق تعالی
آبی فرستد محل آنست گفتیم تا دعائی می کنیم شما آمین بگوئید دعای کرده شد پروردگار تعالی باران فرستاد
که بدان سیراب شدیم و قرابها را پر آب کردیم بعد از چند گاه بمکه رسیدیم طواف عمره کردیم بین
الصفا والمروه سعی می کردیم که بدوی چند باری بر سر کرده پیش ما آمدند و گفتند کتابها داریم اگر بخرید چون
بکشادیم همان کتابهای خود بود که در ریگ عرب دفن کرده گذاشته آمده بودیم بهای کتابها را بایشان
دادیم و کتابها را ستدیم اوراق بیک دیگر چسپیده و خشک شده بود بار دیگر آنها را آب تر کردیم تا از
هم جدا شدند و لیکن یک حرف از آنها ضائع نشده بود و مانع استفاده نگشته خدمت شیخ حاجی نظر
بدخشی که از کاملان عصر و مردان راه است و بعد از تحصیل علم و ریاضت و دریافت مشائخ ماوراء النهر
و بلاد شام و مصر بمکهٔ معظمه آمده و کارها کرده بخدمت مشائخ حرمین محترمین رسیده و تکمیل نفس بظاهر و باطن
نموده و یکی از اکابر رجال الله که این حقیر بسعادت دریافت و لطف و عنایت ایشان دران مقامات
شریفه فائز شده و آثار کمال مشاهده نموده و بگمان این فقیر از اولیاء الله اند ایشان نیز با ایشان بخدمت
شیخ علی متقی نسبت محبت و اعتقاد و اختصاص بسیار داشته اند نقل می فرمودند که روزی یکی از مخصوصان
حضرت شیخ پیش فقیر آمد و گفت از سر تازه و جوان شده نشسته اند و حسنی عجیب و حالتی شگرف دارند و ترا
می طلبند بقصد امتثال امر ایشان و شوق مشاهده این حالت رفتیم شیخ را بهیئت قدیم دیدیم
و لیکن بقایا و آثار حالت سکر موجود بود مرحبای گفتند و عنایت نمودند و فرمودند امروز حالتی
غریب بر ما فائض شده بود و از برای طلب مزید یقین حاضران چیزی از عالم خرق عادت نیز ظاهر
شد شما را طلبیده بودیم تا مشاهده آن حالت بکنید باز گفتیم شما از ارباب یقین اید شما را حاجت
خارق نمودن نیست باز باین عالم فرود آمدیم **نقل** ست که بارها سلطان محمود گجراتی بملازمت
ایشان آمدی و بسبب آنکه بعضے لباسہائے غیر مسنون بر خود داشتی در وی نگاه نکردندی و بوی

حال و اندازهٔ وقت سخن بگران
نکنید که گاهی باشد و گاهی
نباشد اینجا تحول و تغیر و غالبیت
و مغلوبیت و بلند و پست و
زیر و بالا نبود که شاه حقیقت
که حقیقت جامعهٔ اوست صلی الله
علیه وسلم در مقام حاق وسط
و اعتدال تمکن و ثابت و مرآت
شهود که قلب شریف اوست
در غایت تدویر و صقالت
و نورانیت و مشهود که ذات
حق ست لایزال محاذی و
مقابل آن افتاده و تجلی نموده
چنانکه مست هست تغیر و
تبدیل از کجا باشد الفواصفات
که درهم و برهم سازند در بیرون
ست اما در درون جز ذات
نه و در ذات تحول و تفاوت
نبود اما اینجا نیز می گویند که اگر
بکاوند و تانق نمایند دم وقت
باتصال لطیفه سر بکلی مخفی باز گردد
و لطائف دیگر که نفس و قلب
و روح ست بتجلیات صفاتی
محظوظ و معمور باشد قیاس
کار بمقتضای اصطلاحی و قاعده
که قوم نهاده اند و دریافته است
اما حقیقت آنست که حال سر
آنحضرت صلی الله علیه وسلم از همه
جداست کیفیت آن مکینه
ادراک نتوان کرد و هر که از آن
بقیاس حال خود چیزی گوید
و بیان کند گویا گمان خود را دلیل
متشابهات کرده باغد و ما یعلم
تاویله الا الله هیچکس او را چنانکه
اوست جز خدا نشناسد چنانکه

متوجه نشدندی تا روزی لباس صالحانه پوشیده آمد بعد از ان بچشم رضا در وی نگریستند
پس وی التماس کرد که امروز حضرت شیخ بمنزل فقیر تشریف آرند چون در دل ایشان را بروش خود بر داشت
و بمنزل خود آورد و گویند که سلطان مذکور در آب وسواسی عظیم داشت و هیچ حیله این رذیله از وی
زائل نمی شد شیخ طشت و آفتابه طلبیدند و کلاه خود را سه بار شستند و آنها را بر زمین ریختند کرت
چهارم آب را در طشت جمع کردند و فرمودند بابا محمود این آبی ست که در شریعت مطهره پاک و لطیف
ست و شک کردن درین معنی از وسواس ست و وسواس کار شیطان ست این آب را بخورید
و هیچ شبهه را بخود راه مدهید سلطان محمود بگفته شیخ آن آبها را تمام فرو برد دیگر نقش وسواس بتمام
از لوح دل او شسته شد و هرگز وسواسی بوی راه نیافت حضرت شیخ عبدالوهاب متقی سلمه الله
تعالی در محلی از احوال ایشان رساله نوشته مسمی باتحاف التقی فی فضل الشیخ علی المتقی و هذه عبارته
وفات بندگی شیخ علی متقی در ثانی جمادی الاولی ۹۷۵ خمس و سبعین و تسعمایه بود و پیش ازین تاریخ در
اربع و سبعین آوازه رحلت ایشان در مکه مبارک مشهور شد و ایشان دران وقت تندرست و صحیح بودند
هیچ مرض نداشتند چون این خبر در مکه مشرفه منتشر شد علما و صلحا و محبان و معتقدان فوجا بعد فوج برای
پرسیدن می آمدند چون ایشان را خوش و خورم باصحت بدن می یافتند متعجب می شدند حضرت
شیخ تبسم کرده با ایشان تجدید توبه می فرمودند و وعده شفاعت می کردند و می گفتند که مثل این فقیر
مثل شخصی ست که شربت موت را چشیده و بر احوال ما بعدش مطلع شده پس از خدای تعالی
درخواست که باز وی را دوم بار در دنیا بفرستد پس خدای تعالی حاجت او روا گردانید وی را باز بدنیا
فرستاد پس معلوم ست که این چنین شخص از استعداد موت غافل نخواهد شد همچنان این فقیر از
استعداد موت غافل نیست و در مرض موت گفتند که من قطبیم و شدت و سکرات موت لازمه مقام
قطبیت ست برای رفع درجات پس اگر بر من شدت سکرات بینید اعتقاد کم نکنید و نیز باین فقیر
فرمودند بعد از ان که مرا دفن کنید مدتی روح من بمقامی خواهد رسید که نسبتی که میان من و تو در حالت
حیات موجود ست مفقود خواهد شد پس ناامید مشو و همت تصور صورت من از دست مده و بذکر
و دعا و تلاوت قرآن نزدیک قبر من مشغول باش تا آن نسبت در تو پیدا آید بعد از ان هر جا که
خوش آید باش قبل از دو ماه پیش از رحلت دو جماعت از جنیان بر ایشان ظاهر شدند یک جماعت
بطریق اعتقاد و ارادت و محبت می آمدند و از ایشان فواید دینیه می گرفتند چنانچه تجدید توبه و عقد
اخوت و غیر ذلک مما یتعلق بالارشاد والنصیحة و بر پای مبارک حضرت شیخ بوسه می دادند و می رفتند
و جماعه دوم بطریق انکار و اعتراض و عداوت پیش می آمدند و گاهی بلباس نصاری و فساق
ظاهر می شدند و تکلم نمی کردند و حضرت شیخ مکتوبی بجانب ایشان نوشتند ازین مکاتیب و مکتوب

خدا را چون وی کسی نشناخت
در خلوتی که او با خداست همه
بیرون درانند خداست و بنده ها
ست و مطلوب محب ست
و محبوب شاهد ست و مشهود
قاصد ست و مقصود آن یکی
خداست و دیگری او دران یک
وجه خلافی نتوان کرد که خدا
خداست و او بنده او اما در عنوانات
دیگر که طالب و مطلوب و محب
و محبوب ست یقین حکم نتوان
کرد که طالب کیست و مطلوب
که و محب کیست و محبوب کدام
هر دو هم طالبند و هم مطلوب
و هم محب اند و هم محبوب بوجهی
او طالب و این مطلوب و در وجهی
دیگر او مطلوب و این طالب
دو دوئی که از حقیقت یکی ست
من یطع الرسول فقد اطاع
الله و ید الله فوق ایدیهم زیاده
برین چه گویم کفرهای حقیقی سینه
درینباب مضمر ست که اگر آن را
بیرون افگنم صد ایمان بغارت
از ان برشک آید اسرار در پرده
بهتر و ناگفته به و اگر گویند چیزی
گویند که تعلق بکار دارد کار همین
ست که جمال محمدی را قبله
محبت و وجه وجود بسازند
بظاهر و باطن متوجه بدان
باشند چنان و چندانکه دوئی
محو و فانی شوند و جز وی مطلوب
و مقصود نمانند و منظور و مشهود
نبود و براه متابعت وی روند
باطن بعلوم و اعتقادات که وی
تعلیم کرده مملو و ظاهر باعمال

پیش فقیر موجود بود تعلیق **مکتوب اول** بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ والصلوٰۃ والسلام علی رسول اللہ من احقر عباد اللہ علی بن حسام الدین الشہیر بالمتقی الی عظیم الجن السلام علی من اتبع الہدی وبعد فانکم ترونا مرۃ بعد مرۃ ولا تکلمون معنا حتے نعرف ما ہو مقصودکم وان من اصحابنا رجلا اسمہ عبد الوہاب ان شئتم اظہروا علیہ واخبروہ بمقصودکم حتی یعینکم فی ذلک اللہم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعہ وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابہ وہذہ الورقۃ مربوطۃ بساریۃ المجلس والسلام تعلیق **مکتوب دوم** الحمد للہ الذی ما خلق الجن والانس الا لیعبدون ای لیعرفونہ فاعلموا رحمکم اللہ ان اللہ تعالی ما خلقکم الا لمعرفتہ واتفق العلماء والعقلاء والحکماء علی ان معرفۃ اللہ لا تحصل الا بالعلم والعقل والحکمۃ فمن ترک الکلام مع الناس ولم یکلمہم جدا لم یمکن لہ ان یعرف ہم اللہ ومن لم یعقل خیرا من شر ونفعا من ضر لم یکن لہ ذلک ایضا فاجتہدوا رحمکم اللہ فی ان تتکلموا مع الناس وتعرفوا اللہ ایاہم وکونوا من الہادین المہدین ہذا حق لازم علی فاسقطتہ عن ذمتی وہذہ نصیحتی فلیعقل من شاء وایضا در قریب ایام رحلت در ایشان حالات وجذبات پیدا می شد که در جمیع حرکات وسکنات ایشان تغیری راه می یافت شبی از شبها در ماه صفر سنه خمس وسبعین وتسعمائة ۹۷۵ که از مدت رحلت قریب سه چهار ماه مانده بود فقیر را گفتند که بخوان فلان بیت شاعر فقیر را لفراست دریافت که کدام بیت می خواهند این بیت خواندم ؎

هرگز نیاید در نظر نقشی ز رویت خوبتر	شمسی ندانم یا قمر حوری ندانم یا پری

حالتی غریب در ایشان درگرفت بآواز بلند فرمودند بخوان بخوان فقیر چند بار این بیت را مکرر میخواند از ایشان سخنهای محبت آمیز ونالهای شور انگیز ظاهر می شد درین میان خادم آمد که طعام موجود شد وعادت آن بود که طعام را برای ایشان سحق می کردند ومی مالیدند بجدی که هر دانه که در طعام است با دانه دیگر متحد می شد که فرق کردن میان دانها ممکن نبود وهمه یکذات می شد وچون خادم از طعام خبر کرد گفتند که طعام را سحق کن بعده فرمودند که بیا چگونه سحق خواهی کرد آنچنان سحق کن که همه یکی شود دومی نماند چنانچه این دوهره خبر میدهد می گوید دوهره

سن سهیلی پرم کے باتا
بدن ﻝ ہئی جیون دوده نباتا

وحالی غریب نمودند تمام شب بهمین حالت زنده داشتند وکلمات محبت انگیز میفرمودند فقیر هم تمام شب در ملازمت بود ودران ایام شبها همه در خدمت می گذرانید این نقل بعبارته از رساله مذکوره است ونیز باین فقیر حقیر عبد الحق بن سیف الدین قادری عفا اللہ عنهما می فرمودند که شیخ دران ایام ذکر جهر بسیار می کردند وبقوت وغلبه می کردند که فوق آن متصور نباشد با وجود آنکه قوت حس وحرکت در ظاهر ایشان نمانده بود ودر حالت ذکر چنان متخیل می شد که گویا تیزی بر وقت ایشان عارض می گردد وایشان دفع آن می کنند وگفتند جای قبر در مصلا باید گرفت تا پیش از رحلت منزل متعین شده باشد باز فرمودند خود دانند که مدت نهای ما چند است وکی میروم

وطاعات که حکم فرموده مشغول دارند وباز هر که غیر ذات وی هر چه جز دین وی ست فارغ دیری باشند حق وصدق همان دینی که وی آورده وراست ودرست همان راهی که وی نموده فرضا اگر در عمل تقصیری رود باید که در اعتقاد قصوری نبود واگر در کوشش سستی پیدا آید در کشش درستی باید واگر عمل واعتقاد وکشش وکوشش هر دو جمع گردد کار تمام بود دیگر چیزی نمی باید اینجا راهی ست بسی نزدیک وروشن وآن مراقبه حسن وجمال وتصور حلیه با کمال اوست صلی اللہ علیه وسلم تصور آن در جمیع احوال بنعت محبت واجلال نصب العین بصیرت ساختن ومتخیله را بوی بر بستن ودایم بدیده خیال آن ابطه محبت در روی نگریستن ودر خلوت احضار آن نموده بوظیفه صلوٰة بنعت توجه وحضور مشغول شدن وبزبان دعا ومناجات تضرع وتملق نمودن وبلسان حال شکستهای وخرابیهای خود عرض کردن وامداد واعانت از حضرت وی درخواستن وعاشقی ها ونیازمندی ها که در وقت حضور محبوب دست میدهد وزبان تعبیر از کشف وبیان آن قاصر ست بر روی کار آوردن نزدیک تر وروشن تر ازین راهی نیست وآنها که رسیده اند باین راه رسیده اند

این مقبره عموم مسلمانان ست پیش از وقت رحلت احتیاج مردم تنگ کردن مناسب نباشد بعد از
مدت هر کجا مناسب داند دفن کنند و هم درین ایام تشریف مرتبهٔ قطبیت بالباس خاص بطرز مخصوص
که برای اقطاب ارزانی می گردد خبر دادند و پیش از وقت رحلت فرموده بودند که مادام انگشت شهادت
مارا موافق حرکت ذکر متحرک بینید بدانید که هنوز روح در قالب ست همین که این انگشت از حرکت
ماند معلوم کنید که روح مارا قبض کردند در آخر دم همچنین مشاهده افتاد که انگشت شهادت در حرکت بود
و در هیچ عضو دیگر حس و حرکت از حیات نمانده بود الا در همان انگشت که بطریق ذکر در حرکت بود و در وقت رحلت
سر مبارک ایشان بر زانوی فقیر بود نقضی رحمة الله علیه و هو ذاکر الله بحبه و کان ذلک وقت السحر ثانی
شهر جمادی الاولی سنه ۹۷۵ خمس و سبعین و تسعمائة و صار تاریخ وفاته قضی نحبه و کان مولاده رحمه الله ۸۸۵ سنه
خمس و ثمانین و ثمان مائة و تاریخ وفات ایشان شیخ مکه و متابعت نبی نیز یافته اند و از غرائب خوارق
و کرامات ایشان آنست که بعد از وفات ایشان بدوازده یا چهارده سال سیدی احمد پسر برادر زاده
ایشان نوت کرد و خواستند که برسم مکه معظمه که مرده را در قبر کسی از صلحا و اولیای مشهور دفن می کنند
چنانچه امام عبدالله یافعی را در قبر فضیل بن عیاض رضی الله عنه نهاده اند او را نیز در قبر حضرت شیخ
بنهند چون قبر را گشادند وجود مبارک ایشان با کفن همان طور خشک شده موجود بود و حال آنکه
خاصیت زمین مکه معظمه آن ست که در سه چهار ماه مرده خاک می گردد و اثری از وی نمی ماند رحمة الله
علیه و علی جمیع عباد الله الصالحین فقیر در وقتی که در مکه معظمه بود و در خدمت حضرت شیخ عبدالوهاب
می بود بزیارت قبر ایشان می رفت روزی بر قبر ایشان رفته عرض حال خود کردم و طلب بشارتی
از جانب ایشان کردم شبی بخواب می بینم که ایشان بر بالای مقام حنفی بر سریر نشسته اند و فقیر در حضور
ایشان ایستاده عرضه داشتم که فقیر در خدمت خلیفه شما شیخ عبدالوهاب می باشم سفارش فقیر با ایشان
بکنند تا التفات و عنایت بیشتر نمایند و همین معنی بر سر قبر ایشان عرضه نموده بودم می فرمایند که مقصود شما
حاصل ست انشاءالله تعالی خاطر جمع دارید والسلام اکنون از کلام ایشان چیزی نقل کرده شود و ایشان
را شرحی ست بر رسالهٔ اصول الطریقه که از مصنفات سیدی الشیخ احمد زروق ست که از مشاهیر مشائخ
مغرب اند عبارت متن را نقل کرده آمد اگرچه در حقیقت از کلام ایشان نیست ولیکن بجهت اشتمال بر فوائد
نقل آن اختیار افتاد می فرمایند قال الشیخ احمد الشهیر بزروق رضی الله عنه و رضی عنا به مجیبا لمن سأله
عن اصول طریقتنا اصول طریقتنا خمسة اشیاء تقوی الله فی السر والعلانیة واتباع السنة فی الاقوال
والافعال والاعراض عن الخلق فی الاقبال والادبار والرضی عن الله فی القلیل والکثیر والرجوع
الی الله فی السراء والضراء فتحقق التقوی الرجوع والاستقامة و تحقق السنة بالتحفظ وحسن الخلق و تحقق
الاعراض عن الخلق بالصبر والتوکل و تحقق الرضی بالقناعة والتفویض و تحقق الرجوع بالحمد والشکر

و از ین راه بیواسطه در فیض
از جناب رسالت گشاده گردد
و باطن بنور یقین منور شود و جمال
حال بحلیهٔ محبت آراسته آید و
حفظ و عصمت الهی از جمیع
مخاوف و مکاره نگاهبان
وقت گردد صدق می باید
طلب و بعد از وجود این دو
صفت وصول بسر منزل مقصود
آسان ست اما صدق طلب
کو و طالب کجا کسی هست که
بی شائبهٔ غرض و تکلف از جناب
عزت فقدان ما سوا در خواهد
و از هرچه ماسوای او و رضای
اوست بری گردد و هیچ چیز
و هیچکس او را از ین مطلب
مانع نیاید و قطع تعلق از همه
کند و پای بند هیچ چیز نماند آدمی
همیشه گرفتار نفس و طالب
ماسوی ست تا نهایت ترقی وی
درین مقام طلب کمال نفس و
ظهور آثار اوست و چون آن
نیز بی شائبهٔ وجود و هستی نیست
از حقیقت صدق و اخلاص
که ترک اغراض دنیا و اعواض
آخرت ست محروم باشد آدمی آنگاه
چند دروغ زن که با چندین
آلودگیهای طبیعت و خواهشهای
نفس دعوی طلب این راه
و محبت حضرت الهی کنیم چه گویم
مشکل آنکه با وجود نا اهلیت و
بی استعدادی ترک این هوس
نیز نمی توان کرد و از ین راه
باز پس نمی توان آمد
بودن تو مشکل و جدائی مشکل

فی السراء والالتجاء الی الله فی الضراء واصول ذلک کله خمسة علو الهمة وحفظ الحرمة وحسن الخدمة ونفوذ العزمة
وتعظیم النعمة فمن علت همته ارتفعت رتبته ومن حافظ حرمة الله حفظت حرمته ومن حسنت خدمته
وجبت کرامته ومن انفذ عزمته دامت هدایته ومن عظمت النعمة فی عینه شکرها ومن شکرها استوجب المزید
من النعم بها حسب وعد الصادق اصول المعاملات خمسة طلب العلم للقیام بالامر وصحبة المشائخ والاخوان
للتبصر وترک الرخص والتاویلات للحفظ وضبط الاوقات بالاوراد للحضور واتهام النفس فی کل شئ
للخروج عن الهوی والسلامة من الغلط فطلب العلم آفته صحبة الاحداث سنا وعقلا ودینا ممن لا یرجع
لاصل ولا قاعدة وآفة الصحبة الاعتراض والفضول وآفة ترک الرخص والتاویلات الشفقة علی
النفس وآفة ضبط الاوقات اتساع النظر بالفضائل وآفة اتهام النفس الانس بحسن احوالها واستقامتها
وقد قال تعالی وان تعدل کل عدل لا یؤخذ منها وقال الکریم ابن الکریم صلوة الله وسلامه وما ابرئ
نفسی ان النفس لامارة بالسوء الا ما رحم ربی واصول ما تداوی به علل النفس خمسة اشیاء تخفیف المعدة
من الطعام والالتجاء الی الله عما یعرض عند عروضه والفرار من مواقع الفتن ومن مواقف ما یخشاه وقوع
الامر المتوقع فیه ودوام الاستغفار مع الصلوة علی رسول الله صلی الله علیه وسلم بالخلوة او الجماع وصحبة
من یدل علی الله تعالی او علی امر الله تعالی وهو معدوم وقد قال الشیخ ابو الحسن الشاذلی رضی الله عنه
اوصانی حبیبی فقال لا تنقل قدمیک الا حیث ترجو ثواب الله تعالی ولا تجلس الا حیث تامن غالبا
من معصیة الله تعالی ولا تصحب الا من تستعین به علی طاعة الله تعالی ولا تصطف لنفسک الا من تزداد
به یقینا وقل ما هم او کلا ما هذا معناه وقال ایضا رضی الله عنه من دلک علی الدنیا فقد غشک ومن
دلک علی العمل فقد تعبک ومن دلک علی الله فقد نصحک وقال ایضا رضی الله عنه اجعل التقوی
وطنک ثم لا یضرک مرج النفس ما لم ترض بالعیب او تصر علی الذنب او تسقط منک الخشیة بالغیب
قلت وهذه الثلثة هی اصول البلاء والآفات وقد رایت فقراء هذا الوقت ابتلوا بخمسة اشیاء ایثار الجهل
علی العلم والاغترار بکل ناعق والتهور فی الامور والتغرر بالطریق واستعجال الفتح دون شرطه فابتلوا
بخمسة ایثار البدعة علی السنة واتباع الباطل دون الحق والعمل بالهوی فی کل امر وحمل الامور وطلب
الترهات دون الحقائق وظهور الدعاوی دون صدق فظهر بذلک خمسة الوسوسة فی العبادات
والاسترسال مع العادات والسماع والاجتماع فی عموم الاوقات واستمالة الوجوه بحسب الامکان
وصحبة ابناء الدنیا حتی النساء والصبیان واغتروا فی ذلک لما قائع القوم وذکر احکامهم ولو تحققوا
لعلموا ان الاسباب رخصة للضعفاء والمقام بها بقدر الحاجة من غیر زیادة فلا یسترسل معها الا بعید من
العدو وان السماع رخصة للمغلوب والکامل وهو انحطاط فی بساط الحق اذا کان بشرطه من اهله فی محله
ادبه وان الوسوسة اصلها جهل بالسنة او خبال فی العقل وان التوجه لاقبال الخلق ادبار عن الحق

سخت گرہے در کار افتادہ است
مگر خدا بکشاید واگر با وجود این
ناقصیہا وآلودگیہا فضل و
رحمت حق کار خود کند وبجائے
کہ خاصگان درگاہ خود را
عطا فرمودہ مخصوص گرداند
قادر است وفعل او را علتی نیست
ہمین قدرت ست کہ در امید
وبیم دارد نا امید ہم نمی توان شد
واین نیز نتوان بود الایمان
بین الخوف والرجاء آہی بایک
ست اما روشن ست ؎
بس کار غریب ست دلے
مشکل وآسان * چون جسر
صراط ست لسی وشن وباریک *
بہر حال شکر ست الحمد للہ علی
کل حال و اعوذ باللہ من حال
اہل النار لا الہ الا اللہ محمد
الرسول اللہ والعاقبة بالخیر

الرسالة الثالثة والثلثون

التعظیم لامر اللہ و
الشفقة علی خلق اللہ

لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ

التعظیم لامر اللہ والشفقة علی
خلق اللہ وشہیر باز وے
دین مسلمانی ست کہ جز بقوت
آن بندہ را بمقام قرب و رضای
مولی تعالی رسیدن محال ست
وتفاوت سالکان این طریق
در سرعت سیر وقوت سلوک
وقرب نا ان وصول بجناب
حق بر اندازہ قوت این دو
بازو ست ہر کرا ازو در این دو
بازو بیشتر وقوی تر رسید تام

سیما قاری مداہن او جبار غافل وصوفی جاہل وان صحبۃ الاحداث ظلمۃ وعار فی الدنیا والدین وقبول
ارفاقہم اعظم واعظم وقال سیدی ابومدین رضی اللہ عنہ الحدث من لم یوافقک علی طریقک ولو کان
ابن سبعین سنۃ قلت وہو الذی لایثبت علی حال ویقبل کلما یلقی الیہ فیولع بہ واکثر ما تجد ہذا فی ابناء الطوائف
وطلبۃ المجالس احذرہم بغایۃ جہدک کل من ادعی حالا مع اللہ ثم ظہرت منہ احدی خمس فہو کذاب او مسلوک
ارسال الجوارح فی معاصی اللہ وتصنع فی طاعۃ اللہ والطمع فی خلق اللہ والوقیعۃ فی اہل اللہ وقل ما یختم لہ علی
الاسلام وشروط الشیخ الذی یلقی الیہ المرید نفسہ خمسۃ علم صحیح وذوق صریح وہمۃ عالیۃ وحالۃ مرضیۃ وبصیرۃ
نافذۃ ومن فیہ خمس خصال لاتصح مشیختہ الجہل بالدین واسقاط حرمات المسلمین ودخول مالا یعنیہ واتباع
الہوی فی کل شیء وسوء الخلق من غیر مبالات وآداب المرید مع الاخوان والشیخ خمسۃ اتباع الامر وان ظہر
خلافہ واجتناب النہی وان کان فیہ حتفہ وحفظ حرمتہ غائبا وحاضرا وحیا ومیتا والقیام بحقوقہ حسب الامکان
بلا تقصیر وعزل علقہ وریاستہ الا ما یوافق ذلک من مشیختہ ویستعین علی ذلک بالانصاف والنصیحۃ وہی معاملۃ
الاخوان ان لم یکن شیخ مرشد وان وجدنا قاصا عن الشروط الخمس اعتمد فیما کمل فیہ وعول بالاخوۃ فی الباقی
انتہت الاصول المذکورۃ بحمد اللہ وحسن عونہ وینبغی لک ایہا الطالب مطالعتہا فی کل یوم مرتین او مرۃ
والا ففی جمعۃ حتی تنطبع معانیہا فی النفس ویقع تصرفک فی مقتضاہا فان فیہا غنیۃ عن کثیر من الکتب والوصایا
فقد قیل انما حرموا الوصول لتضییع الاصول من تاملہا عرف ذلک ثم لایزال بعد ذلک یتعہدہا قصد التذکر
بہا وفقنا اللہ وایاک لمرضاتہ انہ ولی ذلک والقادر علیہ وحسبنا اللہ ونعم الوکیل وقال رضی اللہ عنہ مبنی
الطریقۃ علی خمس التحقیق فی التقوی بحفظ ما لا یعنیہ ولا یطلع علیہ الا اللہ والتحقیق فی اتباع السنۃ بحیث لا یاخذ
الا بالاصح او قاربا وکادور رفع التہمۃ عن الخلائق بحیث لا یتوجہ فی امر من الامور الا مجازاۃ علا یلزم ما لغامن
حیث ہو ولا یمدح محسنا من حیث ہو بل من حیث امر اللہ فیہ والتسلیم للخلق من حیث ما ہم فیہ باتقاء شرورہم
وایثار السلامۃ والعافیۃ معہم والاستسلام للقدر فی جمیع الاحوال بالصبر والرضاء والشکر والعمل علی قول
الشیخ ابی الحسن الشاذلی رضی اللہ عنہ اجعل التقوی وطنک ولا یضرک مرح النفس ما لم ترض بالعیب
او تصر علی الذنب او تسقط منک الخشیۃ بالغیب ورجوعا الی قولہ صلی اللہ علیہ وسلم اتق اللہ حیث کنت
واتبع السیئۃ الحسنۃ تمحہا وخالق الناس بخلق حسن وایثارا لقولہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا رایت شحا مطاعا
وہوی متبعا واعجاب کل ذی رای برایہ فعلیک بخاصۃ نفسک وتری طاعۃ اولی الامر وعدم الاعتراض
علیہم بالظاہر کیف کانوا واللہ حسیبہم وتصلی الضحی وتفطر وتقصر فی السفر ولا تقول الصلوات الاسبوع واللیالی
والایام الفاضلۃ وتعمل الصلوۃ التسبیح وتوثر ما فتح اللہ بہ من تجرید او اسباب من غیر اختیار لاحدہما عند
وجود الآخر وتاخذ لکل مباح لا یلحقہ نقص فی المودۃ فلا ضرر فی الدارین وتذکر بالجمع وتجتمع للذکر لا علی وجہ
انہ فضل ولکن لما فیہ راحۃ النفس وصورۃ الطریق وترک الزیارۃ الاحیاء والاموات ما لم تضیع واجبا او مندوبا

بمقام قرب آسان تر وزود تر
وما تعبیر ازان بقوت بازو کردیم
اشارت بآنکہ قوت سلوک وسرعت
وصول بوساطت این دو صفت
بعد از مساعدت عنایت وتوفیق
بجای رسد کہ سیر ورفتار بعضے
رہروان بمثابہ طیران افتد کہ
در طرفۃ العین مسافتہای بعید
بدان قطع کنند ودر یک ساعت
ویک لمحہ بجای رسند کہ دیگران
بمدت عمر باشدت مجاہدہ وقوت
عمل نتوانند رسید ۵ مردان
حق ببال محبت چو بر پرند اول
قدم بکنگرۂ عرش جا کنند وباز
صفت اول زین دو صفت
کہ التعظیم لامر اللہ است رعایت
آن اہم واقدم ست وسببیت
آن در حصول قرب اتم واکمل
گویا بمثابہ بازوی راست از
جانور ودست راست از آدمی
است وقدرت بر عمل وقوت
در سلوک بدان سخت تر واستوار
تر بود والشفقۃ علی خلق اللہ اگرچہ
در تحصیل نسبت الفت ومحبت
واستجلاب فیض رحمت ورعایت
علاقۂ جنسیت وسلوک طریقہ
انصاف وشکرگذاری مولی
تعالی وتقدس مقامی عالی
ومرتبہ رفیع دارد ودلیل ست
بر سلامت فطرت وعلو ہمت
وذکا طبیعت وموجب ثواب
جزیل وذکر جمیل در دنیا وآخرت
وباعث قرب ورضا خداوند
ست تعالی اما مقام التعظیم لامر اللہ
عالی تر وشان مرتبہ وی اعلی

متاکد او تری لکل مومن برکة الا من خالف السنة ولا تقتدی الا بمن صح علمه وورعه واسئل کل خیر الرضا عن الله بما قسم والالتجاء الی الله فی کل شیٔ فهی مفتاح کل حاجة عند الفقیر وبهرب من شر الخلق اعظم من کل حصن تمت الاساس التی علیها مبنی الطریقة ومن معانیها ان شاء الله تعالی بتوجه لفتح الحقیقة وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وسائر الانبیاء وسلم۔

سیدی الشیخ عبد الوهاب المتقی القادری الشاذلی سلمه الله تعالی (رحمة الله علیه)

تولد ایشان در مندو ست والد شریف شیخ ولی الله از اکابر و اعیان دیار مندو بوده بسبب وقوع حوادث روزگار از ان دیار به برهان پور آمده توطن گرفت و در ینجا نیز معزز و مکرم شده در اندک مدت بدار آخرت رفت و همدران ایام والده عزیزه نیز درگذشت و ایشان را صغیر السن گذاشتند و هم از زمان صغر سن قائد توفیق آلهی رفیق حال ایشان شده در طلب حق قدم براه فقر و تجرید و مسافرت و سیر عالم کشید غالب سیر ایشان در نواحی گجرات و اکناف ولایت دکن و سیلان و سراندیپ بوده و در اکثر اوقات قرار داده بران بود که زیادت از سه روز در هیچ مقامی اقامت نکنند مگر در بعضی شهرها که بجهت تحصیل علم و تقریب صحبت مشائخ و صلحا بمقدار استیفاء غرض و انقراض حاجت اختیار اقامت ضرورت می افتاد و هم در عنفوان شباب که سال عمر به بست نرسیده بود و ملتحی نشده بودند بمکه معظمه آمدند شیخ علی متقی رحمة الله علیه بشنیدن خبر قدوم ایشان بسابقه نسبت آشنائی که بوالد ماجد ایشان داشتند پیش ایشان آمدند و مهربانیها نمودند و استدعای صحبت فرمودند و چون حسن خط و کتابت از ایشان مشاهده کردند گفتند که بیائید و اگر توانید برای ما کتابتی هم بکنید ایشان بمقتضای استغنای ذاتی و بی نیازی که مسافران را و مجردان را می باشد در مجلس اول اجابت دعوت شیخ نکردند و گفتند ان شاء الله تعالی به بینیم تا نصیب چیست در آخر بمشاهده فضل و کمال و استقامت احوال حضرت شیخ اختیار صحبت نمودند و سابقا والد بزرگوار ایشان نیز وصیت کرده بود که اگر ترا توفیق سلوک راه حق دست دهد ملازمت شیخ علی متقی و امثال ایشان اختیار کنی و از صحبت فلان و امثال وی و یکی از فسیخان زمانه را نام بردند که بدعوت اسما و تسخیر ملوک مشهور بود پرهیز نمائی و ایشان خط نستعلیق را بسیار خوب می نوشتند شیخ بجهت آنکه خط نسخ قرآن و شعار صالحان ست از خط نستعلیق بر آورده بمشق خط نسخ اشارت کردند و چون قوت دست در مرتبه اعلا بود در اندک مدت خط نسخ نیز حسن صورت پذیر شد و بکتابت تالیفات شیخ و تصحیح و مقابله آنها مشغول شدند و برای شیخ کتابت بسیار کردند بجدی که تصور آن از حیطه حصر خارج بود کتابی بود موازنه دوازده هزار بیت در استکتاب و استنساخ آن استعجال می کردند در دوازده شب تمام کردند شبی هزار بیت نوشتند با کتابتهای دیگر که در روز می کردند و اکثر ترتیب و اصلاح تالیف شیخ بدست ایشان

کلمهٔ اسلام و تشئید و تائید امر دین و ملت بالا تر از ان ست و بحقیقت هیچ صفتی و هیچ کاری که باعث قبول و سفید روی مرد در بارگاه عزت و درگاه نبوت تواند شد بالا تر از ان نیست که در تقویت دین و ملت و ترویج و تائید سنت کوشد و در ان بذل مجهود نماید و در سواد آن لشکر اگرچه تن تنها باشد بیفزاید و تعظیم امر الله بامتثال اوامر و نواهی شریعت باشد کانچه فرموده اند بکنی بکنند و انچه باز داشته اند که مکن باز مانند پس بنا اسلام را دو رکن آمد امتثال اوامر و اجتناب از نواهی باز این اجتناب نواهی اهم و ادخل ست در سلوک طریق حق و وصول بمقام قرب از امتثال اوامر مثال پرهیز مر بیمار را که اگر آن نکند هرچند هزار ادویه شافیه بخورد فائده ندارد و شفا نیارد اما اگر در پرهیز احتیاط کند و در رعایت آن مبالغه نماید امید داری صحت تمام ست اگرچند شاید که دیر تر انتد و لی پرهیز استعمال ادویه و استفصاد در ان سودمند نیفتد و اگر هر دو جمع شود لابد کار تمام تر بود و حصول شفا زود تر دست دهد مشایخ طریقت قدس الله تعالی اسرارهم گفته اند که مبالغه و استقصا در تقوی و اجتناب از محرمات و مکروهات و مشتبهات اهم و ادخل ست در حصول مقام قرب و وصول و اگر در باب [illegible]

ودران زمان در مکه معظمه قحط سالی بود واحوال شیخ نیز بفقر وفاقه می گذشت وبرای کسی دیگر کتابت می کردند
تا ازانجا چیزی بدست آید قوت ایشان دران ایام آن بود که چند کبیر را بادنجان که دران زمان ارزان بود
می خریدند ودروی نمکی انداخته بطریقهٔ اچار نگاه می داشتند هر روز قدری ازان تناول می کردند بالجمله
در اتباع شیخ وخدمت واسترضای ایشان چندان کوشیدند که معنی فنای فی الشیخ که می گویند آن باشند
لاجرم بغایت ظاهر وباطن مخصوص شده وبانوار واسرار وکمالات متصف آمده ونسخهٔ کمالات بلکه عین
ذات ایشان گشتند تا آنکه شیخ می گفتند که یک باروبرادر که درراه خدا یافتیم عبدالوهاب بود می فرمودند که چون
شیخ ما را مریدی ساختند اول از تفضیل فقر بر غنا اقرار گرفتند وگفتند برین اعتقاد باشید وما نیز همبرین
عقیده ایم بعد ازان دست بیعت بما دادند وابتدا صحبت ایشان با شیخ در شهر جمادی الاولی سنه ۹۶۳ سنه
ثلاث وستین وتسعمائه بود وانتهای آن تا وقت فوت ایشان ثانی جمادی الاولی سنه ۹۷۵ خمس وسبعین پس
مجموع مدت مصاحبت دوازده ۱۲ سال باشد وسن شریف ایشان الآن والله اعلم شصت ۶۴ وچهار باشد
وعدد حجهای ایشان چهل وچهار که مدت اقامت بمکه معظمه است یک سال بعد از رحلت شیخ بجهت حق بعضی
صلهٔ ذوی الارحام بگجرات آمده بودند همدران سال بمکه عود فرمودند وحج آن سال فوت نشده مدت آمدن
کشتی ازانجانب پانزده شانزده روز بود ورفتن ازین جانب چهل روز وقوع این هر دو حال در غایت
ندرت ست که حکم خارق عادت دارد واکنون در علم وعمل وحال واتباع واستقامت وتربیت وتسلیک مریدان وافاده
واعانت طالبعلمان وشفقت ومهربانی بر فقرا وغربا ونصیحت خلق الله وبرکت وعظمت ونضارت ونورانیت
وسائر ابواب خیر وارث حقیقی وخلیفهٔ راستین وصاحب سر شیخ ایشانند واهل حرمین ومشائخ دیار ما بهم
حاضراً وغائباً وازمشائخ مصر وشام هر که ایشان را دریافته است معتقدند بر ولایت وعلوشان ایشان
می گویند هو علی قدم الشیخ ابی العباس المرسی تلمیذ قطب وقته الامام ابی الحسن الشاذلی وبعضی از
مشائخ یمن بجانب اهل حرمین در تعریف حال ایشان نوشته بودند علیکم یا اهل الحرمین بالشمعة المضیئة
من الله فیکم فاستضیئوا به سید حاتم مردی ست از مردان این راه متفق علیه اهل یمن صاحب الاحوال
السنیة وله لسان حال فی الحقایق والتوحید بشوق ملاقات ایشان بمکه آمد واستیذان در آمدن نزد
ایشان اذن ندادند وگفته فرستادند که ملاقات القلوب اوقع ملاقات دلها بیک دیگر بس ست حاجت
ملاقات جسمی نیست ووی بهمین کلمه از ایشان راضی وخورسند رفت امسال که این فقیر عزیمت
هندوستان می کرد از اهل یمن می شنید که سید حاتم مذکور درین موسم نیز قصد ملاقات ایشان دارد
روزی این حقیر در همین ایام عزیمت هند در خلوت خود نشسته بود وحزب البحر کتابت می کرد مردی
از علمای مکه شیخ علاء الدین نام که بعلم وصلاح ممتاز ومشهور ست بر سر وقت این غریب در رسید و
حال پرسید وگفت ایش تکتبون قلت هذا حزب البحر اکتبه لاقرأه فی المرکب عند رکوب البحر قال هل لکم

بر فرائض وواجبات وسنن رواتب
اقتصار نمایند ودر احتراز وتکثیر
نوافل وعبادات نکوشند در
حصول مقصود کافی ست اما
تکثیر نوافل ومستحبات وارتکاب
محرمات ومنهیات چیزی نیست
وترک فرائض ومساهله دران
باتقید بنوافل مبالغه وتقصا
دران از غرور نفس وفریب شیطان
شمرده اند وبالجمله تعظیم امر الهی
بامتثال اوامر ونواهی ست
یعنی کار کردن بانچه امر فرموده
وبازماندن از انچه نهی کرده اما
مخفی نماند که تعبیر تعظیم امر الله
اشارتی کرده که می باید فهمید
یعنی باوجود عمل وتقوی حسب
طاقت آن قدر که تواند تعظیم
امر الهی وبزرگ داشتن آن
وبعزت نظر کردن در اصول
وقواعد شریعت وهیبت وعظمت
واعزاز واحترام اهل دین که
منتسبان ومقبولان حضرت
نبوت اند وخوار داشتن ایشان
افگندن والتفات ننمودن
واعتبار نکردن اهل علم وصلاح
والحاد واباحت را که دوران و
مردودان این درگاه اند همه بر وفر ترین
ازان ست اشارهٔ تعظیم امر الله
بدین ست ائمهٔ دین رضوان الله
علیهم گفته اند که قتل ملاحده وزنادقه
حکم بنده گردانیدن پیغامبران داده
که دین وشریعت نهاده ایشان است
وهر کسی که از بنهار احوار داشت وتقلیل
ساخت گویا پیغمبر را عزت داشت
وبایی گوانید واین خود ظاهر است

فیه اجازة من احد قلت نعم ارید ان استجیز من الشیخ عبد الوهاب المتقی قال لکم بالشیخ عبد الوهاب معرفة قلت انا فی خدمته مذ سنتین قال بشری لکم بان حجکم مبرور وعملکم مقبول پرسیدم کیف ذلک یا سیدی گفت سافرت بلاد الیمن وادرکت مشائخه وفقراءه فوجدتهم کلهم متفقین علی الثناء علیه والاخبار بانه قطب مکة فی وقته وطریقهٔ ایشان درباب کتب حقائق وتوحید مثل فصوص وامثال آن توقف وتسلیم ست اینها را درس نگویند وبدان اشتغال نکنند وانکار هم نکنند و بد نگویند وچنانچه عادت فقهاست طعن وتشنیع ننمایند می فرمودند که اول باید که اعتقاد خود را ظاهراً و باطناً باعتقاد اهل سنت وجماعت راست سازند و راسخ گردانند وبعد از رسوخ این عقیده از هرچه ایشان گفته اند ونوشته اند نیز محروم نمانند کتب ایشان را که در حقائق واسرار نوشته اند نیز مطالعه بکنند وانچه مشکل شود از ان بگذرند ودر تمامه وخلجان را بخود راه ندهند نه آنکه اعتقاد را ابتداء از همین کتب راست کنند واز هر کس هرچه بشنوند تابع شوند می فرمودند باید که هرچه بشنوند اگرچه سخن باطل باشد زود بانکار وتعصب پیش نیایند اول خود بشنوند که چه می گوید وبفهم سخن نیک دررسند که قائل آن چه مقصود دارد وبعد از ان اگر توانند آن را موافق حق سازند وگرنه رد کنند واگر این را نتوانند از سر آن بگذرند وخلل در عقیدهٔ خود نیندازند روزی کتابی را ذکر کردند که نام وی انسان کامل ست فرمودند که آن کتابی ست در حقائق وتوحید بطرز کتب شیخ ابن عربی تصنیف شیخ عبد الکریم جیلی که در عدن بوده اند از متاخرین مشائخ یمن جامع علم وحال بعد از ان سخن در تعریف این شیخ عبد الکریم کردند وفرمودند که ایشان تفسیری نوشته اند وبر بسم الله الرحمن الرحیم نوزده مجلد نوشته بعدد حروف وی بر هر حرفی مجلدی دو سه از ان دیده شده است شگرف علوم ذکر کرده اند بعد از ان فرمودند اما در وی زهرهاست آن را شکر اندود کرده اند اگر از انها پرهیز توانند کرد مبارک ست والا احتمال ضرر غالب ست ومی فرمودند که هیچ شرط سلوک این راه آن نیست که هم در اول اعتقاد توحید وجود کنند بر وجهی که در فصوص وامثال آن مذکور ست شرط راه مداومت عمل ریاضت ست مقرون باعتقاد اهل سنت وجماعت بعد از ان وقتی وحالی پیدا خواهد شد که آن در باطن چیزی مدرک خواهد شد می فرمودند که هر که را ببینند که بکلمهٔ اسلام اقرار می کند ونماز وروزه می کند از وی اگر امثال این کلمات چیزی صادر شود معذور دارند وتکفیر وتشنیع نکنند ونسبت بالحاد نکنند اما اگر این چیزها را انداشته باشد واین سخنان بگوید او ملحد ست آورا بالقطع منکر باید بود وطریقهٔ ایشان در سماع نیز نزدیک بهمین طریق ست از مرید بفعل آن راضی نیستند وبر فعل مشائخ منکر نه این فقیر عرض کرد که در دیار ما این رسم سماع عجائب متعارف شده است واگر کسی از وی اجتناب کند وبراه انکار رود اورا باتهام خلق مخالف باید شد وهمه مردم بوی از مر آن بد شوند وبمخالفت مشائخ اورا اتهام کنند کسی چه کار کند فرمودند اگر احیاناً با یاران موافق واهل معنی وهم سر گاهی غزلی

که هر که مخالف او ورد آن طریقه کسی را عزت داشت وتعظیم کرد گویا آن کس را خوار داشت وتحقیر نمود وهر که موافق حال وتابع طریقه کسی را تعظیم داشت گوئی اورا تعظیم داشت چنانکه گفته اند دوست دوست دوست ودشمن دوست دشمن مسلمانی این ست باقی دعوی بدلیل ست ودر باب محرمات ونامشروعات نیت دخل ندارد که گویند نیت کسی معلوم نیست که چیست ونیت نیک می باید عمل اعتبار ندارد نعم اصل نیت نیک ست اما نیت نیک آن بود که بدان کار نیک بکنند نیت نیک و کار بد یعنی چه وباید دانست که نیکی وبدی بحکم شرع ست هرچه فرموده شرع ست نیک وهرچه نافرموده او بد در عقاید دین نوشته اند الحسن ما حسنه الشرع والقبیح ما قبحه الشرع یعنی فعل نیک همان که شارع گفت که بکن وبد همان که گفت مکن وپیش از گفتن شارع فعل حسنی وقبحی نبود وعقل را در اینجا دخلی نیست وحکمی نه که بگوید این کار نیک ست واین بد اگر گویند که این سخن خلاف معقول ست ومصادم نفس الامر چه هر کس داند که علم وعدل وجود وتواضع مثلاً نیک ست وجهل وظلم وبخل وتکبر بد این معنی را بشناخت بحکم عقل می توان دانست وحکم وی بی شبهه در اینجا صحیح ست بی توقف

یا جگری شنیده شود باکی نیست عرض کردم که آنجا اجتماعها کنند و اهل و نا اهل و فاسق و صالح و از هر جنس مردم جمع شوند و چنین و چنان کنند بران وجهی که در دیار هندستان مشاهده فرموده باشند این چه حکم ست فرمودند این چنین خود اصلا جائز نباشد و نباید کرد و اجتناب ازان از واجبات وقت طالب حق ست درین صورت قطعًا مساهله و مسامحه نکردند و ایشان اکثر مدت عمر مجرد بوده اند و در زمان شیخ هم بوضع تجرید گزرانیده اند و تزوج نکرده اند بعد از ایشان که سن شریف ما بین چهل و پنجاه بود تزوج کردند و پیش از تزوج هرچه از فتوح یا از وجه کتابت بهم میرسید همه صرف فقرا و درویشان می کردند و عهد کرده بودند که هیچ چیز نگاه ندارند مگر انچه ضروری باشد از جامه و قوت و کتب اما الآن حق اهل و عیال را مقدم می دارند و جانب ایشان راجح ست و با وجود آن در تفقد احوال غربا و غمخواری فقرا التقصیر نمی کنند پشت پناه غربای هند در مکه ایشانند از طعام و جامه و نقد مدد می کنند خصوصًا قاصدان زیارت آنحضرت را صلی الله علیه وسلم بجمیع وجوه در تهیهٔ اسباب سفر امداد و اعانت می فرمایند و می توان گفت که درین زمان مثل ایشان در علوم شرعیه کمتر کسی خواهد بود قاموس لغت مبالغه می توان گفت که گویا همه یاد داشت و فقه و حدیث نیز همین حکم دارد و مبادی علوم عربیت نیز زیاده از قدر کفایت ست سالها در حرم شریف درس این علوم گفته بودند و اکنون که عارضهٔ ضعف بصارت ظاهر حادث شده هم در منزل خود مشغول می باشند اگر بعضی اوقات از درس خالی می شدند بمقابله کتابی که در تصحیح و مقابلهٔ آن عموم نفع باشد مشغول می شدند مثلا کتابی نادر و قلیل الوقوع کثیر النفع می بود و بسبب عدم تداول از حلیهٔ صحت عاطل گشته اصول نسخ آن را بهما امکن بهم رسانیده صورت تصحیح می دادند و در تحقیق سخن بسیار کد می نمایند آنچنان که طالب را تشفی تام حاصل آید بی آنکه تشدق لسانی در میان باشد می فرمودند علم بمنزلهٔ غذا است که همیشه احتیاج بآن باقی ست و نفع آن عام و ذکر بمثابهٔ دوا که گاه گاهی بدان علاج باید کرد طالب را ناچار ست که بعد از هر چند گاه خلوتی بقصد تحصیل فراغ قلب و حضور خاطر اختیار کنند خصوصًا در ایام فاضله مثل عشرهٔ اخیر از رمضان و عشرهٔ ذی الحجه و امثال آن و بذکر و نفی خواطر مشغول باشد اما اشتغال علم و تعلم و تدریس آن دائمی ست عرضه کرده شد که مشائخ فرموده اند که طالب باید که علی الدوام در ذکر باشد فرمودند که هرکه با عمل خیر مشغول ست دائم در ذکر ست نماز گزاردن ذکر ست و تلاوت قرآن ذکر ست و درس علوم دینیه ذکر ست و هرچه عمل خیر ست ذکر ست این دائم ست و اما آنانکه تعلیم و تعلم را ترک کنند و از همه کارها باز مانند و خلوت اختیار کنند و بذکر مشغول شوند این حکم علاج دارد که گاه گاهی بکنند و در ابتدای کار چون علت قویست لاجرم علاج بسیار باید کرد و اکثر در خلوت باید بود و ذکر باید کرد و می فرمودند که روش سلف متقدمین همین ست که تشبث بانواع اعمال خیر و تهذیب اخلاق و نشر علوم می کردند و می فرمودند که علم ازان قبیل نیست که هیچکس بترک آن فرماید سعی و تصحیح نیت باید کرد روزی درویشی از خدمت ایشان پرسید

بر شرع فرضًا اگر شریعت نبودی این حکم عقل بجای خود بودی جوابش آنست که اولاً باید دانست که معنی نیکی و بدی در اینجا چیست تا روشن گردد که آن بحکم شرع ست نه بحکم عقل نیکی و بدی دو معنی دارد یکی آنکه صفتی و کاری در حد ذات موجب کمال بود و مردم آن را بستانید و متعلق مدح گردد و یا موجب نقصان بود و خلق آن را نکوهش کنند و متعلق ذم گردد این معنی بحکم عقل و عقلا می توان دانست اما مراد نیکی و بدی در اینجا آنست که در آخرت موجب ثواب و عقاب گردد این معنی جز بحکم شرع نتوان دانست و عقل را در اینجا دخلی نیست اگر کاری بود که مردم آن را بستانید و کمال دانند و شرع ادا ان نهی کرده موجب عقاب آخرت گردد و اگر اشیا را ناپسندیده دارند و شارع بدان امر کرده موجب ثواب آید عقل را در دریافت آن دخلی نبود عسی ان تکرهوا شیئا و هو خیر لکم و عسی ان تحبوا شیئا و هو شر لکم شامل این حکم نیز تواند بود و ترتب ثواب بر صفات مذکوره از علم و عدل و جود که گفته شد بنابر آنست که شارع تعالی و تقدس بدان امر فرموده است و عقاب بر اضداد ان صفات بجهت نهی اوست و اگر نه آن بودی تحسین و تقبیح عقل ثواب و عقاب بدان بازگشتی عقل

که نماز گزاردن بهترست یا ذکر کردن فرمودند نماز گزاردن هم کاری بزرگ ست ولیکن بکثرت ذکر
اتصالی واتحادی حاصل می شود که آخر بفنای وحدت می کشد عرض کرده شد که فنا در وحدت چه می باشد
فرمودند آن لذتی ست بچشیدن تعلق دارد مطلوب حقیقی جمیع طالبان این راه ادراک همان لذت ست
وهرکس که در عمر خود یکبار آن لذت چشید دیگر تا زنده است ذوق آن باقی ست عرض کرده شد که طریق
دعوت که بعضے درویشان می کنند چه حکم دارد از طریق وصول هست یا نه فرمودند که شاید باشد ولیکن
اهل دعوت اخلاق ایشان مهذب کم می باشد ایشان اکثر رنج خلق می باشند ایذای خلق نتوانند کشید هرکه
با ایشان بد باشد زود در مقام مکافات می شوند عمده درین راه تهذیب اخلاق وتحمل ایذا وبلای
خلق ست فرمودند شیخ ما را نیز این طریق معمول نبود ما را از جای اجازت سیفی بود سند عالی داشت و شیخ
را نبود در وقتیکه بفقیر اجازت علوم شریعت وطریقت می دادند اول اجازت سیفی را از فقیر بر گرفتند
بعد ازان فقیر را اجازت آن دادند تا این فقیر از جانب ایشان مجاز مطلق وخلیفه کامل باشد بعد فرمودند
که این کیفیت حلقۀ ذکر وبعضے اوضاع وانواع ذکر که درویشان می کنند اگرچه آن را سندی صحیح در سنت
نبوی صلی الله علیه وسلم نیست اما از مستحسنات مشائخ ست در اصل کاری که ذکر والتزام ذکر از برای
آن کارست دخل دارد وموثرست واصل ذکر همین لا اله الا الله است وانواع دیگر نیز راجع همین ست
لفظاً ومعنیً وتصوراً می فرمودند که در ذکر الفاظ تمام باید گفت ودرست بر آورد با علا آنکه در نفی واظهار
حرف ها ودر جانب اثبات نیز در میم جلاله تشدید می باید بر آورد ودو اظهار هر دو های باید کرد وبعد از غلبۀ
شوق واستیلای ذکر هر طور که بر آید باید گذاشت آنجا معذورست مطلوب دران وقت شوق
وغلبۀ ذکرست فرمودند که سبب در مانند ذکر اره وامثال آن که می کنند همین طور چیزی ست که جماعت
از مریدان شیخ را در وقت غلبۀ حال واستیلای ذکر دیدند که این چنین می کردند مگر ایشان سند گرفتند
وهمین را دستور ساختند عرض کرده شده که ذکر خفی که می گویند چه معنی دارد فرمودند ذکر خفی یعنی ذکری
که آهسته گویند که همسایه نشنود معنے خفی این ست عرض کرده شد که بعضے می گویند که ذکر خفی آنکه زبان
را در آنجا دخلی نباشد بلکه می گویند که قلب را نیز ازان خبر نبود آن چیست فرمودند این حکایت دیگرست
بالفعل معنی ذکر خفی ست که تنها از خلق بگویند وادنی مرتبه ذکر اسماع نفس ست ازین کمتر نباید چنانچه
قرأت در نماز واما آنکه در دل بگویند آن یاد کردن خداست جل وعلا آن هم امری ست محمود ولیکن نزد
اطلاق مراد از ذکر همین لفظ افتد وطریقه ایشان در ستر احوال وکتمان اسرار وتورع در کلام عجبی ست
که هرگز بنامحرم سخن از حقائق یا از خصوصیت احوال خود از ایشان سر نمی زد واگر تقریب کلی شود همان
مقدار گویند که ضرورت باشد ودر حصول مقصود کفایت کند وچون این فقیر را بمشاهده انوار استقامت
واستماع فضائل ایشان نسبت بندگی بخدمت ایشان حاصل شده مکرر الحاح کرده شد که گاه گاهے

چه در یابد که اگر در روز بست ونهم
رمضان بخورند عاصی شوند
واگر فردای آن روز که روز عید
باشد نخورند آثم گردند حکم حکم
شرع ست چیزی دیگر نیست ۵
اتبع ریاح القضا وحیث سارت
وسلم السلمی وکُر حیث دارت +
واینجا نکته دیگرست که واجب
ست بران تنبیه کردن وآن
اینست که باید دانست که بنا
ومدار تمامه کمالات وحاوی
وشامل سائر حسنات این
دو چیزست نیت صحیح وعمل صحیح
اگر این هر دو جمع گردد ولبسی
ما در افتد که جمع گردد کار بتمام
بود ودین مسلمانی بکمال پذیرد
نیت صحیح همان بود که کارے
که کنند برای خدا کنند وبقصد
تقرب وطلب رضا وبامید ثواب
آخرت کنند واین در اکثر خلق
از فرق درویشان واقسام
وطوائف ایشان پیدا می شود
حتی که ملنگان وآتش افروزان
که هم در دنیا بعذاب آتش
گرفتار اند وبرهنگان که بحکم حدیث
نبوی لعن الله الناظر والمنظور
محل طرد ولعن الهی اند غیر ایشان
همه بزعم خود واعتقاد فاسد
خویش نیت صادق دارند سلوک
طریق قرب حق می نمایند تقرب
حق می جویند اما عمل صحیح کو
تا بمقصد برسند ودرپی مقصود
برسند وعمل صحیح آن بود که
مرضی حق وموافق طریقه دین
دفتر یعنی فرمود که شارع باشد

از بعضی احوال و اخبار خود مشرف و مستفید می ساخته باشند پس گاه گاهی بتقریبی و مناسبتی که در اثنای
سخن پیدا می شد چیزی از آن نقل می کردند و اول چیزی که بعد از عرض این سخن از خدمت ایشان رسیده شد
آن بود که عرض کرده شد که این فقیر مدتهاست که از بعضی مشائخ و فقرای این و اهل حرمین می شنود که
نسبت به شما خبر می دهند که هو علی قدم الشیخ ابی العباس المرسی حقیقت این سخن چیست تبسم کردند
و فرمودند ما چه دانیم که ایشان چه می گویند خدا داند که ایشان از کجا می گویند بعد از آن در ذکر مناقب
شیخ ابو العباس مرسی شروع کردند و فرمودند که ایشان تلمیذ شیخ ابو الحسن شاذلی اند و شیخ ابن
عطاء الله صاحب الحکم شاگرد ایشان تصنیفی دارد مسمی بلطائف المنن فی مناقب الشیخ ابی العباس و
ابی الحسن بسیار بزرگ بوده اند وقتی بادشاه وقت را در حق ایشان اعتقاد درست نبود بقصد امتحان
تقوی و ورع ایشان را مهمان ساخت و دو نوع طعام پخت یکی از جنس ماکولات مثل گوسپند و مرغ
و مانند آن دیگر از جنس محرمات مانند سگ و گربه و امثال آن و به بعضی از ندمای خود گفت که دو صف
از مردم بنشانی شیخ و فقرای ایشان یک جانب و پیش ایشان این طعامهای حرام نهی و مردم امرا و سپاهیان
را جای دیگر و پیش ایشان طعامهای حلال نهی و علامتی و تمیزی در ظروف و اوانی قرار داد تا نا مشتبه
نشوند شیخ را در عین مجلس این معنی مکشوف شد برخاست و آستین بالیدند و فرمودند امروز ما خدمت خلق الله
خواهیم کرد و این طعامها را پیش ایشان خواهیم کشید طعامهای حلال را می گرفتند و پیش فقرا می نهادند
و حرام را پیش امرا و این آیت می خواندند الخبیثات للخبیثین والخبیثون للخبیثات والطیبات
للطیبین والطیبون للطیبات بادشاه از بدگمانی خود توبه کرد و در پای شیخ افتاد درین مجلس همین مقدار
حکایت از شیخ ابو العباس مرسی فرمودند و زیادت در جواب فقیر نگفتند فقیر را انتظار آن در خاطر بماند تا بعد
از مدتی بی سابقه سوال فرمودند پار سال بشما حکایتی گفته بودم بیاد شما باشد آن حکایت تتمه دارد
که در آن وقت گفته نشده بود و آن حکایتی که پار سال گفته بودیم این بود که نور محمد حسن نام مردی بود از
خادمان مولانا محمد طاهر یمنی که بجهت خدمتی از خدمات ایشان در اوان حیات شیخ بمکه آمده بود و بعلاقه
اعتقاد و محبتی که مولانا مذکور را بخدمت شیخ بود هم در رباط ایشان خلوتی گرفت آنجا می بود درین اثنا
وی بیمار افتاد و بیماری وی سخت شده گاه گاهی بعیادت وی می رفتیم شبی آن سرور را صلی الله علیه وسلم در خواب
می بینیم که می فرمایند ادرک هذا الرجل فثبته اشارت باین مردی کنند که وی را دریاب و دستگیری کن بیدار
شدیم و برخاستیم و پیش آن بیمار رفتیم چه بینیم که در حالت نزع افتاده است و بر بالین وی نشستیم و از قرآن
و ادعیه و اذکار آنچه مناسب وقت بود برخواندیم وی این آیت را نخواند یثبت الله الذین آمنوا
بالقول الثابت و جان بحق تسلیم کرد از خواندن او این آیت افشای مضمون قول آنحضرت صلی الله
علیه وسلم که فرموده بود فثبته یافتم روز دیگر بر قبر او رفتیم و فاتحه خواندم و هم نزدیک قبر وی بخواب رفتم می بینم

ریاضتها و مجاهدها باید که موافق
طریق حق و مرضیات الهی باشد
تا اثری آرد و اعتبار را شاید
معنی مجاهده و ریاضت چیست
یعنی نفس را بزور و مشقت
موافق حق ساختن و منقاد
و مطیع شریعت گردانیدن
و همچنانکه نیت صحیح بی عمل صحیح
صورت نمی بندد و لیکن اگر یکی را
عمل صحیح دست دهد موافق
فرموده در ظاهر کاری می کند
اما نیت صحیح ندارد و بریا و سمعه
می کند این شخص نیز از ثواب
آخرت و رضای حق محروم باشد
کما انما الاعمال بالنیات پس
نیت صحیح و عمل صحیح هر دو باید
تا کار کشاید و بالله التوفیق
و مقصود از آنکه گفتیم مجاهده و
ریاضت بی موافقت حق اثری
ندارد یعنی اثری که باعث
زیادت نور ایمان و حصول
رضای حق و سفید روئی در
روز جزا و نجات از عذاب و سبب
اجر و ثواب گردد و الا باشد که
بعضی ریاضتها و مشغولیهای
که جوگیه و اهل کهانت را می باشد
و از بعضی بی ریاضت نیز مکر
و استدراج الهی ظاهر می گردد
و اثری در کشف بعضی عوالم
و ظهور بعضی از جنس خوارق
عادات و تسخیر بعضی ارواح
خبیثه از جن و انس که ایمان
و عمل صالح در آن شرط نباشد
پیدا کند چنانکه در آینه وسی نماید
و در قبول نیز راه جوید آن پاک است

که نشسته است چون ما را بدید پیش ما آمد و گفت که حق تعالی برکت تثبیت شما مرا از شر وسواس شیطان که در وقت نزع دخل کرده بود نجات داد مرا قریب بخانهٔ شیخ رحمة الله در بهشت خانه تعین کرد این معامله را بخدمت شیخ عرض کردیم و شیخ رحمة الله نیز در مجلس حاضر بودند هم شیخ و هم ایشان گریها کردند این حکایت بود که پار سال بفقیر گفته بودند امروز فرمودند که این حکایت را تتمه هست و آن اینست که این مرد که او را در خواب دیدیم گفت که بیائید و سیر منزل بکنید بر در خانهٔ او رفتیم دروازه بلند بر آورده اند در آمدیم و از وی بدر دیگر در آمدیم خانه دیدیم مزخرف و منور و متلالی و مکلل بجواهر و لآلی چنانکه تعریف خانهای بهشت کرده اند بعد از زمانی رخصت گرفته بر آمدیم وی تا بیرون برسانیدن ما بیرون آمد چون بیرون آمدیم مردی دیگر را دیدیم بسیمای کرامت و ولایت و عظمت پیش آمد و سلام کرد و تودد نمود و التماس درون در آمدن کرد گفتیم که ما بشما آشنا نیستیم و شما را نمی شناسیم در خانهٔ شما چگونه در آئیم گفت وی حاشا ما اگرچه بظاهر بیک دیگر آشنا نیستیم ولیکن میان ما و شما نسبت اتحاد و یگانگی ست شما را با چار بمنزل ما باید رسید پرسیدم که نام ملازمان چیست گفت نام فقیر ابو العباس مرسی پس درون خانه رفتیم این خانه با صد خوبی آن خانهٔ اول بود که آن مرد داشت ترصیع وی از لآلی بود و این از یواقیت موضعی برای ما تعین کردند و فرمودند که این جائی ماست شما بجای ما بنشینید و صاحب مقام ما باشید بعد از آنکه از ان خانه بر آمدیم خانهٔ دیگر دیدیم بهمان صفت خانهای سابق موصوف در وی بندگی شیخ علی متقی نشسته اند و انهار و جداول مختلف در صغر و کبر جریانند اشارت بنهری کنند و می گویند که این جامع کبیر ست و بنهری دیگر که این جامع صغیر و بجدولی اشارت می کنند که این فلان رساله است و بجدولی دیگر که این فلان همچنین کتب و رسائل خود را نام می برند هر یکی را بنهری و جدولی تعین می نمایند بعد از اتمام این نام فرمودند که این بود آنچه ما را در باب شیخ ابو العباس مرسی نمودند شاید که بعضی از فقرای یمن را هم برین واقعه اطلاع نموده باشند یا مثل این معامله نموده و بسر این کار اطلاع داده و ایشان با اهل حرمین خبر کرده ولیکن ما بهیچ کس این واقعه نگفته ایم امروز بعد از سی سال بشما گفتن این حکایت ضرورت افتاد سخن در ملاقات خضر افتاده بود فرمودند که یک بارے در صغر سن همراه والد خود بتقریب بعضی حوادث که در دیار سند وحدوث یافته بود در بیابانها افتاده و راه گم کرده بودیم و هیچ چیز از جنس طعام و شراب همراه ما نه گرسنگی بر ما غلبه کرده چنانچه عادت اطفال باشد در گریه آمدیم والد دلداری می داد و می گفت که صبر کن طعام در پیش ست ولیکن اینها در دفع الم جوع فائده نداشت همدرین حال شب در آمد از جهت ترس شیر و گرگ بالای درختی بر آمده شب گذرانیدیم صباح می بینیم که قریب آن درخت چشمهٔ آب شیرین میرود و پیر مردی نورانی بر آن چشمه نشسته ما را چون دید و قرص گرم از بغل بر آورد بما داد و هم نزدیک آن موضع بقریهٔ دلالت نمود آن قرصها را خوردیم و بدان آب شیرین سیراب شدیم و راه قریه گرفتیم

و این پلید و از نجاست اصرار و انهماک این خطاکاران بکفر و گمراهی خود و اعتقاد و انقیاد بعضی از ان وساده لوحان و تما استوار قدمان در اعتقاد مسلمانی با ایشان از ین جهت که بتقوی و صلاح موقوف باری ایمان و اعتقاد خود باید گرو نه و میل بمخالفان دین کردن و اعزاز ایشان نمودن همه از جهل و تغافل از ملاحظهٔ دین صورت معقولیت نمی بندد و هر که مسلمان ست و تلفظ بکلمهٔ شهادت دارد و در زی اسلام بود و در طریقهٔ مسلمانی میرود از وی اگر صد عیب بینند بپوشند و عزت اسلام و حرمت ایمان وی از دست ندهند که اهل لا اله الا الله همه اهل عزت اند هرچند اسیر شهوت نفس باشند و در قید معصیت گرفتار آیند غایت آنکه اجرای احکام شریعت و اقامت حدود دین بر ایشان بکنند و خود اگر این نسبت ایمان درست باشد هرگز نخواهد گذاشت که آلودهٔ معصیت گرداند و اگر نیز گردد آخر نور ایمان غالب خواهد آمد و ظلمت معصیت زود بعفو و مغفرت الهی و شفاعت و درخواست حضرت رسالت پناهی پاک خواهد گشت آشنائی و دوستی با نجانب باید کرد که ریان هرگز رعایت دوستی و آشنائی از دست ندهند ؎ تو گوئی مارا بان شه بار نیست * با کریمان

چون دران قریه رفتیم و آسوده شدیم باز شوق دیدن آن مرد و آن چشمه غالب آمد و زیر آن درخت
آمدیم نه آن چشمه در انجا بود نه آن مرد حیران ماندیم گویا که آن مرد خضر بود که دران بیابان از برای امداد
و اعانت ما ظاهر شده بود و الله اعلم وقتی سخن در استدراج افتاده بود فرمودند که فاسقان مبتدعان را
نیز قوتی و تصرفی می دهند که بدان جذب قلوب عوام الناس می توانند کرد و آنها را که در دین
و شریعت قدم راسخ ندارند از جا می برند و موافق این حکایتی از سرگذشت احوال خود فرمودند
که وقتی در ایام مسافرت در شهرے از دیار ملیبار افتادیم قاضی شهر مردی بود شافعی مذهب عبدالعزیز
نام که با درویشان و مسافران و ژنده پوشان سری داشت ما را چون نیز درین لباس دید پیش ما آمده
و نشست و صحبت داشت از وی پرسیدیم که در شهر شما مردی باشد از جنس صلحا و فقرا که با وی صحبت
توان داشت گفت مردی هست از اهل باطن که اکثر مردم شهر معتقد او هستند و لیکن چون در ظاهر
ارتکاب بعضے نواهی الٰهی می کند ما را با وی خواهش نیست روز دیگر بر نشانی که قاضی داده بود بدیدن
آن مرد برفتیم دیدیم که بر مکانی مرتفع جای ساخته است و دو سه کس دیگر نیز با وی در انجا ساکن اند
جماعهٔ از مرد و زن نشسته است ما چون درآمدیم خوشحال شد و مرحبای گفت بعد از ساعتی پیاله
در میان آورد و شراب خوردن بنیاد کرد ما را نیز اشارتے کرد که بخورید ما گفتیم این حرام ست خوردنی
نیست هرچند مبالغه کرد امتناع ما بیشتر شد گفت نمی خوری ببین ترا چه می کنم آخر از پیش او محزون
و مغموم برخاستیم و پیش یاران خود آمدیم طعام حاضر بود خوردن خوش نیامد همچنان بخواب رفتیم
و با هیچ یکی از اصحاب آن قصه را درمیان نیاوردیم در خواب می بینم که بستانی ست لطیف پر اشجار
و فواکه و عیون و انهار زیاده بر آنچه تصور توان کرد و در راه وی خارها و محنتها و شدتها که وصول بدان
متعذر ست همان مرد پیاله شراب در دست پیش ما می آید و می گوید که بخور من ترا درین بستان می رسانم
در خواب نیز از ارتکاب آن امتناع و اباء دست می دهد که در بیداری دست داده بود درین میان
بیدار شدیم و لاحول گفتیم باز خواب دیدیم همین حالت در خواب دیده شد برخاستیم و التجا بسرور کائنات صلی الله
علیه وسلم آوردیم و استعانت بآنحضرت نموده متوجه شدیم این بار در خواب می بینم که آنحضرت صلی الله
علیه وسلم حاضر اند و من نیز در خدمت ایستاده عصای در دست آنحضرت ست ناگاه آن مرد مبتدع پیدا
شده است آنحضرت عصا را بجانب وی انداخته اند و وی بصورت سگی گشته از پیش آنحضرت
گریخته است انگاه بمن فرمودند که وی گریخت دیگر درین شهر نخواهد بود از خواب بیدار شدیم و وضوے
تازه برآوردیم و دوگانه شکر گزاردیم و بجانب منزل آن مرد روان شدیم دیدیم که هیچ آفریده در انجا
نیست او خود پیش از آمدن ما گریخته بود و مردم گفتند که چند ساعت شد که خانه را ویران کرده رخت
اقامت ازین جا بر بسته رفت والسلام وقتی در عبادت شرح حکم مذکور شد العارفون الواصلون بعین

کار را دشوار نیست * و ایمان
بسے عظیم ست آن احقر شنیدان
شمر و قطب الوقت شیخ ابوالحسن
شاذلی قدس الله روحه می فرماید
اگر کشف کرده شود نور ایمان
مومن عاصی بپوشد و پر کند
آسمان و زمین را پدید جائے
مومن مطیع چه فرمود اکرام کن
مومنان را اگرچه عاصی باشند
و امر کن ایشان را بمعروف
و نهی کن از منکر و ترک صحبت
فاسقان را بطریق تعذر و
تکبر انتهی اصل ایمان ست و
باقی همه فرع آن غم ایمان باید خورد
و اگرچه ایمان و بقای آن آسان
می نماید و لیکن بسیار مشکل ست
و جز بفضل الٰهی آن میسر نیست
ازین جهت گفت ؎
ایمان چو سلامت بلب گور
بریم * احسنت زهی چستی و
چالاکی ما * و اگر نور ایمان
با نور طاعت جمع گردد فهو نور
علی نور یهدی الله لنوره من
یشاء و یضرب الله الامثال
للناس والله بکل شیء علیم
سخن دراز و دراز میرود و این
قدر بس ست ؎ بس کنم
مر زیرکان را این بس ست
بانگ دو کردم اگر در ده
کس ست * حق سبحانه عاقبت
تمامه کار را در دنیا و آخرت
را بخیر گرداند و از دنیا
گرد از دل ناکشوده و جمال
مقصود نانموده نبرد انه علی
کل شیء قدیر بالاجابة جدیر آمین

الحقیقة علی بساط الجذب والسلوک وغیره عرضه کرده شد که غیر جذب و سلوک نیز طریق وصول می باشد
با آنکه ظاهر از کلام قوم انحصار درین دو طریق مفهوم می شود فرمودند تواند که باشد زیاده برین معنی نکردند
و فرمودند که ما را در ابتدا حال واقعه پیش آمده بود یکی نظر کنید تا تامل نمائید که آن داخل کدام قسم است
در احمدنگر دکن در باغی نشسته بودیم و چندی از فقرا نیز همراه ما بودند و جهة طبخی هیمه رسیده بود و یاران بتهیأ
آن مشغول بودند ناگاهی شخصی از دور نمایان شد و بجانب ما متوجه گشت بخاطر رسید که اگر آن مرد بیاید
او را تکلیف کنیم که همراه ما طعام بخورد چون نزدیک رسید گفتیم اگر بنشینید طعام در راه است لقمه چند تناول
بکنید بمجرد این گفتن برمید و بگریخت آنچنان برمید و بگریخت که وحشی از جنگل برمد و بگریزد آن ادای
آمدن او و رمیدن و گریختن او در دل تاثیر کرد دنبال او ما نیز دویدیم هم در میان درختان این باغ
غائب شد هر چند تفحص کردیم بنظر در نیامد چون ناامید شده بر می گشتیم ناگاه دیدیم که در اصل درختی که
شاخهای او بر زمین افتاده بهم برآمده بود و پنهان شده نشسته است خود گفت چه می بینید و کرا می جوئید
گفتیم شما را می بینیم گفت باری پیش ما بیائید رفتیم و نشستیم گفت بگوئید الله الله شش مرتبه یا هفت مرتبه
تکرار اسم شریف کردیم چیزی از نور غیب نمایان شد و حالتی در گرفت که از خود رفتیم و بی شعور افتادیم
همچنان که کسی قبیل موت از خود بیرون رود و باز خود آن مرد گوش و گردن ما را مساس میکرد تا بعد از زمانی بافاقت آمدیم
اما چندان از وجود آن حالت متاثر شده بودیم که تا چند روز بحال خود نتوانستیم آمد و اثری عظیم در ذات
خود احساس کردیم وقتی دیگر سخن در ذکر جوگی جنگم و ریاضت و تصرف ایشان افتاده بود فرمودند در
ایام سیاحت ما را با یک جنگم صحبت و تصرف ایشان افتاده بود و بغایت مشغول مرتاض بود و خوارق
عادات می نمود و وی می گفت که من قلعه می بینم از طلا و مرا می گویند که اگر چنین و چندین ریاضت کنی
ترا درون این قلعه در آریم و مردم شهر تمام از زن و مرد بزیارت وی می آمدند و مبلغها و طعامها می آوردند
و وی هیچ از آن مبلغ التفات نمی کرد و از آن طعام نمی خورد با وی از دین اسلام سخن می کردیم بسمع
رضا می شنید و در دفع و اضمحلال آن خیال که وی صورت قلعه از طلا می دید متوجه شدیم آخر مندفع
و مضمحل شد چندگاه چنان بود که کلمه می گفت و بکار جوگی گری خود نیز مشغول بود در آخر مسلمان خالص
شد و بر دست ما توبه کرد و مرید شد وقتی دیگر بتقریب ریاضت درویشان و ترک سوال و عدم التفات
بشهوات طعام می فرمودند که چندگاه قوت ما آن بود که یاری می رفت و استخوانهای ناکار آمدنی که
قصابان می برتافتند برداشته می آورد و پاره از کاه گندم که در میان کشت زارها افتاده بودی می آورد
و آن استخوانها را می کوفتند و آن کاه را شسته و پاکیزه می کردند و در میان دیگ کرده در آب می شاندند
و هر کدام کاسه از آن صاف کرده می خوردند بعد از چند روز مردم شهر آگاه می شدند و طعامها می آوردند
و دیگر از آن جا انتقال می کردیم و جای دیگر سیر رفتیم و زیادت بر سه روز اقامت نمی کردیم و حکایتی دیگر است

جدید و صلی الله علی محمد و آله و صحبه و سلم

الرسالة الرابعة والثلثون

هدایة الانام الی التمسک بالشرائع والاحکام

لا اله الا الله محمد رسول الله

والله یقول الحق وهو یهدی السبیل وصول بمقصد دو چیز باید اول راه شناختن دوم راه رفتن و روش او رفتن و طریق سلوک آن دانستن اهل تحقیق راه است چه هر که راه نمود و روش راه رفتن را نیز بیان کرده و طریق سلوک آن را تعلیم نموده است و راه راست باید تا بتعجیل بمقصد رساند و آسان رساند که آفت در راه ناراست بسیار باشد و راه راست بحکم نص قرآن مجید عبادت است قال الله تعالی ان ربی و ربکم فاعبدوه هذا صراط مستقیم و اقسام عبادات بیشمار است و هر یکی از آن راهی است بجناب قرب حق الطرق الی الله بعدد انفاس الخلائق که گفته اند این معنی دارد اگر یکی غیر این اندیشد خطا کند و در ورطه ضلالات و الحاد افتد و راه نماینده و روش آن را بیان کننده پیغمبر است صد هزاران درود بر جان پاک او و بر آل بیت مطهر و یاران عالی قدر او باد و دیگر همه پیروان او بند هر که پیروی او کرد در بر نمود او رفت بمنزل مقصود رسید باقی همه ضلالات و محل خوف و خطر است

هم ازین باب که فقیر از یکی از یاران ایشان شنیده است که می گفت یکباری در ایام قحط در مسجدی
با یک یار دیگر نشسته بودند در یک گوشهٔ مسجد ایشان مشغول بودند و در گوشهٔ دیگر آن یار دیگر قرار
داده بودند که با یک دیگر سخن نکنند و از کسی طعام نطلبند بست روز برین حالت گزشته بود که
هیچ چیز از طعام نخورده بودند شخصے حلوافروش طعام درمیان این دو کس می نهاد و می رفت هیچ
کدام از ایشان آن طعام را نخورد چون مکرر شد دیگر آن مرد حلوائی لقمه می کرد و در دهان ایشان
می نهاد و می خوردند این حالات مذکوره در زمان سیاحت ایشان بود که هنوز بمکه معظمه نیامده بودند
و مدت عمر ایشان والله اعلم پانزده شانزده سال یا نوزده یا بست ساله بوده اند که بمکه تشریف
آوردند و بشیخ علی متقی صحبت داشته اند و لهذا روزی این فقیر پرسید که با وجود این ریاضات
و حالات و مکاشفات و تصرفات که همه ناظر بر کمال و تمام اند و پیش از صحبت شیخ وقوع یافته پس
آنچه بر ملازمت ایشان موقوف بود و در صحبت ایشان حاصل شد چه بود فرمودند
ما هر چه داریم ببرکت ایشان و فیض ایشان ست بعد از زمانی گفتند که دین ما شریعت ما با ایشان
مقرر و مستقیم ماند در زمان سابق اطوار مختلف و احوال متنوع پیش آمد خدا داند که در آخر کجا می افتادیم
و از کدام وادی سر بر می کشیدیم بصحبت ایشان طریقهٔ دین ایمان و اتباع شریعت استقامت یافت
اصل کار و آخر مقامات همین ست وقتے سخن در اتباع آنحضرت و استغراق محبت وی صلی الله علیه
وسلم افتاد فرمودند یک باری می بینم که بالائی قبهٔ شریف حضرت کائنات صلی الله علیه وسلم بر آمده ایم
و قبه از بالا شق شده و ما از راه آن شق بر موضع قبر شریف افتاده و در درون آن در آمده محو و مستهلک
گشته ایم بعد از ان قوتی پیدا شده که از مشرق تا مغرب گرد جمیع آفاق عالم بر آمده ایم و دیدن این واقعه
در زمان حیات شیخ بود و ایشان فرمودند که تعبیر این خواب آنست که صاحب آن در اتباع آنحضرت
صلی الله علیه وسلم کامل آید و در محبت آنحضرت صلی الله علیه وسلم مستغرق و فانی گشته بصفت
بقائی بالله متصف شود وقتے سخن در آوردن عمرهٔ جعرانه که موضعی مشهور ست بر مسافت یک مرحله
از مکه معظمه و آنحضرت صلی الله علیه وسلم در وقت قسمت غنایم حنین درانجا اقامت فرموده عمره
بر آورده بودند افتاده بود فرمودند اگر آنجا بروید از مقام نزول آنحضرت صلی الله علیه وسلم که در جبل
ست غافل نباشید و آن مقام را نشان دادند و تعین فرمودند و فرمودند اگر نصیب باشد رویت
آنحضرت صلی الله علیه وسلم درانجا میسر ست فرمودند وقتے ما درانجا بخواب رفته بودیم هر بار که چشم
بهم می آمد جمال آنحضرت صلی الله علیه وسلم در نظر بود شاید که از صد بار متجاوز در مدت یک دو پاس
بلکه کمتر مشرف شده باشیم و ایشان باین عمر و بسیار میرفتند و صایم و پای برهنه میرفتند۔

شیخ عزیز الله متوکل رحمة الله علیه

کسانے که زین راه برگشته اند + برفتند و بسیار سرگشته اند + و آفت سالکان در زمان ما ناشناختن راه ست که طریق وصل و براه اتباع نزدند و طریقهای مستحدث و راه های مبتدع را که بعضے بحکم جهل و میل طبع و بعضے بجهت اشتباه و التباس و بعضے بغلبهٔ حال و طفح سکر و بعضے بقصد علاج مرضے که مخصوص وقت و حال ایشان بود پیدا کرده اند تابع شده و اعتقاد کرده که طریقهای موصل و مورث قرب اینها ست و طاعات و عبادات و احکام شرائع شغلهای ظاهر و عادات ارباب ظاهر ست مشغولیهای درویشان دیگر ست بلکه گویند که اینها برای هدایت عامه ست طریق خواص جز این ست و گویند که نماز و روزه کار بیوه زنان ست و کار مردان دیگر ست خطا و غفلت این نادانان در ینجا ست که نمی فهمند که این شغلها و کارها بیان کرده و نهادهٔ کیست و فوائد و نتائج اینها چیست و نمی دانند که بعثت انبیا خصوصا سید رسل صلوات الله وسلامه علیه و علیهم که مبعوث از برای تتمیم مکارم اخلاق و تکمیل محامد افعال ست از برای هدایت خلق و تکمیل عباد و تقریب ایشان ست براه رشاد و سداد

پیر شیخ باجن ست که پیر شیخ علی متقی ست رحمة الله علیهم بغایت فقر و توکل داشت چون شب شدی هرچه در خانه داشتی انچه از قدر حاجت زیاده بودی بر همسایه قسمت کردی تا آنکه آب وضو نیز بهان مقدار گذاشتی که برای طهارت نماز تهجد ضروری بودی و اغنیا را بمجلس خود راه ندادی روزی یکی از اغنیای عصر از بعضی اولاد وی التماس زیارت کرد فرمود اگر بیاید در صف نعال با فقرای دیگر یک جا نشیند مانعی نیست وقت نماز شام بود که آن توانگر بخانه شیخ آمد دید که درخانه تاریک افتاده چیزی درخانه نبود که روغن چراغ بخرند با پسر شیخ گفت که سبوهاے روغن چراغ بفرستم خرج کنند و اگر تمام شود اعلام فرمایند تا دیگر فرستاده شود روز دیگر چون شیخ مشاهده کرد که چراغ بسیار گرد خانه افروخته اند فرمود این همه چراغ از کجاست حقیقت حال را با وی عرضه داشتند راضی نشد و آن توانگر را منع کرد که دیگر روغن چراغ نفرستد و انچه حاضر بود همه را بر فقرا و مساکین قسمت کرد مسکن ایشان در برهان پور بود و در احمد آباد نیز بعضی از اولاد ایشان توطن داشتند رحمة الله علیه۔

مخدوم جیو قادری رحمة الله علیه

در شهر بدر که از دیار دکن ست می بود بزرگ بود بغایت مسن و ضعیف و متعبد و متبرک و عالی همت و عظیم الشان و با اغنیا بسیار بی التفات بود و از خلق مستغنی حضرت شیخ عبد الوهاب می فرمودند که ایشان را از غایت ضعف طاقت ایستادن نبود ولیکن کمر مستحکم می بستند و اکثر شب برای نوافل می ایستادندی فرمودند که وی از عالم شیخ ما بود در استقامت دین و رعایت تقوی مدتی ما را با ایشان صحبت بود نزدیک بود که دست انابت و ارادت با ایشان داده شود ولیکن نصیبه ما در پیش شیخ ایداع یافته بود وفات ایشان در اواسط مائة عاشره باشد والله اعلم۔

میان غیاث رحمة الله علیه

در بروچ که از بلاد مشهوره گجرات ست بودند از خواص عباد الله و مصداق خیر الناس من ینفع الناس می گویند که از هر چیز و هر جنس که مردم را بدان احتیاج افتد ایشان نگاه می داشتند و بمردم خیر می کردند چه از زر و جامه و اغذیه و ادویه و کتب و اسباب و آلات همه در خانه ایشان بود و افضل اعمال ایشان این بود با وجود آن عالم و عامل و متقی و متبع بودند حضرت سیدی الشیخ عبد الوهاب می فرمودند که یک باری آن حضرت را صلی الله علیه وسلم در خواب دیدیم پرسیدیم که یا رسول الله من افضل الناس فی هذا الزمان فرمودند افضل الناس میان غیاث ثم شیخک ثم محمد طاهر رحمة الله علیهم اجمعین۔

اگر افعال و اعمال که ایشان فرموده و طرق و سبل که نموده اند مقرب و موصل نباشد دیگر چه خواهد بود دانکیست که آن افعال و اعمال را چنانکه شرط ست بکنند و بنعت شهود و مراقبه که معنی احسان ست که الاحسان ان تعبد ربک کانک تراه فان لم تکن تراه فانه یراک بجای آرد و این راه را چنانچه نموده اند سلوک نماید از نجاست سستی اعتقادی اهل بطالت باحکام شریعت که آن از شرائط آداب چنانکه باید ادا نکردند و نتائج و ثمرات آن ادرنیافتند پس براه تردد و انکار رفتند و در ورطه حیران و خسران ابد درماندند این کوتاه نظران را باید که اگر از تقصیر و کوتاه اندیشی خود از دریافت اسرار و انوار آن درین نشئه محجوب و محروم نشستند باری اعتقاد ایشان نگاه دارند و سررشته از دست ندهند و بدانند که آن آورده کیست و در نشأه دیگر جزای آن چیست و نتیجه آن چه فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من قرة اعین می فرماید که هیچکس نمی داند که چه پنهان کرده شده و نهاده شده است مر شب خیزان پهلو از بستر راحت دور دارندگان واز نعمتهای که پروردگار تعالی بایشان داده است و عطا نموده انفاق کنندگان را الا آنچه سبب قرار و آرام و لذت و سروری

حیطه

ایمانی

میان محمد طاهر رحمة الله علیه

در پتن گجرات بوده از قوم بوره که دران دیار اند حق سبحانه وتعالی او را علم وفضل داد و بحرمین شریفین
رفت و علما و مشائخ آن دیار شریف را دریافت وتحصیل وتکمیل علم حدیث نمود و با شیخ علی متقی رحمة الله علیه
صحبت داشت و مرید شد و باز او ببرکت و کرامت بوطن اصلی عود و بعضے بدعتها که دران قوم شائع بود
ازاله کرده میان اهل سنت و بدعت این قوم تمیز و تعریف نمود و در علم حدیث توالیف مفیده جمع
کرد از انجمله کتابی ست که متکفل شرح صحاح ست مسمی بمجمع البحار و رساله دیگر مختصر مسمی مغنی که تصحیح
اسماء رجال کرده بی تعرض به بیان احوال بغایت مختصر و مفید و در خطبهای این کتب مدح شیخ
علی متقی بسیار کرده است و وی بوصیت شیخ سیاهی بجهت امداد طلبه راست می کرد و در وقت
درس نیز به حل کردن آن مشغول می بود تا دست نیز در کار باشد و وی در ازالة البدع واهل بدع که
دران دیار بودند تقصیر هم بدست آن جماعت در سنه نیف وثمانین وتسعمائة بشهادت رسید شکر الله
سعیه وجزاه الله عن المسلمین خیرا۔

شیخ عبد الله و شیخ رحمت الله رحمة الله علیهما

سندی مدنی دو عزیز بودند از فقها صوفیه از مدینه مطهره بدین دیار تشریف آورده و افاده علم حدیث
نبوی صلی الله علیه وسلم نموده طلبا و این دیار ایشان را شیخین می گفتند خواجه عبد الشهید عبید اللهی
رحمة الله علیه می فرمودند که این شیخین یاد از ان شیخین می دهند که ابوبکر صدیق و عمر فاروق باشند
رضی الله عنهما هر کدام آیتی در علم و عمل و تقوی در نظر ایشان از ان مقامات شریفه بدین دیار کسی نیامده
و ایشان از یاران خاص و خلفاء شیخ علی متقی بودند بعضے حکام که از جانب سلطان روم بمکه معظمه
می آمدند بشیخ اعتقاد و بندگی بسیار داشتند شیخ از برای اکثر اصحاب و خدام و فقرای خود وظیفه
گرفتند الا ایشان را و بندگی شیخ عبد الوهاب زیرا که وجوه این مال خالی از شبهه نبود والد شیخ رحمة الله
قاضی عبد الله از ولایت سند در بعضے حوادث روزگار بقصد زیارت سید کائنات صلی الله علیه وسلم
و توطن دران مقامات بابرکات با جمعی کثیر از فرزندان واهل و عیال برآمده چندگاه در احمد آباد اقامت
نمود و با شیخ علی متقی صحبت داشت و بعد از وصول بمقامات شریفه در مدینه منوره توطن فرمود و در
اندک مدت از عالم درگذشت و این شیخ عبد الله یار و مصاحب قاضی عبد الله بود و نشو و نمای
ایشان در مدینه منوره بود و سالها دران مقامات شریفه بدرس و عبادت گذرانیده بجهت بعضے حوادث
و بواعث در حدود سنه سبع وسبعین وتسعمائة درین دیار آمدند بعد از عود چندگاه در احمد آباد که حکم وطن

چشم ایشان گردد و در آخرت
از نعیم بهشت و دیدار مولی
که این همه از فضل و کرم مولی تعالی
اثر و نتیجه عمل بندگان داشته است
چنانکه فرموده جزاء بما کانوا
یعملون عزیز من اصل ایمان
و عمل ست که درین جهان در
پس پرده فضای دل را
روشن گرداند و بسعید ابلذات نقد
و بنمونهای بهشت شهود مولی
تعالی بصیرت و ذوق و شوق
داشته ظلمت کفر و حجاب را بزداید
همین نور دران عالم تمام تر و
فراخ تر و لطیف تر گشته چنان
شود که آن ملک بی پایان را
فراگیرد و محیط گردد و عیانا نعیم
جنت را بدست آورد و خدای
بمثل و مانند را ببصر بیاید و بسبب
حجاب از میان برخیزد و قطعا
پرده نماند و خطای دیگر این
خطاکاران کرده اند آنست
که شروع عمل را موقوف ایمان
کامل داشته اند و هم از اول
یقین می طلبند و می گویند تا
یقین نشود که حقیقت کار
چیست عمل نکنیم باین راه حی
و بوجهل بیکار نشسته و در
گور ظلمت و بطالت افتاده
می گذارند درین صورت
نه عمل بود نه ایمان خسر الدنیا
والآخرة ذلك هو الخسران
المبین و ندانند که نورانیت
ایمان بعمل قوت پذیرد چنانکه
توفیق عمل بایمان زیاده تر
گردد و نور هر دو متعاکس متلازم

اصلی ایشان داشت اقامت نمودند در آخر هر دو بزرگ بتفاوت چند سال در حین مرض که قوت حس و حرکت مفقود بود از احمدآباد برآمده عزیمت آن مقامات شریفه نموده برآمدند و تا وصول بمکه معظمه فرصت یافته عنقریب بدار بقا رحلت فرمودند رحمة الله علیهم و علی جمیع عباد الله الصالحین۔

شیخ حسین رحمة الله علیه

از یاران بندگی شیخ عبدالوهاب بود و او را در سلوک این راه رفتاری خاص و در بی قیدی و بی تکلفی و همت فرمائی طریق مخصوص بود می فرمودند که این شیخ حسین از قرابتیان ما بود عجائب حالتی و شگرف همتی داشت در خریدن ادنی چیزی مثل حبوب و بقول هر چه بدست او می بود می داد خواه مظفری خواه روپیه و اصلا مقید نمی شد که حساب کند و بها پرسد می فرمودند وقتی از آب نربده می گذشتیم جماعه کثیر جمع شده بودند و در درون آب بیشه شیر بود و مجال عبور بر مردم تنگ آمده این شیخ حسین بهستی کارد گرفت و بر دست دیگر چادر خود را پیچیده و در درون بیشه درآمد و شیر را که در انجا بود پاره پاره کرد و برآمد و راه بر مردم کشاده داد می فرمودند وقتی شخصی در جائی بلند ایستاده نماز می گزارد و در نیت نماز وسواس می نمود الفاظ نیت را تکرار می کرد چنانچه وقت بر حاضران مشوش ساخت این شیخ حسین دستی بقهر بر سینه وی زد چنانکه درون آبی که در پایان آنجا بود بیفتاد دیگر اثری از ان وسواس که در باطن او بود اصلا نمانده وقتی پیش ایشان طالب علمی احیاء العلوم می خواند و زبان او بغایت لکنت داشت و در قرائت کتاب بسیار عاجز بود و اضطراب می کرد می فرمودند بار ها بخاطر میرسد که باین قاری یکی خلقی کرده شود بران نوع که شیخ حسین بان مرد مصلی کرده بود و موجب زوال وسواس وی شده اما از ما نمی آید حالت وی اقتضای آن می کرد شاید که بعد از صرف همت بتدریج اثری ظاهر شود می فرمودند که یکباری ما بملاقات میان غیاث رفته بودیم و شیخ حسین همراه ما بود میان غیاث را در شان طهارت آب و نگاهداشت ظروف آن احتیاطی تمام بود که از کسی دیگر دیده نشده است و ایشان خالی از سرعت غضب هم نبودند شیخ حسین آب از خم برآورد و بخورد و آن ظرف صغیر را که بوی آب از خم برآورده بود هم بر زمین نهاده میان غیاث در غضب آمدند و فریاد زدند که هایهای این ظرف پلید ساختی این سخن از ایشان گفتن و از شیخ حسین آن ظرف را بر زمین زدن گفت اگر پلید شد شکسته بهتر میان غیاث خنده کردند و او را در کنار گرفتند و هیچ نگفتند درینجا شاید که بخاطر یکی از حاضران گذشت که این کوزه شکستن از شیخ تضییع و اسراف بود چون جائز باشد برای دفع خلجان او فرمودند که مذهب امام مالک آنست که ظرف که ملوث شد طهارت آن ممکن نباشد و استعمال آن جائز نه پس غیر از شکستن آن ظرف چه سبیل باشد۔

مکتوبات شیخ

افتد و در حقیقت یک نور است که در دل تصدیق است و چون برزبان آید اقرار گردد و هرگاه در اعضاء و جوارح سرایت کند اعمال خیر دنور علی نور یهدی الله لنوره من یشاء در اول همین ایمان اجمالی تقلیدی شروع در عمل باید کرد و پای بر بساط توفیق نهاد تا وجود همه نورانی شود و ظلمت تقلید بنور تحقیق مبدل گردد و صور تفصیلیه ایمانیه از پرده اجمال جلوه گر گردد آن محبوبان و محبوبانند که ایشان را در اول فطرت بنور شهود منور بدولت قرب و حضور مخصوص آفریده اند اما آن نیز نور وجدانی بسیط و جذب مبهم اجمالی ست که بعد از نزول و ورود بمقام سلوک تفاصیل احوال مقامات کمال دریافته بر مسند قرب و وصول مستقر و متمکن می نشانند سخن از ضبط بیرون رفت مقصود آن بود که هادی و معلم شارع ست و چیزی چند از علم راه دین حق تعلیم کرده و تلقین نموده است آن را باید دانست و بدان کار کرد و هر که جز او ست اگر همان گوید که وی گفته یا چیزی گوید که شرح و بیان آن کند و باعث تقویت و ترویج و فزونی جمال آن گردد مبارک ست باقی همه هبا و هدر و وبال ست حدیثی از حضرت وی صلی الله علیه وسلم بیاد آمده که مشتمل بر

شیخ عبد العزیز بن حسن طاهر رحمة الله علیه

خلیفه میان قاضی خان ست از مشاهیر متاخرین مشائخ چشتیه بود بسیار بزرگ بود عالم بود بعلوم شریعت و طریقت و حقیقت ابتدای صغر سن در عبادت و ریاضت ناشی شده تا حدی که بمرتبهٔ مشیخت رسیده بود و هیچ چیز از اوراد و اوقات که در ابتدای حال التزام نموده بود تا آخر عمر فوت نشد وی در اتباع مشائخ و حفظ قواعد و آداب ایشان یگانهٔ عصر بود و او را در تواضع و حلم و صبر و رضا و تسلیم و شفقت بر خلق در رعایت فقرا نظیر نبود در زمان خود یادگار مشائخ چشت بود در دهلی بوجود او سلسلهٔ ارشاد و مشیخت برپا بود وی از اهل سماع بود گویند که در وقت رحلت هم بذوق و حالت رفت و ختم او برین آیت شد فسبحان الذی بیده ملکوت کل شیٔ و الیه ترجعون قدس الله سره العزیز خدمت والدی فرمودند که هرگاه مارا در ایام جوانی نظر بر جمال شیخ می افتاد بی اختیار حالت بکا دست می داد از جهت معنی شوق و غربت که در صورت او مشاهده می افتاد تولد او در جونپور ست در سنهٔ ۸۹۸ ثمان و تسعین و ثمان مائة یک و نیم ساله بود که همراه والد خود بدهلی تشریف آورده و ششم جمادی الاخری سنه ۹۷۵ خمس و سبعین و تسعمائة وفات یافت و مرقد او هم در صحن خانقاه اوست فقیر در تاریخ فوت او گفته قطعه

شیخ کامل عارف دوران خود عبد العزیز — آنکه می داد اهل دل را مجلسش یاد از بهشت
هر چه از اوصاف اهل الله در عالم بود — حق تعالی از اول فطرت بذات او سرشت
یادگار اهل چشت او بود در دوران خود — گشت از آن تاریخ فوتش یادگار اهل چشت ۹۷۵

و انجب اولاد او شیخ قطب عالم ست عالم و فاضل و صاحب اخلاق حمیده و صفات پسندیده قدم صدق و استقامت بر سجادهٔ پدر نهاده اوقات بطاعت و عبادت معمور دارد و اعظم خلفای او شیخ جا ئیلده است که در میان سائر خلفا و مریدان شیخ باتحاد و اختصاص و محرمیت و عزت امتیاز دارد و امروز جانشین شیخ او را می دانند و دیگر شیخ عبد الغنی بداونی ست که بصفت علم و عمل و حال و ریاضت و فقر و عزلت و سائر آداب سلوک موصوف ست و در فنای شهر دهلی مسجدی ست از عمارت فیروزی بعبادت مولی تعالی مشغول ست در اوضاع و احوال او آثار قوت و استقامت لایح و بایح است ۔

شیخ جنید حصاری رحمة الله علیه

از اولاد شیخ فرید الدین شکر گنج ست بزرگ بود و بغایت کبر سن رسیده و عظمتی ظاهر داشت و سرعت کتابت او بحدی بود که آن را محل جز بر خارق عادت نتوان نمود در سه روز تمام قرآن مجید با اعراب

مکتوبات شیخ

بیان بعض اعمال خیرست ایراد وی درینجا مناسب می افتد تا بدانند و آگاه شوند که آن از کدام مقام قرب و نور و تجلی انگشتان دار دست و چه عظیم خواهد بود قدر و مرتبه آنچه از مثل این مقامات ناشی و نازل شده و همه احکام و اوضاع که از جناب رسالت آمده از ین قبیل ست و مردم آن را سهل انگاشته و آسان گرفته و منصب اهل ظاهر و وظیفه عوام پنداشته اند نعوذ بالله من الجهل و الغوایة حدیث اینست که احمد و ترمذی از معاذ بن جبل آورده اند که گفت دیر کشید روزی برآمدن پیغمبر صلی الله علیه و سلم برای نماز بامداد تا نزدیک شد که طلوع کند آفتاب پس شتابان از خانه برآمد تکبیر بر آوردند و نماز بگزارد و سبک بگزارد بعد از سلام صحابه را بآواز بلند بخواند و فرمود تا همه بر جای خود نشسته باشند و بر نخیزند پس فرمود آگاه باشید می گویم شمارا که چه باز داشت مرا امروز از زود بر آمدن برای نماز بامداد شب برخاستم و وضو کردم و گزاردم از نماز آنچه خدا خواسته بود ناگاه دیدم پروردگار خود را در نیکوتر صورتی اگر این بیان صفت حق ست مراد بصورت صفت و شان ست که در تجلی لطف و کرم بود و صورت بمعنی صفت بسیار آید چنانکه گویند صورت مسئله این ست

می نوشت وخوارق دیگر نیز از وی نقل می کنند و او در بعضے رسائل خود از غرائب و نوادر عالمی که
از عوالم خداوی بوی روی نموده نوشته است که از حد وہم و فہم خارج ست خدا داند که آن را چه
تاویل کرده است و چه او را برین داشته است گویند که بعضے اولاد او بجہت استبعاد خلق آنہا را
شستہ و محو کرده اند والله اعلم وفات او در سنه و قبر او ہم در حصار ست ۔

میان نجم الدین رحمۃ اللہ علیہ

سندوی مرید شاه جیو است صد و سی[۱۳۰] سال عمر داشت پدر او وزیر سلطان غیاث الدین ہندوی
بود عارف بود و صاحب حال و مجرد از علائق و از لباس بستر عورت اکتفا داشت ہفت سال
بود پیر او برو نظر کرده بود و بجانب خود کشیده گویند که در احمد آباد از وی احیا ہیت واقع شده بود
بعد ازین قضیه از انجا غائب شد و ہیچ کس از اہل آن دیار نشان او نیافت و بدہلی آمد اکثر
اوقات در مقام خواجه قطب الدین قدس سره می بود و بعد ازان از روحانیت حضرت خواجه
رخصت طلبیده و بمقام اجمیر رفت و در اقرب اوقات وفات یافت گویند که خواجه بزرگ معین الدین
یکی از اولاد خود در خواب نمود که شاه نجم الدین در صدد وفات ست او را پیش حجره من جا باشد
الآن گور او در ہمان جاست ۔

شیخ برہان کالپی رحمۃ اللہ علیہ

بغایت مشغول و مرتاض بود گویند که وی تصرف عالی و کشف جلی داشت و دوہرہائی ہندی از وی
در خلائق مشهور ست بی گوشۂ حالتی و دردی نیست و بعضے گویند که وی اعتقاد مہدویه داشت
والله عالم وفات او در اواخر مائۃ عاشره است ۔

شیخ سلیم بن بہاؤ الدین رحمۃ اللہ علیہ

از اولاد شیخ فرید الدین شکر گنج ست ولادت او در سنه سبع و تسعین و ثمان مائة [۸۹۷] وی در اوان جوانی
هم در لباس سپاهیان و ملازمان ریاضات و مجاهدات می کشید و همدران اوان پیش از تعلق
بقید تزویج خیال سفر در سر وی افتاد و در سنه احدی و ثلثین و تسعمائة [۹۳۱] بر آمد و بزیارت حرمین شریفین
مشرف شد و مدتها در عرب و عجم سیر کرد و صحبتها اندوخت و کارها کرد و بعد آمد و تهای مدید بسیکری
که پدر و جد و برادران ایشان از دہلی که وطن قدیم بود بتقریب ملازمت بعضے امرا رفته در انجا سکونت
نموده بودند رسید و در کوه سیکری گوشه گرفته و مشغول شد و وی مدت عمر تا ایام کبر سن وطن می داشت

مکتوبات شیخ

در صورت حال تفصیل و اگر
حال خود را بیان می کنند که
من دران وقت در صورت
نیک و حال شریف بودم
خود چہان نباشد که وقت
شهود خاص و تجلی تام و
افاضه انعام عام است
فلا اشکال پس ندا آمد که یا
محمد گفتم لبیک پروردگار
من گفت میدانی که کدام
اعمال ست که ملاء اعلی که
ساکنان حظایر قدس ملکوت اند
خصومت می کنند دران
اعمال یعنی در شرف و فضیلت
آن بیک دیگر نزاع و بحث
دارند و در برداشتن آن
بمصعد قبول و ثبت نمودن
در دیوان اعمال مسابقت
می نمایند و برآدمیان بدان
اعمال رشک می برند گفتم
یارب نمیدانم تو دانا تری
بدان سه بار این ندا آمد همچنین
جواب گفتم پس دیدم من
پروردگار را تعالی و تقدس
که نهاد هر دو دست قدرت
و انعام خود را درمیان دو
شانه من یافتم برودت
را از انامل وی در سینه خود
پس معلوم گشت و منکشف شد
بر من هر چه در زمین و آسمان
بود و شناختم و دانستم آن اعمال
مذکوره را اگر پرسید پروردگار
من از من باز ندا آمد که یا محمد
گفتم لبیک پروردگار من گفت
در چه چیز خصومت می کنند

وافطار بچیزهای سرد مضعف مثل سرکهٔ کهنه و بعضی نباتات بارد می کرد و هر روز بآب سرد غسل می کرد و در هوای زمستان جز یک پیراهن یکتائی پوشید و بعد از اقامت درین مقام متاهل شد و فرزندان و اهل و عیال بهم رسیده بمرور ایام جمعیتی بظاهر احوال ایشان نیز راه یافت و عمارتها و باغها و چاهها ساخت و در مقام مشیخت متمکن گشت نماز بر طبق عمل اهل حرمین در اول وقت ادا می کرد و بعضی عادات مخالف شریعت که متعارف عوام باشد نیز رود داده طالبان را ریاضت و مجاهده می فرمود و ظاهر مجلس او مشابه محافل اغنیا و حکام بودی یکی را پند و دیگری را زجر فرمودی و آنها که بحد تنش رسیده اند و بغت محبت و اعتقاد او منعوت اند و چیزهای غریب از کشف و کرامت و تصرف ظاهر و باطن از وی نقل می کنند و بار دیگر در سنه ۹۶۲ اثنین و ستین و تسعمائة بسبب بعضی پریشانیها که از جانب هیمون ملعون رسیده باز متوجه حرمین شده و سفرها کرده و در سنه ۹۷۶ ست و سبعین باز قدوم آورد و سلطان وقت جلال الدین محمد اکبر اعلی الله شانه را با وی رابطهٔ اعتقاد و اتحاد در غایت قوت و استبداد پیدا شد بتقریب آنکه او را فرزندی نمی شد توجه بشیخ آورد حق تعالی او را پسران داد ایشان را هم در منزل شیخ تربیت فرمود و پادشاه را چندان عقد صحبت و محرمیت بنسبت بخانوادهٔ شیخ در ظاهر و باطن منعقد شد که حجابی در میان نماند جمیع توابع و لواحق او از زن و مرد بعنایت پادشاهانه مخصوص گشتند بست و نهم ماه مبارک رمضان سنه ۹۷۹ تسع و سبعین و تسعمائة هم در اعتکاف ازین عالم در گذشت و هم در روضهٔ که بنا آن بحضور خود نهاده بود و بعد از وی بحکم والی وقت تمام شده مدفون گشت و در وقائع عمارت مسجد و آن روضه عمارتی ست که بر روی زمین مثل آن عمارت بسیار کم خواهد بود تاریخ تاسیس او ثانی المسجد الحرام و تاریخ اتمام خانقاه اکبر رحمة الله تعالی علیه۔

شیخ نظام الدین انبیٹھی رحمة الله علیه

مرید شیخ معروف جونپوری ست که مرید مولانا الهداد شارح کافیه و هدایه است وی سالک مجذوب ست حال صحیح داشت و سکر و تلوین بر حال او غالب بود در اوان سلوک ریاضات شاقه کشیده بود و استغراق باطن و کشف خواطر در غایت ظهور داشت هر که بملازمت شریفش رسیده است البته چیزی ازین باب مشاهده نموده وی از سماع پرهیز کردی و مریدان را نیز از ان و از تعلق بمظاهر صوری منع فرمودی و گفتی بادرا اگر چشم نه بندند و ریاضت نفرمایند گنجشکان جنگلی گیرد و اگر ریاضت فرمایند کلنگ شکار کند و در باب سماع فرمودی چرا در اختلاف باید افتاد و اگر تقلید کنند باید که تقلید اوائل و کلانتران کنند و با وجود آن گاهی که با لتش در گرفتی

مکتوبات شیخ

ملأ اعلی این با گفتم بلی یا رب خصومت می کنند در کفارات یعنی عملهای که هر چه از گناهان صادر گردد بدان بخشند و از مواخذه کردن بران بگذرند پس گفت پروردگار کدام ست کفارات گفتم بپا رفتن برای دریافتن نماز بجماعت و نشستن در مسجد بعد از نماز گزاردن بانتظار دریافت وقت نماز آینده و وضوی کامل سیراب آوردن هنگام ناخوش داشتن طبیعت آب را چنانکه در حال ضعف و بیماری و سختی سرما و مانند آن باز ندای دیگر آمد یا محمد میدانی که در چه چیز خصومت می کنند ملائکه گفتم در درجات یعنی عملهائی که بدان مراتب و درجات بندگان در درگاه عزت بلند گردد ندا آمد که درجات کدام ست گفتم اطعام الطعام بمسکینان و گرسنگان دادن یعنی انعام و احسان بر ایشان کردن تا آن را قوت معیشت خود گردانند و لین الکلام سخن با خلائق نرم گفتن و باز زیردستان درشتی نمودن و در بعضی روایات بجای لین الکلام افشاء السلام آمده یعنی آشکارا اسلام دادن بیگانه و آشنا و الصلوة باللیل والناس نیام و نماز گزاردن در دل شب هنگامی که مردم در خواب باشند اشارت با تجلاع صفت جود و تواضع و عبادت ست که موجب رفع

حق نسخه محبت

آتش در نہاد او فتادی وگاہے کہ اجتناب کردی خون نشستی و زحمت کشیدی و اکثر سخنان او از آداب طریقت و فضائل اعمال بودی مگر با صاحب سر خود از توحید و حقائق نیز گفتی نقل است که وی متصل صبح صادق بر آمدی و نماز کردی روزی بر طریق معہود درون مسجد مصلا گسترده بودند درون خلوت که بر آمدیم بیرون ایستاد و گفت که ہمین جا نماز بکنیم شاید که در انجا از موذیات چیزی باشد آخر چون نگاہ کردند ہمچنان بود ماری در گوشہ مصلا پیچیدہ در آمدہ بود وفات وی در ۹۸۱ سنہ احدی وثمانین وتسع مأتہ۔

شیخ جلال قنوجی قریشی المشہور بہ للا رحمۃ اللہ علیہ

صاحب ذوق وحالت و وجد بود و در دعوت اسمار الٰہی نیز فتحے داشت شبہا بر خود گریستی و فریادہا کردی و نعرہا زدی و بارہا در غلبہ جذبہ وحالت تغیر وضع ظاہر کردی و بر خر سوار شدی و در کوچہای شہر گشتی بسیار مسن و معمر بود وفات فی ۹۸۸ سنہ ثمان وثمانین وتسعمأتہ

شیخ جلال الدین تھانیسری الکابلی رحمۃ اللہ علیہ

مرید و خلیفہ شیخ عبد القدوس ست از مشاہیر مشایخ وقت بود و عالم بود و عامل و مستقیم و شیخی کامل از اول عمر تا آخر بطاعت و عبادت و درس و وعظ و ذکر سماع و ذوق و حالت گزرانید سن طویل یافتہ بود بر حفظ آداب و نوافل و رعایت اوراد و اوقات تا آخر حیات مستقیم بود نقل ست کہ او را پسرے فوت کردہ بود دران چندگاہ کہ در مصیبت او داشت سماع نکرد تا آن درد بدرد محبت الٰہی مختلط نگردد و شریک نباشد اکثر مکتوب شیخ عبد القدوس بنام اوست و او را نیز مکتوبات ست بر طرز مکتوبات پیرات رحمۃ اللہ فی رابع عشر ذی الحجۃ ۹۸۹ سنہ تسع وثمانین وتسعمأتہ و ہو ابن خمس وتسعین سنۃ رحمۃ اللہ علیہ۔

شیخ اسحاق رحمۃ اللہ علیہ

پیر فانی بود از جانب ملتان بدہلی افتادہ سیاحت بسیار کردہ و ریاضات شاقہ کشیدہ اکثر اوقات ساکت بودی و سخن بکسی کم کردی بندہ بملازمت او رسیدہ بود و طریقہ التفات و عنایت را دیدہ و بفقیر سخنان بسیار کردہ گویند کہ وی می گفت کہ من منتظر پسرے ہستم حق تعالیٰ او را درین کبر سن پسری عنایت کردہ و بعد از ولادت او نقل کرد روز جمعہ بود بخادمہ فرمود کہ چیزی در خانہ ہست بیار تا بدرویشان دہم خادمہ گفت کہ ترا کسے در خانہ چیزی بود

مکتوبات شیخ

درجات و علو مراتب ست شعر
شرف مرد بجود ست و کرامت
بسجود ٭ ہر کہ این ہر دو ندارد
عدمش بہ ز وجود ٭ بعد از ان
فرمان آمد کہ بخواہ ہر چہ بخواہی
پس دعا کردم و در روایتے
آمدہ کہ بتعیین دعا ہم از درگاہ
آمد کہ چون نماز کنی این دعا
بخوان اللہم انی اسالک
فعل الخیرات خدا او را سوال
می کنم ترا توفیق کردن کارہای
نیک را و ترک المنکرات و نا کردن
و گذاشتن کارہای بد او حب
المساکین و دوستی مسکینان
کہ ایشان را دوست دارم
زیرا کہ دوستی ایشان نشان
دوستی ایمان و ترک وجود ہستے
ست یا دوست داشتن ایشان
مرا کہ ہر دو معنی یکی ست چون
ایشان او را دوست داشتند
لابد وی نیز ایشان را دوست
خواہد داشت چہ دوستدار
خود را ہر کس دوست دارد
و محبت یک نسبت ست کہ در
ہر دو طرف افتادہ و برتر آمدہ
است و ان تغفرلی و ترحمنی
و سوال می کنم ترا ای پروردگار
کہ بیامرزی گناہان مرا و رحمت
کنی بتفضل خود بر من اصل
اینست و اگر مغفرت و رحمت
پروردگار نباشد خلاص
و نجات ممکن نیست آدمی
سراسر گناہ و تقصیرات ست
کدام عمل و کدام کار کہ شایستہ
درگاہ قبول باشد آدمی [illegible]

تا امروز باشد گفت هرچه هست از اندک وبیش بیار ودو سه سیر غله بود و یک دو جامهٔ کهنه آن را بفقیران داد بعد ازان فرمود میل سماع دارم مطربی را بیارید گفتند که توجه داری که مطرب می دهی گفت دستار خود و چادری که پوشیده ام می دهم درین اثنا بخانه یاری رفت که در همسائگی او سرودی می گفتند بشنید و گریه و حالت بسیار کرد چون حالت بی اختیاری غالب شد بخانه آوردندش تیلولا کرد بعد از ساعتی برخاست و گفت که امروز روز جمعه است غسل نکرده ام حجام را طلبید و از یاران وداع شد بعد ازان گفت که امروز وظیفه خود از قرآن نخوانده ام قرآن طلبید و وظیفه بخواند و بعد ازان بخفت و جان بحق تسلیم کرد و کان ذلک فی سنه ۹۸۹ تسع و ثمانین و تسع مائته۔

شیخ عبدالغفور رانو رحمة الله علیه

در علم دعوت و عمل آن کامل و صاحب نفس بود سیاحت بسیار کرده هند و خراسان را دیده و وی مرید و طلقن جهاداری خود دست شیخ شمس الدین یکباری او را جنیان بر داشتند و بملک خود بردند و مدتهای مدید در میان جنیان بود و مردم خانه را اعتقاد آنکه او بجای سفر کرده است تعریف شهرهای جنیان و زمین آن و اوضاع و اطوار ایشان تفصیل کردی و زبان ایشان را نیز دانستی الآن بتاثیر آب و هوای دیار ایشان در صورت و هیئت او تغیری پیدا بود که گویا ازین عالم نیست بسیار معمر شده بود در سنه ۹۸۹ تسع و ثمانین و تسعمائته وفات یافت و او را شیخ عبدالغفور رانو ازان جهت گویند که رانو نام محبوبهٔ او بود و الله اعلم از جنس انس بود یا جن چندان باوی نسبت داشت که اگر شخصی نام او را بر سفال بنوشتی و در آتش انداختی البته دنبال او کردی و در آتش افتادی بارها مشاهده کرده اند که نام رانو نوشته در چاهی انداخته اند و او نیز همراه آن در چاه افتاده آن سفال از تنگ چاه بیرون آورد و شیخ اقرب قبیله ماست شخصی والد فقیر را نزدوی علیه الرحمة برده و دعا طلبیده بود شیخ از قرابتیان ماست اکثر از نسائی قبیله می گویند که بارها دیده شد که شخصی از بیرون درآمد و در خانهٔ ایشان رفت و فطر را آس کرد و خدمتها کرد و داهان در خانه نکنند کرد و غائب شد و گاهی در خدمت شیخ شمس الدین جاروب می نمودند که هیچکس نمی دانست که اینها چه کسند رحمة الله علیه۔

مولانا درویش محمد واعظ رحمة الله علیه

درویشی مرتاض و متعبد و سالک و عارف و بصورت و سیرت درویشان موصوف بود

کرا اول و اصل تمامه آدمیان ست گفت و گویا از جانب تمامه ذریات خود گفت ربنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفر لنا و ترحمنا لنکونن من الخاسرین واذا اردت فتنة فی قوم فتوفنی غیر مفتون سوال می کنم ترا که چون اراده کنی در قومی فتنه و ابتلا را یعنی بلای فرستی و بینی که بدان ترس زوال ایمان باشد بردار مرا پیش از آنکه گرفتار فتنه شوم و دین و ایمان از دست دهم اول خود طلب سلامت و عافیت باید کرد و چون دائره تنگ گردد و سلامت از میان برخیزد جز رفتن ازین عالم پر فتنه و آشوب راهی نیست حیات بسلامت یا امید سلامت خوب ست چون این راه بسته گردد ممات محبوب تر از حیات بود واسالک حبک سوال می کنم از تو محبت ترا از همه چیز و همه کس از مال و منال و زن و فرزند و هرچه ما سوای تست ترا دوست تر دارم امراد محبت حق ست عز اسمه مر بنده را بتوفیق طاعات و فعل قربات وحب من یحبک و سوال می کنم دوستی کسی را که دوست می دارد ترا و هو معنی که آن نیز نتیجه کمال دوستی تست وحب عمل تقربنی الیک و سوال می کنم دوستی عملی که نزدیک گرداند مرا بجناب تو سبحانه

تمام عمر وی بریاضت و سلوک این راه گذشته ذوقی بسیار و صحبت خوشگوار داشت گاہے اورا برآواز نے دردی و شورشی و گریہ درمی گرفت کہ بیان آن از حد تقریر بیرون ست باصل از ماوراء النہر ست و سالہا در حرمین شریفین بفقر و ریاضت و مجاہدہ و عبادت گذرانیدہ در زمان دولت افغانان در حدود ۹۵۵ شنہ خمس و خمسین و تسعماۃ ہندوستان آمد و صحبت اکثر مشائخ این دیار دریافتہ اکنون در دہلی بدانچہ لایق وقت درویشان باشد می گذرانید در ۹۹۷ سنہ سبع و تسعین و تسعمائۃ رحلت کرد قبر وے نزدیک تربۂ شیخ برہان الدین بلخی ست رحمۃ اللہ علیہ ۔

مولانا بخشی رحمۃ اللہ علیہ

نام وی محمد ست بخشی تخلص در اوائل حال بسیار بے قید و بے ملاحظہ بود در آخر توفیق الٰہی رفیق حال او شدہ او را براہ فقر و ریاضت آورد سی سال صوم دہر داشت و ریاضت کشید در دہلی قریب مقام شیخ نظام الدین اولیا میرزا محمد عزیز کہ اعظم خوانین عصر ست برای وی خانقاہی بنا کرد در انجا مشغول می بود و ہم در انجا مدفون گشت در گوشہا و ویرانہائے دہلی بسیار گشتی چیزے از کشف قبور نیز از وی نقل می کنند و در وقت رحلت نیز بیدار دل و باخبر رفت مولانا احسن کشمیری کہ جوانی عالم و فاضل و مودب و مہذب و مقبول اہل اعتقاد درویشان ست در تاریخ وفات وی گفتہ است

کہ نبود دش نظیر بیشک و ریب	فات فی النسبت شیخنا بخشی
سال تاریخ آن ملک سیرت	فات بخشی ندا رسید زغیب

ذکر بعضے مجاذیب بے ملاحظۂ تقدم و تاخر

شاہ ابو الغیب بخاری رحمۃ اللہ علیہ

پسر شیخ حاجی عبد الوہاب بخاری ست سکری طافح و حالتی غالب داشت در زمانی کہ تحصیل علم کردی با طالب علمان بسبقت درس التماس کردی و اعتذار نمودی کہ شما دائم خواہید خواند و مرا اعتماد بر فرصت وقت نیست خدا داند کہ چہ حالت پیش آید بسرعتی ہر چہ تمامتر اکثر کتب متداولہ عبور نمود بعد از ان او را جذبہ پیش آمد و از ہمہ کارہا باز ماند نقل ست کہ وقتی تمام روز نان در خانہ ایشان پختہ بودند تابہا گرم شدہ ماندہ بود وی آمد و ہر دو پایہا را بر تابہا نہاد تا دیر ایستاد و از ان اثری در پاہای شریفش ظاہر نگشت نقل ست روزی

بعد ازان فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم این قصہ کہ دیدم حق ست آن را یاد گیرید و پس از یاد گرفتن تعلیم کنید دیگران را الحمد للہ کہ در ضمن این شرح و بیان کہ متضمن تعلیم این قصہ شد عمل باین حدیث و امتثال این امر وقوع یافت و بایددا کہ افضل ترین اعمال در اجر و ثواب و نزدیک سازندہ ترین بندہ را بجناب حضرت کریم وہاب نماز ست و صحیح تر و صادق ترین احوال عالی کہ در نماز دست دہد و نماز قرۃ العین مصطفی ست صلی اللہ علیہ وسلم و آنحضرت را در نماز شہود خاص و حالی مخصوص بود کہ در غیر آن نبود لی مع اللہ وقت کہ فرمود در نماز بود اگر چہ وے صلوات اللہ و سلامہ علیہ دائم الوصال و معیت در قرب حضرت ذو الجلال بود اما اینجا خلوتی دیگر و محرمیتی دیگر بود قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اقرب ما یکون العبد من ربہ وہو ساجد فرمود بندہ را یعنے ذات شریف او را در سجدہ قربتی ست کہ در اتحاد و یگانگی بالاتر از ان حالتی نیست مثال بمعراج نسبت بسائر اوقات کہ نیس را الیقد معرفت و صفاے وقت و علم و حال او اسرار و الوار نماز مخصوصہ ہست و اہل مشائخ ہر کسے موافق حال و مقام خود آن را شرح کردہ

بزیارت پیران خود رفت و گفت اگر نصیب ست فردا نیز در ملازمت شما میرسم از انجا بخانه آمد و پیش والده رفت و پرسید که ما ما هیچ می دانید که من سید هستم گفت بابا تو سید و پدر تو سید فرمود از پدر و جد کہ می پرسید من سید هستم یا نه بعد از ان خدمت گار را پیش خود طلبید و گفت برای صاحب خود چه نوع خواهید گریست باری بگریید همان روز یا روز دیگر والله اعلم رحلت نمود۔

میان معروف رحمۃ اللہ علیہ

مجذوبی بود در مقام حضرت خواجہ قطب الدین در گنبد قدیمی کہ نزدیک بقبر شیخ برہان الدین بلخی ست می بود با وجود حالت سکر و جذبہ در علم تکسیر آیتے بود از آیات الٰہی در وقتے کہ شیر شاہ قلعہ دہلی را ویران کرد بمجرد شنیدن غائب شد کہ ہیچ نشانی از وی پیدا نشد۔

شیخ علاء الدین مجذوب رحمۃ اللہ علیہ

او را شیخ علاول بلاول نیز گویند او در کشف حال و اطلاع ضمائر آیتی بود از آیات الٰہی ہر کس کہ بخدمتش رسیدہ است البتہ چیزے درین باب از وی دیدہ در اوائل حال طالب علمی می کرد بیشتر احوال در سامانہ بود مدتی در دہلی نیز میان طالب علمان می بود بعد از انکہ اورا حالت جذبہ درگرفت در آگرہ افتاد مدتہا مجرد بود بعد از انکہ بسبب ظہور کرامات وا رادت مردم را با وی رجوعی افتاد و خادمان برای او خدمتگاران می خریدند و در خدمت او می گذاشتند وا و بمقتضای طبیعت بشری میلی می فرمود و از بعضے از انہا ولدی نیز پیدا می آمد خدمت عمی شیخ رزق اللہ قدس سرہ می فرمودند کہ یکباری از جہت اخبار بعضے فرزندان کہ غائب بود متردد بودم و می خواستم کہ برای خیریت او تصدق کنم یا قرآنے بخوانم یا اسمی از اسمائے الٰہی را ورد گیرم درہمین تردد پیش شیخ علاء الدین رفتم تا ہرچہ ایشان اشارت کنند بران عمل نمایم بمجردی کہ مرا دید فرمود قرآن عظیم از ہمہ فاضلترست

نیز فرمودند کہ روزی بخدمتش عرضہ کردم کہ مارا یک مشغولی فرمایند کہ آنرا کاربند شویم فرمود شمارا نخستہ عشق بس ست حاجت بچیز دیگر نیست و خدمت ابوی قدس سرہ می فرمودند کہ یکباری از صحبت یاری جدا ماندہ بودیم و بغایت اشتیاق او داشتیم و آن یار در دہلی بود شبی در خواب می بینم کہ من و آن یار در خدمت شیخ علاول بلاول نشستہ ایم من دست آن یار می گیرم و پیش شیخ می آرم و می گویم کہ بر دست این جوان بوسہ دہید شیخ می گوید

کاتب حروف را نیز در ابتداء کتابت این مکتوب حالی دست دادہ و بمنتہی فرا رسیدہ بود کہ چیزی از ان چہ یافتہ است بنویسد چون مکتوب بآخر رسید آن ذوق نماند و نوبت از دست رفت انشاء اللہ الحق در مکتوبی دیگر اگر وقت ساعدت کردہ و توفیق یاری داد چیزی بظہور رسد الامور مرہونۃ باوقاتہا این قدر بس ست وصلی اللہ علی السید السند والنبی الکریم المجید محمد و آلہ وصحبہ اجمعین و سالم من اتبع الہدی واحیاء الدین الحق المبین والعاقبت بالخیر

الرسالۃ الخامسۃ والثلثون

تنبیہ اولی الالباب بالمواظبۃ علی الادعیۃ والاحزاب

لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ فیلسوف روزگار خواجہ نصیر طوسی بجانب شیخ عالم عارف صدر الدین قونوی قدس اللہ تعالی سرہ العزیز نامہ بنوشت و درخواست کرد تا چیزے از راہ وصول بحق بنویسد و راہ نمائی کند خواجہ پنداشت کہ مگر شیخ سخنان از حقائق و معارف متعلق بوجود و طریقہ توحید و تحقیق مبدأ و معاد و مانند آن چیزی خواہد نوشت تا او برا نیز در انجا بقوت علم و فکرت مجال گفتگو فراخ خواہد

کہ شما بوسہ دہید کہ عاشقید حق تعالی او را قبول خواہد بخشید صباح آن شب بگہ تر بخدمت شیخ رسیدم دیدم کہ بر در ایستادہ است از دور مرا بدید و فریاد کرد و گفت بروید زود بروید کہ مشتاق شما اند و این دو کلمہ را گفت کہ خیر دین خیر دین ہمان ساعت عزیمت دہلی مصمم کردیم و متوجہ شدیم کسی از جنس خدمتگار ہمراہ نبود در تفحص آن اندکی توقفی می بایست کرد چون اشتیاق عظیم غالب آمد مقید بآن نشدیم در سرای فرج فرود آمدیم شخصی پیش آمد گفتیم نام تو چیست و کجا میروی گفت نام من خیر دین ست دہلی میروم می خواہم کہ در خدمت باشم چون بمنزل دیگر رسیدیم شخصی دیگر پیش آمد کہ بدہلی می رفت و نام او نیز خیر دین ست سر آن لفظ خیر دین کہ شیخ مکرر فرمودہ بود اکنون ظاہر شد آن ہر دو خیر دین ہمراہ ما شدند چون بدہلی رسیدیم آن یار بسیار اظہار اشتیاق نمود و خوش حال شد تاریخ وفات او علاء الدین مجذوب کہ نہصد و چہل و ہفت ست۔

مسعود نخاسی قدس سرہ

دیوانہ بود در بداون شیخ نظام الدین اولیا می فرماید خواجہ زین الدین ساکن مدرسہ معزی او را گفت ما را فائدہ بگو گفت شراب بیار خواجہ زین الدین غلام را فرستاد شراب آورد پیش دیوانہ نہاد دیوانہ گفت بر کنار آب رویم آنجا بخوریم رفتند و بر لب آب نشستہ دیوانہ خواجہ زین الدین را گفت برخیز ساقی شو برخاست پر می کرد و می داد دیوانہ می خورد چندانکہ مست شد گفت جامہ بکشیم و در آب رویم چون از آب بیرون آمد خواجہ زین الدین را گفت بر تو باد کہ پنج خصلت را ملاحظہ کنی۔
یکی در خانہ کشادہ داری بر ہر کہ ہست۔
دوم طلق الوجہ پیش آئی و ترحیب و بشاشت نمائی۔
سوم آنکہ ہر چہ میسر شود دریغ نداری از قلیل و کثیر پیش آری۔
چہارم آنکہ بار خود بر کسی ننہی۔
پنجم آنکہ بار کسان را تن در دہی۔

شیخ حسن مجذوب قدس سرہ

از قصبہ ریری بود در دہلی سیر می کرد و با سلطان سکندر لودہی عشق می باخت گویند کہ او را چند بار سلطان مذکور در بندی خانہ نہاد و در بست روز دیگر دیدند کہ در بازار می گرد

مکتوبات شیخ
وہنگامہ حرف زبانی گرم خواہد شد شیخ دعای چند از ادعیہ ماثورہ انتخاب نمودہ فرستاد تا آنہا را ورد خود سازد و بران مداومت نماید تا راہ کشادہ گردد و روشن شود بعد از ان ہر چہ مصلحت افتد کردہ خواہد شد نصیر طوسی را این معنی از شیخ ناخوش آمد و گفت اینہا را بامبتدیان و نو درآیندگان باید بنویسند و مثل من کہ در علوم و معارف سخن گوی کنم و در تحقیق مطالب بپایہ بلند رسیدہ ام چہ مناسبت دارد شیخ فرمود اصل ہمین ہاست ہر یکی از ان گنجینہ ایست از گنجہای الہی کہ رسول وی تعالی صلی اللہ علیہ وسلم گنجینہ دار اوست بحکم وی در مصالح بندگان وی خرج می کند مبتدی و منتہی چہ باشد ہمہ ریزہ خواران این خوان اند بمجرد علم و عقل منتہی نتوان شد و عمل شرعی باید تا کار برآید ع بعلم کار برآید بسخن دانی نیست + مقصود از توطیہ و تمہید سخن باین حکایت آنست کہ دعای چند بود کہ بمصلحت وقت تشبث بآنہا در دفع شر اشرار و تحصیل جمعیت وقت از واجبات وقت ایشان نمود و تذکیر و اعلام بدان از مقتضیات محبت و خیر خواہی بود حق تعالی ما را بمتابعت و محبت مشایخ مشرف دارا د و از پیروی

چہرب

وسیر می کند یکبار دیگر سلطان سکندر در محل خاص نشستہ بود کہ او یکایک پیدا شد فرمود این جا بے رخصت ما چون آمدہ گفت من عاشق توام بجہت دیدن تو آمدہ ام منقلی پر آتش در پیش بود گردن دیوانہ گرفت و در منقل نہاد زمانی طویل برین حال گزشت بعد ازانکہ سر برداشت اثرے از آتش در روی ظاہر نبود۔

شیخ حسن بودلہ دہلوی قدس سرہ

از اولاد بعضے اہالی واکابر شہر بود از اول فطرت مجذوب آمدہ واز اوضاع واطوار این عالم غافل وفارغ افتادہ بود وضعی عجیب وحالتے غریب داشت اکثر احوال برہنہ بودی وعضو مخصوص او کہ مردان را باشد اصلا انتشار نکردی گویا کہ غلولہ گلی را در دیوار زدہ اند ہرچہ از زر وجامہ پیدا شدی ہمہ را با قوالان وہر کہ حاضر بودی بخشیدی وبا وجود این حالت در مظاہر صوریہ کہ در محافل حاضر می بودند نگران بودی وذوق وتہا کردی بعضے از علماے وقت او را در خواب دیدند کہ در خدمت سرور کائنات علیہ اکمل التحیات حاضر ست وآنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را وضوی کناند وبعضے دیگر گویند کہ بعضے حاجیان از مکہ آمدند گفتند کہ ما او را در حرم مکہ دیدہ ایم وفات او در حدود سنہ ۹۶۴ نہصد وشصت وچہار باشد واللہ عالم وقبر او در بازار دہلی نزدیک روضہ خواص خان ست واین خواص خان از موالی شیرشاہ بود در سخاوت وصلاح از افراد وقت بود اوصاف واحوال او از الوصف وارد وبسبب شہرت بلکہ کثرت برہمین قدر اختصار افتاد واو را سلیم شاہ شہید ساخت در نہصد وپنجاہ وہشت رحمۃ اللہ علیہ۔

شیخ عبد اللہ ابدال دہلوی رحمۃ اللہ علیہ

مردے بود مشہور مجذوب وصاحب حالت در بازارہا رقص کنان گشتی ودوہرہای ہندی سادہ موافق حال گفتی ہمراہ او مردم با دفہا ورباہا نیز می گشتند نقل ست کہ روزی بیمار بود تا اہل خانہ او را چند کس دست در بغل کردہ برخیزانیدند بر دہلیز خانہ نشاندند ودرون خانہ باز آمدند ہمان لحظہ دیدند کہ او غائب شد واثری ازوی پیدا نگشت خدمت عمی شیخ رزق اللہ می فرمودند کہ چون در گجرات رفتیم از مردم ذکر او ودوہرہای او بسیار شنیدیم گفتیم وی اینجا کجا آمد او در دہلی بود گفتند کہ اکثر احوال اینجا می بود او بہ دہلی کجا رفت شیخ از قرابتیان ما بود با جد فقیر نسبت خواہرزادگی داشت ہرگاہ جدا

مکتوبات شیخ

اغیار محفوظ اول وافوض امری الی اللہ ان اللہ بصیر بالعباد در رعایت نفس از شر اعدا و حساد حکم اکسیر دارد وہم در منطوق قرآن مجید این خاصیت را بدان منوط و مربوط ساختہ می فرماید فوقٰہ اللہ سیئات ما مکروا وحاق بآل فرعون سوء العذاب اصل این قصہ در سورۂ مومن آل فرعون ست کہ قبطیان در ہلاک واستیصال وی سعی داشتند وببرکت این تعویذ لطف وحمایت حق او را از شر اشرار وقایت نمود وعددی معین در اینجا معتبر نیست واگر بقصد تیسیر وتوفیق ہر روز قرا یابد باید کہ کمتر از دہ بار نباشد وزیادہ بر حسب حاجت نیست دوم لا الہ الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین کیمیای دیگرست از گنجینہ کلام آن دانای عالم تعالی وتقدس کہ در صفت آن فرمود فنجیناہ من الغم وکذلک ننجی المومنین اصل آن قصہ یونس علیہ السلام ست کہ در شکم ماہی افتاد وپروردگار عز وعلا ببرکت این تسبیح نجاتش داد وفرمود فلولا انہ کان من المسبحین للبث فی بطنہ الی یوم یبعثون شاہد سر توحید وعظمت الوہیت در کلمۂ لا الہ الا انت وشہود عجز وعبودیت در انی کنت

تفویض

اول وافوض امری الی اللہ

دوم لا الہ الا انت سبحانک

دران حالت سکر و جذبه دیدی متوجه شدی و گفتی که تو خویش حقیقی مائی بخلاف اگر برادران دیگر را دیدی که از مشرب معرفت و محبت بیگانه بودند اصلا متوجه نگشتی رحمة الله تعالی علیه

میان مونگر قدس سره

در لاهور بود از مجاذیب وقت بود نفسی گیرا و جذبهٔ قوی داشت خدمت حاجی محمد می فرمایند که در وقتی که ما به لاهور رفتیم شیخ حسن بود که بسبب محبتی که با ما داشت همراه ما بود روزی در مجلس نشسته بودنا گاه شیخ مونگر رسید چون نظر او بر شیخ حسن افتاد گفت تو اینجا کجا آمدهٔ و ترا بدینجا چه تعلق ست همین گفتن بود و از شیخ حسن از انجا گریختن اصلا بجای ندید و از انجا بی توقف گریخته بدهلی آمد و قرار آمد۔

باباکپور مجذوب قدس سره

باصل از کالپی ست در ابتدای حال طریق سلوک بسیار ورزیده و سقائی کرده شبها بخانه ضعیفان می گشت و خمها پر آب می کرد آخر بمردی سید که حالت جذبه نصیب او شد در گوالیار ماند و ابواب فتوح بروی مفتوح گشت و دلهای اهل عالم بوی رجوع شد **نقل ست** که وی اکثر احوال در استغراق بودے مگر به بعضے از حوائج طبیعی او را قدری افاقه دست میداد بعد از چند روز چیزی از جنس حبوب تناول می کرد و از لباس بستر عورتی اکتفا کرده بود و اکثر اوقات آن هم نداشت جامها نفیس پیش او می آوردند او بمردم می بخشید اغنیا را بخود دکمتر راه می داد و بدل عالم راهی داشت و از وی خوارق بسیار نقل می کنند و انتساب او در سلوک بسلسلهٔ شاه مدار بود بکبر سن رسیده بود و از اسرار بسیار خبر می داد و تاریخ فوت او بعضے از فضلاء عصر کپور مجذوب یافته اند علیه الرحمة۔

باین مجذوب قدس سره

در اجمیر بود بر در خواجه معین الدین قدس سره افتاده بودی فرزند ما لوه بود از اجمیر او را جذبهٔ الهی دست داد **نقل ست** از شیخ حمزه دهرسو که می گفت که چون در اول حال توبه بزیارت خواجه بزرگ معین الحق والدین رفتیم قدس سره آین باین مجذوب می که در گرد او بودند گفت میان می آید مردم هر جانب نگران شدند تا که خواهد بود نا گاه از گوشه من پیدا شدم گفت اینک میان آمد چون نزدیک رسیدم گفت میان نزدیک تر بیا

من الظالمین ذوقی عظیم دارد که دریافت مقصود از احاطهٔ آن بیرون نتوان شد و بعضے از اهل این شان گفته اند که ادامت و اتمام عدد صد هزار درین ورد بشیک بمنزل مقصود رساند صد و از ورد درین طریقه که ما ئیم رعایت هیچ عدد معین درکار نیست ذوق و حضور درکار ست و فی الحقیقة چون بسر دعا در عدد ست تا از جناب شارع عددی معین نگردد قطع بدان نتوان کرد و حکم بدان اجتهادی نیست و الله اعلم

الرسالة السادسة والثلثون لاستیناس انوار القبس فی شرح دعاء انس

لا اله الا الله محمد رسول الله بسم الله علی نفسی و دینی بسم الله علی اهلی و مالی و ولدی بسم الله علی ما اعطانی الله الله ربی لا اشرك به شیئا الله اکبر الله اکبر الله اکبر و اعز و اجل و اعظم مما اخاف و احذر عز جارك و جل ثناءك و لا اله غیرك اللهم انی اعوذ بك من شر نفسی و من شر کل شیطان مرید و من شر کل جبار عنید فان تولوا فقل حسبی الله لا اله الا هو علیه توکلت و هو رب العرش العظیم ان ولیی الله الذی

رسیدم کتاره در کمر داشتم کتاره را گرفت و گفت این چیست گفتیم این سلاح ست سنت پیغامبرست
کتاره را بگذاشت اندکی خرج داشتم از گره من بکشاد گفت این چیست گفتم توشهٔ راه ست این هم سنت
پیغامبرست صلی الله علیه وسلم مرا دو شانه بود هر دو شانه را برآورد شانه سر اده و دیگر پیتاب کرده و شانه
ریش ست من داد من باین اشارت همان زمان محلوق شدم درین اثنا شیخ احمد مجید خبر یافت که پسر
قاضی کریم الدین تارک شده آمده است مرا در خانه مهمان برد میان باین در مجلس حاضر بود هر یکی را
با اهل مجلس نواله می داد و هر کس از دست او تبرک بر می گرفت یکی دران میان گفت که این مهمان ست
او را چون محروم می گزارید طبقی که پیش وی بود تمام برداشت و مرا داد و گفت هر کس را لقمه و میان را تمام طبق
همین که از انجا برخاستم مردم مرا میان حمزه گفتن گرفتند و فتح باب من ازان روز شده

نقل ست که چون سلطان بهادر پسر بادشاه گجرات در زمان شهزادگی از پدر رنجیده
بدیار اجمیر آمد اول بزیارت خواجه رفت و اجمیر دران زمان در دست کافران بود و مقام
خواجه را معبد ساخته بودند و بیای بتان کرده سلطان بهادر در دل خود نذر کرد که اگر مرا
حق سبحانه وتعالی بادشاه سازد انچه حد انتقام ست ازین کافران بکشم میان باین هم دران جا
می بود دیدایه خود که شادان نام داشت فریاد زد که شادان شادان تخت بلند بنه که مرغ دریائی
رسیده است بهادر این تفاؤل گرفت و برگشت و بعد ازان چون بادشاه شد بر سر این ولایت
بمقتضی عهدی که داشت وفا کرد و از کفاران دیار انتقام کشید۔

آله دین مجذوب قدس سره

در نارنول بود صاحب نفس اکثر اوقات در بازار نارنول بودی و الآن قبر او هم در انجاست
در هر جا که نشستی تا چند روز برنخاستی و با خود در سخن بودی گاهی در گریه بودی گاهی در خنده
و گاهی با خود در اعراض بودی و گاهی دو تاره زدی و بند لهای افغانی گفتی تند کهنه و چرکین
در بر داشتی و در دست و پا آهن پوشیدی و در وقت تکلم و خطاب چنین گفتی خدایا بیا خدایا برو
خدایا بنشین بهر که سخن کردی همچنین گفتی ملا محمد نارنولی می گفت که مادر من می گفت که تو
طفل شیرخوار بودی یکبار چنان بیمار شدی که امید حیات منقطع شد آله دین دیوانه نزدیک
محله ما بگذشت بیکی گل کوزه داد و گفت برو این گل در خانهٔ فلان ببر آنکس گل آورد و بمن
داد و من آن را تعویذ ساختم و در بازوی تو بستم حق تعالی ترا صحت داد پدر تو برفت و آله دین
را بخانه خود آورد تا چیزی بخوراند آله دین گفت خدایا چیزی گرم و چیزی سرد و چیزی ترش
و چیزی شیرین پدر تو فی الحال برنج پخت و شکر و حغرات حاضر آورد و او خورده بازگشت گویند

نزول الکتاب و هو یتولی
الصالحین این دعا انس
بن مالک ست رضی الله عنه
که خادم رسول الله بود صلی الله
علیه وسلم و ده سال خدمت
آنحضرت کرد و آنحضرت او را
بالتماس مادرش بدعای
خیر در دنیا و آخرت مشرف
و مخصوص ساخته و حق سبحانه
وتعالی بدعای آنحضرت در عمر
و مال و اولاد وی برکت عظیم
داده و عمرش از صد سال متجاوز
شده و اولاد صلبی اش بعدد
تن رسیده هفتاد و سه تن
از ذکور و باقی اناث و باغ و
بستان وی در یک سال
دو بار میوه می داد این برکات
دنیاست برکات آخرت را
خود چه توان گفت شیخ جلال الدین
سیوطی که از اعاظم علماء حدیث
ست در کتاب جمع الجوامع
می آرد که ابو الشیخ در کتاب
ثواب و ابن عساکر در تاریخ
آورده اند که روزی انس
رضی الله عنه نزد حجاج بن
یوسف ثقفی نشسته بود حجاج
حکم کرد تا چهار صد اسپ از
اجناس مختلفه در نظر وے
درآوردند پس بانس گفت
هرگز دیدی که صاحب تو یعنی
محمد رسول الله را مثل این
اسپان و دیگر اسباب دولت
و مکنت بود فرمود بخدا سوگند
بتحقیق دیدم من نزد آنحضرت
صلی الله علیه وسلم چیزها بهتر

که در سر بازار گنده بر پا کرده بودند وی هر کرا پای در گنده دیدی او را خلاص کردی و پای
خود در گنده کردی و هم ملا محمد می گفت که روزی من فلوس چند نذر کرده بودم و در طلب
وی بر آمده در اکثر جاها ش دیدم نیافتم ناگاه در گوشه شهر در مزبله دیدم که شخصے ژنده بر سر
کشیده افتاده است در خاطر من رسید که مگر مرده افتاده است چون نزدیک رسیدم ژنده
بجنبید دانستم که زنده ایست سر از ژنده بر آورد و گفت خدایا بیار چه آورده چند فلس که بنیت
او آورده بودم و دادم دست از خرقه بر آورد و آن فلوس از دست من بستد و گفت خدایا باز گرد
اینجا مزبله است رحلت او در سنه ست و اربعین و تسعمایة است و پانزدهم ماه شعبان شب براة
نزدیک بمیدن صبح صادق و تاریخ وفات او مجذوب صادق ست قدس سره

شاه منصور قدس سره

مجذوبی بود در دیار سند و صاحب کشف جلی و تصرف غالب **نقل ست** که در وقتی
که محمد همایون بادشاه متوجه گجرات بود کس را بخدمتش فرستاد تا تفاولی درین باب گیرد
چون آن شخص پیش او در آمد تیری از ترکش آن شخص گرفت و پر هاء او را بر کند و هم در ترکش
نهاد چون آن شخص بمعرکه سلطانی باز آمد کیفیت حال را باز نمود بادشاه فرمود که این نشان
آنست که ما را فتح نشود و لشکر ما بی سامان گردد و لیکن درین اشارتی ست که اگرچه لشکر ما
پریشان گردد و ابتر شود و لیکن اصل ذات ما سلامت ماند و بسلامت بجای خود باز رسیم حضرت
شیخ عبد الوهاب می فرمودند که این شاه منصور مجذوب آب وضوی شاه بهنکهاری که صاحب
ولایت ربان پور بود خورده بود این حالت از انجا یافته بود و می فرمودند که در ابتدای
حال که عزیمت بر سلوک این راه داشتیم و همت بر اختیار فقر و تجرید می گماشتیم بخدمت شاه
منصور رفتیم تا تفاولی و نفسے از ایشان بگیریم همین که در پیش وی نشستیم پرسید تو بهاکری
می توانی پخت و بهاکری در عرف عوام آن دیار نان باجری را گویند و آن خاصه فقراست
که بدست بپزند و بخورند باز خود گفتند بهاکری پختن مشکل ست بصد محنت باجری بدست
آوردی و آن را آس کردی و خمیر ساختی و هیزم جمع کردی و آتش آوردی آتش
می افروختی در نمی گرفت ناگاه در گرفت سر و ریش و روی همه سوخته شد بهاکری پختن مشکل
ست همین سخن بزبان هندی شکسته که ایشان داشتند مجذوبانه تکرار می کردند هر بار که ایشان
این سخن می گفتند ما در دل خود می گفتیم بپزیم ان شاء الله تعالی بعد ازان سر بر داشتند و گفتند
اگر بپزد تواند پخت همین لفظ را پنجاه و شصت بار تکرار کردند هر بار که ایشان می گفتند ما را

از ین و شنیدم از رسول خدا
صلی الله علیه وسلم که فرموده
است اسپ که مردم نگاه دارند
سه قسم ست یکی اسپ نگاه دارد
تا در راه خدا جهاد کند و با دشمنان
دین داد غزا دهد بول و سرگین
و گوشت و پوست و خون آن
روز قیامت همه در میزان
اعمال وی باشد و دیگرے
اسپ نگاه دارد تا در حاجات
خود سوار شود و دفع پیادگی
کند و یکی دیگر اسپان نگاه دارد
برای نام و آوازه تا مردم
به بینند و گویند که فلان چنین
و چندان اسپ دارد جای
او در آتش دوزخ بود و سیان
تو ای حجاج ازین قبیل ست
حجاج بشنیدن این حدیث
بهم بر آشفت و نائره غضب
وی تیز شد و گفت اگر ملاحظه
خدمت تو ای انس که پیغمبر را
کرده صلی الله علیه وسلم و کتاب
امیر المومنین یعنے عبد الملک
بن مروان که در سفارش
و رعایت احوال تو بمن نوشته
است نمی بودی کردم با تو آنچه
می کردم انس گفت کلا والله
هرگز نتوانی کرد بحتیم که بحجاب
من دیده بر ستی شنیدم من
از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم
کلماتے که همیشه در پناه آن
کلماتم و نترسم بآن کلمات
از سطوت هیچ سلطانی و شر
هیچ شیطانی حجاج از هیبت
این کلام از خود رفت و بعد

همت بر اختیار فقر و تجرید تازه تر می شد دیگر از پیش ایشان برخاستیم و دنبال کار خود گرفتیم۔

شیخ یوسف قدس سره

مجذوبی بود در لاهور محفوظ الاوقات مردی بلند قامت جسیم و مهیب و معظم دستار بزرگ بر سر می بست و سر محلوق می داشت صاحب کشف جلی و اشراق باطن شیخ قطب عالم می گفت که روزی او را در نخاس لاهور دیدم ایستاده و سخنان بلند و اسرار ارجمند می گوید و چیزها از خفیات احوال من بمن گفت که غیر علام الغیوب را بران اطلاع نبود روز دیگر بقصد ملازمت او رفتم تا در باب سفر تفاول گیرم و آورا در جای که می جستم نیافتم بمنزل برگشتم باز آمدم و یاران خود از سرگذشت احوال چیزی می گفتم ناگاه وی در انجا رسید و روی بمن آورد و گفت زنهار سفر نکنی که مبارک نیست مردم اینجا می گفتند که شیخ امروز بعد از دوازده سال اینجا آمده است و درین مدت هرگز او را عبور برین مقام واقع نشده رحمۃ اللہ تعالی علیہ۔

سوبهن مجذوب قدس سره

دیوانه بود اهل حال و صاحب تصرف باصل از قوم کوره بود مسلمان شد و مجذوب گشت و در خدمت شیخ علاء الدین اجودهنی افتاد مدت عمر هم در خدمت او بمقام خواجه قطب الدین بسر برد روزها بر وی گذشتی که چیزی نخوردی و نه نوشیدی و وقتها بودی که نزدیک بچند من طعام فرو بردی و تمام مشک آب آشامیدی وقتی او را دیدند که در انبار چونه افتاده است و چونه می خورد او را گفتند که این چه می خوری این طعام نیست گفت چه کنم این بدبخت حرص بسیار دارد جز بخاک سیر نمی گردد۔

ذکر بعضی از نساء صالحات

بی بی ساره رح

والده شیخ نظام الدین ابو المؤید بسیار بزرگ بود از متقدمین ست نقل ست که وقتی امساک باران شده بود مردم همه دعا کردند باران نیامد شیخ نظام الدین ابو المؤید رشته از دامن مادر خود بدست گرفت و گفت خداوندا بحرمت آنکه این رشته دامنی ضعیفه است

مکتوبات شیخ

از ساعتی سر بر آورد و گفت بیاموزان مرا یا ابا حمزه آن کلمات را گفت هرگز نیاموزم ترا بخدا سوگند که تو نه اهل آنی تا چون وقت رحلت انس رضی اللہ عنه در رسید آبان که خادم وی بود بر سرش آمد و فریاد شد انس گفت چه خواهی گفت آن کلمات را که حجاج از تو طلبید و تو وی ندادی و او را نیاموختی گفت بلی بیاموزم ترا آن کلمات را و تو از اهل آنی خدمت کردم من رسول خدا را صلی اللہ علیه وسلم ده سال پس در گذشت وی از دنیا در حالی که راضی بود از من و تو نیز ای آبان خدمت کردی مرا ده سال و در می گذرم من از دنیا در حالی که راضی ام از تو بگو در بامداد و شام این کلمات را نگاه دارد ترا خدای تعالی از همه آفات بسم الله علی نفسی و دینی حرز می کنم و پناه می سازم بنام خدا بر نفس خود و دین خود و تواند که مراد به بسم الله مجموع بسم الله الرحمن الرحیم باشد که بجزو اولش اکتفا نموده چنانچه گویند چه می خوانی گوید الحمد لله می خوانم یا الم می خوانم و مراد تمام سوره است و تخصیص کرد حرز را بنفس و دین زیرا که بنا و تحصیل هر کمال و اصل در مبدا و مآل نفس و دین ست

که هرگز چشم نامحرم بر وی نیفتاده است باران بفرست از شیخ این حرف گفتن وازخدا باران فرستادن قبر او در پهلوی نمازگاه کهنه است که قبر حضرت خواجه قطب قدس سره پس پشت آن واقع است رحمة الله علیهما۔

بی بی فاطمه سام رح

از صالحات وقانتات وعابدات زمانه بود وذکر او در ملفوظات شیخ نظام الدین وخلفای ایشان بسیار است می گویند که سلطان المشائخ در روضهٔ فاطمه سام بسیار مشغول بودے شیخ فرید الدین گنج شکر فرمودی که فاطمه سام مردی است که او را بر صورت زنان فرستاده اند شیخ نظام الدین فرمود که شیر از بیشه برون آید کسی نه پرسد که آن شیر نر است یا ماده فرزندان آدم را طاعت وتقوی باید خواه مرد باشد وخواه زن بعده در مناقب بی بی فاطمه سام غلو فرمود که در غایت صلاحیت وکبر سن شده بود من او را دیده ام پس عزیز عورتی بود واو را با شیخ فرید الدین وشیخ نجیب الدین متوکل برادرخواندگی وخواهرخواندگی بوده است تنها بر حسب حال هرچیزی گفتی این دو مصرع من از وی یاد دارم ع هم عشق طلب کنی وهم جان خواهی هردو طلبی ولے میسر نشود وتیز فرمود که من از بی بی فاطمه سام شنیدم که می گفت از برای آنکه پارهٔ نان وکوزهٔ آب بکسی دهند نعمتهای دینی ودنیاوی نثار او کنند که بصد هزار روزه ونماز نتوان یافت ودر ملفوظات میر سید محمد گیسو دراز می نویسد که روزی در مجلس شیخ نصیر الدین محمود سخن در فضائل بی بی فاطمه سام بود فرمود فاطمه سام بعد از موت با شخصے حکایت کرد که روزی بر معبود خویش در حضرت رب العزت می رفتم از طور ملکی در گذشتم ناگاه فرشته گفت کیستی بایست چه باشد که نیک بیباک واری گذری ومن سوگند خوردم که من هم آنجا نشستم تا خود رب العزت تعالی مرا طلبد بشنیدم وم ساعتے گذشت بی بی خدیجه وبی بی فاطمه زهرا رضی الله عنهما آمدند در پای ایشان افتادم گفتند ای فاطمه امروز هیچ تو کیست که خدای تعالی بطلب تو مارا فرستاده است گفتم من کنیزک شما ام کدام عزت بالاتر آن باشد که شما بطلب من بیائید اما من سوگند خورده ام فرمان شد فاطمه راست می گوید شما از میان دور شوید الی آخ خاست من از جا جنبیدم بحضرت گفتم خداوندا در حضرت تو این چنین بی ادبان هم باشند که آیندگان حضرت ترا نشناسند این سخن گفت وآهی زد ودر میان گور خویش بنشست میر سید محمد گیسو دراز کنایت از خود کرده می فرماید کمترین خدمتگاران عرضه می دارد که چنین گمان دارم که خواجه این حکایت از خدمت خود می کرد اما برسم قدیم بلفظ غیبت می فرمود ودر خیر المجالس می گوید که روزے

باز تقدیم کرد نفس را از جهت بودن وی موقوف علیه تحصیل کمال دینی ودنیاوی ولهذا القای او در تهلکه حرام ست وابقای او حتی الامکان واجب ودر مسائل شرعیه می آرند که اگر یکے را لقمه در گلو بند شود ودم آبی که بوی آن لقمه بند شده را فرو برد بهم نرسد شراب خوردن که باجماع در شرع حرام ست درین حالت او را حلال گردد بلکه واجب بود تا باعث بقای نفس وحیات فانی که سبب حصول حیات حقیقی جاودانی ست گردد واجرا کلمه کفر بزبان با طمینان قلب با یمان در حالت جبر واکراه نیز هم ازین قبیل ست واز برای نگاهداشت جان اگر ناشایستگی بگویند ودل برقرار خود بود رخصت ست بحکمت ابقای نفس ودین واگر صبر کنند وعمل بعزیمت نمایند آن خود اعلی وارفع ست این مسئله در کتب فقه تفصیل مذکور ست از آنجا باید طلب داشت بسم الله علی اهلی ومالی وولدی بعد از حفظ واحراز نفس ودین اهل ومال وولد را یاد کرد که اسباب بقای نفس ودین ومدد ومعاون آنند بعد بسم الله بر سر آنها آمد ودر بیان لفظ بسم الله که در اول آورد بسند گے کرد ونگفت بسم الله علی نفسی ودینی واهلی ومالی

مولانا حسام الدین بخدمت شیخ نظام الدین قدس سرہما آمده بود فرمود مولانا حسام الدین
ما امروز ابدالی را دیدیم عرضه داشت کرد کجا دیدید فرمود بزیارت بی بی سام رفته بودم نزدیک
حظیره حوضی ست یک مرد پیدا شد سبد خیاره بر سر کرده کرانه حوض فرود آورد و خیارها انبار
کرد و خود وضوی ساخت که مرا از وضوی او تعجب آمد چون وضو تمام کرد برخاست و دو رکعت
با راحت تمام نماز گزارد و مرا از ذوق نماز او عجب آمد بعد از ان میان آب رفت و سه بار رسید
بشست بعد ازان یگان یگان خیار می شست و در رود می فرستاد و در سبد می انداخت تا تمام خیارها
همچنین بشست بعد ازان سبد برگرفت و سه بار میان حوض فرو برد باز برآورد و در کرانه نهاد
تا آب بچکد من از غایت تعجب برخاستم و یک تنگه سفید در دستارچه من بود باز کردم و پیش
او بردم گفتم خواجه قبول کنید گفت شیخ مرا معذور دارد گفتم خواجه تو برای دو جیتل چندین
بار می گیری و زحمت می بری یک تنگه نقره خدای تعالی فتوح بتو میرساند چرا نستانی
باز گفت معذور دارید گفتم باری کیفیت بگو چرا نمی ستانی گفت بنشینید تا بگویم من و آن
مرد هر دو نشستیم آغاز کرد و گفت پدر من همین کار کردی من خرد بودم که پدر را از سر برفت مادر
مرا آن قدر احکام عبادت آموخته بود که بیخ وقت نماز گزاردن می دانم بعد ازان چون
وقت نقل مادر شد مرا نزدیک خود طلبید و گفت درین چیز گرهی نهاده ام بکش بیار و
بجیز ابردم گرهی بیرون آمد پیش مادر نهادم گره باز کرد چیزی علحده کرد و گفت این وجه
کفن و غسال و برآوردن گور و مقدار بست درم مرا داد و گفت این مایه همه عمر تست بدین
تو در باغات رفتی خیاری و سبزی بستانی و آن را بفروختی و روزگار بدان گذرانیدی
تو نیز خیاری و سبزی بستانی و بفروشی و جز این وجه هیچ وجه نخوری چون آن مرد این
حکایت تمام کرد دریافتم که او از ابدال ست از هیچکس چیزی قبول نکند مگر مزد وری رحمة الله
علیه و علی جمیع الصالحین در سیر الاولیا می گوید که بی بی فاطمه در حوالی قصبه اندرپت خفته
است و روضهٔ او قبلهٔ حاجات خلق گشته محرر سطور عرض می دارد که قبر وی الآن نزدیک
دروازهٔ نخاس دهلی در خرابه افتاده است که هیچ کس نمی داند الا ما شاء الله جائی که مردم
آن را انبهائی بی بی شام گویند و بعضے عوام الناس بی بی صائمه گویند هر دو لفظ غلط ست
نام ایشان بی بی فاطمه سام ست رحمة الله علیها

والدهٔ شیخ فرید الدین شکر گنج رحمة الله علیهما

نقل ست که چون شیخ فرید الدین شکر گنج در وجود آمد
زنی بزرگ مستجاب الدعوات بود

ودلدهی و سلوک این طریقه در
عبارت نزد ارباب معانی اشارت
کند برآنکه هر دو قسم یعنی هرچه
اول مذکور شده وانچه در آخر
ذکر یافته مقصود ست و اعتنا
واهتمام بهر دو علی السویه ست
واهل حال هر دو بیک معنی
ست گاهی بمعنی تابعان
و پسران استعمال یابند و گاهی
بمعنی اولاد اینجا چون اولاد
در آخر ذکر یافته معنی اول مناسب
تر ست و مال و منال چون در
مقام مدح و استحسان مذکور
گردیده مراد بدان مال حلال
افتد که وسیلهٔ آخرت گردد و حفظ
واحتراز آن تخم سعادت و ثمر
کمال ست باقی همه مایهٔ وبال
و نکال و ولد یعنی اولاد بود
خواه ذکور و خواه اناث و وجود
اولاد نیز از اسباب قوت و معاضد
بازوی دین و دولت ست و
فرزند اگر رشید بود و صالح موجب
سعادت دنیا و آخرت ست
در حدیث آمده است که سه چیز
ست که از آدمی زاد بعد از رفتن
وی از دنیا باقی می ماند یکی علم
دین که با اهل آن آموخته باشد
واین سلسله را که منتهی بجناب
رسالت ست صلی الله علیه وسلم
برپا دارد و دیگر خیر جاری که در انجا
منفعت بندگان خدا بود و بعد
از وی بجا ماند سے خوش
آنکس که ماند پس از وی بجای
پل و مسجد و چاه و مهمان سرای
و دیگر فرزند صالح که بعد از مردن

سکونت گرفت شیخ نجیب الدین متوکل را فرستاد تا والده را بیارد در اثنای راه می آمدند زیر درختی فرود آمد درین میانه بآب حاجت شد شیخ نجیب الدین بطلب آب رفت چون باز آمد والده را ندید متحیر ماند چون بخدمت شیخ فرید الدین آمد قصه باز گفت فرمود تا طعام ساختند و صدقه کرده آمده است دادند بعد از مدتی شیخ نجیب الدین را دران حدود گذری افتاد چون زیر آن درخت آمد در دل او گذشت که درین موضع بروم مگر نشانی از والده بیابم همچنان کرد استخوان چند یافت از جنس استخوان آدمی با خود گفت باشد که این استخوانهای والده ما بود شیری یا ددی هلاک کرده باشد آن استخوانها جمع کرده در خریطه انداخت و بخدمت شیخ فرید الدین آورد و قصه باز گفت شیخ فرمود که آن خریطه پیش من بیار بیاورد و بیفشاند یک از ان استخوانها هم پیدا نشد

بی بی زلیخا رح

والده شیخ نظام الدین اولیاست میفرمود که والده مرا با خدا تعالی آشنائی بود اگر او را کاری پیش آمدی تمام آن کار خود در خواب بدیدی و آن اختیار بر دست او میدادند و هر حاجتی که مرا باشد پیش خاک والده خود عرضه دارم غالب آن باشد که هم در هفته کفایت شود و کم باشد که تا ماهی بکفایت برسد و میفرمودند اگر والده مرا حاجتی بودی پانصد بار صلوة گفتی و دامن مبارک خود پیش داشتی و حاجت خواستی همچنان شدی که خواستی و میفرمود والده مرا چنان معهود بود روزی که در خانه ما غله نبودی مرا گفتی که امروز ما مهمان خدائیم من در ذوق این سخن بودم قضا را مردی یک تنکه را غله در خانه ما آورد چند روز متواتر از ان نان میکردیم من تنگ آمدم که والده کی مرا خواهد گفت که امروز مهمان خدائیم تا آن غله تمام شد والده مرا گفت امروز ما مهمان خدائیم یک ذوقی و راحتی در من پیدا شد که آنرا وصف نتوان کرد

نقل ست که دران ایام که سلطان قطب الدین بن سلطان علاء الدین خلجی خواست که با شیخ نظام الدین اولیا منازعت کند و سبب منازعت آن بود که سلطان قطب الدین مسجد جامع در قلعه سیری عمارت کرد در اول جمعه مشائخ و علما را طلب کرد که درین جمعه نماز درین مسجد بگذارند شیخ نظام الدین جواب فرستاد که ما مسجد نزدیک داریم و این احق است همین جا خواهیم گزارد و در مسجد سیری نرفت و سبب دیگر آنکه در غره سر ماهی حکم بود که تمامی ائمه و مشائخ و صدور و اکابر به تهنیت ماه نو بخدمت بادشاه میرفتند و شیخ نظام الدین نمیرفت فاما اقبال خادم میرفت حاسدان این معنی را با بادشاه رسانیده منشاء عداوت ساخته بودند سلطان قطب الدین را غرور بادشاهی در کار آمد و گفت اگر در غره ماه آینده نیاید

بدعاء ایشان یاد آرد تا موجب آمرزیدن گناهان و باعث رفع درجات ببرگردد و در حدیث بهمین ترتیب واقع است و ذکر شان بدین ترتیب اشارت ست بفضل علم و مال بر ولد درین باب از انکه وجود ولد صالح خصوصا در آخر زمان نادرست و در بعضے روایات ذکر ولد بر ذکر مال تقدیم یافته و بیشک ولد از مال محبوب تر و عزیز تر باشد و حفظ و احراز عے مطلوب تر و مقدم تر بود بسم الله علی ما اعطانی الله حرز میکنم بنام خدا بهر نعمتے که داد مرا خدا چون ذکر کرد چند نعمت مخصوص که اصل و عمده نعمتهاے دنیا و آخرت است بعد از ان لفظ عام آورد تا همه نعمتهاے اصل و فرع و جزئی و کلی را شامل باشد و بحقیقت حصر نعمتهای وی تعالی بیرون دائره امکان ست و ان تعدوا نعمة الله لا تحصوها ان الانسان لظلوم کفار آدمی دائم بنفس خود ظلم کند و کفران ورزد ازین جهت فرمود ان الانسان لظلوم کفار بصیغه مبالغه و جای دیگر میفرماید و ان تعدوا نعمة الله لا تحصوها ان الله لغفور رحیم یعنی اگر نه مغفرت و رحمت وی تعالے بودی کار بر آدمی ازین کافر نعمتی و ناسپاسی کردار تنگ بودے مغفرت و رحمت وی تعالے

اورا بیارانیم چنانکه دانیم این خبر بشیخ رسید هیچ نگفت و بزیارت والدهٔ خود رفت وگفت
این بادشاه درخاطر ایذای من دارد اگر غرهٔ ماه آینده که با خود ایذای من راست گرفته ست
کار او بکفایت نرسد من بزیارت شما نیایم ازراه ناز و نیاز که با والدهٔ خود داشت این معنی را
بخدمت او گزرانید و درخانه آمد بقضای الٰهی غرهٔ ماه آینده بلای برجان بد اندیش آمد
وخسرو خان پراون که یکی از مقربان سلطان قطب الدین بود او را بکشت و از بالای قصر بیرون
انداخت چنانچه مشهور ست ؛ **نقل ست** که شیخ فرمود مر غرهٔ ماه جمادی الاخری بود نقل
والدهٔ من بود شب آن ماه چون ماه نو دیده شد سر در قدم ایشان نهادم و تهنیت ماه بر وفق معهوده
بجای آوردم دران حال بر زبان مبارک ایشان رفت که غره ماه آینده سر بر قدم که خواهی
نهاد دریافتم که نقل ایشان نزدیک رسیده است حال من متغیر شد گریه در من گرفت گفتم
ای مخدومه من غریب بیچاره را که می سپاری فرمود که جواب این بامداد خواهم داد و فرمود شب
درخانه شیخ نجیب الدین متوکل بباش بحکم فرمان ایشان آنجا رفتم و آخر شب قریب صبح
جاریه آمد که مخدومه شما را می طلبد چون رسیدم گفت دوش سخنی پرسیدهٔ جواب آن وعده
کرده بودم اکنون بگویم فرمود دست راست کدام ست بگرفت وگفت خداوندا این بتو می سپارم
این گفت و جان بحق تسلیم کرد و روضهٔ او متصل روضهٔ شیخ نجیب الدین متوکل است و خانه
ایشان هم در انجا بود و بی بی نور که عورات آنجا بزیارت میروند اگر وجود میدارد عقب مقبرهٔ او خفته ست
رحمة الله علیهما

بی بی اولیا رح

از صالحات وقت خود بود گویند که وی در خلوت اربعین چهل قرص نفل با خود بردی و در حجره را
بستی روز چهلم که از خلوت بر آمدی چند قرص نفل بکار بردی و باقی افتاده بودی گویند سلطان محمد تغلق
را بوی اعتقاد عظیم بود و الله عالم قبر او بیرون قلعهٔ علائی ست و اولاد او آلان بسیار اند که
ایشان را هم بنام او دانند شیخ احمد مردی بود از اولاد او مردی پخته و کارکرده و بسیارے از
مشایخ را دریافته بود رحمة الله تعالی علیهما

بیان اجداد حضرت شیخ محدث	تکمله	رحمة الله علیه مصنف کتاب هذا

در ذکر مجملی از احوال بعضی از اسلاف کاتب حروف رحمة الله تعالی علیهم و تفصیل احوال والد ماجد
قدس الله سره العزیز جد بزرگ ما آغا محمد ترک بخاری از بخارا او در زمان عظمت نشان سلطان

نیز از نعمتهاے اوست اصل
این ست باقی همه هیچ در
حدیث آمده است در نیاید
هیچ یکی بهشت را بعملش
الا بفضل خدا و رحمت وے
تعالی شکر این نعمت باید گذارد
و بیکار نه نشست سید العالمین
صلے الله علیه وسلم چندان
در نماز شب ایستادی که
پایهای مبارکش بیاماسیدی
و خون از انها روان شدی
گفتند یا رسول الله آخر
نه گناهان اول و آخر ترا آمرزیده
اند قوله تعالی لیغفر لک الله
ما تقدم من ذنبک و ما تأخر
دیگر اینهمه تعب و مشقت
چیست فرمودی تعالی مرا
بخشید و بخشیدن وی نعمتی ست
عظیم اگر شکر این نعمت نکنم
بندهٔ شاکر نباشم سید اولین
و آخرین که عالم و عالمیان
طفیل او بند این همه تعب
کشد و بندگی کند دیگران را
خود چه گوید الله ربی
لا اشرك به شيئا
خدا ست پروردگار من شریک
نمی گردانم با وے هیچ چیز
را افضل این کلمه و خاصیت
وی در دفع محنت و شدت
انچه پیش آید مر را از حوادث
و دواهی در احادیث بسیار
واقع شده و حقیقت معنی وے
شهود توحید افعالی ست که هرچه
پیش آید همه را از پیشگاه داند
و در دوام غرک خفی نیفتد

محمد علاء الدین خلجی بدهلی تشریف آورده وچون در آنجا قبیله دار و سر قوم خود بوده است جماعه
کثیر از اتراک که پیوند قرابت و رابطه بیعت وخدمت بوی داشتند نیز از وطن اصلی انتقال
نموده در ملازمت او درین دیار رسیده اند و بنظر عنایت و تربیت آن سلطان عالی رتبت در آمده
باقصی مراتب شوکت وعظمت رسیده از برای تسخیر ممالک گجرات و فتح بنادر آن با جماعه از
امرای عالیشان متعین شد از امضا و انصرام آن مهم بحکم سلطانی همانجا مخیم اقامت ساخت
روزی او را با یکی از امرا دیگر که دران مهم باوی مساهمت و مصاحبت داشتند در بعضی
قضایا خصومتی واقع شد خدمتش از صحبت اغیار روی برتافته متوجه بارگاه سلطانی شده بخدمت
دیگر و منصب بلند تر ازان مخصوص گشت بعد از انقضای ایام سلطنت علای در عهد دولت
قطب الدین و تغلق شاه او با فرزندان که هر یک در فضائل ذاتی و کسبی و در دولت و نعمت
سرآمد زمان خود بوده اند بحکم المال والبنون زینة الحیوة الدنیا داد عیش و کامرانی میدادند
حضرت وهاب بے علت چندان در اولاد او برکت ارزانی داشته که صد و یک تن اولاد صلبی
او بوده اند ورای احفاد و اولاد دیگر و در اندک مدتی آن همه بحکم قادر مختار رخت اقامت
بدار القرار بردند غیر یک پسر ملک معز الدین نام داشته است و اکبر اولاد بود و حکمت بالغه الهی
اقتضای بقای او کرد لاجرم ازین مصیبت صعب و واقعه عظیم آن همه آسایش و فراغت بدرد
ومحنت مبدل شده انتظام مهام امارت و دولت برافتاد خدمتش ترک جمیع خیل و حشم گفته
ولباس سیاه پوشیده در خانقاه شیخ صلاح الدین سهروردی عکوف نمود بعد از مدتی حضرت
شیخ بمقتضای اشارت غیبیه اورا رجوع باهل و عیال ترغیب نموده و بشارت داد که
انشاء الله تعالی از همین پسر تو اولاد تا قیام قیامت بر روی زمین باقیماند حق سبحانه و تعالی ملک
معز الدین را چنان کرد که گویا جمیع فیض و استعداد و نعم آن صد کس را هم بوی تنها ارزانی
داشت و بعد از مدتی والد ماجد او از جهات این عالم فراغ کلی بدست آورده متوجه عالم دیگر شد
وکان ذلک فی سابع عشر من ربیع الآخر سنه ۷۳۹ تسع وثلثین وسبعمائة مقبره او پس پشت عیدگاه
شمسی ست بعد ازان او را پسری شد بنجابت و سعادت موصوف و بفضائل و کمالات معروف
ملک موسی نام بعد از چندگاه جایگاه عزت و دولت را بوی سپرده والدش نیز بریاض رضوان
خرامید و وی در فترات که بعد انقضای عهد دولت فیروزی واقع شد باز بولایت ماوراء النهر
رفته در رکاب دولت مآب صاحب قران اعظم امیر تیمور گورگان بدهلی قدوم آورده سلسلۀ آبا
واجداد تازه کرده قدم اقامت و استقامت محکم ساخت و دیگر از زین دیار بمجلس این قبیله
قصد دیار دیگر نکرد و از ملک موسی پسران شد یکی فرزند جد ما شیخ فیروز نام داشت که جامع فضائل

احسن ظن به پروردگار ش
که چون در تربیت اوست که کند
صلاح کار بنده بهتر ازان خواهد
بود ولیکن این در حق کسی بود
که دائم متوجه وملتجی بجناب
لطف وکرم اوست تعالی شأنه
وتمامه امور خود را بوی تفویض
نموده و پرتو از نور ولایت
بر ناصیه حالش تافته و
پروردگار تعالی بلطف خاص
متولی امور او شده واما مذهب
آنست که اصلح برباری تعالی
واجب نبود و هرچه خواهد کند
لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون
تنبیه مراد حقیقی آنکه در
شرع ورود یافته هر که این دعا
بخواند جزایش این ست
آن بود که متحقق بدان حال
ومتصف بمعنی آن شود و الا
مجرد حرکت جوارح وجنبانیدن
زبان چندان کفایت نکند
مگر آنکه بنص شارع معلوم شود
که این خاصیت در مجرد لفظ
ونفس حرف وصوت آن
زبان اثر کاصیت بران لفظ
مترتب گردد حاجت بمدرک
معنی نباشد و با وجود آن بکار نباید
نشست وعمل موقوف آن
حال نباید داشت فضل خدا
واسع است و وی سبحانه
مجیب الدعوات بندگان ست
بهر حال که بکنند رعایت شرائط
وآداب حسابی ست ولیکن فضل
وکرم وی تعالی بیرون ازینها
[illegible]

صوری و معنوی و وهبی و کسبی بود در علم سپاه گری و دقایق حرب نادر زمان خود بود و در اکثر صنائع حربیه بقوت طبع وجودت سلیقه بی‌نظیر وقت و در علم و شعر و شجاعت و سخاوت و ظرافت و لطافت و عشق و محبت و سائر صفات حمیده بیعدیل عصر و در دولت و حشمت و جاه و مکنت و عزت و عظمت مشهور روزگار بمعنی حلویت و شعر و ظرافت در خانهٔ ما ازوی پیدا شد او در اوائل عهد دولت سلطان بهلول بود قصهٔ آمدن سلطان حسین شرقی را و محاربه وی با بهلول نظم کرده آن نسخه پیش ما بود درین وقت پیدا نمی شود و این دو بیت ازوی بخاطر مانده است از جانب حسین شرقی در مخاطبه بهلول لودهی گفته است شعر

ای قابض شهر دهلی بشنو
حیاتت چو خواهی ازینجا برو
منم قابض ملک ماراست ملک
خداداد مارا خدا راست ملک

در بعض غزوات بدیار بهرائچ متوجه شده شد شهادت چشیده هم در آنجا مدفون گشت در سنهٔ ۸۶۰ ستین و ثمان مائة و آوردر وقتی که بغزا متوجه می شد حلیله جلیله ایشان عرضه نمود که مارا چند روز هست که امیدواری فرزندی هست فرمود که از خدا خواسته ام که آن فرزند نرینه باشد و ازوی اولاد بسیار شود او را و شمارا بخدا سپردیم تا بعد ازین مارا چه پیش آید قادر مختار بدعای آن بزرگوار پسر عطا کرد شیخ سعد الله نام جد حقیقی ما باشد در فضیلت و لطافت و ظرافت و عشق و محبت و سائر اوصاف طریقت وارث پدر بزرگوار خود بود هم در صغر آثار رشد و نجابت از ناصیهٔ حال او لائح بود وقتی بعد از کسب علم و فضیلت مرید مصباح العاشقین شیخ محمد منگن که از کاملان وقت بود و سابقا ذکر وی گذشته شد و در خدمت او کار کرده و ریاضتها کشید و قبول خاص یافت و نعمت اجازت و خلافت از خدمتش مخصوص گشت و شیخ رزق الله را که اکبر اولاد او بود نیز مرید شیخ ساخت خدمت والد می فرمودند که والد ما دائم الاحوال در ذوق و شوق و در ریاضت و مجاهده و طلب فقر و فنا بوده شبها بیدار می بودند و گریه میکردند و ابیات عاشقانه می خواندند از آنجمله این ابیات میر خسرو بخاطر مانده است که در وقت آخر شب می خواندند شعر

همه شب بره رهی دلبر صبا نشسته
همه کس بخواب راحت من مبتلا نشسته
غرض وفای امکان چه خیال فاسد است این
هوس جمال سلطان بدل گدا نشسته

تا آخر غزل خدمت عمی میفرمودند روزی ایشان پرسیدم که این کبیر مشهور که شنیده باشید وی می خوانند مسلمان بود یا کافر فرمودند موحد بود عرضه کردم که موحد مگر غیر کافر و مسلمان است فرمودند فهم این معنی دشوار است خواهید فهمید کان وفاته فی یوم الجمعة الثانی والعشرین شهر ربیع الاول سنهٔ ۹۲۸ ثمان وعشرین وتسعمائة و دیدم من دران ایام هشت ساله بودم میفرمودند که چون رحلت ایشان قریب رسید وقتی سحری مرا برداشته بالای خانه بردند و بعد ادای تهجد مرا مقابل قبله ایستاده کردند

لا یترک کله وبالله التوفیق چنانچه درباب اخلاص در ریا در عمل از شیخ شیوخ زمان خود شهاب الملة والدین السهروردی پرسیدند که چه کار باید کرد چون عمل کنیم ریا راه یابد اگر نکنیم بیکار نشینیم فرمود عمل کنید و از ریا استغفار نمائید بیکار نشستن مصلحت نیست آخر این عمل اگر دوام پذیرفت هم بنورانیت عمل سر اخلاص در دل پیدا شود ان شاء الله تعالی الله اکبر

الله اکبر الله اکبر
واعز واجل واعظم
مما اخاف واحذر

خدای بزرگتر و غالب تر است از چیزیکه می ترسم من و بیم میدارم ازان چیز در بعضی روایات و اعظم بعد از اجل نیز مذکور است کبریا عزت و عظمت و جلال در معنی نزدیک هم آیند و اگر کبریا را باعتبار ذات و عزت را بافعال و عظمت را باسما و جلالت را بصفات اعتبار نمایند دور نباشد و چون نفس بجبلت بی یقینی خود ترسی و هراسی از اغیار وارد خصوصا در جائیکه معامله با غالب تر از خویش افتد چنانچه سلاطین و جباران درین کلمه باستحضار عظمت و کبریای الهی که مستلزم اشتغال و انقداح نور یقین است ولیرش ساخت که ای نفس مترس که پروردگار تو بزرگتر

وگفتند خداوندا تو میدانی که پسران دیگر را تربیت کرده وازادای حقوق ایشان برآمده ام این را یتیم میگذارم و بیکس حق او هنوز بر ذمه منست این را بتو می سپارم مربی و متولی امور او تو باش این بگفت و فرود آمد الدم بعد از فوت پدر بمقتضی استعداد ذاتی و بموجب دعاء والد روز بروز آثار ترقی و رشد و قبول مشاهده نموده در خدمت والده وصلة ارحام باوجود صغر سن و وجود برادران بزرگ آنچه حق آن باشد ادا نمود و باوجود موانع وصوارف روزگار در تحصیل علم و فضیلت نیز بتقصیر راضی نشد و در شعر و فضیلت و قبول خواطر و ذوق و شوق و محبت و ظرافت و لطافت و بی تعلقی و وارستگی و طیبت قلب و حضور خاطر و ذکر لطائف و نکات و فهم دقائق و اشارت یگانهٔ روزگار و افسانهٔ دیار خود شد مردم این شهر اتفاق دارند که دهلی عبارت ازین برادران بود و آبدا از حصول مرتبهٔ عقلی و تمیز جز محبت طریقه درویشان و هوای خدمت ایشان در دل وی نیفتاد اگرچه بسبب تحصیل کفاف معیشت با بعضی اغنیا از ابنای زمان صحبت ضروری میداشت ولیکن هیچکس از مصاحبان را بر سر فقر و فنای ایشان اطلاع نبود از اهل شهر ما نیز کمتر کسی بر سر فقر و معرفت والد اعمام ما بسبب تستر و تعفف احوال و فضیلت ظاهر که غشاوهٔ حال درویشان است راه می یافت و اکثر مردم ایشان را بآنچه عنوان ظاهر ایشان بود از شعر و فضیلت و ظرافت و خوش طبعی یاد کنند مگر کسیکه بصحبت ایشان در خلوت رسیده باشد شاید که وقوفی داشته باشد باوجود وسائط و وسائل ظاهر و باطن بزخارف دنیا التفات نفرمود همگی همت و جملگی نیت بصرف قلب و قطع باطن از تعلقات برسوم و عادات مصروف داشت میفرمودند و قسم یاد میکردند که هرگز ما را هوس بر طلب یا دت و شوق بر تردد و تحصیل اسباب غنا و ثروت دنیا نبوده است اگر توجه قلب بود هم بجانب فقر و محبت آن بود اگر حدیث نفس بود هم درین خیال بود میفرمودند که مرا حیرت آید از جماعه که برای خلق کاری بکنند تا ایشان را به نزد شان اعتباری بود با خلق چه کار است کار با خداست میفرمودند لذت دنیا بعینه مثل لذت احتلام است که در لمحهٔ میگذرد و کدورت و کثافت آن باقی می ماند میفرمودند که مرا از ابتدای هفت سالگی که آغاز ادراک و شعور است در دل طلب آن راه و شوق معرفت الله بود و تمام عمر درین فکر و ذکر گذرانیده شده میفرمودند چندان چیز از غرائب احوال در ایام مشغولی و مجاهده معاینه افتاده است که اظهار آن منافی سر و اخفاکه لازمهٔ حال فقر است باشد میفرمودند که در ابتدا ر حال تکلف میکردیم که نسبت یادداشت دست میداد و الآن اگر هزار تکلف نمائیم که لمحهٔ از ان معنی غفلت پیش آید شاید که صورت نه بندد و میفرمودند که وقتها در اوائل حال بعضی مشکلات این راه پیش می آمد که قریب بحالت انزهاق روح میرسید و دو خشتها عارض اوقات میشد که کسی

وغالب ترا ز دشمن تست ۵ گر دشمنت تو نیست نگهبان قوی ترست + تو از مولی تعالی بترس تا همه از تو بترسند من خاف من الله خاف عنه کل شئی و درین کلمه تنبیه است بران که در وقت معامله با غالب باطن را مملو و معمور بکبریای حق دارد تا هیبت و عظمت بیگانه را دعل جای نماند و در سطوت نور عظمت و جلال وی تعالی جباریت و قهاریت دیگران مضمحل و متواری گردد عز جارك غالب است همایه تو پناه آرنده بتو چون اعتبار کبریای حق و شهود عظمت او کرد از غیب بمقام حضور آمد و خطاب کرد و همسایگی حق بدوام توجه و التجا بجناب لطف و تمسک بذیل عزت اوست هر که ملتجی بجناب عزت اوست هرگز مقهور و مغلوب نگردد ۵ عزیز تو خواری نه بیند ز کس + و جل ثناؤه و بزرگست ثنا تو و هیچکس بکنه صفات کمال تو و تمدحت لایزال تو نرسد ضعیف را قوت دهی و قوی را ضعیف گردانی تعز من تشاء و تذل من تشاء صفت تو است ولا اله غیرك و نیست هیچ معبود بحق جز تو اللهم انی اعوذ بك من شر نفسی چون منع تمتع غرور و فنا و باعث بی یقینی و بی ثباتی نفس است پناه جست

خود را بکشد بارها عزم آن کرده می شد که در چاهی بیفتم که ازین حالت بعد و غمی خلاص یابم ناگاه
بعنایت الٰهی دری از موهبت و معرفت مفتوح می ساختند و این حقیر نالائق را باین نعمت
گرامی می نواختند میفرمودند که ما را نوافل و مستحبات و عزائم که روندگان این راه را باشد صلاحیت
غیر عجز و نیستی و حسرت و ندامت اگر قبول افتد روزی تقریر مشرب قلندریه در پیش ایشان کرده
شد که ایشان را نوافل و مستحبات چندان نبود خلاصهٔ کار ایشان بعد از ادای فرائض تخریب رسوم
و عادات بود و طیبت قلب مع الله سبحانه فرمودند ما خود چیزی نیستم اگر باشیم باین مشرب خواهیم
بود و نسبت ارادت و انتساب ایشان بحضرت علیه قادریه بود و از سلاسل دیگر نیز اجازتی و مشربی
داشته و بسبب مشغولی باطن در آخر بطریقهٔ سنیهٔ نقشبندیه درست بود و غالب بر حال
ایشان مشرب توحید بود میفرمودند که چون مشاهده کرده میشود که علما و فضلا در طلب جاه و عزت و
کثرت اسباب و جمعیت اموال و نزاع و خصومت که باخلق می افتند مرا شکرانه آید بران که بسیار خواندیم
و اکابر نشدیم بارها بفقیر میگفتند باید که با هیچکس در بحث علم نزاع نکنی و بکلفت نرسانی اگر دانی که حق
بجانب دیگر است قبول کنی و اگر نه دو سه بار بگو اگر قبول نکنند بگو که بنده را چنین معلوم ست آن نوع
نیز تواند بود که شما میگوئید نزاع برای چیست میفرمودند اگر شما را با پیر و استاد خود محبتی و اعتقادی
بود درین معنی بدیگری جنگ نکنید و تعصب نورزید این کار محبت ست آنرا که محبت نباشد چه کار
کند فائده در اعتقاد و محبت و اتباع ایشان ست جنگی که کنی آن از برای نفس خود ست نه برای ایشان
میفرمودند که طالب این راه را باید که بر کلمات مشائخ اعتقاد کند و خود را بزور بر آنها بندد و شک و شبهه
را که در بعضے مسائل ایشان خلجان کند بخود راه ندهد و درین راه اول بے تحاشی در آید و اگر نه تمام عمر
در خلجان ماند بعد ازان که باتباع و تقلید اعتقاد کرد بعد از صحبت ذوق و سلامت فطرت البته بمرتبهٔ
تحقیق و یقین میرسد میفرمودند که مرا در اول حال در کیفیت معنی توحید و صحت این عقیده تردد و خلجان
بسیار بود بهیچ وجه راه بتحقیق آن نمی بردم با خود گفتم که چندین اولیای خدا و مشائخ کبار برین رفته اند
اگر ایشان غلط کرده اند و بر ضلالت رفته معاذ الله من چه چیزم که من نیز بر ضلالت باشم عاقبت چنان
شد که اگر بصد هزار حیله خواهیم که خود را در شبهه اندازیم ممکن نباشد میفرمودند که ما را چون نظر بر شخصی افتد
اول نوری بسیط اجمالی غیر متکیف مشاهده افتد بعد ازان تفصیل صورت او و تشخص آن ملحوظ گردد
و یکی از یاران در حالت سفر آخرت بدیدن ایشان آمده بود باو فرمود از مخدوم میدانی که مشاهده
کدام است حق را در مظاهر کونیه چنان بیند که صورت را در آئینه بشرطیکه آئینه از میان برخیزد و بجان
صورت منظور ماند و این معنی فقرا را در ینجا سرست تا آنجا چه نمایند میفرمودند که معامله طریقت
بسیار رست که مردانِ صاحب همتان این راه دارند وصل کار حقیقت همین است که ملاحظه معیه

بخدا از شر وی و هرچه از شر
بآدمی زاد رسد همه از نفس ست
پیغمبر فرمود صلی الله علیه وسلم
رب لا تکلنی الی نفسی طرفة عین
ولا اقل من ذلک پروردگارا
مگذار مرا بنفس من یک چشم
زدن بلکه کمتر ازان مرا دایم
با خود دار و در مشاهده عظمت
خود بگذار تا یک چشم زدن اغیار
را مجال تاثیر و تصرف و غلبه
بر من نباشد و من شر کل
شیطان مرید و من
شر کل جبار عنید پناه
میجویم بتو از شر هر شیطان رانده
شده و از شر هر سلطان
متکبر مائل از راه راست معاند
حق معنی عناد از راه راست
بر آمدن و مخالف شدن مر حق
را با وجود شناخت آن چون تدبیر
کار شر و سلطنت و ملک اغوا
و اضلال شیطان حواله کرده اند
و برین قیاس حال جباران
و قهاران که سلطنت بر خلائق متعلق ایشان
از شر ایشان از واجبات انت باشد
و شیاطین دو قسم اند شیاطین
جن ابلیس و جنود وی و شیاطین
انس ظلمه و اعوان ایشان اول
اشارت باول ست و ثانی
بثانی و قوت و حمیه که در سرشت
آدمی نزاد نهاده اند و او را
شیطان عالم انفس گویند نمونه
از شیطان عالم آفاق ست
که بر عقل و جمیع قوی و مشاعر
سلطنت دارد و دیگر بر عقل مصفا
و منور بنور یقین که حکم ان عبادی

حق بجمیع اشیا از دست ندہد و یکدم ازین خیال باز نماند دست در کار و دل با یار چنانکہ گفتہ اند

دائم ہمہ جا با ہمہ کس در ہمہ کار	می دار نہفتہ چشم دل جانب یار

بایں طریق کہ بداند او ست کہ خود را باین صورت نمودہ است و تمثل بدان فرمودہ رویۃ او را گم نباید کرد تا اطلاق و تنزہ حق و رابطہ اعتباری او با عالم محفوظ ماند میفرمودند کہ تا حقیقت معنی تمثل معلوم نشد از شوب شک و ریب خالص نشد و بعد از حصول این معنی ہیچ شک و شبہ گرد نمی گردد میفرمودند کہ حصول این دولت در خدمت شیخ امان اللہ شد قدس اللہ سرہ العزیز میفرمودند کہ ما ہر چند تصور کنیم کہ غیر معنی توحید امکان داشتہ باشد پیش ما صورت نہ بندد و در صدد و رکثرت از وحدت غیر این وجہی معقول نہ نماید میفرمودند کہ ظاہر چنان می نماید کہ اعتقاد این معنی فطری ست ہر کرا در فطرتش نہادہ اند بی تکلف آنرا در می یابد و علامت آن در ظاہر اعطاے فہم سلیم و ذوق صحیح ست میفرمودند کہ حالت ذکر و توجہ حضور خود منافی غفلت ست علامت صحت نسبت و رسوخ آن ست کہ در احوال دیگر از اکل و شرب و غضب و نزاع با کسی ہشیار باشد و ازین معنی غافل نبود میفرمودند تو مرا امتحان کن در حالی کہ خواہی ببین کہ ما ازان نسبت آگاہ ہستیم یا نہ درین مقام حکایتی فرمودند کہ دو درویش بودند کہ در نسبت حضور و آگاہی در مقام امتحان یکدیگر بودند آن دو درویش روزی در مجلس نشستہ بودند فقیری از بیرون در آمد یکی ازان دو درویش از دیگری پرسید کہ این فقیر را می شناسی کہ کیست گفت ہمو ست کہ میدانی بعد ازین گفتن آگاہ شد کہ چہ میگوید این درویش نیز در مقام امتحان او شد با خود گفت اگر در بارہ فقیری او را امتحان خواہم کرد لاجرم آگاہ خواہد شد ہمہ درین خیال در کمین بود ناگاہ بعد از مدتی مدید در مجلس مردی شیخی بزرگ با کروفش دشق و شان در آمد این درویش با آن یار خود گفت حضرت شیخ را میدانید کہ چہ کلاند گفت لا واللہ نمی شناسیم گفت این نیز ہمان کس ست کہ میدانی پس ہشیاری در مقام غفلت دشواری ارد و میفرمودند یکی از مواضع غفلت اکل طعام ست ولیکن کسی کہ ہشیار ست او را عین مشاہدہ است اگر در کیفیت طعم و لذت آن در رود کہ از کجا ست و چگونہ و این لذت چیست و در یابند کہ آن کیست میفرمودند کہ حالت کتابت ہم مشاہدہ غریب و تماشاے عجیب دارد ظہور حروف مختلفہ از مکمن غیب و تجلی اشکال متنوعہ از کتم عدم با وحدت علم و ارادہ قلبی مثالی عجیب ست از براے ظہور کثرت از وحدت و تمثل وجود باحکام و آثار ماہیات کہ عبارت ست از صور علمیہ میفرمودند تمثلی مطابق مقصود درین باب تمثل جبرئیل ست بصورت دحیہ کلبی درینجا نگاہ باید کرد کہ دران صورت چیزی از دحیہ است غیر آن صورت علمیہ کہ از وی در نفس جبرئیل حاصل شدہ و جبرئیل بمقتضی قدرت و ارادت کاملہ خود باحکام و آثار آن صورت افاضۂ وجود خود نمودہ

لیس لک علیہم سلطان سلطنت وی ازان مقہور و منتفی ست و استعاذہ از شر وی کہ معدوم را بصفت موجود و باطل را در لباس حق نماید نیز واجب ست و زوال خوف از ما سوای حق جز بہ رفع و ازالۂ وہم صورت نہ بندد و در حقیقت استعاذہ از شر نفس ست چنانچہ در فقرہ اول مذکور شد

فان تولوا فقل حسبی اللہ لا الٰہ الا ہو علیہ توکلت وہو رب العرش العظیم

این آیتی ست از قرآن مجید کہ حضرت حق سبحانہ تعالی برسول خود صلی اللہ علیہ وسلم امر کردہ میفرماید پس اگر پشت دہند کافران و روی بجانب حق نیارند و از قبول آن اعراض نمایند بگو ای محمد ای محبوب من وای محفوظ و معصوم من حسبی اللہ بس ست مرا خدا لا الہ الا ہو نیست ہیچ معبودی بحق مگر وی علیہ توکلت بر وی گذاشتم کار و بار خود مر او وکیل خود گردانیدم او را و ہو رب العرش العظیم و وے پروردگار عرش عظیم ست کہ عظیم تر و بالاتر از وی خلقی در عالم اجسام پیدا نشدہ چون سوق کلام در دفع شر جبابرہ و قہاران و دفع بیم و ہراس ایشان بود و اصل و مادہ آن شہود قہر و عظمت الہی تعالی ست مقطع کلام برسخن مطلع آوردہ ختم سخن بر عظمت کردہ و اگر اصحاب حرز دار با شہود مراقبہ عظمت [illegible]

او را متلبس بلباس وجود خاص ساخته ظهور نمود و تجلی فرمود با بقای حقیقت جبرئیلیه بر صرافت
خود بی تغیر و تبدل و حلول کا تحاد در چه چیز کند و اتحاد باکه شود و در اینجا خود غیر از جبرئیل و صور
علمیه او چیزی دیگر نیست و علم او نیز نظر بر تحقیق عین اوست پس آن صورت عین
جبرئیل ست نظر بحقیقت و غیر اوست نظر بظاهر جبرئیل نظر باخلاق و تنزه خود ورای اوست
محیط است بوی و بصد هزار صورت که خواهد تمثل کند و ظاهر شود همین نسبت ست حق را بمظاهر
صوری و معنوی و الله من ورائهم محیط میفرمودند که بندگی شیخ امان این کلمه را بسیار میگفتند
هو الساری فی جمیع الذراری علی ما کان علیه من الوحدة و الاطلاق میفرمودند تجزی و تبعیض در
نور ممکن نیست اگر صد هزار چراغ را از یک چراغ میفروزند دران یک چراغ نقصانی و تبعیضی
و تجزی نرود همچنان وجود الٰهی باآنکه مصدر جمیع اشیاست بر حال خود بتجرد و اطلاق خود ست
میفرمودند ارواح چیست حصص فیوض الٰهی و تعینات وجود واجب که بر ماهیات انقسام یافته
نه انقسامی که عقل آنرا بر انقسامات دیگر قیاس کند و این را تمثیلی غریب روشن میکردند و
میگفتند که گاهی دیده باشید که طفلان برای بازی کوزه را سوراخ سوراخ کنند و در درون آن چراغی
نهند نور چراغ ازان سوراخها نمایان شود و لیکن چراغ بحالت خود است و دران انقسام تبعض
را مجال نیست همچنین درینجا وجود الٰهی بر صرف اطلاق حقیقی خود باقی است و با وجود آن از
روزنهاد دریچهای ماهیات تابانست میفرمودند مشائخ فرمودند که عالم ازوست و بدوست
بلکه همه اوست و در گفتن بهتر همین ست که گویند ازوست این کار دل ست بزبان تعلق ندارد
و گفتن همان به که موافق شریعت بود میفرمودند اگر نیک ملاحظه کنند حقیقت معنی ازوست را
عین معنی همه اوست یابند میفرمودند غیر حق چه باشد و ازکجا باشد کان الله و لم یکن معه شیٔ
پس هر چه شد ازو شد الآن کما کان یعنی اکنون نیز خداست و چیزی دیگر با او نیست الله و لا شیٔ معه
کجا غیر و کو غیر و کو نقش غیر سوی الله و الله ما فی الوجود میفرمودند بیش ما هر عبارت
که گویند ما همان معنی توحید فهم کنیم در فهم ما این هر دو عبارت که عالم مخلوق اوست یا مظهر اوست
مآل هر دو یک معنی در آید میفرمودند که در جوانیها در سرگرمی وقت گاهی ازین وادی چیزی گفته
می شد اما اکنون حظی و ذوقی که در سکوت ازان و اخفای آن دست دهد در گفتن نبود هر چند پنهان
دارند ذوق و برکت زیاده تر شود و اگر گاهی از کسی افشای این سر مشاهده می افتد چنان غیرت
دست میدهد که اگر ممکن بود سر دهن او زده شود که باز ازین معنی دم نزند میفرمودند فائده در
اظهار آن کدام است غیر از ضرر و هتک حرمت شریعت مگر آنکه طالبی و همزبانی پیدا شود که
در خلوت با وی چیزی توان گفت و و آلدم را از بدو فطرت مشرب عشق و محبت آفریده بودند

بلاحظ این اضافت درینوقت
نمایند و حفظ و صیانت
او دخل باشد چنانچه قطب الوقت
شیخ ابو الحسن شاذلی رضی الله
عنه در حزب البحر که از حضرت
خاتم الانبیا صلی الله علیه وسلم
تلقین نموده است و در باب
حرز و حفظ تریاق اکبرست
فرموده ستر العرش مسبول علینا
و عین الله ناظرة الینا و بحول
الله لا یقدر احد علینا و الله
من ورائهم محیط پرده عرش
بر ما فروهشته و عین عنایت
الٰهی بجانب ما ناظر و دیگر بقوت
الٰهی هیچکس را قدرت بر ما نباشد
قدرت وی تعالی همه را محیط
که راه بیرون آمدن از حیطه
قدرت او محال و هو الکبیر المتعال

فائده وصیت مشائخ شاذ[illegible]
است قدس الله اسرارهم
مر مریدان را بخواندن این دعا
یعنی حسبی الله لا اله الا هو علیه
توکلت و هو رب العرش العظیم
گفته اند اگر یکی باشد که ویرا
هیچ وردی نباشد الا همین
در و کفایت میکند و او را از جمیع
اوراد و گفته اند که خواندن
این دعا اگر فهم و حضور نباشد
نیز موثر و مقبول ست و عدد
خواندن آن ده کرت است
بعد از نماز صبح و بعد مغرب و
اگر هفت بار بخوانند نیز کفایت
ست بلکه این هفت روایت
اقرب ست و حاصل آن
توحید به بجناب حق و خلاص

[illegible]

[illegible]

آنچه گفته اند مصرع که این لذت بشیر آمد بر دن باجان برون آید ایشان را آنچنان بود میفرمودند من طفل بودم مقدار پنج شش ساله در مکتب میخواندم آنجا پسری بود در سن و سال چند مقدار من که او نیز دران مکتب میخواند مرا با او نسبت عشق بود و در آن زمان مرا از معنی عشق و مشتقات او خبر نبود لیکن اطوار آن بر من میگذشت در مدت عمر هرگز ازین خیال خالی نبوده ایم غیر آنکه درین پیرانه سر جستجوی این کار از دست نیاید و بی قیدی و رسوائی مناسب نماید خود را بزور نگاه میداریم و گرنه دل همچنان از آتش محبت کباب است و جان از شوق این کار خراب میفرمودند که روزی بر بالای قلعه تغلق آباد نشسته بودیم و شوق داشتیم کسی که با و تعلقی بود پایان دیده شد از همان جا بر زمین افتادیم دران وقت اصلا آزاری نرسید اکنون آن زخمها در ضعف پیری سر میکشد و گاهی این برادران در خلوت بهم می نشستند ذوقها و حالتها می کردند سخنهای درد آمیز و حکایتهای دل آویز میگفتند الان از هیچکس این معنی و حالت مشاهده نمی افتد مجلس ایشان از اول تا آخر شوق و گریه و درد و محبت بود نسبت شیخ رزق الله در سوز و گرمی چنان بود که آتشی در زیر خاکستر پنهان باشد اندک که کاویدند همه آتش برآید و مثال والد چنانکه آبی از چیزی چکیده می ماند دنی آزاری که باو رسید تراویده بغایت رقیق القلب و سریع التاثیر بوده اند سخنی از درد و محبت پیش ایشان نگذرد و متاثر نشوند و گریه نکنند فقیر را یاد نیست که این رباعی خیام را پیش ایشان خوانده باشیم و ایشان را گریه و حالت دست نداده باشد اگرچه خود در یکروز ده بار بخوانم رباعی

این کوزه چو من عاشق زاری بوده است	در بند سر زلف نگاری بوده است
این دست که در گردن او می بینی	دستیست که در گردن یاری بوده است

میفرمودند که در اول حالت سماع و در گرفتن آن یک لمحه هست که دران شعور مفقود است مثال برق خاطف دران لمحه یک چیزی نگنجد هرچه واقع شود آه یا فریادی تجلی لطیف و بعد ازان اثر او است که باقی می ماند یک ساعت دو ساعت کمتر یا زیاده تا چه مقدار تاثیر کرده باشد میفرمودند حقیقت این سخن که فقها میگویند الغنا ینبت النفاق هیچ معلوم نمی شود نفاق بسماع چه مناسبت دارد آنجا که از هستی خود خبر نماند نفاق چه معنی دارد مگر آنکه این خاصیت در حق طائفه مخصوص باشد والله عالم و ایشان بهر که توجه می نمودند و تربیت می کردند در هر مرتبه که آن کس می بود البته قبول و امتیازی می یافت و این معنی بسیار تجربه کرده شده است و حق سبحانه و تعالی در نظر عنایت و تربیت ایشان تاثیری عجیب نهاده بود که هرچند کسی در ادنی مرتبه قابلیت و استعداد بودی توجه ایشان البته کارگر افتادی و این حقیر را امیدواری تمام است که ورای محبت فرزندی و مهر پدری که طبیعی انسانست

مطلب بست با شهود عظمت وی تعالی و تبری از ما سوی و ترک تدبیر و اختیار رزقنا الله و ثبتنا علی هذه الطریقة المستقیمة ان ولی الله الذی نزل الکتاب و هو یتولی الصالحین ه در بعضی روایات این کلمه نیز در آخر دعا مذکور است ترجمه بدرستی و راستی که دوست و متولی تمامه امور من خداست که فرو فرستاده است کتاب را که روی تدبیر تمامه امور دنیا و آخرت کرده است یعنی قران مجید را و وی سبحانه تعالی دوست میدارد و تولیت امور میکند مر صالحان را اللهم اجعلنا من الصالحین و دعا قنوت و التحیات را نیز در وقتی بتقریبی ترجمه و شرحی کرده شده بود آن نیز منقول و مسطور میگردد

الرسالة السابعة و الثلثون

تجلیة القلوب بقدس الملکوت بشرح دعاء القنوت

لا اله الا الله محمد رسول الله قنوت بمعنی دعا و طاعت و سکوت و قیام و خشوع آمده و هر یکی ازین معانی با این دعا مناسبست و در تعیین مواضع و آداب درین دعا اختلاف کرده است مختار آنست که اگر همه جا بود او بخوانند احسن است و اگر در بعضی مواضع بی او نیز خوانند روا بود آنچه مسموع و مشهور است بر سبیل بیان نگاشته آید اللهم انا نستعینک ای خداوندا یاری دهد و میطلبیم از تو در همه کارها و تمامه مهمات دنیا و آخرت علی الخصوص

بنظر خاص و عین عنایت خود این حقیر را اختصاص میفرمودند یاد دارم که روزی در ملازمت ایشان تقریر بعضے سخنان علمی می کردم و ایشان بجانب بنده ناظر بودند در اثنای سخن ایشان را حالتی درگرفت و نعرہا زدند و گریها کردند و هم دران حالت هر دو دست بر روے فقیر برآوردند و دعا کردند و بعد از فرود آمدن آن حالت فرمودند که ما را از مشاهده شما تجلی دست داد و نوری مشهود شد که تعبیر از کیفیت آن ممکن نباشد خدا داند که آن چه حالت بود میفرمودند که ما را از صفای صحبت درویشان و طول ملازمت ایشان این مقدار شده است که حقیقت احوال آدمی را می شناسیم و این معنی از ایشان بسیار تجربه کرده شده است هر کرا بهر صفت که ایشان موصوف می ساختند اگرچه بالفعل از روے آن صفت ظاهر نبود ولیکن در آخر البته آن صفت سر میکشید مبالغه کرده میفرمودند که اگر شب تاریک یکی را مساس کنم امید هست که حقیقت حال او دریابم میفرمودند بعضے آدمیان هستند که باین کس کاری ندارند و از ایشان نسبت باین کس آزاری نه ولیکن ایشان را در دل این کس جای نیست میفرمودند بیشتری رضای ما با جماعه ایست که تکلف و تصنع کنند و نفاق ورزند و باخلق چنان نمایند که نباشند بی تکلف راست براست باید بود چنانکه باشند باید نمود کار با خداست باخلق اصلا کار نیست و والدم را اشعار بسیار بود از غزل و قصیده و رباعی ولیکن اکثر آنها به بیاض نارسیده فوت شد یکی از او باشان تمام کتب و رسائل تصوف وغیره که در مدت عمر بدست آمده بود ندبزدید خیال کرد که آن اسباب دیگر ست اگرچه بعد از ان مطلع شد که این نه آن اسباب ست که بکار وی آید بتوهم آنکه مبادا ظاهر شود همه را بسوخت میفرمودند که گاهی در ایام جوانی بتقریبی شعری گفته میشد و خاطر بدان خوش کرده میشد و ما را خیال تصنیف و هوای این کار هرگز نبوده دیگر دو رساله که نوشته شد بجهت آن بود که روزی بندگی شیخ امان فرمودند که اکثر یاران در صحبت ما می باشند اما معلوم نمی شود که یاران ما ازین مشرب ذوقی حاصل کرده اند و این معنی را فهمیده اند یا نی باید که حجاب نکنند و از عرض کردن آن شرم ندارند عرضه کرده شد که فقیر را مجال آن نیست که در حضور شما تقریر نماید اگر حکم شود املا نموده عرضه کرده آید بدین جهة حرفے چند نوشته آمد میفرمودند که ما را فصاحت و بلاغت آن مقدار نیست که دعوی فضل و سخن آرائی و کمال معنی روائی توانیم کرد چند چیز فقیرانه و مفلسانه هست که بحکم وقت املا نموده شده است یکی رساله ایست مسمی کاشفات در آنجا میفرماید ادراک کردن آن حقیقت بی کم و کیف در سه مرتبه منحصر است یکے آنکه بے کم و کیف در مرتبه جمعیة باعتبار شمول و احاطه و سریان او

در طاعت عبادت که بے توفیق و اعانت که مخصوص بندگان خاص تست و موجب بحضرت تست میسر نباشد اللهم یعنی یا الله آیباز بعضے سلف رحمة الله علیهم منقول ست که فرموده اند چون خدا را باللهم یاد کردی گویا همه نامهاش یاد کردی و بقولے اللهم اسم اعظم ست که دعا بوسیله آن باستجماع شرائط دیگر البته مستجاب ست انا نستعینک بلفظ جمع آورد باآنکه داعی یکی ست اشارت ست بآنکه مرد باید که در طلب خیر مسلمانان را باخود شریک گرداند و بر خوان نعمت بیکران حق تنها خواری نکند یا اشارة بآنکه همه محتاج مدد و معونت حق اند جل و علا اگر از اول تا آخر همه جمع آیند از استعانت و استمداد جناب لایزال مستغنی نباشد یا سیاق داعیست نفس را از مرتبه استحقاق و حیز اعتبار تا باشد که در ضمن جماعت و طفیل مقبولان درگاه دعاء او در سلک اجابت و قبول منسلک گردد و نستغفرک و طلب آمرزش گناهان میکنیم از تو چون استعانت و طلب توفیق طاعت کرد طلب آمرزش گناهان نیز میکند تا هر دو شق جلب نفع و دفع ضرر که هر دو جناح ظفر و نجاح اند تمسک بذیل مقصود کرده باشد یا چون توفیق بر طاعت طلبید و هیچ طاعتی و عبادتی بے شوب نقصان نبود و چنانچه حق عبادت است از دست نیاید استغفار میکند ازان نقصان و تقصیرات که در طاعات رود مشائخ قدس الله تعالی علیهم که

درجمیع ونزاری مشاهده کند زیراکه وے درین مرتبه عین کم وکیف خواهد بودیا آنکه بے کم و
کیف نه باعتبار آن چیز بیند بل باعتبار تمثل آنحضرت بدان چیز نمود وظهور او ودران پس
باعتبار این معنی نیز همان حقیقة مطلقه باجمعیتش منظور است کما قال کل شی فی
کل شئ وادراک جمیع مراتب باکمل وجوه درصورت عنصری انسانیست بعد از تحلیل
ترکیب عنصری تاآنکه باقی نماند مگر آن حصه وجودی که عبارت از وے با نامی کنند
واگر جمیع اعضا وحواس ظاهری وباطنی فانی فرض کنند حقیقت انسانی باحال خود است
غیر آن معنی که بقای انسان بدوست وفنای او بتصور فنای اوست وشک نیست
که ادراک آن لطیفه برین وجه بے کم وکیف خواهد بود ان الله خلق آدم علی صورته اشارت
بوحدانیت اوست وعلم آدم الاسماء کلها عبارت از جامعیت او دیگر رساله ایست
مسمی بسلسلة الوصال مثنوی ست قریب پانصد بیت می فرمودند که آن بغلبه شوق
دریک روز گفته شده است وباز هرگز بران عبور نیفتاده اگر جاے سهو وخطای
واقع شده باشد اصلاح کنید در مدح شیخ امان میگوید ؎ هر چه زمن در سخن آید یقین

هست همه از صحبت آن مرد دین | ورنه چه حدست که راز درون | از ذهن چون منی آید برون
من کیم وکیستم وچیستم | از دم عیسی نفسی زیستم | اوست درین راه مرا رهنما
خاک درش چشم مرا توتیا | هست دل او بحق آویخته | آب صفت در همه آمیخته
دست من ودامن او بایقین | مقصد ومقصود من آن شاه دین | عشق جنش همدم وهمساز من
در دو غمش مونس همراز من | **غزل** | سازی نمود در همه اعیان جهان عیان
کز غایت ظهور نهانست در نهان | از نام و از نشان که تواند نشان دهد | گویا هزار نام ونشانست بی نشان
پیش از ظهور بود وما کان شی معه | بعد از ظهور هست علی ما علیه کان | کون ومکان بپرتو حسن جمال اوست
دین طرفه تر نگر که نه کونست نی مکان | نزدیک عارفان محقق محقق ست | کو عین عالم ست ولیکن ورای آن
گر روی پیش همچو عروسان جلوه گر | گر با هزار شور وشغب جان ما در آن | سیفی بخویش نسبت هستی گمان
ای وای بر کسی که بماند درین گمان | **وله ایضاً** | همای سدره نشینی ومرغ بالائی
زبهر دانه فتادی بدام رسوائی | شراب عشق بکام توکی رسد از حرص | پری بگرد شکر چون ذباب حلوائی
ز دشمنی ست که نفس تو هر پاره نان | بساخت ست ترا هر دری بهر جائی | مدام در چمن از دست ساقی مهوش
چه خام مشربی ار باده را نه پیمائی | لباس بوریه گر پوشی از ریا نه | هزار مرتبه بهتر تصوف ارائی
برو بمیکده سیفی وبنگر از سر هوش | که عارفان خداینند زیر یکتائی | میفرمودند که سیفی بخاری

شاعرے بزرگ ست مارا باوی مشارکتی نیست فقیر تهمت این تخلص بر خود نهاد

استغفار

احتیاج بفضود مغفرت کرده تعالی
در طاعات بشریت ست زانکه درمعیت
پیش قصید در مقام قرب بساط حضور
صفت تربیت ست از آنکه در بعد وغیبت
استغفار سبب ادراک ربط افیض
وجود ومفتاح خزائن امداد نعم
حضرت واجب الوجود ست جل الله
وعم نواله یرسل السماء علیکم مدرارا
ویمددکم باموال وبنین الآیه
دلیل آنست سید العالمین را
صلی الله علیه وسلم در یک مجلس
هفتاد کرت وگاهی صد مرت
می شنودند که تکرار استغفار میکرد
خدا داند که معنی آن استغفار
وباعث آن تکرار چه بود واز کبار
ابرار سخن درین باب بسیار کرده اند
جمله از ان در رساله مرج البحرین
فی الجمع بین الطریقین که در جمع
بین الشریعة والحقیقة وتطبیق
ظاهر وباطن صورت تالیف
یافته است آورده ایم انچه
مرا از همه خوشتر وبمقام ادب
نزدیکتر نماید آنست که این استغفار
از جهت امت وطلب آمرزش
گناهان ایشان بود واگر نه آنجا
همه رحمت مغفرت ست استغفار
برای چه باشد والله اعلم واستغفار
باید که از سر توجه وحضور باشد
والا چون گوید استغفر الله یعنی طلب
آمرزش میکنم از خدا وباطنش از
استغفار این طلب وحضور حق غافل
بود کذب لازم آید واین گناهی دیگر
ست که آنرا استغفاری دیگر باید چنانچه
گفته اند رابعه عدویه رضی الله عنها که
استغفارنا یحتاج الی استغفار کثیر

لیکن چون نام فقیر سیف الدین بود بعضے یاران بجد شدند که سیفی تخلص کنند بدان سبب
درگذاشتن این تخلص مساہلہ کردہ شد و درین زمان که آوان ضعف و پیری بود چندان معنی
فنا و نیستی برحال ایشان غالب بود که ہیچ چیز از طعام و لباس و فراغت و آسایش و صحبت
و مخالطت تعلقی که نبعت شوق و رغبت باشد نبود و اگر برای حفظ صحت یا دفع مرضی
علاجی می بایستی کرد مقید نشدندی و میفرمودند کدام کار خیر از دست ما می آید که خود را بپروریم
باشیم یا نباشیم برابر است و چندان معنی خوف و خشیت بر ایشان غلبه داشت که کم وقتی
ازین معنی فارغ و خوشحال می بودند که میفرمودند من در نفس خود یک چیزی نمی بینم که آنرا
دست آویز خود سازیم و دانم که پیش خدا کار خواہد آمد و گریه میکردند گاہی برای تسلی ایشان
عرضه کرده می شد که در فضیلت یک قطرهٔ آب چشم که از ترس خدا بر آید چندان واقع شده
است نفس سرد میکشیدند و میگفتند که اگر اینها باشد حیرانی میفرمودند ہرگاه نظر بر کبریا
و غنای حق می افتد ہمه طاعات و معرفت و طاعات برباد میرود و خدا داند که عاقبت چیست
تا دم آخر چه طور گذرد بسیار ازین معنی ترسان و لرزان می بودند تا آنکه در قرب ایام رحلت این
نسبت بغایت غلبه کرده بود اکثر اوقات چنان بودی که فقیر چون در خانه تلاوت قرآن مجید
کردی آیات وعید را پست تر خواندی و گاہی اگر بلند خوانده شدی چنانچه بسمع ایشان
رسیدی بحدی گریه و انزعاج و اضطراب دست دادی که از خود رفتندی و آیات وعده و
رحمت بقصد بلند خوانده شدی و ایشانرا باستماع آن تازگی دست می داد یک شبی ازان
در ہمان ایام از اول شب ضعفے و فرو رفتگی شد که تا سه پاس شب ازین عالم شعور نبود
چون آخر شب افاقتی دست داد و باین عالم باز آمدند فقیر بشوق تمام و بآواز بلند تلاوت
میکرد چون باین آیات رسید ان الذین قالوا ربنا اللہ ثم استقاموا تتنزل علیہم الملئکة
ان لا تخافوا ولا تحزنوا وابشروا بالجنة التی کنتم توعدون بملاحظهٔ استماع ایشان مرا شوق
زیاده تر شد بسیار رقت ایشان خوش و ذوقی حاصل آمد مکرر فرمودند رحمت باد صد
رحمت باد زاد اللہ فی شوقکم و ذوقکم و عمرکم برخوردار باشی ہنوز ذوق آن وقت از خاطر
این حقیر نمیرود و امید دارم که مرادهای آن شب سرمایهٔ دنیا و آخرت شود ان شاء اللہ تعالی
و چون وقت رحلت قریب تر آمد فرمودند بعضے ابیات و کلمات که مناسب معنی عفو و مغفرت
باشد در کاغذی بنویسی و با کفن ہمراه کنی یکی این رباعی **رباعی** دارم دلکی غمین بیامرز و مپرس

صد واقعه در کمین بیامرز و مپرس	شرمنده شوم اگر بپرسی عملم	ای اکرم الاکرمین بیامرز و مپرس

و دیگر این دو بیت **ع** قدمت علی الکریم بغیر زاد ٭ من الحسنات و القلب السلیم ٭ فحمل الزاد اقبح کل شئ ٭

فرموده استغفار یکہ ما میکنیم گناہی است که محتاج است باستغفار کثیر کثرت استغفار کثیر از جهت لزوم تسلسل دهر آنست یا ازجهت آنکه گناه در عین استغفار عظیمتر بود و بکثرت استغفار محتاج تر و بعضے از عمل بران رفتند که اگر استغفار بصیغه دعا باشد چنانچه گوید اللہم اغفرلی بہتر و از لزوم کذب دورتر بود اگرچه حضور در اجابت دعا نیز شرط است لیکن با وجود عدم یا غفلت اگر مصادف وقت افتد نیز استیجابست **فائده** وظیفه در استغفار چنانچه مشایخ قدس اللہ تعالی ارواحهم فرموده اند آنست که ہر روز ہفتاد بار بگوید استغفر اللہ العظیم الذی لا اله الا ہو الحی القیوم و اتوب الیه و اگر بصیغه دعا گوید اللہم اغفرلی و تب علی انک انت التواب الغفور نیز درست است بلکه بہتر باشد و اگر در اول استغفر اللہ العظیم یا استغفر اللہ و در ثانی اللہم اغفرلی ذنب علی یا اللہم اغفرلی گوید کفایت بود اینقدر خود آسان است باللہ التوفیق و نومن بک دایمان می آریم بتو که خدائی و بخشنده گناہان مائی ایمان خود پیش ازین آورده است این دعا مومنان است مانا که مراد تجدید ایمانست جددوا ایمانکم بقول لا اله الا اللہ صحابه رضوان اللہ علیہم با یکدیگر میگفتند بیائید بنشینیم و تجدید ایمان کنیم بذکر خدا تعالی الا آخرت ازینجا معلوم شود که ایمان کهنه تر و مرده گردد بعد یکسکے و نه موگی بود تازه شود کهنه بهمان غفلت جهر اکم ظلمات معصیت و نو با شتعال نور ذکر و تقویت با عشر

٦١

اذاکان القدوم علی الکریم و فرمودند که در جواب منکر و نکیر بنویس ربی الله و نبیی محمد و شیخی شیخ عبدالقادر الجیلانی فرمودند دیگر ما را تعلقی باینجا نیست بعد از دو سه روز ازین واقعه وقت نماز عصر بود که ایشان را حالتی دست داد بعضی بیتها و دوہرا خواندند و گریه بسیار کردند و برخاست خفتند دیگر قدم بر زمین ننهادند فقیر در مسجد بود طلبیدند دیدم که در روی ایشان آنقدر اثر ذوق و خوشحالی و تازگیست که شرح آن نتوان کرد و با خود زمزمه دارند بفقیر خطاب کردند که باید دانست که ما را الکنون اصلا رنجی و محنتی و کوفتی نیست شوق در شوق و طرب در طرب است هر زحمتی و بیماری که در بدن ما بود بدر رفته است ولیکن ترا باید که مشغول شوی و دعا کنی که مرا ازو دور ازینجا بر دارند مرا مطلوبی که در تمام عمر بود دست داده است مبادا باز این حالت نماند دائم دعا می کردم که آخر دم در یاد خود داری و بشوق و ذوق ازینجا بری الکنون جمال این مراد با حسن وجوه جلوه گر شده است اگر هم درین حالت پیش خود طلبد کمال لطف و عنایت او باشد و هر که از یاران و دوستان بدیدن و پرسیدن ایشان می آمد ازوی همین التماس میکردند که دعا کنید که ازینجا بردیم و اگر یکی از ایشان میگفت که حقتعالی شما را صحت عطا کند ناخوش می آمد میفرمودند از برای خدا این بگوئید دعا کنید تا مرا بردارند گاهی میگفتند که هفتاد سال گذشت که درین سرای دنیائیم اگر یکی در سرای دو روز می باشد دلگیر می شود ما خود هفتاد سال زیاده درین محنت سرا بودیم چرا ملول نشویم و طعام را مطلق ترک دادند میفرمودند رغبت نیست چه خوریم و فائده هم نمی بینیم و گاهی میفرمودند که از برای این نیز نمی خوریم که مبادا سبب بقاے من شود ما را هر دم که اینجا میرود بکلفت میرود توجه دل بتمام بدانجانب ست شخصی گل ورد آورد بوئیدند و در و فرستادند فرمودند در وی که فرستادیم روح گل و خلاصه او همراه آن بخلاصه موجودات میرسد و جسم او اینجا می ماند بعد از ان مقامات حوض سلطان و اطراف آن و اوقاتی که دران اوقات ازان مقامات محظوظ میشدند و ذوقها می گرفتند یاد کردند و فرمودند نزدیک است که ما هم باین مقامات برسیم و سیر کنیم یکی در حالت سکرات از ایشان پرسید که چه چیز می بینید فرمودند باغها و آبها می بینیم و سادات بخارا را حاضر اند ایشان را می بینیم روزی فرمودند که فرمان حضرت غوث الثقلین آمده است بخوانید که چه حکم می شود فقیر گفت که چه کس آورده است فرمودند یکے از صالحات سعادتمند آورده است نیک ملاحظه کنید که چه نوشته اند روزی فقیر دران ایام بمشاهدهٔ کمال ضعف و ناتوانی ایشان گفت که عجز بشریت غریب چیزیست فرمودند حقیقت عجز آنست که افتقار و احتیاج که لازمهٔ ماهیت امکانی است بوجدان دریابند

محبت چون صیغه تفعل بعربی زبان
عرب مفید ثمرات تجددی و حصول
فعل آناً فآناً بود و هر ساعت ایمانی
جدید بوجود آید و هر جدید را لذتی
پس تمام اوقات مومن صادق
لذت در لذت باشد اللهم اذقنا
حلاوة الایمان وارزقنا لذة النظر
الی وجهك الکریم و اعظم اسباب
تجدید ایمان تازه گردانیدن آن
صحبت صالحین و نظر بجمال ایشان است
خصوصاً آنهائی که از خود فانی و بحق
باقی باشند خدای تعالی شناسائی
قدر این نعمت روزی گرداند و مطالعه
کتب این قوم نیز نافعترین اسباب
دینیات والله ولی التوفیق وملهم
الصواب و نتوکل علیك و توکل
میکنیم بر تو و تمام کارها را بتو میسپاریم
توکل از فروع ایمان و لوازم آنست
قوله تعالی علی الله فتوکلوا ان کنتم
مومنین و توکل در همه جا بود و غالب
در مقام عدم استعمال اسباب
رزق آید و حقیقت آن ثقه و اعتماد
است بر ضامنیت باری تعالی و تکفل
او رزق بندگان را اگر این یقین حاصل
شد توکل بدست آمد ترک اسباب
عادی لازم این مقام نیست الا اسباب
وهمی که مباشرة آن منافی توکل ست
و ترک اسباب عادی برای تحقیق و تصحیح
مقام توکل و امتحان حال نفس ست
چنانچه مشایخ طریقت در حال ابتدا کرده
اند و الا حقیقت توکل همان ثقه و
یقین ست و نثنی علیك الخیر
ثنا میگوییم بر تو نیکی یعنی حمد و ثنا تو
میگوییم و تمامه نیکیها را بتو ثنا میکنیم
چون حق را وکیل خود گرفت در ...

دو درک این معنی ذوقی گردد روزی فرمودند که اگر از حافظان خوشخوان که آشنای شما اند
کسی را طلبید تا استماع قرآن بکنیم باز فرمودند تو خود شب و روز بحضور من تلاوت میکنی
بس ست حالا وقت هیچ آرزو و خواهش نیست وقت عبودیت است اگر نصیب ست
کسی را خواهند فرستاد همان روز که ازین عالم رحلت خواهند کرد فقیر بقصد تلقین که
در حالت احتضار مسنون ست گفت که ظاهرا فقرا درین وقت بپاس انفاس
مشغول میشوند چشم کشادند و آهسته گفتند پاس انفاس از برای امروز کار می آید که
اعضا همه از کار رفته است و قوت دم زدن نمانده است چند بار زور نمودند و بلند
ذکر لا اله الا الله فرمودند و ساکت شدند و بپاس انفاس مشغول شدند بعد از چند ساعت
برحمت حق پیوستند و کان ذلک فی السابع والعشرین من شهر شعبان سنه ۹۹۰ تسعین و
تسع مائة که عدد عبارت ولی تحت القباب متضمن آنست رحمة الله تعالی علیه رحمة واسعة
وجزاه عنا خیر ما جزی والد عن ولده

خاتمه در عرض بعضے از مبدأ احوال کاتب حروف ختم الله له بالحسنی والدم را و آخر
عمر که زمان ضعف و پیری بود مشغولی خاطر منحصر در فقیر بود سه چهار ساله بودم که ایشان را
مرضی صعب از گذشتن ایام جوانی و رفتن یاران غمگساران جانی عارض شد دران مرض
باعث دفع دلگیری و رفع کلفت ضعف و پیری همین فقیر بود دست بازو زد در کنار مرحمت و جوار
عنایت ایشان تربیت می یافتم و همدران ایام طفولیت سخنان این طائفه را در کام
جان این حقیر ریخته تربیت باطنی را ضمیمه شفقت ظاهری می ساختند و من نیز بحکم فطرت
مقتضے جبلت واله و دیوانه آن کلمات بودم اندکی خاموش می شدند و خود را فراموش
میکردم و چون آگاهان طلب اعادهٔ این افاده می کردم بعضے ازان سخنان با خصوصیات
وقت هنوز در خزینه خیال من مانده است خالی از غرابتی نیست و غریب تر از وے
آنکه فقیر را حالت انفطام بود که مدت عمر دو سال یا دو نیم سال خواهد بود آن سخنان در خاطر است
که گویا حکایت دی روزست دران زمان نیز که آثار تربیت و عنایت ایشان بظهور آمده
تحصیل علوم حاصل شده بود شب و روز در خدمت ایشان در تذکره و تذکار و بحث و تکرار
میگذشت تنها بسر می آمد و بنده را بهمزبانی خود قبول داشته محظوظ بودند خصوصا
در تلقین علم توحید و تحقیق مسئله وحدت وجود بر وجهی که موافق علم و شهود ست و اگر
گاهی بمقتضی تقیید مقدمات علم کسبی و بقصد تحقیق این علوم وهبی دغدغه و شبهه میان
آورده می شد میفرمودند ازین نوع شبهات و شکوک درین مسئله بسیار بود انشاء الله

وکیل چون بمقتضای نصیحت عمل کند
و براه دوستی و خیرخواهی موکل رود
متعلق رضای او گردد و عقد دوستی
استحکام گیرد و اگر بخلاف این سخن رود
عقد محبت انحلال پذیرد و محل
سخط گردد و دفع آن توهم میکند میگوید
کرما بوکالت تو نشیم و ترا شاکر و عامیم
چنانچه گفت و نشکرک ولا نکفرک
شکر میگوئیم ترا بر نعمتهای تو و کفران نعمت
تو نمیکنیم ترا الا سیما نعمت وکالت را
کیما از تشویش تدبیر و تردد و اختیار
دادی و کیر کار و بار خلاص کردی
و فارغ البال بر بسته فراغت و استراحت
نشاندی بالا تر ازین چه نعمت باشد
و چون راغب نباشیم بوکالت تو که در
وکیل دو صفت باید دوستی وافر
علم کامل و این هر دو صفت منحصر است
در تو و اداء شکر باری تعالی بحکم عقل
از محالات است از جهت تواتر آلای
و توارد نعم وی سبحانه و از جهت تنوع
و تشعب آنها که در هر نفس بر طور نوعی
از نعمت بظهور آید که قسمی خاص از
شکر اقتضا کند و تتبع جمیع انواع نعم
و مقابلت آن بخصوصیات انواع شکر
در حیز امکان قدرت بشر نبود از جهت
لزوم تسلسل چه شناسائی نعمت
نعمتی ست بهتر و بالاتر از نعمت و
توفیق شکر بران نعمتی دیگر و همچنین شکر
شکر الی مالا نهایة له و عین محال است
و سیر عظیم ست که انه لیشق الاسراران
بیرون آورده و معنی شنوا ربود و لیکن این
استحاله و این دہشت کسی راست که
خواهد کرم حق و افضال او را با افعال
خود مقابل گرداند و این هرگز راست
نیاید و شکر با انعام او هم مواجه مقابل

رفته رفته پرده از روی کار بگشاید و جمال یقین روی نماید و لیکن باید که دائم درین خیال باشید و هر مقدار که دست دهد سعی کنید و این بیت میخواندند ؏ لنگ و لوک و خفته شکل و بی ادب
سوی او می خیز و او را میطلب ٭ اول از قرآن مجید بسابقه تعلیم و قواعد تهجی که اطفال خوانند دو سه جزو بلکه کمتر والله اعلم تعلیم فرمودند سبق در سبق ایشان می نوشتند و من می خواندم از قرآن همین مقدار تعلم کرده ام بعد ازان باثر تربیت و شفقت ایشان چنان قوت بهم رسید که هر روز قدری از قرآن میخواندم و هر مقدار که میخواندم پیش ایشان می گذرانیدم در دو سه ماه ختم قرآن تمام کردم و در خط و سواد چنانچه معلمان صبیان اطفال الله در مکتبها یاد دهند مقید نشدند فقیر را تا قاف و قاف بر طریقه اطفال مقید شده نویسانیده باشند بعد ازان بطریق اجمال در اندک مدت شاید اگر مقدار یکماه تعیین کنیم دروغ نگفته باشیم قدرت کتابت و سلیقهٔ انشا پیدا شد حق سبحانه و تعالی در توجه و عنایت ایشان اثری و خاصیتی نهاده بود که اگر هر چند کسی در مرتبه استعداد و قوت دورتر افتاده بودی بتوجه و تربیت ایشان زود از قوت بفعل آمدی مرا هر چه هست اثر توجه و عنایت ایشان ست و ایشان را جمیع حقوق از ابوت و تربیت و تعلیم و ارشاد بر ذمهٔ این نامراد ثابت ست و از کتابهای نظم و اشعار که تعلم آن متعارف این دیارست شاید که چند جزو از بوستان و گلستان و دیوان خواجه حافظ تعلیم کرده باشند و هم از ابتدای حالت صغر بعد از ختم قرآن میزان صرف یاد دادند تا مصباح و کافیه خود تعلیم فرمودند در همان زمان اکثر اوقات بر نفس مبارک ایشان میگذشت که انشاء الله تعالی تو دانشمندی شوی میفرمودند که مرا حظی غریب دست دهد بتصور آنکه حق تعالی ترا بکمالی که من خیال کرده ام برساند و من در حوزه درس و افادهٔ تو بر وساده ضعف پیری تکیه کرده نشسته باشم و گاهی کتابها را تعداد میکردند و میفرمودند همین چند کتاب را که خواندی دانشمند شدی میفرمودند تو یک مختصر از هر علم بخوان ترا بسنده است بعد ازان انشاء الله چنان ابواب برکت و سعادت بر تو بگشاید که جمیع علوم بی تکلف تحصیل روی نماید این نفس پاک ایشان اثر آورد و در تحصیل علوم یک سرعتی و عبوری دست داد که مشابه طی زمان و مکان که میگویند باشد از مختصرات نحو مثل کافیه و لب و ارشاد شاید که در بعضی اوقات یکیک جزو بلکه بیشتر طی می نمودم بلکه بسبب حرص و شوقی که بر اتمام تحصیل و فراغ داشتم چنان بودم که اگر جزوی ازین مختصرات مصحح و محشی بدست می افتاد بگذرانیدن آن پیش استاد نمی پرداختم و بمجلی از مطالعه که دران اوان بنظر در حواشی دست می داد اکتفا کرده بجزو دیگر می انداختم و اگر مبحثی آسان پیش آمدی یاد در کتاب سابق آن حکایت

و اندو این مذهب اعتزال است باطل است و نفس خود را نسبتی در منت اثبات کند و این نقص ظاهر ست اما آنکه متحقق است بحقیقت شکر یا از رسوم شریعت شناخ این دهشت و دلطاری نشو حیه شارع تعالی بر نوع از نعمت شکری بزبان شریعت تعیین فرموده چنانچه نماز در روزه و حج و زکوة و امثال آن هر که اقامت آن کند بحکم شرع از شاکران باشد کذا قال بعض المحققین متخلع و نترک و من یفجرک و به میکشیم یعنی از باطن میگذاریم یعنی در ظاهر کسی که معصیت ورزد و بی ذبانی کند ترا خواه نفس باشد خواه خلق قوله تعالی لا تجد قوما یؤمنون بالله والیوم الآخر یوادون من حاد الله و رسوله هر که ایمان بخدا و روز آخرت و رد هرگز دوست ندارد آنرا که دشمن خدا و رسول خداست و عید درین باب آیات و احادیث بسیار آمده و ایستادن درین مقام در غایت صعوبت ثم کمال الایمان آنکه بدل و زبان و جوارح مخالف اغیار باشند و اگر اینقدر نباشد باری حال محبت و موافقت ایشان نگاهدارند و ذلک اضعف الایمان اللهم ایاک نعبد چون تبری از ما سوی کرد و خلع و ترک اغیار نمود بر جاده اخلاص استقامت بر سجاده عبادت اقامت نموده میگوید خداوندا ترا عبادت میکنیم نه غیر ترا مطلوب و مقصود تو ئی نه اغراض دنیا و اعواض آخرت و لک نصلی و نسجد و برای تو و فرمان برداری امر تو و طلب رضای تو نماز می گذاریم و سجده میکنیم عبادت بسیارست چون نماز افضل عبادات و ارفع قربات بود از جهت اشتمال و اقسام عبادات و قربات او بالفعل مباشرت و تخصیص کرده اند کرباز چون سجده

مضمون معلوم شده بودی طبیعت کفایت پیشه بفکر و اندیشه آن دست نفرسودی خدا داند
که دران زمان چه می دیدم وچه می فهمیدم ولیکن نظر بر هر متن وحاشیه که می گماشتیم
تحت اللفظے از سواد آن بهره بر میداشتم وهر کتاب که در نظر آمدی وجزوی از وی در وقت
پیدا شدی خواه از کتاب سابق یا لاحق از اول یا آخر عبور بران از واجبات وقت حال بود
مقید نبودم که شروع از اول کتاب باید نمود واختتام بآخر آن بر آمد کرد مطمح نظر تحصیل علم
بود هر نوع که باشد دوازده یا سیزده ساله بوده ام که شرح شمسیه وشرح عقائد می خواندم
وپانزده یا شانزده که مختصر ومطول را گذراندم وپیشتر یا پستر بیک سال از عددی که
ظرفا در شمار عمر از ذکر آن ملاحظه کنند آن از علوم عقلی ونقلی آنچه در افاده و استفاده از صور
وماده کافی ووافی باشد تمام کردم والحمد لله که بعد ازان بحفظ قرآن مجید نیز موفق شدم و
در کنف حفظ او در آمدم ودر مدت یکسال چیزی این نعمت را که در صد سال شکر حرفی ازان
ادا نتوانم کرد بدست آوردم وبالجمله بهمین قیاس که بر خواندم بر سائر کتب عبوری کردم
وعثوری نمودم غیر آنکه مدت هفت هشت سال بلکه زیاده بعد از رسیدن بکتب عربیت
ومنطق وکلام وحصول نوعی از قوت الکمال واتمام ملازمت درس بعضی از دانشمندان
ماوراء النهر بطوری نموده شد که در تمامی شب و روز شاید که دو سه ساعت از مطالعه و
تعقل واشتغال فرصتی دست نمیداده باشد وچون بهمه توجه باطن اوستادان در اثناء
درس بحثها وسخنان مفید از طبع فاتر این حقیر می زائید اکثر این عزیزان میگفتند که ما از
تو مستفیدیم و مارا بر تو منتے نیست خدا داند که آن چه شوق بود وچه طلب اگر آنقدر شوق و
ذوق در طلب مولی وریاضت باطن می بود تا کار بکجا می کشید یکبار رفقا البعلمان نشسته از
احوال یکدیگر تفحص می نمودند که نیت در تحصیل علم چیست بعضے طریق تکلف وتصنع بیموده
میگفتند که مقصود ما طلب معرفت الٰهی است بعضے براه سادگی وراستی رفته می نمودند که غرض
تحصیل حطام دنیا ویست آن من که دران زمان کافیه بلکه پایان تر ازان چیزی می خواندم
پرسیدند که باری تو بگو در تحصیل علم چه نیت داری ونظر همت وقصد بر چه میگماری گفتم
من اصلا ندانم که بر تحصیل علم معرفت الٰهی مترتب شود یا اسباب ملاهی مرا بالفعل
خود شوق این است که باری بدانم که چندین عقلا وعلما گذشته اند چه گفته اند ودر کشف
حقیقت معلومات مسائل چه دُرها سفته اند تا بعد از حصول آن چه حالت دست دهد
بحظ نفس برد یا بمحبت مولی یا بتحصیل دنیا کشد یا طلب عقبی واز ابتدای ایام طفولیت
نمیدانم که بازی چیست وخواب کدام ومصاحبت کیست وآرام چه وآسایش وسیر کجاست

افضل ارکان نماز بود واکمل احوال که بنده را با خدا قربت بخشد بعد از ذکر نماز ذکر سجده کرد ودر حدیث آمده است که چون بنده در نماز ایستد جوالهٔ رحمت نثار وی کنند وچون برکوع رود بقایای رحمت تمام بروی نثار شود وچون سر بسجده برد گویا در قدم رحمان افتاد وهر دو دست بر اقدام وی نهاد وبعد از تصور وملاحظهٔ این معنی مشکل که طالب صادق سر از سجده بردارد تا مشاهدهٔ محبوب [معبود] نکند وگوهر مقصود بدست نیارد وفضائل نماز واسرار حقائق آن را مشائخ بر قدر معرفت مطابق مقام خود بیان کرده اند ازانجا طلب باید داشت برای تقویت باعث راه شناخت قدر نماز را وهر که از اهل حضور معرفت است بقدر حال خود نصیبه ازان دارد والله الموفق

والیك نسعی ونحفد بسوی تو نه بسوی غیر تو سعی میکنیم وترا خدمت میکنیم حفد بمعنی خدمت است وحافد خادم را گویند ومحفود مخدوم وبمعنی سبکی در عمل وشتابی نیز آید درین فقره نیز بیان اخلاص وتوحید مطلب میکند ونرجو رحمتك ونخشی عذابك وباآنکه بقدر وسع وطاقت خدمتی میکنیم وسعی در طریق تقرب می نمائیم ولیکن امیدواری برحمت تو داریم واز عذاب تو می ترسیم چه هیچکس را استحقاقی بر تو نیست ثواب بمحض فضل تست وعقاب عدل تو بنا بر وعد ووعید که کرده و ثواب وعقاب را بطاعت ومعصیت ربط وتعلق داده وسبب ساخته نزد صدور طاعت امیدوار برحمت توئیم وبارتکاب معصیت ترسکار از غضب تو ایمان بین الخوف والرجا بودن است باوجود سبقت

شب خواب چه و سکون کدام ست ٭ خود خواب بعاشقان حرام ست ٭ هرگز در شوق کسب و
کار طعام بوقت نخورده و خواب در محل نبرده هر نا با وجود غلبهٔ برودت هوای زمستان و شدت
حرارت تابستان دو بار بمدرسه دهلی که شاید از منزل ما بعد دو میل داشته باشد میل میکردم
در میانه روز ادنی وقفه در غربت خانه بسبب تناول چند لقمه که سبب عادی قوام حرکت
ارادیست واقع می شد و مدتی پیشتر از وقت صبح بمدرسه میرسیدیم و در سایه چراغ جزو
می کشیدیم و غریب تر آنکه با وجود احاطهٔ اوقات و شمول ساعات بمطالعه و تذکار و بحث و
تکرار هر چه از کتب خوانده میشد بلکه ورای آن از شروح و حواشی در نظر می آمد تقیید آن بکتابت
از ضروریات وقت مید انستم اکثری از شب پاره از روز مطالعه میگذشت و پاره از شب
و اکثری از روز بکتابت میرفت دائم پدر و مادر من هلاک آن بودند که یکدم با کودکان محله
بازی کنم یا شب بوقت متعارف یادر از کشم و من میگفتم که آخر غرض از بازی خاطر خوش
کردنست و مرا خاطر بهمین خوش است که چیزی بخوانم یا مشقی کنم بر عکس آنکه پدران و مادران
اطفال را بر خواندن و بمکتب رفتن زجر کنند و عتاب نمایند مرا در جانب دیگر بمبالغه خطاب میکردند
گاهی در اثنای مطالعه که وقت از نیم شب درمیگذشت والدم قدس سره مرا فریاد میزد
که باباچه میکنی من فی الحال دراز می کشیدم تا دروغ واقع نشود و میگفتم که خفته ام چه میفرمایند
باز بر می نشستم و مشغول می شدم و چند بار در دستار و موی سر آتش چراغ در گرفته باشد و
مرا تا رسیدن حرارت آن بجهره دماغ خبر نه

مخمسه

کدام بادهٔ محنت که در ایاغ نرفت
کدام خواب چه آسایش و کجا آرام
برود ها چراغی که در دماغ نرفت
بحیرتم ز دل خود که عمر رفت دلی
ز کنج غمکده هرگز بصحن باغ نرفت
چه خارخار که در بستر فراغ نرفت

و با وجود شوق و شغف تحصیل و تکرار علم در کثرت صلوة و اوراد و شب خیزی و مناجات هم در اوان طفولیت بمقتضاے
جبلت صوری جد و اجتهاد بوجود می آمد چنانچه مردم حیران آن می بودند و هنوز ذوق آن اسحار
و اوقات در کام وقت پیدا است تا الآن که بفضل نامتناهی الٰهی و ما توفیقی الا بالله جزای
وافر و قسطے کامل که من غریب شکسته نه در خور این همه انعام و اکرام از حضرت غریب نواز
شکسته پرور حاصل وقت شده است زیاده تر از آن محنت و ریاضت می کشم و مشغولی
تعلیم و افاده معاذ الله بلکه تعلم و استفاده بسر میبرم در زاویه غربت افتاده و دل بامید واری
نهاده با هیچ کس از نیک و بد کاری نه و از هیچ آفریده بر دل غباری نه و از مصاحبت این
و آن فارغ بالم بلکه از ذکر زید و عمر و کله در تراکیب نحو مذکور شود نیز در ملالم

رباعی

صد شکر که با هیچ کسم کاری نیست
وز من بدل هیچکس آزاری نیست
اگر بر دل دشمنان من باری هست

رحمت بغضب لهذا امید واری بجمت یا
مقدم آورد بر ترسکاری از غضب

بیت آنها که خواص درگه تکرمیند
دهشت زدگان عالم تسلیمند ٭
نومید مشو که رحمت حق عام ست ٭
مغرور مشو که خاسگان دیمیند ٭

ان عذابك بالكفار ملحق
بدرستی و راستی که عذاب تو بکافران
لاحق و پیوسته است یا پیوسته
کرده شده است یا داین کلام بعد از
نو من بک ناظر در جانب امید واری
است و ملحق را بکسر حا و فتح آن هر دو
خوانده اند و معنی هر دو یکی ست
فی القاموس لحقه ادرکه کالحقه و هذا
لازم و متعد دان عذابك بالكفار
ملحق ای لاحق والفتح احسن والصواب
انتهی کلامه **تکمله** در بعضے کتب
فقه حنفیه مسطور ست که بعد از دعاء
مذکور این دعا را که ماثور ست در قنوت
مذهب شافعی ست و حضرت صلی الله
علیه و سلم آن را بامام حسن سلام الله
علیه و علی آبائه الکرام تعلیم فرموده
نیز بخوانند بهتر و جامع تر باشد اللهم
اهدنا فیمن هدیت خداوندا راه
راست نما ما را در ضمن آن جماعه که راه راست
نموده ایشان را و عافنا فیمن
عافیت و عافیت بخش ما را در آن جماعه
که عافیت بخشیده ایشان را و تولنا
فیمن تولیت و دوست دار و
متولی امور ما شو در آن جماعه که دوست
داشته ایشان را و متولی امور ایشان
شده و بارك لنا فیما اعطیت
و برکت در ما را در هر چیزی که داده از نعمت
وقنا ربنا شر ما قضیت
و نگاهدار ما را ای پروردگار ما از شر آنچه
قضا کرده

برخاطر دوستان من باری نیست حضرت غریب نواز شکسته پرور لا احصاء النعمائه ولا احصر الآئه این غریب را بلطف عام بذوقی وحالتی مخصوص گردانیده است که حضور وجمعیت وقت من موقوف اختلاط ومصاحبت خلق نمانده است باخود سر کرده ام هر چند سر سری باشد بخیال خود خوشم اگرچه مالیخولیا بود گویا که این مقطع غزل مطلع معرفت احوال من ست

مصرع کجا و صحبت کس کز خیال دوست دارم بخود چو مردم دیوانه عالمی

از بدو فطرت بحکم وصیت پدر که میگفت هان تا ملای خشک دنا هموار نباشی همواره از عشق ومحبت دمی میزنم ودر طریق غربت ودردمندی قدمی می نهم

مصرع بیدردنه ایم هرگز از عشق | داغم دل دردناک داریم

امیدواریم که دم آن پر صاحب قدم کاری کند از اصل کار که بیکار نفس ست بیکار ندارد وگاهی که دلخوش کنم بدان کنم که مرا در ابتدای کار واثنای تحصیل مزالیق ومضایق که علت زلت قدم وموجب زیغ بصر بود پیش می آمد واز بیرون پرده غیب از انجا که من میدانم دستگیری میکردند تا غلبه قدرت قادر مختار خللی در بنا رکارخانه نفس وشیطان انداخته بی اختیار در زاویه غربت وانفراد بنشاند وجه طلب از جانب اغیار بسوی دیگر گردانید مدتی از معارضت عقل ومزاحمت وهم توحید مطلب که شرط راه طالبان است صورت نمی بست ونقش مراد بر وجه صدق وسداد نمی نشست آخر الامر چون از استشاره خلق کاری نه برآمد جز استخاره حق چاره نماند واز تدبیر عقل گرهی نکشود جز دیوانگی رهی ننمود

مصرع زین خرد بیگانه میباید شدن | دست در دیوانگی باید زدن

بعد از حصول راحت وزوال وسواس که لازم حال حرمان ویاس ست دست از همه کار شسته وچشم از اغیار بسته بر در دل نشستم تا چه پیش آید وکدام در بکشاید ناگاه بحکم ما خاب من اناب الی الله وقد نجا من التجا الیه چاره گر بیچارگان وراه نمای آوارگان مرا بجانب خود طلبید ومن بیچاره نمان را سلسلهٔ شوق در گردن افگنده بسوی خانهٔ خود کشید ومن نامراد را بمنزل مراد رسانید یعنی بدرگاه حبیب خود صلی الله علیه وسلم جای داد از حریم مرحمت وعنایت محروم باز نفرستاد

مصرع حاشا ان یحرم الراجی مکانه | او یرجع الجار منه غیر محترم

آنچه من فقیر حقیر از اکرام وانعام حضرت بشیر نذیر صلی الله علیه وسلم بشارت یافته ام اشارت نتوانم کرد امیدوارم که ظهور آثار وانوار متکفل ابراز ومتضمن اظهار آن گردد انشاء الله تعالی اگرچه نظر بکثرت نقصان ذاتی وقلت استعداد نظری نا امیدی گونه در حصول مطلب ووصول مقصد راه یابد ولیکن دست امید بلند است وپایهٔ یقین ارجمند که چون در سفینهٔ نوح نشسته ام بساحل نجات رسیدنی ست وجمال مقصود دیدنی هر که درین کشتی نشست اگرچه طغیان کند یقین داند که از طوفان

قضا کرده انک تقضی ولا یقضی علیک بدرستیکه تو حکم میکنی وحکم کرده نمیشود بر تو انه لا یذل من والیت بدرستیکه شان نیست که خوار نمیشود کسیکه دوست میداری تو اورا ولا یعز من عادیت وعزیز نمی شود کسیکه دشمن میداری تو اورا والمهتدی من هدیت وراه راست یابنده کسی ست که راه راست نموده تو اورا تبارکت ربنا وتعالیت بزرگی تو ای پروردگار ما وبلند مرتبه که هیچکس بکنه کمال تو نرسد یا ذا الجلال والاکرام ای خداوند صفات سلبیه وثبوتیه اغفر وارحم بیامرز ورحمت کن وتجاوز عما تعلم وبگذر از انچه میدانی از گناهان ما انک انت الاعز الاکرم بدرستیکه غالب تری تو کریم تری از هر غالب واز هر کریم وصلی الله علی محمد النبی الامی وآله وسلم

الرسالة الثامنة والثلثون

تحصیل البرکات بیان معنی التحیات

لا اله الا الله محمد رسول الله

التحیات لله تمامه عبادات قولیه والصلوات وتمامه عبادات فعلیه والطیبات وتمامه عبادات مالیه ثابت ست مر خدای را تعالی وتقدس اینچنین تفسیر کرده اند این کمالات را رسم ست که چون در حضرت ملوک در آیند اولاً سلام کنند وثنا خوانند ثانیاً خدمت کنند وعجز ونیاز نمایند ثالثاً تحفه بگذارند لائق حضرت تا مقبول درگاه وشایان عنایات حضرت بادشاه

آتش دوزخ در امان ست اعتماد من بصاحب قدمی ست که مالک رقاب اولیا ست
ره روی نتوان یافت که در خدمت او قدم از سر نسازد و زیر پای او سر ننهد و این خود
بسبب سرفرازی ایشان ست کسیکه قدم بر قدم مصطفی بود بلکه دم بدم بقدم آورد سعادت
آن سر ست که پایمال او گردد هرچه جمیع پدران از وراثت مصطفی و مرتضی اندوختند همه
بآن خلف صدق رسید بنگر که این چه غنا بود اگرچه وارثان بسیارند ولی آنچه بوی رسید
بهیچکس نرسید و وراثت مال بجهة تعصب برابر قسمت کنند ولیکن در وراثت حال یکی را با دیگری
برابری نرسد بلکه برادری نبود اگر دیگران قطب اند او قطب الاقطاب ست و اگر ایشان
سلاطین او سلطان السلاطین محی الدین که دین اسلام زنده گردانید وملت کفر را بمیرانید
که الشیخ یحیی ویمیت زهی مرتبه که ایجاد دین از حی قیوم ست واحیا از وی غوث الثقلین
آنرا گویند که جن وانس همه بوی پناه جویند من بیکس نیز پناه باو جسته ام و بر درگاه فتاده
مرا جز عنایت او کس نیست و بغیر لطف او فریادرس نی ست ؎ غوث اعظم دلیل راه یقین

بیقین رهبر اکابر دین	شیخ دارین وهادی ثقلین	زبدهٔ آل سید کونین
بادشاه ممالک قربت	ره نورد مسالک قربت	اوست در جملهٔ اولیا ممتاز
چون پیمبر در انبیا ممتاز	اولیا بنده اش از دل وجان	قدم او بگردن ایشان
وصف تعریف او ز من نکوست	خود کرامات او معرف اوست	من که پروردهٔ نوال ویم
عاجزاز مدحت کمال ویم	همه دم غرق بحر احسانم	ای فدای درش دل وجانم
در دو عالم باو ست امیدم	هست باوی امید جاویدم	امید وارم که اگر از راه بیرون

افتم او رهبری کند و اگر از پای در آیم او دستگیری نماید بحکم بشارتهای که او بجهان خود
داده است و سعادتهای دنیا و آخرت آماده است فرموده است که قاضی الحاجات مرا
سجلی نوشته داد که در ان نامهای مریدان من تا قیامت ثبت افتاده همه را بمن بخشید و قلم
عفو بر جرائم همه کشید اگر نام من در نامهٔ مریدان او مکتوب شد پس چرا غم خورم که کار حسب
معاد مطلوب شد من نامراد مرید اویم قبول در ید بدست اوست خواهان اویم خواستن او
مفوض بدوست ارادت حقیقی از من مجازی کجا آید و صلوٰة دائمی باین بی نمازی نشاید
آستان بوسی کرده ایم و پناهی بدرگاه او برده ولیکن چنان دانم که چون این سعادت
از ازل نصیب من ست تا ابد قریب من خواهد بود در آن زمان که از خود خبر نداشتم نامش
بر لوح دل می نگاشتم ؎

ما بعشق تو نه امروز گرفتار شدیم | که گرفتاری ما با تو ز روز ازل ست

جاذبهٔ محبت او بخود میکشید مرا دامن مقصود و کرشمهٔ عنایت او بخود میخواند مرا بآن شعر ؎

شوند امام محی السنة نووی در شرح مسلم
میگوید تحیت بمعنی سلام و ملک و بقا و
عظمت و حیات آمده و تحیات بلفظ جمع
آورد زیرا که بادشاهان عالم را از عرب
و عجم تحیتی مخصوص بود که اصحاب ایشان
مر ایشان را بدان تعظیم و تکریم میکردند
پس میگوید تحیات همه ثابت ست
مر بادشاه بادشاهان را که خالق عالم
است و اوست بحقیقت مستحق آنها
و دیگران جز عاریتی بیش نیست و
کرمانی در شرح صحیح بخاری از خطابی
نقل مینماید که تحیات رعایا ملوک را
که نزد ملاقات بدان تحیت میکردند
کلمات مخصوص بود چنانچه در عرب انعم الله
صباحا و در عجم زی هزار سال مانند آن
میگفتند و مثال این الفاظ را صلاحیت
آنکه آن تحیت پروردگار تعالی توان کرد
نبود پس خصوصیات الفاظ را گذاشت
و بمعنی مطلق تعظیم استعمالش کرد و گفت
التحیات لله ای جمیع انواع التعظیم ثابت
لله تعالی شانه و اوست مستحق آن نه غیر او
والصلوات یعنی نمازهای فرائض و نوافل
برای اوست و صلوٰة را بمعنی دعا نیز حمل
کنند ای الدعوات کلها لله و بمعنی رحمت
نیز گویند یعنی رحمتها همه از وست هو الرحمن الرحیم
والطیبات کلمات طیبه و اعمال صالحه نیز مراد
دارند و تمامه این معنی صحیح ست مناسب
مقام السلام علیک ایها النبی
ورحمة الله وبرکاته سلام بر تو باد
ای پیغمبر و رحمت خدا و برکتهای وی و حق سبحانه
وتعالی امر فرموده در کتاب مجید مر مومنان
را که صلوٰة و سلام بفرستید بر پیغمبر صلی الله
علیه وسلم کیفیت سلام اینست که درینجا
مذکور شد و کیفیت صلوٰة در آخر تشهد
معلوم شود اگر گویند که خطاب بحاضر باید

هنوز از دم مستی اثر نبود مرا	که جذب عشق تو از خویش میربود مرا	لطف باطنی او بود که ظاهر و باطن

مرا محفوظ و ملحوظ داشت و اول و آخر معصوم و محفوظ پدر نیز چون خاک در او بود در نسبت
تقویت و تربیت میفرمود عمر ها بی توسل بجناب این بادشاه عالم پناه می شتافتم ولیکن
بی وسیله بار نمی یافتم بارها از بشارت غیبی اشارت وابتغوا الیه الوسیلة می شنیدم و در طلب
وسیلت که سبب تحصیل این فضیلت بود موجب تصحیح نسبت وتحقیق سلسلهٔ ارادت گردد
میدویدم کسی می خواستم که نسبت طینی را با مناسبت دینی ضم کرده باشد و قرابت جسمانی
را با قرب روحانی فراهم آورده تا دست بوی دهم و پای او گیرم بلکه تا زنده ام در پای او میرم
آخر صدق نیت من کار کرد و شجر اخلاص من بار آورد بر مثال ویرزقه من حیث لا یحتسب
بر سر من عیسی نفسی را فرستاد که هر نفس او مائده بود از آسمان معرفت نازل و باعث عید
و سرور او اخر و اوائل موسی مقامی که جمال او ناریست از شجرهٔ وحدت طالع و نوری از
جانب حقیقت طور حقیقت لامع خلیل بقائی که رخسارهٔ زیبایش گلزار بوستان خلت
و گل گلستان دین و ملت ست مصطفی جمالی که دهانش نمکدان خوان انا املح و زبانش
تبیان قرآن انا افصح ست مرتضی کمالی که دلش باب مدینهٔ علم و فتوح و بر ضمیرش ابواب اسرار
و کشف مفتوح حسن سیرتی وارث مرتبهٔ وانک لعلی خلق عظیم و نائب منصب بالمومنین
رؤف رحیم حسین سریرتی که مصدوق ویطهرکم تطهیرا آمده و مصداق الا المودة فی القربی شده
زین العابدین و امام الصادقین السید التقی النقی والعلوی العلی المهدی سمی کلیم الله و محبوب
حبیب الله

رباعی

احمد خوی که عالمی بندهٔ اوست	یوسف رویی که ماه شرمندهٔ اوست
عیسی نفسی کی جان و دل زندهٔ اوست	موسی که لقای دوست خواهندهٔ اوست

هر کلامی که در کلام کلیم وارد شده
بروی صادق ست و جمال او موافق او را مگر بر قلب موسی آفریده اند آنکه جگر گوشهٔ محمد ست
صلی الله علیه وسلم

رباعی

ای دیده بیا لقای منظور ببین	آن جبهه و آن جمال و آن نور ببین
در وادی ایمن محبت بگذر	هم موسی و هم درخت و هم طور ببین

حمیده صفاتی که جانشین حامد
و وارث مقام محمود ست چه حامدی که هر ثنا گستری که محامد اوصافش بر شمارد روی اختیار
در اثنای ثنا ندای لا احصی بر آورد حاصل که چون این آفتاب دین و دولت طلوع کرد
چنان دانستم گویا بمحض طالع من آمد بمجرد آنکه دیده بجمال او روشن شد در دل نوری دیگر
یافتم و سروری دیگر در لقیهٔ اولی دل از دست دادم و در پای عزت او افتادم ع

مدتی بود که مشتاق لقایت بودم	لاجرم روی ترا دیدم و از جا رفتم	بعد از چند گاه جست و جوی

گفت و گوی حال خود در میان و زبان بعرض حال کشادم او خود بصفای باطن ظاهر و باطن مرا پیش

و آنحضرت صلی الله علیه وسلم در مقام نه حاضر
است پس توجیه این خطاب چه باشد جوابش
آنست که چون ورود این کلمه در اصل یعنی
در شب معراج بصیغهٔ خطاب بود دیگر تغیر
ندادند و بهمان اصل گذاشتند و در
شرح صحیح بخاری میگوید که صحابه در
در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم
سلام بصیغهٔ خطاب میگفتند و بعد از
از زمان حیاتش چنین میگفتند السلام
علی النبی ورحمة الله وبرکاته نه بلفظ
خطاب و بعضی عرفا از ارباب تحقیق گفته
اند که آنحضرت باعتبار سریان حقیقت
وی صلی الله علیه وسلم در ذرایر موجودات
واحاطهٔ ذات با برکات وی بسایر
ممکنات در ذات مصلی حاضر و شاهد ست
و ورود بصیغهٔ خطاب حقیقت بملاحظه
آن حضور و شهود ست صلی الله علیک
یا رسول الله وسلم **فائده** در احادیث
صحیحه وارد ست که هر بندهٔ مومن که بر
آنحضرت سلام میفرستد آنحضرت بنفس
شریف خود جواب سلام او میگوید درین
هیچ خلافی نیست خلاف در آنست
که این رد سلام از آنحضرت مخصوص است
بزائران قبر شریفش که بحضرت در آیند
و بطریقه داخلان مجلس سلام میگویند
یا شامل است مر مصلیان را نیز که در قراة
تشهد بمصطفی که نه کو شده سلام فرستند
والظاهر هو العموم و هو القول الصحیح گر فرق
آن باشد که سلام زائران بی واسطه بسمع
شریف میرسد و از دیگران بوساطت ملائکه
سیاحین که بحضرت عزت ایشان بتبلیغ
صلاة و سلام از امت بر آنحضرت
صلی الله علیه وسلم برگماشته است
چنانچه در احادیث واقع گشته است
والله اعلم السلام علینا

احاطهٔ ذات آنحضرت بر ذرات موجودات بسیار غامض است ۱۲

از من دریافته بود و مقصد و مقصود مراد دانسته ولیکن از برای امتحان صدق تعطش و تحقیق حال تفتیش من فرمود که ای تشنه بشنو که ما همه جداول یک نهریم و انهار یک بحر و بیقین دانم که تو طالب آن بحری همچنان که بما رسیده بدیگران که بما شرکت می جویند و همچو ما ایشان نیز خود را نهر آن بحر میگویند بپرس تا هر کدام که شیرین تر و صاف تر یابی در طلب آن بشتابی و اگر چنانچه نخواهی که پایهٔ اختیار در میان آری و نظر ملاحظه و امتحان بگماری تو خود را بدان بحر بسپار و توجه بدو آر تا ترا از کدام جانب خواند و کجا رساند فریاد بر آوردم که من حیران در سراب تخیل مانده و بر ساحل تحیر افتاده را با بحر چه قربت که خروش من بدو رسد و کدام آشنائی که او بر خروش گوش دارد خود را بتو رسانیده ام تو هر جا که خواهی برسان فرمود هان نا امید مباش ترا با بحر آشنائی خاص است و اگر نه باشد هم آن دریاے رحمت ست بر همه محیط چه مرکب و چه بسیط و همه کس را شامل چه ناقص و چه کامل حاشا که وقت حاجت بفریاد نرسد و در وقت درماندگی دست گیری نکند لاجرم در پی اشارت او شتافتم و هم در شب اول بشارتی از مقصود یافتم پس عنان اختیار از دست رفت بی توقف دست بدست وے دادم و بی اختیار در پای وی فتادم و کان ذلک بکرة السبت من شهر شوال سنه خمس و ثمانین و تسعمائة و الحمد لله رب العالمین سعادتی دیگر و نعمتی عظیم بردارم که از خدمت آن صبر کردن نمی آرم اگرچه آن اسرار است سزاوار ستر و کتمان **مصراع** لیکن از شوق حکایت بزبان می آید ؎ بشنو که چون سعادت ازلی مرا بتحصیل این نعمت ابدی هدایت کرد دائم در اشتیاق آن بودم که بشارتی از مطلوب یابم تا از دل تسلی و اطمینان گرفته در سلوک طریق مزید بشتابم ولیکن اگر حرقت فرقت طاقت داری دانی که این آرزو چه بلند ست و این مطلب چه ارجمند **شعر**

من و وصال تو هیهات بس عجب هوس ست این ؎ همینکه نام تو ام بر زبان رود نه بس ست این

دایم درین سودا روز بشب و شب بروز می آوردم گاهی شبها بیدار شاید که بارقه از آن جمال تابد و گاهی روزها در خواب بخیال آنکه نشانی از وصال بیابم **شعر**

اگر تو وعدهٔ وصلم دهی به بیداری ‖ حرام باد سر خود اگر بخواب برآرم

و گر بخواب نمائی جمال خود یکدم ‖ بروز حشر نخواهم که سر ز خواب برآرم

تا وقتیکه حجاب عقل و پندار طلب از میان رفت فضل و کرم کار خود کرد من مسکین را بیواسطه بدر دیار خود برد و آن همه بیداری نتیجه بخوابی آورد که بمراتب بهتر از بیداری ست **شعر**

حاصل از وصل تو خوابی و خیالی دارم ‖ بخیالی ز تو راضی و بخوابی خوشنود

مجمل این حکایت این مقدار است و تفصیل آن بر زبان قلم نامقدور **حقا بهان شوق بپایان نمیرسد** **شعر**

کوتاه ساز قصهٔ دور و دراز را ‖ اکنون من مسکین را با آفریدگار خود مناجاتی ست و حاجاتی که بدرگاه او

وعلی عباد الله الصالحین سلام بر ما و بر بندگان خدا که صالح اند اگر گویند درود این سلام چنانچه مشهور ست از حضرت پروردگار تعالی ست برسول انام علیه الصلوة و السلام در شب معراج پس ظاهر ترد سلام ست بر الله تعالے جوابش آنکه سلام دعا ست بسلامت از آفات و مکروهات و وی تعالی و تقدس منزه و مستغنی است ازانکه بروی دعا بسلامت کنند پس در بدل آن سلام بندگان خاص که فرستاد که مقربان درگاه و متعلق بذیل عزت اویند و در حدیث صحیح آمده که چون صحابه خلف آنحضرت صلی الله علیه و سلم در نماز گفتند السلام علی الله من عباده و علی جبرئیل و میکائیل و علی فلان و فلان آنحضرت بجانب صحابه دید گفت ان الله هو السلام فاذا صلی احدکم فلیقل التحیات لله و الصلوة و الطیبات السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته السلام علینا و علی عباد الله الصالحین فرمود خدا خود سلام ست یعنی خداوند سلامت و سلامت بخش دیگران سلام بروی معنی ندارد سلام بر من فرستید و بر بندگان صالح و هی تا بر هر بنده صالح که در زمین و آسمان ست برسد چه جبرئیل و میکائیل و غیر ایشان همه درآنجا داخل اند اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله اول شهادت است بخدائی خدا و ثانی برسالت محمد صلی الله علیه و سلم و بتحقیق در بعضے روایات آمده ست زیادة وحده لا شریک له و اگر این زیاده را نیز بخوانند بی شبهه درست بود و لیکن روایت صحیح در مذهب حنفی همان روایت ست که مذکور [illegible] بعد [illegible] آنچه سنت است نزد حنیفه [illegible] نزد شافعی و کیفیت آن در احادیث [illegible] مختلف آمده و اگر

عرض دارم کلمۂ چند از ان درین اوراق نیز ثبت کردم تا هرگاه که خواهم وقلت خود را بدان خوش کنم و اگر حال دیگری نیز موافق حال من افتد وقت او نیز از ان خوش گردد شاید که مرا دعائی کند که موجب حصول مدعا گردد وانهٗ قریب مجیب

مناجات بدرگاه قاضی الحاجات

خداوندا تو با ما چنان کن که مولی کریم مفضل با بندۂ ضعیف مقصر عاصی کند نه چنانکه حاکم عادل قادر با راهزن مفسد عیار بدکار خداوندا اگر با ضعیفان عدل پیش آری ما عجز و صبر حقیقی پیش آریم اگرچه با حاجت حجت نیست ولیکن چه کنیم که غیر این مقدمه دست آویزی نداریم خداوندا بنده را مجبول بران ساختی که جز نفع خود نخواهد خلق این جبلت از کیست استعداد و قابلیت ماهیته اینها زبان دیگر است ما بکلام تو آموخته ایم و شریعت حبیب تو اندوخته یمحوا الله ما یشاء و یثبت دروی خوانده ما شاء الله کان و ما لم یشاء لم یکن در دل نشانده ادعونی استجب لکم آنجا دیده وان الله حی کریم صفت تراشنیده لا تبدیل لخلق الله وجف القلم بما هو کائن خبر است لا یسئال عما یفعل وما یبدل القول لدی خداوندا اگر استعداد و قابلیت در قدر فاعلیت تو شرط است پس این درد بیدوا تا ابد علاج پذیر نیست خداوندا از کرم سزد که دردمندی تا ابد و بدادا و نرسد خداوندا بهر ما حضوری عطا کن که هیچ از ینها یاد نیاید یا کشاد ده که جمیع مطالب دنیا و آخرت برآید استغفر الله مرا با این مقدمات چه کار ضعیفم فقیرم سائلم قوتی ده که یقین آرم و غنای ده که احتیاج از خلق بردارد عطای کن که ظاهر و باطن معمور دارد خداوندا تو میدانی که سینه چه پر آمال و امانی ست و یقین در ضعف و ناتوانی ولیکن هیچ مدعا بتعیین نتوانم خواست چه دانم شاید که خیر در خلاف آن باشد مگر درجات آخرت که خیریت آن متعین است گاهی باعث از باطن خیزد که خواهش این نیز خارج از طریق عبودیت است بنده را آرزو نباید ولیکن این منزلت بعید ست و بنده عاجز سراسر آرزو و خواهش است الٰهی بیقین دانم که جمیع آرزوهای دنیا چون موت درمیان ست هیچ است و از تو رضای تو خواهم و استقامت طلبم بر استقامت حق و قوت یقین و غلبه عقل بر وهم محبت بموت عطا کن تا رفتن ازین عالم دشوار نیاید و محبت فقر ارزوی کن تا محبت موت روی نماید خداوندا حوصله مباشرت اسباب نیست و بی اسباب هیچ کار را فتح باب نمی‌اندیکی کار این بیچاره را از دائرہ اسباب بیرون نه و اگر بی سبب نکنی سبب را بر ما آسان کن یا مفتح الابواب و یا مسبب الاسباب هیئ لنا سببا لا نستطیع له طلبا خداوندا تو میدانی در ینکار که بنیاد کرده ام

باین صیغه بخوانند کفایت ست اللهم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید و فی نسخة اللهم بارک علی محمد و علی آل محمد و بارک و سلم کما بارکت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید و در وجه تشبیه باعتبار لزوم قوت وجه تشبیه در مشبه سخن ست و از ان جوابها گفته اند تمام آن در رساله جذب القلوب مذکور شده است و احسن اجوبه آنکه تشبیه اینجا در نفس صلوٰة است چنانکه در قول وی عز و علا انا اوحینا الیک کما اوحینا الی نوح و ظهور و شهرت وجه تشبیه در مشبه کفایت ست و بعد از تشهد و صلوٰة از ادعیه هرچه خوش آید بخواند و اگر از ماثورات بخواند افضل است و از انجمله ثوبیست یکی اینست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بصدیق اکبر بالتماس وی تعلیم فرموده رب انی ظلمت نفسی ظلما کثیرا و لا یغفر الذنوب الا انت فاغفرلی مغفرة من عندک و ارحمنی انک انت الغفور الرحیم دیگر این دعا بخواند اللهم انی اعوذبک من فتنة عذاب القبر و من فتنة عذاب النار و من فتنة المسیح الدجال و من فتنة المغرم و المأثم و من فتنة المحیا و الممات و اعوذبک من الفتن ما ظهر منها و ما بطن اللهم اغفرلی ما قدمت و ما اخرت و ما اسررت و ما اعلنت و ما اسرفت و ما انت اعلم به منی و ربنا آتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار نیز بخوانند که جامع و شامل است

الرسالة التاسعة والثلثون

تثبیت الفؤاد بتصور عظمة رب العباد

لا اله الا الله محمد رسول الله اللهم صغر الدنیا باعیننا و عظم

رجا بهر جانب منقطع ست غیر از درگاه تو بوسیلهٔ خاصگان درگاه تو خلائق همه می ترسانند که این
نه مصلحت ست و نفس از همه ترسنده تر و ترسانند تر است خداوندا اگر متوقع خلق و متوهم نفس
پیش آید بذات پاک تو که از هم پاشیدیم و هلاک شدیم بی‌صبر و بی طاقتی بندگان ترا معلوم
است خداوندا حالتی پیش آر که گره از دل کشاید و دل را باغ سازد و خاطر را فراغ دهد یا ارحم
الراحمین و یا غیاث المستغیثین و یا خیر الناصرین خداوندا کار بر وقت موقوف ست و لیکن
پیش از آن بشارتی کرامت فرما که خوش حالی آرد و یقینی که کلفت از میان بردارد کار دنیا
را بر ما آسان نما و وجود و عدم او را یکسان گردان ولا تجعل الدنیا اکبر همّی ولا مبلغ علمی
ولا تسلّط علیّ من لا یرحمنی علیک توکلت و الیه انیب خداوند حقیقت توکل و تفویض بی کمال معرفت
و شهود صورت نه بندد و معرفت و شهود مرتبه کمال ست که ما ناقصان را دعوی نرسد مثل من
مثل کوریست بر جا مانده بی دست و پا تنها در صحرا افتاده و آفتی بوی رسیده نادیده بی اختیار
بحکم جبلت و اضطرار فریاد کند تا کسی دستگیری کند و بفریاد او رسد و اگر بالفرض داند که هیچ
کس دستگیری نخواهد کرد نیز از استغاثه چاره ندارد و از جزع و فزع صبر نیارد خداوندا اگر
بنده از تو غائب ست تو خود حاضری فریادرس و ضائع مگذار خداوندا تو میدانی که پیش از آنکه
با سباب دست بزنیم چه امیدها که در سینه ما نبود اکنون که نظر بر اسباب می افتد خیالات سابق
رو بکوتاهی می‌نهد و قدم همت پس می افتد خداوندا امیدهای کهنه را نو گردان و خاطرهای
افسرده را تازه کن آنچه ندادنی است نقش آن هوس از خاطر ما دور کن و آنچه دادنی ست
بران همتی بخش که سعی دران کنیم و یقینی ده که پیش از وقت استعجال آن نکنیم خداوندا در ایام
صغر بحکم جهل و جبلت همت مقتصر بر خواهش دنیا بود بهر طریق که باشد اکنون که اندیشه آخرت
رو نمود غم آخرت با غم دنیا یار شد اگر دنیا دهی بطریقی ده که خلل در دین نیارد و غم آخرت را از
دل بر ندارد الهی آخرت چنان کن که جز غم آخرت خداشته باشم و سینه را بناخن محنت نخراشم
الهی ترقی در کار آر و تنزل وا دبار از پیش بردار مطلوب رضائی تست بهر نوع که باشد و
بهر طریق که بود و اگر گاهی بمقتضای عجلت بشری و میل طبیعی چیزی خواسته شود در ظاهر اگر مطلق
باشد در باطن مقید باین قید خواهد بود اللهم وفقنی کما تحب و ترضی و جنبنی عما تسخط ولا
ترضی اللهم لا ترم بی حیث نهیتنی ولا تفقدنی من حیث امرتنی خداوندا همه چیز بر تو آسان
است آسان چه باشد هر جنس کرم که توان خیال کرد به بندگان خود کرده همه انواع نعمت
که توان تصور نمود عطا فرموده دنیا و جاه و شوکت و عظمت و رفعت و دین و علم و هدایت
و معرفت و قرب و کرامت و هر چه توان تصور کرد به بندگان خود داده نا امید از چه باشم

حلاکت فتح قلوبنا بر تو بادای فرزند دلبند تصور
عظمت و کبریای حق که هیچ چیز عظیم تر
و کبیر تر از ذات وی تعالی نیست و هو العلی
العظیم آدمی چون نظر بر ماهیت امکانی
خود بیند از وجندان اضمحلال نیستی خود
در یابد که در نظر ادراک متلاشی و معدوم
گردد و خود را هیچ در نیابد و هیچی یابد که نشان
هیچی نهادن بروی نیز تهمت وجود هستی
نهادن ست لیکن حقیر را گاهی در هنگام صفای
وقت و لا بد یکی نظر چون نظر بر تعین وجودی خود افتاده
ساعتی نگذشته باشد و لحظه نرفته که از نظر
متلاشی و فانی گردد بر مثال ابر پاره رقیق
در آسمان نگاه کرده باشی که تا میبر در رقیق تر
و باریکتر می افتد و رفته رفته متلاشی و
فانی میگردد و گاهی که در وقت نظر و صفای
وقت از ان کمتر است مانند پوست پاره
نحیف کهنه خراب بجنبه زده که بخورده هیچ
هیچ منظور گردد و گاهی مثل مکمب بعضی
میوه ها مثل سیب و شفتالو که بغایت سست
و ضعیف ست و هنگامی مثل خشخاش و لنه
یا ذره یا از ان نیز کمتر و گاهی که وقت نظر
از غواشی تعلق بوجود امکانی مجرد تر و
صافتر بود چه اصل چنانچه اصل نفس الامر است
باشد معدوم مطلق یابد و هیچ اثر هستی
نشان حق و بینی نه اینجا در فضای نورانی
که مشغولان نقشبندیه نور الله ارواحهم
در وقت توجه میبایند و میگویند که
خود را در فضای نورانی یا فتیم خود را چه یابند
یعنی نور ادراک چنان بسیط و لطیف شد
که ایهامات وی نمود که زحمت تعین وجودی
از میان طرف شد چون چیزی کثیف از
میان افتد که سایه اندازد و مانع روشنائی
آفتابی یا چراغی نشده باشد لا جرم فضای
نورانی پیدا گردد و خود را یافتیم یعنی خود را گم
می یافتیم گم کردیم سبحان الله کیفا اقتدام

لیکن مشیت تو درمیان ست تا گر ابخشی وچه بخشی خواهش خواهش تست یقین دانم که خواهش
بنده رابی خواهش تو تاثیر نیست و فائدهٔ نی ولیکن بنده بیچاره است از خواهش صبر نتواند
وبی آرزو نتواند بود بحکم کتاب تو وسنت حبیب تو دعائی میکنم اجابت بر تست نظر بر شرائط
اجابت که می اندازیم باز نا میدی روی نماید وسستی در کار میشود شرائط مر مختار مطلق حاکم
علی الاطلاق راچه باشد واگر حکم تو چنان رفته است که بی شرائط اجابت نکنی اول شرائط
اجابت کرامت فرما بعد ازان توفیق دعا ده بهر طریق از درگاه تو مقصود خود میخواهم بملاحظه
همه چیز هر چند گویم که چندین الحاح ادب نباشد و چنین فریاد در کار نبود طبیعت قرار نمیگیرد
و تا بشارتی از مطلوب ندهی و برهانی و یقینی عطا نفرمائی اگر این دعا بموقف اجابت نرسید
فواحسرتا ثم واحسرتا چنین نشود یا الله الاجابة یا کریم القبول والقبول یا رحیم خداوندا
بتخویف نفس وشیطان اوقات مشوش گردد آخر آن هجوم کند چون دست بکلام مجید تو زنیم
جمله غمها تسلی یابد وتمام محنتها مبدل براحت گردد بعزت تو که اگر هیچ حالت در دفع هموم
دنیا ومزید یقین احوال آخرت چون تلاوت کلام تو یافته باشم خداوندا بکلام خود محبتی عطا
کن که دران مستغرق گردیم تا هر چه غیر ذکر تست در نوردیم خداوندا هیچکس کیفیت غم مرا
وحقیقت آنرا جز تو نداند بهر که گویم بحقیقت حال نارسیده حرفی گوید که هیچ بمن درنگیرد و درد
من علاج نپذیرد وبسیار کس آنرا بر غرضی دیگر حمل کنند الٰهی تو میدانی حقیقت حال مرا
وعرض مرا وغایت مرا ونیت مرا الٰهی دم از صدق نیت نتوانم زد که از تو هیچ پوشیده نیست صدق
نیت از تو می جویم وحسن عمل از تو می خواهم خداوند هیچ عملی ندارم که شایستهٔ درگاه تو بود همه
بعلت نقصان معلول وبمفسدات نیت مشمول جز یک عمل که هر چند نسبت باینجانب حقیر
باشد ولیکن بذات پاک تو که بس عظیم وخطیر است اگرچه اعمال بندگان همه به نقصان وتقصیر
موصوف ست اما از بان ادب نیست تقصیر بآن عمل راضی نیست آن عمل کدام ست
قیام بندگان در حضرت حبیب تو با تحفهٔ صلوٰة وسلام بر آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم
بنعت تضرع وانکسار وعجز وافتقار خداوندا کدام موقف ومحل باشد که افاضهٔ خیر ونزول
رحمت دروی زیاده ازینجا باشد خداوندا یقین صادق ست که این عمل مقبول درگاه تو خواهد
بود ورد وبطلان رابدان راه نه حاشا حاشا ومن جاء هذا الباب لا یخشی الرد خداوندا
در طلب روزافزون دار وصدق تعطش زیاده کن نعمتی که دادهٔ مستان وشوقی که بخشیدهٔ
بازمگیر اشارتی که کردهٔ ظاهر آر وبشارتی که دادهٔ موثر دار انک علی کل شئ قدیر خداوندا هر وقت
خواهم که تقریری نو برانگیزم وانچه در دل ست بر زبان آرم اما نتوانم درد تو انچه در ضمیر منست

وچه روی نمود قطعًا در قسمه بیان این سخن نبودم
مقصود آن بود که برای حفظ اوقات ومعمور
باطن وغنای قلب وامتلاء وجود بنور حضور
وصفای حال وفراغ وقت تصور عظمت
وجود حق وغلبه قدرت وانبساط علم وی
لازم گیر وهیچ نمودن هستی خود ودریافت
ذل وصغار واحتقار حال خود لازم اوست
یا مقدمه اوست شهود نیستی خود اگرچه
اصل نفس الامر ست اما هنوز گرفتاری این
الا
از پستی خود پرستی است چرا که نظر بلند
نباید داشت وبجانب علو نباید رفت
ونظر بر نور حق ووجود مطلق وعظمت
کبریائی او نه گماشت که تمامه هستی های
عالی وسفلی وعقلی وحسی در جنب آن
محو متلاشی ست کلمه ایست در اوراد
آمده اللهم انی اصبحت مرتهنا بعملی وسبح
امری بید غیری فلا فقیر افقر منی این فقیر
گاهی بعد ازین کلمه اینچنین میخواند
واذ اصبح امری بیدک فلا غنی اغنی منی
وبعد از تصور عظمت وجلال حق انبساط
نورانیت وکمال پیغمبر صلی الله علیه وسلم
ببین ومشاهده کن که چه پادشاهی ست
وچه صاحب غریب نواز وملک دنیا و
دین بخش است که هر یکی از نوکران او
وبندگان درگاه او وزنده گردانندهٔ دین
اینند وفریادرس جن وانس وپادشاه
زمین وآسمان ومتصرف بر ملک وملکوت
انه بعد انا می انوار ولایت وسیادت
این خواجگان نظر کن ومستغنا از عوام
الناس باش اینجا بمقصود آمدم ودر
اول مکتوب ملحوظ همین بود مقصود آن
داشتم که ترا خود را ادی نیست تو منی و
من تو بلکه طالب جمعیت وقت وکشاد سینه
را که اینجا نیز نسبت جامعه همدردی
وهمکاری وهم پیشگی بود دی نیست

بهتر از من دانی عاقبت کار من که در دل من نیاید آنرا نیز دانی خداوندا این همه الحاح
تحکم نیست بلکه عین عجز و انکسار و اضطرار ست وخلق الانسان ضعیفا خداوندا نیکان رفتند
ومردان گذشتند و زمانه رسیده که در وی نیک بودن دشوار بلکه تصور نیکی هم محال
اما اگر تو تقویت کنی وتائید نمائی آسان ست الٰهی اگر چندے از افراد اخیار باقی مانده باشند
ایشان را نگاهدار برای تخم نیکی و از ان تخم فروغ وثمرات پیدا آر امید ها را شاخ در شاخ کن
ودلها را باغ در باغ ساز کشجرة طیبة اصلها ثابت وفرعها فی السماء توتی اکلها کل حین باذن
ربها وآخر دعوٰهم ان الحمد لله رب العالمین وافوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد

سپردم بتو مایهٔ خویش را	تو دانی حساب کم وبیش را	وصلی الله علی حبیبه محمد وآله

اجمعین قصیده دارم در نعت خواهم که اختتام سخن هم بدان کنم تا عاقبت کار محمود گردد
تسوید این قصیده اگرچه درین دیار صورت یافته بود ولیکن بعد از وصول سعادت زیارت مدینه
مطهره در حضرت سید کائنات علیه افضل الصلوة والتسلیمات خوانده شده بموقف اجابت وصول
یافته موجب حصول مامول حقیقی گشته والحمد لله علی ذلک

قصیده

بیا ای دل دمی از هستی خود ترک دعوی کن — میفگن چشم بر صورت نظر در عین معنی کن
فگندی چون نظر در عین معنی بعد ازان ایدل — چو عنقا از سر عزت بقاف فقر ماوے کن
ز چاک سینه هر دم صد نوای درد دل بشنو — بدین قانون محبت ترک بزم اهل دنیا کن
چو زین دار فنا قصد سفر سوی دگر داری — چرا غافل نشینی ای دل اسبابش مهیا کن
بصد خون جگر در زیر ران کش توسن نفست — بدین سان راه راحل گیر وقصد راه عقبیٰ کن
بس انگه بر سر کوی فنا نه پای استغنا — وجود خویش را گم در شهود نور مولیٰ کن
اگر خواهی تماشای جمال شاهد معنی — نخست این چشم صورت بین بمیل عشق اعمیٰ کن
بشاگردی در آ در مکتب جان پس بلوح دل — بتعلیم دبیر عشق حرف شوق املا کن
مبند ای خفته دل چشم تماشا سر فرو مفگن — بعین عبرت آخر سیر صنع حق تعالےٰ کن
چه حاجت کز پی خلوت روی در کنج تنهائی — بیاد دوست خود را از خیال غیر تنها کن
بیا در انجمن خلوت گزین و از ره دیگر — بچشم دل جمال دوست را هر دم تماشا کن
بسر سش غیر را محرم مگردان بلکه در خلوت — چنان پوشیده کن ذکرش که از دل نیز خفا کن
چو نفی ما سوی کردی چه دل کو جان همه هیچند — دلیلت کل شیٔ هالک الا وجهه را کن

نصیحت کنم تا ابناء روزگار و ترس اغیار
بر اسی خلجانی ووسواسی نگرانی دل وتشویش
وفتور حال راه نیابد دل چون مملو
بعظمت حق وبعزت محمدی شد دیگر کجا
جای وسواس ومدخلیت غیر خواهد ماند و
اگر از مقام شهود عظمت کبریا تنزل کنی
وبعالم بشریت وخود خواهی وآرزوے
مطالب وحصول مقاصد آئی امیدوار باش
که اینجا همه مطالب حاصل هست آخر
ملک ملک خداست ومتصرف ومدبر
اوست به نیابت ووکالت وسفارت ع
رسالت وپیغمبر یا وخاصگان درگاه
وحاضران گاه وبیگاه اوست دیگر
کیست لله العزة ولرسوله وللمومنین
ولکن المنافقین لا یعلمون منافقان آنها که
بزبان لا اله الا الله محمد رسول الله
میگویند ودر دل ظلمت شرک ونظر بر
اغیار دارند بملاحظه وبادب شریعت نمیگوئیم
گوئیم منافق نیستند ولیکن منافق
صفتانند تاب الله علینا وعلیهم شیخ
ذکره الله بالخیر در اشتغال بصیغه صلواة
اللهم صل علی محمد وآله واصحابه مراقبه تعلیم
میکرد ومیگفت ببین که در چه دریاها
غوطه میزنی اللهم که گفتی در دریای کمال
جامع حق سبحانه افتادی وچون علی
محمد گفتی در دریاے فضل وجود پیغمبر
غوطه خوردی وبآله واصحابه در دریاے
کمالات ایشان غواصی کردی آخر نصیب
افتادن وتهی دست ازین بحور برآمدن
صورت ندارد بدان ای فرزند که اغنیاے
وقت وابناے روزگار هم چند قسم اند
جمله از ایشان کرنی الجمله در وی دارند
دانجلیه انصاف بتمامی عاری نیستند
وگاه گاهی بر امثال ستوقدنا را نور معرفت
بردل ایشان می تابد واز غفلت بیشتر

چو فرق واضح آمد در میان هالک و هالک ‌ ‌ هلاک و هستی را حکم بر هر چیز حالا کن
کشش از پرکار الا احط عدم بر صفحهٔ عالم ‌ ‌ بسان دائره آنرا محیط جمله اشیا کن
پس آنکه نقطهٔ ذاتست کامد مرکز هستی ‌ ‌ برون زین دائره آن نقطه را ثابت بالا کن
برون از روی صورت و ز ره معنی درون دانش ‌ ‌ میان نقطه و آن دائره غیریت افنا کن
همان نقطه تحرک کرد و آمد دائره پیدا ‌ ‌ مثال از بهر این از نقطهٔ جواله پیدا کن
چو بینی نور مطلق خویشتن را در میان ناری ‌ ‌ هو الحق از انا الحق بعد از این مختار اولی کن
مسمی واحد و اسمای او از حد و عد بیرون ‌ ‌ بهر اسمی شهود نور ذات آن مسمی کن
در اسمای حقیقی شد مسمی عین هر اسمی ‌ ‌ عجب مشکل حدیث است این بگوش و هوش اصغا کن
معمائیست مشکل در حساب عاقلان وحدت ‌ ‌ بتحصیل کمال نفس حل این معما کن
کمال نفس و هم تهذیب اخلاقت بدست آید ‌ ‌ اگر این را هوس داری بنای شرع برپا کن
حقیقت را ز شریعت نیست پیش عارفان بیرون ‌ ‌ مثال آن بکشتی ساز و شبه آن بدریا کن
برین کشتی نشین تا بگذری زین بحر بی پایان ‌ ‌ چو فرعون ار نه خود را غرق بحر کفر و اغوا کن
زبان مگشا بنا فرمودهٔ شارع سخن این است ‌ ‌ پی اسمائی توقیفی زبان عجز گویا کن
دهان را قفل خاموشی بنه و سربسته دار آن در ‌ ‌ کلید امرش آوردن در سربسته را وا کن
وگر خواهی زبان بگشای و در راه سخن پوئی ‌ ‌ ثنائی بادشاه یثرب و سلطان بطحا کن
سریر آرای ملک آفرینش احمد مرسل ‌ ‌ که پیش از وی نشد در ملک هستی کارفرما کن
نشد تا بر سر منشور عالم خاتم حکمش ‌ ‌ ز دیوان ازل نامه بر آن منشور طغرا کن
بیان قربت او قاب قوسین است او ادنی ‌ ‌ بمقدار علو قدر او این نیز ادنی کن
قیاس رتبه و مقدار فضل از انبیا تا وی ‌ ‌ ز قطره تا بدریا یا ز ذره تا به بیضا کن
حبیب الله بود او انبیا را دان محب الله ‌ ‌ قیاس کار از اسری بعبده جاء موسی کن
بخود می رفت موسی لیکن او را حق بخود بردش ‌ ‌ ز رفتن تا به بردن فهم فرق آشکارا کن
چو خود بردند او را در حق او قدر ای گفتند ‌ ‌ بموسی لن ترانی فهم تفضیلش از اینجا کن
خطاب با عتاب ان تولیتم اگر خواندی ‌ ‌ باین والی والا قدر ملک دین تولا کن
اگر خیریت دنیا و عقبی آرزو داری ‌ ‌ بدرگاهش بیا و هر چه می خواهی تمنا کن
بیا ای دل قدم نه بر سر کوی وفا و انگه ‌ ‌ ز راه صدق جان را خاک راه آن کف پا کن
سر و تن را براه جلوهٔ آن سرو بالا کش ‌ ‌ دل و جان را فدای حسن آن رخسار زیبا کن
ثنایش گو ولی چون نیست ایفایش نه توممکن ‌ ‌ باین یک بیت مدحش را علی الاجمال ایفا کن

می آید خاطر از جانب ایشان جمع دار و بلکه جمع خیر و دوستی انصاف باش یعنی غم غم خاطر از زنان هم اره گرفتار صحبت و دوستی ایشان شود و بعضی دیگر نسا هم دهند و مکابره نمایند اگر بحرف زبانی تشویش دهند و بد گویند بسیار کنند چندان حرف بانی هبا منثور است هیچ زیانی از آن نرسد مگر گرفتار آن نفس را که هیچ دشنای خود خواهند و نزد ایشان عزت و سرفرازی جویند فرمان حق است که واصبر علی ما یقولون واهجرهم هجرا جمیلا و اگر زیان اندیشی کنند و در مقام ایذی جانی بیایند سبیل هجرت بحرم خدا و مدینهٔ پیغمبر است که هجرت سنت انبیا است هو بحفیظ العلیم باری وقت را غارت مکن جمعیت از دست مده و فرصت غنیمت دان و خاطر جمع دار و امیدوار باش و این دعا بخوان که سید عالم صلی الله علیه وسلم بفرزند خود سید حسن بن علی رضی الله عنهما که اول اقطاب این امت و منتهای خلافت کبری است در معامله آموخته اللهم اقذف فی قلبی رجاءک واقطع رجائی عمن سواک حتی لا ارجو احدا غیرک بی سابقه خیال این کلمات متصور گشت و بزبان قلم آمد شاید که متضمن خیری باشد وبالله التوفیق و العاقبة بالخیر

الرسالة الاربعون فی دفع الکسل بالمواظبة علی العمل

لا اله الا الله محمد رسول الله

بدان ای نفس چه تقصیر در عمل میکنی و از کار کردن ای نشینی بر خیز و کاری کن باعث ترک عمل کسل است یا کسل خیال تکاسل خود بیاوه است تو چه و چه چیز می وجود تو از تو نیست تو از آن تو نیستی دیگری ترا پدید آورده و در تو قوتی نهاده و ترا برای

مخوان او را خدا از بهر امر شرع و حفظ دین
دگر هر وصف کش میخواهی اندر مدحش املا کن

چو از انشاء تفصیل صفاتش عاجزی لیکن
بیا و عرضِ حال خویش بر خدامش انشا کن

خرابم در غم هجر جمالت یا رسول الله
جمال خود نما رحمی بجانِ زار شیدا کن

اسیران تو جان دادند در هجر لب لعلت
دهان بکشا و از راه کرم احیای موتی کن

جهان تاریک شد از ظلمت ظلم سیه کاران
بیا و عالمی را روشن از نورِ تجلا کن

زیان کاران ببازار هوا سودای زر دارند
شکست در رونق و گرمی این بازار و سودا کن

همه بی همتانِ دهر بخل آئین خود کردند
بلطف اعانِ مبین و از کرم احیای محیا کن

ز ظلم ظالمان شور ست و غوغا هر طرف آخر
بعدل و رافت خود بر طرف این شور و غوغا کن

بسنگ سیم و زر جاهل گرانبار ست از عالم
بمیزان عدالت قدر هر یک را هویدا کن

بصدیق صداقت پیشه فرما تا قدوم آرد
طریق صدق و آئین وفا را باز پیدا کن

عمر را باز بنشان بر سریر معدلت آئین
بدین آئین میان خلق رسم عدل احیا کن

همه کس را ست از عجب و تکبر دعوی اندر سر
ز سر بفرست عثمان را و قطع امر شورا کن

بدفع حیله این روبهان بفرست شیر حق
بفرمایش که قلع باغیان و قمع اعدا کن

بزور بازوی خیبر کشا بنیاد جهل افگن
رواج رونق بازار علم و کار تقوی کن

وگر نائی تو با یاران بظلم آباد این دنیا
بدفع ظالمان حکم نیابت را بعیسا کن

بهر صورت که باشد یا رسول الله کرم فرما
بلطفِ خود سر و سامان جمع بی سر و پا کن

محب آل و اصحاب توام کارِ من حیران
بلطف خویش اهم امروز هم در روز فردا کن

بیا حقی مده تصدیع خدام جنابش را
که احوالِ تو معلوم ست اظهارش مکن یا کن

بقسمت باش راضی دم مزن الا بشکر حق
سکونت ورزه و تسکین دلِ خود از قسمنا کن

قال بعض اصحابنا فی تاریخ هذا الکتاب

طیب الله حقی انفاسک	تمادک الله قوة و غنی	نام و تاریخ این کتاب عزیز	گر کنی ذکر اولیا احسن ٩٩٦

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب اخبار الاخیار تمام شد و تحقیقت تمام آن زمان شود که از ذکر جمیل قدوة الاخیار زبدة المقربین الابرار قطب الاقطاب جهانیان مآب مظهر تجلیات الهی مصدر برکات نامتناهی امام ربانی مجدد الف ثانی شیخ احمد سرهندی رضی الله تعالی عنه طرفی بر بندد از آنجا که شیخ مصنف رحمة الله تعالی علیه در آخر عمر از ان خیالات که نسبت بحضرت ایشان داشت رجوع فرمود آوردن ذکر این قدم کاملان و اسبق

مکتوبات شیخ

کاری آفریده و بدان مر کرده توفیق کار بخشیده و اسباب آن مهیا ساخته جذبه نموده او گرداننده او میگرداند و میجنباند چنانکه میخواهد هر چه فرمود بکن چنانچه میجنباند بجنبی در میان میا و خود را میبین المالک بتصرف فی ملکه کیف یشاء این بدان ماند که یکی لعبتی از گل سازد و آنرا در دست بگیرد و بجنباند و آن لعبت برخود به پیچد و خواهد که بجنبد این گنشتیم این عبادت که تو میکنی چه سر بدین می نازی و چه او را اعتبار میکنی و چه قدر می نهی که در آن تکاسل میکنی و بر آن تهمت نام می نهی و اگر هست برای خود میکنی بر که منت می نهی بر خدا و رسول خدا یا خلق یمنون علیک ان اسلموا قل لا تمنوا علی اسلامکم بل الله یمن علیکم ان هداکم للایمان و خلق را از عمل تو چه فائده که بر ایشان می نازی کسی برای خود کاری کند و منت بر دیگری نهد بیهوده است تو خود در عمر خود یک کار برای خدا نکرده همه برای اجرت میکنی و در دنیا و آخرت اجرت امیدها داری و برای نفس خود کاری کسب میکنی و توشه راه آخرت میسازی پس برای خدا چیست ان احسنتم احسنتم لانفسکم فما لله و عمل تو سراسر خواهش و دعا و آرزو و طلب ست این بندگی نیست بندگی آنکه خالص برای خدا کنی و خود را نخواهی چندین اهل دنیا کسی کاری برای خود میکنند و در طلب معیشت میدوند و جانی میکنند تو نیز برای خود کاری میکنی بلکه حرص و طمع تو زیاده از ایشان ست کار تو برای صلاح دنیا و آخرت است و ایشان خود همین برای دنیا میدوند و از آخرت فارغ نشسته کاهلی چیست و نازش برکه فرصت را غنیمت نمید انی

واصلان در آخر این کتاب مناسب نمود چون در حقیقت کارنگری اول و آخر یکی ست و
رجوع شیخ مشهور و به السنهٔ ثقات مذکور و این امر ظاهرتر شود چون به بینی مکتوب شیخ را که در آخر این
نسخه بیاریم ان شاء الله تعالی بالجمله نسبت آنجناب به بست و هشت واسطه به امیر المومنین
سیدنا عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه میرسد در سال نهصد و هفتاد و یک ولادت آنجناب واده
در کمتر ایام از تحصیل علوم فراغ حاصل کرده از والد ماجد خود اجازت سلسله چشتیه و قادریه و
سهروردیه و کبرویه یافتند و بهوای حجاز محمل شوق بستند و به حضرت دهلی رسیدند در ینجا با حضرت
خواجه محمد باقی قدس الله سره العزیز دولت ملاقات دست بهم داده صحبت گیر افتاد در طریقهٔ علیه
نقشبندیه بیعت فرمودند و در دو ماه و چند روز نسبت حضور نقشبندیه حاصل نمودند چنانچه
همدران ایام حضرت خواجه بیکی از مخلصان رقم فرموده اند که شیخ احمد نام مردیست از سرهند
کثیر العلم و قوی العمل روزی چند با فقیر نشست و خاست کرده عجایب بسیار از روزگار
اوقات او مشاهده نموده بآن میماند که آفتابی شود که عالم از و روشن گردد انتهی و نیز حضرت خواجه
فرمودند که شیخ احمد آفتابیست که مثل ما هزاران ستاره ها در سایهٔ او گم اند و ارشادات خواجه در
فضائل آنجناب بسیار است که روماً للاختصار همین قدر اکتفا رفت همدران اندک ایام آوازه
حضرت بلند شده آستان فیض نشان ایشان محط رحال و مجمع اصحاب کمال گشت علما از دور
نزدیک بخدمت رسیدند و امرا از ترک و تاجیک بشرف حضور بهره ور گردیدند مشائخ عهد ارادت
آوردند اکابر زمانه بتواضع برخاستند بدولت ایشان مس ها طلا شد و ذره ها آفتاب ذات بابرکات
ایشان آیتی بود از آیات الهی و نعمتی بود از نعمای ربانی نزاعی که درمیان صوفیه کرام و علمای
اعلام از هزار سال بود ایشان برداشتند و مورد حدیث صله شدند چنانکه در حضرات القدس
آمده علامه سیوطی در جمع الجوامع حدیث روایت کرده که پیغمبر صلی الله تعالی علیه و سلم فرموده یکون
فی امتی رجل یقال له صلة یدخل الجنة بشفاعته کذا و کذا تاکه اشارت بوجود مسعود حضرت
ایشان باشد چه ایشان درمیان علما و صوفیه صله بودند که اختلاف فریقین را در وحدت وجود بلفظ
راجع داشته اند چنانکه بعد تحریر این مقال خود نوشته اند الحمد لله الذی جعلنی صلة بین البحرین
انتهی اطلاع بر مغیبات و اشراف بر خواطر و تصرف در مکونات ادنی صفتی بود از صفات جمیلهٔ ایشان
و کمینه وصفی بود از اوصاف جلیلهٔ آن جلیل الشان شمارهٔ خوارق و کرامات که در کتب مقامات
مروی شده بهفت صد میرسد و ما عدای آن گویند که چه مقدار صادر شده باشد بحکم مالایدرک کله لایترک
کله یک دو سه از آن حوالهٔ قلم میشود آورده اند که در سفر بودند و هوا گرم یاران التماس باران کردند حضرت متوجه
شدند ابر آمد باریدند دیگر یکی گفت عزم حج دارم فرمودند ترا در عرفات می بینیم سالها رفت و بحج رفتن میسر

و از خدا ترسی که بیکبار نشاوه توفیق
بازگیرد و ترا بیکار نشاند و چون تاریک
دلان محبت دنیا در باطن تو بریزد و در طلب
آن سرگردان سازد و ترا با تو گذارد و خیالات
بیهوده خاطر پریشان بر تو گمارد و در
بطالت معصیت اندازد و خوار گرداند
و نام ترا از دیوان اهل سعادت محو کند
آن زمان دانی که حال تو چیست و دیگر
پشیمانی خوردن هم سود نکند نعمتهای خدا
در خود می نگری شکر میکنی برخیز برخیز
عمل کن و شکر گو که هم باعث مزید توفیق
عمل خواهد بود و هم سبب زیادة نعمت
و اگر نیک می نگری و فهم سلیم کار فرمایی
همین مزید توفیق عمل خواه که همه در
انجاست بهترین جزای عمل که عاملان
طلبند همین زیادتی عمل است فردا
بینی که چه چیزها با خود ببری و چه نورها
از باطن تو سر بر زند و چه چیزها پیدا شوند.
آن چیزها شعری و گوئی ای کاش بیشتر
و بهتر ازین کار میکردم و یکساعت در
دنیا بیکار نمی نشستم حسرت که فردا مردم را
باشد همین باشد که بیکار نشسته اند و اگر کرده اند چرا
بیشتر نکرده اند دنیا جای کار و مزرع آخرت
است هر چه اینجا کارند آنجا بدروند
و بدانکه در هر عمل نوری نهاده اند هر که
عمل ترک کرد نوری از وی فوت شد
خصوصاً در فرائض و واجبات و سنت
موکده که نور در اینجا اقوی و اتم و اکمل
است مهربانی و عنایت الهی تعالی نگر
که بر بندگان میآرد و گفت این عملها را
البته کنید و از دست ندهید و بتقصیر
از خود در حق خود راضی نباشید و اگر نکنید
در محل عقاب و عتاب آئید زهی عنایت
که بزور و تکلیف بنده را بمقام قرب
و حضور میکشانند عجب یا یک من قوم

نیامد دیگر جان محمد نام تاجری بود از مریدان حضرت از وی حکایت کرده اند که گفت روزی قریب شام جوزی بدست من دادند و فرمودند که بباغ حافظ درویشی چند فرود آمده آند و میان ایشان عزیزیست که داغ چیچک بر رو دارد ببر و این جوز را باو ده و او را بیار رفتم دیدم که قلندری چند نشسته اند و درویشی داغ چیچک بر رو باندک فاصله نشسته چون مرا دید گفت که حضرت ترا پیش من فرستاده اند گفتم آری و جوز پیش دادم و دعای ایشان رسانیدم فرمود ما را طلبیده خود نیامدند عاقبت با من روان شد و رسید حضرت از من قهوه خواستند آوردم فرمودند که بآن درویش بده رو که بطرف آن بزرگ کردم هم حضرت ایشان را یافتم وی گفت که بحضرت ایشان بده باز که این سو رو کردم حضرت ایشان را دیدم آن عزیز از ماجرای من از حضرت پرسید فرمودند که جان محمد نام پسر فلانی از جلند بست وی گفت پدر او با من آشنا بود او در کدام سلسله بیعت دارد ارشاد کردند که در سلسلهٔ قادریه پس او گفت که بسفارش من او را بحضرت غوث الاعظم رسانید رضی الله تعالی عنه حضرت برخاستند و بجانب ستاره قطب اشارت فرمودند که جان محمد ستاره قطب می شناسی همین ست یا دیگر نیک بنگر دیدم که از میان قطب شخصی ژنده سیاه در بر چون تیر مستعجل رسید حضرت فرمودند که ملازمت غوث الثقلین کن بست حضرت غوث بسمت ستاره قطب متوجه شدند و غائب گشتند و چون بمسجد رسیدم آن عزیز گفت که غوث الاعظم را دیدی گفتم آری از جملهٔ الهامات و بشارات ایشان که قدر کثیر است یکی اینست غفرت لک ولمن توسل بک بواسطة او بغیر واسطة الی یوم القیمة و هر که طالب تفصیل کشف و کرامات و الهامات و بشارات ایشان باشد بر او ست که رجوع نماید بکتب مقامات چون حضرات القدس و برکات احمدیه و جز آن معارف جدیده و حقائق نادره که از آن قلم نورانی رقم ریخته آفتابیست که چشم منکران از آن خیره و روز حاسدان از آن تیره این معارف و حقائق که می شنوی و این هدایت و ارشاد که می بینی باعلی ندا ندا میکند که صاحب آن مجدد است و نه مجدد مائة بل مجدد الف صد تا هزار فرقی نه اندک ست لو کنتم تعلمون از مکارم اخلاق و حسن سیرت ایشان چگویید صبر و شکیب رضا و تسلیم تعظیم بهر کس فرا خور حال وی شفقت بر خلق صلهٔ رحم رعایت ارباب حقوق سبقت در سلام آلینت در کلام شمه کریمهٔ ایشان بود طریقهٔ ایشان کتاب و سنت ست و این یک فضیلت بمقاوم هزار فضائل تواند بود کوتاهی سخن در اواخر عمر کارخانهٔ ارشاد طلاب را بابنای کرام سپرده خود از خلوت قدس کم بزم انس بود کم بر می آمدند و اکثر اشاره بقرب وفات خود میفرمودند تا دوازدهم محرم سال هزار و سی و چهار بصراحت گفتند که مرا نمودند که میانه چهل و پنجاه روز رحلت من واقع خواهد شد چنانچه روز سه شنبه وقت صبح یا پاسی از روز برآمده بعمری که شصت و سه سال موافق سنین عمر سرور دو عالم صلی الله علیه وسلم بود از این خاکدان به بهشت جاودان نقل فرمودند انا لله و انا الیه راجعون پس از انتقال آن خلاصه بر ارچه در زمان غسل و چه بعد از آن عجائب که مشاهده افتاد فوز بآن منحصر بمطالعه کتب مقامات ست و مکتوبی که حضرت شیخ عبد الحق رحمة الله تعالی علیه بخدمت خواجه حسام الدین

یقادون بالسلاسل الی الجنة چرا اے نفس خود را بزور از نور ظلمت می بری و از بزم حضور بیرون می دراندازی فتنه بر پا خود میزنی الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور برخیز و در بزم نور و حضور سو مو ن را عمل کن و عمل برای خدا کن و خود را از نظر خود ساقط کن اگرچه حصول این حالت در اختیار تو نیست در طاقت تو نه این کار خداست و فعل او عمل کن و دعا کن و شکر گو و الحاح کن دنبال این حال نیز عطا خواهد کرد بنقد عمل از دست مده که هر چه هست از عمل است سنت آلهی برین جاری شده که هر کرا بنوازد از راه طاعت بنوازد و هر کرا بانداز از راه معصیت براندازد همه فضل و ست اما فضل خود را منوط بعمل گردانیده عمل نیز فضل او ست ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم اگر باعث بر ترک عمل کسل است ساعتی صبر کن و قدم ثابت دار و سر بر بستر غفلت و کسالت منه چندان نیست نورا در باطن تو بیند از ندگویا حیاتی نو در قالب و قت تو ز بخشند علاج کسل صبر است که الشجاعة صبر ساعة و اگر بغلبه کسل سر بر بستر خواب نهادی شیطان هم آغوش تو گردد تا دم صبح ترا در خواب اندازد و درون ترا تاریک گرداند اگر برخیزی بخود آئی و بال و پر از گرد غفلت بیفشانی و ذکر گوئی و وضو کنی متوجه باشی و حاضر آئی لحظه لحظه نور میفزاید تا وجود تمام نورانی گردد اگر باعث کسل امتلاے طعام است در طعام بسیار خوردن سعادت تو نیست ترا برای طعام خوردن نیافریده اند و اگر غلبه خواب است خواب حکم مرگ است و تو خود از مرگ میگریزی بخواب چرا راضی شدے

خلیفه حضرت خواجه باقی بالله قدس الله اسرارهما نوشته اند و در صدر این سطور وعده ایراد آن در آخر کرده
بودیم اینست دربن ایام صفای فقیر بخدمت میان شیخ احمد سلمه الله تعالی از حد متجاوز ست و اصلا یره دهٔ
بشریت و غشاوهٔ جبلت بمیان نمانده قطع نظر از رعایت طریقه و انصاف و حکم عقل که با این چنین عزیزان
و بزرگان بدنباید بود در باطن بطریق ذوق و وجدان و غلبه چیزی افتاده که زبان از تقریر آن لال ست
سبحان الله مقلب القلوب و مبدل الاحوال شاید ظاهر بنیان استبعاد کنند من نمیدانم که حال چیست
و بچه منوال ست انتهی بلفظه و صلی الله علی سیدنا و مولانا محمد و آله و صحبه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین

خاتمة الطبع

نثر خاتمه طبع سابق چکیدهٔ خامه مظهر صفات داین مولوی محمد حسین دام فیضه

محسن بیان اهل حیرت حمد و ثنای علیم و خبیریست که اشباح اخبار غیب را بر مرآت قلب سرور عالم صلی الله علیه وسلم
نمایان نمود و از شموس انوارش اقمار ضمائر اخیار و ابرار را استفاده فرمود کما جعل نور القمر مستفاد من نور الشمس و
زینت حروف و زبان کافهٔ انام اهدای صلوة و سلام بحضرت مخبر صادق و بشیر و نذیریست که عمل بر اخبار و احادیث
او سبیل رضوان الله بعامل نمود و پرده ها از اسرار سربسته کشود فنور رسالته اظهر من الشمس و ابین من الامس
اما بعد بندهٔ حقیر **محمد حسین فقیر** ساکن بنت خلف شیخ **محمد اسمعیل** غفرهما الله الجلیل عرضه میدهد که
دردمندان محبت کبریا را مژده و مساکین اهل عشق مولی را صلا که درین زمان فرخی توامان هودج لیلای
مقصود دلها و عماری سلمای مدعای اهل صفا که عبارت است از کتاب مستطاب حکایات عاشقین بی
غفار و روایات مشتاقین جمال کردگار غیر راغبین الی الجنة ولا خائفین من النار الذین یصدق علیهم
ولو کانت الجنة نصیب العاشقین بدون جماله فواویلاه و لو کانت السقر نصیب المشتاقین مع وصاله فواشوقاه
المسمی باخبار الاخیار فی اسرار الابرار از تالیفات عالم دین رب فلق حضرت شیخ عبد الحق ابن سیف الدین
اسکنهما الله فی اعلی علیین از بابا فادت مآب **مولوی حافظ محمد عبد الاحد** سلمه الله الصمد
جلوه فرمای نظارگیان و شعشعه ریز منظر مشتاقان میشود وقت است که نقد عقل و خرد دینار بازار مغان
رونمائی داده بنقود جانها مشتری آن شوند و بمصاحبت این رفیق بی بدل خالی از خلل باصلاح ظاهر
و تصفیه باطن پردازند اکنون وقتی ست که گرفتاران اتباع هوا از دیدن کتب قصص کاذبه و خلاف واقعه
مثل بدر منیر و فسانهٔ عجائب و بکاولی و آگرگل و غیرها و تذکرهای باطله شعرا اغماض ورزیده بمطالعه
این تذکره محبان خدا آهن وجود خود ها را طلای دست افشار گردانند و چراغ صنم خانه هوا و هوس
را شمع حرم توبه و تقوی سازند و بالله التوفیق و بیده ازمة التحقیق اللهم اغفر لمصنفه و لمن
طبعه و لناظریه و لناشره الخاتمه آمین آمین آمین۔

تمت

وخود را در حکم اموات چرا انداختی واگر موجب
کسل ضعف ایمان و فتور اعتقاد طریان
ظلمت و عروض غفلت است ساعتی
خوش مشغول باش که نور حضور این ظلمات
را پاره کند و بحال خود بیائی و تا تنگی در
ایمان و انشراح در سینه و نوری در دل
پیدا آید و بدانکه هیچ چیز موثرتر در
حدوث نور حضور از استقامت بر عمل
و ادامت آن نیست نخست همین کسل
برخیز و شروع در عمل کن خصوصا نماز که
فاضلترین عملهاست خصوصا نماز
شب یک رکعت تمام نکرده باشی که
حال گشته ظلمت غفلت بدر رفته
و زنگ کسالت برطرف شده و تازگی
و نوری و ذوقی پیدا شده باشد و
هر عملی که کنی خوب کن و بجد کن و باد ب
کن و ارکان و شرائط آنرا چه خوب
بجا آر چه دانی که شاید که همین آخر عمل
تو باشد و همین ساعت آخر عمر تو بود
هشیار باش و دریاب که چه گفتم
دیگر تو دانی ه کاه کن
کار بگذر راز گفتار که اندرین راه
کار دارد کار

تمت کتاب الرسائل الاربعین
و یتلوها ما زاد علیها بعون رب
العالمین و فضل سید المرسلین
صلی الله علیه وسلم وعلی آله
واصحابه واتباعه هداة طریق
الحق و محیی علوم الدین

تمت

تکملہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

اعدادی کہ در اذکار و تسبیحات و مقادیر احکام و عبادات تعین یافتہ اسرار است کہ جز شارع کہ واضع آنست حکمت آنرا نداند و لیکن آن نرسد و عدد اربعین را در کمال و تکمیل خاصیتی و اثری خاص است کہ در غیر آن نیست خمرت طینۃ آدم اربعین صباحًا و تمّ میقات ربّہ اربعین لیلۃ و بعثہ اللہ علی راس اربعین سنۃ از دلایل صدق آنست و من حفظ علی امتی اربعین حدیثًا و من ادرک صلوٰۃ الجماعۃ اربعین صباحًا از نتایج و ثمرات آن ما نیز اگر در جمع این چہل رسالہ کہ حکم عمر چہل سالہ دارد تیمن و تبرک بدان جوئیم و در حصول کمال بدان فال زنیم از عالم رعایت و مناسبت دور نباشد بعد ازان ہرچہ بران افزاید جدا نویسیم اگر آن نیز بچہل رسید نور علی نور و اگر نرسید تکملہ و تتمیم آن باشد و در رسم عنوان اختیار بدست کاتب است یا اول و ثانی بنویسد یا حادی و اربعون و ثانی و اربعون نگارد حاصل ہر دو لفظ یکی ست بالفعل اختیار بر لفظ دوم افتاد کہ نقش اخیر است فنقول و باللہ التوفیق ۔

الرسالۃ الحادیۃ والاربعون تنویر القمر لیلۃ البدر فی تصویر معنی شرح الصدر

اللہ و رسولہ ۔ افمن شرح اللہ صدرہ للاسلام فہو علی نور من ربہ باید دانست کہ شرح صدر از اسنی مناصب و افخر مناقب و اجل نعم و اعظم مواہب الہی است کہ حضرت سید السادات و خلاصہ کائنات را کہ حبیب خاص و مقرب مخصوص درگاہ است علیہ من الصلوات افضلہا و من التحیات اتمہا و اکملہا بدان تخصیص فرمودہ سورہ الم نشرح لک صدرک را برای امتنان این نعمت فرو فرستاد و مراد بشرح صدر در اینجا توسیع و تفسیح صدر شریف اوست از برای جمع کردن مناجات حق و شہود وحدت و دعوت خلق و مباشرت کثرۃ و ابداع اسرار و حکم و انزال انوار معارف و علوم و ازالہ ظلمات جہل و ضیق و نکرت و تیسیر تلقی وحی و تحمل بار نبوت کہ از سختی و گرانی آن پشت طاقت بشریت ادرا

می شکست وقول وی عز وجل ووضعنا عنک وزرک الذی انقض ظهرک اشارت بآنست تا حاضر وغایب وکاین وباین وجامع مرتبه فرق وجمع گشته وبار مکاره وشداید انیکار برداشته با رعایت آداب بساط قرب جمع نمود المصنفی کاین باین که گویند پرتوی از نورانیت این حال واثری از سطوت اینقام است ؎

هرگز وجود حاضر غایب شنیدهٔ ✣ من درمیان جمع ودلم جای دیگراست ✣ درسافت زسافت بیرون ✣ دراضافت زاضافت بیرون ✣ قال الله تعالی افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی نور من ربه میفرماید که کسیکه بکشاید خدا سینه اورا برای قبول دین اسلام واتصاف بصفت استسلام پس آنکس مستولی ومستعلی بر نوریست از پروردگار خود واعظم اسباب شرح صدر نوریست که باریتعالی در دل بنده می تاباند وآن نور توحید وایمان است که چون در دل بنده افتاد فرح وسرور وکشاد در سینه وفراخی در دل او پیدا آید وچون آن نور مفقود گشت در تنگ دلی افتاد وبسختی ومشقت گرفتار شد قال النبی صلی الله علیه وسلم اذا دخل النور فی القلب انفسح وانشرح چون درآید در دل نور ایمان فراخ گردد وکشاده گردد دل صحابه گفتند یا رسول الله ما علامة ذلک النور چیست نشان در دل درآمدن آن نور فرمود الانابة الی دار الخلود والتجافی عن دار الغرور فرمود نشان درآمدن آن نور در دل روی آوردن ورجوع نمودن بنده است بدار آخرت که همیشه وپاینده است ودور شدن ومقید وگرفتار نابودن ودل برکندن است از سرای دنیا که فریب دهنده واز راه برنده است وبظاهر خود را آراسته وپیراسته نماید وبمکر وغنج ودلال دل از عاشقان خود برباید چه بروشنائی نور ایمان بدیدهٔ بصیرت بنعت یقین دریابد که بنای کار دنیا نا استوار ونا پاینده است وآخرت دایم وباقیست لاجرم روی از دار فنا بگرداند وتوجه باطن بدار البقا آرد وتوشهٔ حسنات برای سلوک راه سفر با خود دارد ونصیب شخص از انشراح صدر وفراخی دل بر اندازهٔ نصیب وی است ازین نور ونور را در کشاد سینه وفراخی دل اثری تمام است واز جهت است که نور محسوس نیز در شرح صدر وفرح خاطر حظی وافر دارد وظلمت محسوس بعکس آن تا گفته اند که نفس ناطقه عاشق نور است هرجا که پرتوی از نور دریابد روی توجه بهمان جانب آرد وبهمان طرف بشتابد ؎ بسکه برخورشید تابان جمالت عاشق است ✣ کرمک شب تاب را هم دوست میدارد دلم ✣ واز ینجاست که در خانه روشن خواب کمتر آید که نفس بسبب توجه واقبال بروشنائی از درون بیرون افتد وچون تاریک شود بجانب درون رود وبظلمت آباد خواب درآید ؎ بزم وصل توام دیده روی خواب ندید ✣ چراغ روی تو در پیش خواب را چه مجال ✣ وبحقیقت نور خواه حسی بود یا عقلی پرتوی از نور وجود باریتعالی وتقدس است ونور نام ذات پاک مقدس اوست که الله نور السموات والارض واین نور برذرایر موجودات تافته وتمامه محسوسات ومعقولات را در گرفته هرجا بنوعی دیگر وبرنگی دیگر ظهور یافته است وچون مبدا وقیوم همه اشیاء وجود حق است که نور الانوار وموجد ومظهر تمامه احکام وآثار است لاجرم همه محب نور وطالب آن ظهور باشند که هرکس منعم ومربی خود را دوست دارد ؎ چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم ✣ نه شبم نه شب پرستم که حدیث خواب گویم ✣ وبالجمله ظهور نور از اسباب فرح وسرور نورانیت قلوب وانشراح

صدر را ست دیگر از اسباب شرح صدر علم است چه علم دل را چنان متسع و منشرح سازد که هر گوشه ازان از آسمان و زمین فراخ تر شود و همه را شامل و بر همه محیط گردد و چندان که علم شخص زیاده تر شود انشراح صدر وی زیاده تر گردد و مراد ازان هر علمی نیست بلکه علمی ست که از پیغمبر صلی اللہ علیه وسلم میراث مانده است و خود از انبیا میراث جز علم نمانده که ان الانبیاء لم یورثوا دینارًا ولا درهمًا وانما ورثوا العلم اشارت بدان علم است و روزگاری دراز است که موهومات فضاعات چند از ظلمت فلسفه در میان آمده فضای دین اسلام را تاریک ساخته است و طائفه را از راه برده است اطلاق جهل بران اولی و احری است از علم فانا للہ وانا الیه راجعون ؎ حکمت یونانیان پیغام نفس است و هوا حکمت ایمانیان فرموده پیغمبر است ٭ اللّٰهم انا نعوذ بک من علم لا ینفع وقلب لا یخشع و از علم نیز انابت و محبت حق تولد کند و محبت را در شرح صدور مدخلی عظیم است چندانکه محبت تمام تر شرح صدر زیاده تر و کامل تر و حقیقت علم اعم و اوسع صفات حق جل و علا است که وسعت و فراخی وی تمامه ماهیات را از موجودات و معدومات و ممکنات و ممتنعات و کلیات و جزئیات در گرفته است چنانچه هیچ چیز از احاطه و تعلق این صفت بیرون نیفتد بخلاف صفات دیگر از قدرت و ارادت و کلام و سمع و بصر که در متعلقات آنها نوعی از تقیید و تخصیص ثابت است و سر در سببیت علم مخلوقات که پرتوی از علم غیر متناهی الٰهی است در انشراح صدر و وسعت قلب و فراخی خاطر و کشادکار که فرح و سرور لازم آنست این میتواند بود و محبت نیز چون سبب از خود رستن و از قید هستی که مایه تمامه قیود و تعینات است گسستن است و بفضای شوق و هوای انس پرواز نمودن و باعث بے قیدی و خلیع العذار و گسسته مهار شدن است سبب کشاد سینه و فراخی دل باشد خصوصًا که متعلق محبت عالم لا نهایة له و محبوب ذات لم یزل و لا یزال حضرت ذو الجلال باشد و سبب اعظم و موجب اقوی مرض ضیق صدور و تنگدلی اعراض از حق و تعلق دل بغیر آن جناب و دوستی ما سواے اوست و محبت دو است یکی محبت است که بهشت این جهان و عیش دنیا و سرور نفس و لذت دل و نعیم روح و دواے همه اندوه ها است و این محبت حق سبحانه است بجلی دل و یکی محبت است که عذاب روح و زندان دل و ضیق صدر و خمیر مایه همه اندوهها است و آن محبت غیر حق است ؎ ای غم و درد تو سرمایه شادی و سرور ٭ شادی از غیر تو سرمایه چندین غم و درد ٭ و از جمله اسباب شرح صدر دوام ذکر حق است در همه احوال که سبب ظهور نور توحید و صفای وقت و تنور لطیفه قلب و مورث دریافت حلاوت ایمان و موجب صعود کلمه طیبه بجناب قدس است و نیز ذکر چون خالص شود و دائمی باشد سبب فنای ذاکر در مذکور و بقای او بوی گردد تا آنجا که باتحاد کشد و باقی موجود در آن مرتبه نباشد جز وجود حق و محیط تر و واسع تر از وجود حق چه باشد و بدان سینه که وی در وگنجد فراخ تر از همه باشد ؎ موکب حسنت نگنجد در زمین و آسمان ٭ در زمین سینه حیرانم که چون جا کرده و یکی دیگر از اسباب شرح صدر احسان بخلق خدای تعالی است بآنچه ممکن بود از مال و جاه و غیر آن اما احسان بمال خود ظاهر است و هر کرا دست فراخ تر سینه کشاده تر و هر کرا دست کوتاه تر سینه تنگ تر و جود و سخاوت و احسان بخلق درجتی عظیم است نزد خدا و خلق و در دنیا و آخرت موجب عزت و رفعت قدر و اجر و ثواب است و احسان بجاه چنانچه بیکسی را در سایه عزت خود جاے دهد و دست ستمگاران را از وی کوتاه گرداند و واسطه و وسیله حصول مقصود و مطلوب

کسی گردد وغیر آن از وجوه احسان بسیار است و اتم و اکمل وجوه آن احسان نمودن است تعلیم علم دین و ہدایت راہ یقین تا باعث بر تقویت و تائید دین گردد در حدیث آمده است دو چیز است که بران رشک توان برد و غبطه و حسد نمود یا مالی آنرا در راه خدا به بندگان خدا صرف کنند یا علمی که در دین حق بطالبان حق بیاموزانند ؎ هرگز حسد نبردم بر منصبی نه مالے ؛ الا بر آنکه دارد با دل بری وصالے ؛ دیگر از اسباب شرح صدر شجاعت است و نزد انصاف هر که در راه حق دریغ ندارد کشاده سینه تر و بے تعلق تر از وی که خواهد بود و شجاعت سر همه خوبیهاے و مصدر همه نیکیها است و هر نیکی و کار سخت که در راه دین توان کرد بزور مردانگی و قوت و شجاعت توان کرد و گفته اند که شجاع را در آن هنگام که همت بر جان بازی برگماشت و حمله کرد چیزی نماید و کاری کشاید که دیگران را بخلوات چهل سال نماید و نکشاید اما اگر برای خدا و در دین خدا باشد و بی تکلف جان دادن بالاتر از همه کارهاست لاجرم جزای او این آمد که بل احیاء عند ربهم یرزقون فرحین بما آتٰهم الله بالاتر از این مرتبه چه باشد ؎ نان دهی از بهر حق نانت دهند ؛ جان دهی از بهر حق جانت دهند ؛ دیگر از اسباب شرح صدر پاک کردن دل است از صفات ذمیمه از حسد و عجب و کبر و ریا و بغض و کینه و حب دنیا و مال و جاه که نه برای خدا باشد چه ظهور آثار اینها سبب اثارت بخارات و دخانات ظلمانیه کونیه است که از زمین بشریت و نفسانیت برخاسته دل را مکدر و مظلم سازد و از انوار ایمان و توحید و علم و محبت و ذکر حق که اسباب شرح صدر اند خالی کرده ساحت سینه را تنگ و تیره گرداند ؎ تو کز سرای طبیعت نمیروی بیرون ؛ کجا بکوی حقیقت گذر توانی کرد ؛ و صدر و قلب در اصطلاح اهل معرفت دو عالم اند یکی از دیگری وسیع تر به مثال خانه که وی را صحنی و فضاے باشد چنانچه صورت عنصری حسی این دو عضو بران واقع است و چون خانه روشن بود لابد صحن خانه نیز روشن گردد و چون تارک بود و تاریک و هرچه بر قلب از عالم ملکوت وارد گردد از انوار اسرار پرتو آن بر صدر بتابد و روشن و فراخ گرداند این معنی در شرح فتوح الغیب زیاده برین شرح یافته است و از آنچه مذکور شد معلوم گشت که اسباب شرح صدر نور توحید و ایمان و علم و محبت و ذکر حق و احسان بخلق و شجاعت و طهارت قلب است و در مجموع این صفات اکمل و اتم و افضل خلق ذات بابرکات حضرت سید کائنات است صلی الله علیه وسلم و بعد از وی متابعان وی بر اندازه متابعت و هر که را قدم در راه متابعت بیشتر نصیبه وی از انشراح صدر و نورانیت قلب بیشتر قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی و لابد هر که پیروی یکی بکند و قدم بر قدم وی رود بیشک آنجا رسد که وی رسید اگرچه مقام وی عالی تر و جای وی بلند تر از همه است و آنجا که مقام اوست فرد و یگانه است و هیچ یکی با وی نه ؎ که در سدره جبرئیل از وباز ماند ؛ اما دائره وسیع است و مقام حوالی و حواشی دارد و هر نوریکه بروی می تابد و فیضے که میرسد پرتو و اثر آن بر دیگران می افتد و میرسد و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین خصوصًا بعلاقه محبت که مستلزم معیت است که المرء مع من احب فیض از راه درون و بیرون میرسد اگرچه در بیرون جدائی است ؎ آنجا که تو ئی کجا بود منزل ما ؛ در راه طلب شکست صد محمل ما ؛ لیکن شب و روز با تو یکجا بودیم ؛ ما بر در تو مقیم و تو در دل ما ؛ و صلی الله علی سیدنا المصطفٰے الامین محمد و آله و صحبه و اتباعه اجمعین ہداة طریق الحق و محیی علوم الدین ؛

الرسالة الثانیة والاربعون فی تحقیق البیان فی ایجاب الشکر المزید و استلزامه لحصول المحبة و التوحید

شهوت

اللہ ورسولہ۔ زبان قال وحال از شکر نعم حضرت ذوالجلال والامتنان وسائط ووسائل قاصر وکال است وچون شکر گفتن منعم سبب مزید نعمت واستجلاب رحمت ست فائدہ آن راجع ہم بشاکر خواہد بود وذات منعم ازان مستغنی ومن یشکر فانما یشکر لنفسہ ومن کفر فان اللہ غنی حمید وہم از کمال رحمت ورافت اوست بر بندگان کہ ایشانرا بشکر نعمت امر فرمود تا سبب مزیدان گردد وبیواسطہ شکر نیز میتواند کرد اما رحمت بہانہ جوست ہمہ از وست چہ نعمت وشکر وچہ زیادۃ اما این انعام واکرام دیگر است کہ بندہ را وجود می نہد وفعل اثبات میکند وفعل اورا جزائے میدہد تا بتمام رہین تقصیر وغریق تشویر نباشد وبایمعنی است اشارت بعضے مردم کہ در تفسیر کریمہ لہم اجر غیر ممنون بعد از تفسیر آن بغیر مقطوع گفتہ اند کہ ممنون از منت است یعنی اجر بندگان چون جزاے کردار ومزد کار ایشان ست بی منت است این سخن اگرچہ راہی بمذہب اعتزال دارد ودر نظر موحدان عمل واجر ہمہ فضل مولی تعالی وموجب صد ہزار منت او سبحانہ بر بندگان وبندہ بہرحال رہین منت وممنون کرم اوست غیر ممنون چہ معنی دارد اما چون مولی بندہ را ہستی بخشیدہ فاعل مختار آفریدہ وعملی بوی اسناد کردہ ومستحق جزای آن گردانیدہ وگفتہ شکر از شما ومزید از من وعمل از شما وجزا از من این نوعی از تکریم وموجب سرفرازی وبندہ نوازی اوست ودر حقیقت ہم بقدرت اوست ومقصود اظہار کمال وجاہ وجلال خود است کہ بندہ را از خاک بر دارد وکارخانہ قدرت بوی سپارد وبرمثال بادشاہان وللہ المثل الاعلی کہ بندہ را بنوازند وبر روی کار آرند ومدعی ومستحق عنایت سازند وشریک دولت گردانند بندہ اگر از خود دعوی ہستی واستحقاق کند واجر عمل طلبد مذموم ومردود بود اما فعل مولی تعالی واسناد عمل بوی واثبات جزا بر عمل وی ممدوح وموجب تکریم وانعام او باشد از اینجا سر امر ونہی وکن مکن وتعلیق اجر وثواب بدان منکشف گردد نازک است این سخن واگرچہ بنظر ظاہر از روے مجاز است ولیکن مجاز چون آخر کار حقیقت وعلت غائی اوست حقیقت حقیقت وسر سر است ومقصود ومنتہاے کار ہست از اینجا گفتہ است آنکہ گفتہ است

ہر حقیقت کہ کنہ آن خواہی ؛ ظاہر اندر مجاز خواہد بود ؛ لا الہ الا اللہ

این سخن نامشخص نامفہوم نزد عقل کہ جز ذوق ووجدان بکنہ آن نرسد از کجا آمد وبرای چہ آمد مقصود بیان آن بود کہ سر وحکمت امر کردن بندہ بشکر وآنرا سبب مزید نعمت ساختن چیست باری ہرچہ بود گذشت اینجا سخن دیگر است نزدیک بمتفاہم اہل عرف کہ چون بندہ شکر نعمت حق میگوید وی تعالی نیز شکر میگوید چنانچہ فرمود واللہ شاکر علیم واللہ غفور شکور وشکور یکی از اسمای الٰہی تعالی است من کان للہ کان اللہ لہ بعد از تاویل وی بآنکہ مراد توفیق شکر وعطای جزاے اوست در اینجا رمزیست کہ چون شکر بندہ سبب مزید نعمت حق است مر بندہ را شکر وی تعالی باید کہ سبب مزید محبت بندہ وطاعت گردد مر وی تعالی را تا سر یحبہم ویحبونہ عیان گردد ومقرر است کہ محبت تا بہ یگانگی نرسد نایستد محبت با بیگانگی جنگ دارد پس شکر بہ محبت کشد ومحبت بیگانگی انجامد وبیگانگی سر توحید پیدا آید

یحبہم ویحبونہ چہ گفتار است ؛ بزیر پردہ مگر خویش را خریدار است ؛

از اینجا روشن گشت کہ حاصل توحید غلبۂ محبت وظہور یگانگی است کہ در نظر شہود جز محبوب را وجود نماند اگرچہ غیر باشد اما غیر نمانیست الفقر اذا تم ہو اللہ این معنی دارد وبعضے عرفا ارباب تمکین گفتہ اند التوحید شہودی لا وجودی کہ گفتہ اند کہ در روح انسانی این خاصیت نہادہ اند کہ ہر چیز را کہ

دوست دارد و دوستی آن چیز بروی غلبه آرد عین وی گردد بهمین معنی که غیر محبوب از نظر شهود وی ساقط گردد انا لیلی و لیلی انا
درین مقام است و آنکه گویند وجود یکی است و موجود یکی است و موجود جز یکی نه و غیری در میان نه و گویند ؎ کجا غیر و کو غیر
و کو نقش غیر ؛ سوی الله والله ما فی الوجود ؛ حکایتی دیگر است آنجا اطلاق اتحاد و یگانگی نیز مجاز است شاید که حقیقت حال
همین باشد اما طریقه اول اوط و احفظ است والله اعلم سخن بجای عجب کشید تا اینجا آمدن حاجت نبود و بدان کاری
نداشت طغیان قلم تا باینجا کشید و چون سخن باینجا کشید خاموشی به و دم نازدن بهتر اما نکته در سخن نخستین بخاطر رسید اشارت
بآن ضرور است و آن اینست که شکر سبب مزید نعمت است اما بنده باید که بشکر گفتن این معنی در نظر ندارد که شکر گویم تا نعمت
زیاده گردد اگرچه در معامله ظاهر ایمان و شریعت روا است که کسی کاری کند و بحکم وعده صادق نظر بر مزد وی دارد حسابی است
اما بر طریق اہل صفوت و معرفت کوتاه بینی است و نقصی تمام دارد و این شخص عاشق نعمت است نه منعم بلکه بحقیقت عاشق
نفس خود است ؎ آنها که کام دل طلبند از شکر لبان ؛ شک نیست عاشق اند ولی عاشق خود اند ؛ و باین طریق مشکل
است که سبب مزید نعمت هم گردد و اگر گردد بر اندازه همت و عمل وی گردد شکر باید که بمحبت ذات منعم بود بی ملاحظه نعمت اگرچه
بوجود نعمت است اما نعمت منظور نه این نعمت که در حال دارد چه جای آن نعمت که در زمان آینده اندیشد و چشم طمع
بران دوزد چون شکر برای منعم شد وی بدست آمد همه حاصل شد من له المولی فله الکل و آنکه ارباب ظاهر تفسیر شکر
کنند که هو تعظیم المنعم او نه منعما ازینجا نیز همین معنی باید فهمید ای لذات المنعم لا لانعامه فافهم و چون عارف را این حال
پیدا شد همیشه در شکر خواهد بود و شخص اول گاهی باشد گاهی نباشد یارب مگر نظر بر نعمتهای باطن و الطاف خفی بر گمارد
که آن دائمی است هرگز منقطع نگردد باوجود آن طالب نعمت دیگر است و عاشق منعم دیگر اگرچه خوشی و شادی نعمت از حیثیت
اضافه و نسبت بمنعم پایه بلند و مقامی عالی است اما درجه فرح و سرور بذات منعم عالی تر از آن است قل بفضل الله
و برحمته فبذلک فلیفرحوا بیان حال عموم طالبان و سالکان است اما حال سرور محبان و سلطان محبوبان صلی الله
علیه و سلم دیگر است و ازین جهت فرمود فلیفرحوا و نگفت فلتفرح یعنی ای خوشی دیگران بوجود نعمت و فضل و رحمت من
باشد شادی تو ای محب خاص و ای محبوب مخصوص من باید که بمن باشد نه بنعمت من که من منعم و نعمت من از من است
نه من چون من ترا باشم همه نعمتها ترا باشد و در نعمت عدد و شمار را دخل است اگرچه بیحد و بیشمار باشد اما اینجا که منعم عدد و شمار
را گنج نبود اما همه عددها و شمارها دران مندرج است خدای یکی بی مانند از شمارهای پراگنده و کردارهای پریشان
جدا و یکتا سازد و بتجلیات جمال وحدت یک دل و یک روی گرداند

جلوه بست

الرسالة الثالثة والاربعون بتحقیق الدعا والاستمداد بلسان القال والحال والاستعداد

الله و رسوله. دعای ذات آن گزیده صفات از برای حصول سعادات و برکات در تمامه حالات خصوص دعای فتح و
نصرت و رجوع بدیار مالوف بخیر و برکت که درین ایام مطمح نظر و مرعی همت است شامل اوقات و احوال است شرمندگی
ازانست که چرا زود باجابت نمی رسد سببش آن خواهد بود که پروردگار تعالی هر چیز را وقتی معین نهاده و تقدیر فرموده است

۳

ع تا در رزہ سد نوبت ہر کار کہ ہست ٭ سودی نکند یاری ہر یار کہ ہست ٭ دستحاب الخیر لہ مط فاذا جاء الابان بخی اینجا شاید کہ
رزہ نہا برسد کہ چون تقدیر ہست باز دعا چیست اگر تقدیر رفتہ است کہ این کار شدنیست خواہ شود دعا کنند یا نکنند
جواب تقدیر رفتہ است کہ این کار شدنیست اگر دعا کنند باز اگر گویند کہ اگر تقدیر بوجود دعا رفتہ است بوجود خواہد آمد
آدمی را دران چہ دخل است جواب تقدیر بوجود دعا از آدمی رفتہ است کہ خواہد کرد و دعا را سبب اجابت ساختہ اند
و تقدیر منافات بعالم اسباب ندارد و چندین اسباب کہ در عالم بوجود می آید و مسببات پیدا می گردد ہمہ بہ تقدیر الہی
است آتش کہ می سوزد نہ بے تقدیر وی می سوزد و وی تعالی آتش را سبب سوختن ساختہ است تقدیر ہمہ را
شامل است تحقیق این سخن بہ اثبات اختیار مر بندہ را و تطبیق آن بتقدیر باز میگردد و این سخن دراز است و آن اہل
بہ بحث و گفت گو ست کہ حوصلہ ایمان را تنگ و تیرہ گرداند جملہ ازان در بعضے رسائل کہ درین باب نوشتہ شدہ گفتہ
شدہ است اما اینجا میگویم کہ صاحب ایمان را باین سخنان چہ کار است ایمان می باید آورد بہر چہ گفتہ اند و خبر دادہ اند
اگر وید داگر ایمان برین موقوف میدارند کہ اگر بفہم ما در آید و معقول ما شود ایمان می آریم زہی ایمان و زہی عقل تو ایمان
بیا بہمہ معقول تو خواہد شد و چنان در دل خواہد نشست کہ ہرگز بیرون نخواہد رفت ع از درونم نمی روی بیرون ٭
در گرفتی درون بیرون را ٭ ایمان خود تصدیق کردن است و اقرار آوردن نہ بحث کردن و جدل نمودن اگر فرمایند کہ ہر چہ
میشود بخلق ما و تقدیر ما میشود گوئیم آمنا و صدقنا و اگر گویند ہر چہ ہست بفعل شماست و باختیار شماست گوئیم سلمنا
ہمہ از ماست باز اگر گویند نیکی از ماست و بدی از شماست گوئیم نعم ہمچنین است الخیر کلہ بیدیک والشر لیس الیک گی
اینست دایمان این باقی ہمہ جہل و جنون است ع من نہ چون و چرا دم کہ بندہ مقبل ٭ قبول کرد بجان ہر سخن کہ
جانان گفت ٭ و اگر بفہمانند بر حقیقت این سر اطلاع بخشند آن فضلے دیگر است و مرتبہ دیگر و خود گویند کہ این سر درین
جہان بر کسی نکشاید مگر در آنجہان کہ پردہ از روی کار برافتد و عیان گردد کہ حقیقت کار چیست ع ہست از بین سود
گفتگوی من و تو ٭ چون پردہ برافتد نہ تو مانی و نہ من ٭ لمن الملک الیوم للہ الواحد القہار ٭ درین جہان اینقدر فہم و عقل
بس است کہ فہم و عقل اوامر و نواہی شرع تواند کرد بعد ازان کار گردد خاموش نشست اکنون دعا باید کرد و باجابت آن
چشم داشت بقصد امتثال امر و امید وعدہ صادق چنانچہ فرمود واسئلوا اللہ من فضلہ وادعونی استجب لکم ان الذین
یستکبرون عن عبادتی سیدخلون جہنم داخرین مراد بعبادت درینجا دعاست عجب از طالب مشغوف کہ مولی کریم منعم باین
تاکید و مبالغہ گوید کہ بخواہ و بطلب تا ہر چہ خواہی و بطلبی بدہم و وی صبر کند و نخواہد نطلبید و زیادہ بران گفتگو و بحثی در میان

۴

آرد گدایان ناخواندہ بر در کریمان ہجوم میکنند و غلو می آرند بعد از خواندن و امر کردن خود چون صبر توانند کرد ع چیست
ادعونی کدام ست اسئلوا ٭ گرمی خواہد گدایان را غلو ٭ آہ و نالہ بر درش چندان کنم ٭ تا بخود آن غنچہ را خندان کنم ٭ از دعا
نبود مراد عاشقان ٭ جز سخن گفتن بآن شیرین دہان ٭ گر اجابت کرد شان فہو المراد ٭ ورنہ با دیدار نقد آیند شاد ٭
در کنند لذت آن بیشتر ٭ بہر تقریب سخن بار دگر ٭ و دعا کار تمامہ اولیا و انبیا و ائمہ ہدی و پیروان ایشان ست
و سرور انبیا در تمامہ اوقات و احوال از خوردن و خفتن و نشستن و خاستن در سفر و حضر و غم و شادی دعا ہا میکرد و

در هر کاری دعای مخصوص داشت و محدثان که حافظ اوضاع دین و ملت و ضابطان اقوال و افعال حضرت نبوت اند
انها را ضبط کرده و فراهم آورده و جمع نموده اند از انجا باید طلبید اشت نعم اگر یکی را ذکر استیلا یابد و در غلبه ذکر فرصت دعا کردن
و درخواستن نماند آن حالتی دیگر است و بحقیقت آن نیز قسمی از دعا و سوال و طلب است و در حصول مقصود بالاتر از دعا و
سوال اوست من شغله ذکری عن مسئلتی اعطیته افضل ما اعطی السائلین فرمود هر که باز دارد وش ذکر کردن مرا از سوال کردن
از من بدهم او را زیاده تر از انچه بدهم سوال کنندگان را باز قرآن عظیم بالاتر از همه است و فرموده هر کرا قرآن از ذکر باز دارد بدهم
او را بیشتر از انچه بدهم ذکر کنندگان را و خود ذکر جزوی از قرآن و لمعه از انوار اوست و اختیار مشائخ مریدان را و امر کردن بذکر
واحد بجهت آنست که وی سر توحید را که در دل آدمی کامن است پوشیده هیج انگیزد و برمثال برانگیختن آهن آتش را از سنگ و لیکن چنانکه زود
پیدا میگردد زود هم تواند که برود شیخ شیوخ زمان خود شهاب الدین عمر سهروردی قدس الله روحه فرمود که نقش توحید در دل از ذکر
زود می آید و زود میرود و انچه از کثرت تلاوت می نشیند دیر بوجود آید و دیر پاید و عظیمتر بود باز وقتی دیگر خاموشی زبان حال میگردد
و ایستادن در حضرت کریم وهاب عم نواله و کثر افضاله بعجز و ناتوانی و اظهار فقر و نامرادی بالاتر از ان ست که بزبان تقریر نماید چه معلوم است
که زبان شکسته بنده چه تقریر تواند کرد و چه قدر درخواست کند و چه چیز در حوصله همت او گنجد و در صورت سکوت کار مفوض بعلم الهی
وجود نامتناهی اوست و علم الهی بکنه حال بنده محیط گشته و سعت جود وی او را در گرفته بجای رساند که بصد دعا نرسد بنده را
چهار صفت است فقر و ضعف و عجز و خواری و پروردگار تعالی و تقدس را در برابر آن چهار صفت است غنا و قوت و قدرت و
عزت و نزد اهل معرفت صفات بنده آئینه صفات حق اند یعنی چون بنده بصفات خود متحقق و ثابت گردد انوار و آثار صفات
الهی در وی پیدا آید پس چون بنده این چهار آئینه را از چهار سوی حال خود گرفته محاذی جناب کبریا بایستد لابد انوار و ظلال
صفات حق دران بتابد و تاریکی بروشنائی بدل گردد و تبدیل نه بان معنی که صفات حق بجای صفات بنده نشیند و بنده متصف
بصفات حق گردد حاشا صفات حق هرگز از ذات مقدس انتقال نماید و در جای دیگر حلول نفرماید بلکه سایه آن و پرتوی
از ان در ینجا افتاده زنگ ظلمت زدای باطن وی گردد باز دعای دیگر است بزبان استعداد که خواهش و سوال بنده نه بزبان
قال بلکه بزبان حال نیز در آنجا دخلی نیست و اگر این را دعا و سوال بزبان حال اعتبار کنند درست است اما ما زبان حال آنرا
داشتیم که بنده زبان سوال بسته بدرگاه جود و موهبت حال عجز و فقیری خود را وا نماید و بزبان حال انچه بزبان قال می باید گفت
میگوید و این مناسب تر ظاهر تر است زیرا که استعداد بالاتر از حال است و استعداد حال و صفت بنده نیست و در اینجا سوال و طلب
که متعلق باختیار بنده باشد قطعا نه همان استعداد که بزبان حکمت عبارت از تهیؤ و قابلیت اوست و نزد اهل عرف عام آنرا
بخت و طالع گویند و در زبان شرع انچه در نصیب و قسمت او نهاده اند اقتضای کمال خاص و وصول بمقامی مخصوص کند
و گویند که دعای که متحتم الاجابت است همین دعا بزبان استعداد است زیرا که تقدیر الهی بران رفته است که او را تا بانجا که
نصیب او نهاده اند برساند و کرم الهی تعالی بضمانت آن ایستاده طلبد یا نه طلبد خواهد یا نخواهد و ما من دابة فی الارض
الا علی الله رزقها اکنون معلوم شد که حال آدمی همیشه در درگاه صمدیت حق طلب و سوال است نطلبد چه کار کند و کجا رود
و از که طلبد و هو رب العالمین الم چه طلبد و چه چیز است که بهترین چیزها و دوست داشته ترین چیزها نزد خدا است که باید طلبید

احب الدعاء

در حدیث آمده است که سید رسل صلوات الله وسلامه علیه وعلی آله بعم خود عباس بن عبد المطلب گفت یا عباس یا عماه احب
ما یسأل الله العافیة فرمود محبوب ترین چیزها که باید سوال کرد از خدا عافیت است این سخن در نظر اهل عرف مختصر نماید که از
عافیت جز بمعنی تندرستی و بر پا بودن قوت بنیه نفهمند ولیکن بعرف خواص واخص خواص مفهوم آن عظیم ست وشامل تمامه
نعمتهای ظاهر وباطن ست و بتحقیقت این حدیث از جوامع الکلم واز خصایص کلام حضرت خاتمیه محمدیه است علیه من الصلوات
افضلها ومن التحیات اتمها واکملها وعافیت بعرف اهل خصوص سلامت از تمامه آفات ونقائص دنیا وآخرت ست بالاتر و
تمام تر از این چه باشد ونزد اخص خواص عافیت عبارت از سکون القلب مع الله است در هرچه دل با خدا آرام گیرد جمع گردد
عافیت است عامه را آرام دل وجمعیت خاطر در تندرستی ومال ومنال ولذات وشهوات بود ودیگران باشند که ایشان را در این
اشیاء ودر اضداد آن حال بر یک منوال بود ودر نسبتی که با خدا دارند فتور نفتند واز دائرهٔ حقانیت بدر نروند معنی یکسان
بودن و بر یک منوال بودن حال در بعضے رسائل که در بیان صبر ورضا نوشته شده بیان کرده شده است این نکته که گفته شده
که در نسبت فتور نیفتند وحق از دست نرود بیان آن علی الاجمال میکند والتفصیل هنالک خدای مهربان بخشاینده در جمیع
احوال واوقات عافیت ظاهر وباطن روزی کناد ونعمتهای حسی وعقلی بر مزید داراد وتمامهٔ مشکلها را آسان گرداناد وعاقبت جمیع کارها
بخیر باد آمین

الرسالة الرابعة والاربعون طی لسان القلم ببیان معنی قولهم لا راحة الا فی القدم والعدم

الله ورسوله. از احوال خود چه نویسد که بر جان این ضعیف غمی واندوهی بر گماشته اند که راحت وشادی گرد سراپردهٔ آن حال
مجال عبور ندارد ونمیداند که علاج آن چیست نی نی علاج آنرا شناخته ونسخهٔ ترکیب آن در دست دارد اما در کیفیت ساختن
وآنرا بکار بردن درمی ماند وبتحقیقت آدمی زاد را دنیا با این همه محنت وگرفتاری چه جای شادی وآزادی ست شادی وآزادی اگر خواهد
بود در نیستی ونامرادی خواهد بود که در آنجا هیچ اراده وآرزو نباشد تا در بنده صفت اراده باقیست گرفتار ست وسراسر اندوه وهمیشه
در آزار است چه اراده متعلق بمراد خواهد بود وحصول مراد محال تا گفته اند حقیقة او مبالغة الله اعلم که اراده وآرزوی قرب و
وصال نیز نماند مگر اراده نیستی ونامرادی که در معنی ترک ونفی مراد ست ارید ان لا ارید که گفته است اینمعنی دارد وآنکه اینمعنی نفهمید
گفت اراده عدم اراده نیز اراده است این سخن را بیانی ست شافی که در رساله ترک تدبیر واختیار بهتر از این گفته شده ست
را آنجا باید نگریست وبالجمله بنده بودن وبمراد دیگری زندگانی کردن وبتمام از خود تهی شدن کاری سخت دشوار ست وگفته اند
لا راحة الا فی القدم او العدم مراد بعدم آن حالت ست که پیش از قدم نهادن بعرصه وجود داشت وبعد از در آمدن در دائرهٔ
وجود خود همیشه مقید بسلاسل وجود واحکام وآثار او خواهد بود چه درین دنیا وچه در آن عالم وهرگز بعد از این روی عدم نخواهد
دید و بوطن اصلی که عدم سابق است رجوع نخواهد نمود ٭ بصحرای عدم خوش خفته بودم ٭ مرا با نیستی خویش خوش بود
از آن خواب خوشم بیدار کردی ٭ ندانم تا ترا زین چیست مقصود ٭ عزیز من غلبهٔ احکام وجود وسطوت سلطان قدرت بحدیست
که اعدام را نیز آرام نیست وهمیشه در جوش وخروش اند ومنتظر وقت نشسته وگوش بر آواز کن فیکون نهاده که کے حکم در رسد

تا در حضرت وجود حاضر آیند این همه بلا بر سر امکان است راحت حقیقی و آرام تحقیقی جز در مرتبه امتناع نیست و ممتنع الوجود آنست که هرگز آرزوی وجود ندارد آفت وجود را بدان راه نیست عدمی که هرگز روی وجود نه بیند او ست و آنکه گفته است: ارید عدماً لا وجود له این عدم را خواسته هست و گفتند این آرزوی محال است گفت هر کسی را آرزوی محال است مرا این آرزو ست آرزو داشتن عیب نمی باشد و بعد از نومیدی ازین آرزو تنزل ازان مرتبه این آرزو مبارک هست که گفته است ؎ خالقا تا این شکم در باطن است ؛ راه جانم سوی تو نا امین است ؛ یا بحکم شرع در کارش فگن ؛ یا بکلی در نمک سارش فگن ؛ اشارت بعدم و فنای کرده است که درویشان بدان نشان میدهند و بحقیقت بنای تمامی این کار بر سه فنا نهاده اند فنا از خلق که وجود و عدم و مدح و ذم و منع و عطای ایشان همه مساوی گردد و فنا از هوای نفس که در ظاهر و باطن تابع امر و نهی شریعت شود که لا یؤمن احدکم حتی تکون هواه تبعاً لما جئت به و فنا از اراده که هیچ آرزو و اراده در باطن جز شهود فعل حق و اراده وی نماند و بالجمله فنا عبارت از فنای .....

احکام بشریت و انطفای نایره نفسانیت است و این راهم در ابتدا سبب حکم شرع در کار بودن هست که تا تابع حکم شرع نشوند هوای نفس نمیرد و فنای احکام بشریت وجود نه پذیرد و این حال با وجود آنکه ایمان داریم که جمعی را حاصل هست حیرانیم که چگونه حاصل میشود راه رسیدن بدان شناخته شده و کاریکه بدان حاصل گردد دانسته و بقدری ورزش آن نیز کرده تمام شدن این از محالات عادی مینماید و نا امیدی ازان غالب و با وجود آن نا امید نباید نشست شاید که فضل حق کار خود کند و اگر امروز نکرد فردا کند ؎ هله نا امید نباشی گرت آن یار براند ؛ گرت امروز براند نه که فردات بخواند ؛ و اگر فردا نشد پس فردا شود مراد بفردا روز قیامت داشته ایم و پس فردا ابد که منتهای درجه امید ست مبدا آن هر دمیکه در حیات بزند پس ازان دم آخر بعد ازان قیامت و حشر و نشر و در آمدن در بهشت و آخر آنرا نهایتی نیست که ابد عبارت ازان است پس طالب همیشه در امید ز ولایت نا امیدی کجاست درد ما ازلی و ابدی است که گفته است اینست دست در دامن امید باید زد و بیم آنکه مبادا از دست رود باید داشت و جدّی باید نمود و گریه و زاری کرد و آه و واویلا زد تا آخر چه روی نماید و عاقبت چه پیدا آید عاقبت بخیر ست انشاء الله تعالی

الرسالة الخامسة والاربعون اظهار الحسرة والاستبعاد بتقصير النفس في اصلاح المبدء والمعاد

الله و رسوله حسرت نامه بنده مهجور مبعود که در عین نیستی و فنا گرفتار هستی و وجود مانده و در تفرقه و تردد آثار آن در میانه راه هایم و حایر افتاده است و قوت و یارای آنکه بپا مردی همت بجانب علو پرواز تنگنای عالم زور در گذشته در فضای عالم نور افتد و یکسر از قید هستی رهائی یافته در خلوت وحدت و جمعیت آرام یابد و نه روی و رای آنکه بتمام در حضیض سفلیات افتاده و العیاذ بالله در مقام غفلت و تغافل گذرانیده آسایشی یابد و از لذات این عالم تمتعی گیرد باری بنقد از غم و اندیشه و تذبذب و تردد خلاص گردد ؎ نه با تو دست هوس در کمر توان کردن ؛ نه آرزوی تو از دل بدر توان کردن ؛ عزیز من شکست کارخانه وجود و ضعف دماغ بشریت و تنگی حوصله وقت بجای رسیده است که از تصور تعلق و اختلاط و صحبت نفس و خلق دم باز می گیرد و از بیم می پاشد و با وجود آن خواه بحکم بشریت و ناتمامی فنا و نارسیدن بمقام تمکین یا بزور و غلبه قهرمان قضا و قدر از تعلقات گریز ندارد و نیم مرده در حکم لا یموت و لا یحیی افتاده می باشد مشکلی بالاتر ازین نیست تا چگونه آسان گردد

وبچه حال ازین کشاکش بیرون آید ؎ زین گونه که ز قضا و قدر در کشاکشم ٭ در حیرتم که کار من آخر کجا کشد ٭ سابقه نهاده اند
که خاتمه فرع آنست نظر بران دارد که آن چیست اندوه ابد و شادی ازینجا خیزد اگر بجانب اندوه رود هرگز روی شادی نه بینند و اگر
بشادی آیند و فارغ نشینند از همه اندوهها بر آیند الحال خود اندوه و شادی و بیم و امید بهم است تا آخر هرچه قرار یابد گویند
که نشان سعادت آنست که مدت حیات اندوه و بیم همراه بود و چون دم آخر رسد شادی و امیدواری روی نماید مشکلی دیگر
در کارخانه نفس و طبیعت آدمی آنست که با وجود علم و دانش و ایمان و ایقان چون نوبت بعمل رسد در ماند نزد شهوت
نفس آن همه دانسته نادانسته گردد و هرچه یاد بود فراموشی پذیرد ؎ چشم باز و گوش باز و این ذکا ٭ خیره ام در چشم بندی
خدا ٭ ای عجب چون می نه بیند روی شاه ٭ عالمی پر ز آفتاب چاشتگاه ٭ و اگر فرضاً عمل بوجود آید در تحقیق صدق و اخلاص
در ماند و بعد از وجود اخلاص صد خطر دیگر در راه است که المخلصون علی خطر عظیم اینچنین راهی پرخطر در پیش چگونه توان رفت
و بسر برد و از صعوبت این راه است که بیطاقتی مینمایند و شکایت میکنند و میگویند ؎ ز راه میکده یاران عنان بگردانید ٭
چرا که حافظ ازین راه رفت و مفلس شد ٭ و با وجود این صعوبت و اشکال اگر آسان گردانند این همه راه دور و دراز به یک قدم
میتوان طی کرد چنانکه گفته است مصرع یک قدم بر نفس خود نه دان دگر در کوی دوست ٭ سبیل آنست که از سختی و نرمی
و دشواری و آسانی و رسیدن و نارسیدن و دیدن و نادیدن همه باید چشم بربست و کاری کرد شبا شب رفت که تا چون
صبح بدمد ببینم که این کشتی تا کجا رسیده باشد و اگر نه باین روش و رفتار و بپای اختیار قطع این راه و رسیدن بدرگاه
سخت دشوار می نماید ؎ لیک بپای تو رود هر که رود بکوی تو ٭ یعنی توفیق تو و تیسیر و همت بخشی تو و دستگیری تو باز می بینم
سخن بجای دیگر میکشد و در ورطه دیگر که کاوش معنی جبر و اختیار است می اندازد و اگر در وی افتم سخن دراز گردد چنانکه از ربط
و ضبط بیرون رفته است بیشتر و دورتر میرود و در این مسئله نیز می باید تغافل زد و اغماض کرد و زبان بست و دست بدامان
امر و نهی زد و بنده بود و کار کرد و خود بیشک و شبه امر و نهی در دین آمده و در آدمی قوت فهم خطاب ابداع یافته و حالتی دیگر
که بدان کار تواند کرد و یکجانب فعل و ترک را ترجیح تواند نمود در وی پیدا شده دیگر توقف چیست و حجت هیچ کاری بر کشف این
حقیقت موقوف نیست و خود گرفته اند که درین نشاء انکشاف آن ممکن هم نیست و مصلحت نه تا چون صبح نشور در دمد جمال
الٰهی بی پرده به بیند حقیقت هر چیز منکشف گردد و هرچه هست در پرتو آن نور روشن شود ؎ آن مه چو نقاب از رخ خود
بگشاید ٭ بی پرده ببام خانه بالا آید ٭ هر سر که بتاریکی شب پنهان بود ٭ در پرتو روی او عیان بنماید ٭ اگر مقصود کار رست
راهی راست تر ازین نیست و اگر غرض حیله گری و بهانه جوئی و حجت ست آن دیگر است الله ربی و ربکم فاعبدوه هذا صراط مستقیم
امروز خود پرده که غفلت فرو هشته اند و اکثر آدمیان و اگر مبالغه کنند همه بنفس و دنیا و خلق گرفتار آمده خبر ندارند و هیچ نمی اندیشند
که آخر کار چیست ؎ فسوف تری اذا انجلی الغبار ٭ افرس تحتک ام حمار ٭ باش تا پرده براندازد جهان از روی کار ٭
آنچه امشب کرده فردات گردد آشکار ٭ بنای کارخانه سلوک بر سر فنا نهاده اند نخست فنا از خلق که سود و زیان و ستایش
و نکوهش و بود و نابود ایشان همه یکبارگی از نظر بیفتد دوم فنای نفس که در نهان و آشکارا پیرو و فرمان بردار امر حق گردد
و در همه چیزها کار بفرموده شریعت کند سوم فنای آرزوها و خواهشها که هیچ آرزوی و خواهش در درون نماند

جز خواهش و آرزوی حق و طلب رضای او و شوق دیدار او جل و علا و تعالی و تقدس تفصیل اینست که فرموده اند مجمل و خلاصهٔ آن
همه فنای نفس است چون فنای نفس حاصل شد همه شد سلطان العارفین بایزید بسطامی چون بدرگاه رسید در بر روی او
بربستند فریاد برآورد که کیف الطریق الیک یا بار خدا فرمان آمد دع نفسک و تعال بیرون بگذار نفس خود را و درون در آی که بیست
که نفس بگذار و بگذار ایم اگر او بگذارد ؎ نفس را هفصد سر است و هر سری ٭ از فراز عرش تا تحت الثری ٭ باید دانست
که گذاشتن نفس بگذاشتن صفات اوست از عجب و ریا و بغض و حسد و کینه و عداوت و ناز و نخوت که این همه تاریکیهاست
چون تاریکی رفت روشنی پدید آمد الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور الله نور السموات والارض نه چنانچه
حشویه روزگار میگویند ما نیستیم همه اوست و این همه را توحید نام کنند و باین بهانه از دایرهٔ امر و نهی بیرون آیند و هرچه
خواهند بگویند و هرچه خواهند بکنند و خود را درویش و صوفی نام نهند ع بدنام کنندهٔ نکونامی چند ؎ سخن وحدت انگه
از عامی ٭ زان چه خیزد بغیر بدنامی ٭ اعاذنا الله من ذلک و اگر فنای نفس دست ندهد باری از و راضی و خشنود
نباشد که سر همه بدیها رضا و خوشنودی از نفس است و هیچ دانائی باین سودمند نبود و هیچ نادانی بالاتر ازان نه الذین ضل
سعیهم فی الحیوٰة الدنیا وهم یحسبون انهم یحسنون صنعا امروز هر کس بخیالی و گمانی بفریب نفس از خود راضی و بخود مغرور است
علما بعلم و عمل و امرا بمال و منال و درویشان بحقائق و معارف و زاهدان بزهد و ریاضت و عابدان بطاعت و عبادت
و اغنیا بجود و سخاوت و فقرا بصبر و قناعت این همه نیک و پسندیده است اگر از آلایش نفس و اوصاف او پاک شده
باشند ولی آن همه تیره و کدر است و بآن آلایش و تیرگی مشکل که محل قبول و سبب وصول گردد اما با وجود آن از عمل نیک
دست نباید داشت و بیکار نشست و ظلمت نفس را از نورانیت عمل خالی نباید داشت تا باری از مزج و خلط نور و ظلمت
مانند ظل که نور ثانی است حالتی متوسط بین بین بوجود آید کار باید کرد و اگر عجبی و ریائی راه یابد ازان استغفار باید کرد و در دفع
آن بنفس مجاهده نمود آخر بنورانیت عمل و استقامت و استدامت مجاهدهٔ نفس صدق و اخلاص رو خواهد نمود و ظلمت بنور
و غیبت بحضور بدل خواهد شد ؎ نفس رام تست هر که نور یالا بر تو تافت ٭ سایه زیر پا بود هر گه که بر تارک خور است ٭
از شیخ شیوخ زمان خود شهاب الدین عمر سهروردی قدس الله روحه پرسیدند که چه کار کنیم اگر عمل میکنیم ریا راه می یابد
و اگر نمی کنیم بیکاری نشینیم فرمود اعملوا و استغفروا کار کنید و از ریا استغفار کنید خصوص فرائض و واجبات که البته باید کرد
اگرچه دران نفس دخل داشته باشد و عجب و ریا راه یابد و اینست معنی آنچه گفته اند که ریا را در فرائض دخلی نیست ؎
کار کن کار و بگذر از گفتار ٭ کاندرین راه کار دارد کار ٭ مصرع مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد ٭ آدمی را درین کارخانه
برای کار آفریده اند جزا در خانهٔ دیگر خواهند داد و هرچه اینجا بکارند آنجا بدروند الدنیا مزرعة الآخرة اینست ؎ از
مذاهب مذهب دهقان خوش است اے مولوی ٭ مذهب دهقان چه باشد هرچه کاری بدروی ٭ و بحقیقت هر عمل را
در دنیا نیز جزائی هست و هرچه با آدمی زاد میرسد از نیک و بد و اندوه و شادی و بستگی و کشاد همه پاداش کردار اوست
اما لازم نیست اینجا یابند و هم بیابند و ببینند و هم نه بینند و آنجا البته بیابند و ببینند و بهترین جزائیکه در دنیا مطلوب
صادقان است مزید توفیق عمل و صدق طلب و انشراح صدر و فراخی وقت و نورانیت باطن و بیداری دل

وزیادتی شوق است حق جل وعلا ابواب حسنات ومرضیات چنانچہ مفتوح داشتہ است دارا د و توفیق کارہای کہ سبب دوام دولت وسعادت دوجہانی وکمالات حسی وروحانی ہست. وزبروز افزون گرداناد بمنہ وکرمہ والعاقبۃ بالخیر

الرسالۃ السادسۃ والاربعون حرقۃ الجنان بتمنی الکشف والعیان

اللہ ورسولہ ـ بارہا سینہ جوش زند ودل خروش کند تا از احوال درون چیزی بیرون افگند وکیفیت احوال کہ نتوان گفت بگوید ساعتی نگذرد کہ شغلی دیگر پیش آید وحال بگردد وآن جوش وخروش فرونشیند وبیشتر ازانچہ از احوال روی دادہ ومعانی کہ در دل فرود آمدہ بود از یاد رود واگر نرود آن ذوق ولذت کہ در آنوقت ودران حال داشت نماندبی ذوق چہ نویسد کہ رونق سخن در ذوق ہست اگرچہ ذوق در سخن نیاید اما پرتوی ازان بر سخن افتد کہ سخن را چاشنی دہد ورنگین ساز د ولذت بخشد ودلنشین گرداند وقتی دیگر قلم بعد او ست گیر د خواہد کہ سخنی انشا کند روی ندہد چندانکہ سعی کند بسر انجام نتواند داد بہ بیچارگی قلم از دست نہد وخاموش نشیند کاش ہمدران وقت کہ ذوق روی نمودہ وجوش زدہ بود چیزی می نوشت عجب چون سخن آمد نوشتن نتواند وچون نوشتن خواہد سخن نیاید ومانع قوی از ارسال عریضہ اینست وقتی حرفی چند از کیفیت حال بطریق ارتحال نوشتہ بود وبخدمت فرستادہ چنین گفتند کہ خوش آمدہ بود وبسی در محل قبول افتادہ ومصادف وقت گشتہ بود ازان باز بلاک آنست کہ بر منوال مجربہ مالک تحریر سخنی بہ ازان آراید کہ زیور قبول را شاید اما بمقتضای حکایتی کہ گفتہ شد صورت نہ بست تا امروز کہ بار جنبشی در عرق انجذاب می باید اگرچہ سست است وخالی از اضطراب نہ اما این قدر ہست کہ در دست قوتی بر گرفتن قلم دارد میل حرکتی در طبیعت وحی می باید ورطوبتی در زبان وی احساس می نماید شاید کہ چیزی ترشیح کند اگرچہ نہ بدان قدر ست کہ برون افتد اما اگر قطرہ چند از معانی دربی ہم آید احتمال بیرون افتادن دارد مانعی دیگر از نوشتن احوال آن دارد کہ چنان آزردہ محبت ہست کہ ہرچہ نویسد بی آلودگی شکایت نیاید اگرچہ سرتاپا غریق نعمت ست اما چشم تمنا بر یک حالی وصفتی دوختہ ہست وعنایتی خاص از محبوب امید داشتہ کہ بی آن ہمہ ہبا منثور امیداند وہیچ می پندارد ہاتف انصاف ہمیشہ ندای خذ ما آتیتک وکن من الشاکرین در میدہد اما نفس از بایست محالی کہ دارد باز نمی ایستد آن بایست اگرچہ صریح نہ از عالم ازلی ست اما ازمانند ہمین عالم شبہی ومثالی دارد فی اینجا کلمنی بجای ارنی نشستہ است ہلاک یک کلمہ شنیدن والتفات کردن است تا نوبت بدیدن ونمودن کے رسد

من از سر زندہ گردم گر تو با من یک سخن گوئی ؛ تو میدانم نگوئی لیک من گفتار میگویم ؛ بارہا می نالد ومی خروشد کہ تا چند در پردہ یومنون بالغیب محجوب وتنگدل دارند چہ شود کہ اگر یکی در فضای کذلک نری ابراہیم ملکوت السموات والارض دبگذارند تا پروازی نماید ودلی بکشاید باز می ترسد کہ این سخن داخل لولا یکلمنا اللہ او تاتینا آیۃ نگردد العیاذ باللہ نہ ازین بابست این از باب ولکن لیطمئن قلبی وتطمئن قلوبنا ونکون علیہا من الشاہدین است حیرت در توقف اجابت این دعا وعدم حصول این مدعا دارد کہ سائلی محتاج ملح از جواد وکریم رحیم حاجتی میخواہد دیگر سبب توقف چیست ندا آمد کہ نعم وی این صفتہا دارد با وجود آن علیم وحکیم نیز ہست عاقبت کارہا میداند ودر ہر کار حکمتی دارد شاید کہ در دادن وتوقف در اجابت نمودن حکمتی داشتہ باشد اگر گوئی ای کاش ہمین قدر معلوم شود کہ حکمت دران چیست تا این قلق واضطراب برود جوابش آنکہ وی قادر مختار ست

هیچ خواهد بکند وهر کرا خواهد به بفضل الله بد ما یشاء و یحکم ما یرید صفت اوست و یعطی من یشاء و یمنع ما یشاء شان او اینجا جز صبر و تسلیم
چاره نیست این جبر و قهر است اینجا دم نتوان زد مسکی بذیل کرم و رحمت نموده بود چون نوبت بجباری و قهاری رسید چه گوید باز
این گناه بر کردن زبان آمد تبنا و ندمنا و رجعنا عما قلنا ربنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفر لنا وترحمنا لنکونن من الخاسرین باری به هر تقدیر
چون قلم در دست گرفته است چیزی بنویسد و بجبر و قهر در حرکت آرد اول شکرانه صحت ذات بابرکات از عارضه ضعفی که در ایام خالیه
عارض بمن شریف شده بود الحمد لله که بخیر گذشت حق جل و علا سایه عنایت و محبت ایشانرا بر فقرای این سلسله پاینده دارد
که وسیله حل بسی از مشکلات و سبب آسانی دشوار یهاست قضیه شوق و محبت و مقتضای عرف و عادت آن بود که به شنیدن
این حال بیتابانه بملازمت میرسید که امروز دوستی برای خود که خیر دنیا و آخرت خواهد جز ذات شریف ایشان امید اندل وجان
فدای این محبت بلکه هر جا که نشانی از محبت است باد اما چون رضا ایشان بخلاف این حال متعلق شده است جرأت نتوانست
نمود الاطاعة فوق الادب که گویند اینست مصرع قرب جانی چو بود بعد مکانی سهل است ۞ بعد ازان شارتی بکشف بعضی احوال
نماید که ضرورت است معذور خواهند داشت از احوال چه گوید که خراب است و بسیار خراب است دظاهر چنان آباد نماید که بیننده
رشک برد که به ازین حال نمی باشد و اما اگر بباطن در روند بدانند که چه خراب و شکسته است سه شکسته دل تر ازان شیشه ٔ بلورینم
که در میانه ٔ خاراکنی زدست رها ۞ مشق انزوا که استاد طریقت تعلیم نموده دائمی است اما هنوز یک حرف درست از دست نه برآمده
خدا داند که تاکی این سواد بسر آید عمر گذشت و جای امید نماند دیگر بچه چیز دل نهد سه عمرم بغم تو سر بسر شد ۞ چون سایه که بر
شود بدیوار ۞ الهی عبدک ضاقت به الاسباب وغلقت دونه الابواب ولنقضی عمره ولم یفتح له الباب نومید خود نیست وخود چون
باشد اما بشارتی میخواهد که امید را تازه دارد و شوق را بلند آوازه گرداند سه وصلت که مراد دین و دنیا بخشد ۞ صد روح بقالب
تمنی بخشد ۞ نومید نیم لیک دلم میخواهد ۞ یک مژده وصلی که تسلی بخشد ۞ اینهمه سهل است در عالم محبت فراق و وصال و قرب
و بعد و جور و جفا و لطف و وفا برابر است و نظر بنعمتهای الهی که غیر محدود و نامتناهی است همه شکر و رضا است اما وسواس نفس و
شیطان را چه کار کند که صحبت میطلبند و میگویند که تو آهن سرد میکوبی و ترا درین راه نصیبی نیست و مناسبتی باین کار نه برگرد
که ترا بمنزل مقصود راه نیست و برد که در بزم وصال جائی نه ترا راه گم کرده از شارع عام عرف و عادت بر آمده و بر خلاف راه و
روش جمهور رفته هر چند دلائل اقامت کن روسند ها بیارد و نشانها نماید ملزم نشوند و از انکار و وسوسه باز نمایند اینجا چه کار کند
وچگونه این خصم ستیزه کار بد نژاد را الزام دهد خذلهما الله وما النصر الا من عند الله و هو العزیز الحکیم اول در ابتدا این حال که از آنجناب
پیام رسانیدند دل خفته را بیدار گردانید ندا این بود که حکم عالی حضرت در باب وی آنست که بخنبد و از زاویه انزوا پای
بیرون نه نهد و از درویش و توانگر و خویش و بیگانه و مرده و زنده هیچکس را نه بیند و از جای بجای نرود و مبالغه و تشدید درین باب
بسیار رسید پس عرضداشت کرد که اگر اینکس را برین سر اطلاعی بخشند که چیست از کجاست در الزام نفس والتزام این طریقه
اقرب و ادخل باشد فرمودند میخواهیم و دعاها میکنیم که او را بر حقیقت حال مطلع نگردانند تا ز مانیکه صاف و پاک نشود چون تاکید و
مبالغه سخت تر شد طبع اضطراب نمود و بقصد تحقیق این شان استکشاف حال بملازمت رسید پس مشافهه نیز فرمودند که همچنین ست
و این امر ایجابی است و از شما غیر این صفت هیچ نمی خواهند درین مرتبه نیز نفس بصفت خود جنبید و در طلب

حجت وبرہان بایستاد و دو سه روز درین قلق و اضطراب گذارند ناگاه نوتصدیق وتسلیم بردل بتافت که ظلمت ریب وارتیاب
رابرداشت وحجت طلبی رادرحکم کفر پنداشته درمقام تسلیم ساکن وساکت گشت وچون باستعجال عود شد اینجا آید و دل برامید وعده
کرم وخیر صدق نهاده نشسته است چون بار دیگر از تصور صعوبت این مرام هراسی یافت بازعرضداشت کردکه عاقبت این امر
چیست وغایت این کارچه اعلام فرمایند تاجدی درکار پیدا آید وشوق بیفزاید درجواب نوشتند همه خیر است وخوب خواهد بود
ونوشتند که عنایت حضرت غوث الاعظم بیشمار است هیچ غم واندیشه را بخود راه ندهند وهذه الاشارة عندی اعظم من الدنیا
بحذافیرها بل الدین والدنیا ومافیها والحمد لله که خوب نشسته است ودغدغه تمامی وتذبذب نماند ونفوس عامه خلائق از اهل شهر وغیرهم
که بملامت برخاسته بودند درمقام سکوت واعتراف آمدند واگر احیاناً نایکی دانسته یانادانسته غیبتی کنند وسخنی گویند زبانی نداردزبان
مردم نمیتوان بست باوجود آن نفس حجت طلب است بلکه قلب وروح نیز درہنگام وقوع معامله درقلق واضطراب آیند تا یک
نوری خاص درحالتی مخصوص از استقامت ویقین که از پرده غیب بفضای عیان بیرون افتد ونشانها از مطلوب بنماید
کرامت نفرمایند ایهام واشکال مطلق مرتفع نمی گردد وهرچند میداند که این راه بتانی وتدریج میرود وگشایش کار موقوف بوقت
است ودرینجا روز وهفته وماه وسال نشمرند وعقد عبودیت ابدیست وهرچه ناصح مشفق فرماید ومخبر صادق خبر دهد حق است
وصبر ورضا وتسلیم از اولکه شرائط کار وواجبات دین مسلمانیست وخواهش وآرزوی واستعجال مانع وصول ومنافی طریقه
بندگیست واعظ ترو ناصح صادق لهجه تر در بیان اینمعنی وتوکید این وصیت از کتاب مستطاب فتوح الغیب خواهد بود وچه خواهد بود اما
باوجود آن نفس ازین اندیشه نمی آراید ودل قرار نمی گیرد ودوحشت بیرون نمی رود ومیگوید که اگر همین قدر گویند که صبر کن و
مضطرب مشو یا گویند که نصیب تو همین مقدار است زیاده طلبی مکن بلکه اگر گویند ترا ابد درگاه قبول جائی نیست ودمنزل
وصول راه نه والعیاذ بالله من ذلک نیز راضی است بارها بنفس بدکیش میگویم که ای مستعجل صلاح کار نافهم وای نادان ناعاقبت
اندیش چندین برسر این شهوت ملایست وشتابی درسوال مکن وکار درپرده دار وبمبهم گذار مبادا چیزی گویند که پشیمان شوی
وگوئی چراخواستم کاش مبهم ومستور ماندی وپرده از روی حقیقت حال برنیفتادی یا ایها الذین آمنوا لاتسئلوا عن اشیاء
ان تبد لکم تسؤکم اما هرگز این گدا طبع گرسنه چشم از آرزوی که دارد باز نایستد واز شرب وشهوتی که بسته باز نیاید وگوید تا
پرده نگشاید وجمال مقصود روی ننماید اطمینان نمی یابم وقرار نمی گیرم چندانکه نزدیک بآن سخن رسد که لولا یکلمنا الله او تاتینا
آیة نعوذ بالله من ذلک آمنا بالله ورضینا بقضائه وبحقیقت ازان قبیل نیست وفرقی عظیم درمیان است همان فرق که
درارنی وحتی نری الله است وبالجمله اندوه وتنگدلی از حد گذشته وقت امداد واعانت است فریادرسی میباید کرد ودردی
اغاثه کبری که منتهی بجناب حضرت غوث الاعظم است میباید پوشید وزره داودی دربر کرد ودرقالب حقیقت عظمی غوثیه
درآمد تصرف کرد وتوجه بارواح مقدسه مشائخ سلسله نمود واستکشاف حال کرد وخبری گرفت واعلام نمود تا دل بمرکز قرار
آید ؎ دل می رود زدستم صاحبدلان خدارا ؛ دردا که راز پنهان خواهد شد آشکارا ؛ اظهار این اگرچه بی ادبی است
ولیکن چه کند که طاقت طاق است کجا رود وبکه گوید ؎ فریاد دل غم زده را گرنکنی گوش ؛ پس پیش که از دست تو فریاد
توان کرد ؛ مضمون معلوم شد دیگر بس است

الرسالة السابعة والاربعون طيب المذاق بوجدان الذوق فى مقام الاطلاق

الله و رسوله - عذر تقصیر ملازمت چه نماید این حالی که فقیر راست اقتضای همین میکند اگر آنرا بتفصیل گویم ستایش نفس لازم آید
اگرچه مشاغل این فقیر اکثر از جنس قیود است اما چه کند که ازین قیود بر آمدن دشوار است ما درین دنیا زندانیانیم مقید نباشیم
چه صورت دارد بحمد الله که در قید اویم و اگر گاهی در قید نفس نیز باشیم بدان راضی نیستم و دران متمکن و منهمک نه سرتمام نقصانها
راضی بودن از نفس است بعد از رضا از نفس کدام کمال نه این قید ها بجای آن بر خود لبسته ایم تا ازین قید نفس بر آئیم خداداند
که بر آئیم و چگونه بر آئیم بر سر ما حاکمی است حکیم که راهی نموده و قاعده بر بسته و دستور العمل بر سر ما نهاده و ما را بقیود او امر و نواهی مقید
ساخته و گفته که حقیقت این قیود بی قیدیست اگر باین قیود مقید باشید و خود را بدان بر بندید بعد ازان هیچ قید نماند و از همه قید ها
بر آئید بجز قید بندگی او و همه بند ها بگسلید جز بند محبت او و ایمان آوردیم که هرچه او گفت حق است و هرچه از جناب حق آورد
راست و درست آورد پس باین قیود مقید نباشیم چه کنیم مقید یم بامید دریافت بی قیدی و بیرنگی که آنجا اضداد را با یکدیگر آشتی
است دل بوعده وی بر بسته امیدوار نشسته ایم تا چه کند محبوب اگر کاری فرماید و بران کار جزائی وعده نکند باید کرد چه جای
آن که با وعده مقرون گرداند و اینجا نیز عاشق که بدنبال وعده میرود و کار میکند نه برای آنکه موعود را دریابد و بحظ نفس خود
برسد ذوق وعده برین میدارد بذوق سخن و لب جنبانیدن وی جان میدهد چه جای وعده کردن و در مقام لطف و مرحمت آمدن
یارب مگر وعده وصل دهد اینجا مگر از رجا رود و گرفتار حصول موعود گردد اما محبت چون صاف گردد بمقام فنا کشد از گرفتاری طلب
وصل بلکه ذوق آن نیز بر آید اما مطلق ذوق مبهم بسیط غیر متعین نه متعلق بچیزی باقی ماند مراتب ذوق را پایان نیست ذوقی
بالای ذوقی دیگر است هر ذوقی که روی نمود چون نظر بروی افتاد گرفتار وی شد اسقاط این ذوق و قطع نظر کردن از وی و بالا رفتن
ازان ذوقی دیگر آرد نعم شوق تمام گردد که زاد راه سلوک و بدرقه راه روان است و از دریافت نقصان در نفس بباعث
کسب کمال و تحصیل ذوق و حال ناشی گردد و بهمراهی هستی طلب قصد بالا کند اگر بمطلوب رسد ازان ذوق گیرد اگر نرسد
گرفتار شوق ماند و شوق را نیز چون مطلوب بی نهایت بود نهایت نیست اما بدرجات میرود و با هستی و طلب خود میرود
و نسبت طلب و تعین طالبی و مطلوبی باقی است و سیر ارباب شوق که طالبان کمالند در عالم ملک و ملکوت باشد که مظاهر
اسما و صفات و افعال اند و عالمهای وسیع و رنگهای گوناگون و نیرنگهای بوقلمون دارند و ذوق در نیستی و فنا و گم شدن
در خود از خود باشد و هر چند تعین و نسبت ساقط تر و محو تر ذوق بیشتر مجملا آنکه ذوق در وحدت است و شوق در کثرت و
در هر دو نایافت است ولیکن در ذوق نایافت وجود خود با یافت وجود محبوب و در شوق درک نایافت کمال و دردان
نایافت و انبعاث باعثه است بر تحصیل آن و در ذوق درک و انبعاث نبود شوق پایه کارکنان و راه روان و وصل طلبان
و ذوق حال بیکاران و از پای افتادگان و خود را از دست دادگان است در شوق اگر یافت باشد دریافت باشد و در ذوق یافت
دریافت دیگر است دریافت دیگر دریافت آنکه دریافت کوتاهی کردم و پایان افتادم مرتبه ذوق بالاتر از یافت است و
ازینجا گفته آن عارف صاحب ذوق قدس الله سره الباقی که اینجا ذوق یافت است نه یافت انتهی ذوق نام ذات

محبوب است چون محبت ذات محبوب گردد و متحد بوی شود یعنی کثرت بدر رود و فانی از قید گردد و یگانگی صرف ماند حقیقت ذوق
ثابت گردد اگر گوئی چون یگانگی صرف شد و هیچ دوئی و هیچ نسبت نماند نسبت ذوق چون ماند دریاب چه گفتم ذوق ماند نه
نسبت ذوق نسبت ذوق از دوئی است و ذات ذوق از یگانگی باز اینجا بتحدق نظر باید کرد و دید که ذوق هم در آن فنا
و وحدت ست یا بعد از تنزل از ان آلان در ذوق چنین می در آید که چون این حال آنی است بلکه بزبان مبالغه از ان
هم باریکتر لمحه لطیف که یک برق صد یک جزء آن تواند بود از ان بیرون آمده ذوق حاصل میگردد و بجهت شدت قرب
و اتصال این بآن چنان بیند و یابد که همه بهان آنست زبان تفسیر از ان کوتاه است و تعقل آن در ملکوت ذهن نمی گنجد
عرف من ذاق و من لم یذق لم یعرف تعالی الله کجا افتادم آغاز سخن در چه بود و از برای چه بود انجام بکجا کشید از طغیان قلم
خود بر نجم که هرگز براه راست نتواند رفت و بے جوش و خروش دم نزد گناه دیگر بروی آنکه او را انا اسرار کشف کردن و
سخنان باریک گفتن منع کرده اند و فرموده که جز در آنچه بشرایع و احکام و کار کردن و راه نمودن متعلق باشد دم نزند و در پیغمبر
عهد کرده و با متثال این امر تسلیم و تصمیم نموده است اما غلبهٔ وقت و سلطان حال او را در عهد شکنی دارد چه توان کرد از حکم
وقت بدر نتوان رفت و العهدة علیه ما نا منشاء این جوش آنها ز ایام ربیع است که ماده سودا را بجوش آورد و گرمی
در دماغ صبر پیدا کند و در هذیان گوئی اندازد نی وقت و زمان را نیز گناهی نیست اینهمه باعث خیال مخاطب
و اقتضای حال اوست که در ذهن در آمده و تصرف کرده در جوش آورده بحقیقت حال مخاطب و اقتضای وے
حاکم است بر متکلم و متکلم را در ان اختیاری نه یکی از بزرگان چون سخنی گفتی به سامعان فرمودی که من نیز هم چو شما
شنونده ام گوینده دیگر است باری هر چه بود گذشت باز بحال خود بیائیم که مقصود چه بود مقصود عذر تقصیر ملازمت بود
چنانکه در اول نامه این حرف نگاشته آمده آنرا چگونه بیان کند مگر بزبان حال و لسان الحال ابین من لسان القال شکر
نعمت وجود و عزت مقام شمار ادر شریعت انصاف واجب دانسته باید بملازمت رسید و فوائد اندوخت و محظوظ شد
اهل عرفان را بازین صحبتها کجا بهم میرسد ولیکن با غلبه حال بس نتوان آمد حال این فقیر برین وجه نشسته است تا عاقبت
کار چیست و ورای آن بعضے وجه های معقول نیز در توجیه آن توان گفت و چیزی دیگر هم است والله اعلم بحقیقة الحال
و حال این فقیر در افتقار و نیازمندی بجای رسیده است که اگر یکی از عوام الناس را بینم که نظر عنایتی و محبتی بر من می افگند
سعادت خود میدانم چه جای اکابر و اهل فضل فقیر خود تمامه اهل این روزگار را که حاکم و رئیس انداز حیثیت امن و امان
شکر گذاری میکند اگر چه هیچکس کاری ندارد اصل همین است که اگر با کسی کاری میداشت بر دل باری نیز می نشست عارف
هر ذره وجود را شکر گذاری کند که نعمت شهود حق از ان حاصل است باعتبار آنکه دلالت بر وجود حق و صفات وی
دارد بالاتر ازین گوئیم آئینه وجود حق است ازین بالاتر گوئیم مظهر وجود اوست و مظهر اینجا بمفهوم ظاهر نیست که جا سے ظهور
و محل بروز است چنانچه آب و آئینه که در ینجا دوئی است ظاهر دیگر است و مظهر دیگر مظهر اینجا بمعنے تمثیل وجود اوست که
که خود را باین مثال نموده و باین صورت ظاهر کرده است بالاتر از همه گوئیم فرد وجود است و وجود عین ذات حق واگر همه عبارتها
را که مذکور شده بهمین معنی فرود آریم هم میشود معنی از عبارت همان بفهم آید معتقد و موافق حال سامع است همه عبارتهاے

۴

۵

ختام کہ بیارند او ہمان فہمد کہ حال او ست و دلنشین او شده ہر کہ در مقام توحید است ہر عبارت کہ بیارند اگرچہ ظاہر در دوئی و تثنیت
بود ہمان معنی توحید فہمد و در ینجا سہ عبارت است کہ می آرند ہمہ از وست و ہمہ بدوست بلکہ ہمہ اوست پدرم میگفت رحمۃ اللہ علیہ من
از عبارت ہمہ از وست معنی ہمہ اوست را لفہم و میگفت اگر معنی ہمہ از وست را بکاوند و مغز را از پوست بر آرند عین معنی ہمہ اوست را
فہمند چہ صدور کثرت از وحدت بی معنی توحید صورت نہ بندد میفرمود عبارت ہم چنین باید و فہم آنچنان کن کما تعلم و قل کما
تریٰ در ہر عبارت اشارتی ہست نظر بران دار تا عبارت است توحید دست ندہد عبارت جا گویم در شہود و توحید نیز دوئی است
وحدت یگانگی است توحید یگانہ گفتن و یگانہ دانستن یا یگانہ دیدن و یگانہ یافتن اول توحید قولی و زبانی است ثانی توحید علمی و ایمانی
ثالث توحید حالی رابع توحید ذاتی با وجود آن تا نسبت توحید در میان است دوئی باقی است از اینجا گفتہ اند کہ توحید حق
از غیر حق محال است و توحید حق مر حق را ہمان وحدت ذات اوست کہ نسبت را دران گنج نیست ؎ توحید ایاه توحیده
و نعت من ینعتہ لاحد ؛ شہود یگانہ یافتن اگر صاف و برہنہ شود چنانچہ یافت و یابنده و یافتہ شده ہیچ نماند بجز حرف یافت
بی دریافت یافت توحید ذاتی صورت پذیر می نماید توحید ذاتی جز حرف یگانگی نبود اینجا شہود و معرفت یافت و تجلی و ظہور و نسبت را
اینہا و ہر نسبت و اعتبار کہ ازان تعبیر توان نمود و تصور توان کرد و نشان توان داد فانی و ساقط است الا یک چیز کہ ذات است
اگر شعور ہست شعور خود بخودش و اگر شہود شہود خود بخود خواہد بود و با وجود آن علم و شعور و شہود ہمہ صفات اند و صفات اگرچہ
عین ذات اند در تحقیق وجود اما مرتبہ وحدت ذات بالاتر از صفات است آنجا کہ یکی است یکی نیست چہ جای دو آنجا
کہ اوست او نیست چہ جای دیگری این یکی و او کہ نفی کردیم یکی است کہ نام یکی است و او کہ اشارت باوست اینجا
دوئی است اما یکی کہ یکی است و او کہ اوست ثابت ست کیفیت ذوق کہ در حوش اول مذکور شد باز آمد اینجا گم شدن است
و گم شدن از گم شدن و گم شدن گم شدن بالاتر از گم شدن از گم شدن ست و در گم شدن از گم شدن نسبت بجانب بنده می افتد تا نسبت
باینجانب می افتد دوئی است و اشارت بہ بیرون می افتد و گم شدن گم شدن ہم در درون رود خود در خود گم شود ؎ تو در گم شو
کہ تجرید این بود ؛ گم شدن گم کن کہ تفرید این بود ؛ از گم کردن گم شدن گم شدن گم شدن خواستہ است ؛ اگرچہ نظم تنگ است المعنی فی بطن الشاعر مجملا دل بجای
باید بست و خیال بجا برد کہ آنجا نہ دل و نہ جا و نہ خیال و نہ ہیچ چیز را ست و ہیچ چیز نیست ہم نیست و اینجا کہ ہیچ نیست ہمہ ہست این کمالی است
کہ در توحید بالاتر ازان کمال نیست و نصیب روحانیت آدمی از ذات حق را این است خلاصہ نسبت حضرت نقشبندیہ و مشائخ دیگر کہ درین
مقام اند قدس اللہ اسرارہم اینست باقی ہمہ کمالات کہ مبتدیان آنرا جویند و سالکان بدان پویند و منتہیان بدان رسند و وصلان آنرا یابند
و محققان آنرا بیان کنند و عارفان بدان نشان دہند کمالات وجودی و متعرفات ہستی و انوار شہود و آثار وجود و تنزلات قیود و کشف صفات
و کمالات و افعال و موارد احوال است بس کنم الحمد للہ کہ کاغذ پاره کہ در دست بود نیز تمام شد ؎ قلم اینجا رسید و سر بشکست

الرسالة الثامنة والاربعون حراسة الايمان عن مكائد النفس والشيطان

اللہ در سولہ ؎ اگر محول حال جہانیان نہ قضاست ؛ چرا مجاری احوال بر خلاف رضاست ؛ آری آری
؎ بزیر گنبد خضرا چنان توان بودن ؛ کہ اقتضای قضا ہای گنبد خضراست ؛ بیچاره آدمی کہ ہدف سہام حوادث و معنائب
و گوی چوگان قضا و قدر است در عین علم و قدرت جاہل و عاجز است و در عین قوت و غنا ضعیف و فقیر کدام علم و قدرت

و چه قوت و چه غنا آنکه اول و آخر خود را نداند که چه بود و کجا خواهد رفت و سرنوشت او چه و عاقبت کار او چیست چه دعوی علم کند
آنکه سراسر محتاج و نیازمند بود و خسی نتواند پیدا کرد و مگسی نتواند از خود راند چه لاف غنا و بے نیازی و قوت و قدرت و گردن فرازی
زند ؎ خدائی است بزرگی و ملک بے انباز ∴ دگر هر که بینی بعاریت داده است ∴ صورت اختیاری در آدمی زاد
نهاده اند که اگر بحقیقت معنی آن در روی سراسر جبر است کسیکه ذات نقش دیگری پیدا کرده و صفات نقش دیگری نهاده دعوت قدرت و
اختیار دعوی محال که فرع و اثر ذات و صفات اند چگونه درست آید ؎ چیزی که وجود او ز خود نیست ∴ هستیش نهادن از خرد نیست ∴
ثبت الجدار ثم انقش اینقدر هست که جوهر آدمی چنان آفریده شده است که بر وی پرتوی از انوار صفات حق که زندگی و شنوائی
و بینائی و دانائی و توانائی و خواست و گویائیست تافته و بتجلیت اینها از افراد کائنات ارضی امتیاز یافته است پروردگار تعالی
عالمهاست و در هر عالم آفرینشها و کارها در این عالم که عالم انسانست اینچنین می آفریند که از درون وی باعثه و خواستی پیدا می آرد
و رابروی می گمارد پس کاری از وی بوجود می آید ؎ مارا ز قضا همین قدر بنمایند ∴ پیمانه توی باده بتو پیمایند ∴ زیاده برین
اثبات قدرت و اختیار مر بنده را تکلف است مبدأ فعل اختیاری در آدمی سه چیز است ادراک و باعثه و خواست باید نگریست
که وی در این سه چیز هیچ اختیار دارد آدمی اگر چشم کشاده باشد پس صورتی در نظر وی بیاید میتواند که آنرا نبیند نمی تواند و بعد از
دیدن اگر آن صورت ملائم و موافق طبع اوست میلی و شهوتی در نفس وی پیدا شود که باعث حرکت گردد بجانب وی و بعد از پیدا
گشتن باعثه ارادتی و خواستی از ذات وی پیدا آید که بدان حرکت کند و باختیاری که بے اختیار از ذات وی پیدا شده بجانب وی
رود و دیده و دانسته در بلا بیفتد العبد مختار فی فعله مجبور فی اختیاره که گویند این صورت دارد ؎ ای کاش نمیدیدم آن زلف
سمن سا را ∴ تا دیده و دانسته در دام غم افتادم ∴ کائنات دیگر نیز اگرچه همه بنده و مسخر و محکوم قدرت الهی اند عز و علا اما این پریشانی
و سرگردانی و حیرانی که آدمی دارد دیگری ندارد جمادات و نباتات خود بخود نشاء حیات ندارد و مظهر علم و دانش نیفتاده آسوده اند و
روی که حیثیت وجود پروردگار خود دارند بدانجانب آورده یکرویه شده ایستاده اند و حیوانات اگرچه حس و حرکت دارند و باین
علت رنج و الم جسمانی که از رهگذر خواهش رسد گرفتار اند اما چون فکر و اندیشه که چه شد و چه خواهد شد و چون شد و چرا شد ندارند
از عذاب روحانی که بگرفتاری عقل پیدا آید فارغ اند و ملائکه اگرچه علم و دانش در مرتبه کمال دارند اما چون عقل مجرد اند بمتعلقات
جسمانی نگرفتار اند و شهوة و غضب که برای جلب نفع و دفع ضرر است در ایشان نهاده نشده از آلایشهای جسمانی و آفتهای حدثانی
منزه و مبرا بریک حال و بریک منوال میباشد آدمی است که بعلت ترکیب عقل و شهوت و غضب و تعلقات جسمانی و کدورات
هیولانی گرفتار لذات و آلام حسی و روحانی افتاده است و بغم و وهم و فکر و اندیشه و هوا و هوس و چون و چرا و آز و طمع و آرزو و
هوا با صد چندین محنت و بلا گرفتار است سرشت آدمی زاد چنین افتاده کجا رود و چه کار کند ؎ زهی بیچارگی آدمی زاد ∴
که در چندین بلا و محنت افتاد ∴ گهی از نفس و عقل اندر کشاکش ∴ گهی از دست دل نعل اندر آتش ∴ گهی از جام غفلت
گشته سرمست ∴ متاع دین و دنیا داده از دست ∴ گهی بکشاده چشم هوشیاری ∴ پشیمان گشته با صد آه و زاری ∴
گهی دانا گهی نادان نشسته ∴ گهی غمگین گهی شادان نشسته ∴ گهی از ذوق طبیعت گشته خرسند ∴ فتاده چون مگس در
شهد و در بند ∴ گهی ز اندیشه آغاز و انجام ∴ به بے ذوقی نشسته هر دو کام ∴ ندارد کار دنیا اعتباری ∴ خوش آنکس کش

نباشد هیچکاره ؎ کار عالم که هیچ در هیچ است ٭ نیک بنگر که هیچ در هیچ است ٭ مشکل تر آنکه ازینجانب در آدمی هوا و هوس و میل
شهوت آفریده اند و در انجانب دنیا را با زیب و زینت در لباس عشوه دهی و فریب کاری آراسته که بیک نگاه دل صد هزار آگاه بستاند
و بیک پیاله زاهد صدساله را از هوش برد و بیهوش گرداند ؎ دعوی زهد تو آن روز مسلم دارند ٭ که روی بسر آن کوچه و هوشیار
آئی ٭ ؎ زنهار بکوی میفروشان مگذر ٭ کانجا سر و دستار گرو خواهی کرد ٭ در حدیث آمده است الدنیا خضرة و حلوة فرمود دنیا سبز و
شیرین است سبز یعنی تر و تازه که دیدن آن خوش آید و در دیدهٔ شهوت زیبا و رنگین نماید و شیرین که چشیدن آن لذت بخشد و در
مذاق طبیعت لذیذ افتد بنگر که باین دو صفت چگونه صبر و پرهیز ازان توان کرد قرآن مجید میفرماید انا جعلنا ما علی الارض زینة لها
لنبلوهم ایهم احسن عملا گفت اینخانه را بصد نقش و نگار آراسته ایم و زیبا و رنگین ساخته ایم تا به بینیم که چشم ازان که می خوابانند و در
تماشای آن در می مانند ؎ همه اندرز من بتو این است ٭ که تو طفلی و خانه رنگین است ٭ سخن از عشوه گریهای دنیا و فریب خوردن
نفس ازان دراز است عمر در گفتگوی آن بسر آید و این حکایت بسر نیامد آنچه که عجز و بیچارگی خود را پیش آریم و دست دعا بدرگاه
کریم بنده نواز برداریم خدایا خداوندا مارا بما مگذار و مارا بر ما مگمار و مارا از شر ما نگاهدار مارا بر ما یاری ده عقل را بر نفس و دین را
بر هوا مددگاری بخش ای توانا بر ناتوانی ما رحم آر و ای دانا مارا در ورطهٔ غفلت و نادانی فرو مگذار در وقت معصیت و غفلت بیش
ازان رحم کن که در عین طاعت و هشیاری کنی و در بعد و ضلالت زیاده بران مدد ده که در قرب و هدایت دهی ؎ یارب مددی
کز دوئی خود برهم ٭ از بد برهم و از بدی خود برهم ٭ در هستی خود مرا ز خود بیخود کن ٭ تا از خودی و بیخودی خود برهم ٭ اساس کار
بر سه فنا نهاده اند نخست از خلق که وجود و عدم و مدح و ذم و منع و عطای ایشان از نظر اعتبار ساقط گردد دوم از هوای نفس تا بکلی
تابع حق گردد و بر فرمودهٔ خدا و رسول نگذارد سوم از ارادت و خواهش که هیچ خواست نفع و ضرر و خیر و شر و آرزو در دل نماند
جز خواست حق و نه بیند جز فعل او و نه داند جز علم او و نه یابد جز ارادت او ؎ تا در تو ز پندار تو هستی باقیست ٭ میدان یقین
که بت پرستی باقیست ٭ بالاتر ازین دیگر بشنو که چه میگوید ؎ گفتی بت پندار شکستم رستم ٭ این بت که تو پندار شکستی باقیست ٭
استغفر الله و اتوب الی الله و لا حول و لا قوة الا بالله توجه کلام بجانب دیگر بود بے اختیار باین سو افتاد مقصود ذکر واقعهٔ کشته شدن
آن جوان سعادتمند و برادرش بود بیشک جوانی مقبول و نیکو سیرت و صورت و فقرا دوست بود رحمه الله و تجاوز عن سیآته
خوشا سعادتمندی و مردانه مردیکه بضرب تیغ مجاهده بموت اختیاری جان دهد امانت حیات بے خیانت بصاحبش سپرد ؎
جان بجانان داده و گر نه از تو بستاند اجل ٭ خود بده انصاف کاخر آن نکو یا این نکو ٭ بخدا بسی عظیم است این واقعه و نشستن گرد ملالت
بر چهره وقت شریف ایشان نزد دوستان و مخلصان عظیم تر از همه است حق تعالی هیچ وجه گرد ملالت و کدورت بر چهرهٔ دولت و
اقبال آن سعادتمند ممد و مال ننشاند در مرضیات خود همیشه خوشوقت و خوشحال دارد صبر توان کرد جز صبر و تحمل چاره نیست توجه
بحضرت حق باید برگماشت و تمسک بحفظ و عصمت وی کرد و تفویض امر بجناب عزت وی سبحانه نمود توجه دلهای غریبان دایم بسوی ایشان ست
؎ سایهٔ لطف تو ای سرو روان دائم باد ٭ که گذاری بسر خاک نشینان دارد ٭ ؎ آنکه حسن و خوبی عالم بروی اوست ٭ از هر کرا
دیدهٔ دلها بسوی اوست ٭ و الله یحفظکم و هو الحفیظ العلیم عزیز من در امثال این وقائع فهم فقرا بجانب دیگر میرود که آدمی را از دشمنان جانی که در کمین گاه
هلاک او یند و قصد حیات فانی وی دارند چه مقدار بیم و اندیشه دارد و چه قدر هشیار و نگاهبان وقت خود میباشد از دشمنان ایمانی که شیطان و نفس و هوا

و هوس و آز و شهوت و مصاحبان بد اندیش و رفیقان بدسگال اند هیچ آگاه نه و غم ندارد و اندیشه نمیکند که چه دشمنان در کمین اند
و با چه اسباب و آلات و نیزه و شمشیر و تیر و کمان در قصد غارت این متاع گران مایه و در پی هلاک این شاهد روحانی اند آنجا خود جز یکدو
دشمن و چندین ممد و معاون نخواهند بود که مقاومت و مدافعت با ایشان میتواند کرد اما اینجا ایمان تنها در دیار غربت افتاده که الایمان
بدأ غریبا و سیعود غریبا کما بدا با چندین دشمنان و معاندان درونی و بیرونی بیرون از حد و اندازه چگونه جان بسلامت توان برد
و بچه چیز پاسبانی و نگاهبانی او توان کرد الا که لا اله الا الله حصنی فمن دخل حصنی امن من عذابی هر که درین حصن در آمد و بوی پناه آورد
ایمان بسلامت برد و از بیم و هراس هر آفت و مخافت امین گشت و فارغ نشست اما با وجود آن شرط حزم و احتیاط آنست
که پاسبان و اسباب و آلات قلعه داری و قلعه بندی باید مهیا داشت که دشمنان در صدد بر آمدن و کشادن آن قلعه اند در ملفوظات
قدوة الاولیا شیخ صدر الدین بن شیخ الاسلام بهاء الدین ذکریا قدس الله ارواحهم و اوصل الینا من برکاتهم و فتوحاتهم
مینویسند که در بیان این حدیث فرمود حصن است و حصار حصار آن است که گرد بر گرد بود تا نگاه دارد و نگذارد حصن آنست
که در گرد گیرد و نگاه دارد و در آمدن در حصن لا اله الا الله بر سه نوع است ظاهر و باطن و حقیقت ظاهر آنکه خوف و رجا بجز از خدای
عز و جل زائل گرداند که اگر همه عالم خصم شوند یا دوست بغیر حکم او هیچ نفع و ضرر و خیر و شر نتوانند رسانید **قوله تعالی** و ان
یمسسک الله بضر فلا کاشف له الا هو و ان یردک بخیر فلا راد لفضله و باطن آنکه چون تحقیق کرد که هر چه پیش از مرگ بزندگانی
درین سرای فانی برسد جاودانی نیست و رقم قلم عدم بر و رفته و ثباتی ندارد قوله تعالی کل من علیها فان به نیستی و هستی آن
التفات ننماید چون این معنی حاصل گردد این کلمه در باطن در آمده باشد و حقیقت آنست که آرزوی بهشت و خوف دوزخ در دل
نیاید و جز بحق قرار نگیرد فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر چون اینجا رود بهشت خود تبع او گردد و دوزخ از وی گریزان باشد انتهی کلام الشیخ
رحمة الله علیه و شیخ شیخنا عالم عارف علی متقی نور الله ضریحه و نفعنا ببرکاته و برکات علومه در بعضی از رسائل خود مینویسد که محبت دین و دنیا و ترجیح یکی
بر دیگری بمراتب است بعضی باشند که محبت دنیا بر ایشان چنان غالب آمده باشد که برای خاطر دنیا و ارباب دنیا فرائض و واجبات دین را
ترک کنند و جانب دنیا را ترجیح دارند و آنها کار از ایمان بر آمده خود خارج بحث اند سخن در مؤمنان میرود که تصدیق دارند و در اعمال تقصیر
میکنند و کمتر از آن آنست که فرائض و واجبات ترک نکنند ولیکن به ترک سنن و نوافل راضی باشند که اگر آنها را بکنند دنیا و متاع آن
از دست رود و بعضی دیگر چنان باشند که آداب و مستحبات دین را بمحبت دنیا از دست دهند که اگر بآنها مقید باشند دنیا بدست نیاید
و قومی دیگر واجبات و سنن و آداب و مستحبات همه را بجا آرند ولیکن نه بر وجه استقامت و ثبات اگر بناگهان مهمی از مهمات دنیا عارض وقت
ایشان گردد همان ساعت متغیر و متزلزل شوند و از جای روند و در اینجا طائفه اند مانند کوه پای بر جا استوار که هر چه واقع شود و هر کس
مزاحم گردد از جا نروند و قطعا نجنبند و ذلک اعز من الکبریت الاحمر ؎ تا نه پنداری نجنبی پا بدامن کش چو کوه ؛ کآدمی مشت غبار و
عمر با صرصر است ؛ مراتب ایمان و محبت دین اینهاست اکنون ما را در خود فرو باید رفت که در کدام مرتبه ازین مراتب ایم حال امروز اینست تا
فردا چه خواهد بود ؎ باش تا پرده برافتد از جهان آرزو کار ؛ آنچه امشب کرده فردات گردد آشکار ؛ عاقبت کارهای دنیا و دین بخیر باد

الرسالة التاسعة والاربعون في وصية الاصحاب بالصبر في جميع الابواب

الله و رسوله - روزی این فقیر در نماز حاضر بود ناگاه کتاب صبر بر دل فرود آوردند و یکایک در باطن ریختند و چون در مطالب خاصیت
وارد آنست که مجمل می آید و بعد از ورود و نزول بیان و تفصیل می نمایند ثم ان علینا بیانه حجت آنست ماهیت صبر با فردی چند در نفع
آن در دل افتاد و حضور نماز مانع تفکر در آن شد چون از نماز بیرون آمدم و تفاصیل محال و موارد آن که بنده را در ان صبر باید کرد
روی نمودن گرفتن چندی از ان با حاضران بیان کردم و چنین آنرا بابی عظیم یافتم از ایمان و اسلام خواستم آنرا بنویسم شود نوشتهای
فقیر اکثر ازین قبیل است که در دین مسلمانی بکار آید و نور ایمان در باطن بیفزاید نه حقائق توحید و احکام وجود که طالب را بجانبی دیگر
برد و داعیه عمل و عبادت را سست گرداند چنانکه در اول کتاب گفته ام امید است کاین روش براه هدایت برد و بمنزل مقصود برساند
و باید دانست که معنی صبر ترجیح داعیه حق است بر داعیه هوا نزد تعارض این دو داعیه و ثبات قدم بر داعیه حق باین معنی بنای کار خانه
دین مسلمانی همه بر صبر بود و هیچ طاعتی جز بصبر تمام نگردد تا از ضد آن صبر نکنند طاعت بوجود نیاید و آنچه که الصبر نصف الایمان گفته اند مراد از معصیت
اراده نموده و صبر بر طاعت را نصف دیگر داشته اند **وصل** اول باب صبر عمده آن مر ثبات عقائد دین مسلمانی است خصوصاً آن عقائد که عقل را در ان دخل نیست
بلکه عقل بگرفتاری عادت و وسواس و وهم در آن حیرت دارد و در تردد می افتد مثل احوال قیامت و حشر و نشر و اخبار آن عالم و
عجائب و غرائب قدرت الهی در ملک و ملکوت که شارع بدان خبر داده است و طریق علم بآن و وصول بدان جز خبر مخبر صادق
نیست و ثبات بران و اطمینان بدان جز بنور ایمان محض موهبت یقین که بی کسب و اختیار بنده عطا کنند و ادراک بران دارند صورت
پذیر نیست در ینجا چه همه جا همین حال است آن عقاید که عقل را در آنجا مدخلی می نماید و متکلمین بزعم خود آنرا اثبات بدلائل عقلیه
می نمایند موجب یقین آن ایمان است تا آن نباشد دلائل ایشان همه سبب حیرانی و سرگردانی است و اگر خدا خواهد آن دلائل را
نیز دلنشین گرداند درین صورت آن دلائل مقارن و موافق آن یقین قلبی است که در دل حاصل و ثابت است نه موجب و موجد آن
چنانکه مثلا یکی در کار خود ثابت و راسخ است در ان مشغول و مشعوف و دیگری موید و مقوی آن بگوید باین گفتن جدی و قوتی در ان
کار رسید اگر دو اعتقاد دیگر در ان دارد تازه شود اگر گویند که این ایمان تقلیدی است غلط است این یقین است که در دل نشسته است
تقلید آنست که نه بنعت یقین هر چه از کسی بیند و بشنود بیفکر و اندیشه در ان افتد و تابع وی گردد و اعتقاد دیگر در ان دارد تازه شود
و اعتقاد تقلیدی بتشکیک مشکک زائل گردد و اینجا چنان محکم نشسته است که بصد تشکیکات زائل نگردد مگر آنکه نور ایمان را بر گیرند از زمان
هیچ دلیل فائده ندارد نعوذ بالله من تلک الحال و اگر دلائل طلبند دلائل منحصر نیست در دلائل متکلمین آیات و علامات ایمان
بسیار است گفته اند که در دیار اسلام تقلیدی نمانده است دلائل حقانیت آن واضح است و بالفرض و التقدیر اگر بسبب طریان
ظلمت غفلت و وسواس و گرفتاری عادت و ظهور سخنان اغیار غبار شکی و شبهه پیدا گردد و دود حیرت مذموم بر دماغ دمیدن بود
صبری باید کرد و پای ثبات بر جا باید داشت و بر مرکز استقامت اگرچه بزور تکلف بود ایستاد و بچپ و راست آواره نشد دل و زبان را
از خیال باطل و کلام بیهوده و بی صرفه نگاه داشت و باسم النور و الهادی تمسک کرد و اعتصام نمود فاالذین آمنوا بالله و اعتصموا
به الآیة و بجمال و کمال محمدی صلی الله علیه و سلم و حلیه صدق و حقانیت وی ناظر باشند تا آن غبار نشیند و دود بدر رود و پرتوی
از آن نور بیش زیاده از آن چه نخست بود بر دل افتد چه ظهور نور معرفت و انفساح و انشراح قلب بعد از عروض ظلمت و ضیق
نکرت قوی تر و روشن تر نماید و وجود وصال بعد از فراق و ذوق دیدار بعد از حجاب لذیذتر و شیرین تر آید که الاشیا تتبین

باضداد با او اگر بی صبری کند و زود از جای در آید و سبکی نماید و قدم براه وهم نهد و عنان بدست وسواس بسپارد و سرمایهٔ یقین از دست
دهد و در هاویهٔ کفر افتد و تاویلی که نصوص را بحکم عقل و وسواس وهم و توهم معارضت و تقلید تفلسف کنند آن نیز از بی ثباتی
و بی صبری ست و اگر به اعتقاد حقانیت نصوص در علم آلهی که آنچه او اراده نموده حق است هر چند ما را اطلاع بر حقیقت آن نباشد
در حصول ایمان کافی است و در مسئلهٔ اثبات اختیار با اعتقاد سابقهٔ تقدیر ما ایمانیان را جز سلوک این طریق سبیلی نیست آخر
در متشابهات خود بضرورت بانجامی باید آمد اگر در همه جا بهمین روش روند کار دشوار بر خود آسان کرده باشند. ۵ زبان
تازه کردن باقرار نه به انگیختن علت از کار تو به و العیاذ بالله **وصل** این بیان صبر شد در نسبت اعتقاد دیگر صبر در عمل است
و اقسام آن بسیار است هر عملی که هست تا صبر نکنند بوجود نیاید و جید نیفتد و بحقیقت خود چنانچه در واقع هست نشود و چون حقیقت
او بوجود نیاید لوازم و نتایج و آثار وی بران مترتب نگردد و کرده و ناکرده وی برابر باشد بلکه کرده از ناکرده بدتر بود و النکسة اشد
من المرض و فاضلترین اعمال و مقرب ترین عبادات نماز است که اقرب ما یکون العبد من ربه و هو ساجد و صبر در وی لازم است بعد
از صبر بر اسباغ و اکمال وضو و رعایت شرائط و آداب آن و حضور و طمانینت دران که گفته اند حضور در نماز بر اندازهٔ حضور در وضو است
که مقدمهٔ او ست و صبر در قرائت قرآن با حضور و خشوع و رعایت تجوید و ترتیل در کلمات وی و تامل و تدبر در معانی آن و تطویل قرائت
موافق سنت خصوصاً در نماز شب که آنحضرت صلی الله علیه وسلم دران طوال سور میخواندند و رکوع و سجود و قومه و جلسه بر اندازهٔ آن
میکردند و گفته اند که در قرائت قرآن زبان و گوش و دل یکجا باید تا آنچه بزبان بخوانند بگوش بشنوند و بدل بفهمند و طمانینت و تعدیل در رکوع
و سجود و قومه و جلسه و فهم معانی تسبیحات و تصور کبریا و جلال حق و شهود عظمت و کبریای وی سبحانه و تعالی موافق حال که با خدا دارد و
استقرار در مقام تمکین در تشهد و تخیل حالت معراج که مورد این کلمات است و بعد از سلام و اذکار و ادعیهٔ ماثوره خواندن و اگر در پس
امام است تا محل دعا نشستن و بعد از سلام نیز باضطراب بر نخاستن نیز از جملهٔ صبر است و در زمان آنحضرت این قوم را که زود میخیزیدند
و متقید بذکر و تسبیح و دعا نمی شدند سرعان القوم میگفتند و در اصل این لفظ نام آن گروه است که در معرکه در آیند و دست و پای زده مهم را
تمام ناساخته باز آیند و راه گریز گیرند و کار بسر نبرند و بعد از نماز بامداد تا بر آمدن آفتاب مستقبل قبله نشستن و بذکر حق مشغول بودن نیز از
مؤکدات است و سبب دعای فرشتگان بمغفرت و رحمت و عملیکه در نیمهان بنقد جزای آن می یابند این عمل است بعضی مشائخ که بعد
از نماز بخلوت در روند و آنجا مشغول شوند ثواب ذکر و نتیجه خاصیت وقت دریابند اما ثواب صبر بر التزام مکان که منطوق حدیث است
فوات پذیرد و نیت ایشان در آنجا حصول جمعیت و اجتناب از ریاست اما با وجود آن صبر در همان مکان اوفق است بسنت قولاً
و فعلاً و احیاء بین العشائین نیز همین حکم دارد و پیش از عشا نوم و تکلم بعد از وی مکروه است از آن نیز صبر باید کرد **وصل** صبر بر مصائب
و بلایا و شدائد و حوادث دهر و جفای خلق و ادای حقوق اهل و اولاد و رعایت حقوق اصحاب و احباب و امثال آن مشهور است و عمده
این باب صبر بر شدائد و ریاضات و مجاهدات و مکابدات سلوک است خصوصاً نزد عدم حصول مقصود و بستگی راه و تاخیر فتح باب
و بر تقدیر فتح باب کمالات و وجود وقائع و معاملات و حصول مقامات و حالات صبر بر ستر و کتمان آن و عدم ابتهاج و انبساط و اظهار
و افتخار با آن لازم است و از آنکه طریق صدق و اخلاص است و با وجود حسن و جمال فضل و کمال در محل تواضع و فروتنی ایستادن و
داد شکستگی و نامرادی دادن و با خردان بنظر شفقت و عنایت دیدن و با بزرگان ادب و بندگی ورزیدن حلیهٔ دیگر بجمال حال

افزودن وقسمی اعلا از صبر نمودن است دیگر از مواد صبر توقف وتامل کردن است در انکار شخصی که دعوی کمال کند وبہیچ کدام از دو جانب صدق وکذب دلیلی واضح نبود واحتیاط دران است که بر تقدیر تعارض قراین ودلائل قرینہ صدق را راجح دارد واز نظر در قرینہ کذب اغماض کند که توقف در مقام اشتباه محمود است اسلم تسلم وگفتہ اند که لخراج ہزار کافر از کفر باحتمال ایمان بہتر است از اخراج یک مومن از ایمان باحتمال کفر واین آیت قرآنی درین باب کافی است وآن یک کاذبا فعلیہ کذبہ وان یک صادقا یصبکم بعض الذی یعدکم وباوجود آن صبر از اعتقاد وانقیاد واطاعت بی تجربہ وامتحان وعدم استعجال واحتیاج سبب شواہد ودلائل نیز محمود است تا منجر بوحشت وپشیمانی نگردد والله العاصم یایہا الذین آمنوا اصبروا وصابروا ورابطوا واتقوا الله لعلکم تفلحون والعاقبة بالخير

الرسالة الخمسون تنبيه اہل الفكر برعاية آداب الذكر

الله ورسوله - دران ہنگام که شیخ اجل اعز اکرم اوحد اعدل عبد الوہاب متقی وقادری شاذلی روح الله روحه واوصل الینا برکاته وفتوحه این مسکین را تلقین ذکر نمود واجازت داد وآداب آن آموخت کتابی بدست من داد مسمی بمنہج السالک الی اشرف المسالک وچون عبارت آن کتاب عربی بود برای طالبان ترجمہ کردم وقضیہ تلقین در مکہ بود سنہ تسع وتسعین وتسعمائة وترجمہ در دہلی شد بتاریخ ہزار وبست وشش متعنیکہ توفیق دستگیری کرد والہام ربانی بدان منضم گشت والامور مرہونة باوقاتہا میفرماید که آداب ذکر بست است پنج پیش از شروع در ذکر ودوازده در میان مشغولی بذکر وسہ بعد انفراغ از ذکر آن پنج که پیش از شروع در ذکر است نخست توبہ است وحقیقت توبہ گذاشتن بنده ہرچہ نہ نزدیکی بخشد بخدا وسود ندہد او را از گفتار وکردار وخواست پس از پشیمان شدن ازان دوم طہارت غسل یا وضو سوم آرام وخاموشی تا مشغول گردد دل بخدا پس بگوید ذکر بدل وحاضر آرد یاد حق را پس ازان شروع کند بزبان تا ہیچ خاطر نماند جز بخدا وبگوید بموافقت دل وزبان لا اله الا الله چہارم مدد جستن بدل نیز در شروع در ذکر بہمت شیخ که ذکر از وی دارد واگر زبان نیز یاد کند شیخ را وفریاد خواہد از وی نیز روا است اگر حاجت بدان افتد گفت مولف کتاب رحمة الله علیہ گفت شیخ جبرئیل حربا بادی چون آغاز کند ذکر را حاضر آرد صورت شیخ را در دل ومدد جوید از وی زیرا که دل شیخ محاذی ومقابل دل شیخ شیخ است تا حضرت نبویہ ودل نبی صلی الله علیہ وسلم دائم التوجہ است بحضرت الله تعالی شانہ وہمیشہ روی دل وی بدان سوی است پس ذاکر چون صورت شیخ در دل بست وانوار ولایت وی مدد جست میرسد مددہا از حضرت الہیہ بر دل سید المرسلین صلی الله علیہ وسلم واز دل سید المرسلین بردلہای مشائخ بتقریب وبہ ترتیب وی میرسد تا بشیخ وی واز دل شیخ بدل وی پس توانائی می یابد بر کار فرمودن ذکر چہ طالب در بدایت حال بر مثال طفل است که او را توانائی نیست بر کار فرمودن آلت بروجہی که تاثیر کند وکارگر افتد ومقصود برآید اگرچہ شمشیر حق در دست اوست که در ذکر است اما توانائی بر شمشیر زدن جز ہمت صورت نہ بندد فرمود پیغمبر صلی الله علیہ وسلم الذکر سیف الله وقوت بمدد نبی السیف بدست آید صلی الله علیہ وسلم قولہ تعالی وان استنصروکم فی الدین فعلیکم النصر انتہی پنجم بداند که مدد خواستن از شیخ مدد خواستن از حضرت پیغمبر است صلی الله علیہ وسلم که نائب وجانشین اوست واین اعتقاد را بجزم بر خود بندد تا رفتہ رفتہ بیقین کشید وآن دوازده ادب که در حال ذکر است اول نشستن در جای پاک چہار زانو یا بر دو زانو چنانکہ در نماز می نشیند قومی آنرا اختیار کرده اند وبعضی از علمای این طائفہ این را بہتر دانستہ که تاثیر این وضع در دل بیشتر است وجمعی گویند بہر وضعی ازین دو وضع که آرام یابد ودل فراہم

بنشینند و رو بسوی قبله نشینند اگر تنها ست و اگر جماعه اند حلقه بر بندند دوم نهند هر دو کف دست را بر هر دو ران سوم مجلس ذکر را
بوئیهای خوش معطر دارد که در مجالس ذکر ملائکه حاضر میشوند و مسلمانان جن نیز حاضر می آیند چهارم جامه پاک بپوشند از وجه
حلال پنجم در خانه تاریک نشینند اگر میسر گردد ششم چشم بپوشند تا راه حواس ظاهر بسته گردد و بسته گشتن راه حواس ظاهر سبب
کشاده شدن حواس باطن است که راههای فیض دل اند هفتم صورت خیالیه شیخ پیش دو چشم دارد و این از او کد آداب ست نزد قوم
هشتم راستی در نهان و آشکار و رعایت صدق در ظاهر و باطن و گفته اند که صدق شمشیر ست که بر هر چه زنند کارگر افتد و پاره کند آن را
نهم اخلاص و پاک کردن عمل از هر آلایش و گفته اند بصدق و اخلاص میرسد ذاکر بدرجه صدیقیت گفت کاتب حروف عفی الله عنه
گفت شیخ رضی الله عنه صدق مغز و خلاصهٔ اخلاص و کمال اوست اخلاص آنکه ریا بخلق نورزند در جاه دنیا نطلبد و صدق آنکه اجر
و جزای آخرت نیز در نظر ندارد و گفت مصنف کتاب در ذکر این دو ادب که هر چه در دل مرید از نیک و بد بیفتد به شیخ عرض کند و اینجا
گفته اند که شرط نیست که شیخ مطلع بود بر باطن مرید و کشف کند آنرا ولیکن شرط مرید است که ذکر کند هر چه خطور کند در دل وی شیخ را و اگر
ذکر نکند خائن باشد و الله لا یحب الخائنین و هم برگزیند کلمه لا اله الا الله را و بگوید آنرا به تعظیم بقوت تمام بجهر و بیارد لا اله را از بالای
ناف از نفس که بین الجنبین است و برساند الا الله را بدل صنوبری با حضور قلب معنوی گفت سهل بن عبد الله تستری چون
بگوئی لا اله الا الله را بکش این کلمه را و نظر کن بر عزت و قدیمی حق پس ثابت دار آنرا و نیست گردان هر چه جز اوست گفت امام
غزالی در کتاب بیان ثمرات اعمال هر که نگاهبانی کند بر قول لا اله الا الله در ظاهر روان گرداند زبان خود را همواره بدان بکشاید الله تعالی
بر دل وی نوری که بر دارد پرده را از سری که درین کلمه نهاده اند در گیرد او را انوار وی و شیفته گرداند دل او را دوستی وی و از
بیخ بر کند و فانی گرداند او را آثار وی پس به بیند بدرون خود و از شگفتهای ملکوت آنچه نتوان بیان کرد آنرا و اندازه نتوان کرد صفت
آنرا و گرد نتوان آورد بعبارت نتائج و ثمرات آنرا پس از آن برگردد ذکرهای ظاهر او بزبان بباطن وی در دل و چندانکه پیوسته گردد
و همیشه بود ذکر وی غالب آید باطن وی بر ظاهر وی تا قوی گردد سلطان قلب بر حرکت لسان پس نیست گردد و در ماند جنبش زبان
و بیگانه گردد دل بذکر پس از آن بتابد آفتاب روح بر دل وی و مستغرق گردد دل بانوار روحانیت و بردارد پرده از لطائف و صدق
ربانیه و فرود آید واردات غیبیه و پیدا گردد از احوال سینه آنچه باز دارد و از صفات بشریه و بالا برد او را بمقامات علیه و روزی یابد
بکرامات که پس روند نبوت محمدیه را پس فرو رود روح وی در دریای توحید و بیرون آرد از آن اسرار لطیفه و معانی شریفه پس یابنده
مانند ذکر و نخست پایه که بر آید برآن بقوت نورانیت این کلمه پایه تقوی است و اول دری که کشاده میشود باین کلمه از بهشت که
کلید وی حقیقت لا اله الا الله است باب فهم و تذکر است که کشاده میگرداند قلب را در آیات قرآن که فرود آورده است آن را
روح الامین جبرئیل از احکام بر خیر الانام محمد علیه الصلوات والسلام تمام شد کلام غزالی رحمت کناد پروردگار بر وی و سودمند
گرداناد ما را بدانشهای او و گفت شیخ محی الدین نووی که از اجله فقها و ائمه مذهب شافعی ست لا اله الا الله سر همه
ذکرها است و ازینجهت اختیار کرده اند آنرا سادات اجله که صفوه خلاصه این امت اند و سپرورش میدهند راه روان را و ادب
میکنند مریدان و خواهندگان وجه الله را و میفرمایند ایشان مرا بمداومت آن و پیوسته بودن بران و میگویند این کلمه سودمند
ترین وارد ها است مر راندن وسواس را و روی آوردن بدرگاه الهی و بسیار ذکر کردن حق یازدهم حاضر گردانیدن معنی کلمات

بدل هر بار و هر بار که پیدا آید چیزی از احکام بشریت و وسواس بگوید بزبان لا اله الا الله و بدل لا معبود الا الله و نزد افسرده شدن و تیرگی دل طلب صفا و طلب چیزی از معارف شوق و ذوق را بدل گوید لا مطلوب الا الله و بگوید بفنای خواطر بتمامه لا موجود الا الله بمشاهده آنکه وی تعالی ناطق است بدان دو آزدهم نفی از موجود از دل جز خدا به لا اله الا الله تا قرار یابد تاثیر لا اله الا الله در دل و سرایت کند با عضا و گفته اند که در یابد که چون الله گوید از تارک سر تا انگشتان پای بجنبیدن آمد و نشاط و شادمانی نماید و اگر اینحال دارد دانسته شود که سالک است و امید است که بپایه بالا تر ازان بر آید انشاء الله تعالی آن سه ادب که بعد از فراغ ذکر است یکی آنست که چون خاموش گردد فرو رود در خضوع و خشوع آرد و با دل حاضر آید چشم دارنده وارد ذکر را و اثر فیض آنرا و تواند که چیزی بدل بفرود آید از نور حضور که در گیرد وجود او را و آباد ان گرداند خانه دل او را و در یکساعت و سود دهد آنچنانکه ریاضت و مجاهده سی ساله نه دهد دوم آنکه نگاهدارد دم را و حبس کند آنرا تا چند بار که آن زود تر آرنده است روشنائی بصیرت را و کشاده شدن پرده ها را و بریدن و باز داشتن خاطرهای نفس و شیطان را چه بحبس نفس و تعطیل حواس مشابه گردد بمرده و شیطان قصد مرده نکند سیوم بعد از ذکر آب نخورد که سوزش دل و آتش شوق را بنشاند که مطلوب است از ذکر و بحکم طب نیز روا نیست که آب خوردن بعد از حرکت سخت علت استسقا آرد گفت صاحب کتاب که ذاکر باید این سه ادب را خوب نگاهدارد که نتیجه ذکر با نیها پیدا می آید و گفت گفت شیخ یوسف عجمی رعایت این آداب مر ذاکر را در وقتی است که بر عقل خود ایستاده باشد و در ذکر خود اختیار دارد و چون از عقل غائب گردد و از دائره اختیار بیرون افتد آنرا احکام دیگر است که اهل آن می شناسند و چون ذکر از دست اختیار ذاکر بیرون رود مسلوب الاختیار گردد انچه بیرون می آید از وی الفاظ گوناگون که همه محمود اند و صاحب آن بران معذور بلکه مشکور و آن همه اسرار اند از حیطه ضبط بیرون پس گاهی روان میگردد بر زبان وی الله الله یا هو هو یا لا اله محمود یا لا القصر یا آه آه یا ها ها از آواز بی حرف یا صرع و خبط و ادب درینوقت تسلیم نفس و گذاشتن است او را با وارد تا تصرف کند در وی هر چگونه که خواهد و بعد از سکون وارد نیز بآرام و خاموشی سازد چشم دارنده وارد دیگر را و گاهی اتفاق می افتد این انواع مر صادقان را در یک مجلس و این آداب لازم است مر طالب را تا حاجتمند است بذکر لسان و چون بی نیاز گردد بذکر قلب و استغراق در مذکور حاجت نیست بهیچ یکی ازان و آنکه رهائی نیافته نفس او از بشریت محتاج است بذکر ظاهر و باطن و پس از رهائی یافتن از قید بشریت حاجت نبود بذکر ظاهر تا آنهنگام که عود نکند بشریت و باز نگردد احکام او بسالک چون عود کند بشریت باز محتاج گردد و بذکر چه بشریت میرود و می آید تارة فتارة تا تمام شود و کامل گردد فنا و بقا و بعد از کمال فنا و بقا نیز باقی می ماند حکم قلب با حضرت ربوبیت مانند حکم بشریت با دل و بعد ازین حال گرفته میشود علم از سینهای مردان بذوق و وجدان و **حاصل** این بود آداب ذکر که در کتاب منهج السالک بیان فرموده و درین کتاب فضائل ذکر و فوائد آنرا نیز ذکر کرده و آن مشهور است که در کتاب و سنت و کتب قوم مذکور و مسطور و اگر آنرا بیاریم سخن دراز گردد و وضع این رسائل بر اختصار افتاده اما فائده چند ذکر کنم چه از ین کتاب و چه از غیر آن از آنچه از زبان حق ترجمان شیخ ذکره الله بالخیر شنیده شد و کم چیزی باشد که مذکور نشده باشد در کتاب زاد المتقین فی سلوک طریق الیقین با وجود آن هر چه بتقدیر الهی بر زبان قلم آید بنگاریم **فائده** در کتاب مذکور میگوید ذکر بر دو ضرب است بزبان و بدل و بذکر زبان میرسد بنده بذکر دل و دوام آن و تاثیر ذکر دل راست و چون هر دو جمع شود لا بد اتم و اکمل بود

مشهور و متعارف در اکثر سلاسل این نیست و در سلسلهٔ شریفهٔ قادریه رضوان الله علیهم نیز چنین است و از سلسلهٔ نقشبندیه قدس الله
تعالی اسرارهم اقتدا کنند به ذکر دل و هم از اول مبتدی را بران دارند نهایت را اندراج کرده اند در بدایت که ایشان میفرمایند یعنی
دارد و ازین سخن نیز ظاهر میگردد که ذکر دل کار منتهیان است ولیکن ایشان از اول همین راه میروند و یقین است که آنچه از ذکر منتهیان را
روی مینموده باشد مبتدیان را نخواهد بود چنانکه در ذکر زبان نیز در اول کار و آخر آن تفاوت است پس استبعاد بعضی نادانان و
بفهم سخن نارسان آنرا چیزی نیست این سخن دراز میکشد از اهل این شان باید یافت **فائده** انکار بعضی از فقها ذکر قلب را و حصر
ذکر در لسان مکابره است چه ذکر ضد نسیان است و این هر دو بدل بوده نه بزبان نعم ذکر زبان را احکام و آثار است مخصوص بدان
اما نفی اطلاق ذکر از فعل قلب و آنرا ذکر نام نه نهادن درست نبود لا لغةً ولا شرعاً مگر در آنجا که شارع ذکر زبان را شرط کرده چنانکه
قراءة قرآن و اذکار دیگر که در نماز و جز آنست و اوراد و وظائف نیز ازین باب است و مثل طلاق و عتاق و بیع و شرا جز بفعل زبان
صورت نه پذیرد و بدین معنی فرق آمد میان ذکر و ورد و ما ناکه کلام فقها هم ازین باب است فافهم والله اعلم **فائده** پرسیدم از شیخ که
این انواع ذکر و طرق آن و کیفیت جلسات و جز آن که در بعضی سلاسل میکنند بطریق صحیح در سنت ثابت شده است یا نه فرمود
این از مستحسنات مشایخ است و در غرضی که ذکر برای آن موضوع است نافع و فرمود در اصل ذکر نام همین لا اله الا الله است
و تا اختیار باقیست آنرا تصحیح حروف و مخارج آن چنانکه هست باید گفت و چون شوق غالب آید و از ضبط و اختیار بیرون افتد
آنرا حکم دیگر است و فرمود گمان نیست که این بعضی ذکرها مثل ذکر اره و مانند آن که نه بر نمط و نسق اصل واقع است سبب همان مینماید
که مردم آنرا در وقت غلبه و بی اختیاری از مشایخ دیده اند و آنرا سند گرفته اند والله اعلم **فائده** حبس نفس در ذکر نزد بعضی اصلی
قوی است و میگویند که در تنویر قلب و رفت و روب ساحت سینه از خس و خاشاک خواطر اغیار بالاتر ازان چیزی نیست و در سلسلهٔ
شریفهٔ چشتیه و کبرویه و شطاریه شرط است و در سلسلهٔ نقشبندیه شرط نیست ولی اولی است چنانکه حضرت شیخی و سیدی و سندی
قبله گاهی سمی کلیم الهی قدس الله سره در کتاب اوراد خود همچنین فرموده اند و این فقیر از خواجه محمد باقی قدس سره شنیده است
که میفرمودند یکباری شیخ بهاء الدین عمر که از کبار مشایخ متاخرین خراسان اند و خواجه احرار و مولانای عبد الرحمن جامی نزد ایشان
بتبرک میرفتند فرمودند که حبس نفس که در ذکر میکنند در سنت صحیح ثابت نشده است گفتند شما انکار طریقه خواجه بزرگ یعنی خواجه بهاء الدین
نقشبند کردید فرمود مقصود ما نفی طریقه ایشان نیست سخنی بود گفتیم و شیخ مذکور از سلسلهٔ سهروردیه است غالباً در سلسلهٔ ایشان حبس
نفس در ذکر نیست موافق این شیخ بزرگ زین الدین خافی که نیز سهروردی است در کتاب وصایا گفته ذکر کند بشدت و قوت چنانکه
قوت آن در رگ و پی در رود و بگذارد نفس را که بطور خود بر آید و گفته که حبس نفس در ذکر مبنی بر امور یست که راجع اند باصول جوگیه او
کما قال والله اعلم **فائده** شبلی قدس سره با یاران خود میگفت خدا عز اسمه میگوید که من همنشین کسی ام که ذکر میکند مراد شما چندین
همنشینی با خدا کردید حاصل آن چه شد اشارت بثمرهٔ ذکر کرد که انس با خداست و توحش از غیر وی ابو عثمان را پرسیدند که بسیار میگوییم
ذکر او و شیرینی آن در دل خود نمی یابیم گفت شکر گوئید که باری عضوی از اعضای شما آراسته شد بطاعت حق شیخ ابن عطاء الله
اسکندری شاذلی صاحب کتاب الحکم گفت غفلت تو از ذکر سخت تر است از غفلت در ذکر و در کتاب مذکور روایتی می آرد که هر که گوید
لا اله الا الله محمد رسول الله می جنبد عرش ازان زیرا که این کلمهٔ طیبه بذات خود از عالم جبروت است و او را نسبتی است بکلام وی

وصعود وی هست بملکوت و متعلق نمی گردد بحقایق عالم و نمی ایستد دران وحقائق عالم همه صادر از وست لقوله تعالی الیه یصعد الکلم الطیب
و هر که بگوید آنرا هزار بار بر طهارت هر صباح آسان گرداند پروردگار تعالی بر وی اسباب رزق او را تا آنکه مراد برزق شامل رزق روحانی
و جسمانیست و هر که بگوید نزد خواب بعد از گفتن هزار بار شب کند روح وی زیر عرش و قوت خورد از آن باندازه قوتهای وی و هر که بگوید در وقت
استوا هزار بار مست گرداند حق تعالی شیطان باطن او را و همچنین هر که بگوید نزد ماه نو ایمن گردد از تمام مقام و هر که بگوید نزد در آمدن
شهری ایمن گردد از فتنه آن و همچنین هر که بگوید بجمع همم و حضور فکر و بفرستد آنرا برای ظالمی یا جباری پاره پاره گرداند او را و هر که قصد کند
بدان اطلاع و انکشاف غیب منکشف گردد بر وی در کتاب اوراد گفته شده که جمعی بودند که هر روز هفتاد هزار بار میگفتند و قومی دیگر
بیست هزار بار و گرنه آن باشد ا دوازده هزار کمتر نباید و هفتاد هزار بار گفتن آنرا خاصیتی است مشهور مذکور در هر آمدن در بهشت

فائده چون در کتاب و سنت امر بذکر کرده اند دیگر برای آن سندی و دلیلی احتیاج نباشد و تلقین مشائخ را تاثیری عظیم است
و ایشانرا سندی هست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم تلقین کرد مر علی مرتضی را در وقتیکه پرسید مرتضی کرم الله وجهه که چگونه ذکر کنم
یا رسول الله گفت بنشین و بپوش هر دو چشم خود را و بشنو از من آنرا سه بار پس تو بگو سه بار تا من بشنوم از تو همچنین تلقین کرد
رسول خدا صلی الله علیه وسلم علی مرتضی را و تلقین کرد علی مرتضی حسن بصری را رضی الله عنه و کرم الله وجهه تا آنجا که منتهی شد سلسله

خاتمه

صحبت حسن بصری رحمة الله علیه با امیر المومنین علی رضی الله عنه و کرم الله وجهه و تلقین ذکر از و مشهور شده است میان بعضی
مشائخ طریقت از متاخرین درین زمان ولیکن علماء محدثین را درین سخن است و در هیچ کتاب روایت حسن از علی نیامده و شیخ
نجم الدین کبری نیز در اجازت نامه خود که بیکی از اصحاب داده گفته است که صحبت داشت معروف کرخی با داؤد طائی و گرفت از وی علم
طریقت و صحبت داشت داؤد طائی حبیب عجمی را و گرفت از وی علم طریقت و صحبت داشت حبیب عجمی با حسن بصری و گرفت از وی
علم طریقت را و صحبت داشت حسن بصری صحابه را و گرفت ایشان علم طریقت را انچه بصحبت رسیده اینست و بعضی مردم گویند صحبت داشت
حسن بصری علی مرتضی را رضی الله عنه و کرم الله وجهه و این صحبت نرسیده والله اعلم کذا ذکر فی فصل الخطاب و شیخ جلال الدین سیوطی
در بعضی رسائل خود اثبات صحبت حسن با علی بقیاس عقل و دلیل معقول نموده و ثابت کرده که حسن بصری در مدینه بود پس چه احتمال
دارد که امیر المومنین علی را در نیافته باشد و حال آنکه هر روز به مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلم نماز حاضر میشده باشد و در جامع الاصول گفته که
ولادت حسن بصری بمدینه بود در دو سال که باقیمانده بود از خلافت عمر بن الخطاب و دید عثمان را رضی الله عنه و قدوم کرد ببصره بعد
از قتل عثمان و بعضی گویند که ملاقات کرد به علی رضی الله عنه بمدینه اما رویت او علی را در بصره صحیح نشده زیرا که وی در وادی القری بود
تا آمدن او ببصره علی رضی الله عنه باز آمده بود انتهی و حکایتی در باب فتن او علی را ببصره نیز نقل میکنند که وی کرم الله وجهه ببصره
آمد و قصاص و وعاظ را همه برخیزانید الا حسن بصری را که جوان بود و حضرت امیر چیزی از وی پرسید وی جواب داد پس مسلم داشت
ورا و باین آیات و حکایت پیدا نشد حسن بصری مر علی را صورت ثبوت پیدا میکند تلقین ذکر را کافی است پیدا شدن صحبت اگرچه تلقین بعد مشهد روایت بجهت عدم
امتداد صحبت ما نشد والله اعلم

الرسالة الحادية والمکنون تذکیر اهل الذکر بیان فضیلة علی الفکر

اسد ورسولہ - شیخ ابو عبدالرحمن سلمی رحمۃ اللہ علیہ فرمود ذکر و فکر ہر دو حال بزرگ اند وہر یکی را ازین دو آداب واحوال ومقامات است
کہ دران واست شرح وبیان آن انچہ در دل من می افتد آنست کہ ذکر بزرگتر و درجۂ وی بالاترست زیراکہ ذکر بندہ مرخدا را استجلب
و مستلزم ذکر خداست مربندہ را فاذکرونی اذکرکم و نیست ہیچ حالی کہ اثبات کند بندہ را از جانب حق مانند انچہ بزرگ داشتہ است
حق تعالی او را بدان حال مگر ذکر و محبت کہ فرمود یحبہم و یحبونہ مشائخ گفتہ اند بفضل دوست داشتن وی تعالی مرایشان را
دوست داشتند ایشان مراو را وبفضل یاد کردن او مرایشان را یاد داشتند ایشان مراو را یعنی محبت و ذکر حق مربندہ را سابق ست
بر محبت و ذکر بندہ مراو را الگفت بندۂ مسکین نگارندہ این حروف وحقیقت حال ہمچنین ست کہ مشائخ گفتہ اند چہ ہرچہ ازان حق ست
قدیم است وازان بندہ حادث وحادث از قدیم پیدا گردد وازوی بوجود آید ولیکن ذکر کردن محبت حق را بالاتر از محبت بندہ در آیت
یحبہم وتقدیم ذکر بندہ مرحق را بر ذکر حق مربندہ را در آیت ذکر نکتہ باید وانچہ ازان در دل بندہ میرسد آنست کہ محبت از صفات
است و ذکر از افعال نخست بجاذبہ محبت حق بندہ بآن جانب کشیدہ میشود و بوجود محبت مشرف میگردد پس ازان ذکر میگوید
پس حقتعالی شکوری گوید وجزای ذکر وی میدہد واو ذکر میکند و محبت بر محبت می افزاید باز این محبت باعث برافزونی محبت
دیگر میگردد ہمچنین این سلسلہ میرود تا میرود و محبت می افزاید گفت شیخ ابو عبدالرحمن سلمی پرسیدم ابا علی دقاق را کدام یکی تمام تر و
بزرگتر ذکر یا فکر پس گفت ابو علی دقاق شیخ را درین باب چہ در دل می افتد گفتم تر د من ذکر اتم از فکر است زیراکہ حق سبحانہ وصف
کردہ میشود بذکر ووصف کردہ نمیشود بفکر و لا بد انچہ وصف کردہ میشود بدان خالق تمام تر و بزرگتر باشد از انچہ وصف کردہ شود بدان مخلوق
پس استحسان کرد شیخ ابو علی دقاق این کلمہ را او نیز حق سبحانہ نام کرد کتاب خود را ذکر و فرمود وانزلنا الیک الذکر و فرمود ہذا ذکر مبارک
انزلناہ گفت شیخ ابو عبدالرحمن سلمی مر ذکر ان را احوال است یکی ذکر لسان است واین حال بزرگ تر است کہ ہمیشہ خدا را بزبان یاد
میکردہ باشند و زبان بنام وی روان گردد و فرمود پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم اگر توانائی داری کہ بمیری و زبان تو تر باشد بذکر خدا بکن
آنرا و لابد چون ہموارہ زبان بذکر حق جاری میباشد از ذکر جزوی باز دارد و دیگر ذکر قلب است وآن تصفیہ اوست از جمیع ہواجس
وموارد و خواطر کہ فرود می آید بروی وبیرون افگندن وبرآوردن آن از دل از جہت مشغول بودن وی بذکر سیدوی تحقق وثبوت
وی دران واین ذکر آلاء ونعمای حق است پس ہمیشہ پاک وصاف میباشد دل بذکر حق دیگر ذکر سر است کہ چون تصفیہ کرد دل صاف
گشت باطن از ہر کدر وخلاف فرود نیاید بر سروی فرود آیندہ از خواطر مگر آنکہ بیابد آنرا مملو و مغلوب بحقیقت ذکر پس کوچ کند
وبر گردد ازان گفت کاتب حروف پس گویا ذکر سر اثر و نتیجہ ذکر قلب است کہ چون قلب را تصفیہ کرد صفائی سر حاصل شد سر لطیفہ ایست
فوق قلب و دوام ذکر و حضور کہ بعضے درویشان اثبات کنند ہمین اتصال سرست بیاد خدا و ذکر قلب بحکم قلبی کہ دارد بر یک حال
نباشد چنانکہ گفت ؎ حافظ دوام وصل میسر نمیشود ۔ شاہان کم التفات بحال گدا کنند ۔ شیخ گفت دیگر ذکر روح است
وآن ذکریست کہ فانی میگردد ذاکر از صفت خود برویت ذکر خدا پس باقی نمی ماند مر او را نہ ذکر و نہ حال و نہ صفت و ذاکر مشاہدہ میکند
ذکر حق تعالی مراو را پس نگاہ میدارد و فانی میگرداند از رویت ذکر از جہت علم وی بآنکہ ذکر حقتعالی سابق ست بر ذکر وی مر حق را
وغالب است بروی پس میگوید و می یابد کہ کجا مقابلہ تواند نمود ذکر معلول حادث بذکر قدیم کسیکہ لم یزل ولا یزال ہست اما فکر
پس مختلف ومتفاوت اند متفکر یست کہ تفکر میکند در انچہ میگذرد بروی از مخالفات و معاصی پس تفکر میکند در وقت خود

وعجز از ادای حقوق وقت و مواجب آن و متفکر بیست که تفکر میکند در نعمتهای خدا و دوام لطف و تواتر احسان و قصور خود از رسیدن
بشکر آلای حق سبحانه و در می یابد که شکر ناقص حادث هرگز نمی رسد بفضل و احسان کامل قدیم وی تعالی که بروست و یکی دیگر تفکر
میکند در سابقهٔ ازل که چه گذشته است و دیگری در عاقبت کار که چه خواهد شد و یکی دیگر فکر میکند و حیران میگردد در آیتهای صنع الٰهی
چنانکه فرمود و یتفکرون فی خلق السموات والارض و یکی فکر میکند در رضا و سخط پروردگار تعالی و تقدس و متولد میگردد از فکر در صنایع
معرفت و در آلای شکر و در وعده رغبت و در وعید رهبت امثال آن و جز آن انواع فکر بسیار است و اکثر آن راجع باحوال نفس است
در خواب و بیداری و غفلت و آگاهی آن و متفکر در نمی گذرد از حال و وقت خود در اکثر احوال و متفکر جلیس نفس است که فکر میکند در
احوال و اوقات وی و ذاکر جلیس حق و مستغرق در مطالعه و مشاهده از غیر نظر بر نفس و احوال وی چنانکه فرموده انا جلیس من ذکرنی
و ذاکر فراموش میگرداند نفس خود را زیراکه ذاکر وی در انچه مشاهده میکند از ذکر حق مر او را پس فانی میگردد از همه اوصاف باستغراق
وی عین فنا پس میباشد این ذکر ذکر حقیقت اما تفکر رجوع بنده است باوصاف خود و مشاهده اوقات خود و گفت پیغمبر خدا صلی الله
علیه وسلم تفکر کنید در آلای خدا و تفکر نکنید در ذات خدا پس نسبت به متفکر راه تفکر در ذات و نمود مر ذاکر را راه ذکر در ان و فرمود واذکروا الله
ذکرا کثیرا پس ذاکر در حقیقت راجع بذات حق است زیراکه ذکر نتیجه معرفت و محبت است پس نرود در راه ذکر وی مگر آنکه فرو رفته است
در محبت وی پس فرق است در حالیکه چون تمام کرد و باز گرداند بجانب حق و حالی که چون وارد گردد باز گرداند باوصاف نفس و ذکر چون
خفی بود اعلا و اتم بود چنانچه فرمود اذ نادی ربه نداء خفیا و فرمود پیغمبر صلی الله علیه وسلم افضل الذکر خفی و ذکر حقیقی نمی باشد مگر ناشی
از تمام معرفت مذکور پس هر که عارف تر بحق ذکر وی صاف تر و ذاکر بی معرفت مثل قشر بیست و ذکر بغفلت موجب لعن است مر صاحبش را
و متفکر همیشه در مطالبه نفس و وقت و حال خود و زیادت و نقصان است و محاسبه نفس خود میکند پس وی در محل توبه است از تقصیرات
و شکر بر نعم و غالب آمده بر ذاکر معرفت حق و ذکر پس فانی گردانید او را از رجوع بنفس و احوال نفس تا آنکه فانی گردانید او را حق از ذکر
در معرفت مذکور و لازم گشت او را هیبت و جلال تا بحالی رسد که اگر روان گرداند زبان را نتوان گردانید و گفته اند عجب از کسی که ذکر
گوید خدا را و نشوید دهان را بهزار توبه متقبله و فکر نوری است که میراند از دل ظلمت غفلت را و می آرد یقین را و ذکر نور روح است و موجب
صفای وقت چون صاف شد وقت مشاهده کند غیب را بنور روح و صفای سر و در آید در حضرت و باقی نماند بر وی محل خبر و نه استخبار
و لذکر الله اکبر یعنی بزرگ تر از انکه باقی گذارد بر ذاکر چیزی را از وی و بنده چون متحقق گردد در ذکر ساقط میگردد از وی وصف سوال
و حاجت و قول پیغمبر صلی الله علیه وسلم من شغله ذکری عن مسئلتی اعطیته افضل ما اعطی السائلین اشارت بدانست و مرتبه دیگر است که از ذکر
خود نیز مستغنی گردد بمشاهده ذکر حق مر او را بالجمله ذکر و فکر هر دو حال شریف و جلیل اند و ذکر اتم و اعلی و اصفی است گفت کاتب حروف این حاصل
و خلاصه کلام شیخ ابو عبد الرحمن سلمی است و آنچه بفهم می در آید از ان اینست که فکر مقدمه کار سلوک است و آلت حصول توبه و انابت و
اصلاح نفس و قلب است که تهیئه و قابل و آماده میگرداند حقیقت سالک لطیفه باطن او را برای تنور و تحقق بذکر الٰهی و اطمینان و قول
حق جل و علی اولم یتفکروا اولم ینظروا برای تحصیل حال اول است و قول وی سبحانه الا بذکر الله تطمئن القلوب اشارت بحال ثانی و سالک
در حال سلوک بفکر و ذکر نبود و ذکر بسبب صفا و نورانیت ذاکر گردد و باز فکر موجب فتح شده و از معرفت محبت زاید و محبت باعث بر ذکر گردد همچنین
تا سیر دارد ذکر و فکر چاره ندارد و اشارت بیت مثنوی نیز بآن مینماید که گفته است ــه این قدر گفتیم باقی فکر کن فکر اگر جامد بود ذکر کن

وما نالہ کلام شیخ در ذکر ہست کہ منتہای مقام سلوک و آخر آن است کہ فنا فی اللہ و ذہول از کل ماسوی است والا در ہر مرتبہ ذکر اللہ حاصل است و در فکر نیز ذکر موجود است در توبہ و انابت و محاسبہ و رغبت و رہبت و بر رویت آلاو شکر و در رویت تقصیر و ران کہ نتائج و ثمرات فکر محال و موارد آنست ہمہ جا ذکر است تا گفتہ اندکہ اشرف و افضل ذکر ذکر حق است در امر و نہی و امتثال و انتہا و ہر کہ ہر چہ برای خدا و نیت تقرب کند ذاکر ہست چہ معنی ذکر یاد داشتن خدا را و یاد کردن مراد و راست **وصل** شیخ علی متقی رحمۃ اللہ علیہ در حکم کبیر از شیخ ابن عطاء اللہ اسکندری در مفتاح الفلاح می آرد کہ ذکر خلاص یافتن است از غفلت و نسیان بدوام حضور قلب با حق و تردید ہم مذکور ہست بدل و زبان و برابر ہست و ران ذکر اللہ یا صفتی از صفات وی یا حکمی از احکام وی یا فعلی از افعال وے یا استدلال کردن بر چیزی از ان یا دعا یا ذکر رسل و انبیای او یا ذکر خاصگان و اولیای او یا ہر کہ انتساب کردہ بوی نزدیکی جستہ بوی بوجہی از وجوہ و بسببی از اسباب و فعلی از افعال بقرأت یا ذکر یا شعر یا غنای یا محاضرہ یا حکایت پس متکلم ذاکر ہست و فقیہ ذاکر است و مدرس ذاکر ہست، و مفتی ذاکر ہست و واعظ ذاکر ہست و متفکر در عظمت و جلال حق عزوجل و جبروت و آیات وی در ارض و السموات وی ذاکر ہست و امتثال آرندہ باوامر وی و باز دارندہ نفس را از نواہی وی ذاکر ہست و ذکر گاہی بزبان بود و گاہے بدل و گاہی باعضا و گاہی با سرار و گاہی آشکار و گاہی نہان و ذکر کامل آنست کہ جامع بود مر جمیع این مراتب را بعضے از عارفان گفتہ اند کہ ذکر بر ہفت نوع ست بدست و پا و چشم و گوش و دل و روح و زبان ذکر بدست یاری دادن ضعیف است و ذکر بپا رفتن بزیارت علما و اقربا ست و بچشم دوام بکا و بگوش استماع کلام حکما و بدل انقطاع از دار فنا و انابت بدار بقا و بروح اشتیاق بدیدت و لقا و بزبان تلاوت انچہ منزل است از سما و انچہ مستجاب است از دعا و فی الحدیث من اطاع اللہ فقد ذکر اللہ وان قلت صلاتہ و صیامہ و تلاوتہ القرآن و من عصی اللہ فلم یذکرہ وان کثرت صلوتہ و صیامہ و تلاوتہ القرآن رواہ الطبرانی عن واقد انتہے

الرسالۃ الثانیۃ والخمسون الاعتصام بحبل الصبر والثبات عند اجتماع اسباب اللذات والشہوات

اللہ و رسولہ - حق جل و علا در جمیع احوال ناصر و معین باد بتاریخ بست و ششم رجب مکاتیب محبت اسالیب آن دلبند رسید و دیدہ را منور و دل را مسرور گردانید الآن جز انتظار بقدوم مسرت لزوم آن دلبند پیش نہاد وقت نیست باید کہ جز انچہ نہ در اختیار باشد یا بحکم صلاح دید وقت خاطر در توقف باشد ازین عزیمت مانع نسازند کہ زیادہ برین طاقت برداشت بار فراق در قوت باطن این ضعیف نماندہ است دریافت صحبت این فقیر را مغتنم دارند تا بعد ازین چہ واقع شود بعد ہذا معلوم وقت و حال آن سعادتمند مبدأ و مال خواہد بود کہ آدمیان در طلب و خواہش و مقاصد و مطالب دنیا و معارضہ آن با مقاصد دینی چند قسم اند آنرا خود نگوئیم کہ مسلمان اگرچہ ضعیف الایمان باشد از محبت دین و آخرت خالی خواہد بود تفاوتی کہ ہست این مقدار ست کہ جماعہ در طلب دنیا چنان غالی و منہمک افتادہ اند کہ ہمین را متقصد مقصود پنداشتہ از دغدغہ دین و زیان زدگی آن فارغ نشستہ اند گویا علم بدان ندارند نعوذ باللہ من ذلک و طائفہ دیگر علم بدان دارند و لیکن در وقت معاملہ و غلبہ شہوت و ہجوم نفسانیت آن علم چون ضعیف است و بحد یقین نرسیدہ است در می مانند و آنرا فراموش میکنند و از دست میدہند فراموش کردن چہ حاجت است غلبہ آز و شہوت بر آدمی نہاد چنان غالب افتادہ کہ دیدہ و دانستہ دام می افتد چنانچہ اشارت واضلہ اللہ علی علم بدانست و حکمت ابتلا الٰہی تعالیٰ بمقتضاے آن کردہ کہ

کہ دنیا را متاع آنزا در دیدہ و دل آدمیان زیب و زینت دادہ است کہ بحکم طبیعت بی اختیار باینجانب میروند و در حدیث آمدہ است
کہ الدنیا حلوۃ خضرۃ فرمود دنیا شیرین و سبز است یعنی شہوت او در باطن لذیذ و در ظاہر رنگین و زیبا افتادہ است اینجا تائید الٰہی
و نصرت و اعانت وی سبحانہ درکار ست کہ ازان نگاہدارد و از گرفتاری و در دام وی افتادن باز دارد و باز اینجا دو قسم است
یکی عصمت است کہ خاصہ انبیاء است صلوات اللہ و سلامہ علیہم اجمعین کہ معصیت و خیال ما سوائے حق و میل بدان بایشان
راہ نیست و سدی درمیان است دیگر حفظ است کہ آنرا برای اولیاء و دوستان حق اثبات میکنند کہ اگرچہ خیال معصیت و میل
ما سوا راہ یابد اما از تصرف و غلبہ سلطان آن محفوظ دارد کہ ان عبادی لیس لک علیہم سلطان قسم دیگر آنست کہ بعضے در معصیت
ہم بیفتند و گرفتار شوند اما لطف الٰہی ایشان را بتوبہ و استغفار ازان برآرد اذا احب اللہ عبدًا لم یضرہ ذنب یعنی دارد مقصود
و مصدوق این مقدمات آن بود کہ بعضے از عزائم و مہالک کہ عارض وقت آن سعادتمند شدہ بود الحمدللہ کہ ازان محفوظ ماند
ہنوز ہم اگر چیزے ازان خیالات بحکم طبیعت یا باقتضای تکلیف بعضے دوستان و یاران مجازی پیش آید بدفع و رفع آن پرداختہ
و در مرکز سلامت و استقامت استوار ماندہ ممنون نعمت و کرامت الٰہی باشد کہ نعمتے و دولتے بالاتر از عافیت و فراغ و سلامت
و بے تعلقی نخواہد بود زیادہ چہ گوید اعتقاد این ضعیف بر قابلیت و استعداد آن سعادتمند ہمیشہ بود والآن چون اثر آن معاملات
یک نوع ظہور نمود آن اعتقاد ثابت و راسخ گردید حق تعالیٰ شمارا بکام من دارد و آنچہ من از توای فرزند امید دارم آن باشد
آنچہ آرزو این ضعیف از شما ست آنست کہ این سلسلہ غربت و نامرادی و مسکنت و بیچارگی و خدا طلبی و خدا شناسی و راہ حق
سپری خود مرتبہ بلند است کجا نام آن توانم برد بشما جریان یابد و آنچہ از کار از دست این فقیر نیامدہ و حاصل نشدہ و ناقص ماندہ
از دست شما بیاید و شمارا حاصل شود و کمال یابد کہ وجود ولد وجود ثانی والد ہست بلکہ عین وجود او ست اگر توفیق یاری دہد و
براہ ترک و تجرید زہد مطلق ببرد آن خود سعادت کبری ست ولیکن از تاب حوصلہ بشریت اکثر مردم بیرون ست باری اگر آن
نباشد از زیادتہا کہ مشوش وقت و باعث پریشانی حال گردد خود را نگاہدارند آرزو اینست باقی از قضا و قدر الٰہی چارہ نیست
این دعا را لازم وقت خود دارند اللہم انی اعوذ بک من جہد البلاء و درک الشقاء و سوء القضاء و شماتت الاعداء و این دعا نیز کہ
ورای کلمہ اولی ازان زبان زد وقت و ورد تنہای این حقیر است اللہم انی اعوذ بک من الحور بعد الکور و من الشقاوۃ بعد السعادۃ
و من القطع بعد الوصول و من الرد بعد القبول و من الخیبۃ بعد الرجاء و من المنع بعد العطاء و این دعا اللہم احسن عاقبتنا فی
الامور کلہا و اجرنا من خزی الدنیا و عذاب الآخرۃ خدا امیدانہ کہ در ایام سابق کہ این خیالات و احتمالات قائدہ شما بود چہ مقدار
قبض بر حال این ضعیف مسلط بود والآن ذوقی و فراغی و انبساطی در باطن می یابد کہ زبان تعبیر ازان کوتاہ است برہمین باشند
و از پروردگار خود راضی باشند و امیدوار باشند پروردگار تعالیٰ ابواب خیر مفتوح دارد و آن درین باب منحصر نیست ؎ گر دری
بستہ شد ایدل دگری بکشاید ؛ زیادہ درین باب چہ گوید قلم را بہ تکلف و زور نگاہ میدارد اگر سر دہد میرود تا آنجا کمی بر ند ؎
بس کنم مر طالبان را این بس است ؛ بانگ دو کردم اگر در دہ کس است ؛ این رباعی امام احمد غزالی قدس سرہ در اثنای
این نامہ بر ضمیر جلوہ گر شدہ بود جائے نیافت حدا نوشتہ شد رباعی ہل تا بکند ہر آنچہ یارت خواہد ؛ کان یار ہمہ نظام
کار تو خواہد ؛ او حسن و جمال روزگارت خواہد ؛ آن باد بتو کہ آن نگارت خواہد ؛ والعاقبۃ بالخیر

(حاشیہ: [illegible])

الرسالة الثالثة والخمسون فی تسویة الادانی والاعالی بالخوف والسکوت فی حضرة لاابالی

اللہ و رسولہ ؎ آہ از استغنای دلبر آہ آہ ٭ کز تعظم بستہ بر کونین راہ ٭ عجائب درگاہی است دم نتوان زد گاہی میخوانند و میرانند و زمانی دیگر ناخواندہ میدہند و میرسانند چنانکہ در عالم ظاہر گفتہ اند کہ صاحبان گاہی بدشنامی میہمند و گاہی بدعاے بر بخند امر کردہ اند کہ دعا بکنند و بخواہند و اگر نکنند و نخواہند در معرض عتاب و خطاب در آیند و چون بخواہند و بنالند التفات نکنند و نپرسند کہ می نالد و چہ میخواہد بلکہ بے ادبی و گستاخی نسبت کنند ؎ اگر روم ز پیش فتنہا برانگیزد ٭ و راز طلب بنشینم بکینہ برخیزد ٭ این قوم را در خواستن و دعا کردن دو طریق است گروہی ہیچ نخواہند و زبان خواہش مطلق بستہ دارند و گویند ہر چہ شدنی است میشود خواستن چیست و جمعی دیگر میگویند کہ چون میفرمایند بخواہید نخواہیم چہ صورت دارد ما بفرمودہ او می خواہیم اختیار بدست او ست دہد یا ندہد ازینجا معلوم میگردد کہ اگر بخواہند از این جہت بخواہند کہ میفرمایند کہ بخواہند و حقیقة اگر نخواہند حکم کردہ باشند و قومی دیگر مزاج وقت را می شناسد کہ درینوقت باید طلبید و در وقت دیگر خاموش بود و میگویند کہ بعضے از خواص مقربان را می شناسانند و میدانانند و می نمایند کہ تقدیر چنین رفتہ است و این شدنی نیست و این ناشدنی درین صورت دعا بہانہ است شدن و ناشدن ہمہ بتقدیر الٰہی است دعا اگر خواہد بود از برای اظہار عزت و کرامت این بندہ و حکمتہاے دیگر خواہد بود و حقیقت ہمین است کہ بعد از دعا چیزے حاصل میشود نہ آنست کہ تقدیر بخلاف آن رفتہ است و بدعا آن تقدیر تغییر می یابد چنانکہ در احکام ملوک و سلاطین دنیا بنظر می در آید ہر چہ ہست ہمہ بتقدیر الٰہی است دعا نیز بتقدیر او ست گاہی اینچنین تقدیر رفتہ کہ دعا کنند یا نکنند و خواہند یا نخواہند این کار شدنی است و گاہی این چنین رفتہ کہ اگر دعا کنند شود و اگر نکنند نشود درین صورت ہم دعا بوجود می آید و ہم مدعا بتقدیر می رفتہ گمان میشود کہ این مدعا مدعا بوجود آمد بدعا نیامد بادعا آمدہ باین معنی گفتہ است ؎ بجست وجوی نیابد کسی مراد دلی ٭ کسی مراد بیابد کہ جست و جو دارد ٭ و گاہی تقدیر بوجود دعا رفتہ نہ حصول مدعا درینصورت دعا بوجود می آید نہ مدعا و شاید اجری و ثوابے بر دعا مترتب گردد و آن نیز در تقدیر و مشیت او ست اما چون فرمودہ است کہ من ضایع نمیکنم عمل ہیچ عمل کنندہ را لاجرم دل بوعدہ او بربستہ امیدوار باید بود کہ وعدہ او صادق است اما آن نیز بروی واجب نیست کہ اگر نکنند گویند چرا نکرد درگاہ لاابالی کہ میگویند این معنی دارد و شاید کہ درین وعدہ قیدی و شرطی باشد کہ بران اطلاع ندادہ باشند از اول امید می زاید و از ثانی بیم می آید و ہمہ مقربان درگاہ در میان امید و بیم راہ میروند کہ الایمان بین الخوف والرجا ؎ آنہا کہ خواص درگہہ تکریم اند ٭ دہشت زدگان عالم تسلیم اند ٭ نومید مشو کہ رحمت حق عام است ٭ مغرور مشو کہ خاصگان در بیم اند ٭ این سخن دور و دراز میرود بجاہا سر میکشد کہ آنجا سر میرود ؎ صد سر درین رہ از پے یکحرف میرود ٭ ہشیار باش و ہان سر خود رایگان مدہ ٭ در بارگاہ حضرت سلطان سخن مگو ٭ در کوی اختیار بدست زبان مدہ ٭ از دل بپرس ہر چہ بگوید ہمان بگو ٭ تا مشورت بدل نکنی دل بدان مدہ ٭ دل ہم اگر ز بادہ توحید مست شد ٭ ہشیار باش در کف دل ہم عنان مدہ ٭ بیرون در بخلق بہ آئین خلق باش ٭ کس را بسوی راز درون نشان مدہ ٭ صد سر درین رہ از پے یکحرف میرود ٭ خاموش باش و ہان سر خود رایگان مدہ ٭ ایمان باید آورد و خاموش نشست و ہر چند بگویند باید شنید و بجاے آورد و گردید و دم نہ زد و چون و چرائی ننمود با صاحبان دعا بجز تسلیم

وگردن نهادن چه چاره است ؎ من زچون وچرا دم که بندهٔ مقبل ٭ قبول کرد بجان هر سخن که جانان گفت ٭ مسلمانی اینست
باقی همه گمراهی است وآوارگی واین کاری سخت دشوار است آنکه گویند مسلمان بودن از همه مشکل است همین معنی دارد اللهم ثبت قلوبنا
علی الایمان برزبان آمدن این سخنان لاطائل که بی اختیار بغلبه جوش درون برزبان آید خمار مستی آن روز است که بحکم جبلت
بشری وبفرموده بعضی بزرگان بالای منبر برآمد وفریادها زد وبنالید وباران طلبید وهیچ اثری بران مترتب نشد سر شرمندگی در
گریبان خجالت کشیده فرود آمد از ناگناه کاران واژگون بختان چه آید وچه کشاید جای آنست که از شومی خواهش ودعای ما نچه
باشد برود چه جای آنکه آنچه نباشد بیاید از بزرگی دعا طلبید ند گفت این بس نیست که از شر دعای من ضرری بشما نرسد چه جای
توقع خیر دارید نفس میگوید که وی تعالی سمیع است وبصیر ولطیف وخبیر وجواد وکریم باز سبب توقف چیست جوابش آنست
که همچنانکه وی سبحانه این صفت دارد قادر ومختار وجبار وقهار وعلیم وحکیم نیز هست شاید که درانجا حکمتی داشته باشد که
نفع آن نیز بخلق راجع است در ملفوظات مخدوم شیخ نصیر الدین محمود قدس الله سره العزیز نوشته اند که یکباری ایشان را
باستسقا وطلب باران بیرون بردند دعا باکردند وبنالیدند وزاری نمودند هیچ اثر آن ظاهر نشد چون بمنزل باز آمدند با سید محمد
گیسودراز که عشقباز ومحرم راز ایشان بود فرمودند سید دیدی که امروز با ما چه معامله کردند خلق ما را چنین وچنان میگویند ومیدانند
هرچند نالیدیم هیچ نخریدند ونیز مینویسند که آخر در سیر ایشان خواندند که در فلان کوچه مخنثی است از وی باید دعا طلبید مخنث چه باشد
مردی بود از مردان راه که خود را چندگاه بغلبه حال ومستی وقت در لباس مخنثان می نمود واین قوم تابع حال میباشد چون در خود
می بینند که کار مردان نمی کنند وکار زنان نیز از ایشان نمی آید خود را مخنث صفت می یابند که نه مرداند ونه زن اند وهمچنان مینمایند
؎ تا در ره عشق کار مردان نکنی ٭ زنهار دم از صدق محبت نه زنی ٭ مردان همه در دعوی مردی چون زن اند ٭ تو خود چه زنی
دم که نه مردی نه زنی ٭ وبعضی که در خود از اثر شرک وبت پرستی ودوئی می یابند زنار می بندند وخود را در صورت مشرکان وزنار بندان
می نمایند تا نفاق نشود وظاهر وباطن برابر نماید اینمعنی در شرع جائز نیست وبحکم شرع کفر است اما با دیوانها وبیهوشان وبیخودان
چه توان گفت کلام المجانین یطوی ولا یروی القصه نزد آن مرد رفتند وبمقصود رسیدند این طور کارخانه هست چه توان گفت
وچه توان کرد شکایت این حال نزد بعضی یاران کرده شد گفتند که نزد ما ذوق آن فریادها ونعرها که شما زدید از وجود نعمت وحصول
باران کم نبود عنایت مینمایند وتسلی میدهند وحقیقت حال همانست که آنچه نه بتحقیقت برآید گره از دل نمی کشاید ومن لم یکن
للوصال اهلا فکل احسانه ذنوب استغفر الله واتوب الی الله ولا حول ولا قوة الا بالله لا اله الا الله محمد رسول الله صلی الله
علیه وسلم وعلی آله وصحبه واتباعه اجمعین هداة طریق الحق ومحیی علوم الدین

الرسالة الرابعة والخمسون تذکیر اهل المجاهدة بان المکاتبة عین المشاهدة

الله ورسوله ـ اللهم کما انعمت فزد وکما زدت فادم وکما ادمت فبارک دعائیست درغایت ایجاز وجامعیت ترجمه بارخدایا
چنانکه انعام کردی ومخصوص گردانیدی بنده خود را بنعمتهای ظاهر وباطن زیاده گردان نعمتها را ونگاهدار از کمی ونقصان وچون
زیاده کردی باقی وپاینده دار وایمن ساز از نیستی وزوال وچون پاینده داشتی برکتی ده آنرا ووسعتی بخش دران درحقیقت طلب

توفیق شکر که سبب مزید نعمت وصرف آن در مرضیات حق که حقیقت معنی شکر ست وصدق نیت وخلوص طویت که شرط
قبول همه کارهاست کرده است وبی اینمعنی مزید نعمت ودوام قربت وحصول برکت صورت نه بندد سنة الله برین تجارت
که وجود وعدم اشیارا منوط ومربوط باسباب ساخته وتمامه کارهای خلق را بقدرت تدبیر خود پرداخته سبب افاضه نعمت
فضل ست وایجاد سبب نیز فضل همه فضل اوست والله ذو الفضل العظیم اینجا معنی همه ازوست که آن روز مذکور بود
درست آید حق جل وعلا آن نیک بخت دارین را بمزید نعمت وپایندگی برکت مخصوص گرداند حضور وقت وروشنائی دل
وکشاد سینه وقوت باطن وسلامت ظاهر ودولت دنیا وسعادت آخرت وخشنودی حق وسفید روئی نزد خدا ورسول که
اصل وسرمایه عزت وقبول ست پاینده دارد علم شریف محیط خواهد بود بآنکه نسبت کمال انسانی را دو طرف ست ونعمت
وارده بروی دو قسم ست ظاهر وباطن ومحسوس ومعقول وصورت ومعنی وخَلق وخُلق ودنیا وآخرت خوشا سعادتمندیکه
از هردو محظوظ وبرخوردار بود وهر دو خانه اوی معمور گردد کمال جامعیت اینست ونشان این جامعیت در زمره ملوک
وامرا آنست که چندانکه مدارج ومراتب دولت حسی جسمانی بلند گردد پایه بپایه ترقی وعروج بمصاعد ومراقی کمال عقلی وعلمی
نمو وقوت آن گردد الحمد لله نشانی ازین کمال در احوال شریف مشاهده افتاد اللهم زد وهنوز آنچه معلوم شده از صحبتها
واز بسیار اندکی خواهد بود تهمت این تقصیر بر گردن کوتاهی زمان صحبت ست که مجال سخن رانی وهمزبانی تنگ بود انشاءالله
صحبت معنوی که سبب حصول آن صدق توجه وقرب رابطه محبت است وراه رسیدن بدان ارسال مکاتیب ست
تلافی این تقصیر کند مکاتبه را نصف مشاهده گفته اند جاهای دیگر اگر نصف است انشاءالله تعالی اینجا تمام مشاهد منظور
بود واگر در ظاهر این سخن نگیرید نکته غریب روی نماید چون یک مکتوب نصف مشاهده باشد مکاتبتی دیگر که در پی آن
رود نصف دیگر بآن پیدا آید باین حساب تمام مشاهده روی نماید واگر درود مکاتبات متوالی ومتواتر گردد مشاهدات
از حد واندازه بیرون حصول پذیرد در نظر ظاهربین چنان در آید که در مشاهده کلام ومتکلم هر دو حاضر اند ودر مکاتیب کلام
حاضر ست ومتکلم غائب اما در نظر حقیقت بین متکلم غائب نیست حاضر است اما در پرده کلام باین معنی گفته است
اندر غزل خویش نهان خواهم گشتن ٭ تا بوسه زنم بر لبت چونش بخوانی ٭ ودر دیده دیگر که از سر حقیقت آگاه بود در
غلبه حال پرده عین پرده کی نماید اینجا سر همه اوست هویدا گردد امام بحق ناطق ابو عبد الله جعفر صادق سلام الله علیه
وعلی سائر اهل بیت الطهارة گفت ان الله تجلی للناس فی کلامه مقصود امام کشف این سر ست فافهم اینجا نکته دیگر
است که پرده دیدن دیگر ست ودر پرده دیدن دیگر آنکه پرده بیند محجوب است وآنکه در پرده بیند مشاهد آخر این دیدن
وشنیدن همه در پرده است اگر پرده برافتد نه دیدن بود نه شنیدن ٭ هست از پس پرده گفتگوی من وتو ٭
چون پرده برافتد نه تو مانی ونه من ٭ این سخن در بعضی رسائل کشاده تر ازین گفته شده است آنجا باید نگریست روی
سخن بسوی دیگر بود وسر بجای دیگر کشید اینهمه از جوش درون وطغیان قلم ست که در عریضه سابق عرض کرده بود اما مقصد
وخواست سخن را بسخن پیوند داد سخن در مکاتیب بود ودر آنکه مکاتیب موجب صحبت معنویست ذکر آن مجموعه که در
خدمت گذاشته است تقریب یافت که مضامین آن متکفل حصول این معنی است بخدا انشگرف حریف است وخوب

ہمنشینی ست اگرچہ از لکنت و عجمیت خالی نخواہد بود اما شاید کہ در وقتی یگان سخنی گوید کہ بکار آید و در دل نشیند من آنرا رسائل میگویم و نام مکتوبات بران نمی نہم کہ یاد از مکتوبات شیخ شرف الدین بن یحیی منیری قدس اللہ سرہ و مکتوبات قطب جہری علیہ الرحمۃ میدہد و ایہام دعوی میکند یعنی دیگران دارند ما نیز داریم معاذ اللہ از انچہ دیگران دارند ما ہیچ نداریم بلکہ انچہ دیگران ندارند ہم نداریم دعوی از ما نمی آید جز شکستگی و نیستی نہ دعوی نیستی کہ آن نیز از ہستی ست ؎ در راہ ما شکستہ دلی میخرند و بس ؛ بازار خود فروشی ازین راہ دیگر است ؛ در بعضے منظومہا کہ در عہد طفولیت سرزدہ بود گفتہ شدہ بود ؎ عجب از طور خود پسند آن ست ؛ طور ما طور دردمندانست ؛ ہیچ چیزے چو دردمندی نیست ؛ کہ در و بوے خود پسندی نیست ؛ باز می بینم ربط سخن از دست رفتہ پس کنم مقصود آن بود کہ اگر گاہی آن مجموعہ را بتصور صحبت معنوی نگاہی میکردہ باشند دور نباشد گاہے چہ باشد و صیت میکنم کہ یکبار از اول تا آخر حرف بحرف عبور فرمایند کہ روی بجانب راہ راست دارد و در طبیعت انصاف گوارائی دارد و اگر در اوقات خلوت جلیس وقت انیس حال سازند ذوقی دیگر و لذتے دیگر خواہد آورد زیادہ گستاخی خوب نیست عاقبت بخیر باد استغفر اللہ و اتوب الی اللہ و لا حول و لا قوۃ الا باللہ و صلی اللہ علی سید الانام الداعی الی طریق الحق و الیقین محمد و آلہ و صحبہ و اتباعہ اجمعین ہداۃ طریق الحق و محیے علوم الدین و آخر دعوانا ان الحمد للہ رب العالمین

الرسالۃ الخامسۃ و الخمسون تبصرۃ الاغنیا بأن الفقر مرآت جمال الغنا

اللہ و رسولہ - دل می طپد و زبان می لغزد و دست می لرزد و قلم می شکند و کاغذ می پیچد کہ چہ گوید و چہ نویسد و از کجا دم زند و از کدام راہ در آید تا ابہت و شوکت و جاہ و جلال و عزت و کمال آن معلی جناب را اندیشیدہ و بمقام دہشت و ادب ایستادہ و بر صفت ذاتی خود کہ عجز و بیچارگی و ضعف و ناتوانی ست نظر افگندہ بزبان عرف و عادت کہ در خطاب فقرا با امرا جریان یافتہ است سخن کند یا بر حسن خلق و تواضع و شفقت و رحمت و نزول از مقام عزت و جبروت کہ از ایشان در رقعتی شاہد کردہ است اعتماد نمودہ و بر رفعت مقام فقر حقیقی اگرچہ دران پایہ نباشد نظر افگندہ بے تکلف زبان جرأت و جسارت کشاید و اگر براہ افراط و تفریط نرفتہ و در بلند و پست نیفتادہ در راہ میانہ کہ خیر الامور اوسطہا ست در آمدہ نزدیک بعنوان نفس الامر و بیان واقع تکلم کند و بعرض دعا و نصیحت و خیر خواہی کہ سرمایۂ وقت درویشان ست تعرض نماید اولی میاید و تازہ تر مینماید و چون از بساط قرب و حضور دور است درین تردد می افتد اگر در بزم حضور می بود سخن بر طبق مزاج وقت و حال میگردد بیشک مقبول می افتاد اکنون نیز بامید عفو و صفح سخن میکند و التوکل علی اللہ بشر حافی رحمۃ اللہ علیہ علی مرتضی رضی اللہ عنہ و کرم وجہہ در خواب دید گفت یا امیر المومنین سخنی فرما کہ پند پذیر شوم بدان فرمود چہ نیکوست مہربانی اغنیا بر فقرا بطلب ثواب و رضاے خدا و چہ زیباست ناز فقرا بر اغنیا نظر بقدرت و غنای وی تعالی و روشن است کہ انچہ حق جل و علا از عزت و جلال و مال و منال و فضل و کمال نصیب ایشان کردہ است بمقتضای طبیعت احتیاج و نیاز بغیر را بدان راہ نیست چہ معنی غنا توانگری و بی نیازیست و بے نیازی با نیاز جمع نشود و اگر توانگران را رجوعی و نیازی خواہد بود با طائفہ درویشان خواہد بود اگر درویشان حقیقی اند از جہت طلب دعا و نصرت ظاہر و توجہ و امداد باطن کہ کارگر تر انصد لشکر ست

ونورانیت بخش کشور دل ہست واگر درویشان مجازی باشند از جہت ظہور اثر جود وکرم کہ فقر درویشان آئینہ جمال غنای توانگران ست
حق جل وعلا با آن کمال حقیقی وغنای ذاتی کہ بہیچ نوع بہیچ وجہ نقص واحتیاج را گرد سراپردہ کبریا وجلال وی تعالی وتقدس
راہ نیست عالم را آفریدہ وبندگانرا بہ بندگی وپرستش امر فرمود تا جمال وکمال خود را جلوہ نماید وظاہر گرداند چنانکہ گفتہ است ؎
ظہور تو بمن است ووجود من از تو: فلست تظہر لولای لم اکن لولاک: صاحب حسنا نرا آئینہ می باید کہ در وی تماشای
جمال خود کنند اگرچہ اصل حسن محتاج آئینہ نیست اما تجلی وظہور مقتضی آنست حسن بآن نازکہ دارد نیازمند عشق ست عشق
خود سراسر نیاز وبندگی ست ؎ نیازی ہست خوبانرا بعشاق: ولیکن محتجب در پردۂ ناز: ملای روم فرماید ؎
میل معشوقان نہان ست وستیر: میل عاشق با دوصد طبل ونفیر: ؎ حسن ترا ز عشق من آوازہ شد بلند: محمود ساخت
شہرۂ عالم ایاز را: محبوبان اگر بعزت وحسن بنازند وبے نیازی خود بایستند وبا محبان التفات نکنند وخود با خود عشق بازند عشق
اما عشق مقناطیس جوہر حسن است وبجاذبہ محبت حسن را بخود میکشد وبیتابانہ بجانب خود می آرد نے حسن خود باقتضای
ظہور او را بخود میکشد بلکہ خود بجانب وی می آید محبت انطرفین است وخود محبت یک نسبت است کہ از دو طرف سر کشیدہ وپرتو
انداختہ ہر یکی را نامی جدا نہادہ است ودر ہر طرف رنگی دیگر گرفتہ ناز ونیازی درمیان آوردہ است اگر از رنگ دوئی وغیریت
قطع نظر نمایند ہر دو یکی گردد ولیکن لذت در دوئی ومائی وتوئی ست وپیدایش عالم برای این ست ؎ خود را بتکلف دگری
ساختہ ام تا تماشا کنم آن دگرے را کہ منم: غرض عرض دعا بود سخن بجانب دیگر رفت والحمد للہ کہ بجانب محبت رفت کہ خلاصہ
کار ست ودعا نیز ناشی از محبت است ومحبت را دو سبب است حسن واحسان ہر کہ حسن دارد اگرچہ اثر حسن او کہ احسان عبارت
از نیست بکسے نرسد محبوب ست چندین مردم کہ در آفاق عالم ہستند ہر کہ حکایت فضل وکمال ایشان را می شنود بیشک باعث
محبتی در خود می یابد اگرچہ اثر نعمتے از اینہا نمیرسد واگر حسن واحسان جمع گردد محبت تمام شود وکمال پذیرد وما لک تمامہ
دل گردد کہ آدمی بر محبت منعم مجبول است وحقیقت این ہر دو صفت خاصہ درگاہ حضرت رب الارباب ست از انجا پرتوے
بر ذرائر موجودات افتادہ خصوص بر افراد انسانی کہ اتم مظاہر شیونات الٰہی اند خوشا سعادتمندی وحبذا نیکمردی کہ ظہور این
صفت در جوہر ذات وی بروجہ تمام وکمال ظہور نمودہ از صفت کمال وتکمیل نشان مند شدہ باشد قدر نعمت حق باید شناخت
ووظیفۂ شکر بجاے آورد کہ شکر سبب مزید نعمت ست اگرچہ ادای حقیقت شکر در نظر عقل محال ست ولیکن نظر بوظائف
شرع کہ مولیٰ تعالیٰ نعمتہا بر بندگان افاضہ نمودہ وبر ہر نعمتے شکری معین ساختہ است ممکن ست ؎ سر بخشد شکر خواہد سجدۂ: پای بخشد شکر
خواہد قعدۂ: این در عبادت بدنیست وعبادت مالی ہم برین قیاس ست والتوفیق من اللہ اینجا نکتہ ایست باریک کہ
شکر را بجناب قدس حق نیز نسبت کردہ اند کہ واللہ شکور حلیم چنانکہ بندگان شکر مولیٰ تعالیٰ میگویند وی تعالیٰ نیز شکر
بندگان میگوید یعنے جزاے شکر ایشان میدہد وسبب مزید نعمت میگرداند تبارک اللہ وچون وی سبحانہ جزای بندہ
میدہد از باطن بندہ نیز می باید کہ بجناب حق چیزے راجع گردد وآن مزید محبت است پس شکر بندہ سبب مزید نعمت است
از خدا وشکر مولیٰ تعالیٰ موجب مزید محبت ست از بندہ وہل جزاء الاحسان الا الاحسان از انجا منت ونعمت از اینجا
محبت وخدمت ونعمت دادن نیز اثر محبت ست نخست ترا دوست داشت ونعمت داد تو نیز او را دوست دار وطاعت

لکن پس دوستی در ہر دو جانب ثابت گشتہ اینجا سر یحبہم و یحبونہ پیدا آمد و محبت تا بیگانگی نکشد نایستد انہ اینجا توحید ناشی گردد و آنکہ ہمہ را یکی می شناسد و یکی می بیند از زور محبت و غلبہ استغراق است و الا خدا خدا است و بندہ بندہ تا اینجا باید رسید باقی سر حقیقت را بخدا باز گذاشت واللہ اعلم باز سخن در محبت افتاد و از محبت بتوحید کشید سخن بجای رسید کہ آنجا سخن نیست

قلم اینجا رسید و سر بشکست ❊ عاقبت کشمیر باد

الرسالۃ السادسۃ والخمسون اسقاط اعتبار الاجساد والاشباح عند ملاقات القلوب والارواح

بسم اللہ فاتح الوجود والحمد للہ مظہر کل موجود لا الہ الا اللہ توحیداً مطلقاً عن کشف و شہود بہ یبدا الامر والیہ یعود و سبحان اللہ منزہ عن ادراک کل من سوا من شاہد و مشہود واحد احد کان ولم یکن معہ شیٔ وہو الآن علی ما علیہ کان قبل حدوث العدد ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم کنز اختصنا بہ من خزائن الغیب مواہب الجود استنزل بہا کل خیر وادفع بہا کل شر افتق بہا کل رتق وانا للہ وانا الیہ راجعون فی کل امر منزل او ہو نازل فی کل حال مقام وخاطر ووارد وقصد و ورود واللہ ہو المرجو لکل شیٔ ہو المامول المقصود ہو الاول والآخر والظاہر والباطن وہو بکل شیٔ علیم قبل کون الشیٔ وبعد الوجود باطن لاحدیتہ ظاہر بالوحدانیۃ وعنہ وبہ کان کون شیٔ ولا شیٔ الا ہو بالحقیقۃ المعدوم والمفقود لہ الاحاطۃ الواسعۃ والحقیقۃ الجامعۃ والسر القائم والملک الدائم والحکم اللازم اہل المجد والثنا کما ہو اثنی علی نفسہ فہو الحامد والمحمود وصلی اللہ علی الاول فی الایجاد والوجود الفاتح لکل شاہد ومشہود السر الباطن والنور الظاہر والروح الاقدس علی النور الاجمل البہی القائم بکمال العبودیۃ فی حضرت المعبود الذی من افیض علی روحہ من حضرت روحانیتہ اتصلت بمشکاۃ قلبہ اشعۃ النورانیۃ فہو الولی المقرب والعبد المسعود وعلی آلہ واصحابہ خزنۃ اسرارہ ومطالع انوارہ کنوز الحقائق وہداۃ الخلائق وعلی سائر اولیاء الامۃ ومشائخ ملتہ ہداۃ طریق الحق ومحی علوم الدین وسلم تسلیماً کثیراً وسبحان اللہ وما انا من المشرکین حسبی اللہ ونعم الوکیل ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم ہذہ کلمات نص کمل العارفین نقلتہا تمہیداً لمکتوب ارسلہ الی بعض السادۃ من اہل الحرمین الشریفین وہی ہذہ اما بعد فقد وصل الینا کتاب کریم جلیل من سید کریم جلیل نسیب حسیب عالم فاضل عارف کامل نقی تقی قدوۃ اکابر الحرمین الشریفین وزبدۃ اماجد المقامین الکریمین سلالۃ بیت الشرف والطہارۃ وذریۃ دار الفضل والکرامۃ المنجذب بکلیتہ الی مولاہ والمنقطع بصدق ہمتہ عما سواہ سیدنا ومولانا السید العارف باللہ مولانا السید علم اللہ بن عبد اللہ من اولاد اکرم اولیاء اللہ الذی قدمہ علی رقاب جمیع اولیاء اللہ رضی اللہ عنہ وارضاہ کتاب عزیز یجدد عہد المحبۃ ویصمم عزم الوصال عمر دار القلب و وسع وادی الخیال کتاب تفوح منہ روائح الحقیقۃ وتبوح اسرار الجذب لاہل الطریقۃ ویذکر ارضا مبارکۃ زادہا اللہ برکۃ وتعظیماً ومعابدہا التی کان المملوک بہا ہذہ خلیفا راجیا ان یعفر بتربتہا خدا اقتصارا بالتعفر بساحتہا البقاء وتحسرا علی ما فاتہ من المواہب التی یجل وصفا وتعریفا وتہیج اشواقا کامنۃ من تلک المقامات الشریفۃ والحضرۃ المنیفۃ مبریق الحمی الاجلی من الحیا شری فبقی نوی وذکر لی الزیاد و یہیج اشواقی وقست بہجتی وادمی الی عہد الصبابۃ والتقیا

سقی اللہ ایاما مضت فی ولو متہ ❊ فما کان صفاہا واہلی واطیباہ

فلا عیش الا فی موافقت جبهم ؂ اما سوی ہذا فعندی کالہباء ؂ والعبد الضعیف قد کان بہا مدة مدیدة وایاماً عدیدة وکان مستفیضاً من الانوار القدیمة والجدیدة فی حضرت مولانا سید الشیخ عبد الوہاب المتقی قطب الوقت وصاحب الزمان الشمعة المضیئة من الله فی ذلک المکان کما کتب بعض مشائخ الیمن الی اہل مکة فی تعریف ہذہ الشیخ واعلم سمعتم ہذہ الکلمة بمکة من الاصحاب والاخوان والبصرتم فضائلہ وشواہدہ بعین العیان فانہ رضی الله عنہ کان مشہورا فی ذلک المقام من الاعیان والاعلام وشیخہ الشیخ الامام الاجل الاکرم والفرد الاوحد الاعظم الشیخ علی المتقی اطہر واظہر واشہر واغنی عن التوصیف والبیان ولعل المملوک قد تشرف بکم فی ذلک المقام الشریف بل قد نظن انہ قد جاء معکم فی المراکب الہندیة سنة الف ولا یدری انکم مقیمون بہذا البلاد وبذلک الزمان او رجعتم بالخیر والکرامة الی مکة ثم جئتم مرةً اخری والله اعلم الاشتیاق الی حضرتکم غالب لکن قدر الله وقضاہ لا ارادة العباد سالب ومع ذلک نرجو الله ان یخصنا بہذہ الکرامة ولا یحرمنا من برکات عبادہ الصالحین ؂ لا یترکنا فی ورطة الحرمان والغرامة وانتم اہل الجذب والقرب محل خرق العادة ونحن من اہل الطلب والوجدة والارادة فان تقضی الله بیننا وبینکم بالملاقات فما ذلک علی الله بعزیز وہو علی کل شیء قدیر والا فملاقات القلوب وقع لیس فی طریق المحبة مراحل القرب لا قلیل ولا کثیر ونذکر حکایة خطرت البال مناسبة الوقت والحال وہو ان السید الاجل الاکرم الاعدل السید حاتم الیمنی المخائی من بنی الابدال رجل مشہور مذکور من رجال الله فی تلک البلاد ومن خیار عباد الله المقربین ومن سادة العارفین ولہ دیوان شریف مشتمل علی الحقائق واللطائف ومن کلماتہ قدس سرہ فی بعض رسائلہ وقد نطقت التراجم الالٰہیة والالسنة الربانیة بکلمة نوریة واشارة روحیة ان من ترک ہم القلوب لاجل الله اورثہ الله حیاة قلب یصیر بذلک اکسیرا عزیزا اذا وضع ذرة منہ علی الاکوان انقلب فی ہبا ابریزا وقد یصیر کمثلہ ویشاکلہ فی نعلہ ولا شک فی ذلک عند اہل الایمان بالله وبا ولیاءہ المتمسکین باذیال محبة انبیائہ واصفیائہ والمقصود انہ قصد ہذا السید حاتم زیارة سیدنا الشیخ عبد الوہاب وجاء من المخا بہذا القصد الی مکة المشرفة فجلس فی الحرم واستاذن الشیخ دخولہ علیہ فلم یاذن لہ الشیخ وقال لملاقات القلوب او قع فرجع السید حاتم راضیا عن الشیخ بہذا المقدار وقد نقلت انا ہذہ الحکایة لاحد من سادات العیدروس وتعجب من ذلک فقال یا ہذا لاہل الاستقامة والکرامة شان آخر لا یدرکہ ولا یدریہ اہل الرسوم والعادات انتہی یا سید ہذہ البقعة التی نزلتموہ بقعة مبارکة منزل الاخیار ومسکن الابرار والصالحین من عباد الله اقدمہم ورئیسہم قدوة الصالحین ورئیس الناسکین مع لا انا الشیخ خواجہ حسام الدین اجل من اہل الخیر والبرکة والصدق والیقین فکل من فی ہذہ البقعة موسوم بالصلاح والفلاح ومشغول بذکر الله سبحانہ فی الصباح والرواح ولا حاجة الی التفصیل والبیان والعیان لا یحتاج الی البرہان خصوصا السید الاجل الامیر ابراہیم اجل من اہل النور والاشراق مصداق شاب نشاء فی عبادة الله المتوجہ بہمتہ الی مولاہ وبارک الله لنا ولکم ولاصحابنا واحبائنا وسائر المؤمنین والمسلمین من امة سیدنا محمد سید المرسلین افضل الخلائق اجمعین صلی الله علیہ وعلی آلہ واصحابہ واتباعہ الی یوم الدین وعلی سائر اخوانہ من النبیین والصدیقین والشہداء والصالحین وعلی کل ولی الله فی العالمین وعلی سیدنا الشیخ محی الدین عبد القادر المکین الامین وآخر دعواہم ان الحمد لله رب العالمین اقول قولی ہذا واستغفر الله ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم

الرسالة السابعة والخمسون فی ذکر الاحوال والاقوال منبہة علی رعایة طریق الاستقامة والاعتدال

بسم الله ورسولہ ـ الحمد لله الذی شرف خواص عبادہ بکشف حقیقة کلمة التوحید ونور بواطنہم بنور التجرید والتفرید وخص من شاء

بمزید الفضل والاحسان والبسہم بید کرم من الملابس العرفانیۃ الجبروتیۃ واللاہوتیۃ باللطف والامتنان فصارت لہم حقائق الصفات والاسماء لباسًا وکانت لہم الحقیقۃ فی تحقیق عبودیتہم من الحق اساسًا واشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ شہادۃ لا شاہد لہا سوی احدیۃ ذاتہ ولا بینۃ لہا سوی اسمائہ وصفاتہ واشہد ان سیدنا ومولانا محمدًا عبدہ ورسولہ الذی انقذ امتہ بنور ہدایتہ من تیہ الضلال وہداہم بہ الی الدین القیم من غیر الاختباط والاختلال وعلی آلہ وصحابہ واتباعہ اجمعین ہداۃ طریق الحق ومحی علوم الدین اما بعد فقد وصل الینا من السید الاجل الاکرم والولی الاعز الاعظم عین الاعیان علم الاعلام کتاب بل کتب لا یحیط بدرکہا العقول والاوہام قد اخرج من بحر باطنہ الی انہار قلوبنا امواجًا وبعث من سلطان علمہ ومعرفتہ الی بلاد اذہاننا افواجًا وامواجہ وان کانت یری متکررۃ وافواجہ متشابہۃ لکن فی کل موج درر آخر وفی کل فوج شوکۃ اخری لا یزید النظر فیہا الا حیرۃ تدہش والابصار القلوب وعبرۃ تفتح ابواب اسرار الغیوب قد بعث مطالعتہا من الباطن کوامن الاسرار واطلع شموس المعارف من مطالع الانوار فاراد المملوک ان یقتفوہ ویذہب علی آثارہ ویقتبس ویستفید مہما امکن من انوارہ واسرارہ ولکن یا سیدی ہذا العبد ممنوع من التکلم بالحقائق والاسرار ومامور بالوقوف علی بیان آداب الشریعۃ فی خلال الآثار وقد وصانا شیخنا ومولانا سیدی الشیخ عبد الوہاب المتقی القادری الشاذلی المحب الحنفی فی ما کتب لہ من الوصایا ووہب لہ من العطایا قال ووصیۃ ان لا یتکلم بالحقائق والدقائق بل یبین للخلق علم المعاملات وما ینتہون بہ من العیوب قال رضی اللہ عنہ ولا یقدم الباطن علی الظاہر ولا یکتفی بالظاہر عن الباطن وقال کن فقیہا صوفیًا ولا تکن صوفیًا فقیہا وقال ینبغی ان یشتغل بمطالعۃ کتب الغزالی کالاحیاء ومنہاج العابدین لا کالنفخ والتسویۃ والمضنون بہ عن غیر اہلہ ویجعل نصب عینہ کتاب عین العلم ہذہ نص عبارۃ الشیخ ووصاہ ایضا بان لا یتکلم الا فی ابواب الدین والملۃ وفیما فیہ ترویج الدین وتجدید الشریعۃ وحفظ عقائد الدین واحکام السنۃ ولا یخرج عن دائرۃ الاعتدال وحیط الاحتیاط والاستقامۃ ولا یقع فی اشارات الوجدیۃ وتاویلات الباطنیۃ مما یوجب الحسرۃ والندامۃ وکان لہ رضی اللہ عنہ فی ہذا حکایات وروایات فمن ذلک انی رائیتہ یوما یقابل کتابا فقلت لہ یا سیدی ما ہذا الکتاب وما اسمہ ومن مصنفہ قال ہذا کتاب اسمہ الانسان الکامل وذکر فیہ الحقائق والاسرار علی طریق الشیخ ابن العربی تصنیف شیخ عبد الکریم جیلی من اہل الیمن وقال ولہذا الشیخ تفسیر فسر فیہ بسم اللہ الرحمن الرحیم فی تسعۃ عشر مجلدًا بعدد حروفہ کل مجلد فی حرف وقال لقد رائینا اربعۃ وخمسۃ من مجلداتہ تکلم فیہا بما لا یسعہ الاذہان ویضیق عنہ نطاق البیان وقال کان شانہ فی التصنیف فی الاکثر انہ کان یسیح فی المفازات والبراری وفقراءہ واصحابہ اذا راوا بناءً او شجرۃ وضعوا فیہ القراطیس والقلم والدوات وشیئًا من الاطعمۃ والفواکہ والثمراۃ فاذا مر الشیخ علیہا والہا حیران جلس وکتب اوراق وترکہا فی ذلک المکان وذکر شیخنا رحمہ اللہ انا کنا فی المراکب فرائینا فی المنام انہ جاءنا رجل شیخ کبیر نورانی فقلنا من انتم فقال انا عبد الکریم الجیلی جئت لازورکم فلما اصبحنا سالنا المعلم عن مکان المرکب قال انہ مسامت وعدن وقبر ہذا الشیخ عبد الکریم بعدن فالتمس المملوک والکتاب المذکور من الشیخ لیطالعہ فتوقف فیہ فقال اتریدونہ وتطالعونہ لا باس انشاء اللہ تعالی قال ہذا توقفا وترددًا ودفعًا للسوال ومقصودہ ان لا یعطیہ ولا یسامح فیہ ثم قال یا ہوان فی ہذا الکتاب وامثالہ سمومًا مموہۃ بالسکر ان کان احد یقدر علی التمیز والتفریق فالنظر لہ فیہ مبارک والا ففیہ خوف الہلاکۃ والعتاب فلم یعطی الکتاب ولقد اتی عند الشیخ یومًا نسخۃ من الفتوحات المکیۃ للبیع وکان نسخۃ صحیحۃ ملیحۃ

کتاب عین العلم

فیرغب انا فیہا فقال تریدان تحصلوہ ویشتروہ قلت ان تیسر انشاء اللہ قال خذوہ لاباس فان فی ہذا الکتاب علوماً کثیرۃ جلیلۃ غریبۃ ولکن بشرط ان لاتقعوا فی مبہماتہ وموہماتہ وتحتفظون بواضحاتہ ومع ذالک کان یوصی بحسن الاعتقاد فی القوم وعلومہم وکلماتہم ویقول اسلم تسلم واقرانی فی ذلک کتاب سیدی احمد بن رزوق المسمی بقواعد الطریقۃ فی الجمع بین الشریعۃ والحقیقۃ وہو کتاب جلیل عجیب جامع بین طریقۃ الفقہ والتصوف والعلم والحال لاینتفع بہ الافقیہ محب متشرف علی الاحوال اوصوفی محقق مقید بالاعمال ولاینتفع بہ فقیہ متعسف عنید ولاصوفی متعسف مفرط بعید یحیفظ کلا الجانبین بجمع کلا الطریقین ولقد شرح اکثر مقاصدہ ہذا الفقیر وترجمہ بالفارسیۃ فی رسالۃ مسماۃ بمرج البحرین فی الجمع بین الطریقین وکذلک جرت عادۃ ہذا العبد الضعیف فیما یصدر منہ من التصنیف والتالیف الرجوع الی کلام الایمۃ الذین ہم جامعوا الطریقین والمتفق علیہم بین الفریقین علی طریقۃ تو الیف سیدی الشیخ الامام العارف علی المتقی رحمۃ اللہ علیہ رحمۃ واسعۃ وقد اتفق للعبد من ذلک حتی جاوزت الثمانین وبلغت التسعین واللہ الموفق والمعین یا سیدی قد اقرانی الشیخ اکثر کتب القوم مما تیسر وحضر سوی الکتاب الفصوص فانہ اوقفنی مقام التوقف والتسلیم ولم یاذن بالتعلیم والتعلم غیرانی اخذت منہ الاجازۃ ان اتفق صحبۃ اہل وطالب صادق ثابت فی الاعتقاد الایمان ولم یتفق لی ذلک الی الآن وکان رضی اللہ عنہ یقول لیس الشان ان یوخذ علم المعرفۃ من ہذہ الکتب وانما الشان ان یوخذ بالعمل والسلوک واتباع طریق الدین فاذا انجلت المرأۃ وصفی القلب یقع فیہ مایقع وینکشف ماینکشف بنور الایمان والیقین وکان ایضا یقول الواجب والتصحیح العقیدۃ علی طریق السنۃ والجماعۃ فانہ الذہب الذی جاء من عند رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم والصحابۃ قال بعد ما استحکمت ہذہ العقیدہ وصحت واستقامت بحیث تغلب علیکم ولایبقی لکم فیہا اختیار وصبرتم مضطرکم فی قبولہا واعتقادہا ان طالعتم کتب القوم واستفدتم منہا فحسن مبارک ولکن لبشرط المذکور وہو عدم الوقوع فی المبہمات والموہمات بحسب المقدور وقال فان رائیتم فیما ینقل من کلمات اہل الحقیقۃ مایخاف ظاہر الشریعۃ عارضوہ تارۃ بنفی نسبتہا الیہم واخری بتاویلہا وتطبیقہا بالحکم الظاہر والحق القویم فان لم تیسر التطبیق والتاویل فالاحوط التوقف والتسلیم قال الشیخ الامام العالم العارف القیم الفاروق سیدی احمد بن رزوق رحمہ اللہ فی کتاب قواعد الطریقۃ مبنی العلم علی البحث والتحقیق ومبنی الحال علی التسلیم والتصدیق فاذا تکلم العارف من حیث العلم نظر فی قولہ باصلہ من الکتاب والسنۃ وآثار السلف لان العلم معتبر باصلہ واذا تکلم من حیث الحال سلم لہ ذوقہ اذلا یوصل الیہ الابمثلہ فہو معتبر بوجدانہ فالعلم بہ مستند لامانۃ صاحبہ ثم لایقتدی بہ لعدم عموم حکمہ الا فی حق مثلہ وقال ایضاً یعتبر الفرع باصلہ وقاعدتہ فان وافق قبل والارد علی مدعیہ ان تاہل اویاول علیہ ان قبل اوسلم ان جلت مرتبتہ علماً ودیانۃ ثم ہو غیر قادح فی الاصل لان فساد الفاسد الیہ یعود ولایقدح فی صلاح الصالح شیئاً فغلاۃ الصوفیہ کاہل الاہوا من الاصولیین وکالمطعون علیہم من المتفقہین یرد قولہم ویجتنب فعلہم ولایترک مذہب الحق الثابت بنسبتہم لہ وظہورہم فیہ وقال ایضاً قال شیخنا ابو العباس الحضرمی بعد کلام ذکرہ الجاہل لمن یوحی الیہ الشیٔ من ہذا الکلام ومایفہمہ معذور مسلم لہ حالہ من باب الضعف والتقصیر والسلامۃ وہو من ایمان المخالفین ومن یفہم شیئاً من ذلک فہو لقوۃ ایمان معہ والتساع دائرۃ علمہ ومشہدہ واسع سواء کان معہ ظلمۃ اونور بحسب مافی القوالب من الودایع الموضوعۃ علی ای صفۃ کانت وہذا شیٔ معروف مفہوم وہو عجیب انتہی وکان سیدی شیخ عبد الوہاب یقول المراد بالظلمۃ المعصیۃ وبالنور الطاعۃ وقال التوقف فی محل الاشتباہ مطلوب کذمہ

فيها تبين وجهه من خير او شر وبعني الطريق على ترجيح الظن الحسن عند من تجهه بيان ظهر معارضه وقال قوم ما ادى اليه الاجتهاد حزم به ثم امر الباطن
الى الله ومن ثم هذا الخلاف في جماعة من الصوفية كابن الفارض وابن حلاد العفيف التلمساني وابن دو اسكين وابي اسحق التجيبي والتستري وابن
سبعين والحاتمي والمراد بالحاتمي هو الشيخ ابن العربي لانه من اولاد الحاتم الطائي وهذا الشيخ قد اختلف فيه الناس قديما وحديثا وهو
بحر مواج في العلوم الحقائق والمعارف موصوف لكن في طريق الهداية والاتباع غير معروف قال ابن رزوق سئل شيخنا ابو عبد الله
القوري رحمه الله وانا اسمع فقيل له ما تقول في ابن عربي فقال اعرف بكل فن من اهل كل فن فقيل ما سألناك عن هذا قال اختلف
فيه من الكفر القطبانية قيل فما ترجح قال التسليم قلت لان في التكفير خطرا وتعظيمه ربما عاد على صاحبه بالضرر من جهة اتباع السامع
له في ضلالته وهو بهاته والله اعلم وكتاب فصوص الحكم فيما يفهم من ظاهره ويتبادر الى الفهم محل التردد والانكار بلا شبهة عند ذوي البصائر
والابصار والتوقع فيه بالتقليد واعتقاد كل ما فيه بعينه وليس طريقة التصوف منحصر في العلم بالفصوص والفتوحات ونحوهما وانما
حقيقة التصوف صدق التوجه الى الله من حيث يرضاه الحق وبما يرضاه كما هو مقام الاحسان المشار اليه بقوله صلى الله عليه
وسلم ان تعبد الله كانك تراه فالاسلام اشارة الى الفقه والايمان اشارة الى الكلام والاحسان اشارة الى التصوف كما جاء في الحديث
جبرئيل يا سيدي كان الذي من الفقراء الواصلين العاشقين وكان كاسمه سيفا قاطعا للاغيار وماحيا للآثار وكان مشربه التوحيد
توحيد الوجود وقد رسخ فيه الذوق والشهود وكنت طفلا في حجره وكان يرضعني من ثدي حاله ومقاله وكنت ذا حال في اوان الصبا
قليل دخلت في ميدان علم الظاهر وتحصيله [illegible] ونفهمه ذهب مني شيء من [illegible] الحال ولكن لما كان دخل في القلب من
اول الامر [illegible] الصبا استقر في الباطن بحيث [illegible] قبل السحو [illegible] في باطني [illegible] اعلى التوحيد [illegible] ليس في الوجود الا الله الواحد الاحد [illegible] كلما
ما ظهر [illegible] بل هو الوجود والمشهود [illegible] لا يعقل عندي [illegible] هذا القوم يقولون به طور [illegible] وراء طور العقل ولكنه عندي بحكم الانصاف في الانصاف هو الحق
الثابت [illegible] شيء باطني اذ لا يكون سوى الله [illegible] كان الله ولم يكن معه شيء فمن اين جاء سواه [illegible] وماهية الممكنات معدومة في حد ذاتها
فما ظهر فيها الا وجود الحق من الحق سواء يقول بايجاد الاشياء او بظهوره فيها او بتمثل بها ٥ عباراتنا شتى وحسنك واحد
وعندي ان القول بايجاد العالم يكفي في وحدة الوجود [illegible] القول بان ليس في الوجود الا الله وقولهم الله ولا سواه وامثال ذلك
وقد قال بعض العارفين لا يعقل صدور الكثرة من الوحدة وهو سوى التوحيد وكان الذي يقول بالفارسية اينجا سه عبارت است همه از
وست وهمه بدوست بل همه اوست وكان يقول احسن العبادات همه از وست ومنا ومعنى همه اوست فان من غلب على باطنه
التوحيد يفهم معنى التوحيد من كل عبارة وبكل اشارة وكان يقول والدي وكان يشكل عليها القول بالتوحيد فلما تعقلنا معنى
التمثل حل الاشكال وارتفع الاشتباه في الحال لان في القول بالتمثل يكون العينية والغيرية كلاهما محفوظان ويصح معنى قوله تعالى
والله من ورائهم محيط بحقيقته والتمثل باقية على ما هي عليه ثابتة في حد ذاته لا تغير فيه ولا تحول مع ان مثال الذي تمثل به عينه
باعتبار الحقيقة وما ثم سواه وهو صورة العلمية التي افاض عليها وجوده بقدرة له على هذه الافاضة مما كان يتمثل جبرئيل بصورة
وصية وقد قال الله سبحانه فتمثل لها بشرا سويا فهو الظاهر الساري في جميع الذراري من الانفس والآفاق مع بقائه على ما كان
عليه من البطون والاطلاق هذا ولكن شهودنا يا سيدي للحق ليس على هذه الطريقة التوحيدية المتعارفة كما يقولون انا نشاهد الحق
في الاشياء وكل شيء مظهر ومرآة لشهوده بل شهودنا متعلق بالاحدية المطلقة التي هي غيب الغيب مع قطع النظر عن الاشياء

والاشياء فهو اعم منها تتعلق اللطيفة المدركة بالحقيقة المطلقة التي اسم الله وهو مسماه ومدلوله مع قطع النظر عن اللغة العربية والفارسية
والتركية والهندية وشهود الذات مجردة عن الملاحظة معاني الاسماء والصفات وهو ذكر الخفي وقد يكون هذا في الابتداء فعلا من
الذاكر فيتكلف فيه ويتيسر بعد ذلك صفة له لا اختيار له فيها فلما ان الباصرة لا اختيار له في الابصار ولو تكلف في نفسه عدم حصوله
لما قدر وقد يغيب الذاكر عما سوى الله وفي هذه الحالة وينسد ابواب الحواس فلا يمكنه الذهول عنه ولا يتصور وقد يذهل ذهولا
ما بالالتفات الى شيء ولكنه اصل الحضور حاصل وللذاكر في هذه الاحوال ثلثة اولها كالوجع فانه قد يحصل فهو لاما عنه بالتفات النفس
الى شيء مثل الحكايات مع الاصحاب والاحباب ونحوها وقد يكون مثل الطائر المعلم كالبازي ونحوه يطير ويذهب عن اليد ويرجع ويجيء
بادني توجه ودعاء وقد يكون بحيث لا سبيل للذهول اليه كالعطش المفرط فانه لا يمكن الذهول عنه قطعا وللقوم خلاف في دوام
هذه النسبة فقيل تدوم وقيل لا تدوم وتمسك في عدم دوامها بقوله صلى الله عليه وسلم لي مع الله وقت الحديث ويجاب بان المراد
لي مع الله وقت دائم مستمر على خلاف ما يكون لغيري كما قال بست كه بيشكم واكم شي والتحقيق ان الدائم المستمر هو اتصال السر والقلب
وقد ينقلب الروح وان شغلته المحبة عن الالتفات الى ما سوى المحبوب لكن قد يوثر فيها مجاورة القلب وبيتوتتها معه وهذه النسبة
التي اشرنا اليها هي النسبة النقشبندية ولها بيان شاف في كلامهم وعيان كاف في قلوبهم وحاصلها محو نقوش الاغيار عن لوح
الادراك وتصفية القلب عما سوى المشهود وطريقهم طريق التصفية وطريق السلوك المتعارف طريق التزكية وفي طريق التزكية
معالجة مع النفس ونزاع وجدال معها وفي التصفية ذهول عن النفس وصفاتها وعن كل ما سوى المذكور وكان الداعي اليها والمرشد
للطالبين في بلدنا هذا الشيخ العارف الكامل سر الله الاعظم ونوره الاتم سيدنا ومولانا خواجه محمد الباقي قدس سره الاصفى
وكان من رجال الله المتنور بنور ذات الله صورة ومعنى والمتصف بصفات اهل الخصوص ظاهرا وباطنا وهو من مشايخنا في هذا الطريق
جزاه الله منا خيرا وكان قدس سره يقول هذه النسبة غاية حظ روحانية العبد من ذات الله ونهاية نصيبه منه واما الكمالات الاخر
التي هي آثار التجليات الصفاتية التي يحصل لاهل السلوك من كشف العوالم ووجود المراتب فشيء آخر هذا وقد قرأنا من كتابكم الشريف
من المعارف والحقائق ما لا يسعه المقال مع ذكر الولد الاعز الاحق نور الحق كما شاهد وشافه من احوالكم واقوالكم من الحال الغالب
والجذب السالب ما سمع من لسانكم من الاخبار في صدق الهمة وعدم الالتفات الى الاغيار وبلوغ الهمة في ترك الدراهم و
الدنانير وقلة المنام والذكر الوافي والقلب الصافي واختيار الغربة والتوكل على الله والانقطاع عما سواه وكل ذلك عجيب
غريب لا يتيسر الا بفضل الله وتوفيقه ولما سمع المملوك حمايد صفاتكم وتصور مزيد خيركم وبركاتكم وكونكم قادمين من تلك المقامات التي
تتكلب فيها البحار واللجج وهم قد يبذل في طريقها الاموال والمهج اضطر والى ان يدرك خدمتكم ويتشرف بصحبتكم ولكن يا سيدي العبد
معذور لا باعذار يتعارفها نفوس اهل العرف والعادات التي يبعدهم ويحرمهم عن الوصول الى محال الخير والسعادة حاشا وكلا
انما ذلك شان المتكبرين والمختالين لا الفقراء ولا المساكين يا سيدي اني لما كنت في خدمة سيدي الشيخ عبد الوهاب المتقي عرضت عليه
احوالي من مبدأي ومآلي وقلت يا سيدي انا امرء نشأت من زمان صغري في الرياضة للتعلم والتعليم لم اعتد لصحبة الناس والاختلاط
معهم والدخول فيهم ولما حصل بفضل الله ظرف صالح من فن لك تصنيف وطري حاجتي مما هنالك دعاني بعض اهل الحقوق الى الخروج الى
ارباب الدنيا فادركت سلطان الوقت والامراء فاعتنوا بشاني ورفعوا امكاني وارادوا ان يكثروا في سوادهم ويجعلوا ويعدوا

بهذا الضعیف صورهم وموادهم فهمانی الله ولم یترکنی معهم واوجد فی قلب عبده جذبة هداها الی هذا المقام الشریف ولها قصة
عجیبة وحکایة غریبة ذکرتها فی اول تاریخ المدینة الذی الفته مسمّی بجذب القلوب الی دیار المحبوب ولما وصلت هذا المقام و
سعدت بزیارة سید الانام علیه الصلوة والسلام وقعت فی خدمتکم وتشرفت بصحبتکم سرئ الی قلبی شیٔ من نور الایمان والعمل ما یرد
علی قلبی ما کان من بقیة الحرص والامل فالآن ارید ان اسلک طریق اتباعکم وادخل فی زمرة الفقراء من اشیاعکم فسکت الشیخ
واطرق ملیًا ثم رفع راسه وقال سبحان الله ما احسن هذا لو کسر احد قدمه وجلس فی زاویة العزلة والخمول فهو علی مرتبة فی الوصول
والقبول ثم قال ولکن هذا امر صعب شدید وثبات القدم فیه بعید والاصل فی هذا ان یشترک المرء والناس ویخالطهم فی خیرهم
ویجتنب عن شرهم فلذلک لم یخالط الملوک والناس وحصل له ما فی ایدیهم الیاس ولم یذهب حین الرجوع من الحج کما هو عادة بعض
الحجاج من اهل الحرص والامل واللجاج الی دیار دکن وبیجافور وبرهان فور ونواحیها مما یجلب علی الفقراء واهل هذه الطریقة منه الهرب والنفور فجاء بحمد الله سالمًا
عن الآفات غانمًا بما شاء الله من البرکات فی وطنه المالوف یعنی حضرة الدهلی الذی هو مکان الفقراء والمساکین ومسکن العاشقین المحبین التزم باب الفقر متوکلا علی الله حیا
فضله وکرمه فی دنیاه واخراه فآل الامر الی ما آل بفضل الله الکریم المتعال والقصة طویلة یخاف فی ذکرها السآمة والملال والمقصود
ان الشیخ قد امرنی بالخلوة والعزلة والانفراد ولکنه قد تساهل وتسامح فی ذلک ملاحظة ونظرًا للاعتبار ولم یترک جانب الرخصة
راسًا مخافة ان لا یری فی ذلک شدة وباسا وکان هذا العبد الضعیف یمضی اوقاته بما شاء الله من الاعمال والاشتغال
ولکنه کان یخرج الی بعض المواضع فی بعض الاوقات والاحوال ویخدم ویزور بعض الاحباب والاصحاب من اهل الخیر ویتبرک
بصحبتهم ویتشرف بخدمتهم مامونًا عن وصمة الغیر ولحوق الضیر ثم سلط الله علی یا سیدی رجلًا من اهل سلسلتنا من عشاق الحضرة
الجیلانیة ومجذوبًا سکرانًا بشراب المحبة العرفانیة فجبرنی وقهرنی والزمنی الخلوة والعزلة والانفراد ومنعنی عن الدخول علی الناس
والتردد الی بیوتهم وصحبتهم ولو کان مع الفقراء والصالحین من العباد وجد فی ذلک بالغ ولم یتسامح قطعًا وقال یا هذا لا یطلب منک
عمل غیر هذا وقال ولا اقول انه ذلک من عند نفسی وانما هو امر مؤکد من مکان آخر فعلیک بفاتحة بالسوال عن الاطلاع علی
حقیقة هذا الامر وانکشاف حلیة الحال فقال تدعو الله ان لا یطلعکم علی حقیقة الامر ولا یکشفه علیکم حتی یبلغ الکتاب اجله ویظهر عند ذلک
ما هو المرجع والمآل وبشرنی بان فیه الخیر کل الخیر ان شاء الله تعالی وهذه الحکایة ایضًا طویلة یناسبها الاختصار فالامر واضح عند اهل البصائر
وذوی الابصار ولم الکشف یا سیدی هذا السر بغیرکم بهذا البیان والتفصیل والله اعلم وهو علی ما اقول وکیل فهذا شانی وانا متحیر فی
امری ولا ادری ما یفعل بی وماذا یکون عاقبة هذا الامر تارکًا فی ذلک الاختیار والتدبیر الی تقدیر العلیم الخبیر واقول ؎ رضیت
بما قسم الله لی ٭ وفوضت امری الی خالقی ٭ لقد احسن الله فیما مضی ٭ کذلک یحسن فیما بقی ٭ والمسئول من الاحباب الدعاء
والاعانة والامداد بحسن التوفیق وثبات القدم علی طریق الرشاد والسداد ثم مکان بلد الله ومجاورة الله رجال الله بل المعنی المراد عند اهل الله
ونحن الفقراء والمساکین المحتاجون السائلون الباسطون ید الفقر والفاقة والباذلون فی طریق الطلب غایة الجهد والطاقة
والناقصون فی جمیع مراتب الکمال والقاصرون عن کل ما ناله الکمل الرجال والمتضرعون الی الله والراجون فضله وکرمه بوسیلة خواص
عباده المقربین الذین هم سیوف القدرة ومقرب الحضرة والمتوسلون بهم فی امور الدنیا والدین متبرئین عن حولنا وقوتنا و
مجتنبین عن الدعوی وادعاء ما لیس فیها والتفوق والغلبة علی الناس اعاذنا الله من ذلک غیر مثبتین لانفسنا شیئًا سوی العجز

والتقصیر والفقر والافلاس وبعد تمهید هذا الاعتذار وارتکاب هذا الاخطار وحمل هذه الاوزار لا عذر لنا ان جذبنا احد من المجذوبین المحبوبین
ویتصرف فینا بقوته وقدرته من وراء سجف الناسوت من بابه عالم الملکوت والجبروت بطریق خرق العادة کما یکون للکاملین و
والمرادین لمزید یقین اهل الطلب والارادة حتی یقوم الحجة وتنقیح المحجة ویضیق علیهم الارض ولم یضیقوا الصبر والتوقف والتردد ولو سے علی
الطریق التقدیر والفرض ولو ظهر مثل هذا فلا اعتذار ولا صبر ولا توقف ولا اختیار ــه تجلت لما ان تجلی فلم الحق ؛ وای محب
اذ التجلی تجلد اذا هذا وان لم تکن نحن اهلاً للجذب قابلاً للکشف لما فی ظاهرنا من الآصار والاثقال وفی باطننا من الحجب والظلال فلابد ان
تحفونا بالشیء من فضلکم وبرکاتکم بما عندکم من الاذکار والاوراد والاحزاب خصوصاً اربعین دعوة للحضرة القادریة الجیلانیة افاض اللہ
علینا من برکاته وبرکات علومه کما اشرتم بذلک فی کتابکم الذی شرفتمونا به وانتم من اهل الجود والکرم فلا عرو للمسک ان یتفوح ومن الکوکب
ان یلوح وعندنا یا سیدی دعاء بدرقة الایمان لسیدی غوث الثقلین رضی اللہ عنه وصیغ للصلاة له وقد اجازنی سیدی الشیخ عبد الوهاب
بدعوات واوراد واحزاب کثیرة منها حزب البحر والحزب الکبیر للقطب السامی ابی الحسن الشاذلی وحزب تلمیذه الولی المکاشف ابی العباس
المرسی ومناجات ابن عطاء اللہ الاسکندری الذی کتبه فی آخر کتاب الحکم مع شرحها لسیدی احمد بن زروق وحزب الشیخ العارف
الکامل ابی مدین شعیب الذی کتب المملوک کلمات عدیدة منه والیکم وشرحتموها بما لا مزید علیه وحزب الشیخ العارف الموحد محمد بن
العربی وحزب الفتح للشیخ الامام العارف باللہ ابی الحسن البکری واوراد ولده الامجد الافخم الشیخ محمد البکری وغیر ذلک بما یطول
ذکره وعندنا دعاء سیف اللہ للشیخ العارف باللہ سعد الدین الحموی ملتقطة من ادعیة بعض اهل بیت النبوة سلام اللہ علیهم
اجمعین ودعاء سیفی لسیدنا ومولانا امیر المومنین یعسوب المسلمین علی المرتضی کرم اللہ وجهه وکتاب آخر فی دعوات الامام الکامل
المکمل الامام زین العابدین سلام اللہ علیه وعلی اباءه العظام واولاده الکرام ولکن التعطش غالب یا سیدی الی اوراد حضرت پیر
دستگیر فانه اصل کل مطلوب وعمدة کل مقصود یا سید قد اجازنی سیدی الشیخ عبد الوهاب بکتب القوم وطرقهم سلاسلهم واجازنی
من اربع سلاسل القادریة والشاذلیة المدنیة والچشتیة وهذه الاجازات حصلت بحضرت علی المتقی من الشیخ محمد بن محمد
السخاوی کان فی المدینة المطهرة رجل من الافراد صاحب مقام التجرید والتفرید والتوحید لکن المملوک مقتصر علی النسبة القادریة
وحدها وواقف علی باب فضلها وکرمها ولقد کان للعبد الفقیر تعصب فی الشیخ کان لا یری ولا یذکر احد من المشایخ علی وجه الفقر
والالتجاء عند ذکره وکان حاضراً توجهه فقال السید الشیخ عبد الوهاب انتم من فقرائه ومریدیه ولکن شان طالب الحق ان یستفید
من کل مفید ویفید لکل مستفید ولا یغلق باب الطلب ولا یسد طریق الاستفادة علی نفسه فمن این یحصل له الفائدة یری انه
من شیخه ومن هنا کان توجهی والتجائی الی صحبة خواجه محمد الباقی قدس سره واستفادتی منه النسبة النقشبندیة بعد وقائع ومعاملات
اشارة الی ذلک منه یا سیدی قد وقعت الاطالة والاطناب فی الکلام وقد یقع ذلک من الاحباب لاهل المحبة والغرام والذی
بعثنی علی ذلک انی لما حرمت من صورة صحبتکم اردت ان اصاحبکم صحبة معنویة روحانیة فذکرت حکایات ومقالات کما یکون
فی الحضور وانا استغفر اللہ مما وقع فیه من الهفوات والزلات ومما یوهم مدح النفس وتزکیتها نعوذ باللہ من ذلک انه عفو غفور والمامول
من کرمکم ان تعفوا وتصفحوا مما وقع من غایة الشغف والانبساط والسرور والحبور وصلی اللہ علی سیدنا ومولنا مفتاح الجود ومنبع
الباطن وباب الظهور وعلی آله واصحابه واتباعه مشارق الهدایة ومطالع النور وآخر دعویهم ان الحمد للہ رب العالمین

اذکار و احزاب و اوراد

الرسالة الثامنة والخمسون تحصيل الغنائم والبركات بتفسير سورة والعاديات

الله و رسوله - وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا سوگند خورد پروردگار عالم جل جلاله باسپان غازیان که نفس میزنند در هنگام دویدن و آواز اسپ راسته نام است ضهیل که بلند کند آواز را چنانکه عادت است و حمحمه چنانکه برای علف کند و ضبح آواز نفس او در دویدن و احادیث در فضیلت فرس بسیار واقع شده فرموده اند الخیر معقود فی نواصی الخیل یعنی بسته شده است در ناصیه های اسپان یعنی در موی پیشانی ایشان کدام خیر بالاتر از آن که بدان اعلای دین و نگونساری کفار حاصل گردد فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا پس بیرون آرندگان آتش از سنگ بسمهای خویش و این در حال دویدن بیشتر میشود فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا پس غارت کنندگان در وقت صبح و این صفت سواران است و چون بوساطت اسپان بود صفت ایشان داشته باشد و غارت اکثر در وقت صبح واقع میشود و در حدیث آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در وقت صبح نزدیک بشهری و قریه که غارت کند میرفت و اگر آواز اذان می شنید که علامت اسلام اهل آنست که باز می ایستاد از غارت و اگر نمی شنید می تاخت و میزد فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا پس می انگیزند اسپان غبار را وقت صبح که لازم عدو و دویدن است فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا پس درمیان می آیند گروهی را از اعدای دین یعنی می تازند و می درآیند و غالب میشوند و غارت میکنند دشمنان دین را و این سوگند خوردن باسپان در حقیقت برای اظهار قدر و مرتبه عزت غازیان است که اسپان ایشان را که از قبیل حیوانات اند بجهت اعزاز و اظهار دین این مرتبه باشد غازیان را چه قدر و عزت خواهد بود ما سوگند بر این معنی میخورد إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ بدرستیکه انسان بخاصیت بشریت و جبلت مر پروردگار خود را ناسپاس است و بی فرمانی کننده و بخل ورزنده است لکنود را بهر سه معنی گفته اند و بعض گویند که مراد بانسان عبدالله ابن ابی منافق است و این سورة در مذمت وی نازل شده است با وجود آن اشارتست بآنکه غازیان را باید که شکر پروردگار تعالی و تقدس کنند که ایشان را باعدام و دفع دشمنان دین توفیق داده است و بر بذل جان و مال خود برای حق بخل نورزند و بحرج و خلط نیت بطلب دنیا و ماسوای حق عاصی نشوند و این معنی مناسب تر آنست بسوگند خوردن باسپان و صفات ایشان مذکور شد وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ و بدرستیکه خدا تعالی بر بخل و کفران و عصیان انسان گواه است و از آن آگاه است یا انسان برین احوال خود گواه است بجهت ظهور آثار از وی اگرچه غافلست و بآن معترف نیست و تغافل می ورزد وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ و بدرستیکه انسان بر دوست داشتن مال سخت است و خیر بمعنی مال کثیر در قرآن بسیار آمده است و مال را مال بجهت آن گویند که میل بدان جبلت آدمی زاد است و در وی خیر هم هست اگر در راه خدا صرف کند و شدید معنی بخیل نیز آمده است یعنی چندان دوست میدارد مال را که شکر نعمت نمی کند و در راه حق صرف نمی کند و بخل می ورزد و کفران می نماید أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ آیا پس نمی داند انسان چه خواهد بود حال او در وقتیکه برانگیخته شود آنچه در گورها است یعنی زنده گردانیده شوند مرده ها وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ و جمع کرده شود و حاضر گردانیده آید چیزیکه در سینه ها است از خیر و شر و افعال و اقوال و تخصیص ما فی الصدور برای آنست که پنهان است و اعمال قلوب است و عمده و اصل است و اعمال جوارح فرع اوست إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ بدرستیکه پروردگار آدمیان باقوال و افعال ایشان در روز رستخیز داناست و بر جزا دادن او تواناست پس

در جمیع اقوال و افعال و احوال از خدا باید ترسید و تقوی ورزید و باللہ التوفیق پوشیدہ نماند کہ در حدیث آمدہ است کہ قرآن را ظہری است و بطنی ظہر آنکہ آنکہ از ظاہر عبارت وی ہر حکم قواعد شریعت غریب معلوم میشود و بطن آنکہ بہ بواطن ارباب مواجید و احوال لائح میگردد و این صفات را کہ برای ایشان نازیان مذکور شد اہل باطن بصفات نفوس کاملہ فرود می آیند و بعادیات یعنی نفوس کہ می دوند در طلب کمالات و مقام قرب الٰہی وَالْمُورِیَاتِ یعنی بیارند مشتعل سازندہ و با فروزندہ خود انوار معارف را و المغیرات و غارت کنندہ و غالب آیندہ بر ہوای نفس و عادات وی بدست آرندہ غنائم فضائل و کمالات را فاثرنا بہ نقعا یعنی بر انگیزد در شوق تحصیل کمالات غبار جد و جہد را فوسطن بہ جمعا پس در می آیند عالم علوی و صفت ملکوت را گویند سوگند باین نفوس کاملہ کہ آدمیان در تحصیل کمال و سعادت اخروی و قرب الٰہی کفران ورزندہ و تقصیر کنندہ و میدانند کہ تقصیر میکنم و بسبب ہجوم غفلت و تعلقات جسمانی و نادانی آن روز کہ پردہ از روی کار برافتد و حقیقت منکشف گردد معلوم میشود کہ حال چیست پس باید کہ مراقبہ الٰہی را با احوال شان از دست ندہند و غافل نباشند و فارغ ننشینند واللہ اعلم

ترجمہ مکتوب حضرت سید کائنات صلی اللہ علیہ وسلم در تعزیہ پسر معاذ بن جبل کہ از عظماء صحابہ و اکابر این صحابہ بود رضی اللہ عنہم

الرسالۃ التاسعۃ و الخمسون ترجمۃ مکتوب النبی لاہل فی تعزیۃ ولد معاذ بن جبل

بسم اللہ الرحمن الرحیم

من محمد رسول اللہ الی معاذ بن جبل این نامہ ایست از محمد فرستادہ خدا بجانب معاذ بن جبل سلام علیک سلامت و امن و بی گزندی باد ہمیشہ بر تو از آفتہا و گزندہا خصوصاً از آفت بی صبری و ناشکیبائی و جزع و فزع در مصیبت فانی احمد الیک اللہ الذی لا الہ الا ہو بدرستی من سپاس و ستائش میگویم خدائی را کہ نیست خدا جز وی و میرسانم آنرا بسوی تو اما بعد فاعظم اللہ لک الاجر و بعد از حمد دعا میکنم ترا کہ بزرگ گرداند خدا مر ترا مزد و ثواب را برین مصیبت یعنی صبر دہد ترا چہ اجر و ثواب بندہ را در مصیبت بر تقدیر صبر است اگر چہ نکند مستحق عذاب و عقاب گردد چنانکہ فرمود و الہمک الصبر و بدہد خدا و بیدا از درد دل تو صبر و رزقنا و ایاک الشکر و روزی گرداند ما را و ترا شکر نعمتہای وی فان انفسنا و اموالنا و اہلینا من مواہب اللہ عز و جل الہنیئۃ پس بدرستیکہ ذاتہای ما و مالہای ما و اولاد ما ہمہ بخششہای خداست گوارا و عواریۃ المستودعۃ و عاریتہای اوست و امانتہای اوست کہ پیش ما نہادہ است یعنی اینہمہ نعمتہا کہ دادہ ملک ما نساختہ بعاریت دادہ است و با مانت نہادہ است ہمہ ملک اوست ہر وقت کہ خواہد بگیرد و بستاند نمتع بہا الی اجل و الاہل والمال الودیعۃ و لا بد یوما ان ترد الودائع و نمتع بہا الی اجل معدود بہرہ مند و سود مند گردانیدہ میشویم بدان نعمتہای تا مدت معدود و معین چند روز کہ حکم اوست یقبضہا لوقت معلوم و میگیرد و می ستاند در وقتیکہ میداند ثم افترض علینا الشکر اذا اعطی پس تر فرض گردانیدہ است حق تعالی بر ما شکر آن نعمتہا وقتیکہ میدہد و الصبر اذا ابتلی و فرض گردانیدہ است

صبر وقتیکہ بستاند و مبتلا گرداند تمامہ احوال اوقات آدمی از چہار بیرون نیست نعمت ست یا بلا طاعت است یا معصیت وظیفہ
در نعمت شکر است و در بلا صبر و در طاعت رویت و توفیق در معصیت توبہ فکان ابنك من مواهب الله الهنيئة وعواريه
المستودعة پس بود پسر تو از بخششہای خداوندگار کہ دادہ بود ترا او د عاریتہا و امانتہای وی تعالی کہ نہادہ بود نزد تو و متعك به
غبطة وسرور او بہرہ مند و سودمند گردانید ترا بوی در خوبی و خوشحالی کہ رشک می بردند مردم بروی یقبضه منك باجر كثير
وگرفت او را از تو بثواب بزرگ و در بعض نسخ کثیر بمعنی بسیار یعنی اگرچہ بازستانید و لیکن اجر و ثواب بران داد و اجر و ثواب وی
بسیار عظیم تر از ہمہ ہست و در حدیث آمدہ است کہ چون جگر گوشہ یکی می ستانند و میرانند بفرشتگان امر میکند کہ برای او خانہ در بہشت
بنا میکنند و نام آن خانہ بیت الصبر می نہند الصلوة والرحمة والهدى ان صبرت و درود رحمت حق تعالی و ہدایت مر تراست اگر
صبر کردی و چشم براجر و ثواب خدا داشتی اشارتست بمضمون کریمہ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ اِذَا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا
اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ اُولٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ فاصبر ولا يحبط الجزع
اجرك پس شکیبائی کن و باید کہ باطل و نابود نگرداند بے صبری کردن تو ثواب ترا فتندم پس پشیمان شوی بروز آخرت کہ
چرا صبر نکردم و اجر و ثواب از دست دادم واعلم ان الجزع لا يرد شيئا و بدانکہ بے صبری کردن دفع نمیکند چیزے از مصیبت
و باز نمی آرد رفتہ را بسوے تو و لا یدفع حزنا و دور نمیکند غم و اندوہ را بلکہ زیادہ میگرداند آنرا و ماهو نازل فکان قد
چیزیکہ فرود آیندہ است از بلا و حادثہ پس شوندہ و فرود آیندہ است البتہ شعر وعوضت اجرا من فقيد فلا تكن ؛ فقيدك
لایاتی واجرك ذاهب ہو انچہ گم شدہ رفت باز نیاید باری اجر خود را از دست مدہ واصبر فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ۝

الرسالة الستون ایراد العبارات لبیان اہل الاشارات

اللہ و رسولہ ۔ اللہم صل علی محمد مصباح مشکات انوار قدسك و متمم حضرات اسرار انسك و علی آلہ و اصحابہ دوایر سطوح حدود الایمان
و الایقان و مراکز دوایر احاطات مراتب الکشف والعیان و علی اتباعہ واحزابہ مراقی و مصاعد و معالی الهمم مبانی قواعد اسرار العلم
والحکم مجاذیب سلسلة جواذب القادریة الالہیة اللاہوتیة الربانیة و مفاتیح ابواب لعالمیة المحبة الرحمانیة الصمدانیة و علی المنتہین لے
حضراتہم و الملتہبین من برکاتہم و سائر السالکین لہذا الطریق والحائرین الواقفین لفقد الرفیق انعکاس اشعہ انوار جلالیة قیومیة لہذت
وانجلای مجال تجلیات جمالیة شہودیة محمدیہ بر باطن مقتبسان مشکات نور حقیقة و ظاہر مسترشدان صراط مستقیم شریعت مقتاسے و
متلالی باد آمین بشارت دادند کہ سیر سحاب نشر رحمت و مکرمت بر ملاقع نفاع بلادیہ قلوب متعطشان وصول زلال وصلت منتظران
نزول امطار قربت واقع خواہد شد چون عیون انتظار مفتوح وصدور قلوب برنجا مشروح گشت کہ کسے رسد و چگونہ رسد ناگاہ
ہبوب ریاح حکمت ربانیہ غشیہ غوثیہ اقتضای تیسر آن بجانب دیگر گردد و تقلیب اصابع ارادات رحمانیہ غیبیہ غیبوبیتہ بسوے
دیگر برد شعر کما ابرقت قوما عطاشا غمامة ؛ فلما راؤھا اقشعت و تجلت ؛ جمع فقرای این دیار و منتسبان این سلسلة علیہ عالیہ قدا
خصوصا قدوة السالکین شیخ عبدالرزاق المشہور بشیخ بہلول و جواد طریق المحبة مولانای حاجی محمد بدعا رسلامت احوال
وصعود مدارج کمال مشغول اند و السلام عقد قلب مصمم و عزیمت ہمت مستحکم است در وقتیکہ ارادت ازلی رفتہ باشد

بعزم سیر آن دیار بر برکات آثار که منتهی بدریافت سعادت ملازمت و مشاهده انوار جمال حضرت شیخی سیدی سندی قبله گاهی مسمی کلیم اللهی نور الله العالم بنور جماله اباد امه بقال اللهم صل علی محمد و آله سعادت ملاقات ایشان شود موفق و مشرف گردد و ما ذلک علی الله بعزیز

الرسالة الحادية والستون فى انطلاق اللسان لشكاية حال الهجران (رحمه الله ورحمه)

۵ آن شوخ که در دم همه درمان دانست ‹› دشوار من غمزده آسان دانست گفتم صنما ز وصل نومید شدم ‹› گفتا که مشو هنوز نتوان دانست ٭ نومیدی نظر باعمال و احوال خود ست که تهمت سببیه و علیته بران نهاده و آنرا شایسته قبول و قابل وصول درگاه نمی یابد و امید نظر باعتماد کرم کریم ذی الافضال است که فضل وی مسبب تمامه اسباب و مفتح جمیع ابواب است و تحقیقة امید و نا امیدی گرد سابقه تقدیر میگردد که بچه رفته است و نظر تقد اندوه آید و شادی ابد رو بنماید اگر بجانب قهر و غضب رفته اندوه چه پدید آید که هرگز روی شادی نه بیند و اگر بلطف و رحمت رفته است تا ابد الاباد شادی است که اندوه گرد سراپرده عزت وی راه نیابد چون عاقبت این حال در پرده ابهام و اجمال است شادی شادی و اندوه بهم گردد و در میان بیم و امید راه رود و درین ابهام و اجمال حکمت است تا سطوت ربوبیت و ادب عبودیت باقی ماند و یکی بانده مطلق بکاهد و بگدازد و دیگری بشادی تمام بسازد و بتازد و قاعده ایمان که الایمان بین الخوف و الرجاء برجا ماند و همه حوادث روزگار و گردش لیل و نهار نگاهبانان این قاعده و پاسبانان این سرای اند که تجلیات اسماء و تفیضات صفات حق عالم را زیر و زبر و در میان دائره لطف و قهر دایر دارند یحیی و یمیت و یعز و یذل یعنی به قهر یضحک و یبکی و یعطی و یمنع و یرفع و یخفض همه مناشیر این حکم و طوامیر این فرمان اند پیش ازین روزگار اگر چه تغییر و تبدل احوال عالم و پریشانی و سرگردانی اوضاع بنی آدم و فنا و زوال سلسله وجود و عدم و هلاک هر موجود معلوم و مشهود بود و لیکن خواه بجهة طریان نوعی از غرور و غفلت یا بسبب حصول قسمی از آسایش و آرام طبیعت و انتساق و انتظام کارخانه دین و ملت و وجود اسباب و مواد عیش و عشرت دمی باسایش می زدند و زمانی نفسی راست میکردند اما درین روزگار آخر چنان و چندان بمحن و آلام گرفتار آمدند که تصویر آسودگی در دل نام آسایش بر زبان نمی نشیند و نمیرود خصوصًا درین جزو زمان ناز و کرشمه محبت برنگ دیگر است و ظهور سطوت و قهرمان قدرت غلبه دیگر دارد و معامله بقهر و عتاب و شکست و ریخت کارخانه وجود میرود و عزت و کبریای خداوندی اقتضای ابتلا و امتحان دیگر دارد چنانچه مجال سکون و آرام تنگ و تیره گشته و فراهم آمدن حال و جمعیت مال از قبیل محالات عادی شده و فرقه از بیطاقتی رو بفرار نهادند و حیات چندروزه دنیا را بصورت سلامت اندیشیده در هلاک ابد ماندند و جمعی در مقام صبر و رضا پای استقامت فشرده در مرکز حق قرار گرفتند و شهد شهادت چشیدند و بموت احباب و اصحاب بمحن و مصائب گرفتار آمدند والله اعلم تا آخر این حال چیست و تا بکجا میکشد و بچه چیز منتهی میگردد خداوندا اینها عاد و ثمود نیند که بصرصر قهر و غضب ایشانرا هلاک کنی و استهلاک و استیصال نمائی امت مرحومه محمدیه اند که ایشان وعده بفضل و کرم و مهربانی و آسانی رفته اینهمه سختی و تنگ گرفتن چیست آخر حقیقت کار و حکمت دران تو میدانی و توئی رحیم و لطیف بلطفهای نهان و آشکارا و انت ارحم الرحمین سخن دراز شد و از راه مقصود اندکی دورتر افتاد مقصود بیان حال ضعف و ناتوانی و وحشت و حیرانی خود بود که با وجود ضعف پیری که دردی بی دوا و مرضی بی علاج ست بیماریهای غریب و ضعفهای شگرف استیلا یافته و ملازم وقت

وحال این شکسته بال گشته است که از سطوت آن قوت حرکت بدامن سکون قلب و فراغ وقت وسلامت حال روی بعدم نهاده وبنیهٔ این حقیر در اصل ضعیف افتاده وتمامه عمر بمشقت وریاضت گذشته والآن پیر بهادر یافته وبیماریها علاوه آن شده دیگر چه حال باشد الحمد لله علی کل حال جز صبر چاره نیست واز رضا وتسلیم گریز نه واگرچنانکه قوت بدنی روی بانحطاط آورده وازپای افگنده است همت قلبی وغذای روحانی که عبارت از حق وتوجه درگاه والتجا بحضرت آله است مدد می نمود وقوت می افزود مطلق محو ومتلاشی شده از دائره وجود بعالم عدم رفته بود بیت مرا امید وصال تو زنده میدارد ؛ وگرنه صد رهم از هجر تست بیم هلاک ؛ وبالجمله حال این ضعیف درین دو شق منحصر است یا ازین ضعف برآورده قوتی عطا کنند وبحال آرند یا چندگاه بهمین ضعف وناتوانی بگذارند و بقای بخشند یا بردارند وبآن عالم برند بهرچه حکمت وقدرت وی تعالی اقتضا کند راضی است ہ رضیت بما قسم الله لی ؛ وفوضت امری الی خالقی ؛ لقد احسن الله فیما مضی ؛ کذالک یحسن فیما بقی ؛ رضینا بقضاء الله ہ ما بدست دوست دادیم اختیار خویش را ؛ صلاح ما همه آنست کان تراست صلاح ؛ تا الآن تسلی خاطر یاران میداد که بر فاقت توفیق از مضیق این دیار برآمده در قضای سیر وادی الاقصی پای نهاده روی صدق واخلاص بآن مقام شریف که موطن این ارواح ومستقر قلوب اهل فلاحت خواهد آورد وعود خواهد نمود وبقیه عمر در آنجا گذرانید اکنون زاد همت فقدان پذیرفته ورواحل قوت شکسته پائی شده وجز صبوری در دیار دوری ومهجوری کاری نمی بیند تا آخر کار چیست ان الله علی کل شیء قدیر کوس رحیل بگوش جان میرسد وجای تغافل نمانده اگر بحکم طبیعت ساعتی طاری گردد آن دیگر است والا آگاه بیدار ومتوجه ومترصد امر درگاه است وتحقیقه مثال غفلت اهل عالم در غفلت وهوشیاری بران سانست که مثلا جمعی در لشکرگاهی افتاده از بارگاه سلطان آواز کوس رحیل می شنود واستعداد سفر میکنند ودل از اقامتگاه برمیدارند ناگاه زمانی آواز کوس فرونشست باز غافل شدند وبخواب غفلت رفتند وگمان بردند که مگر حکم سلطان باقامت شد باز آواز کوس آمد باز سر برداشتند ومتنبه گشتند باز فرونشست باز غافل شدند همچنین عمر در غفلت وهوشیاری میرود ومیگذرد روزی باشد که حکم رحیل واجب ومتحتم گردد وبربستن بار سفر ضرورة افتد استعداد آن ساخته یا ناساخته باید رفت وخواهی نخواهی دل را ازین سراچه فانی برداشت تا آنجا که میروند چه روی نماید آنجا همه بقا در بقا وعیش در عیش وذوق در ذوق وسرور در سرور است انشاء الله تعالی وهو علی کل شیء قدیر

الرسالة الثانية والستون اظهار القلق والاضطراب فی حصول المطلوب بلا ارتیاب

الله ورسوله اللهم انی ضعیف فقونی برضاک ضعف اقسام ضعف چه ضعف بدن وچه ضعف دل وچه ضعف ایمان وچه ضعف یقین وچه ضعف عقل چه ضعف طالع بر هم نشسته وفراهم آمده وحکم ظلمات بعضها فوق بعض گشته انوار توفیق وهمت وقرار دل وثبات قدم راه پوشیده باندک چیزی متاثر میگردد که نباید صاحب عقل اهل تجربه بدان متاثر ومتغیر گشت چه جای اهل ایمان ومعرفت را باندک هولی وهراسی وتوهمی که پیش آید از جای رود وحال دگرگون گردد وعهد را فراموش کند مگر امکان که بوده نمانده ومقدمات یقینیه از روی حال حکم ظنیت گیرد اگرچه آن علم واعتقاد که دارد باقی است این نقص عظیم است وعیبی تمام چرا باید که چنین باشد علاج این نمیدانند که چیست دعاهای مناسب حال خوانده ومقدمات عقلیه مستعمل نمودن

وبتکلیف خود را برقرار و ثبات داشتن سودی ندارد و علاج این تقویت و تائید بشارات غیبیه و اشارات تعینیه است مصرع
تو مرا دل ده و دلیری بین ❊ روبه خویش خوان و شیری بین ❊ و باشد انواع بیصبری و لغزیدن پای ثبات و بطریق تفرقه و فتنه تصور احوال
اشرار اهل روزگار است که صاحب سطوت و سلطنت و امر و نهی و غلبه و قهر مانند بارها با نفس میگویم که درین مدت بیست و پنج سال
که بعد از قدوم سفر حجاز درین شهر بهمین وضع یا قریب باین گذشت و هرگز آزاری از کس ندیده و ابتلا نیفتاده دیگر خوف چیست
گمان بخداوند نیک دار و مترس بیت محال است چون دوست دارد ترا ❊ که در دست دشمن گذارد ترا ❊ باین طریق شرط و تعلیق گفته است
که چون دوست دارد ترا و تحقیق دوستی و یقین بدان مبهم و نا معلوم والله اعلم و این را نیز از وسواس شیطان و تصرف و تصویر وهم
میداند که معدوم را در حکم وجود آرد و موهوم را بصورت معقول نگارد الیس الله بکاف عبده و یخوفونک بالذین من دونه و من یضلل الله
فما له من هاد - و علاج این درد و دفع این ضعف نیز همانست که گفته شد بیت همتم بدرقه راه کن ای طائر قدس ❊ که دراز است ره
مقصد و من نو سفرم ❊ چون تنگدلی و بی حوصلگی و وحشت و نفرت بمرتبه نهایت رسیده بارها خیال سفر در سر افتد تا از تنگنای محنت بر آمده
کشاد سینه بدست آرد و بقیه عمر دران مقامات که مقر امن و سلامت و موطن ایمان و امانت اند حرما آمنا و یتخطف الناس
من حولهم والذین تبوؤ الدار والایمان در شان آن اماکن و ساکنان آن وارد شده است بگذارند تا بضاعت فطرت و نقد حال
خود را از تخوف اغیار و تخطف ابنای روزگار برهاند و تعویل و تطبیق امر انزوا و التزام خلوت باین عزیمت سفر و ارتکاب خطر بان
می نماید که امر بنا بر آمدن و کجنبد بقصد ترک صحبت اغیار و قطع الفت یار و دیار است و گسستن قید تدبیر و اختیار این سفر منافی
اینکار نیست بلکه عین مطلب و مقصد است بیت سوی صحرا نه از پی سیر و تماشا میروم ❊ شهر بر من بی تو تنگ آمد بصحرا میروم ❊
و ایشان نیز بدان راضی خواهند شد امیدوار است که اگر بناگاه صورت این خیال و وقوع این خیال موافق تدبیر افتد برضا و خوشنودی
آن درگاه مقرون باشد و موجب ارتکاب خلاف امر نگردد بر ناصیه حال داغ گریز پایی و بیصبری ننهند درینجا نیز اگر دست گرفته
نگاهدارند و گویند همین جا باش و هیچ جا مرو و مقصود حاصل است میباشد و نمی جنبد مرجع و مآل همه این حکایات همان یک سخن
آمد که اشارتی از آنجانب میخواهد مصرع اگر دست گیری بجایی رسم ❊ و گر بفگنی بر نگیرد کسم ❊ حال اینست که گفتم و ایشان داننده باشند
اینهمه پریشانی و سرگردانی و قلق و اضطراب دو چیز می یابد دل آنکه جوهر استعداد از محبت ذاتی بی نصیب و تهی افتاده است و حقیقة
طالب کمال گرفتار نفس است که برای خود حاصل کند این را در باب کاملان گفته اند جناب عزت حق مطلوب بالذات و محبوب
مطلق است سزاوار تر است بدان و خاصیت نفس چنین افتاده که عملی که کند نظر بر جزای آن دارد و در هر کار غرض و غایت
آن اندیشد و بسیار که از طمع قطع پیشه و مستعجل و بیصبر واقع شده و درینجا نکته ایست که شاید حکمت در عدم حصول مقصود و خواهش
که دارد همین باشد که چون ثمرات و نتایج بر اعمال و افعال و ظهور نرسد و نظر از وساطت اعمال علیه آن ساقط گردد و اعتماد بر آن نماند
متعلق محبت ذات گردد و جزا و ثواب عمل از نظر ساقط شود و این احتمالیست که برای خاطر نفس بر می انگیزد و خود را بدان تسلی
میدهد انصاف آنست که عدم حصول اسرار و انوار و نتایج و ثمرات بجهت عدم اخلاص و فقد شرائط عمل و بسبب عدم قابلیت
و استعداد عامل است چه قرب آلهی و شرف اختصاص درگاه او را اعمل دیگر و کار دیگر و اهل آن را قابلیتی دیگر و قبولی دیگر است
مصرع هر تیره درون قابل انوار نباشد ❊ و من لم یکن للوصال اهلا فکل احسانه ذنوب و این سخن تمام مطابق حال این

مسکین است یا رنگی دیگر است که حال او اینست اگر کناره کند بشفاعت قابلیتے و قبولے که دارد معذورش دارند و فی وجه شارفع بجو اساءته ٭ عن القلوب و ما فی بالمعاذیر ٭ ازینجا گفته است که ردّی می آید که هیچ طاقت بازنگردد و قبول می آید کلا از هیچ معصیت نه اندیشد اللهم انی نعوذ بک من الرد بعد القبول و من القطع بعد الوصول و من الخشیة بعد الرجاء و من المنع بعد العطاء و اعوذ بک من الحور بعد الکور ثانی باز اسباب وحشت و تنگدلی فقدان رفیق است در شدت طریق چندان غم نیست که از فقدان رفیق گفته اند ما رجع من رجع الا بفقد الرفیق و نعوذ بالله من الرجوع والادبار یک کس نیابم که دریں طریق رفیق حال من باشد هر کس از صغار و کبار و طلاب و مشائخ بایکدیگر مخالط و مصاحب و درپے مطالب و مقاصد ساعی و داعی بجز من مسکین که در زاویه تنهائی افتاده و دل بنامرادی و ناکامی نهاده ام ع هر کس گرفت دامن بخت بلند خویش ٭ ما ئیم و گوشهٔ دل دردمند خویش ٭ دریں جا دو خاطر راه یابد یکی حسرت و ناامیدی که چون همه باتفاق در یکجانب میروند و یکجا جمع اند لاجرم تفضیلے و برکتے مخصوص خواهند بود که این وحید طرید از آن محروم و مهجور خواهد بود دوم امیدواری آنکه همین از همه کناره گرفته وحید افتاده است انشاء الله تعالیٰ بنعمتے مخصوص و ممتاز گردد که دیگران ندارند انه علیٰ کل شیٔ قدیر سبحان الله در ابتداء حال که از شدت راه آگاه نبود و نظر بر قسمت و تقدیر نمی گماشت و امیدهٔ تازه و جوان و عملهای بی اندازه و بیکران بود بجهل و نادانی خویش آن جهل و نادانی دعا میکرد رب هب لی ملکا لا ینبغی لاحد من بعدی انک انت الوهاب و همه مراتب و کمالات را جز مرتبهٔ احدیت و احمدیت و قادریت ممکن الحصول می پنداشت که از پای در افتاد و بحال بدر مانده و قدر خود را شناخته و شدت راه و استغناء درگاه دیده دریافته است و دانسته است که هر یکی را حدی معین و نصیبے متعین است که هوس و آرزوی زیادت از آن سود ندارد و خود را الصداً رزو در میان طالبان راه و باریافتگان درگاه میدارد شاید که در ضمن ایشان و داخل گشته بطریق طفیلیان بچیزی از جنس خیر فائز گردد و میگوید اللهم ما وعدت من خیر لاحد من عبادک او ما اعطیته احدا من خلقک فانا ارغب الیک و اسألک یا رب العالمین امید که مطلق محروم نماند و ناامید بازنگردد سخن دراز شد و آنچه ناگفته ماند درازتر است مجمل که نعمتهای حق که حاصل است بی نهایت است و آنچه حاصل نیست بی نهایت تر سر همه نعمتها و مطلبها آنکه قدم از راه استقامت نلرزد و سرگرمی طلب افزون شود تا ثمینا باقی هرچه نصیب است خواهد شد و النصیب نصیب و الله قریب مجیب و صلی الله علیٰ خیر خلقه محمد و علیٰ آله و صحابه اجمعین هداة طریق الحق و محی علوم الدین

الرسالة الثالثة والستون توصیة لاخوان بالصبر علی جفاء اهل الزمان

الله و رسوله ۔ الحمد لله والصلوة والسلام علیٰ رسول الله و علیٰ آله و اصحابه و اتباعه هداة طریق الحق و محی علوم دین الله اما بعد مکتوب مرغوب اسلوب آن محبوب القلوب و مرغوب الصدور رسید و موجب تسلی خاطر و انشراح صدور و نورانیت قلب و طیب وقت گردید و آثار وجود محبت و یگانگی و رفع وحشت و بیگانگی از مضمون آن ظاهر و بازگشت مکتوبی که بدست مشیخت مآب شیخ مصطفےٰ ارسال داشته شده بود مصلحت در آن تنبیه و ایقاظ وقت و حال بود اگرچه آن برادر در احوال و آداب خود همیشه آگاه و بیدار است زیرا که طریقه وصیت و نصیحت و تنبیه و اخلاص و خیرخواهی از لوازم و شرائط محبت و مودت و دوستی و اتحاد میان این فقیر و آن محب نه آنچنان است که در آنجا گنجایش نفرت و کدورت باشد بر شما روشن است که آمدن شما

درد بلی اول و آخر از برای صحبت این فقیر بود ہیچکاری و غرضی درمیان نہ بود دیگر تو اد و تحابب فی اللہ و بودن در حصار رضا و سکون
این عہد فقیر است اما بشرط سلامت حال و وضع فقیری و نامرادی و بیچارگی چنانکہ از اول درین شہر بودہ اند و از دست اہل شہر
آزارہا کشیدند بحکم الہی است و اصبر علی ما یقولون واہجرہم ہجرا جمیلاً۔ بگفتہ مردم چیزی نمی شود اگر کسی نیک است و براہ
راست مردم او را بد گویند و بد دانند و بگمراہی نسبت کنند زیان ندارد و اگر بد است و گمراہ و مردم نیک دانند و نیک گویند
ہیچ سودی نہ در کار خویش و حال خویش راست و درست باید بود و در خیال مردم نیفتاد ہرچہ گویند و بہر طور کہ دانند حضرت
شاہ ابو المعالی این بیت را بسیار میخواندند ؎ کار جامی عشق خوبانست و ہر سو عاملے ٭ میکند انکار او و ہمچنان در کار
خویش ٭ اصل کار درویشی جفا و جفای خلق کشیدن است و ہر کہ درین راہ قدم نہاد از آزار و ایذای خلق خالی نخواہد بود ع
استغفر اللہ زین سخن عشق تو و آسودگی ٭ اما محققان بنظر تحقیق دیدہ و دانستہ اند کہ اصل آزار و ایذا از نفس خود است اگر این نفس و ہوای نفس
نباشد ہیچ تشویشی درمیان نباشد رب لا تکلنی الی نفسی طرفۃ عین ولا ادنی من ذلک خداوندا ما را بما مگذار و ما را از شر ما نگہدار
این بیت از شاہ ابو المعالی است ؎ از کار جہان گر بصفا دست نشوی ٭ بر من اگر ت ہیچکسی رنج رساند ٭ آری گاہی ظلم نیز
بوجود می آید سبیل در آن صبر و رضا بقضا است چنانکہ فرمودہ و اصبر علی ما یقولون اما باید کہ بے تاملے و ناشکیبائی نکند و دل و زبان
از بدخواہی و بدگوئی محفوظ دارد و دعای بد نکند تا خود ظالم نشود و ہجر جمیل کہ در آیہ کریمہ مذکور است ہمینی دارد نعم عرض حال خود
و شکایت اغیار پیش کریم جبار میتوان کرد و اعتذار از گناہان خود و تقصیرات خود باید نمود این معاملہ دیگر است تفصیل آن مفوض
بزبان وقت و حال مناجات است اما قصداً آنرا بہ بدعا و غیبت اہل روزگار از طریقہ فقر و عناد دور است این اہل دعوت عیبی
و نقصانی کہ دارند ہمین است کہ ہر کہ ایشانرا آزار کند و مخالفت ورزد در مقام استہلاک و استیصال وی شوند معاذ اللہ من ذلک
در وقتیکہ حضرت قطب الوقت شیخ عبد الوہاب متقی قدس اللہ روحہ این فقیر را بہ نعمت اجازت اذکار و دعوات و اعمال مشائخ
مشرف ساختند فقیر پرسید کہ دعوت ہم طریق قرب و وصول حق میباشد فرمودند چرا نباشد متمسک باسمای الہی عظیم است اما این دعوتیان
بد خلق میباشند درویشی غربت و نیستی و خاکساری و بربادی و ذوق و شوق است نہ جنگ و جدل و مستی و خود پرستی الغرض در بلا
و جفا و خفاکہ بدرویش برسد چارہ صبر است و اگر نظر بالطاف خفیہ و حسن تدبیر و اختیار حضرت کریم جبار کند شکر باید کرد محققان میگویند
کہ وظیفہ در بلا نیز شکر بجہۃ وجود لطف خفی و نعمت باطنی ولیکن چون حوصلہ بشریت ضعیف است بہ صبر صلح کردند اگر شکر نگویند بارے
صبر از دست ندہند و لہذا چون از حضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہ پرسیدند کہ غنی شاکر فاضلتر است یا فقیر صابر فرمودند کہ فقیر
شاکر از ہر دو فاضلتر است ایں حکایت دور و دراز میرود و آن برادر دانا و عارف است اطوار این معاملہ بہتر میدانند چہ حاجت بیان
است بدانکہ اینجا دو طریق است۔ با آزار رسانی مردم صبر شرط است و جنبیدن و وطن گذاشتن و ہجرت نمودن نیز ماثور است چنانکہ
و اصبر علی ما یقولون اشارت بدان میکند اما چون کار با آزار جانی رسد طریقہ دروی ہجرت است و ہجرت سنت انبیاست صلوۃ اللہ
علیہم اجمعین اگر توجہ و التجا و تفویض بجانب صحیح و درست شدہ ہیچ جای اندوہ نیست و غم نباید خورد و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین
و ان جندنا لہم الغالبون و من یتوکل علی اللہ فہو حسبہ دل قوی باید داشت و اندیشہ بخود راہ نداد ؎ غبار غم برود حال خوش شود
حافظ ٭ تو آبدیدہ ازین رہگذر دریغ مدار ٭ این فقیر را مخلص و محب خود انگارند و از احوال خود غافل نشمارند دم بدم و لمحہ بلمحہ

فقیران ہمہ جناب سید کائنات خلاصہ موجودات است علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات بوسیلہ حضرت پیر دستگیر غریب نواز شکستہ پرور غوث الثقلین شیخ محی الدین عبد القادر جیلانی رضی اللہ عنہ وارضاہ عنا درین راہ خود شما از مرا نید زیادہ چہ گوید و محبت و خلاص و توجہ فقیر بجانب خود بیشتر تصور نماید و در اظہار انوار و اسرار و آثار دوستی و خیر خواہی بتقصیر از خود راضی نباشند اما اینجا سخنی دیگر است کہ بجہۃ فقیر با کس جنگ و جدل نکنند و معارض نشوند. ما فقیریم و باکسی دعوی نداریم و دردمند باید بود نہ خود پسند درخود بیاد بعض رسایل منظوم گفتہ شدہ بود نظم عجب اطوار خود پسند انست :: طور ما طور دردمند انست :: ہیچ چیزے چو دردمندی نیست :: کہ درو خوے خود پسندے نیست :: والسلام علیکم

الرسالۃ السابعۃ والستون طلب الغور فی قصبۃ لاہور

اللہ و رسولہ - از ما مپرس درد دل ما کہ یک زمان :: خود را بحیلہ پیش تو خاموش کردہ ایم :: فرزند سعادتمند بجان پیوند نور دیدۂ دانش و بینش نور الحق از جمیع آفات ظاہر و باطن محفوظ باد و برفتن راہی کہ بحضرت حق رساند و از صحبت اغیار دور دارد توفیق باد ای فرزند بعد از آمدن این سفر چند بار مکتوب بآن جانب نوشت اما مختصر نوشت سبب آنکہ انتظار آمدن آن فرزند نزدیک بود و پردہ از روی حقیقت برداشتن نیز مناسب نمود گفتم خود بیاید و حقیقت حال از ناصیہ وقت تفرس بباید نمود اما درین بار مکتوب از جانب آن دلبند آمد معلوم شد بعارضہ وقت فہم مقصود چنانکہ ہست نکردہ است تا آن عزیز کہ بشما تقریر حال کرد بچہ زبان تقریر کردہ باشد و از آن تقریر بفہم شما چہ رسیدہ آن عزیز خود مشاطہ حال دوستانست چیزیکہ نہ باعث آرایش حال ایشان باشد چون گفتہ باشد و قطع نظر از آن جز راست چون گوید گمان فقیر آنست کہ صفراوی در ذائقہ وقت شما بودہ است کہ الصفراوی یجد الحلو مرا تجربہ ہست کہ فہم مقاصد بہ تفاوت اوقات و افہام مختلف میگردد و یکباری بیکباری از انجا نوشتہ شدہ بود درین سفر نقد وقت آخر چہ شود گفت ازین عبارت وحشتی و بیدلی مفہوم میگردد و حقیقت حال نہ آن خیال بود و بالجملہ در وقت مرا خواندن مکتوب شما بجوش آورد و زبان وقت را در خروش و بیران برداشت کہ بفرمودہ اما بنعمۃ ربک فحدث چیزے از آن نعمتہا کہ درین سفر نصیب این فقیر شدہ است بگوید و چہ گوید ہمین قدر بس است کہ برفاقت توفیق الٰہی حیثیتے کہ طالبان ہلاک آنند کہ یک وقت و یک ساعت دہد کہ دران کاری برای خدا کنند قطع چندین مسافت برای خدا کردہ باشند و براہ طلب رفتہ کہ دران شائبہ از اغراض دنیوی و تصور و توہم آن نبودہ آن سفر عظیم سابق کل کہ این جزوی از انست و ہمہ انوار و آثار اوست چیزے دیگر بود اما اگر بدیدۂ خبرت تاتق نماید یک خلوص و تجردی درینجا بود کہ بدان ممتاز است غالبا وہم بعض کوتاہ بینان بکوتاہی مدت سفر و سرعت رجوع افتادہ باشد اگر ہمین راہ آمد و شدن را گوید یا قطع نظر از آن بودن انجا و دریافتن عزیزان کہ چہ بود بدفتری نگنجد ہر کدام ازین رفتن و آمدن سلوکے بود تمام اگر آنرا تشبیہ و تمثیل بسیر الی اللہ ‥ و من اللہ کند و بودن آن جا را بسیر فی اللہ جای دارد اما ترسم کہ سخن مبالغہ گفتہ شود و از حیطہ احتیاط کہ روش این فقیر ہست بیرون نیفتم سخن راست راست گفتن بہتر و من خود بیاد خود درین باب ہرگز جز براستی سخن نگفتہ ام می ترسم کہ این سخن کہ میگویم ترا وقت حساب الٰہی راست نیفتد اما بظاہر در متفاہم ضمیر من راست است انشاء اللہ تعالی ای فرزند کوتاہی مدت و درازی آنرا اعتبار نیست یکی را در ساعتی و در روزی وماہی چیزے بدہند کہ دیگری را در مدت عمر ندہند حکایت عین القضاۃ ہمدانی

با شیخ احمد غزالی شنیده باشد که بیست روزی بصحبت وی بشتافت و بهمین بیست روز سررشته کار دریافت ای فرزند یقین دان که مدبر ترا درین سفر نصیبه بوده است نظر بکوتاهی و درازی مدت مدار این فقیر را بارها خلجان میگردد که بعض اعزه و مخادیم که بآن مقامات شریف رسیده اند زادها الله تشریفاً و تعظیماً و مدت اقامت ایشان در حرم مکه و زمان اقامت مدینه مطهره کمتر بود چه طور ذوق یافته باشند اکنون معلوم شد که حقیقت حال چیست میداند که آرزوی این فقیر و دعا و خواهش همه اینست که بآن مقامات برود و پای در دامن اقامت آن مقامات کشیده عمر بگذارند اما درین ایام ذوق بران میدارد و رنگینی حال بران و چه نشسته اگر ممکن باشد آنجا برود و بوسه بر حجر الاسود که محل تقبیل آنحضرت است صلی الله علیه وسلم بزند و در موقف عرفات در آنجا که موقف شریف است بایستد و زیارت آنحضرت بکند و برگردد اگر بساط لذت و کامرانی بهن تر نهد احرامی بندد و طوافی بکند و دوگانه در مقام ابراهیم بگذارد و آب زمزم بچشد و ساعتی در حرم بنشیند و به معلی برود و بزیارت قبر حضرت شیخ مشرف گردد و شیخ محمد عارف را ملاقات کند و بعرفات برود و شب در مزدلفه بگذارد و در روز در منا توقف کند و بطواف کعبه بیاید و بمدینه برود دوگانه در مسجد شریف بگذارد و در حضرت بایستد و بزیارت بقیع برود و بجبل احد سری بکشد و برگردد ای کاش آن موسم گذاشته باز آید که در پنج و شش ماه برود و باز آید این جوش که درین ایام سینه پدر تر است اگر آن موسم می بود میدیدی که چه میکرد لذتی و ذوقی و حالیکه در راه رفتن و از ابتدای وقت سحر تا نیمروز یا وقت پیشین در صحرا گذرانیدن و بانوار تسبیحات جماد و نبات متنور شدن دیده است اگر تعلقی که بمشاغل دارد نمی بود و همین یک مشغولی وقت و سرمایه روزگار خود میساخت و طریق سلوک خود میگرفت بس بود اما چه کند که تعلقات و مشاغل از آن مانع است اکنون خود محکوم و مامور است که بجنبد در من باشد تا مدت این احتما و قید این علاج چند است ای فرزند تو توفیق را باش و آثار آنرا تماشا کن و از خدا توفیق طلب دار که کارهای شگرف دارد اثرهای غریب آرد همان خطره در دل افتد که باید و همان کار از دست آید که میشاید اللهم اجعل التوفیق رفیقنا و الشوق قایدنا و الانعام ایدنا ای فرزند رستگارتر و پیروزترین مردم در ملاقات مشائخ و صحبت ایشان کسی است که بر حکم عقل خود و تمیز آن نایستد منکر خود محروم مطلق و بیرون از دائره اعتبار و خارج مبحث است و آنکه بر حکم عقل و دانش خود اعتقاد کند بی عزه و خطاکار رها برگردد و بحقیقت وی صحبت بالنفس خود دارد نه با ایشان و آنرا که در ملاقات ایشان دیده محبت و عقیدت کشاده گردد هرچه نماید همه جمال نماید بیت هرچه بیند همه خوبی بیند * هرچه یابد همه احسان یابد ناچار چون حسن و احسان آید محبت بیفزاید چون محبت بیفزاید یگانگی آید چون یگانگی آید تفرقه و تمیز برخیزد ای فرزند آنچه جمال و کمال و قلندری و وارستگی و بی تعلقی و قبول و آبادانی باطن و کشاد ظاهر و فسحت وقت و خوشحالی ایشان دیده ام جز بزبان ذوق حال تعبیر و دریافت آن ممکن نیست و آنچه ایشان را باین فقیر عشق و محبت و نصیحت و دوستی و نیک اندیشی و خیر طلبی دیده ام اگر عشر عشیر آن ظهور یابد و حاصل گردد بسیار بسیار است بعضی از مخلصان میفرمودند که مراد عمر خود بهیچ فردی این عشق نبوده است که با ایشان و مراد اینجا هیچ غرضی و غایتی نیست جز محض خیرخواهی و من هرچه با ایشان میگویم و از ایشان میخواهم و ایشان را بدان تکلیف میکنم واسطه بیش نیستم و از خود نمی گویم خبر نیست که با ایشان میرسانم ایشان دانند اگر کنند و اگر نکنند روزی چون این فقیر در قبول امر رخصت و وداع باین شتابی توقفی واقع شد بیامرزش در غضب آمدند و گفتند او را اینجا که آورد تو گفتی ای بیاید آمدن وی نامرضی بود و او را حکم آنست که از جای نجنبد وقتیکه مارا شوق دیدن او غالب می آمد ما بمدینه او میرفتیم روز نخستین که ملاقات شد فرمودند آمدن شما درکار نبود ما پیش شما می آمدیم چون [illegible] شد خوب شد بعد از آن [illegible]

از مجلس دست گرفته بیرون بردند و در گوشه نشستند و آن سر که برای تحقیق آن رفته شده بود در میان آوردند و فرمودند که اینچنین میخواهند از شما که از جای خود بجنبید و هیچ جا نروید و بهیچکس توجه نیارید الا بجناب حضرت غوث اعظم و ما این را از زبان بعضی مقربان جناب ایشان میگوئیم زیاده برین افشای این سر نمیتوانم کرد میگویند که اگر اظهار کردی و افشا نمودی ترا رسوای مرد و زن سازیم و گفتند گرفتاری ما باین شهر لاهور که وطن گذاشته اینجا می باشیم سبب آن اینست که اینجا کسی هست که گرفتار او دیم ای فرزند اینجا کسی چه گوید و اسرار این طائفه را چه دریابد و بگمان خود چگونه حکم کند همه اهل شهر برین اند حتی بعضی نزدیکان ایشان و آنچه بقیاس هم می درآید همین است که سبب بودن ایشان درین شهر گرفتاری این عیال ست که نو گرفته اند و سر باطن این است که باین فقیر درمیان آوردند خداوند که این سر به شیخ حسن که خص خوص عمده اهل اختصاص ایشان ست ظاهر کرده اند یا نه و درین مجلس گریه بسیاری کردند و بعضی اسرار دیگر اظهار کردند ای فرزند گریه این حال دارد اگر خنده این مرد را بینی شیرین تر از گریه است و من خود ذوق خنده ایشان بیشتر دارم شاید که آن قهقهه که در شرع مذموم هست نباشد اما یک خنده مجذوبانه است که شاید بر ذوق حال ایشان است میان حسن میگفتند که ایشان میفرمایند که هیچ کاری و هیچ حرکت و سکنتی نمی کنم الا باشارت شیخ خود که شیخ داؤد اند قدس سره العزیز روزی فرمودند که شب بصحبت شما بسبب این توقفی که شما در رفتن دهلی گردیده تیره بودیم حضرت شیخ را دیدم که در کار شما بسیار بشاشت میفرمایند و خوشحال اند و اکنون بدهلی بروید که دهلی در فراق شما بزبان حال می نالد بروید بروید و این بیت بر خواندند بیت

میروی و در رکابت می رود جان همام ؛ فی امان الله رو فالله خیر حافظا ؛ بروید و هیچ اندیشه بخود راه ندهید مولانا حسن درینجا دخل کردند که میرود جان حسام فرمودند این بیت از همام تبریزیست شیخ حسام الدین بروقت وداع راجی حامد شاه بجای همام حسام خوانده اند اما در اصل بیت جان همام است گفته که این صفات بشری کسی را در عذاب دارد علاج اینها می باید کرد فرمودند بیت

نفس خاک تست هر گه نور بالا بر تو تافت ؛ سایه زیر پا بود هر گه که بر تارک خور است ؛ و فرمودند بیت چشم بند و گوش بند و لب به بند ؛ گر نه بینی سر حق بر ما بخند ؛ فرمودند شما بجناب حضرت غوث اعظم متوجه باشید همه خیر خواهد شد و فرمودند نظم

هر که او عاشق نشد بر ذات پیر ؛ از خدا هرگز نشد دولت پذیر ؛ چون تو ذات پیر خود کردی قبول ؛ هم خدا بیت اندر آمد هم رسول ؛ و این بیت هم خواندند که از ایشان ست بیت سخن عشق بدل دار نه لب را مکشا ؛ سر این شیشه فرو بند که بادی نخورد ؛ فرموده اند بگفتگوی خلق و ملامت ایشان گوش نه نهید و در کار خود مستعد باشید و این بیت خواندند بیت کار جامی عشق خوبانست و خلقی هر طرف ؛ میکنند انکار او و او همچنان در کار خویش ؛ و این بیت هم خواندند که از ایشان ست بیت

دوش ناصح منع ما زان شوخ شور انگیز کرد ؛ گرچه بادی بود لیکن آتش ما تیز کرد ؛ عرض کرده شد که قصد چنان بود که چند گاه در گوشه غربت و تنهائی گذرانده میشد در وطن مشوشات وقت بسیار است فرمودند خاطر جمع دارند هیچ تشویشی نخواهد رسید بیت

انکار جهان گر بصفا دست بشوئی ؛ بر من اگرت هیچ کسی رنج رساند ؛ و این بیت نیز ایشان است عرض کرده شد که نیز قصد بران بود که بزیارت حضرت شیخ موسی قدس سره رفته شود و از انجا اگر میسر آید بزیارت پیران دیگر که در اوچه خفته اند فرمودند هم با شما اند و از شما جدا نیستند گفته اند که قصد شیرگڑھ نیز بود که بزیارت حضرت شیخ مشرف شده آید و مخدوم زاده شیخ محمد عارف را نیز توجه آن حدود دارند فرمودند انشاء الله تعالی بار دیگر ما هم برویم و شما را پیش ایشان بریم عرض کرده شد که بعضی پیرزادها و مخدوم زاده

از اولاد حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه اینجا می باشند بملازمت ایشان باید رفت فرمود حاجت نیست بدهلی بسوند
ودیدن نکنند واین سیر بعضے مواضع لاهور دیدن بعضے درویشان انجا هم که میسر شد پیش از دیدن ایشان بود که بجاے
رفته بودند وبعد از رسیدن فقیر بهفته آمدند همان منزل که فقیر نزول کرده بود رسیدند وفرمودند که این کلمه در شان شما
از حضرت غوث الثقلین نازل است حقت حقانیت حقی حقت فردانیت حقی وفرمودند ما قصد داشتیم که چندگاه در سیر ونها
بگذاریم جاذبهٔ غیر معین پیدا شد شاید انجانب شما بود غما برای چه آمدید ما بدیدن شما می آمدیم فرمودند ما از تصنیفات شما فائده
دین ودنیا حاصل کرده ایم حق تعالی شما را بآن منتفع گرداند فرمودند اگرچه سخنان مردم بسیار خوانده ایم وخوانده میشود اما سخن شما را
در فقر گوارائی است که سخنان مردم دیگر را نیست ودر مجلس وداع ازان فرزند سخن افتاد وگفته شد که مشرقی قصد ملازمت بسیار
دارد وفرمودند تصدیع نکشد ما بدیدن او می آئیم واین بیت خواندند بیت جذبهٔ عشق بجد نیست میان من ویار؛ که اگر من
نروم او بطلب می آید؛ گویا از زبان شما خواندند واین ابیات خواندن ایشان یکعالم دیگر است که هرگز از هیچکس باینحالت وباین ذوق دیده
نشده است که میخوانده باشد ایفرزند مردی باین صفت وباینحال محض محبت واخلاص بی غرض وبے عوض اینهمه میخواهد کدام سنگدل
که نرم نگردد ذوق صحبت ایشان ورنگ حال ایشان که در ظاهر وباطن فقیر نشسته است بتقریر وتحریر گنجایش بیان ندارد وبار
بزبان قلم خود بیقین میدانم که میسر نیست شاید که بزبان قال چون بدل نزدیکتر است چیزی ازان ترشح کند وبقیاس چیزے از ذوق
باطن نیز بسامع لایح گردد آن موقوف وقت ملاقات باشد وچیزهای دیگر بسیار است که موقوف وقت است اینحکایت بی اختیار بزبان
آمد وباعث آن همان جوش است که بخواندن مکتوب آن فرزند در باطن پیدا آمد همان ساعت آن کلمات نوشته شد وچون در ارسال
آن تاخیر رفت زیاده بران وقت مساعدت نکرد روز دیگر از برآمدن فقیر از سید محمد باقر که فرزند مقبول ایشانست وعنایتی خاص بروی
دارند پرسیدند ایشان رفتند گفت بلے رفتند فرمودند میان حسن را بگوئید که او نیز برود میان محمد باقر بمیان حسن گفت که شما را نیز
رخصت شد میان حسن گفت که بحضور رسیم بروم گفت حاجت نیست حکم شد بروید واوضاع ایشان در صحبت ودر وداع ودر نشست
وبرخاست وحرف وحکایت طرزی خاص است که باوضاع اهل راه ورسم متعارف نمی ماند اینحکایت وداع میان حسن را همه هست
که خالی از غرائب نیست شاید که خود گفته باشند وچون در حضور وعده رفته بود که بعضے اشعار خود را بفقیر عنایت بکنند واشعار وکلمات
ایشان در جاے مرتب وجمع نیست گفتند از هر جا هرچه پیدا شود بنویسید وپیش ایشان ببرند گفتند گستاخیست که ما اشعار پیش
ایشان میخوانیم ومیفرستیم خدا داند این سخن چه معنی داشته باشد باری چند بیت از انجا میان حسن آوردند منها بیت معالی این سخن
من شنو که خوش سخنی است؛ برنگ پوست مبین دل پسند دوست ببین؛ وبعض ابیات است که غالباً مقصود ازان نصیحت
فقیر خواهد بود چنانکه بیت دو چشم کرمش داد نویدی که معالی؛ غافل نیم از حال تو غمناک نباشی؛ ای معالی مکن اندیشه اگر
چندین راه؛ بردم اژدر رود در کام نهنگ افتاده است؛ مرو مرو بتماشا که انچه میطلبی؛ همین زمان بدرمانثار خواهد شد؛
چشم باطن طلب ار نور یقین میخواهی؛ دیده ظاهر اگرت نیست چه نقصان دارد؛ نیست در هر دو جهان به ز محبت هنری؛ این
هنر در تو اگر هست ز صد عیب چه عیب؛ زنده فقر معالی چه محل عالی است؛ فلک شود شاه رسل بخیه کش دلق صهیب؛ بفقر و
نیستی یکدو روز فارغ باش؛ که یار خود ز کرم عذرخواه ما گردد؛ جرعه جام سقی ربهم ار گوش کنی؛ هرچه جز دوست بود جمله فراموش کنی

چو شعلہ بدم عشق از میان جان برخاست ٭ ہمہ وسایط و اسباب از میان برخاست ٭ ہزاران رحمت و صد آفرین بر غرتی باداؒ
کہ صرف راہ خوبان کرد پیری و جوانی را ٭ از معالی تو زور د سحر و شام مپرس ٭ دلبرش در بغل و شب ہمہ شب در خواب است ٭
ای فرزند حکایت گفتن و احوال نوشتن سہل است ہر چہ ہست ہست و آنچنانکہ نیست نیست اصل آنست کہ بران چہ حکم شدہ است
بایستد و فرمانبرداری کند و بر آن استقامت نماید و بدان توفیق یابد از ان جانب خود تاکید و تائید و تسلی و تثبیت نہایت رفتہ
است وای این نفس بے ثبات کہ ہنوز در تردد و تزلزل باشد فرمودند شما ہیچ غم مخورید و ہیچ اندیشہ بخود راہ ندہید و از ہیچکس
و از ہیچ چیز نترسید توجہ خود بجانب حضرت غوث اعظم درست در آید و از ہمہ کس قطع کنید ہیچ چیز از شما نمی خواہند غیر از توجہ بآن
جانب ہمہ چیز خواہد شد و ہم روز وداع فرمودند کہ شرح مشکوٰۃ را تمام کنید انشاء اللہ کتابی شود کہ اہل عالم ہمہ از ان مستفید شوند
گفتم دعا کنید تا تمام شود فرمودند آن خود تمام شدہ است و فرمودند در ترجمہ گاہی بتقریب بعضے از کلمات قوم نیز در آوردہ باشید
چنانچہ ملا حسین در تفسیر خود میکند و فرمودند یکان بیتی مناسب مقام ہم مینوشتہ باشند گفتم فقیر را ابیات مردم یاد نیست تا بنویسد
گفتند شما را حاجت بابیات مردم نیست آنچہ شما را باید از شما زاید شما را در ہیچ چیز بہیچکس احتیاج نخواہد ہمہ چیز حاصل است انشاء اللہ تعالیٰ

الرسالۃ الخامستہ والستون سلوک الطریقۃ علیٰ نہج المجاز قنطرۃ الحقیقۃ

اللہ و رسولہ - بعضے از علماء وقت رباعی بزبان مجاز انشا نمودہ و از یاران شرح آن التماس کردند ہر کس چیزے نوشتہ
و فقیر نیز چیزے خیال کردہ رباعے این ست رباعی گفتم کہ دو بوسہ دہ زلب گفتانی ٭ گفتم کہ بروز نے بشب گفتانی ٭
گفتم کہ بحجرنے تو نمیدانی ہیچ ٭ رو کرد بسویم زطرب گفتانی ٭ گفتم کہ دو بوسہ دہ زلب گفتانی ٭ این سوال سالک طریق محبت
و طالب مقام قرب و وصلت است کہ میخواہد شفاہاً و عیاناً مشاہدہ حقیقت کند و مشاہدہ را با مکالمہ جمع کند کہ بوبر لب کہ محل
مصدر است مشعر بآنست اینمقام صحو و تمکین است و این قوم را اختلافست کہ مشاہدہ با مکالمہ جمع میگردد یا نہ و حق ثبوت نسبت
در عوارف میگوید کہ دل را چشم است و گوش بچشم می بیند و بگوش می شنود و ہمکنا نرا دیدن مانع شنیدن است و شنیدن مانع
دیدن قطب الوقت شیخ ابو الحسن شاذلی قدس سرہ در حزب کبیر خود گفتہ و نسألک مشاہدۃ تصحبہا مکالمۃ و حالۃ معراج سید کائنات
علیہ افضل الصلوۃ و اکمل التحیات نیز مثبت این مدعاست و فرقہ دیگر میگویند کہ مشاہدہ موجب اصطلام و استہلاک و اضمحلال است
گنجایش استماع ندارد و بوسہ اشارت بحصول ذوق بعد از شوق و وصل بعد از وصل و بقا بعد فناست و تواند کہ رمزے
باشد بحالت کاین باین و صحو و تمکین است چہ بوسہ دمدم بے بیتوتت حاصل نمی گردد گفتم کہ دو بوسہ دہ زلب شرحش اینست
و گفتانی ناز و استغنا محبوبی و نخوت و غرور حسن و خوبیت و نفی استحقاق و استحال آن حال و استنکار و استبعاد آن استعداست
و در حقیقت حث و تحریص و تشویش و تیز کردن آتش طلب و برستن کمر جد و اجتہاد است بلکہ امید وار ساختن بحصول مطلوب و
فوز بغیت و ظفر بمقصود است کہ من جدّ وجد گفتہ اندکہ رد و منع از کریم حکیم عین اجابت و عطاست قال سید الشیخ ابو العباس
المرسی قدس سرہ العامۃ اذا خوفوا خافوا و اذا رجوا رجوا والعارفون اذا خوفوا رجوا و اذا رجوا خافوا
گفتم کہ بروز نے بشب گفتانی ٭ چون در طلب مراتب کمال و خواہش درجات قرب و وصول توہم آن بود کہ در باطن سالک بقیہ

ارادہ وخواہش نفس وحب جاہ ماندہ است واین در تمحیص مقام اخلاص وثبات پایۂ صدق مانع وصول وحصول قبولست قال بعض العارفین لن یصل الولی حتی ینقطع عنہ شہوت الوصول وسخن مشہور است کہ اٰخِرُ مَا یَخْرُجُ مِنْ رَأْسِ الصِّدِّیْقِیْنَ حُبُّ الْجَاہِ ای الجاہ عند اللہ در اعتذار و استغفا بر آمدہ میگوید کہ طالب این نعمت وخواہش این کمال نہ در صور تہا بر وجہ اظہار و اشتہار کہ ظہور وبروز آثار وانوار خوارق وکرامات ودلائل وآثارات قرب عالم را درگیرد وشامل ثقلین گردد چنانکہ اقطاب وارکان ولایت واکابر واساطین ملک وملت را میباشد ومقام اولیا عشرت است بلکہ پنہان از چشم اغیار در دل شب تار کہ محل خلوت وخمول وستر وکتمان است در مجلس قرب ووصل مشرف ومخلص گردانند کہ لیس من ثبت تخلیصہ کمن ثبت تخصیصہ واگر عنایت کنند وبخصوصیت ولایت نیز مخصوص گردانند ومستور قبای عزت ووحدت دارند کہ تا ہیچکس نہ بینند ونداند جز دوست ویا کسے کہ محرم باشد چنانکہ حال اولیا عزت است وپایہ محرم برای آن درمیان آوردیم کہ کسی کہ محرم است ودر حقیقت غیریت وبعضے از عرفای اہل دانش کلمہ غیرے را در اولیائی تحت قبائی لا یعرفہم غیری بر صیغہ نسبت خواندہ اند تا بیگانگان ونامحرمان بدر روند ویگانگان ومحرمان درون مانند بل ولی یعرف الولی راست آمد وبعضے گویند ولی اینجا نیز از ہمای حسنی آلہی است فافہم اینجا نیز گفت نے یا از جہۃ ناز ونخوت وکاہانیدن جان محب وپست کردن بنای ہستی وی طلب مزید جد واجتہاد از وی یا بجہۃ آنکہ مرتبہ شہود ذات ومحبت ذاتی بالاتر از آن است کہ اینجا توقیت وتحدید زمان وتعیین روز وشب کہ لیس عند اللہ صباح ولا مساء و اشتہار وعدم اشتہار و وجود وعدم خلق گنج داشتہ باشد قال بعض العارفین من اراد الظہور فہو عبد الظہور ومن اراد الخفاء فہو عبد الخفاء وعبد اللہ سواء علیہ اظہر او اخفی ع گفتم کہ بحر مسے تو نمیدانی ہیچ ؛ چون راہ مطلوب بر بستہ شد واز ہر درگہ در آمدہ راہ ندادند وبجز نفی ومنع ورد واستبعاد نیاوردند بے اختیار وبے طاقت شد وزبان بشکوہ محبت بکشاد کہ بحکم الیک المشتکی وبک المستغاث وبا این زبان ودر دل بگوید شاید کہ مہربان شود یعنی صفت تو ہمہ جود وکرم واجابت وقبول ولطف ومہربانی است واین ہمہ استغنا از چیست **مصرعہ** رو کرد بسویم از طرب گفتا نی ؛ ظاہر از حال شدت ناز وصولت محبوبی وذوق وخوشحالی وصفت استغنا ہمان است کہ مراد آن باشد کہ گوید آری ع ہیچ نمیدانم جز نے کار من اینست وغنای ذاتی من بر این میدارد ترا چہ مجال کہ بپیری میجوئی ومیخواہی کہ احتمال دارد کہ بر سر مہربانی آمدہ ولطف ونرمی فرمودہ میگوید کہ نے اینچنین نیست کہ تو میگوئی کہ بحر مسے ہیچ نمیدانم این نے کہ گفتم بظاہر است وبرای مصلحت است ودر باطن ہمہ مہر ومحبتم ولطف وکرم من ترا بیشتر از آن کہ میخواہم کہ تو میخواہی ولیکن سطوت محبوبی وصولت حسن وخوبی بر این میدارد ونمیگذارد کہ از این پایہ فرود آیم وآخر محبت یکی است کہ از دو جا سر کشیدہ وہمان محبت من کہ در تست ہمان محبت تست در من تغایر محل در توہم دوئی انداختہ ودر ہر جانب بکیفیتے دیگر ظہور نمودہ واز جانب تو عجز ونیاز واز جانب من غنا وناز ودر باطن ہر دو نیاز مندیکدیگریم **بیت** نیازی ہست خوبان را بعاشق ؛ ولیکن محتجب در پردۂ ناز **ے** میل معشوقان نہانست وستیر ؛ میل عاشق با دو صد طبل ونفیر ؛ در حقیقت ذوق ولذت در ہمین است اگر ہمہ ناز باشد معنی عاشق وجود نگیرد واگر ہمہ نیاز بود معشوقے ظہور نپذیرد **نظم** ای عاشق ناز ارجمندان ؛ معشوق نیاز مستمندان ؛ چشم کرم تو عین ناز است ؛ نازیکہ درو دو صد نیاز است ۔ واللہ یدعوا الی دار السلام نیاز است ویہدی من یشاء الی صراط مستقیم ناز این چند کلمہ بر سم استعجال پیش از نظر در ما سخیہ ارباب فضل وکمال نوشتہ اند در شرح

این رباعی درخیال آمد یاران ہمہ مولع ومشغوف باصطلاحات صوفیہ از اہل وجود اند تا قائل بکدام جانب ہست وچہ قصد کردہ است ودر ذوق این فقیر مفہوم مجازی این رباعی کہ معنی حقیقی ہست ولذیذ تر وشیرین تر از ہمہ ہست طیب اللہ انفاس قائلہ واین مجاز آخر پایہ حقیقۃ ومنتہای اوست کہ درین مرتبہ ظہور کردہ ہست وصورت اتمام والکمال پذیرفتہ ہست شخصی گفتہ ہست بیت ہر حقیقۃ کہ کنہ او خواہی بظاہر اندر مجاز خواہد بود۔ اینقدر بس ہست سخن بجای رسیدہ وسر کشیدہ است کہ می ترسیم راز از پردہ بیرون نیفتد واللہ اعلم

الرسالۃ السادسۃ والستون تسلیۃ السائل بین المسائل

اللہ ورسولہ۔ مکتوب شریف رسید واحوال معلوم شد وبر سلامت احوال حق شکر گذاری بجا آوردہ شد الحمد للہ علی کل حال حال آنکہ از باب گریختن از طاعون نوشتہ اند حکم درین باب آنست کہ از انجا کہ دران طاعون افتادہ نگریزند وبانجاکہ ہست نروند کلیۃ نیست وہیچکس را دران خلافی نیست ودر احادیث صحاح ازان نہی واقع شدہ پس ارتکاب آن معصیت باشد وازان کہ در حدیث صحیح از عائشہ رضی اللہ عنہا واقع شدہ است کہ آنرا تشبیہ بفرار از زحف دادہ اند ظاہر میشود کہ گناہ کبیرہ است واگر اعتقاد میکند وجزم آرد کہ اگر میگریزد نجات می یابد واگر می باشد ہلاک میشود کافر گردد وباید دانست کہ مراد بطاعون دینجا وبا ست و مرض عام ومرگ عام در احادیث ذکر ہمہ اقسام شدہ است وطاعون دبائی ہست ودر قاموس در باب النون گفتہ کہ الطاعون الوبا ودر باب ہمزہ گفتہ الوبا الطاعون وکل مرض عام وکذا فی الصحاح وسائر کتب اللغۃ ومراد از احادیث انجا کہ نہی از طاعون واقع شدہ است وبا مرض عام ہست واطبا طاعون را تفسیر کردہ اند بمادۂ سمیہ کہ پیدا می آرد ورم کشندہ را اکثر حادث میگردد در زیر بغل وعقب گوشہا وجاہای نیز وسبب آن ورم مادہ ردی است کہ مستحیل میگردد بجوہر سمی کہ پیدا میگردد از ہیجان دم وانصباب الی آخر ما قال الاطباء وطاعون باینمعنی اگر عام گردد نیز داخل این حکم ہست ولیکن مراد در احادیث مرض عام ومرگ عام ہست ہر کیف کہ باشد محصور باین قسم نیست چنانکہ احادیث آن شاہد اند وزہے جہل آنکسے کہ طاعون باینمعنی گفتہ ومخصوص بدان داشتہ ودر سائر اقسام بافتوا برخصت قرار دادہ بلکہ آنرا واجب دانستہ وگفتہ کہ اگر نہ برآید بکفر میکشد واین سخن بہر تقدیر عاصی است واگر برآید بحکم احادیث صحیحہ وروایات نصیہ واگر نہ برآید بقول خود کہ میگوید برآمدن واجب ہست وترک واجب عصیان ہست ودر نہایہ جزری گفتہ کہ الطاعون مرض عام یحدث من فساد الہوی پوشیدہ نماند کہ قول بحدوث آن بفساد ہوا ظاہر است وخالی از فسادی نیست چہ در یک ولایت ویک شہر ویک محلہ ویک خانہ بعضے سلامت میمانند وبعضے ہلاک میشوند باوجود عدم معالجہ وتدبیر وفساد ہوا مشترک است بمیان ہمہ وگاہ پیدا میشود در بلادی کہ اصح است ہوای آن واطیب است مائ آن ونیز اگر بفساد ہوا بودی ہرگز از روی زمین منقطع نگشتی چہ در ہیچ زمانی بعضے بلاد از فساد ہوا خالی نبود وگاہی جماعہ را عارض میگردد کہ مزاج آنہا صحیح است از دیگران ونیز اگر بفساد ہوا بودی تمام بدن درگرفتی ومخصوص بموضع در بدن نبودی بالجملہ وجود آن در تحت ضابطہ قیاس در نمی آید پس حق آنست کہ گوییم بمحض قدرت قادر مختار است وعذابیست کہ بر بندگان خود برای ابتلاو امتحان میفرستد تا صبر کنند وامتثال امر نمایند یا بے صبری نمایند ومعصیت ورزند خلق الموت والحیوۃ لیبلوکم ایکم احسن عملا ۰ چنانکہ

در حدیث آمده الطاعون رجز ارسل علی طائفة من بنی اسرائیل او علی من کان قبلکم فاذا سمعتم به فلا تدخلوا علیه و اذا وقع بارض
وانتم فیها فلا تخرجوا منها فرارا منه و در حدیث دیگر آمده الطاعون شهادة لکل مسلم وغیر ذلک من الاحادیث وتمسک کنند
مخالفان گاهی بقول وی سبحانه وَلَا تُلْقُوا بِاَیْدِیْکُمْ اِلَی التَّهْلُکَةِ و این عام است مر جمیع مواقع تهلکه را و شک نیست
که ایستادن در موقع طاعون سبب القاء نفس در تهلکه است و این سخن بعد از ورود نهی از فرار بعد از وقوع طاعون چیزی نیست
اگر نهی در آیت کریمه عام است و ایستادن در طاعون از افراد القاء در تهلکه است و نهی از فرار مخصوص آن عام است و اگر نه از افراد آن
خارج است وظاهر آنست که دخول در بلدیکه طاعون در آن واقع است القای نفس در تهلکه است فافهم وگاهی تمسک کنند و
قیاس نمایند آنرا بدر آمدن در خانه که در وی آتش گرفته است یا زلزله سخت که غالب ظن در ان افتادن خانه است یا گریختن
از تحت جدار مائل و گویند که درین مواضع برآمدن و گریختن آمده است و گریختن از طاعون مثل آنست و این تمسک
فاسد است چه آن از قبیل اسباب عادیست و این از اسباب وهمی است اگر ادعا کنند که ما تجربه کرده ایم که هر که برآید سلامت ماند
کلیت این ممنوع بلکه اکثریه نیز مسموع نیست و اگر باشد همچون در ما نحن فیه نهی واقع شده و این قیاس در مقابله نص است و در ان
مواد نهی از فرار نیست بلکه امر است بدان و اقوی شبه تمسک بحدیث من القرف التلف است و این تمسک نیز باطل است
چه آن از قبیل تطیر و تشاؤم است نه فرار از طاعون بعد از دخول آن تفصیل این سخن آنست که در مشکات از یحیی بن عبد الله
بن بحیر بفتح موحده وکسر مهمله بروزن فقیر از حدیث ابی داؤد آورده که گفت یحیی خبر داد مرا کسے شنید از فروة بفتح فاء وسکون راء
بن مسیک بسین مهمله و آخر کاف بر صیغه تصغیر که میگفت گفتم یا رسول الله نزد ما زمینی است که او را ابین گویند و ابین قریه است
بجانب بحر الیل و آن زمینی درویست که زراعت وخراجی سال دغله است که برای اهل وعیال خود از انجا طعام می آریم ولیکن
وبای وی سخت است پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بگذار آنرا ودور دار آنرا از خود زیراکه از قرف تلف نیز آید وقرف بفتح
قاف وراء بلادیست در وی وبیماری ومقارفت وبا وزمین تپ آرنده پس لیمر دشکایت کرد از وقوع وبا در ان زمین وفرمود آنحضرت صلعم
که بگذار او را که وقوع وبا و بیماری مهلک است از ان اجتناب باید کرد و این تمسک تمام نیست زیراکه وی تطیر و تشاؤم کرد پس
رخصت داد آنحضرت نظر بضعف حال و خوف از وقوع در ورطهٔ شرک خفی و خروج از ان و ترک سکونت در ان نه آنکه وبا واقع شد در ان
و بعد از وقوع تجویز فرار و خروج از ان کرد و سخن درینجاست که چون باشید در زمینے و واقع شود در وی وبا بیرون نیائید از ان و وظیفه
در بلا پیش از وقوع احتراز واجتناب است و بعد از وقوع صبر و رضا و تضرع و دعا بدلیل احادیث صحیحه مذکوره در صحاح بمنع و نهی از فرار
و ترغیب و حث بر صبر و ثبات و حکم شهادت لهذا این حدیث در باب طیره و فال آورده نه در طاعون و وبا و اعتبار شوم در زمین و زن
و اسپ بسبب بعضے احادیث وقوع یافته است و این حدیث از انجمله است و بعضے گفته اند تطیر و تشاؤم هیچ جا معتبر نیست و منفی است
و آنکه در بعضے احادیث ظاهر میشود مراد آنست که اگر شوم می بود و امکان میداشت در این سه چیز می بود بطریقه قول آنحضرت صلی الله
علیه وسلم لو کان شیٔ سابق القدر لسبقه العین و لیکن وجود ندارد درین اشیا و نه در غیر آن و بعضے گفته اند که شوم در مرأة آنست
که ناساز گار و بد خلق و نازاینده بود و در سرای آنکه تنگ بود و بد همسایه و بد هوا و در اسپ که گران بها و حرون باشد نه آنکه شوم
بمعنے بدشگون بود و گو یا میگوید اگر باشد یکی از شما را سرای که مکروه می پندارد صحبت او را یا اسپی که خوش ندارد آنرا رو باید که

مفارقت کند از ان و از ان انتقال نماید و طلاق دهد زن را و بفروشد اسپ را تا برود از وی کراهت کذا فی الشرح السنة پس معلوم شد
که این حدیث در جای دیگر است تا آنکه گفته اند که این حدیث قرف و تلف ابی داؤد است معارض نمی شود با حادیث دیگر که در صحیحین
و غیر هما واقع شده و گفته اند که فروة بن مسیک روایت کرده نشده است از وی مگر یک حدیث یا دو حدیث و آن نیز از مروی مجهول است
که شناخته نشده است نام وی و نیز معلوم نیست که یحیی بن عبد الله بن بحیر ثقه است یا نه و در کلام روضة الاحباب که در اواخر
کتاب در طیب الغنی درین حدیث تکلم کرده غلطے و خبطے واقع شده است فتدبر والله اعلم دیگر نوشته بودند که طعام توشه که همراه
میت میفرستند آنرا توان خورد یا نه کلیه درین باب آنست که صدقه حق فقیر است اگرچه گفته اند که صدقه نفل اغنیا را نیز جائز است
اما فتوی درینباب بر کراهت است اما طعامیکه بخانه میت میفرستند مخصوص باهل میت است که مصیبت زده شده اند و اگر آنرا
بطریق ضیافت میفرستند ظاهر آنست که جائز باشد و بعض گفته اند تا سه روز مخصوص باهل میت است دیگر مرقوم بود که شخصے
وصیت کرد که بعد از من بروح من حلوا و نان پخته به صلحا بخورانند درین ماده هیچ بر وی لازم آید یا نه این جزئی در کلی وصیت داخل است
و وصیت علی العموم و علی الاطلاق جائز است و در کتاب مطالب المومنین فصلے جدا برای این نوشته اند و گفته فصل فی الوصیة
بعد الطعام سئل ابو جعفر رحمه الله عمن اوصی بان یتخذوا طعاما بعد وفاته و یطعمون الذین یحضرون التعزیة قلنا یجوز من الثلث
للذین یطول مکثهم و حضروا من مکان بعید و الغنی و الفقیر فی ذلک سواء و لا یحل للذین لا یطول مکثهم و لا یبعد مکانهم و لا للنائحة و نحوه فی جوامع العلة انتهی این تفصیل
بطول مکث و بعد مکان ظاهر که بجهت آنست که گفت الذین یحضرون التعزیة این هیچ چون ذکر صلحا کرده هر که باشد بخورد بهر تقدیر صحت وصیت یا طعام از ینجا مفهوم شد
و اگر خلجان بجهت آنست که گفت بروح من بعض مردم میگویند که طعامیکه بنام کسے یا بروح کسے میگویند مکروه است و اگر بلفظ بروح
من المعنی قصد کرده باشد که به صلحا بخورانند تا ثواب آن بروح من برسد چه محذور دارد و چه لازم می آید و فی صدقة الاحیاء عن
الاموات نفع لهم و همین است حکم آنچه در دیار متعارف شده است که بروح بزرگی طعام می پزند که مردم بخورند و ثواب آن بروح
آن بزرگ برسد اگر بلفظ تصدق گفته مخصوص بفقرا باشد و اگر بعنوان ضیافت کرده همه بخورند و اگر بدلیل قطعی ثابت گردد
که این لفظ گفتن خوب نیست اگرچه معنی آن صحیح است آن دیگر است این لفظ نمی باید گفت دیگر مرقوم بود از احادیث معلوم میشود که عمامه
در کفن نیست و در کتب فقهیه قیل و قال بسیار است درین باب تحقیق چیست بر علم شریف روشن است که زیادة عمامه استحسان
بعضے متاخرین است تا ماخذ آن چه باشد و در شرح ابو المکارم میگوید و هو مروی عن عمر رضی الله عنه و به ماخذ مالک اما حدیث که از وے
مفهوم میشود که عمامه نبود ظاهر این حدیث است که کفن رسول الله صلی الله علیه و سلم فی ثلثة اثواب ثمانیة بیض سحولیة من کرسف
لیس فیها قمیص و عمامة تاویل این حدیث نزد کسانیکه قائل اند بعمامه آنست که نبود در ان ثلثة اثواب قمیص و عمامه بلکه زیاده بر ان
بود پس مجموع خمس بود دند نه آنکه اصلا داخل کفن نبود دیگر نوشته اند که هیچ روایت یا حدیث در ماده جوانامه که برای میت مینویسند و بر سینه وی می نهند
بنظر در آمده است در حدیث خود هیچ جا از نظر نیامده ولیکن در بعضے کتب که جامع روایات قوی و ضعیف اند مثل مفتاح الجنان و غیره
روایتی هست که در کنز العباد نقل از کفایه شعبی چیزے گفته که مناسبت باین عالم دارد قال حکی عن بعض المتقدمین انه اوصی الی
ابنه و قال اذا امت غسلت فاکتب علی جبهتی و صدری بسم الله الرحمن الرحیم قال ففعلت ذلک و رأیته فی المنام و سألته عن حاله
فقال لما وضعتنی فی القبر جاءنی ملائکة العذاب فلما رأوا مکتوبا علی جبهتی و صدری بسم الله الرحمن الرحیم قالوا امنت من العذاب

و آنکه نوشته اند که هر شب جمعه یا روز جمعه بمیرد از عذاب قبر مامون است آیا مخصوص همین روز و شب است یا تا وقت حشر و این
بشارت مخصوص باهل ایمان است یا کفره هم شریک اند در آن پوشیده نماند که در مشکوٰة این حدیث مذکور است عن عبد الله
بن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما من مسلم یموت یوم الجمعة او لیلة الجمعة الا وقاه الله فتنة القبر رواه احمد والترمذی
قال هذا حدیث غریب لیس اسناده بمتصل و سیوطی نیز در جمع الجوامع از احمد و بیهقی و از شیرازی در القاب و از ابن عمر از ابی نعیم
در حلیه از جابر آورده کسی که میرد بروز جمعه خلاص گردد از عذاب قبر و بیاید در روز قیامت و حال آنکه بروی است مهر شهیدان
ظاهر این احادیث در دوم است والله اعلم و چون در حدیث ما من مسلم واقع شده کافران از آن خارج خواهند بود و ذلک ظاهر و
گفته اند که کلمهٔ او در او لیلة الجمعة برای تنویع است یا شک راوی است ظاهر تنویع است والله اعلم و نوشته اند که شخصی گفت که
عمل ما بر قرآن و حدیث نیست عمل ما بر فقه است بر وی چه لازم آید اگر این شخص این سخن بطریق استخفاف قرآن و حدیث و اسقاط
آنها از درجهٔ اعتبار و تعظیم و ترجیح فقه گفته است کافر و مرتد میگردد و اگر باین معنی میگوید که اصل خود قرآن و حدیث است و مجتهدین تطبیق
آیات و احادیث بیکدیگر کرده و ناسخ از منسوخ شناخته گفته و تاویلات کرده اند و بالضرورت تقلید مجتهدان میکنیم و قدرت آن
نداریم که استنباط احکام و شرائع از کتاب و سنت کنیم بر چیزی قرار دهیم ما را ضروریست که اتباع روایات کرده امامی که تقلید
آن کرده ایم گفته وجهی دارد فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون این جوابها بعجالة الوقت در وقت کتابت نوشته است اگر خطائی رفته باشد
اصلاح نمایند والله اعلم

الرسالة السابعة والستون وجدان البرد باستشمام الورد

الله و رسوله ـ بیت ز نسیم جان فدایت دل مرده زنده گردد ؛ ز کدام باغی ای گل که چنین خوش است بویت ؛ بحق جل و علا دماغ
وقت و شامهٔ حال ایشان را به نسائم عنایت و شمائم کرامت و روایح کرم خود تازه و معطر دارا د بمطالعه کتاب فتوح الغیب که کلام امام
نظام حضرت غوث الثقلین است رضی الله عنه و این حقیر بسعادت شرح آن توفیق یافته است وقت خوشی داشت و بتقریبی در آنجا
این بیت مذکور بود بیت عکس روی تو چو در آئینهٔ جام افتاد ؛ عارف از خندهٔ می در طمع خام افتاد ؛ و در ذوق دریافت مضمون
این بیت بود که مراد از می و خندهٔ وی چیست و از جام و افتادن عکس روی محبوب و افتادن عارف در طمع خام چه که بناگاه این
گلها که فرستاده بودند رسید و گل و مل هر دو جمع شده و نشاط افزا و مستی بخش وقت شد ایام بهار است و سودای جنون در جوش و
شورش باطن در کار در گوشهٔ خانه و زاویهٔ غربت در سرور است شاید که اگر غلبه پذیرد و تکلیف از میان برافتد و بیرون نیز افتد
اکنون خود در پرده است بیت تا که غم دل گفته ام در خانه با دیوارها ؛ خواهم زد از بیطاقتی فریاد در بازارها ؛ ادب دامنگیر است
و گرنه عشق واقعه طلب است تا چه شود بجهت بیطاقتی موافق وقت این سخنان از زبان آمدن معذور خواهند داشت و اگر ذوق دریافت
معنی بیت مذکور دارند آنچه بالفعل بدیهه در حوصلهٔ وقت می گنجد اینست که مراد بجام دل عارف باشد که محل تجلی ذات حق است و
باین معنی آئینه را برای آن استعاره کرده و افتادن عکس روی کنایت از تجلی حق است و تجلی چون بصورت روح عارف واقع شود موجب
مزلقه و محل اشتباه است که درین هنگام خود را عین حق می یابد و در توهم اتحاد می افتد و طمع خام اشارت بدان کرده چنانکه گفته است

رقت الزجاج ورقت الخمر وتشا کلا دتشا بہا لامر فکانما ہی خمر ولا قدح وکانما ہی قدح ولا خمر **رباعی** از صفاے می ولطافت جام
بہم آمیخت رنگ جام ومدام ؞ ہمہ جام ست نیست گوئی می ؞ یا مدام ست نیست گوئی جام ؞ یعنی متحد آمد ویک جزو نمود وجوہ
تمیز از میان برخاست واین مقتضای حال سکرو بے تمیزیست وحق معرفت آنست کہ بداند می دیگر است وجام دیگر آن ظاہر است
واین مظہر واین مقام توحید شہودیست کہ بغلبۂ حال واستغراق محبت چنین می نماید وآنکہ توحید وجودی میگوید ہمہ را یکی میداند حقیقۃ
واللہ اعلم بحقیقۃ الحال قال بعض العلماء من العارفین التوحید شہودی لا وجودی وہو المہد الاسلم

الرسالۃ الثامنۃ والستون جمع الکلمات العارفین من اہل الصدق والیقین

اللہ ورسولہ ۔ بعضے کلمات مشایخ در نظر آمدہ کہ در سلوک طریق حق نافع بود اگرچہ این حقیر را دران جز تحریر وتعبیر وتقریر نصیبے نبود
ولیکن بتوقع اجر کتابت آن اقدام بران نمود وخود حال اکثر تو الیف برین منوال است وجز حکم خاتم بندی پیش ندارد مقصود نفع خلق
وذوق وقت است قائل ہر کہ باشد ببین کہ چہ گوید ومبین کہ میگوید ای عزیز بغیر حق اعتماد نہ کنی تا پشیمان نشوی از حق غافل
مباش تا شیطان بر تو راہ نیابد بہیچ مغرور مباش تا ہلاک نگردی دل را از غیر حق خالی کن تا راحت یابی در کار حق باش تا کار تو
ساختہ گردد در دنیا اہتمام اندک کن تا کفایت پیدا آید درد دنیا دل بکسی مبند تا زیان زد نگردی کسی را بہ عیب منگر تا بہ عیب
مبتلا نگردی در تنگیہا صبر بکن تا فراخی ہا روبنماید از ہمہ نومید مشو تا امید بر آید ریا مکن تا اخلاص یابی کار با اخلاص کن تا در حال جزا
یابی دنیا مخواہ تا دولت تباہ نگردد قناعت ورز تا از محنت برہی آزار کسے مخواہ تا آزردہ نشوی کینہ بر کسے مبند تا در کینہ مبتلے کسی
بحقارت منگر تا خوار نگردی از جہت دنیا اندوہگین مباش تا پریشان نشوی قدر نعمت بشناس تا از تو باز نستانند از ہمہ جدائی
کن تا بحق انس یابی غم فردا مخور تا امل کوتاہ نشود مرگ را بسیار یاد کن تا دل بدنیا مشغول نگردد ترک گناہ کن اگر نعمت حال میخواہی
توقع از کسے مکن تا عزت یابی فروتنی بکن تا بہ بزرگی برسی در خود مبین تا فرو نیفتے از خلق عزلت گیر تا بحق انس یابی شکر حق بجا آر
اگر نعمت دین ودنیا میخواہی ایمن مباش تا امان یابی با حق باش اگر عیش جاودان خواہی خدمت بزرگان کن تا بہ بزرگی برسے
صبر پیش گیر اگر عافیت خواہی خود را بحق سپار تا پشیمان نشوی دست بدامن صاحبدلان زن اگر دولت خواہی آہستہ رو تا ماندہ
نشوی خود را ہیچ قدر منہ تا بقدر گردی از اہل دنیا پرہیز کن تا دل تاریک نشود قناعت کن تا تونگر گردی ہمت کن تا نعمت
بیفزاید بر حرف کسے دست منہ ماخوذ نگردی رفیق از حق بین تا غرہ نشوی حریص مباش تا خوار نگردی کردار خود را قیمت
منہ تا با قیمت گردی در کس بد مبین اگر معرفت داری از ہمہ مفلس شو تا محبت یابی بدر باش تا در بکشاید در بند چیزی مباش
تا آزاد شوی صدق طلب کن تا راحت یابی حرمت نگاہدار تا محروم نگردی سودای کن تا دران سود کنی خشم فرو خور تا راحت
یابی مسکین باش تا مقبول شوی کار با خلاص کن تا عاقبت پشیمان نشوی اگر در کار سے کار دیگران کن واگر بیکاری فارغ
نشین با ہمہ نرمی کن تا از دشمنان خلاص یابی بار ہمہ کش تا محتشم گردی بر زیر دستان شفقت کن تا رہائی یابی آہستگی پیش گیر
تا شیطان بر تو ظفر نیابد دل بدست آر تا خوشنودی حق یابی تبسود اندک بسندہ کن تا عیش بر تو تلخ نگردد با ہمہ آسانی کن تا
بہ سہی دیگر ان از خود بہتر دان تا از خود خلاص یابی درشتی بگذار تا در ہمہ دشمن نشوی با ہمہ باش اگر مردی انصاف زخود طلب

اگر جوانمردی حق را یاد کن تا دل ویران نگردد درماندگان را دریاب تا در نه مانی افتادگان را مگذار تا در نیفتے سوی دنیا مبین تا کور
نگردی جز حق میندیش اگر طالبی خلاف ترک ده تا سلامت مانی از حکم خدا سر متاب تا عاصی نشوی افتادگان را دریاب تا
دستگیری یابی با هر کسے منشین تا تباه نگردی ترک لذت گیر تا لذت خواهی انصاف خود بده تا ستمگار نگردی آن کار کن که
حق پسند دو آن پسند که حق کند با کس مستیز تا از کینه برہے آنکس که با تو بدی کند تو با او نیکی کن تا قدر بیفزاید بیدار باش
تا در خانه دزد دنیا بدیا ر چندان بر گیر که بمنزل رساند بقافله رو که راهزن بسیار اند همراه طلب کن که دشمنان در راه اند
سر بریدن در نه تا به سر نخوری سر بیفگن تا جنگ برخیزد یک کار کن تا تمام شود خود خواه مباش تا محروم نشوی دوستی
آن به که خدا سے را باشد خواجگی از سر بنه تا به سر نخوری بار خود بر کس منه تا عزیز مانی بزرگی بر هیچ مکن تا خوار نگردی
در دریا فرو شوی تا گوهر یابی جان را در باز اگر صادقے تیر بلا را هدف شو اگر دوستی حق خواهی رهبر طلب کن تا بیره
نشوی اگر عاشقی یک سودا کن تا سود بکنی خود را ه مباش تا خوار نباشی اندیشه بیهوده از دل دور کن تا پریشان نشوی
خود پسند مباش تا پسند شوی در ملا یعنے مشو تا زیان نکنی گفت را شنوا باش تا استوار مانی نفس را استوار مدار که دروغگو
است پناه بحق جو تا خلاص یابی مدح کس مکن تا عاقبت نمیدانی پناه حق گیر تا از شیطان برہے وقت دریاب اگر صوفی
نقد را باش تا قلاشی طمع را از دل بردار تا محتاج نگردی حاجت بجز حق مدار حاجت بر آید با گم شدگان منشین مگر که گم
نشوی پاس انفاس دار اگر بیداری دلها را دریاب اگر هشیاری بضاعتی خرید کن که حق خرید از آن همه حال با ربّ باش
تا ره یابی یاد دوست پندار کن تا خود را فراموش کنی کار باندیشه کن تا در زیان نیفتی از حق شرم دار تا در گنه نیفتے از
حق یاری خواه تا نصرت یابی کار امروز بفردا حوالت مکن تا بحسرت نمانی وقت کار دریاب تا کار تو ساخته گردد سر هر چیزی
نگاهدار تا در فتنه نیفتے بیگانگان را درون مگذار اگر غیرت داری بسوے حق گریز تا از دشمن خلاص یابی دل بهر اندیشه مبتلا
مکن تا در نمانی یک همت کن تا جمعیت یابی علم نادانی بخواه اگر دانائی خود را گنگ ساز تا کر گردی شب بیدار باش تا بوی
محبت یابی نفس را در کار دار تا ترا در کار ندارد درد حاصل کن تا درمان یابی دست از گدائی مدار اگرچه گنجها داری از عیب
مردمان چشم بپوش تا عیب را مشاهده کنی رنجه بادیه اختیار کن تا به کعبه برسی راز خود با کسے مگو تا گنج اسرار گردی زیان
کس میندیش اگر سود خواهی بیکس باش تا بیکس نه شوی بیخود باش چون با حق باشی صحبت با نیکان کن تا در نمانی
از همه بیگانه شو اگر یگانه خاموش باش تا برہے کار خود پنهان دار تا قیمت گیر دبا دوست خدا آشنائی کن تا عاقبت
سود کنی با هیچ چیز قرار مگیر اگر محبت داری سود و زیان خود نمیدانی از آن سبب پریشانی دل بدست آر اگر بتوانی خود را
بجاے مبر تا بجاسے برسی خود را قطرهٔ خرد دان اگرچه دریائی با گدایان بنشین اگرچه بادشاہے وصلی الله علی
خیر خلقه محمد و آله وصحبه اجمعین فقط

خودرا

تمت

تتمه

این دو رقعه اصل که از دستخط خاص حضرت شیخ اجل محدث دهلوی قدس سره بنظر رسیده بود برعایت نسخه مکتوبات نیز گاه و تیمنا درینجا ثبت کرده شد

مکتوب شصت و نهم

عاقبت بخیر باد هر چند میخواهم که چیزی بآن دلبند بنویسم حیران میشوم که چه نویسم جز دعای خیر دارین که نصیب باد احوال این فقیر بحیثیت آن معلوم ایشان است و مجمل آن آنست که الحمد لله علی کل حال و نعوذ بالله من حال اهل النار تغیرات و تبدیلات که در احوال خلق حادث است معلوم شریف است - آرزو میکرد که کاشکے این مقدار که در تهانیسر بودند اگر چند روز در دهلی هم می بودند چه می شد و چه لازم می آید خیریت شما مطلوب است هر جا که باشید از جانب میان نور الحق هم خطها می آید که جامع شکر و شکایت است ؎ زان یار دلنوازم شکریست و شکایت ؛ شکر حق است واز نفس خود شکایت ؛ اللهم لک الحمد والیک المشتکی و بک المستغاث وانت المستعان بار سے آنچه متوقع است آن است که از دعاے بقاے ایمان و حسن عاقبت فارغ و خالی نباشند والعاقبة بالخیر

مکتوب هفتادم

؎ زر داکه غم کوه بکاه افتاده است ؛ معشوق که دل مور چه ماه افتاده است ؛ این واقعه سخت براه افتاده است ؛ درویش بعشق بادشاه افتاده است ؛ چه گوید و چه نویسد که بزرگان چیزی نگذاشته اند که حاجت بگفتن و نوشتن او مانده باشد کس باید که آنرا بداند و کار بندد بر سر فقیر بارها افتاده است که جز وے تعالی آن دشواری ها نتواند آسان کرد ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا انت مولانا فانصرنا علی القوم الکافرین عاقبت بخیر باد یقین آن فرزند باشد که من ترا دوست میدارم واز نیکان می شمارم حق سبحانه تعالی تمامه نیکی های دین و دنیا بقدر وقت تو گرداند دعا این است که از جمیع آفات و بلیات محفوظ دارد و بجمیع کرامات و برکات محظوظ گرداناد زیاده برین طاقت نوشتن ندارم شما او کار شما را بخدا سپردم والسلام و فرزند دلبند بجان پیوند محمد عاصم را فرستادم تا که چند گاه دیده بجمال و کمال او روشن گرداند فقط

خاتمة الطبع و قطعات تاریخ چکیده خامه صاحب دانش و تمیز منشی محمد عبد العزیز صاحب فرزند دلبند جناب مالک مطبع سلمهما الله تعالی

الحمد لله والمنة که درین ایام سعادت فرجام کتاب اخبار الاخیار مصنفه عالم و فاضل یگانه مولانا محمد عبد الحق محدث قدس سره که در تحقیق روایات و تدقیق معانی و مبانی مبهمات بے نظیر و عدیم المثال است - و بارها در مطابع مختلفه مطبوع شده هدیه ناظرین اولی الابصار گردیده - اما از بسکه کثرت اغلاط هیچ کاطبع شایقین نمی آسود - درینولا بفرمایش بعض احباب حسب الحکم جناب والد ماجد مدظلهم العالی بسعی ماهرین علم و فن چندین نسخ مطبوعه قدیم و جدید جمع فرموده به تصحیح اغلاطش پرداختند در صرف وقت و محنت و مساعی ازین عهده بر آمدند بحمد الله که اکنون به تصحیح تمام در مطبع مجتبائی زیور حسن اتمام در بر کشید معهذا به حسن راے بیضا ضیاے منبع مطبع حرف بر حاشیه اخبار الاخیار کتاب المکاتیب و الرسائل که هم مصنفه مولاناے محدث مغفور است بحیز کتابت در آمده گویا عروس معانی و مبانی در دو صفت بسته ؎ دل بردن شایقین علوم و فنون از مقام ناز بر جسته هما نا که در تصحیح مکاتیب شیخ همچنان اعتنا در تصحیح و رفع اغلاط بکار رفته که در اخبار الاخیار بحسن خط و کتابت خوشنویسان یکتای زمان حسن صوری و معنوی هر دو کتب دو بالا آمده - امید که قبول تمام و شرف پسند خاص و عام یابد انشاء الله تعالی والحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله الامین وعلی آله وصحبه وعلی جمیع الاولیاء والاخیار اجمعین

وله قطعه تاریخ طبع سلمه الله

بر حکم کاتب قدرت به صفحه روشن ؛ کتاب علم و عمل خوش نوشت یک کلکے ؛ چو طبع گشته بخوبی نوشته شد تاریخ ؛ زهٔ آبدار دو گوهر بسفته در سلکے

۱۳۰۲ھ

دیگر

درین ایام از روشن رخ علم ؛ نقابے دور شد برخاست استار ؛ بحسن خط طبع صاف و روشن ؛ تجلی کرده است اخبار اخیار زفیض اولیا اقطاب و ابدال ؛ و تمامی نسخه مملو شد ز انوار ؛ بعجلت گفته شد تاریخ طبعش ؛ تعالی الله زهے در هاے شهوار

۱۳۰۲ھ

مکاتیب و رسائل علم آیات ؛ زهٔ اخبار ولی الله ابرار

۱۳۰۲ھ

دشوق کے لیے اور بعض فوائد
بھی درج کیے ہین۔ جو ناظرین کو
کمال روحانی لذت بخشتے ہین
رفیق الارواح مجتبائی
حکایات لقمان منظوم مجتبائی
سیرت نظامی - طبع جدید
حق السماع در تحقیق سماع
مصنفہ مولانا اشرف علی صاحب
دوائے دل -
حسنات العارفین فارسی
معروف بہ شطحیات داراشکوہ
قادری - اس کتاب مین بہت
سے اولیاء اور عارفون کے
شطحیات درج ہین - مجتبائی
دلیل العارفین ملفوظات
حضرت خواجہ معین الدین چشتی رح
جمع کردہ حضرت خواجہ قطب الدین
بختیار کاکی رح - مجتبائی
درالمعارف از مولانا
روف احمد برادر حضرت شاہ
ابوسعید رح اسمین ملفوظات
حضرت شاہ غلام علی رح کے
بقید تاریخ و ماہ و سنہ و تفصیل
کیفیت مقامات درج ہین -
درِ مکنون ترجمہ انوار العیون
مولفہ حضرت شیخ عبدالقدوس
گنگوہی رح در حالات ملفوظات شاہ
عبدالحق صاحب رودولوی رح
مع تتمہ حالات مصنف مجتبائی
اربعہ انہار - مجتبائی
رسالہ ستہ ضروریہ تصوف
اسمین یہ چھ رسالے سلوک کے
بزبان فارسی حسب ذیل ہین
انفاس نفیسہ حضرت خواجہ
عبیداللہ احرار رسالہ حضرت
خواجہ عزیزالدین رامیتنی رح رسالہ
انسیہ حضرت مولانا یعقوب
چرخی رح رسالہ قدسیہ حضرت
خواجہ بہاؤالدین نقشبند رح
رسالہ خواجہ عبیداللہ خلف
خواجہ باقی باللہ رح رسالہ
پیر توعشق تصنیف خواجہ خرد رح
سبعہ سیارہ مع
ایضاح الطریقہ تصنیف
حضرت شاہ غلام علیصاحب
دہلوی مجددی -
سلک السلوک
مجتبائی - علم سلوک
مین بزبان فارسی اول درجہ
کی کتاب ہے جس کو مولانا
مولوی ضیاءالدین نخشبی رح
نے جو حضرت سلطان نظام الدین
اولیاء کے ہمعصر ہین
تصنیف فرمایا ہے مسائل سلوک کے
ساتھ پند و نصائح اقوال
بزرگان تمثیل حکایات مع
اشعار و قطعات و رباعیات
دلچسپ بہت خوبی سے لکھی ہین
ارشاد رحمانی - مجتبائی
سراج السالکین ترجمہ
اردو - بنہاج العابدین از
امام غزالی رح
صراط مستقیم تالیف
مولوی محمد اسمعیل صاحب شہید
اسمین اذکار و اشغال ہر ایک
خاندان کے لکھے ہین اور
بہت سے مسائل و نکات جو
اہل اسلام کے لیے ضروری
ہین خوب واضح طور سے
بیان کیے ہین - فارسی مجتبائی
فخرالطالبین - فارسی
مجتبائی - حضرت مولانا
فخرالدین محب النبی چشتی دہلوی
کی تصنیف سے ہے اس مین
اکابر اولیاء کے حالات نہایت
توضیح کے ساتھ لکھے ہین -
فیض سبحانی ترجمہ اردو
فتح الربانی - مجتبائی یہ کتاب
حضرت شیخ محی الدین عبدالقادر
جیلانی کی نصیحت خیز وعظ کا
مجموعہ یا اصلاح قوم کے متعلق
ایک زبردست اور مفید لکچر ہے
کشکول شریف مجتبائی فارسی
در اذکار و اشغال از شاہ کلیم اللہ
جہان آبادی رح مجتبائی
الفضائح ترجمہ اردو مجتبائی
کلیات امدادیہ از تصانیف
حضرت حاجی امداداللہ صاحب رح
ارشاد الطالبین - مجتبائی
لطائف قدوسی مشتمل بر
حالات حضرت شیخ عبدالقدوس
صاحب گنگوہی مجتبائی -

۴۸۶

اخبار الاخیار

و سر الاسرار

در حاشیہ

کتاب المکاتیب والرسائل الی ارباب الکمال والفضائل

ہر دو بزبانِ فارسی مجتبائی۔ یہ دونون کتابین حضرت مولانا شیخ عبدالحق محدث دہلوی رح کی تالیف سے ہین۔ اخبار مین اولیاء اللہ کے حالات ہین اور خاصکر اولیاے ہند کے حالات بالتفصیل مذکور ہین جو باعثِ نزولِ رحمت و برکات ہین مکاتیب جو حاشیہ پر درج ہین ۶۸ رسالے ہین۔ جو ہر ایک کتاب حاوی مسائلِ شریعت و جامع فوائدِ طریقت ہی۔ غرضکہ یہ دونون کتابین نایاب ہو چلی تھین اس مطبع نے نہایت تصحیح کیساتھ دونون کو یکجائی چھاپا ہی تاکہ انکے فوائد و برکات سے ناظرین متمتع ہوتے رہین۔ اور گاہے گاہے احقر کے حق مین بھی دعاءِ خیر کرتے رہین +

الراقم

محمد عبد الاحد عفی عنہ

مدیر مطبع مجتبائی دہلی

۱۳۳۲ھ
۱۹۱۴ء

[illegible]

۶۔ کتابیں گم یا خراب ہو جائیں تو [illegible]

عائد ہوگی۔

۷۔ کتابوں پر کسی قسم کا نشان یا [illegible]

[illegible] جائے۔

۸۔ قلمی نسخے اور حوالے کی کتابیں

جاری نہیں کی جائیں گی۔ فقط